

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

1

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ
ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΙ Α' - Σ'

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΣΑΚΑΛΗ ΙΓΝΑΤΙΟ
ΦΙΛΟΛΟΓΟ

1

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1999

ΚΥΡΙΛΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

1

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Μενελάου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 00 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 031/283 880. Οικίας 031/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ὁ συγγραφέας.

Ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας συγκαταλέγεται μεταξύ τῶν μεγάλων μορφῶν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖες μέ τή ζωή καί τή διδασκαλία τους, ἀλλά καί μέ τόν κάλαμό τους, ἄσκησαν ἀποφασιστική ἐπίδραση στή διατύπωση τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς γενικά.

Γεννήθηκε στήν Ἀλεξάνδρεια ἀπό ἐπίσημη οἰκογένεια γύρω στό 380 μ.Χ. σύμφωνα μέ ὅσα ἀναφέρουν ὁ Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης¹ καί ὁ ἱστορικός Σωκράτης², καί ἦταν υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας. Ἡ πληροφορία ὅτι ἦταν υἱὸς τῆς ἀδελφῆς τοῦ Θεοφίλου³ κρίνεται ἀβάσιμη⁴.

Στήν Ἀλεξάνδρεια, ζώντας στό περιβάλλον τοῦ δυναμικοῦ θείου του, εἶχε τήν εὐκαιρία νά τύχει λαμπρᾶς ἐκπαιδεύσεως, μετὰ τήν ὁποία ἀσκήτευσε στήν Νιτρία κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση τοῦ Σεραπίωνα. Δέν εἶναι ὅμως ἀπίθανο νά μόνασε γιά κάποιον χρονικό διάστημα καί στό Πηλούσιο, κοντά στόν Ἰσίδωρο Πηλουσιώτη, πρὸς τόν ὁποῖο ἔτρεφε βαθύτατο σεβασμό⁵.

Μετὰ τήν ἐπάνοδό του στήν Ἀλεξάνδρεια ἀπό τήν ἐρημία χειροτονήθηκε ἀπό τόν θεῖο του διάκονος, καί ἀργότερα πρεσβύτερος. Ὦντας ἀναγνώστης συνόδευσε τόν θεῖο του στήν Κωνσταντινούπολη καί παρέστη στήν Ἐπί Δρῦν κατὰ τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου σύνοδον (403). Στόν θρόνο τῆς Ἀλεξανδρείας ἀνήλθε τρεῖς ἡμέρες μετὰ τόν θάνατο τοῦ θείου του, στίς 18 Ὀκτωμβρίου τοῦ 412. Ἡ θέση αὐτῆ πρόσφερε στόν ἐξίσου δυναμικά Κύριλλο εὐρὺ πεδίο δράσεως, ἂν καί ὁ ὑπερβολικός ζῆλος καί ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη του τόν ὀδήγησαν πολλές φορές σέ ἄστο-

1. Ἐπιστολή 1, 310.

2. Ἐκκλησιαστική Ἱστορία 7,7.

3. The chronicle of John Bishop of Nikiou (μετάφρ. R. H. Charles, London 1916 σ. 7. 6).

4. Παναγ. Χρήστου, Ἑλληνική Πατρολογία, τόμ. Δ', Θεσσαλονίκη 1989, σελ. 339.

5. Παν. Χρήστου, Ὁπ. π. σ. 340.

χες ἐνέργειες. Ὅπωςδήποτε ὅμως ὡς πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ὁ Κύριλλος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τεράστιο συγγραφικὸ ἔργο του, ἀνέπτυξε καὶ ἀξιόλογο κοινωνικὸ ἔργο. Ὁργάνωσε τὴν κοινωνικὴ πρόνοια καὶ τὴν νοσοκομειακὴ περίθαλψη, καθὼς καὶ τὴν κοινωνικὴ ἀλληλεγγύη κατὰ τρόπο ὑποδειγματικόν. Ὁλος ὁ λαὸς ἦταν ἀπολύτως ἀφοσιωμένος στὸ πρόσωπό του.

Ἡ πατριαρχία του διήρκεσε 32 χρόνια (412-444) καὶ χαρακτηρίζεται ἀρχικὰ ἀπὸ τοὺς ἔντονους ἀγῶνες του ἐναντίον τῶν αἰρετικῶν (Νοβατιανῶν, Τεσσαρεσκαιδεκαπιτῶν, Μακεδονιανῶν) καὶ τῶν ἐθνικῶν. Τὸ ὄνομά του, κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ, συνδέεται μὲ ταραχὲς ποὺ προκλήθηκαν τὸ 415 σὲ θέατρο τῆς Ἀλεξανδρείας ἀνάμεσα στοὺς Χριστιανούς καὶ Ἰουδαίους, καθὼς ἐπίσης καὶ μὲ τὸν φόνο τῆς φιλοσόφου Ὑπατίας ἀπὸ ὀμάδα κακοήθων ἀνθρώπων μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἀναγνώστη Πέτρο, ἂν καί, ὅπως φαίνεται, δὲν εἶχε καμμιά ἀνάμιξη σ' αὐτόν⁶.

Ἀδιάλλακτη ἐπίσης στάση τήρησε ἀρχικὰ καὶ στὸ θέμα τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ἀρνούμενος νὰ τὸν γράψει στὰ δίπτυχα. Τὸ 418 ὅμως τὸν ἔγραψε καὶ τὸν συναρίθμησε μεταξὺ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Ἰδιαίτερα μαχητικὸς ὑπῆρξε ὁ Κύριλλος στὸ θέμα τῶν δύο φύσεων τοῦ Κυρίου, ὅπως τὴν δίδασκε ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νεστορίος, ὁ ὁποῖος ἔλεγε, ὅτι ἡ Μαρία δὲν γέννησε Θεόν, ἀλλὰ ἄνθρωπον θεοφόρο, ἐφόσον μὲ αὐτὸν ἐνώθηκε ἐξωτερικὰ ὁ Θεός, ὀνομάζοντας ἔτσι τὴν Θεοτόκο, Χριστοτόκο.

Ὅταν ἡ διδασκαλία αὐτὴ τοῦ Νεστορίου ἔγινε γνωστὴ στὴν Ἀλεξανδρεία, προκάλεσε τὴν ἀντίδραση τοῦ Κυρίλλου, καὶ ἡ τροπὴ ποὺ πῆραν τὰ πράγματα ἐξαιτίας τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης καὶ τῶν δύο ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναμίξεως τῶν αὐλικῶν στὸ ὅλο ζήτημα, ἀπειλήσαν μὲ διάσπαση τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅλα αὐτὰ ὀδήγησαν στὴ σύγκληση τῆς Γ' οἰκουμενικῆς συνόδου τὸ 431⁷, ἡ ἀπόφαση τῆς ὁποίας ὅμως δὲν κατόρθωσε νὰ εἰρηνεύσει τὴν Ἐκκλησία. Τελικὰ ὁ Κύριλλος ἐπέδειξε μετριοπάθεια καὶ ἡ διάσπαση τῆς Ἐκκλησίας ἀποφεύχθηκε. Πέθανε στὶς 27 Ἰουνίου τοῦ 444, ἀλλὰ ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στὶς 9 Ἰουνίου, καθὼς καὶ στὶς 18 Ἰανουαρίου μαζὶ μὲ τὸν Μ. Ἀθανάσιο.

6. Π. Χρήστου, Ὁπ. π. σ. 342.

7. Τὰ πρακτικὰ τῆς βλ. Mansi, Coll. 5,1. ἐξ.

2. Τὰ συγγράμματά του.

Ὁ Κύριλλος εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πολυγραφότερους πατέρες καὶ συγγραφεῖς τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ ἔργα του, ἀναφερόμενα σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ γραπτοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου, καταλαμβάνουν δέκα ὀγκῶδεις τόμους, ἐνῶ πάρα πολλὰ ἄλλα ἔχουν χαθεῖ. Τὰ κυριότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι:

α'. Ἑρμηνευτικά.

Ἡ ἐρμηνεία τῶν Γραφῶν ὑπῆρξε ἡ κυρία ἀπασχόληση τοῦ Κυρίλλου, ἀφοῦ ἡ Γραφή εἶναι ἡ πηγή τοῦ σωτηρίου λόγου, πού χορηγεῖται ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἐνῶ πηγή τῆς σωτηρίας κατ' αὐτὸν εἶναι οἱ Προφῆτες, οἱ Εὐαγγελιστὲς καὶ οἱ Ἀπόστολοι, πού ἐνσταλάζουν τὸν σωτήριο λόγο στὸν κόσμου μὲ τὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀκολουθώντας τοὺς νεώτερους ἐρμηνευτὲς καὶ πιστὸς στὴ μνήμη τοῦ θείου του Θεοφίλου ἀκολουθεῖ τὴν τυπολογικὴ ἐρμηνεία, ἀποφεύγοντας τὴν ἀλληγορικὴ.

– *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας*⁸.

– *Γλαφυρά*⁹. Ἦτοι δεκατρία βιβλία, πού ἀναφέρονται στὴν Πεντάτευχο (ἑπτὰ στὴ Γένεση, τρία στὴν Ἔξοδο καὶ ἀπὸ ἓνα σὰ ὑπόλοιπα βιβλία τῆς Πεντατεύχου).

– *ὑπομνήματα* στὸν Προφήτη Ἡσαΐα¹⁰ καὶ τοὺς Δώδεκα μικροὺς Προφῆτες¹¹, στὴν ὠδὴ τοῦ Μωυσέως¹², στοὺς Ψαλμοὺς¹³, σὰ βιβλία τῶν Βασιλειῶν¹⁴, στὶς Παροιμίαις¹⁵, στὸ Ἑξάκισμα Ἀσμάτων¹⁶, στὸν Ἱερεμία καὶ τὸν Βαροῦχ¹⁷, Ἰεζεκιήλ¹⁸ καὶ Δανιήλ¹⁹ κ.ά.

– *ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἰωάννην*, ἀποτελούμενο ἀπὸ δώδεκα βιβλία. Σώζονται τὰ δέκα βιβλία, μὲ τὰσεις πολεμικῆς ἰδίως κατὰ τῶν Εὐνομιανῶν. Εἶναι τὸ σπουδαιότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἐρμηνευτικὰ ἔργα του²⁰.

– *Συλλογὴ Ὁμιλιῶν εἰς τὸν Λουκᾶν*, συνολικᾶ 156, σωζόμενο σήμερον σχεδὸν πλήρες σὲ συριακὴ μετάφραση. Τρεῖς ὁμιλίαι ἀπὸ αὐτὲς σώζονται στὸ ἑλληνικὸ πρωτότυπο, καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὶς ἄλλες σὲ Σειρές²¹. Εἶναι εἶδος κηρυγμάτων, ἀναφερόμενες στὸν Νεστόριο καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του.

8. PG. 68, 133-1126.

11. PG. 71 καὶ 72 9-364.

14. PG. 69, 680-697.

17. PG. 70, 1452-1457.

20. PG. 73 καὶ 74, 9-756.

9. PG. 69, 13-678.

12. PG. 69, 1273-1276.

15. PG. 69, 9-1277.

18. PG. 70, 1457-1460.

21. PG. 77, 1009-1016. 1039-1050.

10. PG. 70, 9-1449.

13. PG. 70, 717-1273.

16. PG. 69, 1277-1295.

19. PG. 70, 1461.

– Σύμφωνα με μαρτυρίες συνέταξε πλήρες *υπόμνημα* στο *κατά Ματθαῖον εὐαγγέλιον*, πού ἀποτελοῦνταν ἀπὸ πολλὰ βιβλία, ἀπὸ τὰ ὅποια σώζονται μόνον ἀποσπάσματα, πού ὅμως καλύπτουν ὅλα τὰ κεφάλαια τοῦ εὐαγγελίου²².

– *Ἀποσπάσματα ἐρμηνευτικά* σὲ *χωρία τῶν Πράξεων*, τὰ ὅποια προέρχονται ὄχι ἀπὸ εἰδικὸ ἔργο του, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ ἀναφορὲς ἄλλων βιβλίων τοῦ Κυρίλλου, ἀπὸ τὰ ὅποια παραλήφθηκαν²³.

Σώζονται ἀποσπάσματα ἀπὸ ἐρμηνεῖες σὲς ἐπιστολὲς τοῦ Παύλου, ἰδίως τὶς πρὸς Ρωμαίους, πρὸς Κορινθίους Α' καὶ Β', καὶ πρὸς Ἑβραίους, κυρίως σὲ *Σειρές*²⁴.

Δὲν φαίνεται νὰ συνέταξε ἐρμηνευτικά *υπόμνηματα* σὲς Καθολικὲς ἐπιστολὲς. Τὰ σχετικὰ ἀποσπάσματα προέρχονται ἀπὸ *χωρία ἄλλων ἔργων*²⁵.

β'. Ἀπολογητικά.

– *Ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας*, πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ²⁶. Πρόκειται γιὰ ἀνασκευὴ τοῦ ἔργου *Κατὰ Γαλιλαίων* τοῦ Ἰουλιανοῦ μετὰ συνεργατῶν ἐθνικῶν, τὸ ὅποιο χάθηκε. Τοῦ ἔργου αὐτοῦ τοῦ Κυρίλλου σώζονται τὰ δώδεκα πρῶτα βιβλία, πού ἀντιστοιχοῦν στοῦ πρῶτο βιβλίου τοῦ Ἰουλιανοῦ· ἀπὸ τὰ ἐπόμενα δέκα βιβλία σώζονται μόνο ἀποσπάσματα

γ'. Ἀντιαιρετικά.

– *Θησαυρὸς περὶ ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος*²⁷. Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν φιλοπονότο ἀδελφὸ Νεμεσίνο. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 35 Λόγους, ἀναφερόμενους στὸν Πατέρα (1-3), τὸν Υἱὸ (4-32) καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα (33-35). Σ' αὐτὸ ἀνασκευάζει διαλεκτικῶς τὶς πλάνες τῶν Ἀρειανῶν καὶ ἰδίως τῶν Εὐνομιανῶν, βάσει λογικῶν ἐπιχειρημάτων καὶ γραφικῶν μαρτυριῶν. Εἶναι τὸ συστηματικότερο καὶ δυναμικότερο ἔργο ἀπὸ ὅλα ὅσα ἔχουν γραφεῖ ἐναντίον τοῦ Ἀρειανισμοῦ. Γράφτηκε πρὸ τοῦ 425.

– *Περὶ ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος*²⁸. Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Νεμεσίνο καὶ εἶναι τῆς ἴδιας κατευθύνσεως μὲ τὸ προηγούμενο, ἀλλὰ συντομότερο, καὶ ἔχει μορφή διαλογικὴ (ἑπτὰ διάλογοι, ἕξι περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἓνας περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος). Ὁ διάλογος δίνεται κατὰ

22. PG. 72, 365-474.

25. PG. 74, 1008-1024.

27. PG. 75, 9-656.

23. PG. 74, 757-773.

26. PG. 76, 504-1064.

28. PG. 75, 657-1124.

24. PG. 74, 773-1005.

ἐρώτηση καὶ ἀπόκριση μεταξὺ τοῦ Ἑρμείου καὶ τοῦ Κυρίλλου.

– *Κατὰ Συνουσιαστῶν*, δηλαδή τῶν Ἀπολιναριστῶν· σώζονται μόνον ἀποσπάσματα στὴν ἑλληνικὴ καὶ συριακὴ²⁹.

– *Κατὰ ἀνθρωμορφιτῶν*³⁰. Προέρχεται ἀπὸ τὴ συμπίληση τριῶν ἔργων τοῦ Κυρίλλου, τῆς Ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀρσινόης Καλοσύριον, καὶ τῶν δύο ἐπιστολιμικῶν δοκιμίων *Πρὸς Τιθέριον διάκονον* καὶ *Περὶ δογμάτων ἐπιλύσεων*, στὰ ὁποῖα ἀναπτύσσονται θέματα περὶ τοῦ κατ' εἰκόνα καὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως.

– Ἐπιστολὴ *Πρὸς τοὺς ἐν Φουᾶ μοναχοὺς*³¹. Τεμάχια ἐνσωματώθηκαν στὸ ἀντιωριγενιστικὸ διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

δ'. Ἀντινεστοριανικά.

Ἀπὸ τὸ 429 καὶ μετέπειτα ὁ Κύριλλος ἀσχολήθηκε κυρίως μὲ τὸ χριστολογικὸ πρόβλημα, καταπολεμώντας τὶς ἀπόψεις τοῦ Νεστορίου καὶ τῶν ὀπαδῶν του. Ἔργα τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι.

– *Πεντάβιβλος ἀντίρρησης κατὰ τῶν Νεστορίου βλασφημιῶν*³². Συντάχθηκε τὸ 430. Ὁ Κύριλλος, ἀναπαράγοντας λόγους τοῦ Νεστορίου, ἀνασκευάζει τὶς ἀπόψεις του βάσει γραφικῶν καὶ πατερικῶν μαρτυριῶν καὶ λογικῶν επιχειρημάτων, ὑπερασπιζόμενος τὸν ὄρον Θεοτόκος τῆς Μαρίας, καὶ ἀναπτύσσοντας τὴν καθ' ὑπόστασις ἀληθῆ ἔνωσις τῶν δύο φύσεων στὸν ἕνα Χριστό. Τονίζει ὅτι στὴν ἐνανθρώπησις ἐνεργεῖ ὁλόκληρη ἡ Τριάς καὶ στὴ θεία εὐχαριστία εἶναι παρῶν σύνολος ὁ Θεάνθρωπος. Κατὰ τὸ πάθος ἦταν παρῶν ὄχι μόνον ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὡς Θεάνθρωπος.

– *Δοκίμιον Πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον*, μὲ τίτλο· *Περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως*³³. Πρόκειται γιὰ σύντομη ἔκθεσις περὶ τοῦ χριστολογικοῦ προβλήματος, ἀπὸ τοὺς Γνωστικούς μέχρι τὸν Νεστόριο, στὸ ὁποῖο ἀνασκευάζονται οἱ πλάνες γύρω ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως.

– *Περὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*³⁴. Πρόκειται γιὰ διαλογικὴ ἐπεξεργασία τοῦ προηγουμένου ἔργου, ἴσως ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Κύριλλο.

– Δύο δοκίμια *Πρὸς τὰς εὐσεβεστάτας βασιλίτσας*³⁵. Τὸ πρῶτο σύμφωνον μὲ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννη Καισαρέως ἀπευθύνεται πρὸς τὶς νεώτερες ἀδελφές τοῦ αὐτοκράτορα Θεοδοσίου Α', Ἀρκαδία καὶ Μαρίνα, στὸ

29. PG. 76, 1427-1437. 30. PG. 76, 1065-1132. 31. PG. 77, 372 ἔ. 86/1, 967-969.

32. PG. 76, 9-248.

33. PG. 76, 1137-1200.

34. PG. 75, 1189-1253.

35. PG. 76, 1201-1420

ὁποῖο γίνεται λόγος γιὰ τὴ θεότητα τοῦ Ἐμμανουὴλ καὶ τὸν ὄρο Θεοτόκος. Τὸ δεύτερο ἀπευθύνεται πρὸς τὴ σύζυγο τοῦ αὐτοκράτορα Εὐδοκία καὶ ἄγαμη ἀδελφή του Πουλχερία. Γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ.

– Ἀναθεματισμοί⁴⁶, σὲ 12 κεφάλαια, ὑπὸ μορφήν ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Νεστόριο.

– Δύο λόγοι ἀπολογητικοὶ Ἐπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων⁴⁷. Ὁ πρῶτος ἀπευθύνθη στοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Συρίας. Παρατίθενται οἱ δώδεκα ἀναθεματισμοί, ἡ δική του ἀπολογία καὶ ἡ κατοχύρωση τῶν ἀπόψεών του ἀπὸ τοὺς Πατέρες. Ὁ δεύτερος λόγος ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Εὐόπτιο ἐπίσκοπο Πτολεμαΐδος, στὸν ὁποῖο ἀντικρούει τὴν κατηγορία ὅτι ἦταν ἀπολιναριστής.

– Ἐπίλυσις τῶν δώδεκα κεφαλαίων⁴⁸. Συντάχθηκε τὸ 431 κατὰ παράκληση τῶν μελῶν τῆς Συνόδου τῆς Ἐφέσου πρὸς κατοχύρωση τῶν ἀναθεματισμῶν μὲ γραφικὲς μαρτυρίες.

– Περὶ πίστεως⁴⁹, πρὸς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς, τῆς ἴδιας ἐποχῆς. Σώζονται ἀποσπάσματα.

– Ἀπολογητικὸς πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον⁵⁰. Ἀπολογεῖται γιὰ τὶς κατηγορίες ἐναντίον του λόγω τῆς στάσεώς του κατὰ τὴ διάρκεια τῆς συνόδου τῆς Ἐφέσου.

Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς⁵¹. Πραγματεύεται τὶς βασικὲς ἔννοιες καὶ τοὺς ὄρους τοῦ χριστολογικοῦ προβλήματος. Πλήρως σώζεται στὴ λατινική, ἐνῶ στὴν ἐλληνική μόνον ἀποσπάσματα.

– Ὅτι εἷς ὁ Χριστός⁵². Χριστολογικοῦ περιεχομένου. Σὲ διαλογικὴ μορφή, ἐκφράζει τὶς ὄριμες θέσεις τοῦ Κυρίλλου γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ ὅλο θέμα τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς.

– Κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν θεοτόκον καὶ ἁγίαν Παρθένον⁵³. Μὲ δύο παραθέματα. Τὸ ἐπικαλέσθηκε ὁ Ἰουστινιανὸς στὸ ἔργο του κατὰ Μονοφυσιτῶν.

– Κατὰ Διοδώρου (δύο βιβλία) καὶ Θεοδώρου⁵⁴ (ἓνα βιβλίο), τῶν προδρόμων τοῦ Νεστοριανισμοῦ. Σώζονται μόνον ἀποσπάσματα.

Πολυάριθμα ἔργα, συνήθως μεταγενέστερα, φέρονται μὲ τὸ ὄνομα

46. Ἐπιστολὴ 17, PG. 77, 105-121.

47. PG. 76, 316-452.

48. PG. 76, 293-312.

49. PG. 77, 1111-1116.

50. PG. 76, 453-488.

51. PG. 75, 1369-1412.

52. PG. 75, 1253-1361.

53. PG. 76, 256-292.

44. PG. 86/1, 1132.

τοῦ Κυρίλλου, ὅπως α. *Περὶ ἀγίας καὶ ζωοποιοῦ Τριάδος*⁴⁵, β. *Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσως κεφάλαια*⁴⁶, μὲ χριστολογικὸ περιεχόμενον, ἀντίθετον τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Κυρίλλου. Ἴσως εἶναι τοῦ Θεοδωρήτου Κύρου. γ. *Περὶ Τριάδος*⁴⁷, μὲ περιεχόμενα κατὰ λέξιν τῆς Ἐκδόσεως Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, καὶ ἴσως ἔργο δικό του. δ. *Περὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ*⁴⁸, συμπλήρωμα. ε. *Διάλεξις πρὸς Νεστόριον ὅτι Θεοτόκος ἡ ἀγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος*⁴⁹. ς. *Διάλογος Κυρίλλου καὶ διακόνων Ἀνθίμου καὶ Στεφάνου, τοῦ σ' αἰ.*

ε'. Λειτουργικὰ κείμενα.

Ὁ Κύριλλος συνέθεσε ὅπωςδὴποτε καὶ *Πασχάλιον Πίνακα*. Σώζεται ἐπιστολή του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιο Β' πού ἀναφέρεται σὲ πασχάλιο πίνακα, ὃ ὁποῖος δὲν σώθηκε καὶ περιελάμβανε ἕξι κύκλους δεκαεναετείς ἀπὸ τὸ 403-512. Σώζονται μὲ τὸ ὄνομά του καὶ ἄλλα ἔργα λειτουργικοῦ περιεχομένου, ἀλλὰ εἶναι νόθα.

ς'. Ὁμιλίαι.

– Σώζεται συλλογὴ πού ἀποτελεῖται ἀπὸ 22 ὁμιλίαι, πού ἀναφέρονται στὴ Θεοτόκο, στὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ, στὰ μυστήρια καὶ στὶς ἑορτές⁵⁰. Ἀπὸ αὐτὲς οἱ μισὲς περίπου εἶναι γνήσιαι, ἐνῶ οἱ ἄλλαι προέρχονται ἀπὸ ξένη γραφίδα.

ζ'. Ἐπιστολές.

– Συλλογὴ ἀπὸ 30 ἑορταστικῆς ἐπιστολῆς⁵¹. Οἱ ἐπιστολῆς αὐτὲς ἐκτὸς ἀπὸ τίς ἡμερολογιακῆς ἐνδείξεις τοῦ ἔτους στὸ ὁποῖο ἀνήκουν, ἀναπτύσσουν καὶ ἓνα ἀξιόλογο ἐπίκαιρον θέμα, ἠθικοῦ, δογματικοῦ καὶ πολεμικοῦ περιεχομένου. Θέματα αὐτῶν εἶναι ἡ νηστεία, ἡ ἀγάπη, ἡ πίστις, ἡ πνευματικὴ πάλη πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς σωτηρίας, ἡ προσευχή. Σὲ κάποιαι καταπολεμοῦνται αἰρετικοί (Ἀρειανοί, Ἰουδαῖοι, Ἐθνικοί).

– Συλλογὴ ἀπὸ 88 ἐπιστολῆς⁵², οἱ περισσότεραι ἀπὸ τίς ὁποῖαι γράφησαν μετὰ τὴν σύνοδον τῆς Ἐφέσου καὶ ἀναφέρονται στὶς ἐργασίαι τῆς συνόδου ἐκείνης. Οἱ 17 ἀπὸ αὐτῆς ἀπευθύνονται πρὸς αὐτὸν ἀπὸ ἄλλαι πρόσωπα. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτῆς ὁ Schwartz ἀνέσυρε ἄλλαι πέντε ἀπὸ τὰ πρα-

45. PG. 75, 1148-1189.

48. PG. 75, 1413-1420.

51. PG. 77, 401-980.

46. PG. 75, 1420-1477.

49. PG. 76, 249-256.

52. PG. 77, 9-390.

47. PG. 77, 1120-1175.

50. PG. 77, 981-1117.

κτικά τῆς γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἡ ἐπιστολή 76 περιέχει τὴν ἄρνηση τοῦ Κυρίλλου νὰ ἐγγράψει τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννη Χρυσοστόμου στὰ δίπτυχα κατὰ σύσταση τοῦ Πρόκλου Κωνσταντινουπόλεως.

3. Διδασκαλία.

Ὁ Κύριλλος καταλαμβάνει μεγάλη θέση μεταξύ τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς δογματικῆς συγκροτήσεως τῆς Ὁρθοδοξίας, θεωρούμενος οἰκουμενικός διδάσκαλος. Ἀπὸ τὸν Ἀναστάσιο Σιναΐτη καλεῖται «σφραγὶς τῶν πατέρων», ἐνῶ ἀπὸ τὸν Εὐλόγιο Ἀλεξανδρείας «γνώμων τῆς ἀκριβείας», ἀπὸ τοὺς ὑμνογράφους «φωστὴρ τοῦ κόσμου», «λύρα θεωριῶν ἐνθέων», ἐνῶ ἡ ε' οἰκουμενικὴ σύνοδος (553) τὸν ἀπεκάλεσε «τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως συνήγορον». Ἀνάλογης ἀναγνωρίσεως καὶ τιμῆς ἔτυχε καὶ ἀπὸ τῆ Δυτικῆ Ἐκκλησία. Ἰδιαίτερα τιμᾶται ἀπὸ τίς μὴ χαλκηδονικὲς μονοφυσιτίζουσες Ἐκκλησίες.

Ὁ Κύριλλος συνθέτει τὸ θεολογικὸ σύστημά του βάσει τῆς ἁγίας Γραφῆς, τῆς διδασκαλίας τῶν πατέρων καὶ τῆς παραδόσεως, μὲ ἀπόλυτη ἀφοσίωση στὴν Ἀποστολικὴ παράδοση τῆς πίστεως. Τὰ πρόσωπα ποὺ τὸν ἐπηρέασαν ἰδιαίτερα ἦταν ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, τὸν ὁποῖο ρμήνευσε κατὰ τρόπο ἀπαράμιλλο, ἡ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴ τοῦ Παύλου, καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀλεξανδρινούς πατέρες ὁ Μέγας Ἀθανάσιος.

Ὡς πρὸς τὴν κοσμικὴ σοφία διατηρεῖ ἰσορροπία στὸ θεολογικὸ του οἰκοδόμημα. Δὲν εἶναι ἐνθουσιώδης πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ καὶ δὲν περιφρονεῖ τὴ λογικὴ ἐπιχειρηματολογία.

α. Ὁ Τριαδικὸς Θεός.

Δέχεται ὅτι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ κατορθώνεται μερικῶς μέσω τῆς κτίσεως. Ἀπὸ τὰ σωματικὰ φθάνομε στὰ πνευματικά. Τὰ φαινόμενα ἔχουν τὸ αἶτιό τους, τὸ ὁποῖο διακρίνομε μέσω τῶν αἰνιγματικῶν μαρτυριῶν, καὶ αὐτὸ τὸ αἶτιο εἶναι «ἡ τοῦ παντός τεχνίτις σοφία», ἡ θεία σοφία. Ἡ γνώση εἶναι ἔμφυτη, ἡ ὁποία κεντρίζει καὶ κινεῖ τὸν νοῦ στὴ γνώση τῶν ὑπερτέρων, τῶν ὑπερβατῶν καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ. Στὴν ἀντίληψη τοῦ ἀνθρώπου ἐκτός ἀπὸ τὸ κάλλος τῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ ὑπόκειται καὶ τὸ ἕκτακτο σημεῖο τοῦ Θεοῦ, ἡ θεοσημεία, τὸ θαῦμα.

Δέχεται ὁ Κύριλλος τὴν ἐνότητα τῆς οὐσίας τῶν τριῶν ὑποστάσεων τοῦ Θεοῦ. Ὡς πρὸς τὴ θέληση τῶν τριῶν ὑποστάσεων, ἡ θέληση τοῦ Πα-

τέρα είναι ή πηγὴ τῆς θελήσεως, ή θέληση τοῦ Υἱοῦ ὑπακούει στήν τοῦ Πατέρα, καί ή θέληση τοῦ Πνεύματος εἶναι ή τελείωση τῆς θελήσεως. Ὡς πρὸς τίς ἐνέργειες τῆς ἀκτίστου οὐσίας κάθε ἐνέργεια εἶναι κοινή καί στίς τρεῖς ὑποστάσεις, ἀλλά συγχρόνως καί ἰδιαίτερη τῆς κάθε μᾶς ὑποστάσεως. Ἐνεργεῖ ὁ Πατέρας διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Πνεύματι. Ἐνεργεῖ καί ὁ Υἱός, ἀλλά ὡς δύναμη τοῦ Πατέρα, ἀφοῦ ἀπὸ αὐτὸν ἔχει τὴν ὑπόστασι. Ἐνεργεῖ καί τὸ Πνεῦμα, γιατί εἶναι τὸ παντοδύναμο Πνεῦμα τοῦ Πατέρα καί τοῦ Υἱοῦ. Ὡς πρὸς τὴν ἐκπόρευση τοῦ Πνεύματος δέχεται τὴν ἔκφραση «διὰ τοῦ Υἱοῦ», ἀλλά πολλὲ φορές χρησιμοποιεῖ καί τὴν «ἐκ τοῦ Υἱοῦ», αὐτὸς σχεδὸν μόνος ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας Πατέρες.

β. Χριστολογία.

Στὴ σκέψη τοῦ Κυρίλλου κηριαρχεῖ τὸ χριστολογικό. Στὴν ἀρχὴ προτιμοῦσε τὴ λέξη «σὰρξ» ἀντὶ «ἄνθρωπος» ὡς πρὸς τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο τοῦ Χριστοῦ, καί ἐξαιτίας αὐτοῦ θεωρήθηκε ἀπολιναρίζουσα ή χριστολογία του, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Λόγος προσέλαβε μόνον σὰρκα ἀνθρώπινη, καί ὄχι πλήρη τὸν ἄνθρωπο. Δὲν συμβαίνει ὅμως αὐτό, γιατί ἀργότερα διακήρυξε ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ δὲν ἦταν οὔτε ἄψυχο, οὔτε ἀναίσθητο, οὔτε ἄνουν, ἀφοῦ δὲν ἐπρόκειτο γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ σώματος μόνον, ἀλλά καί τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Γράφει στὰ Γλαφυρά: «συντεθῆσθαι δώσομεν τὸν Ἐμμανουήλ εἰς ἓνα Χριστὸν καί Υἱὸν ἐκ δυοῖν τελείων, θεότητος τε καί ἀνθρωπότητος»⁵³. Αὐτὰ πρὶν ἀπὸ τὴ χριστολογικὴ ἔριδα. Μετὰ τὴν ἔριδα σὲ ἐπιστολὴ του γράφει: «ὅτι σὰρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ ἐνώσας ὁ Λόγος ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν ἀφράστως τε καί ἀπερινοήτως, γέγονεν ἄνθρωπος»⁵⁴. Οἱ Νεστοριανοὶ ταύτιζαν τὴν ἔννοια καί τὸ περιεχόμενον τῶν ὄρων «φύσις» καί «ὑπόστασις» καί «πρόσωπον». Ὁ Κύριλλος ἄλλοτε τὴν ταυτίζει καί ἄλλοτε διακρίνει τὴν ἔννοια τῶν ὄρων. Ἄλλοτε ταυτίζει τὴ «φύση» μὲ τὴν «οὐσία», καί ἄλλοτε τὴ «φύση» μὲ τὴν «ὑπόστασις» ἢ τὸ «πρόσωπο»: «ἢ τοῦ Λόγου φύσις, ἢ γουν ὑπόστασις, ὃ ἐστὶν αὐτὸς ὁ Λόγος»⁵⁵, καί «δύο μὲν φύσεις ἠνώσθαι φαμεν, μετὰ δέ γε τὴν ἔνωσιν, ὡς ἀνηρημένης ἤδη τῆς εἰς δύο διατομῆς, μίαν εἶναι πιστεύομεν τὴν τοῦ Υἱοῦ φύσιν, ὡς ἐνός, πλὴν ἑνανθρωπήσαντος καί σεσαρκωμένου»⁵⁶. Φαίνεται ἀπὸ ἐδῶ νὰ δέχεται στήν

53. Γλαφυρά Γένεσιν 6, PG. 69, 297.

55. Ἀπολογητικὸς πρὸς Εὐνόμιον PG. 76, 401.

54. Ἐπιστολὴ 4, PG. 77, 45.

56. Ἐπιστολὴ 40, PG. 77, 192.

ἀρχὴ δύο φύσεις στὸν Θεάνθρωπο, τὴ θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινη, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἔνωση γίνονται μία. Ἔτσι θὰ ἦταν μονοφυσίτης ὁ Κύριλλος. Ἡ ἔρμηνεία ὅμως εἶναι ἐσφαλμένη· γιατί στὸ δεύτερο σκέλος τοῦ χωρίου λέγει «ὡς ἑνός», δηλώνοντας τὸ ἓνα πρόσωπο. Στὸ πρῶτο σκέλος αὐτοῦ οἱ δύο φύσεις σημαίνουν τις δύο οὐσίες τοῦ Θεανθρώπου, τὴ θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινη, ἐνῶ στὸ δεύτερο «φύσις» σημαίνει τὸ «ἓνα πρόσωπο» αὐτοῦ. Γιατί, χρησιμοποιώντας τὸν ἀνθρώπο ὡς παράδειγμα, λέγει ὅπως στὸν ἀνθρώπο οἱ δύο φύσεις, τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ, ἀποτελοῦν μία φύση, δηλαδή ἓνα πρόσωπο, ἔτσι καὶ στὸν Χριστό. Ἡ περίφημη φράση, μία φύσις τοῦ Λόγου σεσαρκωμένη» ποὺ χρησιμοποιεῖται πολλές φορές παρμένη ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ Πρὸς Ἰοβιανὸν τοῦ Ἀπολιναρίου, ἡ ὁποία κυκλοφοροῦσε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀθανασίου καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἔργο αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Κύριλλο, πρέπει νὰ ἐρμηνευθεῖ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅτι σημαίνει «ἓνα πρόσωπο τοῦ Λόγου ποὺ σαρκώθηκε». Ὁ Κύριλλος δὲν ἀπολιναρίζει, ἀλλὰ ἀντίθετα χρωματίζει κατὰ ὀρθόδοξο τρόπο τὴ φράση τοῦ Ἀπολιναρίου.

Δέχεται λοιπὸν τὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ τέλεια, μὲ σῶμα καὶ ψυχὴ, γι' αὐτὸ καλεῖ τὸν Χριστὸ ὡς πρὸς τὴ φύση αὐτὴ «ὁμοούσιον ἡμῖν»⁵⁷. Τέλεια δέχεται καὶ τὴ θεότητά του. Καὶ οἱ δύο εἶναι «ὑποστάσεις», καὶ ὡς τέτοιες ἐνώθηκαν «ὑποστάσεων γέγονε σύνοδος» ἐν Χριστῷ⁵⁸. Ἡ ἔνωση αὐτὴ εἶναι «ἔνωσις καθ' ὑπόστασιν» καὶ «φυσικὴ καθ' ὑπόστασιν σύνοδος». Εἶναι ἔνωση πραγματικὴ, ἀσύγχυτη καὶ ἀδιάσπαστη, καὶ ὄχι «ἔνωση προσώπων» κατ' εὐδοκίαν, ὅπως ἔλεγε ὁ Νεστόριος.

Κατὰ τὴν ἔνωση τῶν δύο φύσεων ἔγινε καὶ κοινοποίηση, δηλαδή μετὰδοση τῶν ἰδιωμάτων. Τὰ θεῖα κατέρχονται καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἐξυψώνονται, γιὰ νὰ ἐνωθοῦν. Κατ' οἰκονομία, ὄχι κατ' ἀνάγκη, ὁ Λόγος δέχθηκε τοὺς περιορισμοὺς τῆς ἀνθρώπινης φύσεως· «ἠφίει σὺν οἰκονομικῶς τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις ἐφ' ἑαυτῷ, τὸ κρατεῖν»⁵⁹. Σύμφωνα μὲ τὴν κοινωνία αὐτὴ μπορεῖ νὰ λεχθεῖ ὅτι ὁ Λόγος πεινᾷ, διψᾷ, μαθαίνει, προσεύχεται, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση ἐξυψώνεται καὶ γίνεται θεία σάρκα⁶⁰.

Μὲ τὴ φυσικὴ αὐτὴ ἔνωση, τὴν ἀσύγχυτη καὶ ἀδιάσπαστη, ἔχομε ἓνα μοναδικὸ πρόσωπο· «ἡμεῖς γὰρ ἐνώσαντες ταῦτα (δηλαδή τὸν Λόγον καὶ τὸν ἀνθρώπον), ἓνα Χριστόν, ἓνα Υἱὸν τὸν αὐτόν, ἓνα Κύριον

57. Θησαυρὸς 11, PG. 75, 136.

58. Ἀπολογητικὸς πρὸς Εὐνόμον PG. 76, 369.

59. Ὅτι εἰς Χριστὸς PG. 75, 1332.

60. Πενταλόγιον 2, 8, PG. 76, 96.

ὁμολογοῦμεν»⁶¹. Ἔτσι ἡ διάκριση στὸν Χριστὸ προέρχεται ἀπὸ τὸ διπλὸ τῶν φύσεων, ἐνῶ ἡ ἐνότητα σ' αὐτὸν προέρχεται ἀπὸ τὴ μοναδικότητα τοῦ προσώπου. Ἡ διδασκαλία αὐτὴ ἐγινε ἡ βάση γιὰ τὴν ἀπόφαση τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος. Ἐξαιτίας δηλαδή αὐτοῦ τοῦ χαρακτήρα τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων ἡ Μαρία πρέπει νὰ ὀνομάζεται Θεοτόκος. Ὁ ὄρος αὐτὸς ἀπετέλεσε τὸ σύνθημα τοῦ ἀντινεστοριανικοῦ ἀγώνα τοῦ Κυρίλλου· «Σχεδὸν ἅπας ἡμῖν ὁ ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγὼν συγκεκρότηται, διαβεβαιουμένοις ὅτι Θεοτόκος ἐστὶν ἡ ἅγια Παρθένος»⁶². Ἐὰν κανεῖς ὀνομάζει Θεοτόκο τὴν Μαρία, εἶναι ὀρθόδοξος⁶³.

Ἡ χριστολογία τοῦ Κυρίλλου ἀπετέλεσε τὴ βάση τῆς θεολογίας γιὰ τοὺς μεταγενέστερους πατέρες, κυρίως τὸν Λεόντιο Βυζάντιο, τὸν Ἰουστινιανό, καὶ τὸν Μάξιμο τὸν Ὁμολογητή, καὶ συμπληρωμένη ἀπὸ αὐτοὺς ἐγινε δεκτὴ ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Δαμασκηνὸ στὸ σύστημά του.

Σχετικὰ μὲ τὴν ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου δέχεται, ὅτι μὲ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου ὁ Θεὸς εἰσέρχεται στὴν ὑπαρξη τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εἶχε πέσει, καὶ μεταβάλλει αὐτὸν σὲ καινούργιο ἄνθρωπο μὲ μιὰ νέα γέννηση. Διηρημένοι οἱ ἄνθρωποι σὲ πολλὰ ἐπι μέρους πρόσωπα, εἴμαστε ὅλοι ἐμφυτευμένοι σὲ ἓνα σῶμα, στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τρεφόμαστε ὅλοι ἀπὸ μιὰ σάρκα⁶⁴. Τὸ σῶμα αὐτὸ δέβαια εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἡ ἅγια πόλη, ποὺ ἀγιάσθηκε μὲ τὴ συμμόρφωσή μας μὲ τὸν Χριστό. Μέσα στὴν Ἐκκλησία μετέχομε τῆς θείας φύσεως μὲ τὴν κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο μᾶς τύπωσε μὲ τὴ σφραγίδα του κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἀπελευθερώσεώς μας, τὴν ἡμέρα τοῦ Βαπτίσματος⁶⁵, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ μετὰληψη τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀναγέννηση αὐτὴ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Ἀδάμ, ἡ ὁποία γίνεται ἀπὸ τὸν δεῦτερο Ἀδάμ, τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος μεταστοιχειώνει τὸ γένος ἀπὸ τὴν πτωτικὴ κατάσταση, στὴ νέα ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ζωὴ⁶⁶.

Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως.

Ἡ ἔκδοση τῶν Ἀπάντων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἀρχίζει μὲ τὸ ἐρμηνευτικὸ ἔργο αὐτοῦ, *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως*, τὸ ὁποῖο θὰ περιλάβει τοὺς τόμους 1-3. Πρόκειται γιὰ μιὰ τυπολο-

61. Ἐπιστολή 39, PG. 77, 225.

63. Ὁμιλία 15, PG. 77, 1093.

65. *Εἰς Ἡσαΐαν* 5, 1. 52, 1, PG. 70, 1144.

66. *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως* 17, PG. 68, 1076.

62. Ἐπιστολή 39, PG. 77, 177.

64. *Εἰς Ἰωάννην* 11, PG. 74, 560.

γική ἄρμονία τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐκτυλίσσεται μὲ μορφή διαλόγου μεταξὺ τοῦ Κυρίλλου καὶ κάποιου Παλλαδίου, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ δεύτερος θέτει τὸ πρόβλημα ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀντίθεση μεταξὺ διαφόρων χωρίων τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῆς Παλαιᾶς, τὰ ὁποῖα δηλώνουν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὅτι ὁ Κύριος ἦρθε νὰ πληρώσει τὸν νόμο καὶ τοὺς προφῆτες, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὅτι ἡ Παλαιὰ καταργήθηκε καὶ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὴ Νέα, τῆς ὁποίας ἡ λατρεία εἶναι πνευματική. Στὴ συνέχεια ὁ Παλλάδιος περιορίζεται συνήθως στὸ νὰ ἐρωτᾷ ἢ νὰ συμφωνεῖ.

Παρουσιάζοντας ὁ Κύριλλος ἐκλεκτὰ τεμάχια τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, δείχνει ὅτι μὲ τὸ Εὐαγγέλιο καταργήθηκε βέβαια τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ἀλλὰ τονίσθηκε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ὅτι οἱ Ἰουδαῖκοι θεσμοὶ ἀποτελοῦν προτύπωση τῆς χριστιανικῆς πνευματικῆς λατρείας. Ὁδηγὸ γιὰ τὴ λύση τοῦ ζητήματος ἀποτελοῦν οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου στὸν Ἰωάννη, 4, 24: «Ἄλλ' ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ»⁶⁷.

Ἡ διαπραγματεύση κατὰ θέματα γίνεται σὲ 17 βιβλία. Ἀρχίζει μὲ τὴν ἐπισήμανση τῆς ἀνάγκης ἀπελευθερώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴ φαυλότητα καὶ τὴν αἰχμαλωσία στὴν ἁμαρτία, στὴν ὁποία περιῆλθε μὲ τὴν πτώση τῶν πρωτοπλάστων(1), καὶ συνεχίζει μὲ τὴν περιγραφή τῆς δικαιοσύνης μέσω τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ (2, 3), στὴν ὁποία συνεισφέρει καὶ ἡ ἀνθρώπινη βούληση μὲ τὴν προσκόλλησιν σ' αὐτόν (4, 5), κατὰ τὴν ὁποία εἶναι ἀναγκαῖα ἡ πίστις καὶ ἡ ἀγάπη στὸν Θεὸ (6) καὶ στὸν πλησίον (7, 8)· ἀκολουθεῖ ἔκθεσις περὶ Ἐκκλησίας καὶ ἱερωσύνης (9-13), περὶ καθαρότητος καὶ πνευματικῆς λατρείας (14-16), περὶ ἰουδαϊκῶν ἑορτῶν, ποὺ ἀποτελοῦν τὸν ἀρραβῶνα τῆς ουράνιας πανηγύρεως (17).

Τὸ ἔργο γράφτηκε πιθανῶς λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ 428. Τὸ τέλος τοῦ βιβλίου 6 καὶ τὸ βιβλίον 7 σώζεται καὶ σὲ πάπυρο τοῦ 5 αἰῶνα, ἀποτελούμενον ἀπὸ 48 φύλλα. Ὑπάρχει καὶ συριακὴ μετάφρασις ὀλοκλήρου τοῦ ἔργου τοῦ 5 αἰῶνα.

Τὸ ἔργο ἐκδίδεται σὲ 3 τόμους. Στὸν πρῶτον ἐκδίδονται οἱ Λόγοι Α' - ΣΤ, στὸν δεύτερον οἱ Λόγοι Ζ' - ΙΑ', καὶ στὸν τρίτον οἱ Λόγοι ΙΒ' - ΙΖ'.

Τὸ κείμενον τοῦ τόμου αὐτοῦ λαμβάνεται ἀπὸ τὴν ΡG. τόμ. 68, ἐνῶ ἡ εἰσαγωγή αὐτὴ λαμβάνεται κατὰ περίληψιν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Πατρολογία τοῦ Π. Χρήστου, τόμ Δ', σελ. 339-372.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ
ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ
ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ
ΛΟΓΟΙ Α΄-Σ΄

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

*Περί τῆς εἰς φαυλότητα τοῦ ἀνθρώπου παρατροπῆς καὶ
αἰχμαλωσίας, τῆς εἰς ἁμαρτίαν, καὶ ὁμοῦ περὶ κλήσεως
καὶ ἐπιστροφῆς, τῆς κατὰ μετάνωσιν, καὶ τῆς εἰς
τὸ ἄμεινον ἀναδρομῆς.*

5 *Ποῖ δὴ καὶ πόθεν ἔρεσθαι μὲν δὴ, περιττὸν οἴμαί που. Φαίης γὰρ
ἄν, εὖ οἶδ', ὅτι, μελλήσας οὐδέν, ὡς οἴκοθέν τε καὶ ὡς ἡμᾶς.*

ΠΑΛΛΑΙΔΙΟΣ. Ἀληθές.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ. Δέλτιον δὲ δὴ σοι τουτὶ τὸ ἐν χεροῖν, ὅτι;

*ΠΑΛΛ. Βίβλος Εὐαγγελικῆ, Ματθαίου τε καὶ Ἰωάννου συγγρα-
10 φή.*

*ΚΥΡ. Οἶει δὲ αὐτὴν ὅποι τε καὶ ὅτω διακομίζεσθαι δεῖν; Οὐ γὰρ
που θυραῖός γε ἰὼν ἐκμελετώης ἄν, ὦ Παλλάδιε. Πόνοι τε μᾶλλον οἱ
ἐπὶ τῷδε γλυκεῖς οἴκοι τε καὶ ἐν σχολῇ.*

*ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις. Ἐντευξόμενος δὲ ἀφῆγμαί σοι, καὶ δέλτον
15 ἄγω τὴν ἱεράν· μυρία γὰρ ὅσα πεπονηκώς, οὐδέν ὅτι μᾶλλον ἔχω
νοεῖν τί ἄν γένοιτο· δηλοῦν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐπὶ μὲν
τῷ Ματθαίῳ λέγων· «Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ
τοὺς προφήτας. Οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι. Ἀμὴν γὰρ
λέγω ὑμῖν· ἕως ἄν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἐν ἧ μία κεραία*

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΗΘΙΝΗΣ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Γιὰ τὴν κατολίσθησιν τοῦ ἀνθρώπου στὴ φαυλότητα καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ στήν ἁμαρτία, καθὼς καὶ γιὰ τὴν κλήσιν καὶ τὴν ἐπιστροφήν του μετὰ τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν ἐπάνοδόν του στὴν καλύτερην ζωὴν.

Ποῦ τρέχεις καὶ ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι νὰ σὲ ρωτήσω βέβαια τὸ θεωρῶ περιττὸ κάπως. Γιατὶ θὰ πεῖς, ξέρω καλά, χωρὶς νὰ καθυστερήσεις καθόλου, πὼς ἔρχεσαι ἀπὸ τὸ σπίτι σου σ' ἐμένα.

ΠΑΛΛΑΔΙΟΣ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ. Κι αὐτὸ τὸ βιβλίον ποῦ κρατᾷς τί εἶναι;

ΠΑΛΛ. Εἶναι τὸ Εὐαγγέλιον, ἡ συγγραφὴ τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Ἰωάννη.

ΚΥΡ. Καὶ ποῦ νομίζεις ὅτι πρέπει νὰ τὸ πᾶς καὶ σὲ ποιόν; Γιατὶ βέβαια δὲν θὰ μπορούσες, Παλλάδιέ μου, νὰ τὸ μελετήσεις ξεπορτίζοντας. Ὁ κόπος γιὰ τὸ διάβασμα αὐτὸ εἶναι γλυκὺς στὴν ἡσυχίαν τοῦ σπιτιοῦ.

ΠΑΛΛ. Σωστά. ἤρθαν νὰ μιλήσω μαζί σου. Καὶ σοῦ φέρνω τὸ ἱερὸ βιβλίον γιατί, παρόλο ποῦ μόχθησα ἀφάνταστα, δὲν κατάφερα νὰ καταλάβω καλύτερα τί θέλει νὰ δηλώσει ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ αὐτὰ ποῦ λέγει στὸ κατὰ Ματθαῖον, «Μὴ νομίσετε ὅτι ἤρθαν γιὰ νὰ καταργήσω τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας. Δὲν ἤρθαν γιὰ νὰ τοὺς καταργήσω, ἀλλὰ γιὰ νὰ κάνω αὐτὰ ποῦ λένε. Σᾶς διαβεβαιώνω, πὼς ὅσο ὑπάρχει ὁ

οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται». Ἐν δέ γε τῇ κατὰ τὸν Ἰωάννην συγγραφῇ, πρὸς τὴν ἐκ τῆς Σαμαρείας γυναῖκα· «Πίστευέ μοι, γύναι, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ Πατρὶ. Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἶδατε, ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἶδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν· Ἀλλὰ ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. Καὶ γὰρ ὁ Πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.»

10 ΚΥΡ. Εἶτα τί τὸ ἄναντες εἶναί σοι δοκοῦν, ὡς ἔν γε δὴ τούτοις; Τί δὲ δὴ τὸ βαθὺ καὶ δυσέφικτον; ἐρομένῳ φράσον.

ΠΑΛΛ. Ἐθῶν μὲν τῶν ἀρχαιοτέρων ἀποφοιτῶν, καὶ τῆς ἐν Νόμῳ δικαιοσύνης καταλήξαι δεῖν ἱερὸς ἡμῖν ἐπιτάττει λόγος. Ἐφη δὲ ὁ Παῦλος τοῖς ταύτης ἐφιεμένοις καὶ μετὰ τὴν πίστιν· «Κατηργήθητε 15 ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, οἵτινες ἐν Νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε. Ἡμεῖς γὰρ πνεύματι ἐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα». Πολιτείας δὲ τῆς κατὰ τὸν Νόμον, καὶ τοι λαμπρὰ καὶ μεγάλα δεικνύων ἡμῖν ἐφ' ἑαυτῷ τὰ ἀντήματα, πάλιν φησὶν· «Ἄτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἤγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν. Ἀλλὰ μενοῦνγε καὶ 20 ἡγοῦμαι τὰ πάντα ζημίαν, διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἡγοῦμαι σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω, καὶ εὐρεθῶ ἐν αὐτῷ μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐκ Νόμου, ἀλλὰ τὴν ἐκ πίστεως Χριστοῦ, τὴν ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνην». Οὐκ ἀμώμητον δὲ εἶναι τὴν ἀρχαίαν ἐντολὴν 25 διεβεβαιούτο σαφῶς Ταύτῃ τοί φησι καὶ ἀντ' ἐκείνης ἡμῖν εἰσκεκομίσθαι χρησίμως τὴν διὰ Χριστοῦ καὶ νέαν, τοῦτ' ἔστι, τὴν εὐαγγελικὴν. Γράφει δὲ οὕτως· «Ἀθέτησις μὲν γὰρ γίνεται προσαγωγῆς ἐντολῆς, διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελές. Οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ Νόμος,

1. Ματθ. 5, 17-18.

3. Γαλ. 5, 4-5.

2. Ἰω. 4, 21-24.

4. Φιλ. 3, 7-9.

κόσμος μέχρι τῆ συντέλειά του δὲν θὰ πάψει νὰ ἰσχύει οὔτε ἓνα ἰῶτα ἢ μία ὀξεία ἀπὸ τὸν νόμο, ὥσπου νὰ πραγματοποιηθοῦν ὅλα»¹, καὶ αὐτὰ πού λέγει στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο στὴ γυναίκα ἀπὸ τὴ Σαμάρεια: «Πίστεψέ με, γυναίκα, ὅτι εἶναι κοντὰ ὁ καιρὸς πού δὲν θὰ λατρεύετε τὸν Πατέρα οὔτε σ' αὐτὸ τὸ βουνό, οὔτε στὰ Ἱεροσόλυμα. Ἐσεῖς οἱ Σαμαρεῖτες προσκυνεῖτε αὐτὸ πού δὲν τὸ γνωρίζετε, ἐνῶ ἐμεῖς προσκυνοῦμε αὐτὸ πού γνωρίζομε, γιατί ἡ σωτηρία ἔρχεται στὸν κόσμον ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Εἶναι ὅμως κοντὰ ὁ καιρὸς, καὶ ἦρθε κιόλας, κατὰ τὸν ὁποῖο οἱ ἀληθινοὶ προσκυνητὲς θὰ λατρεύουν τὸν Πατέρα μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος πνευματικᾶ καὶ ἀληθινᾶ· γιατί ἔτσι τοὺς θέλει ὁ Πατέρας αὐτοῦ πού τὸν λατρεύουν. Ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα, καὶ αὐτοὶ πού τὸν λατρεύουν πρέπει νὰ τὸν λατρεύουν μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος πνευματικᾶ καὶ ἀληθινᾶ»².

ΚΥΡ. Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτὸ πού σοῦ φαίνεται δύσκολο σχετικὰ μὲ αὐτὰ; Ποιὸ εἶναι τὸ σκοτεινὸ καὶ τὸ δυσεξήγητο; Ἀπάντησέ μου.

ΠΑΛΛ. Ὁ ἱερὸς λόγος προστάζει νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες συνήθειες καὶ νὰ διακόψομε τὴ σχέση μὲ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Νόμου. Εἶπε καὶ ὁ Παῦλος σὲ ὅσους ἐπιθυμοῦν αὐτὴν καὶ μετὰ τὴν πίστη τους στὸν Χριστό: «Ὅσοι ἀπὸ σᾶς ψάχνετε νὰ βρεῖτε τὴ σωτηρία στὸν νόμο, δὲν ἀνήκετε πιά στὸν Χριστό, καὶ ἔχετε ξεπέσει ἀπὸ τὴ χάρη. Ἐμεῖς ὅμως, μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος καὶ σύμφωνα μὲ τὴν πίστη μας ἀναμένομε τὴ δικαίωση πού ἐλπίζομε μὲ τὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ νὰ λάβομε στὸ μέλλον»³. Κι ἐνῶ δείχνει λαμπρὲς καὶ μεγάλες τὶς ἀφορμὲς γιὰ καύχηση ἀπὸ τὴ σύμφωνη μὲ τὸν νόμο ζωὴ, ἐπισημαίνει ὅμως πάλι: «Ἐκεῖνα ὅμως πού ἦταν ἄλλοτε γιὰ μένα πλεονεκτήματα, αὐτὰ μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό τὰ εἶδα σὰν μειονεκτήματα. Καὶ πραγματικὰ ὅλα ἐξακολουθῶ νὰ τὰ θεωρῶ μειονεκτήματα σὲ σχέση μὲ τὸ ἀσύγκριτο ἀνώτερο ἀγαθὸ πού κέρδισα γνωρίζοντας τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τὸν Κύριό μου, γιὰ τὸν ὁποῖο τὰ ἀπέριψα ὅλα καὶ τὰ θεωρῶ σκουπίδια, γιὰ νὰ κερδίσω τὸν Χριστό καὶ νὰ ἐνωθῶ μαζί του, χωρὶς νὰ ἐπιδιώκω πιά τὴ δικαίωση πού πηγάζει ἀπὸ τὴ δική μου τήρηση τοῦ νόμου, ἀλλὰ αὐτὴν πού προέρχεται ἀπὸ τὴν πίστη στὸν Χριστό, τὴ δικαίωση πού δίνεται ἀπὸ τὸν Θεό⁴. Καὶ διαβεβαίωνε μὲ σαφήνεια ὅτι δὲν ἦταν ἄμεμπτη ἢ ἀρχαία ἐντολή. Γι' αὐτὸ καὶ στὴ θέση ἐκείνης εἰσήγαγε πρὸς ὠφέλειά μας μέσω τοῦ Χριστοῦ τὴ νέα ἐντολή, δηλαδή τὴν εὐαγγελικὴ. Γράφει λοιπὸν τὰ ἐξῆς: «Οἱ παλιὲς διατάξεις καταργοῦνται πιά, γιατί ἦταν ἀνίσχυρες καὶ

ἐπεισαγωγή δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ Θεῷ». Καὶ πάλιν «Εἰ γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, οὐκ ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος». Μεμφόμενος γὰρ αὐτοὺς λέγει· «Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα
 5 διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ γὰρ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει Κύριος ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, λέγει Κύριος, διδοὺς νόμους
 10 μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς». Ἐξόχως δὲ τὸ τῆς καινότητος ὄνομα συνιείς τε καὶ ἐρμηνεύων «Ἐν τῷ λέγειν,» φησί, «καινὴν, πεπαλαιώκε τὴν πρώτην· τὸ γὰρ παλαιούμενον καὶ γηράσκον, ἐγγὺς ἀφανισμοῦ». Εἰ τοίνυν τετελείωκε μὲν ὁ Νόμος οὐδέν, ἀθέτησις δὲ τῆς ἀρχαίας γέγονεν ἐντολῆς καὶ τῆς
 15 δευτέρας ἐπεισφορᾶ, προσοικειούσης ἡμᾶς τῷ Θεῷ, τί δὴ ἄρα φησὶν ὁ Σωτὴρ, «Οὐκ ἤλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι», καὶ ὅτι, «Προσῆκει προσκυνεῖν ἡμᾶς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί; Δηλοῖ γὰρ, οἶμαι, τουτί, τὸ ἀποπαύσασθαι δεῖν ἡμᾶς ἡθῶν καὶ λατρείας τῆς κατὰ τὸν νόμον.

20 ΚΥΡ. Ὡς εἰς πλατὺν ζητημάτων ἐξοίχῃ πέλαγος! Ποῖος γὰρ ἂν ἀρκέσειε νοῦς, τοῖς οὕτω λεπτοῖς θεωρήμασιν ἐνατενίσαι λαμπρῶς, ὡς τοῖς πάλαι τεθεσπισμένοις διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως, ἀδελφὴν οἰάπερ καὶ γείτονα, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἰοῦσαν πραγμάτων, τὴν νέαν ἡμῶν ἐπιδειξάτω Γραφήν, καὶ τῆς νομικῆς πολιτείας οὐ σφόδρα διωκισμένην
 25 τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν, εἰ πρὸς θεωρίαν ἄγοιτο τὴν πνευματικὴν τὰ τοῖς ἀρχαίοις διωρισμένα. Τύπος γὰρ ὁ νόμος καὶ σκιά, καὶ τῆς εὐσεβείας ἡ μόρφωσις ὡς ἐν ὠδίῳ ἔτι, καὶ κεκρυμμένον ἐν ἑαυτῇ τὸ τῆς ἀληθείας ἔχουσα κάλλος ἢ οὐχ ὡς ἐρεῖς ὅπερ ἔφην;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν. Ἀλλὰ τίς ἂν γένοιτο τούτου ἢ διασάφῃ-
 30 σις; ἢ τίς ὁ τρόπος τοῦ πολιτεύεσθαι μὲν εὐαγγελικῶς ἐξῆφθαι ἔτι δοκεῖν τῆς ἀρχαίας ἐντολῆς, καὶ πληροῦν οἶεσθαι τὰ διὰ Μωσέως;

5. Ἐβρ. 7, 18-19.

6. Ἐβρ. 8, 7-10.

άνωφελες, ἄφοῦ ὁ νόμος δὲν ὀδήγησε τίποτε στὴν τελειότητα. Προσφέρεται ὅμως μὰ καλύτερη ἐλπίδα, μὲ τὴν ὁποία μποροῦμε νὰ πλησιάσομε τὸν Θεό»⁵. Καὶ πάλι: «Ἄν ἡ πρώτη ἐκείνη διαθήκη ἦταν τέλεια, δὲν θὰ ὑπῆρχε ἀνάγκη γιὰ δεύτερη». Γιατὶ κατηγορώντας τους, λέγει: Νά, ἔρχονται ἡμέρες, λέγει ὁ Κύριος, πού θὰ συνάψω καινούργια διαθήκη μὲ τὸν λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὸν λαὸ τοῦ Ἰούδα, πού δὲν θὰ εἶναι ὅμοια μὲ τὴ διαθήκη πού σύναψα μὲ τοὺς προπάτορές τους, τότε πού τοὺς πῆρα ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τοὺς ὀδήγησα ἔξω ἀπὸ τὴ δουλεία τῆς Αἰγύπτου. Αὐτοὶ ὅμως δὲν ἔμειναν πιστοὶ στὴ διαθήκη μου κι ἐγὼ τοὺς ἐγκατέλειψα, λέγει ὁ Κύριος. Κατὰ τὴ διαθήκη ὅμως πού θὰ συνάψω μὲ τὸν λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες, λέγει ὁ Κύριος, θὰ τοποθετήσω τὸν νόμο μου μέσα στὸ μυαλό τους καὶ θὰ χαράξω τὶς ἐντολές μου μέσα στὶς καρδιές τους»⁶. Καὶ στοχαζόμενος ὅπως ἰδιαίτερα καὶ ἐρμηνεύοντας τὴν ἔννοια τῆς καινούργιας αὐτῆς διαθήκης, λέγει: «Μὲ τὸ νὰ λέγει, καινούργια διαθήκη, σημαίνει πὼς θεώρησε παλιὰ τὴν πρώτη. Γιατὶ αὐτὸ πού παλιώνει καὶ γερνάει κοντεύει νὰ ἐξαφανιστεῖ»⁷. Ἄν λοιπὸν ὁ νόμος δὲν πρόσφερε σὲ τίποτε τὴν τελείωση καὶ ἔγινε κατάργηση τῆς ἀρχαίας ἐντολῆς καὶ εἰσαγωγή τῆς δεύτερης, πού μᾶς ὀδηγεῖ κοντὰ στὸν Θεό, γιατί τότε λέγει ὁ Σωτῆρας, «Δὲν ἦρθα νὰ καταργήσω τὸν νόμο, ἀλλὰ νὰ τὸν συμπληρώσω», καὶ ὅτι «Πρέπει νὰ προσκυνοῦμε τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μας πνευματικὰ καὶ ἀληθινὰ»; Αὐτὸ δηλώνει, νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ ἐγκαταλείψομε τὶς συνήθειες καὶ τὴ λατρεία τοῦ νόμου.

ΚΥΡ. Ἄνοιχτηκες σὲ πλατεία θάλασσα ζητημάτων. Γιατὶ ποιὸς νοῦς θὰ σταθεῖ ἱκανὸς νὰ ἀτενίσει μὲ λαμπρότητα, ὥστε δίπλα σὲ ὅσα ἔχει ἀπὸ παλιὰ θεσπίσει ὁ πάνσοφος Μωυσῆς νὰ μᾶς παρουσιάσει τὴ νέα Γραφή ὡς ἀδελφὴ καὶ γειτονικὴ καὶ ἀσχολούμενη μὲ τὰ ἴδια πράγματα, καὶ ὅτι ἡ χριστιανικὴ ζωὴ δὲν ἀπέχει ὑπερβολικὰ ἀπὸ τὴ νομικὴ, ἂν ἐξεταστοῦν μὲ πνευματικὸ νόημα ὅσα εἶχαν θεσπίσει οἱ ἀρχαῖοι; Γιατὶ ὁ νόμος εἶναι τύπος καὶ σκιὰ καὶ ἡ διάπλαση τῆς εὐσέβειας, γιατί βρῖσκεται ἀκόμα στὴν περίοδο τῶν πόνων τῆς γέννας, πού ἔχει κρυμμένο μέσα της τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας. Ἡ θὰ πεῖς πὼς δὲν εἶναι τὸ πράγμα ὅπως τὸ εἶπα;

ΠΑΛΛ. Ἔτσι ἀκριβῶς. Ἄλλὰ πὼς θὰ μποροῦσε νὰ διασαφηνιστεῖ τὸ πράγμα; Ἡ πὼς εἶναι δυνατὸν νὰ νομίζομε ὅτι ὁ σύμφωνος μὲ τὸ Εὐαγγέλιο τρόπος ζωῆς μας ἐξαρτᾶται ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐντολὴ καὶ νὰ τὸν θεωροῦμε ὡς συμπλήρωση τῶν ὅσων ὀρίζει ὁ Μωυσῆς;

7. Ἐβρ. 8, 13.

ΚΥΡ. Οὐχ ἄπλουῶς ὁ λόγος, ὡς ἂν τις εἰκάσειε· χοῆμα δέ, οἶμαι, καὶ πολυσχιδές καὶ πολύμορφον ἢ ἀρετή, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας τὰ ἀντήματα διὰ πλείστης ὄσης ἡμῖν τῆς ἀγαθουργίας ἐκποικίλλεται. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ἐν ψαλμῷ τῷ τετάρτῳ καὶ τεσσαρακοστῷ 5 παρίστησι μὲν τῷ Χριστῷ παρθένον ἀγνήν, ὡς ἐν τάξει βασιλίδος, τὴν Ἐκκλησίαν, περίχρυσον δὲ αὐτῇ καὶ πεποικιλμένην περιτίθησι στολήν, οὕτω λέγων· «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη καὶ πεποικιλμένη». Τοῦ μὲν «διαχρύσου», τὸ ἔντιμον καὶ περιφανές, καθάπερ ἐγῶμαι, τοῦ δὲ «ποικίλου», τὸ πο- 10 λυειδές τῆς ἀρετῆς εὖ μάλα κατασημαίνοντος. Εὐπρεπεστάτη γὰρ λίαν ἢ Ἐκκλησία, κόσμον ἔχουσα τὸν νοητόν, οὐ τοῖς τῆς σαρκὸς ὁρώμενον ὀφθαλμοῖς, ἀλλ' εἰς νοῦν ἔσω καὶ καρδίαν, τὸν ἐν τῷ κρυπτῷ νοούμενον Ἰουδαῖον, διὰ πλείστων ἡμῖν ὄσων ὠραιῶν εὐφυᾶ καὶ ἐξαιρετον ἀστείως ἐκφαίνοντα. Ὡς γὰρ ὁ μακάριος γράφει Παῦλος «Οὐ γὰρ ὁ 15 ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός ἐστιν, οὔτε μὴν ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομή, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτομὴ καρδίας, ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι, οὐ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ».

ΠΑΛΛ. Ἄρ' οὖν, εἰπέ μοι, τῆς ἐν πνεύματι περιτομῆς εἰσκεκομι- σμένης καὶ θυσιῶν τῶν κατὰ τὸν νόμον ἀνατετραμμένων καὶ τόπον 20 οὐδένα παρ' ἡμῖν ἐχούσης τῆς πολιτείας, οὐκ ἀπίθανόν πως εἶναι δοκεῖ τὸ φάναι Χριστόν, «Οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι»; Ἡ εἶπερ οὐχ ᾧδε ἔχει, διακωλύσειεν ἂν οἶμαί που καὶ ἡμᾶς οὐδέν, βουθυσίαις μὲν καὶ λιθανωτοῖς τὸν τῶν ὄλων καταγεραί- ρειν Θεόν, προσκομίζειν δὲ αὐτῷ τρυγόνας καὶ περιστεράς, καὶ εἴ τι 25 ὁρᾷν ἕτερον τοῖς ἀρχαιοτέροις νενόμισται, τοῦτο καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπείγεσθαι πληροῦν.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν, ὦ ἑταῖρε, πολὺ τοῦ πρόποντος ἀποκομίζῃ μακρὰν ἀνατετραφῆναι γὰρ οἶει τὸν νόμον, ὡς οὐδὲν ἀπάνασθαι μὲν τῶν αὐ- τοῦ, καὶ ἀχρεῖον ἔχοντα παντελῶς τὴν εἰς πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἀναγκαίων 30 δῆλωσιν, οὐχὶ μετατετραφῆναι μᾶλλον αὐτὸν εἰς ἀληθείας ἔνδειξιν, καί- τοι τοῦ μακαρίου γράφοντος Παύλου· «Νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ πίστεως; μὴ γένοιτο! ἀλλὰ νόμον ἰστάνομεν». Παιδαγωγεῖ γὰρ ὁ νό-

8. Ψαλμ. 46, 10.

9. Ρωμ. 2, 28-29.

ΚΥΡ. Δέν εἶναι εὐκόλος λόγος νά τόν ὑποθέσει κανείς. Ἡ ἀρετή εἶναι, νομίζω, πράγμα πολύκλαδο καί πολύμορφο καί τὰ καυχήματα τῆς χριστιανικῆς ζωῆς στολίζονται μέ ἀπεριόριστο ἀριθμὸ ἀγαθῶν ἔργων. Καί γι' αὐτὸ βέβαια ὁ θεσπέσιος Δαβίδ στὸν τεσσαρακοστὸ τέταρτο ψαλμὸ τοποθετεῖ δίπλα στὸν Χριστό, σὲ θέση βασίλισσας, σάν παρθένο ἀγνή τὴν Ἐκκλησία, καί τὴν περιβάλλει μέ περίχρυση κεντημένη στολή, λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Στάθηκε στὰ δεξιά σου ἡ βασίλισσα ντυμένη καί στολισμένη μέ ὀλόχρυση ἐνδυμασία»⁸. Ἡ λέξη «ὀλόχρυση» σημαίνει, ὅπως ἐγὼ νομίζω, ὀλοκάθαρα τὴν τιμὴ καί τὴ λαμπρότητα, ἐνῶ ἡ λέξη «στολισμένη» τὴν πολυμορφία τῆς ἀρετῆς. Ὑπερβολικά ὠραία ἡ Ἐκκλησία ἔχει νοητὸ στολισμό, πού δέν βλέπεται μέ τὰ σωματικὰ μάτια, ἀλλὰ βρίσκεται μέσα στὸ νοῦ καί τὴν καρδιά, τὸν Ἰουδαῖο πού νοεῖται κρυμμένος καί μᾶς τὸν φανερώνει κατὰ τρόπο θαυμαστὸ μέ ἀπεριόριστους ὠραϊσμοὺς εὐγενῆ καί ἑξαιρετικῶ. Γιατί, ὅπως γράφει ὁ μακάριος Παῦλος, «δέν εἶναι Ἰουδαῖος αὐτὸς πού ἔχει τὰ ἑξωτερικὰ γνωρίσματα, οὔτε πραγματικὴ περιτομὴ εἶναι ἐκείνη πού γίνεται ἑξωτερικὰ στὴ σάρκα, ἀλλὰ πραγματικὸς Ἰουδαῖος εἶναι αὐτὸς πού ἔχει τὰ ἐσωτερικὰ γνωρίσματα, πού ἔχει περιτμηθεῖ ὄχι ἑξωτερικὰ σύμφωνα μέ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ἀλλὰ στὴν καρδιά του ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καί ἡ ἀναγνώρισή του προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ καί ὄχι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους»⁹.

ΠΑΛΛ. Πές μου λοιπὸν ἀφοῦ ἔχει εἰσαχθεῖ ἡ πνευματικὴ περιτομὴ καί ἔχουν ἀνατραπεῖ οἱ νομικὲς θυσίες καί δέν ἔχει καμμιά θέση σὲ μᾶς ὁ ἰουδαϊκὸς τρόπος ζωῆς, δέν φαίνεται κάπως ἀπίθανο τὸ νά πεῖ ὁ Χριστός, «Δέν ἦρθα γιὰ νά καταργήσω τὸν νόμο, ἀλλὰ νά τὸν συμπληρώσω»; Ἄν δέν εἶναι ἔτσι τίποτε, νομίζω, δέν θὰ μᾶς ἐμποδίσει νά δοξάζομε τὸν Θεὸ τῶν ὅλων μέ θυσίες βοδιῶν καί θυμιάματα, καί νά τοῦ προσφέρουμε τρυγόνια καί περιστέρια, καί ὅ,τι ἄλλο νομίζομε ὅτι ἔκαμαν οἱ παλαιότεροι, αὐτὸ νά σπεύδομε νά πραγματοποιοῦμε καί ἐμεῖς.

ΚΥΡ. Ἄλλ' ὅμως, φίλε μου, ἀπομακρύνεσαι πολὺ ἀπὸ τὸ πρέπον. Γιατί νομίζεις ὅτι ὁ νόμος ἔχει ἀνατραπεῖ, ὥστε νά μὴν ἔχομε κανένα κέρδος ἀπὸ αὐτὸν, καί ὅτι δέν δηλώνει καμμιά χρησιμότητα ὀποιοδήποτε ἀπὸ τὰ ἐπιβαλλόμενα. Δέν νομίζεις ὅμως ὅτι αὐτὸς ἔχει μετατραπεῖ μᾶλλον σὲ ἐνδειξη τῆς ἀλήθειας, ἂν καί βέβαια ὁ μακάριος Παῦλος γράφει· «Καταργοῦμε λοιπὸν μέ τὴν πίστη τὸν νόμο; Μακριὰ μὰ τέτοια σκέψη. Ἀντίθετα δίνομε στὸν νόμο τὸ πραγματικὸ του κύρος»¹⁰. Γιατί ὁ

10. Ρωμ. 3, 31.

μος καὶ ἀποφέρει καλῶς εἰς τὸ ἐπὶ Χριστῷ μυστήριον. Εἶναι δέ φαμεν τὰ πάλαι διὰ Μωσέως τοῖς ἀρχαιοτέροις τεθεσπισμένα, στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ παρωσόμεθα τὸν παιδαγωγόν, τίς ἡμᾶς ἔτι διακομιεῖ πρὸς τὸ Χριστοῦ μυστήριον; Καὶ εἰ παραιτοίμεθα τὸ μαθεῖν τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, πῶς ἂν ἔτι λοιπόν, ἢ πόθεν ἀφιξόμεθα πρὸς τὸ τέλος; Ἡ γὰρ οὐ κατὰ τὰς Γραφὰς πλήρωμα νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός;

ΠΑΛΛ. Ναί.

ΚΥΡ. Γέγραπται γὰρ ὡδί. Πλήρωμα δὲ νόμου καὶ προφητῶν, εἰ ἂν εἰς αὐτὸν οἴμαι που παντὸς ὁρῶντος καὶ τετραμμένου προφητικοῦ τε καὶ νομικοῦ θεσπίσματος. Τοιγάρτοι ἔφασκε τὰς τῶν Ἰουδαίων ἀπειθείας ἐκδυσωπῶν «Μὴ δοκεῖτε, ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα; ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε. Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. Εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε;». Ἀφῖχθαι δὴ οὖν εἰ λέγοι, καταλύσων μὲν οὐδαμῶς τὸν νόμον, ἀποπερανῶν δὲ μᾶλλον αὐτόν, μὴ τὴν εἰς ἅπαν ἀνατροπὴν τῶν πάλαι τεθεσπισμένων εἰργάσθαι διανοοῦ· μᾶλλον δὲ μεταπλασμὸν ὥσπερ τινά, καί, ἴν' οὕτως εἴπω, μεταχάραξιν τῶν ἐν τύποις ἐπὶ τὸ ἀληθές.

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς ἔφης.

ΚΥΡ. Καὶ δὴ τοιοῦτον ἔδει γενέσθαι παρὰ Χριστοῦ. Οἱ τὴν ἐν πίναξι καὶ γραφαῖς εὐτεχνίαν ἐξησηκότες, οὐκ εὐθύς τοῦ γράφειν ἀρχόμενοι, τὸ ἀνενδεῶς ἔχον καὶ εἰς ἅπαν ἀπηρτισμένον ἐπιφέρουσι εἶδος ταῖς γραφαῖς, ἐν εἴδει πρότερον καὶ ἀκαλλεστέρῳ χρώματι σκιαγραφοῦντες εὖ μάλα, καὶ ὥνπερ ἂν ἔλοιντο τυχὸν ἀμυδροτέρων ἔτι τοὺς τύπους προαναφαίνοντες, εἶτα ταῖς σκιαῖς ἐπαλείφοντες, τὸ ἐκάστη πρέπον τε καὶ ἀρμοδιώτατον σχῆμα, μεταφέρουσι τοὺς τύπους εἰς εἶδος τὸ ἐμφανές, καὶ ἀσυγκρίτως ἄμεινον, ἢ τὸ ἐν ἀρχαῖς. Ἡ οὐχ ὡδε ἔχει;

ΠΑΛΛ. Ἐγωγέ φημι.

ΚΥΡ. Οἱ δὲ δὴ τὴν χαλκουργικὴν ἐπιτηδεύοντες ἐμπειρίαν, ἀν-

νόμος εἶναι παιδαγωγός και ὁδηγεῖ ἄριστα στοῦ μυστήριου τοῦ Χριστοῦ. Καί λέμε ὅτι ὅσα ἔχει θεσπίσει ὁ Μωυσῆς γιά τοὺς παλαιούς εἶναι τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. "Ἄν ὅμως παραμερίσομε τὸν παιδαγωγό, ποιός θὰ μᾶς ὁδηγήσει τότε στοῦ μυστήριου τοῦ Χριστοῦ; Κι ἂν παραιτηθοῦμε ἀπὸ τὸ νὰ μάθομε τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, πῶς θὰ μπορέσομε στή συνέχεια ἢ ἀπὸ ποῦ θὰ φτάσομε στοῦ τέλος; "Ἡ μήπως δὲν εἶναι, σύμφωνα μὲ τις Γραφές, ὁ Χριστὸς συμπλήρωμα τοῦ νόμου και τῶν προφητῶν;

ΠΑΛΛ. Ναί, εἶναι.

ΚΥΡ. Πραγματικά ἔχει γραφεῖ τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδή εἶναι ἡ συμπλήρωση τοῦ νόμου και τῶν προφητῶν· γιατί σ' αὐτὸν ἀναφέρεται, νομίζω, και ἀποβλέπει κάθε προφητικὸς και νομικὸς λόγος. "Ἐλεγε λοιπὸν ἰκετεύοντας τοὺς Ἰουδαίους γιά τις ἀνυπακοές τους· «Μὴ νομίσετε πῶς ἐγὼ θὰ σᾶς κατηγορήσω μπροστὰ στοῦ δικαστήριου τοῦ Πατέρα μου. Ὁ κατηγορός σας θὰ εἶναι ὁ Μωυσῆς, στὸν ὁποῖο ἔχετε στηρίξει τις ἔλπίδες σας. Γιατί, ἂν ἀληθινὰ πιστεύατε ὅσα ἔγραψε ὁ Μωυσῆς, θὰ πιστεύατε και σ' ἐμένα, ἀφοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε γιά μένα. "Ἄν ὅμως δὲν πιστεύετε τὰ ὅσα ἔγραψε ἐκεῖνος, πῶς θὰ πιστέψετε στὰ δικά μου λόγια;». "Ἄν λοιπὸν λέγει ὅτι δὲν ἔχει ἔρθει καθόλου γιά νὰ καταργήσει τὸν νόμο, ἀλλὰ μᾶλλον γιά νὰ τὸν ὀλοκληρώσει, μὴ σκεφτεῖς ὅτι ἔχει πραγματοποιήσει τὴν πλήρη ἀνατροπὴ τῶν παλαιῶν θεσπισμάτων· μᾶλλον ἔκανε μεταπλασμό, κατὰ κάποιο τρόπο, αὐτῶν, καί, γιά νὰ τὸ πῶ ἔτσι, μεταγραφὴ τῶν τυπικῶν στοῦ ἀληθινό.

ΠΑΛΛ. Μίλησες ὀθρά.

ΚΥΡ. Κάτι τέτοιο λοιπὸν ἔπρεπε νὰ γίνει ἀπὸ τὸν Χριστό. Ὅποιοι ἐξασκοῦν τὴ δεξιότητα τους στὶς πινακίδες και τὸ γράψιμο, δὲν δίνουν τὸ γράψιμό τους, ἀμέσως μόλις ἀρχίσουν νὰ γράφουν, σὲ μορφή πού δὲν ἔχει καμμιά ἔλλειψη και εἶναι ὀλότελα τελειοποιημένη· πρῶτα σκιαγραφοῦν τὸ εἶδος και τὸ χρῶμα πὸ ἀπεριποίητο και ὅσο γίνεται καλύτερα, και σὲ ὅποια σημεία ἐπισημαίνουν ὅτι οἱ τύποι δηλώθηκαν ἀμυδρότερα, προσθέτουν στή συνέχεια τις σκιές, τὸ σχῆμα πού χρειάζεται και εἶναι τὸ καταλληλότερο, και μεταφέρουν τοὺς τύπους στή μορφή τους πού βλέπομε τελικὰ και εἶναι καλύτερη ἀσύγκριτα ἀπὸ ὅ,τι ἦταν ἀρχικά. "Ἡ δὲν εἶναι ἔτσι;

ΠΑΛΛ. Ἐτσι εἶναι.

ΚΥΡ. Κι αὐτοὶ πάλι πού ἀσκοῦν τὴ χαλκουργικὴ τέχνη, ἂν θελή-

δριάντα τυχόν εἰ θούλοιντο διαπήγνυσθαι, κηρῶ μὲν τὸ πρῶτον εἰς εἶδος ἄγουσιν ἀδρανές, εἶτα πυρὶ κατατήκοντες, ἐπιχέουσι τὸν χαλκόν, ἄγουσί τε οὕτω πρὸς τὸ ἀρτίως ἔχον εἶδός τε καὶ κάλλος εὖ μάλα τὸ τεχνουργούμενον. Ἐπιρριφθείσης δὲ ταῖς σκιαῖς τῆς τῶν χρωμάτων 5 πολυειδίας, καὶ μὴν καὶ χαλκοῦ τὰ ἐκ κηροῦ κατατήκοντος, δόξειε μὲν ἂν ἡθετησθαί τε καὶ ἀνατετραφῆναι βραχὺ τὰ πρῶτά τε καὶ ἐν ἀρχῇ σχήματα. Ἐχει δὲ οὐχ οὕτω τὸ χρῆμα τῇ φύσει. Φαῖεν γὰρ ἂν ἀληθεύοντες, χαλκουργός τε καὶ γραφεύς. Οὐ κατελύσαμεν τὰς σκιάς, οὐκ εἰς ἀρχιότητα παντελῆ τοὺς τύπους ἐπέμψαμεν, πεπληρώκαμεν δὲ 10 μαῖλλον. Ὁ γὰρ ἦν ἰδεῖν ὡς ἐν σκιαῖς ἔτι καὶ τύποις ἀφανέστερόν τε καὶ ἀκαλλέστερον, τοῦτο προδέδηκεν ἐπὶ τὸ ἄμεινόν τε καὶ ἐμφανέστερον.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Καὶ εἴπερ τις ἔλοιτο πολυπραγμονεῖν ἀληθῶς τὴν ἱεράν τε 15 καὶ θεόπνευστον Γραφήν, εἴσεται δὴ πάντως ἀληθές ὑπάρχον ὃ φημι. Κάλυμμα γὰρ ἐτίθει Μωσῆς ἐπὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀτενίζεῖν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΠΑΛΛ. Καὶ τί δὴ τοῦτο παραδηλοῖ;

20 ΚΥΡ. Ταῖς γὰρ Ἰουδαίων διανοίαις, παχυτέραις οὖσαις ἔτι, οἷσθ' ἂν μὲν πως ἦν τὰ ἐξωφανῆ τοῦ νόμου, φημί δὲ δὴ πάλιν τὰ διὰ μόνου τοῦ γράμματος, ἀφόρητα δὲ καὶ ἀπρόδλητα παντελῶς, τὰ ἔσω κεκρυμμένα, καί, ἴν' οὕτως εἴπωμεν, τὸ τῶν νοημάτων πρόσωπον ἀληθές. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεοπέσιος ἡμῖν γράφει Παῦλος «Ἄχρι γὰρ τῆς σήμε- 25 ρον ἡμέρας τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μένει μὴ ἀνακαλυπτόμενον, ὅτι ἐν Χριστῶ καταργεῖται. Ἄλλ' ἕως σήμερον, ἡνίκα ἀναγινώσκηται Μωσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται». Ἄλλ' ὧδε μὲν δὴ τὰ τῶν Ἰουδαίων ἐστάτω. «Ἡμεῖς δὲ δὴ πάντες, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ», φησὶν, «τὴν δόξαν Κυρίου 30 κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος· ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν». Ὡσπερ γὰρ οἱ ἐν ἐσόπτρῳ βλέποντες εἰκόνα καὶ τύπον τοῦ ἀ-

σουν νὰ χύσουν σὲ καλοῦπι ἕναν ἀνδριάντα, παριστάνουν πρῶτα ἄτονα τὴ μορφή του μὲ τὸ κερὶ, κι ἔπειτα λειώνοντας τὸν χαλκὸ στὴ φωτιά τὸν χύνουν ἐπάνω σ' αὐτό, καὶ ἔτσι δίνουν στὸ τεχνούργημα τους μὲ τὸν καλύτερο τρόπο τὴν ἀριότητα καὶ τὴν ὁμορφιά του. Κι ὅταν ριχθεῖ πάνω στὰ ἰχνογραφήματα ἢ χρωματιστὴ ποικιλία, καθὼς καὶ ὅταν ὁ χαλκὸς λειώσῃ τὸ κέρινο ὁμοίωμα, θὰ νομοστῆ πιθανῶς σὲ μιά στιγμή ὅτι ἀθετήθηκαν καὶ καταργήθηκαν τὰ ἀρχικὰ σχήματα. "Ὁμως δὲν εἶναι ἔτσι ἡ φύση τοῦ πράγματος. Γιατὶ θὰ ἔλεγαν, καὶ θὰ ἦταν ἀλήθεια, ὁ χαλκοπλάστης καὶ ὁ γραφέας· Δὲν καταργήσαμε τὰ ἰχνογραφήματα καὶ δὲν ἀχρηστέψαμε τελείως τοὺς τύπους, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς ὁλοκληρώσαμε. Ἐκεῖνο δηλαδή πού μπορούσαμε νὰ διακρίνομε πιὸ θαμπὰ καὶ χωρὶς ὁμορφιά στὶς σκιές καὶ τοὺς τύπους, αὐτὸ ἀκριβῶς παρουσιάστηκε τώρα ὠραιότερο καὶ πιὸ φανερό.

ΠΑΛΛ. Μιλᾶς σωστά.

ΚΥΡ. Κι ἂν θὰ ἤθελε κάποιος νὰ ἐξετάσῃ ἀληθινὰ μὲ λεπτομέρεια τὴν ἱερὴ καὶ θεόπνευστη Γραφή, θὰ διαπιστώσῃ ὅπωςδήποτε πῶς εἶναι ἀληθινὸ αὐτὸ πού λέγω. Γιατὶ ὁ Μωυσῆς ἔβαζε κάλυμμα στὸ πρόσωπό του, ἐπειδὴ, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, «δὲν μπορούσαν οἱ Ἰσραηλίτες νὰ βλέπουν τὸ πρόσωπό του»¹¹.

ΠΑΛΛ. Καὶ τί λοιπὸν δηλώνει αὐτό;

ΚΥΡ. Ἐπειδὴ οἱ ἀντιλήψεις τῶν Ἰουδαίων ἦταν παχύτερες ἀκόμα, μπορούσαν νὰ ὑποφέρουν τὰ ἐπιφανειακὰ στοιχεῖα τοῦ νόμου, ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλι, ὅσα μόνο ἔλεγε τὸ γράμμα, ἦταν ὅμως τελείως ἀδύνατο νὰ ὑποφέρουν καὶ νὰ διακρίνουν ὅσα ἦταν κρυμμένα μέσα σ' αὐτό, καὶ γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, τὸ ἀληθινὸ πρόσωπο τῶν νοσημάτων. Γι' αὐτὸ γράφει καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Μέχρι σήμερα τὸ ἴδιο αὐτὸ κάλυμμα παραμένει ὅταν διαβάζουν τὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ δὲν ἀφαιρεῖται, γιατί μόνο μὲ τὸν Ἰησοῦ καταργεῖται. Ἀκόμη μέχρι σήμερα, ὅποτε διαβάξουν τὰ βιβλία τοῦ Μωυσῆ, τὸ κάλυμμα αὐτὸ ὑπάρχει στὴ σκέψη τους»¹². Ἀλλὰ ἄς σταματήσομε ἐδῶ τὰ ὅσα γίνονταν μὲ τοὺς Ἰουδαίους. «Ἐμεῖς ὅμως ὅλοι», λέγει, «χωρὶς κάλυμμα στὸ πρόσωπο, βλέποντας σὰν μέσα σὲ καθρέφτη τὴ λαμπρότητα τοῦ Κυρίου, μεταμορφωνόμαστε σύμφωνα μὲ αὐτὴν τὴ λαμπρὴ εἰκόνα προχωρώντας ἀπὸ λαμπρότητα σὲ λαμπρότητα, μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, πού εἶναι ὁ Κύριος»¹³. Ἡ λέξη ἐδῶ «Κύριος» σημαίνει τὸ Πνεῦμα. "Ὅπως δηλαδή ὅσοι κοιτάζουν σὲ

13. Β' Κορ. 3, 18, 17.

ληθοῦς, καὶ οὐκ αὐτό που τὸ ἀληθές, ἐγκαταθρήσειαν ἄν, κατὰ τὸν αὐτόν, οἶμαι, τρόπον, οἱ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας τὸ κάλλος ἐπιθυμοῦντες ἰδεῖν, καθάπερ ἐσόπτρῳ τῷ νόμῳ χρώμενοι κατορθώσειαν ἄν ὡς ἄριστα τὸ ποθούμενον. Τὴν γὰρ αὐτὴν τῶν πραγμάτων εἰκόνα ματα-
5 πλάττοντες εἰς ἀλήθειαν, εἴσονται καθαρώς τὸ ὅτι μάλιστα δοκοῦν καὶ εὐάρεστον τῷ Θεῷ.

ΠΑΛΛ. Εἴτα τίς ἄν γένοιτο τυχὸν ὁ λόγος τοῦ μὴ ἐν ἀρχαῖς τοῖς πάλαι, τὸ νέον τε καὶ εὐαγγελικὸν δεδόσθαι χρησιμώδημα, τύπους δὲ μᾶλλον νενομοθετηθῆσαι καὶ σκιάς;

10 ΚΥΡ. Τὸ μὲν ἀκριβές τῆς οἰκονομίας, καὶ ὅπως ἄν ἔχοι ταυτί, κατὰ γε τὸ ἀληθέστερον, ἀναθετόν εὐσεβῶς τῷ πάντα εἰδότι Θεῷ. Λογισμοὶ δὲ ἡμᾶς ἐννοιῶν ἀγαθῶν ἀμοιρεῖν οὐκ εἰδότες, ἀποφέρουσί πως κἂν γοῦν εἰς μετρίαν εἶδησιν, ἢ καὶ τάχα που πρὸς τὸ εἰδέναι δοκεῖν τῆς οἰκονομίας τὴν πρόφασιν. Φαμέν οὖν, ὅτι παιδαγωγίας
15 ἔδει πολλῆς καὶ ἀνατροφῆς τρόπον τινὰ νηπιοπρεποῦς, τοῖς ἐξ Αἰγύπτου λελυτρωμένοις. Παχίνοι γὰρ ἦσαν ἔτι καὶ εὐπαράφοροι κομιδῇ πρὸς πᾶν ὅτιοῦν τῶν ἀπηχεστάτων. Δυσαιόνιπτον δὲ παντελῶς τὴν φιλοσαρκίαν ἠρρωστηκόσι καὶ δυσδιαφύκτοις πάθεσιν ἐγκατειλημμένοις, ἀνέφικτόν πως ἦν ἔτι καὶ οὐχ ἔτομον ἐλεῖν τὸ εὐθύς ἀνα-
20 θρώσκειν δύνασθαι πρὸς τὸ ἄγαν ἀστεῖον, ὡς καὶ ζωῆς τινα τρόπον ἐπανελέσθαι, τυχὸν τῆς οὕτω λαμπρᾶς καὶ ὑπερφυοῦς, ὡς περιπατεῖν μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, ἔχειν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἡ γὰρ οὐχὶ τελείων μὲν ἐστὶν ἡ στερεὰ τροφή, γάλα δὲ τοῖς ἔτι νηπίοις τὸ πρεπωδέστερον;

25 ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Ἐδει τοίνυν παιδαγωγίας μὲν τῆς ἐν τύποις, ἔτι νηπίοις, καί, ἴν' οὕτως εἴπωμεν, τρυφερωτέρας ἀνατροφῆς, οὐχὶ τοῦ πρὸς τελειότητα διατάττοντος λόγου, καὶ ἀποκομίζειν οἴου τε πρὸς τὸ ἀρτίως ἔχον. Ἐλαφροὶ δὲ οὕτω καὶ ὀλιγογνώμενες, καὶ πρὸς πᾶν ὅτιοῦν εὐκο-
30 λοι τῶν παθῶν, ἀλοῖεν ἄν οἱ ἐξ Ἰσραήλ· ὡς εἶπερ τις ἐν αὐτοῖς ἀκριβῆς ἦν βάσανος ἠθῶν καὶ ἐγχειρημάτων, οὐδὲ ἄν, οἶμαι, σκιάς ἠξίωτον. Καὶ τοῦτο δέδειχεν ὁ Μωσῆς. Θεοῦ γὰρ προστάττοντος, ἀνέθορε μὲν

καθρέφτη βλέπουν τὴν εἰκόνα καὶ τὸν τύπο τοῦ ἀληθινοῦ καὶ δὲν θὰ μποροῦσαν ν' ἀντικρῦσουν τὸ ἴδιο τὸ ἀληθινὸ, κατὰ τὸν ἴδιο, νομίζω, τρόπο, ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ δοῦν τὸ κάλλος τοῦ χριστιανικοῦ τρόπου ζωῆς, χρησιμοποιοῦντας σὰν καθρέφτη τὸν νόμο, θὰ ἐπιτύχουν αὐτὸ πού ποθοῦν μὲ τὸν καλύτερο τρόπο. Μεταπλάθοντας δηλαδή τὴν ἴδια τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων σὲ ἀληθινὰ πράγματα, θὰ δοῦν ὀλοκάθαρα αὐτὸ πού θέλει ὁ Θεὸς καὶ εἶναι ἀρεστὸ σ' αὐτόν.

ΠΑΛΛ. Ποιὸς ὅμως εἶναι ἴσως ὁ λόγος πού δὲν δόθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στους παλαιούς τὸ νέο καὶ Εὐαγγελικὸ χρησιμοδόγημα, ἀλλὰ νομοθετήθηκαν μᾶλλον τύποι καὶ σκιές,

ΚΥΡ. Τὴν ἀκρίβεια τῆς οἰκονομίας καὶ πῶς ἔχουν αὐτὰ ὡς πρὸς τὸ ἀληθέστερο, ἄς τὰ ἀφήσουμε μὲ εὐλάβεια στὸν παντογνώστη Θεό. "Ὁμως λογισμοί, πού δὲν στεροῦνται ἀγαθὲς ἔννοιες, μᾶς ὀδηγοῦν ἔστω καὶ σὲ μέτρια γνώση, ἢ ἴσως στὸ νὰ νομίζουμε ὅτι γνωρίζουμε τὴν αἰτία τῆς οἰκονομίας. Λέμε λοιπὸν ὅτι χρειαζόταν πολλὴ παιδαγωγία καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀνατροφή πού ταιριάζει στὰ νήπια γιὰ ἐκείνους πού εἶχαν ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Γιατὶ εἶχαν ἀκόμα διάνοια παχυλὴ καὶ παρασύρονταν ἀκράτητα πρὸς κάθε τι τὸ ἀντίθετο. Δύσκολα ἀπονίπτεται καὶ ἐξαλείφεται τελείως ἡ φιλοσαρκία ἀπὸ αὐτοὺς πού ἀρρώστησαν ἀπὸ αὐτὴν, καὶ σὲ ὅσους εἶχαν συλληφθεῖ ἀπὸ πάθη πού δύσκολα τὰ ξεφεύγει κανεὶς, ἦταν ἀκόμη ἀδύνατο σχεδὸν καὶ ὄχι εὐκόλο ν' ἀποκτήσουν ἀμέσως τὴν ἱκανότητα νὰ ὑψώσουν τὸ βλέμμα τους πρὸς τὸ ἔξαιρετικὰ τέλειο, ὅπως καὶ νὰ προτιμήσουν κάποιον τρόπο ζωῆς τῆς τόσο λαμπρῆς καὶ ὑπερφυσικῆς, ὥστε, ἐνῶ περπατοῦν πάνω στὴ γῆ, νὰ εἶναι πολῖτες τοῦ οὐρανοῦ, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ¹⁴. "Ἡ μήπως ἡ στερεὰ τροφή δὲν εἶναι γιὰ τοὺς τέλειους καὶ τὸ γάλα τὸ πιὸ κατάλληλο γιὰ τὰ νήπια;¹⁵

ΠΑΛΛ. "Ἐτσι ἀκριβῶς εἶναι.

ΚΥΡ. Χρειαζόταν λοιπὸν ἡ παιδαγωγία μὲ τοὺς τύπους, ὅταν ἦταν ἀκόμα νήπιοι, καὶ γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, τρυφερότερη ἀνατροφή καὶ ὄχι τὸν λόγο πού κατευθύνει πρὸς τὴν τελειότητα καὶ ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ὀδηγήσει πρὸς τὴν ἀριότητα. "Ἐτσι λοιπὸν οἱ Ἰσραηλίτες θὰ συλληφθοῦν νὰ εἶναι κούφιοι κι ἐλαφρόμυαλοι κι εὐκόλοι σὲ ὅποιοδήποτε πάθος. Γιατί, ἂν ἴσχυε σ' αὐτοὺς ἓνα ἀκριβὲς κριτήριον γιὰ τὰ ἦθη καὶ τὶς προσπάθειές τους, δὲν θὰ γίνονταν ἄξιοι οὔτε γιὰ τὴ σκιά. Καὶ αὐτὸ τὸ

15. Ἐφ. 5, 12-14.

εἰς τὸ ὄρος αὐτός, τὸν νόμον ὑποδεξόμενος Οἱ δὲ παραχοῆμα κατώλι-
 σθον εἰς ἀπόστασιν. Μεμοσχοποιήκασι γάρ, φάναι τε οἱ δείλαιοι
 τετολμήκασιν «Οὔτοι οἱ θεοί σου, Ἰσραήλ, οἵτινες ἀνήγαγόν σε ἐκ γῆς
 Αἰγύπτου». Ἐπὶ οὖν ταῖς οὕτω δειναῖς ἐλαφροῖαις ἐδυσφόρει μὲν ὁ
 5 Μωσῆς, κατερρήγνυ δὲ τὰ πλάκας, ἐν αἷς ἦν ὁ νόμος, οὐδὲ σκιάς ἢ
 τύπων, ἢ κἂν γοῦν ὅλως παιδαγωγίας τῆς ἄνωθεν ἀξίους εἶναι νομί-
 σασ τούς οἷς γε τοσοῦτον ἀπόπληκτος ἦν ὁ νοῦς, ὡς ἀμνημονῆσαι μὲν
 τῶν οὕτω τεθραυσμένων, ἃ διὰ τῆς θείας ἰσχύος ὑπὲρ αὐτῶν ἐξε-
 πράττετο, μόσχῳ δὲ τὸ σέβας ἀναθεῖναι πάλιν καὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ
 10 λατρείας ἐλθεῖν ἐς ἀνάμνησιν. Ἄλλ' ἐν πλαξὶ μὲν λιθίναις ἐσκιαγρα-
 φεῖτο τότε τοῖς ἀρχαιοτέροις ὁ νόμος ἐν δακτύλῳ Θεοῦ, καθὰ γέγρα-
 πται Τύπος δὲ ἦν ἐκεῖνα τῶν καθ' ἡμᾶς ἐν Χριστῷ γενέσθαι πεπιστευ-
 μένων. Καταγράφει γὰρ ὡσπερ ἐν ἡμῖν τῆς ἑαυτοῦ βουλῆς τὴν εἶδησιν
 ὁ πάντων Δεσπότης Θεός, οἶονεὶ καλάμῳ χρώμενος τῷ Υἱῷ ἐν Πνεύ-
 15 ματι. Ὠνόμαζε γὰρ οὕτως αὐτὸν διὰ Δαβὶδ, λέγων «Ἡ γλῶσσά μου
 κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου». Ἐνεχάραξε γὰρ ταῖς ἀπάντων
 καρδίαις ὁ τοῦ Πατρὸς κάλαμος, τοῦτ' ἔστιν, ὁ Υἱός, τὴν παντὸς εἶδη-
 σιν ἀγαθοῦ, οἶονεὶ τινὶ δακτύλῳ Θεοῦ, τῷ τε τοῦ Πατρὸς καὶ τῷ ἰδίῳ
 χρώμενος Πνεύματι. Δάκτυλον γὰρ ὠνόμασε τὸ Πνεῦμα Θεοῦ, λέγων,
 20 ποτὲ μὲν, «Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαμόνια», ποτὲ δὲ
 αὐτῷ, «Εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ διαμόνια». Ἐπιστολὴν δὲ
 ἡμᾶς τὴν πνευματικὴν καὶ ὁ Παῦλος ἐκάλει, λέγων «Ἡ ἐπιστολὴ ἡ-
 μῶν ὑμεῖς ἐστε, ἐγγεγραμμένη ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, γινωσκομένη
 καὶ ἀναγινωσκομένη ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων, φανερούμενοι ὅτι ἐστὲ
 25 ἐπιστολὴ Θεοῦ διακονηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν, ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι, ἀλ-
 λά Πνεύματι Θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πίναξιν λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρ-
 δίας σαρκίνας».

ΠΑΛΛ. Ἄλλ' ὅτι μὲν τύποι καὶ σκιαί τὰ κατὰ τὸν νόμον, φαίην
 ἂν καὶ αὐτός, εὖ ἴσθι τοι. Φέρε δὴ οὖν λεπτόν τε καὶ ἀκριβῆ τοῖς ἐν
 30 τύπῳ κεχρησμοδημένοις ἐνιέντες τὸν νοῦν, πολυπραγμονῶμεν εὖ μά-
 λα τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος Εἶπ γὰρ ἂν οὕτω λοιπὸν οὐδενὶ τῶν ὄντων
 ἀσυμφανὲς τῆς ἐν πνεύματι λατρείας τὸ μυστήριον.

ἔδειξε ὁ Μωυσῆς. Γιατί, ἐνῶ αὐτὸς μὲ προσταγὴ τοῦ Θεοῦ ἀνέβηκε στὸ ὄρος γιὰ νὰ λάβει τὸν νόμο, ἐκεῖνοι ἀμέσως γλίστρησαν στὴν ἀποστασία. Πράγματι ἔφτιαξαν τὸν μόσχο καὶ τόλμησαν οἱ δύστυχοι νὰ ποῦν· «Αὐτοὶ εἶναι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραήλ, πού σε ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο»¹⁶. Γι' αὐτὲς τὶς ἐπικίνδυνες ἐλαφρότητες ὁ Μωυσῆς δυσφοροῦσε καὶ ἔσπαζε τὶς πλάκες, στίς ὁποῖες εἶχε γραφεῖ ὁ νόμος, κρίνοντας ὅτι δὲν ἦταν ἄξιοι οὔτε γιὰ σκιὰ καὶ τύπους, οὔτε κὰν καθόλου γιὰ παιδαγωγία ἀπὸ τὸν Θεὸ αὐτοὶ πού εἶχαν τέτοιο παράλυτο νοῦ, ὥστε νὰ λησμονήσουν τὰ τόσα θαυματὰ πού γίνονταν γιὰ χάρη τους μὲ τὴ θεία δύναμη, καὶ ν' ἀποδώσουν πάλι τὸν σεβασμὸ τους στὸ μοσχάρι καὶ νὰ θυμηθοῦν τὴν αἰγυπτιακὴ λατρεία. Ἀλλὰ χαραζόταν τότε γιὰ τοὺς παλαιοὺς σὲ λίθινες πλάκες ὁ νόμος μὲ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἔχει γραφεῖ. Ἐκεῖνα ὅμως ἦταν τύπος ὅσων ἐπρόκειτο νὰ γίνουν σ' ἐμᾶς πού πιστεύομε στὸν Χριστό. Εἶναι σὰ νὰ καταγράψει μέσα μας ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων Θεὸς τὴ γνώση τῆς βουλῆς του χρησιμοποιοῦντας σὰν γραφίδα κατὰ κάποιον τρόπο τὸν Υἱὸ μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ ἔτσι τὸν ὀνόμαζε μέσω τοῦ Δαβίδ, λέγοντας· «Ἡ γλῶσσα μου εἶναι γραφίδα γραφῆα ταχυγράφου»¹⁷. Χάραξε δηλαδὴ μέσα στίς καρδιὲς ὅλων ἡ Γραφίδα τοῦ Πατέρα, δηλαδὴ ὁ Υἱός, τὴ γνώση κάθε ἀγαθοῦ, μὲ τὸ δάχτυλο κατὰ κάποιον τρόπο τοῦ Θεοῦ, χρησιμοποιοῦντας τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατέρα καὶ δικό του. Δάχτυλο φυσικὰ ὀνόμασε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, λέγοντας ἄλλοτε, «Ἄν ἐγὼ μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος θγάζω τὰ δαιμόνια»¹⁸, καὶ ἄλλοτε πάλι, «Ἄν μὲ τὸ δάχτυλο τοῦ Θεοῦ θγάζω τὰ δαιμόνια»¹⁹. Καὶ ὁ Παῦλος μᾶς ὀνόμαζε πνευματικὴ του ἐπιστολή, λέγοντας· «Ἐσεῖς εἶστε ἡ ἐπιστολή μου πού εἶναι γραμμένη στίς καρδιὲς σας, πού κατανοεῖται καὶ διαβάζεται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ φανερώνεστε ὅτι εἶστε ἐπιστολή τοῦ Θεοῦ πού φροντίστηκε ἀπὸ ἐμᾶς, καὶ εἶναι γραμμένη ὄχι μὲ μελάνη, ἀλλὰ μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ, ὄχι σὲ λίθινες πλάκες, ἀλλὰ πάνω στίς σάρκινες πλάκες τῆς καρδιᾶς»^{19α}.

ΠΑΛΛ. Ἀλλὰ ὅτι βέβαια ὅσα ἀναφέρονται στὸν νόμο εἶναι τύποι καὶ σκιές, θὰ συμφωνοῦσα, νὰ τὸ ξέρεις καλά, καὶ ἐγώ. Ἐμπρὸς λοιπόν, κατανοώντας μὲ λεπτομέρεια καὶ ἀκρίβεια ὅσα ἔχουν νομοθετηθεῖ ὑπὸ μορφὴ τύπου, ἃς ἐξετάσομε μὲ μεγάλη προσοχὴ ἀπὸ κάθε πλευρὰ τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας. Γιατὶ ἔτσι μόνο θὰ μπορέσει νὰ μὴ μείνει σκοτεινὸ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα τὸ μυστήριον τῆς πνευματικῆς λατρείας.

19. Λουκᾶ 11, 20.

19α. Β' Κορ. 3, 2-3.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν, ὦ γενναῖε, καταπέφρικά τοι σφόδρα εἰκότως, δυσοκνότατά τέ εἴμι πρὸς τοῦτο λίαν. Εἶεν γὰρ οἶμαί που τοῖς καθ' ἡμᾶς οὐχ ἀλώσιμα, τὰ οὕτως ἀνγκισμένῃν καὶ ὑπερτενῇ λαχόντα τὴν θεωρίαν. Χρῆναι δέ, οἶμαι, λέγειν ἀνασκοπούμενω τὸ βάθος τῶν ἐν τῷ νόμῳ θεωρημάτων «Τίς σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα, καὶ συνετὸς καὶ ἐπιγνώσεται αὐτά;».

ΠΑΛΛ. Οὐκ ἄτραχυν μὲν τὸ χρῆμα, ὦ τᾶν. «Αἰτεῖτε» δὲ ὁμῶς, φησὶν ὁ Χριστός, «καὶ δοθήσεται ὑμῖν ζητεῖτε καὶ εὐρήσετε, κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν».

10 *ΚΥΡ.* Ἰτέον δὴ οὖν ἐπὶ τὸ χρῆναι φιλοθηρεῖν τὸ τελοῦν εἰς ὄνησιν καὶ δὴ καὶ ἐκετηρίαν προανατείνωμεν λέγοντες «Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσιά σου ἐκ τοῦ νόμου σου». Δεῖ δὲ ἡμᾶς, ὡς ἔοικε, πρό γε τῶν ἄλλων εἰπεῖν, τὴν τε εἰς φανλότητα τοῦ ἀνθρώπου παρατροπήν, δουλείας τε πέρι καὶ αἰχμαλωσίας 15 τῆς ὑπὸ τῶ πάντων ἐχθρῶ, ὅπως τε καὶ τίνα τρόπον ταυτὶ παρ' ἡμῶν καὶ ἐν ἡμῖν ἐκράττεται. Προσεπειπεῖν δὲ δὴ οὕτω, καὶ τίνα χρῆναι τρόπον ἀπονεύειν τοῦ κακοῦ, καὶ ἀποσειέσθαι μὲν τῆς ἐπ' ἐκείνω δουλείας τὸν ζυγόν, ἀναθρώσκειν δὲ αὐτὸ πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς, διασώζοντος καὶ ἐπαμύνοντος τοῦ Θεοῦ. Τῆδε γὰρ ἡμῖν ἰόντος τοῦ λόγου ὁδῶ τῆ προεπούση, 20 προσήκοι ἄν, οἶμαι, καὶ τὰ λοιπά.

ΠΑΛΛ. Ὁρθότατα διανοῆ.

ΚΥΡ. Τὸ γὰρ τοι καρποφορεῖν δύνασθαι τῷ Θεῷ καὶ προσάγειν θυσίας πνευματικᾶς, ἤγουν ἀνδρίζεσθαι καὶ εὐδοκμεῖν, κατορθοῦν ἐθέλοντας τὴν ἀρετὴν, οὐχὶ δήπου πρόεποι ἄν τοῖς οὕτω δουλείας καὶ 25 παθῶν ἀνάγκης ἀπηλλαγμένοις, ἀλλ' οἷς ἤδη πως ὁ νοῦς ἀνανήφει πρὸς τὸ ἐλεύθερον, καὶ οὐκ ἀμελέτητον ἔχει τὸ ἀποσειέσθαι τὸν ζυγὸν τῆς τοῦ διαβόλου πλεονεξίας.

ΠΑΛΛ. Σύμφημι· νοεῖς γὰρ ὀρθῶς.

ΚΥΡ. Καὶ δὴ καὶ λέγωμεν, ὡς πεποίηται μὲν ὁ ἄνθρωπος ἐν ἀρ-

20. Ὡσηέ 14, 10.

20α. Ματθ. 7, 7.

ΚΥΡ. Ὡστόσο, στοχαστικέ μου φίλε, ἔχω κυριευθεῖ εὐλογα ἀπὸ ὑπερβολικὸ φόβο, καὶ διστάζω πάρα πολὺ γιὰ ἓνα τέτοιο ἐγχείρημα. Γιατὶ νομίζω ὅτι δὲν θὰ εἶναι κατανοητὰ ἀπὸ ἡμᾶς πράγματα τόσο ὑψηλὰ καὶ πάνω ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἀντίληψη. Καὶ πρέπει, νομίζω, ἐρευνώντας τὸ βάθος τῶν νοημάτων τοῦ νόμου, νὰ πῶ· «Ποιὸς εἶναι σοφός, ὥστε νὰ κατανοήσῃ αὐτὰ; καὶ ποιὸς εἶναι συνетός, ὥστε νὰ γνωρίσει μὲ ἀκρίβεια αὐτὰ;»²⁰.

ΠΑΛΛ. Δὲν εἶναι εὐκόλο τὸ ἐγχείρημα, ἀγαπητέ μου. Ἄλλ' ὅμως ὁ Χριστὸς λέγει· «Νὰ ζητᾶτε, καὶ θὰ σᾶς δοθεῖ· νὰ ψάχνετε νὰ βρεῖτε, καὶ θὰ βρεῖτε· νὰ χτυπᾶτε τὴν πόρτα, καὶ θὰ σᾶς ἀνοιχθεῖ»^{20α}.

ΚΥΡ. Ἄς προχωρήσουμε λοιπὸν στὸ χρέος μας νὰ ἀνιχνεύσουμε μὲ ἐπιμέλεια αὐτὰ ποὺ παρέχουν ὠφέλεια, καὶ ἅς ἀπευθύνουμε κατ' ἀρχὴν καὶ τὴν προσευχή μας πρὸς τὸν Θεό, λέγοντας· «Ἀφαίρεσε κάθε κάλυμμα ἀπὸ τὰ μάτια μου, ὥστε νὰ κατανοήσω μὲ τὸν φωτισμό σου τὸ θαυμαστὸ νόημα τοῦ νόμου σου»²¹. Πρέπει ὅμως ἡμεῖς, ὅπως εἶναι φυσικό, πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλο νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν παρεκτροπὴ τοῦ ἀνθρώπου στὴν ἁμαρτία, τὴ δουλεία καὶ τὴν αἰχμαλωσία του στὸν ἐχθρὸ ὄλων, καὶ πῶς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο αὐτὰ διαπράττονται ἀπὸ ἡμᾶς καὶ μέσα σέ μᾶς. Καὶ πρέπει τέλος νὰ ποῦμε καὶ μὲ ποιὸν τρόπο πρέπει νὰ ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὸ κακό, ὥστε νὰ πετάξουμε ἀπὸ πάνω μας τὸν ζυγὸ τῆς δουλείας σ' αὐτὸ, καὶ νὰ ἀνυψωνόμαστε πάλι πρὸς τὴν ἀρχικὴ κατὰστασή μας, ἔχοντας ὡς σωτήρα καὶ ὑπερασπιστὴ μας τὸν Θεό. Γιατὶ, ἀκολουθώντας ὁ λόγος μας αὐτὸν τὸν πρέποντα δρόμο, θὰ μπορούσε, νομίζω, κατάλληλα νὰ ἀκολουθηθεῖ καὶ στὰ ἐπόμενα.

ΠΑΛΛ. Πολὺ σωστὰ σκέφτεσαι.

ΚΥΡ. Τὸ νὰ μπορούμε λοιπὸν νὰ παράγομε καρποὺς γιὰ τὸν Θεὸ καὶ νὰ προσφέρουμε θυσίες πνευματικές, δηλαδή νὰ ἀγωνιζόμαστε γενναῖα καὶ νὰ εὐδοκιμοῦμε καὶ νὰ θέλομε νὰ κατορθώνομε τὴν ἀρετὴ, δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ ταιριάζει αὐτὸ σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν ἀπαλλαγεῖ ἀκόμα ἀπὸ τὴ δουλεία καὶ τὴν ἀνάγκη τῶν παθῶν, ἀλλὰ σ' αὐτοὺς ποὺ ἤδη ὁ νοῦς τους φτερουγίζει πρὸς τὴν ἐλευθερία, καὶ δὲν βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ τὴ φροντίδα του ἢ ἀπόρριψη τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀρπακτικότητος τοῦ διαβόλου.

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ, γιατί σκέφτεσαι πολὺ σωστὰ.

ΚΥΡ. Δεχόμαστε λοιπὸν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πλάσθηκε

21. Ψαλμ. 118, 18.

χαῖς, ἁμαρτίας μὲν καὶ παθῶν ἀνωτέρω πως ἔτι τὴν διάνοιαν ἔχων, οὐ μὴν ἀνεπίδεκτος παντελῶς τῆς ἐφ' ὅπερ ἂν ἔλοιτο παρατροπῆς. Ἐδόκει γὰρ ἔχειν ὀρθῶς τῷ πάντων ἀριστοτέχνῃ Θεῷ, τῶν ἰδίων θελημάτων ἀνάπτειν αὐτῷ τὰς ἡνίας, καὶ ἀναθεῖναι δορᾶν τὸ δοκοῦν αὐτοῖς κελεύστοις ὁρμαῖς. Προαιρετικὴν γὰρ ἔδει, καὶ οὐχ ὥσπερ ἐξ ἀνάγκης ὁρᾶσθαι τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' οὐδὲ φύσεως νόμοις ἀδιαπτῶτως ἐρηρισμένην ἴδιον γὰρ ἂν εἴη τουτὶ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας καὶ ὑπεροχῆς. Ἐπειδὴ δὲ τοῖς τῆς ἰδίας φύσεως λόγοις τὸ ζῶον ἀπήρτιστο τεχνουργοῦντος Θεοῦ, κατεπλούτει παραχρῆμα τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμοίωσιν. Ἐνεχαράττετο γὰρ αὐτῷ τῆς θείας φύσεως ἢ εἰκῶν, ἐμφυσηθέντος ἁγίου Πνεύματος. Αὐτὸ γὰρ ἐστὶν ἡ πνοὴ τῆς ζωῆς, ἐπεὶ τοι ζωὴ κατὰ φύσιν ὁ Θεός.

ΠΑΛΛ. Ἐρ' οὐν ψυχὴ τῷ ἀνθρώπῳ τὸ θεῖον ἐγένετο Πνεῦμα;

ΚΥΡ. Καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον κομιδῇ τὸ τῆδε νοεῖν; Ἡ γὰρ ἂν ἄτρεπτος, καὶ αὐτὴ που διαμεμένηκεν ἡ ψυχὴ νυνὶ δέ ἐστι τρεπτὴ. Τρεπτὸν δὲ οὐτι που τὸ Πνεῦμά ἐστιν. Ἡ εἴτερ τὸ τρέπεσθαι νοσεῖ, ἐπ' αὐτὴν ὁ μῶμος τὴν θείαν ἀναδραμεῖται φύσιν; εἴτερ ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ μὴν καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὸ οὐσιωδῶς ἐξ ἀμφοῖν, ἤγουν ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ προχεόμενον Πνεῦμα. Ἀμαθὲς οὐν ἄρα τὸ εἰς ψυχὴν οἶεσθαι μεταπεπλάσθαι τὸ Πνεῦμα καὶ εἰς ἀνθρώπου μεταχωρῆσαι φύσιν. Ἄλλ' ἐψυχοῦτο μὲν τὸ πλαστοουργηθὲν ἀρρήτῳ δυνάμει, κατεκαλλύνετο δὲ παραχρῆμα τῇ τοῦ πνεύματος δόσει. Ἦν γὰρ οὐχ ἑτέρως τὴν θείαν ἡμᾶς εἰκόνα δύνασθαι πλουτεῖν.

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις.

ΚΥΡ. Κατακοσμήσας δὴ οὐν τὸ τέχνημα Θεός, τὴν ἐν παραδείσῳ διάιταν ἐχαρίζετο. Ἐπειδὴ δὲ ἔδει τὸν οὕτω κατηγλαϊσμένον, μὴ εὐκόλως ἀναφέρεσθαι πρὸς ἀλαζονεῖαν ἑᾶν, ἀγνοοῦντα τὴν δουλείαν, καὶ ὡς ἐστὶ μέτρον τῶν οἰκετικῶν (τὸ γὰρ τοι λίαν εὐρὸν πρὸς τὸ εὐκλεές, καὶ τὸ ἀμέτρως ἐλεύθερον, ἀποφέρει πρὸς τὸ ὑπέροφρον καὶ ἐπάρατον πάθος), πρόφασις αὐτῷ τοῦ μὴ ἀγνοεῖν τὸν Δεσπότην, ἐγκρατείας

ἔχοντας βέβαια ἀκόμα τὴ σκέψη του κατὰ κάποιον τρόπο πάνω ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ τὰ πάθη, δὲν ἦταν ὁμως ἐξασφαλισμένος τελείως ἀπὸ τὴν παρεκτροπὴ στὶς ἐπιλογές του. Γιατὶ ἔκρινε ὁ ἀριστοτέλης τῶν πάντων Θεὸς ὅτι ἦταν ὀρθὸ νὰ ἀφήσει σ' αὐτὸν τὰ χαλινάρια τῶν δικῶν του θελημάτων καὶ νὰ ἀναθέσει σ' αὐτὸν νὰ πράττει αὐτὸ ποὺ νομίζει αὐτός, παρακινημένος μόνο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. "Ἐπρεπε δηλαδὴ ἡ ἀρετὴ νὰ ἐπιτελεῖται προαιρετικά, καὶ ὄχι σὰν κάτι ἀναγκαστικό, οὔτε βέβαια νὰ εἶναι αὐτὴ ἐδραιωμένη στοὺς νόμους τῆς φύσεως χωρὶς μεταπτώσεις. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τῆς οὐσίας ποὺ βρίσκεται πάνω ἀπὸ ὅλα καὶ ὑπερέχει αὐτῶν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπαρτίσθηκε ἡ ζωντανὴ αὐτὴ ὑπαρξὴ ἀπὸ τοὺς λόγους τῆς δικῆς τῆς φύσεως ἀπὸ τὸν τεχνουργὸ Θεό, ἀπέκτησε ἀμέσως ὡς πλοῦτο τῆς τὴν ὁμοίωσὴ τῆς πρὸς αὐτόν. Γιατὶ εἶχε χαραχθεῖ σ' αὐτὴν ἡ εἰκόνα τῆς θείας φύσεως μὲ τὴν ἐμφύσηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καθόσον αὐτὸ εἶναι ἡ πνοὴ τῆς ζωῆς, ἐπειδὴ καταφύση ζωὴ εἶναι ὁ Θεός.

ΠΑΛΛ. "Ἄρα λοιπὸν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔγινε τὸ θεῖο Πνεῦμα;

ΚΥΡ. Καὶ πῶς δὲν εἶναι ὑπερβολικὰ παράλογος αὐτὸς ὁ τρόπος σκέψεως; Γιατὶ ἔτσι θὰ εἶχε μείνει ἀμετάβλητη καὶ ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ· τώρα ὁμως εἶναι μεταβλητὴ. Τὸ πνεῦμα βέβαια δὲν εἶναι μεταβλητό. Ἐφόσον ὁμως ἔχει τὴ νόσο τῆς τροπῆς, τότε ἡ κατηγορία θὰ κατευθυνθεῖ στὴν ἴδια τὴ θεία φύση, ἀφοῦ εἶναι τοῦ Θεοῦ Πατέρα, ἀλλὰ καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο κατὰ τὴν οὐσία προέρχεται κι ἀπὸ τοὺς δύο, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό. Μαρτυρεῖ ἐπομένως ἄγνοια τὸ νὰ νομίζει κανεὶς ὅτι ἔχει μεταπλαστεῖ τὸ πνεῦμα σὲ ψυχὴ καὶ ἔχει μετατεθεῖ στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου. Ἀντίθετα τὸ πλαστούργημα τοῦ Θεοῦ ἔλαβε ὡς ψυχὴ μὴ ἀνέκφραστη δύναμη καὶ κατακοσμήθηκε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή μὲ τὴ δωρεὰ τοῦ Πνεύματος. Καθόσον δὲν ὑπῆρχε ἄλλος τρόπος νὰ μπορέσομε νὰ ἀποκτήσομε τὸν πλοῦτο τῆς θείας εἰκόνας.

ΠΑΛΛ. Μιλᾶς σωστά.

ΚΥΡ. Ἀφοῦ λοιπὸν κατακόσμησε ἔτσι τὸ ἔργο του ὁ Θεός, τοῦ χάρισε τὴ δυνατότητα νὰ ζεῖ στὸν παράδεισο. Ἐπειδὴ ὁμως ἔπρεπε αὐτὸς ποὺ ἦταν ἔτσι στολισμένος καὶ στεφανωμένος μὲ τὴν ἀφθονία τῶν οὐράνιων ἀγαθῶν νὰ μὴν ἀφεθεῖ νὰ παρασυρθεῖ εὐκόλα στὴν ἀλαζονεῖα ἀγνοώντας τὴ δουλεία (σ' αὐτὴ) καὶ ὅτι ὑπάρχει μέτρο γιὰ τοὺς δούλους (γιατὶ ἡ μεγάλη εὐκολία στὴν ἐπιτυχία τῆς δόξας καὶ ἡ δίχως μέτρο ἐλευθερία, ὀδηγεῖ πρὸς τὸ ἐπάρατο πάθος τῆς ἔπαρσης), γι' αὐτὸ τοῦ δόθηκε

ἐδόθη νόμος, ἵνα δι' αὐτοῦ καλοῖτο πρὸς ἀνάμνησιν αἰεὶ τοῦ μετ' ἐξουσίας προσεταχότος, καὶ εἰδείῃ σαφῶς, ὡς ἔστιν ὑπεξενγμένος τοῖς τοῦ κρατοῦντος θεσμοῖς. Ἄλλ' οὐκ ἠρέμει τὸ ἀνόσιον ἐκεῖνο καὶ θεομισῆς θηρίον.

5 ΠΑΛΛ. Φαίῃς ἂν οἶμαί που τὸν Σατανᾶν, ὃς τῶν οὐρανίων ἀψίδων ἀστραπῆς δίκην κατηκοντίζετο· νοσεῖν γὰρ αὐτῷ μειρακιωδῶς ἐδόκει τὸ θέλειν εἶναι Θεός, καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν τὴν ἑαυτοῦ παραδηλῶν, ἐφαντάζετο.

ΚΥΡ. Διατεκμαίωρη καλῶς. Φθόνου γὰρ καὶ ἁμαρτίας εὐρετῆς ὢν
10 καὶ πατήρ, ἀπρακτεῖν οὐκ ἤθελε περὶ τὸ ἐπὶ γῆς ζῶον, τοῦτ' ἔστι, τὸν ἄνθρωπον. Εἶτα δόλω καὶ ἀπάταις ὑπελθὼν, παρεκόμισεν εἰς παρακοήν, πανουργίας ὀργάνῳ τῷ γυναικῷ χρώμενος. Ἀεὶ γάρ πως ἡμᾶς κατασείουσι πρὸς τὸ ἀκαλλές, τοῦτ' ἔστιν, εἰς ἁμαρτίαν, αἱ σὺν ἡμῖν τε καὶ ἐν ἡμῖν ἡδοναί· ἡδονῆς δὲ τύπος, ἡ γυνή· θωπείαις δὲ ταῖς ἐξ ἡδο-
15 νῶν καταθεῖ πολλάκις ἐπὶ τὸ ἀνεθέλητον ὁ νοῦς. Ὅπερ οὖν ἐν Ἀδάμ ὡς ἐν πάχει πραγμάτων καὶ αἰσθητῶς ὁρᾶται συμβεβηκός, τοῦτο καὶ ἐν ἐκάστῳ τῶν καθ' ἡμᾶς, νοητῶς τε καὶ κεκρυμμένως κατίδοι τις ἂν πληρούμενον. Προανατέλλουσα γὰρ ἡδονὴ καταγοητεύει τὸν νοῦν, καὶ κατὰ βραχὺ ὑποσπᾶ πρὸς τὸ οἶεσθαι λωπτόν, τὸ μηδὲν εἶναι παν-
20 τελῶς, τοῦ θείου νόμου παράδασιν. Καὶ πιστώσεται λέγων ὁ Χριστοῦ μαθητῆς «Μηδεὶς πειραζόμενος, λεγέτω ὅτι Ἀπὸ Θεοῦ πειράζομαι Ὁ γὰρ Θεὸς ἀπειραστός ἐστι κακῶν· πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα. Ἐκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος. Εἶτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκτει ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ἁμαρτία
25 ἀποτελεσθεῖσα, ἀποκνύει θάνατον.

ΠΑΛΛ. Ἀτρεκῆς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ἀπεμπολήσασα δὴ οὖν τὴν παρὰ Θεοῦ χάριν καὶ γυμνωθεῖσα ἤδη τῶν ἐν ἀρχαῖς ἀγαθῶν, ἐξεπέμπετο μὲν τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, μετεπλάττετο δὲ πρὸς τὸ ἀκαλλές εὐθύς ἢ ἀνθρώπου φύσις,
30 φθορᾶς δὲ εἴσω πεσοῦσα λωπτόν ἀνεδείκνυτο.

ΠΑΛΛ. Ἀναγκαίως. Ἐνδεια γάρ, οἶμαι, τῶν παρὰ Θεοῦ χαρι-

ὡς μέσο προφυλακτικὸ γιὰ νὰ μὴ ὀδηγηθεῖ στὴν ἀγνόηση τοῦ Δεσπότη ὁ νόμος τῆς ἐγκράτειας, ὥστε μὲ αὐτὸν νὰ καλεῖται νὰ θυμᾶται πάντοτε ἐκεῖνον ποῦ τοῦ ἔδινε τὰ προστάγματα ὡς κύριός του, μαθαίνοντας ἔτσι μὲ σαφήνεια ὅτι ἦταν ὑποταγμένος στοὺς νόμους τοῦ ἔξουσιασθῆ του. Ἄλλὰ δὲν ἤρεμοῦσε ἐκεῖνο τὸ ἀνόσιο καὶ θεομίσητο θηρίο.

ΠΑΛΛ. Θὰ ἐννοεῖς, φαντάζομαι, τὸν Σατανᾶ, ποῦ ἔξακοντιζόταν σὰν ἀστραπὴ ἀπὸ τὶς οὐράνιες ἀψίδες²². Γιατὶ διάλεξε τὴν παιδικὴ νόσο νὰ θέλει νὰ εἶναι Θεός, καὶ φανταζόταν ὅτι εἶχε ὅσα ἦταν πάνω ἀπὸ τὴ φύση του.

ΚΥΡ. «Ὑποθέτετε ὀρθά. Γιατὶ, ὄντας ἐφευρέτης καὶ πατέρας τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ φθόνου, δὲν ἤθελε ν' ἀφήσει ἀνενόχλητη τὴν ἐπίγεια ζωντανὴ ὑπαρξή, δηλαδὴ τὸν ἄνθρωπο. Προχωρώντας στὴ συνέχεια σὲ δολιότητες καὶ ἀπάτες τὸν ἔσπρωξε ἀνεπαίσθητα στὴν παρακοή, χρησιμοποιώντας σὰν ὄργανο τῆς πανουργίας του τὴ γυναίκα. Γιατὶ πάντοτε μᾶς σπρώχνουν πρὸς τὸ κακόμορφο, δηλαδὴ στὴν ἁμαρτία, οἱ ἡδονές ποῦ μᾶς ἀκολουθοῦν καὶ ποῦ εἶναι μέσα μας, καὶ τύπος τῆς ἡδονῆς εἶναι ἡ γυναίκα. Μὲ τὶς θωπεῖες τῶν ἡδονῶν πολλὰς φορές ὁ νοῦς τρέχει σ' αὐτὸ ποῦ δὲν θέλει. Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ φαίνεται νὰ ἔχει συμβεῖ στὸν Ἀδὰμ ὅπως σὲ ὑλικά καὶ αἰσθητὰ πράγματα, αὐτὸ τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς νὰ πραγματοποιεῖται νοητὰ καὶ ἀνεπαίσθητα στὸν καθένα ἀπὸ μᾶς. Ἐμφανίζεται δηλαδὴ μὰ ἡδονὴ ποῦ γοητεύει τὸν νοῦ καὶ βαθμαῖα τὸν παρασύρει στὴν ἰδέα ὅτι δὲν εἶναι τίποτε ἀπολύτως ἢ παράβαση τοῦ θείου νόμου. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ ποῦ λέγει: «Κανένας ποῦ ἀντιμετωπίζει πειρασμούς νὰ μὴ λέγει, Ὁ πειρασμός μου προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν πειράζεται ἀπὸ τὰ κακά, καὶ ὁ ἴδιος δὲν πειράζει κανένα. Ὁ καθένας πειράζεται παρασυρμένος καὶ δελεασμένος ἀπὸ τὴ δική του τὴν ἐπιθυμία. Ἐπειτα ἡ ἐπιθυμία συλλαμβάνει καὶ γεννᾷ τὴν ἁμαρτία, καὶ ἡ ἁμαρτία ὅταν ὀλοκληρωθεῖ γεννᾷ τὸν θάνατο»²³.

ΠΑΛΛ. Ὁ λόγος σου εἶναι σωστός.

ΚΥΡ. Ἀφοῦ λοιπὸν περιφρόνησε τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπογυμνώθηκε ἀπὸ τὰ ἀρχικὰ ἀγαθὰ ἢ ἀνθρώπινη φύση, ἐκδιώχθηκε ἀπὸ τὸν παράδεισο τῆς τρυφῆς, καὶ ἀμέσως μεταμορφώθηκε πρὸς τὸ κακόμορφο καὶ ἔπεσε στὴ συνέχεια ὀλοφάνερα στὴ φθορά.

ΠΑΛΛ. Ὑποχρεωτικά. Γιατὶ νομίζω ὅτι ἔνδεια τῶν χαρισμάτων τοῦ

22. Λουκᾶ 10, 18.

23. Ἰω. 1, 13-15.

σμάτων, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ παντός ἀπόπτωσις ἀγαθοῦ. Ἀρρωστήσειε δ' ἂν ἡ ἀνθρώπου φύσις καὶ μάλα ραδίως τὴν εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐκτόπων παραφοράν, εἰ μὴ ἀνέχοι πρὸς ἀρετὴν αὐτὴν ἢ τοῦ διασώζοντος χάρις, τοῖς ἄνωθεν καὶ παρ' ἑαυτῆς ἀγαθοῖς πλουτίζουσα.

5 ΚΥΡ. Εὐ³ λέγεις. Συναινέσαμι γὰρ ἂν καὶ μάλα εἰότως τρέφει μὲν γὰρ εἰς ἀλήθην τὴν πνευματικὴν ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, τοῦτ' ἔστιν, ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Καὶ ἄρτος στηρίζει καρδίαν ἀνθρώπου». Δουλείας δὲ ἀπαλλάττει καὶ παθῶν, καὶ τοῖς εἰς ἐλευθερίαν ἀντήμασιν εὐ³ μάλα καταχρυσοῖ. Συνεσταλκότες δὲ ὥσπερ τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ,
10 καὶ τὴν ἐν τούτοις ἡμῖν χορηγίαν οὐ διανεμόντος πᾶσα ἀνάγκη πως καὶ ἀνεθελήτοις ἡμᾶς περιπίπτειν κακοῖς, καὶ ἀρετῆς μὲν ἀπάσης ἀπωλισθεῖν, ὑπελθεῖν δὲ ὥσπερ τὸν ἑτέρου ζυγόν, ἤκειν τε ἐς τοῦτο κακῶν καὶ πλεονεξίας, ὡς ἀγχοῦ γενέσθαι λοιπὸν τοῦ καὶ αὐτὴν ἀπολέσαι τὴν εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀγαθῶν ὑπηρετοῦσαν ἡμῖν καὶ συνα-
15 κισμένην σύνεσιν, καὶ σοφίας ἐρήμην τῆς κατὰ Θεὸν ἀποφανθηναί τε παντελῶς τὴν τοῦ παθόντος καρδίαν, ἐκπεπορνευμένην ὥσπερ τῷ Σατανᾷ, καὶ ὑπενεχθεῖσαν εὐκόλως ὕδροσί τε καὶ ἀσελγείαις ταῖς ὑπ' αὐτοῦ.

ΠΑΛΛ. Ἐκδείξιας ἂν ὅπως, ἢ ψιλοῖς ἐάσεις ἐπινήχεσθαι λο-
20 γισμοῖς;

ΚΥΡ. Ἦμιστά γε. Παραδείξαμι γὰρ ἂν ὡς ἐνὶ καλῶς τὰ τοῖς ἀρχαίοις συμβεβηκότα, διαμορφῶν εὐτέχνως εἰς τύπον τῶν νοητῶν. Εἰκόνες γὰρ ἐναργεῖς καὶ ἀριδηλότατοι γένοιοντο ἂν ὑμῖν τῶν ἐν θεω-
25 ρία λεπτῇ, τὰ ὡς ἐν αἰσθήσει τε καὶ ὡς ἐν ὄψει σημαντικῇ. Γέγραπται τοίνυν περὶ τοῦ προπάτορος Ἀβραάμ· «Καὶ ἐγένετο λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κατέβη Ἀβραάμ εἰς Αἴγυπτον παροικίσαι ἐκεῖ, ὅτι ἐνίσχυσεν ὁ λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς». Τὴν γὰρ τοι φίλην τε αὐτῷ καὶ ἐνεγκοῦσαν ἀφείς, μεθωρομίζετο πρὸς ἕτεραν, ἣν ὑπέδειξε Θεός. «Ἔξελθε» γάρ, φησὶν,
30 σοι δεῖξω». Καταβρίθοντος δὲ τοῦ λιμοῦ καὶ δυσδιάφυκτον κομιδῇ τὴν ζημίαν ἐπάγοντος, τὴν Αἴγυπτον ἰδεῖν, καὶ οὐχ ἐκῶν, ἐδιάζετο. Καὶ κατώκησε μὲν οὐχί, παρώκησε δὲ μᾶλλον ἐν αὐτῇ.

Θεοῦ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀποχωρισμὸς ἀπὸ κάθε ἀγαθό. Μπορεῖ δηλαδή ἡ ἀνθρώπινη φύση νὰ περιπέσει, καὶ μάλιστα πολὺ εὐκόλα, στὴ νόσο τῆς παρέκκλισης πρὸς ὅποιοδήποτε ἀτοπο, ἂν δὲν τὴν ἀνυψῶνει πρὸς τὴν ἀρετὴ ἢ χάρη τοῦ Σωτήρα της, πλουτίζοντάς την μὲ τὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της ἀγαθά.

ΚΥΡ. Σωστά μιλάς. Θὰ συμφωνήσω μαζί σου καὶ πολὺ εὐλόγα. Γιατὶ τρέφει τὴν πνευματικὴ μας δύναμη ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, δηλαδή ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ ὅτι «καὶ ὁ ἄρτος ὁ ζωντανὸς στηρίζει τὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου»²⁴. Αὐτὸς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴ δουλεία καὶ τὰ πάθη καὶ στολίζει μὲ τὸ χρυσάφι καὶ τὴ δόξα τῆς ἐλευθερίας. Ἐὰν ὅμως ὁ Θεὸς συγκρατήσῃ, κατὰ κάποιον τρόπο, τὸ χέρι του καὶ σταματήσῃ τὴ χορηγία του ἀπὸ αὐτὰ σ' ἐμᾶς, εἶναι κάθε ἀνάγκη νὰ πέσομε σὲ ἀθέλητα κακὰ καί, γλιστρώντας ἀπὸ ἐμᾶς σὲ σύνολό της ἡ ἀρετὴ, νὰ μποῦμε κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τοῦ ἀντίθετου καὶ νὰ φτάσομε σὲ τέτοιο βαθμὸ κακῶν καὶ πλεονεξίας, ὥστε νὰ κινδυνεύσομε νὰ χάσομε καὶ αὐτὴν ἀκόμα τὴ συνείδηση πού μᾶς ὑπηρετεῖ στὴν ἀπόκτηση ὅποιοιδήποτε ἀγαθοῦ, καὶ ν' ἀποδειχθεῖ ἡ καρδιὰ αὐτοῦ πού ἔπαθε ἐντελῶς ἄδεια ἀπὸ τὴ θεία σοφία, ὀδηγούμενη στὴν κατὰ κάποιον τρόπο αὐτὴ ἀτίμωση ἀπὸ τὸν Σατανᾶ καὶ ὑποτασσόμενη εὐκόλα σὲς ταπεινώσεις καὶ τὲς ἀσέλγειές του.

ΠΑΛΛ. Θ' ἀναπτύξεις τὸ πῶς γίνονται αὐτά, ἢ θ' ἀφήσεις νὰ αἰωροῦνται σὲ ψιλοὺς λογισμοὺς;

ΚΥΡ. Καθόλου βέβαια. Γιατὶ θ' ἀποδείξω, ὅσο γίνεται καλύτερα, τὰ ὅσα συνέβηκαν σιτοὺς παλαιοὺς, διατυπώνοντάς τα μὲ τέχνη στὴ μορφὴ τῶν νοητῶν. Καθόσον θὰ μποροῦσαν νὰ γίνουν σὲ μᾶς εἰκόνες σαφεῖς καὶ ὀλοφάνερες ὅσων ἐκθέτει ἡ λεπτὴ θεωρία τὰ σημαντικὰ αἰσθητὰ καὶ ὄρατά. Ἐχει γραφεῖ λοιπὸν γιὰ τὸν προπάτορά μας Ἄβραάμ· «Καὶ ἔπεσε πείνα πάνω στὴ γῆ καὶ κατέβηκε ὁ Ἄβραάμ στὴν Αἴγυπτο γιὰ νὰ μείνῃ ἐκεῖ σὰν μετανάστης, γιὰτὶ ἡ πείνα εἶχε δυναμώσει ἐπάνω στὴ γῆ»²⁵. Ἄφησε δηλαδή τὴν ἀγαπημένη καὶ γενέτειρά του γῆ, καὶ μετανάστευσε σὲ ἄλλη πού τοῦ εἶχε ὑποδείξει ὁ Θεός. Γιατὶ λέγει· «Φύγε ἀπὸ τὴ χώρα σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου, καὶ ἔλα στὴ χώρα πού θὰ σοῦ δείξω»²⁶. Κι ἐνῶ ἡ πείνα καταπίεζε καὶ προκαλοῦσε ζημίια πού ἦταν ἀδύνατο ν' ἀποφευχθεῖ, ἔξαναγκαζόταν αὐτός, χωρὶς νὰ τὸ θέλει, νὰ δεῖ τὴν Αἴγυπτο. Καὶ δὲν ἔμεινε ἐκεῖ σὰν μόνιμος κάτοικος, ἀλλὰ πῆγε μᾶλλον σὰν μετανάστης.

ΠΑΛΛ. Τί οὖν τοῦτό γε;

ΚΥΡ. Ἀρίστην ἡμῖν τῶν ἀφανεστέρων τὴν θεωρίαν διαμορφεῖ

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Ταῖς τῶν Ἰουδαίων ἀπειθείαις ἐπιτιμῶν, ἔφη πού ὁ Θεός
5 «Ἴδου ἐπάγω λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος,
ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου. Καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυ-
σμῶν περιδραμοῦνται ζητοῦντες λόγον Κυρίου, καὶ οὐ μὴ εὕρωσιν». ⁵
Ἄρ' οὖν, ὡς ἔταῖρε, τοὺς τοιῶδε τυχὸν καταπιεσθέντας λιμῶ καὶ χορη-
γίας ἐκπεπτωκότας τῆς διακρατούσης εἰς ἀρετὴν, καὶ τροφὰς οὐκ ἔ-
10 χοντας τὰς ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἄνωθεν, οὐχὶ πᾶσά πως ἀνάγκη μετανά-
στην ὥσπερ τινὰ καὶ φυγάδα ποιῆσθαι τὸν νοῦν, μεταθέοντα λοιπὸν
ἐπὶ τὰ αἰσχία, καὶ ὥσπερ τινὸς γῆς ἰδίας τῆς εἰς ἀρετὴν εὐσθενείας
ἐξωθούμενον, καταβαίνειν εἰς ἑτέραν ἕξιν τε καὶ θέλησιν, οὐκ ἔτι μὲν
τὴν ὑπὸ Θεῶ, σκῆπτροις δὲ μᾶλλον, ὑποκεκλιμένην διαβολικοῖς; Πατήρ
15 γάρ, οἶμαι, καὶ βασιλεὺς ἁμαρτίας, ὁ πρῶτος αὐτὴν ἐς κόσμον ἐνεγ-
κῶν, οὐ καὶ εἰς εἰκόνα καὶ τύπον παραδέξαιτ' ἂν οἶμαι τις, καὶ σφόδρα
εἰκότως, τὸν Φαραῶ, τῆς Αἰγυπτίων ἐξάρχοντα. Παρ' οἷς θαθὺς μὲν
ἦν λίαν ὁ τοῦ πεπλανῆσθαι σκότος, κακίας δὲ τρόπος ἀνεπιτήδευτος
παντελῶς οὐδεὶς.

20 ΠΑΛΛ. Καὶ τί τὸ λυπῆσαν τὸν μακάριον Ἀβραάμ, ἐκ τοῦ καθι-
κέσθαι τυχὸν εἰς τὴν Αἰγυπτίων;

ΚΥΡ. Πλεῖστον μενοῦν ὅσον. Μικροῦ γὰρ ἐπέκεινα παντὸς ἠνέ-
χθη κακοῦ. Ἀναμάθοις δ' ἂν καὶ τοῦτο εὐκόλως, ἱεροῦ φωνοῦντος
γράμματος «Ἐγένετο δὲ ἠνίκα εἰσηλθεν Ἀβραάμ εἰς Αἴγυπτον, ἰδόν-
25 τες οἱ Αἰγύπτιοι τὴν γυναῖκα, ὅτι καλὴ εἶη σφόδρα, καὶ εἶδον αὐτὴν οἱ
ἄρχοντες Φαραῶ, καὶ ἐπῆνεσαν αὐτὴν πρὸς Φαραῶ, καὶ ἤγαγον αὐ-
τὴν εἰς τὸν οἶκον Φαραῶ». Ἄθρει δὴ οὖν ὅτι μικροῦ διόλωλεν αὐτῷ
τὸ γύναιον, ὡς τῶν.

ΠΑΛΛ. Ὡς δορυμὸν τὸ χρῆμα, καὶ καταλυπεῖν ἱκανόν.

30 ΚΥΡ. Καὶ μὴν τοῦτό τοι περὶ ἡμᾶς αὐτοὺς νοητῶς συμβῆσεται.
Οἷς γὰρ ἂν γένοιτο πατρίδος μὲν, ὥσπερ τῆς ἰδίας ἀπολισθεῖν, τῆς
συνήθους τε καὶ φιλαιτάτης εὐκοσμίας καὶ ἀρετῆς, καθικέσθαι δὲ
πρὸς τὰ χεῖρω, καὶ ὑπὸ σκῆπτρα γενέσθαι διαβολικά, πάντη τε καὶ

ΠΑΛΛ. Τί ὁμως σημαίνει αὐτό;

ΚΥΡ. Μᾶς διατυπώνει ἄριστη τὴ θεωρία γιὰ τὰ ἀφανή.

ΠΑΛΛ. Μὲ ποιὸ τρόπο;

ΚΥΡ. Ἐπιτιμώντας τὴν ἀπειθεία τῶν Ἰουδαίων, λέγει ὁ Θεὸς κά-
που· «Νᾶ, θὰ στείλω στὴ γῆ πείνα, ὄχι πείνα ψωμοῦ, οὔτε δίψα νεροῦ,
ἀλλὰ πείνα τοῦ ν' ἀκοῦνε τὸν λόγο τοῦ Κυρίου. Καὶ θὰ τρέχουν ἀπὸ τὴν
ἀνατολὴ καὶ δύση ζητώντας παρηγοριᾶ ἀπὸ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου, καὶ
δὲν θὰ τὸν βρίσκουν»²⁷. Ἄραγε λοιπόν, φίλε μου, αὐτοὶ ποὺ πιέστηκαν
τυχόν ἀπὸ μὰ τέτοια πείνα καὶ ἔχασαν τὴ χορηγία ποὺ συγκρατεῖ στὴν
ἀρετὴ καὶ δὲν ἔχουν τίς τροφές ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἐπάνω, δὲν εἶναι ἀπόλυ-
τη ἀνάγκη νὰ μεταβάλουν τὸ νοῦ τους σὲ ἑνὸς εἴδους μετανάστη καὶ ἐξό-
ριστο, ποὺ τρέχει πίσω ἀπὸ τὰ αἰσχρά, καί, ἐκδιώκοντάς τον κατὰ κά-
ποιο τρόπο ἀπὸ τὴ μόνιμη διαμονή του στὴν ἀρετὴ σὰ νὰ εἶναι ιδιόκτη-
τη γῆ του, νὰ κατεβαίνει σὲ μὰ ἄλλη διάθεση καὶ θέληση, ποὺ δὲν ὑπα-
κούει στὸν Θεό, ἀλλὰ στὴ διαβολικὴ ἐξουσία; Γιατὶ νομίζω πατέρας τῆς
ἁμαρτίας καὶ βασιλιάς, καὶ πρῶτος ποὺ τὴν ἔφερε στὸν κόσμον καὶ ἀπο-
τελεῖ, θὰ παραδεχόταν κανεὶς, εἰκόνα καὶ τύπο του –καὶ πολὺ εὐλόγα-
εἶναι ὁ Φαραώ, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Αἰγυπτίων. Σ' αὐτοὺς ὑπῆρχε πολὺ βαθὺ
τὸ σκοτάδι τῆς πλάνης καὶ δὲν ὑπῆρχε κανένας ἀπολύτως τρόπος ποὺ
δὲν εἶχε χρησιμοποιηθεῖ ἀπὸ αὐτούς.

ΠΑΛΛ. Καὶ ποιὸ ἦταν ἐκεῖνο ποὺ προξένησε λύπη στὸν μακάριο
Ἄβραάμ ἀπὸ τὴν ἀφιξή του στὴν αἰγυπτιακὴ χώρα;

ΚΥΡ. Καὶ τὸν λύπησε μάλιστα πάρα πολὺ. Γιατὶ παρὰ λίγο θὰ
ξεπερνοῦσε κάθε κακό. Μπορεῖς καὶ αὐτὸ νὰ τὸ μάθεις εὐκόλα ἀπὸ τὴν
ιερὴ Γραφή ποὺ λέγει· «Ὅταν μπῆκε ὁ Ἄβραάμ στὴν Αἴγυπτο, εἶδαν οἱ
Αἰγύπτιοι ὅτι ἡ γυναῖκα του ἦταν ὑπερβολικὰ ὡραία. Τὴν εἶδαν καὶ οἱ
ἀξιωματοῦχοι τοῦ Φαραώ καὶ τὴν ἐπαίνεσαν στὸν Φαραώ καὶ τὴν ὀδή-
γησαν στὴν κατοικία τοῦ Φαραώ»²⁸. Πρόσεξε λοιπόν, φίλε μου, πῶς λίγο
ἀκόμα καὶ θὰ ἔχανε τὴ γυναῖκα του.

ΠΑΛΛ. Ὁδυνηρὸ πρᾶγμα, ἱκανὸ νὰ προξενήσει μεγάλη λύπη.

ΚΥΡ. Αὐτὸ λοιπόν θὰ γίνεῖ πνευματικὰ καὶ σ' ἐμᾶς τοὺς ἴδιους. Σ'
ὅποιους συμβεῖ, σὰν ἀπὸ τὴν ἴδια τους τὴν πατρίδα, νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν
οἰκεία καὶ ὑπεραγαπητὴ τους εὐκοσμία καὶ ἀρετὴ, καὶ νὰ κατεβοῦν στὰ
χειρότερα, ὑποτασσόμενοι στὴ διαβολικὴ ἐξουσία, ἀπὸ παντοῦ καὶ μὲ
κάθε τρόπο τοὺς ἐπιτίθενται καὶ τοὺς ἐπιβουλεύονται φοβερὰ οἱ πο-

πάντως ἐπιφύονται τε καὶ ἐπιβουλεύουσι δεινῶς αἱ πονηραὶ καὶ ἐναν-
 τία δυνάμεις κἂν εἰ θεάσαιντό τινα τῶν ὑπ' αὐταῖς γεγονότων οὐκ
 ἀκαλλῆ τὴν σύνεσιν ἔχειν δυνάμενον, περιποιεῖν σπουδάξουσιν τῷ ἰδίῳ
 καθηγητῇ, καὶ τοῖς ἐκείνου σπερματισμοῖς ὑποφέρουσιν, ἵνα Θεῷ μὲν
 5 οὐκέτι, καρποφορῇ δὲ μᾶλλον τῷ Σατανᾷ. «Τὰ γὰρ βρώματα αὐτοῦ»,
 κατὰ τὸ γεγραμμένον, «ἐκλεκτά»· κατακληλοῦσαι δὲ ὥσπερ τὸν ἄλόντα
 τε καὶ ὑπολισθήσαντα νοῦν, ὡς ἂν μὴ πολὺ βλέπων εἰς τὸ ἐλεύθερον,
 τῆς ὑπ' αὐταῖς θητείας ἀποφοιτήσῃ. Περιποιουῦσιν ἐσθ' ὅτε τὰς ἐπὶ
 τοῖς γηϊνοῖς ἡδονάς, καὶ οἴονεῖτως καταπλουτίζουσιν ταῖς εἰς τὸ μηδὲν
 10 θυμηδίαις, καθάπερ ἀμέλει καὶ οἱ τῶν Αἰγυπτίων ἄρχοντες, τὴν σύνοι-
 κον ἀπολλύντα τὸν μακάριον Ἀβραάμ, οἴονεῖ περισαίνοντες ταῖς τι-
 μαῖς καὶ δώρων προσαγωγαῖς, τοῦ λυπεῖσθαι λίαν ἀποκομίζειν ἤθε-
 λον. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Καὶ τῷ Ἀβραάμ εὖ ἐχρήσαντο αὐτήν», δη-
 λον δέ, ὅτι τὴν Σάρραν, «καὶ ἐγένοντο αὐτῷ πρόβατά τε καὶ μόσχοι καὶ
 15 ὄνοι καὶ παῖδες καὶ παιδίσκαι καὶ ἡμίονοι καὶ κάμηλοι». Πλεονεκτῶν
 γὰρ ἡμᾶς εἰς τὰ καιριώτατα, καὶ οἴονεῖ γονῆς τε καὶ εὐκαρπίας ἀπο-
 στερῶν ἐλευθέρας ὁ Σατανᾶς, καὶ ταῖς ἰδίαις ὕβρεσι καὶ ἀσελγείαις τὸν
 εὐγενῆ νοῦν ὑποφέρων ἐκ πλεονεξίας, τῇ τῶν ἐπιγείων τέρψει κατα-
 δεσμεῖ. Διελήλακε δὲ μανίας εἰς τοῦτό ποτε, ὡς καὶ αὐτῷ τὴν πείραν
 20 καθεῖναι τῷ Χριστῷ. «Ἀναγαγὼν γὰρ αὐτόν», φησὶν, «ἔδειξεν αὐτῷ
 πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης ἐν στιγμῇ χρόνου, καὶ εἶπεν αὐτῷ
 ὁ διάβολος Σοί, δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν καὶ τὴν δόξαν
 αὐτῶν, ὅτι ἐμοὶ παραδέδονται, καὶ ὧ ἂν θέλω, δίδωμι αὐτά. Σὺ οὖν,
 ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιόν μου, ἔσται σοι πάντα».

25 ΠΑΛΛ. Ἐχει μὲν ὀρθῶς. Πλὴν ἐρομένῳ, φράσον. Τί ἂν γένοιτο
 τοῖς παθοῦσιν ἢ ὄνησις, ἢ γονὴ ἢ ἐπικουρήσις;

ΚΥΡ. Θεός, ὧ γενναῖε, καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ χάρις, οὐ μέχρι παντός
 ἐφιεῖσα τὸν ἡσθενηκότα νοῦν ὑπὸ πόδας εἶναι διαβολικούς, ἀλλὰ ὑπε-
 ρασπίζουσά τε καὶ ἐξαιρουμένη, τὸν οὐδὲν ἐπαμύνειν ἐαυτῷ δυνάμε-
 30 νον. Ἴδοις δ' ἂν, εἰ βούλοιο, τουτὶ γεγονὸς καὶ ἐπὶ τοῦ προπάτορος Ἀ-
 βραάμ. Ἀπειρηκότος γὰρ τοῦ δικαίου, καὶ δοῶν οἶον τε παντελῶς οὐ-
 δέν, μέσος ἐχώρει Θεός, καὶ τῆς Αἰγυπτίων ἀσελγείας τὸ γύναιον ἡ-
 λευθέρου. «Ἦτασε γὰρ Κύριος τὸν Φαραὼ ἑτασμοῖς μεγάλοις καὶ

νηρές και αντίθετες δυνάμεις. Και ἂν δοῦν κάποιον ἀπὸ τοὺς ὑποταγμένους σ' αὐτοὺς πὺν μπορεῖ νὰ ἔχει σύνεση ὄχι ἀσήμαντη, προσπαθοῦν νὰ τὸν συνδέσουν μὲ τὸν ἴδιο τὸν καθηγητὴ τους καὶ τὸν ὑποβάλλον στὶς γονιμοποιήσεις ἐκείνου, γιὰ νὰ παράγει καρποὺς ὄχι πιά γιὰ τὸν Θεό, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ τὸν Σατανᾶ. Γιατί, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πὺν ἔχει γραφεῖ, «τὰ φαγητά του εἶναι ἐκλεκτά»²⁹. Σὰν νὰ γοητεύουν δηλαδὴ κατὰ κάποιο τρόπο τὸν νοῦ πὺν αἰχμαλωτίστηκε καὶ ξεγλίστροσε πρὸς αὐτές, γιὰ νὰ μὴ βλέπει πολὺ πρὸς τὴν ἐλευθερία καὶ ἀποτινάξει τὴ σκλαβιά του σ' αὐτές. Τοὺς προκαλοῦν κάποτε τὶς ἡδονές ἀπὸ τὰ γήινα καὶ κατὰ κάποιο τρόπο τοὺς γεμίζουν ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῶν μηδαμινῶν εὐχαριστήσεων, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν Αἰγυπτίων τὸν μακάριο Ἀβραάμ, πὺν ἔχασε τὴν σύντροφό του, τὸν καλόπιαναν μὲ τιμές καὶ προσφορές δώρων, θέλοντας νὰ τοῦ ἀπομακρύνουν τὴ μεγάλη λύπη. Γιατί ἔχει γραφεῖ: «Γιὰ χάρη της μεταχειρίστηκαν καλὰ καὶ τὸν Ἀβραάμ», καὶ εἶναι φανερὸ γιὰ χάρη τῆς Σάρρας, «καὶ ἀπέκτησε πρόβατα καὶ μοσχάρια καὶ ὄνους, καθὼς καὶ δούλους καὶ δοῦλες καὶ μουλάρια καὶ καμήλες»³⁰. Ὑπερέχοντας δηλαδὴ ἀπὸ ἐμᾶς στὰ πιὸ καίρια πράγματα ὁ Σατανᾶς καὶ ἀποστερώντας μας κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη γονιμότητα καὶ τὴν καρποφορία, καὶ παρασύροντας μὲ τὴν τυρρανική του δύναμη τὸν εὐγενῆ μας νοῦ ἔξαιτίας τῆς πλεονεξίας του μὲ τὶς δικές του ἀτιμώσεις καὶ τὶς ἀσέλγειες, τὸν ἄλυσσοδένει μὲ τὴν ἀπόλαυση τῶν ἐπίγειων. Καὶ μάλιστα ἔφτασε κάποτε σὲ τέτοιο σημεῖο μανίας, ὥστε νὰ ἐπιβάλλει τὸν πειρασμὸ καὶ στὸν ἴδιο τὸν Χριστό. Γιατί λέγει: «Ἐφοῦ τὸν ἀνέβασε, τοῦ ἔδειξε ὅλα τὰ βασίλεια τῆς οἰκουμένης σὲ μιὰ μόνο χρονική στιγμή, καὶ τοῦ εἶπε ὁ διάβολος: Θὰ σοῦ δώσω ὅλη αὐτὴ τὴν ἐξουσία καὶ τὴ δόξα τους, γιὰτί ἔχουν παραδοθεῖ σ' ἐμένα καὶ τὰ δίνω σὲ ὅποιον θέλω. Ἐν λοιπὸν ἐσὺ μὲ προσκυνήσεις, θὰ γίνουν ὅλα δικά σου»³¹.

ΠΑΛΛ. Εἶναι σωστὸ. Ἀλλὰ πὲς μου σὲ παρακαλῶ. Καὶ πῶς, σ' ὅσους συμβεῖ κάτι τέτοιο, θὰ ὠφεληθοῦν, δηλαδὴ θὰ βοηθηθοῦν;

ΚΥΡ. Ὁ Θεός, καλέ μου, καὶ ἡ χάρη του τὸν νοῦ πὺν ἀσθένησε δὲν τὸν ἀφήνει ὡς τὸ τέλος κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ ὑπερασπίζεται καὶ ἐλευθερώνει ἐκεῖνον πὺν δὲν μπορεῖ νὰ ὑπερασπιστεῖ τὸν ἑαυτό του. Καὶ θὰ διαπιστώσεις ὅτι αὐτὸ ἔγινε καὶ στὸν προπάτορα Ἀβραάμ. Ὅταν δηλαδὴ ὁ δίκαιος εἶχε πιά ἀποκάμει καὶ δὲν μπορούσε νὰ κάνει ἀπολύτως τίποτε, μπῆκε στὴ μέση ὁ Θεός καὶ ἐλευθέρωσε τὴ

31. Λουκᾶ 4, 5-7.

πονηροῖς, καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ περὶ Σάρρας τῆς γυναικὸς Ἀβραάμ». Ἡφίει δὲ οὕτω μόλις ὑβρεως ἐλευθέραν τὴν τῷ δικαίῳ συγκυρισμένην. Θεὸς οὖν ἄρα καὶ μόνος ἐξέλοιτο ἂν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου χειρὸς τὸν ἐναλόντα νοῦν, καὶ εἰς εὐκοσμίαν αὐτὸν ἀναστρέψει τὴν ἐν ἀρχαῖς.

5 ΠΑΛΛ. Ἐνδεία δὴ οὖν τῇ τῶν ἄνωθεν ἀγαθῶν κατωθούμενοι, κάτμεν ἐσθ' ὅτε πρὸς τὰ αἰσχροῦ καὶ βδελυρὰ

ΚΥΡ. Οὕτω φημί.

ΠΑΛΛ. Ἀλλ' ἔστι που πάντως τῷ φιλαγάθῳ πρόπον Θεῷ, τὸ μηδενὶ τῶν τοιούτων ἔαν περιπίπτειν ἡμᾶς

10 ΚΥΡ. Πρόπον μὲν ὅτι μάλιστα τουτὶ Θεῷ καὶ θελητόν γε, ὃ τῶν εἴη γὰρ ἂν ἥκιστα μὲν ἀγαθός, φιλάρετος δὲ οὐ λῖαν, εἰ μὴ τοῦτον ἔχοι πρὸς ἡμᾶς τὸν σκοπὸν. Παραίτιοι δὲ τοῦ παθεῖν ἐναντοῖς ἡμεῖς, παρὰ θήγοντες εἰς ὀργὰς τὸν τῶν ὅλων Δεσπότην· ἐνίησι γὰρ οὕτω πρὸς ἀσθενῆ τε καὶ ἄνανδρον νοῦν. Ἡ οὐχὶ βῶωντος ἀκούεις δι' ἐνὸς τῶν
15 ἀγίων προφητῶν, «Ἴδου ἐγὼ δίδωμι ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον ἀσθένειαν, καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν αὐτῇ πατέρες καὶ υἱοὶ· γείτων καὶ ὁ πλησίον αὐτοῦ ἀπολοῦνται»; Γράφει δὲ περὶ τινῶν καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος «Καὶ καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα». Τρανώτε-
20 ρον δὲ τουτὶ καὶ ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας καθίστησι, λέγων, ὡς ἐκ προσώπου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἤγουν τῶν ὀλισθηκότεν εἰς ἁμαρτίας «Ἴδου σὺ ὠργίσθης, καὶ ἡμεῖς ἡμάρτομεν».

ΠΑΛΛ. Ἄρ' οὖν, εἰπέ μοι, καταρραθυμοῦντες ἡμεῖς τοῦ πρόποντος καὶ ταῖς ἁμαρτίαις ὀλισκόμενοι, προσρίψομεν τὴν αἰτίαν τῷ Θεῷ,
25 καὶ ἐγκαλέσομεν αὐτῷ τὴν ὀργήν, ὡς διὰ τοῦτο ἡμαρτηκότες;

ΚΥΡ. Ἐπαιτιασόμεθα μὲν οὐχί, μανία γὰρ τοῦτό γε· φάσκοντες δέ, ὅτι «Σὺ ὠργίσθης, καὶ ἡμεῖς ἡμάρτομεν», τοιοῦτόν τι νοοῦμεν· Ὡς, εἰ μὴ τὸ σὸν ἔχομεν εὐμενές, ὃ Δέσποτα, τὸ ἀπειργον οὐδέν, τραννεῖσθαι μὲν ὑπὸ ἁμαρτίας, διὰ τὸ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἀσθενές, παντὶ
30 δὲ λοιπὸν ἐνέχεσθαι κακῷ.

32. Γέν. 12, 17.

34. Ρωμ. 1, 28.

33. Ἰερ. 6, 21.

35. Ἡσ. 64, 5.

γυναίκα ἀπὸ τὴν ἀσέλγεια τῶν Αἰγυπτίων. Γιατὶ λέγει· «Ὁ Κύριος τιμώρησε τὸν Φαραῶ καὶ τὴν οἰκογένειά του μὲ τιμωρίες μεγάλες καὶ σκληρές, ἕξαιτίας τῆς Σάρρας, τῆς γυναίκας τοῦ Ἀβραάμ»³². Καὶ ἀμέσως ἔτσι προφύλαξε τὴν σύζυγο τοῦ δικαίου ἀπὸ τὴν προσβολή. Ἄρα λοιπὸν ὁ Θεὸς καὶ μόνος του θὰ μπορέσει νὰ βγάλει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ διαβόλου τὸν νοῦ πὺ ἀίχμαλωτίστηκε ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρει στὴν ἀρχικὴ του ἀξιοπρέπεια.

ΠΑΛΛ. Καταπιεζόμενοι δηλαδὴ ἀπὸ στέρηση τῶν οὐράνιων ἀγαθῶν, κατεβαίνομε πολλές φορές στὰ αἰσχροὰ καὶ μισητά.

ΚΥΡ. Ἔτσι λέγω.

ΠΑΛΛ. Ἄλλὰ εἶναι ὅπως ἄποτε ταιριαστὸ ἔργο τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴ μᾶς ἀφήνει νὰ πέσομε σὲ κανένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ κακά.

ΚΥΡ. Ἔργο πὺ ταιριάζει κατεξοχὴ στὸν Θεό, φίλε μου, καὶ πὺ τὸ θέλει. Γιατὶ θὰ ἦταν ἐλάχιστα ἀγαθὸς κι ὄχι πολὺ φίλος τῆς ἀρετῆς, ἂν δὲν ἦταν αὐτὴ ἢ πρόθεσή του γιὰ μᾶς. Αἴτιοι βέβαια γιὰ τὰ παθήματά μας εἴμαστε ἑμεῖς, ἐρεθίζοντας τὸν Κύριο τῶν ὅλων σὲ θυμὸ ἐναντίον μας· γιατί ἔτσι βάζει μέσα μας ἀσθενὴ καὶ ὄχι ἀνδρεῖο νοῦ. Ἡ μήπως δὲν ἀκοῦς πὺ φωνάζει μέσω κάποιου ἀπὸ τοὺς ἀγίους προφῆτες, «Νᾶ, ἐγὼ δίνω σ' αὐτὸν τὸν λαὸ ἀσθένεια, καὶ θὰ ἀρρωστήσουν πατέρες καὶ παιδιὰ· ὁ γείτονας καὶ ὁ πλησίον του θὰ χαθοῦν»³³; Γράφει ἐπίσης γιὰ κάποιους καὶ ὁ σοφότατος Παῦλος· «Καὶ ἐπειδὴ θεώρησαν περιττὸ νὰ γνωρίσουν συνειδητὰ τὸν Θεό, τοὺς παρέδωσε ὁ Θεὸς στὴ μωρία τους καὶ κάνουν ἔτσι ἀνάρμοστα πράγματα»³⁴. Αὐτὸ τὸ διακηρύσσει ἀκόμη λαμπρότερα ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας μιλώντας σὰν ἐκπρόσωπος τῶν Ἰσραηλιτῶν, δηλαδὴ ἐκείνων πὺ γλίστησαν σὶς ἀμαρτίες· «Νᾶ, ἐσὺ ὀργίσθηκες, καὶ ἑμεῖς ἀμαρτήσαμε»³⁵.

ΠΑΛΛ. Ἄρα λοιπὸν, ὅταν ἑμεῖς δείχνομε μεγάλη ἀμέλεια γι' αὐτὸ πὺ πρέπει κι ἀίχμαλωτιζόμαστε ἀπὸ τὴν ἀμαρτία, θὰ ρίξομε, πὲς μου, τὴν αἰτία στὸν Θεὸ καὶ θὰ κατηγορήσομε τὴν ὀργή του, ὅτι ἕξαιτίας τῆς ἀμαρτήσαμε;

ΚΥΡ. Ὑπαίτιο βέβαια δὲν θὰ τὸν θεωρήσομε, γιατί αὐτὸ θὰ ἦταν παρανοϊκό. Ὅταν ὅμως λέμε, «Ἐσὺ ὀργίσθηκες, καὶ ἑμεῖς ἀμαρτήσαμε», ἐννοοῦμε κάτι τέτοιο· Ὅτι δηλαδὴ, ἂν δὲν ἔχομε τὴν εὐμένειά σου, Κύριε, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιο νὰ μᾶς βασανίζει ἢ ἀμαρτία, ἕξαιτίας τῆς ἀσθένειας τῆς φύσης μας, καὶ στὴ συνέχεια νὰ κυριαρχοῦμαστε ἀπὸ κάθε κακό.

ΠΑΛΛ. Συνήμι ὁ φής

ΚΥΡ. Φροντίδος οὖν ἅμα καὶ μὴν καὶ φειδοῦς τῆς ἄνωθεν ἀπαμ-
 φιεννύμενοι, καὶ τῆς εἰς ἄγαν ἐξιτηλίας καὶ τῶν εἰς τὸ φαῦλον ἀσχέ-
 των ἀπονευμάτων πραττόμενοι δίκας, ἀσθενεῖς καὶ εὐάλωτοι, καὶ τί
 5 γὰρ οὐχὶ τῶν τοιούτων ἠρωσθηκότες ἀποδεικνύμεθα; Πάρα δὲ δὴ
 σοι ταυτὶ καταθεάσασθαι λαμπρῶς, τοῖς Ἰερεμίου περιτυχόντι λόγοις.
 Ἰουδαίων μὲν γὰρ ἡ ἀγρία πληθὺς, καὶ τοι σφόδρα πλουσίως ἐνσπα-
 ταλῶσά τε καὶ ἐνευρνομένη ταῖς παρὰ Θεοῦ φιλοτιμίαις, καὶ ἀπάν-
 των κρατήσασά τε λοιπὸν τῶν ἐχθρῶν, διελάσασά τε λοιπὸν εἰς αὐτὸ
 10 που τάχα τῆς ἐν ἀνθρώποις εὐκλείας τὸ ἀνωτάτω, σκληρὰν τε καὶ ἄ-
 θραυστον ἐμελέτα τὴν ἀπειθείαν. Μονονουχὶ δὲ καὶ ἐρρωῶσθαι φρά-
 σαντες ταῖς διὰ Μωσέως ἐντολαῖς, καὶ μικροῦ παντελῶς ἀξιούντες
 λόγου τὰ τεθεσπισμένα, ἀπαραποδίστοις ἐφέροντο ραπαῖς εἰς ὄλεθρον
 καὶ ἀπώλειαν. Ὑποκάτω γὰρ δρυὸς καὶ λεύκης καὶ δένδρου συσκιά-
 15 ζοντος, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, θωμούς ἀνεδεύμαντο, καὶ ἐν
 τοῖς εὐδενδροτάτοις τῶν ἄλσῶν τεμένη τοῖς δαίμοσι διαπήξαντες, θου-
 θυσίαις καὶ λιβανωτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι, καταγεραίρειν ἠξίουν,
 Θεοὺς καὶ σωτῆρας, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιούτων οὐκ ἐρυθριῶντες
 λέγειν, τὰ διὰ σαφῶν τεχνουργούμενα; Καθίκοντο δὲ μωρίας εἰς τοῦτό
 20 ποτε, ὡς ἐν καυχημάτων τάξει λοιπὸν ποιεῖσθαι τὰς ἀνοσίους τεκνο-
 σφαγίας, οἶεσθαι δὲ ὠδὶ λιπαρωτάτην ἀνάπτειν τὴν θυσίαν αὐτοῖς.
 Καὶ οὐ μέχρι τούτων τὰ τῆς δυσσεβείας ἐπράττετο τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ.
 Προσθήκην δὲ ὡσπερ τινὰ τοῖς τολμήμασιν αἰεὶ προσεπάγοντες, τὴν
 εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐκτόπων ἀχάλινον ἀποφοίτησιν, οὐ μετρίως ἐφ'
 25 ἑαυτοῖς κατηρέθιζον εἰς ὄργας, καίτοι χρηστὸν ὄντα τὸν νομοθέτην.
 Ἐπειδὴ δὲ τὴν ἐπ' αὐτῶ δουλείαν ἀπεσεῖοντο νεανικῶς, μεθίει λοιπὸν
 καὶ πλεονεκτεῖσθαι καὶ παρ' ἐχθρῶν, καὶ πρὸς ἀναγκαίαν ἤδη πως
 ἀποφέρεσθαι θητείαν, τὴν ὑπὸ Χαλδαίοις φημί καὶ Βαβυλωνίοις. Οἱ
 μὲν γάρ, ἦκον τὰ οἴκοι μεθέντες ἐξανδραποδισάμενοί τε αὐτούς, καὶ
 30 τὴν ἁγίαν καὶ διαβόητον πόλιν ἐμπρήσαντες, ἔρεσθαι δὲ μόλις ἐδόκει
 τοῖς πολεμουμένοις τὸν προφήτην Ἰερεμίαν, τὸ ὅποιερον ἂν αὐτοῖς
 ἐκτελευτήσειε τὸ κακόν. «Καὶ εἶπε», φησὶν, «Ἰερεμίας Οὕτως ἐρεῖτε
 πρὸς Σεδεκίαν Τάδε λέγει Κύριος Ἰδού ἐγὼ μεταστρέφω τὰ ὄπλα τὰ
 πολεμικά, ἐν οἷς ὑμεῖς πολεμεῖτε ἐν αὐτοῖς πρὸς τοὺς Χαλδαίους τοὺς
 35 συγκεκλεικότας ὑμᾶς ἔξω τοῦ τείχους, εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως ταύτης.
 Καὶ πολεμήσω ὑμᾶς ἐγὼ ἐν χειρὶ ἐκτεταμένη, καὶ ἐν βραχίονι κρα-

ΠΑΛΛ. Κατάλαβα τί λές.

ΚΥΡ. "Όταν λοιπόν απογυμνωθήμασθε από τή φροντίδα και συνά-
μα και από τήν ούράνια ευσπλαγχνία και τιμωρούμασθε για τήν ύπερβο-
λική άνοησία μας και τήν άσυγκράτητη κλίση μας προς τή φαυλότητα,
δέν αποδεικνυθήμασθε άσθενεϊς και εύάλωτοι; Γιατι ποιό από αυτά τά
άρρωστήματα δέν πάσχομε; Και μπορεϊς να τó δεϊς αυτό εύκρινέστατα
διαβάζοντας τούς λόγους του Ίερεμία. Τó άγριο δηλαδή πλήθος τών
Ίουδαίων, ένω σπαταλουσε άσωτα και καυχιόταν για τις τιμές έκ μέρους
του Θεου και άφου νίκησε στη συνέχεια όλους τούς έχθρούς του και ανέ-
βηκε τέλος στο άνώτατο σημείο τής ανθρώπινης δόξας, καλλιεργουσε
σκληρη και άρράγιστη τήν άνυπακοή. Και σαν κατά κάποιον τρόπο να
είπαν ότι ένδυναμώθηκαν με τις έντολές του Μωυση, φθάνοντας να
τιμοϋν ελάχιστα τó νόμο, φέρονταν με άσυγκράτητη όρμη στον όλεθρο
και τήν καταστροφή. Οϊκοδόμησαν δηλαδή κάτω από βελανιδιά και
λεύκα και σκιερó δέντρο, σύμφωνα με τά λόγια του προφήτη, βωμούς
και μέσα σε άλλη κατάφυτα από δένδρα ίδρυσαν ιερά στους δαίμονες,
κρίνοντας άξιο να τούς τιμοϋν με θυσιές ζώων και θυμάματα σαν θεούς
και σωτήρες. Και ποιό απ' αυτά θα όνομάζαμε χωρις να κοκκινίζομε για
τά δικά τους τεχνουργήματα; Και κατέβηκαν σε τέτοιο βαθμό μωρίας,
ώστε να θεωροϋν ως καυχήματά τους τις άνόσιες θυσιές τών παιδιών
τους και να νομίζουν ότι προσφέρουν έτσι πλουσιότατη θυσία. Και δέν
σταματοϋσε ως εδώ ή άσέβεια τών Ίσραηλιτών. Βάζοντας πάντοτε μιá
προσθήκη κατά κάποιον τρόπο στα τολμήματά τους, τó άχαλίνωτο γλί-
στημά τους σε όποιοδήποτε άτοπο, δέν τόν έρέθιζαν και τόσο λίγο να
όργισθει εναντίον τους, αν και βέβαια ó νομοθέτης είναι γεμãτος από
άγαθότητα. Έπειδή λοιπόν προσπαθοϋσαν ν' αποτινάξουν άπερίσκε-
πτα τή δουλεία σ' αυτόν, επέτρεπε να ύπερισχύουν οϊ έχθροί τους και να
όδηγοϋνται σε μιá αναπόφευκτη αιχμαλωσία, έννοώ τήν αιχμαλωσία
τών Χαλδαίων και Βαβυλωνίων. Αυτοί ήρθαν αφήνοντας τήν πατρίδα
τους για να τούς έξανδραποδίσουν, κι άφου πυρπόλησαν τήν άγία και
περιδóητη πόλη, ήρθε στο τέλος ή σκέψη στους πολεμούμενους να ρωτή-
σουν τόν προφήτη Ίερεμία, ποϋ θα τελειώσει αυτό τó κακό που συμβαί-
νει σ' αυτούς. «Και είπε», λέγει, «ó Ίερεμίας: Αυτά να πείτε στον Σεδεκία:
Αυτά λέγει ó Κύριος: Έγώ τώρα θα μεταστρέψω τά πολεμικά σας όπλα
με τά όποια πολεμάτε τούς Χαλδαίους που σας έχουν κλείσει στο μέσο
τής πόλης σας. Και θα σας πολεμήσω εγώ ó ίδιος με χέρι άπλωμένο και

ταιῶ, μετὰ θυμοῦ καὶ ὀργῆς μεγάλης. Καὶ πατάξω πάντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ κτήνη ἐν θανάτῳ μεγάλῳ, καὶ ἀποθανοῦνται». Εἶτα μεθ' ἕτερα· «Καὶ πρὸς τὸν λαόν», φησὶν, «ἔρεις τοῦτον, Τάδε λέγει Κύριος Ἰδοὺ ἐγὼ δέδωκα πρὸ πρὸ 5 σώπτου ὑμῶν τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς, καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ θανάτου. Ὁ καθήμενος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἀποθανεῖται ἐν μαχαίρᾳ καὶ ἐν λιμῶ, καὶ ὁ ἐκπορευόμενος προσχωρήσει πρὸς τοὺς Χαλδαίους τοὺς συγκεκλεικότας ὑμᾶς, ζήσεται. Καὶ ἔσται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς σκύλα, καὶ ζήσεται. Διότι ἐστήριξα τὸ πρόσωπόν μου ἐπὶ τὴν πόλιν ταύτην εἰς κακά, καὶ 10 οὐκ εἰς ἀγαθά, καὶ εἰς χεῖρας βασιλέως Βαβυλῶνος παραδοθήσεται, καὶ κατακαύσει αὐτὴν ἐν πυρί». Συνίης οὖν, ὅτι ταῖς εἰσάπαξ φιλοτιμίαις καταλυποῦντες Θεόν, ἐσόμεθα μὲν οὐχ οἰοί τε ταῖς τῶν ἐχθρῶν εὐσθενείας ἀντιπράττειν οἱ δειλαιοί, ἐγκεμένης δὲ ὥσπερ καὶ καταθρωσκούσης ἡμῶν τῆς θείας ὀργῆς, δοῦλοι μὲν ἀντ' ἐλευθέρων ἐσόμεθα, 15 ἀκλεᾶ δὲ καὶ ἐλεεινὸν διαζήσομεν δίον.

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις.

ΚΥΡ. Ἀποφέρει μὲν γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος πρὸς ἀμώμητον πολιτείαν τὸν τρυφερόν καὶ εὐήνιον, λύχνος δὲ ὥσπερ τις ἐκάστῳ γίνεται, πρὸς τὴν τοῦ χρησίμου τε καὶ ἀναγκαίου παράδειξιν, καὶ αἰδοῖ μὲν τῇ 20 πρὸς αὐτὸν ἠττώμενος, διαδιώη τις ἂν οὐκ ἀθανμάστως οἶμαί που, καὶ καθάπερ ἁγίαν κατοικήσει πόλιν τὸ ἐρηραιομένον εἰς ἀρετὴν καὶ δεθηκὸς εἰς εὐλάβειαν. Εἰ δὲ δὴ τις ἔλοιτο καθάπερ τινὰ δρυμόν τε καὶ ὕλην εὐανθῆ τε καὶ εὐξύλον, εἰσβάλλειν ἐτοίμως εἰς τὰς κοσμικὰς ἡδονὰς, καὶ τέρψει ταῖς κατὰ τὸν δίον ἐμφιλοχωρεῖν, καὶ οἰονεῖ πως 25 εἰδώλων ἔσμὸν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν εἰσδέχεσθαι τὴν πολύμορφον ἡδονήν, καὶ θυμιᾶν τοῖς δαίμοσι τοὺς τῆς αὐτοῦ προθυμίας καρπούς, τότε δὴ, τότε καὶ σφόδρα εἰκότως ἀπολισθήσειεν ἂν φειδοῦς τῆς ἀνωθεν, καὶ ἐτομοτάτη λίαν προσκείσεται θήρα τοῖς ἐθέλουσιν ἐλεῖν. Πόλεως δὲ ὥσπερ ἁγίας ἐξωθούμενος τῆς ἐν ἀρχαῖς εὐκοσμίας, κατοικήσεται 30 λοιπόν, ὥσπερ ἐξ ἀναγκαίου ζυγοῦ, πρὸς τὸ τοῖς κρατοῦσι δοκοῦν, καὶ μακρὰν ἔσται Θεοῦ, κατὰ γε τὸν τῆς διαθέσεως τρόπον, μετοικισμὸν ὑπομένων τὸν εἰς Βαβυλῶνα, τοῦτ' ἔστι, τὰ ἐπέκεινα τερμάτων τῆς ἁγίας, ἐν ἧ ἄγνωστός ὁ Θεὸς καὶ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Τοιγάρτοι διακεκράγασιν οἱ τὸν οὕτω σκληρὸν ὑπομένοντες πόνον, καὶ

βραχίονα δυνατό, με θυμό και μεγάλη ὀργή. Καὶ θὰ χτυπήσω ὅλους ὅσοι κατοικοῦν σ' αὐτὴ τὴν πόλη, ἀνθρώπους καὶ ζῶα, με γενικὸ θάνατο, καὶ θὰ πεθάνουν»³⁶. Καὶ μετὰ ἀπὸ κάποια ἄλλα λέγει· «Καὶ θὰ πείς στὸν λαὸ αὐτόν· Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος. Ἐγὼ ἔβαλα μπροστά σας τὸν δρόμο τῆς ζωῆς καὶ τὸν δρόμο τοῦ θανάτου. Ὅποιος κάθεται σ' αὐτὴ τὴν πόλη θὰ θανατωθεῖ με μαχαίρι καὶ πείνα, κι ὅποιος βγεῖ καὶ προσχωρήσει στοὺς Χαλδαίους ποὺ σᾶς ἔχουν ἀποκλείσει, θὰ ζήσει. Θὰ ὑπολογιστεῖ στὰ λάφυρα καὶ θὰ ζήσει. Γιατὶ ἔστρεψα τὸ πρόσωπό μου στὴν πόλη αὐτὴ καὶ εἶδα ἔργα κακὰ καὶ ὄχι ἀγαθὰ, καὶ θὰ παραδοθεῖ στὰ χέρια τοῦ βασιλιὰ τῆς Βαβυλώνας καὶ θὰ βάλει φωτιά καὶ θὰ τὴν κάψει»³⁷. Καταλαβαίνεις λοιπὸν ὅτι καταθλίβοντας τὸν Θεὸ με τὶς φιλοδοξίες μας, δὲν θὰ σταθοῦμε ἱκανοὶ οἱ δυστυχεῖς ν' ἀντιπαραταχθοῦμε στὴν ἰσχυρὴ δύναμη τῶν ἐχθρῶν μας. Ἀλλὰ καθὼς μᾶς πιέζει καὶ ἀπλώνεται ἐπάνω μας ἡ θεία ὀργή, θὰ γίνομε δοῦλοι ἀντὶ ἐλεύθεροι, καὶ θὰ ζήσομε ζωὴ ἄδοξη καὶ ἔλεεινή.

ΠΑΛΛ. Ὁρθὰ μιλάς.

ΚΥΡ. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ὀδηγεῖ στὸν ἀμεμπτο τρόπο ζωῆς τὸν εὐαίσθητο καὶ ὑπάκουο ἄνθρωπο καὶ γίνεται ἓνα εἶδος λυχναριοῦ γιὰ τὸν καθένα, γιὰ νὰ δείξει τὸ χρήσιμο καὶ ἀναγκαῖο, καὶ κρατημένος κανεὶς ἀπὸ τὸν σεβασμὸ του σ' αὐτόν, νὰ ζεῖ, νομίζω, με τρόπο θαυμαστό, καὶ σὰν σὲ ἅγια πόλη νὰ κατοικήσει στὴ σταθερότητα τῆς ἀρετῆς καὶ στὴ βεβαιότητα τῆς εὐλάβειας. Ἄν ὅμως προτιμήσει κανεὶς νὰ ὀρμήσει με προθυμία, σὰν σὲ κάποιο δάσος καὶ λιβάδι ἀνθισμένο καὶ με μεγάλα δένδρα, στίς κοσμικὲς ἡδονὲς καὶ νὰ εἰσχωρήσει στίς τέρψεις τοῦ βίου καὶ σὰν κάποια συμμορία εἰδώλων νὰ δεχθεῖ στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά του τὴν πολὺμορφη ἡδονὴ καὶ νὰ προσφέρει ὡς θυμίαμα στοὺς δαίμονες τοὺς καρπούς τῆς προθυμίας του, τότε λοιπὸν, τότε, καὶ πολὺ εὐλογα, θὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν οὐράνια φροντίδα καὶ θὰ γίνει κινήγι εὐκολότατο σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ τὸν θηρεύσουν. Ἐτσι διωγμένος, σὰν ἀπὸ ἅγια πόλη, ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ ἀρετὴ του, θὰ τρέξει, σὰν ἀπὸ ἓναν ὑποχρεωτικὸ ζυγὸ, πρὸς τὴ θέληση ἐκείνων ποὺ ἔχουν τὴ δύναμη, καὶ θὰ βρεθεῖ μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς πρὸς τὴ διάθεση, ὑπομένοντας τὴ μετοικεσία στὴ Βαβυλώνα, δηλαδή πέρα ἀπὸ τὰ τέρματα τῆς ἁγίας γῆς ὅπου εἶναι γνωστὸς ὁ Θεὸς καὶ δοξάζεται τὸ ὄνομά του. Γι' αὐτὸ ἔχουν βγάλει μεγάλες κραυγὲς ὅσοι ὑπομένουν αὐτὸν τὸν σκληρὸ πόνο κι ἔχουν πέσει στὰ χέ-

37. Ἱερ. 21, 8-10.

εἰς χεῖρας πεσόντες ἐχθρῶν, καὶ τὴν παρ' ἐκείνοις δίαιταν ὡς ἀνδραπο-
δώδη καὶ οἰκετικὴν οὐ φέροντες «Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος, ἐκεῖ
ἐκαθίσασαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν, ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τὴν Σιών». Νοσεῖ
γὰρ οἴμαί τι τοιοῦτον ὁ ἀνθρώπινος νοῦς.

5 **ΚΥΡ.** Ράθυμος μὲν γὰρ καὶ ἀνατεπτωκῶς αἰεὶ πῶς ἐστὶν εἰς ἐπιθυ-
μίαν τῶν ἐν χερσὶν ἀγαθῶν, ἐφίεται δὲ οὐ λίσαν ὦνπερ ἂν ἔχοι τὴν ἐξου-
σίαν. Εἰ δὲ δὴ τις γένοιτο μετάκλησις ἐπὶ θάτερα, καὶ ὦν ἂν ἔχοι λαμ-
πρῶν ἠττάσθαι παρῆ, τότε δὴ μόλις αἰσθάνεται παθῶν, ὁ παντὶ δὴ
σθένει διακρούεσθαι ἐχρῆν, καὶ οὐ διὰ πείρας ἤκειν ἔαν προαναι-
10 ροῦντα τὴν ἔφοδον.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ἀναγκαῖον οὖν ἄρα καὶ σοφόν, καὶ τῶν ὅτι μάλιστα λυσι-
τελεσιτάτων τὸ προαιναρεῖν εὐ μάλα τὰ μοχθηρὰ καὶ τῆς ἀβουλήτου
θητείας τὴν ἔφοδον, καὶ προαπονεύειν πειραῖσθαι γοργῶς τά, ὦν εἰ
15 γένοιτο πρὸς πείραν ἐλθεῖν, ἐν παντὶ κεισόμεθα κακῶ.

ΠΑΛΛ. Ὡδε ἔχει.

ΚΥΡ. Καὶ εἰ μὲν ἐκ θείας ὀργῆς ὁ τῆς ἀναγκαίας δουλείας ἡμῖν
ἐπιφέροιο ζυγός, καὶ μὴν καὶ τὸ δεῖν εἰς ἀδόκιμον καθικέσθαι νοῦν,
ἀντιφέρεσθαι μὲν οὐ ρᾶον. Φαίην δ' ἂν εἶναι χρήσιμον, κἂν γοῦν τὸ
20 διαμεμνησθαι μόνον ἐξ οἴων εἰς οἶα μετακεκλίσθαι, καὶ κατολοφύρε-
σθαι πικρῶς τὴν παράδλεψιν, καὶ τῆς ἄνωθεν ἐπικουρίας τὴν σπά-
νιν· «Ἡ γὰρ κατὰ Θεὸν λύπη, μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον
κατεργάζεται». Θείας δὲ ἡμῖν οὐκ ἀπηρητημένης ὀργῆς, ἀλλ' ἐνὸν ἐπ'
ἐξουσίας ἐλέσθαι τε καὶ δραῖν τὸ δοκοῦν, καὶ τὴν ἐπ' ἄμφω ροπὴν,
25 τὴν τε εἰς τὸ φαῦλον, φημί, καὶ τὴν εἰς τὸ ἀγαθόν, ἀνεμμένην πως ἔτι
καὶ ἀκαταβίαστον παντελῶς διακεκτῆσθαι παρόν, παραιτητέον γεν-
νικῶς τὸν ὡς ἐν φανλότῃ μαλακισμόν, οἴμαι δὲ δεῖν ἀποσειέσθαι
φιλεῖν τὰς ἐπ' ἐχθροῖς ἡδονάς, καὶ τὸ ὑπὸ χεῖρα πράττειν ἐχθρῶν, οἱ
κατάρχειν εὐημερίας οὐκ ἀμοιροῦν, εὐημερίας δὲ φημι τῆς ἐν κόσμῳ

ρια τῶν ἐχθρῶν καὶ δὲν ὑποφέρουν τὴ ζωὴ κοντὰ σ' αὐτούς, ἐπειδὴ εἶναι ζωὴ ἀνδραπόδων καὶ δούλων «Πάνω στὰ ποτάμια τῆς Βαβυλώνας ἐκεῖ καθίσαμε καὶ κλάψαμε φέροντας στὴ μνήμη μας τὴν Σιών»³⁸. Πράγματι παθαίνει, νομίζω, ὁ ἀνθρώπινος νοῦς κάτι τέτοιο.

ΠΑΛΛ. Τί ἐννοεῖς;

ΚΥΡ. Ὁ ἀνθρώπος εἶναι πάντοτε ράθυμος καὶ μένει πάντοτε προσηλωμένος στὴν ἐπιθυμία τῶν ἀγαθῶν πού κρατάει στὰ χέρια του, ἀλλὰ δὲν ἐπιθυμεῖ πολὺ αὐτὰ πού μπορεῖ νὰ ἐξουσιάζει. Κι ἂν συμβεῖ νὰ γίνει κάποια κλήση ἀπὸ αὐτὰ σ' ἐκεῖνα καὶ συμβεῖ νὰ νικηθεῖ ἀπὸ τὰ λαμπρὰ πού κατέχει, τότε μόλις αἰσθάνεται ὅτι ἔπαθε αὐτὸ πού ἔπρεπε νὰ ἀποκρούει μὲ κάθε δύναμη καί, ἀποκρούοντας τὴν ἐπίθεσή του, δὲν ἀφήνει νὰ τὸ δοκιμάζει ἔμπρακτα.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη καὶ δεῖγμα σοφίας καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ ἀποτελεσματικά, νὰ ἐμποδίζομε πολὺ καλὰ ἀπὸ πρὶν τίς αἰτίες τῶν κακῶν καὶ τὴν ἔφοδο τῆς ἀθέλητης δουλείας, καὶ νὰ προσπαθοῦμε ν' ἀποκρούομε ἀμέσως αὐτὰ, τὰ ὅποια ἂν συμβεῖ νὰ τὰ δοκιμάσομε ἔμπρακτα, θὰ βρεθοῦμε μέσα σὲ κάθε κακό.

ΠΑΛΛ. Ἔτσι εἶναι.

ΚΥΡ. Καὶ ἂν μᾶς ἐπιβαλλόταν ὁ ζυγὸς τῆς ἀναγκαίας δουλείας ἀπὸ θεία ὀργή καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ περιπέσομε σὲ ἀδόκιμο νοῦ, δὲν θὰ ἦταν εὐκόλο ν' ἀντιταχθοῦμε. Καὶ θὰ ἔλεγα πὼς εἶναι χρήσιμο, νὰ ἔχομε ἔστω καὶ μόνο στὴ μνήμη μας ἀπὸ ποιά κατάσταση καὶ σὲ ποιά ἔχομε μεταστραφεῖ, καὶ νὰ θρηνοῦμε πικρὰ τὴν ἀπροσεξία μας καὶ τὴν ἔλλειψη τῆς βοήθειας ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. «Γιατὶ ἡ λύπη πού ἀντιμετωπίζεται σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὁδηγεῖ στὴ μετάνοια, κι αὕτη καταλήγει στὴ σωτηρία, γιὰ τὴν ὅποια κανένας δὲν μετανοιώνει»³⁹. Ὅταν ὅμως δὲν ἐπικρέματα ἐπάνω μας ἡ θεία ὀργή, ἀλλ' ἔχομε τὴν ἐξουσία νὰ ἐπιλέξομε καὶ νὰ πράξομε αὐτὸ πού μᾶς ἀρέσει, κι ἔχομε τὴ δυνατότητα νὰ ἐκδηλώνομε τὴν κλίση καὶ πρὸς τὰ δύο, ἐννοῶ πρὸς τὸ κακὸ καὶ πρὸς τὸ ἀγαθὸ, ἐλεύθερη καὶ τελείως ἀπαλλαγμένη ἀπὸ καταναγκασμὸ, πρέπει νὰ ἀποφεύγομε μὲ γενναιότητα τὴ μαλθακότητα στὴ φαυλότητα, καὶ πρέπει, νομίζω, νὰ θέλομε ν' ἀπορρίπτομε τίς ἡδονές πού προσφέρουν οἱ ἐχθροὶ καὶ νὰ παύομε νὰ γινόμαστε ὑποχείριοι τῶν ἐχθρῶν, πού λένε ὅτι εἶναι ἄρχοντες τῆς ζωῆς αὐτῆς. Κι ἂν κάποιος δὲν εἶναι ἀμέτοχος κάποι-

39. Β'. Κορ. 7, 10.

τετιμημένης, εἰς αἰσχρὸν γὰρ πάντως καὶ ἀκαλλῆς καταστρέφει τέλος.

ΠΑΛΛ. Πῶς ἔφης;

ΚΥΡ. Βούλει λέγωμεν ἐξ ἀρχαίων ἐλόντες παραδειγμάτων;

5 ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα

ΚΥΡ. Λιμουῦ κατατήκοντος τοὺς ἀνὰ πᾶσαν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τὴν γῆν, καθικέσθαι πρὸς Αἰγυπτίους τοὺς ἐξ Ἰακώβ ἐδόκει, νεανίαί δὲ ἦσαν τὸν ἀριθμὸν που δέκα, καὶ ὁ τῆς ἀποδημίας σκοπός, τὸ ἐκπρίασθαι τροφάς, καὶ ἕτερον ἦν οὐδέν. Ἐπειδὴ δὲ ἦκον εἰς τοῦτο καὶ κατε-
10 γνωρίζοντο λοιπὸν, ὡς ἀδελφοί, σιτοδοτοῦντος τότε καὶ ἐξάρχοντος τῆς Αἰγυπτίων τοῦ Ἰωσήφ, εἰς οὓς τὸ πραχθὲν ἐδέχετο Φαραώ, «Καὶ εἶπε», φησί, «Φαραὼ πρὸς Ἰωσήφ· Εἶπον τοῖς ἀδελφοῖς σου· Τοῦτο ποιήσατε· Γεμίσατε τὰ πυρεῖα ὑμῶν, καὶ ἀπέλθετε εἰς γῆν Χαναὰν καὶ παραλαβόντες τὸν πατέρα ὑμῶν καὶ τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, ἦκετε πρὸς
15 με, καὶ δώσω ὑμῖν πάντων τῶν ἀγαθῶν Αἰγύπτου, καὶ φάγεσθε τὸν μυελὸν τῆς γῆς. Σὺ δὲ ἔντειλαι ταῦτα, λαβεῖν αὐτοὺς ἀμάξας ἐκ γῆς Αἰγύπτου, τοῖς παιδίοις ὑμῶν καὶ ταῖς γυναῖξί, καὶ ἀναλαβόντες τὸν πατέρα ὑμῶν παραγίνεσθε, καὶ μὴ φείσησθε τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν σκευῶν ὑμῶν· τὰ γὰρ πάντα ἀγαθὰ Αἰγύπτου ὑμῖν ἔσται». Ὁ μὲν οὖν
20 τῆς Αἰγυπτίων εὖ μάλα κατεπηγγείλατο, καὶ μὴν καὶ ἀμάξας ἐχαρίζετο, καταλαΐνων οἴμαί που τοῖς ὀκνοῦσι τὴν κάθοδον. Οἱ δὲ πανοικί κατέβαινον εὐθύς, τὴν πρόσκαιρον τῶν ἐδωδύμων ἀπόλαυσιν, οὐκ οἶδ' ὅπως, προτετιμηκότες γῆς τε καὶ χώρας δοθείσης παρὰ Θεοῦ· ἦν γὰρ δὴ που παρὰ πολὺ κρεῖττόν τι καὶ ἄμεινον τὸ ἐκείνην νέμεσθαι, εἰ καὶ
25 σὺν βραχεῖ τὸ χρῆμα κατωρθοῦτο πόνῳ. Ἐπειδὴ δὲ ἦκον εἰς Αἴγυπτον, ὤοντο μὲν ἴσως καὶ διαδράναι λοιπὸν τοὺς οἴκοι πόνους, οἷς καὶ τῶν παραντίκα τερπνῶν ἢ αἰσθησις ἠδεῖά πως ἦν αὐτοῖς. Διέρποντος δὲ τοῦ χρόνου, τὸν ἀκλεᾶ τῆς δουλείας ὑποτρέχει ζυγόν, ἢ ἄνωθ' ἐν τε καὶ ἐκ πατέρων εὐγενῆς καὶ ἐλευθέρου πληθῆς. Οὐκοῦν, εἰ προσεῖη μετ'
30 εὐημερίας κοσμηκῆς τὸ προσπίπτειν εἰς τὰ αἰσχία, παραιτητέον, ὧ τᾶν, εἴπερ ἔστι παρ' ἡμῖν ἐν λόγῳ τὸ ἐλεύθερον, βδελυρὸν τε καὶ ἀπηχθισμένον τὸ δουλοπρεπὲς χρῆμά τε καὶ φρόνημα.

ΠΑΛΛ. Ἄριστα ἔφης.

ας εὐτυχίας, ἐννοῶ εὐτυχίας πού τιμᾶται ἀπὸ τὸν κόσμο, ὅπως οἱ ἄλλοι θὰ καταλήξουν σὲ αἰσχρὸ καὶ ἄσχημο τέλος.

ΠΑΛΛ. Πῶς τὸ εἶπες;

ΚΥΡ. Θέλεις νὰ τὸ ἐξηγήσομε παίρονοντας παραδείγματα ἀπὸ τοὺς παλαιούς;

ΠΑΛΛ. Πάρα πολύ.

ΚΥΡ. "Ὅταν πείνα βασάνιζε ὅλους, ὅπως λέγει ὁ λόγος, τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, σκέφθηκαν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰακώβ νὰ κατεβοῦν στὴν Αἴγυπτο· ἦταν κάπου δέκα νέοι καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ταξιδιοῦ τους ἦταν ν' ἀγοράσουν τροφή καὶ τίποτε ἄλλο. "Ὅταν λοιπὸν ἔφτασαν ἐκεῖ γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ καὶ στὴ συνέχεια ἀλληλογνωρίστηκαν ὡς ἀδέλφια –ὁ Ἰωσήφ ἦταν τότε ὁ διαχειριστὴς τῶν τροφίμων καὶ διοικητὴς τῆς Αἰγύπτου– τὸ πληροφορήθηκε ὁ Φαραὼ· «Καὶ εἶπε», λέγει, «ὁ Φαραὼ στὸν Ἰωσήφ· Πῆς στους ἀδελφούς σου· Κάνετε αὐτό· Γεμίστε τὰ σακκιά σας καὶ πηγαίνατε στὴ γῆ Χαναάν, κι ἀφοῦ πάρετε τὸν πατέρα σας καὶ τὰ ὑπάρχοντά σας, ἐλάτε σ' ἐμένα, καὶ θὰ σᾶς δώσω ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ θὰ φάτε τὸ μεδούλι τῆς γῆς. Ἐσὺ δῶσε τους αὐτὴ τὴν ἐντολή· Πάρετε ἅμαξες ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο γιὰ τὰ παιδιά καὶ τὶς γυναῖκες σας, κι ἀφοῦ λάβετε τὸν πατέρα σας, ἐλάτε καὶ μὴ λυπηθεῖτε βλέποντας νὰ ἀφήνετε τὴν οἰκοσκευή σας· γιατί θὰ εἶναι δικὰ σας ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς Αἰγύπτου»⁴⁰. Ὁ διοικητὴς λοιπὸν τῆς Αἰγύπτου ὑποσχέθηκε ἀνάπαυση καὶ μεγάλη ἀφθονία ἀγαθῶν. Τοὺς χάρισε ἀκόμα καὶ ἅμαξες, κάνοντας, νομίζω, ἐλκυστικὴ τὴν κόθοδο γιὰ τοὺς διστακτικούς. Κι αὐτοὶ ἀμέσως κατέβηκαν μὲ ὅλη τὴν οἰκογένειά τους, προτιμώντας, δὲν ξέρω πῶς, τὴν πρόσκαιρη ἀπόλαυση τροφῶν ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τὴ χώρα πού τοὺς εἶχε δώσει ὁ Θεός. Γιατὶ ἀσφαλῶς ἦταν πολὺ καλύτερο καὶ προτιμότερο νὰ νέμονται ἐκείνην, ἔστω κι ἂν πετύχαιναν τὴ νομὴ μὲ λίγο κόπο. "Ὅταν ἔφτασαν στὴν Αἴγυπτο, νόμιζαν ἴσως ὅτι θὰ ἀπαλλάσσονταν ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς πατρίδας καὶ ἦταν εὐχάριστη γι' αὐτοὺς ἡ ἀπόλαυση τῶν πρόσκαιρων τερπνῶν. Περνώντας ὅμως ὁ καιρὸς, βρέθηκε νὰ στενάζει στὸν ταπεινωτικὸ ζυγὸ τῆς δουλείας τὸ πλῆθος τὸ εὐγενικὸ καὶ ἐλεύθερο ἀπὸ παλαιὰ καὶ ἀπὸ πάππο πρὸς πάππο. "Ἄν λοιπὸν φτάνεις νὰ καταλήγεις στὰ αἰσχρὰ μὲ κοσμικὴ εὐημερία, πρέπει νὰ τὴν ἀποφεύγεις, φίλε, ἐφόσον ἀπὸ τὸ δικό μας λόγο ἐξαρτᾶται ἡ ἐλευθερία μας, ἐνῶ εἶναι ἀποκρουστικὸ καὶ μισητὸ ἡ δουλοπρέπεια στὴν πράξη καὶ στὸ φρόνημα.

ΠΑΛΛ. "Ἄριστα τὸ εἶπες.

ΚΥΡ. Τί δέ, οὐχὶ κάκεινό φαμεν, οὐ μετρίαν, ὡς γέ μοι δοκεῖ, τοῖς ἄρτίως ἡμῖν εἰρημένοις συνκωδίνον τὴν ὄνησιν;

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖ τί φής.

*ΚΥΡ. Ραψάκης ὁ Βαβυλώνιος, τῶν Ἀσσυρίων στρατηγός, ἀρι-
5 θμοῦ κρείττονα δορυφόρων ποτὲ πληθὺν ἐπεσύρετο, ἥκέ τε πολιορκή-
σων, μᾶλλον δέ, καὶ λίαν ἀμογητί, πᾶσαν ἐκ βάθρων αἰρήσειν ὑπει-
ληφῶς τὴν ἁγίαν πόλιν. Εἶτα προεσάλεψε τῶν ὄπλων τὴν οὐκ ἀμελέτη-
τον αὐτῶ, κατειθισμένην δὲ σφόδρα κατὰ τοῦ Θεοῦ γλωσσαλγίαν.
Μυρία δὲ ὅσα παλίμφημα λέγων, προσεπωφάνει τὸ τελευταῖον τοῖς
10 τὴν ἁγίαν οἰκοῦσι πόλιν «Τάδε λέγει ὁ βασιλεὺς Ἀσσυρίων Εἰ βούλε-
σθε εὐλογηθῆναι, πορεύεσθε πρὸς μέ, καὶ φάγεσθε ἕκαστος τὴν ἄμπε-
λον αὐτοῦ καὶ τὰς συκᾶς αὐτοῦ, καὶ πίεσθε ὕδωρ τοῦ λάκκου ὑμῶν,
ἕως ἂν ἔλθω καὶ λάβω ὑμᾶς εἰς γῆν, ὡς ἡ γῆ ὑμῶν, γῆ σίτου καὶ οἴνου
καὶ ἄρτων καὶ ἀμπελώνων». Ἔθρει δὴ οὖν ὅτι καὶ αὐτὸς ἐπαγγέλλε-
15 ται τὴν ἐπ' ἀμπέλῳ τε καὶ συκῇ τρυφήν τε καὶ τέρψιν, προσετίθει δέ,
ὅτι «Καὶ πίεσθε ὕδωρ τοῦ λάκκου ὑμῶν».*

ΠΑΛΛ. Ἀλλὰ τί ἂν βούλοιο ταῦτα δηλοῦν, εἰ πρὸς θεωρίαν ἄγοιτο τὴν πνευματικὴν;

*ΚΥΡ. Κατὰ διπτόν, οἶμαι, τρόπον ἢ τῆς φανλότητος ἐν ἡμῖν ἀπο-
20 περαίνεται δύναμις. Ἡ γὰρ ταῖς θύραθεν ἡδοναῖς, ἢ ταῖς ἐμφύτοις καὶ
ἐν ἡμῖν, ὑπὸ τε σφῶν αὐτῶν, καὶ μὴν καὶ ἐτέρων, ἐντρυφᾶν ἀναπειθό-
μενοι, πρὸς πᾶν ὅτιοῦν τῶν ἀπηχεστάτων, διωλισθηκότες ἀλοῖεν ἂν, οἱ
πρὸς ἁμαρτίαν εὐκόλοι. Ἐκδείξειε δ' ἂν καὶ τοῦτο ἡμῖν ὡς ἔστιν ἀλη-
θές, τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητής, ὠδίτη λέγων, «Ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ,
25 ἢ ἐπιθυμία τῆς σαρκός, καὶ ἢ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἢ ἀλαζο-
νεία τοῦ βίου». Ἐμφυτος γὰρ καὶ ἐν ἡμῖν ἐρριζωμένη καὶ μένουσα τῆς
σαρκός ἢ ἐπιθυμία, νόμον δὲ αὐτὴν ἁμαρτίας καὶ ὁ θεῖος ἡμῖν ὠνόμα-
ξε Παῦλος, ἐνοικοῦντα τοῖς μέλεσι τῆς σαρκός. Τέρψεις δὲ καὶ ἡδοναὶ
θύραθέν τε καὶ εἰσπεποιημένα, τὰ δι' ὀμμάτων. Θαυμάζεται γὰρ τὰ ἐκ
30 πλούτου δι' ὀφθαλμῶν, καὶ μὴν καὶ εὐματία, καὶ τὰ οἷς ἂν προσκείν-
τό τινες, ὡς ἡδίστην ἔχοιεν τὴν ἀπόλαυσιν, ψῆφον αὐτοῖς οὐκ ἀγεννῆ
δωρούμενοι. Οὐκοῦν, ἀμπελος μὲν καὶ συκῇ, τῆς ἕξωθέν τε καὶ εἰσπε-*

41. Δ' Βασ. 18, 31-32. Ἦσ. 36, 16-17.

42. Α' Ἰω. 2, 16.

ΚΥΡ. Τί λοιπόν, δὲν θὰ ποῦμε καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο, ὅπως μοῦ φαίνεται, συντελεῖ σὲ μεγάλη ὠφέλεια μαζί μὲ αὐτὰ πού μόλις ἀνέφερα;

ΠΑΛΛ. Ποιὸ εἶναι αὐτό;

ΚΥΡ. Ὁ Ραψάκης ὁ Βαβυλώνιος, ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀσσυρίων, ὁδηγοῦσε κάποτε ἀμέτρητο πλῆθος στρατιωτῶν καὶ πήγαινε νὰ πολιορκήσῃ, ἢ καλύτερα νόμιζε πὼς χωρὶς καθόλου κόπο θὰ κατακάψῃ ἀπὸ τὰ θεμέλια τὴν ἁγία πόλη. Καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ ὄπλα πρόταξε τὴ ρητορεία κατὰ τοῦ Θεοῦ μελετημένη καλὰ καὶ συνηθισμένη σ' αὐτόν. Καὶ λέγοντας μύρια ὅσα ἀντιφατικά, ἔκανε καὶ αὐτὴ τὴν τελευταία διακήρυξη στοὺς κατοίκους τῆς ἁγίας πόλης· Αὐτὰ λέγει ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων Ἔν θέλετε νὰ εὐλογηθεῖτε, ἔλατε σ' ἐμένα, καὶ θὰ λάβῃ ὁ καθένας τὴ σοδειὰ τοῦ ἀμπελιοῦ του καὶ τῶν συκιῶν του, καὶ θὰ πιεῖτε νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδισας, ὥσπου νὰ ρθῶ καὶ νὰ σᾶς μεταφέρω σὲ γῆ, ὅπως ἡ γῆ ἢ δική σας, πὺ εἶναι γῆ σιταριοῦ καὶ κρασιοῦ καὶ ψωμιῶν καὶ ἀμπελιῶν»⁴¹. Πρόσεξε ὅτι κι αὐτὸς ὑπόσχεται τὴν τρυφή καὶ τὴν ἀπόλαυση τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ τῶν συκιῶν. Καὶ πρόσθετε· «καὶ θὰ πιεῖτε νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδισας».

ΠΑΛΛ. Ἄλλὰ τί θὰ ἤθελαν αὐτὰ νὰ ποῦν, ἂν τὰ ἐξετάσομε μὲ τὴν πνευματικὴ ἔννοια;

ΚΥΡ. Ἡ δύναμη τῆς φαυλότητος μὲ δυὸ τρόπους, νομίζω, πραγματοποιεῖται σὲ ἐμᾶς. Ἡ μὲ τίς ἐξωτερικὲς ἡδονές, ἢ μὲ τίς ἐμφυτεσ μέσα μας· οἱ εὐκόλοι στὴν ἁμαρτία πειθόμενοι ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό τους. ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλους, νὰ ἐπιδοθοῦν στὴν ἀπόλαυση, συλλαμβάνονται νὰ ἔχουν γλιστρήσει σὲ κάθε τι ἀπὸ τὰ πὺ ἀσχημα. Αὐτὸ θὰ τὸ ἀποδείξει πὼς εἶναι ἀλήθεια καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Σωτῆρα πὺ λέγει τὰ ἐξῆς· «Γιατὶ κάθετι πὺ ὑπάρχει στὸν κόσμο, ἢ σαρκικὴ ἐπιθυμία, ἢ ἐπιθυμία τῶν ματιῶν καὶ ἢ ὑπεροψία γιὰ τὰ ἀγαθὰ πὺ ἔχομε, δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἁμαρτωλὸ κόσμο»⁴². Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ἐπιθυμία τῆς σάρκας εἶναι ἐμφυτη, καὶ ριζωμένη μέσα μας καὶ μόνιμη, ὁ θεῖος Παῦλος τὴν ὀνόμασε νόμο τῆς ἁμαρτίας⁴³, πὺ κατοικεῖ μέσα στὰ σαρκικά μέλη μας. Τέρψεις καὶ ἡδονές, ἐξωτερικὲς καὶ ἐπίκτητες, εἶναι ὅσες δημιουργοῦνται μὲ τὴν ὄραση. Θαυμάζομε δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι τὸν πλοῦτο πὺ βλέπομε μὲ τὰ μάτια καὶ τὰ καλὰ φορέματα καὶ ὅσα ἄλλα στὰ ὁποῖα προσκολλῶνται μερικοί, ἐπειδὴ τάχα προκαλοῦν μεγάλη εὐχαρίστηση καὶ τὰ ὁποῖα ὑπολογίζουν ἐξαιρετικά. Γι' αὐτὸ τὰ κλήματα

43. Ρωμ. 7, 23.

ποιημένης τέρψεώς τε καὶ τρυφῆς εἶεν ἂν εἰς τύπον ὁμοῦ τῶν ἐν κόσμῳ πραγμάτων τὸ πρόσκαιρόν τε καὶ εὐμάραντον ἀστείως καταδεικνύουσαι, καὶ σὺν τῷδε τὸ γλυκὺ μετὰ τοῦ σκοτοῦν εἰωθότος Τρυφή μὲν γὰρ ἅπασα κοσμική, γλυκεῖαν μὲν ἔχει τὴν παραντίκα μέθεξιν, σκοτεῖ δὲ 5 δὴ λίαν καὶ ἐκμεθύσκει δεινῶς τὸ εἰσδεδεγμένον αὐτήν. Εἰκὼν δὲ ὁ λάκκος τῶν ἐμφύτων τε καὶ ἐν ἡμῖν κινημάτων. Οὐ γὰρ εἰσπεποιήται ταυτὶ καθάπερ ἐκεῖνα, πηγάζει δὲ ὡσπερ ἐν ἡμῖν, ἐξ αὐτῆς ἀναβρύνοντα τῆς σαρκός. Τούτων οὖν ἀπάντων φυσικῶν τε καὶ ἐπακτῶν, ἐλευθέραν ἡμῖν τὴν μέθεξιν, καὶ πλατεῖαν κομιδῇ τὴν ἀπόλαυσιν, ἔσεσθαι 10 φασιν αἱ πονηραὶ δυνάμεις, εἰ καθάπερ ἀγίαν καὶ ἀκατάσειστον καταλελοιπόντες πόλιν, τὴν ἐγκράτειαν, προσχωρήσαμεν τῷ βασιλεῖ Βαβυλῶνος, ὅς ἦν ἐν τύπῳ τοῦ Σατανᾶ. Ἄλλ' ὁ μὲν Ραψάκης, τὸ παραντίκα τερπνόν, ἀνεῖναί τε αὐτοῖς καὶ ἐπιδώσειν ἐπηγγέλλετο προσκεχωρηκόσι τοῖς Βαβυλωνίοις. Οἱ δὲ οὐκ ἐπέιθοντο, φρονοῦντες ὀρθῶς, 15 ἔψεται γὰρ πάντως τῷ θέλειν ἐλέσθαι τὰ κοσμικά, τὸ χρῆναι πεσεῖν εἰς ἀνεθέλητον δουλείαν καὶ ἐν δορυκτῆτων γενέσθαι τάξει.

ΠΑΛΛ. Ἀτρεκῆς ὁ λόγος. Τίς δ' ἂν γένοιτο τούτων ἢ λύσις, ὡς ἡδιστα ἂν ἐρομένῳ φράσον.

ΚΥΡ. Τί δ' ἂν ἑτέρα παρὰ τὴν ἐναντίως ἔχουσαν τῇ πρώτῃ καὶ ἐν 20 ἀρχαῖς; Ροπαῖς γὰρ ἰδίων ἀπονεύοντες θελημάτων, ἐπὶ τὸ βιοῦν ἐθέλειν αἰσχυρῶς, καὶ τῆς ἀμωμῆτου πολιτείας τὴν ἀστειότητα παρωθούμενοι, πρὸς ἀγεννῆ καὶ ἀνδραποδώδη πεπτώκαμεν νοῦν, μόνα φρονοῦντες τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ταῖς τῆς σαρκός ἡδοναῖς ὀλοτρόπως ἐγκείμενοι. Ταύτητοι λοιπὸν καὶ κατολισθεῖν ἡμᾶς ἡφίει Θεὸς εἰς ἀδόκιμον 25 νοῦν.

ΠΑΛΛ. Παλινδρομεῖν οὖν ἄρα πρὸς ἀρετὴν ἀναγκαῖον;

ΚΥΡ. Ἀμελητί γε, ὧ τᾶν, οὐκ ἐφιεμένους ἔτι τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς, κατ' ἐκεῖνό που πάντως τὸ διὰ τῆς τοῦ Παύλου φωνῆς εἰρημένον ὀρθῶς «Ἀπεθάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν Χριστῷ ἐν τῷ 30 Θεῷ». Δεδιψηκότας δὲ μᾶλλον τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀπογραφὴν, καὶ οἰονεὶ πατρίδα καὶ πόλιν τὴν ἄνω πεποιημένους, καὶ ἀνακεκραγότας εὖ μάλα πρὸς Θεόν «Ἄνες μοι, ὅτι πάροικος ἐγὼ εἰμι ἐν τῇ γῇ καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου». Ὁ γάρ τοι περιπατῶν ἐπὶ τῆς

τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ οἱ συκιές ἀποτελοῦν τύπο τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐπίκτητης τέρψης καὶ τρυφῆς ἀπὸ ὅλα μαζὶ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, δείχνοντας ζωντανὰ τὴν προσωρινότητά τους καὶ τὸ λιγὸζωό τους, καὶ μαζὶ τὸ γλυκὺ συνδεδεμένο μ' αὐτὸ ποὺ προκαλεῖ συνήθως σκότος. Γιατὶ στὸ σύνολό της ἡ κοσμικὴ τρυφή ἔχει τὴν πρὸς στιγμὴ γεύση της γλυκιᾶ, ἀλλὰ σκοτίζει σὲ μεγάλο βαθμὸ καὶ μεθᾶ ἐπικίνδυνα αὐτὸν ποὺ τὴν ἀποδέχεται. Τὸ πηγᾶδι εἰκονίζει τὶς ἔμφυτες καὶ ἐσωτερικὲς μας κινήσεις. Γιατὶ αὐτὲς δὲν δημιουργοῦνται ὅπως τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ εἶναι σὰ νὰ πηγᾶζουν ἀπὸ μέσα μας, ἀναβρῦζοντας ἀπὸ τὸ ἴδιο μας τὸ σῶμα. "Ὀλων αὐτῶν λοιπόν, τόσο τῶν φυσικῶν ὅσο καὶ ἐκείνων ποὺ δημιουργοῦνται ἀπὸ ἔξω, λένε οἱ πονηρὲς δυνάμεις ὅτι ἔχομε ἐλεύθερη μέθεξιν καὶ πολὺ πλατιά τὴν ἀπόλαυση, ἂν, ἐγκαταλείποντας, ὅμοια μὲ ἀγία καὶ ἀκλόνητη πόλη, τὴν ἐγκράτεια, προσχωρήσομε στὸν βασιλιὰ τῆς Βαβυλώνας, ποὺ εἶναι ὁ τύπος τοῦ Σατανᾶ. Καὶ ὁ Ραψάκης βέβαια ὑποσχόταν ὅτι θὰ τοὺς ἐπέτρεπε καὶ θὰ τοὺς ἔδινε τὸ πρὸς στιγμὴν εὐχάριστο ἂν προσχωροῦσαν στοὺς Βαβυλώνιους. Αὐτοὶ ὅμως δὲν ἤθελαν νὰ πειθοῦν, σκεπτόμενοι ὀρθά, γιατί, ἂν θελήσουν νὰ ἐπιλέξουν τὰ κοσμικά, θ' ἀκολουθήσει ὅπωςδῆποτε ἡ ἀνάγκη τῆς πτώσης σὲ ἀθέλητη δουλεία καὶ ἡ κατάταξιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κατακτημένων.

ΠΑΛΛ. Εἶναι σωστὸς ὁ λόγος σου. Ποιὰ λύση ὅμως μποροῦν αὐτὰ νὰ δεχθοῦν, ἀπάντησέ μου ὅσο καλύτερα μπορεῖς.

ΚΥΡ. Ποιὰ ἄλλη, παρὰ ἐκείνη ποὺ εἶναι ἀντίθετη εἰς τὴν πρώτη καὶ ἀρχική; Γιατί, γλιστρώντας μὲ τὴ ροπή τῶν δικῶν μας θελημάτων εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς αἰσχροῦς ζωῆς καὶ παραμερίζοντας τὴν εὐπρέπειαν τῆς ἀμεμπτοῦς πολιτείας, πέρασαμε στὸν χυδαῖο καὶ δουλικὸ νοῦ, ἔχοντας τὴ σκέψιν μας στὰ ἐπίγεια μόνον καὶ προσκολλημένοι ὀλόκληροι εἰς τὴν ἡδονὴν τῆς σάρκα. "Ἔτσι λοιπόν ὁ Θεὸς μᾶς ἐπέτρεπε νὰ κατολισθήσομε καὶ στὸν ἀδόκιμο νοῦ.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἐπομένως ἀνάγκη νὰ ἐπιστρέψομε πάλιν εἰς τὴν ἀρετήν.

ΚΥΡ. Χωρὶς καθυστέρησιν, φίλε, καὶ μὴ ποθώντας πια τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου, σύμφωνα μ' ἐκεῖνο ποὺ ἔχει πεῖ ὀρθά ὁ Παῦλος «Γιατὶ πεθάνατε μαζὶ μὲ τὸν Χριστό, καὶ ἡ ζωὴ σας εἶναι κρυμμένη μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ μέσα στὸν Θεόν»⁴⁴. Καὶ διψώντας μᾶλλον τὴν ἀπογραφὴν μας στὸν οὐρανὸν καὶ κἀνοντας κατὰ κάποιον τρόπο πατρίδα καὶ πόλιν μας τὴν οὐράνια καὶ κραυγάζοντας δυνατὰ πρὸς τὸν Θεόν: «Σταμάτησε νὰ μὲ τιμωρεῖς, γιατί εἶμαι πάροικος εἰς τὴν γῆν καὶ παρεπίδημος, ὅπως ὅλοι οἱ πρόγονοί μου»⁴⁵.

γῆς καὶ λαμπρὰν ἐν οὐρανοῖς τὸ πολίτευμα ἔχων, πάροικός τε καὶ παρεπίδημος ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν ἂν εἰκότως φαίνοιτο τῶν πραγμάτων. Καὶ γοῦν τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητὴς τοῦτο ποιεῖσθαι κελεύει, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς αὐχμηρα περιφανές τε καὶ εὐπρεπές, ὡδί πη λέγων «Ἀδελφοί, 5 παρακαλῶ ὡς παροίκους καὶ παρεπηδήμους ἀπέχεσθαι τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, αἵτινες στρατεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς».

ΠΑΛΛ. Ἐὰρ οὖν ἀρκέσειε πρὸς κατόρθωσιν ἀρετῆς ἢ τοιαύδε διάθεσις, τὸ καταλήξαι φημι τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν;

ΚΥΡ. Εἰ προσγένοιτο σοφῶς καὶ τὰ ἐκ τῆς ἐτέρας ἐπιεικειᾶς, δῆ-
10 λον δὲ ὅτι τῆς πνευματικῆς. Γέγραπται γάρ· «Πλατεῖα ἡ ἐντολή σου σφόδρα». Ἡ οὐχὶ διττός ἐν ἡμῖν ὁ μολυσμός, ψυχῆς τε καὶ σώματος; Ἐπεσθαι δεῖν οἰηθεῖν ἂν, καὶ λίαν εἰκότως, τοῖς καταμιαίνειν εἰωθό-
σιν, ἰσοπαλῆ τε καὶ ἰσουργὰ τὰ διασιμήχειν εἰωθότα.

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφης.

15 ΚΥΡ. Ὡσπερ οὖν ἀμέλει διττός ὁ ρύπος ψυχικός τε καὶ σωματι-
κός, οὕτω καὶ ἡ διακάθαρσις ψυχικὴ τε καὶ σωματικὴ γένοιτ' ἂν εἰκό-
τως. Πλὴν ὅτι τὸ παροικίαν ἠγεῖσθαι, φιλεῖν τὴν ἐν κόσμῳ ζωὴν, τοῖς
τῆδε διακειμένοις οὐκ ἀκερδές ἀταλαιπώρως ἰδεῖν, εἴπερ ἔλοιτό τις
εἰκόνα τοῦ πράγματος ποιεῖσθαι τὸν Ἀβραάμ, πρὸς ὃν εἴρηται παρὰ
20 Θεοῦ· «Ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ
οἴκου τοῦ πατρὸς σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἂν σοι δείξω, καὶ ποιήσω
σε εἰς ἔθνος μέγα, καὶ εὐλογήσω σε καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου, καὶ
ἔσῃ εὐλογητός, καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ τοὺς καταρω-
μένους σε καταράσομαι, καὶ εὐλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ
25 τῆς γῆς». Συνίης ὅπως οὐκ ἐκ γῆς τε καὶ οἴκου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς
συγγενείας, καὶ μὴν καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς ἀπαίρειν ἐκέλευσεν,
ἦκειν τε εἰς γῆν, ἣνπερ αὐτὸς ἐκδείξειεν ὁ καλῶν;

ΠΑΛΛ. Ἀλλὰ τί δὴ τοῦτό ἐστιν;

ΚΥΡ. Εἰτά πως οὐκ ἕναργές, ὅτι Θεοῦ καλοῦντος εἰς ἀκολούθη-
30 σιν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν πνευματικὴν, καὶ τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς, φημι δὲ δὴ

46. Α' Πέτρο. 2, 11.

47. Ψαλ. 118, 96.

Γιατί, ἐκεῖνος πού περπατᾶ πάνω στή γῆ καί ἔχει λαμπρὴ πολιτεία στοὺς οὐρανοὺς, ἀποδεικνύεται εὐλογα ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα πάροικος καὶ παρεπίδημος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Σωτήρα μᾶς παραγγέλλει νὰ κάνομε αὐτὸ τὸ πράγμα καὶ νὰ τὸ ἔχομε καύχημα λαμπρὸ καὶ ὠραῖο, λέγοντάς μας τὰ ἑξῆς: «Ἀδελφοί, σὰν περαστικοὶ καὶ πρόσκαιροὶ πού εἶστε, σᾶς παρακαλῶ ν' ἀποφεύγετε τὶς ἁμαρτωλὲς ἐπιθυμίες, πού ἀντιμάχονται τὴ νέα σας ζωὴ»⁴⁶.

ΠΑΛΛ. Ἐπομένως εἶναι ἀρκετὴ γιὰ τὴν κατόρθωση τῆς ἀρετῆς ἡ διάθεση αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ἐννοῶ ἡ κατάπαυση τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν;

ΚΥΡ. Ἄν παράλληλα ἀποκτηθεῖ μὲ σοφία καὶ ἡ ἄλλη πλευρὰ τῆς χρησιότητος, δηλαδή ἡ πνευματικῆ. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Εἶναι ὑπερβολικὰ πλατεῖα ἡ ἐντολή σου»⁴⁷. Ἡ μήπως δὲν εἶναι διπλὸς ὁ μολυσμὸς μας, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος; Θὰ μπορούσα λοιπὸν νὰ φανταστῶ ὅτι πρέπει ν' ἀκολουθεῖ, καὶ πολὺ εὐλογα, ἀντὶ αὐτὰ πού συνήθως καταμολύνουν, ἐκεῖνα πού συνήθως καθαίρουν μὲ ἴση δύναμη καὶ ἴση ἀποτελεσματικότητα.

ΠΑΛΛ. Τὸ εἶπες ὀρθά.

ΚΥΡ. Ὅπως λοιπὸν εἶναι διπλὸς ἀκριβῶς ὁ μολυσμὸς, ψυχικὸς καὶ σωματικὸς, ἔτσι καὶ ἡ ἀποκάθαρση θὰ μπορούσε εὐλογα νὰ εἶναι σωματικὴ καὶ ψυχικὴ. Ὅμως τὸ νὰ θεωρεῖται παροικία ἢ ἀγάπη τῆς κοσμικῆς ζωῆς ἀπὸ ὅσους νιώθουν ἔτσι γι' αὐτήν, δὲν τοὺς ὠφελεῖ νὰ τὸ ἀντιμετωπίσουν χωρὶς ταλαιπωρία, ἂν θὰ ἤθελε κανεὶς νὰ λάβει ὡς τύπο τοῦ πράγματος τὸν Ἀβραάμ, στὸν ὁποῖο εἶπε ὁ Θεός: «Βγὲς ἀπὸ τὴ γῆ σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ πατέρα σου, καὶ ἔλα στή γῆ πού θὰ σοῦ δείξω, καὶ θὰ σέ κάνω ἔθνος μεγάλο, καὶ θὰ σέ εὐλογήσω καὶ θὰ δοξάσω τὸ ὄνομά σου, καὶ θὰ σέ εὐλογήσουν καὶ ἐγὼ θὰ εὐλογήσω αὐτοὺς πού σ' εὐλογοῦν, καὶ ἐκείνους πού σέ καταριοῦνται θὰ τοὺς καταραστῶ, καὶ στὸ πρόσωπό σου θὰ εὐλογηθοῦν ὅλες οἱ φυλὲς τῆς γῆς»⁴⁸. Καταλαβαίνεις ὅτι δὲν τὸν προστάζει νὰ φύγει ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τὴν πατρίδα του μόνο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς καὶ τὸ σπίτι τοῦ πατέρα του, καὶ νὰ πάει σὲ χώρα πού θὰ τοῦ ἔδειχνε αὐτὸς πού τὸν καλοῦσε;

ΠΑΛΛ. Ἄλλ' αὐτὸ τί σημαίνει;

ΚΥΡ. Ἐπειτα πῶς δὲν εἶναι ὀλοφάνερο, ὅτι, ὅταν ὁ Θεὸς καλεῖ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, δηλαδή πνευματικὰ, θέλει νὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν

πάλιν τῆς ἐν ἡδοναῖς καὶ φιλοσαρκίαις, οὓς ἂν ἔλοιτο τιμᾶν, ἐξέρπειν ἐθέλοντος, ἀπόπληκτον κομιδῆ, τὸ ἡγεῖσθαι τι τοῦ τοιοῦδε ἄμεινον; Καταλογιζέσθω γὰρ ὡς οὐδὲν πατρίς τε καὶ γένος καὶ οἶκος πατρὸς καὶ τῶν ἐπιγείων ἢ κτῆσις. Τοιγάρτοι καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ πρὸς τὴν 5 ἴσην ἡμᾶς ἀνδρείαν ἐκάλει, λέγων· «Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος, καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μοι ἄξιος». Προσετίθει δέ· «Καὶ πᾶς ὅστις ἀφήκεν ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγρούς 10 ἢ οἰκίας ἔνεκα τοῦ ὀνόματός μου, πολλαπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει». Ἡ γὰρ οὐχὶ τῆς εἰς ἄκρον εὐσθενείας τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης ἔργον εἶναι φῆς, τὴν οὕτω λαμπρὰν καὶ περίοπτον ἀνδρείαν, ἢ παρ' οὐδὲν ἡγεῖται ταυτί; τὸ δὲ δεῖν ἔπεσθαι τῷ Χριστῷ ποιεῖται περὶ πολλοῦ.

15 ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν, ἐπεὶ τοι καὶ τῆς ἀρίστης ἐλπίδος, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ θυμηδίας διωλισθήκασιν, οἱ κεκλημένοι μὲν εἰς τοὺς γάμους, καταρνησάμενοι δὲ τὴν ἀφίξιν. Ὡν ὁ μὲν τις ἔφη· «Γυναῖκα ἔγημα, καὶ οὐ δύναμαι ἐλθεῖν», ὁ δὲ τις «ἀγρὸν ἐκπρίασθαι» λέγων, ἀμείνω τῆς κλήσεως ἐποιεῖτο τὰ πρόσκαιρα.

20 ΚΥΡ. Εὐῆγε, ὦ Παλλάδιε· εὐφραίνεις γὰρ ἡμᾶς τὰ εἰκότα λέγων καὶ ἐξ εὐμαθείας τῆς ἄγαν προαναθρώσκων εὖ μάλα πρὸς τὸ συνιέναι θερμοῦς τοῦ λόγου τὸ πέρας. Ἄθρει δὴ οὖν ὅτι τοῖς ὀλοσχερῶς τε καὶ ὀλοτρόπως ἀκολουθοῦσι Θεῷ, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος πεποιημένοις δεύτερα τὰ τῆς σαρκὸς καὶ φιληδονίαν κοσμικὴν, ἔψεται δὴ πάντως, 25 τὸ εὐλογίας τῆς ἄνωθεν πλουσίως μεταλαχεῖν. Τί γὰρ λέγει πρὸς Ἀβραάμ; «Καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα, καὶ εὐλογήσω σε», καὶ τὰ τούτοις συνημμένα. Ὁρᾷς οὖν ὅσην αὐτῷ πληθὺν ἐπεσώρευσε πνευματικῶν ἀγαθῶν; Τίνα δὲ τρόπον ἀπαίρει τῆς ἐνεγκούσης Ἀβραάμ, πῶς οὐκ ἄξιον ἰδεῖν; «Ἔλαβε γάρ», φησί, «Σάρραν, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, 30 καὶ τὸν Λῶτ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, ὅσα ἐκτήσαντο, καὶ πᾶσαν ψυχὴν, ἣν ἐκτήσαντο ἐν Χαρρᾶν. Καὶ ἐξῆλθον πορευθῆναι εἰς γῆν Χαναάν, καὶ διώδευσεν Ἀβραάμ τὴν

49. Ματθ. 10, 37-38.

51. Λουκᾶ 14, 20.

50. Ματθ. 19, 29.

52. Ὅπ. π. 18.

κοσμική ζωή, και έννοῶ πάλι ἀπὸ τῆς ζωῆς τῶν ἡδονῶν καὶ τῆς φιλοσαρκίας, ἐκείνους ποὺ θὰ ἤθελε νὰ τιμήσει, ὅτι εἶναι πάρα πολὺ παράλογο νὰ θεωρεῖται κάτι καλύτερο ἀπὸ αὐτὸ; Ἄς θεωρηθεῖ λοιπὸν μηδαμινὸ ἢ πατρίδα καὶ ἢ γενιὰ καὶ τὸ πατρικὸ σπῖτι καὶ ἢ ἀπόκτηση ἐπίγειων ἀγαθῶν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας μᾶς καλοῦσε νὰ δείξομε ἴση ἀνδρεία, λέγοντας· «Ὅποιος ἀγαπάει πατέρα ἢ μάνα περισσότερο ἀπὸ μένα, δὲν εἶναι ἀξίος γιὰ μαθητῆς μου. Καὶ ὅποιος ἀγαπάει υἱὸ ἢ θυγατέρα περισσότερο ἀπὸ μένα, δὲν εἶναι ἀξίος γιὰ μαθητῆς μου. Καὶ ὅποιος δὲν παίρνει τὸ σταυρὸ τοῦ καὶ θὰ μὲ ἀκολουθεῖ, δὲν εἶναι ἀξίος γιὰ μαθητῆς μου»⁴⁹. Καὶ προσέθετε· «Καὶ ὅποιος ἄφησε ἀδελφούς ἢ ἀδελφές, ἢ πατέρα ἢ μητέρα, ἢ παιδιὰ ἢ χωράφια γιὰ χάρη μου, θὰ πάρει ἕκατὸ φορές περισσότερα καὶ θὰ κληρονομήσει τὴν αἰώνια ζωή»⁵⁰. Ἡ μήπως δὲν δέχεσαι ὅτι εἶναι ἔργο τῆς ἄκρας δύναμης ποὺ δίνει ὁ Χριστὸς ἢ τόσο λαμπρὴ καὶ ἔξοχη ἀνδρεία, ἢ αὐτὰ τὰ θεωρεῖ μηδέν, ἐνῶ θεωρεῖ πολὺ σημαντικὸ τὸ ὅτι πρέπει ν' ἀκολουθεῖ κανεὶς τὸν Χριστὸ;

ΠΑΛΛ. Ἀσφαλῶς καὶ τὸ δέχομαι, ἀφοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ἄριστη ἐλπίδα ἔχουν ἀπομακρυνθεῖ καὶ ἀπὸ τὴν χαρὰ τοῦ Χριστοῦ ἐκείνοι ποὺ κλήθηκαν στοὺς γάμους, ἀλλὰ ἀρνήθηκαν νὰ πᾶνε, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἕνας εἶπε, «Νυμφέφθηκα γυναίκα καὶ δὲν μπορῶ νὰ ἔρθω»⁵¹, καὶ ὁ ἄλλος λέγοντας, «ἀγόρασα χωράφι»⁵², θεωροῦσε τὰ πρόσκαιρα ἀνώτερα ἀπὸ τὴν πρόσκληση.

ΚΥΡ. Εὖγε, Παλλάδιε· μ' εὐχαριστεῖς λέγοντας τὰ σωστὰ καὶ ἀπὸ τὴν μεγάλη δίψα σου γιὰ μάθηση προτρέχεις πολὺ ἐπιτυχημένα σιὸ νὰ κατανοήσεις τὸ τέλος τοῦ λόγου μου. Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀκολουθοῦν ὀλοκληρωτικὰ καὶ μὲ ὅλους τοὺς τρόπους τὸν Θεό, καὶ τοποθετοῦν τὰ σαρκικὰ καὶ τὴν κοσμικὴ φιληδονία ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐλπίδα σ' αὐτόν, θ' ἀκολουθήσει ὅπωςδήποτε ἢ πλούσια ἀπόλαυση τῆς εὐλογίας ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Τί δηλαδὴ λέγει στὸν Ἀβραάμ; «Θὰ σὲ κάνω ἔθνος μεγάλο καὶ θὰ σὲ εὐλογήσω»⁵³ καὶ τὰ συνημμένα μὲ αὐτά. Βλέπεις λοιπὸν πόσο πλῆθος πνευματικῶν ἀγαθῶν τοῦ ἐπισώρευσε; Καὶ πῶς δὲν ἀξίζει νὰ τὸ δοῦμε καὶ μὲ ποῖο τρόπο φεύγει ὁ Ἀβραάμ ἀπὸ τὴν γενέθλια γῆ; Γιατὶ λέγει· «Ἔλαβε τὴ Σάρρα, τὴ γυναίκα τοῦ, καὶ τὸν Λὼτ τὸν υἱὸ τοῦ ἀδερφοῦ τοῦ, καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά τους, ὅσα εἶχαν ἀποκτήσει, καὶ κάθε ζωντανὴ ὑπαρξὴ ποὺ εἶχαν ἀποκτήσει στὴ Χαρρὰν. Καὶ ξεκίνησαν νὰ πᾶνε στὴ Χαναὰν, καὶ περπάτησε ὁ Ἀβραάμ τὴ γῆ κατὰ μῆκος ὡς τὴν

γῆν εἰς τὸ μῆκος αὐτῆς, ἕως τοῦ τόπου Συχέμ, ἐπὶ τὴν δρυὴν τὴν
 ὑψηλὴν». Ἐξεχώρει μὲν γὰρ ἐκ Χαροάν, οὐδὲν ἑαυτοῦ λείψανον ἀφι-
 εἰς ἐν αὐτῇ, παγγενεὶ δὲ ὥσπερ καὶ πανοικί, προθυμώτατα μετατρέχων
 εἰς γῆν Χαναάν, ἣν ἔδειξε Θεός. Εἶτα δίδεισι τὴν γῆν εἰς τὸ μῆκος
 5 αὐτῆς, καὶ εἰς γῆν ἔρχεται τὴν ὑψηλὴν. Ὁ γὰρ τοι θεβουλημένος τοῖς
 θείοις εὖ μάλα κατακολουθεῖν θεοπύσμασι καὶ φροντίδος τῆς ἀρίστης
 ἀξιοῦν τὴν ἄνωθεν κλησιν, ἐξίτω ζωῆς τῆς ἐν ἡδοναῖς κοσμικαῖς ὅλος
 διόλου, καὶ οἴονεὶ παγγενεὶ, οὐδὲν τῆς ἑαυτοῦ διανοίας λείψανον
 ἀφείς, ἐν οἷς ἦν ποτε. Ἀπαίρει γὰρ οὕτως ὀρθῶς, καὶ διοδοῦσει τὴν
 10 γῆν, κέκληται γὰρ παρὰ Θεοῦ, ἵνα, ὥσπερ ὁ μακάριος γράφει Παῦ-
 λος, ἐξισχύση καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί τὸ πλάτος καὶ
 μῆκος καὶ ὕψος καὶ βάθος τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ. Πρὸς γῆν γὰρ
 τότε τὴν ὑψηλὴν ἀναφοιτήσῃ καλῶς, τοῦτ' ἔστι, πρὸς ἕξιν τὴν ἀνω-
 κισμένην ἐν ἀρεταῖς, καὶ οὐδαμόθεν ἔχουσιν ἔτι τὸ κατερομμένον εἰς
 15 φιλοσαρκίαν. Ἀφικομένῳ δὲ ἤδη πρὸς τοῦτο, τί πάλιν ἔσται τῶν ἀ-
 γαθῶν, ἐξ αὐτῶν εἰσόμεθα τῶν ἱερῶν Γραμμιάτων. «᾽Ωφθη γάρ», φησί,
 «Κύριος τῷ Ἀβραάμ καὶ εἶπεν αὐτῷ· Τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν
 ταύτην. Καὶ ὠκοδόμησεν Ἀβραάμ ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, τῷ
 ὀφθέντι αὐτῷ». Ἐμφιλοχωροῦντι μὲν γὰρ εἰς γῆν πατρίδος αὐτοῦ, καὶ
 20 οὕτω πρὸς τὴν ἁγίαν μεταχωρήσαντι γῆν, μόνος δέδοται χρησμός τοῦ
 μεταχωρῆσαι δεῖν εἰς ἑτέραν τῆς ἐνεγκούσης ἠφειδηκότα. Ἐπειδὴ δὲ
 ἦλθεν εἰς γῆν Χαναάν πανοικί τε καὶ πανσκευεὶ, καὶ πρὸς τὴν ἁγίαν
 ἀνέθορε γῆν, ἣ τῆς θεοπτίας δέδοται χάρις, καὶ τῆς ἐλπίδος τὸ ἀσφα-
 λές ἐν δεδαίῳ τῆς ἐλευθερίας, καὶ τὸ ἐξεῖναι λοιπὸν ἐγείρειν θυσιαστή-
 25 ριον.

Καὶ ἡμῖν σὺν ἄρα, κατὰ γε τὸ ἴσον τοῦ λόγου σχῆμα, προσμένουσι
 μὲν τῷ κόσμῳ καὶ ταῖς κατ' αὐτὸν βδελυρωτάταις ἡδοναῖς, οὐδεμία
 μὲν ἔσται παρὰ Θεοῦ χάρις, κεκλημένοι δὲ καὶ τοῖς θείοις ὑπέικουσι
 νόμοις, ἀναθρώσκουσι τῶν καθάπερ εἰς γῆν ὑψηλὴν τὴν εἰς πᾶν ὅτι-
 30 σὺν τῶν ἀγαθῶν ἔφεσίν τε καὶ προθυμίαν, ἐνίησι μὲν τῆς ἰδίας δόξης
 τὴν γνῶσιν ὁ Θεός, καὶ τὸ τῆς ἐλπίδος ἐρηρυσμένον ἐπαγγέλλεται·
 εὐσθενῆ δὲ οὕτω τὸν ἐν ἡμῖν ἀπεργάζεται νοῦν, ὡς ἤδη πως ἰσχύσαι
 θυσίας προσάγειν πνευματικᾶς, καὶ εὐωδίαν γενέσθαι Χριστοῦ τῷ
 Θεῷ καὶ Πατρὶ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· παραστήσαι δὲ καὶ αὐτῷ τὸ

τοποθεσία Συχέμ, στη βαλανιδιά τὴν ὑψηλή»⁵⁴. Βγῆκε ἀπὸ τὴ Χαρρὰν χωρὶς ν' ἀφήσει σ' αὐτὴν κανένα ἴχνος του καὶ μὲ ὄλο τὸ γένος του καὶ μὲ ὄλο κατὰ κάποιον τρόπο τὸ σπίτι του, μεταβαίνοντας μὲ πολλὴ προθυμία στὴ γῆ τῆς Χαναὰν ποὺ τοῦ ἔδειξε ὁ Θεός. Ἔπειτα διασχίζει τὴ χώρα κατὰ μῆκος καὶ ἔρχεται σὲ γῆ ὄρεινὴ ψηλὴ. Γιατί, ὅποιος θέλησε ν' ἀκολουθεῖ πιστὰ τὰ θεῖα θεσπίσματα καὶ ν' ἀξιῶναι τὴν οὐράνια κλήση τῆς ἀριστερῆς φροντίδας, ἃς βγεῖ τελείως ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν κοσμικῶν ἡδονῶν σὰν μὲ ὄλη τὴ γενιά του, χωρὶς ν' ἀφήσει κανένα λείψανο τῆς διάνοιας ποὺ εἶχε κάποτε. Γιατί φεύγει ἔτσι ὀρθὰ καὶ θὰ διασχίσει τὴ χώρα, γιατί ἔχει κληθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, ὥστε, ὅπως γράφει ὁ μακάριος Παῦλος, νὰ μπορέσει νὰ κατανοήσῃ μαζὶ μὲ ὄλους τοὺς ἁγίους, ποιὸ εἶναι τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ ὕψος καὶ τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ. Τότε δηλαδὴ θὰ ἀνατρέξῃ ὀρθὰ στὴ γῆ τὴν ὑψηλὴ, δηλαδὴ στὴν ἔξῃ ποὺ εἶναι ἐγκατεστημένη στὶς ἀρετὲς καὶ ἀπὸ πουθενὰ δὲν ἔχει καταπέσει στὴ φιλοσαρκία. Καὶ ὅταν φτάσῃ σ' αὐτό, ποιὸ θὰ εἶναι πάλι ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ποὺ θὰ βρεῖ, θὰ τὸ μάθῃ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἱερὰ Γράμματα· γιατί λέγει· «Φανερώθηκε ὁ Κύριος στὸν Ἀβραὰμ καὶ τοῦ εἶπε· Στους ἀπογόνους σου θὰ δώσω αὐτὴ τὴ γῆ. Καὶ οἰκοδόμησε ὁ Ἀβραὰμ ἐκεῖ θυσιαστήριο γιὰ τὸν Κύριο ποὺ εἶχε φανερωθεῖ σ' αὐτόν»⁵⁵. Ὄταν δηλαδὴ βρισκόταν στὴν πατρικὴ του γῆ καὶ δὲν εἶχε ἀκόμα βρεθεῖ στὴν ἁγία γῆ, τοῦ δίνεται ὁ μόνος χρησμός, ὅτι πρέπει νὰ μεταβεῖ σὲ ἄλλη, ἐγκαταλείποντας τὴν πατρίδα του. Ὄταν ὅμως ἔφτασε στὴ γῆ τῆς Χαναὰν μὲ ὄλη τὴν οἰκογένεια καὶ τὶς ἀποσκευές του καὶ ἀνέβηκε στὴν ἁγία γῆ, τοῦ δόθηκε ἡ χάρις τῆς θεοπτίας καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς ἐλπίδας στὴ σταθερότητα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ ἄδεια στὴ συνέχεια νὰ χτίσῃ θυσιαστήριο.

Καὶ σ' ἐμᾶς λοιπόν, γιὰ τὸν ἴδιο λόγο, ἂν παραμένουμε μέσα στὸν κόσμο καὶ τὶς σιχαμερότατες ἡδονές του, δὲν θὰ ἔχομε καμμιά χάρις ἀπὸ τὸν Θεό, ὅταν ὅμως κληθοῦμε ἀπὸ τὸν Θεό καὶ ὑπακούσουμε στοὺς θεῖους νόμους, ἀνεβαίνοντας, σὰν σὲ γῆ ὑψηλὴ, στὸν πόθο καὶ τὴν προθυμία τοῦ κάθε ἀγαθοῦ, ἐμβάλλει μέσα μας ὁ Θεός τὴ γνώση τῆς ἴδιας του τῆς δόξας καὶ ὑπόσχεται τὴ σταθερότητα τῆς ἐλπίδας. Ἔτσι καθιστᾶ δυνατὸ τὸν νοῦ μέσα μας, γιὰ νὰ μπορέσουμε πιά νὰ προσφέρουμε θυσίες πνευματικῆς⁵⁶ καὶ νὰ γίνουμε εὐωδία Χριστοῦ γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ⁵⁷, καὶ ἔτσι νὰ παραστήσουμε τὸ σῶμα μας σ' αὐτὸν θυσία ζωντανὴ καὶ εὐάρεστη στὸν Θεό, τὴ λογικὴ καὶ πνευ-

56. Α' Πέτ. 3, 5.

57. Β' Κορ. 2, 15.

ματι λατρείαν τὴν ἀπόδεκτον παρὰ Θεῶ. Προσίεται γὰρ ἀσμένως τῆς ἐν πνεύματι λατρείας τοὺς τρόπους, καὶ θυσίαν ἡγεῖται τὸ χρῆμα πνευματικὴν.

ΠΑΛΛ. Μεθορμίζεσθαι δὴ οὖν ἐπὶ τὰ ἀμείνω πρέπει, τῶν αἰσχρό-
5 νων ἀπαίροντας καὶ προσίεσθαι μὲν ὡς ἡδιστα τὴν ἄνωθεν κλησιν, ἐμφιλοχωρεῖν δὲ ὅτι μάλιστα φιλεῖν τοῖς ἐκ νόμου τετιμημένοις, καὶ τὴν ἀρίστην ψῆφον λαχοῦσι παρὰ Θεῶ. Ὡς τό τοι ζητεῖν ἀνόπιν ἰέναι καὶ ἐπινοστεῖν ἐπὶ τι τῶν ἀδικεῖν εἰωθότων, αἰτίας οὐκ ἀπαλλάξομεν.

ΚΥΡ. Οὐ μὲν οὖν, ὧ ἑταῖρε. Παγχάλεπτον μὲν γὰρ τὸ νοσεῖν ἐλέ-
10 σθαι πάλιν τὰ ὧν ἂν ἐξοίχοιτό τις ὡς τοῖς γε ἅπαξ ἐξηρημένοις δυνά-
μει Θεοῦ πολιτείας κοσμηκῆς, σφαλερὸν ἄγαν τὸ κἂν γοῦν εἰς αὐτὴν ἀποβλέψαι μόνον, καὶ οἶονεὶ πρὸς ἀνάμνησιν ἰέναι πλημμελημάτων, εἰς τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἀγάπησιν ἰέντας τὸν νοῦν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Μελωδὸς ἐλπάρει λέγων «Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, τοῦ μὴ
15 ἰδεῖν ματαιότητα». Ματαιότης γὰρ ὡς ἀληθῶς ὁ τοῦδε τοῦ θίου περι-
σπασμὸς καὶ ἡ τῶν προσκαίρων διάκενος τέρψις, ὧν ὅτι προσήκει δι-
στασθαι καὶ ἀποφοιτᾶν, παραιτεῖσθαι δὲ καὶ μόνην τὴν ὡς ἐν ἐννοίαις μὲν ἔτι σὺν ἡδονῇ τε κατάσκεψιν τὸν γε ὡς ἀληθῶς ὀρθοποδεῖν ἡρη-
μένον, ἀναμάθοι τις ἂν καντεῦθεν εὐκόλως

20 ΠΑΛΛ. Ἐκ τοῦ δὴ φῆς;

ΚΥΡ. Οἱ τῶν Σοδόμων οἰκήτορες εἰς τὰς παρὰ φύσιν ἡδονὰς ἀγρίως ἐξοιστρούμενοι, καὶ ἀτιμάζοντες μὲν τὸν συνόδου νόμον, ὃν ἐπὶ παίδων γοναῖς ἡ φύσις ὠρίσατο, ὥραις δὲ ταῖς ἀρρένων ἐπιθηγόμενοι, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν λίαν ἐκτοπωτάτων διαπεραίνοντες, κατηρέ-
25 θιζον εἰς ὀργάς, καὶ οἶονεῖπως κατεβιάζοντο πρὸς τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἰέναι δίκην, καίτοι φιλάνθρωπον ὄντα τὸν Δημιουργόν. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ χρῆναι παθεῖν ἐπὶ θύραις ἦν ὁ καιρὸς, δεδαπανημένης ὥσπερ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἀνεξικακίας, εἰσέβαλλον ἐν Σοδόμοις οἱ τοῦτο πληρώσοντες. Γέγραπται δὲ οὕτως «Ἦλθον δὲ δύο ἄγγελοι εἰς Σόδομα ἑσπέρας.
30 Λῶτ δὲ ἐκάθητο παρὰ τὴν πύλην Σοδόμων. Ἰδὼν δὲ Λῶτ, ἐξανέστη εἰς

ματική λατρεία πού είναι ἀποδεκτή ἀπό τόν Θεό⁵⁸. Γιατί δέχεται μέ εὐχαρίστηση τίς ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς λατρείας καί θεωρεῖ τὸ πρᾶγμα θυσία πνευματική.

ΠΑΛΛ. Πρέπει λοιπόν νὰ μεταφερόμαστε στήν καλύτερη ζωὴ ἐκταλαιείποντας τὴν αἰσχροτέρα, καί νὰ δεχόμαστε μέ ὑπερβολικὴ χαρὰ τὴν οὐράνια κλήση καί νὰ θέλομε νὰ ἐκτελοῦμε ὅσο πιὸ πολὺ μποροῦμε ὅσα ὁ νόμος τιμᾶ καί θεωροῦνται ἄριστα ἀπὸ τόν Θεό. Γιατί, τὸ νὰ ζητοῦμε νὰ βαδίζομε πρὸς τὰ οὐράνια καί νὰ ἐπιστρέφομε πάλι σὲ κάποια ἀπὸ τίς συνηθισμένες ἀδικίες, δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ἐνοχή.

ΚΥΡ. Ὁχι βέβαια, φίλε μου. Γιατί εἶναι φοβερότατο τὸ νὰ θέλει κανεὶς νὰ ὑποστῆί πάλι τὴ νόσο ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπαλλάχθηκε. Γιατί ὅσοι μιὰ φορὰ μέ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου, εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνο ἔστω καί μόνο νὰ στρέψουν τὸ βλέμμα τους σ' αὐτὴν καί κατὰ κάποιο τρόπο νὰ ξαναθυμηθοῦν σφάλματά τους, στρέφοντας τὸ νοῦ τους σὲ ἐκεῖνα πού ἀγάπησαν. Γι' αὐτὸ καί ὁ θεσπέσιος Ψαλμωδὸς παρακαλοῦσε τὸν Θεὸ λέγοντας «Στρέψε ἄλλοῦ τὰ μάτια μου, γιὰ νὰ μὴν ἀντικρύσουν μάταια πρᾶγματα»⁵⁹. Γιατί εἶναι ἀληθινὰ ματαιότητα ἢ μέ πάθος προσήλωση στίς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς αὐτῆς καί ἢ χωρὶς νόημα ἀπόλαυση ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα, ἀπὸ τὰ ὁποία πρέπει νὰ βρισκόμαστε σὲ διάσταση καί νὰ τὰ ἀποφεύγομε, καί νὰ ἀποφεύγει ἀκόμα καί τὴν ἡδονικὴ νοερὴ ἐναπόλησή τους ὅποιος ἔχει πάρει τὴν ἀπόφαση πραγματικὰ νὰ βαδίσει τὸν ὀρθὸ δρόμο, πρᾶγμα πού μπορεῖ νὰ τὸ μάθει κανεὶς εὐκόλα καί ἀπὸ αὐτό.

ΠΑΛΛ. Ἀπὸ ποιὸ θέλεις νὰ πεῖς;

ΚΥΡ. Οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων ἄγρια προσηλωμένοι σὰν ἀπὸ οἶστρο στίς παραφύση ἡδονές καί ἀτιμάζοντας τὸν νόμο τῆς συνεύρεσης, τὸν ὁποῖο ἡ φύση ὄρισε γιὰ τὴ γέννηση παιδιῶν, καί προσελκυσμένοι ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῶν ἀγοριῶν –καί ποιὸ ἀπὸ τὰ πλέον παράνομα δὲν ἔκαμναν;– προκαλοῦσαν τὸ θυμὸ καί κατὰ κάποιο τρόπο καταπίεζαν τὸν Δημιουργὸ νὰ προχωρήσει στὴν τιμωρία τους, ἂν καί βέβαια εἶναι φιλόανθρωπος. Ὅταν λοιπὸν εἶχε φτάσει ἡ ὥρα πού ἔπρεπε νὰ πάθουν καί εἶχε, κατὰ κάποιο τρόπο, δαπανηθεῖ γι' αὐτοὺς ἡ ἀνεξικακία, μπῆκαν μέσα στὰ Σόδομα ἐκεῖνοι πού ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελέσουν τὸ ἔργο τῆς τιμωρίας. Ἐχει γραφεῖ τὸ ἔξῃς: «Ἦρθαν τὸ βραδάκι δύο ἄγγελοι στὰ Σόδομα. Ὁ Λὼτ καθόταν στὴν πύλη τῶν Σοδόμων. Ὅταν τοὺς εἶδε ὁ

59. Ψαλ. 118, 37.

συνάντησιν αὐτῶν, καὶ προσεκύνησε τῷ προσώπῳ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εἶπεν Ἰδοὺ, Κύριοι, ἐκκλίνατε εἰς τὸν οἶκον τοῦ παιδὸς ὑμῶν, καὶ καταλύσατε, καὶ νύψασθε τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ ὀρθρίσαντες ἀπελεύσεσθε εἰς τὴν ὁδὸν ὑμῶν. Καὶ εἶπον Οὐχί, ἀλλ' ἐν τῇ πλατείᾳ καταλύσομεν. Καὶ κατεβιάζετο αὐτούς, καὶ ἐξέκλιναι πρὸς αὐτόν, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν αὐτοῖς πότον. Καὶ ἄζύμους ἔπεψεν αὐτοῖς, καὶ ἔφαγον πρὸ τοῦ κοιμηθῆναι». Λὼτ μὲν γάρ, ἅτε δὴ καὶ ἐξ αἵματος ὑπάρχων Ἀβραάμ, καὶ τοῖς τῆς ὀρθότητος νόμοις ἐντεθραμμένος, εὐσεβείας τε τῆς εἰς Θεὸν οὐκ ἐν βραχεῖ λόγῳ πεφροντικῶς, 10 παρῶκει τὰ Σόδομα. Ἦν δὲ ἐπ' αὐτοῖς ἔπηλυς καὶ ξένος καὶ γένει καὶ τρόπῳ. «Τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ἢ τίς μερίς πιστῶ μετὰ ἀπίστου;», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Κατευμεγεθήσας δὲ τῶν ἐπιχωρίων κακῶν καὶ τὴν αὐτῷ συνήθη τοῦ βίου διαστείχων ὁδόν, ἀγίων εἶχετο σπουδασμάτων, καὶ τῆς φιλοξενίας τὸν νόμον ὅτι μάλιστα τιμῶν, ταῖς 15 τοῦ ἄστεως προσιζήσας εἰσβολαῖς, τοὺς εἰστρέχοντας ἐν αὐταῖς προσίεται φιλοφρόνως, θεοφιλὲς τὸ χρῆμα εἰδώς.

Ἐπειδὴ δὲ ἦκον οἱ τοῖς εἰς ἀσέλγειαν ἀχαλίνως ἐκλελυττηκόσι τὴν δίκην ἐποίουντες (δυὰς δ' ἦν ἀγγέλων), ὑπαντιάζει γοργῶς, καὶ τῆς ἐνούσης αὐτῷ χρηστότητος μήνυσιν ἐναργῆ προαναφαίνει τὴν πρόσ- 20 ρησιν. Προσεκύνησε γὰρ τῷ προσώπῳ ἐπὶ τὴν γῆν, οἴκαδέ τε ἰέναι προτρέπει, καὶ τοῖς τῆς ἀγάπης ἐνσπαταλῆσαι νόμοις. Οἱ δὲ φασιν· «Οὐχί, ἀλλ' ἐν τῇ πλατείᾳ καταλύσομεν»· τὸ μὲν εἶναι ξένοι καὶ ἀνέστιοι διὰ τούτου κατασημαίνοντες, κατερεθίζοντες δὲ οἴμαί που πρὸς ἐντονωτέραν σπουδὴν τὸν φιλοξενεῖν ἠρημένον, μονονουχὶ δὲ καὶ ἀστεί- 25 ως ὑποσημαίνοντες, ὡς οὐκ ἂν αὐτοὺς μεθεῖτο πρεπόντως ἐρήμους ὄντας ἐστίας, καὶ ἐν αὐταῖς τριόδιος ἐξερομμένους ὃ δὴ καὶ συνεῖς ὁ δίκαιος, μειζόνως κατεβιάζετο, καὶ οὐχ ἄρπαγμὸν τὴν παραίτησιν ὡς ἐξ ἀδρανουῶς καὶ ὑδαρεστερας ἐποιεῖτο φρενός. Οὐκοῦν εἰσοικίζεται μὲν αὐτούς, ἄζύμους τε ἄρτους παρετίθει καὶ πότον εἰργάζετο. Ἀλλὰ 30 ταυτὶ μὲν ὁ δίκαιος Σοδομῖται δὲ γυμνήν καὶ ἀσχήμονα νοσοῦντες ἠδονήν, τὸ τοῦ δικαίου δωμάτιον ἀνοσίως περιερχόμενοι, καὶ τῆς εἰς ἄκρον ἠκούσης ἀναισχυντίας πεσόντες ἐπέκεινα, ἀνεῖσθαι μὲν σφίσι τὰ συνήθη δοῦν ἠξίου, εἶτα δέον ἐλέσθαι φιλοξενίαν, ἀσελγείᾳ τῇ πα-

Λώτ, σηκώθηκε για να τους συναντήσει και προσκύνησε άκουμπώντας το πρόσωπο στη γη, και είπε. 'Ορίστε, Κύριοί μου, έλατε στο σπίτι του δούλου σας, και αναπαυθείτε. Πλύνετε τὰ πόδια σας και τὸ πρωὶ συνεχίζετε τὸν δρόμο σας. Καὶ αὐτοὶ τοῦ εἶπαν· "Ὁχι, θὰ διανυκτερεύσομε στὴν πλατεία. Τὸς πίεξε ὅμως φορτικά και ἄλλαξαν γνώμη και μπῆκαν στο σπίτι του και τοὺς ἔστρωσε τραπέζι, και ἀφοῦ τοὺς ἔφτιαξε ἄζυμα, ἔφαγαν και ἔπεσαν νὰ κοιμηθοῦν»⁶⁰. Ὁ Λώτ, πὸν ἦταν αἷμα τοῦ Ἀβραὰμ και εἶχε ἀνατραφεῖ μὲ τοὺς ὀρθοὺς νόμους και ἐπιτελοῦσε μὲ μεγάλο ζῆλο τὸ καθῆκον τῆς εὐσέβειας πρὸς τὸν Θεό, κατοικοῦσε στὰ Σόδομα. Ἦταν γι' αὐτοὺς ἀλλόφυλος και ξένος και ὡς πρὸς τὴ γενιὰ και ὡς πρὸς τὸν τρόπο ζωῆς. Γιατί, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πὸν ἔχει γραφεῖ, «Τὶ σχέση ἔχει τὸ φῶς μὲ τὸ σκοτάδι; Καὶ τί κοινὸ μερίδιο ἔχει ὁ πιστὸς μὲ τὸν ἄπιστο;»⁶¹. Κατανικώντας τὰ ἔλαττώματα τοῦ τόπου και διατρέχοντας τὴ συνηθισμένη σ' αὐτὸν ὁδὸ τῆς ζωῆς, ἐπιδιδόταν σὲ ἅγια σπουδάσματα και τιμοῦσε ὅπως ἰδιαίτερα τὸν νόμο τῆς φιλοξενίας· ἔτσι καθισμένος στις εἰσόδους τῆς πόλης ὑποδεχόταν μὲ φιλοφροσύνῃ ἐκείνους πὸν ἔμπαιναν, γνωρίζοντας ὅτι ἦταν ἔργο θεάρεστο.

Ὅταν λοιπὸν ἦρθαν αὐτοὶ πὸν θὰ ἐπέβαλλαν τιμωρία σὲ ἐκείνους πὸν εἶχαν ἀχαλίνωτη λύσσα γιὰ τὴν ἀσέλγεια (ἦταν δύο ἄγγελοι), τοὺς προῦπαντᾶ γρήγορα και μὲ τὸν χαιρετισμὸ του κάνει φανερὴ τὴν καλωσύνη πὸν εἶχε μέσα του. Γιατί τοὺς προσκύνησε, ἀκουμπώντας τὸ πρόσωπο στη γη, και τοὺς κάλεσε νὰ πᾶνε στο σπίτι, ὥστε νὰ τοὺς περιποιηθεῖ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς ἀγάπης. Κι αὐτοὶ τοῦ εἶπαν· «Ὁχι, θὰ διανυκτερεύσομε στὴν πλατεία». Μὲ αὐτὸ δήλωσαν ὅτι ἦταν ξένοι κι' ἄστεγοι και παρακίνησαν νομίζω κατὰ κάποιον τρόπο σὲ ἐντονότερη προθυμία αὐτὸν πὸν θέλησε νὰ τοὺς φιλοξενήσει, και σχεδὸν ὑποδήλωναν μὲ κομπῶ τρόπο ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀφήσει, ἀφοῦ δὲν εἶχαν στέγη, πεταγμένους στους πέντε δρόμους. Τὸ κατάλαβε αὐτὸ ὁ δίκαιος και γι' αὐτὸ τοὺς πίεξε περισσότερο, και δὲν βρῆκε δικαιολογία τὴν ἄρνησή τους ἀπὸ ἀπροθυμία τὰχα και χαλαρὴ διάθεση. Τὸς παίρνει λοιπὸν στο σπίτι του, τοὺς παραθέτει ψωμιὰ ἄζυμα, και στρώνει τραπέζι νὰ φᾶνε και νὰ πιοῦνε. Καὶ αὐτὸ βέβαια ἔκανε ὁ δίκαιος. Οἱ Σοδομίτες ὅμως, κυριευμένοι ἀπὸ ἀπάνθρωπη και αἰσχροὴ ἡδονή, κυκλοφέρνοντας μὲ ἀνόσια διάθεση τὸ σπίτι τοῦ δίκαιου και ξεπερνώντας τὸ ὄριο κάθε ἀδιαντροπιᾶς, ἀξίωναν νὰ τοὺς ἐπιτραπεῖ νὰ κάνουν τὰ συνηθισμένα τους, κι

61. Β' Κορ. 6, 14.

ρὰ φύσιν ἐβούλοντο κακοῦν. Ἀφιστάντα δὲ αὐτοὺς ὁ Λῶτ τῶν οὕτως ἀγρίων καὶ βδελυρωτάτων ἐγχειρημάτων παραλύειν ἤθελον, ἤλω δ' ἂν τάχα καὶ εἰς αὐτὸ τὸ παθεῖν, εἰ μὴ παρῆσαν οἱ σῴζοντες «Ἐκτείναντες γάρ,» φησὶν, «οἱ ἄνδρες τὰς χεῖρας, εἰσεσπάσαντο τὸν Λῶτ 5 πρὸς ἑαυτοὺς εἰς τὸν οἶκον, καὶ τὴν θύραν τοῦ οἴκου ἀπέκλεισαν. Τοὺς δὲ ἄνδρας τοὺς ὄντας ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ οἴκου ἐπάταξαν ἀορασίᾳ ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, καὶ παρελύθησαν ζητοῦντες τὴν θύραν».

Εὐμεμέτρηται δὲ οὐκ ἔν γε τουτοιῖσι μόνοις τὰ τῆς ἐπικουρίας αὐτῶ. Γέγραπται γὰρ πάλιν «Ἡνίκα δὲ ὄρθρος ἐγένετο, ἐπεσπούδαζον 10 οἱ ἄγγελοι τὸν Λῶτ, λέγοντες Ἄναστὰς λάβε τὴν γυναῖκά σου καὶ τὰς δύο θυγατέρας ἃς ἔχεις, καὶ ἔξελθε, ἵνα μὴ καὶ σὺ συναπόλη ταῖς ἀνομίαις τῆς πόλεως. Καὶ ἐταράχθησαν, καὶ ἐκράτησαν οἱ ἄγγελοι τῆς χειρὸς αὐτοῦ καὶ τῆς χειρὸς τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ τῶν δύο θυγατέρων αὐτοῦ, ἐν τῷ φείσασθαι Κύριον αὐτῶν. Ἐνδειγμα δὴ σοι τουτί 15 καὶ σφόδρα τρανὲς τοῦ μὴ μόνοις ἡμᾶς παραθήγεσθαι λόγοις καὶ ταῖς ἐς νοῦν παρακλήσεσιν ἀποφοιτᾶν ἀμαρτίας, ἦκειν δὲ καὶ εἰς τοῦτο λοιπὸν ἡμερότητος τῆς εἰς ἡμᾶς τὸν τῶν ὅλων σωτῆρα Θεόν, ὡς ἐνεργὸν ποιεῖσθαι τὴν ἐπικουρίαν, κατὰ γε τό, «Ἐκράτησας τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς μου, καὶ ἐν τῇ βουλῇ σου ὠδήγησάς με». Ἐπειδὴ γάρ ἐστιν οὐ 20 λῖαν εὐσθενῆς ἢ ἀνθρώπου φύσις, οὔτε μὴν ἀποχρώντως ἔχουσα πρὸς τὸ διεκνεῦσαι δύνασθαι τοῦ κακοῦ, συναθλεῖ πως αὐτῇ πρὸς τοῦτο Θεός. Καὶ διττὴν ἀπονέμων ὁράται τὴν χάριν νουθεσίαις ἀναπείθων καὶ ἐπικουρίαν εὐρών, καὶ ἀμείνω τιθεὶς τοῦ παρὰ πόδας τε καὶ τυραννοῦντος κακοῦ Ἴδοις δ' ἂν ἀληθὲς κάκεινο ὑπάρχον, ὡς ὀλίγοι 25 μὲν κομιδῇ τῆς δικαιοσύνης οἱ ἐπιμεληταί, καὶ πολλὴ κατὰ βίον ἢ σπάνις ἀνδρῶν ἀγαθῶν «Ἄνδρα γὰρ πιστὸν ἔργον εὐρεῖν», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Πλὴν ἀπόλεκτος ὁ τοιοῦτος, καὶ φροντίδος τῆς ἄνωθεν οὐ παρέργως ἠξιωμένος. Εἰ γὰρ ἐστι κατὰ τὸν κόσμον ἀναμίξ τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' οὐδὲν ἐντεῦθεν ὑπομένει τὸ βλάβος, ὡς κρίνον ἐξ ἀκανθῶν ἀρπά- 30 ζεται, καὶ οὐκ ἂν συναπόλοιτο δίκαιος μετὰ ἀσεβῶν, κατὰ τὰς τῶν ἁγίων φωνάς.

62. Γέν. 14, 9-11.

63. Γέν. 19, 15-16.

ἐνῶ ἔπρεπε νὰ διαλέξουν τὴ φιλοξενία, ἤθελαν νὰ τοὺς κακοποιήσουν μὲ ἀσέλγεια παρὰ φύση. Καὶ ἐνῶ ὁ Λῶτ προσπαθοῦσε νὰ τοὺς ἀποτρέψει ἀπὸ τὶς ἄγριες καὶ σιχαμερότατες διαθέσεις τους, αὐτοὶ ἤθελαν νὰ τὸν ἐξουδετερώσουν, καὶ θὰ τὸ σκότωναν κιόλας, ἂν δὲν βρίσκονταν ἐκεῖ οἱ σωτῆρες του. Γιατὶ λέγει· «ἄπλωσαν οἱ δύο ἄνδρες τὰ χέρια καὶ τράβηξαν τὸν Λῶτ πρὸς τὸ μέρος τους, τὸν πῆραν μέσα στὸ σπίτι καὶ σφάλισαν τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ. Ἐνῶ στοὺς ἄνδρες ποὺ ἦταν στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ προκάλεσαν τύφλωση, ἀπὸ τοὺς μικροὺς ὡς τοὺς μεγάλους, καὶ ἀπόκαμαν ψάχνοντας νὰ βροῦν τὴν πόρτα»⁶².

Καὶ τὸ μέτρο τῆς βοήθειάς τους πρὸς αὐτὸν δὲν περιορίστηκε σ' αὐτὰ μονάχα. Γιατὶ γράφεται στὴ συνέχεια· «Κατὰ τὸ ξημέρωμα οἱ δύο ἄγγελοι προέτρεπαν ἐπίμονα τὸν Λῶτ καὶ τοῦ ἔλεγαν· Σήκω ἀμέσως, πάρε τὴ γυναῖκα σου καὶ τὶς δύο κόρες σου καὶ βγες ἀπὸ τὴν πόλη γιὰ νὰ μὴ χαθεῖς κι ἐσὺ μέσα στὶς ἀνομίες τῆς πόλης. Ταράχτηκαν ὅλοι. Οἱ ἄγγελοι τότε ἔπιασαν τὸν Λῶτ καὶ τὴ γυναῖκα του καὶ τὶς κόρες του ἀπὸ τὸ χέρι, ἐπειδὴ τοὺς σπλαχνίσθηκε ὁ Θεός»⁶³. Αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη γιὰ σένα, καὶ μάλιστα πάρα πολὺ σαφής, ὅτι δὲν παροτρυνόμαστε μὲ λόγους μόνο καὶ νοερὲς παρακλήσεις ν' ἀποφύγομε τὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ φτάνει καὶ σὲ τέτοιο σημεῖο καλωσύνης ἀπέναντί μας ὁ σωτῆρας τῶν ὅλων Θεός, ὥστε καὶ νὰ ἐνεργοποιεῖ τὴ βοήθειά του σύμφωνα μὲ τὸν λόγο· «Κράτησες τὸ δεξιὸ μου χέρι, καὶ μὲ ὁδήγησες στὸ θέλημά σου»⁶⁴. Ἐπειδὴ δηλαδή ἡ ἀνθρώπινη φύση δὲν εἶναι πολὺ ἀνθεκτικὴ οὔτε εἶναι μὲ ἐπάρθεια ἐφοδιασμένη, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸ κακὸ, γίνεται ὁ Θεὸς συναθλητὴς τῆς γι' αὐτό. Καὶ βλέπομε ν' ἀπονέμει διπλὴ χάρη· καὶ προσπαθώντας νὰ πείσει μὲ τὶς νουθεσίες, καὶ βρίσκοντας τρόπους βοήθειας, καὶ δίνοντάς τῆς τὴ δυνατότητα νὰ νικήσει τὸ κακὸ ποὺ τὴν ἐμποδίζει καὶ τὴν ταλαιπωρεῖ. Καὶ θὰ δεῖς ὅτι εἶναι ἀληθινὸ καὶ ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδή εἶναι πολὺ λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν ὡς φροντίδα τους τὴ δικαιοσύνη, καὶ πολὺ σπανίζουν στὴ ζωὴ οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες. Γιατὶ, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, «Εἶναι δύσκολο νὰ βρεῖ κανεὶς ἄνδρα πιστό»⁶⁵. Ἄλλ' ὅμως αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι διαλεχτὸς καὶ γίνεται ἄξιος σπουδαίας οὐράνιας φροντίδας. Καὶ, μολονότι ζεῖ μέσα στὸν κόσμον μαζί μὲ τοὺς ἄλλους, ὅμως δὲν βλάπτεται καθόλου ἀπὸ αὐτό. Ἀρπάζεται μέσα ἀπὸ τὰ ἀγκάθια σὰν τὸ κρίνο καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χαθεῖ ὁ δίκαιος μαζί μὲ τοὺς ἀσεβεῖς, σύμφωνα μὲ τὶς μαρτυρίες τῶν ἁγίων.

64. Ψαλμ. 72, 24.

65. Παροιμ. 20, 6.

ΠΑΛΛ. Ἄραρεν οὖν, ὅτι φειδοῖ τῇ παρὰ Θεοῦ καὶ ἀγγέλων ἀγίων συνδρομῇ, καὶ τὴν ἐκ τῆς φαυλότητος πλεονεξίαν ἀπονιψόμεθα, καὶ τὸ μηδαμῇ μηδαμῶς ταῖς τῶν πονηρῶν ἀλῶναι δίκαις ἀναμφιλόγως εὐρήσομεν, Θεῷ πιστεύοντες σαφῶς ἀνακεκραγότι δι' ἐνὸς τῶν 5 προφητῶν, ὅτι «Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ κρατῶν τῆς δεξιᾶς σου, ὁ λέγων σοι, Μὴ φοβοῦ, Ἰακώβ, ὀλιγοστός Ἰσραήλ, ἐγὼ ἐβोधήθησά σοι, λέγει Κύριος, ὁ λυτρούμενός σε, Ἰσραήλ».

ΚΥΡ. Ἡ γὰρ οὐχὶ συλλήπτορα τοῖς ἀγίοις ἐκδείξειεν ἂν τὸν πάντα ἰσχύοντα Θεὸν τὸ ἀπηροτῆσθαι τὸν Λῶτ τῆς τῶν ἀγγέλων χει-
10 ρός; Θεοῦ γὰρ τύπος ἂν εἶεν [ἂν] οὗτοι. Τρεῖς μὲν ἐν ἀρχῇ τῷ Ἀβρα-
ἄμ προσβάλλοντες ἐν τῇ δρυϊ τῇ Μαμβρη, δύο δὲ τοῖς Σοδόμοις ἐπι-
φοιτήσαντες. «Οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα», κατὰ τὴν αὐτοῦ
τοῦ Σωτῆρος φωνήν, «ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ»· συνόν-
τος αὐτῷ δηλονότι καὶ ἐνυπάρχοντος φυσικῶς καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύ-
15 ματος.

ΠΑΛΛ. Συνίης εὖ μάλα. Τὰ δὲ ἐφεξῆς περιαθροῶμεν, εἰ δοκεῖ

ΚΥΡ. Ἀοκνότατά γε, καὶ δὴ ἐρῶ. «Καὶ ἐγένετο», φησὶν, «ἠνίκα ἐξήγαγον αὐτὸν ἔξω, εἶπον· Σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν, μὴ περιβλέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω, μηδὲ στηῆς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ· εἰς τὸ ὄρος σῶζου, μὴ
20 ποτε συμπαραληφθῆς». Ἐν μὲν οὖν τῷ, «Σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν»,
φημι δὲ λέγεσθαι σαφῶς τό, «Σεαυτὸν ἀγνὸν τήρει, καὶ μὴ κοινώνει
ἁμαρτίαις ἄλλοτρίαις». Καὶ ἀμείνων ἔσο τῶν ἐν κόσμῳ παραποδι-
σμάτων ψυχῆς γὰρ ἀντάλλαγμα τὸ σύμπαν οὐδέν. «Τί γὰρ ὠφελη-
θήσεται ἄνθρωπος, ὅταν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν
25 αὐτοῦ ζημιωθῆ;». Τὸ δὲ δὴ χρῆναι λέγειν ἀμεταστρεπτὶ ποιεῖσθαι
τὴν θάδιον, σημαίνει πού τάχα τό, μὴ ταῖς εἰς φαυλότητα μεταστρο-
φαῖς τὰ ἴσα φρονεῖν ἐλέσθαι πάλιν τοῖς ὑπὸ δίκην τὴν πυρός ἐξ ἀ-
κρασίας ἐνηνεγμένοις («Οὐδεὶς γάρ», φησί, «τὴν χεῖρα βαλὼν ἐπ' ἄ-
ροτρον καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν

66. Ἦσ. 41, 8 ἔ.

67. Γέν. 19, 17.

ΠΑΛΛ. Ἐπομένως, ἐπειδὴ μᾶς λυπᾶται ὁ Θεὸς καὶ μᾶς συντρέχουν οἱ ἅγιοι ἄγγελοι, καὶ ἀπὸ τὴν πλεονεξία τῆς φαυλότητάς μας θ' ἀπαλλαγούμε, καὶ θὰ ἐπιτύχομε χωρὶς καμμιά ἀμφιβολία, ὥστε σὲ καμμιά περίπτωση καὶ μὲ κανένα τρόπο νὰ μὴν αἰχμαλωτιστοῦμε στὴν ἐκδίκηση τῶν πονηρῶν, πιστεύοντας στὸν Θεὸ πού φωνάζει καθαρὰ μὲ τὸ στόμα ἑνὸς προφήτη του· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεός σου, πού σὲ κρατῶ ἀπὸ τὸ δεξιὸ χέρι σου καὶ σοῦ λέγω, Μὴ φοβᾶσαι, Ἰακώβ, ὀλιγάριθμε Ἰσραήλ· ἐγὼ σὲ βοήθησα, λέγει ὁ Κύριος, Ἰσραήλ, ἐγὼ πού σ' ἔλευθέρωσα»⁶⁶.

ΚΥΡ. Ἡ μήπως δὲν θ' ἀποδείξει ὅτι εἶναι βοηθὸς τῶν ἁγίων ὁ παντοδύναμος Θεός τὸ ὅτι ὁ Λὼτ ἔχει ὑποστηριχθεῖ ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἀγγέλου; Γιατὶ θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι οἱ ἄγγελοι εἶναι τύπος τοῦ Θεοῦ. Τρεῖς ἦταν ἐκεῖνοι πού πλησίασαν τὸν Ἀβραάμ ἀρχικὰ στὴ δροῦ τοῦ Μαμβρῆ, καὶ δύο αὐτοὶ πού ἐπισκέφθηκαν τὰ Σόδομα. «Οὔτε ὁ Πατέρας κρίνει κανένα», σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ ἴδιου τοῦ Σωτήρα, «ἀλλὰ ἔδωσε ὅλη τὴ δικαιοδοσία νὰ κρίνει στὸν Υἱό» καὶ εἶναι φανερό ὅτι ἦταν μαζί του καὶ ὑπῆρχε φυσικὰ μαζί τους καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα.

ΠΑΛΛ. Τὸ σκέφτεσαι πολὺ ὀρθά. Ἄς ἐξετάσουμε τώρα, ἂν νομίζεις, τὴ συνέχεια.

ΚΥΡ. Κανένας κόπος· θὰ σοῦ πῶ λοιπὸν ἀμέσως. «Καὶ ὅταν τὸν ἔβγαζαν ἔξω», λέγει, «τοῦ εἶπαν· Πρόσεξε νὰ σώσεις τὴ ζωὴ σου· γι' αὐτὸ μὴ γυρίσεις πίσω νὰ δεῖς οὔτε νὰ σταθεῖς σὲ ὅλη τὴν περιοχὴ· νὰ φύγεις γιὰ νὰ σωθεῖς στὸ βουνό, γιὰ μὴ σὲ πάρει καὶ ἐσένα ἢ ὀργὴ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους»⁶⁷. Λέγοντας, «σῶζε τὴ ζωὴ σου», ἐννοεῖ, νομίζω, καθαρὰ αὐτὸ πού λέγεται· «Κράτησε τὸν ἑαυτὸ σου ἄγνό· μὴ συμμετέχεις σὲ ἁμαρτίες ἄλλων»⁶⁸. Καὶ νίκησε ὅλα τὰ ἐμπόδια τοῦ κόσμου· γιὰτὶ ἰσάξιο ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι οὔτε ὀλόκληρο τὸ σύμπαν. «Τί θὰ ὠφεληθεῖ ὁ ἄνθρωπος ἂν κερδίσει ὅλο τὸν κόσμον καὶ ζημιωθεῖ τὴν ψυχὴ του;»⁶⁹. Αὐτὸ πάλι πού λέγει, ὅτι πρέπει τὸ βᾶδισμά μας νὰ μὴν ἐπιστρέφει πίσω, σημαίνει ἴσως νὰ μὴ μεταστρεφῶμαστε στὴ φαυλότητα καὶ νὰ ἐκλέγομε ἔτσι νὰ ἔχομε τὰ ἴδια φρονήματα μὲ ἐκείνους πού εἶναι ὑπόλογοι γιὰ τὴν καταδίκη τοῦ πυρὸς ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας τους γιὰ ἐγκράτεια (γιατὶ λέει· «Κανένας, πού βάζει τὸ χέρι του στὸ ἀλέτρι καὶ κοιτάζει πίσω, δὲν εἶναι κατάλληλος γιὰ τὴ βασιλεία τοῦ

68. Α' Τιμ. 5, 22.

69. Ματθ. 16, 26.

τῶν οὐρανῶν»)· ἔχεσθαι δὲ δεῖν τῆς εἰς σωτηρίαν ὁδοῦ, μὴ τῆδε κά-
 κείσει περισπωμένους, καὶ φαντασίαις ἐώλοις κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν
 ἐλαφρόν καὶ εὐδιαρρόπιστον νοῦν, ἀλλ' ἐντελῆ τε καὶ ἄϋπνον καὶ εἰς
 εὐθὺ βλέπειν αἰεὶ μεμελετηκότα τηροῦντας ἐν ἑαυτοῖς. Καὶ τὸ ἔτι μει-
 5 ζον ἐρῶ· φησὶ γὰρ ὁ ἄγγελος, οὐχ ὅτι χρηὴ ἤδη μόνον αὐτὸν ἀμεταστρε-
 πτὶ ποιεῖσθαι τὴν θάδιον, προσετίθει δὲ χρησίμως τό, «Μὴ στης ἐν
 πάσῃ τῇ περιχώρῳ. Εἰς τὸ ὄρος σῴζου, μήποτε συμπαραληφθῆς».

ΠΑΛΛ. Καὶ τί ἂν θούλοιτο δηλοῦν τό, «Μὴ στης ἐν πάσῃ τῇ πε-
 ριχώρῳ»;

10 ΚΥΡ. Τό, οἶμαι, νωθρόν τε καὶ ἀδρανῆς εἰς τὸ δεῖν ἐξίπτασθαι τοῦ
 κακοῦ σφαλερόν τε καὶ ἐπιζήμιον.

ΠΑΛΛ. Φράσον ὅπως.

ΚΥΡ. Προφητικὸς ἔφη λόγος «Οὐαί, οἱ ποιοῦντες τὸ ἔργον Κυ-
 ρίου ἀμελῶς. – Τρέχετε δὲ ἵνα καταλάβητε», καὶ αὐτὸς πού φησιν ὁ
 15 θεσπέσιος Παῦλος. Τὸ γάρ τοι μὴ δοῦν ἐθέλειν εὐσθενέστατά τε καὶ ἐν
 σπουδῇ τὴν ἐκ τῶν αἰσχίωνων ἀποδρομήν, δυσαποσπιάστως ἔχοντος
 πρὸς τὰ ἀρχαῖα τοῦ νοῦ, καὶ οἶονεὶ στυγνῶς ἀφ' ἐκάστου τῶν φαύλων
 ἀπαίροντος, δυσοκνότατα δὲ μεθορμιζομένου πρὸς τὸ πεφνκὸς ὠφε-
 λεῖν, εἴη ἂν ἕτερον οὐδέν, ἢ τὸ στηῖναι λοιπὸν ἐν περιχώρῳ κακίας, καί-
 20 τοι δρομαίως ἐξιέναι δέον. Ἡ γὰρ ἂν τῶν ἐνδεχομένων, πρὶν ὄρων
 ἔξω γενέσθαι κακοῦ, μέλλοντας αἰεὶ καὶ ἀναδυομένους καταληφθῆναι
 τῇ δίκῃ, πρὶν ἀποκαθήρασθαι τὴν κηλίδα, πρὶν ἀποπλύνασθαι τὸν ἐκ
 τῆς ἀρχαίας ραθυμίας ἐντετηκότα τῇ ψυχῇ μολυσμόν, πρὶν ἀποφορτί-
 σασθαι τὰ ἐγκλήματα, καὶ ζυγὸν ὑποδραμεῖν τὸν σωτήριον, ἀναπαύ-
 25 σασθαι διὰ Χριστοῦ. Ἄριστον οὖν παρακελευσμάτων τό, «Μὴ στης ἐν
 πάσῃ τῇ περιχώρῳ», τοῦτ' ἔστι, Ἐν μηδενὶ τρόπῳ φαυλότητος διαμελ-
 λήσας ἀλῶς, ἄνιθι δὲ μᾶλλον, ὥσπερ εἰς ὄρος, εἰς ἐξηρημένῃν τινὰ καὶ
 περίοπτον ζωὴν, οὐδὲν ἔχουσαν τὸ χαμαιριφές, ἀλλ' ἐν ὑψηλῇ τε καὶ
 ἐπηρομένη διαπρέπουσαν ἀρετῇ, καὶ ἀπηλλαγμένη φρονήματος τοῦ
 30 χθαμαλωτάτου, τοῦτ' ἔστιν τοῦ ἐπιγείου καὶ σαρκικοῦ. Γέγραπται

Θεοῦ»⁷⁰). Πρέπει νὰ ἐπιμένουμε νὰ βαδίζουμε τὸν δρόμο τῆς σωτηρίας, νὰ μὴ ἀσχολούμαστε μὲ πάθος μὲ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο πράγμα, καὶ νὰ μὴν ἔχομε μέσα μας νοῦ ἑλαφρὸ καὶ ὀρμητικὸ σὲ ἀνούσιες φαντασίες κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν, ἀλλὰ τέλειο καὶ ἄυπνο, ποὺ φροντίζει πάντοτε νὰ βλέπει μπροστὰ. Θὰ πῶ καὶ τὸ ἀκόμα μεγαλύτερο. Δὲν τοῦ λέγει δηλαδὴ ὁ ἄγγελος μόνο ὅτι πρέπει νὰ βαδίζει χωρὶς νὰ στρέφεται πίσω, ἀλλὰ προσθέτει καὶ τὸ ἕξης χρῆσιμο· «Μὴ σταθεῖς σὲ ὅλη τὴν περιοχὴ. Πήγαινε νὰ σωθεῖς στὸ βουνό, μὴ τυχὸν σὲ πάρει ἡ ὀργὴ καὶ ἔσένα μαζί μὲ τοὺς ἄλλους».

ΠΑΛΛ. Καὶ τί θέλει νὰ δηλώσει τό, «Μὴ σταθεῖς σὲ ὅλη τὴν περιοχὴ»;

ΚΥΡ. Νομίζω τὴ νωθρότητα καὶ τὴν ἀδράνεια στὸ χρέος τῆς διαφυγῆς ἀπὸ τὸ κακό, ποὺ εἶναι ἐπιλογὴ λανθασμένη καὶ ἐπιζήμια.

ΠΑΛΛ. Πές μου, πῶς;

ΚΥΡ. Ὁ προφητικὸς λόγος λέγει: «Ἄλλοίμονο σὲ σᾶς ποὺ ἐκτελεῖτε τὸ ἔργο τοῦ Κυρίου ἀδιάφορα»⁷¹. «Τρέχετε γιὰ νὰ κατακτήσετε τὸ βραβεῖο»⁷², λέγει κάπου καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Τὸ νὰ μὴ θέλομε δηλαδὴ νὰ ἐπιδιώκομε μὲ πολὺ σθένος καὶ ἐνδιαφέρον τὴν ἀπομάκρυνσή μας ἀπὸ τὰ αἰσχρὰ καὶ ὁ νοῦς νὰ μὴ θέλει ν' ἀποσπαστεῖ ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα καὶ ν' ἀπομακρύνεται κατὰ κάποιον τρόπο μὲ δυσανασχέτησιν ἀπὸ τὸ κάθε φαῦλο καὶ νὰ μεταβαίνει μὲ πολὺ δισταγμὸ στὸ ὠφέλιμο, δὲν θὰ σήμαινε τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ θέλει νὰ σταθεῖ κανεὶς στὴν περιοχὴ τῆς κακίας, ἐνῶ πρέπει νὰ βγεῖ τρέχοντας. Ἡ βέβαια κάτι ποὺ εἶναι ἐνδεχόμενο, πρὶν δηλαδὴ βγοῦμε ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ κακοῦ, ἐνῶ πάντοτε μελετᾶμε νὰ τὸ κάνομε καὶ τὸ ἀναβάλλομε, νὰ καταληφθοῦμε ἀπὸ τὴν τιμωρία προτοῦ καθαρίσομε τὴν κηλίδα, προτοῦ ἀποπλύνομε τὸ μολυσμὸ ποὺ ἔχει σταλάξει στὴν ψυχὴ μας ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἀδιαφορία, πρὶν ἀποτινᾶξομε τὰ ἐγκλήματα μας καὶ μποῦμε κάτω ἀπὸ τὸν σωτήριον ζυγὸ γιὰ νὰ μᾶς ἀναπαύσει ὁ Χριστός. Εἶναι λοιπὸν ἄριστο τὸ παράγγελμα, «Μὴ σταθεῖς σὲ κανένα μέρος τῆς περιοχῆς», δηλαδὴ, Μὴν καθυστερῆσεις σὲ καμμιά κατάστασι φαυλότητος καὶ αἰχμαλωτιστεῖς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνέβα, σὰν σὲ βουνό, σὲ μιὰ ἐξαίρετη καὶ περιλάμπρη ζωὴ, ποὺ δὲν ἔχει τίποτε τὸ ταπεινὸ, ἀλλὰ ποὺ διαπρέπει μὲ τὴν ὑψηλὴ καὶ ἔξοχη ἀρετὴ καὶ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὸ ταπεινὸ φρόνημα, δηλαδὴ τὸ ἐπίγειο καὶ σαρκικό. Γιατί λέγει· «Οἱ

γάρ ὅτι «Τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν». Ἀνωτάτω γὰρ τῶν ἐπιγείων τὸ ἁγιοπρεπές ἐστὶ φρόνημα. «Καὶ νεοττοὶ γυπὸς τὰ ὑψηλὰ πέτονται», κατὰ τὸ γεγραμμένον, εἴπερ καθάπερ εἰς ὄρος ἐν οὐρανῷ τὸ πολίτευμα, καὶ μεταποιοῦνται πατρίδος τῆς ἄνω. Γράφει δέ 5 πού καὶ Παῦλος· «Τὰ ἄνω ζητεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς».

ΠΑΛΛ. Ὁρος οὖν ἄρα τὸ νοητόν, ἢ ἐν ἁγιασμῷ ζωὴ, καὶ τῆς ἐξαιρέτου πολιτείας τὸ ὑπερτενές, νοουμένης που κάτω τῆς ἐν ἀκαθαρσίαις καὶ φιλαμαρτήμονος, καὶ τοῖς ἐπιγείοις ἐντετηγμένης.

ΚΥΡ. Εὐ̅ ἔφησ' τουτὶ γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος εὐ̅ μάλα καταδηλοῖ, θαυμά- 10 σειας δ' ἂν ἔτι καὶ τόδε.

ΠΑΛΛ. Τὸ τί;

ΚΥΡ. Ὁ μὲν μακάριος ἄγγελος ἀμελητί τε καὶ ἀμεταστρεπτι διαθέοντα τὸν θεοπέσιον Λῶτ, χρῆναι δεῖν ἔφασκεν εἰς τὸ ὄρος ἀναπη- 15 δᾶν. Ὁ ἐλιπάρει λέγων· «Δέομαι, Κύριε, ἐπειδὴ εὗρεν ὁ παῖς σου ἔλεος ἐναντίον σου καὶ ἐμεγάλυνας τὴν δικαιοσύνην σου, ὃ ποιεῖς ἐπὶ τοῦ ζῆν τὴν ψυχὴν μου· ἐγὼ δὲ οὐ δυνήσομαι διασωθῆναι εἰς τὸ ὄρος, μὴ καταλάβῃ με τὰ κακὰ, καὶ ἀποθάνω. Ἴδου ἢ πόλις αὕτη ἐγγύς τοῦ καταφυγεῖν με ἐκεῖ, ἢ ἐστὶ μικρά, ἐκεῖ σωθήσομαι. Οὐ μικρά ἐστὶ, καὶ 20 ζήσεται ἢ ψυχὴ μου; Καὶ εἰπὼν αὐτῷ, φησὶν· Ἴδου ἐγὼ ἐθαύμασά σου τὸ πρόσωπον καὶ ἐπὶ τῷ ρήματι τούτῳ, τοῦ μὴ καταστρέψαι τὴν πόλιν περὶ ἧς ἐλάλησας. Σπεῦσον οὖν τοῦ σωθῆναι ἐκεῖ, οὐ γὰρ δυνήσομαι ποιῆσαι πρᾶγμα ἕως τοῦ σὲ εἰσελθεῖν ἐκεῖ. Διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἐκείνης, Σηγῶρ. Ὁ ἥλιος ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ Λῶτ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Σηγῶρ».

25 ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν γένοιτο καὶ διὰ τούτων ἡμῖν ἢ ὄνησις, ἐθέλομι' ἂν, ὡς εὐ̅ ἴσθι τοι, διαμαθεῖν.

ΚΥΡ. Ἡ οὐ̅χι συνίης, καίτοι πολὺ νενευκῶς εἰς τὸ λίαν εὐ̅μαθές, ὅτι τοῖς ἄρτι φαυλότητος ἐκδεδραμηκόσι, χρῆναι δὲ δεῖν οἰομένους ἐπὶ τὴν τῆς σωτηρίας ἴεσθαι τρίβον, οὐκ εὐ̅θύς, οὔτε μὴν ἐκ πρώτων ἐγχει- 30 ρημάτων, ἀλώσιμος ἢ ἀρετὴ καὶ θάσιμον τὸ δοκοῦν; Ἀλλ' οὐ̅δ' ἂν εὐ̅κόλως ἀνακομίζοιτό τις εἰς πολιτείαν ἐξηρημένην, οὐ̅δ' ἂν γένοιτο μακρὰν τῶν οἰονεῖ πως αὐτῷ συντεθραμμένων παθῶν, ἀλλ' ἔξω μὲν

73. Ψαλμ. 46, 10.

74. Ἰώβ 38, 4.

δυνατοί τοῦ Θεοῦ ὑψώθηκαν πολὺ πάνω ἀπὸ τὸ φρόνημα τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς»⁷³. Γιατί εἶναι πολὺ πάνω ἀπὸ τὰ ἐπίγεια τὸ φρόνημα ποῦ πρέπει στοὺς ἁγίους. «Καὶ τὰ μικρὰ τῶν γυπαετῶν πετοῦν ψηλὰ»⁷⁴, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποῦ ἔχει γραφεῖ, ἀφοῦ ἡ ζωὴ τους ἐκτυλίσσεται, σὰν σὲ βουνό, στὸν οὐρανὸ καὶ θεωροῦν δική τους πατρίδα τὴν οὐράνια. Γράφει ἐπίσης κάπου καὶ ὁ Παῦλος· «Νὰ ζητεῖτε τὰ οὐράνια, καὶ ὄχι τὰ ἐπίγεια»⁷⁵.

ΠΑΛΛ. Νοητὸ λοιπὸν ὄρος εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ ἡ ἀνάταση πρὸς τὰ οὐράνια τῆς ἐξαιρέτης ζωῆς, ἐνῶ ὡς κάτω νοεῖται ἡ ζωὴ ἡ ἀκάθαρτη ποῦ ἀγαπᾷ τὴν ἁμαρτία καὶ ἐξαντλεῖται στὰ ἐπίγεια.

ΚΥΡ. Ὡραῖα τὸ εἶπες· γιατί αὐτὸ ἀκριβῶς δηλώνει ὁ λόγος μας· ἄξιο θαυμασμοῦ ὅμως εἶναι ἐπίσης καὶ αὐτὸ.

ΠΑΛΛ. Ποιό;

ΚΥΡ. Ὁ μακάριος ἄγγελος ἔλεγε ὅτι ὁ Λῶτ ἔπρεπε νὰ ἀνεβεῖ στὸ βουνὸ τρέχοντας χωρὶς νὰ καθυστερεῖ καὶ χωρὶς νὰ κοιτάζει πίσω. Αὐτὸς ὅμως τὸν παρακαλοῦσε λέγοντας· «Σὲ παρακαλῶ, Κύριε, ὁ δοῦλος σου βρῆκε ἔλεος ἐνώπιόν σου καὶ ἔδειξες τὴ μεγάλη καλωσύνη σου μ' αὐτὸ ποῦ κάνεις, ὥστε νὰ μὴ χάσω τὴ ζωὴ μου· ἐγὼ ὅμως δὲν θὰ μπορέσω νὰ σωθῶ στὸ βουνὸ καὶ φοβᾶμαι μήπως μὲ προλάβουν τὰ δεινὰ καὶ μὲ βρεῖ ὁ θάνατος. Νά, ἡ πόλη ἐκείνη εἶναι κοντά· μπορῶ νὰ καταφύγω σ' αὐτή· εἶναι μικρὴ, ἐκεῖ θὰ σωθῶ. Δὲν εἶναι μικρὴ; γιατί νὰ καταστραφεῖ; ἐκεῖ χάρη σ' ἐσένα θὰ σώσω τὴ ζωὴ μου. Καὶ ἀπάντησε ὁ ἄγγελος καὶ τοῦ εἶπε· Νὰ λοιπὸν, ἐγὼ σὲ θαύμασα γιὰ τὸ θάρρος σου καὶ γιὰ τὸ λόγο σου αὐτόν, νὰ μὴν καταστρέψω τὴ πόλη ποῦ εἶπες. Τρέξε λοιπὸν νὰ σωθεῖς ἐκεῖ. Γιατί ἐγὼ δὲν θὰ κάνω τίποτε, ὥσπου νὰ φτάσεις ἐκεῖ. Γι' αὐτὸ ὀνόμασε ἐκείνη τὴν πόλη Σηγώρ. Ἄνατειλε ὁ ἥλιος στὴ γῆ καὶ ὁ Λῶτ μπῆκε στὴ Σηγώρ»⁷⁶.

ΠΑΛΛ. Καὶ ποιὰ ὠφέλεια θὰ μπορούσαμε νὰ ἔχομε ἀπὸ αὐτὰ, θὰ ἤθελα νὰ μάθω, ὅπως πολὺ καλὰ ξέρεις.

ΚΥΡ. Δὲν ξέρεις, παρόλο ποῦ ἔχεις μεγάλη κλίση στὴ μάθηση, ὅτι ὅσοι ἔχουν ἐγκαταλείψει τὴ φαυλότητα δὲν πρέπει νὰ νομίζουν ὅτι θὰ βαδίσουν ἀμέσως τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας, οὔτε ὅτι μὲ τίς πρῶτες προσπάθειες συλλαμβάνεται ἡ ἀρετὴ, οὔτε ἡ ἀπόφασή τους εἶναι ἐδραιωμένη; Ἀλλὰ οὔτε καὶ θὰ ὀδηγοῦνταν κάποιος εὐκόλα σὲ πολιτεία ἐξαιρετικὴ οὔτε θ' ἀπομακρυνόταν ἀπὸ τὰ πάθη μὲ τὰ ὁποῖα κατὰ

75. Κολ. 3,2.

76. Γέν. 19, 18-23.

ἔσται τῶν τοιούτων ἡρέμα, τό γε ὅσον εἰς προθυμίας τὰς ἐπ' ἀμείνοσι, καὶ ἐγχειρημάτων ἀρχάς· ὑψοῦ δὲ οὐ λίαν, ἢ μακράν· μονονουχὶ δὲ μεταφοιτήσκειν εἰς γῆν μὲν ὥσπερ εἰς ἑτέραν, εἰς ζωὴν μὲν ἐπαινουμένην, ὑψηλὴν δὲ οὐπω καὶ περίοπτον λαχοῦσαν τὴν δόξαν, ὅποια τις ἦν 5 ἢ κατὰ νόμον παιδαγωγία, πρὸς ἀρχὰς ἀναφέρουσα ζωῆς ἀρίστης τε καὶ ἀγαθῆς. Γέγραπται γάρ· «Ἀρχὴ ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια». Ὅν γὰρ τρόπον τοῖς περὶ γνῶσιν ἐσπουδακόσι καὶ θεωρίας ἐφιεμένοις τῆς μυστικῆς, ἐπιτήδειος μὲν ἐν ἀρχαῖς καὶ ὅτι μάλιστα πρόπων εἶη ἂν ὁ τῆς κατηχήσεως λόγος· διάπτουσι δὲ πρὸς ἄνδρα τέλειον 10 ἤδη, καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, ἀρμόσειεν ἂν ἤδη πῶς ἢ στερωτέρα τροφή, τοῦτ' ἔστιν, ὁ περὶ τῶν ἀνωτάτω λόγος, οἷμός τε ἅπασα λοιπὸν ἐρεῦνης δογματικῆς· οὕτω κἀνθάδε φημί, τοῦτ' ἔστιν, ἐν ταῖς τῶν ἡθῶν καὶ τρόπων ἐπανορθώσειςι, οὐκ ἂν εἶη τῶν ἐνδεχομένων εὐθύς ἀναθρώσκειν δύνασθαί τινας ἐπὶ τὸ ἀμω- 15 μήτως ἔχον, ἧγουν εἰς ὑπερφυᾶ καὶ ὑτέρλοφον πολιτείαν. Προσῆκοι δ' ἂν, οἷμαι, κατὰ βραχὺ πρὸς τὴν ἀριτίως ἔχουσιν ἕξιν, ἐκ μικρῶν καὶ συμμέτρων ἀρξάμενος, καὶ μονονουχὶ προειστρέχων καθάπερ εἰς πόλιν μικράν, καὶ ὄρους ὑψηλοῦ γείτονα, τὴν τῆς ἐξαιρέτου καὶ ἀνωκισμένης ζωῆς ὑποκαθημένην τε καὶ ἐν μείοσι πολιτείαν. Ταύτη τοι 20 καὶ ὁ δίκαιος Λῶτ, τύπος ἂν εἶη τῶν τῆδε διακεμένων, οὐκ εἰς τὸ ὄρος εὐθύς, ἀλλ' ἐν πόλει Σηγῶρ τῇ μικρᾷ καταλύσειν ἀξιῶν. Ἡ γὰρ οὐχὶ καὶ ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς κηρύγμασι τοιαύτας πολλάκις τὰς οἰκονομίας εὐρήσομεν ἐν τοῖς πιστεύουσι γεγενημένας; Καὶ γοῦν ὁ μακάριος Παῦλος ἐπιστέλλει λέγων· «Καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπτεσθαι, 25 διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχέτω, καὶ ἐκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἔχέτω. Τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐκ ἐπιταγήν. Θέλω γὰρ πάντα ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἑμαυτόν. Ἄλλ' ἕκαστος ἴδιον ἔχει χάρισμα ἐκ Θεοῦ, ὁ μὲν οὕτως, ὁ δὲ οὕτως». Ὁραὲς πῶς τῆς ἐγκρατείας τὸ εἰς ἄγαν ὑπερφερές, καθάπερ ὄρος ἡμῖν ὑπέδειξε 30 λέγων, «Καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπτεσθαι», ἐφῆκε δὲ ἡμᾶς καταλύσαι εἰς Σηγῶρ, τοῦτ' ἔστιν εἰς τὴν ὑποκαθημένην ἔτι τοῦ τελείως ἔχοντος ἀγωγήν, τό τε ἐξεῖναι, φημί, μόνῃ τῇ ἰδίᾳ συμπλέκεσθαι γυ-

77. Παροιμ. 16, 7.

78. Ἐφ. 4, 13.

κάποιο τρόπο ἔχει ἀνατραφεῖ μαζί, ἀλλά θὰ βγεῖ ἔξω ἀπὸ αὐτὰ ἥρεμα, σὲ σχέση μετὰ τὴν ἀρχὴ τῆς προθυμίας καὶ τῶν προσπαθειῶν γιὰ τὴν καλύτερη ζωὴ. "Ὅχι πολὺ ψηλὰ οὔτε πολὺ μακριά, ἀλλὰ θὰ εἶναι σὰ νὰ βρεθεῖ σὲ ἄλλη γῆ, σὲ ζωὴ ποὺ εἶναι βέβαια ἐπαινετὴ, ἀλλὰ δὲν ἔτυχε ἀκόμα δόξα ὑψηλὴ καὶ περίλαμπρη, ὅπως ἦταν ἡ νομικὴ παιδαγωγία ποὺ ἀνεβάζει σὲ ἀρχές ἀριστοῦ καὶ ἀγαθῆς ζωῆς. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Ἀρχὴ τῆς ἀγαθῆς ὁδοῦ εἶναι νὰ πράττει κανεὶς τὸ δίκαιο»⁷⁷. "Ὅπως δηλαδὴ σ' αὐτοὺς ποὺ ἐπιδιώκουν τὴ γνώση καὶ ἐπιθυμοῦν τὴ μυστικὴ θεωρία εἶναι κατάλληλος στίς ἀρχές καὶ πέρα πολὺ ταιριαστός ὁ λόγος τῆς κατήχησης, ἐνῶ σ' αὐτοὺς ποὺ φθάνουν πλέον στὸν τέλειο ἄνδρα καὶ στὴν τελειότητα, ποὺ μέτρο τῆς εἶναι ὁ Χριστός⁷⁸, ταιριάζει πλέον ἡ στερεότερη τροφή, δηλαδὴ ὁ λόγος γιὰ τὰ ὑψηλότερα, καὶ στὴ συνέχεια ὅλος ὁ δρόμος τῆς δογματικῆς ἔρευνας, ἔτσι λέγω καὶ ἐδῶ, δηλαδὴ στὴ διόρθωση τῶν ἡθῶν καὶ τῶν τρόπων, δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ ἐνδεχόμενα νὰ μποροῦν μερικοὶ νὰ ὑψώνονται ἀμέσως στὴν τελειότητα, δηλαδὴ στὴν πάνω ἀπὸ τὴ φύση καὶ ὑπερῦψηλη πολιτεία. Πρέπει, νομίζω, ἀρχίζοντας βῆμα βῆμα ἀπὸ τὰ μικρὰ καὶ ἀνάλογα μετὰ τὰ μέτρα μας νὰ προχωροῦμε πρὸς τὴν τελειότερη ἔξο, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο νὰ τρέχομε νὰ μποῦμε, σὰν σὲ μικρὴ πόλη, γειτονικὴ σὲ ψηλὸ βουνό, στὴν πιὸ χαμηλὴ καὶ κατώτερη πολιτεία ἀπὸ τὴν ἐξέχουσα καὶ ὑψηλὴ ζωὴ. "Ἐτσι καὶ ὁ δίκαιος Λῶτ μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ τύπος αὐτῶν ποὺ βρίσκονται σ' αὐτὴ τὴ θέση, ποὺ ἀξιώνει νὰ βρεῖ κατάλυμα ὄχι στὸ βουνό ἀμέσως, ἀλλὰ στὴ μικρὴ πόλη Σηγῶρ. "Ἡ μήπως δὲν θὰ βροῦμε καὶ στὰ εὐαγγελικὰ κηρῦγματα νὰ ἐφαρμόζονται πολλὲς φορές τέτοιες οἰκονομίες γιὰ τοὺς πιστοὺς; Πράγματι γράφει ὁ μακάριος Παῦλος σ' ἐπιστολὴ του: «Καλὸ εἶναι γιὰ τὸν ἄνδρα νὰ μὴ συνάπτει σχέσεις μετὰ γυναῖκα. Ἀλλὰ γιὰ ν' ἀποφεύγεται ἡ πορνεία, καθὰ ἄνδρας ἅς ἔχει τὴ δική του γυναῖκα καὶ κάθε γυναῖκα ἅς ἔχει τὸν δικό της ἄνδρα. Αὐτὰ τὰ λέγω κατὰ συγκατάβαση, ὄχι ὡς διαταγή. Βέβαια θὰ προτιμοῦσα ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ὅπως ἐγώ. "Ὁ καθένας ὅμως ἔχει τὸ δικό του χάρισμα ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ ἕνας αὐτό, καὶ ὁ ἄλλος ἐκεῖνο»⁷⁹. Βλέπεις πῶς τὸ ἐξαιρετικὰ ὑψηλὸ ἔργο τῆς ἐγκράτειας μᾶς τὸ ἔδειξε σὰν βουνό, λέγοντας, «Εἶναι καλὸ γιὰ τὸν ἄνδρα νὰ μὴ συνάπτει σχέσεις μετὰ γυναῖκα», καὶ μᾶς ἐπέτρεψε νὰ καταλύσομε στὴ Σηγῶρ, δηλαδὴ στὴ ζωὴ ποὺ ὑπολείπεται ἀκόμα ἀπὸ τὴν

ναϊκή· Τὴν δὲ γῆν τὴν ἀρίστην, καρποὺς ἀποδώσειν ἔφασκεν ὁ Σωτήρ, τὴν μὲν ἑκατόν, τὴν δὲ ἑξήκοντα, τὴν δὲ τριάκοντα. Διεδίδου δὲ καὶ τὸ τάλαντον, οὐκ ἐν ἴσῳ μέτρῳ, ἀλλὰ τῷ μὲν πέντε, τῷ δὲ δύο, τῷ δὲ ἐν τό, οἶμαι, τῶν ἕξεων ἀνισοσθενὲς διὰ τούτων δεικνύς, ἐκάστῳ τε 5 διανέμων ὡς ἂν ἐπιτηδειότητος ἔχοι καὶ γνώμης Ὡς γὰρ ἔφαμεν ἀρτίως, «Ἐκαστος ἴδιον ἔχει χάρισμα ἐκ Θεοῦ, ὁ μὲν οὕτως, ὁ δὲ οὕτως».

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις.

ΚΥΡ. Ἐφίησι μὲν ὁ μακάριος ἄγγελος καταλύσειν εἰς Σηγῶρ. 10 «Ἴδου γάρ», φησὶν, «ἐθαύμασά σου τὸ πρόσωπον καὶ ἐπὶ τῷ ῥήματι τούτῳ τοῦ μὴ καταστρέψαι τὴν πόλιν, περὶ ἧς ἐλάλησας. Σπεῦσον οὖν τοῦ σωθῆναι ἐκεῖ». Εἰτά φησιν, ὅτι «Ὁ ἥλιος ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ Λῶτ εἰσῆλθεν εἰς Σηγῶρ». Θαυμάσαις δ' ἂν, ὡς ἑταῖρε, τίς ἂν γένοιτο μαθὼν καὶ τούτων ὁ νοῦς, «Ἐθαύμασα γάρ σου», φησὶ, «τὸ πρόσωπόν 15 σου τοῦ μὴ καταστρέψαι τὴν πόλιν, περὶ ἧς ἐλάλησας». Ἀνεθέλητος μὲν γὰρ τῷ Θεῷ, κατὰ τὸ ἀληθές, ἢ τελείως οὐκ ἔχουσα πρὸς ἀρετὴν πολιτεία, καὶ τὸ κατὰ τι γοῦν ἠττιᾶσθαι τῶν παθῶν ἀπόβλητόν τε αὐτῷ καὶ κατακρίσεως οὐ μακράν. Πλὴν ἐφίησιν ἐκ φιλανθρωπίας, καὶ συμμετροῦσας τῇ φύσει τὸ ἐν ἀρχαῖς ἐφικτόν, σώζεσθαι κελεύει καὶ με- 20 λετώνας ἔτι τὸ ἀγαθόν, οὕτω τε τὴν ὑπαίτιον κομιδῇ διαστείχοντας ἀγωγὴν. Ἀλλὰ καὶ τοῖς εἰς τοῦτο ἤκουσι μέτρων, καὶ εἰς ταυτηνί τε εἰσελαύνουσι τὴν κατάστασιν, οὐ δίχα φωτὸς τοῦ θείου καὶ δαδουχίας τῆς ἄνωθεν ἢ εἰσδρομῆ γένοιτ' ἂν. «Ἀνέτειλε γάρ», φησὶν, «ὁ ἥλιος καὶ Λῶτ εἰσῆλθεν εἰς Σηγῶρ».

25 ΠΑΛΛ. Ὡς σφόδρα γε τὰ εἰκότα ἔφησι!

ΚΥΡ. Ὁ μὲν οὖν θεσπέσιος Λῶτ εἰς τὴν ἔτι μικρὰν εἰσέθει πόλιν, ἐφιέντος αὐτῷ τοῦ Θεοῦ ἠλέγγετο δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ἀσθενὴς ἢ ἐπο- μένη τε αὐτῷ καὶ συνεκθέουσα γυνή. «Ἐπέβλεψε γάρ», φησὶν, «εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἐγένετο στήλη ἀλός». Θέα δὲ ὅτι νοῦς μὲν ὁ ἀνδρεῖος καὶ 30 φρόνημα τὸ νεανικόν, κἂν εἰ μὴ τελείως ἀφικνοῖτο τυχὸν εἰς τὸ ἀρέσκον Θεῷ, κατορθοῦν ἠργαμένος τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' οὖν ἕξεις παθῶν ποιεῖται κατὰ βραχὺ πρὸς τὸ ἀμεινόνως ἔχον. Ὁ δὲ ἀσθενὴς τε καὶ

79α. Ὁ. π.

80. Γεν. 19, 21-23.

τέλεια ζωή, και ἔννοῶ τὴν ἄδεια νὰ ἐρχόμαστε σὲ ἐπαφή μόνο μὲ τὴ δική μας γυναίκα; Ἡ ἄριστη γῆ, ἔλεγε ὁ Σωτήρας, θ' ἀποδώσει ἄλλη ἕκατό, ἄλλη ἐξήντα, καὶ ἄλλη τριάντα. Καὶ τὰ τάλαντα τὰ μοίραζε ὄχι μὲ ἴσο μέτρο στὸν καθένα, ἀλλὰ στὸν ἓνα πέντε, στὸν ἄλλο δύο, καὶ στὸν τρίτο ἓνα. Ἐδειχνε, νομίζω, μ' αὐτὸ τὸ ἀνισοδύναμο τῶν διαθέσεων, μοιράζοντας στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὴν κατάλληλοτητα του καὶ τὴ γνώση του. Γιατί, ὅπως εἶπαμε πρὶν ἀπὸ λίγο, «Ὁ καθένας ἔχει τὸ δικό του χάρισμα ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ ἓνας αὐτό, καὶ ὁ ἄλλος ἐκεῖνο»^{79α}.

ΠΑΛΛ. Σωστὰ μιλάς.

ΚΥΡ. Ἐπιτρέπει λοιπὸν ὁ μακάριος ἄγγελος νὰ καταλύσουν στὴ Σηγώρ. Γιατί λέγει· «Σὲ θαύμασα πραγματικά γιὰ τὸ θάρρος σου, καὶ γιὰ τὸν λόγο σου αὐτὸν δὲν θὰ καταστρέψω τὴν πόλη ποὺ μοῦ εἶπες. Τρέξε λοιπὸν νὰ σωθεῖς ἐκεῖ» Ἐπειτα λέγει· «Ὁ ἥλιος ἀνέτειλε στὴ γῆ καὶ ὁ Λῶτ μπῆκε στὴ Σηγώρ»⁸⁰. Θὰ ἀπορήσεις ἴσως, φίλε μου, τί θὰ κερδίσει ὁ νοῦς ἂν τὰ μάθει καὶ αὐτὰ ποὺ λέγει, «Σὲ θαύμασα γιὰ τὸ θαρραλέο αἴτημά σου νὰ μὴν καταστρέψω τὴν πόλη ποὺ μοῦ εἶπες». Γιατί, πραγματικά, δὲν θέλει ὁ Θεὸς τὴ ζωή ποὺ δὲν ἀρμονίζεται τελείως μὲ τὴν ἀρετή, καὶ εἶναι ἀπαράδεκτη γι' αὐτὸν ἢ παραμικρὴ ἥττα ἀπὸ τὰ πάθη καὶ δὲν βρίσκεται αὐτὸ μακριὰ ἀπὸ τὴν κατάκριση. Πλὴν ὅμως ἐπιτρέπει ἀπὸ φιλανθρωπία, καὶ κάνοντας σύμμετρο μὲ τὴ φύση αὐτὸ ποὺ τῆς εἶναι δυνατὸ στὴν ἀρχή, προστάζει νὰ σωθοῦν καὶ αὐτοὶ ποὺ μελετοῦν ἀκόμα τὴν ἀρετή, δὲν θέλουν ὅμως νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴ ζωή ποὺ βαρύνεται ἀπὸ τὴν ἐνοχή. Ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ποὺ φτάνουν σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο καὶ εἰσέρχονται σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση δὲν πραγματοποιεῖται ἡ εἴσοδος χωρὶς τὸ θεῖο φῶς καὶ τὴ λάμψη τῶν οὐράνιων λαμπάδων. Γιατί λέγει· «Ἀνέτειλε ὁ ἥλιος, καὶ ὁ Λῶτ μπῆκε στὴ Σηγώρ».

ΠΑΛΛ. Μὲ πόση ἀκριβεία εἶπες αὐτὸ ποὺ ἔπρεπε!

ΚΥΡ. Ὁ θεσπέσιος λοιπὸν Λῶτ ἔμπαινε γρήγορα στὴ μικρὴ ἀκόμα πόλη μὲ τὴν ἄδεια τοῦ Θεοῦ. Ἀποδεικνυόταν ὅμως πῶς ἦταν ἀδύναμη γι' αὐτὸ τὸ γεγονὸς ἢ γυναίκα ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσε φεύγοντας μαζί του. Γιατί λέγει· «Κοίταξε πρὸς τὰ πίσω, καὶ ἐγίνε στήλη ἄλατος»^{80α}. Πρόσεξε ὅτι ὁ ἀνδρεῖος νοῦς καὶ τὸ γενναῖο φρόνημα, καὶ ἂν ἴσως ἀκόμα δὲν φτάνει τέλεια σ' αὐτὸ ποὺ ἀρέσει στὸν Θεό, ἀρχίζοντας τὸ ἔργο τῆς ἐπιτυχίας στὴν ἀρετή, ὥστόσο ἀπομακρύνεται σταθερὰ ἀπὸ

ἄνανδρος, οὐ σημείον ἢ γυνή, ταῖς εἰς φαυλότητα μετατροπαῖς, ἀχρει-
οῦται παντελῶς. Τουτί γάρ, οἶμαι δηλοῦν τὸ γενέσθαι στήλη ἀλός·
ὅπερ ἂν εἴη σύμβολον ἀπομαρανθείσης φρενός, καὶ νοῦ πρὸς ἡλιθιό-
τητα μεταφοιτῶν κεκίμενου, καὶ εἰς ἐσχάτην ἤδη πως ἀναισθησίαν ἐλη-
5 λακότος. Ἀπομωρανθέν δὲ τὸ ἄλας, εἰς οὐδὲν ἰσχύειν ἔτι, καὶ αὐτὸς
ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ· ἀχρειωθήσεσθαι δὲ παντελῶς, ἔξω τε πεμπόμενον,
καὶ ὑπὸ πόδας ἀνθρώπων διερριμμένον. Ἀπελιθοῦτο μὲν οὖν ἢ γυνή,
προσετίθει δὲ οὐκ εἰς μακρὰν τὸ λεῖπον ὁ Λῶτ. Γέγραπται γάρ, ὅτι
«Ἀνέβη Λῶτ ἐκ Σηγῶρ, καὶ ἐκάθητο ἐν τῷ ὄρει, αὐτὸς καὶ αἱ δύο
10 θυγατέρες αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. Ἐφοβήθησαν γὰρ κατοικῆσαι ἐν Σηγῶρ,
καὶ ᾤκησαν ἐν τῷ σπηλαίῳ, αὐτὸς καὶ αἱ δύο θυγατέρες αὐτοῦ μετ'
αὐτοῦ». Πρόεισι γὰρ ὡς περ δι' ἀναβαθμῶν ὁ νοῦς ἐπὶ τὸ ἔχον ἀριτίως
καὶ ἀναθρόσκει κατὰ βραχὺ πρὸς ὅπερ ἦν ἐν ἀρχαῖς, οὐκ ἐπιτηδείως
ἔχων οὔτε λίαν ἱκανῶς. Πρόεισί τε καὶ ἀναφοιτᾶ πρὸς τὸ ἄμεινον, φρο-
15 νήσει τε καὶ ἀνδρεία τῆ πνευματικῆ καθάπερ τισὶν ἰδίαις θυγατρᾶσιν
ἐπισκηπτόμενος, καὶ κάτω που μένειν ἀφείς τὸ ἡδυπαθές τε καὶ ἄναν-
δρον, ὧν εἰς τύπον ἢ γυνή. Κατοικεῖ δὲ λοιπὸν καθάπερ ἐν ὄρει τε καὶ
ἐν σπηλαίῳ· τοῦ μὲν ὄρους ἡμῖν τὸ ὑψηλόν τε καὶ ἐπηρμένον εἰς εὐε-
ξίαν τὴν πνευματικὴν, τοῦ δὲ σπηλαίου, τὸ πεπηγὸς καὶ ἐδραῖον τῆς
20 εἰς ἀρετὴν διαμονῆς ὑποδηλούντων εὐ μάλα. Γέγραπται γὰρ ὡδὶ περὶ
ἀνδρῶν ἀγαθῶν «Πορευόμενος ἐν δικαιοσύνῃ, λαλῶν εὐθεῖαν ὁδόν,
μισῶν ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν καὶ τὰς χεῖρας ἀποσειόμενος ἀπὸ δώρων,
βαρύνων τὰ ἄτα, ἵνα μὴ ἀκούσῃ αἵματος, καμμύων τοὺς ὀφθαλμοὺς,
ἵνα μὴ ἴδῃ ἀδικίαν, οὕτως οἰκήσει ἐν ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυ-
25 ρᾶς». Εἴη δ' ἂν καὶ ἐτέρως οὐκ ἀπίθανος ἡμῖν ὁ ἐπὶ τῶδε λόγος. Πέτρα
μὲν γὰρ ὁ Χριστός, διὰ τὸ εὐσθενές τε καὶ ἄτρωτον τῆς ἀνωτάτω πα-
σῶν οὐσίας. Σπήλαιον δὲ τὸ ἐν Χριστῷ νοοῖτ' ἂν ἢ Ἐκκλησία, τὸ τῶν
ἀγίων κατάλυμα, τῶν εὐσεβοῦντων ἢ σκέπη, ἣν κατοικοῦσι δίκαιοι,
καὶ μὴν ὅσοι τὴν διὰ πυρὸς παραιτοῦνται δίκην.

30 ΠΑΛΛ. Ὡς εὐγε ἡμῖν, ὦ τᾶν, ὁ λόγος ἔχει! Βουλομένην δ' ἂν ἔγωγε
καὶ δι' ἐτέρων ὅσων ἡμῖν ἀποδείξεων ἰέναι τὸ γύμνασμα. Τὸ γὰρ τοι

81. Ματθ. 5, 13.

82. Γέν. 19, 30.

τὰ πάθη βαδίζοντας πρὸς τὸ καλύτερο. Ὁ ἀδύναμος ὁμως καὶ ἄνανδρος, πού τύπος του εἶναι ἡ γυναίκα, μὲ τὶς μεταβολές του στὴ φαυλότητα ἐξαχρειώνεται τελείως. Αὐτὸ νομίζω δηλώνει τὸ ὅτι ἐγινε στήλη ἄλατος, πράγμα πού θὰ μπορούσε νὰ εἶναι σύμβολο τῆς χωρὶς ζωτικότητα ψυχῆς, καὶ τοῦ νοῦ μὲ τάση νὰ μεταπίπτει στὴν ἡλιθιότητα καὶ πού κατὰ κάποιο τρόπο ἔχει φτάσει πιά στὴν ἔσχαστη ἀναισθησία. Ἄν τὸ ἀλάτι σαπίσει, δὲν θὰ ἔχει πιά καμμιά δύναμη, τὸ εἶπε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας· θ' ἀχρηστευθεῖ τελείως καὶ θὰ πεταχτεῖ ἔξω νὰ καταπατηθεῖ ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἀνθρώπων⁸¹. Ἀπολιθώθηκε λοιπὸν ἡ γυναίκα, καὶ σὲ λίγο ὁ Λῶτ πρόσθεσε καὶ αὐτὸ πού ἔλειπε. Γιατὶ λέγει ἡ Γραφή· «Ἀνέβηκε ὁ Λῶτ ἀπὸ τῆ Σηγῶρ καὶ καθόταν στὸ ὄρος ὁ ἴδιος καὶ οἱ δύο θυγατέρες του μαζί του. Φοβήθηκαν δηλαδή νὰ κατοικήσουν στὴ Σηγῶρ, καὶ κατοίκησαν σὲ σπήλαιο αὐτὸς καὶ οἱ δύο θυγατέρες του μαζί του»⁸². Προχωρεῖ ὁ νοῦς σὰν μὲ σκαλοπάτια στὸ τέλειο καὶ ἀνυψώνεται λίγο λίγο σ' αὐτὸ πού ἦταν στὴν ἀρχή, ἂν καὶ δὲν εἶναι πολὺ κατάλληλος καὶ πολὺ ἱκανός. Προχωρεῖ καὶ ἀνεβαίνει στὸ καλύτερο, στηριγμένος στὴ φρόνηση καὶ στὴν πνευματικὴ ἀνδρεία σὰ νὰ ἦταν οἱ ἴδιες οἱ κόρες του, καὶ ἀφήνοντας νὰ μείνει χαμηλὰ ἡ ἡδυπάθεια καὶ ἡ ἀνανδρία, τῶν ὁποίων σύμβολο εἶναι ἡ γυναίκα. Κατοικεῖ στὴ συνέχεια σὰν σὲ ὄρος καὶ σὲ σπήλαιο, πού ὑποδηλώνουν πολὺ φανερά, τὸ ὄρος, τὴν ἀνωτερότητα καὶ τὸ ὕψος τῆς πνευματικῆς δυνάμεως, ἐνῶ τὸ σπήλαιο τὴ σταθερότητα καὶ τὸ ἀμετακίνητο τῆς διαμονῆς στὴν ἀρετή. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ τὸ ἔξης γιὰ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρες· «Αὐτὸς πού πορεύεται μὲ δικαιοσύνη καὶ μιλάει μὲ εὐθύτητα καὶ εἰλικρίνεια, πού μισεῖ τὴν ἀνομία καὶ τὴν ἀδικία καὶ πετάει τὰ δῶρα ἀπὸ τὰ χέρια του, πού φράζει τὰ αὐτιά του γιὰ νὰ μὴν ἀκούει γιὰ φόνους καὶ αἷμα, πού κλείνει τὰ μάτια του γιὰ νὰ μὴ δεῖ τὶς ἀδικίες, αὐτὸς θὰ κατοικήσει σὲ σπήλαιο ψηλὸ πέτρας γρανιτένιας»⁸³. Ὁ σχετικὸς μ' αὐτὸ λόγος μπορεῖ νὰ ἔχει καὶ μιὰ ἄλλη ἐρμηνεῖα ὄχι ἀπίθανη. Πέτρα δηλαδή εἶναι ὁ Χριστός, ἐπειδὴ ἡ ἀνώτατη ἀπὸ κάθε ἄλλη φύση του εἶναι πανίσχυρη καὶ ἄτρωτη. Ἐνῶ σπήλαιο σὲ σχέση μὲ τὸν Χριστὸ μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἡ Ἐκκλησία, τὸ κατάλυμα τῶν ἁγίων, ἡ σκέπη τῶν εὐσεβῶν, ὅπου κατοικοῦν οἱ δίκαιοι, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἀποφεύγουν τὴν καταδίκη μὲ τὴ φωτιά.

ΠΑΛΛ. Πολὺ καλή, φίλε μου, ἡ συζήτησή μας. Θὰ ἤθελα ὁμως ἐγὼ καὶ μὲ ὅποιες ἄλλες ἀποδείξεις νὰ προχωρήσει ἡ ἐξέτασή μας.

83. Ἦσ. 33, 15-16.

φιλεῖν ἐξεπίστασθαι πλουσίως τὸ τελοῦν εἰς ὄνησιν, οἴησαίμην ἂν ἔγωγε τοῦ παντὸς ἄξιον.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν, ὦ Παλλάδιε, τά γε εἰκότα φῆς. Εἶη γὰρ ἂν διανοίας ἡμῖν τῆς εἰς ὅτι μάλιστα φιλομαθεστάτης τὸ χρῆμα καρπός, ὅκνου 5 δὲ ἀμείνων ὁ πρὸς ἡμῶν ἔσται λόγος, οὐ τὸ αὐτό μοι δοκοῦν, τοῖς οὕτω λαμπροῖς καὶ ἀξιεράστοις διηγήμασι, τὴν οὐκ ἐν καιρῷ παρειστρέχουσαν ἐπασκῆσαι σιγὴν. Οὐκοῦν ὅτι τῆς πρὸς τὰ φαῦλα διαθέσεώς τε καὶ κοινωνίας εἰσάπαν τε καὶ ὀλοτρόπως ἀποσχοινίζεσθαι χρὴ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν καὶ μὴν ὅτι τὸ ἀναθρεῖν δύνασθαι πρὸς ἀρετὴν, προσγέ- 10 νοιτ' ἂν οὐχ ἑτέρως, ἢ κατὰ τοῦτον αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀπονητὶ θεωρήσομεν, τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλμὸν ἐνιέντες εὖ μάλα, καὶ τοῖς κατὰ τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ, καὶ τοῖς ὑπὲρ λόγον κατωρθωμένοις ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τῶν ἐξ Ἰσραήλ, ἦν πεποίηνται κατὰ καιροῦς τῆς Αἰγυπτίων πλεονεξίας, τὰ δεσμὰ διαρρήξαντες.

15 *ΠΑΛΛ.* Φράζε δὴ σὺν ἀνὰ μέρος. Ὡς εὖ ἴσθι τοι πλουσίως ἡμᾶς εὐφραίνων, εἰ δοῦν ἔλοιο ταυτί.

ΚΥΡ. Ἐλέγομεν τοίνυν, ὡς ἀφορήτῳ ποτὲ λιμῷ, καὶ ταῖς τῶν ἀναγκαίων ἐνδείαις ἐκπεπιεσμένος ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ, οὐ θελητὴν ἐποιεῖτο τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδον, καὶ ταῖς ἀνάγκαις ἐδίδου κρατεῖν. 20 Ἔνον δὲ ὄντα καὶ ἔπηλυν, λύπαις καὶ πλεονεξίαις ὁ Φαραὼ κατηκίζετο. Τὴν γὰρ τοι συνκρησμένην αὐτῷ παραλύειν ἤθελεν, ἡδοναῖς ἀκράτοις ἐκκεκαυμένος, εἰς αἰσχροουργίας ἔφεσιν. Κατορθῶσαι δὲ τοῦτο, οὐκ ἠφίει Θεός. «Ἦτασε γάρ», φησί, «τὸν Φαραὼ ἑτασμοῖς μεγάλους περὶ Σάρρας τῆς γυναικὸς Ἀβραάμ». Εἰκὼν δὲ καὶ τύπος ὁ 25 Φαραὼ διαβολικῆς ἀκρασίας. Σκοπὸς γὰρ ἐκείνῳ καὶ τῶν ὅτι μάλιστα διεσπουδασμένων, τὸ καὶ ταῖς τῶν ἁγίων συνέσεσιν ἐνιέναι φιλεῖν τῆς ἐνούσης αὐτῷ ἀκαθαρσίας τὰ σπέρματα, ὡς ἂν ἔλοιτο καρποφορεῖν τὰ αὐτῷ φίλα τε καὶ καθ' ἡδονὴν (εἶεν δ' ἂν, οἴμαι, ταυτί, τὰ εἰς πολύτροπον ἁμαρτίαν ἐγκλήματα), καὶ ἀλοίη μὲν πᾶς τις οὖν, καὶ οὐχ ἐκὼν 30 ὑποκείσεται ταῖς ἐκείνου πλεονεξίαις. Νοσεῖ γὰρ ἡ φύσις τὸ ἀναλκι, ἐφήσι γεμὴν οὐτι που Θεός, ἀνασειράζων τρόπον τινὰ τὰ κατὰ τῶν ἁγίων ἐπιχειρήματα, καὶ τοῦ πονηροῦ τὰς ἐπιβουλάς. Συμβέβηκε δὲ οὐχ ἑτέρως διαδράναι τὰ βλάβη τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ, εἰ μὴ, τὴν

Γιατί, τὸ νὰ γνωρίζει κανεὶς ν' ἀγαπᾶ ἀπεριόριστα αὐτὸ ποὺ ἀποφέρει ὠφέλεια, νομίζω ὅτι ἀξίζει τὸ πᾶν.

ΚΥΡ. Μιλᾶς, Παλλάδιε, πράγματι ὅπως πρέπει. Γιατὶ τὸ πράγμα εἶναι καρπὸς διάνοιας ἐξαιρετικῆς φιλομαθέστατης, καὶ ὁ λόγος μου πρὸς ἐσένα θὰ νικήσει τὸ δισταγμὸ, γιατί μου φαίνεται πὼς δὲν εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τις λαμπρὲς καὶ ἀξιαγάπητες διηγήσεις τὸ νὰ ἀσκήσω σιωπὴ ποὺ παρουσιάζεται ἄκαιρα. Ὅτι λοιπὸν πρέπει ν' ἀπομακρύνεται κανεὶς μὴ γιὰ πάντα καὶ μὲ ὅλους τοὺς τρόπους καὶ ὅσο μπορεῖ ἀπὸ τὴ διάθεση πρὸς τὰ φαῦλα καὶ τὴν ἐπαφὴ μ' αὐτά, ἀλλὰ καὶ ὅτι, τὸ νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑψώνεται πρὸς τὴν ἀρετὴ, δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἀποκτηθεῖ ἀλλιῶς, παρὰ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, θὰ τὸ ἀντιληφθοῦμε χωρὶς κόπο, ἂν στρέψομε πολὺ προσεκτικὰ τὰ μάτια τῆς διάνοιας τόσο σὲ ὅσα ἔχουν συμβεῖ στὸν θεσπέσιο Ἀβραάμ, ὅσο καὶ στὰ ὑπέρολογα κατορθώματα τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ τὴν ἔξοδο, ποὺ πραγματοποίησαν στὸν καιρὸ τῆς Αἰγυπτιακῆς κυριαρχίας, σπάζοντας τὰ δεσμὰ τους.

ΠΑΛΛ. Πές τα λοιπὸν ἓνα ἓνα. Γνωρίζεις πόσο πολὺ θὰ μᾶς εὐχαριστήσεις, ἂν θελήσεις νὰ τὸ κάνεις αὐτό.

ΚΥΡ. Λέγαμε λοιπὸν ὅτι πιεσμένος κάποτε ἀπὸ ἀνυπόφορη πείνα καὶ ἔλλειψη τῶν ἀναγκαίων ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ, δὲν κατέβηκε μὲ θέλημά του στὴν Αἴγυπτο, ἀλλὰ ὑποχώρησε στὶς ἀνάγκες. Καὶ ἐνῶ ἦταν φιλοξενούμενος καὶ ἀλλόφυλος, ὁ Φαραὼ τὸν κακοποιοῦσε μὲ διάφορα βάσανα καὶ ἀδικίες. Γιατὶ ἤθελε νὰ παρασύρει τὴ σύντροφό του στὴν ἐπιθυμία αἰσχροῦν πράξεων φλογισμένος ἀπὸ ἀκράτητη φιληδονία. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ἐπέτρεπε νὰ τὸ ἐπιτύχει αὐτό. Γιατὶ λέγει: «Βασάνισε τὸν Φαραὼ μὲ μεγάλες τιμωρίες ἐξαιτίας τῆς Σάρρας τῆς γυναίκας τοῦ Ἀβραάμ»⁸⁴. Ὁ Φαραὼ εἶναι τύπος καὶ σύμβολο τῆς διαβολικῆς ἀκράτειας. Γιατὶ εἶχε τὸν σκοπὸ του καὶ μάλιστα τὸν ἐπιδίωκε μὲ κάθε τρόπο· ἀγαποῦσε δηλαδὴ νὰ ρίχνει καὶ στὶς ψυχὲς τῶν ἁγίων τὰ σπέρματα τῆς δικῆς του κακίας, ὥστε νὰ καρποφοροῦν ὅσα ἐπιθυμοῦσε καὶ τοῦ προκαλοῦσαν ἡδονὴ—ἔτσι νομίζω πραγματοποιοῦνται τὰ ἐγκλήματα τῆς πολύτροπης ἀμαρτίας— καὶ νὰ συλληφθεῖ ὁ καθένας καὶ νὰ ὑποταχθεῖ χωρὶς νὰ τὸ θέλει στὶς ἀδικεῖς διαθέσεις του. Γιατὶ ἡ ἀνθρώπινη φύση ἔχει τὴ νόσο τῆς ἀδυναμίας, δὲν ἐπιτρέπει ὅμως ὁ Θεός, ἀνατρέποντας κατὰ κάποιον τρόπο τὰ ἐναντίον τῶν ἁγίων ἐπιχειρήματα καὶ τὶς ἐπιβουλὲς τοῦ πονηροῦ. Καὶ δὲν θὰ μπορούσε νὰ ξεφύγει ἀλλιῶς τις

τῶν Αἰγυπτίων ἀφείς, πρὸς τὸν ἐν ἀρχῇ καὶ θεόδοτον ἀναπεφοίτηκε
 χώρον, οὗ καὶ ἀφιγμένος σπουδασμάτων ἀγαθῶν σχολαῖος ἦν ἐπιμε-
 λητής. Γέγραπται δὲ οὕτως· «Ἀνέβη δὲ Ἀβραάμ ἐξ Αἰγύπτου, αὐτὸς
 καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ, καὶ Λὼτ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἔ-
 5 ρημον. Ἀβραάμ δὲ ἦν πλούσιος σφόδρα, κτήνεσι καὶ ἀργυρίῳ καὶ
 χρυσίῳ, καὶ ἐπορεύθη ὅποι ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἔρημον ἕως Βαιθήλ, ἕως
 τοῦ τόπου, οὗ ἦν ἡ σκηνὴ αὐτοῦ πρότερον, ἀνὰ μέσον Βαιθήλ καὶ
 ἀνὰ μέσον Ἀγγαί, εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, οὗ ἐποίησεν ἐκεῖ
 τὴν ἀρχήν. Καὶ ἐπακάλεσεν ἐκεῖ Ἀβραάμ τὸ ὄνομα Κυρίου». Συνίης
 10 οὖν ὅτι συναναπαίρειν ἀνάγκη τοῖς ἐξ ἀκρασίας κοσμικῆς εἰς ἑτέραν
 ἀνατρέχουσι ζωὴν ἱεράν, οἷονεὶ πάντα τὰ αὐτῶν; πανοικί γὰρ καὶ
 παγγενεὶ, προσθείην δ' ἂν ὅτι καὶ πανσκευεὶ, τῆς Αἰγυπτίων ἀποδε-
 δράμηκε γῆς ὁ προπάτωρ Ἀβραάμ. Δεῖ γὰρ ὀλοτρόπως ἀποφοιτᾶν
 καὶ πανοικί τρόπον τινὰ μεθορμίζεσθαι φιλεῖν εἰς τὴν ἔρημον, τοῦτ'
 15 ἔστιν, εἰς ἀπαρενόχλητόν τε καὶ καθαρὰν διανοίας κατάστασιν, ὅθεν
 καὶ ἐν ἀρχαῖς ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις ἐκδέθηκεν, ἐνδεία τῶν ἄνωθεν
 ἀγαθῶν ἀπονεύσασα πρὸς τὰ χεῖρω. Τοῦτο γὰρ αἰνιγματωδῶς κατα-
 σημήνειεν ἂν ἡ εἰς ἀλλοτρίους κἀθοδος, ἀπὸ γῆς οἷονεὶ καὶ σκηνῆς
 τῆς ἐν ἀρχαῖς τε καὶ φιλαιπάτης, ἐν ἧ καὶ θυσιαστήριον. Παλινδρο-
 20 μοῦντες γὰρ οὕτως, ἕως ἂν ἐν τόπῳ καὶ χώρῳ γενώμεθα τοῦ θυσια-
 στηρίου τοῦ ἐν ἀρχαῖς, τοῦτ' ἔστι, τοῦ πάλαι προσπεφυκῶτος ἀγια-
 σμοῦ, καὶ ἡμεῖς ἐπικαλούμεθα τὸν τῶν ὄλων Θεόν, τὸ προφητικὸν
 ἐκεῖνο πρόσρημα λέγοντες· «Κύριε, ἐκτὸς σοῦ ἄλλον οὐκ οἶδαμεν. Τὸ
 ὄνομά σου ὀνομάζομεν».

25 ΠΑΛΛ. Ἀστειότατα ἔφησ.

ΚΥΡ. Ἴδοις δ' ἂν τὸ χρῆμα ἡμῖν οὐχ ἑτέρως ἔχον, καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς
 υἱοῖς Ἰσραὴλ γεγονότα κατὰ καιροῦς εὖ μάλα διασκοπούμενος οὖς
 ἐπεῖτερ εἶλον οἱ Αἰγύπτιοι λιμοῦ κατωθήσαντος ἐν ἀρχαῖς καὶ τοὺς
 ἄνωθέν τε καὶ ἐκ ρίζης ἀγίων, καὶ ἐλευθέρους εἰς ἀδόκητόν τε καὶ ἀμε-
 30 λήτητον αὐτοῖς καταξενγνύντες θητεῖαν, ἀγρίως κατεβιάζοντο, τῆς ἐπ'
 αὐτοὺς ὀμότητος τοιάνδε τινὰ συνθέντες τὴν ἀφορμήν. «Ἀνέστη γάρ»,
 φησί, «βασιλεὺς ἕτερος ἐπ' Αἰγύπτου, ὃς οὐκ ἤδει τὸν Ἰωσήφ. Εἶπε δὲ

ἐπιθέσεις ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ, ἄν, ἐγκαταλείποντας τὴν Αἴγυπτο, δὲν ἀναχωροῦσε γιὰ τὴ χώρα πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ εἶχε δώσει ὁ Θεός, ὅπου καὶ φθάνοντας ἐπιδόθηκε μὲ ζῆλο σὲ σπουδαῖα ἔργα. Γιατὶ γράφει ἡ Γραφή· «Ὁ Ἀβραάμ καὶ ἡ γυναῖκα του μὲ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά τους καὶ μαζί του καὶ ὁ Λώτ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ πῆγαν στὴν ἔρημο. Ὁ Ἀβραάμ ἦταν πάρα πολὺ πλούσιος σὲ ζῶα, ἄργυρο καὶ χρυσό, καὶ βάδισε τὸν δρόμο ἀπὸ τὸν ὁποῖο βγῆκε στὴν ἔρημο μέχρι τὴ Βαιθήλ καὶ μέχρι τὸν τόπο ὅπου εἶχε στήσει προηγουμένως τὴν σκηνὴ του μεταξὺ Βαιθήλ καὶ Ἀγγαί, στὸν χῶρο τοῦ θυσιαστηρίου πού ἔχτισε ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Καὶ ἐκεῖ ἐπικαλέστηκε ὁ Ἀβραάμ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου»⁸⁵. Ἀντιλαμβάνεσαι λοιπὸν ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ συναποκομίζουμε μαζί τους κατὰ κάποιον τρόπο ὅλα τὰ δικά τους ὅσοι ἀπὸ τὴν κοσμικὴ ἀκράτεια καταφεύγουν σὲ ἄλλη ἱερὴ ζωὴ; Γιατὶ μὲ ὅλη τὴν οἰκογένεια καὶ τὴ γενιά, καὶ θὰ πρόσθετα καὶ μὲ ὅλες τὶς ἀποσκευές, ἔφυγε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ὁ προπάτορας Ἀβραάμ. Πρέπει δηλαδὴ μὲ κάθε τρόπο νὰ θέλει ν' ἀπομακρυνθεῖ κανεὶς καὶ μὲ ὅλη τὴν οἰκογένειά του νὰ μεταβεῖ στὴν ἔρημο, δηλαδὴ σὲ κατάσταση πνευματικὴ χωρὶς ἐνοχλήσεις καὶ καθαρὴ, ἀπ' ὅπου ἀπὸ τὴν ἀρχὴ βγῆκε ἡ ἀνθρώπινη φύση καὶ ἔκλινε ἀπὸ στέρηση τῶν οὐράνιων ἀγαθῶν πρὸς τὰ χειρότερα. Αὐτὸ αἰνιγματικὰ μπορεῖ νὰ τὸ δείξει ἡ κάθοδος σὲ ἄλλοις, σὰν ἀπὸ τὴ χώρα καὶ τὴ σκηνὴ τὴν ἀρχικὴ καὶ τόσο ἀγαπητὴ, ὅπου ἦταν καὶ τὸ θυσιαστήριο. Ἔτσι μὲ παλίνδρομη κίνηση, ὥσπου νὰ φτάσουμε στὸ χῶρο καὶ στὴ θέση τοῦ θυσιαστηρίου τῆς ἀρχῆς, δηλαδὴ τῆς παλαιᾶς ἀγιαστικῆς κατάστασης, ἐπικαλούμαστε καὶ ἐμεῖς τὸν Θεὸ τῶν ὄλων, ἐπαναλαμβάνοντας τὸν λόγο τοῦ προφήτη· «Κύριε, ἐκτὸς ἀπὸ ἐσένα δὲν γνωρίζουμε ἄλλον. Τὸ δικό σου ὄνομα ὀνομάζουμε»⁸⁶.

ΠΑΛΛ. Τὰ εἶπες πολὺ ὠραῖα.

ΚΥΡ. Θὰ διαπιστώσεις ὅτι τὸ πράγμα δὲν εἶναι διαφορετικὸ, ἄν ἐξετάσεις καλὰ καὶ ὅσα ἔγιναν κατὰ καιροὺς στοὺς Ἰσραηλίτες. Ὅταν τοὺς κυρίευσαν οἱ Αἰγύπτιοι πιεσμένους ἀπὸ τὴν πείνα ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ ἐκείνους πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῶν προγόνων τοὺς προέρχονταν ἀπὸ ρίζα ἀγίων καὶ ἐλεύθερους, τοὺς ἔβαλαν κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς ἀπροσδόκητης καὶ ἀμελέτητης δουλείας, τοὺς καταπίεζαν ἄγρια, πλάθοντας ὡς αἰτία τῆς ἐναντίον τοὺς σκληρότητας τὴν ἐξῆς· «Ἀνέβηκε στὸν θρόνο τῆς Αἰγύπτου», λέγει, «ἄλλος βασιλιάς, πού δὲν γνώριζε τὸν Ἰω-

86. Ἦσ. 26, 15.

τῷ γένει αὐτοῦ· Ἴδου τὸ γένος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, μέγα πλῆθος, καὶ ἰσχύει ὑπὲρ ἡμᾶς δεῦτε κατασοφισώμεθα αὐτούς, μήποτε πληθυνθῆ, καὶ ἤνίκα ἐὰν συμβῆ πόλεμος, προστεθήσονται καὶ οὗτοι πρὸς τοὺς ὑπεναντίους, καὶ ἐκπολεμήσαντες ἡμᾶς, ἐξελεύσονται ἐκ τῆς γῆς».

5 Ἐλύπει γάρ, οἶμαι, τὸν τῆς Αἰγυπτίων ἐξάρχοντα γῆς, τὸ κἄν γοῦν ἐλέσθαι ποτὲ πρὸς ἐλευθερίαν ἰδεῖν, τοὺς ἐξ ἀναγκαίου δεσμοῦ οὐ κατὰ γνώμην ὑπεξευγμένους. «Καὶ ἐπέστησεν αὐτοῖς», φησὶν, «ἐπιστάτας τῶν ἔργων, ἵνα κακώσωσιν αὐτούς ἐκ τῶν ἔργων, καὶ ὠκοδόμησαν πόλεις ὄχυράς τῷ Φαραὼ τὴν τε Πειθῶμ καὶ Ραμεσσῆ καὶ Ἔων,

10 ἣ ἔστιν Ἡλίου πόλις». Καρποὶ γὰρ ἦσαν τῆς ἀφορήτου πλεονεξίας, τληπάθειαι μὲν αἱ διηνεκεῖς ἐπὶ τε πηλῷ καὶ πλινθείᾳ, πόλεις δὲ περιβόλοις πυρογούμεναι, καὶ τῶν ἐν ἀγροῖς χωμάτων ἐγέρσεις, ἀμισθὶ δὲ ταυτὶ καὶ σὺν ἰδρωτί μακροῦ τοῖς πονοῦσι διεπεραίνετο. Ὑπὸ χεῖρα γὰρ ἐλόντες τὴν ἑαυτῶν οἱ κοσμοκράτορες τοῦ αἰῶνος τούτου τὰς

15 ἀθλίας τῶν ἀνθρώπων ψυχάς, πηλῷ καὶ πλινθείαις καὶ τοῖς εἰς γῆν τε καὶ περὶ γῆν δρωμένοις ἐγκατατρύχουσι, καὶ πειρασμῷ πονηρῷ τε καὶ ἀκερδεῖ προσδήσαντες (τοιιάδε γὰρ τὰ σαρκὸς καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἔργα φαίνεται), πικρὰν ἀναγκάζουσι καὶ παμμόχθηρον κομιδῆ καταδέχεσθαι ζωὴν, ἣ κατ' οὐδένα τρόπον τοῖς ἐπιτηδεύειν ἠναγκασμένοις

20 εἰσοίσει τὸ ὠφελοῦν. Τί γὰρ ἂν τὰ σαρκὸς ἔργα τε καὶ πάθη τὴν ἀθλίαν ἡμῶν ὀνήσει ψυχὴν; Κέρδος δὲ ὥσπερ ἀνακείσεται παρ' ἡμῶν διαβόλῳ καὶ δαίμοσι, καὶ τῆς τῶν ἀντικειμένων βασιλείας πλοῦτος ἔσται καὶ καύχημα, καθάπερ ἀμέλει καὶ τῷ Φαραὼ πρὸς εὐκλείας ὃν οὐ μικρᾶς ᾔετο τὸ ἀναδείμασθαι πόλεις αὐτῷ τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ ἀσιτί τε

25 καὶ ἀμισθὶ πρὸς τοῦτο ἦκειν ἠναγκασμένους.

ΠΑΛΛ. Ἔωδε ἔχει. Καὶ γὰρ τοι λίαν ἐστὶν ἐναργῆς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ἀνατύπωσιν δὴ οὖν καὶ οἶονεὶ πως εἰκόνα σαφῆ τῶν εἰκαίων τε καὶ ἀνιέρων ἐπὶ γῆς ἡμῶν σπουδασμάτων ὃ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀναγράφει πόνος, ἐγκεμένου τε καὶ ἐπιθρῶσκοντος αὐτοῦ τε τοῦ Σα-

30 τανᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δυνάμεων πονηρῶν, οὓς τοῖς τῶν ἐργοδιωκτῶν ὀνόμασιν ἢ θεία σημαίνει Γραφή· τὸν πονηρὸν δὲ περισπασμὸν φαίην ἂν ἔγωγε ταυτί, μεστὸν μὲν ἰδρωτός καὶ πόνου, ἀναπεπλησμένον δὲ ὥσπερ πηλοῦ καὶ ἀκαθαροῦ καὶ βορβορώδους ἡδονῆς. Ἄλλ' ἠλέει

σήφ. Καὶ εἶπε πρὸς τὸ λαὸν τοῦ. Κοιτάξτε τὸν λαὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν, εἶναι μεγάλο πλῆθος, καὶ ἔχει μεγαλύτερη δύναμη ἀπὸ ἡμῶν. Ἐλάτε, ὡς μηχανευτοῦμε κατὰ ἐναντίον τους, μήπως πληθύνουν ἀκόμα, καὶ ἂν γίνῃ πόλεμος, μήπως ταχθοῦν μετὰ τοὺς ἐθχρούς μας, καὶ νικῶντας μας, φύγουν ἀπὸ τὴ χώρα μας»⁸⁷. Στενοχωροῦσε, νομίζω, τὸν ἄρχοντα τῆς Αἰγύπτου ἀκόμα καὶ τὸ νὰ δεῖ νὰ ἐκλέγουν τὸν δρόμον τῆς ἐλευθερίας ἐκείνους ποὺ χωρὶς νὰ θέλουν ἦσαν ζευγμένοι σὲ ἀναγκαστικά δεσμά. «Καὶ ἔβαλε ἐπικεφαλῆς αὐτῶν», λέγει, «ἐπιστάτες τῶν ἔργων, ὥστε μετὰ τὰ ἔργα νὰ τοὺς ταλαιπωρήσουν· ἔτσι ἔχτισαν πόλεις ὀχυρές γιὰ τὸν Φαραῶ, τὴν Πειθώμ, τὴν Ραμεσσή καὶ τὴν Ὠν, ποὺ εἶναι ἡ Ἡλιούπολη»⁸⁸. Αὐτὰ δηλαδὴ ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνυπόφορης πλεονεξίας, ταλαιπωρίες ἀτελείωτες στὸν πηλὸν καὶ στὸ κῶσιμον πλίθων, πόλεις μετὰ πυργωτὰ τεῖχη καὶ ἀναχώματα στοὺς ἀγρούς, ποὺ τέλειωναν τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, ἔτσι χωρὶς ἀμοιβὴ καὶ μετὰ ἀδιάκοπον ἰδρώτα αὐτῶν ποὺ δούλευαν. Ὑποτάσσοντας δηλαδὴ τὶς ταλαιπώρες ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων οἱ κοσμοκράτορες τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ μετὰ τοὺς πηλοὺς καὶ τοὺς πλίθους καὶ μετὰ ἔργα πάνω πρὸς τὴν γῆν καὶ γύρω ἀπὸ τὴν γῆν, τοὺς καταβασανίζουν, καὶ ἀφοῦ τὶς ὑποχρεώσουν σὲ μιὰ δουλείαν ὑπουλήν καὶ χωρὶς κέρδος (γιατὶ τέτοια εἶναι τὰ σαρκικὰ ἔργα καὶ τὰ σχετικὰ μετὰ τὸ σῶμα), τοὺς ἀναγκάζουν νὰ δεχθοῦν σκληρὰ καὶ γεμάτη μόχθους ζωὴ, ἡ ὁποία μετὰ κανένα τρόπο δὲν θὰ προσφέρει καμμιά ὠφέλεια σὲ αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ τὴν ἀσκοῦν. Καὶ πράγματι σὲ τί θὰ ὠφελήσουν τὰ σαρκικὰ ἔργα καὶ πάθη τὴν ἄθλια ψυχὴν μας; Στὸν διάβολον καὶ στοὺς δαίμονες θὰ δημιουργήσομε κέρδος καὶ θὰ εἶναι πλοῦτος καὶ καύχημα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὸν Φαραῶ, ποὺ πίστευε πῶς δὲν θὰ ἦταν δόξα μικρὴ νὰ τοῦ ἀνοικοδομήσουν πόλεις οἱ Ἰσραηλίτες χωρὶς τροφήν καὶ μισθόν, ἀναγκασμένοι νὰ ὑπομένουν αὐτὴν τὴν κατάστασιν.

ΠΑΛΛ. Ἔτσι εἶναι. Ὁ λόγος σου εἶναι ἀληθινὰ πολὺ ζωντανός.

ΚΥΡ. Ἐπανάληψη λοιπὸν καὶ εἰκόνα κατὰ κάποιον τρόπο καθαρῆ τῶν μάταιων καὶ ἀνίερων ἐπιδιώξεών μας πάνω πρὸς τὴν γῆν παριστάνει ὁ μόχθος τῶν Ἰσραηλιτῶν, καθὼς ἀπὸ πάνω μας μᾶς πιέζει καὶ ἐπιτίθεται ὁ ἴδιος ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ πονηρὲς δυνάμεις του, στοὺς ὁποίους ἡ θεία Γραφή δίνει τὰ ὀνόματα τῶν ἐπιστατῶν τῶν ἔργων. Ἐγὼ θὰ ἔλεγα ἔτσι τὸν πονηρὸν περισπασμόν, βουτηγμένο στὸν ἰδρώτα καὶ στὸν πόνον, καὶ γεμάτον ἀπὸ λάσπην καὶ ἀκαθαρσίαν καὶ ἀπὸ τὸν βούρκον τῆς ἡδονῆς.

87. Ἐξ. 1, 8-10.

88. Ἐξ. 1, 11.

καὶ τότε Θεὸς τοὺς ἀνοσιώτατά τε καὶ ἀγριώτατα ταῖς τῶν Αἰγυπτίων
 πλεονεξίαις κατηκισμένους, καὶ παρ' αὐτὸ τὸ χρεῶν δουλεύοντας.
 Ὑπουργὸν γὰρ τῆς εἰς αὐτοὺς ἡμερότητας, τὸν πανάριστον εὐθύς ἐ-
 ποιεῖτο Μωσέα. Ἡ γὰρ οὐχὶ καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τοῦτο δρῶντα Θεὸν
 5 εὐρήσομεν; Διωλισθηκόσι γὰρ ἡμῖν εἰς ἁμαρτίας, χαρίζεται μὲν τὸν
 ἔλεον, μεσίτην δὲ ὥσπερ πρὸς ἐλευθερίαν ἀναφέροντα ζωὴν ἐν ταῖς
 ἀπάντων καρδίαις τὸν οἰκειὸν εὐθύς ἐνίησι νόμον.

ΠΑΛΛ. Συνίημι ὃ φῆς.

ΚΥΡ. Βούλει δὴ οὖν, τὸ πλάτος τῆς ἱστορίας ἐπιτεμόντες, ὡς ἐνὶ τὰ
 10 εἰκότα λέγωμεν;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα

ΚΥΡ. Γέγραπται τοίνυν ὡδί· «Καὶ μετὰ ταῦτα εἰσῆλθε Μωσῆς καὶ
 Ἀαρὼν πρὸς Φαραῶ, καὶ εἶπον αὐτῶ· Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς
 Ἰσραήλ· Ἐξαπόστειλον τὸν λαόν μου, ἵνα μοι ἑορτάσωσιν ἐν τῇ ἐρήμῳ.
 15 Καὶ εἶπε Φαραῶ· Τίς ἐστίν, οὗ εἰσακούσομαι τῆς φωνῆς αὐτοῦ, ὥστε
 ἔξαποστεῖλαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ; Οὐκ οἶδα τὸν Κύριον, καὶ τὸν Ἰσρα-
 ἦλ οὐκ ἔξαποστελῶ». Οἱ μὲν γὰρ ἀμφὶ Μωσέα τε καὶ Ἀαρὼν, τῆς
 Αἰγυπτίων χώρας τε καὶ γῆς ἀνεῖσθαι δεῖν διεβεβαιοῦντο τὸν Ἰσραήλ,
 Θεοῦ καλοῦντος εἰς ἑορτήν· ἑορτὴ γὰρ ὄντος ἀληθῆς τὸν τῆς ἀνεθελή-
 20 του δουλείας ἀπολύσασθαι ζυγόν, καὶ ὑπὸ Θεῷ γενέσθαι λοιπόν, καὶ
 τὰ αὐτῶ θυμῆρη πληροῦν, ἀντεξάγοντος οὐδενός, ἥγουν τὸ αὐτῶ δο-
 κοῦν ἀνθελέσθαι τε καὶ ἀγαπᾶν ἀναγκάζοντος. Ἀθυρογλωττεῖ δὲ
 λίαν ὁ Φαραῶ, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης καταθρασύνεται, μήτε τὸν
 Κύριον ὅστις ποτέ ἐστίν εἰδέναι λέγων, μήτε μὴν ἀνήσειν τὸν Ἰσραήλ.
 25 Καταλήγει δὲ οὐδαμῶς ὁ θεοσπέσιος Μωσῆς, ἀποπεραίνεσθαι δὲ δεῖν
 τὸ τῶ Θεῷ δοκοῦν εὖ μάλα δισχυρίζεται. Παραποδίζοντος γὰρ εἰς
 ἐλευθερίαν ἰέναι τοῦ Σατανᾶ, τοὺς οἵπερ ἂν εἶεν ὑπ' αὐτῶ γεγονότες
 κατανδρίζεσθαι χρή, καὶ ἀμείνους γίνεσθαι παντὸς μὲν, οἶμαι δίχα κω-
 λήματος, ἥκιστα γεμῆν ὀρᾶσθαι δειλούς, ἀλλ' ἐγκεῖσθαι λέγοντας· «Ὁ
 30 Θεὸς τῶν Ἑβραίων προσκέκληται ἡμᾶς. Πορευσόμεθα οὖν ὁδὸν
 τριῶν ἡμερῶν εἰς τὴν ἔρημον, ὅπως θύσωμεν τῷ Θεῷ ἡμῶν, μή ποτε
 συναντήσῃ ἡμῖν θάνατος ἢ φόνος». Ταυτὶ γὰρ ἡμῖν καὶ ὁ σοφὸς τότε

Ἄλλὰ ὁ Θεὸς ἔδειχνε καὶ τότε τὸ ἔλεός του σ' αὐτοὺς ποὺ κακοποι-
οῦνταν μὲ τέτοιο ἀνόσιο καὶ σκληρότατο τρόπο ἀπὸ τὶς πλεονεκτικὲς
διαθέσεις τῶν Αἰγυπτίων, τοὺς ἔξω ἀπὸ κάθε πρέπον δούλους. Γιατὶ
ἀμέσως ἀνέδειξε τὸν πανάριστο Μωυσῆ ὑπηρέτη τῆς καλωσύνης του
πρὸς αὐτούς. Ἡ μήπως δὲν θὰ βροῦμε τὸν Θεὸ νὰ κάνει τὸ ἴδιο καὶ σ'
ἐμᾶς τοὺς ἴδιους; Γιατὶ, ἐνῶ ἔχομε ὀλισθήσει σὲ ἁμαρτίες, μᾶς χαρίζει τὸ
ἔλεός του, καὶ βάζει ἀμέσως μέσα στὶς καρδιὲς ὅλων μας μεσίτη τὸν δικό
του νόμο, ποὺ μᾶς ἀνεβάζει στὴν ἐλεύθερη ζωή.

ΠΑΛΛ. Τὸ κατανοῶ αὐτὸ ποὺ λές.

ΚΥΡ. Θέλεις λοιπὸν νὰ περιορίσομε τὴν ἔκταση τῆς ἱστορίας καὶ
νὰ ποῦμε τὰ πρέποντα ὅσο μπορούμε;

ΠΑΛΛ. Καὶ πολὺ μάλιστα.

ΚΥΡ. Ἔχει γραφεῖ λοιπὸν τὸ ἔξης· «Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ μπῆκε ὁ
Μωυσῆς μὲ τὸν Ἄαρων στὴν αἴθουσα τοῦ Φαραῶ καὶ τοῦ εἶπαν· Αὐτὰ
λέγει ὁ Κύριος καὶ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ· Στείλε τὸ λαό μου γιὰ νὰ μὲ ἑορτά-
σουν στὴν ἔρημο. Καὶ ὁ Φαραῶ εἶπε· Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ θ' ἀκούσω
τὴ φωνή του, ὥστε νὰ ἐλευθερώσω τοὺς Ἰσραηλίτες; Δὲν γνωρίζω τὸν
Κυριό σας καὶ δὲν θὰ ἀφήσω ἐλεύθερους τοὺς Ἰσραηλίτες»⁸⁹. Ὅσοι
ἦταν μαζὶ μὲ τὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἄαρων βεβαίωσαν τοὺς Ἰσραηλίτες,
ὅτι ἔπρεπε νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ κράτος καὶ τὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου, ἐπειδὴ
ὁ Θεὸς τοὺς καλοῦσε σὲ ἑορτή. Γιατὶ πραγματικὰ εἶναι ἀληθινὴ ἑορτὴ
ν' ἀποτιναχθεῖ ὁ ζυγὸς τῆς ἀθέλητης δουλείας καὶ νὰ βρεθεῖ κανεὶς
κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐκτελεῖ ὅσα τὸν εὐχαριστοῦν,
χωρὶς νὰ ἀντιτάσσεται κανένας, χωρὶς δηλαδὴ νὰ τὸν ἀναγκάζει ν' ἀντι-
προτιμᾷ καὶ νὰ ἀγαπᾷ ὅ,τι ἀρέσει σ' αὐτόν. Ἐκφράζεται ὁ Φαραῶ μὲ
πολλὴ ἀθυροστομία καὶ δείχνει μεγάλο θράσος ἐναντίον τῆς δόξας τοῦ
Κυρίου, λέγοντας πὼς οὔτε ποιὸς εἶναι ὁ Κύριος γνωρίζει οὔτε ὅτι θὰ
ἀφήσει τοὺς Ἰσραηλίτες. Ἀλλὰ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς δὲν σταματᾷ
καθόλου καὶ ὑποστηρίζει μὲ πείσμα ὅτι πρέπει νὰ πραγματοποιηθεῖ
αὐτὸ ποὺ ἀρέσει στὸν Θεό. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Σατανᾶς ἐμποδίζει τὴν
ἐξοδο στὴν ἐλευθερία ὅσων ἔχουν πέσει στὴν ἐξουσία του, αὐτοὶ πρέπει
νὰ δείχνουν ἀνδρεία καὶ νὰ νικοῦν, νομίζω, κάθετι χωρὶς ἐμπόδιο, καὶ
χωρὶς ἐλάχιστα νὰ φαίνονται δειλοί, ἀλλὰ νὰ ἐπιμένουν λέγοντας· «Μᾶς
ἔχει καλέσει ὁ Θεὸς τῶν Ἑβραίων. Ἄς βαδίσουμε τρεῖς μέρες δρόμο
στὴν ἔρημο, γιὰ νὰ προσφέρουμε θυσίες στὸν Θεό μας, μὴν τυχὸν καὶ μᾶς

89. Ἐξ. 5, 1-2.

διεκεκράγει Μωσῆς. Οὐ γὰρ δὴ καθ' ὁμοιότητα, φησί, τὴν πρὸς ὑμᾶς, ὡς Αἰγύπτιοι, μόσχος ἡμῖν τοῖς Ἑβραίοις τὸ σέβας, ἀλλ' οὐδὲ σὺς ἢ αἰξὶ ἢ βρέτας ἀνδρὸς καὶ πτηνῶν ἀποσκίασμα καὶ ἔρπετῶν εἰκόνες, τὰ ἐν σηκοῖς ἰδρυμένα. Ἐπικέκληται δὲ ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ Δεσπότης, ὃς τόδε
 5 σύμπαν διετεκμήνατο. Μέγας οὖν ἄρα, καὶ τοῖς Αἰγυπτίων ἀσύντακτος, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν, ὁ τῶν Ἑβραίων Θεός, ὃς εἰς τὴν ἔρημον ἡμᾶς καλεῖ, τὴν εὐάρεστον αὐτῷ θυσίαν προσκομιοῦντας ἐκεῖ. Σκοτιαμὸς μὲν οὖν Αἴγυπτος ὀνομάζεται, χρῆναι δέ, οἶμαι, τοὺς οἵπερ ἔσμεν πνευματικῶς προσβάλλειν τοῖς ἐν σκιᾷ καὶ τύποις. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς
 10 ἀποφοιτῶντας εὖ μάλα παντὸς οἶμαί που πράγματος τοῦ κατασκοτεῖν εἰωθότος, καὶ ὡσπερ τινὰ χώραν ἐκβεδηκότας τὴν ὑπὸ τῷ τυράνῳ κειμένην, φημί δὴ τῷ Σατανᾷ, τὸ ἐν ἀμαρτίαις εὐκολον, μεταχωρεῖν ἐπείγεσθαι νεανικῶς εἰς ἀνεμιμένην τε καὶ καθαρωτέραν ζωὴν, καὶ πολιτείας ἐννόμου διαστείχειν ὁδόν, οὐχ ὑποκειμένην δαίμοσι· δυνασόμεθα γὰρ εὖ τότε τοὺς τῆς δικαιοσύνης καρποὺς καταθύειν τῷ Θεῷ.
 15 Στέλλεσθαι δὲ δεῖν τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν διεμβεδαιοῦτο κατὰ τὴν ἔρημον, τὸ μὴ ἐγγὺς εἶναι τῶν τῆς φαυλότητος ὄρων καὶ ζωῆς τῆς τυραννουμένης διὰ τούτου δηλῶν. Σκήπτεται δέ τι καὶ σοφὸν ὁ θεοσπέσιος Μωσῆς, καὶ εὐαφόρμως δὴ λίαν ἀπονοσφίζεσθαι δεῖν τῆς
 20 Αἰγύπτου, φησίν, τοὺς ὑπὸ Θεοῦ κεκλήμενους «Μὴ πως γὰρ συναντήσῃ ἡμῖν θάνατος», φησίν, «ἢ φόνος».

ΠΑΛΛ. Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστιν; ἔτοιμον γὰρ οὐχὶ τοῖς θέλουσι νοεῖν.

ΚΥΡ. Ἐγὼ φράσω· Αἰγυπτίους ἦν ἔθος, τετήρηται δὲ καὶ εἰς δεῦ-
 25 ρο παρὰ τοῖς τῶν εἰδώλων προσκνηταῖς, τὸ δεῖν, εἰσφοιτῶντας ἐν ἱεροῖς, νεκρῶ περιτυχεῖν παραιτεῖσθαι σώματι. Μολυσμὸν γὰρ εἶναι τὸν ἀνωτάτω, φασί, τὸ οὐχ ὅπως δὴ μόνον, εἴ τις ἔλοιτο, θήγειν, ἀλλὰ γὰρ κἂν εἰ ἐν ψιλαῖς ταυταισί παραπίπτει θεαῖς. Οὐκοῦν ἐκ τῶν παρὰ σφίσι βίων ἀναπειθεὶ φρονεῖν, ὡς οὐκ ἂν γένοιτο καθαρῶς τὸ θύειν
 30 αὐτοῖς, εἰ ἐξ ἀπροόπτου ποθὲν τοῦτο δρᾶν ἠργημένοις παρατύχοι νεκρὸς ἢ φόνος, τοῦτ' ἐστιν, ἢ νόμῳ φύσεως τετελευτηκῶς, ἢ ὑπὸ τοῦ τῶν φονευόντων ἐκβεδιασμένος. Ὑμῖν γὰρ, ἔφασκεν, ἱερά τέ ἐστι καὶ

συναντήσει θάνατος ἢ φόνος»⁹⁰. Ἔτσι εἶχε φωνάξει τότε γιὰ μᾶς καὶ ὁ σοφὸς Μωυσῆς. Δὲν σεβόμαστε, Αἰγύπτιοι, ὅμοια μ' ἐσᾶς, ἐμεῖς οἱ Ἑβραῖοι μοσχάρι, οὔτε χοῖρο ἢ γίδα ἢ ξόανο ἀνθρώπου καὶ ἴσκιό τῶν πουλιῶν καὶ τῶν ἐρπετῶν εἰκόνες, ποὺ εἶναι ἐγκατεστημένα στοὺς βωμούς. Μᾶς ἔχει καλέσει ὁ Θεὸς καὶ Κύριός μας, ποὺ ἀρχιτεκτόνησε αὐτὸ τὸ σύμπαν. Εἶναι μέγας λοιπὸν καὶ ἀταίριαστος μὲ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ πᾶνω ἀπὸ κάθε κτίσμα ὁ Θεὸς τῶν Ἑβραίων, ποὺ μᾶς καλεῖ στὴν ἔρημο, γιὰ νὰ προσφέρουμε ἐκεῖ τὴν εὐάρεστη σ' αὐτὸν θυσία. Σκοτισμὸς λοιπὸν καλεῖται ἡ Αἴγυπτος, καὶ πρέπει, νομίζω, ἐμεῖς ποὺ εἴμαστε πνευματικοί, νὰ κατανοοῦμε πνευματικὰ ὅσα δίνονται μὲ τὴ σκιά καὶ τοὺς τύπους. Πρέπει λοιπὸν, νομίζω, ξεφεύγοντας σίγουρα ἀπὸ κάθε πράγμα ποὺ μᾶς σκοτίζει καὶ σὰ νὰ ἔχομε βγεῖ ἀπὸ κάποια χώρα, τὴν εὐκολία τῆς ἁμαρτίας, ποὺ ἐξουσιάζεται ἀπὸ τὸν τύραννο, ἐννοῶ τὸν Σατανᾶ, νὰ διαστοῦμε νὰ μεταφερθοῦμε ἀποφασιστικὰ σὲ ἐλεύθερη καὶ καθαρότερη ζωὴ καὶ νὰ βαδίσουμε τὸν δρόμο τῆς ἐννομης ζωῆς, ποὺ δὲν ὑποτάσσεται στοὺς δαίμονες. Γιατὶ θὰ μπορέσουμε τότε πολὺ καλὰ νὰ προσφέρουμε ὡς θυσία στὸν Θεὸ τοὺς καρποὺς τῆς δικαιοσύνης. Βεβαίως ὁ Μωυσῆς ὅτι ἔπρεπε οἱ Ἰσραηλίτες νὰ βαδίσουν δρόμο τριῶν ἡμερῶν μέσα στὴν ἔρημο, δηλώνοντας μὲ αὐτὸ ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἶναι κοντὰ στὴν περιοχὴ τῆς φαυλότητος καὶ τῆς ζωῆς ποὺ καταπιέζεται ἀπὸ τὴν τυραννία. Χρησιμοποιεῖ καὶ κάποιο σοφὸ τέχνασμα ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς καὶ μὲ πολὺ καλὴ ἀφορμὴ λέγει ὅτι πρέπει ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο οἱ καλεσμένοι ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ λέγει· «Μήπως μᾶς συναντήσει θάνατος ἢ φόνος».

ΠΑΛΛ. Τί ἀκριβῶς σημαίνει αὐτό; Γιατὶ δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ τὸ ἐννοήσουν ὅσοι θέλουν.

ΚΥΡ. Θὰ σοῦ πῶ. Ὑπῆρχε συνήθεια στοὺς Ἑβραίους, ποὺ διατηρεῖται μέχρι σήμερα σὲ ὅσους προσκυνοῦν τὰ εἰδῶλα, ὅτι μπαίνοντας σὲ ναοὺς πρέπει ν' ἀποφεύγουν νὰ συναντήσουν κάποιο νεκρὸ σῶμα. Γιατὶ, λένε, εἶναι ὁ μεγαλύτερος μολυσμὸς ὄχι μονάχα ν' ἀγγίξει αὐτὸ ποὺ θέλει κάποιος, ἀλλὰ καὶ μόνο ἀπλῶς νὰ τὸ κοιτάξει. Ἀπὸ τίς δικές τους λοιπὸν συνήθειες τοὺς πείθει νὰ πιστεύουν, ὅτι δὲν θὰ ἦταν καθαρὸς οἱ θυσίες τους, ἂν ἀπρόοπτα, ἐνῶ ἔχουν ἀρχίσει νὰ θυσιάσουν, τύχει νὰ περᾶσει νεκρὸς ἢ σκοτωμένος, δηλαδή ἢ πεθαμένος σύμφωνα μὲ τὸν φυσικὸ νόμο ἢ θύμα κάποιου φονιά. Γιατὶ ἐσεῖς, ἔλεγε, ἔχετε ναοὺς

τεμένη, κλειθρά τε καὶ πύλαι, ὧν εἴσω τυχὸν εἰσδεδραμηκόσιν ἐξέ-
 σται θύειν ἀγνώως, ὥσπερ ἂν οἶθε κατὰ σφᾶς αὐτούς ἡμᾶς δὲ ἀνάγ-
 κη κατὰ μέσην θύοντας πόλιν, ἐν τριόδοις τε καὶ ἐν ἄγροϊς, ταῖς τῶν
 τεθνεώτων καταμολύνεσθαι θέαις. Τὸ γὰρ ἀπειργον ὄροις, παν-
 5 τελῶς οὐδέν. Καὶ ὁ μὲν τῆς ἱστορίας λόγος ἔχει ἂν ἡμῖν ὡς ἐν ἔθεσι
 τῶν Αἰγυπτίων τὸ πιθανόν, εἶη δ' ἂν ὀρθῶς εἰρημένον τὸ ὑπὸ τοῦ
 πανσόφου Μωσέως, κἂν εἰ νοοῖτο πνευματικῶς. Χρὴ γὰρ ἡμᾶς ὡς ἐν
 ἐρήμῳ θύειν, καὶ ἐορτὴν ἀγίαν ἀποπεραίνειν Θεῷ, τῆς Αἰγυπτίων
 ἀπαίροντας, παραιτεῖσθαι δὲ καὶ θανάτου θέαν. Σχολαίῳ γὰρ κῶ καὶ
 10 βεβηκότι μακρὰν τοῦ κατασκοτίζεσθαι κοσμικῶς, καὶ τῶν εἰς νεκρό-
 τητα καὶ φθορὰν κατακομιζόντων τὸν ὀφθαλμὸν ἀπαλλάττοντες,
 θύσομεν καθαρῶς τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ. Ἔργα δὲν νεκρά, τὰ
 σαρκὸς ἂν εἶη. Σκοτισμὸς δὲ κοσμικός, ἢ ἐκ πονηρῶν καὶ εἰκαίων
 περισπασμῶν ἐπιθόλωσις, τὸν καθαρὸν τε καὶ διανγῆ τῆς διανοίας
 15 αἰθέρα καταμολύνουσα. Ὡν ὅτι προσῆκεν ἀπονοσφίζεσθαι τοὺς
 εἰλικρινῶς λατρεύειν ἐθέλοντας, καὶ ὁ τῆς ἱστορίας ἡμᾶς ἀναπτέθει
 λόγος.

ΠΑΛΛ. Καὶ μὴν τοῦτό γέ ἐστιν οὐκ ἀσυμφανές· τὰ δ' οὖν ἐφεξῆς
 διαπέραινέ μοι.

20 ΚΥΡ. Τοὺς μὲν οὖν ἐξ Ἰσραὴλ δύσοιστος οἶμαί τις καὶ δριμύς τῆς
 ἀρχαίας ἐλευθερίας εἰσέθει πόθος ἀπονενευκότες δὲ ἤδη πρὸς τοῦτο,
 δεινῶς κατηρέθιζον εἰς ὀργὰς τὸν τοῖς τῆς δουλείας ἐγκαταδέοντα
 ζυγοῖς. Ἔργον δὲ εἶναι σχολῆς τὰς ἐπὶ τοιοῖσδε λέγων ἐπιθυμίας, ἐγ-
 κατατείνεσθαι σφίσι τὸν ἐπὶ τοῖς ἔργοις ἰδρωῖτα κελεύει, τῆς μὲν ἐν ἔθει
 25 συντάξεως ἀνυπερθέτως ἐξαιτουμένης, περιτεμνομένης δὲ ἀσυνήθως
 αὐτοῖς τῆς τῶν ἀχύρων διανομῆς ἔφασκε γάρ, ὅτι «Σχολάζετε, σχολα-
 σταί ἐστε, διὰ τοῦτο λέγετε, Πορευθῶμεν καὶ θύσωμεν τῷ Θεῷ ἡμῶν.
 Νῦν οὖν πορευθέντες ἐργάζεσθε· τὸ γὰρ ἄχυρον οὐ δοθήσεται, καὶ τὴν
 σύνταξιν τῆς πλινθείας αὐτοὶ δώσετε. Ἐώρων οὖν οἱ Γραμματεῖς τῶν
 30 υἱῶν Ἰσραὴλ ἑαυτοὺς ἐν κακοῖς, λέγοντες· Οὐκ ἀπολείψετε ἀπὸ τῆς
 πλινθείας τὸ καθῆκον τῇ ἡμέρᾳ. Συνήντησαν δὲ Μωσῆ καὶ Ἀαρὼν
 ἐρχομένοις εἰς συνάντησιν αὐτοῖς, ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ

καὶ ἱερά, κλειδωνιές καὶ πύλες, μέσα στὰ ὅποια μπορεῖτε νὰ μπεῖτε καὶ νὰ προσφέρετε θυσία καθαρὴ, ὅπως νομίζετε μὲ τὰ δικά σας ἔθιμα, ἐνῶ ἔμεῖς εἶναι ἀνάγκη, προσφέροντας θυσία στὸ κέντρο τῆς πόλης, στὰ σταυροδρόμια καὶ στὰ χωράφια, νὰ καταμολυνῶμαστε μὲ τὴ θεὰ πεθαμένων. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἀπολύτως τίποτε νὰ ἐμποδίσει τὴ θεὰ. Καὶ ὁ λόγος βέβαια τῆς ἱερᾶς Ἱστορίας σχετικὰ μὲ τὶς συνήθειες τῶν Αἰγυπτίων ἔχει πιθανότητα, καὶ ἔχει λεχθεῖ ὀρθὰ αὐτὸ πὺν εἶπε ὁ πάνσοφος Μωυσῆς, ἔστω καὶ ἂν τὸ ἐννοοῦμε ἔμεῖς πνευματικὰ. Πρέπει δηλαδὴ ἔμεῖς νὰ θυσιάζομε σὰν στὴν ἔρημο καὶ νὰ ὀλοκληρώνομε μιὰ ἐορτὴ ἁγία πρὸς τὸν Θεὸ ἀναχωρώντας ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ν' ἀποφεύγομε καὶ τὴ θεὰ τοῦ θανάτου. Γιατὶ μὲ νοῦ πὺν ἡσυχάζει καὶ ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς σκοτασμοὺς καὶ ἀπαλλάσσοντας τὸν ὀφθαλμὸ μας ἀπὸ ὅσα τὸν ὀδηγοῦν στὴ νεκρότητα καὶ τὴ φθορὰ, θὰ προσφέρομε θυσία καθαρὴ στὸν παντοκράτορα Θεό. "Ἔργα νεκρὰ, εἶναι τὰ ἔργα τῆς σάρκας. Ἐνῶ σκοτισμὸς κοσμικὸς εἶναι τὸ θόλωμα ἀπὸ τοὺς πονηροὺς καὶ μάταιους περισπασμοὺς, πὺν καταμολύνει τὸν καθαρὸ καὶ διαυγὴ αἶθέρα τῆς διάνοιας, ἀπὸ τὶς ὅποιες τὸ ὅτι πρέπει ν' ἀπομακρύνονται ὅσοι θέλουν νὰ λατρεύουν εἰλικρινὰ τὸν Θεὸ μᾶς πείθει καὶ ὁ λόγος τῆς ἱερᾶς Ἱστορίας.

ΠΑΛΛ. Καὶ βέβαια αὐτὸ δὲν εἶναι σκοτεινὸ. Ὁλοκλήρωσέ μου ὁμως τὰ ἐπόμενα.

ΚΥΡ. Τοὺς Ἰσραηλίτες λοιπὸν τοὺς εἶχε κυριεύσει ἓνας δυσβάστακτος καὶ ὄξυς πόθος γιὰ τὴν παλαιὰ τους ἐλευθερία, καὶ ἐπειδὴ εἶχαν ἐκδηλώσει ἤδη τὴ διάθεσή τους πρὸς αὐτὸ, διήγειραν φοβερὰ τὴν ὀργὴ ἐκείνου πὺν τοὺς εἶχε δεμένους στὸν ζυγὸ τῆς δουλείας. Καὶ ἐπειδὴ ἔλεγε πὺς ἀποτέλεσμα τῆς ἀργίας τους εἶναι οἱ ἐπιθυμίες τους γι' αὐτὰ, προστάζει νὰ ἐπιτείνεται ὁ ἰδρώτας τους γιὰ τὴν ἐργασία τους, καὶ ἐνῶ τοὺς ζητοῦσαν τὴ χωρὶς ἀναβολὴ ἐκπλήρωση τοῦ συνηθισμένου ἔργου τους, τοὺς περιορίζαν ἀσυνήθιστα τὴ διανομὴ τοῦ ἀχύρου. Γιατὶ τοὺς ἔλεγε: «Δὲν ἐργάζεστε, εἶστε ὀκνηροί, καὶ γι' αὐτὸ λέτε, Θὰ πᾶμε νὰ θυσιάσομε στὸν Κύριο τὸν Θεὸ μας. Πηγαίνετε λοιπὸν τώρα νὰ δουλέψετε. Δὲν θὰ σᾶς δοθεῖ τὸ ἄχυρο, ἀλλὰ θὰ δώσετε τὸν ὀρισμένο ἀριθμὸ πλιθίων. Ἐβλεπαν λοιπὸν οἱ Γραμματεῖς τῶν Ἰσραηλιτῶν ὅτι βρίσκονταν σὲ φοβερὴ κατάσταση καὶ ἔλεγαν στὸν λαό: Δὲν θὰ ὑπολειφθεῖτε στὰ πλιθιά ἀπὸ τὸ καθορισμένο μέτρο τῆς ἡμέρας. Συνάντησαν τὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἀαρὼν πὺν ἔρχονταν νὰ τοὺς συναντήσουν βγαίνοντας ἀπὸ τὸ πα-

Φαραώ, καὶ εἶπον αὐτοῖς Ἐπίδοι ὁ Θεὸς ὑμᾶς, καὶ κρίναι ὅτι ἐβδελύ-
 ξατε τὴν ὁσμὴν ἡμῶν ἐναντίον Φαραώ, καὶ ἐναντίον τῶν θεραπόντων
 αὐτοῦ, δοῦναι ραμφαίαν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἀποκτεῖναι ἡμᾶς». Ἡ
 γὰρ, ὡς φιλότης, οὐκ ἀτρεκέες εἶναι φήσ, ὡς ἐπειδὴν ἔλοιτό τις τῆς τοῦ
 5 διαβόλου πλεονεξίας ἀπολύσασθαι τὸν ζυγόν, καὶ τὸ λαμπρὸν καὶ
 ἐλεύθερον τῆς εἰς Θεὸν λατρείας ἀντανελέσθαι καύχημα, σχολάσαι τε
 καὶ γνῶμαι τὸν ἀληθῶς Δεσπότην, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον
 «Σχολάσατε καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός», ἐγκαλέσει μὲν
 ἡμῖν ὡς ἀνόσιόν τι χρῆμα, τὴν ἐπὶ τῶδε σχολὴν καὶ θέλησιν, κατεξανί-
 10 σταται δὲ τοῖς ἄλλοις ὁμοῦ πονηροῖς τε καὶ ἀκαθάρτοις πνεύμασιν ὁ
 πάντων ἐχθρός, σαρκικῆς μὲν καὶ γεώδους ἀκαθαρσίας καὶ τῶν ἐν
 κόσμῳ ἀκαταλήπτως ἔχασθαι, κατὰ τὸ ἐκάστω σὺνήθες, ἐπαναγκάζων,
 ἀγρίως, ἀπέχεσθαι δὲ τῆς ἐντριβοῦς φανυλότητος ἠκιστα μὲν ἐφιεῖς,
 δυσπόριστον δὲ καὶ τοῦτο τιθεῖς, ὡς ἂν μὴ τῶ λίαν ἐτοίμῳ διαπτύοιτό
 15 τε καὶ εἰς κόρον ἴοι τὸ κακόν; Ταυτὶ γὰρ, οἴμαι, καταδηλοῦν, τὸ ἐξαι-
 τεῖν μὲν εὐτόνως τῆς πλινθείας τὴν σύνταξιν, τὰ δὲ δι' ὧν ἂν γένοιτο
 ραδίως ἀποστερεῖν, τοῦτ' ἔστιν, τὸ ἄχυρον. Πεφύκαμεν δέ πως, τότε δὴ
 μάλιστα προθυμότητά τε καὶ εὐσθενέστατα τὰ συνήθη ζητεῖν καὶ θεο-
 μοτέραις ἐπιθυμίαις ἐπ' αὐτὰ καταφλέγεσθαι, ὅτε τι φαίνοιτο μεταξὺ
 20 τὸ ὡς ἐξ ἀνάγκης ἀποφέρων ἐπὶ τὸ μὴ δύνασθαι τυχεῖν. Θείου δὲ δὴ
 νόμου τὸν ἀνθρώπινον νοῦν τὰ αἰσχίῳ μεταπαιδεύοντος μακρὰ τις
 εἰσδύνει τότε δὴ μάλιστα ποθῆ, καλοῦσα πρὸς τὰ αὐτά, καὶ μονονουχί
 τοῦ νομοθέτου καταδοῶν ἀναπειθουσα· καὶ τοῦδε δὴ πάλιν ὡς ἐν
 σκιαῖς ἀπόδειξις οἱ Γραμματεῖς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἐντροχόμενοί τε τοῖς
 25 ἔργοις, καὶ τὴν ἐπ' αὐτὰ ραδίαν οὐχ ὀρῶντες ὀδὸν ἄχυρου γὰρ ἦσαν
 ἐν σπάνει, ἐπητιῶντο δὲ λίαν Μωσέα τε καὶ Ἀαρὼν τῆς ἐπενηνεγμέ-
 νης αἰτίας αὐτοῖς, πρόφασιν αὐτοῦς γενέσθαι λέγοντες, καὶ δυσσαχθε-
 στέραν ἀνατλήναι τῆς πλεονεξίας τὴν ἔφοδον, οὐχ ἑτέρου του χάριν, ἢ
 ὅτι δὴ μόνον ἐλευθερίας αὐτοῦς εἰσέδου πόθος, τοῖς παρ' αὐτῶν λόγοις
 30 ἀναπεπεισμένους.

ΠΑΛΛ. Οὐ γὰρ οἶει λέγειν τὰ εἰκότα καὶ ἀληθῆ;

ΚΥΡ. Παντάπασι μὲν οὖν, ὡς Παλλάδιε· ἅμα γὰρ ἡμᾶς ἐπιθυμία

λάτι τοῦ Φαραώ, καὶ τοὺς εἶπαν· Ὁ Θεός νὰ δεῖ καὶ νὰ σᾶς κρίνει, ἐπειδὴ κάνατε σιχαμερὴ τὴν παρουσίᾳ σας ἐνώπιον τοῦ Φαραώ καὶ ἐνώπιον τῶν ὑπηρετῶν του, ὥστε δώσετε μάχαιρα στὰ χέρια του νὰ μᾶς σκοτώσει»⁹¹. Ἡ θὰ πείς, ἀγαπητέ μου, δὲν εἶναι ἀληθινὸ, ὅταν θελήσει κάποιος ν' ἀποτινάξει τὸν ζυγὸ τῆς διαβολικῆς κυριαρχίας καὶ νὰ τὸν ἀντικαταστήσει μὲ τὸ λαμπρὸ καὶ ἐλεύθερο καύχημα τῆς λατρείας πρὸς τὸν Θεό, ὥστε νὰ παραδοθεῖ στὴν ἡσυχία καὶ νὰ γνωρίσει τὸν ἀληθινὸ Κύριο σύμφωνα μὲ τὸν Ψαλμικὸ λόγο, «Ἀπαλλαχθεῖτε ἀπὸ κάθε περισπασμὸ καὶ μάθετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος καὶ Θεός»⁹², ὅτι θὰ μᾶς κατηγορήσει τὴν ἀργία μας γι' αὐτὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία μας ὡς κάτι ἀνόσιο καὶ θὰ ἐπαναστατήσῃ μαζί μὲ τὰ ἄλλα πονηρὰ καὶ ἀκάθαρτα πνεύματα ὁ ἐχθρὸς ὅλων, ἀναγκάζοντάς μας ἄγρια νὰ εἴμαστε προσκολλημένοι χωρὶς τέλος στὴ σαρκικὴ καὶ γήινη ἀκαθαρσία καὶ στὸν κόσμον ὅπως ἦταν συνηθισμένος ὁ καθένας καὶ ἐλάχιστος ἐπιτρέποντας ν' ἀπέχομε ἀπὸ τὴ φαυλότητα ὅπου ζούσαμε, κᾶνοντας καὶ αὐτὸ δυσκατόρθωτο, ὥστε μὲ τὴ μεγάλη του εὐκολία νὰ μὴν περιφρονεῖται τὸ κακὸ καὶ φτάσει στὸν κορεσμό; Αὐτὸ νομίζω σημαίνει, τὸ ν' ἀπαιτεῖται ἀσταμάτητα ἢ κατασκευὴ τῶν πλιθιῶν, νὰ τοὺς στεροῦν ὅμως ὅσα θὰ διευκόλυναν τὸ ἔργο τους, δηλαδὴ τὸ ἄχυρο. Γιατὶ εἴμαστε ἔτσι πλασμένοι, τότε κυρίως νὰ ζητοῦμε μὲ μεγάλη προθυμία καὶ δύναμη τὰ συνηθισμένα σὲ μᾶς καὶ νὰ φλεγόμεστε ἀπὸ θερμότερες ἐπιθυμίες γι' αὐτὰ, ὅταν σὸ μεταξὺ φανεῖ κάτι ποὺ ὀδηγεῖ κατ' ἀνάγκη στὴν ἀδυναμία ἐπιτυχίας αὐτῶν. Ὅταν ὅμως ὁ θεῖος νόμος ἀπομακρύνει τὸν ἀνθρώπινον νοῦ ἀπὸ τὰ αἰσχρὰ, τότε ἕνας συνεχῆς πόθος ξυπνᾷ μέσα μας καλώντας μας πρὸς αὐτά, καὶ μᾶς πείθει νὰ κατηγοροῦμε κατὰ κάποιο τρόπο τὸν νομοθέτη. Καὶ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἀπόδειξη πάλι σκιάδης εἶναι οἱ Γραμματεῖς τῶν Ἰσραηλιτῶν, οἱ ὅποιοι καὶ μὲ τὰ ἔργα βασανίζονταν, καὶ δὲν ἔβρισκαν τὸν εὐκολὸ δρόμο γι' αὐτὰ. Γιατὶ εἶχαν ἔλλειψη ἀχύρου καὶ κατηγοροῦσαν βαριά τὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἀαρών, ὅτι ἦταν αὐτοὶ ἡ αἰτία τῆς ἐνοχῆς ποὺ τοὺς καταλόγιζαν, λέγοντας ὅτι αὐτοὶ εἶχαν γίνῃ ἡ ἀφορμὴ νὰ ὑποφέρουν βαρύτερη τὴν ἐπίθεση τῆς ἀπληστίας τῶν ἐξουσιαστῶν τους, ὄχι γιὰ κάποιο ἄλλο λόγο, παρὰ μονάχα γιατί τοὺς εἶχε κυριεύσει ὁ πόθος τῆς ἐλευθερίας, πιστεύοντας στὰ ὅσα τοὺς ἔλεγαν.

ΠΑΛΛ. Δὲ νομίζεις ὅτι ἔλεγαν τὰ πρέποντα καὶ τὰ ἀληθινὰ;

ΚΥΡ. Ἀπόλυτα, Παλλάδιε· γιατί ταυτόχρονα ἐπιθυμία χρηστὴ καὶ

92. Ψαλμ. 45, 11.

χρηστή καὶ λογισμὸς ἀγαθὸς ἀνεσόβησε τυχὸν πρὸς τὸ δεῖν ἐλέσθαι τὰ
 τῶ Θεῷ δοκοῦντα, καὶ νόμον τοῦ πρὸς εὐσέβειαν διαμεμνήμεθα· κα-
 τὰ γχει δὲ μάλιστα χειρόνως ἐπὶ τὸ σίνεσθαι πεφυκὸς ὁ πάντων ἐχθρὸς,
 πλὴν ἐκρούεται καὶ σῶζει Θεός. Καὶ γοῦν ἔφη πρὸς Μωσέα: «Βάδισον,
 5 εἰπέ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, λέγων, Ἐγὼ Κύριος, καὶ ἐξάξω ὑμᾶς ἀπὸ τῆς
 δυναστείας τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ρύσομαι ὑμᾶς ἐκ τῆς δουλείας αὐτῶν,
 καὶ λυτρώσομαι ὑμᾶς, ἐν βραχίονι ὑψηλῷ καὶ κρίσει μεγάλη, καὶ
 λήψομαι ὑμᾶς εἰς λαὸν ἑμαντῶ. Καὶ ἔσομαι ὑμῶν Θεός, καὶ γνώσεσθε
 ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν, ὁ ἐξαγαγὼν ὑμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐκ
 10 τῆς δυναστείας τῶν Αἰγυπτίων». Ἀποτρέποντος γὰρ ἡμᾶς τοῦ Σατα-
 νᾶ, καὶ ἀπάσης ἀγαθῆς ἐξανίσταντος ἐπιθυμίας, καὶ τῶν εἰς τοῦτο δια-
 νευμάτων δι' ὧν ἂν δύναίτο παρωθοῦντος τρόπων, προτρέπει πρὸς
 θέλησιν ἀγαθὴν ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος, ἄθραυστον μὲν τὸν ἐπικουροῦντα
 δεικνύς, ἐλπίδι δὲ τῇ λιπαρωτάτῃ παραθήγων εἰς εὐτολμίαν, καὶ πίστει
 15 νευρῶν καὶ τῶ Θεῷ προσνέμων, ὡς ἀληθῶς σωτήρι καὶ λυτρωτῇ.

ΠΑΛΛ. Ὡς πανάριστόν τι χρῆμα καὶ σωτήριον ἢ πίστις, καὶ τὸ
 δεῖν ἔπεσθαι διψῆν τῷ Θεῷ!

ΚΥΡ. Ὁρθῶς ἔφησ Ἐρπει δὲ ὅτι πρὸς πέρας ἢ πίστις τὸ ἀγαθόν,
 εἴση τοι καλῶς, ἐκτελευτῶντος ἡμῖν τοῦ λόγου πρὸς τὸν ἴδιον σκοπόν.
 20 Ἐπειδὴ γὰρ ἤκον πρὸς τὸν Φαραὼ διαλεξόμενοι πάλιν οἱ ἀμφὶ
 Μωσέα, ἀνεῖναί τε τῆς Αἰγυπτίων καὶ ἀπολυσαὶ δεσμῶν τῶν πάλαι
 τὸν Ἰσραὴλ ἀναπείσοντες, σημείοις ἐκδυσωπεῖν τοῖς ὑπὲρ λόγον ἤθε-
 λον, ράβδου τε εἰς ὄφιν μεταπλασμὸν ἐπεδείκνυον, καὶ ἔτι τοῦ γε μεί-
 ζονά τε καὶ ὑπερφερῆ κατορθοῦν δύνασθαι προχειρότατα, διὰ Θεοῦ
 25 σαφῶς ἐπηγγέλλοντο. Ὁ δὲ τοῖς ἰδίους ἰσουργεῖν ἐκέλευε Μάγοις,
 μονονουχὶ διὰ τούτου βοῶν Οὐκ ἀγνώτες ἔργων τῶν τοιούτων ἡμεῖς.
 Πλεῖστοι δὲ ὅσοι παρ' Αἰγυπτίοις ἢ καθ' ὑμᾶς καὶ μελέτημα τοῖς Μά-
 γοις τὸ θαυματουργεῖν, οἷς καὶ ὑμεῖς ἐναρίθμιοι. Σκληρυνομένῳ δὲ
 λίαν καὶ οὐκ ἀνιέντι τὸν Ἰσραὴλ, τέσσαρες δειναὶ καὶ ἀλλήλων χεῖρους
 30 ἐπιφέρονται πληγαί· ὕδατός τε γὰρ εἰς αἷμα μεταβολὴ παραδόξως

λογισμὸς ἀγαθὸς μᾶς ἔσπρωξε ἴσως στήν ἀνάγκη νὰ ἐπιθυμήσομε ὅσα ἀρέσουν στὸν Θεὸ καὶ μαζὶ θυμόμαστε καὶ τὸν νόμο γιὰ τὴν εὐσέβεια, καὶ μᾶς πνίγει μάλιστα χειρότερα τὸ ὅτι ἔχει στήν αἰσχροὴ φύση του νὰ μᾶς καταδασανίζει ὁ ἐχθρὸς ὄλων. Ἄλλὰ τὸν ἀποκροῦει ὁ Θεὸς καὶ μᾶς σώζει. Εἶπε λοιπὸν στὸν Μωυσῆ· «Πήγαινε καὶ πὲς στοὺς Ἰσραηλίτες· Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος, καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς θγάλω ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν Αἰγυπτίων, θὰ σᾶς ἐλευθερώσω ἀπὸ τὴ δουλεία τους καὶ θὰ σᾶς λυτρώσω μὲ τὸ παντοδύναμο χέρι μου καὶ μὲ τὴ μεγάλη τιμωρία ποὺ θὰ στείλω, καὶ θὰ σᾶς λάβω καὶ θὰ σᾶς ἔχω λαὸ δικό μου. Θὰ εἶμαι ὁ Θεὸς σας καὶ θὰ ἀναγνωρίσετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος καὶ Θεὸς σας, ποὺ σᾶς ἔβγαλε ἀπὸ τὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀπὸ τὴν καταδυνάστευση τῶν Αἰγυπτίων»⁹³. Ἐνῶ δηλαδή μᾶς ἀποτρέπει ὁ Σατανᾶς καὶ προσπαθεῖ νὰ ξεριζώσῃ κἄθε ἀγαθὴ ἐπιθυμία καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς ἀπομακρύνει μὲ ὅποιους τρόπους μπορεῖ μακριὰ ἀπὸ τὶς σκέψεις ποὺ κλίνουν σ' αὐτὴ, μᾶς προτρέπει πρὸς τὴν ἀγαθὴ θέληση ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ, παρουσιάζοντας ἀκατανίκητον ἐκεῖνον ποὺ μᾶς βοηθᾷ, ἐνῶ μᾶς διεγείρει μὲ ἐλπίδα ἰσχυρὴ σὲ εὐτολμία, μᾶς δυναμώνει μὲ τὴν πίστη, καὶ ἀποδίδει ὅλα στὸν Θεὸ ποὺ εἶναι ἀληθινὰ σωτῆρας καὶ λυτρωτῆς μας.

ΠΑΛΛ. Εἶναι πανάριστο πρᾶγμα καὶ σωτήριο ἢ πίστη καὶ τὸ ν' ἀκολουθεῖ κανεὶς μὲ ἀξεδίψαστο πόθο τὸν Θεό.

ΚΥΡ. Τὸ εἶπες ὀρθά. Ὅτι ὅμως ἢ πίστη ὀδηγεῖ τὸ ἀγαθὸ στὸ τέλος, θὰ τὸ μάθεις καλά, καταλήγοντας ὁ λόγος μας στὸ σκοπὸ του. Ὅταν δηλαδή πῆγαν πάλι γιὰ νὰ μιλήσουν μὲ τὸν Φαραῶ ὁ Μωυσῆς καὶ οἱ σύντροφοί του, προσπαθώντας νὰ τὸν πείσουν νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὰ παλαιὰ δεσμά τους, ἤθελαν νὰ τὸν κάμψουν μὲ θαυμαστὰ ἔργα πέρα ἀπὸ τὸ λόγο, παρουσιάζοντας τὴ μεταμόρφωση τοῦ ραβδιοῦ σὲ φίδι, καὶ ὑπόσχονταν μὲ σαφήνεια ὅτι μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ μπορούσαν εὐκολότερα νὰ κατορθώσουν πρᾶγματα ἀκόμα μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτό. Ὁ Φαραῶ ὅμως ἔδωσε διαταγὴ στοὺς μάγους του νὰ κἀνουν τὰ ἴδια, καὶ μὲ τὴ διαταγὴ αὐτὴ ἦταν σὰ νὰ ἤθελε νὰ τοὺς πει· Δὲν εἶμαστε ἐμεῖς ἄπειροι ἀπὸ τέτοια ἔργα, καὶ εἶναι πολὺ περισσότεροι αὐτοὶ ποὺ τὰ κἀνουν ἀνάμεσα στοὺς Αἰγυπτίους, παρὰ ἀνάμεσα σὲ σᾶς. Ἐργὸ τῶν μάγων εἶναι ἢ θαυματουργία, καὶ λογιαριάζεστε σ' αὐτοὺς καὶ ἐσεῖς. Κι ἐπειδὴ σκλήρυνε πολὺ τὴ στάση του καὶ δὲν ἄφηνε τοὺς Ἰσραηλίτες, τοῦ καταφέρθησαν τέσσερες βαρεῖες πληγές, ἢ μία χειρότερη ἀπὸ τὴν

ἐπράττετο, βάτραχοί τε καὶ σκνίπες, καὶ τελευταία κινόμνια, μαλθακώτερον ἤδη πως ὡς ἐξ ἀνάγκης οὐ φορητῆς ἀπετέλουν τὸν Φαραώ. Εἰσκαλεσάμενος δὴ τοὺς ἀμφὶ Μωσέα, φησὶν· «Εἰσελθόντες θύσατε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν ἐν τῇ γῆ. Καὶ εἶπε Μωσῆς· Οὐ δυνατὸν γενέσθαι 5 οὕτως· τὰ γὰρ βδελύγματα τῶν Αἰγυπτίων θύσομεν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν; Ἐὰν γὰρ θύσωμεν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν τὰ βδελύγματα τῶν Αἰγυπτίων ἐναντίον αὐτῶν, λιθοβοληθησόμεθα. Ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν πορευσόμεθα εἰς τὴν ἔρημον, καὶ θύσομεν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν, καθάπερ εἶπεν ἡμῖν. Καὶ εἶπε Φαραώ· Ἐγὼ ἀποστελῶ ὑμᾶς, καὶ θύσετε 10 Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀλλ' οὐ μακρὰν ἀποτενεῖτε τοῦ πορευθῆναι». Ἀντεξάγοντι μὲν γὰρ τῷ Σατανᾷ, καὶ ταῖς εἰς τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν προθυμίαις ἀντιφέρεσθαι ἐγνωκῶτι νεανικῶς τὴν ἑαυτοῦ μισοπονηρίαν, ἀντανίστησι Θεός, καὶ κατάγχει θρασυνόμενον καὶ τιθασεύει πληγαῖς. Ὁ δὲ τότε μόλις ἐφήσι μὲν οὐχ ἑκόν, πειρᾶται δ' 15 οὖν ὁμοῦς ἀναπείθειν ἡμᾶς, ποιεῖσθαι μὲν οὐκ ἀκριβῆ τὴν εἰς Θεὸν λατρείαν, μὴ μὴν ἔτι παντελῶς καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ δουλείας ἀποφοιτᾶν. Οὐ γὰρ ἔξω γῆς ἰδίας, ἀλλ' ἐν αὐτῇ χρῆναι θύειν τοῖς Ἰουδαίοις ἐκέλευε. Σοφώτατα δὲ Μωσῆς, «Οὐ δυνατὸν γενέσθαι οὕτω», φησὶ. Γίνεται μὲν γὰρ αἰεὶ τῶν φαύλων εἰσηγητῆς ὁ τῆς ἁμαρτίας εὐρετῆς· ἐκπέμ- 20 πει δὲ νόμος ὁ θεῖος αὐτά, καὶ ἀποφάσκει τὸ δρᾶν, ἅπερ ἂν ἐκείνῳ δοκῆ. Προσεκτέον τοιγαροῦν τοῖς ἐθέλουσι βιοῦν ὀρθῶς, οὐχ οἷσπερ ἂν λέγοι φενακίζων ὁ Πονηρός, ἀλλ' οἷς τὸ θεῖον ἡμῖν ἀναφωνεῖ χρησιμώδημα «Δύχνος γάρ», φησὶ, «τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου».

25 ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Συνέχοντος τοίνυν ἡμᾶς, ἤγουν καθείργειν ἐθέλοντος καὶ ὑπ' αὐτῷ ποιεῖσθαι, τοῦ Πονηροῦ, λατρευτέον Θεῷ τῷ κατὰ φύσιν μόνῳ, καὶ διψυχίας ἰόντες ὡς ἀπωτάτω, λέγωμεν, «Οὐ δυνατὸν γενέσθαι οὕτως». —«Δύναται γὰρ οὐδεὶς δυοῖς κυρίοις δουλεύειν ἢ γὰρ 30 τὸν ἓνα μισήσει, καὶ τὸ ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ τοῦ ἐνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει». Γέγραπται δὲ αὐτῷ, «Οὐαὶ καρδίαις δει-

ἄλλη· γιατί ἔγινε μιὰ παράξενη μεταβολή τοῦ νεροῦ σέ αἷμα, ἐμφανίστηκαν βάρραχοι καί σκνίπες καί τέλος κυνόμυγες, πού ἔκαναν ἀναγκαστικά πιό δειλό τόν Φαραῶ. Καί ἀφοῦ κάλεσε στό παλάτι τούς συντρόφους τοῦ Μωυσῆ, τούς λέγει· «Πηγαίνατε καί θυσιάσετε στόν Κύριο καί Θεό σας ἐδῶ στή χώρα, ὄχι στήν ἔρημο. Καί ὁ Μωυσῆς εἶπε· Δέν εἶναι δυνατό νά γίνει αὐτό. Γιατί ἐμεῖς θά θυσιάσομε στόν Κύριο καί Θεό μας ζῶα πού τὰ σιχαίνονται οἱ Αἰγύπτιοι. Ἄν θυσιάσομε αὐτά πού σιχαίνονται οἱ Αἰγύπτιοι μπροστά τους, θά μᾶς λιθοβολήσουν. Θά περπατήσομε τριῶν ἡμερῶν πορεία στήν ἔρημο καί θά θυσιάσομε στόν Κύριό μας ὅπως μᾶς εἶπε. Καί ὁ Φαραῶ εἶπε· Ἐγώ σᾶς ἀφήνω νά πάτε καί νά θυσιάσετε στόν Θεό σας στήν ἔρημο, ἀλλά νά μὴ συνεχίσετε πολὺ μακριὰ τὴν πορεία σας»⁹⁴. Ἐπειδὴ δηλαδή μᾶς πολεμᾷ ὁ Σατανᾶς καί ἀντιτάσσει μὲ σφοδρότητα τὴ μισητὴ κακία του στήν προθυμία μας γιὰ τὸ ἀγαθό, ὀρθώνεται ἀπέναντί του ὁ Θεός, τὸν ὑποτάσσει παρὰ τὴ θρασύτητά του καί τὸν δαμάζει μὲ χτυπήματα. Καί αὐτὸς τότε μόλις μᾶς ἐπιτρέπει χωρὶς νά θέλει. Προσπαθεῖ ὅμως νά μᾶς πείσει νά μὴν τελοῦμε μὲ ἀκρίβεια τὴ λατρεία μας πρὸς τὸν Θεὸ καί νά μὴν ἀπελευθερωνόμαστε τελείως ἀπὸ τὴ δουλεία μας σ' αὐτόν. Γιατί διέταξε ὅτι ἔπρεπε νά θυσιάσουν οἱ Ἰουδαῖοι ὄχι ἔξω ἀπὸ τὴ χώρα του, ἀλλὰ μέσα σ' αὐτήν. Καί πολὺ σοφὰ ὁ Μωυσῆς λέγει· Αὐτὸ δέν μπορεῖ νά γίνει. Ὁ ἔφευρέτης τῆς ἀμαρτίας γίνεται πάντοτε ἔφευρέτης τῶν φαύλων. Τὰ ἀπορρίπτει ὅμως αὐτὰ ὁ θεῖος νόμος καί ἀρνεῖται νά κάνει αὐτὰ πού ἀρέσουν σ' ἐκεῖνον. Πρέπει λοιπὸν νά προσέχουν ὅσοι θέλουν νά ζήσουν ὀρθὰ ὄχι σ' αὐτὰ πού μπορεῖ νά τοὺς λέγει ἔξαπατώντας τους ὁ Πονηρός, ἀλλὰ σ' αὐτὰ πού διακηρύττει τὸ θεῖο λόγιο. Γιατί λέγει· Λυχνάρι γιὰ τὰ πόδια μου εἶναι ὁ νόμος σου καί φῶς στοὺς δρόμους μου»⁹⁵.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Ἐπειδὴ λοιπὸν μᾶς κρατεῖ ἀπὸ παντοῦ ὁ Πονηρός, δηλαδή θέλει νά μᾶς ἐμποδίσει καί νά μᾶς πάρει στήν ἐξουσία του, πρέπει νά λατρεύσομε τὸν μόνο ἀπὸ τὴ φύση του Θεό, καί φεύγοντας ὅσο πιό μακριὰ γίνεται ἀπὸ τὴ διψυχία, ἃς λέμε· «Δέν εἶναι δυνατό νά γίνει αὐτό». Γιατί λέγει· «Κανένας δέν μπορεῖ νά δουλεύει σὲ δύο κυρίους ἢ τὸν ἓνα θά μισήσει καί θ' ἀγαπήσει τὸν ἄλλο, ἢ θά ὑπομείνει τὸν ἓνα καί θά περιφρονήσει τὸν ἄλλον»⁹⁶. Καί πάλι ἔχει γραφεῖ «Ἄλλοίμονο σὲ ὅσους

96. Ματθ. 6, 24.

λαῖς καὶ χερσὶ παρειμέναις καὶ ἁμαρτωλῶ ἐπιθαίνοντι ἐπὶ δύο τρί-
 5 βους!». Χρῆναι γάρ, ἔγωγέ φημι, καθαρὰν καὶ ἀμώμητον ποιεῖσθαι
 λατρείαν τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ, ἐκπεφοιτηκότας εἰσάπαν τῆς ὑπ'
 ἐκείνῳ λατρείας οὕτω τε πρὸς τὴν ἀμείνω ζητεῖν ἵεναι γεννικῶς ἄλ-
 10 λως τε, «Τὰ βδελύγματα τῶν Αἰγυπτίων», φησί, «θύσωμεν Κυρίῳ τῷ
 Θεῷ ἡμῶν. Ἐὰν γὰρ θύσωμεν τὰ βδελύγματα τῶν Αἰγυπτίων ἐναν-
 τίον αὐτῶν, λιθοβοληθησόμεθα». Καὶ ὅσον μὲν ἤκεν εἰς γε τὸν τῆς
 ἱστορίας λόγον, εὐάμορφος ἢ παραίτησις. Βδελύγματα γὰρ ἐνθάδε
 φησί, τὰ σεβάσματα· μόσχοι δὲ ἦσαν τοῖς Αἰγυπτίοις τὸ σέβας. Ταυτί
 15 δέ, φησὶν, εἰ τῷ τῶν Ἑβραίων καταθύσωμεν Θεῷ, ἀκονήσομεν εἰς ὀρ-
 γὰς πάντα τε καὶ πάντως τοὺς Αἰγυπτίους, δύσοιστον τὸ χρῆμα ποι-
 ουμένους. Ἔσθ' ὅτε καὶ πιθανὸς λόγος. Ὅσον δὲ ἤκεν εἰς θεωρίαν
 πνευματικὴν, οὐ μετρίαν ἔχει τὴν ὄνησιν. Ὁ γὰρ οἶδε μάλιστα τιμᾶν
 καὶ ποιεῖται περὶ πολλοῦ, ἀξιοῖ τε λόγου παντός ἢ τῶν δαμονίων
 15 πληθύς, κατανεκροῦντες ἡμεῖς, ἡδίστην τῷ Θεῷ τελοῦμεν λατρείαν.

ΠΑΛΛ. Πῶς ἔφη;

ΚΥΡ. Ἡ γὰρ οὐχὶ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη τίμια παρ' ἑαυτοῖς; καὶ
 οὐχὶ πάντως δι' ἑαυτά, ἀλλ' ἐπεὶ τοι δι' αὐτῶν ὀλλύμεθα, καὶ πρὸς δου-
 λείαν τὴν ὑπ' αὐτοῖς κατεσφίγμεθα;

20 ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ταῦτα δὴ νεκροῦντες καὶ οἰονεὶ κατασφάζοντες, εἰς ὁσμὴν
 εὐωδίας ἐσόμεθα τῷ Θεῷ. Γράφει δὲ ὁ Παῦλος ὡδί: «Παραστήσατε τὰ
 σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν
 ὑμῶν». Δράῃ δ' ἂν τοιοῦτό τις ὀρθῶς, νεκρῶν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς,
 25 πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν.
 Ἐκαστον οὖν ἄρα τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν, Αἰγυπτίων τῶν νοητῶν ἐστὶ
 βδέλυγμα, τοῦτ' ἐστὶ, σεβασμιώτατον. Ὅτι γὰρ ἔθος τῇ θείᾳ Γραφῇ
 βδέλυγμα λέγειν τὸ ἐν εἰδώλου τάξει, καὶ οἰονεὶ τι σέβας, ἀναπειθεὶ λέ-
 γων Θεὸς διὰ τῆς Ἱερεμίου φωνῆς, περὶ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς
 30 «Τί ἢ ἠγαπημένη ἐν τῷ οἴκῳ μου ἐποίησε βδέλυγμα;». Εἰ δὲ δὴ τις βού-
 λοιτο λέγειν βδέλυγμα τῶν Αἰγυπτίων τὸ οἰονεὶ μίσσημα καὶ παραίτη-

ἔχουν δειλὴ καρδιὰ καὶ χέρια παραλυμένα καὶ στὸν ἁμαρτωλὸ πού περπατᾷ σὲ δύο δρόμους»⁷. Ἐγὼ βέβαια ὑποστηρίζω ὅτι χρειάζεται νὰ προσφέρομε καθαρὴ καὶ ἄμωμη λατρεία στὸν παντοκράτορα Θεό, ξεφεύγοντας μὰ καὶ καλὴ ἀπὸ τὴ λατρεία τοῦ πονηροῦ, καὶ νὰ ἐπιδιώκομε ἔτσι γενναῖα νὰ πορευόμαστε πρὸς τὴν καλύτερη. Ἄλλωστε λέγει: «Αὐτὰ πού σιχαίνονται οἱ Αἰγύπτιοι, αὐτὰ θὰ θυσιάσομε στὸν Κύριο τὸν Θεό μας; Ἄν θυσιάσομε μπροστᾶ τους αὐτὰ πού τὰ θεωροῦν σιχαμερὰ, θὰ μᾶς λιθοβολήσουν». Καὶ ἔχει τὴ δικαιολογία τῆς ἠ ἄρνηση ὅσον ἀφορᾷ τὸ λόγο τῆς ἱερᾶς Ἱστορίας. Σιχαμερὰ πράγματα ἐδῶ ὀνομάζει τὰ σεβάσματα τους καὶ ἀντικείμενο σεβασμοῦ στοὺς Αἰγυπτίους ἦταν τὰ μοσχάρια. Ἄν, λέγει, θυσιάσομε αὐτὰ στὸν Θεὸ τῶν Ἑβραίων, θὰ προκαλέσομε τὴν ὀργὴ τῶν Αἰγυπτίων ὅπωςδήποτε, κάνοντας τὴν κατάστασι ἀνυπόφορη. Αὕτῃ ἡ δικαιολογία εἶναι πειστικὴ καὶ ὡς πρὸς τὴ σχέση τῆς μὲ τὴν πνευματικὴ θεωρία, δὲν εἶναι μικρὴ ἢ ὠφέλεια πού ἔχει. Γιατὶ αὐτὸ πού κυρίως τιμᾷ καὶ ὑπολογίζει πολὺ καὶ τὸ κρίνει πολὺ ἀξιόλογο τὸ πλῆθος τῶν δαιμόνων, ὅταν ἔμεῖς τὸ νεκρώνομε, προσφέρομε τὴν πιὸ εὐάρεστη λατρεία στὸν Θεό.

ΠΑΛΛ. Πῶς τὸ ἐννοεῖς;

ΚΥΡ. Δὲν τιμοῦν αὐτοὶ τὰ σαρκικὰ πάθη; Καὶ ὅπωςδήποτε ὄχι καθ' ἑαυτὰ, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔξαιτίας τους ἔμεῖς χανόμαστε καὶ περιδενόμαστε σὲ πιὸ σκληρὴ δουλεία;

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Αὐτὰ λοιπὸν νεκρώνοντάς τα καὶ κατασφάζοντάς τα κατὰ κάποιον τρόπο, θὰ καταστοῦμε ὁσμὴ εὐωδίας στὸν Θεό. Γράφει ἐπίσης καὶ ὁ Παῦλος τὰ ἐξῆς: «Προσφέρατε ὅλον τὸν ἑαυτὸ σας θυσία ζωντανή, ἅγια, εὐπρόσδεκτη στὸν Θεό, πού εἶναι ἡ πραγματικὰ πνευματικὴ λατρεία σας»⁸. Καὶ θὰ τὸ πραγματοποιήσῃ αὐτὸ κανεῖς, «νεκρώνοντας ὅ,τι τὸν συνδέει μὲ τὰ γήινα ἁμαρτωλὰ πράγματα, τὴν πορνεία, τὴν ἠθικὴ ἀκαθαρσία, τὰ σαρκικὰ πάθη, τὴν κακὴ ἐπιθυμία καὶ τὴν πλεονεξία»⁹. Καθένα λοιπὸν ἀπὸ τὰ πάθη μας εἶναι τῶν νοητῶν Αἰγυπτίων τὸ βδέλυγμα, δηλαδὴ τὸ ἀντικείμενο σεβασμοῦ. Ὅτι ἡ Γραφὴ συνηθίζει νὰ ὀνομάζει βδέλυγμα ὅ,τι ἔχει θέσι ἀνάμεσα στὰ εἰδῶλα καὶ εἶναι εἶδος σεβασμοῦ, μᾶς πείθει ὁ Θεὸς λέγοντας μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἱερεμῖα γιὰ τὴ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων «Γιατὶ ἡ ἀγαπημένη μου μέσα στὸ σπίτι μου κατασκεύασε βδέλυγμα (ἄγαλμα);»¹. Κι ἂν ἤθελε κανεῖς νὰ ὀνομά-

1. Ἱερ. 11, 15.

σιν, οὐκ ἂν ἐξοίχοιτο τοῦ πρόποντος νοῦ· ἃ γὰρ ἔθος αἰεὶ μισεῖν καὶ καταβδελύττεσθαι τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, ταυτὶ πρὸς ἡμῶν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀνακείσεται τῷ Θεῷ, καὶ θυσία πνευματικὴ, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια, σωφροσύνη, φιλαλληλία, καὶ τῆς εἰς Θεὸν γνη-
5 σιότητος τὰ αὐχήματα

ΠΑΛΛ. Καὶ τίνες ἂν εἶεν οἱ ἐν τῇ γῇ θύοντες τοῦ Πονηροῦ; νοοῖν-
το δ' ἂν τίνες καὶ οἱ ἔξω γῆς;

ΚΥΡ. Οἱ μὲν γὰρ οὕτω τῆς Αἰγυπτίων ἐκβεθηκότες, καὶ Θεῷ θύ-
οντες ἐν αὐτῇ, πολλοὶ λίαν, καὶ ἀριθμοῦ τάχα που κρείττονες, οἱ δὲ ἔξω
10 τε καὶ ἐν ἐρήμῳ, κομιδῇ βραχεῖς καὶ ἀπόλεκτοι· «Πολλοὶ γὰρ εἰσι
κλητοί», φησὶν, «ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί». Κεκλήμεθα μὲν οὖν εἰς ἐλευθε-
ρίαν πάντες διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ, καὶ ἐκλελυτρώμεθα τυραννί-
δος διαβολικῆς, ἀποφέροντος ἡμᾶς εἰς τοῦτο Χριστοῦ, προανατυπου-
μένου τοῖς πάλαι καλῶς ἐν Μωσῇ τε καὶ Ἀαρών, ἕν' ἐν ταυτῷ τὸν
15 Ἐμμανουὴλ νομοθέτην ὄντα καὶ ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον, οἰκονο-
μικῶς ἐννοῆς. Οἱ δὲ γε πλεῖστοι τῶν κεκλημένων ἐμφιλοχωροῦσιν ἔτι
τοῖς πάλαι κακοῖς, διανοία δὲ οὕτω τῇ ὀλοσχερεῖ κοσμικῆς ἀπάτης
ἐκβεθηκότες, ὡς ἐν γυμνῇ τε καὶ μόνη τῇ πίστει λατρεύουσι Θεῷ.
Τούτους εἶναί φαμεν τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ θύοντας, ἤγουν ἔξω βραχὺ
20 γεγονότας. «Οὐ μακρὰν γὰρ ἀποτενεῖτε», φησὶν ὁ σκληροκάρδιος
Φαραώ, κἄν εἰ τῆς Αἰγυπτίων ἐκτρέχητε γῆς. Οἷ γε μὴν ὀλοκλήρω
μεταστάσει τῇ εἰς ἀγαθὸν εὐαρεστεῖν ἐθέλοντες τῷ Θεῷ, ἀπηλλαγμένοι
τε καὶ εἰσάπαν συγχύσεως κοσμικῆς, ἔξω φέρονται τῆς Αἰγυπτίων, καὶ
τὴν τυράννου διαδιδράσκουσι χεῖρα, καὶ καθάπερ ἐν ἐρήμῳ τῇ σχο-
25 λαίᾳ τε καὶ ἀνεμμένη ζωῇ καθαροὶ καθαρῶς θύουσι τῷ Θεῷ. Φαίην δ'
ἂν ἔγωγε καὶ καθ' ἕτερόν τινα τρόπον, ἀποτάτω δεῖν τῆς Αἰγυπτίων
φέρεσθαι γῆς τοὺς ἐκ τοῦ λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα πρὸς
ἀλήθειαν τρέχοντας, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν κεκλημένους τοῦ κατὰ φύσιν
ὄντος Θεοῦ. Ἐκβεθήκασιν γὰρ οὕτω τελείως οἱ τὰ τῆς ἀρχαίας ἀπάτης
30 οὕτω τῆς ἐαυτῶν διανοίας ἀποτρίβοντες λείψανα. Παρατηροῦνται
γὰρ τινες ἡμέρας καὶ μῆνας καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτούς. Οὗτοι πρὸς τὸ

σει βδέλυγμα τῶν Αἰγυπτίων τὸ μισητό κατὰ κάποιο τρόπο σ' αὐτοὺς καὶ τὴν ἄρνηση, δὲν θὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ πρέπον νόημα. Γιατὶ αὐτὰ πού τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα συνηθίζουν νὰ μισοῦν καὶ νὰ σιχαίνονται, αὐτὰ ἀκριβῶς θὰ προσφερθοῦν ὡς ὁσμὴ εὐωδίας στὸν Θεὸ καὶ θυσία πνευματική, δηλαδή πίστη, πραότητα, ἐγκράτεια, σωφροσύνη, φιλαλληλία καὶ ὅλα τὰ καυχήματα τῆς γνήσιας εὐσέβειας πρὸς τὸν Θεό.

ΠΑΛΛ. Καὶ ποιοὶ μπορεῖ νὰ εἶναι ἐκεῖνοι πού θυσιάζουν στὴ γῆ τοῦ Πονηροῦ; Ποιοὶ ἐπίσης μποροῦν νὰ ἐννοηθοῦν αὐτοὶ πού θυσιάζουν ἔξω ἀπὸ αὐτὴ τὴ γῆ;

ΚΥΡ. Ἐκεῖνοι πού δὲν εἶχαν βγεῖ ἀκόμα ἀπὸ τὴ γῆ τῶν Αἰγυπτίων καὶ πού θυσιάζαν στὸν Θεὸ μέσα σ' αὐτήν, εἶναι πάρα πολλοὶ καὶ ἴσως δὲν ἔχουν καὶ μετρημὸ. Ἐνῶ ἐκεῖνοι πού εἶναι ἔξω καὶ μέσα στὴν ἔρημο εἶναι πολὺ λίγοι καὶ ἐκλεκτοί. Γιατὶ λέγει· «Πολλοὶ εἶναι οἱ καλεσμένοι, ἀλλὰ οἱ ἐκλεκτοὶ εἶναι λίγοι»². Ἔχομε ὅλοι κληθεῖ γιὰ τὴν ἐλευθερία μέσω τῆς πίστες μας στὸν Χριστὸ καὶ ἔχομε λυτρωθεῖ ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἔξουσία τοῦ διαβόλου. Καὶ σ' αὐτὸ μᾶς ὁδηγεῖ ὁ Χριστός, τοῦ ὁποίου τὸν τύπο μᾶς τὸν δίνουν προηγουμένως καλὰ ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἄαρών, ὥστε νὰ ἐννοεῖς τὸν Ἐμμανουήλ ταυτόχρονα κατ' οἰκονομία ὅτι εἶναι νομοθέτης καὶ ἀρχιερεῶς καὶ ἀπόστολος. Οἱ περισσότεροι ὅμως ἀπὸ τοὺς καλεσμένους ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν στὰ παλαιὰ κακὰ καί, ἀπομακρυσμένοι μὲ ὅλη τὴ διάνοιά τους ἀπὸ τὴν κοσμικὴ ἀπάτη, δὲν λατρεύουν ἀκόμα μὲ καθαρὴ καὶ μόνη τὴν πίστη τὸν Θεό. Αὐτοὶ λέμε πὼς εἶναι ἐκεῖνοι πού θυσιάζουν στὴν Αἴγυπτο, δηλαδή πού ἔχουν βγεῖ λίγο μονάχα ἔξω. Γιατὶ τοὺς λέγει ὁ σκληρόκαρδος Φαραώ, «Δὲ θὰ προχωρήσετε μακριά», ἀκόμα καὶ ἂν βγεῖτε ἀπὸ τὴ γῆ τῶν Αἰγυπτίων. Ὅσοι ὅμως θέλουν νὰ εἶναι εὐάρεστοι στὸν Θεὸ μὲ πλήρη μετακίνηση στὸ ἀγαθό, ἀπαλλαγμένοι μὰ γιὰ πάντα ἀπὸ τὴν κοσμικὴ σύγχυση, βγαίνουν ἔξω ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ διαφεύγουν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ τυράννου, καὶ σὰν σὲ ἔρημο, θυσιάζουν στὸν Θεὸ καθαρὰ, ὄντας αὐτοὶ καθαρὸι μέσα στὴ ζωὴ τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς ἀπραξίας. Ἐγὼ βέβαια θὰ τὸ ἔλεγα καὶ μὲ κάποιο ἄλλο τρόπο· πρέπει νὰ φεύγουν μακριὰ ἀπὸ τὴ γῆ τῶν Αἰγυπτίων ὅσοι σπεύδουν πρὸς τὴν ἀλήθεια, φεύγοντας ἀπὸ ἐκεῖ πού λατρεύεται ἡ κτίση, παρὰ ὁ δημιουργός, καὶ ἔχουν κληθεῖ στὴν ἐπίγνωση Ἐκείνου πού εἶναι κατὰ φύσιν Θεός. Δὲν ἔχουν βγεῖ δηλαδή ἀκόμα τελείως ὅσοι δὲν ἔχουν ἀπορρίψει ἀκόμα ἀπὸ τὴ διάνοιά τους τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας ἀπάτης. Γιατὶ μερικοὶ παρα-

ἐλεύθερον ἀξίωμα διὰ Χριστοῦ κεκλημένοι, τὴν Αἰγυπτίων οἰκοῦντες, ἔτι θύουσι τῷ Θεῷ, τὸν οὐχὶ ἂν ἀβούλητον τῷ Σατανᾷ διασώζοντες βίον. Εἰ δὲ δὴ τις ἐξοίχοιτο παντελῶς, τοῖς ἀρχαιοτέροις ἔθεσιν ἐρῶσθαι φράσας, ἐν ἐρήμῳ θύει, καὶ τὴν ἐπαίνου παντὸς ἀξίαν ἐπιτη-
5 δεύει ζωὴν.

ΠΑΛΛ. Σύμφημι· νοεῖς γὰρ ὀρθῶς. Ἴτω δὲ αὐθις ἡμῖν κατὰ ροῦν ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ψευδομυθεῖ μὲν ὁ Φαραῶ, καὶ ἀρνεῖται τὴν ὑπό-
σχεσιν, ἀνίησι δὲ οὐτι πω τοὺς ἐξ Ἰσραήλ. Εἶτα τρισὶν ἑτέραις πληγαῖς
10 κατηκίζετο, καὶ κατανεύει μόλις, ἀνήσειν εἰπὼν· ἦλω τε ψευδοεπήσας
πάλιν. «Ψεύστης γὰρ ἐστὶ, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκε», κατὰ τὴν
τοῦ Σωτῆρος φωνήν. Χάλαζαν δὲ τὴν ραγδαιοτάτην ἀνίησι τοῖς Αἰ-
γυπτίοις, ἀπειλοῦντος Θεοῦ, καὶ δὴ καὶ ἐνιέντος, καὶ μὴν ἀκριδα τὴν
ἀγρολέτειραν, εἶπερ τι χρὴ καὶ ἐξ Ἑλλήνων φωνὴν ἐλόντας εἰπεῖν.
15 Τότε δὴ, τότε καὶ μόλις οἱ πάλαι δεινοὶ τε καὶ ἄθραυστοι τῆς τοῦ Φα-
ραῶ βδελυρίας ὑπασπισταὶ πλείστην ὄσσην αὐτοῦ ποιοῦνται κατα-
βοήν, λέγοντες «Ἔως τίνος ἔσται ἡμῖν τοῦτο σκῶλον; ἐξαπόστειλον
τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως λατρεύσωσι Κυρίῳ τῷ Θεῷ αὐτῶν. Ἦ εἰδέναι
βούλει ὅτι ἀπόλωλεν Αἴγυπτος;». Καί μοι πάλιν ἐντεῦθεν ἔπεισι νοεῖν,
20 ὡς ἔστι πω τάχα τῶν ὑπ' αὐτῷ δυνάμεων ἀμείνων ὁ Σατανᾶς, ἐφ' οἷς
ἂν αὐτῷ τὸ νικᾶν πρέποι. Αἱ μὲν γὰρ, ὡς ἔοικε, σκληραὶ μὲν εἰσιν ἄγαν
καὶ ἀμείλικτοι κομιδῆ, καὶ ὁπὲ μὲν καὶ μόλις ἰοῦσαι δ' ἂν ὅμως κἂν
γοῦν εἰς μετρίαν αἴσθησιν τῆς θείας ὀργῆς· ὁ δὲ ἐστὶν ἀγριότητι τῇ
ὑπὲρ λόγον ὑπερφερῆς καὶ κατεσκληκῶς εἰς ἄκρον. Γέγραπται γὰρ
25 ὅτι, «Ἦ καρδία αὐτοῦ πέπηγεν ὥσπερ λίθος, ἔστηκε δὲ ὥσπερ ἄκμων
ἀνήλατος». Πλείστης οὖν ὄσσης γενομένης ἐπ' αὐτῷ τῆς καταβοῆς, ἔφη
μόλις τοῖς ἀμφὶ Μωσέα· «Πορεύεσθε καὶ λατρεύσατε Κυρίῳ τῷ Θεῷ
ὑμῶν. Τίνες δὲ καὶ εἰσιν οἱ πορευόμενοι;». Καὶ λέγει Μωσῆς «Σὺν τοῖς
νεανίσκοις ἡμῶν καὶ τοῖς πρεσβυτέροις ἡμῶν πορευσόμεθα, σὺν τοῖς
30 υἱοῖς καὶ ταῖς θυγατράσι καὶ προβάτοις καὶ βοσὶν ἡμῶν ἔστι γὰρ ἡ
ἐορτὴ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· Ἔστω οὕτω

τηροῦν μέρες καὶ μῆνες καὶ καιροὺς καὶ χρόνους. Αὐτοί, ἐνῶ ἔχουν κληθεῖ μέσω τοῦ Χριστοῦ στήν ἐλευθερία, ἐπειδὴ κατοικοῦν στή χώρα τῶν Αἴγυπτίων, θυσιάζουν ἀκόμα στόν Θεό, διατηρώντας τή ζωή πού δέν εἶναι ἀνεπιθύμητη ἀπό τόν Σατανᾶ. Ὅποιος ὅμως βγεῖ τελείως ἀπό τήν Αἴγυπτο καί λέγει ὅτι ἀπαλλάχθηκε ἀπό τίς ἀρχαῖες συνήθειες, θυσιάζει στήν ἔρημο καί ζεῖ τήν καθ' ὅλα ἀξιέταινη ζωή.

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ, γιατί σκέπτεσαι ὀρθά. Ἄς προχωρήσει ὅμως πάλι ὁ λόγος μας ἔτσι ὅπως προχωρεῖ.

ΚΥΡ. Λέγει ψέματα λοιπόν ὁ Φαραῶ καί ἀρνεῖται τήν ὑπόσχεσή του καί δέν ἀφήνει ἀκόμα τοὺς Ἰσραηλίτες νά φύγουν. Στή συνέχεια δέχεται τρεῖς ἄλλες πληγές καί μόλις πού δέχεται, λέγοντας πῶς θά τοὺς ἀφήσει. Πιάστηκε ὅμως πάλι νά λέγει ψέματα, Γιατί, σύμφωνα μέ τόν λόγο τοῦ Σωτήρα, «Εἶναι ψεύτης καί δέν στέκεται στήν ἀλήθεια»³. Τοὺς ἀπειλεῖ ὁ Θεός καί ρίχνει στοὺς Αἴγυπτίους χαλάζι φοβερό, καί ἔπειτα ἀκρίδα ἀγρολέτειρα (πού καταστρέφει τά χωράφια), ἄν πρέπει νά τὸ πῶ καί στή γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων. Τότε πιά, μόλις τότε, οἱ φοβεροὶ παλαιᾶ καί ἀλύγιστοι ὑπερασπιστὲς τῆς κακίας τοῦ Φαραῶ σηκώνουν μεγάλη φωνή ἐναντίον του καί τοῦ λένε· «Μέχρι πότε θά ἔχομε αὐτὸ τὸ βάσανο; Ἄφησε τοὺς ἀνθρώπους νά λατρεύσουν τὸν Θεό τους. Ἡ θέλεις νά μάθεις ὅτι ἡ Αἴγυπτος καταστράφηκε;»⁴. Ἀπὸ αὐτὸ πάλι μοῦ ἔρχεται νά σκεφτῶ, ὅτι ἴσως ὁ Σατανᾶς σὲ κάποιες περιπτώσεις εἶναι ἰσχυρότερος ἀπὸ τίς δυνάμεις πού ἐξουσιάζει, ἐκεῖ ὅπου θεωρεῖ καύχημά του νά νικήσει. Γιατί οἱ δυνάμεις του, ὅπως φαίνεται, εἶναι πάρα πολὺ σκληρὲς καί ὑπέρμετρα βάνασες, καί ἀργὰ βέβαια καί μέ δυσκολία προχωροῦν καί σὲ μιὰ μέτρια αἴσθηση τῆς θείας ὀργῆς. Ἐκεῖνος ὅμως εἶναι στήν παράλογη ἀγριότητά του ὑπερβολικὸς καί ἡ σκληρότητά του φτάνει στοῦ ἔπακρο. Γιατί ἔχει γραφεῖ· «Ἡ καρδιὰ του ἔπηξε σάν πέτρα, καί στέκεται σάν ἀμόνι ἀδιάφορος στή σφύρα»⁵. Αφοῦ λοιπόν ξεσηκώθηκε ἐναντίον του τόση καί τόση κατακραυγή, τότε μόλις εἶπε στοὺς συντροφούς τοῦ Μωυσῆ· «Πηγαίνετε καί λατρεύσατε τὸν Κύριο τὸν Θεό σας. Ἀλλὰ ποιοὶ θά εἶναι αὐτοὶ πού θά πᾶνε;». Καί τοῦ λέγει ὁ Μωυσῆς· «Θά πᾶμε μαζί μέ τοὺς νέους καί τοὺς γέροντες, μέ τοὺς υἱοὺς καί τίς θυγατέρες μας, μέ τὰ πρόβατα καί τὰ βόδια μας. Γιατί ἡ ἡμέρα αὐτὴ θά εἶναι ἡ ἑορτὴ τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ μας. Καί ὁ Φαραῶ τοὺς εἶπε· Ἄς γίνει ὅπως εἶπατε· ὁ Κύριος ἃς εἶναι μαζί σας. Ἐπειδὴ

4. Ἐξ. 10, 7.

5. Ἰωβ 41, 16.

Κύριος μεθ' ὑμῶν. Καθ' ὅτι ἀποστέλλω ὑμᾶς, μὴ καὶ τὴν ἀποσκευὴν ὑμῶν; Ἴδετε, ὅτι πονηρία πρόκειται ὑμῖν. Μὴ οὕτως πορευέσθωσαν δὲ οἱ ἄνδρες, καὶ λατρεύσατε τῷ Θεῷ, τοῦτο γὰρ αὐτοὶ ζητεῖτε».

Σύνες δὴ οὖν, ὧ φιλότης, ὡς ἀρίστην μὲν ὁ Μωσῆς ποιεῖσθαι δεῖν
 5 ἔφασκε τὴν ἀνάξουξιν· ὁ δὲ, οὐχ οὕτω, φησὶν· ἀνήσειν δὲ ἀπὸ μέρους,
 καὶ ὁμήρευσιν τρόπον τινὰ ταῖς τῶν ἀπαιρόντων ὑποστροφαῖς δεῖν
 ἔφη τὸ λειπόμενον, καὶ αὐτῆς ἀπομενούσης ἐν Αἰγύπτῳ τῆς ἀπο-
 σκευῆς. Οἰχέσθω γὰρ δὴ πᾶς μὲν ὑμῶν νεανίας, φησί, πᾶν δὲ γένος τὸ
 ἐν ἀκμαῖς. Ὁ δὲ γε θεῖος Μωσῆς, ὅτι προσῆκεν ἀπαίρειν εὖ μάλα δι-
 10 σχυρίζεται, παροφθέντος οὐδενός, ἀλλ' ὁμοῦ τοῖς ἐν ἡβῃ καὶ ἐν δυ-
 σμαῖς ἡλικίας, υἱοῖς τε καὶ θυγατράσι, καὶ βοῶν ἀγέλαις, καὶ ἑτέροις
 θρέμμασι. Καὶ γὰρ τοι προσήκει τοὺς τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας με-
 ταποιεῖσθαι σπουδάζοντας, τῶν μὲν ἐν κόσμῳ φιλεῖν ἀπαλλάττεσθαι
 κακῶν, καὶ τρίβον ἰεῖναι τὴν ἐπ' ἀρεταῖς, οὐδὲν τὸ παράπαν τῆς ἑαυτῶν
 15 ψυχῆς τε καὶ διανοίας ἀφιέντας λείψανον, δι' οὗ δὴ πάλιν ταῖς τοῦ
 πονηροῦ πλεονεξίαις ὑπενεχθεῖεν ἄν. Καλεῖ δὲ πρὸς τοῦτο ὁ θεῖος νό-
 μος νεανίσκους καὶ παρθένους, πρεσβύτας μετὰ νεωτέρων κατὰ τὴν
 τοῦ Ψάλλοντος φωνήν, καὶ πᾶν εἶδος τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης ἡλι-
 κίας. Οἷς καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης προσεφώνει, λέγων· «Ἐγραψα
 20 ὑμῖν, παιδιά, ὅτι ἐγνώκατε τὸν Πατέρα· ἔγραψα ὑμῖν, πατέρες, ὅτι
 ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς· ἔγραψα ὑμῖν, νεανίσκοι, ὅτι ἰσχυροὶ ἐστε, καὶ
 ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐν ὑμῖν μένει, καὶ νεκικήκατε τὸν πονηρόν». Εἶεν δ'
 ἄν καὶ ἑτέρως, νεανίαί μὲν τῆς ἀνδρείας τύπος, φρονήσεως δὲ πρεσβύ-
 ται, νηπιότητος δὲ τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης, υἱοὶ τε καὶ θυγατέρες
 25 σὺν ἀνδρείᾳ γὰρ καὶ φρονήσει καὶ ἀπλότητι τῇ κατὰ Θεόν, ἀπαροῦμεν
 ἐξ ἁμαρτίας εἰς ἁγιασμόν. «Ἀνδρίζεσθε γάρ», φησί, «καὶ κραταιού-
 σθω ἡ καρδιά ὑμῶν». Καὶ αὖ· «Γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέ-
 ραιοι ὡς αἱ περιστεραί». Πρόβητα δὲ καὶ βόας συναποτρέχειν εἰπών,
 κατασημαίνειν ἄν οἷμαί που, ὅτι προσήκει μηδὲ αὐτὰ μεθεῖναι τῷ
 30 Σατανᾷ τὰ σωματικά τε καὶ ἀλογώτερα τῶν ἐν ἡμῖν κινημάτων. Καὶ
 γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφει· «Ὡσπερ γὰρ παρεστήσατε τὰ μέλη

6. Ἐξ. 10, 8.

7. Ψαλμ. 148, 12.

8. Ἰω. 3, 14, 13.

ἀφήνω ἑσᾶς ἐλεύθερους, μήπως σκέφτεστε νὰ πάρετε μαζί σας καὶ τὰ γυναικόπαιδὰ σας; Βλέπετε ὅτι κρύβετε κάποια πονηρία. Δὲν θὰ γίνει αὐτό. Ἐὰν πάνε μόνο οἱ ἄνδρες καὶ ἄς προσκυνήσουν αὐτοὶ τὸν Θεοῦ. Γιατὶ ἑσεῖς αὐτὸ ζητᾶτε»⁶.

Σκέψου λοιπόν, ἀγαπητέ μου, πόσο ἄριστη ἔλεγε ὁ Μωυσῆς ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ἀναχώρηση. Ἐκεῖνος ὅμως, λέγει, δὲν δέχθηκε αὐτό, ἀλλ' εἶπε ὅτι θὰ ἀφήσει μερικούς καὶ οἱ ὑπόλοιποι θὰ μείνουν ὡς ὁμηροὶ ὥσπου νὰ ἐπιστρέψουν ἐκεῖνοι ποὺ θὰ πηγαιναν καὶ οἱ ἀποσκευές τους θὰ ἔμειναν στὴν Αἴγυπτο. Ἐὰν πάν ὅλοι οἱ νέοι σας καὶ ὅλοι οἱ ἄνδρες. Ὁ θεῖος ὅμως Μωυσῆς ὑποστηρίζει ὅτι ἔπρεπε ν' ἀναχωρήσουν ὅλοι γενικά, χωρὶς νὰ ἀφεθεῖ ἐκεῖ κανένας, ἀλλὰ νὰ πάνε μαζί καὶ οἱ νέοι καὶ ὅσοι εἶναι στὴ δύση τοῦ βίου, οἱ υἱοὶ καὶ οἱ θυγατέρες καὶ τὰ κοπάδια τῶν βοδιῶν καὶ τ' ἄλλα ζωντανά. Πρέπει δηλαδή ὅποιοι φροντίζουν ν' ἀποκτήσουν τὴν ἀληθινὴ ἐλευθερία, νὰ θέλουν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ κακὰ τοῦ κόσμου καὶ νὰ βαδίσουν τὸν δρόμο τῆς ἀρετῆς, χωρὶς ν' ἀφήσουν τὸ παραμικρὸ λείψανο ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ διάνοιά τους, μέσω τοῦ ὁποίου μποροῦν νὰ ὑποταχθοῦν πάλι στὴν ἐξουσία τοῦ πονηροῦ. Καὶ καλεῖ σ' αὐτὸ ὁ θεῖος νόμος νέους καὶ νέες, γέροντες μαζί μὲ νέους, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Ψαλμωδοῦ⁷, καὶ κάθε εἶδος ἡλικίας σύμφωνα μ' αὐτὴ ποὺ ἐννοεῖται μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ. Σ' αὐτοὺς ἀπευθυνόταν καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης, λέγοντας: «Σᾶς ἔγραψα, παιδιὰ μου, ὅτι ἔχετε γνωρίσει τὸν Πατέρα: σᾶς ἔγραψα, πατέρες, ὅτι ἔχετε γνωρίσει αὐτὸν ποὺ ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἀρχή· σᾶς ἔγραψα, νέοι, ὅτι εἶστε δυνατοὶ καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ μένει μέσα σας καὶ ἔχετε νικήσει τὸν πονηρό»⁸. Θὰ μποροῦσε νὰ ἐκληφθεῖ καὶ διαφορετικὰ: ὅτι οἱ νέοι συμβολίζουν τὴν ἀνδρεία, οἱ γέροντες τὴ φρόνηση, καὶ οἱ υἱοὶ καὶ οἱ θυγατέρες τὴ νοούμενη κατὰ Χριστὸν νηπιότητα. Γιατὶ μὲ τὴν ἀνδρεία καὶ τὴ φρόνηση καὶ τὴν κατὰ Θεὸ ἀπλότητα θ' ἀναχωρήσομε ἀπὸ τὴν ἀμαρτία στὴ ζωὴ τοῦ ἁγιασμοῦ. Γιατὶ λέγει: «Δείξατε φρόνημα ἀνδρεῖο καὶ ἄς φανεῖ γενναία ἢ καρδιὰ σας»⁹. Καὶ πάλι: «Γίνετε φρόνιμοι ὅπως τὰ φίδια καὶ ἀπλοῖκοι ὅπως τὰ περιστέρια»¹⁰. Λέγοντας τώρα νὰ πάρουν μαζί τους τὰ πρόβατα καὶ τὰ βόδια, νομίζω δηλώνει, ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀφήνομε στὸν Σατανᾶ οὔτε τὰ σωματικὰ καὶ τὰ πιὸ ἄλογα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα μας. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφει: «Ὅπως παλιότερα εἶχατε ὑποδουλώσει ὅλο τὸ εἶναι σας σὲ πάθη καὶ πράξεις ἀντίθετες

9. Ψαλμ. 30, 4.

10. Ματθ. 10, 16.

ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, οὕτω νῦν παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἁγιασμόν».

ΠΑΛΛ. Ἀνθότου δὴ οὖν ἀνίησι μὲν τοὺς ἐν ἡῶν καὶ ἐν ἀκμαίῃς, μεταποιεῖται δὲ τῶν ἐτέρων ὁ Φαραώ;

5 ΚΥΡ. Τίνα γὰρ εἶναι φῆς τὸν ἐν Αἰγύπτῳ μένοντα;

ΠΑΛΛ. Ἦσαν, οἷμαί που, γυναῖα δὴ πάντως, παῖδες ἄνηθοι, καὶ ἀσθενεῖς πρεσβύται, καὶ ἄλογος κτῆσις.

ΚΥΡ. Εἶτα, ὧ βέλτιστε, πῶς οὐκ ἐκεῖνο εὐθύς διανοῆ;

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖον φῆς;

10 ΚΥΡ. Τοὺς μὲν γὰρ σφριγῶντάς τε καὶ νέους καὶ ἀκμαιότεραν ἔχοντας τὴν ἕξιν εἰς εὐσέβειαν, ἡγεῖται φορτικούς ἀπαλλακτιᾶ γὰρ, οἷμα, καὶ οὐχ ἐκόν, τῶν ἀνθεστηκότων, οἳ καὶ εἰσιν ἀντιπράττειν οἷόν τε, καὶ σφίσι ἐναντοῖς ἐπαμύνειν ἀδικουμένοις, κατὰ γε τό, «Ἀντίστητε τῷ διαδόλῳ, καὶ φεύξεται ἀφ' ὑμῶν». Μεταποιεῖται δὲ λίαν τοῦ μὴ
15 ἀνδρίζεσθαι πεφυκός, καὶ ὡς γένος ἀδρανὲς καὶ ἀφιλοπόλεμον, ἀγαπᾶ τε νοσοῦν ἐν ἑαυτῷ φρόνημα τὸ θῆλυ καὶ μαλθακόν, καὶ οἷον ἀφηθηκός τε καὶ ἄναλκι, καὶ μειρακιῶδες ἔτι, καὶ τὸ παχύ τε καὶ ἀλογώτερον, ὡς ἐν τύπῳ βουσί τε καὶ προβάτοις.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφης.

20 ΚΥΡ. Ψευδομυθεῖ δὲ πάλιν ὁ σκληρόνους τε καὶ ἀκαμπῆς Φαραώ. Εἶτα ταῖς τῆς ἀκρίδος συμβολαῖς ὄλης, ὡς εἶπεῖν, δαπανωμένης αὐτῶν τῆς χώρας, μετὰπεμπτον ποιεῖται Μωσέα, συνεισθέοντος Ἀαρών, καὶ φησι «Πορευθέντες λετρεύσατε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν, πλην τῶν προβάτων καὶ τῶν βοῶν ὑπολίπεσθε, καὶ ἡ ἀποσκευὴ ὑμῶν ἀπο-
25 τρεχέτω μεθ' ὑμῶν. Καὶ εἶπε Μωσῆς Ἀλλὰ καὶ σὺ δώσεις ἡμῖν ὄλοκαυτῶματα καὶ θυσίας ἃ ποιήσομεν μεθ' ὑμῶν, καὶ οὐχ ὑποληψόμεθα ὄπλῆν ἀπ' αὐτῶν γὰρ ληψόμεθα λατρεῦσαι Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν».

ΠΑΛΛ. Καὶ τίνα τοῖς εἰρημένοις παρά γε τοῦ πανσόφου Μωσέως ἐφαρμόσαμεν ἂν τὴν διάνοιαν; ἢ πως ἂν τις λάβοι τὰ ἐξ Αἰγύπτου καὶ Φαραώ, καὶ ἀναθείη Θεῷ;

ΚΥΡ. Καὶ μὴν, ὧ ἑταῖρε, σαφῆς ὁ λόγος. Ὁ μὲν γὰρ τοῖς εὐσεβεῖν ἐθέλουσιν ἀνθεστηκῶς καὶ μαχόμενος, εἰ μὴ παντελῶς ἐξείη τὸ ὑπ'

στό θεϊκό θέλημα., έτσι πρέπει και τώρα να υποδουλώσετε ὅτο τὸ εἶναι σας στό θεϊκό θέλημα γιά νά βρεθεῖτε κοντά στόν Θεό»¹¹.

ΠΑΛΛ. Γιά ποιό λόγο ὅμως ὁ Φαραώ ἀφήνει τούς νέους καί ἀκμαίους στήν ἡλικία νά φύγουν, ἀλλά κρατεῖ τούς ἄλλους;

ΚΥΡ. Ποιοὶ λές ὅτι ἔμειναν στήν Αἴγυπτο;

ΠΑΛΛ. Ἦταν νομίζω γυναῖκες ὅπωςδῆποτε καί παιδιὰ μικρὰ καί ἄρρωστα καί γέροντας καί ζῶα καί κτήματα ἄψυχα.

ΚΥΡ. Ἐπειτα, φίλε μου, πῶς δέν σκέφτεσαι ἀμέσως ἐκεῖνο;

ΠΑΛΛ. Ποιό θέλεις νά πεῖς;

ΚΥΡ. Ἐκείνους πού εἶναι ὅλο σφρίγος καί εἶναι νέοι καί ἔχουν ἀκμαιότερη διάθεση γιά εὐσέβεια, τούς θεωρεῖ ἐνοχλητικούς. Γιατί ἐπιθυμεῖ ν' ἀπαλλαγεῖ, νομίζω, καί χωρίς νά τὸ θέλει ἀπ' ὅποιους τοῦ ἀντιστάθηκαν, οἱ ὅποιοι ἔχουν καί τή δύναμη ν' ἀντιδροῦν καί νά ὑπερασπίζονται τόν ἑαυτό τους ὅταν τούς ἀδικοῦν, σύμφωνα μέ τόν λόγο, «Ἀντισταθεῖτε στόν διάβολο, καί θά φύγει ἀπό σᾶς»¹². Ἀντίθετα οἰκειοποιεῖται ἐκείνους πού δέν εἶναι ἀπό τή φύση τους γενναῖοι καί ἀγαπᾶ, σάν μάζα ἀδρανῆ καί πού δέν θέλει τόν πόλεμο, ὅσους ἔχουν μέσα τους φρόνημα γυναικεῖο καί μαλθακὸ καί κατὰ κάποιο τρόπο γερασμένο καί ἀδύναμο καί ἀκόμα παιδικό, καθὼς καί τὸ παχύσαρκο καί ἀνόητο, ὅπως δηλώνει ὁ τύπος τῶν βοδιῶν καί τῶν προβάτων.

ΠΑΛΛ. Σωστά.

ΚΥΡ. Λέγει ὅμως καί πάλι ψέματα ὁ ξεροκέφαλος καί ἀλύγιστος Φαραώ. Ἐπειτα ἐξαιτίας τῶν ἐπιθέσεων τῶν ἀκρίδων πού, ὅπως λέγει ὁ λόγος, κατέτρωγαν ὅλη τή χώρα τους, καλεῖ τόν Μωυσῆ, πού τόν ἀκολουθοῦσε ὁ Ἄαρών, καί λέγει· «Πηγαίνετε καί λατρέψετε τόν Κύριο τόν Θεό σας, πάρετε μαζί σας καί τίς ἀποσκευές σας, ἀλλά τὰ πρόβατα καί τὰ βόδια σας θά τὰ ἀφήσετε ἐδῶ. Καί ὁ Μωυσῆς τοῦ εἶπε· Ἀλλά καί ἐσὺ θά μᾶς δώσεις ζῶα γιά ὄλοκαυτώματα, πού θά τὰ θυσιάσομε στόν Κύριο τόν Θεό μας καί θαρθοῦν μαζί μας καί τὰ ζῶα μας καί δέν θ' ἀφήσομε πίσω μας τίποτε· γιὰτι ἀπό αὐτὰ θά λάβομε γιά νά προσφέρομε τή θυσία στόν Κύριο τόν Θεό μας»¹³.

ΠΑΛΛ. Καί τί νόημα μπορούμε νά δώσομε σέ ὅσα εἶπε ὁ πάνσοφος Μωυσῆς; Ἦ πῶς μπορεῖ νά ἐννοήσει κανεῖς αὐτὰ πού θά βγοῦν ἀπό τήν Αἴγυπτο καί τόν Φαραώ καί θά τὰ ἀφιερῶσει στόν Θεό;

ΚΥΡ. Εἶναι σαφῆς ὁ λόγος, φίλε μου. Ὅποιος ἀντιστέκεται καί πολεμᾶ ἐκείνους πού θέλουν νά εἶναι εὐσεβεῖς, καί ἂν ἀκόμα δέν ἔχει

αὐτῶ κείσθαι τινας, κὰν γοῦν ἐκ μέρους τοῦτο ἔχειν ἐπιθυμεῖ· ὁ δέ γε τοῦ Θεοῦ νόμος τομωτάτην τινὰ ποιεῖσθαι διδάσκει τὴν ἀποφοίτησιν, οὐδ' ὀπωσιοῦν ὑπ' αὐτῶ κείσθαι τε καὶ μένειν ἑῶντας, οὐ ψυχῆς, οὐ νοῦ μόριον, οὐ σωματικοῦ κινήματος ἀφορμήν. Προσέτι δὲ δεῖν καὶ 5 τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς τὰ κάλλιστα τε καὶ ἐξαιρέτα προσκομίζειν Θεῷ. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, δηλοῦν, τὸ ἐξ Αἰγύπτου λαβεῖν καὶ καταθῆσαι Θεῷ. Ἡ οὐχὶ τουτὶ δρῶεν ἂν οἱ διὰ σοφίας κοσμικῆς τοῖς ἱεροῖς τε καὶ θείοις ἡμῶν ἐπαγωνιζόμενοι δόγμασιν, καὶ τὸ λαμπρὸν ἐν λέξει, καὶ τὸ ἐν εἰδήσει πικρὸν θηρώμενοι, καὶ τὴν λογικὴν λατρείαν ἐπιτελοῦντες 10 Θεῷ; «Πᾶσα μὲν γὰρ σοφία παρὰ Κυρίου», κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἄλλ' ἐν πνεύματι κοσμικῶ, τοὺς παρ' Ἑλλησι ποιητὰς καὶ λογογράφους εἰς τοῦτο λαμπρότητος τῆς κατ' εὐγλωττίαν ἀφικέσθαι φαμέν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Οὐ τὸ πνεῦμα», φησί, «τοῦ κόσμου τούτου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ Θεοῦ, ἵνα ἴδωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ 15 Θεοῦ. χαρισθέντα ἡμῖν, ἃ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδακτοῖς σοφίας ἀνθρωπίνης λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει Πνεύματος».

Ὅτι δὲ ἦν ἀληθῶς ὁ Μωσῆς ἐν σκιαῖς ἔτι, τὰ ἐξαιρέτα τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς οὐκ ἀπόβλητα γενήσεσθαι λέγων τῶ κατὰ φύσιν Θεῷ, παραχρῆμα δείκνυσιν ἐναργῶς, πλὴν ὡς ἐν τύπῳ καὶ σκιά Θεοῦ γὰρ 20 προστάττοντος σκυλεύειν τοὺς Αἰγυπτίους, χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ σκεύη χρῆσασθαι δεῖν ἔφασκε, παρὰ τε συσκήνου καὶ γείτονος, ὁ δὴ καὶ περαίνεται διὰ γυναικῶν. Ψίθυρον γὰρ αἰεὶ πῶς ἐστὶ τὸ χρῆμα καὶ λαλίστατον καὶ πρὸς ἀπάτην εὐμήχανον. Σκεύη δέ, οἶμαι, χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ παρὰ τῶν Αἰγυπτίων εἶη ἂν, καθάπερ ἀρτίως ἔφην, τὰ οἷς ἦν 25 εἰκὸς κατασεμνίνεσθαι τῶν ἐν κόσμῳ τινάς, εἰ καὶ Θεὸν εἶδησαν τὸν ἀληθινόν. Ἔστι δὲ ὃ φημι τοιόνδε τι πάλιν. Κοινὰ μὲν γὰρ ἅπασιν ἀνθρώποις τὰ νοῦ τε καὶ ψυχῆς κινήματα, καὶ ἢ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν ἐπιτηδειότης ἀγαθοῦ τε καὶ πονηροῦ. Ἄλλ' οἱ μὲν τοῖς τῆς φύσεως πλεονεκτημασιν ἀποκεχρημένοι καλῶς, τὸν εὐκλεᾶ καὶ ἐξαιρέτον κατορ- 30 θοῦσι βίον. Οἷ γε μὴν ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν ἀνοητότατα παρατρέποντες, παρασημαίνουσί πως τὰ τῆς φύσεως ἀγαθὰ καὶ τὴν ἐπ' αἰσχίστοις ἵεναι τρίβον. Ἀνδρεία τε γὰρ καὶ φρόνησις καλὰ μὲν τοῖς ἄριστα κεχρη-

ἔξολοκλήρου στήν ἐξουσία του μερικούς, ἐπιθυμῶ ὅμως νά τὸ ἔχει αὐτὸ κατὰ ἓνα μέρος. Ἐξάλλου ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ διδάσκει, ὅτι πρέπει νά γίνεται σὺν ὅλῳ ἢ ἀπαλλαγῇ καὶ νά μὴν ἀφήνομε νά μένουν στήν ἐξουσία του οὔτε τὸ παραμικρὸ μέρος τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ νοῦ, οὔτε κάποια ἀφορμὴ σωματικοῦ κινήματος. Καὶ ἐπιπλέον ὅτι πρέπει τὰ ὠραιότερα καὶ ἐξαιρετικὰ τῆς ζωῆς τοῦ κόσμου νά τὰ προσφέρομε στὸν Θεό. Γιατὶ αὐτὸ νομίζω σημαίνει τὸ νά πάρουν τὰ ζῶα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ νά τὰ προσφέρουν στὸν Θεό. Ἡ δὲν θὰ τὸ ἔκαμναν αὐτὸ ὅσοι μὲ τὴν κοσμικὴ σοφία τους ἀγωνίζονται ἐνάντια σὰ ἱερὰ καὶ θεῖα μας δόγματα καὶ θηρεύοντας τὴ φανταχτερὴ λέξι καὶ τὴν πικρὴ γνώση, ἐπιτελοῦν τὴ λογικὴ λατρεία πρὸς τὸν Θεό; Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «Κάθε σοφία προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεό»¹⁴. Ἀλλὰ λέμε ὅτι μὲ κοσμικὸ πνεῦμα οἱ Ἕλληνες ποιητὲς καὶ λογογράφοι ἔφτασαν σ' αὐτὴ τὴ λαμπρότητα τῆς εὐγλωττίας. Καὶ γι' αὐτὸ λέγει ὁ θεσπέσιος Παῦλος: «Ἐμεῖς δὲν ἐλάβαμε τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα ποὺ στέλνεται ἀπὸ τὸν Θεό, γιὰ νά μπορούμε νά μάθομε ὅσα ἐτοίμασε ὁ Θεὸς γιὰ χάριμας. Γι' αὐτὰ μιλάω καὶ ὄχι φυσικὰ μὲ λόγια ἀνθρώπινης σοφίας, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀποδεικτικὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος»¹⁵.

Καὶ ὅτι ἦταν ἀληθινὰ ὁ Μωυσῆς ἀκόμη κάτω ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς σκιάς, λέγοντας ὅτι τὰ ἐξαιρετὰ τῆς κοσμικῆς ζωῆς δὲν θὰ περιφρονηθοῦν ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ Θεό, τὸ δείχνει ἀμέσως μὲ σαφήνεια βέβαια, πλὴν ὅμως μόνο μὲ σύμβολο καὶ σκιά. Γιατί, ὅταν ὁ Θεὸς πρόσταξε νά ἀφαιρέσουν πράγματα ἀπὸ τοὺς Αἴγυπτίους, ἔλεγε ὅτι πρέπει νά πάρουν χρυσὰ καὶ ἀσημένια σκεῦη ἀπὸ τὸν σύσκηνο καὶ τὸν γείτονα, πράγμα ποὺ ἔφεραν σὲ πέρας οἱ γυναῖκες. Γιατὶ τὸ γυναικεῖο φύλο ξέρει πάντοτε νά βάζει λόγια καὶ νά φλυαρεῖ καὶ εἶναι ἐφευρετικὸ στήν ἀπάτη. Τὰ ἀσημένια καὶ χρυσὰ σκεῦη τῶν Αἴγυπτίων μπορεῖ νά εἶναι, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, αὐτὰ ποὺ ἀποτελοῦν καυχήματα γιὰ κάποιους ἀπὸ τὸν κόσμο, παρόλο ποὺ γνωρίζουν τὸν ἀληθινὸ Θεό. Κι αὐτὸ ποὺ λέγω πάλι εἶναι κάπως ἔτσι. Οἱ ἐνέργειες τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς καὶ ἡ κλίση πρὸς κἀθε ἀγαθὸ καὶ πονηρὸ εἶναι κοινὰ στοιχεῖα ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ ὅσοι χρησιμοποιοῦν ὀρθὰ τὰ φυσικὰ πλεονεκτήματα, πετυχαίνουν τὸν λαμπρὸ καὶ ἔξοχο βίον, ἐνῶ ὅσοι ἐκτρέπονται τελείως ἀνόητα σὲ ὅσα δὲν εἶναι πρέποντα, δείχνουν κατὰ κάποιον τρόπο πὺς τὰ ἀγαθὰ τῆς φύσης μποροῦν νά πάρουν καὶ τὸν δρόμο πρὸς τὰ αἰσχροτάτα. Ἡ ἀνδρεία δηλαδὴ καὶ ἡ φρόνησις εἶναι καλὰ γιὰ ὅσους τὰ χρησι-

μένοις, ἐπιζήμια δὲ τοῖς οὐκ ἔχουσιν ὀρθῶς ἔξεστι μὲν γὰρ ἀνδρίζεσθαι καὶ φρονεῖν οὐ ἐπαίνῳ καὶ κρότοις ἔξεστι δὲ αὐτὸν σὺν πολλῇ δὴ ταῦτα κεκτῆσθαι καταβοῇ. Ταῦτι δὴ κοινὰ καὶ ἐν πᾶσιν ἔστι, καὶ ἐν τοῖς ἔτι πλανωμένοις, καὶ ἐν τοῖς εἰδόσι Θεόν.

5 Ὅτε γοῦν ἡ πάλαι φανλότητος ἐργάτις ἀνδρεία, καὶ τὸ ἐν συνέσει πικρὸν μετατρέποντο πρὸς ἡμῶν εἰς τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ, μονονουχὶ καὶ ἐξ Αἰγυπτίων ληφθέντα καὶ ἐκ τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς, ἱερά τε καὶ εὐπρόσδεκτα γενήσεται τῷ Θεῷ· μεταρρυθμίζεται γὰρ εἰς ἀρετῆς χρείαν καὶ ὑπουργίαν ἁγιασμοῦ, καθάπερ ἀμέλει τὰ ἐξ Αἰγύπτου σκεύη
10 χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ πρὸς κατασκευὴν τε καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἁγίας σκηνῆς ἀνεδείχθη χρήσιμα. Μετὰ δὲ τὸ σκυλεῦσαι τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τῶν πρωτοτόκων τὸν θάνατον, λελύτρωνται μόλις οἱ ἐξ Ἰσραήλ, καταθύσαντες τὸν ἄμινον εἰς τύπον Χριστοῦ· ἦν γὰρ οὐχ ἑτέρως δύνασθαι τοῦ τοιοῦδε τυχεῖν, ἐπειτέρ ἐστὶ πᾶσα λύτρωσις ἐν Χριστῷ, καὶ δι'
15 αὐτοῦ πᾶσα δόσις ἀγαθῆ. Ἐκπέμπονται δὲ τῆς Αἰγυπτίων, κατὰ μέσσην νύχτα, μονονουχὶ σκότους τε ὁμοῦ καὶ δουλείας ἀπαλλαττόμενοι. Ἐν γάρ τοι σκότῳ τῷ νοητῷ, καὶ οὐκ ἐν φωτὶ τῷ θεῷ, τὸ δοῦλον εἰς ἁμαρτίαν αἰεί πως εἶναι φιλεῖ. «Πᾶς γὰρ ὁ τὰ φαῦλα πράσων, μισεῖ τὸ φῶς», κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν. Ἄζυμον δὲ τὸ σταῖς ἐκφέρεται,
20 καὶ ἐπισιτισμοῦ δίχα φεύγουσι. «Κατεβιάζοντο», γὰρ φησιν, «οἱ Αἰγύπτιοι τὸν λαόν, σπουδῇ ἐκβαλεῖν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς γῆς. Εἶπαν γὰρ ὅτι πάντες ἡμεῖς ἀποθνήσκομεν. Ἀνέλαβε δὲ ὁ λαὸς καὶ τὸ σταῖς αὐτῶν πρὸ τοῦ ζυμωθῆναι τὰ φυράματα αὐτῶν, τὰ ἐνδεδεμένα ἐν τοῖς ἱματίοις αὐτῶν ἐπὶ τῶν ὤμων». Οὐ γὰρ, οἶμαι, δεῖν, τοὺς τῷ Θεῷ κολλᾶσθαι
25 μέλλοντος, οὐκείότητά τε πρὸς αὐτὸν ἠρημένους, κακίας λείψανον ἐπιφέρεσθαι κοσμικῆς, οὔτε μὴν ἀλλοτριαῖς τε καὶ ἀνιέροις ἐφοδιάζεσθαι τροφαῖς, δῆλον δὲ ὅτι ταῖς νοηταῖς ἀζύμους δὲ εἶναι φιλεῖν ἄρτους τὸ ἐφίεσθαι λοιπὸν τοῦ ζωογονοῦντος τὸν κόσμον· ἐορτάσειαν γὰρ οἱ τοιοοῖδε καθαρῶς, καὶ τὴν ἀξιόληπτον τῷ Θεῷ λατρείαν ἀποπεραίνοντες,
30 ὑπ' αὐτῷ μένουσι διαπαντός.

ΠΑΛΛ. Ἄραρεν οὖν, ὅτι καθάπερ τινὸς γῆς ἁγίας τε καὶ ἱερᾶς ἐφικέσθαι χρὴ τοὺς οἵπερ ἂν εἶεν φιλόθεοί τε καὶ ἀγαθοί, τῆς ὑπὸ

μποιοῦν μὲ τρόπο ἄριστο, εἶναι ὅμως ἐπιζήμια γιὰ ὅσους δὲν τὰ χρησιμοποιοῦν καλά. Γιατὶ μπορεῖ νὰ δείχνει κανεὶς ἀνδρεία καὶ φρόνηση μὲ ἐπαίνους καὶ ἐπιδοκιμασία, μπορεῖ ὅμως νὰ τὰ κατέχει αὐτὰ καὶ μὲ πολλή ἀποδοκιμασία. Αὐτὰ δηλαδή εἶναι σὲ ὅλους κοινά, καὶ σ' ὅσους βρίσκονται ἀκόμα στὴν πλάνη, καὶ σὲ ὅσους ἔχουν γνωρίσει τὸν Θεό.

Ὅταν λοιπὸν τὴν ἀνδρεία, τὴν πρόξενο παλαιὰ τῆς φαυλότητος, καὶ τὶς κακότητες τῆς φρόνησης ἐμεῖς τὰ μετατρέπομε σ' αὐτὸ πὸν ἀρέσει στὸν Θεό, παρμένα κατὰ κάποιο τρόπο καὶ ἀπὸ τοὺς Αἴγυπτίους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν κοσμικὴ ζωὴ, γίνονται ἱερὰ καὶ εὐπρόσδεκτὰ ἀπὸ τὸν Θεό· γιατί μετατρέπονται καὶ γίνονται κατάλληλα γιὰ τὴ χρήση τῆς ἀρετῆς, ὅπως ἀκριβῶς τὰ χρυσὰ καὶ ἀσημένια σκεύη ἀποδείχθηκαν χρήσιμα γιὰ τὴν κατασκευὴ καὶ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἀγίας σκηνῆς. Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ τὴν ἀρπαγὴ αὐτῶν ἀπὸ τοὺς Αἴγυπτίους καὶ τὸν θάνατο τῶν πρωτοκότων, οἱ Ἰσραηλίτες ἀπελευθερώθηκαν ἐπιτέλους καὶ θυσίασαν τὸν ἀμνὸ ὡς προτύπωση τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ δὲν μποροῦσαν ν' ἀποκτήσουν ἀλλιῶς τὴν ἐλευθερίαν τους, ἐπειδὴ ὅλοι ἢ λύτρωση βρίσκεται στὸν Χριστὸ καὶ ἀπὸ αὐτὸν προέρχεται κάθε ἀγαθὸ δῶρημα. Φεύγουν τότε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο μέσα στα μεσάνυχτα καὶ ἐλευθερώνονται κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὸ σκότος μαζὶ καὶ τὴ δουλεία. Γιατὶ οἱ δοῦλοι τῆς ἀμαρτίας ἀγαποῦν πάντοτε νὰ εἶναι μέσα στὸ νοητὸ σκότος καὶ ὄχι μέσα στὸ θεῖο φῶς. Γιατὶ, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Σωτήρα, «καθένας ποὺ πράττει τὰ φαῦλα, μισεῖ τὸ φῶς»¹⁶. Παίρνουν τὸ ζυμᾶρι χωρὶς προζύμι καὶ φεύγουν χωρὶς ἐφόδια. Γιατὶ λέγει· «Καταπίεζαν οἱ Αἰγύπτιοι τὸν λαὸ νὰ τοὺς βγάλουν ἀπὸ τὴ γῆ τους τὸ γρηγορότερο. Γιατὶ εἶπαν, ὅτι ὅλοι ἐμεῖς πεθαίνομε. Καὶ πῆρε ὁ κόσμος τὸ ζυμᾶρι του, προτοῦ ζυμωθεῖ μὲ τὸ προζύμι, τυλιγμένο στὰ ροῦχα τους, καὶ τὸ φορτώθηκαν πάνω στοὺς ὄμους τους»¹⁷. Γιατὶ δὲν πρέπει, νομίζω, ὅποιοι θέλουν νὰ προσκολληθοῦν στὸν Θεὸ καὶ ἐπιδιώκουν νὰ γίνουν οἰκεῖοι του, νὰ ἔχουν μαζὶ τους κάποιο ἀπομεινάρι κοσμικῆς κακίας, καὶ οὔτε βέβαια νὰ ἐφοδιάζονται μὲ ξένες καὶ ἀνίερές τροφές, δηλαδή τροφές νοητές. Καὶ νὰ θέλει νὰ εἶναι τὰ ψωμῖὰ ἄζυμα, ἐπιθυμώντας στὸ ἕξις τὸν ἄρτο ποὺ ζωογονεῖ τὸν κόσμο. Κι αὐτοὶ θὰ ἐορτάσουν καθαροί, καὶ ὀλοκληρώνοντας τὴ λατρεία τὴν εὐπρόσδεκτη ἀπὸ τὸν Θεό, θὰ παραμείνουν γιὰ πάντα στὴν ἐξουσία του.

ΠΑΛΛ. Συμπεραίνεται λοιπὸν, ὅτι πρέπει οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγαθοὶ νὰ φτάσουν σὲ μᾶ κατὰ κάποιο τρόπο ἅγια καὶ ἱερὴ γῆ, στὴν

Χριστῶ καὶ ἀτυραννεύτου ζωῆς ἐπείγασθαι δὲ καταθύειν οὐκ ἐν τῇ τῶν ἐχθρῶν, τοῦτ' ἔστιν, οὐκ ὄντας ἐν ἕξει τῇ φιλαμαρτήτῳ, καὶ οὐκ ἀμωμήτῳ λίαν, ἐν προθυμίαις δὲ μᾶλλον ταῖς εἰς ἀρετὴν, καὶ ἐν ἡθῶν καταστάσει, τῆς τοῦ διαδόλου τυραννίδος ἐξωκισμένη.

5 ΚΥΡ. Μὴ ἐτέρως ἔχειν ὑπολάβοις ἢ οὕτως, ὡς τῶν πεποίηται γὰρ ὀρθῶς ἡμῖν ὁ λόγος. Πάρα δὲ εἰ δοκεῖ καὶ δι' ἐτέρας ταυτὶ θεωρεῖν εἰκόνας. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τῆς εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐκτόπων ἀποδρομῆς καταλυπεῖν ἀπετόλμων τὸ τῶν ὄλων σωτῆρα Θεὸν οἱ τὴν ἀγίαν οἰκοῦντες πόλιν, φημί δὴ τὴν Ἱερουσαλήμ, ὑπὸ χεῖρα γεγόνασι τῶν
10 Βαβυλωνίων, οἱ καὶ δορυκτῆτους ἐλόντες θητεύειν ἐκέλευον. Εἶκειν γὰρ ἦν τοῖς κρατοῦσιν ἀνάγκη, καὶ οὐχ ἐκόντας αὐτούς. Οἱ δὲ ἀλύοντες λίαν, καὶ ἐπὶ ταῖς ἀδοκῆτοις συμφοραῖς κατομιώζοντες, κἂν γοῦν εὐρέσθαι βραχεῖαν τοῦ πόνου παραψυχὴν ἐζήτουν ἔσθ' ὅτε. Τοῦτο δὲ ἦν, ταῖς εἰς Θεὸν ὑμνωδίαις τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀνίας ἀπαμβλύνεσθαι
15 τὸ δριμύ. «Ἐμνήσθην γὰρ τοῦ Θεοῦ καὶ εὐφράνθην», ὁ θεῖος ἔφη Δαβὶδ, ἑορτὴν ἀποφαίνων πνευματικὴν, τὴν εἰς Θεὸν ὑμνωδίαν. Ἀλλ' αἰσχρὸν εἶναί πως ἐδόκει τοῖς ἀναμέλπειν ἐθέλουσι καὶ τὰ συνήθη πληροῦν, τὴν οὕτω γλυκεῖαν ἡγῆν τοῖς τῶν ἀλλοφύλων ὡσὶν ἐνιέναι φιλεῖν, καὶ τὸ αὐτοῖς ἡδιστόν τε καὶ λιγυρώτατον μέλος, οἷονεὶ πως
20 ἦδη καὶ εἰς ἀέρα ρίπτειν, καταμειδιῶντων ἔσθ' ὅτε τῶν Βαβυλωνίων, καὶ ἀχθομένων εἰς ἅπαν ταῖς δι' ὀργάνων ᾠδαῖς. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκον «Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσασμεν καὶ ἐκλαύσαμεν, ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών», ἐν ἣ κατὰ νόμους καὶ ἔθη τὰ Ἰουδαίων, ἢ τῆς αἰνέσεως θυσία προεκομίζετο χορδαῖς καὶ ὀργάνοις
25 ἐκπεραινομένη, καὶ κατακηλοῦσα τοῖς μέλεσι τοὺς τῷ θεῷ προσιόντας ναῶ. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἐν ἀλλοτριῷ ζυγῷ δουλείας κατεσφιγμένοι, κατολοφυρόμενοι λέγουσιν «Ἐπὶ ταῖς ἰτέαις, ἐν μέσῳ αὐτῆς, ἐκρεμάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν», τὸ ἐν ᾠδαῖς ἀπρακτεῖν δι' αὐτοῦ δὴ τούτου κατασημαίνοντες. Ἄκαρπον γὰρ, μᾶλλον δὲ ὠλεσίκαρπον ἢ ἰτέα
30 φυτόν, εἴρηται γὰρ ὡδί παρά του τῶν παρ' Ἑλλησι ποιητῶν. Ἀνέκειτο τοίνυν εἰς ἀπραξίαν τε καὶ ἀκαρπίαν τὰ τῆς ᾠδῆς ὄργανα· καὶ

18. Ψαλμ. 76, 4.

19. Ψαλμ. 136, 1-2.

δίχως τυραννία ζωὴ κατω ἄπο τὴν ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ. Καὶ νὰ διάζονται νὰ θυσιάσουν ὄχι στὴ χώρα τῶν ἐχθρῶν, δηλαδὴ κυριευμένοι ἄπο τὴν κατάκριτη ἀγάπη τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ τὴν προθυμία γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ στὴν κατάσταση ἐκείνη τῶν ἡθῶν ποὺ εἶναι μακριὰ ἄπο τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ διαβόλου.

ΚΥΡ. Ἔτσι εἶναι, φίλε, καὶ μὴν πιστέψεις πὼς εἶναι ἀλλιῶς. Ἀναπτύξαμε τὸ θέμα καλά. Εἶναι ὅμως δυνατόν, ἂν θέλεις, νὰ τὸ δοῦμε αὐτὸ καὶ σὲ ἄλλη περίπτωση. Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ κάτοικοι τῆς ἀγίας πόλης, ἐννοῶ τῆς Ἱερουσαλήμ, ὁρμώντας σὲ κάθε ἀνάρμοστο, τολμοῦσαν νὰ λυπήσουν τὸν σωτήρα τῶν ὅλων Θεό, ἔγιναν ὑποχείριοι τῶν Βαβυλωνίων, ποὺ ἀφοῦ τοὺς αἰχμαλώτισαν, τοὺς ὑποχρέωσαν σὲ δουλεία. Ἦταν λοιπὸν ἀνάγκη νὰ ὑποχωροῦν στοὺς ἐξουσιαστὲς τοὺς ἀκόμα καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν. Γεμάτοι αὐτοὶ ἄπο μεγάλη λύπη καὶ θρηνώνας γιὰ τὶς ἀπροσδόκητες συμφορὲς, ζητοῦσαν κάποτε νὰ βροῦν ἔστω καὶ μιὰ σύντομη ἀνακούφιση ἄπο τὸν πόνο. Καὶ αὐτὸ γινόταν, γιὰ νὰ μειώσουν τὴ δριμύτητα τῆς λύπης ποὺ τοὺς βασάνιζε, μὲ τοὺς ὕμνους τοὺς στὸν Θεό. «Ἐφερα στὸν νοῦ μου τὸν Θεὸ καὶ γέμισα χαρὰ»¹⁸, εἶπε ὁ θεῖος Δαβίδ, μεταβάλλοντας σὲ πνευματικὴ ἑορτὴ τὴν ὕμνωδία στὸν Θεό. Ἀλλὰ νόμιζαν πὼς εἶναι κάπως ἀπρεπὲς σὲ ὅσους ἤθελαν νὰ ψάλλουν καὶ νὰ ἐκπληρώσουν τὰ συνηθισμένα, νὰ θέλουν αὐτὸν τὸν τόσο γλυκὸ ἦχο νὰ τὸν στέλνουν σὲ αὐτιὰ ἄλλοφύλων καὶ τὴ γλυκύτατη καὶ καθαρότατη μελωδία νὰ τὴν πετοῦν κατὰ κάποιο τρόπο στὸν ἀέρα, ἐνῶ γελοῦσαν εἰς βάρος τοὺς οἱ Βαβυλώνιοι καὶ ἐνοχλοῦνταν ὑπερβολικὰ μὲ τὴ μουσικὴ τῶν ὀργάνων. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἔλεγαν «Στὶς ὄχθες τῶν ποταμῶν τῆς Βαβυλώνας, ἐκεῖ καθίσαμε καὶ κλάψαμε φέροντας στὴ μνήμη μας τὴν Σιών»¹⁹, στὴν ὁποία σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους καὶ τὶς συνήθειες τῶν Ἰουδαίων προσφερόταν ἡ θυσία εὐχαριστίας συνοδευομένη ἄπο ὄργανα κρουστὰ καὶ πνευστὰ, καὶ καταγοήτευε μὲ τὴ μελωδία τῆς ὅσους προσέρχονταν στὸν ἱερὸ ναό. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν σφιχτοδεμένοι σὲ ξενικὸ ζυγὸ δουλείας, λένε θρηνώντας «Ἐπάνω στὶς ἰτιές καὶ στὴ μέση αὐτῶν κρεμάσαμε τὰ ὄργανά μας»²⁰, δηλώνοντας μ' αὐτὸ τὸ σταμάτημα τῶν τραγουδιῶν τους. Ἡ ἰτιὰ εἶναι δένδρο ἀκαρπο, ἢ καλύτερα δένδρο ποὺ χαλάει τοὺς καρπούς του, ὅπως ἔχει πεῖ κάποιος ἄπο τοὺς ποιητὲς τῶν Ἑλλήνων²¹. Ἐμειναν λοιπὸν ἄπρακτα καὶ ἀχρησιμοποίητα τὰ ὄργανα τῶν ἀσμάτων τους, καὶ ἀφήνοντας τὶς κραυγὲς

20. Ψαλμ. 136, 2.

21. Ὅμηρου Ὀδύσσεια Κ.

τῆς εἰς τοῦτο ραστώνης τὴν ἀφορμὴν ἀνακεκραγότες λέγουσι «Πῶς ἄσωμεν τὴν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας».

Διακομίσαντος δὲ αὐτοῖς τοῦ Βαρούχ τοὺς Ἱερεμίου λόγους, «Ἐκλαιον πάντες», φησί, «καὶ ἐνήστευον καὶ ἠϋχοντο προσευχὴν ἐναντίον Κυρίου καὶ συνήγαγον ἀργύριον, καθὰ ἐκάστου ἐδύνατο ἡ χεὶρ, καὶ ἀπέστειλαν εἰς Ἱερουσαλήμ πρὸς Ἰωακείμ υἱὸν Χελκίου, υἱοῦ Σαλώμ τὸν ἱερέα, καὶ πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ πρὸς πάντα τὸν λαὸν τὸν εὐρεθέντα μετ' αὐτοῦ ἐν Ἱερουσαλήμ». Καὶ μεθ' ἕτερα· «Καὶ εἶπον Ἰδοὺ ἀπεστείλαμεν πρὸς ὑμᾶς ἀργύριον, ἀγοράσατε τοῦ ἀργυρίου 10 ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας, καὶ λίβανον, καὶ ποιήσατε μάννα, καὶ ἀνοίσατε ἐπὶ θυσιαστήριον Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Πρέπει γὰρ ᾤοντο σφίσι μὲν, οὐχὶ θύειν ἔτι, γῆς μὲν ἀγίας κατεξευγμένοι δὲ ὥσπερ ἑτέρω καὶ ὑπὸ χεῖρα οἰκοῦσι πόλιν, λειτουργίας τε τῆς ἱερᾶς λαχοῦσι τὴν δόξαν, ἀπονέμουσι τὴν λατρείαν, ὀρθῶ δὲ δηλαδὴ χρώμενοι 15 λογισμῶ, πρὸς τὴν τοῦ πρέποντός τε καὶ ἀναγκαίου κατάσκεψιν. Καὶ αὐτὸς δὲ ἡμῖν ὁ σοφώτατος Δανιήλ, ἱερῶν μὲν εἶχετο σπουδασμάτων, ὁμοῦ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις αἰχμάλωτος ὢν, τὸ τῆς ἀνάγκης κατεσοφίζετο χρῆμα. Καὶ τίνα τρόπον, ἐρῶ προσηύχεται γὰρ τρεῖς τῆς ἡμέρας καιροῦς. Ἄλλ' ἦσαν αὐτῶ βλέπουσί τε καὶ ἠναγμένοι πρὸς τὴν Ἱερου- 20 σαλήμ αἱ θυρίδες ἐν τοῖς ὑπερώοις. Γέγραπται γὰρ ᾠδί Εὐπρόσδεκτον γὰρ τότε μόλις ἔσεσθαι παρὰ Θεῶ, τὴν ἰδίαν ᾤετο προσευχὴν, εἰ γῆς ἀλλοτρίας καὶ μεμισσημένης, εἰ μὴ σαρκὶ δύναιτο τυχόν, κἂν γοῦν ἐννοίαις ἀπονοσφίζοιτο, καὶ τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι, πρὸς τὴν τῶ Θεῶ φιλαιτάτην ἀφορᾶν γῆν, εἰς αὐτὸν δὲ ὥσπερ εἰσφρήσας τὸν 25 νεῶν, τὴν ὑπὲρ ὧν ἂν ἔλοιτο προσάγοι λιτήν.

ΠΑΛΛ. Εὐ γε ὡς ἀληθῶς ὁ σύμπτas ἡμῖν διήρτισται λόγος.

τους για τὴν ἀφρομὴ τῆς ἀπραξίας τους, ρωτοῦσαν· «Πῶς νὰ ψάλομε τοὺς ὕμνους τῆς ὠδῆς πρὸς τὸν Κύριο σὲ ξένη γῆ;»²².

Κι ὅταν μετέφερε σ' αὐτοὺς ὁ Βαρούχ τὰ λόγια τοῦ Ἱερεμία, «Ἐκλαιγαν», λέγει, «ὄλοι καὶ νήστευαν καὶ προσεύχονταν στὸν Κύριο. Μάζεψαν τότε χρήματα, ὅσα μπορούσε ὁ καθένας, καὶ τὰ ἔστειλαν στὴν Ἱερουσαλήμ μὲ παραληπτές τὸν ἱερέα Ἰωακείμ, υἱὸ τοῦ Χελκία, υἱοῦ τοῦ Σηλώμ, καὶ τοὺς ἱερεῖς καὶ ὄλο τὸν λαὸ ποὺ βρίσκονταν μαζί του στὴν Ἱερουσαλήμ»²³. Καὶ πιὸ κάτω λέγει· «Καὶ εἶπαν· Νά, σᾶς στείλαμε χρήματα· ἀγοράσετε μὲ τὰ χρήματα γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας ζῶα γιὰ ὀλοκαυτώματα καὶ λιθάνι, φτιάξετε πρόσφορα καὶ προσφέρατε αὐτὰ στὸ θυσιαστήριο τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ μας»²⁴. Νόμιζαν ὅτι δὲν ταίριαζε σ' αὐτοὺς νὰ θυσιάσουν, ἀφοῦ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὴν ἅγια γῆ καὶ δὲν ζοῦσαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ βρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ κάποιου ἄλλου καὶ κάτω ἀπὸ ἐξουσία τυραννική. Γι' αὐτὸ ἀναθέτουν τὴ λατρεία σ' αὐτοὺς ποὺ κατοικοῦσαν ἀκόμα στὴν ἅγια πόλη καὶ τοὺς ἔλαχε ἡ δόξα τῆς ἱερῆς λειτουργίας· χρησιμοποιοῦσαν δηλαδὴ ὀρθὸ λογισμὸ γιὰ νὰ ἐκτιμήσουν τὸ πρέπον καὶ τὸ ἀναγκαῖο. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ σοφότατος Δανιήλ²⁵, μελετοῦσε βέβαια τὶς ἱερὲς Γραφές, ἀλλὰ καὶ αἰχμάλωτος μαζί μὲ τοὺς ἄλλους προσπαθοῦσε νὰ ἐλαφρύνει τὴ δύσκολη περίσταση. Μὲ ποιὸν τρόπο; Θὰ σοῦ πῶ. Προσευχόταν τρεῖς φορές τὴ ἡμέρα. Ἀλλὰ οἱ θυρίδες στὰ ὑπερῶα ἦταν ἀνοιχτές καὶ ἔβλεπαν πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ. Καθόσον ἔτσι ἔχει γραφεῖ. Γιατὶ τότε μονάχα νόμιζε πῶς θὰ εἶναι εὐπρόσδεκτη ἡ προσευχή του ἀπὸ τὸν Θεό, ἔφόσον ἀπομακρυνόταν ἀπὸ τὴν ξένη καὶ μισημένη γῆ, ἂν ὄχι μὲ τὸ σῶμα, τουλάχιστο μὲ τὸ νοῦ, καὶ μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς, βλέποντας πρὸς τὴ φίλτατη στὸν Θεὸ γῆ καὶ εἰσχωρώντας κατὰ κάποιον τρόπο μέσα στὸν ἴδιο τὸν ναὸ, νὰ προσφέρει τὴν προσευχή του γι' αὐτὰ ποὺ ἤθελε.

ΠΑΛΛ. Πραγματικὰ ὅλη ἡ συζήτησή μας ἔχει διεξαχθεῖ ἄριστα.

22. Ψαλμ. 136, 4.

24. Ὅπ. π. 10.

23. Βαρούχ 1, 5-7.

25. Δαν. 6, 10.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

*Ὅτι ἀμήχανον διαφυγεῖν τὸν ἐξ ἁμαρτίας θάνατον καὶ
τὴν τοῦ διαβόλου πλεονεξίαν, εἰ μὴ δι' ἁγιασμοῦ τοῦ
κατὰ Χριστόν, καὶ ὅτι οὐκ ἐν νόμῳ ἢ δικαίωσις,
ἀλλ' ἐν Χριστῷ.*

5 *Χρη̅μα μὲν οὖν, ὡ̅ Παλλάδιε, τὸ ἀπονοσφίζεσθαι φιλεῖν τοῦ κατα-
σίνεσθαι πεφυκότος, ἐφίεσθαι δὲ δεῖν τῆς ὑπὸ τῷ Θεῷ δουλείας, ὡς
εὐκλεές τε καὶ ὀνησιφόρον, οὐκ ἀγεννῆς ἡμῖν διέδειξε λόγος.*

ΠΑΛΛ. Οὐ γὰρ οὖν.

*ΚΥΡ. Ὁλοτρόπως γε μὴν τῶν αἰσχίωνων ἀπαίροντας, τὰ ἀμείνω
10 ὅτι προσῆκεν ἡμᾶς ὅτι ζητεῖν, εὖ μάλα διεβεβαιούμεθα.*

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

*ΚΥΡ. Χρη̅ναι δὲ οὕτω λοιπὸν ἐδόκει τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς τὸ φιλή-
δονον, καὶ τὴν ἐπὶ τῷδε τύρῃην ἰέντας ὡς ἀποτάτω καταθύειν ἐπείγε-
σθαι τῷ Θεῷ, καὶ οἷάπερ ἐν ἐρήμῳ γεγονότας διαθέσει νοῦ, σχολαίαν
15 καὶ καθαρωτάτην καὶ μολυσμοῖς οὐ βατήν, καλὴν δὲ καὶ εὐπρόσδε-
κτον ἐπιτηδεύειν αὐτῷ τὴν λατρείαν.*

ΠΑΛΛ. Ἐδόκει γὰρ ὧδε.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΗΘΙΝΗΣ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

“Οτι εἶναι ἀδύνατο νὰ διαφύγει κανεὶς ἀλλιῶς τὸν θάνατο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ διαβόλου, παρὰ μόνο μὲ τὸν ἁγιασμό κατὰ Χριστόν, καὶ ὅτι ἡ δικαίωση δὲν ὑπάρχει στὸν νόμο, ἀλλὰ στὸν Χριστό.

“Οτι εἶναι πράγμα λαμπρὸ καὶ ὠφέλιμο τὸ νὰ θέλει κανεὶς νὰ ἀπομακρύνεται, Παλλάδιε, ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του βλάπτει καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐπιθυμεῖ τὴ δουλεία στὸν Θεό, μᾶς τὸ ἀπέδειξε ὄχι ἀδέξιος λόγος.

ΠΑΛΛ. Ὁχι βέβαια.

ΚΥΡ. Ὅτι λοιπὸν πρέπει μὲ κάθε τρόπο, ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὰ αἰσχροτέρα, νὰ ἐπιδιώκομε τὰ καλύτερα, τὸ ἀποδείξαμε ἄριστα.

ΠΑΛΛ. Καὶ βέβαια.

ΚΥΡ. Φάνηκε λοιπὸν ἔτσι ὅτι πρέπει, ἀπορρίπτοντας ὅσο πιὸ μακριὰ τὴ φιληδονία τῆς κοσμικῆς ζωῆς καὶ τὴν ἀκαταστασία καὶ τοὺς θορύβους ποὺ αὐτὴ προκαλεῖ, νὰ διαστοῦμε νὰ προσφέρομε θυσία στὸν Θεό, καὶ μὲ διάθεση τοῦ νοῦ τέτοια, ὅποια θὰ εἶχαμε φτάνοντας στὴν ἔρημο, νὰ ἀσκοῦμε πρὸς αὐτὸν λατρεία ἡσυχῆ καὶ ὀλοκάθαρη καὶ ἀνεπηρέαστη ἀπὸ μολυσμούς, καὶ συνάμα καλὴ καὶ εὐπρόσδεκτη ἀπὸ αὐτόν.

ΠΑΛΛ. Ναί, αὐτὸ λέγαμε.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν, ὅτι καθειργνύντος ὑφ' ἑαυτῶ καὶ συνέχειν ἡμᾶς ἐθέλοντος, ἐκ πλεονεξίας τοῦ Σατανᾶ, θεῖος ἐκάλει νόμος εἰς ἐλεύθερον ἀξίωμα, τὴν περὶ τῶν ἀρίστων εἰσῆγησιν ταῖς ἐκείνου βδελυρῖαις ἀντιτιθείς, καὶ πρὸς τὰ ἀμείνω παιδαγωγῶν, ἐκ μυρίων ὅσων τῶν παρα-
5 δειγμάτων διελευκαίνεται;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Θεὸς οὖν ἄρα τῆς σωτηρίας ὁ χορηγός, καὶ ἀπάσης ἡμῶν εὐημερίας πρῦτανις, τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος καταδεικνύων τὴν ὁδόν, μεσιτεύοντος τοῦ Χριστοῦ. Ἡ γὰρ οὐχὶ τύπος ἂν γένοιτο, καὶ
10 μάλα σαφῆς τῆς διὰ Χριστοῦ μεσιτείας, ἢ διὰ Μωσέως;

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Μωσῆς μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος σαρκικῆς δουλείας ἐξεκόμιζε τὸν Ἰσραὴλ καὶ τῶν εἰς πλινθείαν ἐξηρεῖτο πόνων, ἔργων τε τῶν περὶ γῆν, καὶ μεταίχμιον ὥσπερ τι κείμενος Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τοὺς ἄνω-
15 θεν σφίσι διεκόμιζε λόγους. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, τὰ ὡς ἐν τύπῳ καὶ σκιαῖς μεταχαράττων εἰς ἀλήθειαν, δουλείας ἡμᾶς ἐξέλκει τῆς νοητῆς, τὴν μὲν πάλαι καθ' ἡμῶν τυραννήσασαν ἁμαρτίαν ἐξι-
στάς, κατασειῶν δὲ τοῦ διαβόλου τὸ κράτος, καὶ φρονήματος μὲν ἐπι-
γείου καὶ τῶν περὶ σάρκα σπουδασμάτων ἀποφοιτῶν ἀναπειθῶν τοὺς
20 ἔπεσθαι δεῖν οἰομένους αὐτῶ, μεταπλάττων δὲ ὥσπερ εἰς ἔφεσιν ἀρε-
τῆς, ἀριδηλότατά τε ἡμῖν τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀπαγγέλλων θέ-
λησιν τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν «Τὰ ρήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ, οὐκ ἔστιν ἐμὰ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με». Καὶ πάλιν «Ἀπ' ἐμαντοῦ οὐ λαλῶ, ἀλλ' ὁ πέμψας με Πατήρ, αὐτός μοι ἐντολὴν δέδωκε, τί εἶπω καὶ τί λαλήσω».
25 Καὶ γοῦν ὁ Μωσῆς εἰκόνα καὶ ἀνατύπωσιν τῆς ἐν Χριστῶ μεσιτείας, τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐποιεῖτο, λέγων τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ· «Προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου ἀναστήσει σοι ὡς ἐμέ, Κύριος ὁ θεός σου. Αὐτοῦ ἀκού-
σεσθε κατὰ πάντα ὅσα ἠτήσω παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐν Χωρήβ, τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐκκλησίας». Ἐν τύπῳ μὲν οὖν καὶ εἰκόνι τὰ διὰ Μω-
30 σέως, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν μεσιτείας ἢ δύναμις ἀπορροητότερος δὲ τῆς

1. Ἰω. 16, 24.

2. Ἰω. 12, 49.

ΚΥΡ. Κι ἀκόμα, ἐνῶ ὁ Σατανᾶς ἀπὸ κατάχρηση δύναμης μᾶς κρατοῦσε στήν ἐξουσία του κι ἤθελε νὰ μᾶς ἔχει δεμένους, ὁ θεῖος νόμος μᾶς καλοῦσε στοῦ ἀξίωμα τῆς ἐλευθερίας, ἀντιτάσσοντας στίς ἀποκρουστικές προτροπές ἐκείνου τῆ συμβουλή του γιά τὰ ἄριστα, καὶ παιδαγωγώντας πρὸς τὰ καλύτερα, διευκρίνιζε τὸ πρᾶγμα μὲ μύρια ὅσα παραδείγματα.

ΠΑΛΛ. Ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Ὁ Θεὸς λοιπὸν εἶναι ὁ χορηγὸς τῆς σωτηρίας καὶ ὁ πρόξενος ὅλης τῆς εὐημερίας μας, δείχνοντας τὸν δρόμο τῆς οἰκειότητας πρὸς αὐτὸν μὲ τὸν Χριστὸ μεσίτη. Ἡ μήπως δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ τύπος τῆς μεσιτείας τοῦ Χριστοῦ, καὶ μάλιστα πολὺ σαφῆς, ἢ μεσιτεία τοῦ Μωυσῆ;

ΠΑΛΛ. Μὲ ποιὸν τρόπο;

ΚΥΡ. Ὁ Μωυσῆς δηλαδὴ ὁ θεσπέσιος ἐλευθέρωσε τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπὸ τῆ σωματικῆ δουλεία καὶ τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τοὺς κόπους νὰ κόβουν πλιθιά κι ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς γεωργίας, καὶ ὄντας κατὰ κάποιον τρόπο ἐνδιάμεσο μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, μετέφερε τοὺς οὐράνιους λόγους σ' αὐτούς. Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, μεταγράφοντας σὲ ἀλήθεια ὅσα εἶχαν διατυπωθεῖ σὰν σὲ τύπο καὶ σκιά, μᾶς σύρει κατὰ κάποιον τρόπο ἔξω ἀπὸ τὴ νοητὴ δουλεία, ἀπομακρύνοντας ἀπὸ μᾶς τὴν ἁμαρτία ποὺ παλαιὰ μᾶς εἶχε ἐπιβάλλει τὴν τυραννία της, καὶ συγκλονίζοντας τὸ κράτος τοῦ διαβόλου καὶ πείθοντας ἐκείνους ποὺ νόμιζαν ὅτι ἔπρεπε νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, ἀφοῦ ἐγκαταλείψουν τὸ γήινο φρόνημα καὶ τὴ σαρκικὴ ἀσχολία, καὶ μεταπλάθοντας τὴν ἐπιθυμία μας πρὸς τὴν ἀρετὴ, ἔκανε γνωστὴ σ' ἐμᾶς ὀλοφάνερα τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μας. Καὶ γι' αὐτὸ ἔλεγε· «Τὰ λόγια ποὺ σᾶς λέγω δὲν εἶναι δικὰ μου, ἀλλὰ ἐκείνου ποὺ μὲ ἔστειλε»¹. Καὶ ἐπίσης· «Δὲν μιλῶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου, ἀλλὰ ὁ Πατέρας μου ποὺ μ' ἔστειλε, αὐτὸς μοῦ ἔδωσε τὴν ἐντολὴ τί νὰ πῶ καὶ τί νὰ κηρῦξω»². Καὶ ὁ Μωυσῆς βέβαια ἔκανε τὸν ἑαυτό του εἰκόνα καὶ προτύπωση τῆς μεσιτείας τοῦ Χριστοῦ λέγοντας στοὺς Ἰσραηλίτες· «Ὁ Κύριος ὁ Θεός σου θὰ ἀναστήσει ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ἀδερφοὺς σου προφήτη ὅπως εἶμαι ἐγώ. Σ' αὐτὸν θὰ ὑπακούετε σύμφωνα μὲ ὅλα ὅσα ζητήσατε ἀπὸ τὸν Κύριο τὸν Θεό σας, στοῦ ὄρος Χωρήβ, τὴν ἡμέρα τῆς σύναξης»³. Μὲ τύπους λοιπὸν καὶ εἰκόνες ἐνεργοῦσε ὁ Μωυσῆς καὶ ἐκδηλωνόταν ἡ δύναμη τῆς μεσιτείας του· ἀκόμα πιὸ ἀπόρητος ἦταν ὁ

3. Δαν. 18, 15-16.

ἐν Χριστῶ μεσιτείας ὁ τρόπος Ὁ μὲν γὰρ νόμου καὶ σκιάς διάκονος ἦν καὶ παδαγωγίας τῆς ἄνωθεν διακομιστῆς Χριστὸς δὲ ὡς νόμου καὶ προφητῶν δεσπότης, τὰ αὐτῶ δοκοῦντα θεσμοθετεῖ, καὶ μεσίτης ἦν, συνθεούσης ἐν αὐτῶ καὶ εἰς ἐν ὡσπερ ἰούσης, θεότητός τε καὶ ἀνθρω-
 5 πότητος. Ἐμφω γὰρ ἅμα νοεῖται Χριστός. «Καὶ Μωσῆς μὲν ὡς θερά-
 πων εἰς ὄλον τὸν οἶκον αὐτοῦ, οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς»· οἱ διὰ τῆς εἰς
 αὐτὸν πίστεως πρὸς ἐλευθερίαν ἠγμένοι τὴν ἀληθῆ. Ἐραρον οὖν, ὅτι
 μεσίτης μὲν σαρκικῆς ἐλευθερίας, γράμματός τε καὶ σκιάς ὁ ἱεροφάν-
 τῆς Μωσῆς· ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, τῶν ὑπὲρ νόμον εἰση-
 10 γητής, καὶ τῆς σαρκικῆς ἐλευθερίας τὴν ἀσυγκρίτως ἀμείνω δωρούμε-
 νος, τοῦτ' ἔστι, τὴν κατὰ πνεῦμα. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε καὶ τοῖς σαρ-
 κικῶς ἠλευθερωμένοις τοῖς ἐξ Ἰσραήλ· «Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῶ λόγῳ
 τῶ ἐμῶ, ἀληθῶς μαθηταί μου ἔστε, καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ
 ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς». Καὶ πάλιν «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν,
 15 δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας· ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν
 αἰῶνα, ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐὰν οὖν ὁ Υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ,
 ὄντως ἐλεύθεροί ἐστε.

ΠΑΛΛ. Ἐριστα ἔφη.

ΚΥΡ. Καυχησόμεθα δὴ οὖν οὐ τοῖς κατὰ σάρκα λαμπροῖς, ἀλλὰ
 20 τοῖς ἐν πνεύματι καὶ δικαιοσύνῃ τῇ κατὰ Χριστόν, οὐ τῇ κατὰ νόμον.
 Εἰ γὰρ δοῦλον ἔτι τὸ ὑφ' ἁμαρτίαν, δικαιοῖ δὲ ἥκιστα μὲν ὁ νόμος,
 κατακρίνει δὲ μᾶλλον καὶ γράφεται παραβαίνοντας, πῶς οὐκ ἂν γέ-
 νοιτο παντί τῳ σαφές, ὅτι πᾶσα δικαίωσις ἐν Χριστῶ καὶ τελείωσις ἡ
 ἐν πνεύματι δι' ἁγιασμοῦ, δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῶ; Καὶ γοῦν ὁ σοφώ-
 25 τατος γράφει Παῦλος «Οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ Εὐαγγέλιον, δύνα-
 μιν γὰρ Θεοῦ ἐστὶν εἰς σωτηρίαν παντί τῶ πιστεύοντι, Ἰουδαίῳ τε
 πρῶτον καὶ Ἑλληνι. Δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ ἐν αὐτῶ ἀπακαλύπτεται
 ἐκ πίστεως εἰς πίστιν, καθὼς γέγραπται· Ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως
 ζήσεται». Νόμου τε τοῦ πάλαι τὸ ἀνόνητόν τε καὶ ἀδρανὲς ἐν γε

4. Ἐβρ. 3, 2-3.

5. Ἰω. 3, 32-36.

τρόπος τῆς μεσιτείας τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἕνας ἦταν ὑπηρέτης τοῦ νόμου καὶ τῆς σκιᾶς καὶ ἐνδιάμεσος τῆς οὐράνιας παιδαγωγίας, ἐνῶ ὁ Χριστός, ὡς κύριος τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, θεσμοθετεῖ ὅσα κρίνει ἀναγκαῖα, καὶ ἦταν μεσίτης καὶ συνέτρεχε σὺν πρόσωπό του καὶ συνέκλινε σὲ ἓνα ἢ θεότητα καὶ ἢ ἀνθρωπότητά του. Γιατὶ ὁ Χριστός νοεῖται ταυτόχρονα καὶ τὰ δύο. «Καὶ ὁ Μωυσῆς βέβαια ὡς ὑπηρέτης ἦταν πιστὸς σ' ὀλόκληρο τὸν οἶκο του, ἐνῶ ὁ Χριστός, ὡς Υἱός, ἦταν πιστὸς σὲ ὅλο τὸν οἶκο του, καὶ οἶκος του βέβαια εἴμαστε ἐμεῖς»⁴, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν πίστη πρὸς αὐτὸν ἔχομε ὀδηγηθεῖ στὴν ἀληθινὴ ἐλευθερία. Συμπέρασμα μας: μεσίτης τῆς σωματικῆς ἐλευθερίας, τοῦ γράμματος καὶ τῆς σκιᾶς, ἦταν ὁ Μωυσῆς, ὁ ἐρμηνευτὴς τῶν θείων πραγμάτων, ἐνῶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ διδάσκαλος τῶν πάντων ἀπὸ τὸν νόμο καὶ ὁ δωρητὴς τῆς ἀσύγκριτα ἀνώτερης ἀπὸ τὴ σαρκικὴ ἐλευθερία, δηλαδὴ τῆς πνευματικῆς. Γι' αὐτὸ βέβαια καὶ ἔλεγε στοὺς Ἰσραηλίτες πού εἶχαν ἀποκτήσει τὴ σωματικὴ ἐλευθερία: «Ἄν ἐσεῖς μείνετε ὑπάκουοι σὺν λόγῳ μου, τότε θὰ εἴστε πραγματικοὶ μαθητὲς μου καὶ θὰ γνωρίσετε τὴν ἀλήθεια, καὶ ἡ ἀλήθεια θὰ σᾶς ἐλευθερώσει»⁵. Καὶ πάλι: «Ὅποιος διαπραττεῖ ἁμαρτία, γίνεται δοῦλος τῆς ἁμαρτίας. Ὁ δοῦλος ὅμως δὲν παραμένει γιὰ πάντα σὲ μὰ οἰκογένεια, ἐνῶ ὁ υἱὸς παραμένει σ' αὐτὴν γιὰ πάντα. Ἄν λοιπὸν σᾶς ἐλευθερώσει ὁ Υἱός, τότε θὰ εἴστε πραγματικὰ ἐλεύθεροι»⁶.

ΠΑΛΛ. Μίλησες τέλεια.

ΚΥΡ. Ἡ καὶ ἡσυχία μας λοιπὸν δὲν θὰ εἶναι γιὰ λαμπρὰ σωματικὰ πράγματα, ἀλλὰ γιὰ τὰ πνευματικὰ καὶ τὰ κατὰ Χριστὸν ἐνάρετα ἔργα, ὄχι τὰ ἔργα τοῦ νόμου. Γιατὶ, ἂν εἶναι δοῦλος ἀκόμα ὁποῖος εἶναι στὴν ἐξουσία τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὁ νόμος δὲν δικαιώνει καθόλου, ἀλλὰ μᾶλλον κατακρίνει καὶ ἐνοχοποιεῖ σὲ περίπτωσι παραβάσεως, πῶς δὲν θὰ ἦταν σαφὲς στὸν καθένα, ὅτι κάθε δικαίωση γίνεται μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό καὶ ἡ πνευματικὴ τελείωσι μὲ ἁγιασμὸ ὀλοκληρώνεται μέσω αὐτοῦ καὶ ἀπὸ αὐτόν; Γι' αὐτὸ ὁ πάνσοφος Παῦλος γράφει: «Δὲν ντρέπομαι πού ὑπηρετῶ τὸ Εὐαγγέλιον, γιατί αὐτὸ εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ πού σώζει τὸν καθένα πού τὸ ἀποδέχεται, πρῶτα τὸν Ἰουδαῖο, καὶ ὕστερα τὸν εἰδωλόλατρη. Γιατὶ σὺν τῷ Εὐαγγέλιῳ ἀποκαλύπτεται ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πού σώζει τὸν ἄνθρωπο, ἀρκεῖ αὐτὸς νὰ ἐμπιστευτεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τὸν ἑαυτό του στὸν Θεό, ὅπως τὸ λέγει καὶ ἡ Γραφή: ὁ δίκαιος θὰ ζήσει ἐξαιτίας τῆς πίστεως του»⁷. Καὶ πάλι τοῦ παλαιοῦ νόμου τὴν ἀδυνα-

6. Ἰω. 8, 34-36.

7. Ρωμ. 1, 16-17.

τουτωὶ καταγράφει, λέγων· «Ὅτι δὲ ἐν νόμῳ οὐδεὶς δικαιούται παρὰ Θεῶ, δῆλον· ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. Ὁ δὲ νόμος οὐκ ἔστιν ἐκ πίστεως, ἀλλ' ὁ ποιήσας αὐτά, ζήσεται ἐν αὐτοῖς». Ἐν Χριστῶ τοιγαροῦν δικαιούμεθα διὰ πίστεως, ἐκλελυτρῶμεθα δὲ δουλείας τῆς 5 νοητῆς.

ΠΑΛΛ. Ἀνόνητος οὖν ὁ νόμος;

ΚΥΡ. Οὐ τοῦτό φημι· κεχρησμάθηται γὰρ οὐ μάτην· δέδοται δὲ μᾶλλον «εἰς βοήθειαν», κατὰ τὸ γεγραμμένον· ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς παιδαγωγίαν, καὶ τὸ εἰδέναι τὸ πλημμελές, καὶ εἰς τὸ χρῆναι λαβεῖν 10 ἀρχὰς καὶ στοιχεῖα τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, πῶς οὐκ ἂν νοοῖτο χρήσιμος; Ἀργότερος δὲ πρὸς ἀπόνιψιν ἁμαρτίας, καὶ εἰς τὸ δύνασθαι τελειοῦν εἰς ἁγιασμόν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος ἡμῖν ἔφη Παῦλος· «Οἶδαμεν δὲ ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ, ἵνα πᾶν στόμα φραγῆ, καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ κόσμος τῷ Θεῷ· διότι ἐξ ἔργων νόμου οὐ 15 δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ· διὰ γὰρ νόμου, ἐπίγνωσις ἁμαρτιῶν». Δεικτικὸς οὖν ἄρα τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος, οὐκ ἀνχημάτων πρόξενος τῶν εἰς ἀρετήν. Τὸ γὰρ τοι φάναι τυχόν, Οὐ πορνεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐκ ἐπιορκήσεις, καὶ εἴ τι τοιούτοις συνήρο- 20 σται, τὰ τῆς φαυλότητος εἶδη κατασημαίνοντος ἦν, καὶ ἐξιστάντος ἀκαθαρσίας, οὐκ ἀρετῆς εἶδησιν εἰσκομίζοντος, οὐδὲ τῆς ἀκιβδήλου ζωῆς καταφανεστάτην τοῖς ἀκρωμένοις ποιοῦντος τὴν γνῶσιν. Ὡς τό 25 τοι μὴ χρῆναι τὰ αἰσχίω δοῶν, τοῖς τῆς ἐξαιρέτου πολιτείας ἐγγράφεσθαι τρόποις, ἀμαθὲς οἶμαί που. Δεῖν δέ, οἶμαι, καὶ σφόδρα εἰκότως, τότε δὴ μόλις τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἐπαινουμένοις ἡμᾶς ἀναδειῖσθαι ψῆ- 30 σαιῶν, εἰ δὴ μεθέντες καὶ διωσάμενοι τὸ κακὸν καὶ κάτω που μένειν ἔωντες, τὸ ἐν ὑπολήψει φαυλότητος καὶ δεδῆλου βδελυρίας οὐκ ἀπηλαγμένον, ἐπ' αὐτὰ τῆς ἀρετῆς ἀναθρώσκωμεν τὰ ἀνχήματα. Καὶ γοῦν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ περιο- 30 σεύσει», φησὶν, «ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεόν των Γραμματέων καὶ Φαρι- 30 σαιῶν, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν των οὐρανῶν». Συνίης οὖν

8. Ρωμ. 1, 17 καὶ 10, 5.

9. Δὲν ἀνιχνεύθηκε.

10. Ρωμ. 3, 19-20.

μία να ὠφελήσει καὶ τὴν ἀναποτελεσματικότητα τὴν δηλώνει μὲ αὐτὸ ποὺ λέγει· «Εἶναι φανερὸ ὅτι κανένας δὲν βρίσκει τὴ δικαίωσή του ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ τὴν τήρηση τοῦ νόμου, ἐπειδὴ ὁ δίκαιος θὰ ζήσει ἐξαιτίας τῆς πίστεώς του. Ὁ νόμος ὅμως δὲν λέγει ὅτι θὰ ζήσει ἐξαιτίας τῆς πίστεώς του, ἀλλὰ ὅποιος ἐκτελέσει τὶς ἐντολές του, θὰ ζήσει ἐξαιτίας αὐτῶν»⁸. Στὸν Χριστὸ λοιπὸν βρίσκομε τὴ δικαίωση μέσω τῆς πίστεως καὶ λυτρονόμαστε ἀπὸ τὴ νοητὴ δουλεία.

ΠΑΛΛ. Ὁ νόμος δηλαδή εἶναι ἀνώφελος;

ΚΥΡ. Δὲν λέγω αὐτὸ. Γιατὶ δὲν θεσπίσθηκε μάταια. Ἡ καλύτερα δόθηκε «γιὰ βοήθεια», ὅπως ἔχει γραφεῖ⁹. Καὶ πράγματι ὡς πρὸς τὴν παιδαγωγία καὶ τὴν ἐνημέρωση γιὰ τὸ λανθασμένο καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ λάβομε ἀρχές καὶ στοιχεῖα τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, πῶς δὲν θὰ τὸν θεωρούσαμε χρήσιμο; Εἶναι ὅμως πιὸ ἀδρανὴς ὡς πρὸς τὴν κάθαρση ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ τὴ δυνατότητα νὰ τελειοποιεῖ τὸν ἁγιασμό, καὶ γι' αὐτὸ εἶπε ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Γνωρίζομε πῶς ὅσα λέγει ὁ νόμος ἰσχύουν γιὰ ἐκείνους ποὺ ζοῦν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ νόμου, ὥστε νὰ κλείσει κάθε στόμα καὶ γιὰ ν' ἀποδειχθεῖ ὅτι ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα εἶναι ἔνοχη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ μὲ τὰ ἔργα ποὺ ἐπιβάλλει ὁ νόμος κανένας δὲν μπορεῖ νὰ σωθεῖ. Ἀπλῶς μὲ τὸ νόμο γίνεται συνειδητοποίηση τῆς ἁμαρτίας»¹⁰. Ὁ νόμος λοιπὸν δείχνει τὴν ἁμαρτία, δὲν γίνεται πρόξενος τῶν καυχημάτων γιὰ τὴν ἀρετὴ. Μὲ τὸ νὰ λέγει δηλαδή ὁ νόμος, «Δὲν θὰ πορνεύσεις, δὲν θὰ μοιχεύσεις, δὲν θὰ κλέψεις, δὲν θὰ ἐπιιορκήσεις»¹¹, καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο συνδέεται μ' αὐτὰ, μᾶς φανερώνει τὰ εἶδη τῆς φαυλότητος καὶ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὶς ἀκαθαρσίες, δὲν μᾶς πληροφορεῖ ὅμως γιὰ τὴν ἀρετὴ, οὔτε φανερώνει πλήρως στοὺς ἀκροατὲς τὴ γνώση τῆς γνήσιας ζωῆς. Γιατὶ βέβαια τὸ ὅτι δὲν πρέπει νὰ πράττομε τὰ αἰσχρὰ, μαρτυρεῖ, νομίζω, ἀμάθεια νὰ ἐγγράφεται αὐτὸ στοὺς τρόπους τῆς ἐξαίρετης πολιτείας. Νομίζω ὅτι πρέπει, καὶ μάλιστα πολὺ εὐλογα, τότε ἀκριβῶς νὰ ρίξομε τὴν ψῆφο μας σὲ ὅλα τὰ ἀξιέπαινα, ἂν, ἐγκαταλείποντας καὶ ἀπωθώντας τὸ κακὸ κι ἀφήνοντας νὰ μένει κάπου κάτω αὐτὸ ποὺ δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ φαυλότητα καὶ βέβηλη σιχασιὰ, ἀνεβαίνομε σ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ καυχήματα τῆς ἀρετῆς. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς λέγει· «Σᾶς βεβαιώνω ὅτι, ἂν ἡ εὐσέβειά σας δὲν ξεπεράσει τὴν εὐσέβεια τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, δὲν θὰ μπεῖτε στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»¹². Ἀντιλαμβάνεσαι λοιπὸν, ὅτι ὁ Σωτῆρας διέταξε

11. Ἐξ. 20, 15 ἐ.

12. Ματθ. 5, 20.

ὅτι τὴν ἐπέκεινα τῆς κατὰ νόμον ἐλέσθαι δικαιοσύνην προστέταχεν ὁ Σωτῆρ, καὶ ἄριστόν γε τὸ χρῆμα εἰδὼς ὁ σοφὸς γράφει Παῦλος «Εἴ τις δοκεῖ ἄλλος πεποιθέναι ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον Περιτομῆ ὀκταήμερος, ἐκ γένους Ἰσραήλ, φυλῆς Βενιαμίν, Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, κατὰ νόμον 5 Φαρισαῖος, κατὰ ζῆλον διώκων τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος ἄμεμπτος. Ὅτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἤγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν. Ἀλλὰ μὲν οὖν γε ἠγοῦμαι τὰ πάντα ζημίαν εἶναι, διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἠγοῦμαι σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν 10 κερδήσω, καὶ εὐρεθῶ ἐν αὐτῷ μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Χριστοῦ».

ΠΑΛΛ. Συνίημι μὲν, σαφῆς γὰρ ὁ λόγος· πλὴν ἐκεῖνο φράσον. Τί μὴ μᾶλλον ἐν ἀρχαῖς ἢ διὰ πίστεως ἡμῖν δικαιοσύνη, καὶ ὁ κατ' αὐτὴν ἀγιασμός ἐθεσπίζετο, εἴπερ οὐκ ἀπόχρη εἰς τελείωσιν ὁ πάλαι 15 νόμος;

ΚΥΡ. Ὅτι, ὡς ἑταῖρε, φαίην ἄν, ἀπονίζεται μὲν εἰκότως τὸ ρυπτοῦν, ἀποσμήχεται δὲ τὸ μεμολυσμένον καὶ καταφαιδρύνεται τὸ ἐσκοτισμένον· πρόποι δ' ἄν, οἶμαι, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν, θεραπεύεσθαι μὲν τὸ ἥρωστηκός, καλεῖσθαι δὲ πρὸς μετάγνωσιν, οὐχὶ 20 τοὺς ἠγιασμένους, ἀλλὰ τοὺς ταῖς ἁμαρτίαις ἐπηχθισμένους. Ἡ γὰρ οὐχὶ προκαταγινώσκεσθαι χρὴ τοὺς καλουμένους εἰς ἄφεσιν, καὶ ἐκ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀσθενείας κενιδυνευκότας, ὀρᾶσθαι λελυτρωμένους; Ἐδει τοιγαροῦν ἔλεγχον ὥσπερ τινὰ καὶ κατήγορον ἀκριδοῦ τῆς ἀπάντων ἀσθενείας, τὸν τῆς ἁμαρτίας δεικτικὸν προαναφαίνεσθαι 25 νόμον, ἵνα καὶ τῆς θείας ἡμῖν ἡμερότητος τῆς διὰ Χριστοῦ μὴ ἀγνοῖται τὸ μέγεθος. Ποῦ γὰρ ἢ πῶς ἢ τῆς ἀφέσεως χάρις, εἰ μὴ ὑποκέοιτο τὰ ἐγκλήματα; Καὶ εἰ χρὴ βραχυλογοῦντας καὶ ἐπὶ τινῶν ἀρχαίων διηγημάτων ἀναπηδᾶν, ἐρῶ πάλιν, ὅτι τῷ μὲν Ἀβραάμ ἐπηγέλλετο ὁ Θεὸς τὴν διὰ πίστεως χάριν, καὶ καθάπερ ἐν ἀπαρχῇ τῶν ἠλεημένων, 30 ἐν αὐτῷ πρεσβυτέραν ἐποιεῖτο τοῦ νόμου τὴν ἐξ ἡμερότητος ἄφεσιν. Γέγραπται γάρ, ὅτι, «Ἐπίστευσεν Ἀβραάμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐ-

νά προτιμήσομε τὴ δικαιοσύνη πού ξεπερνᾷ τὸ νόμο, καὶ ἀναγνωρίζο-
ντας ὁ σοφὸς Παῦλος ὅτι ἡ ἐντολὴ εἶναι ἄριστη, γράφει· «Ἄν κάποιος
ἄλλος νομίζει ὅτι μπορεῖ νὰ καυχηθεῖ γι' αὐτὰ, ἐγὼ μπορῶ πολὺ περισ-
σότερο. Περιτιμήθηκα βρέφος ὀκτῶ ἡμερῶν, γεννήθηκα Ἰσραηλίτης ἀπὸ
τὴ φυλὴ Βενιαμίν, Ἑβραῖος ἀπὸ Ἑβραίους γονεῖς, ὡς πρὸς τὸν νόμο
ἀνῆκα στοὺς Φαρισαίους, ἐξαιτίας τοῦ ζήλου μου καταδίωκα τὴν Ἐκ-
κλησία, καὶ ὡς πρὸς τὶς ὑποχρεώσεις μου πρὸς τὸ νόμο ἦμουν ἄμεμπτος
σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν του. Αὐτὰ ὅμως πού ἦταν ἄλλοτε
γιὰ μένα κέρδη, μπροστὰ στὴν πίστη μου στὸν Χριστὸ τὰ θεωρῶ ζημία.
Πραγματικὰ ὅλα ἐξακολουθῶ νὰ τὰ θεωρῶ ζημία σὲ σχέση μὲ τὸ ἀσύγ-
κριτα ἀνώτερο ἀγαθὸ πού κέρδισα γνωρίζοντας τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ τὸν
Κύριό μας, γιὰ χάρη τοῦ ὁποῖου τὰ πέταξα ὅλα καὶ τὰ θεωρῶ σκουπίδια,
καὶ ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ κερδίσω τὸν Χριστὸ καὶ νὰ ἐνωθῶ μαζί του, κερδί-
ζοντας τὴ δικαίωση ὅχι ἐκείνη πού προέρχεται ἀπὸ τὴν τήρηση τοῦ νό-
μου, ἀλλὰ αὐτὴν πού προέρχεται ἀπὸ τὴν πίστη στὸν Χριστό»¹³.

ΠΑΛΛ. Τὸ ἀντιλαμβάνομαι, γιατί ὁ λόγος σου εἶναι σαφής. Ὡστό-
σο πές μου ἐκεῖνο. Γιατί καλύτερα δὲν θεσπιζόταν γιὰ μᾶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ
ἡ δικαίωσή μας ἀπὸ τὴν πίστη καὶ ὁ ἁγιασμός μας ἀπὸ αὐτὴν, ἀφοῦ δὲν
ἦταν ἀρκετὸς γιὰ τὴν τελείωσή μας ὁ παλαιὸς νόμος;

ΚΥΡ. Ἐπειδὴ, θὰ μπορούσα νὰ σοῦ πῶ, φίλε μου, ἀποπλύνεται
κατὰ φυσικὸ λόγο ἐκεῖνο πού ρυπαίνει, ἀποκαθαίρεται τὸ μολυσμένο,
καὶ καταλαμπρύνεται τὸ σκοτισμένο. Καὶ θὰ πρέπει, νομίζω, σύμφωνα
μὲ τὸν λόγο τοῦ Σωτῆρα, νὰ θεραπεύεται τὸ ἄρρωστο μέλος καὶ νὰ κα-
λοῦνται σὲ μετάνοια ὅχι ὅσοι ἔχουν ἁγιαστεῖ, ἀλλὰ ὅσοι θεωροῦνται βδε-
λυροὶ γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους. Ἡ μήπως δὲν πρέπει νὰ προκαταδικάζο-
νται ὅσοι καλοῦνται σὲ ἀφεση καὶ νὰ βλέπομε ὅτι ἔχουν λυτρωθεῖ ὅσοι
ἔχουν βρεθεῖ σὲ κίνδυνο ἀπὸ τὴν ἀσθένειά τους; Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ
προσηγηθεῖ ὁ νόμος πού ἐπεσήμαινε τὴν ἁμαρτία σὰν ἐλεγκτὴς κατὰ κά-
ποιο τρόπο κι αὐστηρὸς κατήγορος τῆς γενικῆς ἀσθένειας ὄλων, ὥστε
νὰ μὴν παραγνωρίζεται καὶ τὸ μέγεθος τῆς θείας καλωσύνης πού μᾶς
δόθηκε μέσω τοῦ Χριστοῦ. Ποῦ δηλαδὴ ἡ πῶς νὰ δινόταν ἡ δωρεὰ τῆς
ἀφησης, ἂν δὲν προϋπῆρχαν τὰ ἁμαρτωλὰ ἔργα; Κι ἂν πρέπει μὲ συντο-
μία ν' ἀνατρέξομε καὶ σὲ μερικὲς παλαιῆς διηγήσεις, θὰ πῶ πάλι ὅτι ὁ
Θεὸς ὑποσχόταν στὸν Ἀβραάμ τὴ χάρη μέσω τῆς πίστεως, καὶ σ' αὐτόν,
σὰν πρῶτο ἀπὸ ὅσους ἔχουν ἐλεηθεῖ, ἐπέτρεψε ἀπὸ ἀγαθότητα νὰ προ-
ηγεῖται ἀπὸ τὸ νόμο ἡ ἀφεση. Γιατὶ λέγει ἡ Γραφή· «Πίστεψε ὁ Ἀβραάμ

τῶ εἰς δικαιοσύνην». Προσδιαμαρτύρεται δὲ λέγων ὁ Παῦλος «Πῶς οὖν ἐλογίσθη; ἐν περιτομῇ ἢ ἐν ἀκροβυστία· καὶ σημεῖον ἔλαβε περιτομήν, σφραγίδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως, τῆς ἐν ἀκροβυστία». Ἦκουσέ τε Θεοῦ ἐναργῶς, ὅτι «Ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη». Τὸ δέ, «ἐν σοί,» σημαῖνοι ἂν τό, καθ' ὁμοιότητα τὴν σὴν· οὕτω τε συνεῖς ὁ Παῦλός φησι· «Προϊδούσα δὲ ἡ Γραφή ὅτι ἐκ πίστεως δικαιοῖ τὰ ἔθνη ὁ Θεός, προευηγγελίσατο τῶ Ἀβραάμ, ὅτι Ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη. Ὡστε οἱ ἐκ πίστεως εὐλογοῦνται σὺν τῶ πιστῶ Ἀβραάμ». Σημεῖον οὖν ἄρα τῆς ἐν ἀκροβυστία πίστεως, ἢ 10 περιτομῇ, δεδικαίωται δὲ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου, καὶ τῆς ἐν σαρκὶ περιτομῆς πρεσβύτερα φαίνεται τὰ διὰ πίστιν αὐχήματα. Φίλος γὰρ ἐκλήθη Θεοῦ.

ΠΑΛΛ. Τί οὖν ἡ μέλλησις τοῦ κατὰ πίστιν ἀγιασμοῦ, ἐπαπορήσαμι δ' ἂν εἰκότως, ἀνθ' ὅτου δὴ λέγων ὡς ἐν πρεσβυτέρῳ θέσει τὸ 15 σημεῖον καὶ ὡς ἐν δευτέροις τὸ ὑπερτεροῦν;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ ἔφαμεν ἀρτίως ὡς ἀξιαγάστου καὶ ἀπορορήτου τινὸς εὐτεχνίας ἔργον ἦν τὸ προαναθρόσκειν ἐν χρόνῳ τῆς δικαιούσης πίστεως τὸν κατακρίνοντα νόμον; ἢ οὐχὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ δύναμις ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται, κατὰ τὸ γεγραμμένον;

20 **ΠΑΛΛ.** Εὐ λέγεις

ΚΥΡ. Οὐκοῦν νόμος παρεισῆλθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα. Οὐ γὰρ οὐκ ἔστιν νόμος, οὐδὲ παράβασις. Παραβάσεως δὲ καὶ τῆς ἐπὶ τοῦτο ραστώνης πῶς ἂν τις ἴδοι τὴν ἄφεσιν, οὐ προκατακρίναντος ἡμᾶς τοῦ νόμου; Ὅτι δὲ ἀληθὲς ὃ φημι, καὶ οὐκ ἐξίτηλός τις ἢ ἀκαλ- 25 λῆς ὁ ἐπὶ τῶδε λόγος, συλλήψεται λέγων ὁ Παῦλος· «Ὡστε ὁ νόμος τῶν παραβάσεων χάριν προσετέθη, ἄχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα ὃ ἐπήγγελται, διαταγῇ ἀγγέλων». Σοφὸς δὲ ἄγαν ὢν, τὰς ἐσομένας ἔσθ' ὅτε παρά τινων εὐρεσιλογίας καὶ ἐπαπορήσεις προανακόπτειν ἐπιχειρεῖ

14. Γέν. 15, 6. Ρωμ. 4, 3.

16. Γέν. 12, 3.

15. Ὅπ. π. 10-11.

17. Γαλ. 3, 8.

κι αυτό τοῦ λογαριάστηκε πρὸς δικαίωσή του»¹⁴. Προσθέτει καὶ ὁ Παῦλος τὴ διαβεβαίωσή του «Πῶς τοῦ λογαριάστηκε; Ἔπειτα ἢ πρὶν ἀπὸ τὴν περιτομή; Ὁχι», λέγει, «ὅταν εἶχε περιτμηθεῖ, ἀλλὰ προτοῦ περιτμηθεῖ. Καὶ γιὰ σημάδι ἔλαβε ὁ Ἀβραάμ τὴν περιτομή, σὰν σφραγίδα πού ἐπιβεβαίωνε τὴ δικαίωσή του βάσει τῆς πίστεώς του στὸν Θεὸ πρὶν περιτμηθεῖ»¹⁵. Ἄκουσε τὸν Θεὸ πού λέγει καθαρὰ· «Θὰ εὐλογηθοῦν μὲ ἐσένα ὅλα τὰ ἔθνη»¹⁶. Τὸ «μὲ ἐσένα» σημαίνει ὅμοια μ' ἐσένα. Ἔτσι ἐννοώντας το ὁ Παῦλος, λέγει· «Καὶ ἡ Γραφή, προβλέποντας ὅτι ὁ Θεὸς θὰ δικαιώσει τὰ ἔθνη μὲ τὴν πίστη, ἔδωσε ἀπὸ πρὶν στὸν Ἀβραάμ τὸ ἐλπιδοφόρο μήνυμα ὅτι θὰ εὐλογηθοῦν στὸ πρόσωπό του ὅλα τὰ ἔθνη.» Ἀρα, ὅσοι πιστεύουν στὸν Θεό, εὐλογοῦνται μαζί μὲ τὸν πιστὸ Ἀβραάμ»¹⁷. Ἡ περιτομὴ λοιπὸν εἶναι σημάδι τῆς πίστεως κατὰ τὴν περίοδο πρὶν ἀπὸ τὴν περιτομή, καὶ δὲν δικαιώνεται κανεὶς ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, καὶ τὰ καυχήματα τῆς πίστεως ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ τὴ σαρκικὴ περιτομή. Γιατὶ ὀνομάστηκε ὁ Ἀβραάμ φίλος τοῦ Θεοῦ.

ΠΑΛΛ. Μπορῶ λοιπὸν δικαιολογημένα νὰ προβάλω τὴν ἀπορία· τί σημαίνει τὸ ὅτι καθυστέρησε ὁ ἀγιασμός ἀπὸ τὴν πίστη, καὶ γιὰ ποιὸ λόγο τίθεται τὸ σημάδι σὲ θέση προηγούμενη καὶ σὲ δεύτερη τὸ σημαντικότερο;

ΚΥΡ. Μὰ δὲν εἶπαμε πρὶν ἀπὸ λίγο, ὅτι ἦταν ἔργο μᾶς ἀξιοθαύμαστης καὶ ἀνέκφραστης σοφῆς τέχνης ἡ χρονικὴ προεμφάνιση τοῦ νόμου πού κατακρίνει ἀπὸ τὴν πίστη πού δικαιώνει; Ἡ μήπως τὸ φῶς δὲν φωτίζει στὸ σκοτάδι¹⁸, καὶ ἡ δύναμη δὲν ἀποδεικνύεται τέλεια ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ἀδυναμία¹⁹, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ;

ΠΑΛΛ. Πολύ ὀρθὰ τὸ λές.

ΚΥΡ. Δόθηκε λοιπὸν ὁ νόμος, γιὰ νὰ περισσέψει τὸ παράπτωμα. Γιατί, ὅπου δὲν ὑπάρχει νόμος, δὲν ὑπάρχει οὔτε παράβαση. Καὶ πῶς θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ δεῖ τὴν ἄφεση γιὰ τὴν παράβαση καὶ τὴν ἀδιαφορία πού προκαλεῖ, ἂν δὲν μᾶς καταδικάζει ὁ νόμος; Ὅτι εἶναι ἀληθινὸ αὐτὸ πού λέγω καὶ ὁ λόγος γι' αὐτὸ δὲν εἶναι οὔτε ἀταίριαστος οὔτε ἀσύμφωνος, θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει καὶ ὁ Παῦλος πού λέγει· «Ὡστε ὁ νόμος ἔχει δοθεῖ γιὰ χάρη τῶν παραβάσεων, ὥσπου νὰ ἔρθῃ ὁ ἀπόγονος τοῦ Ἀβραάμ, γιὰ τὸν ὁποῖο μιλοῦσε ἡ ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ, πού δόθηκε μέσω ἀγγέλου»²⁰. Ὄντας ὑπερβολικὰ σοφός, ἐπιχειρεῖ νὰ ἀνακόπτει προκαταβολικὰ τὶς δικαιολογίες καὶ τὶς ἀπορίες πού θὰ προβάλλουν μερικοί.

18. Ἰω. 1, 5.

19. Β' Κορ. 12, 9.

20. Γαλ. 3, 19.

ἦν γὰρ δὴ τινὰς εἰκὸς τῆς ἐν πίστει δικαιοσύνης ἐπαιτιᾶσθαι τὴν μέλ-
 λησιν, καὶ τὴν μεταξὺ τοῦ νόμου παρεισδρομὴν εἰς ἀθέτησιν τῆς
 ἀρχαίας ἐκείνης ἐπαγγελίας γενέσθαι λέγειν. Τοιγάρτοι φησὶν· «Ὁ
 οὖν νόμος κατὰ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ; μὴ γένοιτο. Εἰ γὰρ ἐδόθη
 5 νόμος ὁ δυνάμενος ζωοποιῆσαι, ὄντως ἐν νόμῳ ἂν ἦν ἡ δικαιοσύνη.
 Ἀλλὰ συνέκλεισεν ἡ Γραφή τὰ πάντα ὑπὸ ἁμαρτίαν, ἵνα ἡ ἐπαγγελία
 ἐκ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ δοθῇ τοῖς πιστεύουσιν. Πρὸ τοῦ δὲ ἔλθεῖν
 τὴν πίστιν, ὑπὸ νόμου ἐφρουρούμεθα, συγκλειόμενοι εἰς τὴν μέλλου-
 σαν πίστιν ἀπακαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Ὡστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν
 10 γέγονεν εἰς Χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν. Ἐλθούσης δὲ τῆς
 πίστεως, οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν, πάντες γὰρ υἱοὶ Θεοῦ ἐστε διὰ
 τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Καταλευκαίνει δὲ ὥσπερ τὴν ἐπαπό-
 ρησιν εὖ μάλα προστιθείς, «Τοῦτο δὲ λέγω, διαθήκην προκεκυρωμέ-
 νην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ μετὰ ἔτη τετρακόσια καὶ τριάκοντα γεγονώς νό-
 15 μος οὐκ ἀκυροῖ, εἰς τὸ καταργῆσαι τὴν ἐπαγγελίαν· εἰ γὰρ ἐκ νόμου ἡ
 κληρονομία, οὐκέτι ἐξ ἐπαγγελίας. Τῷ δὲ Ἀβραάμ δι' ἐπαγγελίας
 κεχάρισται ὁ Θεός». Κατακλείσας οὖν ἡμᾶς εἰς ἁμαρτίαν ὁ νόμος,
 πεπαιδαγώγηκεν εἰς Χριστόν, τέλος γὰρ νόμου καὶ προφητῶν ὁ
 Χριστός. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν ἠπειθηκόσιν αὐτῷ τοῖς Ἰουδαίων
 20 λαοῖς· «Εἰ ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί. Περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖ-
 νος ἔγραψε· Δικαιούμεθα δὴ οὖν οὐκ ἐξ ἔργων νόμου, πίστει δὲ μᾶλ-
 λον τῇ εἰς Χριστόν· «Ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσὶν, ὑπὸ κατάραν
 εἰσὶ. Γέγραπται γάρ· Ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει πᾶσι τοῖς γε-
 γραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά. Ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ
 25 νόμου κατάρας ἐξεπρίατο πάντας ὁ Χριστός, γεγεννημένος ὑπὲρ ἡμῶν
 κατάρα. Γέγραπται γάρ, ὅτι ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμιάμενος ἐπὶ ξύ-
 λου, ἵνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραάμ γένοιτο ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ,
 ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πνεύματος λάβωμεν διὰ τῆς πίστεως».

ΠΑΛΜ. Ἀλλ', ὡ γενναῖε, βουλεῖ, εἰ δοκεῖ, ἴωμεν δὴ μᾶλλον ἐφ'

Γιατί ἦταν φυσικό νὰ κατηγοροῦν μερικοὶ τὴν καθυστέρηση τῆς δικαίωσης μὲ τὴν πίστη καὶ νὰ λένε ὅτι ἡ παρεμβολὴ τοῦ νόμου ἔγινε γιὰ νὰ καταργηθεῖ ἐκείνη ἡ ἀρχαία ὑπόσχεση. Γι' αὐτὸ λέγει: «Εἶναι λοιπὸν ὁ νόμος ἀντίθετος στὶς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ; Μὴ γένοιτο; Γιατί, ἂν ὁ νόμος ποὺ δόθηκε εἶχε τὴ δύναμη νὰ δίνει ζωὴ, ἡ σωτηρία θὰ προερχόταν πραγματικὰ ἀπὸ τὸν νόμο. Ἡ Γραφὴ ὅμως διακηρύττει ὅτι τὰ πάντα εἶχαν ὑποδουλωθεῖ στὴν ἁμαρτία, ὥστε ἡ ὑπόσχεση γιὰ τὴ σωτηρία νὰ δοθεῖ σ' ὅσους πιστεύουν στὸν Ἰησοῦ Χριστό. Προτοῦ νὰ ἔρθει ἡ πίστη φρουρούμασταν φυλακισμένοι ἀπὸ τὸν νόμο, μέχρι ποῦ νὰ φανερωθεῖ ἡ πίστη στὸν μελλούμενο Σωτῆρα. Ἄρα ὁ νόμος ἦταν παιδαγωγὸς γιὰ μᾶς μέχρι νὰ ἔρθει ὁ Χριστὸς, ὥστε μὲ τὴ πίστη μας σ' αὐτὸν νὰ ἐπιτύχομε τὴ σωτηρία. Τώρα ὅμως ποῦ ἦρθε ἡ πίστη, δὲν βρισκόμαστε πιά κάτω ἀπὸ τὸν παιδαγωγὸ ἐκεῖνο, γιατί ὅλοι εἶστε παιδιά τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ πιστεύετε στὸν Ἰησοῦ Χριστό»²¹. Καὶ σὰν νὰ διευκρινίζει τὴν ἀπορία πλήρως, προσθέτει: «Νὰ τί θέλω νὰ πῶ. Αὐτὴ τὴ διαθήκη ποὺ τὴν ἐπικύρωσε προηγουμένως ὁ Θεὸς δὲν μπορεῖ ὕστερα ἀπὸ τετρακόσια τριάντα χρόνια νὰ ἔρθει ὁ νόμος καὶ νὰ τὴν ἀκυρώσει, καταργώντας ἔτσι τὶς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ἂν ἡ κληρονομία μπορεῖ ν' ἀποκτηθεῖ μὲ τὴν τήρηση τοῦ νόμου, δὲν ἀποκτᾶται πιά μὲ τὴν ἐπαγγελία. Εἶναι ὅμως βέβαιο ὅτι ὁ Θεὸς τὴν ἔδωσε στὸν Ἀβραάμ μὲ τὴν ἐπαγγελία»²². Φυλακίζοντάς μας λοιπὸν ὁ νόμος στὴν ἁμαρτία, μᾶς ὀδήγησε σὰν παιδαγωγὸς στὸν Χριστό, γιατί τέλος τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν εἶναι ὁ Χριστὸς. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε στὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ποὺ δὲν τὸν πίστεψαν: «Ἄν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε καὶ σ' ἐμένα. Γιατί ἐκεῖνος ἔγραψε γιὰ ἐμένα»²³. Ἡ δικαίωσή μας λοιπὸν δὲν προέρχεται ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τὴν πίστη μας στὸν Χριστό. Γιατί λέγει: «Ὅσοι στηρίζουν τὴν ἐλπίδα τους στὴν τήρηση τοῦ νόμου, βρῖσκονται κάτω ἀπὸ τὴν κατάρα. Γιατί ἔχει γραφεῖ: Καταραμένος ὁποῖος δὲν μένει πιστὸς σὲ ὅλα ὅσα εἶναι γραμμένα στὸ βιβλίον τοῦ νόμου, ὥστε νὰ τὰ τηρεῖ. Ἄλλὰ ὁ Χριστὸς μᾶς ἐξαγόρασε ὅλους ἀπὸ τὴν κατάρα τοῦ νόμου, ἀφοῦ ἔγινε κατάρα γιὰ χάρη μας. Γιατί ἔχει γραφεῖ: Καταραμένος νὰ εἶναι ὁποῖος κρεμιέται πάνω σὲ ξύλο, γιὰ νὰ δοθεῖ ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραάμ μέσω τοῦ Χριστοῦ στὰ ἔθνη, καὶ ἔτσι νὰ λάβομε μὲ τὴν πίστη τὸ Πνεῦμα ποῦ ὑποσχέθηκε ὁ Θεός»²⁴.

ΠΑΛΛ. Θέλεις ὅμως, σπουδαῖε φίλε, ἂν τὸ ἐγκρίνεις, νὰ πᾶμε σὲ

23. Ἰω. 5, 36.

24. Γαλ. 3, 10-14.

ἕτερόν τι χριστομαθές νόμου γάρ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν οἰκονομίας ἀπό-
 χρη ταυτί

ΚΥΡ. Φράζε δὴ οὖν ὅτι καὶ αὐτῷ σοι φίλον, κάμοι δὲ εἶπεῖν οὐ
 τῶν ἀνεφίκτων ἄγαν.

5 ΠΑΛΛ. Καὶ μὴν οὐκ ἀνάπτης λίαν, ἤγουν ἀστιθῆς ἢ ἐπαπόρησις.
 Ἀλοίη δ' ἄν, οἶμαι, καὶ λίαν ἀμογητὶ τὸ ζητούμενον, Χριστοῦ τὸ θεῖον
 ἡμῖν ἐνιέντος φῶς Ἐρ' οὖν οὐχὶ ταῖς ἀναιμάκτοις δωροφορίαις Θεὸν
 τιμήσομεν, οἱ τὴν ἐν πίστει δικαίωσιν παραδεδεγμένοι, καὶ τὴν ἐν σκι-
 αῖς καὶ τύποις λατρείαν ἐξωθούμενοι;

10 ΚΥΡ. Εὐ λέγεις. Γέγραπται γάρ ὅτι, «Τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ σῶν
 δικαίων πόνων, καὶ ἀπάρχου αὐτῷ ἀπὸ σῶν καρπῶν δικαιοσύνης»,
 κατὰ τὰς τῶν ἁγίων φωνάς.

ΠΑΛΛ. Εἰκαῖον οὖν ἄρα τὸ ἐπείγεσθαι βουθητεῖν καὶ τὰ διὰ τῆς
 ἀρχαίας ἡμῖν ἐντολῆς εἰσκεκομισμένα πληροῦν. Μηλοσφαγίαί τε γὰρ
 15 καὶ λιθανωτοί, λάγανά τε πρὸς τούτοις καὶ σεμίδαλις ἐλαιόδεντος,
 τρυγόνες τε καὶ περιστραί, τὰ κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ, τῶν προσκυ-
 νούντων ἀναθήματα. Ἀλλά μοι φράσον ἀνθ' ὅτου μὴ ἐν ἀρχαῖς ἀπό-
 πεμπτα μὲν ἐποιεῖτο ταυτί, τὰ δὲ οἷς ἐφήδεται νυνὶ θεσμοθετῶν ὁρᾶται
 Θεός, καὶ τοὺς θυσίας ἡμῖν τῆς πνευματικῆς ἐκκαλύπτει τρόπους.

20 ΚΥΡ. Ἐρ' οὖν οἶει καὶ φάναι τολμᾶς, βεβουλεῦσθαι μὲν οὐκ
 ὀρθῶς ἐν ἀρχαῖς τὸ θεῖον, ἀφημαρτηκός δὲ ὥσπερ τοῦ τελείως ἀγα-
 θοῦ, τὸ μείζον εὐρεῖν δεδυνῆσθαι μόλις ἢ γοῦν ἐλέσθαι μὲν τότε τὰ ὡς
 ἐν σκιαῖς, ὡς διαρκῶς ἔχοντα τὸ δοκοῦν αὐτῷ, φιλόκαινον δὲ τι καθ'
 ἡμᾶς ὑπομεῖναι πάθος, ἑτέροις νέμοντα τὴν ροπήν, καὶ λατρείαν ἡμῖν
 25 τὴν οὐ πάλαι διεγνωσμένην κεκαινουργηκότα;

ΠΑΛΛ. Οὐ μὲν οὖν Λῆρος γάρ, οἶμαι, ταυτί. Οὐδ' ἄν οἰησαίμην
 ὅτι τὸ ἀφαιμαρτεῖν δύνασθαι κατὰ τι γοῦν ὄλως ἔποιτο αὐτῷ. Μάθοιμι
 δ' ἄν ὡς ἡδιστα γέ τί τὸ ἀναπειθὸν θεσμοθετεῖν, τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκεῖ-
 να μὲν τότε, νυνὶ δὲ ταυτί

30 ΚΥΡ. Ἀνόπιν ὥσπερ ἰέναι πάλιν ὁ σὸς ἡμᾶς ἀναγκάζει λόγος. Ἡ
 οὐκ ἔφην ὅτι παιδαγωγὸς ἦν ὁ νόμος, τοῦτ' ἔστι, τῶν ἔτι νηπίων ὁ παι-
 δευτής, καὶ τοῖς οὐπω συνιέναι δυναμένοις τί τὸ ἀληθῶς ἀγαθὸν καὶ

κάτι άλλο ωφέλιμο για την πίστη μας στον Χριστό; Γιατί φτάνουν όσα είπαμε για το νόμο και την οικονομία του.

ΚΥΡ. Πές μου λοιπόν τί επιθυμείς εσύ και δέν είναι και πολύ δύσκολο να τὸ πῶ ἐγώ.

ΠΑΛΛ. Δέν είναι και πολύ δύσκολη, δηλαδή ἄβρατη, ἡ ἀπορία μου. "Ὅ,τι ζητῶ μπορεῖ να ἐπιτευχθεῖ, και μάλιστα πολύ εὔκολα, ἂν ὁ Χριστός ρίχνει μέσα μας πλούσιο τὸ θεῖο φῶς. Δέν θά τιμήσομε δηλαδή τὸν Θεὸ προσφέροντάς του ἀναίμακτες θυσίες ὅσοι ἔχομε δεχθεῖ τὴ δικαίωσή μας με τὴν πίστη και ἀπορρίπτομε τὴ λατρεία τῶν σκιῶν και τῶν τύπων;

ΚΥΡ. Μιλᾶς ὀρθά. Γιατί ἔχει γραφεῖ: «Νὰ τιμᾶς τὸν Κύριο με τοὺς δίκαιους μόχθους σου, και να τοῦ προσφέρεις τὶς ἀπαρχές ἀπὸ τοὺς καρπούς τῆς ἐνάρετης ζωῆς και ἐργασίας σου»²⁵. «γιατί με τέτοιες θυσίες εὐχαριστεῖται ὁ Θεός»²⁶, σύμφωνα με τοὺς λόγους τῶν ἁγίων.

ΠΑΛΛ. Είναι λοιπόν ἀνοησία ἢ φροντίδα για θυσίες βοδιῶν και ἡ ἐκπλήρωση ὅσων ζητεῖ να προσφέρουμε ἢ ἀρχαία ἐντολή. Καθόσον σφαγὴ προβάτων και λιθανίσματα, και μαζί λαγάνες και σμιγδάλι ποτισμένο με λάδι, τρυγόνια και περιστέρια είναι τὰ ἀφιερῶματα τῶν προσκυνητῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἄλλα πές μου, γιατί ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δέν ἦταν αὐτὰ ἀπόβλητα, ἐνῶ τώρα νομοθετεῖ ὁ Θεὸς φανερά ὅσα τὸν εὐχαριστοῦν και μᾶς ἀποκαλύπτει τοὺς τρόπους τῆς πνευματικῆς θυσίας;

ΚΥΡ. "Αρα λοιπόν νομίζεις, και τολμᾶς να πεῖς, ὅτι ὁ Θεὸς δέν σκέφτηκε ὀρθά στὴν ἀρχή, και σὰν κατὰ κάποιον τρόπο να εἶχε ἀποτύχει ὡς πρὸς τὸ τέλειο ἀγαθὸ, μόλις μπόρεσε τώρα να βρεῖ τὸ καλύτερο; "Ἡ μήπως τότε βέβαια προτίμησε ὅσα ἦταν στὴ σκιά, γιατί τάχα κατὰ τὴ γνώμη του ἦταν διαρκὴ και σταθερά, ἀλλὰ και ἀπὸ κάποια διάθεση νεωτερισμοῦ πὸν ἔρχεται σ' ἐμᾶς, ἔστρεψε ἔπειτα τὴν κλίση σὲ ἄλλα, και μᾶς ἔδωσε μὰ λατρεία νέα πὸν δέν τὴν εἶχε κρίνει παλαιότερα ἀναγκαία;

ΠΑΛΛ. "Οχι βέβαια. Γιατί αὐτὸ εἶναι ἀπλή φλυαρία. Και οὔτε θὰ μοῦ περνοῦσε ἡ ἰδέα ὅτι θὰ μπορούσε ἔστω και στὸ παραμικρὸ αὐτὸς να κάνει λάθος. Θὰ ἤθελα να μάθω ὅμως εὐχαρίστως τί ἦταν αὐτὸ πὸν τὸν ἔπεισε να νομοθετήσει ἐκεῖνα τότε για τοὺς ἀνθρώπους στὴ γῆ και τώρα αὐτὰ ἐδῶ.

ΚΥΡ. Ὁ λόγος σου μᾶς ἀναγκάζει να ἐπιστρέψομε στὰ προηγούμενα. Μήπως δέν σοῦ εἶπα, ὅτι ὁ νόμος ἦταν παιδαγωγός, δηλαδή ὁ δάσκαλος ἐκείνων πὸν ἦταν ἀκόμη νήπια, και ὑποδήλωνε με αἶνιγμα σὲ

25. Παροιμ. 3, 9.

26. Ἐβρ. 13, 16.

ποῖον ἂν εἶη τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ τέλειον καὶ εὐάρεστον δι' αἰνί-
 γματος ὑποδηλῶν, καὶ ὡς ἐν παχέσιν ἔτι κατασημαίνων τύποις; εἶση
 γάρ, εἶση, καὶ οὐ σὺν ἰδρώτι μακροῦ τῆς πνευματικῆς λατρείας ὁ τρό-
 πος, ὡς ἦν μὲν αἰεὶ τε καὶ ἐν ἀρχαῖς τριπόθητος Θεῶ, δυσέμβατος δὲ
 5 καὶ ἀναφῆς ἔτι ταῖς τῶν Ἰουδαίων ψυχαῖς. Διὰ τοι τοῦτο δεῖσθαι λό-
 γου νηπιοπρεποῦς καὶ μαθημάτων ἀπλῶν καὶ παιδοκομίας οἰκονο-
 μικῆς οὐδὲν ἐχούσης τὸ ἄναντες ἢ τραχύ, ἐνομοθέτει μὲν γὰρ καὶ
 πάλαι τὰ ἐν τύποις Θεός. Προῦπεδείκνυ δὲ πάλιν, ὡς ἤξοντά τε καὶ
 παρεσόμενα κατὰ καιροῦς τὰ ἐκ τῆς ἀληθοῦς λατρείας καὶ ἀπόβλη-
 10 τον μὲν ἐποίει τὸ τὴν δι' αἱμάτων πρόσοδον καὶ τὴν σκιάν, ἀπεσειέτο
 δὲ διὰ τοῦ προφήτου λέγων Ἀμώς «Μεμίσηκα, ἀπῶσμαι τὰς ἐορτὰς
 ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ ὀσφρανθῶ ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ὑμῶν· διότι, εἰ ἐν ἐνέγ-
 κητέ μοι ὀλοκαντώματα καὶ θυσίας ὑμῶν, οὐκ ἐπιβλέψομαι. Μετά-
 στησον ἀπ' ἐμοῦ ἤχον ῥόδων σου, καὶ ψαλμὸν ὀργάνων σου οὐκ ἂ-
 15 κούσομαι». Εἰσκεκόμικε δὲ διὰ Μιχαίου πρόσωπον ἀνδρός, τίνα δὴ
 τρόπον κατορθώσειεν ἂν ἀνωμήτως τὸ ἀγαθόν, ὀρεκτιῶντος ἀνα-
 μαθεῖν «Ἐν τίνι γὰρ καταλάβω τὸν Κύριον, ἀντιλήψομαι Θεοῦ ὑψί-
 στου; Εἰ καταλήψομαι αὐτὸν ἐν ὀλοκαντώμασιν, ἐν μύσχοις ἐνιαυσί-
 οισ; Εἰ προσδέξεται Κύριος ἐν χιλιάσι κριῶν, ἢ ἐν μυριάσι χιμάρων
 20 πiónων; Εἰ δῶ πρωτότοκά μου ὑπὲρ ἀσεβείας, καρπὸν κοιλίας μου
 ὑπὲρ ἁμαρτίας ψυχῆς μου;». Εἶτα συνημιμένως καὶ ἐφεξῆς «Εἰ ἀνηγ-
 γέλη σοι», φησίν, «ἄνθρωπε, τί τὸ καλόν, ἢ τί Κύριος ἐκζητεῖ παρὰ
 σοῦ, ἀλλὰ ἢ τοῦ ποιεῖν κρίμα καὶ ἀγαπᾶν ἔλεος, καὶ ἔτοιμον εἶναι τοῦ
 πορεύεσθαι μετὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου;». Ἐρ' οὖν οὐχὶ τοῦτό ἐστιν
 25 ἐναργῶς, ὅπερ ἔφη Χριστός, «Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνη-
 σάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι;»
 Καὶ πάλιν «Ὁ ἐμὲ ἀγαπῶν, ἐμοὶ ἀκολουθείτω, καὶ ὅπου εἰμί ἐγώ, ἐκεῖ

27. Ἀμώς 5, 21-22.

28. Μιχ. 6, 6-7.

ἐκείνους πού δὲν μποροῦσαν ἀκόμα νὰ καταλάβουν ποιὸ εἶναι τὸ ἀληθινὰ ἀγαθὸ, καὶ ποιὸ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ τέλειο καὶ εὐάρεστο σ' αὐτόν, καὶ ὅτι τὸ ἔκανε αὐτὸ φανερὸ μὲ παραδείγματα ἀκόμη ὑλικά; Θὰ μάθεις λοιπόν, ναί, θὰ μάθεις, καὶ ὄχι μὲ πολὺ ἰδρώτα, ὅτι ὁ τρόπος τῆς πνευματικῆς λατρείας ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ πάντοτε πολυπλόητος γιὰ τὸν Θεό, δυσκολοπλησίαστος ὅμως καὶ ἀνέγγιχτος ἀκόμα γιὰ τὶς ψυχὲς τῶν Ἰουδαίων. Ἐπειδὴ λοιπόν χρειαζόταν λόγος κατάλληλος γιὰ νήπια, καὶ μαθήματα ἀπλά καὶ παιδοκομία σκόπιμη, πού δὲν θὰ εἶχε καμμιά δυσκολία ἢ τραχύτητα, γι' αὐτὸ νομοθετοῦσε ὁ Θεὸς παλαιὰ μὲ τύπους. Ἀλλὰ καὶ πάλι προδήλωνε ὅτι θὰ ἔρθει καὶ θὰ πραγματοποιηθεῖ στὸν καιρὸ τῆς ἡ ἀληθινῆς λατρείας, καὶ ἔτσι ἀπέριπτε τὶς αἱματηρὲς θυσίαι καὶ τὴν κάλυψη μὲ τὴ σκιά, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπέκρουε μέσω τοῦ προφήτη Ἀμώς, λέγοντας: «Μισῶ καὶ ἀπορρίπτω τὶς ἐορτὲς σας καὶ δὲν θὰ δεχθῶ τὴν ὁσμὴ ἀπὸ τὶς θυσίαι στὰ πανηγύρια σας. Γιατί, ἂν μοῦ προσφέρετε τὰ ὀλακαυτώματα καὶ τὶς θυσίαι σας, δὲν θὰ ρίξω τὸ βλέμμα μου σ' αὐτά. Ἀπομάκρυνε ἀπὸ ἐμένα τὸν ἦχο τῶν τραγουδιῶν σου, καὶ δὲν θ' ἀκούσω τοὺς σκοποὺς πού παίζουν τὰ ὄργανά σου»²⁷. Μὲ τὸν Μιχαία πάλι παρουσιάζει ἓνα ἄνδρα, πού ἐπιθυμεῖ πολὺ νὰ μάθει μὲ ποιὸν τρόπο θὰ κατορθώσει ἀμεμπτα τὸ ἀγαθὸ· «Μὲ ποιὸν τρόπο θὰ πλησιάσω τὸν Κύριο καὶ πῶς θὰ μπορέσω νὰ προσφέρω στὸν Θεὸ τὸν ὑψιστὸ ἀνταπόδοση γιὰ τὶς εὐεργεσίαι του; Μήπως θὰ μπορέσω νὰ τὸν πλησιάσω μὲ θυσίαι ὀλοκαυτωμάτων καὶ προσφορὰ χρονιάρικων μῶσχων; Θὰ εὐχαριστηθεῖ ἄραγε ὁ Κύριος μὲ χιλιάδες κριαριῶν καὶ μυριάδες παχιῶν κατσικιῶν; Ἡ μήπως θὰ πρέπει νὰ τοῦ προσφέρω τὰ πρωτότοκά μου πρὸς συγχώρηση τῆς ἀσεβείας μου καὶ τοὺς καρποὺς τῆς κοιλιᾶς μου, γιὰ τὶς ἁμαρτίαι τῆς ψυχῆς μου;»²⁸. Ἐπειτα ἐκεῖνα πού συνδέονται μὲ αὐτὰ καὶ εἶναι συνέχεια αὐτῶν· «Δὲν σοῦ ἀναγγέλθηκε», λέγει, «ἄνθρωπε, ποιὸ εἶναι τὸ καλὸ; ἢ τί νομίζεις ὅτι ζητεῖ ὁ Κύριος ἀπὸ ἐσένα, παρὰ νὰ πράττεις τὶς ἐντολές του καὶ ν' ἀγαπᾷς τὴν εὐσπλαγχνία καὶ νὰ εἶσαι ἕτοιμος νὰ συμπορευθεῖς μαζὶ μὲ τὸν Κύριο τὸν Θεὸ σου;»²⁹. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἄραγε ὀλοφάνερα ἐκεῖνο πού λέγει ὁ Χριστὸς, «Ὅποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσει, ἄς ἀπαρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του, ἄς σηκώσῃ τὸν σταυρὸ του, καὶ ἄς μ' ἀκολουθεῖ»³⁰; καὶ ἐπίσης, «Ὅποιος μὲ ἀγαπᾷ, ἄς ἀκολουθεῖ τὸν δικό μου δρόμο, καὶ ὅπου

29. Μιχ. 6, 8.

30. Ματθ. 16, 24.

καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔστω». Οὐκ ἐν νομικῇ μὲν λατρεία τῇ κατὰ Χριστόν, ἀλλὰ ἀγία τε καὶ πνευματικῇ.

ΠΑΛΛ. Ὁθρότατα ἔφη.

ΚΥΡ. Καὶ διὰ μὲν τῆς Ἡσαΐου φωνῆς θερμότερον ἐπιπλήττει τοῖς 5 ἐξ Ἰσραήλ, λέγων· «Ἀκούσατε λόγων Κυρίου, ἄρχοντες Σοδόμων, προσέχετε νόμον Θεοῦ, λαὸς Γομόρρων. Τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; λέγει Κύριος. Πλήρης εἰμι ὀλοκαντωμάτων κριῶν, καὶ στέαρ ἀρονῶν καὶ τράγων οὐ θούλομαι· οὐδ' ἂν ἔρχησθε ὀθφῆναί μοι· τίς γὰρ ἐξεξήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; Πατεῖν τὴν αὐλήν μου οὐ προσ- 10 θήσεσθε. Ἐὰν φέρητε σεμίδαλιν, μάταιον. Θυμίαμα βδέλνγμα μοί ἐστι, τὰς νουμηνίας ὑμῶν καὶ τὰ Σάββατα, καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι. Νηστείαν καὶ ἀργίαν καὶ τὰ ἐορτὰς ὑμῶν ἐμίσησεν ἡ ψυχὴ μου ἐγενήθητέ μοι εἰς πλησμονήν». Διὰ τε τοῦ προφήτου Μαλαχίου, ταυτὸ λέγει ἔτι πρὸς λίαν ἀπηχθημένους διαμέμνηται δὲ καιρῶν, καθ' οὓς ἂν 15 αὐτῷ προσοίσειαν οἱ ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν τῆς ἀναιμάκτου καὶ νοητῆς θυσίας τὴν ἀσύγκριτον εὐωδίαν. Ἐφη γὰρ ὧδε πάλιν· «Οὐκ ἔστι μου θέλημα ἐν ὑμῖν, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ θυσίαν οὐ προσδέξομαι ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν, διότι ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ ἕως δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσ- 20 φέρεται τῷ ὀνόματί μου καὶ θυσία καθαρὰ, διότι μέγα τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς ἔθνεσι, λέγει Κύριος παντοκράτωρ». Συνίης ὅτι θυμιάματά τε καὶ θυσίαν αὐτῷ καθαρὰν ἀπὸ παντός ἔθνους ἀνενεχθήσεσθαί φησιν. Ὡσπερ δὲ τὴν νέαν ἡμῖν καὶ ἐν Χριστῷ διαθήκην, καινὴν ὀνομάσας, πεπαλαίωκε τὴν πρώτην. Γράφει γὰρ ἡμῖν οὕτω καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦ- 25 λος· Ὡς κἀνθάδε, καθαρὰν εἰπὼν τὴν ἀπὸ παντός ἔθνους θυσίαν ἐσομένην κατὰ καιρούς, τῷ μὴ οὕτως ἔχειν τῆς ἀρχαίας καταψηφίζεται. Καθαρὰ γὰρ τίνα τρόπον, ἢ μήτε καθαίρουσα, μήτε μὴν ἔχουσα τὸ τελειοῦν δύνασθαι πρὸς ἀρετὴν; Ταύτη τοί φησιν ὁ μακάριος Παῦλος, ὡς ἦν μὲν οὐκ ἄμεμπτος, εἰσκεκομίσθαι δὲ ἀναγκαίως τὰ διὰ Χριστοῦ, 30 καὶ τὸν τῆς δευτέρας ἐκζητεῖσθαι τρόπον.

ΠΑΛΛ. Ἀβούλητος ἄρα παντελῶς ἢ ἐν σκιαῖς λατρεία παναγίῳ Θεῷ;

ΚΥΡ. Παντάπασι μὲν οὖν. Πάρα δέ γε σαφῶς ἐπαίειν λέγοντος

εἶμαι ἐγώ, ἐκεῖ θὰ εἶναι καὶ ὁ δικός μου ὑπηρέτης»³¹; "Ὁχι μὲ νομικὴ κατὰ Χριστὸν λατρεία, ἀλλὰ μὲ λατρεία ἀγία καὶ πνευματικὴ.

ΠΑΛΛ. Τὸ εἶπες πολὺ ὀρθά.

ΚΥΡ. Μέσω πάλι τοῦ Ἰησοῦ ἐπιπλήττει ἐντονότερα τοὺς Ἰσραηλίτες, λέγοντας: «Ἀκοῦστε τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, ἄρχοντες τῶν Σοδόμων, προσέχετε τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, λαὲ τῶν Γομόρρων. Τί μ' ἐνδιαφέρει τὸ πλῆθος τῶν θυσιῶν σας; λέγει ὁ Κύριος. Εἶμαι χορτασμένος ἀπὸ θυσιῆς κριαριῶν καὶ δὲν θέλω τὸ λίπος ἀρνιῶν καὶ τράγων, οὔτε νὰ ἔρχεστε καὶ νὰ παρουσιάζετε μπροστά μου μὲ τις προσφορὲς αὐτές. Ποιὸς τὰ ζήτησε αὐτὰ ἀπὸ τὰ χέρια σας; Δὲν θὰ πατήσετε τὸ πόδι σας στὴν αὐλή μου. Τὸ νὰ μοῦ φέρετε σιμιγδάλι, δὲν ὠφελεῖ. Τὸ θυμίαμα τὸ σιχαίνομαι, τὶς ἑορτὲς τὴν πρώτη τῶν μηνῶν καὶ τὰ Σάββατα καὶ τὴ μεγάλη μέρα δὲν τὰ ἀνέχομαι. Μίσησε ἡ ψυχὴ μου τὴ νηστεία καὶ τὴν ἀργία καὶ τὶς γιορτὲς σας. Ἐχω χορτάσει ἀπὸ ὅλα αὐτά»³². Καὶ μέσω τοῦ προφήτη Μαλαχία λέγει τὸ ἴδιο ἀκόμα καὶ σὲ ἀνθρώπους πολὺ μισητοὺς, καὶ θυμᾶται τοὺς καιροὺς κατὰ τοὺς ὁποίους θὰ προσφέρουν σ' αὐτὸν οἱ κάτοικοι ὅλης τῆς γῆς τὴν ἀσύγκριτη εὐωδία τῆς ἀναίμακτης καὶ νοητῆς θυσίας. Εἶπε λοιπὸν πάλι τὰ ἑξῆς: «Δὲν σᾶς θέλω, λέγει ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτωρ, καὶ δὲν θὰ δεχθῶ θυσία ἀπὸ τὰ δικά σας χέρια, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ ὡς τὴ δύση τοῦ ἡλίου ἔχει δοξαστῆ τὸ ὄνομά μου στὰ ἔθνη, καὶ σὲ κάθε τόπο προσφέρεται θυμίαμα στὸ ὄνομά μου καὶ θυσία καθαρὴ, ἐπειδὴ τὸ ὄνομά μου εἶναι μεγάλο στὰ ἔθνη, λέγει ὁ Κύριος ὁ παντοκράτωρ»³³. Ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι λέγει πῶς θὰ τοῦ προσφερθεῖ θυμίαμα καὶ θυσία καθαρὴ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη. "Ὅπως λοιπὸν ὀνομάζοντας τὴ διαθήκη μέσω τοῦ Χριστοῦ «καινούργια», ἔδειξε τὴν πρώτη παλαιά, καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ γράφει καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος³⁴, ἔτσι καὶ ἐδῶ, λέγοντας «καθαρὴ τὴ θυσία» ποὺ θὰ προσφερόταν στὸν καιρὸ τῆς ἀπὸ κάθε ἔθνος, καταδικάζει τὴν ἀρχαία ἐπειδὴ δὲν προσφέρεται ἔτσι. Πῶς δηλαδή θὰ εἶναι καθαρὴ αὐτὴ ποὺ οὔτε καθαρίζει οὔτε διαθέτει τὴ δύναμη τελειοποίησης στὴν ἀρετή; Γι' αὐτὸ λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, ὅτι δὲν ἦταν ἄμεμπτη, καὶ γι' αὐτὸ ἀναγκαστικὰ ἔχει εἰσαχθεῖ ἡ διαθήκη τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπιδιωκόταν ἡ θέση γιὰ τὴ δεύτερη^{34α}.

ΠΑΛΛ. "Ἄρα λοιπὸν ἡ μὲ σκιὲς λατρεία ἦταν τελείως ἔξω ἀπὸ τὴ βούληση τοῦ πανάγιου Θεοῦ;

ΚΥΡ. Καὶ βέβαια τελείως. Καὶ μπορούμε νὰ ἀκούσομε νὰ τὸ λέγει μὲ

31. Ἰω. 12, 26.

34. Ἐβρ. 8, 13.

34α. Ἐβρ. 8, 7.

τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, διὰ τῆς Ἱερεμίου φωνῆς «Τάδε λέγει Κύριος Τὰ ὀλο-
 καυτώματα ὑμῶν συναγάγετε μετὰ τῶν θυσιῶν ὑμῶν, καὶ φάγετε
 κρέα. Ὅτι οὐκ ἐλάλησα πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν, καὶ οὐκ ἐνετειλάμην
 αὐτοῖς ἐν ἡμέρᾳ, ἢ ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, περὶ ὀλοκαυ-
 5 τωμάτων καὶ θυσιῶν Ἄλλ' ἢ τὸ ρῆμα τοῦτο ἐνετειλάμην αὐτοῖς λέγων,
 Ἄκούσατε τῆς φωνῆς μου». Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς γε τὸ ἀκριβὲς τῷ
 νομοθέτῃ δοκοῦν οὐδ' ἂν ὅλως ἐν ἀρχαῖς ὁ ἐν σκιαῖς ἔτι κατεχρησμο-
 δήθη νόμος, τῆς ἐν πνεύματι λατρείας σεσιγημένης. Ἐπειδὴ δὲ ἦν τὸ
 χρῆμα φορτικόν, καὶ τὸ δύνασθαι πληροῦν τὸ τελείως ἀγαθόν, τοῖς τὸ
 10 τηνικάδε δάσιμον μὲν οὐχί, φαίην δ' ἂν ὅτι σκληρόν καὶ οὐκ ἄτραχυ,
 νηπιοπρεπῆς οἷά τις μελέτησις, τὴν τῆς ἀληθείας ἔχουσα μόρφωσιν, ὁ
 ἐν γράμμασι νόμος, οἰκονομικῶς ἐθεσπίζετο. Πλὴν ἐδήλου σαφῶς ὁ
 τῶν νόμων ἡμῖν ὀριστῆς, ὅτι μὴ ἐκεῖνα μᾶλλον αὐτῷ θυμηρέστατα, τρι-
 πόθητα δὲ τὰ διὰ Χριστοῦ. Καὶ γοῦν ἔφη πάλιν «Διὰ τοῦτο ἀπεθέρι-
 15 σα τοὺς προφήτας ὑμῶν, ἀπέκτεινα αὐτοὺς ἐν ρήμασι στόματός μου,
 καὶ τὸ κρίμα μου ὡς φῶς ἐξελεύσεται· διότι ἔλεος θέλω, καὶ οὐ θυσίαν,
 καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ, ἢ ὀλοκαυτώματα». Πολὺ γὰρ ἄμεινον παρὰ Θεῶ
 καὶ μόσχου πίπτοντος καὶ προβάτου σφαγῆς, ἢ εἰς ἀδελφούς ἀγάπη,
 εἰς τὸ τοῦ νόμου πλήρωμα, καὶ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ, δι'
 20 οὔπερ ἂν γένοιτο καὶ αὐτὸς ἡμῖν γνωστὸς ὁ Πατήρ. Πρόξενον δὲ ὅτι
 τῆς αἰωνίου ζωῆς τὸ χρῆμά ἐστιν, οὐκ ἐνδοιάση τις ἂν, Χριστοῦ λέγον-
 τος πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα· «Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή,
 ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰη-
 σοῦν Χριστόν». Ἀψευδήσει δὲ ὅτι πάντη τε καὶ πάντως ἡ ἀλήθεια,
 25 πῶς ἐστὶν ἀμφιβαλεῖν;

ΠΑΛΛ. Ἦκιστά γε.

ΚΥΡ. Ἀπολισθήσαντα δὲ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος τὸν Ἰσρα-
 ἤλ, ἐπεὶ τοι τὴν πίστιν οὐ προσηκάμενος, οὐκ ἔγνω Θεόν, οὐχ ἑτέρως
 ἐπανήξειν εἰς τὸ ἀπαρχῆς εὖ μάλα φησίν, πλὴν ὅτι διὰ μόνου Χρι-
 30 στοῦ, καταλήξαντα τῶν ἐθῶν τῶν κατὰ νόμον. Γέγραπται δὲ αὐ-
 «Διότι ἡμέρας πολλὰς καθίσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ, οὐκ ὄντος θυσια-
 στηρίου, οὐδὲ ἱερατείας, οὐδὲ δήλων· καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιστρέψουσιν

34. Ἐβρ. 8, 13.

35. Ἱερ. 7, 21-23.

36. Ὡσηέ 6, 5-6.

37. Ἰω. 17, 3.

37α. Ἦτοι τὸ ἐφῶδ, ἡ δήλωση καὶ ἡ ἀλήθεια, μετὰ τὰ ὁποῖα

σαφήνεια στους Ἰσραηλίτες μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἱερεμία· «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Μαζέψετε τὰ ὀλοκαυτώματά σας μαζί μὲ τὶς προσφορές σας καὶ φάτε τὰ κρέατα. Γιατὶ δὲν μίλησα στους προγόνους σας οὔτε τοὺς παρήγγειλα τὴν ἡμέρα πού τοὺς ἔβγαλα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο γιὰ ὀλοκαυτώματα καὶ προσφορές. Ἀλλὰ τοὺς ἔδωσα αὐτὴν τὴν ἐντολή, λέγοντας· Ἀκούσατε τοὺς λόγους μου»³⁵. Σχετικὰ βέβαια μὲ τὴν ἀκριβὴ θέληση τοῦ νομοθέτη οὔτε κὰν στὴν ἀρχὴ θὰ δινόταν ὁ νόμος τῆς σκιᾶς οὔτε θὰ ἔμενε ἀποσιωπημένη ἡ πνευματικὴ λατρεία. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πρᾶγμα ἦταν βαρὺ καὶ δὲν ἦταν εὐκόλο γιὰ τοὺς τότε νὰ μποροῦν νὰ πραγματοποιήσουν τὸ τέλει ἀγαθὸ, καὶ θὰ ἔλεγα πῶς ἦταν σκληρὸ καὶ ὄχι ὑποφερτὸ, γι' αὐτὸ θεσπιζόταν ὁ γραπτὸς νόμος σὰν κάποιο μελέτημα κατάλληλο γιὰ νήπια, ἀλλ' ἔχοντας κατ' οἰκονομία τὴ μορφή τῆς ἀλήθειας. Πλὴν ὅμως μᾶς δήλωνε μὲ σαφήνεια ὁ νομοθέτης ὅτι δὲν ἦταν ἐκεῖνα πού εὐχαριστοῦσαν τόσο πολὺ τὴν ψυχὴ του, ἀλλὰ τὰ πολυπόθητά του ἦταν αὐτὰ πού θὰ δίνονταν μὲ τὸν Χριστό. Καὶ γι' αὐτὸ εἶπε πάλι· «Γι' αὐτὸ ἀποθέρισα τοὺς ψευδοπροφήτες σας, τοὺς σκότωσα μὲ προσταγὴ τοῦ στόματός μου καὶ ἡ δίκαια κρίση μου θὰ λάμψει σὰν φῶς. Γιατὶ θέλω εὐσπλαγχνία, καὶ ὄχι θυσίες, καὶ ἐπίγνωση Θεοῦ, καὶ ὄχι ὀλοκαυτώματα»³⁶. Εἶναι πολὺ πιὸ προτιμότερο στὸν Θεὸ ἀπὸ τὸ μοσχάρι πού πέφτει σκοτωμένο καὶ ἀπὸ τὸ σφάξιμο ἑνὸς προβάτου, ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀδελφούς, πού συμπληρώνει τὸν νόμο καὶ ὀδηγεῖ στὴν ὑπεροχὴ τῆς γνώσης τοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου μπορεῖ νὰ γίνῃ γνωστὸς σ' ἡμᾶς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας. Καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα εἶναι πρόξενο ζωῆς αἰώνιας, δὲν θὰ ὑπάρξει κανένας ἐνδοιασμός, ἀφοῦ ὁ Χριστὸς λέγει στὸν οὐράνιο Πατέρα του· «Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰώνια ζωὴ· τὸ ν' ἀναγνωρίσουν οἱ ἄνθρωποι ἔσένα ὡς τὸν μόνον ἀληθινὸ Θεό, καθὼς καὶ ἐκεῖνον πού ἔστειλες, τὸν Ἰησοῦ Χριστό»³⁷. Καὶ ἐφόσον ἡ ἀλήθεια μὲ κανένα ἀπολύτως τρόπο δὲν ψεύδεται, πῶς μποροῦμε ν' ἀμφιβάλομε;

ΠΑΛΛ. Φυσικὰ δὲν μποροῦμε.

ΚΥΡ. Κι ἀφοῦ οἱ Ἰσραηλίτες ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν οἰκειότητά τους μὲ αὐτόν, ἀφοῦ ἀρνήθηκαν τὴν πίστη καὶ ἔτσι δὲν γνώρισαν τὸν Θεό, λέγει πολὺ σωστὰ, ὅτι δὲν θὰ ἐπανέλθουν στὴν ἀρχικὴ κατάστασι μὲ κανένα ἄλλο τρόπο, παρὰ μόνον μέσω τοῦ Χριστοῦ, πού κατήργησε τὶς διατάξεις τοῦ νόμου. Γιατὶ ἔχει πάλι γραφεῖ· «Γιατὶ θὰ μείνουν οἱ Ἰσραηλίτες πολλὰς ἡμέρας χωρὶς νὰ ἔχουν θυσιαστήριον οὔτε ἱερεῖς οὔτε δῆλα»^{37α}.

ἐκφραζόταν ἡ βουλή τοῦ Θεοῦ.

οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ καὶ ἐπιζητήσουσι Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν, καὶ Δαβὶδ τὸν βασιλέα αὐτῶν, καὶ ἐκοπήσονται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ ἐπ' ἐσχάτων τούτων τῶν ἡμερῶν». Ὅταν γὰρ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται· πλὴν ἐν Χριστῷ·
 5 κατανόμασται δὲ Δαβὶδ διὰ τὸ ἐκ σπέρματος εἶναι καὶ ἐκ φυλῆς τοῦ Δαβίδ. Ἀναιρεθήσεται δὲ καὶ αὐτὰς τὰς κατὰ νόμον θυσίας διεβεβαιοῦτο σαφῶς διὰ Ἰωὴλ λέγων· «Περιζώσασθε καὶ κόπτεσθε οἱ ἱερεῖς, θρηνεῖτε οἱ λειτουργοῦντες θυσιαστηρίῳ, εἰσέλθετε, ὑπνώσατε ἐν σάκκοις λειτουργοῦντες Θεῷ· ὅτι ἀπέσχικεν ἐξ οἴκου Θεοῦ ὑμῶν θυ-
 10 σία καὶ σπονδή». Καὶ πάλιν δι' αὐτοῦ τοῦ προφήτου· «Ἐξῆρται θυσία καὶ σπονδή ἐξ οἴκου Κυρίου· πενθεῖτε οἱ ἱερεῖς λειτουργοῦντες τῷ θυσιαστηρίῳ». Καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις, καὶ αὐτὴν ἐκ μέσου γενήσεσθαι τὴν σκηνὴν ὑπισχνεῖτο, λέγων· «Καὶ ἔσται, ἐὰν πληθυνθῆτε, καὶ ἀυξηθῆτε ἐπὶ τῆς γῆς, λέγει Κύριος, ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἐροῦ-
 15 σιν ἔτι, Κιβωτὸς διαθήκης Κυρίου ἁγίου Ἰσραὴλ οὐκ ἀναθήσεται ἐπὶ καρδίαν, οὐδὲ ὀνομασθήσεται, οὐδὲ ἐπισκεφθήσεται, καὶ οὐ ποιηθήσεται ἔτι». Ἀνατετραμμένης γὰρ εἰς τὸ παντελές τῆς ἐν τύποις ἔτι καὶ δι' αἱμάτων θυσίας, ἀνάγκη πως ἦν, καὶ αὐτὴν ἐκ μέσου ποιεῖσθαι τὴν σκηνὴν, ἅτε δὴ τῆς ἀληθεστέρας ἀντεγηγερμένης, τοῦτ' ἔστι, τῆς
 20 Ἐκκλησίας, ὑπὲρ ἧς καὶ αὐτὸς ἔφη Χριστός· «Ἔγωδε κατοικήσω, ὅτι ἠρετισάμην αὐτήν». Καὶ ὅτι μεταχωρήσει καὶ μεταστήσεται πρὸς τὸ ἄμεινον τῆς λατρείας ὁ τρόπος πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ καὶ νέαν, σαφές ἂν γένοιτο, γράφοντος ἡμῖν περὶ Θεοῦ τοῦ Μαλαχίου· «Καὶ καθαρῶς τοὺς υἱοὺς Λευὶ, καὶ χεεῖ ἐπ' αὐτοὺς ὥσπερ τὸ χρυσίον καὶ ὡς ἀργύ-
 25 ριον· καὶ ἔσονται τῷ Κυρίῳ προσάγοντες θυσίαν ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ἀρέσει τῷ Θεῷ ἡ θυσία Ἰούδα, καὶ Ἱερουσαλὴμ, καθὼς ἡ ἡμέρα τοῦ αἰῶνος, καὶ καθὼς τὰ ἔτη τὰ ἔμπροσθεν». Συνίης δὴ οὖν, μονονουχὶ μεταχάλκευσίν τινα καὶ ἀναπλασμὸν ἱερωσύνης τε ἅμα καὶ θυσιῶν ἔσεσθαί φησι;

30 ΠΑΛΛ. Συνίημι.

ΚΥΡ. Τὸ γὰρ τοι, «χεεῖ» καὶ «καθαρίσει», καθάπερ ἐπὶ χρυσοῦ τε

38. Ὡσηὲ 3, 4 ἔ.

40. Ὡπ.π. 9.

39. Ἰωὴλ 1, 13.

41. Ἰερ. 3, 16.

Κι ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἐπιστρέψουν οἱ Ἰσραηλίτες καὶ θ' ἀναζητήσουν τὸν Κύριο τὸν Θεὸ τους καὶ τὸν Δαβὶδ τὸν βασιλιά τους, καὶ θὰ νιώσουν θαυμασμὸ γιὰ τὸν Κύριο καὶ τὶς εὐεργεσίες του αὐτὲς τὶς ἔσχατες ἡμέρες»³⁸. Ὄταν δηλαδὴ εἰσέλθει τὸ σύνολο τῶν ἐθνῶν, τότε θὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ Ἰσραηλίτες. Ἀλλ' ὅμως μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό. Ἀναφέρθηκε τὸ ὄνομα τοῦ Δαβὶδ, ἐπειδὴ προέρχεται ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὴ γενιὰ καὶ τὴ φυλὴ τοῦ Δαβὶδ. Μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἰωὴλ διαβεβαίωσε μὲ σαφήνεια ὅτι θὰ καταργηθοῦν καὶ αὐτὲς οἱ θυσίαι τοῦ νόμου, λέγοντας· «Φορέστε πένθιμα ἐνδύματα καὶ κλάψτε οἱ ἱερεῖς, θρηνηστε οἱ λειτουργοὶ τοῦ θυσιαστηρίου, μπεῖτε μέσα καὶ κοιμηθεῖτε μὲ σάκκους πένθιμους, σεῖς οἱ λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ δὲν χρειάζονται στὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ σας θυσίαι καὶ σπονδές»³⁹. Καὶ πάλι μέσω τοῦ ἴδιου προφήτη λέγει· «Ἐλειψε ἀπὸ τὸν ναὸ τοῦ Κυρίου ἡ θυσία καὶ ἡ σπονδή. Πενθήστε οἱ ἱερεῖς ποὺ ὑπηρετεῖτε στὸ θυσιατήριον»⁴⁰. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὑποσχόταν ὅτι καὶ ἡ ἴδια ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου θὰ ἔβγαινε ἀπὸ τὴ μέση, λέγοντας· «Καὶ ὅταν πληθύνετε καὶ αὐξηθεῖτε πάνω στὴ γῆ, λέγει ὁ Κύριος, ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες δὲν θὰ λέγουν πιά οἱ ἄνθρωποι, “Νὰ ἡ κιβωτὸς τῆς Διαθήκης τοῦ Κυρίου, τοῦ ἁγίου τοῦ Ἰσραὴλ, δὲν θ' ἀνεβεῖ σκέψη στὴν καρδιά του γι' αὐτήν, οὔτε θὰ ἀναφέρουν τὸ ὄνομά της, οὔτε κανεὶς θὰ τὴν ἐπισκεφθεῖ, καὶ δὲν θὰ κατασκευασεῖ ξανὰ πιά»⁴¹. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἀνατράπηκε τελείως ἡ τυπικὴ θυσία καὶ ἡ θυσία τοῦ αἵματος, ἦταν ἀνάγκη νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴ μέση καὶ ἡ ἴδια ἡ σκηνή, ἐπειδὴ εἶχε οἰκοδομηθεῖ ἡ ἀληθινότερη, δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία, γιὰ τὴν ὁποία καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶπε· «Ἐδῶ θὰ κατοικήσω, γιατί αὐτὴν διάλεξα»⁴². Καὶ ὅτι θὰ ὑποχωρήσει καὶ θ' ἀλλάξει πρὸς τὸ καλύτερο ὁ τρόπος τῆς λατρείας, πρὸς τὴ λατρεία τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴ νέα, θὰ διασαφηνιστεῖ μὲ αὐτὸ ποὺ γράφει ὁ Μαλαχίας γιὰ τὸν Θεὸ, λέγοντας· «Καὶ θὰ καθαρῖσει τοὺς υἱοὺς τοῦ Λευὶ καὶ θὰ τοὺς ἀναχωνεύσει ὅπως τὸ χρυσάφι καὶ ὅπως τὸ ἀσήμι, καὶ θὰ προσφέρουν στὸν Κύριο θυσία δικαιοσύνης, καὶ θὰ ἀρέσει στὸν Θεὸ ἡ θυσία τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν κατοίκων τῆς Ἱερουσαλήμ, ἔτσι ὅπως ἄρεσε τοὺς περασμένους αἰῶνες καὶ τὰ περασμένα χρόνια»⁴³. Καταλαβαίνει λοιπὸν πὼς λέγει ὅτι θὰ γίνεῖ μιὰ κατὰ κάποιον τρόπο νέα ἀναχώνευση καὶ μιὰ νέα ἀνάπλαση τῆς ἱερωσύνης καὶ μαζὶ καὶ τῶν θυσιῶν;

ΠΑΛΛ. Καταλαβαίνω.

ΚΥΡ. Αὐτὸ δηλαδὴ τό, «θὰ ἀναχωνεύσει» καὶ «θὰ καθαρῖσει», ποὺ

42. Ψαλμ. 131, 14.

43. Μαλαχ. 3, 3.

καὶ χρυσοῦροῦ λελεγμένον, ἄρ' οὐχὶ πρὸς τοῦτο ἐννοιῶν ἡμᾶς ἵεναι βούλεται;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ὅτι γὰρ ἔμελλε νοητῶς τοιοῦτόν τι κατορθοῦν, ἐνανθρωπή-
 5 σας ὁ Λόγος, πεπληροφόρηκεν εἰπὼν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὅτι «Ἐξαί-
 φνης ἤξει εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ Κύριος, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, καὶ ὁ ἄγγελος
 τῆς διαθήκης, ὃν ὑμεῖς θέλετε. Ἴδου ἔρχεται, λέγει Κύριος παντοκρά-
 τωρ· καὶ τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ, ἢ τίς ὑποστήσεται ἐν τῇ
 ὄπτασίᾳ αὐτοῦ; διότι αὐτὸς εἰσπορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου, καὶ ὡς
 10 πῶα πλυνόντων. Καὶ καθιεῖται χωνεύων καὶ καθαρίζων ὡς τὸ ἀργύ-
 ριον καὶ ὡς τὸ χρυσίον». Καινουργίαν οὖν ἄρα καὶ ἀναπλασμόν τῆς
 ἱερωσύνης ἔσεσθαι φησιν καὶ τὸν γε τῆς λειτουργίας τρόπον, οὐχ ἕτε-
 ρόν τι παραδεικνύς, πλὴν ὅτι τουτὶ Χριστοῦ μυστήριον. Ἐφη πάλιν
 διὰ φωνῆς Ἰεζεκιήλ περὶ τῶν ἱερωσθαι κεκληρωμένων· «Οὗτοι προσά-
 15 ξουσι πρὸς με τοῦ λειτουργεῖν μοι, καὶ στήσονται πρὸ προσώπου μου
 τοῦ προσφέρειν μοι θυσίαν, στέαρ καὶ αἷμα, λέγει Κύριος ὁ Θεός· Οὗ-
 τοι εἰσελεύσονται εἰς τὰ ἁγία μου καὶ οὗτοι προσελεύσονται μοι πρὸς
 τὴν τραπέζάν μου, τοῦ λειτουργεῖν μοι». Καὶ στέαρ καὶ αἷμα καὶ τὰς
 ἐπὶ τῇ τραπέζῃ λειτουργίας, ἄρ' οὐχὶ φαῖεν ἂν εἰκότως, τὸ Χριστοῦ
 20 μυστήριον;

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Ἀριδηλότατον δὲ καὶ αὐτὸν ἡμῖν τὸν καιρόν, καθ' ὃν ἡ
 πάντων ἐπὶ τὸ ἄμεινον ἔσται μεταδρομὴ τῆς καινουργίας ὁ τρόπος,
 ἐποίει λέγων ὁ Θεός· «Καὶ ἔσται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ὀγδόης καὶ ἐπέ-
 25 κεινα ποιήσουσιν οἱ ἱερεῖς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὰ ὀλοκαυτώματα
 ὑμῶν καὶ τὰ τοῦ σωτηρίου ὑμῶν, καὶ προσδέξομαι ὑμᾶς, λέγει Κύ-
 ριος». Ἡμέραν δὲ τὴν ὀγδόην τὸν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀναστάσεως
 ὀνομάζει καιρόν, καθ' ὃν τὰ ὀλοκαυτώματα, τουτ' ἔστι, ἡ τελεία καὶ
 ὀλοσχερῆς εἰς Θεὸν ἀφιέρωσις τῶν πεπιστευκότων δεκτὴ τῷ Θεῷ καὶ
 30 δωροφορία πνευματικῇ. Καὶ τοῦτο διδάσκει γράφων ὁ θεσπέσιος
 Παῦλος· «Δι' αὐτοῦ οὖν ἀναφέρομεν θυσίαν αἰνέσεως διαπαντός τῷ
 Θεῷ· τουτ' ἔστι, καρπὸν χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ».
 Καὶ πάλιν· «Τῆς δὲ εὐποίας καὶ κοινωνίας μὴ ἐπιλανθάνησθε. Τοιαύ-

λέγεται για τὸν χρυσὸ καὶ τὸν χρυσοχόο, δὲν θέλει νὰ ὀδηγήσει τὶς σκέψεις μας σ' αὐτὲς τὶς ἔννοιες;

ΠΑΛΛ. Πάρα πολὺ βέβαια.

ΚΥΡ. "Ὅτι βέβαια ἐπρόκειτο νὰ κατορθώσει νοητὰ κάτι τέτοιο, ὅταν ὁ Λόγος ἐνανθρώπησε, μᾶς βεβαίωσε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας λέγοντας: «Θὰ φτάσει ξαφνικὰ στὸν ναὸ τοῦ ὁ Κύριος, τὸν ὁποῖο ἐσεῖς ἀναζητᾶτε, καὶ ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης τὸν ὁποῖο ἐσεῖς θέλετε. Νᾶ, ἔρχεται, λέγει ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτωρ· καὶ ποιὸς θὰ ἀντέξει τῆ μέρα τοῦ ἐρχομοῦ του; ἢ ποιὸς θὰ ὑπομείνει τὴν ἐμφάνισή του; Γιατί αὐτὸς θὰ ρθεῖ σὰν τὴ φωτιὰ στὸ χωνευτήρι, καὶ σὰν τὸ σταχτόνερο ποὺ χρησιμοποιοῦν ὅταν πλύνουν, καὶ θὰ καθίσει ἀναχωνεύοντας καὶ καθαρίζοντας ὅπως τὸ ἀσήμι καὶ τὸ χρυσάφι»⁴⁴. Λέγει δηλαδή ὅτι θὰ γίνεῖ ἀνανέωση καὶ νέο πλάσιμο τῆς ἱερωσύνης, καὶ δείχνει ὅτι ὁ τρόπος τῆς λατρείας δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ αὐτὸ τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ. Εἶπε πάλι μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰεζεκιήλ γι' αὐτοὺς ποὺ κληρώθηκαν νὰ ἱερωθοῦν· «Αὐτοὶ θὰ ἔρθουν κοντά μου γιὰ νὰ μὲ ὑπηρετήσουν, καὶ θὰ σταθοῦν μπροστὰ μου προσφέροντάς μου θυσία, λίπος καὶ αἷμα, λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός. Αὐτοὶ θὰ μποῦν στὰ ἅγια μου καὶ θὰ πλησιάσουν στὴν τράπεζά μου, γιὰ νὰ μὲ ὑπηρετοῦν»⁴⁵. " Ἄρα λοιπὸν τὸ λίπος καὶ τὸ αἷμα καὶ οἱ ὑπηρεσίες τῆς τράπεζας δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε εὐλόγα ὅτι δηλώνουν τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ;

ΠΑΛΛ. Μιλᾶς σωστά.

ΚΥΡ. Ἄλλὰ ὁ Θεὸς ἔκανε ὀλοφάνερο σ' ἐμᾶς καὶ αὐτὸν τὸν καιρὸ, κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ τρόπος τῆς ἀνακαινίσεως θὰ εἶναι ἡ ἀλλαγὴ πορείας ὄλων πρὸς τὸ καλύτερο, λέγοντας· «Καὶ ἀπὸ τὴν ὀγδὴ ἡμέρα καὶ ἔπειτα οἱ ἱερεῖς θὰ προσφέρουν πάνω στὸ θυσιαστήριον τὰ ὀλοκαυτώματά σας καὶ τὰ ἀναγκαῖα τῆς σωτηρίας σας, καὶ θὰ σᾶς δεχθῶ, λέγει ὁ Κύριος»⁴⁶. Ὁγδὴ ἡμέρα ὀνομάζει τὸν χρόνον τῆς ἀνάστασης τοῦ Σωτήρα, κατὰ τὸν ὁποῖο θὰ γίνουν δεκτὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ τὰ ὀλοκαυτώματα, δηλαδή ἡ τέλεια καὶ ὀλοκληρωτικὴ ἀφιέρωση στὸν Θεὸ ἐκείνων ποὺ πίστεψαν καὶ ἡ προσφορὰ δώρων πνευματικῶν. Καὶ αὐτὸ τὸ διδάσκει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, γράφοντας· «Μέσω αὐτοῦ λοιπὸν προσφέρομε παντοτινὰ θυσία δοξολογίας στὸν Θεό, δηλαδή καρπὸ χειλέων ποὺ ὁμολογοῦν τὸ ὄνομά του»⁴⁷. Καὶ πάλι λέγει· «Ἐπίσης μὴν ξεχνᾶτε νὰ κάμνετε τὸ καλὸ καὶ νὰ μοιράζεστε μὲ τοὺς ἄλλους ὅ,τι ἔχετε. Γιατὶ μὲ τέτοιες θυσίες εὐχαριστιέ-

46. Ἱερ. 43, 27.

47. Ἑβρ. 13, 15.

ταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ Θεός». Καρποὶ γὰρ οἱ πρὸς ἡμῶν τῷ Θεῷ τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων τίνες ἂν εἶεν ἕτεροι, πλὴν ὅτι δοξολογία μακρὰ καὶ διηνεκῆς, καὶ θῦμα τὸ καθαρώτατον τῆς ἀμωμήτου ζωῆς, ἡ ἀπαράβλητος εὐωδία;

5 ΠΑΛΛ. Παγκάλως ἡμῖν ὁ λόγος ἔχει καὶ ἀληθές, ὅτι δικαιουταί τις ἥκιστα μὲν ἐν νόμῳ, διὰ πίστεως δὲ μᾶλλον τῆς ἐν Χριστῷ καὶ μυσταγωγίας εὐαγγελικῆς. Ἐθέλομι δ' ἂν καὶ δι' ἐναργῶν ἡμῖν ἰέναι παραδειγμάτων τὴν ἀφήγησιν, καὶ ἐξ αὐτῶν τούτων μαθεῖν τῶν ἱερῶν Γραμμάτων.

10 ΚΥΡ. Οὐκοῦν, ὦ φιλότης, εἴμι μὲν ἐγὼ πρὸς τοῦτο ἐτοίμως, ἐπεὶ σοι δοκεῖ. Σὺ δὲ δὴ μοι πάλιν τὸν ἀκριβῆ τε καὶ ἀπεξεσμένον ἐφ' ἐκάστω τῶν θεωρημάτων ἐξέταξε νοῦν. Καὶ εἴ σοί τι δόξαμι μὴ λίαν ὀρθῶς νοεῖν ἢ λέγειν, νηφαλίως ἐπανόρθου καὶ μεθόρμιζε σαφῶς, τοὺς τῶν τεκτόνων ἀρίστους ἀπομιμούμενος, οἷς ἐπειδὴν ἐξήκοι τοῦ καθή-
15 κοντος λόγου τὸ ἐν χερσὶ μεταρρυθμίζουσιν εὐτέχνως ἐπὶ τὸ ὡς ἄριστα ἔχειν δοκοῦν. Ἀπαρχὴν δὲ ὡσπερ τινὰ τῶν εἰς γε ταυτὶ ποιησόμεθα λόγων τὸν ἱεροφάντην Μωσέα, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἱστορίας ἐπιδρομάδην ἀψάμενος, πληροφορεῖν εὖ μάλα πειράσομαι καὶ καταδειξάι σαφῶς, τετελειωκότα μὲν τὸν νόμον οὐδέν, οὔτε μὴν ἀποχρῶντα πρὸς
20 σωτηρίαν, λυτρωτὴν δὲ τῶν ὅλων καὶ σωτῆρα Χριστόν.

ΠΑΛΛ. Οὐ μετρίαν ἴσθι τοι διδούς τὴν ὄνησιν, ὅκνου κρείττονα σαυτὸν κἂν τούτῳ δεικνὺς δυσέφικτα μὲν γὰρ τὰ ἐν χερσὶ λίαν, καὶ δυσκάτοπτος κομιδῆ τῶν ζητουμένων ἢ γνῶσις, πλούσιός γε μὴν ὁ ἐγκαλύπτων Θεός.

25 ΚΥΡ. Εὖ λέγεις, καὶ δὴ με κυσὶ ταῖς εὐρινωτάταις ἐν ἴσῳ, κατ' ἴχνος ἰέναι λοιπὸν τὰ ἐν βάθει τε καὶ ἀφανεστέρων ἐννοιῶν, ὁ σὸς παραθήγει λόγος. Οὐκοῦν ἐν ἐρήμῳ ποτὲ τῇ κατὰ τὴν καλουμένην Μαδι-
άμ, ὅτων ἀγέλας διαπομαίνοντι τῷ μακαρίῳ Μωσῆ πρὸς αὐταῖς τε
ταῖς ὑπωρεΐαις ὄντι τοῦ ὄρους Χωρήθ, χρῆμά τι ξένον καὶ οὐκ ἀθαύ-
30 μαστον Θεοῦ πληροῦντος ἐδείκνυτο. «᾿Ωφθη γὰρ αὐτῷ», φησὶν, «ἄγγελος ἐν πυρὸς φλογὶ ἐκ βάτου, καὶ εἴωρα ὅτι ὁ βάτος ἐκαίετο πυρὶ, ὁ δὲ βάτος οὐ κατεκαίετο. Εἶπε δὲ Μωσῆς Παρελθὼν ὄψομαι τὸ ὄραμα τὸ μέγα τοῦτο, ὅτι οὐ κατακαίεται ὁ βάτος». Ξύλον δὲ οὐχὶ τῶν ἡμέ-
ρων ὁ βάτος, ἀγρίας δὲ μᾶλλον ἀκάνθης εἶδος, καὶ ὀρεισιτρόφου ρίζης,

ται ὁ Θεός»⁴⁸. Καρποὶ λοιπὸν πρὸς τὸν Θεὸ ἀπὸ μᾶς ποὺ ἔχομε δικαιοθεῖ μὲ τὴν πίστη, ποιοὶ ἄλλοι μπορεῖ νὰ εἶναι, παρὰ δοξολογία μακρὰ καὶ συνεχής; Καὶ θύμα τὸ καθαρότατο ποιὸ ἄλλο, παρὰ ἡ ἀσύγκριτη εὐωδία τῆς ἀμεμπτοῦς ζωῆς;

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἄριστος ὁ λόγος μας, καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι δὲν δικαιώνεται κάποιος μὲ τὸν νόμο, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ καὶ τὴν εὐαγγελικὴ μυσταγωγία. Θὰ ἤθελα ὅμως ἡ συζήτησή μας νὰ προχωρήσει καὶ μὲ φανερὰ παραδείγματα καὶ νὰ διδαχθοῦμε ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἱερὰ γράμματα.

ΚΥΡ. Λοιπὸν, ἀγαπητέ μου, προχωρῶ μὲ προθυμία σ' αὐτό, ἀφοῦ τὸ θέλεις. Σὺ ὅμως ἐξέταξε πάλι τὸ ἀκριβὲς καὶ λεπτὸ νόημα κάθε ἀνάπτυξης. Καὶ ἂν νομίσεις, ὅτι κάτι δὲν τὸ ἐννοῶ καὶ δὲν τὸ λέγω σωστὰ, νὰ τὸ ἐπανορθώσεις νηφάλια καὶ νὰ τὸ προσδιορίζεις μὲ σαφήνεια, μμμούμενος τοὺς ἄριστους ἀπὸ τοὺς οἰκοδόμους, οἱ ὁποῖοι, ὅταν τὸ ἔργο τους ξεφύγει ἀπὸ τὸ σχέδιό τους, τὸ τροποποιοῦν μὲ τέχνη σ' αὐτὸ ποὺ θεωροῦν ἄριστο. Καὶ σὰν ἀπαρχὴ τῶν λόγων μας γι' αὐτὸ θὰ κάνομε τὸν ἐρμηνευτὴ τῶν θείων Μωυσῆ, καὶ ἐκθέτοντας ἐπιτροχάδην τὴν ἱστορία του, θὰ προσπαθῆσω νὰ σὲ ἐνημερώσω καλὰ καὶ νὰ σοῦ δείξω καθαρὰ, ὅτι ὁ νόμος δὲν ἔχει τελειοποιήσει τίποτε, οὔτε ἐπαρκεῖ γιὰ τὴ σωτηρία, καὶ ὅτι λυτρωτὴς καὶ σωτήρας τῶν ὅλων εἶναι ὁ Χριστός.

ΠΑΛΛ. Δὲν προσφέρεις μικρὴ ὠφέλεια δείχνοντας τὸν ἑαυτὸ σου καὶ σ' αὐτὸ ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ὀκνηρία. Γιατὶ αὐτὰ ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦν πετυχαίνονται πολὺ δύσκολα, καὶ πολὺ δύσκολα μποροῦμε νὰ φτάσομε στὴ θεωρία ὅσων ζητοῦμε· ἀλλ' εἶναι πλούσιος ὁ Θεὸς ποὺ μᾶς τὰ ἀποκαλύπτει.

ΚΥΡ. Σωστὰ μιλᾷς καὶ τώρα ὁ λόγος μὲ παρακινεῖ, ὅμοια μὲ σκυλιὰ ποὺ ἔχουν δυνατὴ ὄσφρηση, νὰ παρακολουθήσω τὰ ἴχνη τῶν βαθύτερων καὶ ἀφανῶν ἐννοιῶν. Κάποτε λοιπὸν στὴν ἔρημο, στὴν καλούμενη χώρα Μαδιάμ, ἐνῶ ὁ μακάριος Μωυσῆς βοσκοῦσε κοπάδια προβάτων ἀκριβῶς στοὺς πρόποδες τοῦ ὄρους Χωρήβ, ὁ Θεὸς πραγματοποίησε ἓνα πράγμα παράδοξο καὶ πάρα πολὺ θαυμαστὸ. Γιατὶ λέγει, «Τοῦ παρουσιάστηκε ἄγγελος μέσα σὲ φλόγα φωτιᾶς ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ βάτο. Καὶ ἔβλεπε ὅτι ὁ βάτος φλεγόταν, ἀλλὰ δὲν καιγόταν. Καὶ εἶπε ὁ Μωυσῆς: Ἄς πάω νὰ δῶ αὐτὸ τὸ μεγάλο θέαμα, ὅπου ὁ βάτος δὲν καιγεται»⁴⁹. Ὁ βάτος δὲν εἶναι φυτὸ ἀπὸ τὰ ἡμέρα, ἀλλὰ εἶναι μᾶλλον ἓνα εἶδος ἀγκα-

48. Ἐβρ. 13, 16.

49. Ἐξ. 3, 2-3.

ἐφ' ἧ τὸ φρικτὸν ἐπράττετο θαῦμα μυστηρίου τύπον εὖ μάλα πληροῦν. Ἄγγελος γὰρ ἦν ὡς ἐν εἶδει πυρὸς ὄλον διόλου καταβοσκομένος, αἰσθησιν δὲ τῷ ξύλῳ μηδεμίαν ἐντιθεὶς τῆς τοῦ πυρὸς ἐνεργείας, ἐν ἴσῳ δὲ ὥσπερ εἰ καὶ μὴ παρῆν, μηδ' ὅσον εἰπεῖν θερμοσίας που τάχα τῆς 5 ὡς ἐκ πυρὸς τοῦ ξύλου μετεσχηκός.

ΠΑΛΛ. Τί οὖν τοῦτό γε;

ΚΥΡ. Ξύλῳ γὰρ ὥσπερ ἀγρίῳ γεγονότι τῷ Ἰσραὴλ καὶ καρπούς ἡμέρους δικαιοσύνης οὐκ ἔχοντι· τοῖς γὰρ Αἰγυπτίων ἐτρέφοντο νόμοις ὁ δὲ δι' ἀγγέλων ἔμελλε δοθῆσθαι νόμος, φωτίζειν μὲν ἰκανός, εἰ 10 γοῦν νοοῖτο πνευματικῶς, καὶ τὸν εἰς νοῦν ἀποπέμψαι σκότον, ἐνεργεια γὰρ καὶ ἦδε πυρὸς, πλὴν τοῖς λαβοῦσιν ἀνόνητος, καὶ οὔτι που πάντως δι' ἑαυτόν, ἀλλ' ἐπεὶ τοι τὸ φῶς μὴ εἰς νοῦν ἐδέχοντο καὶ καρδίαν, οἱ πρὸς οὓς ὁ λόγος, ἔξωθεν δὲ ὥσπερ φωτισμοῦ δόκησιν τὸ γράμμα πλουτήσαντες, ὅπερ ἔχειν ἐνόμιζον, οὐκ εἶχον ἀληθῶς. Τοι- 15 γάρτοι περὶ τὸν θάτον μὲν ὀραῖσθαι τὸ πῦρ, μὴ μὴν ἔτι καὶ θερμοσίας αἰσθησιν ἐνιέναι τῷ ξύλῳ, παραδηλοῖ τι τοιοῦτον ὡς γέ μοι δοκεῖ. Ὅτι δὲ ἀνόνητον Ἰουδαίους τὸ ἐκ τοῦ νόμου γέγονε φῶς, σαφηνιεῖ λέγων αὐτὸς ὁ Σωτῆρ· «Ἐρευνᾶτε τὰ Γραφάς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν, καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ, καὶ 20 οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς με, ἵνα ζωὴν αἰώνιον ἔχητε». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν πρὸς τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητὰς καὶ πρὸς πάντα δὲ τὸν λαόν· «Μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ἡμῶν Μωσῆς, ἐφ' ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε· εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. Εἰ δὲ τοῖς 25 ἐκείνου ρήμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ρήμασι πιστεύσετε;». Οἱ γὰρ ὅλως τὴν διὰ νόμου στοιχείωσιν ἀμαθέστατα διωθούμενοι, πῶς ἂν εἰσδέξαιτο διὰ Χριστοῦ, τοῦ τελείως ἀγαθοῦ τὴν γνῶσιν εἰσφέροντα; Καιόμενον μὲν βλέπων, καταφλεγόμενον δὲ οὐχὶ τὸν θάτον, ἀλλ' οὐδὲ εἶκοντα τῷ πυρὶ, κατετεθήπει λοιπὸν ὁ μακάριος Μωσῆς, τί

θιοῦ, καὶ ρίζας ποὺ φυτρώνει στὸ βουνό, ὅπου ἐκτυλισσόταν τὸ φρικτὸ θαῦμα καὶ ποὺ ἐκπλήρωνε πολὺ ἄριστα τὸν τύπο τοῦ μυστηρίου. Γιατὶ ἦταν ἄγγελος ποὺ κατέτρωγε ὀλόκληρο τὸν βᾶτο μὲ τὴ μορφή φωτιᾶς, καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς φωτιᾶς δὲν προκαλοῦσε καμμιά αἴσθηση στὸ φυτό, ἔτσι ποὺ σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχε φωτιά, οὔτε τόση, ποὺ νὰ πεῖ κανεὶς, ὅτι ὁ θάμνος δεχόταν κάποια θερμότητα ἀπὸ τὴ φωτιά.

ΠΑΛΛ. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποὺ συνέβαινε;

ΚΥΡ. Οἱ Ἰσραηλίτες εἶχαν γίνει σὰν δένδρο ἄγριο ποὺ δὲν εἶχε τοὺς ἡμερους καρποὺς δικαιοσύνης· γιατί τρέφονταν μὲ τοὺς νόμους τῶν Αἰγυπτίων. Ὁ νόμος ποὺ ἐπρόκειτο νὰ δοθεῖ σ' αὐτοὺς μέσω τῶν ἀγγέλων ἦταν βέβαια ἵνα νὰ φωτίζει, ἂν ἀνατιμετωπιζόταν πνευματικά, καὶ νὰ διώξει τὸ σκοτάδι τοῦ νοῦ, γιατί καὶ αὐτὴ εἶναι ἐνέργεια τῆς φωτιᾶς, πλην ὅμως γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν δέχθηκαν ἦταν ἀνώφελος, καὶ ὅπωςδήποτε ὄχι ἀπὸ δική του εὐθύνη, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν δέχονταν τὸ φῶς στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά τους ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποίους εἶχε δοθεῖ, ἀλλὰ ἔχοντας πλουτήσει ἐξωτερικὰ μὲ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, σὰν μὲ μιὰ ἰδέα φωτισμοῦ, αὐτὸ ποὺ νόμιζαν πῶς εἶχαν, δὲν τὸ εἶχαν στ' ἀλήθεια. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ φωτιά ποὺ ἔκαιγε τὸν βᾶτο, ἀλλὰ δὲν προκαλοῦσε στὸν θάμνο αἴσθηση τῆς θερμότητος, θέλει νὰ δηλώσει κάτι σὰν αὐτὸ ποὺ εἶπα, ὅπως ἐγὼ νομίζω. Ὅτι τώρα τὸ φῶς αὐτὸ ἔγινε ἀνώφελο γιὰ τοὺς Ἰουδαίους τὸ διασαφηνίζει ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας, λέγοντας· «Ἔσεῖς μελετᾶτε μὲ ζῆλο τις Γραφές, μὲ τὴν πεποίθησι ὅτι σ' αὐτὲς βρίσκει κανεὶς τὴν αἰώνια ζωὴ· καὶ αὐτὲς ἀκριβῶς εἶναι ποὺ δίνουν μαρτυρία γιὰ μένα. Κι ὅμως δὲν εἶστε πρόθυμοι νὰ ἔρθετε κοντά μου καὶ νὰ βρεῖτε τὴν ἀληθινὴ ζωή»⁵⁰. Κι ἔπειτα ἀπὸ λίγα λέγει πάλι στοὺς δασκάλους τῶν Ἰουδαίων καὶ σὲ ὅλο τὸν λαὸ· «Μὴ νομίσετε πῶς ἐγὼ θὰ σᾶς κατηγορήσω στὸ δικαστήριον μπροστὰ στὸν Πατέρα· ὑπάρχει ὁ κατηγορὸς σας, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ Μωυσῆς, στὸν ὁποῖο ἔχετε στηρίξει τὶς ἐλπίδες σας. Γιατί, ἂν ἀληθινὰ πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε καὶ σ' ἐμένα, ἀφοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε γιὰ μένα. Ἄν ὅμως δὲν πιστεύετε ἀληθινὰ σ' ὅ,τι ἔγραψε ἐκεῖνος, πῶς θὰ πιστέψετε στὰ δικά μου λόγια;»⁵¹. Αὐτοὶ δηλαδή ποὺ ἀμαθέστατα ἀποκρούουν τελείως τὰ στοιχεῖα ποὺ παρέχει ὁ νόμος, πῶς θὰ δεχθοῦν μέσα τους τὴ γνῶσι τοῦ τέλειου ἀγαθοῦ ποὺ τοὺς φέρνει ὁ Χριστός, βλέποντας λοιπὸν νὰ φλέγεται ὁ βᾶτος, ἀλλὰ νὰ μὴν καίγεται, καὶ οὔτε κὰν νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴ φωτιά, γέμισε ἀπὸ θαυμασμό ὁ

51. Ἰω. 5, 45.

οὐ κατακαίεται ὁ βάτος. Καταπλαγείη γὰρ ἂν τις τῆς εἰσάπαν ἀναισθησίας τὸν Ἰσραήλ, οἱ συλλήπιορά τε καὶ ἀρωγὸν τὸν παρὰ Θεοῦ δεξάμενοι νόμον, καὶ τὸν δι' αὐτοῦ φωτισμὸν πλουτήσαντες, εἶτα λόγου μηδενὸς ἀξιούντες τὸ χρῆμα, μήτε μὴν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν εἰσοικισάμενοι τὸ δοθέν, ἀνωφέλητοι μεμενήκασι· νεκρὸς γὰρ ὡσπερ αὐτοῖς εἰκότως καὶ ἀπεψυγμένος ὁ νοῦς· εἴποι δ' ἂν τις καὶ ἐπ' αὐτοῖς εἰκότως· Τί ὅτι οὐ κατακαίεται ὁ βάτος; ἢ γὰρ ἂν ἐγένοντο μεθ' ἡμῶν τῷ πνεύματι ζέοντες.

ΠΑΛΛ. Εὐ³ ἔφησ.

10 ΚΥΡ. Ἦεοικε δὲ καὶ ἐτέρων ἡμῶν ἐννοιῶν οὐκ ἀμαθῆ θεωρίαν ὑποφαίνειν τὸ χρῆμα. Μέλλουσι γὰρ ἤδη τοῖς ἐξ Ἰσραήλ γῆς τῆς Αἰγυπτίων ἀπαίρειν, καὶ οἶον οὐδέπω τὸν τῆς ἀνεθελήτου θητείας ἀποσειέσθαι ζυγόν, διὰ τοι τοῦτο ταῖς τοῦ κρατοῦντος ἔτι προσκρούειν ὀργαῖς σημεῖον ἐδίδου Θεὸς τὸ ἐπὶ τοῦ βάτου δρώμενον· ὅτι καὶ αὐτοῦ
15 πυρὸς ἀμείνους ἔσονται πολὺ, καὶ τοῖς ἀδικεῖν ἰσχύουσιν οὐχ ἀλώσιμοι, κατὰ γε τό, οἶμαι, θεοπρεπῶς εἰρημένον· «Μὴ φοβοῦ, ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι. Φλόξ οὐ κατακαύσει σε, ποταμοὶ οὐ συγκλείσουσί σε».

ΠΑΛΛ. Εὐ³ φησὶς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐτεθήπει μὲν ὧδε τὸ ὄραμα Μωσῆς· καὶ δὴ καὶ
20 προσέθει τὸ ἀγχου γενέσθαι ποθῶν. «Ὡς δὲ εἶδε», φησί, «Κύριος ὅτι προσάγει ἰδεῖν, ἐκάλεσεν αὐτὸν ἐκ τοῦ βάτου, λέγων· Μωσῆ, Μωσῆ. Ὁ δὲ εἶπε· Τί ἐστι; Μὴ ἐγγίσης ὧδε· λύσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου, ὁ γὰρ τόπος, ἐν ᾧ σὺ ἔστηκας, γῆ ἁγία ἐστί». Νόμον δὲ τύπος ἡμῶν ὁ μακάριος ἔσται Μωσῆς· «Μωσέα γὰρ ἔχουσι καὶ τοὺς προφήτας», ἐν
25 εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασί φησιν ὁ μακάριος Ἀβραάμ. Μὴ πως ἀπίθανόν σοι τὸ ρῆμα δοκεῖ;

ΠΑΛΛ. Οὐ μὲν οὖν νόμου γὰρ πρόσωπον ὁ Μωσῆς.

ΚΥΡ. Κέκληται τοίνυν ὁ Ἰσραήλ, καὶ ἡ κατὰ νόμον καὶ ὑπὸ νόμον ἀγέλη. «Κύριος γάρ», φησίν, «ὁ Θεὸς τῶν Ἑβραίων προκέκληται
30 ἡμᾶς». Καὶ ὑπήκουσε μὲν τῷ καλοῦντι Θεῷ, καθὰ καὶ ὁ Μωσῆς· «Πάντα γὰρ ὅσα εἶπε Κύριος ὁ Θεός, ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα».

μέγας Μωυσῆς, γιατί νὰ μὴν καίγεται ὁ βᾶτος. Θὰ μπορούσε βέβαια νὰ ἐκπλαγεῖ κανεὶς μὲ τὴ γενικὴ ἀναισθησία τῶν Ἰσραηλιτῶν, οἱ ὅποιοι, ἐνῶ δέχθηκαν ἐπίκουρο καὶ βοηθὸ τους τὸν νόμο ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ πλούτησαν μὲ τὸν φωτισμὸ του, ἔπειτα, ἐπειδὴ δὲν ἔδωσαν καμμιά ἀπολύτως ἀξία σὲ ἓνα τέτοιο πράγμα, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔκλεισαν τὸ δῶρο στὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά τους, ἔμειναν ἀνωφέλητοι ἀπὸ αὐτό. Γιατὶ ὁ νοῦς τους δικαιολογημένα ἔμεινε νεκρὸς καὶ παγωμένος· εὐλόγα λοιπὸν θὰ ἔλεγε κανεὶς καὶ γι' αὐτούς. Τί καὶ ἂν δὲν καίγεται ὁ βᾶτος; Ἀλλιῶς θὰ γίνονταν μαζὶ μ' ἐμᾶς φλογεροὶ ἀπὸ τὴ φλόγα τοῦ Πνεύματος.

ΠΑΛΛ. Ὡραῖα τὸ εἶπες.

ΚΥΡ. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ πράγμα ὑποδηλώνει καὶ ἄλλων ὄχι ἄγνωστων ἐννοιῶν θεωρία. Ὅταν δηλαδὴ ἐπρόκειτο πιά οἱ Ἰσραηλίτες νὰ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴ γῆ τῶν Αἰγυπτίων καὶ σὰν νὰ πίστευαν ὅτι δὲν θὰ πετάξουν ποτὲ ἀπὸ πάνω τους τὸν ζυγὸ τῆς ἀθέλητης δουλείας, γι' αὐτὸ τὸ λόγο, ἐπειδὴ θὰ προσέκρουαν ἀκόμα στὴν ὀργὴ τοῦ Φαραώ, ὁ Θεὸς τοὺς ἔδωσε σημεῖο αὐτὸ πὺν γινόταν στὴ βᾶτο, ὅτι δηλαδὴ θὰ γίνουν πολὺ ἰσχυρότεροι καὶ ἀπὸ αὐτὴ ἀκόμα τὴ φωτιά καὶ δὲν θὰ ὑποταχθοῦν σ' αὐτούς πὺν εἶχαν τὴ δύναμη ν' ἀδικοῦν, σύμφωνα, νομίζω, μὲ τὸν θεῖο λόγο· «Μὴ φοβᾶσαι· εἶμαι κοντὰ σου. Φλόγα δὲν θὰ σὲ κατακάψει, καὶ οἱ ποταμοὶ δὲν θὰ σὲ κατακλύσουν»⁵².

ΠΑΛΛ. Ὁ λόγος σου εἶναι ἔξυπνος.

ΚΥΡ. Θαύμαζε λοιπὸν ὁ Μωυσῆς αὐτὸ πὺν γινόταν, καὶ συνάμα ἔτρεχε ποθώντας νὰ φτάσει κοντὰ. Καὶ λέγει ἡ Γραφή· «Μόλις εἶδε ὁ Κύριος ὅτι πήγαινε νὰ δεῖ, τὸν κάλεσε ἀπὸ τὸν βᾶτο, λέγοντάς του· Μωυσῆ, Μωυσῆ. Κι ἐκεῖνος εἶπε· Τί εἶναι; Μὴν πλησιάσεις ἐδῶ. Βγάλε τὰ ὑποδήματά σου, γιατί εἶναι ἅγια γῆ ὁ τόπος στὸν ὅποιο στέκεσαι ἐσὺ»⁵³. Ὁ μακάριος Μωυσῆς θὰ εἶναι ὁ τύπος τοῦ νόμου· γιατί λέγει ὁ μακάριος Ἀβραάμ στίς εὐαγγελικὲς διηγήσεις· «Ἔχουν τὸν Μωυσῆ καὶ τοὺς προφῆτες»⁵⁴. Μήπως σοῦ φαίνεται ὁ λόγος ἀπίθανος;

ΠΑΛΛ. Ὁχι βέβαια. Ὁ Μωυσῆς ἐκπροσωπεῖ τὸν νόμο.

ΚΥΡ. Ἔχει κληθεῖ λοιπὸν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς καὶ ἡ ἀγέλη ἐκείνη πὺν ζοῦσε σύμφωνα μὲ τὸν νόμο καὶ κάτω ἀπὸ τὸν νόμο. Γιατὶ λέγει· «Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς τῶν Ἑβραίων μᾶς ἔχει ἀπὸ πρὶν καλέσει»⁵⁵. Καὶ ὑπάκουσαν οἱ Ἑβραῖοι στὸν Θεὸ πὺν τοὺς καλοῦσε, ὅπως καὶ ὁ Μωυσῆς· Γιατὶ λέγει· «Ὅλα ὅσα εἶπε ὁ Κύριος ὁ Θεός μας θὰ τὰ ἐκτελέσουμε καὶ

54. Λουκᾶ 16, 29.

55. Ἐξ. 3, 18.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς κατὰ νόμον ὑποταγῆς ἡ δύναμις οὐκ ἰκανὴ πρὸς κάθαρσιν, «Ἀδύνατον γὰρ αἷμα ταύρων καὶ τράγων ὑφαιρεῖν ἁμαρτίας», εἴροεται Μωσῆς πλησιάζειν Θεῷ· «Μὴ ἐγγίσης γὰρ ὧδε», φησὶν. Ἀπρόσιτον γὰρ διὰ νόμον τὸ ἀγαθόν, καὶ τῆς κατὰ Μωσέα πολιτείας ἡ δύναμις οὐκ ἰκανὴ λίαν εἰς γε τὸ ἀποκομίζειν δύνασθαι τῷ Θεῷ. Παρίστησι δὲ αὐτῷ δι' ἁγιασμοῦ Χριστός. Ἁγίους γὰρ εἶναι πρέπει τοὺς τῷ ἁγίῳ Θεῷ κολλᾶσθαι σπουδάζοντας «Ἁγιοὶ γὰρ ἔσεσθε», φησὶν, «ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι». Ὅτι δὲ τῆς κατὰ νόμον πολιτείας ὁ τρόπος οὐκ ἀμώμητος παντελῶς, εὐθύς ἐδίδαξεν, εἰπὼν «Λύσαι τὸ ὑπόδημα 10 ἐκ τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος, ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν». Ἀπολύειν γὰρ τὸ ὑπόδημα προστέταχε τοῦ ποδὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα, οὐπω καθαρὰν, οὐδὲ τῶν ἀπὸ φθορᾶς καὶ νεκρότητος ἔργων εἰσάπαν ἀπηλλαγμένην, τῆς κατὰ νόμον ζωῆς τὴν πορείαν ἀποδεικνύς, ἀπὸ δὲ τῆς παρ' Ἑλλησι συνηθείας ὁ θεῖος ἡμῖν ἐπαιδεύετο 15 Μωσῆς, ὅτι μὴ θέμις ἐγγίζειν Θεῷ, τὸν ἐν λειψάνοις ὄντα νεκρότητος καὶ φθορᾶς. Οὐ γὰρ ἐφοίτων ἐν ἱεροῖς τὰ ἐκ τεθνεώτων ζώων ὑπόδηματα τοῖς ποσὶν ἐνδύομενοι. Μολυσμοῦ δὲ τρόπος τοῖς ἐκείνων νόμοις τὸ χρῆμα ἐγράφετο. Νεκρότητος δὲ καὶ φθορᾶς καὶ τῶν εἰς τοῦτο ἠκόντων ἀκαθαρσίας ἀπέλυσεν ἡμᾶς οὐχ ὁ νόμος, ὡς τῶν, οὐδὲ πορεία 20 ζωῆς τῆς κατὰ τὸ γράμμα τὸ Μωσαϊκόν, πίστις δὲ μᾶλλον ἢ ἐν Χριστῷ, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἡ τελειοτάτη κάθαρσις. Ἡ οὐκ ἀληθὲς ὁ φημι;

ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Ἀπολύσαντι δὲ τὸ ὑπόδημα τοῦ ποδός, προσθέοντί γέ τε 25 λοιπόν, καὶ ἀγχοῦ γεγονότι, προσεφώνει Θεός· «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς τοῦ πατρός σου, Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ Θεὸς Ἰακώβ. Ἀπέστρεψε δὲ Μωσῆς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ», φησὶν· «ἠὺλαβεῖτο γὰρ κατεμβλέψαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Ἀποθέμενοι γὰρ φρόνημα τὸ νεκρόν, καὶ οἴονει καθαρῶ τε καὶ ἐλευθέρῳ ποδὶ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας 30 ας διαστείχοντες τὴν ὁδόν, ἐσόμεθα μὲν ἀγχοῦ τῷ Θεῷ, κατὰ σχέσιν δὲ δηλονότι τὴν πνευματικὴν, καὶ οὐχὶ κατὰ γε τὴν ἐν τόπῳ διάστασιν. Τύποι γὰρ ἐκεῖνα καὶ σκιά τὰ Μωσέως, οὕτω τε λοιπόν τοὺς περὶ τῆς ἄνω μυσταγωγίας καταπλουτήσομεν λόγους, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶ-

θά τ' ἀκούσομε»⁵⁶. Ἐπειδὴ ὅμως οὔτε ἡ δύναμη τῆς ὑποταγῆς σύμφωνα μὲ τὸ νόμο δὲν εἶναι ἱκανὴ γιὰ τὴν κάθαρση, γιατί λέγει, «Εἶναι ἀδύνατο αἷμα ταύρων καὶ τράγων νὰ ἀφαιρεῖ ἁμαρτίες»⁵⁷, ἐμποδίζεται ὁ Μωυσῆς νὰ πλησιάσει τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος τοῦ λέγει· «Μὴν πλησιάσεις ἐδῶ»⁵⁸. Γιατὶ μὲ τὸν νόμο εἶναι ἀπλησίαστο τὸ ἀγαθὸ καὶ ἡ δύναμη τῆς σύμφωνα μὲ τὰ θεσπίσματα τοῦ Μωυσῆ πολιτείας δὲν εἶναι ἀρκετὰ ἱκανὴ νὰ μπορέσει νὰ φέρει κοντὰ στὸν Θεό. Φέρνει ὅμως κοντὰ του ὁ Χριστὸς μὲ τὸν ἁγιασμό. Γιατὶ πρέπει νὰ εἶναι ἅγιοι ὅσοι ἐπιδιώκουν νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὸν ἅγιο Θεό· γιατί λέγει· «Νὰ γίνετε ἅγιοι, γιατί ἐγὼ εἶμαι ἅγιος»⁵⁹. Καὶ ὅτι ὁ τρόπος τῆς πολιτείας σύμφωνα μὲ τὸν νόμο δὲν εἶναι τελείως ἄψογος, τὸ διδάσκει ἀμέσως, λέγοντας· «Βγάλε τὰ ὑποδήματα ἀπὸ τὰ πόδια σου· τὸ μέρος πού στέκεσαι εἶναι ἁγία γῆ»⁶⁰. Πρόσταξε τὸν ἐρμηνευτὴ τῶν θείων Μωυσῆ νὰ βγάλει τὰ ὑποδήματά του, γιὰ νὰ δείξει ὅτι δὲν ἦταν ἀκόμα καθαρὴ ἡ πορεία τῆς σύμφωνα μὲ τὸν νόμο ζωῆς, οὔτε ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς φθορᾶς καὶ τῆς νεκρότητας. Ἀλλὰ ὁ θεῖος Μωυσῆς διδασκόταν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ συνήθεια, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πλησιάζει τὸν Θεὸ ὅποιος ἔχει ἀκόμα ἐπάνω του λείψανα νεκρότητας καὶ φθορᾶς. Γιατὶ δὲν σύχναζαν στὰ ἱερὰ ὅταν φοροῦσαν στὰ πόδια τους ὑποδήματα ἀπὸ δέρμα νεκρῶν ζώων. Ἀπὸ τὴ νεκρότητα καὶ τὴ φθορὰ καὶ ἀπὸ ὅσα ἀνήκουν σ' αὐτὴ τὴν ἀκαθαρσία δὲν μᾶς ἐλευθέρωσε ὁ νόμος, φίλε μου, οὔτε ἡ σύμφωνα μὲ τὸ Μωσαϊκὸ γράμμα πορεία τῆς ζωῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ πίστη στὸν Χριστὸ καὶ ἡ τέλεια κάθαρση τῆς σύμφωνα μὲ τὸ Εὐαγγέλιο πολιτείας. Ἡ μήπως δὲν εἶναι ἀληθινὸ αὐτὸ πού λέγω;

ΠΑΛΛ. Πῶς δὲν εἶναι;

ΚΥΡ. Κι ὅταν ἔβγαλε τὰ ὑποδήματα ἀπὸ τὰ πόδια του καὶ ἔτρεξε στὴ συνέχεια πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ πλησίασε ἐκεῖ, τοῦ εἶπε ὁ Θεός· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ Πατέρα σου, ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ. Γύρισε», λέγει, «τότε ὁ Μωυσῆς ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ πρόσωπό του· γιατί δίσταζε ν' ἀντικρύσει κατὰ πρόσωπο τὸν Θεό»⁶¹. Ἐχοντας ἀποβάλλει δηλαδὴ τὸ νεκρὸ φρόνημα καὶ βαδίζοντας τὸ δρόμο μας μὲ καθαρὸ κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἐλεύθερο πόδι τῆς σύμφωνα μὲ τὸν Χριστὸ πολιτείας, θὰ φτάσομε κοντὰ στὸν Θεό, ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴ δηλαδὴ σχέση, καὶ ὄχι ὡς πρὸς τὴν τοπικὴ διάσταση. Γιατὶ ὅλα ἐκεῖνα τοῦ Μωυσῆ εἶναι τύποι καὶ σκιὰ. Ἐτσι λοιπὸν θὰ ἐμπλουτισθοῦμε μὲ τοὺς λόγους γιὰ τὴ θεία μυσταγωγία καὶ θὰ συγκεντρώσομε

59. Λευϊτ. 2, 1.

60. Ἐξ. 3, 5.

61. Ὅπ. π. 3, 6.

σιν ἐν ἑαυτοῖς συλλέξομεν, ἑαυτὸν ἡμῖν ἐμφανίζοντος ἐν Υἱῷ τοῦ Πα-
 τρός. Ὁψόμεθα γὰρ αὐτόν, καὶ ἀσυγκρίτως ἄμεινον, ἢ ὁ πάλαι λαός,
 ὡς ἐν προσώπῳ Μωσέως. Ὁ μὲν γὰρ ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
 ἠὺλαβεῖτο γὰρ κατεμβλέψαι ἐνώπινον τοῦ Θεοῦ. Δι' οὗ σημαίνεται
 5 τῶν ἐν νόμῳ παιδαγωγουμένων τὸ τῆς διανοίας ἀσθενές, οὐκ ἀναμε-
 νούσης τρόπον τινὰ πρὸς Θεόν, οὔτε μὴν οἷας τε ἰδεῖν τὴν δόξαν αὐ-
 τοῦ, κατὰ γε τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον «Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ
 αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν», ἤγουν ἐκεῖνο, τὸ «Ἴδου λαὸς μωρὸς καὶ ἀκάρ-
 διος ὀφθαλμοὶ αὐτοῖς καὶ οὐ βλέπουσιν». Ἡμεῖς δὲ τοῖς περὶ τῆς
 10 ἀρρήτου φύσεως προσιέντες λόγοις, καθαροῖς καὶ πεφωτισμένοις ὄμ-
 μασιν, ἐν Υἱῷ διαπρέπον τὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός καταθεώμεθα κάλ-
 λος. Καὶ οἰομένοις μὲν Ἰουδαίοις ὅτι τεθέανται τὸν Πατέρα, σοφῶς
 ἐλέγετο παρὰ Χριστοῦ· «Οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐώρακατε, οὔτε φωνὴν
 αὐτοῦ ἀκηκόατε». Φιλοπευστοῦντι δὲ τῷ Φιλίππῳ λίαν, καὶ παχύτε-
 15 ρον μὲν ἢ ἐχρήν, ἐκ φιλομαθείας δ' οὖν ὁμῶς ἐρομένῳ καὶ λέγοντι·
 «Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν», ἀπεκρίνατο Χρι-
 στός· «Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε;
 Ὁ ἐώρακώς ἐμέ, ἐώρακε τὸν Πατέρα. Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ
 Πατρί, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν;».

20 Ὅτι δὲ ἐστὶν οὐκ εὐσθενῆς ἄγαν, οὔτε μὴν ἱκανὴ πρὸς Θεοῦ κατά-
 δεῖξιν ἀκριβοῦς καὶ ἀμώμητος, ἢ διὰ τῆς κατὰ νόμον ἐντολῆς θεωρία τε
 καὶ παιδείσις, ὡς ἐν σκιαῇ καὶ αἰνίγματι καὶ διὰ ταῖν δυοῖν τοῦ Λάβαν
 ὁψόμεθα θυγατέροι. Γέγραπται γάρ, ὅτι Τῷ δὲ Λάβαν ἦσαν δύο θυ-
 γατέρες, ὄνομα τῇ μείζονι Λεῖα, καὶ ὄνομα τῇ ἑτέρῃ Ραχήλ. Οἱ δὲ
 25 ὀφθαλμοὶ Λεῖας ἀσθενεῖς, Ραχήλ δὲ ἦν καλὴ τῷ εἶδει καὶ ὠραία τῇ
 ὄψει σφόδρα· καὶ προσέκειτο μὲν τῇ Ραχήλ ὁ πατριάρχης Ἰακώβ, ἠγά-
 γετο δὲ πρὸ αὐτῆς τὴν Λεῖαν. Μετοιχομένου δὴ οὖν εἰς τὸ ἀληθές τοῦ
 τύπου, τὸ Χριστοῦ κατόψει μυστήριον. Δύο γάρ εἰσιν αἱ πρὸς οἰκειό-
 τητα κεκλημέναι τὴν πνευματικὴν ἠρμοσμέναι τε αὐτῷ γυναικες· πρε-
 30 σβυτέρα μὲν, ἢ πρώτη, καὶ διὰ Μωσέως ὡς ἐν προσώπῳ τῆς Ἰουδαίων
 συναγωγῆς, πρὸς ἣν εἴρηται παρὰ Θεοῦ διὰ φωνῆς προφητῶν· «Ἴδου
 οὐκ εἰσιν οἱ ὀφθαλμοί σου, οὐδὲ ἡ καρδία σου καλὴ, ἀλλ' ἢ εἰς φόνον
 τοῦ ποιεῖν». Δευτέρα δὲ ἦν ἢ νεᾶνις καὶ ἐκπρεπεστέρα, τοῦτ' ἐστὶν ἢ ἐξ
 ἔθνῶν Ἐκκλησία, πρὸς ἣν ὁ θεῖος ἔφη Δαβίδ· «Ἄκουσον, θύγατερ,

μέσα μας τῇ γνώσῃ τοῦ Θεοῦ, ἐμφανίζοντας σ' ἐμᾶς ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτό του στὸ πρόσωπο τοῦ Υἱοῦ. Γιατὶ θὰ τὸν δοῦμε καὶ ἀσυγκρίτως καλύτερα ἀπὸ ὅ,τι ὁ παλαιὸς λαὸς στὸ πρόσωπο τοῦ Μωυσῆ. Καθόσον αὐτὸς ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπό του, γιατί δίσταζε ν' ἀντικρύσει κατὰ πρόσωπο τὸν Θεό. Μ' αὐτὸ δηλώνεται ἡ διανοητικὴ ἀδυναμία ἐκείνων ποὺ παιδαγωγοῦνταν μὲ τὸν νόμο, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ ὑπομείνει τὸν Θεὸ οὔτε ἦταν σέ θέση νὰ δεῖ τῇ δόξα του, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ λέγεται στοὺς Ψαλμούς. «Σκοτίσθηκαν τὰ μάτια τους, ὥστε νὰ μὴ βλέπουν»^{61α}, δηλαδή αὐτὸ ἐδῶ, τὸ «Νά, ἓνας λαὸς ἀνόητος καὶ ἄκαρδος· γιατί ἔχουν μάτια καὶ δὲν βλέπουν»⁶². Ἐμεῖς ὅμως ποὺ ἔχομε δεχθεῖ τοὺς λόγους γιὰ τὴν ἀνέκφραστη φύση, μὲ καθαρὰ φωτισμένα μάτια βλέπομε νὰ λάμπει στὸ πρόσωπο τοῦ Υἱοῦ τὸ κάλλος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Καὶ στοὺς Ἰουδαίους ποὺ νόμιζαν ὅτι εἶχαν δεῖ τὸν Πατέρα, ἔλεγε ὁ Χριστὸς μὲ σοφία· «Οὔτε τὴν ὄψη του ἔχετε δεῖ, οὔτε ἀκούσατε τὴ φωνή του»^{62α}. Καὶ στὸν Φίλιππο ποὺ ρωτοῦσε ἐπίμονα καὶ ὑλικότερα ἀπὸ ὅ,τι ἔπρεπε, ἀλλὰ ποὺ ρωτοῦσε ἀπὸ φιλομάθεια καὶ ἔλεγε, «Κύριε, δεῖξε μας τὸν Πατέρα καὶ μᾶς ἀρκεῖ»⁶³, ὁ Χριστὸς ἀποκρίθηκε· «Τόσον καιρὸ εἶμαι μαζί σας, καὶ δὲν μὲ κατάλαβες, Φίλιππε; Ὅποιος εἶδε ἐμένα, ἔχει δεῖ τὸν Πατέρα. Δὲν πιστεύεις ὅτι ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μέσα σ' ἐμένα;»⁶⁴.

Ἄλλ' ὅτι δὲν εἶναι πολὺ σταθερὴ οὔτε καὶ ἰκανὴ νὰ καταδείξει μὲ ἀκρίβεια καὶ χωρὶς ψεγάδι τὸν Θεὸ ἡ θεωρία καὶ ἡ παιδεία μὲ τὴν σύμφωνη μὲ τὸν νόμο ἐντολή, ἐπειδὴ δίνεται μὲ σκιές καὶ αἰνίγματα, θὰ τὸ δοῦμε στὸ παράδειγμα τῶν δύο θυγατέρων τοῦ Λάβαν. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· Ὁ Λάβαν εἶχε δύο κόρες· τὸ ὄνομα τῆς μεγαλύτερης ἦταν Λεῖα καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἄλλης Ραχήλ. Ἡ ὄραση τῆς Λεῖας ἦταν ἀσθενικὴ, ἐνῶ ἡ Ραχήλ εἶχε ὠραῖο παράστημα καὶ ἦταν ἐξαιρετικὰ ὁμορφο τὸ πρόσωπό της. Ὁ πατριάρχης Ἰακώβ ἀγαποῦσε τὴν Ραχήλ, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ αὐτὴν τοῦ δόθηκε ὡς γυναῖκα ἡ Λεῖα⁶⁵. Ἐὰν λοιπὸν μεταφέρομε στὴν πραγματικότητά τὸν τύπο, θὰ δεῖς τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι δύο πράγματα οἱ γυναῖκες ποὺ ἔχουν κληθεῖ καὶ συνδεθεῖ μαζί του μὲ συζυγία πνευματικὴ. Μεγαλύτερη ἢ πρώτη καὶ μέσω τοῦ Μωυσῆ, ποὺ ἐκπροσωπεῖ τὴ συναγωγή· σ' αὐτὴν εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ μέσω τῶν προφητῶν· «Νά, δὲν εἶναι τὰ μάτια σου οὔτε ἡ καρδιά σου καλὴ, παρὰ μόνο γιὰ τὴν πλεονεξία καὶ τὶς ἀδικίες σου καὶ γιὰ νὰ κάνεις φόνους»⁶⁶. Δεύτερη ἦταν ἡ νεότερη καὶ πιὸ ὠραία, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τοὺς ἐθني-

64. Ἰω. 14, 9.

65. Γέν. 24, 16.

66. Ἰερ. 22, 17.

καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου· ὅτι ἐπεθύμησεν ὁ Βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου». Εἶρηται δέ που πρὸς αὐτήν καὶ τό, «Οἱ ὀφθαλμοί σου περιστερεῶς». Νοητὸν δὲ δὴ που καὶ ὑπερκόσμιον ἀληθῶς τῆς Ἐκκλησίας τὸ κάλλος Γέγραπται γάρ, ὅτι «Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως, ἐσεβῶν». Τὸ δέ, «ἐσεβῶν», ἔσωθῆν ἐστὶν Ἑβραίων φωνῆ· σώματος μὲν γὰρ ὀφθαλμοῖς οὐχ ἀλώσιμον, καθαροῦ δὲ νοῦ προσβολαῖς εὐκάτοπτον. Ἡ οὐχ ᾧδε ἔχει:

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

10 ΚΥΡ. Οὐκοῦν οὐ διὰ τῆς κατὰ νόμον παιδαγωγίας κατίδοι τις ἂν τὸ θεῖόν τε καὶ ἀκήρατον κάλλος, ἐν Χριστῷ δὲ μᾶλλον καὶ τοῖς δι' αὐτοῦ παιδεύμασιν

ΠΑΛΛ. Ἀληθές

ΚΥΡ. Ἰκανὸς δὲ πρὸς λύτρωσιν, ᾧ Παλλάδιε, καὶ πρὸς γε τὸ δύ-
15 νασθαι χειρὸς τε καὶ τυραννίδος ἐξελέσθαι διαβολικῆς, οὐχὶ Μωσῆς ἢ νόμος, ἀλλ' ὁ Μωσέως Δεσπότης, τοῦτ' ἔστι Χριστός, καὶ μυστηρίου τοῦ κατ' αὐτὸν ἢ δύναμις. Καὶ γοῦν Θεοῦ λέγοντος, «Ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τῆς κραυγῆς αὐτῶν ἀκήκοα ἀπὸ τῶν ἐργοδιωκτῶν· οἶδα γὰρ ὀδύνην αὐτῶν, καὶ κατέβην ἐξελέ-
20 σθαι αὐτούς ἐκ χειρὸς τῶν Αἰγυπτίων, ἐξαγαγεῖν αὐτούς ἐκ τῆς γῆς ἐκείνης εἰς γῆν ἀγαθὴν καὶ πολλήν, εἰς γῆν ρέουσαν γάλα καὶ μέλι», καὶ προστιθέντος εὐθύς «Καὶ νῦν ἰδοὺ ἡ κραυγὴ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἤκει πρὸς με· κἀγὼ εἶδρακα τὸν θλῦσμον, ὃν οἱ Αἰγύπτιοι θλίβουσιν αὐτούς· καὶ νῦν δεῦρο, ἀποστελῶ σε πρὸς Φαραὼ βασιλέα Αἰγύπτου,
25 καὶ ἐξάξεις τὸν λαόν μου, τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, ἐκ γῆς Αἰγύπτου»· σαφῶς δὲ καὶ διαρρηδὴν ἀνεκεκράγει Μωσῆς «Τίς εἰμι ἐγώ, ὅτι πορεύσομαι πρὸς Φαραὼ βασιλέα Αἰγύπτου, καὶ ὅτι ἐξάξω τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐκ γῆς Αἰγύπτου;». Ἐρ' οὖν οὐκ ἐναργῆς ὁ τύπος, καὶ ὁ τῆς παραιτήσεως τρόπος οὐχὶ τὴν ἀναφορὰν ἐπὶ τὸ ἀσυγκρίτως ὑπερτε-
30 ροῦν καὶ ὑπερκειμένον ἔχει, τοῦτ' ἔστι, Χριστόν; Ὡς τό, «Τίς εἰμι ἐγώ;» λέγειν ἀνάρμοστον· εὐπετές δὲ λίαν τὸ ἐξελέσθαι λαούς, καὶ σώζειν

67. Ψαλ. 44, 11.

68. Ἄσμα 5, 12.

69. Ἐξ. 3, 7.

κούς, πρὸς τὴν ὁποία ὁ θεῖος Δαβὶδ εἶπε· «Ἄκουσε, κόρη μου, καὶ κοίταξε καὶ κλίνει προσεκτικὰ τὸ αὐτί σου· λησιμόνησε τὸν λαὸ σου καὶ τὴν οἰκία τοῦ πατέρα σου, γιατί ὁ βασιλιάς ἐπιθύμησε τὴν ὁμορφιά σου»⁶⁷. Ἔχει εἰπωθεῖ γι' αὐτὴν κάπου καὶ αὐτό· «Τὰ μάτια σου εἶναι ὡς τῶν τοῦ περιστεριοῦ»⁶⁸. Εἶναι βέβαια νοητὸ καὶ ἀληθινὰ ὑπερκόσμο τὸ κάλλος τῆς Ἐκκλησίας. Γιατί ἔχει γραφεῖ· «Ὀλη ἡ δόξα τῆς θυγατέρας τοῦ βασιλιᾶ ἐσεβών». Τὸ «ἐσεβών» σημαίνει στὰ ἐβραϊκὰ ἐσωτερικά, γιατί δὲν μποροῦν νὰ τὸ συλλάβουν τὰ μάτια, ἐνῶ εἶναι εὐκολο νὰ τὸ δοῦμε μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ καθαρῶ νοῦ. Ἡ δὲν εἶναι ἔτσι;

ΠΑΛΛ. Καὶ παραεῖναι μάλιστα.

ΚΥΡ. Δὲν θὰ δεῖ λοιπὸν κανεὶς τὸ θεῖο καὶ ἀφθαρτο κάλλος μὲ τὴν παιδαγωγία τοῦ νόμου, ἀλλὰ θὰ τὸ δεῖ μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ καὶ τὴν παιδαγωγία ποὺ παρέχουν οἱ ἐντολές του.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Καὶ ἰκανός, Παλλάδιε, νὰ μᾶς λυτρώσει καὶ νὰ μᾶς βγάλει ἀπὸ τὰ χέρια καὶ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ διαβόλου δὲν εἶναι ὁ Μωυσῆς ἢ ὁ νόμος, ἀλλὰ ὁ Κύριος τοῦ Μωυσῆ, δηλαδή ὁ Χριστὸς καὶ ἡ δύναμη τοῦ μυστηρίου του. Καὶ ὅταν ὁ Θεὸς λέγει, «Κοίταξε καὶ εἶδα τὴν κακοπάθεια τοῦ λαοῦ μου στὴν Αἴγυπτο καὶ ἄκουσα τὴν κραυγὴ ποὺ βγάζουν λόγῳ τῆς καταπίεσης τῶν ἐπιστατῶν τῶν ἐργῶν γνωρίζω τὸν πόνο τους καὶ κατέβηκα γιὰ νὰ τοὺς λυτρώσω ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Αἰγυπτίων καὶ νὰ τοὺς βγάλω ἀπὸ ἐκεῖνη τὴ χώρα καὶ νὰ τοὺς φέρω σὲ γῆ γόνιμη καὶ μεγάλη, σὲ γῆ ποὺ ρέει μέλι καὶ γάλα»⁶⁹, καὶ προσθέτει ἀμέσως, «Καὶ νά, τώρα φτάνει σ' ἐμένα ἡ κραυγὴ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Καὶ ἐγὼ εἶδα τὴν καταπίεση ποὺ ἀσκοῦν εἰς βάρος τους οἱ Αἰγύπτιοι. Ἔλα λοιπὸν τώρα· θὰ σὲ στείλω στὸν Φαραώ, στὸν βασιλιᾶ τῆς Αἰγύπτου, καὶ θὰ βγάλεις τὸν λαὸ μου, τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραὴλ, ἀπὸ τὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου»⁷⁰, ξεκάθαρα τότε καὶ ἀπερίφραστα φώναξε ὁ Μωυσῆς· «Ποιὸς εἶμαι ἐγώ, καὶ θὰ πάω στὸν Φαραώ, στὸν βασιλιᾶ τῆς Αἰγύπτου, καὶ θὰ βγάλω τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου;»⁷¹. Δὲν εἶναι λοιπὸν φανερὴ αὕτη ἢ προτύπωση, καὶ ὁ τρόπος τῆς ἄρνησης δὲν ἀναφέρεται σ' αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀσύγκριτα ἀνώτερο καὶ βρίσκεται πάνω ἀπὸ ὅλα, δηλαδή στὸν Χριστό; Γιατί ὁ λόγος, «ποιὸς εἶμαι», εἶναι ἀνάρμοστος· εἶναι ὅμως πολὺ εὐκολο νὰ ἀπελευθερώσει λαούς, νὰ σώζει ἔθνη καὶ νὰ τὰ ὀδηγεῖ στὴν

70. Ἐξ. 3, 9.

71. Ὀπ. π. 11.

ἔθνη, καὶ ἀποκομίζειν εἰς ἐλευθερίαν συντετριμμένον καὶ ἀτονήσαν-
τος, τοῦ πρὸς δουλείαν συνέχοντος, τοῦτ' ἔστι τοῦ Σατανᾶ.

ΠΑΛΛ. Εὐπετέστατον· ἔφης γὰρ ὀρθῶς.

ΚΥΡ. Τί δέ; οὐχὶ κἀντεῦθεν ἰδεῖν ἀταλαίπωρον παντελῶς, ὅτι τῆς
5 ἀπάντων σωτηρίας πρῦτανις γέγονεν ὁ Μονογενής; δι' αὐτοῦ γὰρ ἐκ-
λελυτρώμεθα, καὶ φησιν ὁ προφήτης «Οὐ πρόεδρος, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ'
αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς».

ΠΑΛΛ. Πόθεν ἔφης;

ΚΥΡ. Ὁ μὲν γὰρ τῶν ὅλων Θεὸς Μωσῆ κεκέλευκεν ἐναργῶς, ἀο-
10 κνότατα μὲν ἰέναι πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ, εἰπεῖν δὲ ἀναφανδὸν ὡς
ἀρωγὸν καὶ συλλήπτορα τὸν πάντα ἰσχύοντα λαβόντες Θεόν, ἀποφο-
ρτιοῦνται μὲν εὐκόλως τῆς ἐν Αὔγίπτῳ δουλείας τὸ δυσασχθές, οἴκαδέ
γε μὴν ἀπαίρουσι πάλιν, καὶ εἰς τὴν τῶν πατέρων ἐλευθερίαν ἀναφοι-
τήσαντες, τὴν ἀγίαν οἰκήσουσι γῆν· ἐκεῖ τε πλουσίως τοῖς παρ' αὐτοῦ
15 δοθησομένοις ἐνοσπαταλήσωσιν ἀγαθοῖς. Ἀπεκρίθη, φησὶν, ὁ Μωσῆς
καὶ εἶπεν· «Ἐὰν μὴ πιστεύσωσί μοι, μηδὲ ἀκούσωσί μου τῆς φωνῆς
(ἔρουσι γάρ, ὅτι Οὐκ ὤπταί σοι ὁ Θεός), τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς; Εἶπε δὲ
αὐτῷ ὁ Κύριος· Τί τοῦτό ἐστι τὸ ἐν τῇ χειρὶ σου; Ὁ δὲ εἶπε, Ράβδος καὶ
εἶπε· Ρίψον αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ ἔρριψεν αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐ-
20 γένετο ὄφεις καὶ ἔφυγε Μωσῆς ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μω-
σῆν· Ἐκτίσε τὴν χειρὰ σου, καὶ ἐπιλαβοῦ τῆς κέρκου. Καὶ ἐκτείνας τὴν
χειρὰ, ἐπελάβετο τῆς κέρκου, καὶ ἐγένετο ράβδος ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ».

ΠΑΛΛ. Ὡς ἐξαίσιον μὲν τὸ θαῦμα, ὦ τᾶν. Τὸ δὲ τί ἂν βούλοιο
καταδηλοῦν, φράζε δὴ πάλιν αὐτός.

25 ΚΥΡ. Ἐγὼ φράσω· Μακροὺς Αἰγυπτίους συνδαισιώμενοι χρόνους
οἱ ἔξ Ἰσραήλ, καὶ εἰς πᾶν εἶδος ἁμαρτίας ὠλισθηκότες, καὶ τρυφαῖς
ἠδόμενοι ταῖς ἐπιχωρίοις, βραδεῖς μὲν ὅτι καὶ δυσμετακόμιστοι λίαν
ἔσονται πρὸς εὐκοσμίαν, οὐκ ἠγνόησεν ὁ Μωσῆς συνωθήσει δὲ ὅτι
30 πρὸς εὐπειθειαν τῶν ἔργων ὁ πόνος οὐχ ἐκόντας αὐτούς, εἰ θαυμα-
τουργοῦντα θεάσαιντο, σοφῶς ὑπελάμβανε. Χρῆμα μὲν γὰρ ἀληθῶς
δυσεξίτητον ἠδονή, καὶ παθῶν ἀγριότης τῶν ἐν ἡμῖν οὐκ εὐχερῶς
τιθασεύεται. Ἰδρωτός δὲ καταθλίβοντος καὶ πόνων ἐπηρητημένων,
ἀναπεισειεν ἂν εὐκόλως καὶ τῶν ἠδίστων ὑπερφρονεῖν ὁ ἀπαλλάττειν
ὑπισχνούμενος· οἴμαι δὲ ὅτι καὶ ὁ παντὸς ἀγαθοῦ τὴν εἶδησιν ἔχων

ἐλευθερία, ἀφοῦ συντριβεῖ καὶ ἀποδυναμωθεῖ αὐτὸς ποὺ κρατεῖ στὴ δουλεία, δηλαδή ὁ Σατανᾶς;

ΠΑΛΛ. Εὐκολότατο. Τὸ εἶπες ὀρθά.

ΚΥΡ. Τί ὅμως; δὲν εἶναι τελείως εὐκολο νὰ δοῦμε κι' ἀπ' αὐτό, ὅτι ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας ὅλων ἔγινε ὁ Μονογενής; Γιατὶ μέσω αὐτοῦ ἐλάβαμε τὴν λύτρωση, καὶ λέγει ὁ προφήτης «Δὲν μᾶς ἔσωσε κάποιος ἀπεσταλμένος, οὔτε κάποιος ἄγγελος, ἀλλὰ μᾶς ἔσωσε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος»⁷².

ΠΑΛΛ. Ἀπὸ ποῦ τὸ εἶπες;

ΚΥΡ. Ὁ Θεὸς τῶν ὅλων διέταξε ξεκάθαρα τὸν Μωϋσῆ, νὰ μεταβεῖ χωρὶς καθυστέρηση στοὺς Ἰσραηλίτες καὶ νὰ τοὺς πει ἀνεπιφύλακτα, ὅτι ἔλαβαν ἐπίκουρο καὶ βοηθὸ τοὺς τὸν παντοδύμο Θεὸ καὶ θ' ἀποτινάξουν εὐκολὰ τὸ βάρος τῆς Αἰγυπτιακῆς δουλείας. Ἔτσι θ' ἀναχωρήσουν πάλι γιὰ τὴν πατρίδα τοὺς καὶ ἐπιστρέφοντας στὴν ἐλευθερία τῶν πατέρων, θὰ κατοικήσουν τὴν ἁγία γῆ, καὶ ἐκεῖ θ' ἀπολαύσουν ἀφθονὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ θὰ τοὺς δώσει. Ὁ Μωϋσῆς, λέγει, ἀποκρίθηκε καὶ εἶπε· «Ἄν δὲν μὲ πιστέψουν καὶ δὲν μὲ ἀκούσουν (γιατὶ ἐνδεχομένως νὰ μοῦ ποῦν ὅτι δὲν σοῦ φανερώθηκε ὁ Θεός), τί θὰ τοὺς πῶ; Καὶ ὁ Κύριος τοῦ εἶπε· Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ κρατᾶς στὸ χέρι σου; Καὶ αὐτὸς εἶπε· Ἐνα ραβδί. Καὶ ὁ Θεὸς τοῦ εἶπε· Πέταξέ το στὴ γῆ. Τὸ πέταξε τότε στὴ γῆ καὶ ἔγινε φίδι. Καὶ ἔφυγε μακριὰ ἀπὸ αὐτὸ ὁ Μωϋσῆς. Καὶ ὁ Κύριος εἶπε στὸν Μωϋσῆ· Ἄπλωσε τὸ χέρι σου καὶ πιάσε τὴν οὐρά του. Ἄπλωσε τὸ χέρι καὶ ἔπιασε τὸ φίδι ἀπὸ τὴν οὐρά, καὶ τὸ φίδι ἔγινε στὸ χέρι του ραβδί»⁷³.

ΠΑΛΛ. Πολὺ παρόδοξο, φίλε μου, τὸ θαῦμα. Πές μου πάλι, τί θέλει νὰ φανερώσει μ' αὐτό.

ΚΥΡ. Θὰ σοῦ πῶ. Ζώντας μαζὶ μὲ τοὺς Αἰγυπτίους πολλὰ χρόνια οἱ Ἰσραηλίτες καὶ ἔχοντας ὀλισθήσει σὲ κάθε εἶδος ἁμαρτίας καὶ ἀπολαμβάνοντας τὶς αἰγυπτιακὲς ἡδονές, δὲν ἀγνοοῦσε ὁ Μωϋσῆς, ὅτι θὰ εἶναι διστακτικοὶ καὶ θὰ εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ μεταφερθοῦν στὴν κοσμιότητα καὶ τὴν τάξη. Ὑπέθετε ὅμως μὲ σοφία, ὅτι ὁ πόνος ἀπὸ τὰ ἔργα θὰ τοὺς ἔσπρωχνε στὴν ὑπακοή καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, ἂν τὸν ἔβλεπαν νὰ θαυματουργεῖ. Γιατὶ ἡ ἡδονὴ εἶναι ἀληθινὰ πράγμα ἀπ' τὸ ὁποῖο δύσκολο μπορεῖ νὰ διαφύγει κανεὶς καὶ ἡ ἀγριότητα τῶν παθῶν μέσα μας δὲν τιθασεύεται εὐκολὰ. Ὅταν ὅμως σὲ μουσκεύει ὁ ἰδρώτας καὶ προστίθενται καὶ πόνοι, εὐκολὰ θὰ σὲ πείσει ἐκεῖνος ποὺ σοῦ ὑπόσχεται ἀπαλλαγὴ νὰ περιφρονήσεις καὶ τὰ πιὸ εὐχάριστα. Καὶ νομίζω ὅτι καὶ ὁ Θεός,

72. Ἦσ. 43, 9.

73. Ἐξ. 4, 9.

Θεός, δύσοιστόν τε καὶ δυσαλγῆ τότε δὴ μάλιστα τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τὴν τῶν Αἰγυπτίων ἐπηφίει πλεονεξίαν οἰκονομικώτατά τε λίαν, ὡς ἂν εἶεν εὐκόλοι πρὸς ἀποδρομὴν, καὶ μὴ ταῖς συντροφίαις ἡδοναῖς ἐνδούμενοι, σκληροὶ τε γένοιντο καὶ δυσάγωγοι κομιδῆ, καὶ τὴν τοῦ καλοῦν-
 5 τος εἰς ἐλευθερίαν ἀτιμάζοντες χάριν, ἐθελούσιον ποιοῖντο τὴν ἐν Αἰ-
 γύπτῳ θητείαν, τὸ παραυτίκα τερπνόν, ὀλίγων ἔσθ' ὅτε προτάττοντες
 πόνων, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτῶν ἐν ἀμείνοσι καταλογιζόμενοι τῶν παρὰ
 Θεοῦ, καὶ γοῦν ἀσμενέστατα τῆς τῶν πάλαι τετυραννευκῶτων πλεονε-
 ξίαν ἐκδεδυκότες, ἀυλιζόμενοί τε κατὰ τὴν ἔρημον, καὶ τὰ ἄνωθέν τε
 10 καὶ ἐξ οὐρανοῦ σιτούμενοι, τὴν τοῦ μάννα χρηγίαν φημί, τῆς ἐν Αἰ-
 γύπτῳ τρυφῆς οὐκ ἀδακρυτὶ μνημονεύουσιν, ἐκτεθνᾶναι μᾶλλον, ὡς
 ἦν δὴ που παρὰ πολὺ κρεῖττόν τε καὶ ἄμεινον αὐτοῖς, ταῖς ἐν Αἰγύπτῳ
 τραπέζαις ἐνσπαταλῶντας, ἔτι διατεινόμενοι καὶ μειρακιωδῶς ἀνα-
 κεκραγότες «Ὁφελον ἀπεθάνομεν πληγέντες ὑπὸ Κυρίου ἐν Αἰγύ-
 15 πτῳ, ὅταν ἐκαθίσασμεν ἐπὶ τῶν λεβήτων τῶν κρεῶν καὶ ἠσθίομεν ἄρ-
 τους εἰς πλησμονήν!».

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ὡς ἀναγκαία τις ἔσοιτο πρὸς εὐπείθειαν αὐτοῖς ἡ
 θαυματουργία, Μωσῆς ἠπίστατο. Τοιγάρτοι φησὶν· «Ἐὰν μὴ εἰσακού-
 20 σωσί μου (ἐροῦσι γάρ, ὅτι Οὐκ ᾤπταί σοι ὁ Θεός), τί ἐρῶ πρὸς αὐ-
 τούς;». Ὁ δέ γε τῶν ὅλων Θεὸς μελέτησιν ὥσπερ τινὰ ποιεῖσθαι τὸ
 θαῦμα παραχρῆμα διεκελεύετο, προαναπειθῶν, οἶμαι, τῇ πείρᾳ τὸν
 λειτουργόν, ὅτι καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι καθάπερ αὐτῷ πρὸς ἐνδειξιν
 ἀκριβοῦς τοῦ κεκληθῆσθαι παρὰ Θεοῦ, διαρκὲς ἔσται τὸ δρώμενον· καὶ
 25 ἀρμόσαι γὰρ ἂν οὐχ ἑτέρω τὸ μεθιστᾶν δύνασθαι τῶν ὄντων τὰς φύ-
 σεις πρὸς ὅπερ ἂν ἔλοιτο τυχόν, πλην ὅτι καὶ μόνω τῷ πάντων Δη-
 μιουργῷ, μὴνυσιν δὲ ὥσπερ τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας αἰνιγματωδῶς
 τὸ παράδοξον εὐ μάλᾳ τιθεῖς. Ὀψόμεθα γὰρ τῆς ἐν αὐτῷ ἀνθρωπείας
 φύσεως τὸν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀναπλασμὸν καὶ τὴν οἰονεὶ μεταμόρφωσιν,
 30 τὴν εἰς ὅπερ ἤμεν ἐν Ἀδὰμ, εὐθύς εἰς τὸ εἶναι παρενηγεγμένοι, δόξης
 τε οὐπω τῆς ἄνωθεν καὶ ἁγιασμοῦ τητάμενοι.

ΠΑΛΛ. Πῶς ἔφησ; ἀσυμφανῆς γὰρ ὁ λόγος.

πού γνωρίζει κάθε αγαθό, με μεγάλη οικονομία επέτρεψε τότε κυρίως να είναι βαριά και ὀδυνηρή για τοὺς Ἰσραηλίτες ἢ τυραννικὴ ἐξουσία τῶν Αἴγυπτίων, ὥστε να εἶναι πρόθυμοι γιὰ φυγή, καὶ να μὴ συμβεῖ, ἀφοῦ δεθοῦν με τὶς συνηθισμένες τους ἡδονές καὶ γίνουν ὑπερβολικὰ σκληροὶ καὶ ἀτίθασοι καί, περιφρονώντας τὴ χάρη ἐκείνου πού τοὺς καλοῦσε στὴν ἐλευθερία, κάνουν ἐθελούσια τὴ δουλεία τους στὴν Αἴγυπτο, προτιμώντας τὴν εὐχαρίστηση τῆς στιγμῆς μπροστὰ σὲ λίγους ἐνδεχομένως πόνους, ἢ μᾶλλον θεωρώντας τὴν καλύτερη καὶ ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ. Καὶ γι' αὐτὸ, ἐνῶ ξέφυγαν με πολλὴ εὐχαρίστηση ἀπὸ τὴ βαριά ἐξουσία τῶν παλιῶν τυράννων, περνώντας τὶς νύχτες τους στὴν ἔρημο καὶ ἔχοντας τὴν τροφή τους ἀπὸ ἄνω καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανό, ἐννοῶ τὸν ἐφοδιασμό τους με τὸ μάννα, θυμοῦνταν ὄχι χωρὶς δάκρυα τὴν καλὴ ζωὴ τους στὴν Αἴγυπτο. Καὶ ἐπίσης διατεινόταν ὅτι προτιμοῦσαν να πεθάνουν ἀπολαμβάνοντας με σπατάλη τὰ πλούσια τραπέζια στὴν Αἴγυπτο, γιατί ἦταν πολὺ καλύτερο καὶ ὠφελιμώτερο γι' αὐτοὺς, καὶ φώναζαν σὰν ἀνώριμα παιδιὰ: «Μακάρι να μᾶς χτυποῦσε ὁ Κύριος καὶ να πεθαίναμε στὴν Αἴγυπτο, ὅταν καθόμασταν δίπλα στοὺς λέβητες με τὰ κρέατα καὶ τρώγαμε καὶ χορταίναμε ψωμὶ ἄφθονο»⁷⁴.

ΠΑΛΛ. Μιλᾶς σωστά.

ΚΥΡ. Γνώριζε λοιπὸν ὁ Μωυσῆς ὅτι τοὺς ἦταν ἀπαραίτητη γιὰ ὑπακοή ἢ θαυματουργία. Γι' αὐτὸ ἐρωτᾷ: «Ἐάν δὲν με ἀκούσουν (γιατὶ θὰ μοῦ ποῦν, Δὲν σοῦ φανερώθηκε ὁ Θεός), τί θὰ τοὺς πῶ;»⁷⁵. Καὶ ὁ Θεός τῶν ὄλων διέταξε να γίνει ἀμέσως τὸ θαῦμα σὰν μιὰ πρακτικὴ ἐφαρμογή, πείθοντας προκαταβολικὰ, νομίζω, τὸν ὑπηρέτη του ἔμπρακτα, ὅτι καὶ σ' ὅλους τοὺς ἄλλους, ὅπως σ' αὐτὸν ἀκριβῶς, γιὰ ἀπόδειξη ὅτι κλήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό, θὰ εἶναι διαρκές αὐτὸ πού γινόταν, καὶ ὅτι δὲν ταιριάζει σὲ ἄλλον ἢ δυνατότητα να μεταβάλλει τὶς φύσεις τῶν ὄντων σὲ ὅ,τι τυχὸν ἤθελε, παρὰ στὸν μόνον Δημιουργὸ τῶν πάντων, καὶ δίνοντας κατὰ κάποιον τρόπο με τὸ παράδοξο γεγονός με πολὺ καλὸ αἰνιγματικὸ τρόπο ἓνα μήνυμα γιὰ τὴ μέσω τοῦ Χριστοῦ σωτηρία. Ὅτι δηλαδή θὰ δοῦμε σ' αὐτὸν τὴν ἀνάπλαση τῆς ἀνθρώπινης φύσης στὴν ἀρχικὴ τῆς κατάστασης καὶ τὴν κατὰ κάποιον τρόπο μεταμόρφωσή της σὲ ἐκεῖνο πού ἤμασταν στὴ φύση τοῦ Ἀδάμ, εὐθύς μόλις ἦρθαμε στὴν ὑπαρξη καὶ δὲν μᾶς ἔλειπε ἀκόμα ἢ οὐράνια δόξα καὶ ὁ ἁγιασμός.

ΠΑΛΛ. Πῶς τὸ ἐννοεῖς; Γιατὶ δὲν εἶναι ὁ λόγος σου σαφής.

75. Ἐξ. 4, 1.

ΚΥΡ. Ἡ ράβδος, ἥτοι τὸ σκῆπτρον ἡμῖν, οὐχὶ βασιλείας σύμβολον εἶη ἄν, ὦ Παλλάδιε;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν, ἐπεὶ τοι καὶ ὄρκιον αὐτὸ πεποιῆσθαί φησι τῶν ἀρχαιοτέρων τινάς, οἱ τὰ Ἑλλήνων ὑμνεῖν εἰωθότες.

5 *ΚΥΡ.* Τί δέ; οὐχὶ παραδείσου φυτὸν εἶναι φῆς, καὶ πρεσβύτερον τῆς τομῆς, τὸ κήποις ἐκτεθλημένοι λαχεῖν;

ΠΑΛΛ. Φημί

ΚΥΡ. Ἴθι δὴ οὖν ταῖς ἐννοίαις ἐπὶ τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον Ἀδάμ, καὶ ἐν ἀπαρχῇ καὶ ρίζῃ τοῦ γένους ὅλην ὥσπερ ἐν ἑαυτῷ καταλογίζου τὴν
10 ἀνθρωπότητα. Καὶ πρὸς γε τοῦτο διανοοῦ, ὅτι πεποιήτο μὲν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος, ἐτέτακτο δὲ ἄρχειν τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ ἦν ὥσπερ ἐν χειρὶ Θεοῦ, διὰ τῆς ἐν ἀγιασμῷ ζωῆς, καὶ μονονουχὶ παραδείσου φυτὸν εὐανθές τε καὶ εὐγενέστατον. Ἐπειδὴ δὲ ταῖς τοῦ ὄφεως πικρῶν πεφεννακισμένοι, παρεκομίσθη τῶν ἐν ἀρχαῖς, καὶ τῆς θείας ἀλογήσας
15 ἐντολῆς κατεφωρᾶτο λοιπόν, τότε δὴ, τότε θέσεώς τε καὶ ρίζης τῆς πρώτης ἀποσπῶμενος, τῆς τοῦ συνέχοντος εἰς ἀγιασμόν ἀπώλισθε χειρός, καὶ καταπέπτωκεν εἰς γῆν, τοῦτ' ἔστιν, ἐκ τῶν τῆς ἀρετῆς ὑψωμάτων, καὶ καταπεφοίτηκεν ἀδρανῶς εἰς τὸ φρονεῖν ἐλέσθαι τὰ σαρκικά, ἄκρατον ἤδη που νοσήσας τὴν πονηρίαν, καὶ ὄφεως, οἶμαι, διενεγκῶν
20 οὐδέν. Ἀπεγυμνοῦτο δὲ οὕτω βασιλείας καὶ δόξης τῆς ἐν ἀρχαῖς, ἐξεπέμπετό τε παραδείσου καὶ τρυφῆς. Ἡ γὰρ οὐχὶ ταυτὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ θεῖος ἔφη Μωσῆς;

ΠΑΛΛ. Ἐφη γὰρ οὖν.

ΚΥΡ. Κατηγμένον δὲ ἤδη πρὸς τοῦτο φαυλότητος ὁ νομοθέτης
25 ὄρων, ἀπέδρα τρόπον τινά, καὶ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ πονηρίαν κατεμυσάττετο. Πέφευγε γὰρ ὁ Μωσῆς, τὸν ὄφιν ἀφείς. Γέγραπται δέ, ὅτι «Ἅγιον Πνεῦμα σοφίας φεύξεται δόλον, καὶ ἀναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων». Ἀσύμβατα γὰρ ἀλλήλοις ἀγιασμός καὶ ἀκαθαρσία, φῶς τε καὶ σκότος, δικαιοσύνη καὶ ἀδικία.

30 *ΠΑΛΛ.* Ἀληθές.

ΚΥΡ. Τὸ τοίνυν ἀποπέσαι χειρὸς τῆς Μωσέως τὴν ράβδον, κατασημήνειεν ἄν, ὡς ἦν ἐν ἀρχαῖς ὁ κατ' εἰκόνα τὴν θείαν πεποιημένος παραδείσου φυτὸν, καὶ ἐν δόξῃ βασιλείας, καὶ ἐν χειρὶ τοῦ Δημιουργ-

ΚΥΡ. Ἡ ράβδος (τοῦ Μωυσῆ), δηλαδή τὸ σκῆπτρο, δὲν εἶναι, Παλλάδιε, σύμβολο τῆς βασιλείας;

ΠΑΛΛ. Βεβαιότατα· ἀφοῦ, λένε, ὅτι καὶ ὀρκίζονται πάνω σ' αὐτὸ μερικοὶ παλαιοί, ὅσοι συνηθίζουν νὰ ἐπαινοῦν τὰ σεμνὰ τῶν Ἑλλήνων⁷⁶.

ΚΥΡ. Ἀλλὰ τί; δὲν εἶναι φυτὸ τοῦ κήπου, ποὺ πρὶν ἀπὸ τὴν κοπή του εἶχε ἀναπτυχθεῖ στοὺς κήπους;

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ.

ΚΥΡ. Πήγαινε λοιπὸν μὲ τὴ σκέψη σου σ' ἐκείνον τὸν ἀρχαῖο Ἀδάμ, καὶ κοίταξε σ' αὐτὸν ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα στὴν ἀρχὴ καὶ στὴ ρίζα τοῦ γένους. Καὶ σκέψου ἀκόμα ὅτι πλάστηκε σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ του καὶ ὀρίστηκε νὰ εἶναι ἄρχοντας ὅλων τῶν ἐπίγειων, καὶ ἦταν σὰν μέσα στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ ζωὴ τοῦ ἀγιασμοῦ ποὺ ἔκανε καὶ ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο φυτὸ τοῦ παραδείσου μὲ ὠραῖα ἄνθη καὶ εὐγενέστατο. Ἐπειδὴ ὅμως, ἔξαπατημένος ἀπὸ τὶς ἐχθρικές ἐνέργειες τοῦ φιδιοῦ, ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχική κατάσταση καὶ στὴ συνέχεια ἔφτασε νὰ περιφρονεῖ τὴ θεία ἐντολή, τότε ἀκριβῶς μὲ ἀπόσπασή του ἀπὸ τὴν πρώτη θέση καὶ ρίζα του γλίστροσε ἀπὸ τὸ χέρι ἐκείνου ποὺ τὸν κρατοῦσε πρὸς ἀγιασμό του, κι ἔπεσε στὴ γῆ, δηλαδή ἀπὸ τὰ ὕψη τῆς ἀρετῆς, καὶ βρέθηκε ἀσυγκράτητος στὴ θέληση νὰ προτιμᾷ τὰ σαρκικά, ἔχοντας πιά κυριευθεῖ σὲ ὑπερβολικὸ βαθμὸ ἀπὸ τὴ νόσο τῆς πονηρίας, χωρὶς καμμιά, νομίζω, διαφορὰ μὲ τὸ φίδι. Ἔτσι ἀπογυμνώθηκε ἀπὸ τὴ βασιλεία καὶ τὴ δόξα ποὺ εἶχε στὴν ἀρχὴ καὶ διώχθηκε ἀπὸ τὸν παράδεισον καὶ τὴν ἀπόλαυση. Ἡ μήπως δὲν μᾶς τὰ εἶπε αὐτὰ ὁ θεῖος Μωυσῆς;

ΠΑΛΛ. Καὶ βέβαια τὰ εἶπε.

ΚΥΡ. Βλέποντας ὅμως τότε ὁ νομοθέτης νὰ ἔχει κατεβεῖ ὁ ἄνθρωπος σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς φαυλότητος, τὸ ἔβαλε στὰ πόδια κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἔνοιωσε ἀποστροφή γιὰ τὴν πονηρία ποὺ εἶχε. Ἐφυγε δηλαδή ὁ Μωυσῆς, ἀφήνοντας τὸ φίδι. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Τὸ ἅγιο Πνεῦμα τῆς σοφίας θὰ ἀποφύγει τὸν δόλο καὶ θ' ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ ἀσύντετες σκέψεις»⁷⁷. Γιατὶ εἶναι ἀσυμβίβαστα μεταξύ τους ὁ ἀγιασμός καὶ ἡ ἀκαθαρσία, τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀδικία.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Τὸ ὅτι ἔπεσε λοιπὸν τὸ ραβδί ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Μωυσῆ μπορεῖ νὰ σημαίνει, ὅτι αὐτὸς ποὺ εἶχε πλαστεῖ σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ ἦταν φυτὸ τοῦ παραδείσου, ποὺ βρισκόταν καὶ μέσα στὴ

77. Σοφ. Σολ. 1,5.

γού· κατώλισθε δὲ εἰς γῆν, διὰ τοῦ φρονεῖν ἐλέσθαι τὰ σαρκικά, καὶ διὰ τῆς εἰς ἄκρον ἠκούσεως πικρίας, ὄφεις ἦν ὥσπερ τις τοῖς τῆς θεότητος ὀφθαλμοῖς. Ἄλλ' ἐκελεύετο Μωσῆς ἐκτεῖναι τὴν χειρα καὶ ἐπιλαβέσθαι τῆς κέρκου, ἀνεπλάττετο δὲ πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς εὐθύς. Καὶ ὄφεις 5 μὲν ἦν οὐκέτι, ράβδος δὲ πάλιν καὶ παραδείσου φυτόν. Ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ καὶ ἀνακτίσαι τὸ ποιηθὲν εἰς τὸ ἀπαρχῆς, ἀπέστειλεν ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ τὸν Μονογενῆ, τὴν χειρα τὴν δεξιάν, τὴν τῶν ὄλων ἐργάτιν καὶ σώτειραν ἀληθῶς, κατὰ γε τό, «Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν, δεξιὰ Κυ- 10 ρίου ὑψώσέ με». Τότε δὴ, τότε τῆς ἐν γῆ κεμιμένης ἀνθρωπότητος ἐπελάβετο καὶ πικρίας ἡμᾶς ἀπαλλάξας θηριοπρεποῦς, τῆς ἐν φανλότητι τε καὶ ἁμαρτίαις, ἀνεκόμισέ τε δι' ἁγιασμοῦ πρὸς βασιλίδα τιμῆν, καὶ ἡμερότητα τὴν εἰς ἀρετὴν. Ἐνδιαίτημα δὲ τὸ ἀρχαῖον τοῖς πιστεύουσι διδοὺς ἐν ἀπαρχῇ καὶ πρώτῳ τῷ συγκεκρεμαμένῳ ληστῇ· «Ἀμήν, ἀμήν 15 λέγω σοι», φησί, «σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ».

ΠΑΛΛ. Πεποιήται μὲν ὡς ἄριστά γε ἡμῖν καὶ ὀρθῶς ὁ λόγος. Πλὴν ἐκεῖνο φράσον, ἀνθ' ὅτου τῆς κέρκου λαβέσθαι κελεύει, καὶ οὐχὶ τῆς κεφαλῆς ἢ μέσων.

ΚΥΡ. Ὡς γάρ, ὡ φιλότης, ἐκπράττεσθαι ἐχρῆν· ἐπεὶ τοι τὸ κέρ- 20 κου λαβέσθαι, καὶ οὐχὶ μέσων ἢ κεφαλῆς, τῷ μυστηρίῳ χρήσιμον.

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Ἀρχὴ μὲν γάρ ὥσπερ παντὸς ζώου ἢ κεφαλῆ, κέρκος δὲ πέρας. Φέρε δὴ οὖν ὡς ἔτι ζῶον, τὸ σύμπαν ἡμῖν τοῦ ἀνθρώπου γένος καταλογιζέσθω πρὸς τὸ παρόν. Ἐπελάβετο τοίνυν τῆς κέρκου Χρι- 25 στός, τοῦτ' ἔστι, τῶν ἐν ἐσχάτοις καὶ τελευταίων· καταπεφοίτηκε γάρ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς. Ἄλλ' ὥσπερ εἰ καὶ τῆς κέρκου Μωσῆς ἐπελάβετο, καὶ μέχρι αὐτῆς ἀνέθει τῆς κεφαλῆς ὁ ματαπλασμός (μετεστοιχειοῦτο γάρ ὀλοκλήρως εἰς ράβδον ὁ ὄφεις), κατὰ τὸν ἴσον του- 30 τονι τρόπον, κἂν εἰ τῶν ἐσχάτων ἀντελάβετο Χριστός, ἀλλ' εἰς πᾶν διήκει τὸ γένος, καὶ μέχρις αὐτῆς ἀφικνεῖται τῆς κεφαλῆς, τοῦτ' ἔστι, τοῦ Ἀδάμ, ἢ διὰ χάριτος ἀναμόρφωσις. Γέγραπται γάρ, ὅτι εἰς τοῦτο Χρι-

78. Ψαλμ. 117, 16.

79. Λουκᾶ 23, 43.

δόξα τῆς βασιλείας καὶ στὸ χέρι τοῦ Δημιουργοῦ. Κατολίσθησε ὁμως στὴ γῆ μὲ τὸ νὰ ἐπιθυμεῖ νὰ διαλέξει τὰ σαρκικά καὶ μὲ τὴν στὸ ἔπακρο ἔχθρα, ἦταν σὰν ἓνα φίδι στὰ μάτια τῆς θεότητος. Ὁ Μωυσῆς ὁμως ἔλαβε τὴν προσταγὴ ν' ἀπλώσει τὸ χέρι καὶ νὰ πιᾶσει τὴν οὐρὰ (τοῦ φιδιοῦ) καὶ ἀμέσως ἀναπλάστηκε στὴν ἀρχικὴ μορφή του. Καὶ δὲν ἔξακολουθοῦσε βέβαια νὰ εἶναι φίδι, ἀλλὰ ἔγινε πάλι ραβδί καὶ φυτὸ τοῦ παραδείσου. Καὶ ὅταν θέλησε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας νὰ ἀνακεφαλαιώσῃ τὰ πάντα στὸν Χριστὸ καὶ νὰ ξαναχτίσῃ τὸ κτίσμα του στὴν ἀρχικὴ του μορφή, μᾶς ἔστειλε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸν Μονογενῆ του, τὸ δεξιὸ δηλαδή χέρι του, ποῦ ἦταν πραγματικὰ δημιουργὸς τῶν πάντων καὶ σωτήρας, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο· «Τὸ δεξιὸ χέρι τοῦ Κυρίου ἔκανε ἔργα θαυμαστά, τὸ δεξιὸ χέρι τοῦ Κυρίου μὲ ὕψωσε⁷⁸. Τότε λοιπὸν, τότε ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ἀφοῦ μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν ἔχθρα τοῦ θηρίου, ποῦ ἐκδηλώνεται στὴ φαυλότητα καὶ σὶς ἁμαρτίες, μᾶς ξανάφερε μὲ τὸν ἁγιασμὸ στὴ βασιλικὴ τιμὴ καὶ τὴν ἡμερότητα τῆς ἀρετῆς, καὶ ἔδωσε στοὺς πιστοὺς τὴν ἀρχαία κατοικία, μὲ πρῶτο καὶ ὡς ἀπαρχὴ τὸν ληστὴ ποῦ εἶχε σταυρωθεῖ μαζί του. Γιατὶ λέγει· «Σὲ διαβεβαιώνω, σήμερον θὰ εἶσαι μαζί μου στὸν παράδεισο»⁷⁹.

ΠΑΛΛ. Ἐγινε ἡ συζήτησή μας ἄριστα καὶ ὀρθά. Πές μου ὁμως ἐκεῖνο· γιατί προστάζει νὰ πιᾶσει τὴν οὐρὰ καὶ ὄχι τὸ κεφάλι ἢ τὴ μέση;

ΚΥΡ. Γιατὶ ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνῃ, ἀγαπητέ μου· ἐπειδὴ εἶναι χρήσιμο γιὰ τὸ μυστήριον τὸ πιᾶσιμο ἀπὸ τὴν οὐρὰ καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ μέση ἢ τὸ κεφάλι.

ΠΑΛΛ. Μὲ ποιὸ τρόπο;

ΚΥΡ. Ἀρχὴ βέβαια κάθε ζώου θεωρεῖται ἡ κεφαλὴ, ἐνῶ ἡ οὐρὰ τέλος. Ἄς θεωρήσουμε λοιπὸν πρὸς τὸ παρὸν ὡς ζῶο ἀκόμα στὸ σύνολό του τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Ἐπίασε λοιπὸν ὁ Χριστὸς τὴν οὐρὰ, δηλαδή τὰ ἔσχατα καὶ τελευταῖα μέρη· γιατί ἦρθε στοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ αἵωνα. Ἀλλ' ὅπως, μολονότι ὁ Μωυσῆς ἔπιασε τὴν οὐρὰ, ἡ ἀνάπλαση ἔφτασε καὶ μέχρι τὸ κεφάλι (γιατὶ μεταπλάστηκε τὸ φίδι ὀλόκληρο σὲ ραβδί), μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, μολονότι ὁ Χριστὸς ἔπιασε τὰ ἔσχατα μέρη, ὁμως διατρέχει ὅλο τὸ γένος καὶ φτάνει μέχρι καὶ τὴν ἴδια τὴν κεφαλὴ, δηλαδή μέχρι τὸν Ἀδάμ, ἡ ἀναμόρφωση μὲ τὴ χάρη. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ, ὅτι γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς πέθανε καὶ ἀναστήθηκε, γιὰ νὰ γίνῃ δηλαδή ἔξουσιαστὴς καὶ τῶν νεκρῶν καὶ τῶν ζωντανῶν⁸⁰. Ἐπομένως

στός ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. Οὐκοῦν τοῖς ἐσχάτοις καὶ ἡ τῶν ἐν ἀρχαῖς συγκατορθοῦται λύτρωσις.

ΠΑΛΛ. Πιθανὸς ὁ λόγος ἐστὶ τε ἡμῖν, καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τὸ διήγημα

5 ΚΥΡ. Ἐδραιότατον οὖν πρὸς τὴν ἐπὶ τῷδε πίστιν, καὶ δυοὶ δυνάμεσιν αὐτὸν ἐτέραις ἐποιεῖτο θεοσημεΐαις. Γέγραπται γὰρ εὐθύς «Εἶπε γὰρ αὐτῷ Κύριος πάλιν· Εἰσένεγκε τὴν χειρὰ σου εἰς τὸν κόλπον σου. Καὶ εἰσήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἐγενήθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ λεπρῶσα ὡς χιών. Καὶ εἶπε πάλιν· Εἰσένεγκε τὴν χειρὰ σου εἰς τὸν κόλπον σου. Καὶ
10 εἰσήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐξήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ, καὶ πάλιν ἀποκατεστάθη εἰς τὴν χροάν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ». Ἄθρει δὴ οὖν ὡς ἔστι θεοπρεπές, καὶ τῶν ἄγαν ἠκόντων εἰς τὸ θαυμάζεσθαι πρέπειν τὸ κατορθούμενον, συνωδῖνον δὲ ὡσπερ τῷ πρώτῳ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν δήλω-
15 σιν.

ΠΑΛΛ. Οὐκοῦν διασάφει συνίημι γὰρ οὗτι πω.

ΚΥΡ. Σαρκὸς μὲν ἡ λέπρα πάθος, ἄμεινον δὲ ἢ κατὰ ἰατρούς, καὶ ταῖς παρ' ἐκείνων ἐμπειρίαις οὐχ ἀλώσιμον. Ἄνιερός δὲ καὶ ἀκάθαρτος ὁ λεπρός, κατὰ γε τὴν πάλαι διὰ Μωσέως ἐντολήν, ἀπηχθημένος
20 δὲ λίαν καὶ παρὰ τοῖς τὰ Ἑλλήνων τιμῶσιν ἔθῃ. Ἡμιθνής γὰρ ἤδη πω ὁ τοῦτο παθὼν, βδελυρὸς δὲ καὶ ἀκάθαρτος ὁ νεκρός. Ἀνῆπται δὴ οὖν ὡς ὑπερφυές, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπέκεινα μέτρων, τὸ θεραπεῦσαι δύνασθαι λεπρόν, ἢ μόνῃ τῇ θείᾳ καὶ ἀφράστῳ φύσει τε καὶ ἐνεργείᾳ. Τοιγάρτοι καὶ ἐθαυμάζετο Χριστὸς τῷ λελερωμένῳ μετ' ἐξουσίας
25 ἐπιφανῶν «Θέλω, καθαρίσθητι». Φωνὴ γὰρ ἡ παντουργός, ἢ καὶ αὐτοὺς ἐκ μνημάτων διανιστάσα τοὺς νεκρούς, καὶ θανάτου κρείττον καὶ φθορᾶς, τὸ ἐπ' ἐκείνῳ θαῦμα πεπλήρωκε. Προστέταχε τοιγαροῦν ἐγκρούσαι τῷ κόλπῳ τὴν χεῖρα, εἶτα γυμνώσαντα τῆς τοῦ κόλπου περιβολῆς, ὅλην δι' ὅλου λεπρῶσαν αὐτὴν ἐπιδείξαι, πάλιν δὲ ἐγκρούσαντα
30 τῷ κόλπῳ τὸ δεύτερον, τοῦ συμβεδηκότος ἀπηλλαγμένην καταδείκνυσιν εὐθύς ὡς ἂν συνειῆεν ἐντεῦθεν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, ὡς ἀρρήτῳ τινὶ καὶ ἀφράστῳ δυνάμει μονονουχὶ τεθωρακισμένος, προσθήσεται τῶν ἠδικημένων, καὶ ταῖς Αἰγυπτίαν πλεονεξίαις ἀνοσίως ὑπεξενυγμένων. Καὶ λόγος μὲν οὗτος οὐ βαθύς, τῇ δὲ ἱστορίᾳ χρήσιμος. Χρηῖναι δέ, οἶμαι, τὴν
35 τοῦ προκειμένου διάνοιαν ἐκβασανίζοντος ἀκριδῶς, ἐκεῖνο ζητεῖν, τί

μαζί με τῶν τελευταίων τῆ λύτρωση συγκατορθώνεται καί ἐκείνων πού εἶχαν ὑποδωλωθεῖ στήν ἀρχή.

ΠΑΛΛ. Πιθανή μοῦ φαίνεται ἡ ἐξήγηση καί δέν εἶναι ἄστοχη ἢ διήγηση.

ΚΥΡ. Πολύ πιό ἐδραῖο ὅμως στήν πίστη τόν ἔκανε αὐτόν καί μέ δύο ἄλλα θεϊκά θαῦματα. Γιατί ἔχει γραφεῖ ἀμέσως πιό κάτω· «Τοῦ εἶπε πάλι ὁ Κύριος· Βάλε τὸ χέρι σου στὸν κόρφο σου. Ἔβαλε τὸ χέρι του μέσα σ' αὐτόν, καί ἔγινε αὐτὸ λεπρὸ σάν τὸ χρώμα τοῦ χιονιοῦ. Καί τοῦ εἶπε πάλι· Βάλε τὸ χέρι στὸν κόρφο σου. Κι ἔβαλε τὸ χέρι του στὸν κόρφο του καί τὸ ἔβγαλε ἀπὸ τὸν κόρφο του, καί πάλι ἀποκαταστάθηκε στὸ χρώμα τῆς σάρκας του»⁸¹. Πρόσεχε λοιπὸν πόσο θεοπρεπὲς εἶναι αὐτὸ πού γίνεται καί πόσο ἀνήκει στὸ χῶρο τῶν θαυμασῶν, κυφορώντας κατὰ κάποιον τρόπο μαζί με τὸ πρῶτο τῆ φανέρωση τοῦ μυστήριου τοῦ Χριστοῦ.

ΠΑΛΛ. Διευκρίνισέ το λοιπὸν· γιατί ἀκόμα δέν καταλαβαίνω.

ΚΥΡ. Ἡ λέπρα εἶναι ἀρρώστια τῆς σάρκας, ἀνώτερη ἀπὸ τῆ δύναμη τῶν γιατρῶν καί ἀνίκητη ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τους. Ὁ λεπρὸς εἶναι ἀνόσιος καί ἀκάθαρος, σύμφωνα μέ τὴν παλαιὰ ἐντολὴ τοῦ Μωυσῆ, καί πολὺ ἀηδιαστικός καί γι' αὐτοὺς πού τιμοῦν τὶς ἑλληνικὲς συνήθειες. Εἶναι μισοπεθαμένος πιά ὅποιος πάθει λέπρα, καί σιχαμερὸς καί ἀκάθαρος ὁ νεκρὸς. Καί σάν ὑπερφυσικό, βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὰ δικά μας φυσικά μέτρα ἢ δυνατότητα νὰ θεραπευθεῖ ὁ λεπρὸς, καί ἐξαρτᾶται μόνο ἀπὸ τὴ θεία καί ἄρρητη φύση καί ἐνέργεια. Γι' αὐτὸ καί θαῦμαζαν τὸν Χριστὸ ὅταν φώναξε μ' ἐξουσία στὸν λεπρὸ· «Θέλω, καθορίσου»⁸². Ἡ δημιουργὸς τῶν ὅλων φωνή, πού ἀνασταίνει καί αὐτοὺς ἀκόμα τοὺς νεκροὺς ἀπὸ τὰ μνήματα, ἢ ἰσχυρότερη ἀπὸ τὴ φθορὰ καί τὸ θάνατο, αὐτὴ πραγματοποίησε τὸ θαῦμα μέ ἐκείνον. Προστᾶζει λοιπὸν νὰ κρύψει τὸ χέρι του στὸν κόρφο, καί ὕστερα βγάζοντάς το ἀπὸ τὸν κόρφο, τὸ παρουσιάζει ὅπως διόλου λεπρὸ. Καί πάλι κρύβοντας τὸ χέρι γιὰ δευτέρη φορά, τὸ παρουσιάζει ἀμέσως ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ἐκεῖνο πού τοῦ εἶχε συμβεῖ, ὥστε νὰ καταλάβουν ἀπ' αὐτὸ οἱ Ἰσραηλίτες, ὅτι ἀπὸ μιὰ ἀνείπωτη καί ἀνεξήγητη δύναμη θὰ γίνεθαι θωρακισμένος κατὰ κάποιον τρόπο καί ἀρχηγὸς τῶν ἀδικημένων καί τῶν ὑποδουλωμένων ἀνόσια στὸ ζυγὸ τῶν Αἰγυπτίων. Ὁ λόγος αὐτὸς βέβαια δέν εἶναι βαθύς, εἶναι ὅμως χρήσιμος στήν ἱστορία. Καί πρέπει, νομίζω, ἐξετάζοντας ἐξονυχιστικὰ τὸ νόημα αὐτῆς τῆς διήγησης, νὰ ἀναζητήσομε ἐκεῖνο τὸ σημεῖο· τί σημαί-

81. Ἐξ. 4, 6.

82. Ματθ. 8, 3.

μὲν ἂν εἶη τὸ ἐν τῷ κόλπῳ συγκρούψαι τὴν χεῖρα, τί δὲ τὸ ἔξω γεγενημέ-
νην, καταλεπροῦσθαι δεινῶς καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τὸν τῆς καθάρσεως
τρόπον. Ἐνιεῖς γὰρ δὴ τῷ κόλπῳ τὴν χεῖρα, τοῦ πάθους ἀπήλλαττεν.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις. Ὀνήσειε γὰρ ἂν οὐ μετρίως ἡμᾶς ἢ ἐφ' ἐκάστῳ
5 βάσανος

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐμοί γε δοκεῖ τοιοῦτόν τι παραδηλοῦν ὡς ἐν σκιᾷ τὸ
παράδοξον. Ἐως μὲν γὰρ ἦν ὁ κατ' εἰκόνα τὴν θεῖαν πεποιημένος
ἄνθρωπος μονονουχὶ τιθηνούμενος ἐν κόλπῳ Θεοῦ, καὶ τὴν δοθεῖσαν
οὐπω πατήσας ἐντολήν, φειδοῖ καὶ ἀγάπῃ τῇ παρ' αὐτοῦ κατημφιε-
10 σμένος, καθαρὸς καὶ ἡγιασμένος, καὶ τὴν διὰ θανάτου νέκρωσιν οὐκ
εἰδῶς διετελεῖ. Ἐπειδὴ δὲ τῆς ὑπὸ Θεῷ σκέπης τε καὶ φιλίας ἐκδέδηκε
διὰ τῶν εἰς τὸ φαῦλον ἀπονευμάτων, ἀνιέρως τε καὶ βδελυρός, καὶ τὴν
τοῦ θανάτου νοσήσας ἀκαθαρσίαν, ἐναργῶς ἠλέγχετο. Εἰσδεξαμένου
δὲ πάλιν ἡμᾶς ἐν Χριστῷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ τῇ θεῖα χάριτι περι-
15 θεδληκός, καὶ οἰονεῖ που ἐν κόλποις ἔχοντος διὰ τῆς υἰοθεσίας, ὁμοῦ
ταῖς ἀκαθαρσίαις καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀρχαίας ἀρᾶς ἀποβάλλοντες νέκρωσιν
εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς ἀναθρώσκομεν. Γέγραπται γὰρ περὶ τῆς Μωσέως χει-
ρός, ὅτι «Ἀποκατεστάθη εἰς τὴν χροῶν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ».

ΠΑΛΛ. Ἀστειότατα ἔφησ

20 ΚΥΡ. Τὸ δὲ τρίτον ἡμῖν ἐπὶ τούτῳ σημεῖον, ἀριδηλότατα καὶ ἀνα-
φανδὸν τὸ Χριστοῦ βοᾶ μυστήριον. Ἐφη γὰρ ὠδὶ πάλιν πρὸς Μωσέα
Θεός «Ἐὰν δὲ μὴ πιστεύσωσί σοι, μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς του
σημεῖου τοῦ δευτέρου». Καὶ δὴ τί τοῦτό ἐστι, διεσάφει, λέγων «Καὶ
ἔσται ἐὰν μὴ πιστεύσωσι τοῖς δυοῖς σημείοις τούτοις, μηδὲ εἰσακούσωσι
25 τῆς φωνῆς σου, λήψη ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐκχεῖς ἐπὶ τὸ
ξηρόν, καὶ ἔσται τὸ ὕδωρ, ὃ ἐὰν λάβῃς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, αἷμα ἐπὶ τοῦ
ξηροῦ». Τελευταῖον γὰρ τῷ κόσμῳ σημεῖον ὁ Χριστοῦ γέγονε θάνατος,
καὶ ἡ διὰ τοῦ ὕδατός τε καὶ αἵματος κάθαρσις, προσκειμένου δηλονότι
καὶ του ἁγίου σώματος, ὃ διὰ τῆς ξηρᾶς σημαίνεται· ὅτι δὲ ὕδωρ καὶ
30 αἷμα τῆς ἁγίας ἡμῖν ἐξεδόθη πλευρᾶς, διανυγείσης τῇ λόγῃ, παρήσω
λέγειν, διὰ τὸ πᾶσιν εἶναι γνωριμώτατον. Πλὴν ὅτι σημεῖον ὁ τοῦ Σω-
τῆρος ὀνόμασται θάνατος, ἀναμάθοι τις ἂν καὶ τοῦτο σαφῶς ἐξ ἱερῶν

83. Ἐξ. 4, 7.

84. Ὀπ.π. 8.

νει δηλαδή τὸ κρύψιμο τοῦ χεριοῦ στὸν κόρφο, καὶ τί ἢ φοβερὴ λέπρα ὅταν τὸ ἔβγαλε ἔξω, καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ καὶ ὁ τρόπος τοῦ καθαρισμοῦ. Γιατί κρύβοντας τὸ χέρι στὸν κόρφο, τὸ ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν ἀρρώστια.

ΠΑΛΛ. Μιλᾶς ὀρθά. Γιατὶ δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσει καὶ λίγο ἡ ἐξέταση τοῦ καθενός.

ΚΥΡ. Ἐγὼ ἔχω τὴ γνώμη ὅτι αὐτὸ τὸ παράδοξο δηλώνει, σὰν μέσα στὴ σκιά, κάτι τέτοιο. Ὅσο ὁ ἄνθρωπος, πού εἶχε πλαστεῖ σύμφωνα μὲ τὴ θεία εἰκόνα, ἀνατρεφόταν μέσα στὸν κόλπο σχεδὸν τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν εἶχε παραβεῖ ἀκόμα τὴν ἐντολὴ πού τοῦ εἶχε δοθεῖ καὶ περιβαλλόταν ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴ φροντίδα τοῦ Θεοῦ, καθαρὸς καὶ ἁγιασμένος, ζοῦσε χωρὶς νὰ γνωρίζει τὴ νέκρωσή του μὲ τὸ θάνατο. Ὅταν ὅμως βγῆκε ἀπὸ τὴ σκέπη καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἔξαιτίας τῶν παρεκκλίσεων του στὰ φαῦλα, παρουσιαζόταν φανερὰ ἀνόσιος καὶ ἀηδιαστικός καὶ ἀρρωστος ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσία τοῦ θανάτου. Ὅταν ὅμως πάλι μᾶς δέχθηκε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μέσω τοῦ Χριστοῦ καὶ μᾶς περιέβαλε μὲ τὴ θεία χάρη καὶ μᾶς πῆρε κατὰ κάποιον τρόπο μέσα στὸν κόλπο του υἱοθετώντας μας, τότε, ἀποβάλλοντας μαζὶ μὲ τὶς ἀκαθαρσίες καὶ τὴν ἀρχαία νέκρωσή μας ἀπὸ τὴν κατὰρα, ἐπιστρέψαμε στὴν ἀρχικὴ κατὰσταση. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ γιὰ τὸ χέρι τοῦ Μωυσῆ· «Ἀποκαταστάθηκε πάλι στὸ χρῶμα τῆς σάρκας του»⁸⁵.

ΠΑΛΛ. Τὸ εἶπες πολὺ ὁμορφα.

ΚΥΡ. Ἡ τρίτη σχετικὰ μ' αὐτὸ θαυματουργὴ ἐνέργεια εὐκρινέστατα καὶ ὀλοφάνερα διακηρύττει τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ εἶπε πάλι στὸν Μωυσῆ ὁ Θεὸς τὸ ἑξῆς· «Ἄν δὲν σὲ πιστέψουν καὶ δὲν πειθοῦν μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ πρώτου σημείου, θὰ πιστέψουν μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ δευτέρου σημείου»⁸⁴. Καὶ διευκρίνιζε τί σημαίνει αὐτό, λέγοντας· «Κι ἂν δὲν πιστέψουν σ' αὐτὰ τὰ δύο σημεία καὶ δὲν ὑπακούσουν στὰ λόγια σου, θὰ πάρεις νερὸ ἀπὸ τὸν ποταμὸ, θὰ τὸ χύσεις πάνω στὸ ξερὸ ἔδαφος, καὶ τὸ νερὸ πού θὰ πάρεις ἀπὸ τὸ ποτάμι θὰ γίνῃ πάνω στὸ ξερὸ ἔδαφος αἷμα»⁸⁵. Τελευταῖο σημάδι γιὰ τὸν κόσμον ἔγινε ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ κάθαρση μὲ νερὸ καὶ αἷμα, μὲ τὴ συμμετοχὴ, εἶναι φανερό, καὶ τοῦ ἁγίου σώματος, πού σημαίνεται μὲ τὴν ξηρὰ. Τὸ ὅτι βέβαια γιὰ χάρη μας ἀνέβλυσε ἀπὸ τὴν ἁγία πλευρὰ πού κεντήθηκε νερὸ καὶ αἷμα, θὰ παραλείψω νὰ τὸ ἀναφέρω, ἐπειδὴ εἶναι πολὺ γνωστὸ σὲ ὅλους. Ὅτι ὅμως ὁ θάνατος τοῦ Σωτήρα ὀνομάστηκε σημεῖο, μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ μάθει μὲ

85. Ἐξ. 4, 9.

Γραμμάτων· Φαρισαῖοι μὲν γὰρ οἱ πάντολμοι, καίτοι πολλῶν ἤδη προκατωρθωμένων θαυμάτων, ὡς οὐδενὸς γεγονότος, προσίεσαν λέγοντες τῷ Χριστῷ· «Διδάσκαλε», φασίν, «θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν». Ὁ δὲ πρὸς αὐτούς· «Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ 5 σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. Ὡσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας».

Οὐκοῦν πρώτη μὲν ἀντίληψις ἡμῖν ἐν Χριστῷ, διὰ νόμον τοῦ κατὰ 10 Μωσέα· «Νόμον γὰρ εἰς βοήθειαν δέδωκε», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Ἐπελάβετο δὲ τῆς κέρκου Μωσῆς. Δευτέρα δὲ κάθαρσις ἐν Χριστῷ δὴ πάλιν διὰ προφητῶν ἁγίων, καὶ διὰ τῆς Ἰωάννου φωνῆς καὶ ἀποστολῆς. Οἱ μὲν γὰρ ἔφασκον· «Λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε»· ὁ δὲ εἰς βάπτισμα μετανοίας ἐκάλει. Τρίτον δὲ σημεῖον, ὃ καὶ ἔσχατον 15 εἶναί φασιν, ὁ Χριστοῦ θάνατος, ἐφ' ᾧ καὶ πίστις· «Ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσωσί σοι», φησί, «μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς τοῦ σημείου τοῦ πρώτου, πιστεύσουσι τῇ φωνῇ τοῦ σημείου τοῦ δευτέρου». Ὁρᾷς ὅτι τὴν πίστιν ἀκολουθήσειν εὖ μάλα φησίν, οὐχὶ τῷ πρώτῳ σημείῳ, τοῦτ' ἔστιν, οὐ τῇ ἀντιλήψει τῇ κατὰ νόμον, οὔτε μὴν τῇ διὰ μέσου καθάρσει, 20 τοῦτ' ἔστι, τῇ διὰ προφητῶν ἁγίων καὶ Ἰωάννου τυχόν, μόνῃ δὲ τῇ φωνῇ τοῦ σημείου τοῦ ἐσχάτου. Οὐ γὰρ ἄφωνον τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καλεῖ δὲ σύμπαντας τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ὑψηλῶ καὶ διαπρυσίῳ κηρύγματι πρὸς τὴν δι' ὕδατός τε καὶ αἵματος κάθαρσιν, καὶ μὴν καὶ εἰς ζωοποίησιν τὴν κατὰ μετάληψιν τῆς ἁγίας σαρκός. Ὑπη- 25 ρέτει τοιγαροῦν ὁ νόμος τοῖς περὶ Χριστοῦ προαγγέλμασιν, αὐτὸς δὲ ἔστιν οὐ λίαν ἱκανὸς εἰς τὸ ἀνασφύζειν δύνασθαί τινος. Παραδείξειε δ' ἄν, οἴμαι, τίς καὶ τοῦτο σαφῶς ὁμολογοῦντα Μωσέα καὶ διὰ τῆς προκειμένης συγγραφῆς. Καίτοι γὰρ λέγοντος τοῦ Θεοῦ, ὅτι «Ἔσομαι μετὰ σοῦ», προαναπείθοντος δὲ θαυματουργίαις αὐτόν, ἐλπάρει λέ- 30 γων· «Κύριε, οὐχ ἱκανός εἰμι πρὸ τῆς χθές, οὐδὲ πρὸ τῆς τρίτης ἡμέρας, οὐδὲ οὐ ἤρξω λαλεῖν τῷ θεράποντί σου. Ἰσχνόφωνος καὶ βραδύ-

86. Ματθ. 12, 38.

88. Ἦσ. 8, 20.

87. Ὡπ. π. 39-40.

89. Ἦσ. 1, 16.

σαφήνεια ἀπό τὴν ἱερὴ Γραφή. Γιατὶ οἱ πάντολμοι Φαρισαῖοι, ἂν καὶ βέβαια εἶχαν ἤδη πραγματοποιηθεῖ πολλά θαύματα, σὰν νὰ μὴ εἶχε γίνει κανένα, προσῆλθαν στὸν Χριστὸ καὶ τοῦ εἶπαν· «Διδάσκαλε, θέλομε νὰ δοῦμε κάποιο σημεῖο ἀπὸ ἐσένα»⁸⁶. Καὶ αὐτὸς τοὺς εἶπε· «Γενιὰ πονηρὴ καὶ μοιχαλίδα ζητεῖ σημεῖο, ἀλλὰ σημεῖο δὲν θὰ τῆς δοθεῖ, παρὰ μονάχα τὸ σημεῖο τοῦ Ἰωνᾶ τοῦ προφήτη. Ὅπως δηλαδὴ ὁ Ἰωνᾶς βρισκόταν τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες μέσα στὴν κοιλιά τοῦ κήτους, ἔτσι θὰ μείνει καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου μέσα στὴν καρδιά τῆς γῆς τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες»⁸⁷.

Πρώτη λοιπὸν βοήθεια πού μᾶς δόθηκε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ εἶναι αὐτὴ πού μᾶς δόθηκε μέσω τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ προφήτη, «Μᾶς ἔδωσε τὸν νόμο γιὰ νὰ μᾶς βοηθήσει»⁸⁸. Καὶ ὁ Μωυσῆς ἐπίασε τὴν οὐρὰ. Δεύτερη πάλι κάθαρση στὸν ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἐγίνε μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν καὶ μὲ τὸ λόγο καὶ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Ἰωάννη. Γιατὶ οἱ προφῆτες ἔλεγαν, «Λουσθεῖτε καὶ γίνετε καθαροί»⁸⁹, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης καλοῦσε τοὺς ἀνθρώπους στὸ βάπτισμα τῆς μετάνοιας. Τρίτο σημεῖο, πού λέγουν πὼς εἶναι καὶ τὸ τελευταῖο, εἶναι ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ, πού τὸν ἀκολουθεῖ ἡ πίστη. Γιατὶ λέγει· «Ἄν δὲν σὲ πιστέψουν καὶ δὲν πειθοῦν μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ πρώτου σημείου, θὰ πιστέψουν μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ δευτέρου σημείου»⁹⁰. Βλέπεις λοιπὸν ὅτι καὶ πίστη θ' ἀκολουθήσει, λέγει πολὺ καλά, ὄχι μετὰ τὸ πρῶτο σημεῖο, δηλαδὴ ὄχι μετὰ τὴ βοήθεια μὲ τὸν νόμο, οὔτε μετὰ τὴ μεσαία κάθαρση, δηλαδὴ μετὰ τὴ βοήθεια μέσω τῶν προφητῶν καὶ τοῦ Ἰωάννη, ἀλλὰ θ' ἀκολουθήσει μόνο μετὰ τὴ μαρτυρία τοῦ τελευταίου σημείου. Γιατὶ δὲν εἶναι δίχως μαρτυρία τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ καλεῖ ὅλους ὅσοι εἶναι σκορπισμένοι στὴ γῆ μὲ ὑψηλὸ καὶ διαπρῦσιο κῆρυγμα στὴν κάθαρση μὲ νερὸ καὶ αἷμα καὶ βέβαια καὶ στὴ ζωοποίηση πού γίνεται μὲ τὴ μετάληψη τῆς ἁγίας σάρκας. Ὑπηρετοῦσε λοιπὸν ὁ νόμος τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Χριστὸ παραγγέλματα, ὁ ἴδιος ὅμως δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ σώσει κάποιους τηρητές του. Μπορεῖ βέβαια, νομίζω, νὰ δείξει κανεὶς ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ὁμολογεῖ μὲ σαφήνεια ὁ Μωυσῆς καὶ μὲ τὴν συγγραφὴ αὐτῆ. Μολονότι δηλαδὴ ὁ Θεὸς τοῦ ἔλεγε, «Θὰ εἶμαι μαζί σου», καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸν πείσει ἀπὸ πρὶν μὲ θαυματουργίες, ἐκεῖνος παρακαλοῦσε καὶ ἔλεγε· «Κύριε, δὲν εἶμαι ἱκανὸς νὰ μιλῶ οὔτε ἀπὸ τὴ χθεσινὴ ἡμέρα, οὔτε ἀπὸ τὴν προχθεσινὴ οὔτε ἀπὸ τότε πού ἄρχισες νὰ μιλᾶς στὸν

90. Ἐξ. 4, 8.

γλωσσος ἐγὼ εἰμι. Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωσῆν· Τίς ἔδωκε στόμα
 ἀνθρώπῳ, καὶ τίς ἐποίησε δύσκωφον καὶ κωφόν, βλέποντα καὶ τυ-
 φλόν; οὐκ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός· Καὶ νῦν πορεύου, καὶ ἐγὼ ἀνοίξω τὸ
 στόμα σου, καὶ συμβιβάσω σε ἃ μέλλεις λαλῆσαι. Καὶ εἶπε Μωσῆς·
 5 Δέομαι, Κύριε, προχέρισαι ἄλλον δυνάμενον, ὃν ἀποστελεῖς». Οὐ γὰρ
 εὐσθενῆς ὁ νόμος, οὐδὲ ἀποκρώντως ἔχων εἰς τὸ πᾶσαν δύνασθαι
 διασῶσαι τὴν γῆν καὶ τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος ἐξελέσθαι τὸν
 ἄνθρωπον. Οὐκ ἠγνόηκε δὲ ὁ Μωσῆς, ὡς βραδύγλωσσός τε καὶ ἰσχνό-
 φωνος, ἀρξαμένον μάλιστα διαλέγεσθαι πρὸς αὐτὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ
 10 λόγους ποιεῖσθαι περὶ αὐτοῦ προστάττοντος· «Οὕτω» γάρ, φησὶν,
 «ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Ἐγὼ εἰμι ὁ ὄν. Τοῦτό μου ἐστὶ τὸ ὄνομα».
 Βραδύγλωσσος γὰρ ὁ νόμος, πρὸς τὸ διαρθροῦν εὖ μάλα τὸν περὶ τοῦ
 ὄντος λόγον· οὔτε μὴν οἷός τε μυσταγωγεῖν πρὸς τὴν ἐν ἁγία Τριάδι
 προσκυνουμένην σεπτὴν καὶ ἄρρητον φύσιν. Ἰσχνόφωνος δὲ πρὸς
 15 τοῦτο, μόνοις τε καὶ μόλις τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ προσλαλεῖν δυνάμενος,
 ἀκουόμενός τε κατὰ μόνην τὴν Ἰουδαίαν, καίτοι τῶν ἄλλων ἀπάντων
 ἔθνῶν οὐδὲ, ὅσον εἶπεῖν, εἰς οὓς ἐλόντων τὸ κήρυγμα. Τοιγάρτοι προ-
 γινώσκων ὁ θεσπέσιος Μωσῆς, τὸν διαρκῶς ἔχοντα πρὸς τὸ ἀκριβές
 καὶ ἀπεξεσμένον τοῖς ἀκρωμένοις ἐμπιοῆσαι λόγον τὸν περὶ Θεοῦ,
 20 καὶ εἰς τὸ πάσῃ ραδίως διακηρύξαι τῇ γῇ, τοῦτ' ἔστι Χριστόν· «Δέομαι,
 Κύριε», φησὶ, «προχέρισαι ἄλλον δυνάμενον, ὃν ἀποστελεῖς». Χριστός
 γὰρ ἐστὶν ὁ δυνάμενος ἀληθῶς καὶ ὅτι κατὰ καιροῦς κατ' εὐδοκίαν
 Θεοῦ καὶ Πατρὸς, εἰς τοῦτο προχειρισθήσεται, καὶ διὰ νόμου προήγ-
 γελτο. Ἡ δέ γε Μωσέως παραίτησις, καὶ μετὰ θεϊαν ὑπόσχεσιν, καὶ
 25 μετὰ πολλῶν σημείων ἐπίδειξιν, τύπος ἂν εἴη, κατοκνουῦντός τε ἅμα
 καὶ παραιτουμένου τοῦ Ἰσραὴλ, τὴν ὑπὸ Χριστοῦ θεϊαν τε καὶ εὐαγγε-
 λικὴν λειτουργίαν καὶ ὑπακοήν, οἱ μετὰ μυρίους ὄσους τοὺς περὶ
 πίστεως λόγους καὶ τερατουργίας ἐπίδειξιν, τετηρήκασιν τὸ δυσήκοον,
 καὶ μεμενήκασιν ἀπειθεῖς.

30 Καὶ διττὴ γε ἡ Μωσέως παραίτησις Δύο γὰρ χρόνοι καθ' οὓς
 ἐξήνιος καὶ δυσάγωγος ἦν ὁ Ἰσραὴλ· διὰ Μωσέως τε καὶ Ἰησοῦ καὶ
 Κριτῶν, καὶ μετ' ἐκεῖνον εὐθύς, καθ' ὃν γεγόνασι προφήται καὶ Ἰω-
 ἀννης, ὁ καθάπερ ἐν μεταχιμῶ κείμενος ἀποστόλων τε καὶ προ-

δοῦλο σου. Ἐμένα ἢ φωνή μου εἶναι ἀδύνατη καὶ εἶμαι βραδύγλωσσος. Καὶ εἶπε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ· Ποιὸς ἔδωσε στόμα στὸν ἄνθρωπο, καὶ ποιὸς ἔκανε τὸν βαρήκοο καὶ τὸν κουφό, αὐτὸν ποὺ βλέπει, ἀλλὰ καὶ τὸν τυφλό; Ὁχι ἐγὼ ὁ Κύριος καὶ ὁ Θεός; Πήγαινε λοιπόν, καὶ ἐγὼ θ' ἀνοίξω τὸ στόμα σου καὶ θὰ σέ καθοδηγήσω γι' αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ πεῖς. Καὶ ὁ Μωυσῆς εἶπε· Σὲ παρακαλῶ, Κύριε, ἀνάδειξε κάποιον ἄλλον ποὺ ἔχει τὴν ἱκανότητα, καὶ αὐτὸν στείλε»⁹¹. Ὁ νόμος δηλαδὴ δὲν εἶναι ἰσχυρὸς οὔτε δικαιολογεῖται νὰ μπορεῖ νὰ σώσει ὅλη τὴ γῆ καὶ νὰ ἐλευθερώσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ διαδόλου. Ὁ Μωυσῆς δὲν ἀγνόησε βέβαια ὅτι ἦταν βραδύγλωσσος καὶ εἶχε ἀνίσχυρη φωνή, ὅταν μάλιστα ἄρχισε νὰ τοῦ μιλάει ὁ Θεός, καὶ τὸν διέταξε νὰ μιλήσει γι' αὐτόν. Γιατὶ τοῦ εἶπε· «Αὐτὰ θὰ πεῖς στοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραὴλ· Ἐγὼ εἶμαι ὁ Ὡν (αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει). Αὐτὸ εἶναι τὸ ὄνομά μου»⁹². Δηλαδὴ ἔχει βραδυγλωσσία ὁ νόμος στὸ νὰ διορθώνει καλὰ τὸν λόγο γι' αὐτόν ποὺ ὑπάρχει, οὔτε εἶναι ἱκανὸς νὰ εἰσάγει στὸ μυστήριον τῆς σεπτῆς καὶ ἀνεκφραστῆς φύσης τῆς ἁγίας Τριάδας ποὺ προσκυνοῦμε. Κι ἔχει φωνὴ ἀδύναμη σχετικὰ μὲ αὐτὸ αὐτὸς ποὺ μόλις καὶ μπορεῖ νὰ μιλήσει στοὺς Ἰσραηλίτες μόνο, καὶ ν' ἀκούγεται στὴν Ἰουδαία μόνο, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἄλλους λαοὺς οὔτε κὰν τὸ κήρυγμα φτάνει σ' αὐτιὰ τους. Γι' αὐτό, προβλέποντας ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς Ἐκεῖνον ποὺ μπορεῖ πλήρως νὰ ἐνσταλάξει στοὺς ἀκροατὲς του τὸν λόγο περὶ τοῦ Θεοῦ ἀκριβῆ καὶ γλαφυρὸ καὶ νὰ τὸν διακηρύξει εὐκόλα σ' ὅλη τὴ γῆ, δηλαδὴ τὸν Χριστό, λέγει· «Σὲ παρακαλῶ, Κύριε, ὄρισε ἄλλον ἱκανὸ, καὶ αὐτὸν στείλε»⁹³. Αὐτὸς δηλαδὴ ποὺ μπορεῖ εἶναι ἀληθινὰ ὁ Χριστός. Καὶ ὅτι ὅταν ἔρθει ὁ καιρὸς μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα θὰ ὀριστεῖ γιὰ τὸ ἔργο αὐτό, προαναγγέλθηκε βέβαια καὶ μὲ τὸν νόμο. Ἡ ἄρνηση ὅμως τοῦ Μωυσῆ, ἔπειτα ἀπὸ τὴ θεία ὑπόσχεση καὶ τὴν ἐπίδειξη πολλῶν σημείων, μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ τύπος τοῦ Ἰσραὴλ ποὺ ἀδιαφοροῦσε ταυτόχρονα καὶ ἀρνιόταν τὴ θεία καὶ εὐαγγελικὴ διακονία καὶ ὑπακοή στὸν Χριστό, οἱ ὁποῖοι, ἔπειτα ἀπὸ μύριους ὅσους λόγους γιὰ τὴν πίστη καὶ ἔπειτα ἀπὸ τόση ἐπίδειξη θαυμάτων, διατήρησαν τὴν ἀνυπακοή καὶ ἔμειναν ἄπιστοι.

Καὶ ἡ ἄρνηση βέβαια τοῦ Μωυσῆ εἶναι διπλή. Δηλαδὴ δύο εἶναι οἱ περίοδοι ποὺ ὁ Ἰσραὴλ ἦταν ἀχαλίνωτος καὶ ἀτίθασος· ἡ ἐποχὴ τοῦ Μωυσῆ, τοῦ Ἰησοῦ (τοῦ Ναυῆ) καὶ τῶν Κριτῶν, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν ἀμέσως ἡ ἐποχὴ τῶν προφητῶν καὶ τοῦ Ἰωάννη, ὁ ὁποῖος βρῖσκεται στὸ

91. Ἐξ. 4, 10-13.

92. Ἐξ. 3, 14.

93. Ἐξ. 4, 10.

φητῶν. Πέρασ μὲν γὰρ ἦν προφητικῆς λειτουργίας, ἀπαρχὴ δὲ ὡςπερ λαμπρότητος ἀποστολικῆς. Ἄλλ' ἡ Μωσέως παραίτησις πρὸς ὄργας ἐκάλει Θεόν, καὶ μεθίστη τὸ χρῆμα λοιπὸν εἰς ἑτέραν ὡςπερ οἰκονομίαν, δι' ἧς ἀνασφύζεσθαι χρῆν τοὺς ταῖς τῶν Αἰγυπτίων πλεονεξίαις 5 κατηχθήμενους «Καὶ θυμωθεὶς Κύριος ἐπὶ Μωσῆν, εἶπεν· Οὐκ ἰδού Ἄαρὼν ὁ ἀδελφός σου ὁ Λευΐτης; Ἐπίσταμαι ὅτι λαλῶν λαλήσει αὐτός σοι, καὶ ἰδού αὐτὸς ἐξελεύσεται εἰς συνάντησίν σοι, καὶ ἰδὼν σε χαρήσεται ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτόν, καὶ δώσεις τὰ ρήματά μου εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ συμβιδιάσω ὑμᾶς ἅ ποιήσετε, καὶ αὐτός σοι 10 προσλαλήσει πρὸς τὸν λαόν, καὶ αὐτὸς ἔσται μου στόμα, σὺ δὲ αὐτῷ ἔση τὰ πρὸς τὸν Θεόν». Προσκεκρουκός γὰρ ὡςπερ ἀδρανούς τοῦ νόμου, καὶ ἠπειθηκότων ἄγαν τῶν ἐξ Ἰσραήλ, προσετέθη Χριστός, ὁ ἀληθὴς Λευΐτης, ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, ὁ τοῖς ὑπὸ νόμον συντεταγμένος, ὡς ἀδελφός διὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὁ Μωσῆ μὲν λαλήσας ὡς Θεός, συμβι- 15 βαζόμενος δὲ παρὰ τοῦ Πατρὸς κατὰ γε τὸ σχῆμα τὸ προφητικόν, εἰ καὶ ἔστι Κύριος «Προφήτην γὰρ ἀναστήσω αὐτοῖς ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, καὶ θήσω τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς κατὰ πάντα ὅσα ἂν ἐντείλωμαι αὐτοῖς». Ἐφασκε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός «Ἀπ' ἑμαντοῦ οὐ λαλῶ, ἀλλ' ὁ πέμψας με Πατὴρ, αὐτός μοι 20 ἐντολὴν δέδωκε, τί εἶπω καὶ τί λαλήσω». Χριστὸς ἄρα προσεφώνησε τῷ λαῷ, καὶ Μωσῆ μὲν γίνεται στόμα διερμηνεύων ἡμῖν πνευματικῶς τὸν νόμον, Μωσῆς δὲ αὐτῷ πάλιν τὰ πρὸς Θεόν. Δοκεῖ γὰρ πού εἶναι Θεῷ προσεχέστερος ὁ Μωσῆς, ἐπεὶ τοι γέγονεν ὑπὸ νόμον ὁ Ἐμμανουήλ, καὶ τὰ διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως τηρεῖν ἐπηγγέλλετο λέ- 25 γων· «Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι». Μυσταγωγὸς οὖν ἄρα σαφῆς ὁ Χριστός, τὰ τοῦ βραδυγλώσσου νόμου πρὸς τρανότητα μετατιθεῖς, καὶ τὴν τοῦ γράμματος ἰσχυροφωνίαν εἰς εὐηχεσιτάτην ὡςπερ μεταπλάττων ἐξήγησιν. Πνευματικὸς γὰρ ὁ νόμος ἐν Χριστῷ, καὶ ἀδελφὰ 30 τοῖς πάλαι τὰ δι' αὐτοῦ κηρύγματα· Μωσέως γὰρ ἦν ἀδελφός ὁ Ἄαρων.

94. Ἐξ. 4, 14-16.

96. Ἰω. 12, 49.

95. Δευτ. 18, 18.

97. Ματθ. 5, 17-18.

ἐνδιάμεσο μεταξὺ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν προφητῶν. Γιατὶ ἀποτελοῦσε τὸ τέλος τοῦ προφητικοῦ ἔργου καὶ ἦταν σὰν ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποστολικῆς λαμπρότητας. Ἀλλὰ ἡ ἄρνηση τοῦ Μωυσῆ προκάλεσε τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ γι' αὐτὸ μετέφερε τὸ πρᾶγμα στὴ συνέχεια σὲ ἓνα εἶδος ἄλλης οἰκονομίας, μὲ τὴν ὁποία ἔπρεπε νὰ σωθοῦν ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν πληχθεῖ ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία τῶν Αἰγυπτίων. «Θύμωσε ὁ Κύριος ἐναντίον τοῦ Μωυσῆ καὶ τοῦ εἶπε. Ὁ Ἀαρὼν, αὐτὸς ὁ λευῖτης, δὲν εἶναι ἀδελφός σου; Σοῦ γνωρίζω ὅτι αὐτὸς θὰ μιᾶ ἐκ μέρους σου. Τώρα θὰ ρθεῖ νὰ σὲ συναντήσῃ καὶ θὰ χαρεῖ ὅταν σὲ δεῖ καὶ θὰ τοῦ μιᾶς καὶ θὰ βάλῃς τοὺς λόγους μου στὸ στόμα ἐκείνου. Ἐγὼ θ' ἀνοίξω τὸ στόμα σου καὶ τὸ στόμα ἐκείνου καὶ θὰ σᾶς καθοδηγήσω σὲ ἐκεῖνα ποὺ θὰ κάνετε. Αὐτὸς θὰ μιλήσῃ ἀντὶ γιὰ σένα στὸ λαό, αὐτὸς θὰ εἶναι τὸ στόμα σου, καὶ ἐσὺ θὰ εἶσαι σ' αὐτὸν ἀντὶ τοῦ Θεοῦ»⁹⁴. Ἐπειδὴ δηλαδὴ προσέκρουσε σ' αὐτοὺς ὁ νόμος ὡς ἀνίσχυρος καὶ οἱ Ἰσραηλίτες δὲν ὑπάκουσαν καθόλου, ἦρθε ὁ Χριστὸς, ὁ ἀληθινὸς Λευῖτης, ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, ὁ ὀρισμένος γιὰ ἐκεῖνους ποὺ βρισκόνταν κάτω ἀπὸ τὸν νόμο, ὡς ἀδελφὸς ἐξαιτίας τῆς ἀνθρώπινης φύσης του, αὐτὸς ποὺ μίλησε βέβαια στὸν Μωυσῆ ὡς Θεός, ἀλλὰ ἐλάμβανε τὶς ἐντολὰς ἀπὸ τὸν Πατέρα κατὰ τὴν προφητικὴ ιδιότητα, ἃν καὶ βέβαια εἶναι Κύριος· γιατί λέγει· «Προφήτη θ' ἀναστήσω γιὰ χάρη τους ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς τους, καὶ θὰ βάλω τὰ λόγια μου στὸ στόμα του καὶ θὰ τοὺς μιλήσῃ γιὰ ὅλα ὅσα θὰ τοὺς παραγγείλω»⁹⁵. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Δὲν μιᾶ ἀπὸ τὸν ἐαυτό μου, ἀλλὰ ὁ Πατέρας μου ποὺ μὲ ἔστειλε, αὐτὸς μοῦ ἔδωσε ἐντολὴ τί νὰ πῶ καὶ τί νὰ κηρύξω»⁹⁶. Ὁ Χριστὸς ἄρα μιλοῦσε στὸν λαό, καὶ στὸν Μωυσῆ βέβαια γίνεται στόμα ἐξηγώντας μας τὸν νόμο πνευματικὰ, ἐνῶ ὁ Μωυσῆς μεταφέρει σ' αὐτὸν τὰ τοῦ Θεοῦ. Φαίνεται δηλαδὴ κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι ὁ Μωυσῆς εἶναι πλησιέστερος πρὸς τὸν Θεό, ἐπειδὴ ὁ Ἐμμανουὴλ ὑποτάχθηκε στὸν νόμο καὶ ὑποσχόταν ὅτι θὰ τηρήσῃ ὅσα παραγγέλλει μέσω τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ, λέγοντας· «Μὴ νομίζετε πὼς ἦρθα νὰ καταργήσω τὸν νόμο καὶ τοὺς προφήτες· δὲν ἦρθα νὰ τοὺς καταργήσω, ἀλλὰ νὰ τοὺς συμπληρώσω»⁹⁷. Εἶναι λοιπὸν ὁ Χριστὸς σαφῆς μυσταγωγός, μετατρέποντας τὸν βραδύγλωσσο νόμο σὲ λαμπρότερο νόμο καὶ μεταπλάθοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ἀδυναμία τοῦ γράμματος σὲ μιὰ πολὺ εὐηχη ἐξήγηση. Γιατὶ ὁ νόμος τοῦ Χριστοῦ εἶναι πνευματικὸς καὶ τὰ κηρύγματα του εἶναι σ' ἀδελφικὴ σχέση μὲ τὰ παλαιά. Γιατὶ ὁ Ἀαρὼν ἦταν ἀδελφὸς τοῦ Μωυσῆ.

ΠΑΛΛ. Ἀδρανῆς οὖν τό γε εἰς ἑαυτὸν ἦκον ὁ νόμος τετελείωκε γὰρ οὐδέν.

ΚΥΡ. Οὕτως, φημί, καὶ τό γε ὡς μικροπρεπὲς τῆς κατ' αὐτὸν πολιτείας καταθρήσαι τις ἂν καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς Γέγραπται γάρ, ὅτι «Ἐπορεύθη Μωσῆς καὶ ἀπέστρεψε πρὸς Ἰοθὼρ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Πορεύσομαι καὶ ἀποτρέψω πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ὄψομαι εἰ ἔτι ζῶσι. Καὶ εἶπεν ὁ Ἰοθὼρ τῷ Μωσῆ· Βάδιζε ὑγιαίνων. Μετὰ δὲ τὰς ἡμέας τὰς πολλὰς ἐκείνας, ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου· εἶπε δὲ ὁ Κύριος πρὸς Μωσῆ ἐν Μαδιάμ· Βά-
10 διζε, ἄπελθε εἰς Αἴγυπτον· τεθνήκασι γὰρ οἱ πάντες οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν σου. Ἀναλαβὰν δὲ Μωσῆς τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά, ἀνεβί-
10 βασεν αὐτὰ ἐπὶ τὰ ὑπόζυγια, καὶ ἀπέστρεψεν εἰς Αἴγυπτον».

ΠΑΛΛ. Καὶ τί ἐν τούτοις; οὐ γὰρ ἔχω νοεῖν καὶ φράσαι, ἐφ' οἷς εἰκότως τὴν κατὰ νόμον ζωὴν ἐπαιτιῶτό τις ἂν.

15 *ΚΥΡ.* Καίτοι πλείστης ὄσης τὸ χροῖμα μομφῆς ἐκμεμεστωμένον κατίδοι τις ἂν, ὦ Παλλάδιε, ταῖς τῶν προκειμένων ἐννοίαις προβαλὼν ὀξυωπέστερον ὡς προκεχειρισμένος εἰς ἀποστολὴν ὁ θεοπέσιος Μω-
15 σῆς, οὐκ εὐθυδρομεῖ πρὸς τοῦτο τὰ ἐν κόσμῳ μεθείς, μερίζεται δὲ καὶ εἰς φροντίδα σαρκικὴν, καὶ τοῖς κατὰ γένος προανακοινοῦται τὴν ἀ-
20 ποδημίαν. Καὶ οὐ πρότερον ἐξέθει τῆς Μαδιηναίων, εἰ μὴ τεθνεῶτα λωπὸν τὸν τῆς Αἰγυπτίων ἐμάνθανε τύραννον· ἐδεδίει γὰρ τεθνάναι λίαν. Ἐπειδὴ δὲ τῶν ἐπὶ τούτοις δευμάτων ἀπήλλακτο προηγγελκόςτος αὐτῷ τοῦ Θεοῦ, τότε δὴ μόλις ἀναλαβὰν τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά, κάτεισιν εἰς τὴν Αἰγυπτίων, ἀποπεραίνων τὰ προστεταγμένα. Τύπος
25 δ' ἂν εἴη ταυτὶ τῆς κατὰ νόμον ζωῆς, μεμερισμένης τρόπον τινά, καὶ ἐπ' ἄμφω βλεπούσης, πρὸς τε τὰ θεῖα φημι καὶ ἀνθρώπινα. Ἔστι γὰρ δὴ φροντίδος οὐκ ἐλευθέρως γεώδους τε καὶ κοσμικῆς, οὔτε μὴν εἰσά-
30 παν ἱερά, καίτοι τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας οὐκ ἐχούσης ὄλως τὸ μερίζεσθαι πρὸς τὰ σαρκός, ἤγονν πρὸς τὰ ἐν κόσμῳ πράγματα, ὀλοτρό-
30 πως δέ, ὡς περ ἀφιερύσης τῷ Θεῷ τοὺς ὑπὸ Χριστῷ γεγονότας. «Οἱ γὰρ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», φησί, «τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς πα-
θήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις». Καὶ γοῦν ἐπειδὴ τις τῶν μαθητῶν προσ-

ΠΑΛΛ. Είναι λοιπόν ανίσχυρος ο νόμος ως προς τις δυνατότητές του, γιατί δεν τελείωσε τίποτε.

ΚΥΡ. Αυτό λέγω. Και τη μικροπρέπεια της σύμφωνα με αυτόν πολιτείας μπορεί να τη δει κανείς και με τα ακόλουθα. Γιατί έχει γραφεί: «Ἐφυγε ὁ Μωυσῆς καὶ ἐπέστρεψε στὸν πεθερὸ του Ἰσθόρ, καὶ τοῦ εἶπε· Θὰ φύγω καὶ θὰ ἐπιστρέψω στοὺς ἀδελφούς μου στὴν Αἴγυπτο καὶ θὰ ἐξακριβώσω ἂν ἀκόμα ζοῦν. Καὶ ὁ Ἰσθόρ εἶπε στὸν Μωυσῆ· Πήγαινε στὸ καλὸ καὶ νᾶσαι γερός. Ἔπειτα ἀπὸ πολὺν καιρὸ πέθανε ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες ὁ βασιλιὰς τῆς Αἰγύπτου. Καὶ εἶπε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ ἐνῶ βρισκόταν στὴ Μαδιάμ· Φύγε καὶ πήγαινε στὴν Αἴγυπτο, γιατί ἔχουν πεθάνει ὅλοι ἐκεῖνοι πού ζητοῦν τὴ ζωὴ σου. Πῆρε ὁ Μωυσῆς τὴ γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ του, τ' ἀνέβασε στὰ ὑποζύγια, καὶ ἐπέστρεψε στὴν Αἴγυπτο»⁸.

ΠΑΛΛ. Τί σημαίνουν αὐτά; Γιατί δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω καὶ νὰ ἀπαντήσω γιὰ ὅσα κατηγορεῖ κανείς τὴ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο ζωὴ.

ΚΥΡ. Παρόλο πὺ τὸ πράγμα εἶναι γεμάτο ἀπὸ πολλές μομφές, Παλλάδιέ μου, μπορεῖ νὰ τὸ καταλάβει κανείς ὅταν προσέξει τὶς ἐξεταζόμενες ἔννοιες μὲ μεγαλύτερη ὀξυδέρκεια. Ἐχοντας ὀριθεῖ γιὰ τὴν ἀποστολὴ αὐτὴ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς, δὲν προχωρεῖ κατ' εὐθείαν πρὸς αὐτὴν ἐγκαταλείποντας τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ διασπᾶται ἢ φροντίδα του καὶ στὰ σαρκικά, καὶ προανακοινώνει στοὺς δικούς του τὴν ἀποδημία. Καὶ δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Μαδιανιτῶν, μέχρι πὺ ἔμαθε ὅτι εἶχε ἐπὶ τέλος πεθάνει ὁ τύραννος τῶν Αἰγυπτίων γιατί φοβόταν πολὺ μήπως τὸν σκοτώσει. Ἀλλὰ ὅταν ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τοὺς φόβους του γι' αὐτὰ μετὰ τὴν προειδοποίησι τοῦ Θεοῦ, τότε ἐπὶ τέλος παίρνει τὴ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιὰ του καὶ κατεβαίνει στὴν Αἴγυπτο, φέροντας σὲ πέρας ὅσα εἶχε διαταχθεῖ. Κι αὐτὰ μπορεῖ νὰ εἶναι τύπος τῆς ζωῆς κάτω ἀπὸ τὸν νόμο, πὺ εἶναι μοιρασμένη κατὰ κάποιον τρόπο καὶ βλέπει καὶ πρὸς τὶς δύο κατευθύνσεις, ἐννοῶ καὶ πρὸς τὰ θεῖα καὶ πρὸς τὰ ἀνθρώπινα. Δὲν εἶναι βέβαια ἐλεύθερη ἀπὸ φροντίδα γιὰ τὰ γήινα καὶ τὰ κοσμικά, οὔτε ὅμως καὶ ἱερὴ ἀπολύτως, ἂν καὶ βέβαια στὴν ἀγγελικὴ πολιτεία δὲν ὑπάρχει καθόλου ἢ διάσπαση πρὸς τὴ σάρκα, δηλαδὴ πρὸς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ μὲ κάθε τρόπο ἀφιερώνει στὸν Θεὸ ἐκείνους πὺ ζοῦν κάτω ἀπὸ τὶς ἐντολές τοῦ Χριστοῦ. Γιατί λέγει· «Ὅσοι ἀνήκουν στὸν Χριστὸ, σταύρωσαν τὴ σάρκα μαζί μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες»⁹. Κι ὅταν βέβαια κάποιος ἀπὸ τοὺς μαθητὲς πῆγε

ελθὼν ἔφασκε τῷ Χριστῷ, «Διδάσκαλε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου», τὴν ἱερὰν ὀλοτρόπως ἐδιδάσκετο πολιτείαν, ἀκούων εὐθύς «Ἀκολούθει μοι, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς». Γράφει δὲ τισι καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Ὅτε 5 ἠυδόκησεν ὁ Θεὸς ἀποκαλύψαι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, εὐθέως οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι». Προσανατίθεται δὲ Μωσῆς. Μεμέρισται γάρ, ὡς ἔφη, ἡ κατὰ νόμον ζωὴ, κεῖται δὲ ἔτι καὶ ὑπὸ τὸν τοῦ θανάτου φόβον. Ἐδεδίει γάρ ὁ Μωσῆς κατεδαίνειν εἰς Αἴγυπτον, τὸ τεθνάναι παραιτούμενος. Κατήρ- 10 γηται δὲ καὶ τοῦτο ἐν Χριστῷ. Καὶ πιστώσεται λέγων ὁ ἱερός Παῦλος περὶ τε Χριστοῦ καὶ ἡμῶν· «Ἐπειδὴ γὰρ τὰ παιδία κεκοινωνήκε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τοῦτ' ἔστι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντός 15 τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας».

Τοιγάρτοι καὶ αὐτοῦ τοῦ τεθνάναι λοιπόν, ὁ τῶν ἀγίων καταθρασύνεται νοῦς. Ἐφη γὰρ πάλιν ὁ Παῦλος· «Ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστός, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος». Καὶ πάλιν· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις ἢ στενοχωρία ἢ διωγμὸς ἢ λιμὸς ἢ γυμνότης 20 ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα;». Ὅτι δὲ τοῖς τοῦ θανάτου δείμασιν ἐνέχεται μὲν ἢ κατὰ νόμον ζωὴ, διέδρα δὲ τοῦτο τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας τὸ καύχημα, σαφὲς ἂν γένοιτο, βεβασιλευκέναι τὸν θάνατον ἀπὸ Ἀδάμ καὶ μέχρι Μωσέως, ἱεροῦ βωῶντος Γράμματος. Ἄλλ' ὁ καταργήσας τὸν θάνατον καὶ τῆς φθορᾶς κατασεύσας τὸ κράτος, ἀνασώσας τε ὁμοῦ 25 τοῖς πιστεύουσι καὶ τοὺς ὑπὸ νόμῳ παιδαγωγηθέντας ποτέ, τίς ἂν εἴῃ ἕτερος, πλὴν ὅτι καὶ μόνος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός; «Οὐ γὰρ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν αὐτούς», προφητικὸν ἔφη χρησιμώδημα. Ἴδοις δ' ἂν καὶ μάλα σαφῶς τὸ ἐπὶ τῷδε μυστήριον ὡς ἐν τύπῳ πάλιν τοῖς συμβεθηκόσι τῷ μακαρίῳ Μωσῆ. Ἐξοι- 30 χομένῳ γὰρ ἤδη τῆς Μαδιηναίων, διασπεύδοντί σου καὶ ἀποστρέφοντος εἰς Αἴγυπτον, ἔφη Θεός· «Εἰσπορευομένου σου καὶ ἀποστρέφοντος εἰς Αἴγυπτον, ὄρα τὰ τέρατα πάντα, ἃ δέδωκα ἐν ταῖς χερσί σου,

1. Ματθ. 7, 21.

4. Ἐβρ. 2, 14-15.

2. Ματθ. 7, 22.

5. Φιλ. 1, 21.

3. Γαλ. 1, 16.

6. Ρωμ. 8, 35.

στον Χριστό και τοῦ εἶπε, «Διδάσκαλε, ἐπίτρεψέ μου πρῶτα νὰ πάω και νὰ θάψω τὸν πατέρα μου»¹, διδάχθηκε ὀλόπλευρα τὴν ἱερὴ πολιτεία, ἀκούοντας ἀμέσως νὰ τοῦ λέγει· «Ἀκολούθησέ με, και ἄφησε τοὺς νεκροὺς νὰ θάψουν τοὺς νεκροὺς τους»². Γράφει σὲ κάποιους και ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Ὅταν εὐδόκησε ὁ Θεὸς νὰ μοῦ ἀποκαλύψει τὸν Υἱό του, γιὰ νὰ κηρύξω στοὺς ἔθνικοὺς τὸ χαρμόσυνο μήνυμα γι' αὐτούς, δὲν στηρίχθηκα ἀμέσως σὲ ἀνθρώπινες δυνάμεις»³. Ὁ Μωυσῆς ὅμως στηρίζεται. Γιατί, ὅπως εἶπα, ἡ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο ζωὴ εἶναι μοιρασμένη και βρίσκεται ἀκόμα μέσα στὸν φόβο τοῦ θανάτου. Φοβόταν δηλαδὴ ὁ Μωυσῆς νὰ κατεβῆ στὴν Αἴγυπτο, θέλοντας ν' ἀποφύγει τὸν θάνατο. Στὸν Χριστὸ ὅμως καταργήθηκε και αὐτό, και θὰ μᾶς τὸ βεβαιώσει ὁ ἱερὸς Παῦλος λέγοντας γιὰ τὸν Χριστὸ και γιὰ μᾶς· «Ἐπειδὴ τὰ παιδιὰ μετέχουν σὰρκας και αἵματος, παρόμοια και αὐτὸς ἔλαβε τὰ ἴδια, γιὰ νὰ καταργήσει μὲ τὸν θάνατο ἐκεῖνον ποὺ ἔχει τὴν ἐξουσία τοῦ θανάτου, δηλαδὴ τὸν διάβολο, και νὰ ἀπαλλάξει αὐτούς, ὅσοι ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ θανάτου ἦταν ὑποδουλωμένοι σὲ ὅλη τὴ ζωὴ τους»⁴.

Ἐπομένως και ἐναντίον τοῦ θανάτου ὀρθώνεται μὲ θάρρος ὁ νοῦς τῶν ἀγίων. Γιατί λέγει ὁ Παῦλος ἄλλοι· «Γιατί γιὰ μένα ζωὴ εἶναι νὰ ζῶ μὲ τὸν Χριστὸ, ἀλλὰ και ὁ θάνατος εἶναι κέρδος»⁵. Και πάλι· «Τί μπορεῖ λοιπὸν νὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ; Μήπως τὰ παθήματα, οἱ στενοχώριες, οἱ διωγμοί, ἡ πείνα, ἡ γύμνια, οἱ κίνδυνοι ἢ ὁ μαρτυρικός θάνατος;»⁶. Ὅτι ὅμως ἡ σύμφωνη μὲ τὸν νόμο ζωὴ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ θανάτου, ἐνῶ αὐτὸς ἀπουσιάζει ἀπὸ τὴ λαμπρότητα τῆς σύμφωνης μὲ τὸν Χριστὸ πολιτείας, μπορεῖ νὰ γίνε σαφές, ἀφοῦ ἡ ἱερὴ Γραφὴ φωνάζει δυνατὰ ὅτι ἔχει βασιλεύσει ὁ θάνατος ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ μέχρι τὸν Μωυσῆ. Ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ κατάργησε τὸν θάνατο και κλόνισε τὴ δύναμη τῆς φθορᾶς, σώζοντας μαζί μὲ τοὺς πιστοὺς και αὐτοὺς ποὺ κάποτε παιδαγωγήθηκαν ἀπὸ τὸν νόμο, ποιὸς ἄλλος μπορεῖ νὰ εἶναι, παρὰ μονάχα ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός⁷; Γιατί λέγει ὁ προφητικός λόγος· «Δὲν ἦταν κάποιος ἀπεσταλμένος, οὔτε ἀγγελιοφόρος, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τοὺς ἔσωσε»⁸. Και θὰ δεῖς μὲ πολλὴ σαφήνεια τὸ σχετικὸ μυστήριον προτυπωμένο σὲ ὅσα ἔγιναν στὸν μακάριο Μωυσῆ. Ὅταν δηλαδὴ ἔφευγε ἀπὸ τὴ χώρα τῶν Μαδιανιτῶν και κατευθυνόταν πρὸς τὴν Αἴγυπτο, τοῦ εἶπε ὁ Θεός· «Τώρα ποὺ πηγαίνεις και ἐπιστρέφεις στὴν Αἴγυπτο, πρόσεξε νὰ κάνεις μπροστὰ στὸν Φαραῶ ὅλα τὰ μεγάλα

7. Πρὸβλ. Α' Κορ. 15, 24-26.

8. Ἦσ. 63, 9.

ποιήσεις αὐτὰ ἐναντίον Φαραώ». Καὶ μεθ' ἕτερα· «Καὶ ἐγένετο», φησὶν, «ἐν τῇ ὁδῷ, ἐν τῷ καταλύματι συνήντησεν αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου, καὶ ἐζήτηε αὐτὸν ἀποκτεῖναι· καὶ λαβοῦσα Σεπφώρα ψῆφον, περιέτεμε τὴν ἀκροβυστίαν τοῦ νιού αὐτῆς, καὶ προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· Ἔστω τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου μου». Ἐὰρ σοι μακροῦ πρὸς σαφήνειαν δεήσει λόγου, ἢ γοῦν ἐναργές τὸ θεώρημα;

ΠΑΛΛ. Οὐ μὲν οὖν· συνήμι γὰρ οὐδαμῶς ὅτι ποτέ ἐστι τὸ ὡς ἐν σκιαῖ τῷ συμβεβηκότι καταδεικνύμενον.

10 ΚΥΡ. Οὐ γάρ, ὡς φιλότης, ἀληθές εἶναι φῆς, ὅτι θανάτου κάτοχος ἢ ἀνθρώπου φύσις ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης γέγονεν ἀρᾶς· εἴρηται γὰρ πρὸς ἡμᾶς, ὡς ἐν ἀπαρχῇ τοῦ γένους καὶ ρίζῃ τῇ ἀνωτάτῳ τῷ Ἀδάμ· «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση».

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

15 ΚΥΡ. Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ τὴν τοῦ γένους ἀρχὴν, τὸν ἐκ τῆς ἀμαρτίας συμβέβηκεν ἀρρωστῆσαι θάνατον, ἀναγκαίως καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τὸ χρῆμα διέβη, καὶ ὁμοῦ τῇ ρίζῃ καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀναθέοντα κατενεμήθη φυτὰ· Φθαροῦ γὰρ σώματος, φθαρτὸς ὁ καρπός, οὕτω βεβασίλευκε κατὰ πάντων ὁ θάνατος, καὶ μέχρις αὐτοῦ Μωσέως, τοῦτ' 20 ἔστι, τῶν κατὰ νόμον καιρῶν. Τύπος οὖν ἄρα σαφῆς τε καὶ ἐναργῆς τοῦ μέχρι Μωσέως ἰσχύσαι τὸν θάνατον, καὶ ὑποκεῖσθαι φθορᾷ τὰ ἀνθρώπινα, τὸ ἀγγελικὸν ἐγχείρημα κατὰ Μωσέως τότε. Πλὴν ἐδυσώπει τὸν ὀλοθρευόντα, καὶ ἀφίστα Μωσέως, ἢ σύνοικός τε καὶ συνηροσμένη Σεπφώρα, ψῆφω τὸ οἰκεῖον περιτεμοῦσα παιδίον, ἐκλιπαροῦσά 25 τε καὶ λέγουσα· «Ἔστω τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου μου». Ἔστω δὲ τὸ αἷμα, φησὶν, οὐχ ὡς τῆς τοῦ αἵματος ρύσεως ἀποπανσαμένης οὐδὲ γάρ, οἶμαι, τοῦτο μεθίστη ποτὲ τοῦ φονᾶν ἐθέλειν τὸν ὀλοθρευτήν, ἀλλ' οἰονείπτου ἔλεγε· Πέπρακται καὶ πεπλήρωται τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ, τοῦτ' ἔστιν, ἡ περιτομὴ τοῦ παιδίου, ὥσπερ ἂν εἴ τις λέγοι τυ- 30 χόν· Ὁ τοῦδε τοῦ πράγματος ἔστω τύπος ἡγοῦν, Ἔστω τυχόν ὁ πρὸς τὸδε λόγος. Ἀντὶ τοῦ, Πρὸς πέρας ἦκει καὶ δέδεικται.

ΠΑΛΛ. Εἶτα τίς πρὸς ἡμῶν ἡ Σεπφώρα νοοῖτο; τί δὲ ἡ ψῆφος καὶ ἡ δι' αὐτῆς γενομένη περιτομή; δεδυσώπηται δὲ ὅπως ὁ θεῖος ἄγγελος,

θαύματα πού ἔδωσα στήν ἐξουσία σου»⁹. Καί λίγο πιό κάτω λέγει· «Καί καθῶς βάδιζε, σ' ἓνα νέο σταθμό τόν συνάντησε ἄγγελος Κυρίου καί ζητοῦσε νά τόν θανατώσει (ἐπειδή τὸ παιδί ἦταν ἀπερίτμητο). Ἡ Σεπφώρα τότε πῆρε μιὰ κοφτερή πέτρα, ἔκανε περιτομή στό παιδί της, καί ἔπεσε σὰ πόδια του λέγοντας· Σταμάτησε τὸ αἷμα ἀπὸ τὴν περιτομὴ τοῦ παιδιοῦ μου»¹⁰. Μήπως ὅμως γιὰ νὰ γίνει τὸ πράγμα πιό σαφές θὰ σοῦ χρειαστεῖ μακρότερος λόγος; Ἡ μήπως ἡ ἐξήγησή μου εἶναι καθαρή;

ΠΑΛΛ. Ὁχι βέβαια. Γιατὶ δὲν καταλαβαίνω καθόλου τί τέλος πάντων εἶναι αὐτὸ πού δηλώνεται σὰν σὲ σκιὰ ἀπὸ αὐτὸ πού ἔχει συμβεῖ.

ΚΥΡ. Δὲν δέχεσαι δηλαδή, ἀγαπητέ μου, ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση ἔγινε ἔνοχη θανάτου ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἀρχαία κατάρρα; Γιατὶ μᾶς ἔχει λεχθεῖ στήν ἀπαρχὴ τοῦ γένους μας καί στήν ἀνώτατη ρίζα μας, δηλαδή στὸν Ἄδὰμ· «Εἶσαι χῶμα, καί στό χῶμα θὰ καταλήξεις»¹¹.

ΠΑΛΛ. Καί πάρα πολὺ βέβαια τὸ δέχομαι.

ΚΥΡ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρώπινου γένους συνέπεσε νὰ ἀρρωστήσει τὸν θάνατο ἀπὸ τὴν ἀμαρτία, κατ' ἀνάγκη τὸ γεγονός αὐτὸ πέρασε καί σ' ἐμᾶς καί μαζὶ μὲ τὴ ρίζα τὸ μοιράστηκαν καί τὰ φυτὰ πού βλάστησαν ἀπὸ αὐτή. Γιατὶ τοῦ φθαρτοῦ σώματος φθαρτὸς εἶναι καί ὁ καρπός. Ἔτσι βασίλευσε πάνω σὲ ὅλα ὁ θάνατος, καί μέχρι τὸν ἴδιο τὸν Μωυσῆ, δηλαδή μέχρι τὴν ἐποχὴ πού ἴσχυε ὁ νόμος. Ἐπομένως τύπος σαφῆς καί φανερός τοῦ ὅτι ὁ θάνατος ἴσχυσε μέχρι τὸν Μωυσῆ καί ὅτι τὰ ἀνθρώπινα βρισκονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῆς φθορᾶς εἶναι ἡ ἀγγελικὴ ἐνέργεια τότε ἐναντίον τοῦ Μωυσῆ. Ἄλλ' ὅμως παρακαλοῦσε τὸν ἐξολοθρευτὴ καί τὸν κρατοῦσε μακριὰ ἀπὸ τὸν Μωυσῆ ἢ ὁμόσκηνη καί σύζυγός του Σεπφώρα, πού ἔκανε μὲ τὴν πέτρα περιτομὴ στό παιδί της, καί τὸν ἐκλιπαροῦσε λέγοντας· «Σταμάτησε τὸ αἷμα ἀπὸ τὴν περιτομὴ τοῦ παιδιοῦ μου». Τὸ «σταμάτησε τὸ αἷμα» τὸ εἶπε, ὄχι γιὰ διακόπηκε ἡ ροὴ τοῦ αἵματος, οὔτε, νομίζω, ὅτι ποτὲ ἄλλαξε γνώμη ὡς πρὸς τὸ νὰ θέλει νὰ σκοτώσει τὸν ἐξολοθρευτὴ, ἀλλὰ εἶναι σὰ νὰ ἔλεγε· Ἔγινε καί ἐκπληρώθηκε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, δηλαδή ἡ περιτομὴ τοῦ παιδιοῦ. Σὰν δηλαδή νὰ λέγει κάποιος· Σταμάτησε ὁ τύπος αὐτοῦ τοῦ πράγματος, δηλαδή, Σταμάτησε ὁ λόγος γι' αὐτό. Ἀντὶ δηλαδή νὰ πεῖ· Ἐφτάσε στό τέλος του καί ἔχει ἀποδειχθεῖ.

ΠΑΛΛ. Ἐπειτα, πῶς θὰ ἐννοήσουμε τὴ Σεπφώρα; Καί τί σημαίνει ἡ πέτρα καί ἡ περιτομὴ πού γίνεται μ' αὐτήν; Καί τί δηλώνει τὸ ὅτι παρα-

καὶ διεδρα Μωσῆς τὸν ἐπηροτημένον αὐτῷ καὶ ὀφειλόμενον θάνατον παιδίου περιτετημένου;

ΚΥΡ. Ἄσαφής ὁ λόγος καὶ δυσέφικτος ἀληθῶς τῶν ζητουμένων ὁ νοῦς. Θεῷ δὲ πίσυνος, ὡς ἂν οἷός τε ᾧ, πάλιν ἐρῶ. Ἡ Σεπφώρα, θυγά-
5 τηρ οὗσα τοῦ ἱερέως τοῦ Μαδιάμ (ἀνὴρ δὲ οὗτος ἀλλογενής, καὶ οὐκ ἐξ αἵματος Ἰσραήλ), τύπον ἡμῖν καὶ πρόσωπον τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλη-
σίας ἀποπληροῖ, κεκλημένης πρὸς Θεὸν ὡς ἐκ λατρείας κοσμικῆς. Εἴρηται γὰρ πού πρὸς αὐτὴν διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ· «Ἄκουσον, θύγα-
τερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάβου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ
10 οἴκου τοῦ πατρός σου, ὅτι ἐπεθύμησεν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Κύριός σου». Κέκληται τοίνυν ἀκολουθοῦσα τῷ νόμῳ καὶ μονονουχί συνηροσομένη Μωσῆ τῷ παιδαγωγῷ, καὶ ἀποφέροντι καλῶς πρὸς τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Στοιχειωτῆς γὰρ ὁ νόμος, καὶ ἀνα-
φέρει μὲν εἰς ἀρχὰς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, σπερματίζει δὲ ὥσπερ ἐν
15 ἡμῖν δι' αἰνιγμάτων καὶ σκιάς τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν γνῶ-
σιν. Καὶ γοῦν Ἰουδαίοις ἔφασκεν ὁ Χριστός, καὶ αὐτὸν ἠθετηκόσι Μωσέα τὸν ἱερώτατον· «Ἡ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα; Ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε. Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος
20 ἔγραψε». Παραδεχθείσης τοιγαροῦν πρὸς ἡμῶν τῆς Σεπφώρας εἰς πρόσωπον τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας, ἔσται πού πάντως τὸ ἐξ αὐτῆς παιδίον εἰς τύπον τοῦ νέου λαοῦ, τὴν ἐν Χριστῷ διὰ Πνεύματος νηπιό-
τητα καὶ εἰς Θεὸν ἀναγέννησιν δεξαμένων τῶν πεπιστευκότων, οὖς καὶ λαὸν κτιζόμενον ἔφη πού Δαβίδ.

25 Τὸ τοίνυν ἀρτιγενὲς ἐν Χριστῷ παιδίον, τοῦτ' ἔστιν ὁ νέος τε καὶ διὰ πίστεως λαός, περιτομῆς δυσωπεῖ θάνατον. Σύμβολον γὰρ ἡ ψῆ-
φος τῆς ἀρρήκτου φύσεως, ἧς τὸ εὐσθενές τε καὶ ἄθραυστον ὡς ἐν σκληρᾷ τῇ λίθῳ σημαίνεται. Καὶ γοῦν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ διαδιβάσας τὸν Ἰορδάνην τοὺς ἐξ Ἰσραήλ, μαχαίραις αὐτοὺς περιέτεμε πετρίναις,
30 τὴν ἐν Χριστῷ διὰ Πνεύματος περιτομὴν προανατυπῶν. Πέτρα γὰρ ὁ Χριστός, ὃν ὡς ἐν τύπῳ προδηλοῖ, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, καὶ ἡ τὸ

12. Ψαλμ. 114, 11-12.

14. Ἰω. 5, 45-46.

13. Ἐβρ. 5.

15. Ψαλμ. 101, 19.

κλήθηκε ὁ θεῖος ἄγγελος καὶ διέφυγε ὁ Μωυσῆς τὸν ἀπειλούμενο σ' αὐτὸν καὶ ὀφειλόμενο θάνατο μὲ τὴν περιτομὴ τοῦ παιδιοῦ;

ΚΥΡ. Εἶναι ἄσαφής ὁ λόγος καὶ δυσκολοκατανόητο πραγματικὰ τὸ νόημα τῶν ἐξεταζομένων. Ἐχοντας ὅμως ἐμπιστοσύνη στὸν Θεό, θὰ ἐπιχειρήσω πάλι νὰ ἐξηγήσω, ὅπως μπορῶ, τὸ πρᾶγμα. Ἡ Σεπφώρα, ποὺ ἦταν κόρη τοῦ ἱερέα τῆς Μαδιάμ (αὐτὸς ἦταν ἄλλοεθνῆς καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἰσραήλ), ἀποτυπώνει καὶ ἐκπροσωπεῖ τὴν Ἐκκλησία ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὰ ἔθνη, καὶ ποὺ κλήθηκε πρὸς τὸν Θεὸ ἀπὸ τὴν κοσμικὴ λατρεία. Γιατὶ ἔχει λεχθεῖ κάπου σ' αὐτὴν μὲ τὸ στόμα τοῦ Δαβίδ· «Ἄκουσε, κόρη μου, καὶ πρόσεξε καὶ κλίνε μὲ προσοχὴ τ' αὐτιά σου, καὶ λησιμώησε τὸν λαὸ σου καὶ τὸ σπίτι τοῦ πατέρα σου, γιατί ὁ βασιλιάς ἐπιθύμησε τὴν ὁμορφιά σου, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριός σου»¹². Κλήθηκε δηλαδή ἐνῶ ἀκολουθοῦσε τὸν νόμο καὶ ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο συζευγμένη μὲ τὸν παιδαγωγὸ Μωυσῆ καὶ ποὺ ὡδήγοῦσε σωστὰ πρὸς τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ¹³. Γιατὶ ὁ νόμος εἶναι δάσκαλος τῶν στοιχείων καὶ μᾶς ὡδηγεῖ σὲ τὴν ἀρχὴ τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ καὶ μοιάζει νὰ ρίχνει μέσα μας μὲ αἰνίγματα καὶ σκιά τὸν σπέρμα τῆς γνώσης γιὰ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Ἐλεγε λοιπὸν ὁ Χριστὸς τοὺς Ἰουδαίους ποὺ εἶχαν ἀθετήσῃ καὶ αὐτὸν τὸν ἱερότατον Μωυσῆ· «Ἡ νομίζετε πῶς θὰ σᾶς κατηγορήσω ἐγὼ στὸν Πατέρα μου; Ὑπάρχει ὁ κατήγορός σας ὁ Μωυσῆς, στὸν ὁποῖο ἔσεῖς στηρίξατε τὴν ἐλπίδα σας. Ἄν πιστεύατε στὸν Μωυσῆ, θὰ πιστεύατε καὶ σὲ ἐμένα. Γιατὶ ἐκεῖνος ἔγραψε γιὰ μένα»¹⁴. Ἀφοῦ λοιπὸν παραδεχθήκαμε ὅτι ἡ Σεπφώρα ἐκπροσωπεῖ τὴν ἀπὸ τὰ ἔθνη Ἐκκλησία, τὸ παιδί της θὰ εἶναι ὁπωσδήποτε τύπος τοῦ νέου λαοῦ, ἀφοῦ ὅσοι πίστεψαν δέχθηκαν τὴν πνευματικὴ νηπιότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴ θεία ἀναγέννησή τους, τοὺς ὁποίους ὁ Δαβὶδ ὀνομάζε κάπου καὶ «λαὸ ποὺ πρόκειται νὰ δημιουργηθεῖ»¹⁵.

Τὸ νεογέννητο λοιπὸν παιδί στὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή ὁ νέος λαός, μὲ τὴν περιτομὴ τῆς πίστεως ἀπομακρύνει τὸν θάνατο. Γιατὶ ἡ πέτρα εἶναι τὸ σύμβολο τῆς ἀδιάσπαστης φύσης, τῆς ὁποίας ἡ δύναμη καὶ ἡ συνεκτικότητά της δηλώνεται μὲ τὴ σκληρότητα τῆς πέτρας. Καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἐπίσης, ἀφοῦ πέρασε τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη, τοὺς ἔκαμε περιτομὴ μὲ πέτρινα μαχαίρια, προτυπώνοντας τὴν περιτομὴ ποὺ θὰ γινόταν μὲ τὸ Πνεῦμα στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶναι πέτρα, καὶ αὐτὸν, σὰν μὲ τύπο, προδηλώνει, ὅπως μόλις εἶπα, καὶ ἡ πέτρα ποὺ ἔκανε τὴν περιτομὴ τοῦ παιδιοῦ τῆς Σεπφώρας.

Σεπφώρας παιδίον περιτεμουσα φῆφος. Ὅτε καὶ ἀπέδρα θάνατος, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ περιτομῆς τετιμηκῶς τὸ μυστήριον ἀποπεφοίτηκε τοῦ Μωσέως ὁ ἀποκτεῖναι ζητῶν, αἰνιγματωδῶς ἡμῖν ὑποφωνοῦντος τοῦ πράγματος, ὡς οὐ μόνον τῶν ἡξιωμένων τῆς ἐν Χριστῷ περιτομῆς 5 ἀπέστη θάνατος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τὸ χρῆμα, φημί δὲ δὴ τὸ Χριστοῦ μυστήριον, βεβοήθηκε τοῖς πατράσιν. Ὡσπερ γὰρ πάντες ἀπεθάνομεν ἐν Ἀδάμ, οὕτω καὶ εἰς πάντας ἢ διὰ Χριστοῦ φέρεται χάρις. Ἀπέθανε γὰρ διὰ τοῦτο, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. Οὐκοῦν ἐν καιρῷ τῆς τοῦ νέου λαοῦ περιτομῆς καὶ ἡ τῶν πατέρων συγκατωρθοῦτο ζωή.

10 Ζῶσι γὰρ Θεῷ, ζήσειν μέλοντες τουτί γὰρ ἡμῖν καὶ ἱερὸς ἔφη λόγος. Καιρὸς δὲ περιτομῆς τῆς ἐν Πνεύματι νοουμένης ἢ Χριστοῦ παρουσία, ὡς Μωσέως μὲν πρεσβύτερος, ὡς Θεός, δεύτερος δὲ καὶ μετ' αὐτόν, καθὸ πέφηεν ἄνθρωπος εἰς διακονίαν τὴν ἐφ' ἡμῖν. Ἐπιτήρει γὰρ, ὅτι προεχειρίζετο Θεός, Μωσέα μὲν πρῶτον, εἶτα συνῆψε τὸν 15 Ἀαρών, τῆς Μωσέως ἀποστολῆς τε καὶ διακονίας δευτέραν ἐν χρόνῳ προανατυπῶν τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Χριστοῦ, ὃς ἦν ἐν ἰσότητι μὲν τῇ πρὸς Μωσέα διὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἐν ὑπεροχῇ δὲ θεία καὶ ἀσυγκρίτῳ διὰ τὸ ἐκ Θεοῦ γεγεννησθαι Πατρός. Πάρα δέ σοι καὶ τοῦτο ἰδεῖν ἐξ αὐτῶν, εἴπερ ἔλοιο, τῶν ἱερῶν Γραμμάτων. «Ἐποίησαν» γὰρ, φησί, «Μωσῆς 20 καὶ Ἀαρών, καθάπερ ἐνετείλατο αὐτοῖς Κύριος, οὕτως ἐποίησαν. Μωσῆς δὲ ἦν ἐτῶν ὀγδοήκοντα, Ἀαρών δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὀγδοήκοντα τριῶν ἦν ἐτῶν, ἡνίκα ἐλάλησαν πρὸς Φαραώ». Ἀκούεις ὅπως ἄμφω μὲν ἦσθη ἐν ἴσῳ κατὰ γε τὸ ἦκειν εἰς ὀγδοηκοστὸν ἔτος, εἰ καὶ μετ' αὐτὸν εἰς διακονίαν; Οὕτω καὶ ὁ Χριστός. Ἴσος μὲν κατὰ τι τῷ Μωσῇ, 25 διὰ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ δεύτερος εἰς οἰκονομίαν, ὑπερκείμενος δὲ καὶ ὑπερανεστηκῶς, ὡς ἐν Θεότητί τε καὶ δόξῃ τῇ κατὰ τὴν ἁγίαν Τριᾶδα

ΠΑΛΛ. Ὡς σαφῆς τε καὶ ἐναργῆς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Τί δέ; οὐχὶ κάκεῖνο πρὸς τούτοις ἄξιον ἰδεῖν;

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖον;

30 ΚΥΡ. Οὐ γὰρ τοι τῆς τῶν Αἰγυπτίων ἐκδεδραμῆκασι γῆς οἱ ἐξ Ἰσραήλ, ἀλλ' οὐδ' ἂν οὕτω τὴν δυσαχθῆ τε καὶ κατεστυγημένην αὐτοῖς ἀπελύσαντο δουλείαν, μᾶλλον δέ, οὐδ' ἂν ὅλως διέδρασαν τὸν τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ πρωτοτόκοις ἐπιρριφέντα θάνατον καὶ τὴν δυσδιάφυκτον χεῖρα τοῦ ὀλοθρευτοῦ, εἰ μὴ καταθύσαντες τὸν ἄμνον εἰς τύ-

“Όταν και ὁ θάνατος δραπέτευσε καὶ τιμώντας τὸ μυστήριον τῆς περιτομῆς στὸν Χριστὸ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸν Μωυσῆ ἐκεῖνος ποῦ ζητοῦσε νὰ τὸν θανατώσει, ὑποδηλώνοντάς μας κατὰ τρόπο αἰνιγματικὸ τὸ πρᾶγμα αὐτό, ὅτι δὲν ἄφησε ὁ θάνατος μόνο ὅσους ἀξιώθηκαν τὴν περιτομὴν στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ βοήθησε καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς πατέρες τὸ γεγονός αὐτό, καὶ ἐννοῶ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. “Ὅπως δηλαδή ὅλοι πεθάναμε μὲ τὸν Ἀδάμ, ἔτσι καὶ σ’ ὅλους ἐκτείνεται ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ πέθανε γι’ αὐτὸ τὸ λόγο· γιὰ νὰ γίνῃ κύριος καὶ τῶν νεκρῶν καὶ τῶν ζωντανῶν. Ἐπομένως στὸν καιρὸ τῆς περιτομῆς τοῦ νέου λαοῦ ἀποκαθιστόταν καὶ ἡ ζωὴ τῶν πατέρων. Γιατὶ ζοῦν μέσα στὸν Θεὸ καὶ πρόκειται νὰ ζήσουν· αὐτὸ βέβαια μᾶς λέγει καὶ ὁ ἱερός λόγος. Καιρὸς τῆς πνευματικῆς περιτομῆς εἶναι ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ εἶναι πρεσβύτερος ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, ὡς Θεός, ἀλλὰ δεύτερος καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ παρουσιάστηκε ὡς ἄνθρωπος μὲ σκοπὸ νὰ μᾶς διακονήσῃ. Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι ὁ Θεὸς ὄρισε πρῶτον τὸν Μωυσῆ, ἔπειτα πρόσθεσε τὸν Ἀαρῶν, προτυπώνοντας δεύτερη χρονικὰ μετὰ τὴν ἀποστολὴν καὶ τὴν διακονίαν τοῦ Μωυσῆ τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ποῦ ἦταν ἴσος μὲ τὸν Μωυσῆ ὡς ἄνθρωπος, ὑπερεῖχε ὅμως μὲ ὑπεροχὴν θεῖαν καὶ ἀσύγκριτην, ἐπειδὴ εἶχε Πατέρα τοῦ Θεοῦ. Μπορεῖς ἀκόμα, ἂν προτιμᾷς, νὰ τὸ διαπιστώσεις αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἱερὰ Γράμματα. Γιατὶ λέγει· «Ἐκάναν ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἀαρῶν ἐκεῖνο ποῦ τοὺς διέταξε ὁ Κύριος, καὶ τὸ ἔκαναν ὅπως τοὺς εἶπε. Ὁ Μωυσῆς ἦταν ὀγδόντα ἐτῶν καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀαρῶν ἦταν ὀγδόντα τριῶν ἐτῶν ὅταν μίλησαν στὸν Φαραῶ»¹⁶. Ἀκοῦς ὅτι καὶ οἱ δύο ἦταν ἴσοι, ἐπειδὴ ἦταν στὰ ὀγδόντα τοὺς χρόνια, ἂν καὶ βέβαια ὡς πρὸς τὴν διακονίαν ἦταν ἔπειτα ἀπὸ αὐτόν; Ἔτσι καὶ ὁ Χριστός. Ἦταν ἴσος μὲ τὸν Μωυσῆ ὡς πρὸς τὸ ἀνθρώπινο μέρος, ὡς πρὸς τὴν οἰκονομία ὅμως ἦταν δεύτερος, ἂν καὶ πάνω καὶ πιὸ ψηλὰ ὡς πρὸς τὴν θεότητα καὶ τὴν δόξαν τῆς ἁγίας Τριάδας.

ΠΑΛΛ. Εἶναι σαφῆς καὶ ὀλοφάνερος ὁ λόγος σου.

ΚΥΡ. Τί ὅμως; μαζὶ μὲ αὐτὰ δὲν ἀξίζει νὰ δοῦμε καὶ τὸ ἄλλο;

ΠΑΛΛ. Ποιό;

ΚΥΡ. Δὲν βγῆκαν δηλαδή ἀπὸ τὴν γῆ τῶν Αἰγυπτίων οἱ Ἰσραηλίτες. Ἄλλ’ οὔτε ἔτσι ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὴν δυσβάσταχτη καὶ μισητὴν σ’ αὐτοὺς δουλείαν, καί, γιὰ νὰ τὸ πῶ πιὸ καλά, οὔτε κἂν θὰ εἶχαν ἀποφύγει τὸν θάνατον ποῦ ἐπιβλήθηκε στὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων καὶ τὸ δυσκολοαπόφευκτο χέρι τοῦ ἔξολοθρευτῆ, ἂν δὲν θυσίαζαν τὸν ἄμνόν σέ

πον Χριστοῦ τοῦ αἵροντος τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου. Ἐχρισαν μὲν τῷ
 αἵματι τὰς φιλίας, κατὰ τὸν σφίσι διὰ Μωσέως ὀρισθέντα νόμον· τὸ δὲ
 Χριστοῦ μυστήριον ὄπλον ὥσπερ τι καὶ ἀνατείχισμα τῆς ἐαυτῶν ἐ-
 ποιούντο ψυχῆς. Λυτικὸν γὰρ θανάτου φάρμακον ὁ Χριστοῦ θάνατος,
 5 καὶ φθορᾶς ἀμείνους οἱ τῆς μυστικῆς εὐλογίας μέτοχοι, κατὰ γε τό,
 «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ
 αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Κατεδηδοκότες δὲ τὸν ἀμνόν, ἄρτους ἀζύ-
 μους ἤσθιον ἐπ' αὐτῷ, τῶν εὐαγγελικῶν παιδευμάτων ὡς ἐν ἀζύμῳ τε
 καὶ καθαρωτάτῃ τροφῇ παραδηλοῦντος τοῦ τύπου τὴν ἀστειότητα,
 10 πλὴν ἐσομένην οὐκ ἀνιδρωτί, καὶ πικρίας δίχα τῆς κατὰ τὰς θλίψεις.
 Τοιγάρτοι πικρίδας συνεσθίεσθαι τοῖς ἄρτοις τοῖς οὐκ ἐξυμωμένοις,
 τὴν ἄδολον καὶ καθαρωτάτην ἐν Χριστῷ ζωὴν οὐ δίχα πικρίας ἐσομέ-
 νην ὑποδηλοῖ. Συνεισκομιστέον τοιγαροῦν ἀναγκαίως ταῖς ἀζύμοις
 τροφαῖς τὴν πικρίδα. «Πάντες γὰρ οἱ θέλοντες ζῆν ἐν Χριστῷ, διω-
 15 χθήσονται», φησίν. Πλὴν οἳ γε τοῦτο παθόντες, μακάριοι. Συμπιάσχον-
 τες γὰρ καὶ συμβασιλεύσουσι, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Μὴ ἐξοίχεται ποι
 πρὸς τὸ ἀκαλλὲς ὁ λόγος

ΠΑΛΛ. Οὐδαμῶς.

προτύπωση τοῦ Χριστοῦ ποῦ σηκώνει τίς ἁμαρτίες τοῦ κόσμου. "Αλειψαν με τὸ αἷμα τ' ἀνώφελα, σύμφωνα με τὴν ἐντολὴ τοῦ Μωυσῆ ποῦ τοὺς δόθηκε, καὶ τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ τὸ ἔκαναν ὄπλο κατὰ κάποιο τρόπο καὶ προτείχισμα τῆς ψυχῆς τους. Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι φάρμακο διαλυτικὸ τοῦ θανάτου καὶ εἶναι ἄθικτοι ἀπὸ τὴ φθορὰ οἱ μέτοχοι τῆς μυστικῆς εὐλογίας σύμφωνα με τὸν λόγο· «Σᾶς διαβεβαιώ-νω, ὅποιος τρώγει τὴ σὰρκα μου καὶ πίνει τὸ αἷμα μου, ἔχει ζωὴ αἰώ-νια»¹⁷. Τρώγοντας τὸν ἄμνόν, ἔτρωγαν μαζί ψωμιὰ ἄζυμα. Μὲ αὐτὸν τὸν τύπο ὑποδηλωνόταν με τὴν ἄζυμη καὶ καθαρὴ τροφή τὸ κάλλος τῶν εὐαγγελικῶν διδαγμάτων, ποῦ θὰ κατορθωνόταν ὄχι χωρὶς ἰδρώτα καὶ δίχως τὴν πίκρα τῶν θλίψεων. Γι' αὐτὸ μαζί με τὰ ἄζυμα ψωμιὰ πρέπει νὰ τρῶνε καὶ πικρίδες. Ἐπομένως μαζί με τὴν ἄζυμη τροφή πρέπει νὰ ἔχομε καὶ τὴν πικρίδα (θλίψη). Γιατὶ λέγει· «Ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ ζοῦν σύμφωνα με τὸν Χριστό, θὰ καταδιωχθοῦν»¹⁸. "Ὅσοι ὅμως θὰ τὸ πάθουν αὐτὸ θὰ εἶναι μακάριοι. Γιατὶ σύμφωνα με τὴ Γραφή, πάσχοντας μαζί του, ἐπόμενο εἶναι ὅτι καὶ θὰ βασιλεύσουν μαζί του¹⁹. Μήπως ὁ λόγος μου ξέφυγε πρὸς τὸ ἀνάρμοστο;

ΠΑΛΛ. Καθόλου.

17. Ἰω. 6, 55.

18. Β' Τιμ. 3, 12.

19. Ρωμ. 8, 18.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

“Οτι ἀμήχανον διαφυγεῖν τὸν ἐξ ἁμαρτίας θάνατον καὶ τὴν τοῦ διαβόλου πλεονεξίαν, εἰ μὴ δι’ ἁγιασμοῦ τοῦ κατὰ Χριστόν καὶ ὅτι οὐκ ἐν νόμῳ ἢ δικαίωσις, ἀλλ’ ἐν Χριστῷ.

Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ τῆς θυσίας ὁ τρόπος τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ εὖ μάλα
5 διεπεραίνετο, καὶ τὰ μὲν τῶν Αἰγυπτίων πρωτότοκα διολώλει λοιπόν,
ἀπεσώδει δὲ τῶν ἡγιασμένων ὡς ἐν τύπῳ Χριστὸς τὸν ὀλοθρευτήν, τό-
τε δὴ μόλις τῆς τῶν κρατούτων ἐκθέοντες γῆς, καὶ πρὸς τὴν ἐπηγγελ-
μένην αὐτοῖς ἀφικέσθαι διασπεύδοντες, οὐκ εὐθυδρομοῦσιν εἰς αὐτήν,
περιαγωγαῖς δὲ ὥσπερ ταῖς ἐπὶ θάτερα τῆς εὐθείας ἀπεκομίζοντο.
10 Γράφει μὲν γὰρ ὧδε πάλιν «Ὡς δὲ ἐξαπέστειλε Φαραὼ τὸν λαόν, οὐχ
ᾠδήγησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς ὁδὸν γῆς Φιλιστιεῖμ, ὅτι ἐγγὺς ἦν. Εἶπε γὰρ
ὁ Θεός· Μὴποτε μεταμελήσῃ τῷ λαῷ ἰδόντι πόλεμον, καὶ ἀποστρέψῃ
εἰς Αἴγυπτον. Καὶ ἐκύνκλωσεν ὁ Θεὸς λαὸν αὐτοῦ ὁδὸν τὴν εἰς ἔρημον
εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν».

15 ΠΑΛΛ. Τί δὴ ἄρα κἂν τούτῳ τὸ κεκρυμμένον;

ΚΥΡ. Ἐκβασανιστέον, εἰ δοκεῖ. Σύνες γὰρ ὅτι παρακειμένης ὁ-
δοῦ τῆς ἐπ’ εὐθείας αὐτοῖς, καὶ βραχυποροῦντας ἐξὸν ἀφικέσθαι συν-
τόμως (ἐγγὺς γὰρ ἦν, φησί, τῆς ἐπαγγελίας ἢ γῆ), δῆλον ὅτι δι’ ἐτέρας

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΗΘΙΝΗΣ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

Ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ διαφύγομε τὸ θάνατο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν ἐξουσία τοῦ διαβόλου, ἂν ὄχι μὲ τὸν ἁγιασμό τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι ἡ δικαίωση δὲν γινεται μὲ τὸν νόμο, ἀλλὰ μὲ τὸν Χριστό.

Ἐφοῦ οἱ Ἰσραηλίτες ἔφεραν ἄριστα σὲ πέρας αὐτὸν τὸν τρόπο τῆς θυσίας καὶ τὰ πρωτότοκα τῶν Αἴγυπτίων εἶχαν τελικὰ ἐξολοθρευθεῖ καὶ ἀπομάκρυνε ἀπὸ τοὺς ἁγιασμένους, σὺν σὲ τύπο, ὁ Χριστὸς τὸν ἐξολοθρευτή, τότε λοιπὸν μόλις βγῆκαν ἀπὸ τὴ γῆ τῶν ἐξουσιαστῶν, σπεύδοντας νὰ φτάσουν στὴ γῆ πού τοὺς εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ Θεός, δὲν βιάδιζαν κατ' εὐθείαν σ' αὐτήν, ἀλλὰ πήγαιναν μὲ περιπλανήσεις πότε στ' ἄριστερὰ καὶ πότε στὰ δεξιὰ τοῦ δρόμου τους. Γιατὶ γράφει πάλι ὡς ἑξῆς: «Ὅταν ὁ Φαραὼ ἄφησε ἐλεύθερο τὸν λαό, δὲν τοὺς ὀδήγησε ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν δρόμο μέσω τῆς γῆς τῶν Φιλισταίων, πού ἦταν κοντὰ ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Σκέφθηκε ὁ Θεός, μήπως ὁ λαὸς συναντήσῃ πόλεμο ἀπὸ τοὺς Φιλισταίους καὶ ἀλλάζοντας γνώμη ἐπιστρέψῃ στὴν Αἴγυπτο. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἔδωσε ἐντολὴ στὸν λαὸ του νὰ πορευθοῦν κυκλικὰ, ἀκολουθώντας τὸν δρόμο πού ὀδηγεῖ μέσω τῆς ἐρήμου στὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα»¹.

ΠΑΛΛ. Ποιὸ ἄραγε μυστήριον κρύβεται ἐδῶ;

ΚΥΡ. Νὰ τὸ ἐξετάσομε λοιπὸν ἂν θέλεις. Καταλαβαίνεις δηλαδή, ὅτι, ἐνῶ εἶχαν δρόμο μπροστά τους, πού τοὺς ὀδηγοῦσε κατ' εὐθείαν στὸν προορισμό τους καὶ μπορούσαν νὰ φτάσουν σύντομα περπατών-

αὐτοὺς ἀπεκόμιζε, τῆς ἐν κύκλῳ μακροῦ, τὸ ἔτοιμον εἰς ἀπόστασιν, καὶ τὸ ἀσχέτως ἔτι κατανευκὸς εἰς δειλίαν τῶν πάλαι προεγνωκῶς ὁ πάντων Δημιουργός.

ΠΑΛΛ. Οὐδέν τι μαῖλλον ἔστι σαφῆς ὁ λόγος

5 ΚΥΡ. Ἰτέον δὴ οὖν ἐπὶ θεωρίαν τὴν πνευματικὴν, τοὺς ἀπὸ ζωῆς κοσμικῆς καὶ δαμονιάδους πλεονεξίας, ὥσπερ τινὸς γῆς Αἰγυπτίων ἀπαίροντας, ὁδὸς εὐθεία καὶ ὀλίγη παντελῶς ἀποφέρει πρὸς ἀγιασμόν, καὶ εἰς ἐλπίδα τὴν παρὰ Θεῶ, πίστις ἢ ἐν Χριστῷ καὶ ἢ κατ' αὐτὸν δικαίωσις, κατὰ γε τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου σοφῶς εἰρημένον· «Ἐγ-
10 γὺς σου τὸ ρῆμά ἐστιν ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τοῦτ' ἔστι τὸ ρῆμα τῆς πίστεως ὃ κηρύσσομεν, ὅτι, εἰάν ὁμολογήσης ἐν τῷ στόματί σου ὅτι Κύριος Ἰησοῦς, καὶ πιστεύσης ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ· καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν». Ταύτην οὖν ἄρα
15 τὴν οὕτως ἀγχοῦ καὶ συνεσταλμένην ὁδὸν διαστείχειν οὐκ ἠφίει τοὺς πάλαι Θεός ἐπενόει δὲ ὥσπερ τινὰ κύκλον τὴν ἐπ' εὐθείας οὐκ ἔχοντα, τὸν ἐν περιστροφαις λόγων καὶ ἐν αἰνίγματι νόμον μακροτέραν ἔχοντα καὶ οὐκ ἀταλαίπωρον τὴν παιδαγωγίαν, ἔν', ὥσπερ τινὰ μελέτησιν τῶν τελειότερων τὰ ἐν σκιαῖς ἔχοντες καὶ προκατηχούμενοι τὸ μυστήριον,
20 μὴ τοῖς τυχοῦσιν ἀπλῶς καταπτοοῖντο δείμασιν, εἰς ἀποδρομὴν καὶ ἀπόστασιν τὴν ἀπὸ Χριστοῦ, προγεγυμνασμένοι δὲ ὥσπερ καὶ ἀναμανθάνοντες τὸ ἀληθῶς ὠφελοῦν, ἔτοιμότεροι μὲν ἂν εἶεν πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἔφεσίν τε καὶ προθυμίαν, ἐρηρυσμένην δὲ καὶ ἀ[να]κατάσειστον ἔχοιεν τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπησιν. Διὰ μακροῦς οὖν
25 ὥσπερ καὶ οὐκ εὐθείας ὁδοῦ, τῆς κατὰ τὸ γράμμα λατρείας, παιδαγωγός ἦν ὁ νόμος. Χριστὸς δὲ οὐχ οὕτω. Παρέδειξε γὰρ ἡμῖν τὴν εἰς εὐθὺ καὶ ἀγχοῦ, τοῦτ' ἔστι, τὴν διὰ πίστεως, μεταχαλκεύων εἰς εὐτολμίαν, καὶ εἰς τὸ χρῆναι λοιπὸν κατανδρίζεσθαι τῶν ἀνθεστηκότων ἔληπαθεῖν δὲ ὅτι μάλιστα φιλεῖν ὑπὲρ τε τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ταῖς τοῦ δια-
30 βόλου μεθοδείαις ἀντιφέρεσθαι γεννικῶς, ἐκεῖνό που τάχα τὸ ἐν

2. Ρωμ. 10, 8-10.

3. Ἦσ. 50, 9.

ντας λίγο (γιατι ἦταν, λέγει, κοντά ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας), εἶναι φανερό ὅτι τοὺς πῆγαινε ἀπὸ ἄλλο δρόμο, πού ἀκολουθοῦσε μεγάλο κύκλο, προβλέποντας ὁ Δημιουργός τὴν προθυμία τους γιὰ ἀποστασία καὶ τὴν ἀσυγκράτητη ἀκόμα τάση τῶν παλαιῶν στὴ δειλία.

ΠΑΛΛ. Δὲν ἔγινε ἀκόμα ὁ λόγος πολὺ σαφής.

ΚΥΡ. "Ἄς περᾶσομε λοιπὸν στὴν πνευματικὴ ἐξέταση τοῦ πράγμα-
τος. "Ὅσοι ἀναχωροῦν ἀπὸ τὴν κοσμικὴ ζωὴ καὶ τὴν τυραννία τῶν δαι-
μόνων, σὰν ἀπὸ κάποια γῆ αἰγυπτιακὴ, δρόμος εὐθύς καὶ τελείως
σύντομος ὁδηγεῖ στὸν ἀγιασμό καὶ στὴν ἐλπίδα κοντὰ στὸν Θεό, ἡ
πίστη στὸν Χριστό καὶ ἡ δικαίωση πού παρέχεται ἀπ' αὐτόν, σύμφωνα
μ' αὐτὸ πού εἶπε ὁ Παῦλος μὲ σοφία· «Εἶναι κοντά σου ὁ λόγος, στὸ
στόμα σου καὶ στὴν καρδιά σου, δηλαδή ὁ λόγος τῆς πίστεως πού κη-
ρύττουμε. Γιατί, ἂν ὁμολογήσεις μὲ τὸ στόμα σου, ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ
Κύριος, καὶ πιστέψεις μὲ τὴν καρδιά σου, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἀνέστησε ἀπὸ
τοὺς νεκρούς, θὰ βρεῖς τὴ σωτηρία. Γιατί πραγματικὰ ὅποιος πιστεύει
μὲ τὴν καρδιά του ὁδηγεῖται στὴ δικαίωση, κι ὅποιος ὁμολογεῖ τὴν
πίστη του μὲ τὸ στόμα ὁδηγεῖται στὴ σωτηρία»². Αὐτόν λοιπὸν τὸν τόσο
κοντινὸ καὶ σύντομο δρόμο δὲν ἄφηνε τοὺς παλαιούς ὁ Θεὸς νὰ διασχύ-
σουν, ἀλλ' ἐπινοοῦσε ἕναν κατὰ κάποιο τρόπο κυκλικὸ δρόμο πού δὲν
εἶχε καθόλου ἴσια πορεία, τοὺς λόγους μὲ περιστροφές καὶ τὸν νόμο μὲ
αἰνίγματα, πού ἔδινε μακρότερη καὶ ὄχι ἀβασάνιστη τὴν παιδαγωγία,
ὥστε, ἔχοντας κατὰ κάποιο τρόπο ἕνα εἶδος μελέτης τῶν τελειότερων
ἀπὸ τὰ ὅσα βρίσκονται στὴ σκιά, νὰ προδιδαχθοῦν τὸ μυστήριον καὶ νὰ
μὴ καταπτοηθοῦν μὲ τοὺς τυχόντες φόβους σὲ ἀπομάκρυνση καὶ ἀπο-
στασία ἀπὸ τὸν Χριστό, καὶ ὄντας κατὰ κάποιο τρόπο προγυμνασμένοι
καὶ μαθαίνοντας τὸ ἀληθινὰ ὠφέλιμο, θὰ εἶναι προθυμότεροι γιὰ τὴν
ἐπιθυμία καὶ τὴν προθυμία στὴν ἀλήθεια, ἔχοντας στηριγμένη καὶ
ἀκλόνητη τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό. Μὲ μακρὺ λοιπὸν κι ὄχι εὐθὺ δρόμο,
τὸν δρόμο τῆς λατρείας τοῦ γράμματος, ἦταν παιδαγωγὸς ὁ νόμος. Δὲν
γίνεται ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τὸν Χριστό. Γιατί μᾶς ἔδειξε τὸν εὐθὺ καὶ σύντο-
μο δρόμο, δηλαδή τὸν δρόμο τῆς πίστεως, μεταχωνεύοντάς τον σὲ τόλμη
καὶ στὴν ἀνάγκη νὰ στεκόμαστε μὲ ἀνδρεία ἀπέναντι σ' ὅσους μᾶς
πολεμοῦν. Ν' ἀγαπᾶμε ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερο νὰ κακοπαθοῦμε
γιὰ τὸ ἀγαθὸ καὶ νὰ ἀντιμετωπίζομε μὲ γενναιότητα τὶς μεθοδίες τοῦ
διαβόλου, λέγοντας ἐκεῖνο πού εἶπε ὁ προφήτης· «Νὰ, ὁ Κύριος εἶναι
βοηθὸς μου· ποιὸς θὰ μοῦ κάνει κακό;»³. Καὶ αὐτὸ βέβαια πού μᾶς

ἀξιάγαστον εὐτολμίαν ἐμποιοῦν εἶη δὴ που πάντων ἂν ἕτερον οὐδέν, παρὰ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν, τοῦτ' ἔστι, τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος μέθεξίν τε καὶ κοινωνίαν.

ΠΑΛΛ. Συνίημι ὁ φής, καὶ σὲ τῆς ἀγχινοίας ἀγαμαί.

5 ΚΥΡ. Καὶ τόν γε τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας καιρὸν κατασημήνειεν ἂν εὐθύς τὸ παρεξευγμένον. «Πέμπτη» γάρ, φησί, «γενεᾶ ἀνέβησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐκ γῆς Αἰγύπτου». Ἐκλελυτρώμεθα γὰρ ἐκ δουλείας, καὶ μὴν καὶ πόνων τῶν ἐν εἰκαίοις περισπασμοῖς, καὶ ταλαιπωρίας τῆς
10 περὶ γῆν τε καὶ χοῦν (συνίης δὲ ὁ φημι), κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παραβολήν, ὡς ἐν πέμπτῃ γενεᾷ τῷ πέμπτῳ καιρῷ. «Ὁμοία γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότη, ὅστις ἐξῆλθεν ἄμα πρῶτὶ μεσθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ». Τουτί δὲ καὶ περὶ τὴν ἕκτῃν τε καὶ τὴν ἐνάτῃν ἔφη δοῶν «Περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτῃν, εὗρεν ἄλλους ἀργούς, ἔφη τε πρὸς ἐκείνους· Τί ἐστήκατε ὧδε ὅλην τὴν
15 ἡμέραν ἀργοί; ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς ἐργάζεσθε εἰς τὸν ἀμπελῶνά μου». Ἐθρεὶ δὴ οὖν, ὡς ἐν πέμπτῃ γενεᾷ πεμπομένους εἰς τὸν ἀμπελῶνα τοὺς τελευταίους, καὶ ἐν καιροῖς τοῖς ἐσχάτοις, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀπάντων ζωῆς ὑπομεμένηκε σφαγὴν. Τοιγάρτοι καὶ ὁ Μωσέως διετύπου νόμος, λαμβάνεσθαι μὲν τὸν ἀμνὸν
20 ἀπὸ δεκάτης τοῦ πρώτου μηνός, σφάζεσθαι δὲ πρὸς ἐσπέραν τῆς τσσαρεσκαιδεκάτης τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἵν' ἐν ταυτῷ καὶ ὁ πέμπτος ἡμῶν καιρός, ὡς ἐν ἡμέρᾳ τῇ πέμπτῃ, καὶ τοῖς ἐπὶ τέλει τοῦ αἰῶνος, τὴν τοῦ Σωτῆρος γενέσθαι σφαγὴν διὰ τοῦ, «πρὸς ἐσπέραν», σημαίνεται.

ΠΑΛΛ. Ἐπας οὖν, ὡς ἔοικε, τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ὁ σκοπὸς
25 εἰς τὸ Χριστοῦ βλέπει μυστήριον;

ΚΥΡ. Παντάπασι μὲν οὖν τέλος γὰρ νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός· «Ἐπεὶ μηδέ ἐστιν ὄνομα ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς». Ἐφη γὰρ ὧδε τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητής, καὶ γείτων ἢ δεῖξις, εἰ τοῖς ἐφεξῆς προσβάλλομεν. «Ἐξάραντες», φησὶν, «οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐκ Σοκχώθ, ἐστρατοπέδευσαν ἐν Ὀθῶμ παρὰ τὴν ἔρημον· ὁ δὲ Θεὸς ἠγεῖτο αὐτῶν, ἡμέρας μὲν ἐν στύλῳ νεφέλης, δεῖξαι αὐτοῖς τὴν ὁδόν, τὴν δὲ νύκτα ἐν στύλῳ πυρός· οὐκ

προκαλεῖ τὴν τόσο ἀξιοθαύμαστη τόλμη δὲν εἶναι κανένα ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα, ἀλλὰ μονάχα ἡ δύναμη ἀπὸ τὸν οὐρανό, δηλαδή ἡ μέθεξι καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

ΠΑΛΛ. Καταλαβαίνω αὐτὸ πού λές καὶ θαυμάζω τὴν εὐστροφία τοῦ πνεύματός σου.

ΚΥΡ. Θὰ μπορούσε βέβαια νὰ καταδηλώσει εὐθύς καὶ τὸν καιρὸ τῆς σωτηρίας μέσω τοῦ Χριστοῦ αὐτὸ πού ἀναφέρεται συνδεδεμένο μὲ τὸ παραπάνω. Γιατὶ λέγει· «Τὴν πέμπτη γενεὰ ἐξῆλθαν οἱ Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο»⁴. Γιατὶ ἐλευθερωνόμαστε τόσο ἀπὸ τὴ δουλεία καὶ ἀπὸ τοὺς πόνους σὲ μάταιους περισπασμούς, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία γύρω ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τὸ χῶμα (ἐννοεῖς αὐτὸ πού λέγω), κατὰ τὴν πέμπτη γενεὰ, σύμφωνα μὲ τὴν εὐαγγελικὴ περικοπή, δηλαδή τὴν πέμπτη διαδοχὴ τῶν χρόνων. Γιατὶ λέγει· «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν μοιάζει μὲ ἄνθρωπο οἰκοδεσπότη, πού βγήκε, μόλις ξημέρωσε, νὰ μισθώσει ἐργάτες γιὰ τὸ ἀμπέλι του»⁵. Πρόσεχε λοιπόν, ὅτι οἱ τελευταῖοι στέλνονται στὸ ἀμπέλι κατὰ κάποιον τρόπο τὴν πέμπτη γενεὰ καὶ σὲ καιροὺς ἔσχατους, ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Μονογενῆς καὶ ὑπέμεινε τὴ σφαγὴ γιὰ τὴ ζωὴ ὅλων. Γι' αὐτὸ λοιπόν καὶ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ὄριζε νὰ παίρνουν τὸν ἀμνὸ ἀπὸ τὴ δέκατη ἡμέρα τοῦ πρώτου μήνα καὶ νὰ τὸν σφάζουν πρὸς τὸ βράδυ τῆς δέκατης τέταρτης ἡμέρας τοῦ ἴδιου μήνα, ὥστε ταυτόχρονα καὶ ἡ πέμπτη διαδοχὴ τῶν χρόνων νὰ σημαίνεται μὲ τὸ «πρὸς τὸ βράδυ», σὰν ἡ πέμπτη γενεὰ, κατὰ τὴν ὁποία ἔγινε ἡ σφαγὴ τοῦ Σωτήρα.

ΠΑΛΛ. Ὅλος λοιπόν ὁ σκοπὸς τῆς θεόπνευστης Γραφῆς, ὅπως φαίνεται, ἀποβλέπει στὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ⁶.

ΚΥΡ. Μὲ κάθε τρόπο βέβαια· γιατί ἡ κατάληξι τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν εἶναι ὁ Χριστός. Γιατὶ «δὲν ὑπάρχει κανένα ὄνομα κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ δοσμένο στοὺς ἄνθρώπους, μὲ τὸ ὁποῖο πρέπει ἐμεῖς νὰ σωθοῦμε»⁷. Αὐτὸ εἶπε ὁ μαθητὴς τοῦ Σωτήρα καὶ εἶναι εὐκόλη ἡ ἀπόδειξι τοῦ πράγματος, ἂν ἐξετάσομε ὅσα ἀκολουθοῦν. Γιατὶ λέγει· «Ἀφοῦ ἀναχώρησαν οἱ Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὴ Σοκχώθ, στρατοπεύδυσαν στὴν Ὀθὼμ κοντὰ στὴν ἔρημο· ὁ Θεὸς ἦταν ὁδηγὸς τους, τὴν ἡμέρα μὲ νεφέλη ὑπὸ μορφὴ στύλου, γιὰ νὰ τοὺς δείχνει τὸν δρόμο, καὶ τὴ νύχτα μὲ πύρινο στύλο· ὁ στύλος τῆς φωτιᾶς δὲν χάθηκε ποτὲ ἀπὸ τὰ μάτια

6. Β' Τιμ. 3, 16.

7. Πράξ. 4, 12.

ἐξέλιπεν ὁ στύλος τοῦ πυρός νυκτὸς ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ». Ὁραῖς ὅπως τῆς τῶν Αἰγυπτίων γῆς ἐκπεφοιτηκῶτων τῶν ἐξ Ἰσραὴλ καθηγεῖτο Θεὸς ἐν στύλῳ νεφέλης καὶ πυρός; ἐγράφετο δὲ δι' ἀμφοῖν ὁ Χριστός

5 ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Πρῶτον μὲν, ὅτι στύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας ἐστὶν ἀκατάσειστόν τε καὶ ἄθραυστον παντελῶς, καὶ ἀνέχων τῆς γῆς ὑψοῦ. Ἀπηλλάγμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ τοῦ φρονεῖν τὰ σαρκός, καὶ τοῖς ἐπιγεῖοις ἐγκαλινδεῖσθαι κακοῖς αἰρόμεθα δὲ ὡσπερ ὑψοῦ δι' αὐτοῦ, ἄνω
10 φρονουῦντες, καὶ ἐν οὐρανῷ πολιτευόμενοι. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν». Ἐφη δέ που Χριστός καὶ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ περὶ τε τῆς γῆς καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων «Ἐγὼ ἐστερέωσα τοὺς στύλους αὐτῆς». Ἐστερεώθησαν γὰρ οἱ τὴν γῆν ἀνέχοντες ἅγιοι μαθηταὶ τὴν ἐξ ὑψους δύναμιν, τοῦτ' ἐστὶ, τὴν διὰ
15 τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριν ἀμφιασάμενοι. Στύλοι δὲ ἦσαν αὐτοί, κατὰ συμμορφίαν τὴν ὡς πρὸς Χριστόν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν τὴν ἐν χάριτι διὰ Πνεύματος Ἐκδέξῃ δὴ οὖν οὐχ ἑτέρου του χάριν, ἢ ὣν ἔφαμεν ἀρτίως, στύλον ἡμῖν ὠνομάσθαι Χριστόν· καθηγεῖτό γε μὴν ἡμέρας μὲν οὔσης, ἐν στύλῳ νεφέλης, τὴν δὲ νύκτα, φησὶν, ἐν στύλῳ πυρός,
20 δεῖξαι αὐτοῖς τὴν ὁδόν. Νύκτα μὲν ὀνομάζειν ἔθος τῆ θείᾳ Γραφῇ, τὸν πρὸ τῆς ἐπιδημίας καιρόν, καθ' ὃν ἔτι τυραννοῦντος τοῦ Σατανᾶ, κατεκράτει τῶν ἐπὶ τῆς γῆς τῆς ἀγνωσίας ὁ σκότος ἡμέραν δὲ αὐτῆς, τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας τὸν χρόνον, καθ' ὃν πεφωτίσαμεθα, τὰς τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας αὐγὰς εἰσδεξάμενοι κατὰ νοῦν, καὶ τὸν τῆς
25 δικαιοσύνης ἥλιον τοῖς τῆς καρδίας ὄμμασι βλέποντες καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ Παῦλος περὶ τοῦ χρόνου τοῦ πρὸ τῆς ἐπιδημίας καὶ τοῦ κατ' αὐτήν «Ἡ νύξ πρόκοψεν, ἢ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν· ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα τοῦ φωτός ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν». Νοουμένου τοιγαροῦν εἰς νύκτα τοῦ
30 πάλαι καιροῦ, εἰς ἡμέραν δὲ αὐτῆς τοῦ καθ' ὃν γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, φαμὲν ὅτι προηγεῖτο μὲν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ἐν εἴδει πυρός, ὡς ἐν

8. Ἐξ. 13, 20-22.

9. Ψαλμ. 46, 10.

ὄλου τοῦ λαοῦ κατὰ τὴ νύχτα»⁸. Βλέπεις, πῶς ὅταν ἀναχωροῦσαν οἱ Ἰσραηλίτες ἀπὸ τῆ χώρα τῶν Αἴγυπτίων ἦταν ὁδηγός τους ὁ Θεὸς μετὰ τὴ μορφὴ στύλου νεφέλης καὶ φωτιᾶς; Καὶ μετὰ τὰ δύο προδιαγραφόταν ὁ Χριστός.

ΠΑΛΛ. Μὲ ποιὸ τρόπο;

ΚΥΡ. Πρῶτα, ἐπειδὴ εἶναι στύλος καὶ στήριγμα τῆς ἀλήθειας, τελείως ἀκλόνητο καὶ ἀσύντριπτο, καὶ ἀνεβαίνει ψηλὰ ἀπὸ τὴ γῆ. Γιατὶ μετὰ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ ἔχουμε ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὸ φρόνημα τῆς σάρκα καὶ ἀπὸ τὸ κύλισμα στὰ ἐπὶ γῆ κακά, καὶ ἀνεβαίνουμε ψηλὰ μέσω αὐτοῦ, ἔχοντας τὸ φρόνημά μας στὰ οὐράνια καὶ ζώντας στὸν οὐρανό. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Οἱ ἰσχυροὶ τοῦ Θεοῦ ὑψώθηκαν πολὺ πάνω ἀπὸ τὴ γῆ»⁹. Καὶ ὁ Χριστὸς λέγει κάπου μετὰ τὸ στόμα τοῦ Δαβὶδ γιὰ τὴ γῆ καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους· «Ἐγὼ στερέωσα τοὺς στύλους τῆς»¹⁰. Στερεώθηκαν δηλαδὴ οἱ ἅγιοι μαθητὲς, ποὺ στηρίζουν τὴ γῆ, μετὰ τὴ δύναμη ἀπὸ ψηλά, δηλαδὴ φορώντας τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ἦταν στύλοι, λόγω τῆς συμμορφίας τους μετὰ τὸν Χριστό καὶ τῆς ὁμοίωσής τους μετὰ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Θὰ δεχθεῖς λοιπὸν ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει ὀνομαστῆ στύλος ὄχι γιὰ κάποιον ἄλλο λόγο, ἀλλὰ γιὰ ὅσα εἶπαμε πρὶν λίγο. Γιατὶ τοὺς ὁδηγοῦσε, λέγει, ὅταν ἦταν ἡμέρα μετὰ στύλο νεφέλης καὶ τὴ νύχτα μετὰ στύλο φωτιᾶς, γιὰ νὰ τοὺς δείχνει τὸν δρόμο. Νύχτα ἢ ἁγία Γραφή συνηθίζει νὰ ὀνομάζει τὸν χρόνον πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν ὅποιον, ἔχοντας ἀκόμα τὴν ἐξουσία ὁ Σατανᾶς, κυριαρχοῦσε πάνω στοὺς ἀνθρώπους μέσα στὸ σκοτάδι τῆς ἀγνωσίας. Ἡμέρα πάλι λέγει τὸν χρόνον τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτήρα, κατὰ τὸν ὅποιον ἔχομε φωτισθεῖ, ἀφοῦ δεχθήκαμε στὸ νοῦ μας τὴν λάμψη τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας καὶ βλέπουμε μετὰ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ αὐτὸ ὁ Παῦλος λέγοντας γιὰ τὸν καιρὸ πρὶν ἀπὸ τὴ ἐπιδημία καὶ γιὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐπιδημίας. «Ἡ νύχτα ὅπου νὰ ἔναι φεύγει, καὶ ἡ ἡμέρα πλησιάζει· γι' αὐτὸ ἅς πετάξομε ἀπὸ πάνω μας τὰ ἔργα τοῦ σκοτοῦ, καὶ ἅς φορέσομε τὰ ὄπλα τοῦ φωτός. Ἡ συμπεριφορὰ μας ἅς εἶναι κόσμια, τέτοια ποὺ ταιριάζει στὴν ἡμέρα»¹¹. Ἐννοώντας λοιπὸν ὡς νύχτα τὸν παλαιὸ καιρὸ, καὶ ὡς ἡμέρα τὸν καιρὸ ποὺ ἐγένετο ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, λέμε ὅτι προχωροῦσε μπροστὰ ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες μετὰ τὴ μορφὴ φωτιᾶς, κατ' ἀναλογία μετὰ τὸν νόμον ποὺ κατακρίνει καὶ τιμωρεῖ (γιατὶ ἡ φωτιὰ εἶναι σημεῖο τιμωρίας), ἐνῶ

10. Ψαλμ. 74, 4.

11. Ρωμ. 13, 12-13.

τῶ κατακρίνοντί τε καὶ κολάζοντι νόμῳ (κολάσεως γὰρ σημεῖον τὸ πῦρ), ἡμῶν δὲ ἐν εἶδει νεφέλης, ὡς ἐν τύπῳ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ τῆς δι' ὕδατος σωτηρίας. Ἡ οὐχ ὕδωρ ἢ νεφέλη;

ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ;

5 ΚΥΡ. Ἐκπεφοιτηκότων δὲ τῆς Αἰγυπτίων τῶν ἐξ Ἰσραήλ, ἀνεκαίετο πρὸς ὄργας ὁ πάλαι πλεονεκτῶν, τοῦτ' ἔστιν ὁ Φαραῶν, καὶ διώκειν ἐπεχείρει. «Ἐξευξε γάρ», φησί, «τὰ ἄρματα αὐτοῦ καὶ πάντα τὸν λαὸν συναπενέγκαι μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ λαβὼν ἑξακόσια ἄρματα ἐκλεκτὰ καὶ πᾶσαν τὴν ἵππον τῶν Αἰγυπτίων, καὶ τριστάτας ἐπὶ
10 πάντων». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν «Ἀναβλέψαντες δὲ οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὄρωσιν, καὶ ἰδοὺ οἱ Αἰγύπτιοι ἐστρατοπέδευσαν ὀπίσω αὐτῶν, καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα. Ἀνεβόησαν δὲ οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ πρὸς Κύριον, καὶ κατεφέροντο τοῦ Μωσέως ἀναφανδὸν λέγοντες· Παρὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν μνήματα ἐν γῆ Αἰγύπτῳ, ἐξήγαγες ἡμᾶς θανατῶσαι ἐν τῇ ἐρήμῳ; τί τοῦτο ἐποίησας ἡμῖν ἐξαγαγῶν ἡμᾶς ἐξ
15 Αἰγύπτου; Οὐ τοῦτο ἦν τὸ ρῆμα ὃ ἐλάλήσαμεν πρὸς σὲ ἐν Αἰγύπτῳ, λέγοντες, Πάρες ἡμᾶς ὅπως δουλεύσωμεν Αἰγυπτίοις; Κρεῖσσον γὰρ ἡμᾶς δουλεύειν Αἰγυπτίοις, ἢ ἀποθανεῖν ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ». Πρὸς τὰ τοιάδε Μωσῆς «Θαρσεῖτε», φησί, «στῆτε καὶ ὁρᾶτε τὴν σωτηρίαν
20 τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου ἣν ποιήσει ἡμῖν σήμερον. Ὁν τρόπον γὰρ ἐώρακατε Αἰγυπτίους σήμερον, οὐ προσθήσεσθε ἔτι ἰδεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον. Κύριος πολεμήσει ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὑμεῖς σιγήσετε. Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωσῆν· Τί βοᾷς πρὸς με; λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, καὶ ἀναξενξάτωσαν· καὶ σὺ ἔπαρον τὴν ράβδον σου, καὶ ἔκτεινον τὴν
25 χεῖρά σου ἐπὶ τὴν θάλασσαν, καὶ ξήρανον αὐτήν. Καὶ εἰσελθέτωσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ εἰς μέσον τῆς θαλάσσης κατὰ τὸ ξηρὸν». Καὶ τὸν γε τῆς ἐπικουρίας τρόπον φανερὸν ἐποίει Θεός· «Ἐξῆρε γὰρ ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ ὁ προπορευόμενος τῆς παρεμβολῆς τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, καὶ ἐπορεύθη ἐκ τῶν ὀπισθεν· ἐξῆρε δὲ καὶ ὁ στύλος τῆς νεφέλης ἀπὸ
30 προσώπου αὐτῶν, καὶ ἔστη ἐκ τῶν ὀπίσω αὐτῶν· καὶ εἰσῆλθεν ἀνὰ μέσον τῆς παρεμβολῆς τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ἀνὰ μέσον παρεμβολῆς Ἰσραήλ, καὶ ἔστη, καὶ ἐγένετο σκότος καὶ γνόφος· Καὶ διῆλθεν ἡ νύξ, καὶ οὐ συνέμιξαν ἀλλήλοις ὄλην τὴν νύκτα». Καὶ ταυτὶ μὲν ἡμῖν ὁ τῆς

12. Ἐξ. 14, 6-7.

13. Ἐξ. 14, 10-12.

μπροστά από ἡμᾶς προχωρεῖ μὲ τὴ μορφὴ νεφέλης, πού εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ τῆς σωτηρίας μας μὲ τὸ νερό. Ἡ δὲν εἶναι νερό ἢ νεφέλη;

ΠΑΛΛ. Πῶς δὲν εἶναι;

ΚΥΡ. Καὶ ὅταν ἀναχώρησαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο οἱ Ἰσραηλίτες, ἀναβε ἀπὸ τὴν ὄργη του ὁ παλαιὸς κύριός τους, δηλαδή ὁ Φαραώ, καὶ ἐπιχειροῦσε νὰ τοὺς καταδιώξει. Γιατί λέγει· «Ἐξεψε τὰ ἄρματα του καὶ πῆρε μαζί του ὅλο τὸν στρατό του. Ἔλαβε ἑξακόσια ἄρματα ἐκλεκτὰ καὶ ὅλο τὸ ἵππικὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τοὺς ἐμπειροπόλεμους ἀρχηγούς ἐπικεφαλῆς ὄλων»¹². Καὶ πάλι λίγο πιὸ κάτω· «Καὶ ὑψώνοντας τὰ μάτια τους οἱ Ἰσραηλίτες, βλέπουν ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι εἶχαν στρατοπεδεύσει πίσω τους, καὶ φοβήθηκαν πολὺ. Φώναξαν τότε οἱ Ἰσραηλίτες πρὸς τὸν Κύριο καὶ κατηγοροῦσαν τὸν Μωυσῆ ἀνοιχτὰ, λέγοντας· Μήπως δὲν εἶχε μνήματα στὴν Αἴγυπτο, καὶ μᾶς ἔβγαλες νὰ μᾶς θανατώσεις στὴν ἔρημο; Γιατί μᾶς τὸ ἔκανες αὐτό, νὰ μᾶς βγάλεις ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο; Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος πού σοῦ εἶπαμε στὴν Αἴγυπτο, Ἄφησέ μας νὰ ὑπηρετοῦμε ὡς δοῦλοι σιούς Αἰγυπτίους; Γιατί ἦταν προτιμότερο γιὰ μᾶς νὰ εἴμαστε δοῦλοι τῶν Αἰγυπτίων, παρὰ νὰ πεθάνομε μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἔρημο»¹³. Σ' αὐτὰ ὁ Μωυσῆς ἀπάντησε· «Ἐχετε θάρρος. Σταθεῖτε ἀκλόνητοι καὶ δεῖτε τὴ σωτηρία πού ὁ Κύριος θὰ μᾶς δώσει σήμερα. Γιατί, ἔτσι ὅπως βλέπετε σήμερα τὰ αἰγυπτιακὰ στρατεύματα, δὲν πρόκειται ποτὲ πλέον νὰ τὰ δεῖτε στὸ μέλλον. Ὁ Κύριος θὰ πολεμήσει γιὰ μᾶς, καὶ σεῖς σωπάστε. Καὶ ὁ Κύριος εἶπε στὸν Μωυσῆ· Γιατί μοῦ φωνάζεις στὴν προσευχή σου; Πὲς στοὺς Ἰσραηλίτες νὰ ἐτοιμαστοῦν γι' ἀναχώρηση. Καὶ ἐσὺ σήκωσε τὸ ραβδί σου καὶ ἄπλωσε τὸ χέρι σου στὴ θάλασσα καὶ κάνε τὴν ξηρά. Καὶ ἄς μποῦν οἱ Ἰσραηλίτες στὴν ξηρὰ πού θὰ σχηματισθεῖ ἀνάμεσα στὴ θάλασσα»¹⁴. Ὁ Θεὸς ἔκανε φανερό καὶ τὸν τρόπο τῆς βοήθειας. «Τότε ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, πού πορευόταν μπροστά ἀπὸ τὸν στρατὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἄλλαξε θέση καὶ πῆγε στὰ ὀπίσθια καὶ τοποθετήθηκε ἀνάμεσα στὸ στρατὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ὑψώθηκε ἐπίσης καὶ ἡ στήλη τῆς νεφέλης πού βρισκόταν μπροστά ἀπὸ αὐτοὺς καὶ στάθηκε πίσω ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἔγινε μαυρίλα καὶ σκοτεινιά. Πέρασε ἡ νύχτα, καὶ ὅλη τὴ νύχτα δὲν συγκρούστηκαν μεταξύ τους»¹⁵. Αὐτὰ μᾶς λέγει ἡ διήγηση τῆς ἱερᾶς Ἱστορίας. Πρέπει

14. Ἐξ. 14, 13- 16.

15. Ἐξ. 14, 19- 20.

ἱστορίας ἐξυφαίνει λόγος· χρῆναι δὲ λεπτόν ἐνιέντες τοῖς γεγραμμένοις τὸν νοῦν.

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἐξαίρουσι τοιγαροῦν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ εἰς τὴν ἀγίαν σπεύδοντες γῆν, ὡς ἐν στύλῳ πυρὸς καὶ νεφέλης προδιβάζοντός τε καὶ ἡγουμένου Θεοῦ. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν εἰς τὴν ἄνω τε καὶ ἀγίαν ἀφικνεῖσθαι πόλιν, μὴ οὐχὶ καθηγουμένου Χριστοῦ καὶ ἐναρογῆ καθιστάντος τὴν τῆς σωτηρίας ὁδόν. Τοῖς γε μὴν τοῦτο δορᾶν ἡρημένοις, ἐπιτρέξουσι μὲν τοὺς ὁδόντας οἱ κατὰ τόνδε τὸν κόσμον ἐχθροί, παραθήγει 10 γε μὴν εἰς εὐτολμίαν ὁ νόμος καὶ παραθαρσύνει πεφοβημένους καὶ ὅτι πεσεῖται τῶν ἐναντίων τὸ στίφος, εὖ μάλα καταδηλοῖ τὸ γὰρ ἐκ ποδῶν γενέσθαι τοὺς Αἰγυπτίους τουτί που πάντως ἡμῖν ὑπαινίττεται· τοὺς δὲν ἐν φόβοις ὄντας τοῦ παθεῖν, ὡς ἐν τύπῳ πάλιν τοῦ ἀγίου βαπτίσματος διέσφξε Θεός «Λάλησαν γάρ», φησί, «τοῖς υἱοῖς 15 Ἰσραὴλ, καὶ ἀναξενξάτωσαν καὶ σὺ ἔπαρον τὴν ράβδον σου, καὶ ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου ἐπὶ τὴν θάλασσαν, καὶ ξήρανον αὐτήν, καὶ εἰσελθέτωσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ εἰς μέσον τῆς θαλάσσης». Ἡ οὐχ ὁ θεοπέσιος γράφει Παῦλος περὶ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ὅτι πάντες εἰς τὸν Μωσῆ ἔβαπτίσθησαν ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ;

20 ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

ΚΥΡ. Χρῆ τοιγαροῦν τοὺς ἀκουλουθεῖν ἐθέλοντας τῷ Χριστῷ, καὶ πρὸς τὴν ἄνω σπεύδοντας πόλιν, μὴ ἐνιζῆσαι τῷ νόμῳ, μηδὲ ταῖς διὰ Μωσέως ἐντολαῖς ἀμεταστάτως ἐγκαταυλίζεσθαι καὶ σκιαῖς καὶ τύποις ἐμφιλοχωρεῖν, ἀναξενγνύναι δὲ μᾶλλον καὶ μεταχωρεῖν ἐτέρωσε, 25 τοῦτ' ἔστιν, ἐπὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα. Τοῦτο γὰρ ἔδρων οἱ πάλαι κατὰ πρόσταξιν Θεοῦ διὰ μέσων ἰόντες κυμάτων, καὶ ὡς ὁ Παῦλός φησιν, ἐν θαλάσῃ βαπτιζόμενοι· τότε γὰρ δῆ, τότε καὶ αὐτὸν ἔξουσιν ἀρωγὸν τὸν Θεοῦ τε καὶ ἀνθρώπων μεσίτην, Χριστὸν Ἰησοῦν. Θεὸς γὰρ ὢν ὁ Λόγος, γέγονε σὰρξ. Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον, μεσίτην οἰκονομικῶς 30 ὡς διὰ μέσου χωρεῖν εἰωθότα τῶν τε σεβομένων αὐτὸν καὶ τῶν διωκόντων αὐτούς, καὶ συμμίσγειν οὐκ ἔωντα, τὰς τε τῶν ἐναντίων ἐφόδους ἀποκωλύοντα. «Ἐξῆρε γάρ», φησίν, «ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ στυ-

ὅμως, νομίζω, νὰ ἐξετάσομε πάλι ἐμεῖς τὴν ἀκρίβεια τῶν νοημάτων, λεπτολογώντας μὲ τὸ νοῦ μας ὅσα ἔχουν γραφεῖ.

ΠΑΛΛ. Βεβαιότατα.

ΚΥΡ. Ἀναχωροῦν λοιπὸν οἱ Ἰσραηλίτες σπεύδοντας στὴν ἅγια γῆ ἔχοντας ὁδηγὸ καὶ πρωτοπόρο τους τὸν Θεὸ μὲ τὴ μορφή φωτιᾶς καὶ νεφέλης. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ μὲ κανένα τρόπο νὰ φτάσομε στὴν οὐράνια καὶ ἅγια πόλη, ἂν δὲν εἶναι ὁδηγὸς μας ὁ Χριστὸς γιὰ νὰ μᾶς φανερώνει τὸν δρόμο τῆς σωτηρίας. Σ' αὐτοὺς βέβαια πού προτίμησαν αὐτὸν τὸν τρόπο ἐνέργειας, τρίζουν τὰ δόντια οἱ ἐχθροὶ μέσα σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, ἀλλὰ ὁ νόμος τοὺς παρακινεῖ νὰ δείξουν τόλμη καὶ τοὺς ἐνθαρρύνει μέσα στὸν φόβο τους. Καὶ ὅτι θὰ ἐπιπέσει ἐναντίον τους τὸ πλῆθος τῶν ἀντιπάλων τὸ δηλώνει πολὺ καθαρά. Γιατὶ αὐτὸ ὄπωσδήποτε ὑπαινίσσεται τὸ ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι βγῆκαν ἀπὸ τὴ μέση. Ἐκείνους πάλι πού φοβοῦνταν μήπως πάθουν κάτι, τοὺς ἔσωξε ὁ Θεὸς χρησιμοποιώντας ὡς προτύπωση τὸ ἅγιο Βάπτισμα. Γιατὶ λέγει· «Μίλησε στοὺς Ἰσραηλίτες καὶ πές τους νὰ ἐτοιμαστοῦν ν' ἀναχωρήσουν. Καὶ ἐσὺ σήκωσε τὸ ραβδί σου, ἄπλωσε τὸ χέρι σου στὴ θάλασσα καὶ κάνε τὴν ξηρὰ, καὶ ἂς μποῦν οἱ Ἰσραηλίτες στὴν ξηρὰ πού θὰ σχηματισθεῖ ἀνάμεσα στὴ θάλασσα»¹⁶. Ἡ μήπως ὁ θεσπέσιος Παῦλος δὲν γράφει γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες, ὅτι ὅλοι μ' ἐμπιστοσύνη στὸν Μωυσῆ πήραν τὸ βάπτισμα μέσα στὴ νεφέλη καὶ τὴ θάλασσα^{16α};

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ.

ΚΥΡ. Πρέπει λοιπὸν ὅποιοι θέλουν ν' ἀκολουθοῦν τὸν Χριστὸ καὶ σπεύδουν πρὸς τὴν οὐράνια πόλη, νὰ μὴν σταματήσουν στὸν νόμο καὶ νὰ μὴν παραμείνουν ἀμετακίνητοι στὶς ἐντολές τοῦ Μωυσῆ καὶ νὰ ἐπιμένουν νὰ ζοῦν μέσα σὲ σκιές καὶ τύπους, ἀλλὰ μᾶλλον ν' ἀναχωροῦν καὶ νὰ πηγαίνουν ἀλλοῦ, δηλαδή στὸ ἅγιο βάπτισμα. Αὐτὸ ἔκαναν οἱ παλαιοὶ μὲ προσταγὴ τοῦ Θεοῦ βαδίζοντας ἀνάμεσα στὰ κύματα, καὶ ὅπως λέγει ὁ Παῦλος «βαπτιζόμενοι μέσα στὴ θάλασσα». Γιατὶ τότε μονάχα θὰ ἔχουν βοηθὸ τὸν μεσίτη Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Γιατὶ, ἐνῶ ὁ Λόγος εἶναι Θεός, ἔγινε ἄνθρωπος. Καὶ ἀπὸ ἄλλη ἄποψη θὰ τὸν ἔχουν μεσίτη κατ' οἰκονομία, ἐπειδὴ συνήθως περνᾷ ἀνάμεσα ἀπ' αὐτοὺς πού τὸν σέβονται καὶ ἐκείνους πού τοὺς καταδιώκουν, καὶ δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ συμπλακοῦν, ἐμποδίζοντας τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν. Γιατὶ λέγει· «Ἀνέβηκε ψηλὰ ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ στύλος

16α. Α' Κορ. 10, 2.

λος τῆς νεφέλης, καὶ εἰσῆλθεν ἀνὰ μέσον τῆς παρεμβολῆς τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ἀνὰ μέσον τῆς παρεμβολῆς Ἰσραήλ, καὶ οὐ συνέμιξαν ἀλλήλοις ὅλην τὴν νύκτα». Ὡς ἐν ἀγγέλῳ δὲ πάλιν καὶ ὡς ἐν στύλῳ νεφέλης ὁ Χριστὸς σημαίνεται. Καλεῖται γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, «μεγάλης 5 βουλής Ὁ Ἄγγελος».

ΠΑΛΛ. Μεσολαβοῦντος ἄρα Χριστοῦ, τοῖς πολεμεῖν ἐθέλουσιν οὐ συμμίζομεν;

ΚΥΡ. Ὡδε μὲν ἔχει τὸ χρῆμα νοεῖς γὰρ ὀρθῶς. Πλὴν ἐκεῖνό φημι, καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, καθάπερ ἐγῶμαι, τὸ δοκοῦν οἰχῆσεται· ἄρτι μὲν 10 γὰρ τῆς φιληδόνου τε καὶ ἐγκοσμίου ζωῆς ἀποφουιτῶν ἠρημένοι, ἐπεσθαί τε δεῖν ὅτι μάλιστα διεσπουδακότες τοῖς τοῦ Θεοῦ νόμοις, οὕτω γε μὴν τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καταπλουτήσαντες χάριν, οὐλίαν ἐσμέν εὐσθενεῖς, ἤγουν ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ χρῆναι τληπαθεῖν, καὶ ἀνασχέσθαι πόνων τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς, καὶ πολέμων πειῶραν δύνασθαι 15 διενεγκεῖν. Ὡσπερ δὲ τὰ ἀρτιθαλῆ τῶν φυτῶν, τῆς ἀκμαιοτάτης μὲν τοῦ ἡλίου βολῆς παραιτεῖται τὸ βλάβος, ἀδικοῦντο δ' ἂν οὐ μετρίως, εἰ πνευμάτων ἐμβολαῖς ἀγριωτέραις διακραδαίνοντο, δεῖ δὲ δὴ πάντως αὐτοῖς τῶν ἐκ τέχνης ἐπικουρημάτων καὶ τῆς ἐν κύκλῳ περιβολῆς, κατὰ τὸν αὐτόν, οἶμαι, τουτονὶ τρόπον καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, ἄρτι 20 τῆς ἐκ παθῶν δουλείας ἐκτρέχουσα καὶ πρὸς τὰ ἀμείνω μεθορμιζομένη καὶ τῷ θεῷ κατακολουθεῖν ἐθέλουσα νόμῳ, τρυφερόνους τέ ἐστι καὶ εὐαφεστέρα καὶ ἀνασοβοῖτο εὐκόλως, ἀνόπιν ἰδρωῶτα τεθεαμένη καὶ πολέμου νόμον, ἀσπαστὸν δὲ ἠγήσεται τὸ ἐν οἷς ἦν ποτε διαγενέσθαι πάλιν. Καὶ γοῦν οἱ ἐξ Ἰσραήλ τὴν τῶν Αἰγυπτίων τεθεαμένοι 25 παρασκευὴν καὶ πρὸς μόνην τοῦ πολέμου τὴν θέαν ἀπειρηκότες, ἐπεφύοντο λέγοντες τῷ θεσπεσίῳ Μωσῆ· «Οὐ τοῦτο ρῆμα ἦν ὃ ἐλάλησαμεν ἐν Αἰγύπτῳ πρὸς σέ λέγοντες, Πάρες ἡμᾶς, ὅπως δουλεύσωμεν τοῖς Αἰγυπτίοις κρεῖσσον γὰρ ἡμᾶς δουλεύειν Αἰγυπτίοις, ἢ ἀποθανεῖν ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ». Οὐκοῦν ἀδρανῆς εἰς μάχην καὶ πρὸς δουλείαν 30 ἐτοιμοτάτη καὶ εὐκαταπτόητος κομιδῇ πρὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ· εἰ δὲ δὴ τυχοῦσα τῆς χάριτος τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν ἀμφιάσαιο, εὐσθενέστατα μὲν ἀντεγκομιεῖ τοῖς διώκειν ἐθέλουσι, καὶ διαμαχεῖται γενναίως, ρᾶστα δ' ἂν διακρούσαιο τὰς τῶν πολε-

τῆς νεφέλης καὶ μπῆκε ἀνάμεσα στοὺς στρατοὺς τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ δὲν συγκρούστηκαν μεταξὺ τους ὅλη τὴ νύχτα»¹⁷. Μὲ τὸν ἄγγελο καὶ μὲ τὸν σὺλο τῆς νεφέλης σημαίνεται πάλι ὁ Χριστός. Γιατὶ τὸ ὄνομά του εἶναι «Ἄγγελος μεγάλης βουλής»^{17α}.

ΠΑΛΛ. Ὅταν δηλαδὴ παρεμβληθεῖ ὁ Χριστὸς δὲν θὰ συγκρουσθοῦμε μ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ μᾶς πολεμήσουν;

ΚΥΡ. Ἔτσι ἔχει τὸ πράγμα· τὸ ἀντιλαμβάνεσαι ὀρθά. Πλὴν ὅμως σοῦ λέγω ἐκεῖνο, καί, ὅπως νομίζω, δὲν θὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸ σκοπὸ μας ἢ γνώμη μου. Μὲ τὸ νὰ ἔχομε δηλαδὴ προτιμήσει τώρα ν' ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὴ φιλήδονη κι ἐγκόσμη ζωὴ καὶ νὰ φροντίζομε ν' ἀκολουθοῦμε μὲ ὅσο γίνεται μεγαλύτερο ζῆλο τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, χωρὶς ὅμως νὰ εἴμαστε ἀκόμα πλουτισμένοι ἀπὸ τὴ θεία χάρη μὲ τὸ ἅγιο Βάπτισμα, δὲν εἴμαστε πολὺ δυνατοί, δηλαδὴ κατάλληλοι στὴν ἀνάγκη νὰ ὑποφέρομε καὶ νὰ ὑπομένομε τοὺς πόνους γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ νὰ μποροῦμε νὰ βαστάξομε τὴ δοκιμασία τῶν πολέμων. Καὶ ὅπως τὰ φυτὰ ποὺ μόλις ἀρχίζουν νὰ βλαστάνουν δὲν θέλουν νὰ ὑποστοῦν τὴ βλάβη ἀπὸ τὴν ἔντονη προσβολὴ τοῦ ἡλίου, καὶ δὲν θὰ πάθαιναν καὶ μικρὴ ζημία ἂν τὰ συγκλόνιζαν βίαια φυσήματα τῶν ἀνέμων, κι ἔχουν ὅπωςδήποτε ἀνάγκη ἀπὸ κάποια τεχνικὰ βοηθήματα καὶ τὸ δέσιμό τους γύρω γύρω, κατὰ τὸν ἴδιο, νομίζω, τρόπο καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἐλευθερούμενη πρόσφατα ἀπὸ τὴ δουλεία τῶν παθῶν καὶ ὀδεύοντας πρὸς τὰ καλύτερα καὶ θέλοντας νὰ ἀκολουθεῖ τὸν θεῖο νόμο, γίνεται τρυφερὴ καὶ λεπτεπίλεπτη κι εὐκόλα ὀπισθοχωρεῖ, βλέποντας μπροστὰ τῆς ἰδρώτα καὶ νόμο πολέμου, καὶ θὰ θεωρήσει προτιμότερο νὰ γυρίσει πάλι ἐκεῖ ποῦ κάποτε ἦταν. Καὶ οἱ Ἰσραηλίτες λοιπὸν ὅταν εἶδαν τὴν προπαρασκευὴ τῶν Αἰγυπτίων, ἀποθαρρημένοι καὶ μόνο ἀπὸ τὴ θέα τοῦ πολέμου, τὰ ἔβαλαν μὲ τὸν θεσπέσιο Μωυσῆ καὶ τοῦ ἔλεγαν· «Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος ποὺ σοῦ εἶπαμε ὅταν σοῦ μιλοῦσαμε στὴν Αἴγυπτο, Ἄφησέ μας νὰ εἴμαστε δοῦλοι στοὺς Αἰγυπτίους; Γιατὶ εἶναι προτιμότερο νὰ εἴμαστε δοῦλοι τῶν Αἰγυπτίων, παρὰ νὰ πεθάνομε στὴν ἔρημο»¹⁸. Εἶναι λοιπὸν ἀδύναμη γιὰ τὴ μάχη καὶ πανέτοιμη γιὰ τὴ δουλεία καὶ πάρα πολὺ φοβισμένη μπροστὰ στὸ ἅγιο βάπτισμα ἢ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἄν ὅμως περιβληθεῖ τὴν οὐράνια δύναμη λαμβάνοντας τὴ χάρη, θ' ἀντιμετωπίσει σθεναρὰ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ τὴν καταδιώξουν καὶ θὰ πολεμήσει γενναῖα καὶ εὐκολότατα θ' ἀποκρούσει τὶς ἐξεγέρσεις τῶν ἀντιπά-

18. Ἐξ. 14, 12.

μίων ἐπαναστάσεις, στρατηγούντός τε καὶ προασπίζοντος Χριστοῦ. Περιεσόμεθα γὰρ οὐχ ἑτέρως, ἢ κατὰ τοῦτον αὐτὸν τὸν τρόπον.

ΠΑΛΛ. Σκόπει δὴ οὖν διὰ ποίων ἡμῖν καὶ τοῦτο παραστήσεις παραδειγμάτων ἀπορήσεις γὰρ οὔτι που.

5 ΚΥΡ. Διὰ πλείστων μὲν οὖν ὅσων καταδειῖξαι ρᾶον, πλὴν ἀπό γε πρώτου τοῦ γείτονος καὶ ἐξ ὧν αὐτὸς γέγραφεν ὁ Μωσῆς· οἱ γὰρ πρὸς μόνην ἀπειρηκότες τῶν Αἰγυπτίων τὴν θέαν, ἐπειδὴ τὴν Ἐρυθρὰν διέβησαν θάλασσαν, καὶ τὸν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἐπλή-
 10 ὁ σοφὸς γράφει Παῦλος, «ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ»), μάχμοί τε ἤδη καὶ δεινοὶ πρὸς ἀντίστασιν ἀνεδείκνυντο τοῖς ἐχθροῖς, πλὴν διὰ Χριστοῦ. Γέγραπται δὲ οὕτως «Ἦλθε δὲ Ἀμαλήκ καὶ ἐπολέμει Ἰσραὴλ ἐν Ραφιδεῖν. Εἶπε δὲ Μωσῆς τῷ Ἰησοῦ· Ἐπίλεξαι σεαυτῷ ἄνδρας δυνατούς, καὶ ἐξελθὼν παράταξαι τῷ Ἀμαλήκ αὐριον· καὶ
 15 ἰδοὺ ἐγὼ ἔστηκα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ, καὶ ἡ ράβδος τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ χειρὶ μου. Καὶ ἐποίησεν Ἰησοῦς, καθάπερ αὐτῷ εἶπε Μωσῆς, καὶ ἐξελθὼν παρετάξατο τῷ Ἀμαλήκ· καὶ Μωσῆς καὶ Ἀαρὼν καὶ Ὡρ ἀνέβησαν ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ. Καὶ ἐγένετο, ὅταν ἐπῆρε Μω-
 20 σῆς τὰς χεῖρας, κατίσχυεν Ἰσραὴλ, ὅταν δὲ καθῆκε τὰς χεῖρας, κατίσχυεν Ἀμαλήκ. Αἱ δὲ χεῖρες Μωσῆ βαρεῖαι, καὶ λαβόντες λίθον ἐπέθηκαν ὑπὸ αὐτόν, καὶ ἐκάθητο ἐπ' αὐτοῦ, καὶ Ἀαρὼν καὶ Ὡρ ἐστήριζον τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἐντεῦθεν εἷς, καὶ ἐντεῦθεν εἷς καὶ ἐγίνοντο αἱ χεῖρες Μωσῆ ἐστηριγμέναι ἕως δυσμῶν ἡλίου καὶ ἐτρέψατο Ἰησοῦς τὸν Ἀμαλήκ καὶ πάντα τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν φόνῳ μαχαίρας. Εἶπε δὲ
 25 Κύριος πρὸς Μωσῆν· Κατάγραφον τοῦτο εἰς μνημόσυνον ἐν βιβλίῳ, καὶ δὸς εἰς τὰ ὦτα Ἰησοῦ, ὅτι ἀλοιφῇ ἐξαλείψω τὸ μνημόσυνον Ἀμαλήκ ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανόν. Καὶ ᾠκοδόμησε Μωσῆς θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, «Κύριος καταφυγῆ μου», ὅτι ἐν χειρὶ κρυφαία πολεμεῖ Κύριος ἐπὶ Ἀμαλήκ ἀπὸ γενεῶν
 30 εἰς γενεάς».

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν γένοιτο τῶν γεγραμμένων ὁ νοῦς; συνήμι γὰρ οὐ σφόδρα.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν, ὡς ἐγῶμαι, χαλεπὸν οὐδὲν τοῖς ἐθέλουσιν ἰδεῖν

λων μὲ στρατηγὸ καὶ προμαχὸ τῆς τὸν Χριστό. Γιατὶ δὲν πρόκειται νὰ νικήσουμε διαφορετικᾶ, παρὰ μονάχα μ' αὐτὸν τὸν τρόπο.

ΠΑΛΛ. Σκέψου λοιπὸν μὲ ποιὰ παραδείγματα θὰ μᾶς τὸ παρουσιάσεις καὶ αὐτὸ· γιατί βέβαια δὲν θὰ σοῦ λείψουν.

ΚΥΡ. Μὲ πλεῖστα ὅσα λοιπὸν μπορούμε εὐκόλα νὰ δείξουμε αὐτό, καὶ πρώτα ἀπὸ τὸ πλησιέστερο καὶ ἀπὸ ὅσα ἔχει γράψει ὁ ἴδιος ὁ Μωυσῆς. Ἐκεῖνοι δηλαδή πού παρέλυσαν ἀπὸ τῆ θεά καὶ μόνο τῶν Αἰγυπτίων, ὅταν πέρασαν τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα καὶ πραγματοποίησαν καὶ τὸν τύπο τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος (γιατί, ὅπως γράφει καὶ ὁ σοφὸς Παῦλος, «βαπτίστηκαν μέσα στὴ νεφέλη καὶ στὴ θάλασσα μ' ἐμπιστοσύνη στὸν Μωυσῆ), τότε ἀναδείχθηκαν πρὸ πολεμικοὶ καὶ φοβεροὶ στὴν ἀντίσταση κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ὅμως μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ. Ἐχει γραφεῖ ὡς ἑξῆς· «Ἐκεῖ στὴ Ραφιδεῖν ἦρθαν οἱ Ἀμαληκίτες καὶ πολεμοῦσαν μὲ τοὺς Ἰσραηλίτες. Ὁ Μωυσῆς τότε εἶπε στὸν Ἰησοῦ· Διάλεξε καὶ πάρε μαζί σου ἄνδρες δυνατοῦς, καὶ αὔριο ἔβγα ν' ἀντιπαραταχθεῖς στοὺς Ἀμαληκίτες. Ἐγὼ θὰ εἶμαι στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου καὶ θὰ κρατῶ στὸ χέρι τὴ ράβδο τοῦ Θεοῦ. Ἐκανε ὁ Ἰησοῦς (τοῦ Ναυῆ) ὅπως τοῦ εἶπε ὁ Μωυσῆς, καὶ ἀφοῦ βγήκε ἀντιπαρατάχθηκε στοὺς Ἀμαληκίτες. Καὶ ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἀαρὼν καὶ ὁ Ὄρ ἀνέβηκαν στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ. Καὶ συνέβαινε, ὅταν ὕψωνε τὰ χέρια του ὁ Μωυσῆς νικοῦσαν οἱ Ἰσραηλίτες, ἐνῶ ὅταν κατέβαζε τὰ χέρια του νικοῦσαν οἱ Ἀμαληκίτες. Ἐπειδὴ ὅμως βάρυναν τὰ χέρια τοῦ Μωυσῆ, γι' αὐτὸ πῆραν μιὰ πέτρα καὶ τὴν ἔβαλαν κάτω ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, πάνω στὴν ὁποία κάθισε αὐτός, ἐνῶ ὁ Ἀαρὼν καὶ ὁ Ὄρ ὁ ἓνας ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν ἄλλη στήριζαν τὰ χέρια του. Ἔτσι στήριζαν τὰ χέρια τοῦ Μωυσῆ μέχρι τὴ δύση τοῦ ἡλίου. Ἔτσι ὁ Ἰησοῦς ἔτρεψε σὲ φυγὴ τοὺς Ἀμαληκίτες καὶ πέρασε ὅλον τὸν λαὸ ἀπὸ τὸ μαχαίρι. Εἶπε τότε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ· Γράψε αὐτὸ τὸ γεγονός σὲ βιβλίον γιὰ νὰ μὴ λησμονηθεῖ, καὶ πὲς στὸν Ἰησοῦ ὅτι θὰ ἐξαλείψω μιὰ καὶ καλὴ τὴν ἀνάμνηση τῶν Ἀμαληκίων ἀπὸ ὅλη τὴν ὑφήλιο. Ἐχτισε τότε ὁ Μωυσῆς θυσιαστήριον στὸν Κύριον καὶ τὸ ὄνόμασε μὲ τὸ ὄνομα “Ὁ Κύριος εἶναι καταφυγὴ μου”, ἐπειδὴ ὁ Κύριος μὲ ἀόρατο χέρι πολεμᾷ τοὺς Ἀμαληκίτες ἀπὸ γενιὲς σὲ γενιές»¹⁹.

ΠΑΛΛ. Καὶ ποιὸ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τὸ νοήμα ὅλων αὐτῶν πού ἔχουν γραφεῖ; Δὲν πολυκαταλαβαίνω.

ΚΥΡ. Δὲν ὑπάρχει καμμιά δυσκολία, νομίζω, γιὰ ὅσους θέλουν νὰ

προσταττόμενον γὰρ ὑπὸ Μωσέως ἐννοήσας Ἰησοῦν, τί ἂν ἕτερον ὑποτοπήσαι τις ἂν, ἢ ἐκεῖνό που πάντως, ὅτι, Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, γέγονεν ὑπὸ νόμον, κατὰ γε τὸ τῆς ἀνθρωπότητος σχῆμα, καὶ ὑπετάχθη τρόπον τινὰ ταῖς διὰ Μωσέως ἐντολαῖς κατὰ διαφόρους τρόπους, ὧδε 5 μὲν ὑπομένων τὴν κατὰ σάρκα περιτομὴν, ὧδε δὲ τὰ δίδραγμα τελῶν, καὶ τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον συγκαθιστάμενος, λέγων τε σαφῶς «Οὐκ ἤλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι». Ἄλλ' εἰ καὶ γέγονεν ὑπὸ νόμον διὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἦν καὶ οὕτω Θεός, Σωτὴρ τε καὶ Λυτρωτὴς παντὸς τοῦ λαοῦ. Ἐπιλεξάμενος γὰρ ἐκ παντὸς τοῦ 10 λαοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἐκ πάντος ἔθνους ἄνδρας δυνατούς, φημὶ δὲ δὴ πάλιν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ τοὺς διὰ πίστεως κεκλημένους, οἷς ἂν λέγοιτο καλῶς, «Ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτόν, βασιλείον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν», παρετάξατο σὺν αὐτοῖς τῷ ἄρχοντι τοῦ αἰῶνος τούτου, περὶ οὗ φησιν ὁ πάντων Δεσπότης, αὐτὸς ὁ πάντα 15 νικῶν· «Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ αἰῶνος τούτου, νῦν ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω». Στεφανοῖ δὲ ψήφῳ λαμπροῦ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ κινήσαντας ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης «Γράφω ὑμῖν», φησί, «νεανίσκοι, ὅτι ἰσχυροὶ ἐστε, καὶ νενικήκατε τὸν Πονηρόν». Ἡ οὐκ ἀληθὲς ὃ φημι;

20 ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα

ΚΥΡ. Καὶ εἰς αὔριον μὲν τὴν παράταξιν ἐπιτελεῖσθαι δεῖν ἔφη Μωσῆς οὐ γὰρ ἐν χρόνῳ τῷ κατ' αὐτὸν τὰ Χριστοῦ πέφηνε κατορθώματα· πέπρακται δὲ μᾶλλον ἐν τῷ ἐξῆς καὶ γείτονι, τοῦτ' ἐστὶ, κατὰ Μωσέα καὶ νόμον. Εἶτα πρὸς τινὰ θουνὸν καὶ ἐπὶ κορυφὴν ἄνεισι 25 γηλόφου Μωσῆς, ὡς ἂν δύναιτο καταθρεῖν τὴν μάχην καὶ τὰ ἐν αὐτῇ τοῦ πάντων Ἰησοῦ κατορθώματα. Ἀναδιβάσει γὰρ συμμέτρως καὶ ἢ κατὰ νόμον μυσταγωγία πρὸς τὸ οἶονεὶ μακρόθεν δύνασθαι καθορᾶν τὰ Χριστοῦ στρατηγήματα. Καὶ ἀνατείνοντος μὲν Μωσέως τὰς χεῖρας, κατίσχυεν Ἰσραὴλ, καθιέντος δέ, ἡσθένει, καὶ κατίσχυε Ἀμαλήκ· 30 ἀνάλωτος γὰρ αὐτῷ τε τῷ διαδόλῳ καὶ παντὶ γέγονεν ἐχθροῦ, καὶ κατα-

22. Ἰω. 12, 31.

23. Α' Ἰω. 2, 13.

τὸ ἐξετάσουν μὲ προσοχή. Γιατί, σκεπτόμενος κανείς ὅτι ὁ Ἰησοῦς δέχθηκε διαταγή ἀπὸ τὸν Μωϋσῆ, τί ἄλλο μπορεῖ νὰ ὑποθέσει, παρὰ βέβαια ἐκεῖνο ὅπωςδήποτε, ὅτι ὁ Λόγος, ὄντας Θεός, ὑποτάχθηκε στὸν νόμο, ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη μορφή του, καὶ ὑποτάχθηκε κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τρόπους διάφορους στίς ἐντολές πού δόθηκαν μέσω τοῦ Μωϋσῆ, ἄλλοτε ὑπομένοντας τὴν περιτομὴ τῆς σάρκας, καὶ ἄλλοτε καταβάλλοντας τὸ δίδραχμο τοῦ φόρου, καὶ συναριθμοῦμενος ὡς ὑπόλογος στὸν νόμο μαζί μὲ τοὺς ὑπόλογους στὸν νόμο, ἔλεγε μὲ σαφήνεια· «Δὲν ἦρθα νὰ καταλύσω τὸν νόμο, ἀλλὰ νὰ τὸν συμπληρώσω»²⁰. Ἀλλὰ, παρόλο πού ὑποτάχθηκε στὸν νόμο λόγω τῆς ἀνθρώπινη φύσεώς του, ἦταν ὡς τόσο καὶ ἔτσι Θεός καὶ Σωτῆρας καὶ λυτρωτῆς ὅλου τοῦ λαοῦ. Ἀφοῦ δηλαδή διάλεξε ἀπὸ ὅλο τὸν λαὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ ἀπὸ κάθε γένος δυνατοὺς ἀνδρες, καὶ ἐννοῶ πάλι τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ ὅσους ἔχουν κληθεῖ μὲ τὴν πίστη, γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ μπορούσε νὰ λεχθεῖται ρησιαστὰ, «Ἔσεῖς εἶστε τὸ ἐκλεκτὸ γένος, τὸ βασιλικὸ ἱεράτευμα, τὸ ἅγιο ἔθνος, ὁ λαὸς τὸν ὁποῖο διάλεξε ὁ Θεός»²¹, καὶ ἔτσι παρατάχθηκε μαζί τους ἀπέναντι στὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ, γιὰ τὸν ὁποῖο λέγει ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων, ὁ νικητῆς τῶν πάντων· «Τώρα εἶναι ἡ ὥρα πού ὁ κόσμος αὐτὸς θὰ κριθεῖ, τώρα ὁ ἄρχοντας αὐτοῦ τοῦ κόσμου θὰ διωχθεῖ ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμο»²². Καὶ στεφανώνει μὲ λαμπρὴ ψῆφο ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης ὅσους μαζί μ' αὐτὸν καὶ μέσω αὐτοῦ θγήκαν νικητές. Γιατί λέγει· «Σὰς γράφω, νέοι μου, γιὰ νὰ σὰς βεβαιώσω, ὅτι ἔχετε νικήσει τὸν πονηρὸ»²³. Ἡ δὲν εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ πού λέγω;

ΠΑΛΛ. Καὶ βέβαια εἶναι.

ΚΥΡ. Ἡ παρατάξη, εἶπε ὁ Μωϋσῆς, πρέπει νὰ γίνει τὴν αὐριανὴ ἡμέρα. Γιατί δὲν παρουσιάστηκαν τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ στὴν ἐποχὴ τῆ δικῆ του, ἀλλ' ἐγιναν μᾶλλον στὴν ἐπόμενη καὶ προσεχὴ, δηλαδή μετὰ τὸν Μωϋσῆ καὶ τὸν νόμο. Ὑστερα ἀναβαίνει ὁ Μωϋσῆς σ' ἓνα βουνὸ καὶ στὴν κορυφὴ ἑνὸς γηλόφου, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ παρακολουθεῖ τὴ μάχη καὶ τὰ κατορθώματα σ' αὐτὴν τοῦ Ἰησοῦ. Γιατί ἀνεβάξει σύμμετρα καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ νόμου σὺ νὰ μπορούμε κατὰ κάποιον τρόπο νὰ παρατηροῦμε ἀπὸ μακριὰ τὰ στρατηγήματα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὅταν ἄπλωνε ὁ Μωϋσῆς τὰ χέρια, νικοῦσαν οἱ Ἰσραηλίτες, ἐνῶ ὅταν τὰ κατέβαζε ἔδειχναν ἀδυναμία καὶ νικοῦσαν οἱ Ἀμαληκίτες. Γιατί ἐγινε ἀπόρθητος καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν διάβολο, καὶ ἀπὸ ὁποιοδήποτε

20. Ματθ. 5, 17.

21. Α' Πετ. 2, 9.

δηοῦν ἐθέλοντι πικρῶς, οὐχὶ δὴ πον πᾶς Ἰσραήλ, ἀλλ' ὅσοι τὴν πρὸς
 Χριστὸν τετιμήκασι συμμορφίαν, διὰ τοῦ φορέσαι τὸν ὄνειδισμόν
 αὐτοῦ, τοῦτ' ἔστι, τὸν τίμιον σταυρόν· χεῖρες γὰρ ἀποτάδην εἰς ἀέρα
 δεικνύμεναι, τὸ τοῦ σταυροῦ σχῆμα γράφουσιν ἐναργῶς. Ὅσοι γε μὴ
 5 οὐ προσήκαντο τὸν σταυρόν, εὐκατάδρομοι γεγόνασι τοῖς ἐχθροῖς,
 οὐκ ἔχοντες τὸν ἐπαρωγόν. Ὅταν οὖν ἡμῖν ἐκτείνῃ τὰς χεῖρας Μωσῆς,
 τὸ τοῦ σταυροῦ σχῆμα δεικνύων, πίπτει δὲ ἀτονήσας ὁ Ἀμαλήκ, ση-
 μαίνει πον πάντως τὸ σχῆμα ἡμῖν τοὺς διὰ τοῦ τιμίου σταυροῦ νικῶν-
 τας τὸν Σατανᾶν, καὶ κατισχύοντας τῶν ἐχθρῶν. Ὅταν δὲ καθιέντα τὰς
 10 χεῖρας βλέπωμεν, εἶτα κατισχύοντα τὸν Ἀμαλήκ, τοὺς ὑπὸ τῷ διαβόλῳ
 γεγεννημένους καὶ νενικημένους ἐννοήσομεν, διὰ τὸ μὴ δεῖν ἐθέλειν
 προσήκασθαι τὸν σταυρόν, οἷς καὶ ὁ Χριστὸς προσεφώνει λέγων·
 «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, εἴαν μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἐν ταῖς ἁμαρ-
 τίας ὑμῶν ἀποθανεῖσθε». Βαρείας δὲ εἶναί φησι τὰς χεῖρας Μωσέως,
 15 καὶ μόλις ἐπαρομένας, ὀκνηρῶς τε λίαν ἐκτεινομένας, εἰς τὸ καταδεῖ-
 ξαι δεῖν τὸ τοῦ σταυροῦ τίμιον σχῆμα, ἐκεῖνο οἶμαι πον δηλῶν αἰνι-
 γματωδῶς, ὡς οὐ λίαν ἔτομος ἦν εἰς τὸ παραδέχεσθαι τὴν πίστιν ὁ
 Ἰσραήλ, δυσσκνότητά τε καὶ μόλις ἐρχόμενος εἰς τὸ θέλειν ἀναλαβεῖν
 τὸν ὄνειδισμόν τοῦ Χριστοῦ· σκάνδαλον γὰρ Ἰουδαίοις διὰ τοῦτο
 20 καλῶς ὀνομάζει τὸν σταυρόν καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος. «Καὶ λαβόν-
 τες», φησί, «λίθον, ὑπέθηκαν ὑπ' αὐτόν, καὶ ἐκάθητο ἐπ' αὐτοῦ, καὶ
 Ἀαρῶν καὶ Ὠρ ἐστήριζον τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἐντεῦθεν εἷς, καὶ ἐν-
 τεῦθεν εἷς». Λίθος δὲ τίμιος, ἐκλεκτός, ἀκρογωνιαῖος, ἔντιμος ὁ Χρι-
 στός, ἐφ' ᾧ καὶ ἀναπαυόμενοι (δηλοῖ γὰρ ἡ κάθησις τὴν ἀνάπαυσιν)
 25 οἱ ἐπιεικέστεροι δὲ καὶ εὐμαθέστεροι τῶν ἐξ Ἰσραήλ, τὸ λῆμμα τῆς
 χάριτος τῆς κατ' ἐκλογὴν, ἀπλοῦσι τὰς χεῖρας, τοῦτ' ἔστι, καταδέχον-
 ται τὸν σταυρόν, στηρίζοντος οἰονεῖ πον καὶ διακρατοῦντος αὐτοῦς
 καὶ πρὸς γε τοῦτο Χριστοῦ, ὡς ἐν Ὠρ τε καὶ Ἀαρῶν σημαίνεται, νο-
 ούμενος ἐν ταύτῳ κριτῆς καὶ ἀρχιερέυς. Ὠρ μὲν γὰρ ἦν ἀδέκαστος
 30 κριτῆς, Ἀαρῶν δὲ ἀρχιερέυς, ὁ τὸ λῆμμα συνέχων, τὸ κατ' ἐκλογὴν
 χάριτος τῶν ἐξ Ἰσραήλ, πρὸς τὴν διὰ πίστεως σωτηρίαν. Τουτί γάρ,
 οἶμαι, δηλοῦν τὸ διὰ φωνῆς Ἡσαΐου προφητικῶς εἰρημένον· «Καὶ εἰ
 μὴ Κύριος Σαβαώθ ἐγκατέλειπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν ἐγενή-

ποτε ἔχθρὸ πού ἤθελε μὲ μίσος νὰ τὸν κατασπαράξει, ὄχι βέβαια ὅλος ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς, ἀλλὰ ὅσοι προτίμησαν τὴ συμμόρφωση μὲ τὸν Χριστὸ μὲ τὸ νὰ φορέσουν τὸν ὀνειδισμό του, δηλαδή τὸν τίμο σταυρό. Γιατὶ τὰ χέρια ἔτσι ὅπως φαίνονταν ἀπλωμένα στὸν ἀέρα διέγραφαν καθαρὰ τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ. Ὅσοι ὅμως δὲν δέχθηκαν τὸν σταυρὸ ἔγιναν εὐκολη λία τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ἐχθρῶν, ἀφοῦ δὲν εἶχαν τὸν βοηθό. Ὅταν λοιπὸν ἀπλώνει τὰ χέρια του γιὰ μᾶς ὁ Μωυσῆς, δείχνοντας τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ, καὶ πέφτει ἔξαντλημένος ὁ Ἀμαλήκ, σημαίνει ὀπωσδήποτε γιὰ μᾶς αὐτοὺς πού μὲ τὸν τίμο σταυρὸ νικοῦν τὸν Σατανᾶ καὶ ὑπερισχύουν ἔναντι τῶν ἐχθρῶν τους. Ὅταν πάλι τὸν βλέπουμε νὰ κατεβάξει τὰ χέρια καὶ στὴ συνέχεια νὰ νικοῦν οἱ Ἀμαληκίτες, θὰ ἐννοήσουμε αὐτοὺς πού ὑποτάχθηκαν στὸν διάβολο καὶ ἔχουν νικηθεῖ, ἐπειδὴ δὲν βλέπουν τὴν ἀνάγκη νὰ δεχθοῦν τὸν Χριστὸ, στοὺς ὁποίους ἀπευθυνόμενος ὁ Χριστὸς ἔλεγε: «Σᾶς διαβεβαιώνω, ὅτι ἂν δὲν πιστέψετε ὅτι εἶμαι ἐγώ, θὰ πεθάνετε μέσα στὶς ἁμαρτίες σας»²⁴. Τὸ ὅτι βαραινουν τὰ χέρια τοῦ Μωυσῆ καὶ μὲ δυσκολία ὑψώνονται καὶ ἀπλώνονται πολὺ βαριά στὸ νὰ δείξουν τὸ τίμο σχῆμα τοῦ σταυροῦ, μοῦ φαίνεται ὅτι ἐκεῖνο δηλώνει κατὰ τρόπο αἰνιγματικὸ, ὅτι δὲν ἦταν πολὺ πρόθυμοι οἱ Ἰσραηλίτες νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν πίστη, καὶ προχωροῦσαν μὲ πάρα πολὺ δισταγμὸ καὶ δυσκολία ν' ἀναλάβουν τὸν ὀνειδισμό τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸ ὀρθὰ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ὀνομάζει τὸν σταυρὸ σκάνδαλο γιὰ τοὺς Ἰουδαίους. Γιατὶ λέγει: «Κι ἀφοῦ πῆραν μὰ πέτρα, τὴν ἔβαλαν κάτω ἀπὸ αὐτὸν καὶ κάθισε πάνω σ' αὐτήν, καὶ ὁ Ἀαρὼν καὶ ὁ Ὄρ στήριζαν τὰ χέρια του, ὁ ἓνας ἀπὸ τὴ μὰ καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν ἄλλη»²⁵. Πέτρα ἀκριβή, ἐκλεκτή, ἀκρογωνιαία, πολύτιμη²⁶ εἶναι ὁ Χριστός, πάνω στὸν ὁποῖο ἀναπαύονται (γιατὶ τὸ κάθισμα δηλώνει τὴν ἀνάπαυση) οἱ ἐπισημότεροι καὶ πιὸ μορφωμένοι ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες, ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ἐξέλεξε ἡ χάρη γιὰ δικούς της, καὶ ἀπλώνουν τὰ χέρια, δηλαδή ἀποδέχονται τὸν σταυρὸ, τοὺς ὁποίους κατὰ κάποιο τρόπο τοὺς στηρίζει καὶ τοὺς κρατεῖ γι' αὐτὸ ὁ Χριστός, ὅπως σημαίνεται μὲ τὸν Ὄρ καὶ τὸν Ἀαρὼν, ἐννοοῦμενος ταυτόχρονα ὡς κριτῆς καὶ ἀρχιερέας. Γιατὶ ὁ Ὄρ ἦταν ἀδέκαστος κριτῆς, ἐνῶ ὁ Ἀαρὼν ἀρχιερέας, πού συγκρατοῦσε ὅσους ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες εἶχε διαλέξει ἡ χάρη γιὰ δικούς της, γιὰ σωτηρία τους μὲ τὴν πίστη. Αὐτὸ νομίζω δηλώνει ἐκεῖνο πού λέχθηκε προφητικὰ ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα: «Καὶ ἂν ὁ Κύριος Σαβαώθ δὲν μᾶς ἄφηνε

26. Α' Πειτ. 2, 7. Ἦσ. 28, 16.

θημεν, καὶ ὡς Γόμορρα ἂν ὠμοιώθημεν». Πεπτωκός τοιγαροῦν τοῦ ἀνθεστηκός, φημί δὲ τοῦ Ἀμαλήκ· «Κατάγραψον», φησίν, «εἰς μνημόσυνον τοῦτο εἰς βιβλίον, καὶ δὸς εἰς τὰ ὦτα Ἰησοῦ». Ἔμελλε γὰρ διὰ τῆς τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν συγγραφῆς εἰς ἀτελεύτητον καὶ μα-
 5 κρὰν ἐκτείνεσθαι μνήμην τὰ διὰ Χριστοῦ κατορθώματα. Δίδοσθαί γε μὴν ἔφη τὴν συγγραφὴν εἰς τὰ ὦτα τοῦ Ἰησοῦ. Ἀνάθημα γὰρ ὡσπερ ἔπαινοί τε καὶ ἐγκώμια τῷ Χριστῷ τὰ τῶν ἁγίων συγγράμματα. Πεπτωκός δὲ ἤδη καὶ νενικημένου τοῦ Ἀμαλήκ, ἀνίστησιν ὁ Μωσῆς θυσιαστήριον τῷ Θεῷ· καταγράφει δὲ καὶ αὐτῷ ὄνομα, «Κύριός μου,
 10 καταφυγή μου». Τύπος δὲ ἂν εἴη καὶ τοῦτο Χριστοῦ. Κύριος γὰρ ἡμῖν γέγονε καὶ καταφυγή· νενικηκώς γὰρ τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, πατήσας δὲ τοῦ θανάτου τὸ κράτος, καὶ ἀναθείς ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ὡσπερ ἄμωμον ἱερεῖον, εἰς ὁσμὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Τύπος οὖν ἄρα Χριστοῦ, τὸ θυσιαστήριον, ᾧ καὶ πρέπον τε καὶ ἀλη-
 15 θές ὄνομα, «Κύριός μου, καταφυγή μου».

ΠΑΛΑ. Σύμφημι· νοεῖς γὰρ ὀρθῶς

ΚΥΡ. Ἐν χειρὶ δὲ κρυφαῖα πολεμήσας τὸν νοητὸν Ἀμαλήκ καὶ νενικηκώς ὁ Χριστός, κατεκράτησε τῶν ἐθνῶν, καὶ διήρπασεν αὐτοῦ τὰ σκευή, καθά φησιν αὐτός, καταδήσας τὸν ἰσχυρόν. Τὴν γὰρ ὑπ'
 20 ἐκείνῳ πράττουσαν ἀγέλην ποτέ, φημί δὴ τοὺς ἐξ ἐθνῶν, τοῖς ἀρχαιοτέροις συνῆψε ποιμνίους· τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε· «Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης, κἀκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι· καὶ γενήσεται μία ποιμνὴ, εἰς ποιμῆν». Χριστός δὲ ἔστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτε-
 25 ρα ἓν, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, καὶ τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, καὶ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον τοὺς τε ἐκ περιτομῆς καὶ τοὺς ἔξω νόμου συνενεγκών. Ἄθρει δὴ οὖν πάλιν τοῦτο μέγα μυστήριον, τοῖς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένοις παρεξενγμένον, ὡς ἐν σκιᾷ καὶ αἰνίγμασιν. «Ἔκουσε
 30 γάρ», φησίν, «Ἰοθὼρ, ὁ ἱερεὺς Μαδιάμ, ὁ γαμβρὸς Μωσῆ, πάντα ὅσα ἐποίησε Κύριος Ἰσραὴλ τῷ ἑαυτοῦ λαῷ· ἐξήγαγε γὰρ Κύριος τὸν Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου. Ἔλαβε δὲ καὶ Ἰοθὼρ ὁ γαμβρὸς Μωσέως Σεπφώραν τὴν γυναῖκα Μωσῆ μετὰ τὴν ἀφῆσιν αὐτῆς, καὶ τοὺς δύο

27. Ἦσ. 1, 9.

28. Ἐξ. 17, 14.

29. Ἐξ. 17, 15.

30. Ματθ. 13, 19.

κάποιο ἐκλεκτό σπέρμα, θὰ γινόμεσταν ὅπως τὰ Σόδομα καὶ θὰ ἤμασταν ὡς πρὸς τὶς ἀμαρτίες ἴδιοι μὲ τὰ Γόμορρα»²⁷. Καὶ ὅταν ἔπεσε ἐκεῖνος πού εἶχε ἀντισταθεῖ, ἐννοῶ ὁ Ἀμαλήκ, λέγει· «Γράψε τὸ γεγονὸς αὐτὸ σὲ βιβλίον πρὸς ἀνάμνηση καὶ γνωστοποίησέ το στὸν Ἰησοῦ»²⁸. Γιατὶ ἐπρόκειτο μὲ τὴ συγγραφὴ τῶν ἀγίων εὐαγγελιστῶν νὰ συνεχίζεται ἀτελεύτητη καὶ ἀπέραντη ἡ μνήμη γιὰ τὰ θαυμαστὰ κατορθώματα τοῦ Χριστοῦ. Νὰ γνωστοποιηθεῖ, εἶπε, ἡ συγγραφὴ στὸν Ἰησοῦ. Γιατὶ εἶναι σὰν ἀφιέρωμα στὸν Χριστό, ἔπαινοι καὶ ἐγκώμιά του, τὰ συγγράμματα τῶν ἀγίων. «Ὅταν πιά ἔπεσαν καὶ ἠττήθηκαν οἱ Ἀμαληκίτες, χίτζει ὁ Μωυσῆς θυσιαστήριον στὸν Θεὸ καὶ τὸ ἐπιγράφει μὲ τὸ ὄνομα, «Ὁ Κύριός μου εἶναι ἡ καταφυγή μου». Κι αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι τύπος τοῦ Χριστοῦ, γιατί ἔγινε Κύριος καὶ καταφύγιό μας, ὅταν νίκησε τὸν ἄρχοντα αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα καὶ πάτησε τὴν ἐξουσία τοῦ θανάτου καὶ πρόσφερε τὸν ἑαυτὸ του γιὰ χάρη μας ὡς σφάγιον τέλειον, γιὰ νὰ γίνει ὁσμὴ εὐωδίας γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Ἄρα τὸ θυσιαστήριον εἶναι τύπος τοῦ Χριστοῦ, σὲ ὅποιο καὶ πρέπον καὶ ἀληθινὸ εἶναι τὸ ὄνομα «Ὁ Κύριός μου εἶναι τὸ καταφύγιό μου»²⁹.

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ μαζί σου· γιατί σκέφτεσαι ὀρθά.

ΚΥΡ. Ἀφοῦ ὁ Χριστὸς μὲ χεῖρι ἀόρατο πολέμησε τὸν νοητὸ Ἀμαλήκ καὶ τὸν νίκησε καὶ ὑπέταξε τὰ ἔθνη καὶ ἄρπαξε τὶς ἀποσκευές του³⁰, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, ἔρριξε στὰ δεσμὰ τὸν δυνατὸ. Γιατὶ ἡ ἀγέλη πού κάποτε ἦταν στὴν ἐξουσία του, ἐννοῶ τοὺς ἐθνικούς, τοὺς ἔνωσε μὲ τὰ παλαιότερα ποίμνια του. Καὶ γι' αὐτὸ ἔλεγε· «Ἔχω καὶ ἄλλα πρόβατα πού δὲν ἀνήκουν σ' αὐτὴ τὴ μάντρα, καὶ πρέπει νὰ τὰ ὀδηγήσω καὶ ἐκεῖνα. Θὰ γνωρίσουν τὴ φωνή μου καὶ θὰ γίνῃ ἓνα ποίμνιον καὶ ἓνας ποιμένας»³¹. Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, πού ἔκανε τὰ δύο ἓνα καὶ γκρέμισε τὸν ἐνδιάμεσο φράχτη, τὴν ἔχθρα, στὴ σὰρκα του· κατάργησε δηλαδὴ τὸν ἰουδαϊκὸ νόμον τῶν ἐντολῶν καὶ διατάξεων³² καὶ συνένωσε σ' ἓνα καινὸ ἄνθρωπον ὅσους εἶχαν κάνει περιτομὴ καὶ τοὺς ἔξω ἀπὸ τὸν νόμον. Πρόσεχε πάλι τὸ μέγα αὐτὸ μυστήριον πού συνδέεται μ' αὐτὰ πού εἶπαμε πρὶν λίγο, σὰν μὲ σκιά καὶ μὲ αἰνίγματα. Γιατὶ λέγει· «Ἄκουσε ὁ Ἰοθὼρ, ὁ ἱερέας τῆς Μαδιάμ, ὁ πεθερὸς τοῦ Μωυσῆ, ὅλα ὅσα ἔκανε ὁ Κύριος τῶν Ἰσραηλιτῶν στὸν λαὸν του· ὅτι δηλαδὴ ἔλευθέρωσε τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Καὶ ὁ Ἰοθὼρ, ὁ πεθερὸς τοῦ Μωυσῆ, πῆρε μαζί του τὴ Σεπφώρα, τὴ γυναῖκα τοῦ Μωυ-

31. Ἰω. 10, 16.

32. Ἐφ. 2, 14-15.

33. Ἐξ. 18, 1-22.

υιούς αὐτῆς· ὄνομα τῷ ἐνὶ Γηρσάν, λέγων, Πάροικος ἤμην ἐν γῆ
 ἄλλοτρία, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δευτέρου Ἐλιέζερ, λέγων· Ὁ γὰρ Θεὸς
 τοῦ πατρός μου βοηθός μου, καὶ ἐξείλετό με ἐκ χειρὸς Φαραώ. Καὶ
 ἦλθεν Ἰοθὼρ, ὁ γαμβρὸς Μωσῆ, καὶ οἱ υἱοὶ καὶ ἡ γυνή, πρὸς Μωσῆν
 5 εἰς τὴν ἔρημον, οὗ παρενέβαλεν ἐπὶ τὸ ὄρος τοῦ Θεοῦ. Ἀνηγγέλη δὲ
 Μωσῆ λέγοντες· Ἴδου ὁ γαμβρὸς σου Ἰοθὼρ παραγίνεται πρὸς σέ, καὶ
 ἡ γυνή καὶ οἱ δύο υἱοὶ σου μετ' αὐτοῦ. Ἐξῆλθε δὲ Μωσῆς εἰς συνάν-
 τησιν τῷ γαμβρῷ αὐτοῦ Ἰοθὼρ, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ, καὶ κατεφί-
 λησεν αὐτόν, καὶ ἠσπάσαντο ἀλλήλους, καὶ εἰσήγαγεν αὐτούς εἰς τὴν
 10 σκηνὴν· καὶ διηγήσατο Μωσῆς τῷ γαμβρῷ πάντα ὅσα ἐποίησεν ὁ
 Κύριος τῷ Φαραῶ καὶ τοῖς Αἰγυπτίοις ἕνεκα τοῦ Ἰσραήλ, καὶ πάντα
 τὸν μόχθον τὸν γενόμενον αὐτοῖς ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὅτι ἐξείλετο αὐτούς
 Κύριος ἐκ χειρὸς Φαραῶ καὶ ἐκ χειρὸς Αἰγυπτίων. Ἐξέστη δὲ ὁ Ἰο-
 θὼρ ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς οἷς ἐποίησεν αὐτούς Κύριος, ὅτι ἐξείλετο
 15 αὐτούς Κύριος ἐκ χειρὸς Αἰγυπτίων καὶ ἐκ χειρὸς Φαραῶ. Καὶ εἶπεν
 Ἰοθὼρ· Εὐλογητὸς Κύριος, ὅτι ἐξείλετο τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐκ χειρὸς τῶν
 Αἰγυπτίων καὶ ἐκ χειρὸς Φαραῶ. Νῦν ἔγνω, ὅτι μέγας Κύριος παρὰ
 πάντας τοὺς θεοὺς, ἕνεκεν τούτου, ὅτι ἐπέθεντο αὐτοῖς. Καὶ ἔλαβεν
 Ἰοθὼρ γαμβρὸς Μωσῆ ὀλοκαυτῶματα καὶ θυσίας τῷ Θεῷ· παρεγένε-
 20 το δὲ Ἀαρὼν καὶ πάντες οἱ πρεσβύτεροι Ἰσραὴλ συμφαγεῖν ἄρτον
 μετὰ τοῦ γαμβροῦ Μωσέως ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐγένετο μετὰ τὴν
 ἐπαύριον, συνεκάθισε Μωσῆς κρίνειν τὸν λαόν· παρειστήκει δὲ ὁ
 λαὸς πᾶς Μωσῆ ἀπὸ πρωΐθεν ἕως ἑσπέρας. Ἰδὼν δὲ Ἰοθὼρ πάντα
 ὅσα ἐποίησε τῷ λαῷ, λέγει· Τί τοῦτο ὃ σὺ ποιεῖς τῷ λαῷ; Διὰ τί σὺ
 25 κάθησαι μόνος, πᾶς δὲ λαὸς παρεστήκε σοι ἀπὸ πρωΐ ἕως δεΐλης; Καὶ
 λέγει Μωσῆς τῷ γαμβρῷ· Ὅτι παραγίνεται ὁ λαὸς πρὸς με ἐκζητῆσαι
 κρίσιν παρὰ Θεοῦ ὅταν γὰρ γένηται αὐτοῖς ἀντιλογία καὶ ἔλθωσι
 πρὸς με, διακρίνω ἕκαστον, καὶ συμβιβάζω αὐτούς τὰ προστάγματα
 τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ. Εἶπε δὲ ὁ γαμβρὸς Μωσῆ πρὸς αὐτόν·
 30 Οὐκ ὀρθῶς σὺ ποιεῖς τὸ ρῆμα τοῦτο, οὐ δυνήσῃ σὺ ποιεῖν μόνος. Νῦν
 δὲ ἄκουσόν μου, καὶ συμβουλεύσω σοι, καὶ ἔσται ὁ Θεὸς μετὰ σοῦ

σῆ, ἡ ὁποία μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσή της δὲν εἶχε ἐπιστρέψει στὸν Μωυσῆ, καὶ τοὺς δύο υἱούς της. Στὸν ἕνα εἶχε δώσει ὁ Μωυσῆς τὸ ὄνομα Γηρσαμ, δηλώνοντας μ' αὐτό “ἡμουν πάροικος σέ ξένη γῆ”, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δευτέρου ἦταν Ἐλιέζερ, δηλαδή “ὁ Θεὸς τοῦ πατέρα μου εἶναι βοηθός μου καὶ μ' ἔδγαλε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Φαραώ”. Πῆγε ὁ Ἰοθὸρ, ὁ πεθερός τοῦ Μωυσῆ καὶ οἱ υἱοὶ καὶ ἡ γυναίκα του στὴν ἔρημο, ὅπου ὁ Μωυσῆς εἶχε κατασκηνώσει στοὺς πρόποδες τοῦ ὄρους τοῦ Θεοῦ (τοῦ Σινᾶ). Ἐφεραν ἀγγελία στὸν Μωυσῆ καὶ τοῦ εἶπαν· “Ὁ πεθερός σου Ἰοθὸρ ἔρχεται σ' ἐσένα καὶ ἡ γυναίκα σου καὶ οἱ δύο υἱοὶ σου μαζί του”. Ὁ Μωυσῆς βγῆκε τότε νὰ συναντήσῃ τὸν πεθερό του Ἰοθὸρ, τὸν προσκύνῃ καὶ τὸν φίλησε καὶ ἀγκαλιάστηκαν. Τοὺς ἔβαλε στὴ σκηνή καὶ διηγήθηκε ὁ Μωυσῆς στὸν πεθερό του ὅσα ἔκανε ὁ Κύριος στὸν Φαραώ καὶ στοὺς Αἴγυπτίους ἕξαιτίας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ὅλες τὶς ταλαιπωρίες πὺν ὑπέφεραν στὴν πορεία τους, καὶ τέλος ὅτι ὁ Κύριος τοὺς γλίτωσε ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Αἴγυπτίων καὶ τὰ χέρια τοῦ Φαραώ. Ἐμεινε ἐκπληκτος ὁ Ἰοθὸρ γιὰ ὅλες τὶς εὐεργεσίες πὺν ἔκανε σ' αὐτοὺς ὁ Κύριος, καὶ κυρίως ἐπειδὴ τοὺς γλίτωσε ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Αἴγυπτίων καὶ τὰ χέρια τοῦ Φαραώ. Καὶ ὁ Ἰοθὸρ εἶπε· Ἄς εἶναι δοξασμένος ὁ Κύριος, πὺν ἔλευθέρωσε τὸν λαό του ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Αἴγυπτίων καὶ τὰ χέρια τοῦ Φαραώ. Τώρα κατάλαβα καλὰ ὅτι ὁ Κύριος εἶναι μεγάλος, πάνω ἀπὸ ὅλους τοὺς θεοὺς, ἕξαιτίας αὐτοῦ, ὅτι δηλαδή ἔδειξε τὴ δύναμή του στοὺς περήφανους ἕξουσιαστὲς τους. Καὶ ὁ Ἰοθὸρ, ὁ πεθερός τοῦ Μωυσῆ, πρόσφερε ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίες στὸν Θεό. Πῆγε ὁ Ἀαρὼν καὶ ὅλοι οἱ γεροντότεροι ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες καὶ κάθισαν σὲ τραπέζι ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν πεθερό τοῦ Μωυσῆ κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Θεοῦ. Τὴν ἄλλη ἡμέρα κάθισε ὁ Μωυσῆς νὰ κρίνει τὸν λαό, καὶ ὅλος ὁ λαὸς ἔρχόταν σ' αὐτὸν ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ. Ὅταν εἶδε ὁ Ἰοθὸρ ὅλα ὅσα ἔκανε ὁ Μωυσῆς στὸν λαό, τοῦ λέγει· Τί εἶναι αὐτὸ πὺν κάνεις στὸν λαό; Γιατί κάθεσαι μόνος αὐτοπροσώπως καὶ δικάζεις καὶ ὅλος ὁ λαὸς στέκεται μπροστὰ σου ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ δειλινό; Καὶ λέγει ὁ Μωυσῆς στὸν πεθερό του. Τὸ κάνω αὐτὸ γιὰ τὸν λαὸ ἕρχεται σ' ἐμένα νὰ ζητήσῃ κρίση ἀπὸ τὸν Θεό. Ὅταν ἀνακύνῃ κάποια διαφορὰ μεταξύ τους κι ἔρθουν σ' ἐμένα, δικάζω τὴ μεταξύ τους διαφορὰ καὶ τοὺς διδάσκω συγχρόνως τὰ διδάγματα καὶ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ. Εἶπε τότε ὁ πεθερός τοῦ Μωυσῆ σ' αὐτόν. Δὲν ἐνεργεῖς ὀρθὰ στὴν περίπτωσι αὐτή· δὲν θὰ τὰ βγάλεις πέρα μόνος. Θὰ σοῦ δώσω μὰ συμβουλή καὶ

Γίνου σὺ τῷ λαῷ τὰ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἀνοίσεις τοὺς λόγους αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ διαμαρτύρει αὐτοῖς τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ, καὶ σημανεῖς αὐτοῖς τὰ ὁδοὺς, ἐν αἷς πορεύονται ἐν αὐταῖς καὶ τὰ ἔργα ἃ ποιήσουσι. Καὶ σὺ σαντῷ σκέψαι ἀπὸ παντὸς 5 τοῦ λαοῦ ἄνδρας», φησί, «δυνατοὺς καὶ κρινούσι τὸν λαόν». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν «Ἔκκουσε δέ», φησί, «Μωσῆς τῆς φωνῆς τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν ὅσα αὐτῷ εἶπεν».

ΠΑΛΛ. Ἴθι δὴ μοι πάλιν, καὶ ἀνὰ μέρος ἕκαστα διαλαβῶν, διασάφει.

10 ΚΥΡ. Ἡ οὐκ εἶναι φῆς ἀλλογενῆ τε καὶ ἐξ ἔθνῶν τὸν Μαδιθηναῖον; Οὐ γάρ που ρίζης τῆς Ἀβραάμ ἐξέφυ· ἦν δὲ καὶ ἑτέρως ἱερουργός τε καὶ λάτρις τῆς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ νενομισμένης ἐπὶ τῆς γῆς ἐθελθησκειάς Προσεκύνουν μὲν γάρ, ὡς πολὺς ἔχει λόγος, ᾧοντό τε αὐτοὶ 15 κατὰ σφᾶς αὐτοῦς, ὑψίστῳ Θεῷ καθάπερ ἀμέλει καὶ Μελχισεδέκ· προσεδέχοντο δὲ καὶ ἑτέρους τάχα που θεοὺς, ἐναριθμοῦντες αὐτῷ τὰ ἐξαίρετα τῶν κτισμάτων, γῆν τε καὶ οὐρανόν, ἥλιον καὶ σελήνην, καὶ τὰ τῶν ἄστρον ἐπισημότερα· καὶ πλημμέλημα μὲν ἀρχαῖον ἢ ἐπὶ τῷδε καταφθορὰ καὶ πλάνησις, διήκει δὲ καὶ εἰς δεῦρο καὶ παρατείνεται. Φρονοῦσι γάρ ὧδε παραληροῦντες ἔτι τῶν ἐν τῇ Φοινίκῃ καὶ Παλαι- 20 στήνῃ τινές, οἱ σφᾶς μὲν αὐτοῦς θεοσεβεῖς ὀνομάζουσιν, οἴμιον δέ τινα θρησκειάς διαστείχουσι μέσσην, οὔτε τοῖς Ἰουδαίων ἔθεσι καθαρῶς, οὔτε τοῖς Ἑλλήνων προσκεῖμενοι, εἰς ἄμφω δὲ ὥσπερ διαρριπτούμενοι καὶ μεμερισμένοι. Ἐλομένοις δέ ποτε τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τὸ ὧδε φρονεῖν ὁ προφήτης Ἡλίας ἐπετίμα λέγων «Ἔως πότε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέ- 25 ραις ταῖς ἰγνύαις; ἢ Βάαλ, Βάαλ, ἢ τῷ Θεῷ, Θεῷ». Ἦν οὖν ἄρα καὶ Ἰοθὸρ τοιουτονί τινα, κατὰ τὸ εἶκός, θρησκειάς διέπων τρόπον. Ὅς, ἐπεὶ περ ἔγνω τὰ παρὰ Θεοῦ γεγονότα πρὸς σωτηρίαν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, σεπτοῖς καὶ ἀξιαγάστοις διηγήμασι κατακηλούμενος, πανοικί τε καὶ παγγενεὶ πρὸς τὸν ἱερόν ἀφικνεῖται Μωσέα· ὅς, ἐπεὶ περ εἶδεν, ἀσμέ- 30 νως εἰσεδέξατό τε καὶ εἰσκεκόμικεν εἰς ἰδίαν σκηνήν. Ἀφηγεῖται δὲ ἀκριβέστερον τὰ διὰ τῆς θείας ἰσχύος εὐ μάλα κατορθώματα καὶ τὰ παντὸς ἐπέκεινα λόγου τερατουργήματα.

Καλεῖται γὰρ εἰς μετάγνωσιν τὴν ὡς πρὸς Θεὸν ἢ τῶν πλανωμέ-

ἄκουσέ με καὶ ὁ Θεὸς θὰ εἶναι μαζί σου. Γίνε σὺ ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν λαὸ αὐτὸν γιὰ ν' ἀναφέρεις στὸν Θεὸ τὶς ὑποθέσεις του, καὶ σὺ θ' ἀνακοινῶνεις τὶς προσταγές καὶ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ τοὺς δείχνεις τοὺς δρόμους ποὺ θ' ἀκολουθοῦν καὶ τὰ ἔργα ποὺ θὰ κάνουν. Σκέψου καὶ διάλεξε στή θέση σου ἀπὸ ὅλο τὸν λαὸ ἄνδρες ἱκανούς, καὶ αὐτοὶ θὰ κρίνουν τὸν λαό»³³. Καὶ λίγο πιὸ κάτω λέγει· «Ἄκουσε ὁ Μωυσῆς τὰ λόγια τοῦ πεθεροῦ του καὶ ἔκανε ὅσα τοῦ εἶπε»³⁴.

ΠΑΛΛ. Ἔλα λοιπὸν πάλι καὶ παίρνοντας χωριστὰ ἓνα ἓνα, διασαφήνισέ τα.

ΚΥΡ. Δὲν δέχεσαι ὅτι ὁ Μαδιανίτης εἶναι ἀπὸ ἄλλη φυλὴ καὶ ἀπὸ ἔθνικους; Γιατὶ βέβαια δὲν βγήκε ἀπὸ τὴ ρίζα τοῦ Ἀβραάμ. Ἐξάλλου ἦταν ἱερουργὸς καὶ πιστὸς τὸν καιρὸ ἐκεῖνο τῆς αὐτοπροαίρετης θρησκείας ποὺ λατρευόταν πάνω στή γῆ. Ὅπως λέγεται, προσκυνοῦσαν καὶ ἀποδέχονταν μὲ δικό τους τρόπο τὸν ὕψιστο Θεό, ὅπως βέβαια καὶ ὁ Μελχισεδέκ, παραδέχονταν ὅμως καὶ κάποιους ἄλλους θεούς, συν αριθμώντας μαζί του τὰ τελειότερα κτίσματα, τὴ γῆ καὶ τὸν οὐρανὸ, τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη καὶ τὰ λαμπρότερα ἄστρα. Καὶ ἡ παραφθορὰ αὐτὴ καὶ ἡ πλανεμένη ἀντίληψη εἶναι ἀρχαῖο λάθος καὶ προχωρεῖ καὶ παρατείνεται μέχρι σήμερα. Γιατὶ ἔτσι πιστεύουν ἀκόμα παραλογιζόμενοι μερικοὶ ἀπὸ τὴ Φοινίκη καὶ τὴν Παλαιστίνη, ποὺ αὐτοαποκαλοῦνται θεοσεβεῖς, βαδίζουν ὅμως ἓναν ἐνδιάμεσο δρόμο θρησκείας, χωρὶς νὰ συμφωνοῦν καθαρὰ οὔτε μὲ τὶς συνήθειες τῶν Ἰουδαίων οὔτε μὲ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' εἶναι διασκορπισμένοι καὶ χωρισμένοι ἀνάμεσα καὶ στοὺς δύο. Κι ὅταν κάποτε οἱ Ἰσραηλίτες διάλεξαν αὐτὴ τὴν πίστη, ὁ προφήτης Ἡλίας τοὺς ἐπιτίμησε, λέγοντας· «Μέχρι πότε θὰ κουτσαίνετε καὶ μὲ τὰ δύο πόδια; Ἐὰν δέχεστε ἀληθινὸ θεὸ τὸν Βάαλ, λατρεύσατε τὸν Βάαλ, ἐὰν πάλι τὸν Θεὸ, λατρεύσατε τὸν Θεό»³⁵. Καὶ ὁ Ἰσθὸρ λοιπὸν, ὅπως εἶναι φυσικό, ἀκολουθοῦσε ἓνα τέτοιο τρόπο θρησκείας. Ὅταν αὐτὸς ἄκουσε ὅσα ὁ Θεὸς ἔκανε γιὰ τὴ σωτηρία τῶν Ἰσραηλιτῶν, καταγοητευμένος ἀπὸ διηγήσεις σεπτές καὶ ἀξιοθαύμαστες, φτάνει στὸν Μωυσῆ μὲ ὅλο τὸ σπιτικὸ καὶ τοὺς συγγενεῖς του. Ὁ Μωυσῆς ὅταν τὸν εἶδε τὸν δέχθηκε μὲ χαρὰ καὶ τὸν πῆρε στή σκηνή του καὶ τοῦ διηγήθηκε λεπτομερέστατα τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τῆς θείας δυνάμεως καὶ τὶς πέρα καὶ πάνω ἀπὸ κάθε λόγο κάθε εἴδους θαυματουργίες.

Τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ βρίσκονται στήν πλάνη, ἐννοῶ βέβαια τὰ

35. Γ Βασ. 18, 21.

νων πληθὺς, φημί δὴ τὰ ἔθνη, ἐν πρώτοις μὲν ἐκ παρακουσμάτων ὧν ἂν τις ποιῶτο περὶ Θεοῦ, εἴθ' οὕτως αὐτὰ δι' ἑαυτῶν πρὸς τὸν θεῖον ὡσπερ αὐτομολοῦντα νόμον, τοῦτ' ἔστι, τὴν διὰ γράμματος ἱεροῦ κατήχησιν. Ὡστε καὶ εἰς τὴν πρώτην εἰστρέχει σκηνήν. Εἰσαγωγικὸς 5 γὰρ ὁ νόμος εἶτα τοῖς ἀρχαιοτέροις διηγήμασιν ἀναπεπεισμένα, μεταχωρεῖ καὶ εἰς τὸ φρονεῖν ἐλέσθαι λοιπὸν, ὅτι δὴ Θεὸς εἷς τέ ἐστι καὶ μόνος, καὶ μὴν καὶ εἰς τὸ χρῆναι καρποφορεῖν αὐτῶ. Τὴν γὰρ τοι Μωσέως διήγησιν ἀκηκοὺς ὁ Μαδιηναῖος, «Νῦν ἔγνω», φησὶν, ὅτι μέγας Κύριος παρὰ πάντα τοὺς θεοὺς ἔνεκεν τούτου, ὅτι ἐπέθεντο αὐτοῖς. 10 Καὶ ἔλαβεν Ἰοθὸρ ὁ γαμβρὸς Μωσῆ ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίας τῶ Κυρίῳ». Στοιχειωτῆς οὖν ἄρα καὶ εἰς πρώτας εἰσβολὰς ἡμᾶς τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας ἀποφέρει Μωσῆς, τοῦτ' ἔστιν, ἢ διὰ τῶν ἀρχαιοτέρων Γραμμάτων κατήχησις εἰσαγωγική.

ΠΑΛΛ. Ἐραρεν.

15 ΚΥΡ. Τελειοῖ δὲ Χριστὸς τοὺς διὰ νόμου κατηχουμένους. Νόμον δὲ εἰ λέγομι πάλιν, διαθήκην ἐννόει τὴν παλαιάν. Καὶ γοῦν πρὸς μὲν τὸν Ἰοθὸρ μόνους ἐχρήτη τοῖς περὶ Θεοῦ διηγήμασιν ὁ Μωσῆς γνώμης τε εἰς τοῦτο μεθίστη λοιπὸν, ὡς διαρρήδην ὁμολογεῖν οὐκ εἶναι Θεὸν ἕτερον, πλὴν ὅτι μόνος ὁ εἷς, ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς. Πίστις δὲ αὕτη 20 κατηχουμένων ἢ πρώτη, τὸ τῆς πολυθέου δόξης ἀπαλλάτεσθαι, φημί, καὶ τὸν ἀληθῶς ἓνα τε καὶ φύσει παραδέχεσθαι Θεόν. Ἀαρῶν δὲ τὸν Ἰοθὸρ καὶ τραπέζης ἡξίου, καὶ εἰς ἄρτου βρωσιν ἐκάλει. «Παραγέγονε» γὰρ, φησὶν, «Ἀαρῶν καὶ πάντες οἱ πρεσβύτεροι Ἰσραὴλ, σιμφαγεῖν ἄρτον μετὰ τοῦ γαμβροῦ Μωσῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ». Τελειοῖ 25 γὰρ ἡμᾶς ἄρτω τῶ ζῶντι Χριστὸς, ὁ ἀληθέστερος Ἀαρῶν, τελειοῖ δὲ οὐ μόνον τοὺς ἐξ ἐθνῶν, ἀναμιξὶ δὲ μᾶλλον τοὺς ἐξελεγεμένους ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, ὧν ἂν εἶεν τύπος οἱ πρεσβύτεροι. Ἐμφασιν δὲ πρὸς ἁγιασμὸν οὐ μετρίαν ἔχει τὸ ὡς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὸν ἄρτον χρῆναι φαγεῖν. Τί γὰρ οὕτως ἐν ὄψει Θεοῦ, ὡς μυστικῆ τράπεζα καὶ θυσία, 30 καὶ οἱ ταύτης μέτοχοι;

36. Ἐξ. 18, 11-12.

37. Ἐξ. 18, 12.

ἔθνη, καλοῦνται ν' ἀλλάξουν γνώμη καὶ νὰ στραφοῦν στὸν Θεό, κατὰ πρῶτον ἀπὸ τὰ λανθασμένα κηρύγματα ποῦ συμβαίνει νὰ κάνει κανεὶς γιὰ τὸν Θεό, καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό τους αὐτομολώντας κατὰ κάποιον τρόπο πρὸς τὸν θεῖο νόμο, δηλαδή τὴν κατήχηση ποῦ προσφέρει ἡ ἱερῆ Γραφή. "Ὡστε προστρέχουν τὰ ἔθνη καὶ στὴν πρώτη σκηνή. Γιατὶ ὁ νόμος εἶναι εἰσαγωγικός." Ἐπειτα μὲ τὰ ἀρχαιότερα διηγήματα, ἀλλάζοντας γνώμη, προχωροῦν καὶ στὴν ἀντίληψη νὰ πιστεύουν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἓνας καὶ μοναδικός, ἀλλὰ καὶ ὅτι πρέπει νὰ τοῦ προσφέρουν καρπούς. Γιατί, ὅταν ὁ Μαδιανίτης ἄκουσε τὴ διήγηση τοῦ Μωυσῆ, εἶπε· «Τώρα κατάλαβα ὅτι ὁ Κύριος εἶναι πιὸ μεγάλος ἀπὸ ὅλους τοὺς θεοὺς, γιὰ τὸν λόγο, ὅτι ἔδειξε τὴ δύναμή του σὲ ἐκείνους ποῦ τοὺς καταπίεζαν ἔτσι. Καὶ ὁ Ἰοθὼρ, ὁ πεθερὸς τοῦ Μωυσῆ πρόσφερε ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίαι στὸν Κύριο»³⁶. Ἄρα λοιπὸν ὁ νόμος εἶναι δάσκαλος τῶν στοιχείων καὶ μᾶς ὁδηγεῖ στὸ πρῶτο στάδιο τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας ὁ Μωυσῆς, δηλαδή ἡ εἰσαγωγικὴ κατήχηση μὲ τὴν παλαιὰ ἱερῆ Γραφή.

ΠΑΛΛ. Εἶναι βέβαια.

ΚΥΡ. Ὁ Χριστὸς ὅμως ὁδηγεῖ στὴν τελειότητα ἐκείνους ποῦ κατηχοῦνται ἀπὸ τὸν νόμο. Καὶ λέγοντας πάλι νόμο, νὰ ἐννοεῖς τὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Ὁ Μωυσῆς λοιπὸν στὸν Ἰοθὼρ χρησιμοποιοῦσε μόνο τὶς διηγήσεις περὶ Θεοῦ, καὶ τοῦ ἄλλαξε στὴ συνέχεια τὴ γνώμη, ὥστε νὰ ὁμολογεῖ ρητὰ καὶ κατηγορηματικὰ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεός, παρὰ μόνον ὁ ἓνας, ὁ ἀπὸ τὴ φύση του Θεὸς καὶ ἀληθινὸς Θεός. Αὕτὴ εἶναι ἡ πρώτη πίστη τῶν κατηχομένων, τὸ νὰ ἀπαλλάσσονται δηλαδή ἀπὸ τὴν ἰδέα τῶν πολλῶν θεῶν καὶ νὰ παραδέχονται τὸν ἀληθινὰ ἓνα καὶ ἀπὸ τὴ φύση του Θεό. Ὁ Ἀαρὼν παρέθεσε καὶ τραπέζι στὸν Ἰοθὼρ καὶ τὸν κάλεσε νὰ φᾶνε μαζὶ. Γιατὶ λέγει· «Ἔρθαν ὁ Ἀαρὼν καὶ ὅλοι οἱ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραὴλ νὰ φᾶνε ὅλοι μαζὶ ἄρτο μὲ τὸν πεθερὸ τοῦ Μωυσῆ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»³⁷. Καὶ πράγματι ὁ Χριστός, ὁ ἀληθέστερος Ἀαρὼν, μᾶς κάνει τέλειους μὲ τὸν ζωντανὸ ἄρτο, καὶ κάνει τέλειους ὄχι μόνον ὅσους προέρχονται ἀπὸ τὰ ἔθνη, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ποῦ διαλέχτηκαν ἀνάμικτα ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Ἰσραὴλ, τῶν ὁποίων τύπος εἶναι οἱ πρεσβύτεροι. Καὶ ἔνδειξη τοῦ ἁγιασμοῦ ὅχι ἀσήμαντη ἀποτελεῖ τὸ ὅτι πρέπει νὰ φᾶνε ἄρτο ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Τί μπορεῖ λοιπὸν νὰ εἶναι αὐτὸ ποῦ γίνεται μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ, ἂν ὄχι ἡ μυστικὴ τράπεζα καὶ ἡ θυσία καὶ οἱ μέτοχοι αὐτῆς;

ΠΑΛΛ. Εὐ³ λέγεις.

ΚΥΡ. Ὅτι διὰ Χριστοῦ τελειούμενοι, καὶ τῆς ἐν νόμῳ παιδαγωγίας πρὸς ἀμείνω σύνεσιν ἀναθρόσκομεν, ἀπονητὶ δὲ ὀψόμεθα σαφῆ τοῦ πράγματος εἰκόνα δεχόμενοι, Μωσέα τε καὶ Ἰοθόρ· «Μωσῆς μὲν 5 γὰρ ὁ θεοπέσιος ἐκάθητο κρίνων», φησί· «παρεισθῆκει δὲ αὐτῷ πᾶς ὁ λαὸς ἀπὸ πρωὶ ἕως ἑσπέρας». Εἰσηγεῖται δὲ γνώμην Ἰοθόρ, ἣν τετίμηκε Μωσῆς, ἄριστά τε ἔχειν ἐννενοσηκῶς προσεδέξατο· «Ἦκουσε» γάρ, φησί, «Μωσῆς τῆς φωνῆς τοῦ γαμβροῦ, καὶ ἐποίησεν ὅσα αὐτῷ εἶπεν». Ἦ γὰρ οὐχὶ πάντη τε καὶ πάντως ὁ τὴν ἀμείνω βουλήν καὶ γνώμην 10 οἷός τε λέγειν νοοῖτ' ἂν ὑπάρχειν καὶ ἐν συνέσει προφερεστέρα;

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Ὅτι δὲ ἀμείνων καὶ ἐπέκεινα πολὺ τῆς ἐν νόμῳ κατηχήσεως ἢ διὰ Χριστοῦ τελείωσις, εἰς γνῶσιν ἡμᾶς ὑπερφέρουσα τὴν ἀσυγκρίτως ὑπερκεμμένην, ἐκδείξειεν ἂν εὐκόλως ὁ ἱερώτατος Παῦλος, διὰ τὸ 15 ὑπερέχον τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ, καθά φησιν αὐτός, τὰ ἐν νόμῳ κέρδη προθυμώτατα ζημιούμενος, σκύδαλά τε εἶναι νομίζων, ἵνα Χριστὸν κερδήσῃ. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς μόνον τιμῶντας ἔτι τὰ διὰ Μωσέως, οὐ προσιεμένους δὲ τὴν διὰ Χριστοῦ τελείωσιν, ὁ προφήτης ἔφασκεν Ἰερεμίας· «Πῶς ἐρεῖτε ὅτι σοφοὶ ἐσμεν ἡμεῖς, καὶ νόμος Κυρίου ἐστὶ 20 μεθ' ἡμῶν; Εἰς μάτην ἐγενήθη σχοῖνος ψευδῆς Γραμματεῦσιν ἠσχύνθησαν σοφοί, ἐπτοήθησαν καὶ ἐάλωσαν σοφία τίς ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, ὅτι τὸν λόγον Κυρίου ἀποδοκίμασαν;». Ἡμῖν δὲ τοῖς τὸν σωτήριον οὐκ ἀποδοκιμάζουσι λόγον (προσιέμεθα γὰρ ἀσμένως τὰ διὰ Χριστοῦ κηρύγματα) γέγονεν αὐτὸς σοφία παρὰ Θεοῦ. Πεπλεονεκτήκαμεν οὖν 25 ἄρα καὶ κατὰ σύνεσιν τοὺς ἐν νόμῳ, καὶ οἱ τοῖς κατὰ νόμον διηγήμασιν κατηχούμενοι, φαγόντες τὸν ἄρτον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τὰ ἀμείνω καὶ λαλεῖν καὶ φρονεῖν πεπαιδευέμεθα. Γνωμοδοτεῖ γὰρ Ἰοθόρ, καὶ ἐπακούει Μωσῆς. Εἴη δὲ ἂν εἰκότως πρόσωπον μὲν ὥσπερ τῶν ἐξ ἔθνων Ἰοθόρ, Μωσῆς δὲ τῶν κατὰ νόμον.

30 ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφης.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἢ διὰ Χριστοῦ τελείωσις, καὶ τῶν κατ' αὐτὸν μυστηρίων ἢ δύναμις, καὶ σοφούς ἡμᾶς ἀποτελεῖ, καὶ θανάτου κρείττο-

38. Ἐξ. 18, 13.

39. Ἐξ. 18, 24.

40. Φιλ. 3, 5.

41. Ἰερ. 8, 8-9.

ΠΑΛΛ. Μιλᾶς ὀρθά.

ΚΥΡ. Καὶ ὅτι πράγματι καθιστάμενοι τέλει ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἀνεβαίνομε σὲ φρόνησι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν παιδαγωγία τοῦ νόμου, θὰ τὸ διαπιστώσομε χωρὶς κόπο ἂν δεχθοῦμε ὡς καθαρὴ εἰκόνα τοῦ πράγματος τὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἰοθὺρ· γιατί λέγει· «Ὁ Μωυσῆς ὁ θεσπέσιος καθόταν καὶ δίκαιζε καὶ κοντά του στεκόταν ὅλος ὁ λαὸς ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ»³⁸. Ὁ Ἰοθὺρ τοῦ προτείνει μιὰ γνώμη, τὴν ὁποία ὁ Μωυσῆς ἐκτίμησε καὶ τὴν δέχθηκε βλέποντας ὅτι εἶναι ἄριστη. Γιατί λέγει· «Ἄκουσε καὶ δέχθηκε ὁ Μωυσῆς τὴ συμβουλή τοῦ πεθεροῦ του καὶ ἔθεσε σὲ ἐφαρμογὴ ὅσα τοῦ εἶπε»³⁹. Ἡ μήπως ὅποιος μπορεῖ νὰ διατυπώσει τὴν καλύτερη σκέψη καὶ γνώμη, αὐτὸς δὲν θὰ θεωρηθεῖ ὅπως δὲν ποτε ἔχει καὶ τὴν καλύτερη φρόνησι;

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ.

ΚΥΡ. Ὅτι πάλι εἶναι ἀνώτερη καὶ πολὺ πρὸ πέρα ἀπὸ τὴν κατήχησι τοῦ νόμου ἢ τελείωσή μας μέσω τοῦ Χριστοῦ, πού μᾶς ἀνυψώνει στὴ γνώση πού εἶναι ἀσύγκριτα ἀνώτερη, θὰ μᾶς τὸ δείξει εὐκόλα ὁ ἱερότατος Παῦλος, ὁ ὁποῖος, λόγω τῆς ὑπεροχῆς τῆς γνώσης τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ὁ ἴδιος λέγει, μὲ πολὺ προθυμία δέχεται νὰ ζημιωθεῖ τὰ κέρδη τοῦ νόμου, θεωρώντας τὰ σκουπίδια, γιὰ νὰ κερδίσει τὸν Χριστό⁴⁰. Καὶ ἐκείνους βέβαια πού τιμοῦν μόνον ὅσα παρέδωσε ὁ Μωυσῆς, ἀλλὰ δὲν δέχονται τὴν τελείωσι πού προσφέρει ὁ Χριστός, ὁ προφήτης Ἰερεμίας ἔλεγε· «Πῶς θὰ πεῖτε, Ἐμεῖς εἴμαστε σοφοὶ καὶ ὁ νόμος τοῦ Κυρίου εἶναι μαζί μας; Ματαιότητες καὶ ψευδολογίες ἔγραψε ἢ γραφίδα τῶν Γραμματέων. Οἱ σοφοὶ καταντροπιᾶστηκαν, φοβήθηκαν καὶ ὑποδουλώθηκαν. Καὶ ποιά εἶναι ἡ σοφία τους, ἀφοῦ ἀποδοκίμασαν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου;»⁴¹. Γιὰ μᾶς ὅμως πού δὲν ἀποδοκιμάζομε τὸν σωτήριο λόγον (γιατί δεχόμαστε μὲ χαρὰ τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ), ἔγινε ὁ ἴδιος σοφία σταλμένη ἀπὸ τὸν Θεό. Εἴμαστε λοιπὸν πλουσιότεροι καὶ ὡς πρὸς τὴ συνέση ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ νόμου καὶ κατηχοῦμενοι ἀπὸ τίς διηγήσεις τοῦ νόμου, τρώγοντας ἄριστο ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, διδαχθήκαμε νὰ λέμε καὶ νὰ πιστεύομε τὰ καλύτερα. Γιατί δίνει συμβουλή ὁ Ἰοθὺρ, καὶ ὁ Μωυσῆς τὴ δέχεται. Εὐλόγα λοιπὸν θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ ὁ Ἰοθὺρ ἐκπρόσωπος τῶν ἐθνῶν, καὶ ὁ Μωυσῆς τῶν ἀπὸ τὸν νόμον πιστῶν.

ΠΑΛΛ. Τὸ εἶπες ὀρθά.

ΚΥΡ. Ἡ τελείωσι λοιπὸν μέσω τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ δύναμις τῶν μυστηρίων του καὶ σοφοὺς μᾶς κάνει, καὶ νὰ φαινόμεστε ἀνώτεροι ἀπὸ

νος ὀρθῶσαι ποιεῖ, τὸν κεκρουμμένον τε καὶ νοητὸν Ἀμαλήκ καταστρέ-
 φουσα, τοῦτ' ἔστι, τὸν Σατανᾶν. Καὶ ὀρθῶς γε λίαν ὁ Ψάλλων ἔφα-
 σκεν «Ὅτι ἐν τῷ Θεῷ ποιήσομεν δύναμιν, καὶ αὐτὸς ἐξουθενώσει τοὺς
 θλίβοντας ἡμᾶς». Ἡμῶν δὲ δὴ περὶ τῶν ἐν πίστει λελαμπρουσμένων,
 5 ἀνεφώνει πάλιν ὡς πρὸς αὐτόν «Ὅτι καὶ ὑψίστη δυνάμει αὐτῶν
 σὺ εἶ, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται ὅλην τὴν ἡμέραν». Κα-
 χώμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ σωζόμενοι, καὶ αὐτὸν ἔχοντες ὄπλον εὐδοκίας,
 κατὰ τὰς Γραφάς. Τούτου δὲ αὐτῷ τύπος ἡμῖν καὶ εἰκῶν ἐναργῆς ἂν
 γένοιτο πάλιν, τὸ ἐν τῷ τέλει τῆς δευτέρας τῶν Βασιλειῶν γεγραμ-
 10 μένον ἔχει δὲ οὕτως «Καὶ ἀνέστη Δαβὶδ πρῶτῃ, καὶ λόγος Κυρίου ἐγένε-
 νετο πρὸς Γὰδ τὸν προφήτην τὸν ὀρῶντα πρὸς Δαβὶδ, λέγων Πορεύ-
 θητι καὶ λάλησον πρὸς Δαβὶδ, λέγων Τάδε λέγει Κύριος· Τρία ἐγὼ
 ἐρῶ ἐπὶ σέ, ἔκλεξαι σεαυτῷ ἐν ἑξ αὐτῶν, καὶ ποιήσω σοι. Καὶ εἰσῆλθε
 Γὰδ πρὸς Δαβὶδ, καὶ ἀπήγγειλε, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐκλεξαι σεαυτῷ
 15 γενέσθαι, ἢ ἔλθῃ σοι τρία ἔτη λιμὸς ἐν τῇ γῆ σου, ἢ τρεῖς μῆνας φεύγειν
 σε ἔμπροσθεν τῶν ἐχθρῶν σου, καὶ ἔσονται καταδιώκειν σε ἢ τρεῖς
 ἡμέρας γενέσθαι θάνατον ἐν τῇ γῆ σου. Νῦν οὖν γινώθι καὶ ἴδε τί ἀπο-
 κριθῶ τῷ ἀποστείλαντί με ρῆμα. Καὶ εἶπε Δαβὶδ πρὸς Γὰδ· Στενά μοι
 πάντοθεν σφόδρα ἐστὶ καὶ τὰ τρία· ἐμπροσθεῖν δὴ εἰς χεῖρας Κυρίου,
 20 ὅτι πολλοὶ οἱ οἰκτιρμοὶ αὐτοῦ σφόδρα, εἰς δὲ χεῖρας ἀνθρώπων οὐ μὴ
 ἐμπέσω. Καὶ ἐξελέξατο ἐναντῷ Δαβὶδ τὸν θάνατον. Ἦσαν δὲ αἱ ἡμέραι
 θερισμοῦ πυρῶν, καὶ ἔδωκε Κύριος θάνατον ἐν Ἰσραὴλ ἀπὸ πρῶθεν
 ἕως ὥρας ἀρίστου· καὶ ἤρξατο ἡ θραῦσις ἐν τῷ λαῷ, καὶ ἀπέθανεν ἐκ
 τοῦ λαοῦ Κυρίου ἀπὸ Δὰν καὶ ἕως Βερσαβεέ, ἑβδομήκοντα χιλιάδες
 25 ἀνδρῶν. Καὶ ἐξέτεινεν ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς Ἱερου-
 σαλήμ τοῦ διαφθεῖραι αὐτήν· καὶ παρεκλήθη Κύριος ἐπὶ τῇ κακίᾳ, καὶ
 εἶπε τῷ ἀγγέλῳ τῷ διαφθεύροντι ἐν τῷ λαῷ· Ἰκανόν, ἄνες τὴν χεῖρά
 σου. Καὶ ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ ἦν ἐστὼς περὶ τῆ ἄλφ' Ὀρνᾶ τοῦ Ἰεβου-
 σαίου. Καὶ εἶπε Δαβὶδ πρὸς Κύριον, ἐν τῷ ἰδεῖν αὐτὸν τὸν ἄγγελον τὸν
 30 τύπτοντα ἐν τῷ λαῷ, καὶ εἶπεν· Ἴδου ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν, ἐγὼ ἠμάρτηκα,
 καὶ ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἐκακοποίησα· καὶ οὗτοι τὰ πρόβατα τί ἐποίησαν;
 Γενέσθω δὴ ἡ χεὶρ σου ἐν ἐμοί, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός μου. Καὶ
 ἦλθε Γὰδ πρὸς Δαβὶδ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀνάβηθι,

42. Ψαλμ. 59, 14.

43. Ψαλμ. 88, 17-18.

43α. Ψαλμ. 5, 13.

τὸν θάνατο, καταστρέφοντας τὸν νοητὸ Ἀμαλήκ, δηλαδή τὸν Σατανᾶ. Καὶ πολὺ σωστὰ ὁ Ψαλμωδὸς ἔλεγε· «Πιστεύοντας στὸν Θεὸ θ' ἀποκτήσομε δύναμη κι αὐτὸς θὰ ἐκμηδενίσει ἐκείνους ποὺ μᾶς θλίβουν»⁴². Γιὰ μᾶς ὅμως ποὺ ἔχομε ἀποκτήσει τὴ λαμπρότητα ἀπὸ τὴν πίστη φώναζε πάλι σ' αὐτόν· «Εἶσαι τὸ καύχημα τῆς δυνάμεώς τους καὶ μὲ τὴν πεποίθησι διαρκῶς στὸ ὄνομά σου θὰ ἔχουν χαρὰ ὅλη τὴν ἡμέρα»⁴³. Γιατί καυχόμαστε ποὺ σωζόμαστε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔχομε αὐτόν «ὡς ὄπλο εὐδοκίας»^{43α} σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή. Αὐτοῦ τύπος καὶ καθαρὴ εἰκόνα μπορεῖ πάλι νὰ γίνει ἐκεῖνο ποὺ γράφεται στὸ τέλος τοῦ δευτέρου βιβλίου τῶν Βασιλειῶν, ποὺ ἔχει ὡς ἑξῆς· «Σηκώθηκε ὁ Δαβὶδ τὸ πρωὶ καὶ ὁ Κύριος μίλησε στὸν Γὰδ τὸν προφήτη, ποὺ ἔβλεπε τὰ μέλλοντα, γιὰ τὸν Δαβὶδ, λέγοντάς του· Πήγαινε καὶ πές στὸν Δαβὶδ· Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος· Ἐγὼ ὁ Κύριος θέτω τρία πράγματα ἐνώπιόν σου. Διάλεξε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἐγὼ θὰ σοῦ τὸ κάνω. Πῆγε τότε ὁ Γὰδ στὸν Δαβὶδ καὶ τοῦ ἀνήγγειλε τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ εἶπε· Διάλεξε γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου, τί προτιμᾶς νὰ συμβεῖ· νὰ πέσει ἐπὶ τρία ἔτη πείνα στὴ χώρα σου, ἢ νὰ φύγεις καὶ νὰ καταδιώκεσαι ἐπὶ τρεῖς μῆνες ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς σου, ἢ νὰ πέσει θανατικὸ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες στὸν λαὸ τῆς χώρας σου. Σκέψου λοιπὸν τώρα καὶ πές μου τί ἀπάντησι νὰ δώσω στὸν Κύριον ποὺ μὲ ἔστειλε. Καὶ ὁ Δαβὶδ εἶπε στὸν Γὰδ. Καὶ τὰ τρία μοῦ προξενοῦν ὑπερβολικὴ στενοχώρια. Προτιμῶ λοιπὸν νὰ πέσω στὰ χέρια τοῦ Κυρίου, γιατί εἶναι πολυεύσπλαγχνος, παρὰ νὰ πέσω στὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὁ Δαβὶδ διάλεξε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὸν θάνατο. Ἦταν ὁ καιρὸς τοῦ θερισμοῦ τοῦ σιταριοῦ καὶ ἔστειλε ὁ Κύριος θανατικὸ ἀνάμεσα στους Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ μεσημέρι· καὶ ἔγινε μεγάλη καταστροφή στὸν λαὸ καὶ πέθαναν ἀπὸ τὸν λαὸ τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν πόλη Δὰν μέχρι τὴν Βερσαβεὲ ἑβδομήντα χιλιάδες ἄνδρες. Καὶ ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ ἄπλωσε τὸ χέρι του στὴν Ἱερουσαλήμ γιὰ νὰ τὴν καταστρέψει. Λυπήθηκε ὅμως ὁ Θεὸς γιὰ τὸ κακὸ ποὺ γινόταν καὶ εἶπε στὸν ἄγγελο ποὺ κατὰστρεφε τὸν λαὸ· Φτάνει, συγκράτησε τὸ χέρι σου. Ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ στεκόταν στὸ ἀλώνι τοῦ Ὁρνᾶ τοῦ Ἰεβουσαίου. Ὁ Δαβὶδ τότε βλέποντας τὸν ἄγγελο νὰ προξενεῖ τὸν θάνατο στὸν λαὸ, εἶπε στὸν Κύριον· Νά, ἐγὼ εἶμαι ὁ ποιμένας, ἐγὼ ἀμάρτησα καὶ ἐγὼ ὁ ποιμένας προκάλεσα τὸ κακὸ. Αὐτοὶ ἐδῶ, τὰ πρόβατα, τί ἔκαναν; Ἄς πέσει λοιπὸν τὸ χέρι σου πάνω σὲ μένα καὶ στὸν οἶκο τοῦ πατέρα μου. Πῆγε τότε ὁ Γὰδ τὴν ἡμέρα ἐκείνη στὸν Δαβὶδ καὶ τοῦ εἶπε· Ἀνέβα καὶ χτίσε

καὶ στῆσον τῷ Κυρίῳ θυσιαστήριον ἐν τῇ ἄλῳ Ὁρνᾶ τοῦ Ἰεβουσαίου. Καὶ ἀνέβη Δαβὶδ κατὰ τὸ ρῆμα Γὰδ τοῦ προφήτου, ὃν τρόπον ἐνετεί-
 λατο αὐτῷ Κύριος· καὶ διέκνυεν Ὁρνᾶ, καὶ εἶδε τὸν βασιλέα καὶ τοὺς
 παῖδας αὐτοῦ παραπορευομένους ἐπάνω αὐτοῦ· καὶ ἐξῆλθεν Ὁρνᾶ,
 5 καὶ προσεκύνησε τῷ βασιλεῖ ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ
 εἶπεν Ὁρνᾶ· Τί ὅτι ἦλθεν ὁ κύριός μου ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν δούλον
 αὐτοῦ; Καὶ εἶπε Δαβὶδ· Κτήσασθαι παρὰ σοῦ τὴν ἄλῳ τοῦ οἰκο-
 δομῆσαι θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ συσχεθῆ ἡ θραῦσις ἐπάνωθεν
 τοῦ λαοῦ. Καὶ εἶπεν Ὁρνᾶ πρὸς Δαβίδ· Λαβέτω καὶ ἀνενεγκάτω ὁ
 10 κύριός μου ὁ βασιλεὺς τῷ Κυρίῳ τὸ ἀγαθὸν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ· ἰδοὺ
 οἱ θόες εἰς ὀλοκαύτωμα, καὶ οἱ τροχοὶ καὶ τὰ σκεύη τῶν βοῶν εἰς
 ξύλα. Τὰ πάντα ἔδωκεν Ὁρνᾶ τῷ βασιλεῖ. Καὶ εἶπεν Ὁρνᾶ πρὸς τὸν
 βασιλέα· Κύριος ὁ Θεός σου εὐλογήσαι σε. Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς πρὸς
 Ὁρνᾶν· Οὐχί· ἀλλὰ κτώμενος κτήσομαι παρὰ σοῦ ἐν ἀλλάγματι. Καὶ
 15 οὐκ ἀνοίσω Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου ὀλοκαύτωμα δωρεάν. Καὶ ἐκτήσατο
 Δαβὶδ ἄλῳ καὶ τοὺς θόας ἐν ἀργυρίῳ σίκλων πενήκοντα, καὶ ᾤκο-
 δόμησεν ἐκεῖ Δαβὶδ θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀνήνεγκεν ὀλοκαυ-
 τώσεις καὶ εἰρηνικάς. Καὶ προσέθηκε Σαλομών εἰς τὸ θυσιαστήριον
 ἐπ' ἐσχάτων, ὅτι μικρὸν ἦν ἐν πρώτοις. Καὶ ἐπήκουσε Κύριος τῇ γῆ,
 20 καὶ συνεσχέθη ἡ θραῦσις ἐπάνωθεν Ἰσραὴλ».

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν εἶη πάλιν ἔν γε δὴ τούτοις ὁ νοῦς; ὡς δυσέφι-
 κτον κομιδῇ τὸ θεώρημα.

ΚΥΡ. Δυσέφικτον μὲν ὁμολογουμένως καὶ δυσάλωτον ἀληθῶς.
 Πλὴν ἐκεῖνό φημι τὴν τοῦ προκειμένου περινοίαν, ὡς ἐν ὀλίγοις εὖ
 25 μάλα συνενεγκῶν καὶ περιστρέψας εἰς νοῦν. Ἄθρει δὴ σὺν, ὦ Παλλά-
 διε, καθάπερ ἐν ἐσόπτρῳ καὶ ἐν ἰσχυραῖς φαντασίαις τὸ Χριστοῦ μυστή-
 ριον καὶ τῆς ἐφ' ἡμῖν οἰκονομίας τὸν τρόπον.

ΠΑΛΛ. Οὐκοῦν δρώης ἂν αὐτὸς εὐγε τουτί, τὸ συνιέναι δύνασθαι
 χορηγοῦντος Θεοῦ.

30 ΚΥΡ. Ἄκουε δὴ. Βαδιοῦμαι γὰρ ἤδη ἐπὶ τὸ χρῆναι λέγειν. Ἐκ
 θείας ὀργῆς κατενεμήθη θάνατος τὸν λαὸν Κυρίου, καὶ μέχρις ὥρας
 ἀρίστου, διακωλύοντος οὐδενός, ἴσχυσεν ὁ ὀλοθρευτῆς μέλλοντα δὲ
 αὐτοῖς ἐπαφεῖναι τὴν χεῖρα τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἀπειροῦσι Θεός· τεθεα-

θυσιαστήριο τοῦ Κυρίου στὸ ἄλώνι τοῦ Ὁρνᾶ τοῦ Ἰεβουσαίου. Ὁ Δαβὶδ ἀνέβηκε ἐκεῖ, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ προφήτη Γὰδ, καὶ ἔκανε ὅπως τὸν διέταξε ὁ Κύριος. Ἔσκυψε τότε ὁ Ὁρνᾶ καὶ εἶδε τὸν βασιλιᾶ καὶ τοὺς δούλους του ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν καὶ βγήκε ὁ Ὁρνᾶ καὶ προσκύνησε τὸν βασιλιᾶ σκύβοντας μέχρι στὸ ἔδαφος. Καὶ εἶπε ὁ Ὁρνᾶ: Γιατί ἦρθε ὁ κύριος καὶ βασιλιάς μου στὸν δοῦλο του; Καὶ ὁ Δαβὶδ εἶπε: Ν' ἀγοράσω ἀπὸ ἐσένα τὸ ἄλώνι γιὰ νὰ χτίσω θυσιαστήριο στὸν Κύριο καὶ νὰ σταματήσει ἡ καταστροφή ποὺ γίνεται στὸν λαό. Καὶ ὁ Ὁρνᾶ εἶπε στὸν Δαβὶδ: Ἄς πάρει ὁ κύριος καὶ βασιλιάς μου κι ἄς προσφέρει στὸν Κύριο ὅ,τι καλὸ βλέπουν τὰ μάτια του· νὰ τὰ μοσχάρια γιὰ ὀλοκαύτωμα, καὶ οἱ τροχοὶ καὶ οἱ ζυγοὶ τῶν βοδιῶν ἄς εἶναι τὰ ξύλα γιὰ τὴ φωτιά. Ὁ Ὁρνᾶ ἔδωσε στὸν βασιλιᾶ τὰ πάντα. Καὶ εἶπε ὁ Ὁρνᾶ στὸν βασιλιᾶ: ὁ Κύριος ὁ Θεός σου νὰ σὲ εὐλογήσει. Καὶ ὁ βασιλιάς εἶπε στὸν Ὁρνᾶ: Ὁχι, ὅσα πάρω ἀπὸ σένα, θὰ τὰ πάρω μὲ ἀντάλλαγμα. Δὲν θὰ προσφέρω ὀλοκαυτώματα στὸν Κύριο τὸν Θεό μου δωρεάν. Καὶ ὁ Δαβὶδ ἀγόρασε τὸ ἄλώνι καὶ τὰ μοσχάρια ἀντὶ πενήντα ἀσημένιων σίκλων καὶ ἔχτισε ἐκεῖ θυσιαστήριο στὸν Κύριο καὶ πρόσφερε ὀλοκαυτώματα καὶ εἰρηνικὲς θυσίες. Ἐπειτα ὁ Σολομών ἔκανε προσθήκη στὸ θυσιαστήριο, ἐπειδὴ τὸ πρῶτο ἦταν μικρό. Καὶ ἄκουσε ὁ Κύριος τὴν κραυγὴ τοῦ Δαβὶδ γιὰ τὴ σωτηρία τῆς χώρας καὶ σταμάτησε τὸν θανατικὸ πᾶνω στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό»⁴⁴.

ΠΑΛΛ. Καὶ ποιὸ νόημα μπορεῖ νὰ ἔχουν αὐτὰ; εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ κατανοηθεῖ ἢ ἔκθεση ὅλων αὐτῶν.

ΚΥΡ. Εἶναι ὁμολογουμένως δυσκολονόητο καὶ ἀληθινὰ δυσκατάληπτο. Ἀλλὰ θὰ ἐκθέσω ἐκεῖνο, δηλαδή τὸ ἐξωτερικὸ, ὅπως θὰ λέγαμε, νόημα τοῦ ἐξεταζόμενου κομματιοῦ, συγκεφαλαιώνοντάς το σὲ πολὺ λίγα λόγια καὶ ἐμβαθύνοντας μὲ τὸν νοῦ σ' αὐτό. Πρόσεχε λοιπόν, Παλλάδιε, σὰν σὲ καθρέφτη καὶ μὲ ἀδύναμες φαντασίες τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν τρόπο τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ γιὰ μᾶς.

ΠΑΛΛ. Αὐτὸ θὰ τὸ κάνεις ἐσὺ πολὺ καλᾶ, σὺ ποὺ μπορεῖς νὰ τὸ κατανοήσεις μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

ΚΥΡ. Ἄκου λοιπόν. Γιατί προχωρῶ ἤδη σ' αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ πῶ. Ἀπὸ θεία ὀργὴ ἐξολόθρευσε ὁ θάνατος τὸν λαὸ τοῦ Κυρίου καὶ μέχρι τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ κυριάρχησε ὁ ἐξολοθρευτὴς χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίζει κανεὶς. Κι ὅταν ἦταν νὰ βάλλει τὸ χέρι του στὰ Ἱεροσόλυμα, τὸ ἐμπόδισε ὁ Θεός. Βλέποντας τὸν ἄγγελο ὁ Δαβὶδ, θερμοπαρακαλοῦσε τὸν

μένος δὲ τὸν ἄγγελον, ἐλιπάρει Κύριον Δαβίδ, λέγων πεπλημμεληκέ-
 ναι ἑαυτὸν ἄμεινον δὲ εἶναι καὶ δικαιότερον τὸν ποιμένα καὶ ἡγούμε-
 νον ἐκτεθνάναι μᾶλλον, ἢ γουν τὰ πρόβατα, διὰ τοι τὸ εἰδέναι μηδὲν
 εἶτα Θεοῦ σημαίνοντος, ἐγείρει θυσιαστήριον ἐν τῇ ἄλλῃ Ὁρνᾶ, ἣν
 5 ἅμα τοῖς ἀλοῶσι βουσὶν ἐξεπρίατο σίκλων πενήτηντα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ
 θεῖον εὖ μάλα θυσιαστήριον ἀνεδείματο, τὰς ἐπ' αὐτῷ θυσίας ἐτέλει,
 ὀλοκαυτώματα καὶ εἰρηνικάς· ἔστη δὲ οὕτω λοιπὸν ἡ θραῦσις, καὶ ὁ
 πάλαι δεινὸς ἐνεκόπη θάνατος. Ἐπεσημαίνεται δὲ τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν,
 ὅτι βραχὺ μὲν ἦν ἐν ἀρχαῖς τὸ θυσιαστήριον, προσέθηκέ γε μὴν ἐν
 10 ἐσχάτοις Σαλομῶν αὐτῷ. Ἡ οὐκ εἶναι φῆς, ὡς ἔν γε βραχεῖ τὴν τοῦ
 προκειμένου περιόνοιαν ἐν τούτοις;

ΠΑΛΛ. Φημί πῶς δ' ἂν γένοιτο σαφῆς ὁ νοῦς, ἤδη διατράνου.

ΚΥΡ. Ἡ οὐκ οἶσθα, ὅτι κατώλισθεν ὁμολογουμένως εἰς θάνατον
 καὶ φθορὰν ἢ ἀνθρώπου φύσις, καταθήξασα πρὸς ὀργὰς τὸν Δη-
 15 μιουργόν, ὡς ἐν τῇ γένουσι ἡμῶν ἀπαρχῇ, τοῦτ' ἔστιν, Ἀδάμ, ὃς τὴν
 θεῖαν ἐν ἀρχαῖς ἠθέτησεν ἐντολήν, ἀκήκοε δὲ οὕτω· «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν
 ἀπελεύση»;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ἀπὸ πρῶτῃ τοιγαροῦν, τοῦτ' ἔστιν, ἐκ πρώτων τοῦ παρόντος
 20 αἰῶνος καιρῶν, κατενεμήθη θάνατος τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, μέχρις ὥρας
 ἀρίστου, τοῦτ' ἔστιν, ἕως καιρὸς τραπέζης. Ὅτε γὰρ ἡμῖν ἐνέστη και-
 ρὸς τῆς ἁγίας τραπέζης, δῆλον δὲ ὅτι τῆς ἐν Χριστῷ καὶ μυστικῆς, ἐφ'
 ἣ τὸν ἄρτον ἐσθίομεν τὸν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ζωοποιόν, ὁ πάλαι δεινὸς καὶ
 δυσάντητος κατηργήθη θάνατος, παρεκεκλημένου Θεοῦ, καὶ δε-
 25 δυσώπηται μόλις ὁ ὀλοθρευτής, ὃς, ἐπεὶ περ ἤθελε καὶ τοῖς τὴν ἁγίαν
 οἰκοῦσι πόλιν, τὴν νοσητὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν διαφθειροῦσαν ἐπαφεῖναι
 χεῖρα, Θεοῦ παρακεκλημένου, τότε δὴ μόλις εἴργεται· «Ἄνες γὰρ
 νῦν», φησὶν, «ἵκανός ἐστιν». Ἁγία δὲ πόλις, ἢ Ἐκκλησία, ἣς εἶεν ἂν οἰ-
 κήτορες οἱ διὰ ζῶντος ἄρτου τελειούμενοι πρὸς ἁγιασμόν. Τῆς οὕτω
 30 σεπτῆς καὶ ἀξιαγᾶστου πόλεως καὶ ὁ θεῖος Δαβὶδ διαμέμνηται λέγων·
 «Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ». Κατώκησε γὰρ
 ἐν ἡμῖν Χριστός, ὃς ἐστι ζωὴ καὶ ζωοποιός. Τοιγάρτοι καὶ ἀποσοβεῖ
 Θεὸς τῶν ἡγιασμένων τὸν ὀλοθρευτὴν, ὡς οὐκέτι νικᾶν ὀφείλοντα
 μετὰ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ καιροῦ τῆς ἁγίας τραπέζης, ἣν ὁ τοῦ ἀρίστου

Κύριο, λέγοντας ὅτι εἶχε σφάλει ἐκεῖνος, καὶ εἶναι καλύτερο καὶ δικαιότερο νὰ πεθάνει ὁ ποιμένας καὶ ὁ ἡγέτης, παρὰ τὰ πρόβατα, ἀφοῦ δὲν γνωρίζουν τίποτε. Ἐπειτα μὲ τὴν ὑπόδειξη τοῦ Θεοῦ χτίζει θυσιαστήριο στὸ ἀλώνι τοῦ Ὁρνᾶ, πού μαζί μὲ τὰ βόδια πού ἀλώνιζαν τὸ ἀγόρασε γιὰ πενήντα σίκλους. Κι ἀφοῦ ἔχτισε πολὺ καλὰ τὸ θεῖο θυσιαστήριο, πρόσφερε πάνω σ' αὐτὸ τὶς θυσίες του, ὀλοκαυτώματα καὶ εἰρηνικὲς θυσίες, καὶ ἔτσι λοιπὸν σταμάτησε τὸ κακὸ καὶ ἔπαυσε ὁ προηγούμενος φοβερός θάνατος. Ἡ ἱερὴ Γραφή ἐπισημάνει ὅτι τὸ θυσιαστήριο ἦταν στὴν ἀρχὴ μικρό, κι ἔπειτα πρόσθεσε σ' αὐτὸ ὁ Σολομών. Ἡ νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι κατὰ τὸ δυνατόν σύντομη ἡ περιγραφή τοῦ ἀποσπάσματος;

ΠΑΛΛ. Ναί, εἶναι. Διευκρίνισε τώρα πῶς τὸ νόημα θὰ γίνεῖ κατανοητό.

ΚΥΡ. Μήπως δὲν γνωρίζεις ὅτι ὁμολογουμένως ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου γλίστρησε στὸν θάνατο καὶ στὴ φθορά, ἐρεθίζοντας τὴν ὀργὴ τοῦ Δημιουργοῦ, ὅπως στὴν ἀπαρχὴ τοῦ γένους μας, δηλαδή ὁ Ἀδάμ, πού ἀθέτησε τὴν ἀρχικὴ θεία ἐντολὴ καὶ ἄκουσε τὴν καταδίκη, «εἶσαι χῶμα καὶ στὸ χῶμα θὰ καταλήξεις»⁴⁵;

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Ἀπὸ τὸ πρῶτο λοιπὸν, δηλαδή ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐποχῆς μας, ὁ θάνατος κατέφαγε τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, ὡς τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ, δηλαδή μέχρι πού στρώθηκε ἡ τράπεζα. Ὅταν δηλαδή ἦρθε ὁ καιρὸς τῆς ἀγίας τράπεζας, καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι ἐννοεῖ τὴ μυστικὴ τράπεζα τοῦ Χριστοῦ, ὅπου τρῶμε τὸν οὐράνιο καὶ ζωοποιὸ ἄρτο), ὁ φοβερός προηγουμένως καὶ δύσκολα ἀντιμετωπιζόμενος θάνατος καταργήθηκε, ἀφοῦ κάμφθηκε σ' εὐσπλαχνία ὁ Θεός, καὶ μόλις πού μαλάκωσε ὁ ἔξολοθρευτὴς, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ἤθελε καὶ σὲ ἐκείνους πού κατοικοῦσαν τὴν ἀγία πόλη, δηλαδή τὴ νοητὴ Ἱερουσαλήμ, ν' ἀπλώσει τὸ καταστρεπτικὸ του χέρι, ἀφοῦ κάμφθηκε σ' εὐσπλαχνία ὁ Θεός, τότε μόλις ἐμποδίζεται. Γιατὶ λέγει: «Σταμάτα, φτάνει». Ἀγία βέβαια πόλη εἶναι ἡ Ἐκκλησία, πού κάτοικοί της εἶναι αὐτοὶ πού γίνονται τέλειοι πρὸς ἀγιασμὸ μὲ τὸν ζωντανὸ ἄρτο. Αὐτὴν τὴν τόσο σεβαστὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη πόλη θυμᾶται ὁ θεῖος Δαβὶδ ὅταν λέγει: «Ἐξαίσια καὶ γεμάτα δόξα πράγματα λέχθησαν γιὰ σένα, τὴν πόλη τοῦ Θεοῦ»⁴⁶. Γιατὶ κατοίκησε μέσα μας ὁ Χριστός, πού εἶναι ζωὴ καὶ πρόξενος ζωῆς. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἐμποδίζει τὸν ἔξολοθρευτὴ ἀπὸ τοὺς ἀγιασμένους, γιατί δὲν ἔπρεπε νὰ νικᾷ μετὰ τὸν ἐρχομὸ τῆς ὥρας γιὰ τὸ στρώσιμο τῆς ἀγίας τράπε-

καιρός υπαινίττεται. Ἐξείλετο τοίνυν ἡμᾶς ὁ Χριστός, ὡς ἐν προσώπῳ νοούμενος τοῦ Δαβίδ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐθεᾶτο δαπανῶντα τὸν θάνατον τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, παράκλητος γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν Πατέρα· προσεκόμιζε γὰρ ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὑπέθηκεν ἑκὼν τῷ θανάτῳ, 5 δεδυσάπηκέ τε τὸν ὀλοθρευτὴν, ἑαυτοῦ λέγων εἶναι τὴν ἁμαρτίαν· οὐχ ὅτι πεποιήκε τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλ' ὅτι, κατὰ τὰς Γραφάς, «αὐτὸς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αἴρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη», καίτοι μὴ εἰδῶς ἁμαρτίαν «καὶ γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν κατὰρα». Χρηῖται δέ φησι, τὸν ποιμένα μᾶλλον, ἢ τὰ πρόβατα παθεῖν· ὡς 10 γὰρ ποιμὴν ἀγαθὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τέθεικεν ὑπὲρ τῶν προβάτων.

Εἶτα, κατὰ θεϊαν ὑπόμνησιν, ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, ἔνθα τὸν ἄγγελον τὸν ὀλοθρευτὴν ἀπρακτοῦντα ἤδη καὶ ἐστηκότα τεθέαται (εἶδε γὰρ αὐτὸν παρὰ τὴν ἄλω, φησὶν), ἐκεῖ διαπήξας θυσιαστήριον, ὀλοκαντώματα καὶ εἰρηνικὰς (θυσιῶν δὲ τῶν κατὰ τὸν νόμον εἶδη τε καὶ τρόποι 15 ταυτὶ) προσαγήοχε τῷ Θεῷ. Καὶ διὰ μὲν τῆς ἄλω νοήσεις τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς ἣν ἀφιγμένος, ἔστη τε λοιπὸν καὶ κατηγορήθη θάνατος, καὶ τὴν πάλαι δεινὴν τε καὶ διαφθείρουσαν χεῖρα συνέσειλεν ὁ ὀλοθρευτῆς οἶκος γὰρ ἐστὶ τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς, τοῦτ' ἐστὶ Χριστοῦ. Ἄλω δὲ εἶναί φαμεν ὡς ἐξ ὁμοιώσεως καὶ εἰκόνοσ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐφ' ἣ δρασ- 20 γμάτων, ἤγουν ἀσταχύων, συλλέγονται δίκην, οἱ τῆς ἀπὸ κόσμου ζωῆς διὰ τοῦ λόγου τῶν ἀγίων κειρόμενοι θεριστῶν, τοῦτ' ἐστὶν, ἀποστόλων τε καὶ εὐαγγελιστῶν, ἵνα καὶ εἰς τὰς ἄνω συγκομισθεῖεν αὐλάς, καὶ καθάπερ εἰς ἀποθήκην δεσποτικὴν, εἰς τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, οἷά τις σῖτος εἰσφέρουιντο καθαρὸς, κατὰ τὴν τῶν ἀχρειότερων καὶ περι- 25 τῶν ἀπόθεσιν πραγμάτων τε ἅμα καὶ φρονημάτων, ἅπερ ὡς ἐν εἴδει τῶν ἀχύρων νοεῖται. Εἴρηται δέ που παρὰ Χριστοῦ τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις «Οὐχὶ ὑμεῖς λέγετε ὅτι τετράμηνός ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; Ἴδου λέγω ὑμῖν· Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. Ὁ θερίζων μισθὸν λαμ- 30 βάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον». Καὶ πάλιν· «Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι. Δεήθητε οὖν τοῦ Κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ἵνα ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς θερισμὸν αὐτοῦ».

Θερισμόν, οἶμαι, τὸν νοητὸν τὴν τῶν μελλόντων πιστεύειν ὀνομάζων πληθύν, ἀγίους δὲ θεριστὰς εἶναι λέγων τοὺς εἰς νοῦν καὶ γλῶτταν 35 τὸν θεῖον ἔχοντας λόγον, ὅς ἐστι ζῶν τε καὶ ἐναργῆς καὶ τομώτατος

47. Ἦσ. 53, 4.

48. Γαλ. 3, 13.

49. Ἰω. 4, 35-36.

50. Ματθ. 9, 37-38.

ζας, τὴν ὁποία ὑπαινίσσεται ὁ καιρὸς τοῦ φαγητοῦ. Μᾶς λύτρωσε λοιπὸν ὁ Χριστός, πού τὸν νοοῦμε στὸ πρόσωπο τοῦ Δαβίδ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔβλεπε τὸν θάνατο νὰ ξεκληρίζει τοὺς ἀνθρώπους, ἔγινε γιὰ χάρη μας Παράκλητος πρὸς τὸν Πατέρα. Γιατὶ πρόσφερε γιὰ χάρη μας τὸν ἑαυτό του καὶ ὑποτάχθηκε θέλοντας στὸν θάνατο καὶ ἔκαμψε τὸν ἔξολοθρευτὴ, λέγοντας ὅτι ἡ ἁμαρτία εἶναι δική του. "Οχι ὅτι ἁμάρτησε, ἀλλὰ, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, «Αὐτὸς σηκώνει τὶς ἁμαρτίες μας καὶ ὑποφέρει γιὰ μᾶς καὶ λογαριάστηκε μαζί μὲ τοὺς ἁμαρτωλούς»⁴⁷, ἂν καὶ βέβαια δὲν γνώρισε ἁμαρτία «καὶ ἔγινε γιὰ μᾶς κατάρα»⁴⁸. Γιατὶ λέγει, πρέπει νὰ πάθει ὁ ποιμένας μᾶλλον, κι ὄχι τὰ πρόβατα. Ὡς καλὸς ποιμένας ἔδωσε τὴ ζωὴ του γιὰ χάρη τῶν προβάτων.

"Ἐπειτα, μὲ θεία ὑπόδειξη, ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, ὅπου εἶδε τὸν ἔξολοθρευτὴ ἄγγελο νὰ ἀδρανεῖ πιά καὶ νὰ στέκεται (γιατὶ τὸν εἶδε, λέγει, κοντὰ στὸ ἄλώνι), ἐκεῖ ἔχτισε θυσιαστήριο, καὶ πρόσφερε στὸν Θεὸ ὀλοκαυτώματα μαζί καὶ εἰρηνικὲς (πρόκειται γιὰ εἶδη καὶ τρόπους θυσιῶν σύμφωνα μὲ τὸ νόμο). Μὲ τὸ ἄλώνι βέβαια θὰ ἐννοήσεις τὴν Ἐκκλησία στὴν ὁποία ὅταν ἔφτασε, στάθηκε ἐπὶ τέλους καὶ καταργήθηκε ὁ θάνατος καὶ μάζεψε τὸ φοβερὸ καὶ καταστρεπτικὸ πρῶτα χέρι τοῦ ὁ ἔξολοθρευτῆς· γιατί εἶναι οἶκος τῆς σύμφωνης μὲ τὴ φύση ζωῆς, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ. Λέμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἄλώνι ἀπὸ κάποια ὁμοίωση καὶ εἰκόνα, στὴν ὁποία μαζεύονται σὰν χερῶβολα, δηλαδὴ στάχυα, ὅσοι θερίζονται ἀπὸ τὴν κοσμικὴ ζωὴ ἀπὸ τοὺς ἅγιους θεριστές, δηλαδὴ τοὺς ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστές, γιὰ νὰ γίνῃ ἡ συγκομιδὴ τους στὰ οὐράνια ἄλώνια, καὶ σὰν σὲ ἀποθήκη δεσποτικὴ, στὴν ἐπουράνια Ἱερουσαλήμ, νὰ εἰσκομισθοῦν σὰν καθαρὸ σιτάρι μετὰ τὴν ἀποβολὴ τῶν ἀχρηστων καὶ περιπτῶν ὑλικῶν μαζί καὶ φρονημάτων, τὰ ὁποία νοοῦνται ὡς ἄχυρα. "Ἐχει εἰπωθεῖ κάπου ἀπὸ τὸν Χριστὸ στοὺς ἁγίους ἀποστόλους· «Δὲν λέτε ἐσεῖς ὅτι πέρασαν τέσσερες μῆνες καὶ ἔρχεται ὁ θερισμός; Νά, σᾶς λέγω· Σηκῶστε τὰ μάτια σας καὶ κοιτάξτε τὶς χῶρες· εἶναι λευκὲς καὶ στὴν ὥρα τοῦ θερισμοῦ. "Οποῖος θερίζει παίρνει μισθὸ καὶ συγκεντρώνει σοδειὰ γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ»⁴⁹. Καὶ πάλι· «Ὁ θερισμὸς εἶναι πολὺς, οἱ ἐργάτες ὅμως λίγοι. Παρακαλέστε τὸν Κύριο τοῦ θερισμοῦ νὰ βγάλει ἐργάτες γιὰ τὸν θερισμὸ του»⁵⁰.

Θερισμὸ νοητό, νομίζω, ὀνομάζει τὸ πλῆθος τῶν μελλοντικῶν πιστῶν καὶ ἅγιοι θεριστές λέγει πὼς εἶναι ὅσοι ἔχουν στὸ νοῦ καὶ στὴ γλῶσσα τους τὸν θεῖο λόγο, πού εἶναι ζωντανὸς καὶ δραστηκὸς καὶ πῶς

ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ δικνούμενος ἄχρι μερισμοῦ
 ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν». Ὀνόματι δὲ τῆς ἄλλω
 καὶ ὁ μακάριος Βαπτιστῆς κατεδήλου τὴν Ἐκκλησίαν, ὡδί που λέγων
 περὶ Χριστοῦ· «Ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς, ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότε-
 5 ρός μου, οὗ οὐκ εἰμι ἱκανὸς λύσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ·
 αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ, οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ
 χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ, καὶ συναΐξει τὸν σῖτον
 αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ».
 Ταύτην οὖν ἄρα τὴν ἄλλω τὴν νοητὴν, φημι δὴ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐξε-
 10 πρίατο Χριστὸς πενήτηκοντα σίκλων, τοῦτ' ἔστιν, οὐκ ἐλαφρῶν τιμη-
 μάτων ἑαυτὸν γὰρ δέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ ἔπηξεν ἐν αὐτῇ τὸ θυ-
 σιαστήριον καὶ ἐπέιπερ αὐτὸς ἔστιν ὁ ἱερουργὸς (γένονε γὰρ ἀρχιε-
 ρεύς), καὶ αὐτὸς τὸ θῦμα προσεκόμισεν ἑαυτόν, ὡς ἐν εἶδει καὶ τύπῳ
 τοῦ ἀλοῶντος μόσχου, καὶ γέγονεν ὀλοκαύτωμα καὶ εἰρηνικὴ θυσία.
 15 Λέλυται γὰρ τὸ μεσολαβοῦν ἐν Χριστῷ, καὶ οἱ πάλαι διεστηκότες τε
 καὶ ἀφωρισμένοι διὰ τὴν ἁμαρτίαν συνεισδυόμεθα δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν
 αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην καταλύσαντες ἔχθραν.
 Αὐτὸς γὰρ ἔστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς.

ΠΑΛΛ. Μόσχον οὖν ἄρα νοήσομεν τὸ ἀλοῶντα Χριστόν; τίνα
 20 τρόπον φήσ;

ΚΥΡ. Οὐ γάρ, ὦ φιλότης, μόσχους ἡμῖν τοὺς ἀλοῶντας ὁ διὰ
 Μωσέως νόμος τοὺς ἁγίους ὠνόμασε μαθητάς; ἔφη γὰρ αἰνιγματω-
 δῶς· «Οὐ φμῶσεις βοῦν ἀλοῶντα». Ὁ δὴ καὶ μάλα σαφῶς ἐννε-
 νοηκῶς ὁ μακάριος Παῦλος «Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ; Ἡ δὲ ἡμᾶς
 25 πάντως λέγει; Δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγράφη, ὅτι ὀφείλει ἐπ' ἐλπίδι ὁ ἀροτριῶν
 ἀροτριᾶν, καὶ ἀλοῶν ἐπ' ἐλπίδι τοῦ μετέχειν». Μόσχοι τοιγαροῦν, κατ'
 εἰκόνα τοῦ πρώτου, τοῦτ' ἔστι Χριστοῦ, καὶ οἱ μακάριοι μαθηταί. Μό-
 σχος δὲ καὶ ἑτέρως ἀλωητῆς ὁ Χριστός δι' αὐτοῦ γὰρ ἡ κάθαρσις καὶ
 ἡ τῶν περιπτῶν πραγμάτων ἀπόθεσις, περισπασμῶν τέ φημι καὶ τῶν
 30 κατὰ τὸν κόσμον φρονημάτων σαρκικῶν, ἃ καὶ φλογὸς εἰσι τροφή,
 καθάπερ καὶ τὸ ἄχυρον. Ἐγηγεργμένου δὲ τοῦ θυσιαστηρίου, ἐφ' ᾧ καὶ
 εἰρηνικὴ καὶ τὸ ὀλοκαύτωμα, λέλυται τὸ λυποῦν· ἐπήκουσε ὁ Κύριος
 τῇ γῆ, καὶ συνεσχέθη ἡ θραῦσις. Ἐαυτὸν γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ἱερατεύσαν-

51. Ἐβρ. 4, 12.

54. Ἐφ. 2, 14.

52. Λουκᾶ 16, 17.

55. Δευτ. 25, 4.

53. Ἐβρ. 6, 20.

56. Α' Κορ. 9, 9-10.

κοφτερός ἀπὸ κάθε δίκωπο μαχαίρι, καὶ εἰσχωρεῖ βαθιά, ὡς ἐκεῖ πού χωρίζει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ κόκκαλο ἀπὸ τὸ μεδούλι»⁵¹. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἁλωνιοῦ καὶ ὁ μακάριος Βαπτιστῆς φανέρωνε τὴν Ἐκκλησία λέγοντας τὰ ἑξῆς γιὰ τὸν Χριστό· «Ἐγὼ σᾶς βαπτίζω μὲ νερό, ἔρχεται ὁμως Ἐκεῖνος πού εἶναι πιὸ ἰσχυρὸς ἀπὸ μένα, τοῦ ὁποίου ἐγὼ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ λύσω τὸ λουρι ἀπὸ τὰ ὑποδήματά του. Αὐτὸς θὰ σᾶς βαπτίσει μὲ ἅγιο Πνεῦμα καὶ φωτιά, ὁ ὁποῖος στὸ χέρι του κρατάει τὸ λιχνιστήρι, γιὰ νὰ ξεκαθαρίσει τὸ ἁλώνι του καὶ νὰ συνάξει τὸ σιτάρι στὴν ἀποθήκη του, ἐνῶ τὸ ἄχυρο θὰ τὸ κάψει μέσα στὴ φωτιά πού δὲν σβήνει ποτέ»⁵². Αὐτὸ λοιπὸν τὸ νοητὸ ἁλώνι, ἐννοῶ τὴν Ἐκκλησία, ἀγόρασε ὁ Χριστὸς γιὰ πενήντα σίκλους, δηλαδή μὲ τιμὴ ὄχι χαμηλὴ. Γιατὶ γι' αὐτὴν θυσίασε τὸν ἑαυτό του καὶ ἔστησε σ' αὐτὴν τὸ θυσιαστήριό του. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ ἱερουργὸς (γιατὶ ἔγινε ἀρχιερέας⁵³), κι αὐτὸς πρόσφερε τὸν ἑαυτό του ὡς θῦμα, μὲ τὴ μορφὴ καὶ τὸν τύπο τοῦ βοδιοῦ πού ἁλωνίζει, καὶ ἔγινε ὀλοκαύτωμα καὶ εἰρηνικὴ θυσία. Γιατὶ τὸ μεσότοιχο γκρεμίστηκε ἀπὸ τὸν Χριστό καὶ ἐμεῖς, πού παλαιὰ βρισκόμασταν σὲ διάσταση καὶ χωρισμὸ ἑξαιτίας τῆς ἁμαρτίας, εἰσχωροῦμε μέσω αὐτοῦ καὶ στὸν ἴδιο τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καταργώντας ἐκεῖνη τὴν ἀρχαία ἔχθρα. Γιατὶ «αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας»⁵⁴ σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές.

ΠΑΛΛ. Ἄρα λοιπὸν μόσχο πού ἁλωνίζει θὰ ἐννοήσουμε τὸν Χριστό; Πῶς τὸ ἐννοεῖς;

ΚΥΡ. Ὁ Μωσαϊκὸς νόμος δὲν ὀνόμασε, ἀγαπητέ μου, μόσχους πού ἁλωνίζουν τοὺς ἅγιους μαθητές; Γιατὶ λέγει μὲ τρόπο αἰνιγματικό· «Δὲν θὰ βάλεις φίμωτρο σὲ βόδι πού ἁλωνίζει»⁵⁵. Αὐτὸ ὁ μακάριος Παῦλος ἐννοώντας το μὲ πολλὴ σαφήνεια, λέγει· «Μήπως ὁ Θεὸς ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ βόδια, ἢ μήπως αὐτὰ πού λέγει ἀναφέρονται ὅπωςδὴποτε σ' ἐμᾶς; Ἄσφαλῶς αὐτὰ γράφτηκαν γιὰ μᾶς. Γιατὶ πρέπει αὐτὸς πού ὀργώνει καὶ αὐτὸς πού ἁλωνίζει νὰ κάνουν τὴ δουλειά τους μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς συμμετοχῆς στὴ συγκομιδὴ»⁵⁶. Μόσχοι λοιπὸν, κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ πρώτου, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ, εἶναι καὶ οἱ μακάριοι μαθητές. Καὶ μὲ ἄλλη ἐρμηνεία μόσχος πού ἁλωνίζει εἶναι ὁ Χριστός. Γιατὶ μέσω αὐτοῦ γίνεται ἡ κάθαρση καὶ ἡ ἀποβολὴ τῶν περιττῶν ὑλικῶν, ἐννοῶ τῶν περισπασμῶν καὶ τῶν σαρκικῶν κοσμικῶν φρονημάτων, πού γίνονται καὶ τροφὴ τῆς φλόγας, ὅπως καὶ τὸ ἄχυρο. Ὅταν ὁμως ὑψώθηκε τὸ θυσιαστήριον, ὅπου προσφέρεται ἡ εἰρηνικὴ θυσία καὶ τὸ ὀλοκαύτωμα, ἡ λύπη καταργήθηκε. Γιατὶ ὁ Κύριος ἄκουσε τὴν παράκληση τῆς γῆς καὶ ἡ ἐξολό-

τος τοῦ Χριστοῦ, κατηγορήθη θάνατος, καὶ ἀνετρόπη φθορά, ἔτοιμον ἤδη πως ταῖς ἀπάντων εὐχαῖς ὑποσχόντος τὸ οὖς τοῦ πάντα ἰσχύοντος Θεοῦ· «Ἔτι γὰρ λαλοῦντός σου», φησὶν, «ἐρῶ· Τί ἐστίν;». Τὸ δέ γε μικρὸν εἶναι τὸ ἐν ἀρχαῖς θυσιαστήριον, προστεθεῖσθαι δὲ λέγειν ὕστερον αὐτῷ, τὴν κατὰ καιροὺς ἐσομένην τοῦ Εὐαγγελίου προκοπὴν δηλοῖ, καὶ τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν τὸ συνεσταλμένον ἐν ἀρχαῖς, πλάτος δὲ ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς Εὐρύνεται γὰρ οἷον αἰεὶ τὰ θυσιαστήρια, προστιθεμένων ἐκκλησιῶν αἰεὶ πως ταῖς πρώταις ἐτέρων, καὶ εἰς πληθὺν ἀμέτρητον ἐκτεινομένων τῶν λαῶν, οἱ διὰ τῆς ἐν Χριστῷ θυσίας
10 λελύτρωνται, αὐτὸν ἔχοντες ἱερουργὸν καὶ θῦμα τὸ ἅγιον καὶ εὖοσμον διακαθαῖρον, καὶ ὡς ἀξιάγαστον θυσιαστήριον, καὶ ὡς ἐν εἴδει τῆς ἄλλω τῆς Ἐκκλησίας Δεσπότην.

ΠΑΛΛ. Ὡς σαφῆς ἐστίν καὶ ἐναργῆς ὁ λόγος πεποιήται γὰρ εὐτέχνως

15 ΚΥΡ. Ἡ γὰρ οὐχὶ καὶ αὐτὸς ἐνδοιάσας οὐδέν, ἔφησ ὡς ἔστι Χριστὸς ἡ πάντων ζωὴ καὶ λύτρωσις;

ΠΑΛΛ. Φαίην ἄν, ἴσθι τοι. Φρονῶ γὰρ ὠδί.

ΚΥΡ. Εἰς γὰρ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν ὁ πάντων ἀντάξιος, καὶ τὴν ἰδίαν ψυχὴν ἀντάλλαγμα τῆς ἡμῶν ἐποίησατο, τὴν τοῦ διαβόλου δυσ-
20 τροπίαν ἐκδυσωπῶν καὶ οἴονεῖ πως ἰστάς τῆς καθ' ἡμῶν τυραννοῦσης ἁμαρτίας τὴν κατάρρησιν καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀπάντων ἐγκλήμασιν ἀθρογλωττίαν.

ΠΑΛΛ. Τίνα φῆς τρόπον;

ΚΥΡ. Ἐπειδὴ γὰρ βεβασίλευκε τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἡ ἁμαρτία, πολὺ
25 διανενευκότων ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος, καθὰ γέγραπται, καὶ ἐπιμελῶς ἐγκεμένης τῆς ἀπάντων καρδίας ἐπὶ τὸ χρῆναι καὶ βούλεσθαι κατορθοῦν αὐτά, πεπτώκαμεν ἀναγκαίως καὶ ὑπὸ θανάτου δίκην. Νόμου γὰρ θείου παράβασις, καὶ θελημάτων ἀθέτησις τῶν Δεσποτικῶν, θάνατον ἔχει τὴν δίκην. Κατεφθαρμένην δὲ οὕτω τὴν ἀνθρώπου φύ-
30 σιν, ἐπώκτειρε μὲν ὁ Δημιουργός, γέγονε δὲ ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, καὶ τῷ θανάτῳ φυσικῶς ἐνεχόμενον πεφόρηκε σῶμα, καὶ κεχηρημάτικε σάρξ, ἵνα, ὑπὲρ ἡμῶν ἀνατλάς τὸν ἐξ ἁμαρτίας ἡμῶν ἐπαρτηθέντα θάνατον, καταργήσῃ τὴν ἁμαρτίαν καὶ παύσῃ λοιπὸν ἐγκαλοῦντα τὸν Σατανᾶν, ὡς ἐκτετικῶτων ἡμῶν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ τῶν εἰς ἁμαρτίαν

θρευση σταμάτησε. Γιατί, όταν για χάρη μας θυσίασε ὁ Χριστός τὸν ἑαυτοῦ θῆου, ὁ θάνατος καταργήθηκε καὶ ἡ φθορὰ ἀνατράπηκε, ἐπειδὴ ὑποσχέθηκε ὅτι θὰ εἶναι πρόθυμος ὁ παντοδύναμος Θεὸς ν' ἀκούει τὶς προσευχὰς ὅλων. Γιατὶ λέγει: «Ἐνῶ ἀκόμα ἐσὺ θὰ μιλάς, θὰ σοῦ πῶ τί συμβαίνει;»⁵⁷. Καὶ τὸ ἀρχικὸ μικρὸ μέγεθος τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἡ κατοπινὴ προσθήκη σ' αὐτὸ δηλώνει τὴν προκοπὴν στὸν ὀρισμένο καιρὸ τοῦ Εὐαγγελίου, καθὼς καὶ τὴν ἀρχικὴν περιορισμένην ἐξάπλωση τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν μεγαλύτερη ἀργότερα. Γιατὶ εὐρύνονται κατὰ κάποιον τρόπο τὰ θυσιαστήρια μὲ τὴν πρόσθεση ἄλλων Ἐκκλησιῶν πάντοτε στίς πρῶτες καὶ μὲ τὸν ἀμέτρητον πολλαπλασιασμὸ τῶν λαῶν, ποὺ λυτρώθηκαν μὲ τὴν θυσία τοῦ Χριστοῦ, ἔχοντας τὸν ἴδιον ἱερούργον καὶ ἅγιον θῆμα, ποὺ μοσχοβολᾷ καὶ καθαίρει, καὶ ὡς ἀξιοθαύμαστο θυσιαστήριον καὶ Κύριον τῆς ὑπὸ μορφὴ ἄλωνιου Ἐκκλησίας.

ΠΑΛΛ. Εἶναι πολὺ σαφὴς καὶ φανερὸς ὁ λόγος σου· γιατί ἔγινε μὲ πολλὴ ἐπιδεξιότητα.

ΚΥΡ. Μήπως καὶ ἐσὺ ὁ ἴδιος χωρὶς νὰ διστάσεις καθόλου δὲν θὰ ἔλεγες ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ λύτρωση ὅλων;

ΠΑΛΛ. Μάθε ὅτι θὰ τὸ ἔλεγα. Γιατὶ ἔχω τὴν ἴδια γνώμη.

ΚΥΡ. Πέθανε γιὰ χάρη ὅλων ἓνας, ποὺ εἶναι ἄξιος γιὰ ὅλους, καὶ ἔδωσε τὴν ζωὴν του ἀντάλλαγμα γιὰ τὴ δική μας, καὶ τὴν κακοτροπία τοῦ διαδόλου περιορίσε, καὶ σταμάτησε κατὰ κάποιον τρόπο τὴν κατηγορία τῆς ἁμαρτίας ποὺ μᾶς τυραννοῦσε, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν ἀθυροστομία γιὰ τὰ ἁμαρτήματα ὅλων.

ΠΑΛΛ. Μὲ ποιὸν τρόπο τὸ ἐννοεῖς;

ΚΥΡ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ βασίλευσε στους ἀνθρώπους ἡ ἁμαρτία, καθὼς ἔκλιναν πολὺ ἀπὸ τὴν νεότητά τους στὰ πονηρὰ⁵⁸, ὅπως ἔχει γραφεῖ, καὶ ἡ καρδιὰ ὅλων ἐπιμένει μὲ ἐπιμέλεια στὸ ὅτι πρέπει καὶ στὸ νὰ θέλουν νὰ τὰ παραγματοποιοῦν, βρεθήκαμε κατ' ἀνάγκη καὶ ὑπόλογοι καταδίκης σὲ θάνατο. Γιατὶ ἡ παράβαση τοῦ θείου νόμου καὶ ἡ ἀθέτηση τῶν Δεσποτικῶν θελημάτων ἔχει ὡς τιμωρία τὸν θάνατο. Κατεστραμμένη λοιπὸν ἔτσι ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου τὴ λυπήθηκε ὁ Δημιουργός, ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Μονογενής, καὶ ἔκανε κατὰ τρόπο φυσικὸ τὸ σῶμα του ἔνοχο στὸ θάνατο καὶ χρημάτισε σάρκα, ὥστε, ὑποφέροντας γιὰ χάρη μας τὸν θάνατο ποὺ μᾶς ἐπιβλήθηκε ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας, νὰ καταργήσῃ τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ παύσῃ τὸν Σατανᾶ νὰ μᾶς κατηγορεῖ, ἀφοῦ ἔχομε ἐξοφλήσῃ στὸ πρόσωπο τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ τὴν ποινὴν

αἰτιμάτων τὰς δίκας «αἶρει γὰρ ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Ἡ οὐχὶ τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές. «Ἐτραυματίσθη γὰρ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, 5 καὶ γέγονεν ἐκ κακώσεως καὶ ἐν πληγῇ».

ΚΥΡ. Λέλνται τοίνυν ἡ ἁμαρτία, Χριστοῦ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ οὐκ ἄν, οἶμαι, καταδοῆσειεν ἀναγκαίως ἔτι τῶν ἡγιασμένων διὰ Χριστοῦ, καὶ τοῦτο ἡμῖν διαδείξει σαφῶς ὁ προφήτης Ζαχαρίας ὡς ἐν ὁράσει λέγων «Καὶ ἐξῆλθεν ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί, καὶ εἶπε πρὸς 10 με· Ἀνάβλεψον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, καὶ ἴδε τὸ ἐκπορευόμενον τοῦτο. Καὶ εἶπα; Τί ἐστὶ; Καὶ εἶπε· Τοῦτο τὸ μέτρον τὸ ἐκπορευόμενον Καὶ εἶπεν· Αὕτη ἡ ἀδικία αὐτῶν ἐν πάσῃ τῇ γῆ. Καὶ ἰδὸν τάλαντον μολύβδου ἐξαιρούμενον, καὶ ἰδὸν μία γυνὴ ἐκάθητο ἐν μέσῳ τοῦ μέτρον καὶ ἔρριψε τὸν λίθον τοῦ μολύβδου εἰς τὸ στόμα αὐτῆς καὶ ἦρα τοὺς ὀφθαλ- 15 μούς, καὶ εἶδον καὶ ἰδὸν δύο γυναῖκες ἐκπορευόμεναι καὶ πνεῦμα ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτῶν καὶ αὐταὶ εἶχον πτέρυγας ὡς πτέρυγες ἔποπος καὶ ἀνέλαβον τὸ μέτρον ἀνὰ μέσον τῆς γῆς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ εἶπα πρὸς τὸν ἄγγελον τὸν λαλοῦντα ἐν ἐμοί· Ποῦ αὐταὶ ἀποφέρουσι τὸ μέτρον; Καὶ εἶπε πρὸς με· Οἰκοδομησάτω αὐτῶ οἰκίαν ἐν γῆ 20 Βαβυλῶνος καὶ ἐτομιάσαι, καὶ θήσουσιν αὐτὸ ἐκεῖ ἐπὶ τὴν ἐτομιασίαν αὐτοῦ». Βούλει λέγωμεν τὰ ἐφ' ἐκάστῳ πάλιν, καὶ θεωρῶμεν ὡς ἔνι;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Μέτρον τι τῆς Ἱερουσαλήμ ἐκτρέχον τεθέαται μὲν ὁ προφήτης, ἐρομένῳ δὲ ὃ τί ποτ' ἐστίν, ὁ ἄγγελος ἔφη· «Αὕτη ἡ ἀδικία αὐτῶν 25 ἐν πάσῃ τῇ γῆ». Ὅμοιον δέ, ὡς εἰ λέγοι τυχόν· Ἐν τῷδε τῷ μέτρῳ μετρεῖται τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν τὰ κατὰ καιροὺς πλημμελήματα. Μέχρι γὰρ δὴ ποσότητος φανερᾶς ἠκούσης ἡμῶν τῆς ἁμαρτίας, ἐπάγει δὴ τότε τὰς δίκας λελυτημένος ὁ νομοθέτης διακαρτερεῖ δὲ πολλάκις ἐξ ἐμφύτου φιλανθρωπίας, καὶ πλημμελούντων ἀνέχεται, πρὸ τῆς συμ- 30 πληρώσεως οὐκ εἰσάπαν ἀγανακτῶν. Καὶ γοῦν ἔφη πρὸς Ἀβραάμ τὸν ἱερόν «Οὐπω γὰρ ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμορραίων ἕως τοῦ νῦν». Πρὸς δὲ τοὺς Φαρισαίους ἀσχέτως ἐκλελυττηκότας ἔφη Χριστός «Καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν». Ἐκπορευομένου τοιγαροῦν τοῦ μέτρον, ἐξαίρεται μὲν τοῦ μολύβδου τὸ

59. Ἰω. 1, 29.

60. Ἦσ. 53, 4-5.

61. Ζαχ. 5, 5-11.

τῶν κατηγοριῶν μας γιὰ τὴν ἁμαρτία. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη, «σηκώνει τὶς ἁμαρτίες μας καὶ ὑποφέρει γιὰ μᾶς»⁵⁹. Ἡ μήπως δὲν θεραπευθήκαμε ἐμεῖς μὲ τὸ πάθος ἐκείνου;

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια. «Γιατὶ τραυματίσθηκε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, κακοποιήθηκε καὶ πληγώθηκε»⁶⁰.

ΚΥΡ. Καταργήθηκε λοιπὸν ἡ ἁμαρτία μὲ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ γιὰ χάρη μας καὶ δὲν εἶναι, νομίζω, ἀνάγκη νὰ καταφερθεῖ πιά ἐναντίον τῶν ἁγιασμένων ἀπὸ τὸν Χριστό. Καὶ αὐτὸ θὰ μᾶς τὸ δείξει μὲ σαφήνεια ὁ προφήτης Ζαχαρίας πού βλέποντας ὄραμα λέγει· «Βγῆκε ὁ ἄγγελος πού μου μιλάει καὶ μου εἶπε· Σήκωσε τὰ μάτια σου καὶ κοίταξε αὐτὸ πού ἔρχεται πρὸς τὰ ἐδῶ. Καὶ ρώτησα τί εἶναι αὐτό; Καὶ μου ἀπάντησε· Αὐτὸ πού ἔρχεται εἶναι τὸ δοχεῖο μέτρου. Καὶ συνέχισε· Αὕτῃ εἶναι ἡ ἀδικία τῶν ἀνθρώπων σ' ὅλη τὴ γῆ. Καὶ νά, ἓνας δίσκος ἀπὸ μολύβι ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τὸ δοχεῖο καὶ νά, μιὰ γυναίκα καθόταν στὴ μέση αὐτοῦ· καὶ ἔθεσε τὸ μολύβδινο πῶμα στὸ στόμα της. Σήκωσα τότε τὰ μάτια μου καὶ εἶδα. Καὶ νά, δύο γυναῖκες πού ἐξέρχονταν καὶ ἓνα ἀεράκι φυσοῦσε στὰ φτερὰ τους, γιὰτὶ εἶχαν φτερὰ σὰν τοῦ τσαλαπετεινοῦ. Καὶ σήκωσαν τὸ δοχεῖο μέτρου καὶ τὸ κρατοῦσαν ἀνάμεσα στὴ γῆ καὶ στὸν οὐρανό. Εἶπα τότε στὸν ἄγγελο πού μου μιλοῦσε· Ποῦ μεταφέρουν τὸ μέτρο; Μου ἀπάντησε· Νά τοῦ οἰκοδομήσουν οἰκία στὴ χώρα τῆς Βαβυλώνας καὶ νά τὸ τοποθετήσουν μέσα στὴν οἰκία πού θὰ ἐτοιμάσουν»⁶¹. Θέλεις νὰ ἐξηγήσουμε πάλι ἓνα ἓνα ὅλα καὶ νὰ τὰ ἀναλύσουμε ὅσο μπορούμε;

ΠΑΛΛ. Πάρα πολὺ βέβαια.

ΚΥΡ. Ὁ προφήτης εἶδε κάποιον δοχεῖο μέτρου πού ἔβγαινε ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ ὅταν ρώτησε τί εἶναι αὐτό, ὁ ἄγγελος τοῦ εἶπε· «Αὕτῃ εἶναι ἡ ἀδικία τῶν ἀνθρώπων σὲ ὅλη τὴ γῆ»⁶². Εἶναι ἴδιο σὰν νὰ ἔλεγε τυχόν· Μὲ αὐτὸ τὸ μέτρο μετριοῦνται τὰ κατὰ καιροὺς ἁμαρτήματα ὅσων ἁμαρτάνουν σ' ὅλη τὴ γῆ. Ὅταν ἡ ἁμαρτία μας φτάσει σὲ μιὰ φανερὴ ποσότητα, τότε λυπημένος ὁ νομοθέτης ἐπιβάλλει τὴν τιμωρία. Συχνὰ δείχνει καρτερία ἀπὸ ἔμφυτη φιλανθρωπία καὶ ἀνέχεται ὅσους ἁμαρτάνουν καὶ δὲν ἀγανακτεῖ προτοῦ ἡ ἁμαρτία ὀλοκληρωθεῖ. Εἶπε ἄλλωστε στὸν ἱερό Ἀβραάμ· «Δὲν συμπληρώθηκαν μέχρι στιγμῆς οἱ ἁμαρτίες τῶν Ἀμορραίων»⁶³. Καὶ πρὸς τοὺς Φαρισαίους πού λυσοῦσαν ἀσυγκράτητοι ὁ Χριστὸς εἶπε· «Καὶ ἐσεῖς συμπληρώσατε τὸ μέτρο τῶν πατέρων σας»⁶⁴. Ὅταν λοιπὸν βγαίνει τὸ δοχεῖο μέτρου καὶ ἀφαιρεῖται

62. Ζαχ. 6, 5.

63. Γέν. 15, 16.

64. Ματθ. 23, 32.

τάλαντον, ἔρριπται δὲ εἰς μέσον ἢ γυνὴ πληροῦσα τὸ μέτρον, ἢ καὶ ἐν στόματι τῷ ἰδίῳ τὸν τοῦ μολύβδου λίθον ἐδέχετο· εἰτά φησιν ὁ θεσπέσιος ἄγγελος Ἀὕτη ἐστὶν ἡ ἀνομία.

ΠΑΛΛ. Οὐπω λίαν ἐστὶν ἐναργής ὁ λόγος

5 ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἔσται, καὶ οὐκ εἰς μακράν. Τὸ γάρ τοι τοῦ μολύβδου τάλαντον αὐτὸς ἂν εἶη Χριστός, ὃς ἐξαιρείται μὲν, τοῦτ' ἔστιν, ὑψοῦται διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ τοῖς τῆς θεότητος ἀξιώμασιν ὁράται διαπρεπής. Ὁ γὰρ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα. Κατακλείει δὲ τῆς ἁμαρτίας τὸ στόμα, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς
10 ὑμνούμενον «Καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς»· εἰρημένη καταβοᾶν τῶν ἐξ ἀσθενείας ἡμαρτηκότων, καὶ ἐν πίστει δεδικαιωμένων. «Ὁ Θεὸς γὰρ ὁ δικαίων, τίς ὁ κατακρίνων;». Χριστοῦ δὲ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν, πῶς ἦν ἀκόλουθον καὶ ἡμᾶς αὐτοῦς ἔτι τὰς ὑπὲρ τῶν ἰδίων πλημμελημάτων ἐξαιτεῖσθαι δίκας;

15 ΠΑΛΛ. Ὁθρότατα ἔφησ. Δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας καταβοῆν εὖ μάλα διεκρουσάμεθα. Ἡδιστα δ' ἂν ἀναμάθομί σου, διὰ ποίαν αἰτίαν σημαίνεται μὲν ὡς ἐν μολύβδῳ Χριστός, ὡς ἐν προσώπῳ δὲ γυναικὸς ἢ ἀνομία φαίνεται.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν καὶ τοῦτό γε ἔστιν εὐκόλον ἰδεῖν ἀπὸ γε τῶν ἱερῶν
20 Γραμμάτων πολλοῖς γὰρ ἤδη καὶ ἑτέροις Χριστὸς παρεικάζεται, διὰ τῆς τῶν σημαινομένων ποιότητος, τῶν ἐπ' αὐτῷ νοουμένων.

ΠΑΛΛ. Οἷον τί φής;

ΚΥΡ. Γέγονεν ἡμῖν κρηπίς καὶ ἀσφάλεια καὶ ἀκλόνητος ὑποβάθρα καὶ θεμέλιος ἀρραγής ὠνόμασται δὲ διὰ τοῦτο λίθος. «Ἴδου γάρ»,
25 φησί, «τίθημι εἰς τὰ θεμέλια Σιών λίθον ἐκλεκτόν, ἀκρογωνιαῖον, ἔντιμον, καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ, οὐ μὴ καταισχνυθῆ». Ἔστι δὲ πάλιν αὐτὸς τὸ λαμπρόν τε καὶ ἀξιάγαστον τῆς Ἐκκλησίας κειμήλιον, ὁ πλοῦτος ἡμῶν ὁ πνευματικός· εἴρηται δὲ μαργαρίτης. «Ὁμοία γάρ ἐστι», φησὶν, «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐμπόρῳ ζητοῦντι καλοὺς μαρ-
30 γαρίτας. Εὐρῶν δὲ ἓνα πολύτιμον μαργαρίτην, ἀπελθὼν, ἐπίπρασκε πάντα ὅσα εἶχε καὶ ἠγόρασεν αὐτόν». Συνῆψε δὲ ἡμᾶς δι' ἑαυτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καταλύσας τὴν ἔχθραν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ, καθὰ γέγραπται· καὶ γοῦν ἔφη πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, περι-

τό μολύβδινο πῶμα και ρίχεται στο μέσον αὐτοῦ ἢ γυναίκα πού γεμίζει τό μέτρο και δέχεται στο στόμα της τό μολύβδινο πῶμα, στη συνέχεια ὁ ἄγγελος λέγει· Αὐτή εἶναι ἡ ἀνομία τους. •

ΠΑΛΛ. Δέν εἶναι ἀκόμα σαφής ὁ λόγος σου.

ΚΥΡ. Θά γίνει σαφής και δέν θά ἀργήσει και πολύ. Τό μολύβδινο πῶμα εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, πού ὑψώνεται μέ τόν σταυρό και τόν βλέπομε νά ἀκτινοβολεῖ μέ τὰ ἀξιώματα τῆς θεότητος. Γιατί τόν ὑπερύψωσε ὁ Θεός και τοῦ χάρισε τό ὄνομα πού εἶναι ἀνώτερο ἀπό ὅλα τὰ ὀνόματα⁶⁵, και κατακλείνει τό στόμα τῆς ἁμαρτίας, σύμφωνα μ' αὐτό πού λέγεται στοὺς Ψαλμοὺς. «Και κάθε ἀνομία θά κλείσει τό στόμα της»⁶⁶, ἐμποδισμένη νά κατηγορεῖ αὐτοὺς πού ἁμάρτησαν ἀπό ἀσθένεια και δικαιώθηκαν μέ τήν πίστη· γιατί λέγει· «Ὁ Θεός εἶναι αὐτός πού δικαιώνει, και ποιός εἶναι αὐτός πού θά καταδικάσει;»⁶⁷. Και ἀφοῦ ὁ Χριστός ἔπαθε γιά χάρη μας, πῶς θά ἦταν σύμφωνα μ' αὐτό κι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι νά ζητοῦμε ἀκόμα τήν τιμωρία μας γιά τὰ δικά μας ἁμαρτήματα;

ΠΑΛΛ. Πολύ ὀρθά τό εἶπες. Ἔχομε δικαιωθεῖ μέ τήν πίστη μας στόν Χριστό και τήν ἐναντίον μας κατηγορία ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας τήν ἀποκρούσαμε πολύ ἀποτελεσματικά. Μέ πολλή ὁμως εὐχαρίστηση θά μάθαινα ἀπό σένα γιά πιό λόγο δηλώνεται ὁ Χριστός μέ τό μολύβδι και ἡ ἁμαρτία παρουσιάζεται μέ τό πρόσωπο γυναίκας. ♪

ΚΥΡ. Και αὐτό εἶναι εὐκολο νά τό μάθομε ἀπό τήν ἱερή Γραφή. Γιατί και μέ πολλά ἄλλα ὡς τώρα παρομοιάζεται ὁ Χριστός, πού νοοῦνται γι' αὐτόν σύμφωνα μέ τήν ποιότητα πού δηλώνουν.

ΠΑΛΛ. Πῶς τό ἐννοεῖς;

ΚΥΡ. Ἐγίνε γιά μᾶς κρηπίδα και ἀσφάλεια και ἀκλόνητο ὑπόδαθρο και ἀράγιστο θεμέλιο. Γι' αὐτό ὀνομάστηκε πέτρα. Γιατί λέγει· «Νά, βάζω σιά θεμέλια τῆς Σιών πέτρα ἐκλεκτή, ἀκρογωνιαία, πέτρα πολύτιμη. Και ὅποιος πιστεύει σ' αὐτήν, δέν θά ντροπιαστεῖ»⁶⁸. Και ἄλλοῦ αὐτός ὀνομάζεται πάλι τό λαμπρό και ἀξιοθαύμαστο κειμήλιο τῆς Ἐκκλησίας, ὁ πνευματικός μας πλοῦτος. Ὄνομάστηκε μαργαριτάρι· γιατί λέγει· «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ὅμοια μέ ἔμπορο πού ζητᾶ καλά μαργαριτάρια. Και ὅταν βρῆκε ἓνα ἀκριβό μαργαριτάρι, πῆγε, πούλησε ὅλα ὅσα εἶχε, και τό ἀγόρασε»⁶⁹. Μέ τόν ἑαυτό του μᾶς ἔνωσε μέ τόν Θεό και Πατέρα καταργώντας τήν ἔχθρα μέ τό σῶμα του⁷⁰, ὅπως ἔχει γραφεῖ. Πράγματι εἶπε στόν οὐράνιο Θεό και Πατέρα γιά ὅσους δικαιώθηκαν

68. Ἦσ. 28, 16.

69. Μαθ. 13, 45-46.

70. Ἐφ. 2, 16.

τῶν ἐν πίστει τῇ εἰς αὐτὸν δεδικαιωμένων· «Πάτερ, θέλω ἵνα, ὡς περ ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἔσμεν, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ᾧσι». Κέκληται ταύτη τοι κασσιτέρινος λίθος, κασσιτέρῳ γὰρ κολλᾶται τὰ κολλώμενα. Ἐφη δέ που Θεὸς διὰ φωνῆς Ζαχαρίου, τὸν ἴδιον ἡμῖν καταδεικνύων Υἱόν, 5 ὡς κατὰ καιροῦς ἤξοντά τε καὶ πορευσόμενον· «Καὶ χαρήσονται καὶ ὄψονται τὸν λίθον τὸν κασσιτέρινον ἐν χειρὶ Ζοροβάβελ». Οὕτω τοι-
 γαρ οὖν κἀνθάδε τάλαντον μολύβδου φησὶν αὐτόν. Καὶ τίς ὁ τοῦδε λόγος, ἐρῶ δὴ πάλιν. Ὁ ἀδόκιμος ἄργυρος ἀναμιξ μολύβδῳ τηκόμε-
 νος, εὖ μάλα διακαθαίρεται, εἰς ἑαυτὸν ἀρπάζοντος τοῦ μολύβδου
 10 φυσικῶς τοῦ συγκαιομένου τὸν ρύπον τοιοῦτόν τι καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπλήρωσε Χριστός. Ἀδοκίμοις γὰρ οὖσιν ἐμίχθη σωματικῶς τε ἅμα καὶ πνευματικῶς, οὕτω τε λοιπὸν τὸν ἐν ἡμῖν κατέτηξε ρύπον. Αἴρει γὰρ ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, ἵν' ἡμεῖς δι' αὐτόν τε καὶ δι' αὐτοῦ καθαροί τε ᾧμεν καὶ λελαμπρυσμένοι. Καὶ γοῦν ὁ προφήτης Ἰερεμίας τοὺς τῶν
 15 Ἰουδαίων λαοὺς τὴν διὰ Χριστοῦ κάθαρσιν οὐ προσιεμένους, ἐποτινᾶ-
 το, λέγων· «Ἐξέλιπε φουσητῆρ ἀπὸ πυρός, ἐξέλιπε μολύβδος, εἰς κενὸν ἄργυροκόπος ἄργυροκοπεῖ, πονηρίαὶ αὐτῶν οὐκ ἐτάκησαν ἄργύριον ἀποδοκιμασμένον καλέσατε αὐτούς, ὅτι ἀπεδοκίμασεν αὐτοὺς Κύ-
 ριος». Συνίης οὖν ὅπως οὐκ ἠγνόηκεν ἡ θεία Γραφή τὴν ἐπ' ἄργύρῳ
 20 κάθαρσιν οὐ δίχα μολύβδου πράττεσθαι δυναμένην. Οὐκοῦν, ἐπειδή-
 περ ἀδοκίμους ὄντας ἡμᾶς ἐξεκάθηρεν ὁ Χριστός, μολύβδῳ παρεικά-
 ζεται, καὶ αὐτὸς ἐμφράττει τῆς ἁμαρτίας τὸ στόμα, τῆς ὡς ἐν εἶδει γυ-
 ναικός. Γυνή δὲ σύμβολον ἀσθενείας τε ἅμα καὶ ἡδονῆς, ἀνομία τε
 πᾶσα διὰ τούτων πράττεται. Ἡδονῆ γὰρ τινὶ τῇ εἰς τὸ τυχόν, ἢ τότε
 25 προκατεφθαρμένος ὁ νοῦς, οὕτω τε ἀπονευρούμενος, τοὺς εἰς ἀρετὴν ἀποφέροντος ἀνίησι πόνους, πίπτει δὲ πρὸς ἁμαρτίαν ἢ τοῦ ἀνθρώ-
 που ψυχῇ· τοιγάρτοι φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι λέγονταί τινες. Ἐ-
 πιφωνεῖ δὲ καὶ ὁ προφήτης τοῖς ἐξ ἀσθενείας ψυχικῆς κατηρρωστηκό-
 σι τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν εἰς φαυλότητα πάρεσιν· «Ἰσχύσατε χεῖρες
 30 ἀνειμένα καὶ γόνατα παραλελυμένα».

ΠΑΛΛ. Ἄλλ' ὧδε μὲν τότε. Ἐννωρίς τε, εἰπέ μοι, γυναικῶν, αἱ τὸ μέτρον καὶ τὴν ἀνομίαν εἰς γῆν ἀποφέρουσι τὴν Βαβυλωνίων, τί ἂν θούλοιο δηλοῦν;

μέ τήν πίστη τους σ' αὐτόν· «Πατέρα, θέλω ὅπως ἐγὼ καὶ ἐσὺ εἴμαστε ἓνα, ἔτσι καὶ αὐτοὶ νὰ εἶναι ἓνα μὲ ἑμᾶς»⁷¹. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη ὀνομάστηκε πέτρα ἀπὸ κασιότερο, γιατί ὁ κασιότερος κολλάει ὅσα κολλοῦν. Λέγει κάπου ὁ Θεὸς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ζαχαρία, δείχνοντάς μας τὸν ἴδιο τὸν Υἱὸ του, πού θὰ φτάσει καὶ θαρθεῖ στὸν καιρὸ του «Καὶ θὰ χαροῦν καὶ θὰ δοῦν τὴν κασιότερινη πέτρα στὸ χέρι τοῦ Ζοροβάβελ»⁷². Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ τὸν ὀνομάζει τάλαντο μολύβδινο. Καὶ θὰ σοῦ πῶ πάλι γιὰ ποιὸ λόγο. Ὁ ἄργυρος ὁ ἀχώνευτος, ὅταν λειώσει μαζί μὲ τὸ μολύβι καθαρίζει πολὺ καλά, καθὼς τὸ μολύβι ἀρπάζει κατὰ τρόπο φυσικὸ στὸν ἑαυτὸ του τὴν ἀκαθαρσία τοῦ ἀργύρου πού καίεται μαζί. Κάτι τέτοιο πραγματοποιίησε καὶ γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους ὁ Χριστός. Ἐπειδὴ ἡμᾶς ἄχώνευτοι καὶ ἀδόκιμοι, ἀναμίχθηκε μαζί μας σωματικὰ μαζί καὶ πνευματικὰ καὶ ἔτσι στὴ συνέχεια ἔλειωσε τὴν ἀκαθαρσία πού εἶχαμε μέσα μας. Γιατὶ ἀφαιρεῖ τίς ἁμαρτίες μας γιὰ νὰ γίνομε καθαροὶ καὶ λαμπροὶ γι' αὐτόν καὶ μέσω αὐτοῦ. Καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας λοιπὸν, τὸν Ἰουδαϊκὸ λαὸ πού δὲν δέχθηκε τὴν κάθαρση μέσω τοῦ Χριστοῦ, τοὺς θρηνοῦσε λέγοντας· «Ἐλειψε τὸ φουσερὸ ἀπὸ τὴ φωτιά, ἔλειψε τὸ μολύβι, καὶ μάταια ὁ ἀργυροχόος κατεργάζεται τὸν ἄργυρο, γιατί τὰ ἐλαττώματά τους δὲν ἔλειωσαν· ὀνομάστε τους “ἀργυρο ἀποδοκιμασμένο”, γιατί τοὺς ἀποδοκίμασε ὁ Κύριος»⁷³. Καταλαβαίνεις λοιπὸν ὅτι ἡ θεία Γραφή δὲν ἀγνόησε ὅτι ἡ κάθαρση τοῦ ἀργύρου δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ χωρὶς μολύβι. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς μᾶς καθάρισε ἐνῶ ἡμᾶς ἄκαθαροι, παρομοιάζεται μὲ μολύβι, καὶ εἶναι αὐτὸς πού φράζει τὸ στόμα τῆς ἁμαρτίας πού ἔχει τὴ μορφὴ γυναίκα. Ἡ γυναίκα εἶναι σύμβολο ἀδυναμίας, ἀλλὰ καὶ ἡδονῆς, καὶ μὲ αὐτὰ διαπράττεται κάθε ἀνομία. Γιατὶ μὲ κάποια ἡδονὴ τέτοια ἢ ἀλλιότιχη πού δέχεται καὶ διαφθείρεται ὁ νοῦς, ἀπονευρώνεται καὶ ἔτσι ἐγκαταλείπει ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τοὺς πόνους πού ὀδηγοῦν στὴν ἀρετὴ καὶ πέφτει στὴν ἁμαρτία. Γι' αὐτὸ μερικοὶ λέγονται μᾶλλον φιλήδονοι, παρὰ φιλόθεοι⁷⁴. Καὶ προσθέτει καὶ ὁ προφήτης ἐκείνους πού ἔλαβαν τὴ νόσο τῆς ἁμαρτίας ἀπὸ ψυχικὴ ἀσθένεια καὶ τὴν κατάπτωσησὶ τους στὴ φαυλότητα· «Πάρτε δύναμη χέρια ἀποδυναμωμένα καὶ γόνατα παραλυμένα»⁷⁵.

ΠΑΛΛ. Καλά, αὐτὸ ἐξηγεῖται ἔτσι. Πές μου τώρα τὸ ζευγάρι τῶν γυναικῶν, πού μεταφέρουν τὸ δοχεῖο τοῦ μέτρου καὶ τὴν ἀνομία στὴ γῆ τῶν Βαβυλωνίων, τί θέλουν νὰ δηλώσουν;

73. Ἰερ. 6, 29-30.

74. Β' Τιμ. 3, 2.

75. Ἦσ. 35, 3.

ΚΥΡ. Ἐμπέφρακται μὲν, ὡς γενναίε, τῆς ἀνομίας τὸ στόμα διὰ
 Χριστοῦ· δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν αὐτῷ, ἀπηλλάγμεθά τε παντὸς αἰτιά-
 ματος, καὶ πέπανται καθ' ἡμῶν ἢ τῆς ἀνομίας κατάρρησις. Γέγονε γὰρ
 οὗτος τῆς εἰς ἡμᾶς οἰκονομίας ὁ σκοπός, τῷ δι' ἡμᾶς, καθ' ἡμᾶς, καὶ
 5 ὑπὲρ ἡμῶν, εἰς θάνατον, εἰ καὶ ἀνεβίω πάλιν· οὐ γὰρ ἐνεδέχeto τὴν
 ζωὴν ἠττάσθαι θανάτῳ. Ἄλλ' ἠπειθήσαν τινες τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ
 Χριστοῦ, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας οὐ προσηκόμενοι λύτρωσιν, ἀχθο-
 φοροῦσι πάλιν αὐτήν, ταῖς σφῶν αὐτῶν ἐπαρτήσαντες κεφαλαῖς διὰ
 φρενὸς ἀσθένειαν, καὶ νοῦ μαλακίαν καὶ ἀνανδρίαν ψυχῆς. Οὗτοι
 10 παντὶ πνεύματι περιφέρονται πονηρῶ, καὶ εἰς πᾶν εἶδος ἀκαθαρσίας
 βιαιότατα συνωθούμενοι πλείστην ὄσπην ποιοῦνται τὴν εἰς τὰ φαῦλα
 σπουδῆν. Σπουδῆς δὲ σημεῖον ἢ πτέρυξ, ἣν καὶ ἔποπος εἶναί φησιν,
 εἶδος δὲ τοῦτο στρουθίου, τὰ τῶν τελμάτων ἀεὶ δυσωδέστατα περιθέ-
 οντος, καὶ τὰ ἐκ βορβόρου καὶ ἀκαθαρσίας συλλέγοντος εἰς τροφήν.
 15 Ὅσοι τοιγαροῦν τὰς ἑαυτῶν σπουδὰς δαπανῶσιν εἰς μολυσμόν,
 οὗτοι δὴ πάντως τὰς μὲν πτέρυγας ἔποπος εἰκότως ἂν ἔχειν λέγοιντο.
 Γυναικοειδεῖς δὲ καὶ αὐτοί, καὶ ἐκτεθλυμμένοι, σύμμορφοί τε λοιπὸν
 τῇ τυραννεύσει κατὰ σφῶν ἁμαρτία. Ὅνπερ γὰρ τρόπον σύμμορφοι
 τῷ Χριστῷ δι' ἁγιασμοῦ γεγόνασιν οἱ ὑπ' αὐτῷ τε καὶ σὺν αὐτῷ, οὕτω
 20 καὶ τῇ ἀνομίᾳ σύμμορφαί τε καὶ ὁμοειδεῖς οἱ ταύτην ἐπηχθισμένοι, καὶ
 τῇ ἀκαθάρτῳ φαυλότητι συζῆν ἠρημένοι. Ἀποφέρουσι δὲ τὸ μέτρον
 εἰς Βαβυλῶνα, καὶ οἶκον αὐτῷ ζητοῦσιν ἐκεῖ, αἰνιγματωδῶς, οἴμαί
 που, καὶ τοῦδε σημαίνοντος, ὡς, εἰ μὴ τις ἔλοιτο τὰ διὰ Χριστοῦ, καὶ
 τῆς ἁμαρτίας ἀγαπήσει τὴν ἔμφραξιν, διὰ τὸ πρὸς μόνας ἔχειν ἀκα-
 25 θαρσίας τὸ σπούδασμα, ἐξοιχῆσεται μὲν τῆς ἁγίας Ἱερουσαλήμ, τοῦτ'
 ἔστι, τῆς τῶν πρωτοτόκων ἁγίας μητρὸς, καλλιπόλεως δὲ τῆς ἄνω
 μονονουχί δὲ δυσφόρητον ἔχων τὴν ἁμαρτίαν φορτίον, συνοικήσει
 τοῖς Βαβυλωνίοις, τοῦτ' ἔστι, μερίδα καὶ κληρὸν ἔξει μετὰ τῶν ἀθέων
 εἰδωλολατρῶν. Ἐν ἴσῳ γὰρ τοῖς ἀθέοις, οἱ τὴν διὰ Χριστοῦ λύτρωσιν
 30 ἀτιμάσαντες Καὶ γοῦν ὁ Σωτὴρ· «Ἐὰν ἁμαρτήσῃ», φησὶν, «ὁ ἀδελφός
 σου, ὑπάγε, ἔλεγξον αὐτὸν μεταξύ σου καὶ αὐτοῦ μόνου· ἐὰν σου ἀ-

ΚΥΡ. Ὁ Χριστός, ἀγαπητέ μου, ἔφραξε τὸ στόμα τῆς ἀνομίας. Γιατὶ δικαιωθήκαμε ἀπὸ αὐτόν, μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ κάθε κατηγορία καὶ σταμάτησε ἢ ἐναντίον μας ἐπιδρομὴ τῆς ἀνομίας. Καθόσον αὐτὸς ἔγινε ὁ σκοπὸς τῆς οἰκονομίας γιὰ μᾶς τοῦ Χριστοῦ πὺν γιὰ μᾶς, σύμφωνα μὲ ἡμᾶς καὶ γιὰ χάρη μας, ὑπέφερε τὸν θάνατο, ἂν καὶ ξανάζησε πάλι· γιατί δὲν ὑπῆρχε ἐνδεχόμενον νὰ νικηθεῖ ἢ ζωὴ ἀπὸ τὸν θάνατο. Μερικοὶ ὅμως δὲν πίστεψαν στὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀφοῦ δὲν δέχθησαν τὴν λύτρωσίν τους ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, τὴν κουβαλοῦν πάλι σὰν ἀχθοφόροι, κρεμώντας τὴν σὰ κεφάλια τους ἀπὸ ἀδυναμία τοῦ νοῦ τους καὶ μαλάκυνση καὶ ἀνανδρία τῆς ψυχῆς. Αὐτοὺς τοὺς πηγαινοφέρνει κάθε πονηρὸ πνεῦμα καὶ καθὼς τοὺς σπρώχνει βιαιότατα σὲ κάθε εἶδος ἀκαθαρσίας, ἀναπτύσσουν ὅσο μεγαλύτερη μποροῦν προθυμία πρὸς τὰ φαῦλα. Σημεῖο τῆς προθυμίας εἶναι τὰ φτερά, τὴν ὁποία ὀνομάζουν, λέγει, καὶ τσαλαπετεινό. Αὐτὸ εἶναι ἓνα εἶδος σπουργίτη, πὺν τσαλαβουτᾶ πάντοτε σὰ πιὸ βρωμερὰ τέλματα καὶ συλλέγει τὴν τροφή του μέσα ἀπὸ τὸν βούρκο καὶ τὴν ἀκαθαρσία.

“Ὅσοι λοιπὸν δαπανοῦν τὸν ζῆλο τους στὸ μολυσμό, αὐτοὶ εὐκόλως μπορεῖ νὰ λεχθοῦν πῶς ἔχουν τὰ φτερά τοῦ τσαλαπετεινοῦ. Εἶναι καὶ αὐτοὶ γυναικῶδεις καὶ θηλυπρεπεῖς καὶ τέλος σύμμορφοι μὲ τὴν ἁμαρτία πὺν ἀσκεῖ ἐπάνω τους τὴν τυραννικὴ ἐξουσία της. “Ὅπως λοιπὸν μὲ τὸν ἀγιασμό ἔγιναν σύμμορφοι μὲ τὸν Χριστὸ ἐκεῖνοι πὺν τὸν ἀκοῦν καὶ εἶναι μαζί του, ἔτσι γίνονται σύμμορφοι μὲ τὴν ἀνομία καὶ ὁμοειδεῖς της ἐκεῖνοι πὺν τὴ φορτώθηκαν καὶ διάλεξαν νὰ συζοῦν μὲ τὴν ἀκάθαρτη φαυλότητα. Καὶ μεταφέρουν τὸ μέτρο στὴ Βαβυλώνα καὶ ἐκεῖ ζητοῦν κατοικία, πὺν καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει, ὅτι ἂν κάποιος δὲν προτιμήσει τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ δὲν ἀγαπήσει τὸ φράξιμον τῆς ἁμαρτίας, ἐπειδὴ ὅλη ἡ φροντίδα του στρέφεται μόνο στὶς ἀκαθαρσίες, θὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν ἁγία Ἱερουσαλήμ, δηλαδή ἀπὸ τὴν ἁγία μητέρα τῶν πρωτοτόκων τὴν ὡραία πόλιν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ σηκώνοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὸ δυσβάστακτο φορτίον τῆς ἁμαρτίας, θὰ συγκατοικήσει μὲ τοὺς Βαβυλώνιους, δηλαδή θὰ ἔχει μερίδιον καὶ κληρονομία ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς ἄθεους εἰδωλολάτρες. Γιατὶ εἶναι σὲ ἴση μοῖρα μὲ τοὺς ἄθεους ὅσοι ἀτίμασαν τὴν λύτρωση μέσω τοῦ Χριστοῦ. Πραγματικὰ λέγει ὁ Σωτήρας « Ἄν σφάλει σ' ἐσένα ὁ ἀδελφός σου, πήγαινε, ἔλεγξέ τον ἐνῶ θὰ εἴσαστε μόνοι σας ἐσὺ καὶ ἐκεῖνος. Ἄν σὲ ἀκούσει, κέρδισες τὸν ἀδερφό σου. Ἄν δὲν σ'

κούση, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφὸ σου· εἰ δὲ μή σου ἀκούση, παράλαβε μετὰ σοῦ ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθῇ πᾶν ῥῆμα· εἰ δὲ καὶ τούτων παρακούση, εἰπέ τῇ Ἐκκλησίᾳ· εἰ δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούση, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης». *Ἔστι τοίνυν οὐκ ἀσυμφανές, μᾶλλον δὲ διὰ πάσης ἡμῖν μεμαρτύρηται τῆς θείας Γραφῆς, ὅτι πᾶσα δικαίωσις καὶ πᾶσα λύτρωσις ἐν Χριστῷ.

ΠΑΛΛ. Εὐ³ ἔφη.

ἀκούσει, πάρε μαζί ἕναν ἀκόμα ἢ δύο ἄλλους, γιά νά ἔχει ἰσχὺ ὅτι εἰπωθεῖ ἔχοντας τὴν ἐπιβεβαίωση δύο μαρτύρων. Ἐάν ὅμως δὲν τοὺς ἀκούσει καὶ αὐτούς, πές το στή συνάθροιση τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἂν παρακούσει καὶ στήν Ἐκκλησία, τότε πιά νά τὸν θεωρεῖς σάν εἰδωλόλατρη ἢ τελώνη»⁷⁶. Δὲν εἶναι λοιπὸν δυσκολονόητο, ἀλλὰ μᾶλλον μᾶς ἐπιβεβαιώνει ὅλη ἡ θεία Γραφή, ὅτι κάθε δικαίωση καὶ κάθε λύτρωση δοῖται στὸν Χριστό.

ΠΑΛΛ. Τὸ εἶπες πολὺ καλά.

---

76. Ματθ. 18, 15-16.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

*Ὅτι τὸν κεκλημένον εἰς δικαίωσιν παρὰ Θεοῦ καὶ λελυ-
τρωμένον, αὐτῷ κατακολουθεῖν χρή, καὶ παραιτεῖσθαι
μὲν τὸν εἰς φαυλότητα μαλακισμόν, ζῆν δὲ μᾶλλον
ἐπείγεσθαι συννόμως καὶ νεανικῶς.*

5 Σφαλερὸν μὲν οὖν, ὡς ἔοικεν, ὧ Παλλάδιε, φαίην δ' ἂν ὅτι καὶ
βδελυρώτατον, εἴσω τε πάσης βεβηκὸς ἀτοπίας, μὴ τὸ κατανδρίζεσθαι
φιλεῖν φαυλότητός τε καὶ ἁμαρτίας θρυπτομένους δὲ ὥσπερ εἰς ἐκτό-
πους ἡδονὰς καὶ θηλυπρεπεῖς μαλακίας ἐγκαθιέντας τῷ κῶ, τῆς εἰς
ἀρετὴν εὐτολμίας ἀποφοιτᾶν, καίτοι παρὸν εὖ μάλα διὰ Χριστοῦ πρὸς
10 πᾶν ὄτιοῦν ἀναθρώσκειν δύνασθαι τῶν ἐπαινουμένων, καὶ πρὸς γε
τούτῳ ἡμᾶς παραθήγει, λέγων ὁ ἱερώτατος Παῦλος «Τοῦ λοιποῦ ἐν-
δυναμοῦσθε ἐν Κυρίῳ, καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ».

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Ποιήσομεν γὰρ δύναμιν ἐν Χριστῷ· πλὴν οὐκ ἂν οἴμαι τις
15 ἀνιδρωτὶ κατορθώσειε τὸ κατανεανιεύεσθαι παθῶν, καὶ ἀπορθοῦν εἰς
τοῦτο τὸν οἰκειῖον ἰσχύσαι νοῦν.

ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

ΚΥΡ. Τοιγάρτοι χρῆμα διαφανές τε καὶ ἀξιόληπτον, καὶ ἀναπί-

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΗΘΙΝΗΣ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

Ὅτι, ὅποιος ἔχει κληθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ πρὸς δικαίωση καὶ ἔχει λυτρωθεῖ, πρέπει νὰ βαδίζει τὸν δρόμο τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφοῦ ἐγκαταλείψει τὴ μαλθακότητα ποὺ ὀδηγεῖ στὴ φαυλότητα, νὰ βιάζεται νὰ ζεῖ μᾶλλον σύμφωνα μὲ τὸν νόμο καὶ μὲ ἀνδρεία.

Εἶναι, Παλλάδιε, ἐπικίνδυνο, ὅπως φαίνεται, καὶ θὰ ἔλεγα καὶ πάρα πολὺ ἀηδιαστικὸ καὶ ποὺ ξεπερνᾷ κάθε ἀνοησία, νὰ μὴ θέλει κανεὶς νὰ φαίνεται γενναῖος ἐναντίον τῆς φαυλότητας καὶ τῆς ἀμαρτίας. Ζώντας δηλαδή μὲ ἀσωτεία μέσα στὶς ἄτοπες ἡδονὲς καὶ παραδίδοντας τὸ νοῦ μας σὲ χάνωση θηλυπρεπή, τὸ νὰ ἐγκαταλείπομε τὴν τόλμη πρὸς τὴν ἀρετὴ, μολονότι ἔχομε μεγάλη δυνατότητα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ νὰ ἀνεβαίνομε σὲ ὅποιοδήποτε ἐπαινετὸ, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὁ ἱερότατος Παῦλος μᾶς προτρέπει, λέγοντας «Στὸ ἐξῆς λάβετε δύναμη ἀπὸ τὸν Κύριο, ἀπὸ τὴν κραταιὰ δύναμή του»¹.

ΠΑΛΛ. Τὸ λὲς πολὺ καλά.

ΚΥΡ. Ἄς ἀποκτήσομε λοιπὸν δύναμη μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλὰ νομίζω ὅτι δὲν θὰ κατορθώσει κάποιος χωρὶς ἰδρώτα νὰ ἀντιμετωπίσει μὲ γενναιότητα τὰ πάθη καὶ νὰ μπορέσει νὰ κατευθεύει σ' αὐτὸ τὸ νοῦ του.

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ.

ΚΥΡ. Εἶναι φυσικὰ πράγμα λαμπρὸ καὶ ἄξιο νὰ τὸ λάβει κανεὶς καὶ

πτουσι μὲν οὐχ ἀλώσιμον, ἐκτετιμηκόσι δὲ τὸ πονεῖν, εὐπόριστον. Γέγραπται δέ, ὅτι «Ἀνὴρ ἐν πόνοις πονεῖ ἑαυτῷ, καὶ ἐκδιάζεται ἑαυτοῦ τὴν ἀπώλειαν». Μικροῖς δὲ ἰδρωῶσι δύνασθαι κατορθοῦν τὰ ἐξαίρετα τῶν πραγμάτων, ἀμαθὲς οἴμαί πον, καὶ τὸ μόνον ἐννοεῖν. Ἡ οὐχί 5 τῶν ἄλλων ἀπάντων ἡμῖν ὅτι μάλιστα τιμαλφέστατον εἶη ἄν, τὸ διασῶσαι τὴν ψυχὴν καὶ τῆς ἰδίας ὑπεραθλῆσαι ζωῆς;

ΠΑΛΛ. Μάλιστα γε.

ΚΥΡ. Τὸ δὲ ἤδη περιφανὲς ἐν δόξῃ, τίσι μάλιστα τῶν ἀθλητῶν οἴησι πρέπειν, πότερα τοῖς ἀθλοῦσιν ὀρθῶς καὶ ἐξησκημένως καὶ οἷς 10 ἐν λόγῳ τὸ χρῆναι νικᾶν, ἢ τοῖς ὡς ἥδιιστα διαχεομένοις εἰς τρυφάς, καὶ τὴν ἐν ραστώνῃ ζωὴν, τῆς ἀρίστης ἀνθηρημένοις;

ΠΑΛΛ. Καὶ πῶς ἢ πόθεν ἀμφίλογον, ὡς ἥκιστα μὲν τὸ νικᾶν πρέποι ἄν τοῖς ἡρωστηκόσι τὰ ραθυμεῖν, τό γε μὴν δύνασθαι κρατεῖν τοῖς ἐπεικεστέροις;

15 ΚΥΡ. Ἄρ' οὐν ἐροῦμεν ὡς καὶ προσήκοι εἰς εὐκλείας δύναιμι τὸ χρῆμα αὐτοῖς, ἐρρωῶσθαι μὲν φράσουσι τὸ χρῆναι πονεῖν, τόγε μὴν ἀνεῖσθαι καὶ τρυφᾶν ἐλομένοις;

ΠΑΛΛ. Οὐ μὲν οὐν.

ΚΥΡ. Ἐψεται δὴ οὐν τοῖς ὅτι μάλιστα φιλοπονωτάτοις, τὸ εὐ- 20 δοκμεῖν καὶ ἀγῶνων δίχα κατορθώσειν ἄν οὐδεὶς τὸ εἶναι περιφανῆς

ΠΑΛΛ. Ἄραρεν.

ΚΥΡ. Ἰτέον δὴ οὐν, Παλλάδιε, κατ' εὐθὺ τῶν ἐπαινουμένων, καὶ ἀνδρείας τῆς εἰς ἀρετὴν ἐπιμελητέον, εὐψυχίας τε τῆς ἄγαν καὶ τεθνα- 25 μασιμένης παρὰ τε τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, καὶ τῆς ἐντριβοῦς καὶ φίλης τῶν ἁγίων ψυχαῖς. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ εἰς τοῦτο διανε- νευκόσιν εὐ μάλα, προσεφώνει λέγων «Ἀνδρίζεσθε καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία ὑμῶν, πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ Κύριον». Ὡς δὲ αὐτὸ δὴ 30 τουτὶ καὶ πρό γε τῶν ἄλλων κατωρθωκῶς, αὐτὸς ἑαυτῷ συμνύνεται, καὶ φησι «Κύριος φωτισμὸς μου καὶ Σωτὴρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω;». Μύρια γὰρ

τὸ ὅποιο βέβαια αὐτοὶ ποὺ μένουν ράθυμοι δὲν μποροῦν νὰ τὸ συλλάβουν, τὸ ἀποχτοῦν ὅμως εὐκόλα ὅσοι ἐκτιμοῦν τὸν κόπο. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Ὅποιος κοπιᾶζει, κοπιᾶζει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ ἀγωνίζεται ἐναντίον τῆς καταστροφῆς του»². Τὸ ὅτι μὲ λίγο ἰδρώτα μπορεῖ κανεὶς νὰ κατορθώσει τὰ μεγαλύτερα πράγματα, ἀποτελεῖ, νομίζω, ἀμάθεια καὶ μόνο νὰ τὸ σκεφθεῖ κανεὶς. Ἡ δὲν εἶναι γιὰ μᾶς πολυτιμότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἢ διάσωση τῆς ψυχῆς καὶ τὸ νὰ ἀγωνιστεῖ κανεὶς μὲ ὅλη τὴ δύναμή του γιὰ τὴ ζωὴ του;

ΠΑΛΛ. Πάρα πολὺ βέβαια.

ΚΥΡ. Καὶ ἡ λαμπρὴ φήμη σὲ ποιούς ἀπὸ τοὺς ἀθλητὲς θὰ νομίσεις ὅτι ἀρμόζει; Σ' αὐτοὺς ποὺ ἀθλοῦνται ὀρθὰ καὶ συστηματικὰ καὶ ὑπολογίζουσι πολὺ τὴν ἀνάγκη τῆς νίκης, ἢ σὲ ἐκείνους ποὺ μ' εὐχαρίστηση ἐπιδίδονται στὶς ἀπολαύσεις καὶ προτιμοῦν τὴ ζωὴ τῆς ραθυμίας στὴ θέση τῆς ἀριστερῆς ζωῆς;

ΠΑΛΛ. Καὶ πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ προκύπτει ἀμφιβολία, ὅτι ἐλάχιστα ἀρμόζει σ' ὅσους ἔχουν τὴν ἀρρώστια τῆς ραθυμίας τὸ νὰ μποροῦν νὰ νικοῦν, ἐνῶ τὸ νὰ μποροῦν νὰ ὑπερισχύουν ἀνήκει σ' ὅσους εἶναι προθυμότεροι;

ΚΥΡ. Ἄρα λοιπὸν θὰ ποῦμε ὅτι καὶ ἀρμόζει τὸ πράγμα γιὰ τὴν ἀπόκτηση δόξας σ' αὐτοὺς ποὺ λένε ὅτι πρέπει νὰ σωθοῦν νὰ γίνουν καλὰ προσιμῶντας τὴν ἄνεση καὶ τὴν ἀπόλαυση;

ΠΑΛΛ. Ὁχι βέβαια.

ΚΥΡ. Βγαίνει λοιπὸν τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ εὐδοκίμησις θὰ ρθεῖ σὲ ὅσους εἶναι πάρα πολὺ φιλόπονοι, καὶ ὅτι χωρὶς ἀγῶνες κανέναν δὲν θὰ κερδίσει τὴ δόξα.

ΠΑΛΛ. Εἶναι λογικό.

ΚΥΡ. Πρέπει λοιπὸν, Παλλάδιε, νὰ προχωροῦμε κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ ἀξιέπαινα καὶ νὰ ἐπιδιώκομε τὴν ἀνδρεία καὶ τὴν εὐψυχία ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἀρετὴ καὶ ποὺ τὴ θαυμάζει πάρα πολὺ καὶ ἡ θεόπνευστη Γραφή καὶ εἶναι οἰκεία καὶ φίλη στὶς ψυχὰς τῶν ἁγίων. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, σὲ ὅσους ἐπιδίωκαν αὐτὴ τὴν ἀρετὴν, ἔλεγε· «Φανεῖτε ἀνδρεῖοι καὶ δείξετε γενναία καρδιᾶ ὅλοι ὅσοι ἐλπίζετε στὸν Κύριον»³. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ἔχοντας κατορθώσει περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, καυχιέται γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ λέγει· «Ὁ Κύριος εἶναι φωτισμὸς καὶ σωτηρία μου, ποιὸν θὰ φοβηθῶ; Ὁ Κύριος εἶναι ὁ ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ποιὸς θὰ μὲ κάνει νὰ δειλιάσω;»⁴. Πράγματι μᾶς περιτριγυρί-

ὅσα περὶ ἡμᾶς τὰ σκάνδαλα, κρείττων δέ, οἶμαι, παντὸς ἀριθμοῦ
 πληθὺς δαμονίων κατερεθίζει πρὸς ἁμαρτίαν, καὶ προσέτι τῶν ἐμφύ-
 των ἡδονῶν οὐκ ἀγεννῆς ἀγριότης, φιλοχρηματία τε καὶ ἀλαζονεΐαι,
 καὶ οἱ φόνου γείτονες ἐπισκῆπτουσι φθόνοι, μῖσος καὶ καταλαλιαί, καὶ
 5 τί γὰρ οὐχὶ τῶν ὁμοίων κακῶν; Ἄλλ' οἱ μὲν εὐκόλοι πρὸς ἀπαγωγὴν,
 οὐδ' ὅσον εἰπεῖν τοῦ χρῆναι γενναίως τὰ τοιάδε διενεγκεῖν ἄκρω τάχα
 που δακτύλῳ προσψάυσοντες, ἀμελητὶ τὸ νικᾶν ἀπονέμοντι τοῖς
 ἐχθροῖς, σευτλίον ἡμίεφθον, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, οἴονεΐ
 πως εἰς γῆν ἐρριμμένοι καὶ ἀμαχεὶ τρόπον τινὰ τοῖς τῆς φανλότητος
 10 ὑπενηνεγμένοι ποσίν. Οἱ δὲ φιλάρετοί τε καὶ ἀγαθοὶ καὶ τῆς ἄνωθεν
 ἐφίεμενοι δόξης, ζωῆς τε τῆς εἰς αἰῶνα μεταλαχεῖν γλιχόμενοι, γενναι-
 ὄτατα καὶ εὐτολμώτατα ταῖς τῶν ἰδίων παθῶν ὑπαντιάζουσι προσβο-
 λαῖς, κατανεκροῦντες τὴν σάρκα, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τε καὶ ἐξ αὐτῆς κα-
 τεξανιστάμενοι κινήματων. Ταύτη τοι καὶ πᾶν εἶδος φανλότητός τε
 15 καὶ ἁμαρτίας εὐτεχνέστατα παρωθούμενοι, τὴν ἱεράν καὶ ἀμώμητον
 κατορθοῦσι ζωὴν, οἷς καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος ἐπιφωνεῖ, λέγων· «Στῆ-
 τε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι
 τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμα-
 σία τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν
 20 τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπτρω-
 μένα σθέσαι». Παντευχία γὰρ ἡ πνευματικὴ τοῖς ἀγίοις προεπωδεστά-
 τη, ἧς ἐφίεσθαι δεῖν ἡμᾶς, εἰ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον, κελεύει δ' οὖν
 ὁμοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ· «Ἔστωσαν γὰρ ὑμῶν αἱ ὀσφύες», φησί,
 «περιεζωσμένοι, καὶ τὰ ὑποδήματα ἐν τοῖς ποσίν ὑμῶν, καὶ οἱ λύχνοι
 25 καιόμενοι»· τὸ μὲν εὐζωνόν τε καὶ οἴονεΐ που συνεσταλμένον, ἐπὶ τὸ
 χρῆναι τληπαθεῖν ὑπὲρ γε τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης, τοῦ
 διεζῶσθαι σημαίνοντος τὸ δ' εὐτρεπές τε καὶ πρόθυμον, εἰς τὴν ἀπὸ
 τοῦ κόσμου κατάστασιν, τοῦ ὑποδεδέσθαι τοὺς πόδας, ὡς αὐτίκα δὴ
 μάλα βαδιουμένους, ὅπερ ἂν ἡμᾶς ὁ θεῖος ἰέναι θούλοιο νόμος τὸ δὲ
 30 καίεσθαι τοὺς λύχνους, τοῦ μὴ ὡς ἐν σκοτεινίᾳ τε καὶ ἀμαθίᾳ ζῆν ἀνέχε-
 σθαί τινος, ἐν φωτὶ δὲ μᾶλλον τῷ διὰ Χριστοῦ τὴν εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν
 τεθαυμασμένων ποιεῖσθαι πορείαν. Ἰουδαίοις μὲν ἐκ φρενοβλαβείας

4α. Ἦσ. 51, 20.

5. Ἐφ. 6, 14-16.

6. Λουκᾶ 12, 35.

ζουν ἀμέτρητα σκάνδαλα καὶ ἀμέτρητο πλῆθος δαιμονίων μᾶς ἐρεθίζουν στήν ἁμαρτία, καὶ ἄκόμη ἢ ὄχι κοινὴ ἀγριότητα τῶν ἔμφυτων ἡδονῶν καὶ οἱ φιλοχρηματίες καὶ ἀλλαξονίες ὁρμῶν ἐναντίον μας μαζί μὲ τὰ γειτονικά στον φόνο, ὁ φθόνος, τὸ μίσος καὶ οἱ καταλαλιές· καὶ ποιὸ ἀπὸ τὰ παρόμοια κακὰ λείπει; Ὅσοι ὅμως εἶναι εὐκόλο νὰ παρασυρθοῦν, δὲν χρειάζεται νὰ λεχθεῖ, μὲ πόση γενναιότητα πρέπει νὰ ὑπομένουν αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα, ἀφοῦ, ἀγγίζοντας τα καὶ μόνο κατὰ κάποιο τρόπο μὲ τὴν ἄκρη τῶν δακτύλων τους, ἀπτονέμουν χωρὶς καθυστέρηση τὴν νίκη στους ἐχθρούς, σὰν τεῦτλο μισοβρασμένο^{4α}, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ προφήτη, καὶ σὰν νὰ εἶναι πεταμένοι στὴ γῆ καὶ ριγμένοι ἀμαχητὶ κατὰ κάποιο τρόπο κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῆς φαυλότητας. Ἀντίθετα ὅσοι ἀγαποῦν τὴν ἀρετὴ καὶ εἶναι ἀγαθοὶ καὶ ποθοῦν τὴν οὐράνια δόξα καὶ λαχταροῦν νὰ ἐπιτύχουν τὴν αἰώνια ζωὴ, ἀντιμετωπίζουν μὲ γενναιότητα καὶ τόλμη τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἴδιων τους τῶν παθῶν, νεκρώνοντας τὴ σὰρκα τους καὶ κατανικώντας τὰ κινήματα ποὺ ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτὴν καὶ ἐξεγείρονται ἀπὸ αὐτὴν. Ἔτσι λοιπὸν, ἀπωθώντας καὶ κάθε εἶδος φαυλότητας καὶ ἁμαρτίας μὲ πολλὴ ἐπιδεξιότητα, κατορθώνουν τὴν ἱερὴ καὶ ἁμωμὴ ζωὴ, καὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ θεσπέσιος Παῦλος λέγει· «Σταθεῖτε λοιπὸν σὲ θέσση μάχης καὶ ζωσθεῖτε τὴν ἀλήθεια σὰν ζώνη στὴ μέση σας, φορέστε σὰν θώρακα τὴν δικαιοσύνη, καθὼς καὶ ὑποδήματα στὰ πόδια σας γιὰ νὰ εἴστε ἔτοιμοι νὰ κηρύξετε τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα τῆς εἰρήνης. Πάνω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ φορέστε τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως, μὲ τὴν ὁποία θὰ μπορέσετε νὰ σβήσετε τὰ φλογισμένα βέλη τοῦ πονηροῦ»⁵. Αὐτὴ δηλαδή ἡ πνευματικὴ πανοπλία εἶναι ἐκείνη ποὺ ταιριάζει στους ἁγίους, τὴν ὁποία πρέπει καὶ ἐμεῖς νὰ ἐπιθυμοῦμε, ἂν καὶ μὲ ἄλλο τρόπο, ὅπως προστάζει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρας μας· γιὰτὶ λέγει· «Ἄς εἶναι ἡ μέση σας ζωσμένη καὶ τὰ παπούτσια στὰ πόδια σας καὶ τὰ λυχνάρια ἀναμμένα»⁶. Τὸ καλὸ ζώσιμο καὶ τὸ κατὰ κάποιο τρόπο σφίξιμο γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ταλαιπωρίας πρὸς χάρη τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τὸ δηλώνει τὸ «ζωστεῖτε»· τὸ «φορέστε τὰ ὑποδήματά σας» σημαίνει τὴν ἐτοιμότητα καὶ τὴν προθυμία τῆς ἀναχώρησης ἀπὸ τὸν κόσμον, γιὰ νὰ μπορούμε ἀμέσως νὰ πᾶμε ὅπου θελήσει ὁ θεῖος νόμος. Τὸ «νὰ εἶναι ἀναμμένα τὰ λυχνάρια», δηλώνει νὰ μὴ ἀνέχονται νὰ ζοῦν μερικοὶ στὸ σκοτάδι τῆς ἀμάθειας, ἀλλὰ μὲ τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ νὰ βαδίζουν πρὸς ὁποιοδήποτε πράγμα εἶναι ἄξιο θαυμασμοῦ. Στους Ἰουδαίους ποὺ ἀπὸ φρενοβλάβεια δὲν ἤθελαν νὰ τὸ

τοῦτο δοῶν οὐκ ἀνεχομένοις, προσεφώνει Χριστός «Ἔως τὸ φῶς ἔχετε, περιπατεῖτε ἐν τῷ φωτί, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ». Οὐκοῦν ἐτοιμότης εἰς ἀρετὴν καὶ ἀνδρεία φρονήσει συνεξυγμένη, λαμπρὸν καὶ περίοπτον ἀποφάνειεν ἂν τῆς εὐσεβείας τὸν ἔραστήν.

5 ΠΑΛΛ. Εὐ³ λέγεις.

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ ἐν τῷ ἀνεῖσθαι φιλεῖν, τὸ εὐκλεές εὐρήσομεν, ἀλλ' εἴπερ ἰδρῶν ἔλοιτό τις, τότε δὴ μόλις ἔσται λαμπρός τε καὶ εὐδοκμιώτατος. Καὶ γοῦν ποιούμενοις ἔτι τὰς ἐν Αἰγύπτῳ διατριβὰς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, ἐπίστησι μὲν ἐπιστάτας τῶν ἔργων δεινούς καὶ πικρούς ὁ βέ-
10 θηλος Φαραῶ, οἱ δέ, τὴν ἀνεθέλητόν τε αὐτοῖς καὶ ὡς ἐξ ἀνάγκης ἐπερομμμένην σκληραγωγίαν γύμνασμα ποιούμενοι πρὸς τὸ τληπαθές, ὠφέληνται μᾶλλον, ἢπερ ἠδύκηνται κατὰ τὸ ἀληθές. Ἐδεδίει μὲν γὰρ ὁ Φαραῶ τοὺς Ἑβραίους εἰς πληθὺν ἀμέτροτον ἐκτεινομένους ὁρῶν
15 κακουρότατα δὲ κολάζειν ἐπιχειρῶν τῆς ἔν γε δὴ τούτῳ φορὰν καὶ ἐπίδοσιν, «Ἐπέστησεν αὐτοῖς», φησὶν, «ἐπιστάτας τῶν ἔργων, ἵνα κακώσωσιν αὐτούς ἐν τοῖς ἔργοις». Περιτρέπεται δὲ αὐτοῖς πρὸς τὸ ἐναντίον ἢ σκέψις. Ἡ γὰρ ἐπενηνεγμένη κάκωσις πρόφασις αὐτοῖς τῆς εἰς
20 πληθὺν ἐπιδόσεως ἦν, Θεοῦ τὸ χρῆμα οἰκονομοῦντος, καὶ ταῖς ἐκείνου ραδιουργίαις τὴν οἰκείαν ὡσπερ ἀντεξάγοντος χάριν. «Καθότι γὰρ αὐτούς ἐταπείνου», φησί, «τοσοῦτω πλείους ἐγίνοντο καὶ ἴσχυον». Ἐπιφέρει μὲν γὰρ τὰς θλίψεις ὁ Σατανᾶς, τοὺς ὀδόντας ἐπιτριζὼν τοῖς ἀγίοις, καὶ ὥνπερ ἂν ὡς ἰδίων μετεποιεῖτο Θεός, τούτοις ἀεί πως ἀπολέγδην ἐπιπηδῶν «Τὰ γὰρ βρώματα αὐτοῦ ἐκλεκτά», φησὶν, ἀλλ' οἱ
25 πονοῦντες ἐν τούτοις, αὐτῶν ἀμείνους ἔσσονται πειραζόμενοι καὶ τὸ καρτερόν ἐν ἀγῶσιν ἀποφαίνει δὴ πάντως εὐκλεεστέρους, ὡς τε δι' ὧν ἂν νοοῖτο λυπεῖν καὶ κακοῦν, διὰ τούτων μάλιστα, καὶ οὐχ ἐκῶν, ὀνήσειεν ἂν, καὶ δι' ὧν αἰρήσειν ὑπέιληφεν, εὐσθενεστέρους ἀποτελεῖ.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ πανοῦργον σόφισμα τῷ Φαραῶ πρὸς ἀδόκητον πέρας ἐκτελεντᾷ, καὶ δι' ὧν ἐκάκου καὶ προσωφελῶν ἦν, ὁψὲ καὶ μόλις
30 αἰσθάνεται, καὶ μεθίστησι παραχρῆμα τῆς ἐπιβουλής τὸν τρόπον μεταπεμψάμενος γὰρ τῶν Ἑβραίων τὰς μαίας, «Ὅταν μαιοῦσθε τὰς Ἑβραίας», φησὶν, «καὶ ὡσι πρὸς τὸ τίκτειν, ἐὰν μὲν ἄρσεν ἦ, ἀποκτείνετε αὐτό, ἐὰν δὲ θῆλυ, περιποιεῖσθε αὐτό Ἐφοβήθησαν δὲ αἱ μαῖαι τὸν Θεόν, καὶ οὐκ ἐποίησαν καθότι συνέταξεν αὐτοῖς ὁ Βασιλεὺς Αἰ-

7. Ἰω. 12, 35.

8. Ἐξ. 1, 11.

κάνουν αυτό, φώναζε ὁ Χριστός· «Ὅσο ἔχετε φῶς νὰ περπατᾶτε στὸ φῶς, γιὰ νὰ μὴν σᾶς πιάσει τὸ σκοτάδι»⁷. Προθυμία λοιπὸν γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ ἀνδρεία συνδεδεμένη μὲ φρόνηση μποροῦν ν' ἀποδείξουν τὸν ἔραστή τῆς εὐσέβειας λαμπρὸ καὶ ἐπιφανή.

ΠΑΛΛ. Μιλᾶς πολὺ σωστά.

ΚΥΡ. Τὸ λαμπρὸ ὄνομα δὲν θὰ τὸ πετύχομε μὲ τὸ ν' ἀγαπᾶμε τὴν ἄνεση, ἀλλὰ ἂν διαλέξει κανεὶς νὰ ἰδρώσει, τότε μὲ κόπο θὰ γίνει λαμπρὸς καὶ θὰ εὐδοκιμήσει. Γι' αὐτὸ ὅταν οἱ Ἰσραηλίτες ἦταν στὴν Αἴγυπτο, τοὺς βάζει ἐπικεφαλῆς ὁ ἀνόσιος Φαραὼ ἐπιστάτες φοβεροὺς καὶ σκληροὺς. Καὶ ἐκεῖνοι κάνοντας ἐξάσκηση πρὸς ταλαιπωρία τὴν ἀθέλητη σκληραγωγία πού τοὺς ἐπιβλήθηκε κατ' ἀνάγκη, μᾶλλον ὠφελήθηκαν, παρά ζημιώθηκαν. Γιατὶ φοβόταν ὁ Φαραὼ τοὺς Ἑβραίους βλέποντας νὰ γίνονται πλῆθος ἀμέτρητο, καὶ προσπαθώντας νὰ περιορίσει τὴν τάση καὶ τὴν αὐξησὴ τους αὐτῆ, «Ὁρισε», λέγει, «ἐπικεφαλῆς αὐτῶν ἐπιστάτες τῶν ἔργων, γιὰ νὰ τοὺς πιέζουν στὰ ἔργα»⁸. Ἡ σκέψη τους ὁμως γυρίζει στὸ ἀντίθετο. Ἡ πίεση πού τοὺς ἐπιβλήθηκε ἦταν μιὰ πρόφαση γιὰ τὸν πολλαπλασιασμό τους, οἰκονομώντας ἔτσι τὸ πρᾶγμα ὁ Θεός, καὶ στίς ραδιουργίες τοῦ Φαραὼ ἀντιπαρέθετε τὴ δική του χάρη. Γιατὶ λέγει· «Ὅσο αὐτοὶ τοὺς ταπεινῶσαν, τόσο περισσότερο πλήθαιναν καὶ ἀποκτοῦσαν δύναμη»⁹. Προκαλεῖ δηλαδὴ τὶς θλίψεις ὁ Σατανᾶς, τρίζοντας τὰ δόντια στοὺς ἀγίους, καὶ ἐκείνους πού ὁ Θεός τοὺς εἶχε ὡς δικούς του, σ' αὐτοὺς ὁρμοῦσε πάντοτε ἐπιλεκτικὰ σ' ἓναν ἓναν. «Τὰ φαγητὰ του ἦταν ἐκλεκτὰ»¹⁰, λέγει. Ἀλλὰ αὐτοὶ πού ὑποφέρουν μ' αὐτὰ, θὰ γίνουν καλύτεροι μ' αὐτοὺς τοὺς πειρασμούς, καὶ ἡ καρτερικότητα στοὺς ἀγῶνες τοὺς ἀναδεικνύει ὀπωσδήποτε ἐνδοξότερους, ὥστε μ' αὐτὰ πού σκεφτόταν νὰ τοὺς λυπήσει καὶ νὰ τοὺς κακοποιήσει, μὲ αὐτὰ τὰ ἴδια πρὸ πάντων καὶ ἀθέλητὰ του νὰ τοὺς ὠφελήσει, καὶ μ' αὐτὰ πού νόμισε ὅτι θὰ τοὺς νικήσει, μ' αὐτὰ τοὺς κάνει πιὸ δυνατούς.

Ἐπειδὴ ἡ πανουργία τοῦ Φαραὼ εἶχε ἀπροσδόκητη κατάληξη καὶ μὲ ἐκεῖνα πού τοὺς κακοποιοῦσε, ταυτόχρονα τοὺς ὠφελοῦσε, πολὺ ἀργὰ τὸ ἀντιλαμβάνεται καὶ ἀλλάζει ἀμέσως τὸν τρόπο τῆς ἐπιβουλῆς. Γιατὶ λέγει· κάλεσε τὶς μαῖες τῶν Ἑβραίων καὶ τὶς εἶπε· «Ὅταν πηγαίνετε νὰ ξεγεννήσετε τὶς Ἑβραῖες, τὴν ὥρα τοῦ τοκετοῦ, ἂν τὸ παιδί εἶναι ἀγόρι, νὰ τὸ σκοτώνετε, ἂν εἶναι θηλυκὸ, νὰ τὸ φροντίζετε. Οἱ μαῖες ὁμως φοβήθηκαν τὸν Θεὸ καὶ δὲν ἔκαναν ὅπως τοὺς σύμβούλεψε ὁ βασιλιάς

9. Ἐξ. 1, 12.

10. Ἀββακ. 1, 16.

γύπτου καὶ ἐξωγοῦνουν τὰ ἄρσενα». Ἀπρακτούσης δὲ αὐτῶ τῆς κατὰ τοῦ γένους ἀνοσιότητος καὶ μαιφόνου βουλήs, οὐ γὰρ ἠφίει Θεὸς δυσσεβεῖν τὰς μαίας, μέτεισι λοιπὸν ἐπὶ τὸ ἐκφάνδην ἀδικεῖν, καὶ λεληθότως μὲν, οὐκέτι λυπεῖν ἠξίου, γυμνῶs δὲ ἤδη πως αἰρεῖται πόλεμον, 5 καὶ θάνατον ἀπηνῆ τῶν τικτομένων καταψηφίζεται. «Συνέταξε» γάρ, φησί, «Φαραὼ παντὶ τῶ λαῶ αὐτοῦ λέγων· Πᾶν ἄρσεν ὃ ἐὰν τεχθῆ τοῖς Ἑβραίοις, εἰς τὸν ποταμὸν ρίψατε, καὶ πᾶν θῆλυ, ζωογονεῖτε αὐτό». Μέλει γάρ αὐτῶ τοῦ θήλεως οὐδαμῶs, ἀφιλοπόλεμον γὰρ χρῆμα γυνή, καὶ οὐκ ἀστεῖον εἰς σύνεσιν λυπεῖ δὲ κατ' ἄμφω τὸ ἄρσεν, ὡs σοφόν τε 10 καὶ μαχμῶτατον. Οὐκοῦν ἠδιστόν γε καὶ καταθύμιον κομιδῆ τῶ μαιφόνῳ δράκοντι, φημί δῆ τῶ Σατανᾶ, ψυχῆs φρόνημα γυναικοπρεπές, ἐκτεθλυμμένον τε καὶ ἀναλκι καὶ πρόs γε τούτῳ νοσοῦν τὸ εἰς σοφίαν ἀνεπιτήδειον, ἐχθρόν δὲ καὶ κατεστυγημένον τὸ πρόθυμον εἰς ἀνδρείαν, καὶ μαλακισμοῦ μὲν ἄμεινον, δειλίας δὲ καθυπερτεροῦν, καὶ 15 τὸ ἄγαν ἐμφρονέστατον. Διὰ τοι τοῦτο, ζωογονεῖ μὲν τὸ θῆλυ καὶ ἐξίστησί πως τὴν ἐπ' αὐτῶ μαιφόνον βουλήν τε καὶ σκέψιν, εὐῆθες γάρ, οἶμαι, τὸ μάχεσθαι ζητεῖν τοῖς αὐτόθεν ὑπεστρωμένοις, οἴκοθέν τι νοσοῦσι τὸ ὑπεξεῦχθαι φιλεῖν, καταπνίγει δὲ ὡsπερ τὸ ἄρσεν ταῖs τῶν πειρασμῶν περιστάσεσιν ἐνιείς. Τοῦτό μοι δοκεῖ καὶ ὁ θεῖος Δαβὶδ ἀ- 20 ναμελωδεῖν καὶ λέγειν «Εἰ μὴ ὅτι Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν ἐν τῶ ἐπαναστήναι ἀνθρώπους ἐφ' ἡμᾶs, ἄρα ζῶντας ἂν κατέπιον ἡμᾶs ἐν τῶ ὀργισθῆναι τὸν θυμὸν αὐτῶν ἐφ' ἡμᾶs, ἄρα τὸ ὕδωρ ἂν κατεπόντισεν ἡμᾶs χεῖμαρρον διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν».

ΠΑΛΛ. ὦδε ἔχει.

25 ΚΥΡ. Ἄθρει δῆ τῆs ἐπιβουλήs τὸν τρόπον. Πρῶτον μὲν γάρ αὐτοὺs ἀγρίοιs κατηκίζετο πόνοιs, τὸ μὴ εἰς πληθὺν ἰέναι πολλήν, κακουργότατα σοφιζόμενος, δι' ὧν ἠξίου κακοῦν καὶ λαθραῖον ἦν ἔτι τὸ ἀδίκημα, καὶ οὐ λίαν ἐμφανῆs ὁ τοῦ τυράννου σκοπός, ἀντεφέρετο δὲ καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ἢ τοῦ κατοικτεῖροντος χάρις. Ταπεινούμενοι δέ, 30 μᾶλλον εἰς αὐξήσιν ἴεσαν, ἀλκῆs τε καὶ ἀριθμοῦ. Εἶτα διὰ μέσου τὰs μαίας ταῖs Ἑβραίων γυναιξίν, ἐξοπλίζειν ἠθέλεν. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο

11. Ἐξ. 1, 16-17.

12. Ὅπ. π. 22.

13. Ψαλμ. 123, 1, 5.

τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ κρατοῦσαν στή ζωὴ τὰ ἀρσενικά παιδιὰ»¹¹. Ἐπειδὴ λοιπὸν στάθηκε ἀτελέσφορη ἡ ἀνοσιότητὰ τοῦ ἐναντίου τοῦ γένους τῶν Ἑβραίων, καθόσον ὁ Θεὸς δὲν ἄφηγε τίς μαῖες νὰ ἁμαρτήσουν, προχωρεῖ στή φανερὴ ἀδικοπραγία· καὶ ἐπιφανειακὰ βέβαια δὲν ἤθελε τὰχα νὰ τοὺς λυπήσει, ἐπιχειρεῖ ὅμως πιά ἀνοιχτὸ πόλεμο, καὶ ἀποφασίζει σκληρὸ θάνατο τῶν νεογέννητων. Γιατὶ λέγει· «Διέταξε ὁ Φαραὼ ὅλον τὸν λαὸ τοῦ καὶ εἶπε· Κάθε ἀρσενικὸ πού θὰ γεννηθεῖ στοὺς Ἑβραίους, νὰ τὸ ρίχνετε στὸν ποταμό, καὶ κάθε θηλυκὸ παιδί νὰ τὸ κρατᾶτε ζωντανό»¹². Δὲν τὸν ἐνοιαζε βέβαια γιὰ τὰ κορίτσια, γιατί ἡ γυναῖκα δὲν ἀγαπᾶ τὸν πόλεμο, καὶ ἡ ἐξυπνάδα τῆς δὲν εἶναι καὶ σπουδαία. Ἐνῶ τὸ ἀρσενικὸ τὸν ἐνοχλεῖ καὶ ὡς πρὸς τὰ δύο· καὶ γιατί εἶναι σοφό, καὶ γιατί εἶναι πολὺ ἱκανὸ στοὺς πολέμους. Εἶναι λοιπὸν πολὺ εὐχάριστο καὶ ἐπιθυμητὸ πολὺ στὸν αἰμοδιψῆ δράκοντα, ἐννοῶ βέβαια τὸν Σατανᾶ, τὸ φρόνημα τῶν γυναικῶν τὸ ἀδύναμο καὶ ἀπόλεμο, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ὑστερεῖ καὶ ὡς πρὸς τὴ γνώση. Ἀντίθετα ἐχθρεύεται καὶ μισεῖ τὴν ἐτοιμότητα γιὰ ἐπίδειξη ἀνδρείας, πού εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὴν μαλθακότητα καὶ νικᾶ τὴ δειλία, καὶ εἶναι ἐξαιρετικὰ προικισμένο μὲ γνώση. Γι' αὐτὸ διατηρεῖ στή ζωὴ τὸ θηλυκὸ, καὶ παραμερίζει γι' αὐτὸ τὴν αἰμοδιψῆ θέληση καὶ σκέψη του. Γιατὶ ἦταν, νομίζω, ἀνοησία τὸ νὰ θέλει νὰ πολεμᾶ μὲ ἐκείνους πού τοῦ ἦταν ὑποταγμένοι ἀπὸ μόνοι τους καὶ μὲ τὴ θέλησή τους εἶχαν τὴν τάση νὰ εἶναι ὑπόδουλοι, καὶ νὰ πνίγει τὰ ἀρσενικά ρίχνοντάς τα στοὺς πειρασμούς καὶ στοὺς κινδύνους. Αὐτὸ μοῦ φαίνεται ψάλλει ὁ θεῖος Δαβὶδ καὶ λέγει· «Ἄν ὁ Κύριος δὲν ἦταν μαζί μας ὅταν οἱ ἄνθρωποι ξεσηκώθηκαν ἐναντίον μας, θὰ μᾶς κατέπιναν ζωντανούς. Ὅταν ξέσπασε ὁ θυμὸς τους ἐναντίον μας, θὰ καταποντιζόμασταν σ' αὐτὸν σὰν σὲ κατακλυσμὸ νεροῦ. Μέσα ἀπὸ χεῖμαρρο πέρασε ἡ ψυχὴ μας»¹³.

ΠΑΛΛ. Ἔτσι εἶναι.

ΚΥΡ. Πρόσεχε λοιπὸν τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἡ ἐπιβουλή. Πρῶτα τοὺς καταβασάνισε μὲ ἄγριους κόπους, μὲ μεγάλη κακότητα σοφιζόμενος ὅλα ὅσα ἔκρινε ἄξια νὰ τοὺς προξενήσουν κακό, ὥστε νὰ τοὺς ἐμποδίσει νὰ πληθύνουν πολὺ. Καὶ τὸ ἀδίκημά του ἦταν ἀκόμα κρυφὸ καὶ δὲν ἦταν φανερὸς ὁ σκοπὸς τοῦ τυράννου· τὸν ἀντιμαχόταν ὅμως, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, ἡ χάρη τοῦ εὐσπλαχνου Θεοῦ. Ἐνῶ λοιπὸν ταπεινώνονταν, αὐτοὶ αὐξάνονταν περισσότερο σὲ δύναμη καὶ σὲ ἀριθμὸ. Ἐπειτα ἤθελε νὰ χρησιμοποίησει ἐναντίον τῶν Ἑβραίων γυ-

κρατεῖν ἠφίει Θεός. Ἐπιβουλῆς δὲ λοιπόν, ὡς ἐν τρίτῳ τε καὶ τελευ-
 ταίῳ τρόπῳ παντὶ τῷ ἰδίῳ προστέταχε λαῷ καταπνίγειν τὸ ἄρσεν, τὸ
 λεληθότως πλεονεκτεῖν οὐκέτι παραιτούμενος. Οὐκοῦν τοῖς ἀνδριζο-
 μένοις, πολεμεῖ μὲν ἀοράτως ὁ Σατανᾶς, συντίθησι δὲ τὰ τῆς ἐπιβου-
 5 λῆς, ὡς ἐν γε τρόπῳ τριπλῷ· καὶ ἀπάρχεται μὲν τῆς μάχης διὰ κακούρ-
 γων σκευμάτων, τὴν εἰς ἀρετὴν ἐπίδοσιν ἀποκωλύων τοῦ νοῦ· ἐντρούχε-
 σθαι γὰρ ἀδοκῆτοις παρακευάζει πόνοις καὶ σκληροῖς ἀγῶσιν ὁμι-
 λεῖν. Ἀδικεῖν δὲ ἰσχύσας διὰ τούτων οὐδέν, ἐπαμύνοντος τοῦ Θεοῦ,
 τοὺς κατὰ πίστιν ἡμῖν ἰδίους καὶ ταυτοεθνεῖς παροτρύνει πολλάκις,
 10 καὶ καταθήγειν ἐπιχειρεῖ πρὸς ἀπέχθειάν τε καὶ μάχην. Καὶ μαρτυρή-
 σει λέγων ὁ Παῦλος «Κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις, κινδύνοις ἐκ γέ-
 νους». Εἰ δὲ δὴ γένοιτο καὶ τούτου διαμαρτεῖν, τὸ θεῖον αὐτοῖς ἐνιέν-
 τος φόβον τοῦ τῶν ἀγίων προεστηκότος, καθὰ καὶ τὰ πάλαι ταῖς μαί-
 αις ἀναφανδὸν ἐγείρει λοιπὸν τοὺς σφετέρους ὑπασπιστάς εἰς ἀγριό-
 15 τητα καὶ μαιφονίαν. Ἀνθεξόμεθα δὲ καὶ οὕτω τῆς εἰς εὐτολμίαν ἀγά-
 πης καὶ τῆς εἰς ἀνδρείαν σπουδῆς, οὐκ ἠγνοηκότες, ὅτι τὸ ἀπηχθημέ-
 νον παρ' ἐκείνῳ, Θεῷ τίμιον. Τέθειται γὰρ ἐν λόγῳ καὶ φειδοῦς ἀξιοῖ,
 τὸ ἀνωτέρω μαλακισμοῦ.

ΠΑΛΛ. Πείθομαι. Παρὸν δέ, οἶμαι, καὶ τοῦτο πάλιν, καὶ ἐξ αὐτῆς
 20 ἡμῖν τῆς ἀγίας καταθεᾶσθαι Γραφῆς. Ἀπόρησις γὰρ ἐννοιῶν, οὔτι
 που.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν Θεοῦ διδόντος λέγομεν, ὡς ἐν τοῖς ἐπίκλην Ἀρι-
 θμοῖς, Μωσαϊκὸν δὲ τοῦτο βιβλίον· «Καὶ ἐλάλησε», φησί, «Κύριος
 πρὸς Μωσῆν ἐν τῇ ἐρήμῳ Σινᾶ, ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, ἐν μιᾷ τοῦ
 25 μηνὸς τοῦ δευτέρου, ἔτους δευτέρου, ἐξελθόντων αὐτῶν ἐκ γῆς Αἰγύ-
 πτου, λέγων· Λάβετε ἀρχὴν πάσης συγγενείας υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ κατὰ
 συγγενείας αὐτῶν, καὶ κατ' οἴκους πατριῶν αὐτῶν, κατὰ ἀριθμὸν ἐξ
 ὀνόματος αὐτῶν, κατὰ κεφαλὴν αὐτῶν πᾶς ἄρσην ἀπὸ εἰκοσαετοῦς
 καὶ ἐπάνω, πᾶς ὁ ἐκπορευόμενος ἐν δυνάμει Ἰσραὴλ, ἐπισκέψασθε
 30 αὐτοὺς ἐν δυνάμει αὐτῶν, σὺ καὶ Ἀαρὼν ἐπισκέψασθε αὐτούς». Ὅτι
 μὲν οὖν τὸ ἄρσεν καὶ μαχμιάτατον, καὶ εἰς ἥθην ἀναβεδηκός, τουτέ-
 στιν, εἰς εὐεξίαν τὴν πνευματικὴν καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώμα-

ναικῶν τὶς μαῖες. Οὔτε αὐτὸ ὅμως ἄφησε νὰ γίνῃ ὁ Θεός. Σὰν τρίτο λοιπὸν καὶ τελευταῖο τρόπο τῆς ἐπιβουλῆς, διέταξε ὅλο τὸν δικό του λαὸ νὰ καταπνίγει τὰ ἀρσενικὰ παιδιὰ, χωρὶς νὰ ἐγκαταλείπει ἀκόμα νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἐξουσία του ὑποῦλα. "Ὅσοι λοιπὸν δείχνουν γενναιότητα τοὺς πολεμᾶ ἀόρατα ὁ Σατανᾶς καὶ ὀργανώνει τὴν ἐπιβουλή του μὲ τριπλὸ τρόπο. Ἀρχίζει τὶς μάχες μὲ κακοῦργες σκέψεις, ἐμποδίζοντας τὴν ἐπίδοση τοῦ νοῦ στὴν ἀρετή, ἐτοιμάζει νὰ βασανίζονται μὲ ἀπροσδόκητους πόνους καὶ νὰ ἐμπλέκονται σὲ σκληροὺς ἀγῶνες. Καὶ ἀφοῦ δὲν μπορέσει νὰ τοὺς ἀδικήσῃ μὲ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τρόπους μὲ τὴν προστασία τοῦ Θεοῦ, πολλές φορές τοὺς ὁμοίους μὲ μᾶς στὴν πίστη καὶ στὴν ἐθνικότητα ἐπιχειρεῖ νὰ τοὺς ἐρεθίσῃ σὲ μίσος ἐναντίον μας καὶ σὲ πόλεμο. Καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ ὁ Παῦλος, λέγοντας· «Κινδύνους ἀπὸ ψευδάδελφους, κινδύνους ἀπὸ συγγενεῖς»¹³. Κι ἂν συμβεῖ ν' ἀποτύχει καὶ σ' αὐτό, ἐνσταλόζοντας σ' αὐτοὺς τὸν θείον φόβον ὁ προστάτης τῶν ἁγίων, ὅπως παλαιὰ στίς μαῖες, τότε στὰ φανερὰ ξεσηκώνει τοὺς δικούς του ὑπασπιστές, ἐμπνέοντάς τοὺς ἀγριότητα καὶ λύσσα καὶ φόνον. Ἄς κρατήσομε ὅμως καὶ ἔτσι τὴν ἀγάπην ποὺ ὀδηγεῖ στὴν τόλμην καὶ τὴν προθυμίαν γι' ἀνδρεία, χωρὶς ν' ἀγνοοῦμε πῶς, ὅ,τι μισεῖ ἐκεῖνος, εἶναι πολύτιμον γιὰ τὸν Θεόν. Γιατί, ὅ,τι εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὴν μαλθακότητα, τὸ ὑπολογίζει πολὺ καὶ κρίνει ὅτι ἀξίζει νὰ τὸ λυπηθεῖ.

ΠΑΛΛ. Σὲ πιστεύω. Μποροῦμε ὅμως, νομίζω, καὶ αὐτὸ πάλι νὰ τὸ δοῦμε καλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἁγία Γραφή. Ἐλλειψη βέβαια ἐννοιῶν δὲν ὑπάρχει σὲ σένα.

ΚΥΡ. Λοιπὸν, μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, λέμε ὅτι στὸ βιβλίον τὸ ὀνομαζόμενον Ἀριθμοί, βιβλίον γραμμένο ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, λέγεται· «Μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ ἐνῶ βρισκόταν στὴν ἔρημον τοῦ Σινᾶ καὶ μέσα στὴ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, τὴν πρώτη τοῦ δευτέρου μηνὸς τοῦ δευτέρου ἔτους ἀπὸ τότε ποὺ ἐβγήκαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, καὶ τοῦ εἶπε· Ἐσὺ καὶ ὁ Ἀαρὼν νὰ κάνετε ἀπογραφή ὅλου τοῦ λαοῦ τῶν Ἰσραηλιτῶν σύμφωνα μὲ τὶς φυλὰς καὶ τὶς πατριαρχικὰς οἰκογένειάς τοὺς καὶ νὰ μετρήσῃτε τὰ ἄτομα ποὺ τὶς ἀποτελοῦν. Ὅλους δηλαδὴ τοὺς ἄρρενες ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπὸ εἴκοσι ἐτῶν καὶ πάνω, ποὺ μπορεῖ ὁ καθένας νὰ φέρῃ ὄπλον, ἐσὺ καὶ ὁ Ἀαρὼν θὰ τοὺς καταμετρήσῃτε κατὰ ὀμάδες ὀργανωμένους»¹⁴. Ὅτι λοιπὸν οἱ ἄρρενες καὶ μαχιμότατοι, ποὺ ἔχουν ἐνηλικιωθεῖ, δηλαδὴ ποὺ ἔφτασαν στὴν πνευματικὴ ἀκμὴ καὶ στὸ μέτρο ἡλικίας τοῦ πληρώ-

14. Ἀριθμ. 1, 1-3.

τος τοῦ Χριστοῦ, ἐν ἀπογραφῇ τῇ θείᾳ, καὶ ἐν βιβλίῳ τέτακται Θεοῦ, σαφὲς ἂν γένοιτο καὶ διὰ τούτων εὖ μάλα· ἀριθμεῖται γὰρ οὐχ ἑτέρου του χάριν, καθάπερ ἐγώμμαι, τὸ ἄρσεν ἐν εἰκοστῶ τε καὶ ἔτι γεγονὸς ἐνιαυτῶ, ἢ ὥστε δύνασθαι νοεῖν καὶ ἡμᾶς αὐτούς, ὡς ἀπόβλητον μὲν 5 καὶ ἀδόκιμον τὸ ἀναλκί τε καὶ ἀτελὲς εἰς σύνεσιν, ἃ δὴ προσεῖναι φάμεν τοῖς ἔτι μὲν νέοις κομιδῇ, καὶ οὕτω πρὸς ἡθῆς ἡκουσι μέτρον, ὅπερ ὁ θεῖος οἶδέ τε καὶ ὀρίζει νόμος, τουτέστι τὸ ἔτος τὸ εἰκοστόν· τίμιον δὲ καὶ ἐν ἀριθμῶ καὶ ἐγνωσμένον παρὰ Θεῶ, κατὰ τε πληθὺν καὶ γένη καὶ κεφαλᾶς, καὶ ὀνομασί, τὸ ἐν ἀκμαῖς τε καὶ ἄρσεν. Ἄν- 10 δριζομένοις γὰρ οὕτω καὶ εἰς τοῦτο προήκουσι διανοίας μέτρον, τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις εἴρηται διὰ Χριστοῦ, ποτὲ μὲν, ὅτι, «Μὴ χαίρετε ὅτι τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ὑμῖν, χαίρετε δὲ μᾶλλον ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς», ποτὲ δὲ πάλιν, «Οὐχὶ δύο στρουθία ἄσσαρίου πωλεῖται, καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ 15 Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς; Ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἡριθμημένοι εἰσίν». Τὸ ἀκριδὲς οἶμαί που τῆς ἐπ' αὐτοῖς φροντίδος, τοῦ αὐτὰς εἰπεῖν ἀπαριθμεῖσθαι τὰς τρίχας καταδηλοῦντος εὖ μάλα.

Οὐκοῦν ἐν βιβλίῳ Θεοῦ τὸ ἐν ἀκμαῖς τε καὶ ἄρσεν. Ἐπράττετο δὲ τὰ τῆς ἀπογραφῆς διὰ τε Μωσέως καὶ Ἀαρών, ἵνα δι' ἀμφοῖν τὸν ἕνα 20 νοῶμεν Χριστόν, ὡς ἐν Μωσῇ, νομοθέτην, ὡς ἐν Ἀαρών, ἀρχιερέα. Γέγονε γὰρ ἐφ' ἡμᾶς νομοθέτης τε ἅμα, καὶ ὄσιος καὶ ἄκακος ἀρχιερέυς, καὶ διὰ τῆς αὐτοῦ μεσιτείας, τῶν ἀνδριζομένων καὶ ἐκπρεπεστέρων εἰς ἀρετὴν, ἐν θείαις βίβλοις ἀπογραφῇ. Προσεφώνει δὲ τούτοις καὶ σοφὸς Ἰωάννης λέγων· «Γράφω ὑμῖν, νεανίσκοι, ὅτι ἰσχυροὶ ἐστε, 25 καὶ νενικήκατε τὸν πονηρόν». Οὐκοῦν εἶεν ἂν οὗτοι, περὶ ὧν ἔφαμεν ἀρτίως, ὅτι «Πᾶν ἄρσεν ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἐπάνω, πᾶς ὁ ἐκπορευόμενος ἐν δυνάμει Ἰσραὴλ»· οὗς ὅτι ποιεῖται διὰ φειδοῦς καὶ φροντίδος ἀξιοῦ, φιλάρετος ὧν ὁ δημιουργός, κατίδοις, ὧ Παλλάδιε, καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς γεγραμμένων. Ἐφη γὰρ πάλιν τοῖς ἀμφὶ Μωσέα καὶ Ἀαρών, 30 δῆλον δὲ ὅτι Θεός· «Καὶ μεθ' ὑμῶν ἔσονται ἕκαστος κατὰ φυλὴν ἐκάστου ἀρχοντος, κατ' οἴκους πατριῶν ἔσονται, καὶ ταῦτα τὰ ὀνόματα

15. Ἐξ. 4, 13.

18. Α' Ἰω. 2, 13.

16. Λουκᾶ 10, 20.

19. Ἀριθμ. 1, 3.

17. Ματθ. 10, 29-30.

ματος τοῦ Χριστοῦ¹⁵ ἔχει ταξινομηθεῖ στή θεία ἀπογραφή καί στο βιβλίον τοῦ Θεοῦ, μπορεῖ νά γίνει πολὺ σαφές καί μὲ αὐτά· μετριοῦνται οἱ ἄρρενες ἀπὸ τὸ εἰκοστὸ ἔτος καί πάνω, ὄχι γιὰ κανένα ἄλλο λόγο, ὅπως ἐγὼ νομίζω, παρὰ γιὰ νά μπορέσουμε νά ἐννοήσουμε καί ἐμεῖς, ὅτι εἶναι ἄξιο ν' ἀποβληθεῖ ὅ,τι εἶναι ἀδοκίμαστο καί ἀδύναμο καί ἀνολοκλήρωτο στο νοῦ, πράγματα πού ταιριάζουν κυρίως σὲ ὅσους εἶναι νέοι ἀκόμα καί δὲν ἔχουν φτάσει στο μέτρο τῆς ἐνηλικίωσης, πού ὁ θεῖος νόμος γνωρίζει καί ὁρίζει, δηλαδή τὸ εἰκοστὸ ἔτος. "Ἄξιο πού καί μετρίεται καί ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸν Θεό, εἶναι ὅποιο ἔχει φτάσει στήν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας καί ἀνήκει στοὺς ἄρρενες. Γιατὶ ἔτσι, ὅταν ἦταν ἄνδρες καί εἶχαν φτάσει σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς διανοητικῆς κατάστασης, εἶπε ὁ Χριστὸς στοὺς ἀγίους ἀποστόλους του σὲ κάποια περίπτωση· «Μὴ χαίρεστε ἐπειδὴ ὑποτάσσονται σὲ σᾶς τὰ δαιμόνια, ἀλλὰ νά χαίρεστε ἐπειδὴ τὰ ὀνόματά σας ἔχουν γραφεῖ στοὺς οὐρανοὺς»¹⁶· καί ἄλλη φορὰ πάλι· «Μήπως ἓνα ζευγάρι σπουργίτια δὲν πουλιέται γιὰ μὰ δεκάρα; Κι ὅμως οὔτε ἓνα ἀπ' αὐτὰ δὲν πέφτει στή γῆ χωρὶς τὸ θέλημα τοῦ οὐράνιου Πατέρα σας. "Ὅσο γιὰ σᾶς ὁ Θεὸς ἔχει μετρημένες καί τίς τρίχες τῆς κεφαλῆς σας»¹⁷. Τὸ ὅτι λέγει πῶς μετροῦνται ἀκόμα καί οἱ τρίχες, δηλώνει, νομίζω, ἄριστα τὴν ἀκριβεία τῆς φροντίδας του γι' αὐτοὺς.

Στὸ βιβλίον λοιπὸν τοῦ Θεοῦ εἶναι γραμμένο τὸ ἀρσενικὸ πού βρίσκεται στήν ἀκμὴ του. Ἡ ἀπογραφή γινόταν μὲ τὸν Μωυσῆ καί τὸν Ἄαρών, γιὰ νά νοοῦμε μὲ τὰ δύο τὸν ἓνα Χριστό, στο πρόσωπο τοῦ Μωυσῆ τὸν ἀρχιερέα, καί στο πρόσωπο τοῦ Ἄαρών τὸν ἀρχιερέα. Γιατὶ γιὰ μᾶς ἔγινε συνάμα νομοθέτης, ἀλλὰ καί ἅγιος καί ἄκακος ἀρχιερέας, καί μὲ τὴ μεσολάβησή του ἔγινε ἡ ἀπογραφή στὰ θεῖα βιβλία ὅσων βρίσκονται στήν ἀνδρική ἡλικία καί ξεχωρίζουν στήν ἀρετῆ. Σ' αὐτοὺς ἀπευθυνόταν καί ὁ σοφὸς Ἰωάννης, λέγοντας· «Σᾶς γράφω, νέοι μου, γιὰ νά σᾶς βεβαιώσω ὅτι ἔχετε νικήσει τὸν πονηρό»¹⁸. Αὐτοὶ λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποίους μιλήσαμε πρὸ πάνω· «Κάθε ἀρσενικὸ ἄτομο ἀπὸ εἴκοσι ἐτῶν καί πάνω καί κάθε Ἰσραηλίτης ἰκανὸς νά φέρει ὄπλα»¹⁹. "Ὅτι γι' αὐτοὺς προνοεῖ καί ἔχουν τὴ φροντίδα του ἐπειδὴ ὁ δημιουργὸς ἀγαπᾷ τὴν ἀρετῆ, θὰ τὸ διαπιστώσεις, Παλλάδιε, καί μὲ ὅσα γράφονται στή συνέχεια. Εἶπε πάλι, δηλαδή ὁ Θεός, στοὺς δύο αὐτοὺς, τὸν Μωυσῆ καί τὸν Ἄαρών· «Μαζί σας βοηθοὶ στήν καταμέτρηση θὰ εἶναι καί ἓνας ἀπὸ κάθε φυλῆ, καί συγκεκριμένα ὁ ἀρχηγὸς τῆς πατριαρχικῆς οἰκογένειας. Αὐτὰ εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν πού θὰ σᾶς παρασταθοῦν στο ἔργο

τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες παραστήσονται μεθ' ὑμῶν». Φυλὴ γὰρ ἐκάστη τὸν εὐκλεέστερον καὶ μαχημώτατον ἐφίστησιν ἡγεμόνα καὶ προασπιστὴν καὶ βουλήν ἐξάρχοντα καὶ τῶν πρακτέων εἰσηγητὴν, ὧν ἂν εἶεν εἰς τύπον, οἱ τοῖς ἀπολέκτοις καὶ ἐν βιβλίῳ ζωῆς κεμένοις, ἐφεστηκό-
5 τες ἄγγελοι. Γέγραπται γὰρ περὶ παντὸς δικαίου· «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν καὶ ρύσεται αὐτούς». Ὅτι δὲ ἀγγελικαῖς ἐπικουρίαις διασεσώσμεθα κατὰ βούλησιν Θεοῦ, πανταχόθεν ἂν γένοιτο σαφές, καὶ περιττόν, οἶμαι, συλλέγειν εἰς τὸ παρὸν τὰς δεῖξεις καίτοι τοῖς ἐθέλουσι μετὸν καὶ λίαν εὐκόλως εἴπερ ἔλουντο
10 τοῦτο δοῶν

ΠΑΛΛ. Οὐκοῦν ὡς ἐν τύπῳ τῷ κατὰ Μωσέα καὶ Ἀαρῶν διὰ Χριστοῦ γένοιτ' ἂν τῶν ἀνδριζομένων ἢ ἀπογραφῆ.

ΚΥΡ. Οὕτω φημί· ἀποφέρει γὰρ ἡμᾶς εἰς τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον, οὐκ ἀπίθανον ἔχον τὴν ὑποψίαν τὸ παρὰ τῷ μακαρίῳ Δανιήλ.

15 ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖον τί φῆς;

ΚΥΡ. Τεθέαται μὲν γὰρ, ὡς ἐν ἡλικίᾳ τῇ πρεσβυτικῇ τὸν Πατέρα, λευκῇ μὲν πολιᾷ καταστεμμένον, ἐνδύμασι δὲ τοῖς ἐν εἴδει χιόνος ἐκ-
πρεπῆ, ἔφη δὲ ὅτι, «Καὶ βίβλοι ἠνεύχθησαν, καὶ κριτήριον ἐκάθισε, καὶ εἶδον. Καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου
20 ἐρχόμενος, καὶ ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ ἐνώπιον αὐ-
τοῦ προσηνέχθη· καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία». Ὅτε γὰρ ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς γέγονεν ὁ Μονογενής, τότε καὶ βίβλους ἠνέωξεν ὁ Πατήρ, καὶ ἀνῆκε μὲν τοῦ κρίνεσθαι τοὺς ἐνόχους ἁμαρτί-
αις, ἔφηκε δὲ τοῖς ἀνδριζομένοις τὸ ἐγγράφεσθαι τε καὶ ἐναριθμεῖ-
25 σθαι λοιπὸν τοῖς ἄνω χοροῖς, καὶ ἐν μνήμῃ κεῖσθαι Θεοῦ. Ἀκούω δὲ ψάλλοντος τοῦ μακαρίου Δαβὶδ περὶ τῶν εἰς Χριστὸν πεπαρφηκό-
των· «Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βιβλίου ζώντων, καὶ μετὰ δικαίων οὐ γρα-
φήτωσαν». Πεπτῶκασιν μὲν γὰρ ἐξ ἀσθενοῦς λογισμοῦ καὶ τῆς εἰς Χρι-
30 στὸν πολιτείας ἐξ ἀνανδρίας ἡμαρτηκότες, οἱ χρησιῶ τε καὶ φιλαν-
θρώπῳ νεύματι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐκτετιμημένοι· κέκληνται μὲν γὰρ εἰς τοὺς γάμους, μαλακῶς δὲ καὶ παρεμμένως τοῖς ἀγίοις δειπνο-
κλήτορσιν ἀπεκρίναντο, λέγοντες ὁ μὲν, ὅτι «ἀγρὸν ἠγόρασα», ὁ δὲ, ὅτι «γυναῖκα ἔγημα, καὶ οὐ δύναμαι ἐλθεῖν». Ἀκούεις λεγόντων πανταχῆ, ὅτι Οὐ δύναμαι· νοῦς γὰρ ὁ ἀνθρώπινος εἰς φιληδονίαν κοσμηκὴν ἀπο-

20. Ἀριθμ. 1, 4-5.

21. Ψαλμ. 33, 8.

22. Δαν. 7, 10, 13-14.

σας»²⁰. Κάθε φυλή δηλαδή όρίζει, όποιον έχει καλή φήμη και είναι μαχιμότατος, άρχηγό επικεφαλής και πρόμαχο και στη βουλή έξαρχο και είσηγητή του πρακτέων, των όποιων τύποι θά μπορούσαν να θεωρηθούν οί άγγελοι που έπιστατούν στους εκλεκτούς και γραμμένους στο βιβλίο της ζωής. Γιατί έχει γραφεί για κάθε δίκαιο: «Θά περιφρουρίσει ό άγγελος Κυρίου με τη δύναμή του εκείνους που τον φοβούνται και θά τους γλιτώσει»²¹. Και ότι με την άγγελική βοήθεια έχομε σωθει σύμφωνα με τό θέλημα του Θεού, από παντού μπορεί να γίνει σαφές, και είναι περιττό, νομίζω, να φέρω κατά τό παρόν μαρτυρίες. Άν και βέβαια για όσους θέλουν είναι δυνατόν, και μάάλιστα πολύ εύκολο.

ΠΑΛΛ. Έπομένως κατά τό πρότυπο του Μωυσή και του Άαρών θά κάνει ό Χριστός την άπογραφή όσων έχουν φτάσει σε ώριμη ηλικία.

ΚΥΡ. Έτσι λέγω. Και θά μάς μεταφέρει στο θέμα αυτό εκείνο που λέγει ό μακάριος Δανιήλ και που είναι άξιόπιστο.

ΠΑΛΛ. Ποιό έννοεις;

ΚΥΡ. Είχε δει σε όραμα τον Πατέρα σε γεροντική ηλικία, στεφανωμένο με λευκά μαλλιά και με φορέματα που έλαμπαν σαν τό χιόνι, και του είπε: «Και τά βιβλία άνοιχθηκαν και τό δικαστήριο στήθηκε και είπε: Και να, πάνω στα σύννεφα του ουρανού έρχόταν κάποιος σαν Υιός ανθρώπου, και έφτασε μέχρι τον Παλαιό των ήμερών και στήθηκε μπροστά του, και του δόθηκε ή αρχή και ή τιμή και ή βασιλεία»²². «Όταν ό Μονογενής έγινε με δική μας μορφή, τότε και ό Πατέρας άνοιξε και τά βιβλία και παραιτήθηκε από τό να κρίνει τους έννοχους σε άμαρτίες και ανέθεσε στους γενναίους άνδρες να έγγράφονται και να συγκαταλέγονται στους ουράνιους χορούς και να κρατούνται στη μνήμη του Θεού. Άκούω και τον μακάριο Δαβίδ να ψάλλει για εκείνους που έδειξαν παραφροσύνη έναντι του Χριστού: «Άς έξαλειφθούν από τό βιβλίο των ζωντανών, και να μην γραφούν μαζί με τους δίκαιους»²³. Γιατί έπεςαν έξαιτίας αδύνατου λογισμού και από ανανδρία δέν πέτυχαν την πολιτεία του Χριστού, όσοι τιμήθηκαν με την καλή και φιλόανθρωπη κλήση του Πατέρα. Είχαν κληθει στους γάμους και άποκρίθηκαν στους δειπνοκαλεστές με νωθρότητα και άδιαφορία, λέγοντας ό ένας, «άγόρασα χωράφι», ό άλλος, «έκανα τον γάμο μου και δέν μπορώ να έρθω»^{23α}. Άκούς παντού να λένε, Δέν μπορώ. Γιατί ό ανθρώπινος νοός, που έκλινε στην κοσμική φιληδονία, είναι αδρανής και αδύναμος στο να εργάζεται τις

23. Ψαλμ. 68, 29.

23α. Λουκά 14, 18-19

νενευκώς, ἀδρανῆς τέ ἐστι καὶ ἀναλκίς εἰς τὸ ἐργάζεσθαι τὰ τοῦ Θεοῦ· ἔσται δὲ οὗτος καὶ τῆς οὐρανίου καὶ θείας ἀμέτοχος ἑορτῆς.

ΠΑΛΛ. Μόνον οὖν ἄρα τὸ ἡθικὸς καὶ ἀνδρεῖον καὶ ἔμφρον ἤδη πως, ἐν ἀπογραφῇ Θεοῦ καὶ ἐν βίβλῳ ζώντων, τὸ δὲ μὴ τοιοῦτον ἅπαν, 5 ἀδόκιμον ἢ πῶς;

ΚΥΡ. Ἀκριβῆ καὶ ἐγηγευμένον ἐνιείς τὸν νοῦν τοῖς γεγραμμένοις, εἶση τοι τὸ ἀληθές. Ἀπογράφεται γὰρ οὐχὶ τὸ ἐν ἡθῆ μόνον καὶ ἐν ἔτει τῶ εἰκοστῷ γεγονός, προστέτακται δὲ ὅτι, πᾶν ἄρσεν. Ἡ οὐκ ἐννοεῖς ἀ λέγω;

10 ΠΑΛΛ. Συνίημι.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν, εἰ μὲν τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης ἀνδρείας, καὶ ὁ τῶν ἐπιτηδεῶν εἰς τὸ δύνασθαι κατορθοῦν εὖ μάλα τὴν ἀρετὴν περιεργάζοιτο τρόπος, ἰδίαν ἔξουσι τὴν ἀπογραφὴν, οἱ πρὸς τοῦτο δόξης ἐλάσαντες, ὡς ἀνδρεῖοί τε ἡδὴ καὶ μαχημώτατοι καὶ μειρακιώδη φρό- 15 νησιν ὑπερβεδηκότες, οὐχὶ ἐκάστῳ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀρμόσειεν ἄν, ὡ ἑταῖρε, τόπος τις ἰδιός τε καὶ πρέπων ἀπογραφῆς καὶ δόξης, τῇ τῶν δρωμένων λαμπρότητι συμμετρούμενος;

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ ἐν γε τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις ὁ μὴ κατ' αὐτοὺς ἔσται 20 ποθὲν πολλοῦ γε καὶ δεῖ.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Οὐδ' αὖ ἐκεῖνό φαμεν, ὡς τοῖς ἄγαν ἐκλελαμπρουσμένοις ἐκ πολυειδοῦς ἀρετῆς καὶ θίου κατόρθωσιν τὴν ἐννομωτάτην ἐπησηκηκό- σιν, ὁ μὴ τοιοῦτος συντετάξεται, κληρονομήσει δὲ ὅτι, κατὰ τὸ ἴδιον 25 μέτρον, οὐκ ἀσυμφανές.

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφης.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν, καθὸ πεπιστεύκαμεν εἰς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν, καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἄνωθεν ἰσχὴν πεπλουτήκαμεν· ἐνεδυσάμεθα γὰρ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν τῷ ἀγίῳ κα- 30 τεςφραγισμένοι Πνεύματι, τεθειμέθα καὶ ἡμεῖς ὡς ἐν ἀρσένων τάξει τε καὶ λόγῳ, καὶ κατελογίσθημεν ἐν βίβλῳ Θεοῦ. Πλὴν ἔστι τις κἀνθάδε διαφορά. Πρῶτοι γὰρ ὡσπερ ἐν ἀπογραφῇ καὶ ἀγχοῦ Θεοῦ μᾶλλον οἱ ἱερώτεροί τε καὶ ἀγιώτεροι. Μία μὲν ἢ πίστις ἢ εἰς Χριστόν· πλὴν οὐχ ἅπαντες οἱ πεπιστευκότες ἐν ὁμοίῳ καὶ ἴσῳ τρόπῳ τέ εἰσι καὶ βίῳ, ἀλλ' 35 οἱ μὲν οὕτως, οἱ δὲ οὕτως, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν.

ἐντολές τοῦ Θεοῦ. Καί θὰ εἶναι καὶ αὐτὸς ἀμέτοχος στὴν οὐράνια καὶ θεία ἔορτή.

ΠΑΛΛ. Μόνο λοιπὸν ὅσοι εἶναι στὴν ἡλικία τῆς ἀκμῆς καὶ εἶναι ἀνδρεῖοι καὶ κατὰ κάποιον τρόπο διανοητικὰ ἀνεπτυγμένοι πιά, αὐτοὶ θὰ λάβουν μέρος στὴν ἀπογραφή τοῦ Θεοῦ καὶ στὸ βιβλίο τῶν ζώντων, ἐνῶ ὅσοι δὲν εἶναι τέτοιοι εἶναι ἀκατάλληλοι· ἢ πῶς τὸ ἐννοεῖς;

ΚΥΡ. "Ἄν μὲ ἀκριθῆ καὶ ἀφυπνισμένο νοῦ ἐξετάζεις ὅσα ἔχουν γραφεῖ, θὰ μάθεις τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ δὲν περιλαμβάνονται στὴν ἀπογραφή οἱ νέοι μόνο ποὺ εἶναι εἴκοσι ἐτῶν, ἀλλὰ ἡ προσταγὴ ἀναφέρεται σὲ κάθε ἄρρενα." Ἡ δὲν καταλαβαίνεις αὐτὰ ποὺ λέγω;

ΠΑΛΛ. Τὰ καταλαβαίνω.

ΚΥΡ. "Ἄν λοιπὸν ἐξετάζαμε τὸ πῶς νοεῖται ἢ κατὰ Χριστὸν ἀνδρεία καὶ ποιὸς ὁ τρόπος τῶν κατάλληλων στὸ νὰ κατορθώσουν μὲ ἐπιτυχία τὴν ἀρετὴ, θὰ ἔχουν δική τους ἀπογραφή ὅσοι ὁδηγήθηκαν σὲ τέτοιο σημεῖο δόξας, σὰν ἀνδρεῖοι πιά καὶ μαχιμότατοι καὶ ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν παιδικὴ γνώση· ἢ δὲν θὰ ἀρμόσει στὸν καθένα ἀπὸ τοὺς δικούς μας, φίλε μου, ἕνας χωριστὸς τῶπος καὶ πρέπων ἀπογραφῆς καὶ δόξας σύμμετρος μὲ τὴ λαμπρότητα τῶν ἔργων;

ΠΑΛΛ. Τὸ δέχομαι.

ΚΥΡ. Γιατὶ καὶ ἀνάμεσα στοὺς ἀγίους ἀποστόλους δὲν θὰ ἔχει καμμιὰ θέση ὅποιος δὲν εἶναι ὁμοίός τους. Αὐτὸ μᾶς ἔλειπε.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Οὔτε πάλι θὰ ποῦμε ἐκεῖνο· ὅτι μαζὶ μὲ τοὺς ὀλοφώτεινους ἀπὸ κάθε εἶδος ἀρετῆς καὶ ὅσους ἔχουν ἀσκηθεῖ στὴ σύμφωνη μὲ τὸν θεῖο νόμον κατόρθωση τῆς ζωῆς θὰ συνταχθεῖ ὅποιος δὲν εἶναι ὁμοίός τους καὶ εἶναι φανερό ὅτι θὰ κληρονομήσει κατὰ τὸ μέτρο ποὺ τοῦ ταιριάζει.

ΠΑΛΛ. Τὸ εἶπες ὀρθά.

ΚΥΡ. Ἐπομένως, ἀφοῦ πιστέψαμε στὸν Σωτῆρα καὶ λυτρωτὴ τῶν ὅλων καὶ μέσω τοῦ βαπτίσματος πλουτήσαμε μὲ τὴν οὐράνια δύναμη καὶ ντυθήκαμε τὴν ἐξ ὕψους δύναμη σφραγισμένοι μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, μπήκαμε καὶ ἐμεῖς στὴν σειρὰ καὶ στὸν ἀριθμὸ τῶν ἀρρένων καὶ καταγραφήκαμε στὸ βιβλίο τοῦ Θεοῦ. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἐδῶ κάποια διαφορὰ. "Ὅπως στὴν ἀπογραφή πρῶτοι καὶ κοντὰ στὸν Θεὸ εἶναι οἱ ἱερότεροι καὶ ἀγιότεροι. Εἶναι μία ἢ πίστη στὸν Χριστό, δὲν ἔχουν ὅμως ὅλοι ὅσοι πίστεψαν ὁμοιο καὶ ἴδιο τρόπο καὶ βίον, ἀλλὰ ζοῦν ἄλλοι ἔτσι καὶ ἄλλοι ἄλλιῶς²⁴, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ μακάριου Παύλου. "Ὅσοι λοιπὸν προέ-

Οὐκοῦν, οἱ μὲν βίου σεμνότητι προὔχοντες, ἀγιώτεροι δὲ διὰ τοῦτο, πρῶτην ἔχουσι τὴν τάξιν ἐν ἀπογραφῇ τῇ θεῖα καὶ ἐν μνήμῃ Θεοῦ, οἱ δὲ τὸ μείον ἔχοντες ἐν ἀγιασμῶ, διὰ τὸ μείον ἐν ἀρετῇ, δευτεροὶ που πάντως ἐν ἀπογραφαῖς.

5 ΠΑΛΛ. Καὶ πῶς ἂν γένοιτο καὶ τοῦτο σαφές;

ΚΥΡ. Ἀπό γε τῶν γεγραμμένων. Ἔστι γὰρ ἡμῖν οὐ προαλῆς ὁ λόγος· μετὰ γάρ τοι τὴν ἐπαρίθμησιν ἦν ἐπὶ τοῖς ἄρρεσί τε καὶ ἀκμαιοτάτοις ἐποιήσατο, τρόπον ἡμῖν ἕτερον ἀπογραφῆς διευτύπου πάλιν ὁ τῶν ὄλων Θεός ἔχει δὲ οὕτως «Ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν ἐν τῇ
10 ἐρήμῳ Σινᾶ λέγων Ἐπίσκεψαι τοὺς υἱοὺς Λευὶ κατ' οἴκους πατριῶν αὐτῶν, κατὰ συγγενείας αὐτῶν, κατὰ δήμους. Πᾶν ἀρσενικὸν ἀπὸ μηνιαίου καὶ ἐπάνω ἐπισκέψη αὐτούς. Καὶ ἐπεσκέψατο αὐτούς ὁ Μωσῆς καὶ Ἀαρὼν διὰ φωνῆς Κυρίου, ὃν τρόπον συνέταξεν αὐτοῖς Κύριος». Γενομένης δὲ οὕτω τῆς ἀπογραφῆς κατὰ δήμους καὶ κατ' οἴκους πα-
15 τριῶν, ὅλον εὐθύς τὸν ἐκλογισμὸν ἐπιφέρει, λέγων «Πᾶσα ἡ ἐπίσκεψις τῶν υἱῶν Λευί, οὓς ἐπεσκέψατο Μωσῆς καὶ Ἀαρὼν διὰ φωνῆς Κυρίου κατὰ δήμους αὐτῶν, πᾶν ἀρσενικὸν ἀπὸ μηνιαίου καὶ ἐπάνω, δύο καὶ εἴκοσι χιλιάδες». Ἐπισυνάπτει δὲ παραχρῆμα, καὶ φησι «Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων Ἐπίσκεψαι πᾶν πρωτότοκον ἄρσεν τῶν
20 υἱῶν Ἰσραὴλ ἀπὸ μηνιαίου καὶ ἐπάνω, καὶ λάβε τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν ἐξ ὀνόματος, καὶ λήψη τοὺς Λευίτας ἐμοί, ἐγὼ Κύριος, ἀντὶ πάντων τῶν πρωτοτόκων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ τὰ κτήνη τῶν Λευιτῶν ἀντὶ πάντων τῶν πρωτοτόκων ἐν τοῖς κτήνεσι τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Καὶ ἐπεσκέψατο Μωσῆς, ὃν τρόπον ἐνετείλατο Κύριος αὐτῷ καὶ ἐγένετο πάντα τὰ
25 πρωτότοκα τὰ ἀρσενικὰ κατὰ ἀριθμὸν ἐξ ὀνόματος ἀπὸ μηνιαίου καὶ ἐπάνω, ἐκ τῆς ἐπισκέψεως αὐτῶν, δύο καὶ εἴκοσι χιλιάδες, τρεῖς καὶ ἑβδομήκοντα καὶ διακόσιοι. Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων Λάβε τοὺς Λευίτας ἀντὶ πάντων τῶν πρωτοτόκων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ τὰ κτήνη τῶν Λευιτῶν ἀντὶ τῶν κτηνῶν αὐτῶν, καὶ ἔσον-
30 ται ἐμοί οἱ Λευῖται· ἐγὼ Κύριος καὶ τὰ λύτρα τριῶν καὶ ἑβδομήκοντα καὶ διακοσίων οἱ πλεονάζοντες παρὰ τοὺς Λευίτας ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ· καὶ λήψη πέντε σίκλους κατὰ κεφαλὰς κατὰ τὸ δίδραχμον τὸ ἅγιον· λήψη εἴκοσιν ὀβολοὺς τοῦ σίκλου, καὶ δώσεις τὸ

χουν στή σεμνότητα τοῦ βίου, καί γι' αὐτό εἶναι ἀγιότεροι, βρίσκονται στήν πρώτη θέση στή θεία ἀπογραφή καί στή μνήμη τοῦ Θεοῦ· σέ ὅσους ὅμως εἶναι μειωμένος ὁ ἀγιασμός, ἐπειδή ἔχουν μειωμένη ἀρετή, εἶναι ὀπωσδήποτε δεύτεροι καί στίς ἀπογραφές.

ΠΑΛΛ. Καί πῶς θά μπορούσε νά γίνει σαφές καί αὐτό;

ΚΥΡ. Ἐπὶ τίς Γραφές. Γιατί ὁ λόγος μας δὲν εἶναι ἀστήρικτος. Μετὰ τὴν ἀπαρίθμηση ποὺ ἔκανε στοὺς ἄρρενες καί σέ ὅσους ἦταν στήν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας, ὁ Θεὸς τῶν ὄλων μᾶς διατύπωνε πάλι ἕναν ἄλλο τρόπο. Καί εἶναι ὁ ἑξῆς· «Μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ στήν ἔρημο τοῦ Σινᾶ καί τοῦ εἶπε· Κάνε ἐπιθεώρηση καί ἀρίθμηση τῆς φυλῆς Λευῖ σύμφωνα μὲ τίς πατριαρχικὲς οἰκογένειες καί συγγένειες καί τὸ πλῆθος αὐτῶν. Θά ἀριθμήσεις κάθε ἀρσενικὸ ἀπὸ ἑνὸς μηνὸς καί πάνω. Καί τοὺς ἀρίθμησαν ὁ Μωυσῆς καί ὁ Ἄαρὼν σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, ὅπως τοὺς ὅρισε ὁ Κύριος»²⁵. Κι ὅταν ἔγινε ἡ ἀπογραφή ἔτσι κατὰ δήμους καί κατὰ πατριαρχικὲς οἰκογένειες, προσθέτει ἀμέσως ὅλη τὴ συγκεφαλαίωση λέγοντας· «Ὅλα τὰ ἄρρενα τῆς φυλῆς τοῦ Λευῖ, ποὺ ἐπισκέφθηκαν καί ἀρίθμησαν ὁ Μωυσῆς καί ὁ Ἄαρὼν σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου κατὰ δήμους καί κατὰ πατριαρχικὲς οἰκογένειες, κάθε ἀρσενικὸ παιδί ἀπὸ ἑνὸς μηνὸς καί πάνω βρέθηκαν νὰ εἶναι εἴκοσι δύο χιλιάδες»²⁶. Προσθέτει ὅμως ἀμέσως καί λέγει· «Καί εἶπε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ· Ἀρίθμησε τώρα κάθε ἀρσενικὸ πρωτότοκο παιδί τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ ἑνὸς μηνὸς καί πάνω καί κράτησε τὸν συνολικὸ ἀριθμὸ καί τοὺς Λευῖτες, ἐγὼ ὁ Κύριος διατάζω, θά τοὺς ἀφιερῶσεις σ' ἐμένα στή θέση ὄλων τῶν πρωτότοκων τῶν Ἰσραηλιτῶν, καί τὰ ζῶα τῶν Λευιτῶν στή θέση ὄλων τῶν πρωτότοκων ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ τὰ ζῶα τῶν Ἰσραηλιτῶν. Καί ὁ Μωυσῆς ἐπισκέφθηκε καί ἀρίθμησε ὅλα τὰ πρωτότοκα τῶν Ἰσραηλιτῶν ὅπως τὸν διέταξε ὁ Κύριος, καί ὅλα τὰ πρωτότοκα ἀρσενικά ποὺ ἀριθμήθηκαν ὀνομαστικὰ ἀπὸ ἑνὸς μηνὸς καί ἐπάνω βρέθηκαν νὰ εἶναι εἴκοσι δύο χιλιάδες διακόσια ἑβδομήντα τρία. Μίλησε πάλι ὁ Κύριος πρὸς τὸν Μωυσῆ, λέγοντας· Πάρε τοὺς Λευῖτες ἀντὶ τῶν πρωτότοκων τῶν Ἰσραηλιτῶν καί τὰ ζῶα τῶν Λευιτῶν ἀντὶ τῶν ἄλλων Ἰσραηλιτῶν, Ἐγὼ ὁ Κύριος δίνω τὴν ἐντολή. Γιὰ τὰ διακόσια ἑβδομήντα τρία πρωτότοκα τῶν Ἰσραηλιτῶν, αὐτὰ ποὺ πλεονάζουν σὲ σύγκριση πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν Λευιτῶν, θά λάβεις χρήματα γιὰ τὴ λύτρωσή τους. Θά λάβεις γιὰ κάθε ἄτομο πέντε σίκλους, σύμφωνα μὲ τὸ δίδραχμο ποὺ χρησιμοποιοῦται στὸν ναό. Θά λάβεις εἴκοσι ὀβολοὺς τοῦ

ἀργύριον Ἀαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, λύτρα τῶν πλεοναζόντων ἐν αὐτοῖς». Ὡς βαθὺ τὸ χρεῖμα καὶ δυσέφικτον, ὦ Παλλάδιε, τὸ προσβαλεῖν δύνασθαι, φημί δὴ τοῖς ὧδε διεσταλμένοις, λεπτιῶς τε καὶ ἀκριδῶς.

5 ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις καθίει δ' οὖν ὅμως τὸν νοῦν εἰς βάσανον, Χριστῷ τῷ παντὸς ἀγαθοῦ δοτήρι πίσυνος.

ΚΥΡ. Σύνες δὴ, ὅτι ἐν ἀπογραφῇ τῇ πρώτῃ, πᾶν μὲν ἦν ἄρσεν καὶ εἰκοσαετὲς τὸ ζητούμενον, τουτέστι τὸ ἔμφρον τε καὶ ἀνδρεῖον καὶ ἐν ἀκμαῖς, τοῦ δύνασθαι κατορθοῦν ἃ ἂν βούλοιο Θεός. Ἐχέτω δὲ ἄλλις 10 ἡμῖν ὁ περὶ τοῦδε λόγος. Πεποίηται γάρ, ὡς ἐγῶμαι, λίαν ἀποχρώντως ἔχων. Ἐν γε ταυταινὶ ταῖν δυαῖν ἀπογραφαῖν, ἅπαν μὲν ἄρσεν τὸ ἐκ φυλῆς Λευῖ, ταῖς θεαῖς τε καὶ ἱεραῖς ἐντάττεται ψήφοις. Ἀπὸ γε τῆς ἑτέρας πληθύος, οὐκέτι πᾶν ἄρσεν ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ πρωτότοκον, ἀπὸ 15 μηνιαίου δὲ σύμπαν καὶ ἐπάνω τὸ ἀριθμούμενον. Καὶ ἡ μὲν τῶν Λευιτικῶν βρεφῶν ἀπαρίθμησις δύο καὶ εἴκοσι χιλιάδες, ἡ δὲ τῶν πρωτοτόκων δύο καὶ εἴκοσι χιλιάδες καὶ τρεῖς καὶ διακόσιοι καὶ ἑβδομήκοντα. Εἶτα θεσπίζει Θεός, ἀντὶ τῶν πρωτοτόκων τοὺς Λευίτας ἀνατίθεσθαι δεῖν. Ἐπειδὴ δὲ ὑπερτεροῦν, ἦτοι πλεονάζοι, ἀριθμῶ τὸ δημοτικὸν εὐρίσκειται, διακοσίαις ἑβδομήκοντα καὶ τρισὶ κεφαλαῖς, δεδι- 20 καίωκεν ὁ νομοθέτης, προσκομίζεσθαι δεῖν ὑπὲρ αὐτῶν τὰ λύτρα τῇ φυλῇ τῇ Λευιτικῇ, ὡς ἂν καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ποιοῖντο τὰς λειτουργίας καὶ ἀναφέρουεν τὰς λατρείας, μισθὸν ὥσπερ τινὰ τὴν ἀπερισπιάστου προσεδρείας τουτονὶ κομιζόμενος παρ' αὐτῶν. Ἡ οὐκ ἐν τούτοις φῆς τὴν τῶν προκειμένων περινοίαν;

25 ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐκεῖνο ἐρῶ· καί μοι πάλιν ὁ λόγος οὐκ ἀπὸ σκοποῦ βαδιεῖται, κατὰ γε τὸ εἶκός καὶ οὐκ ἀπιθάνως ἔχων ἥτε μὲν γὰρ ἀνδρείας τε ὁμοῦ καὶ φρονήσεως τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης ἀνάμνησις ἦν, καὶ ὡς ἐν τύπῳ ζήτησις, ἀπεγράφετο τὸ ἄρσεν, οὐκ ἀφανῆ τὴν τοῦ 30 σώματος ἡλικίαν ἔχων. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τούτοις ἐχρῆν καὶ τὴν ὡς πίστει τε καὶ ἀγάπῃ τῇ εἰς Χριστὸν γενομένην ἀπογραφὴν εὖ μάλα κατασημαίνεσθαι, συμπεπλεγμένης διαφορᾶς, ἦν ὡς ἐν γε τοῖς πιστεύουσιν ἔστιν ἰδεῖν. Οἱ μὲν γάρ, ὁμοῦ τῷ παραδέχεσθαι τὴν πίστιν, καὶ τὸ ἐν ἔργοις ἱερὸν καὶ τὴν ὑπὸ Θεῷ δουλείαν ἐπιτηδεύουσιν, οἱ δὲ οὐχ 35 ὀλόκληρον ποιοῦνται τὴν ἀφιέρωσιν, μεμερισμένοι πρὸς τὰ ἐν κόσμῳ·

σίκλου, καὶ θὰ δώσεις τὸ ἀσήμι στὸν Ἄαράν καὶ τοὺς υἱοὺς του, ἀντίτιμο γιὰ τὴ λύτρωση τῶν πρωτότοκων»²⁷. Τὸ νόημα εἶναι βαθὺ καὶ δυσκολοκατανόητο, Παλλάδιε, ὥστε νὰ μποροῦμε νὰ τὸ συλλάβομε μὲ λεπτομέρεια καὶ ἀκρίβεια, ἐννοῶ μὲ ὅσα ἐδῶ ἐκτενῶς ἐκθέσαμε.

ΠΑΛΛ. Σωστὰ μιλάς. Ὑπόβαλε ὁμως σὲ βάσανο τὸ νόημα, ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στὸν Χριστό, τὸν δοτήρα κάθε ἀγαθοῦ.

ΚΥΡ. Ἐνόησε, ὅτι στὴν πρώτη ἀπογραφή ὅλο τὸ ζητούμενο ἦταν ἀρσενικὸ καὶ εἴκοσι ἔτων, δηλαδή τὸ μὲ λογικὴ καὶ ἀνδρεία καὶ στὴν περίοδο τῆς ἀκμῆς, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ κατορθώσει ὅ,τι θὰ ἤθελε ὁ Θεός. Ἄλλὰ ὁ λόγος γι' αὐτὰ ἄς τερματίσει σ' αὐτὰ. Γιατὶ ἔγινε, νομίζω, μὲ πολλὴ ἐπάρκεια. Σ' αὐτὲς τὶς δύο ἀπογραφές ὅλοι οἱ ἄρρενες ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Λευὶ ἐντάσσονται στὶς θεῖες καὶ ἱερὲς ἀριθμήσεις. Ἀπὸ τὸ ἄλλο πλῆθος δὲν λαμβάνονται γενικὰ ὅλα τὰ ἀρσενικὰ, ἀλλὰ τὰ πρωτότοκα, καὶ μετριοῦνται ὅλα ἀπὸ ἑνὸς μηνὸς καὶ πάνω. Καὶ ἡ ἀπαρίθμηση τῶν Λευϊτικῶν βρεφῶν εἶναι εἴκοσι δύο χιλιάδες, ἐνῶ τῶν πρωτότοκων εἴκοσι δύο χιλιάδες διακόσια ἑβδομήντα τρία. Ἐπειτα ὁ Θεὸς θεσπίζει, ὅτι ἀντὶ γιὰ τὰ πρωτότοκα, νὰ τοῦ ἀφιερωθοῦν τὰ παιδιά τῶν Λευϊτῶν. Καὶ ἐπειδὴ ὑπερετεροῦσε, δηλαδή βρέθηκε νὰ πλεονάζει τὸ σύνολο τῶν παιδιῶν τῶν ἄλλων Ἰσραηλιτῶν κατὰ διακόσια ἑβδομήντα τρία παιδιά, ἔκρινε ὁ νομοθέτης ὅτι ἔπρεπε νὰ δοθοῦν στὴ φυλὴ Λευὶ λύτρα γι' αὐτὰ, σὰν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ τελοῦσαν καὶ γι' αὐτὰ τὶς θρησκευτικὲς τελετὲς καὶ νὰ πρόσφεραν θυσίες, παίρνοντάς τα σὰν ἀμοιβὴ ἀπὸ αὐτὰ τὰ παιδιά γιὰ τὴν ἀπερίσπαστη προσφορὰ ὑπηρεσίας πρὸς αὐτά. Ἡ μήπως δὲν συμφωνεῖς ὅτι ἀπὸ αὐτὰ συνίσταται ἡ περίληψη αὐτῶν ποὺ ἐξετάζομε;

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ.

ΚΥΡ. Θὰ σοῦ πῶ λοιπὸν ἐκεῖνο. Καὶ πάλι ὁ λόγος μου δὲν ἔ'απομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν σκοπὸ μας, μιλώντας κατὰ τὸ δυνατὸν σύμφωνα μὲ τὸ εὐλόγο καὶ πιθανό. Ἦταν δηλαδή ὑπόμνηση τῆς ἀνδρείας μαζὶ καὶ τῆς φρόνησης ὅπως αὐτὴ νοεῖται κατὰ Χριστόν, καὶ σὰν ἀναζήτηση στὸν τύπο ἀπογράφονταν τὰ ἀρσενικὰ μὲ τὴ φανερὴ σωματικὴ ἡλικία, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ μαζὶ μ' αὐτὰ ἔπρεπε νὰ καταδηλώνεται πλήρως καὶ ἡ ἀπογραφή ποὺ ἔγινε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μὲ πίστη καὶ ἀγάπη, συμπεριλαμβανόμενης καὶ τῆς διαφορᾶς ποὺ μπορεῖ νὰ διαπιστωθεῖ στοὺς πιστοὺς. Γιατὶ ἄλλοι μαζὶ μὲ τὴν ἀποδοχὴ τῆς πίστεως ἀσκοῦν καὶ τὴν ἀγιότητα στὰ ἔργα καὶ τὴ δουλεία στὸν Θεό, ἐνῶ ἄλλοι δὲν ἀφιερώνο-

ταύτη τοι δικαίως ὁ νομοθέτης προτιμᾶσθαι θατέρου κελεύει τὸ
 ἱερόν, ὡς ἐν τύπῳ νοούμενον γένοι τῷ Λευιτικῷ, καὶ τὸν πρῶτον ἔχειν
 ἐν ἀπογραφῇ προστέταχε τόπον. Πρώτου δὴ οὖν διὰ τοῦτο μνημονεύ-
 5 εἰ τοῦ Λευιτικοῦ, ἔπεται δὲ αὐτῷ καὶ παρέξενκταί πως, τὸ ἄρσεν τε
 καὶ τὸ πρωτότοκον. Ἐκτετίμηται γὰρ παρὰ Θεῷ λίαν, τὸ ὡς ἐν ἀν-
 δρεία τῇ πνευματικῇ καὶ ἐν συμμορφίᾳ νοούμενον, τῇ κατὰ Χριστόν,
 ὅς ἐστι πρωτότοκος. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπιστέλλει τισὶ
 τῶν ὀκλαζόντων περὶ τὴν πίστιν καὶ εἰς ἐννοίας ψυχρᾶς ἐκτεθηλυμ-
 μένων «Τεκνία μου, οὐς πάλιν ᾠδίνω, ἄχρισ οὐ μορφωθῆ Χριστός ἐν
 10 ὑμῖν». Δεκτὸς οὖν ἄρα καὶ ἐν βίβλῳ Θεοῦ πᾶς, ὁ ὡς ἐν μορφώσει τῇ
 κατὰ Χριστόν πρωτότοκος, ἄρσεν τε καὶ ἐμφρονέστατος. Ἐπιτήρει δὲ
 ὅτι, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ἀπὸ μὲν τῶν ἑτεροφύλων οὐ πᾶν ἄρσεν
 ἀπλῶς ἐναρίθμιον, ἀλλὰ μόνον τὸ πρωτότοκον· οὐ γὰρ τοι πᾶς ἄν-
 θρωπος ἐν πίστει διαπρεπῆς καὶ ἐν συμμορφίᾳ τῇ κατὰ Χριστόν, πολ-
 15 λοὶ γὰρ οἱ μὴ πιστεύσαντες, ἀνάγραπτον δὲ καὶ ἐν ἀριθμῷ μόνον ἐστὶ
 τὸ πρωτότοκον, διὰ τὸν ἐν ἡμῖν πρωτότοκον καὶ ἐν πολλοῖς ἀδελ-
 φοῖς. Ὅτι ἀπαν δὲ ἄρσεν ἀπλῶς καὶ ἀδιακρίτως ἐν γε τοῖς Λευιτικοῖς ἐν
 ἀπογραφῇ καὶ ἐν ἐκλογισμοῖς Θεῷ γὰρ οἰκεῖον ὀλοκλήρως τὸ ἅγιον.
 Μηνιαῖα δὲ καὶ ἐπάνω τὰ ἀπογραφόμενα. Καὶ τίς ἡ πρόφασις; Ὅτι
 20 τῶν πεπιστευκότων ἢ ἐν Χριστῷ νηπιότης οὐκ ἀπόβλητος παρὰ Θεῷ,
 σύμβολος δὲ ὡσπερ τῆς ἀπλότητος τῆς ἐν Χριστῷ καὶ πνευματικῆς
 νηπιότητος, τὸ τῆς ἡλικίας κομιδῇ βραχύ. Ὅσπερ γὰρ ἐλέγομεν ὡς ἐν
 τοῖς μαχμωτάτοις καλῶς τε καὶ ἀμωμήτως γεγενῆσθαι τὴν ἀπογρα-
 φὴν ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἐπάνω, οὕτω φαμέν, ὅτι τῆς ἐν Χριστῷ νη-
 25 πιότητος, σημεῖον ἂν γένοιτο σαφές ὁ ἐκ μηνιαίου καιρός. Τοιουτονὶ
 δὲ καὶ ὁ Παῦλός φησιν «Ἀδελφοί, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν,
 ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσίν τέλειοι γίνεσθε».

ΠΑΛΛ. Οἰησόμεθα δὴ οὖν ὡς συμμεθέξομεν τοῖς ἀγίοις, ὧν περ
 ἂν αὐτοί, ταῖς γε δὴ σφῶν αὐτῶν κατορθώσειαν ἂν κεφαλαῖς, ἀνδριζό-
 30 μενοί τε καὶ εὐδοκμεῖν ὅτι μάλιστα διεσπουδακότες

ΚΥΡ. Πάνυ μὲν οὖν, εἴπερ εἰσὶν ἀληθῶς, αὐτοὶ μὲν θείων ἀνάμε-

28. Γαλ. 4, 19.

29. Ρωμ. 8, 29.

30. Α' Κορ. 14, 20.

νται έξολοκλήρου, καθώς είναι μοιρασμένοι και στα πράγματα του κόσμου. Έτσι δίκαια ο νομοθέτης προστάζει από τα δύο να προτιμᾶται τὸ ἅγιο, πὸν νοεῖται σὰν σὲ τύπο στὸ Λευιτικὸ γένος, καὶ προστάζει νὰ ἔχει τὴν πρώτη θέση στὴ ἀπογραφή. Γιατὶ μνημονεύει πρώτα τὸ Λευιτικὸ, καὶ ἀκολουθεῖ σ' αὐτὸ καὶ εἶναι κάπως παρεξυγμένο τὸ ἄρσενικὸ καὶ τὸ πρωτότοκο. Γιατὶ ἐκτιμᾶται πάρα πολὺ ἀπὸ τὸν Θεὸ ὅ,τι ἔχει τὸ νόημα τῆς πνευματικῆς ἀνδρείας καὶ τῆς συμμόρφωσης μὲ τὸν Χριστό, πὸν εἶναι ὁ πρωτότοκος. Καὶ ὁ θεσπέσιος λοιπὸν Παῦλος λέγει σ' ἐπιστολή του σὲ κάποιους πὸν χάλαιναν ὡς πρὸς τὴν πίστη καὶ εἶχαν παραδοθεῖ ἀπὸ μαλθακότητα σὲ ψυχρὲς ἔννοιες: «Παιδιά μου, πὸν πάλι νοιώθω γιὰ σᾶς τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ, ὡσπου νὰ μορφωθεῖ μέσα σας ὁ Χριστός»²⁸. Εἶναι δεκτὸς λοιπὸν καὶ στὸ βιβλίον τοῦ Θεοῦ ὅποιος ὡς πρὸς τὴν συμμόρφωση μὲ τὸν Χριστὸ εἶναι πρωτότοκος καὶ ἄρσενικὸς καὶ ἔχει μεγάλη φρόνηση. Καὶ παρατήρησε ὅ,τι, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, ἀπὸ τοὺς διαφορετικῆς φυλῆς δὲν συμπεριλαμβάνει κάθε ἀγὸρι γενικὰ, ἀλλὰ μόνο τὸ πρωτότοκο, γιατί δὲν εἶναι ξεχωριστὸς κάθε ἀνθρώπος στὴν πίστη καὶ στὴν συμμόρφωση μὲ τὸν Χριστό· γιατί ὅσοι δὲν πίστεψαν εἶναι πολλοί. Γίνεται ὁμως δεκτὸ στὴν ἀπογραφή καὶ τὴν ἀρίθμηση μόνο τὸ πρωτότοκο, γιὰ τὸν πρωτότοκο πὸν εἶναι ἀνάμεσά μας, μεταξύ τῶν πολλῶν ἀδελφῶν»²⁹. «Ὅλοι οἱ ἄρσενες τῆς φυλῆς Λευι γενικὰ καὶ χωρὶς διάκριση ἀπογράφονται καὶ ἀπαριθμοῦνται. Γιατὶ τὸ ἅγιο εἶναι έξολοκλήρου οἰκεῖο στὸν Θεό. Τὰ ἀπογραφόμενα παιδιά εἶναι ἀπὸ ἑνὸς μηνὸς καὶ πάνω. Καὶ ποιά εἶναι ἡ δικαιολογία; Ἐπειδὴ ἡ νηπιότητα ὅσων πιστεύουν στὸν Χριστὸ δὲν εἶναι ἀπορριπτεὰ γιὰ τὸν Θεό, ἀλλὰ τὸ ὑπερβολικὰ μικρὸ τῆς ἡλικίας εἶναι σύμβολο τῆς ἀπλότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πνευματικῆς νηπιότητός του. Ὅπως δηλαδὴ λέγαμε ὅ,τι στοὺς μαχιμότετους καλὰ καὶ τέλεια γίνεται ἡ ἀπογραφή ἀπὸ ἡλικία εἴκοσι ἑτῶν καὶ πάνω, ἔτσι λέμε ὅ,τι τῆς νηπιότητος τοῦ Χριστοῦ σημεῖο καθαρὸ μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ χρόνος τοῦ ἑνὸς μηνός. Κάτι τέτοιο λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Ἀδελφοί, μὴ γίνεστε παιδιά στὸ μυαλό, ἀλλὰ νὰ γίνεστε νήπια ὡς πρὸς τὴν κακία· ὡς πρὸς τὰ μυαλὰ ὁμως νὰ γίνεστε τέλειοι»³⁰.

ΠΑΛΛ. Θὰ πιστέψομε λοιπὸν, ὅ,τι θὰ συμμετάσχομε μαζί μὲ τοὺς ἁγίους σὲ ὅποια καὶ οἱ ἴδιοι θὰ μπορέσουν νὰ κατορθώσουν μὲ τὰ δικά τους τὰ κεφάλια, δείχνοντας γενναιότητα καὶ φροντίζοντας νὰ προκόψουν ὅσο γίνεται περισσότερο.

ΚΥΡ. Βεβαιότατα, ἀφοῦ εἶναι ἀληθινὰ οἱ ἴδιοι γεμάτοι ἀπὸ θεῖα

στοι χαρισμάτων, πόνοις καὶ ἰδρωσιν ἐλόντες τὸ δῶρον, καὶ διὰ μυ-
 ρίων ὄσων ἀγώνων ἐλάσαντες, ἀναπιμπλάσι δὲ καὶ ἡμᾶς τῶν σφίσι
 δεδωρημένων ἐξ ἀγάπης Θεοῦ. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος προσε-
 φώνει τισὶ τῶν πεπιστευκότων· «Ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μετα-
 5 δῶ ὑμῖν χάρισμα πνευματικόν». Ἡ γὰρ οὐχὶ ξένιον οὐράνιον χάρισμα
 τε πνευματικόν εἶναι φῆς τὴν ἀμώμητόν τε καὶ ἀπλανῆ περὶ Θεοῦ
 γνῶσιν καὶ τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀρίστοις εἶδησιν ἀκριβοῆ;

ΠΑΛΛ. Ναί. Εἴπερ ἐστὶ τὸ χρῆμα ζωοποιόν. Τοιγάρτοι σαφῶς
 διειδέναι τίς μὲν ὁ φύσει τε καὶ ἀληθῶς τῶν ὄλων δημιουργὸς καὶ
 10 Θεός, ποία δὲ ζωὴ, ἡ ἀρίστη τρίβος, εἰς μακραίωνά τε καὶ ἀτελεύτητον
 ἀποκομίζει ζωὴν.

ΚΥΡ. Ὁρθῶς ἔφησ. Ταῦτά τοι διδάσκων ἡμᾶς καὶ αὐτὸς ὁ Χρι-
 στός, τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις διεκελεύτο, λέγων· «Δωρεὰν ἐλάβετε,
 δωρεὰν δότε». Εἶη δ' ἂν καὶ ἐτέρως οὐκ ἀκερδῆς τοῖς ἄλλοις ἢ τῶν
 15 ἀγίων λαμπρότης· ἐν γὰρ ταῖς ἐκείνων εὐδοκιμήσεσιν ἀφανίζεται πού
 τὰ ἡμῶν ἠττήματα, καὶ ταῖς τῶν εὐκλεεστέρων προσεσηκῶς εὐψυχί-
 αῖς ὁ φιλάρετος ἡμῶν Θεός, τοῖς ἀσθενεστέροις ἀνίησι τὰ ἐγκλήματα.
 Καὶ γοῦν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ἀκαθέκτως ἀπονενευκότες εἰς παρακοὴν καὶ
 τῶν φαύλων οὐδὲν ἐῶντες ἀνεπιτήδευτον, παρώτρυναν ἀναγκαίως
 20 τὸν νομοθέτην ἐφ' ἑαυτοῖς· ἐπειδὴ δὲ δίκας ἤδη τῶν τετολμημένων
 πράττειν ἤθελε τοὺς ἀγρίως οὕτω λελυπηκότας, προσεκόμιζε μὲν τὰς
 ἰκετηρίας ὁ προφήτης Ἰερεμίας. Τί δὲ πρὸς τοῦτο Θεός; «Περιδράμε-
 τε», φησίν, «ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἴδετε καὶ γνῶτε καὶ ζητή-
 σατε ἐν ταῖς πλατείαις αὐτῆς, εἰ εὗρητε ἄνδρα εἰ ἔστι ποιῶν κρίμα
 25 καὶ ζητῶν πίστιν, καὶ ἴλεως ἔσομαι αὐτοῖς, λέγει Κύριος». Ἀνήσειν δὲ
 καὶ Σοδόμοις τὴν διὰ πυρὸς ἔφη δίκην εἰ πέντε τινὲς εἶεν ἐν αὐτοῖς
 ὄσιοι καὶ ἀγαθοί. Οὐκοῦν ἢ τῶν ἀγίων λαμπρότης, καὶ τοῖς ἄγαν ἁ-
 μαρτωλοῖς, ἔσθ' ὅτε, τὸ μὴ κολάζεσθαι δεῖν παραχρῆμα προξενεῖ, τὸν
 θεῖον ὥσπερ ἐκδυσωποῦσα θυμὸν καὶ ἀνασειράζουσα τὴν ὀργὴν· τοῖς
 30 δὲ τὴν πίστιν γνησίως εἰσδεδεγμένοις, εὐψυχίας γε μὴν εἰς τοῦτο ἵεναι
 μὴ δυναμένοις, ὡς πόνοις ἐλεῖν δύνασθαι, τό, καὶ θείων αὐτοὺς ἐμπί-
 πλασθαι χαρισμάτων, μονονουχὶ συμμερίζονται τὰς εὐδοκιμήσεις,
 παιδαγωγοῦντες, ὡς ἔνι, καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν ἀποφέροντες τῶν ἀρε-
 σκόντων Θεῷ, καὶ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀνδραγαθημάτων ἀποφαίνοντες

χαρίσματα, κερδίζοντας τὸ δῶρο μὲ κόπους καὶ ἰδρώτα καὶ φθάνοντας σ' αὐτὸ μὲ μύριους ὅσους ἀγῶνες· καὶ ἔτσι μᾶς γεμίζουν καὶ ἐμᾶς ἀπὸ τὰ δῶρα ποὺ ἔχουν λάβει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ ὁ θεσπέσιος Παῦλος φώναζε σὲ κάποιους πιστούς: «Ἐπιθυμῶ πολὺ νὰ σᾶς δῶ, γιὰ νὰ σᾶς μεταδώσω κάτι ἀπὸ τὰ χαρίσματα ποὺ μοῦ ἔδωσε τὸ Πνεῦμα³¹». Ἡ δὲν δέχεσαι ὅτι εἶναι δῶρο οὐράνιο καὶ πνευματικὸ χάρισμα ἢ ἀμεμπτη καὶ ἀλάνθαστη γνώση περὶ Θεοῦ καὶ ἡ ἀκριβὴς πληροφόρηση γιὰ ὅλα τὰ ἀρεστά;

ΠΑΛΛ. Δέχομαι. Ἄφοῦ τὸ πράγμα εἶναι ζωοποιό. Γι' αὐτὸ ἡ σαφὴς γνώση τοῦ ποιὸς εἶναι ὁ φύσει καὶ ἀληθὴς δημιουργὸς τῶν ὄλων καὶ Θεὸς καὶ ποιὰ ἡ ζωὴ καὶ ὁ ἄριστος δρόμος, μᾶς ὁδηγεῖ στὴ μακροαίωνα καὶ χωρὶς τέλος ζωὴ.

ΚΥΡ. Σωστά τὰ εἶπες. Αὐτὰ διδάσκοντάς μας καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ἔδινε παραγγελία στοὺς ἁγίους Ἀποστόλους, λέγοντας: «Δωρεὰν ἔλαβατε, δωρεὰν νὰ δίνετε»³². Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλη ἄποψη δὲν εἶναι χωρὶς κέρδος γιὰ τοὺς ἄλλους ἢ λαμπρότητα τῶν ἁγίων. Γιατι μὲ τίς νίκες ἐκείνων ἀφανίζονται οἱ δικές μας ἥττες καὶ προσέχοντας τὴν ψυχικὴ δύναμη τῶν ἐνδοξότερων, ἀφήνει ὁ φιλάρετος Θεὸς τὰ ἁμαρτήματα ἐκείνων ποὺ εἶναι πιὸ ἀδύναμοι. Καὶ οἱ Ἰσραηλίτες λοιπὸν, ποὺ εἶχαν κλίνει ἀσυγκράτητοι στὴν παρακοή, ἐρέθισαν κατ' ἀνάγκη τὸν νομοθέτη ἐναντίον τους. Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐπιβάλλει τὴν τιμωρία γιὰ ὅσα σφάλματα εἶχαν τολμήσει αὐτοὶ ποὺ τόσο ἄγρια τὸν εἶχαν λυπήσει, προσκόμιζε τίς παρακλήσεις τοὺς ὁ προφήτης Ἰερεμίας. Καὶ πῶς ὁ Θεὸς ἀπάντησε; «Γυρίσετε», λέγει, «στοὺς δρόμους τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ δεῖτε καὶ μάθετε καὶ ζητήστε σὺς πλατεῖες τῆς, καὶ ἂν βρεῖτε νὰ ὑπάρχει ἕνας ποὺ πράττει δίκαια καὶ ἐπιζητεῖ τὴν πίστη, ἐγὼ θὰ γίνω σπλαχνικὸς πρὸς αὐτούς, λέγει ὁ Κύριος»³³. Εἶπε ὅτι θ' ἀναβάλλει καὶ γιὰ τὰ Σόδομα τὴν τιμωρία τους μὲ τὴ φωτιά, ἂν ὑπῆρχαν ἐκεῖ πέντε ἅγιοι καὶ ἀγαθοί. Ἡ λαμπρότητα λοιπὸν τῶν ἁγίων, ἀκόμα καὶ στοὺς πολὺ ἁμαρτωλοὺς πολλὲς φορές γίνεται αἰτία νὰ μὴν τιμωροῦν ἀμέσως, σὰν νὰ καταπραῖνει τὸν θεῖο θυμὸ καὶ συγκρατεῖ τὴν ὀργή. Σὲ ὅσους ὅμως δέχθηκαν γνήσια τὴν πίστη, δὲν ἔχουν ὅμως τὴ δύναμη νὰ προχωρήσουν σ' αὐτὸν τὸν βαθμὸ ἀνδρείας, ὥστε νὰ μποροῦν ν' ἀναλάβουν κόπους καὶ ἀγῶνες, γιὰ νὰ γεμίσουν καὶ ἀπὸ θεῖα χαρίσματα, συμμερίζονται κατὰ κάποιο τρόπο τοὺς ἐπαίνους, παιδαγωγώντας τους ὅσο εἶναι δυνατὸ καὶ ὁδηγώντας τους σὲ κάθετι ποὺ εἶναι ἀρεστὸ στὸν Θεὸ καὶ ἀναδεικνύοντάς τους κοινωνοὺς τῶν

κοινωνούς· καὶ ἃ μόλις αὐτοὶ διὰ πλείστων ὄσων εὐρίσκουσι πόνων, ταῦτα ταῖς ἐτέρων ἐνιέντες ψυχαῖς. Ὅτι γὰρ συμμεθέξομεν τοῖς ἀγίοις καὶ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς λαμπρότητος καὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων ἐσόμεθα κοιωνοί, ἐξ ἡμερότητος καὶ φιλανθρωπίας, τὰ ἡμῶν ἠττήματα 5 τοῖς ἐκείνων κατορθώμασιν, οἷονεὶ συμφύροντός τε καὶ ἀνακιωνῶντος Θεοῦ, καὶ τὸ ἐνδεές τῷ τελειότερῳ συνείροντος, ἵν' εἶη δεκτόν, σαφές ἂν γένοιτο καὶ διὰ τούτου πάλιν.

ΠΑΛΛ. Ποίου δὴ τινος φήσ;

ΚΥΡ. Μωαβῖται καὶ Μαδιθηναῖοι, ἔθνη μὲν ἦσθην ἀνόσιά τε καὶ 10 βάρβαρα, κατενέμοντο δὲ τῆς ἐπαγγελίας τὴν γῆν, ἣν κληρονομίξιν ἐμελλον οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ. Ἐπειδὴ δὲ ἀγχοῦ τε λοιπὸν καὶ γείτων ὁ πόλεμος ἦν ἤδη πωσ, ὡς αὐτίκα δὴ μάλα ἀπολούμενοι καὶ ταῖς τοῦ Ἰσραήλ δυνάμεσιν ἀντεξάγειν οὐχ οἷοί τε, προσεπειρῶντο μὲν, μάγων τέχνη, καὶ τοῖς παρὰ σφίσιν ἀνοσίοις ἐπιτηδεύμασι, προσαποσεῖσθαι 15 τοὺς ἐχθρούς Ἐπειδὴ δὲ πάντα δρῶντες, ἠδίκουν οὐδέν, Θεοῦ προαπίζοντος καὶ τὸν ψευδόμαντιν Βαλαάμ εἰς τὸ εὐλόγεῖν περιτρέποντος, καὶ τοι πρὸς τὸ ἐπαρᾶσθαι δεῖν μεμισθαρηκότες ὡς ἐν ἀπορίας ἤδη γενόμενοι ταῖς ἐσχάταις, ἐλογίζοντο κατὰ σφᾶς αὐτούς, μὴ ἂν ἐτέρως ἰσχύσειν ἀδικῆσαι τὸν Ἰσραήλ, εἰ μὴ Θεῷ τῷ προεστηκότι προσ- 20 κρούσειαν, καὶ γυμνοὶ τῆς ἀνωθεν ἐπικουρίας τῆς πρὸς αὐτούς, εἶπερ ἔλουντο, συγκροτοῖεν μάχην. Εἰδότες δ' ὅτι θερμόν τε καὶ προαλές εἶς γε τὸ θῆλυ τὸ ἄρσεν, καὶ ταῖς εἰς τοῦτο μυσαρωτάταις ἠδοναῖς οὐκ ἀσφαλῆς ἢ νεότης, γύναια καθίεσαν ἐξωραϊσμένα πρὸς ὀμίλιαν οὐκ εὐπρεπῆ τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, ὧν ταῖς ὥραις ἐτομιότατα συνηροπάζετο πᾶν 25 ὅσον ἦν εὐπετέες εἰς τὸ νοσεῖν τὰ σαρκός, παρεκομίζετο τε κατὰ βραχὺ τῆς εἰς Θεὸν λατρείας, ταῖς ἐκείνων ἐπόμενοι γνώμαις. Συνηροώστον τε τῇ πορνείᾳ τὴν ἀπόστασιν. Γέγραπται γάρ· «Καὶ ἐτελέσθη ὁ λαὸς τῷ Βεελφεγῶρ». Αὐτὸ δὲ τουτὶ καὶ διὰ φωνῆς προφητῶν ἔφη Θεός· «Καὶ ὁ λόγος ὁ συνιῶν συνεπλέκετο μετὰ πόρνῆς». Ἦγανάκει μὲν 30 οὖν καὶ μάλιστα εἰκότως ἐπὶ τούτοις ὁ νομοθέτης, καὶ ἦν τὸ χρῆμα τοῖς ἐξ Ἰσραήλ οὐκ ἀζήμιον. Ἐν ἀφορήτοις γὰρ ἦσαν εὐθύς διὰ τοῦτο συμφοραῖς ἀδελφοῦ καὶ γείτονος δαπανωμένων χειρὶ τῶν πεπορνευ-

δικῶν τους ἀνδραγαθημάτων. Καὶ ὅσα μὲ δυσκολία καὶ μὲ πολλοὺς κόπους βρίσκουν αὐτοί, αὐτὰ τὰ ἐμφυτεύουν καὶ στὶς ψυχὰς τῶν ἄλλων. Ὅτι δηλαδὴ θὰ συμμαριστοῦμε τὴ λαμπρότητα ποὺ ἔχουν οἱ ἅγιοι καὶ ὅτι θὰ γίνομε καὶ μέτοχοι τῶν ἀνδραγαθημάτων τους ἀπὸ ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπία, ἀναμιγνύοντας ὁ Θεὸς κατὰ κάποιο τρόπο καὶ ἀνακινώντας τὶς δικές μας ἀποτυχίες μὲ τὰ κατορθώματα ἐκείνων καὶ συνδυάζοντας τὸ ἀτελέστερο μὲ τὸ τελειότερο, ὥστε νὰ γίνει δεκτό. Μπορεῖ νὰ διασαφηνιστεῖ πάλι καὶ μὲ τὸ ἔξης.

ΠΑΛΛ. Μὲ ποιὸ θέλεις νὰ πεῖς;

ΚΥΡ. Οἱ Μωαβίτες καὶ οἱ Μαδιανίτες ἦταν λαοὶ ἄπιστοι καὶ βάρβαροι καὶ κατανέμονταν τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ποὺ ἐπρόκειτο νὰ κληρονομήσουν οἱ Ἰσραηλίτες. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ πόλεμος ἦταν κοντὰ καὶ κατὰ κάποιο τρόπο τοὺς ἄγγιζε πιὰ καὶ θὰ χάνονταν ἀπὸ ὦρα σὲ ὦρα, καὶ δὲν εἶχαν τὴ δύναμη ν' ἀντιμετωπίσουν τὶς δυνάμεις τοῦ Ἰσραήλ, ἔκαναν προσπάθειες ἐπιπλέον μὲ τὴν τέχνη τῶν μάγων καὶ τὰ ἀσεβῆ ἔργα τους ν' ἀπωθήσουν τοὺς ἐχθρούς. Ἐπειδὴ ὅμως, ἐνῶ τὰ ἔβλεπαν ὅλα, δὲν μπορούσαν νὰ τοὺς προξενήσουν καμμιά ζημία, ἀφοῦ ὑπερασπιστὴς τους ἦταν ὁ Θεός, καὶ τὸν ψευδομάντη Βαλαὰμ τὸν μετέστρεφε στὸ νὰ τὸν εὐλογεῖ, ἂν καὶ βέβαια εἶχε λάβει μισθὸ γιὰ νὰ καταριέται τὸν Θεό, καὶ εἶχαν φτάσει πιὰ στὴν ἔσχατη ἀμηχανία, ἄρχισαν νὰ σκέφτονται μήπως μπορούσαν μὲ κάποιον ἄλλο τρόπο νὰ κάνουν κακὸ στοὺς Ἰσραηλίτες, χωρὶς νὰ προσκρούσουν στὸν προστάτη τους Θεό, καὶ γυμνοὶ ἀπὸ τὴν οὐράνια βοήθεια σ' αὐτούς, συγκροτοῦσαν μάχη, στὴν περίπτωση ποὺ θὰ τὸ ἀποφάσιζαν. Ἔτσι, γνωρίζοντας ὅτι τὸ ἀρσενικὸ γένος εἶναι θερμὸ καὶ ἐπιρρεπὲς πρὸς τὸ θηλυκὸ καὶ δὲν εἶναι ἀσφαλὴς ἡ νεότητα στὶς σχετικὲς σιχαμερὲς ἡδονές, ἔβγαλαν στολισμένες γυναῖκες γιὰ νὰ προσελκύσουν τοὺς Ἰσραηλίτες σὲ αἰσχροὴ συνουσία, μὲ τὴν ὁμορφιά τῶν ὁποίων παρασύρονταν ἀμέσως ὅσοι ἦταν εὐκόλοι στὴ σαρκικὴ νόσο καὶ λίγο λίγο ἀπομακρύνονταν ἀπὸ τὴ θεία λατρεία, ἀκολουθώντας τὶς γνώμες ἐκείνων. Τὴν ἀρρώστια τῆς πορνείας ἀκολουθοῦσε ἡ ἀποστασία. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Κι ἔτσι οἱ Ἰσραηλίτες πῆραν μέρος στὶς τελετὲς τοῦ Βεελφεγώρ»³⁴. Τὸ ἴδιο ἀκριδῶς εἶπε καὶ ὁ Θεὸς μὲ τὴ φωνὴ τῶν προφητῶν «Καὶ ὁ λαός, ἐνῶ εἶχε σύνεση, συμπλεκόταν μὲ τὴν πόρνη»³⁵. Εὐλογα λοιπὸν ἀγανακτοῦσε πάρα πολὺ γι' αὐτὸ ὁ νομοθέτης καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν ἦταν χωρὶς βλάβη γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες. Γιατὶ βρέθηκαν ἕξαιτίας αὐτοῦ ἀμέσως σὲ ἀφόρητες συμφορές, καθὼς ὁ ἀδελφὸς καὶ ὁ γείτονας

κόντων. Αίρεισθαι δὲ πρὸς Μαδιηναίους εὐθύς διετύπου πόλεμον λέ-
 γων πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα Θεός « Ἐκδίκηει τὴν ἐκδίκησιν τῶν
 υἱῶν Ἰσραὴλ ἐκ τῶν Μαδιανιτῶν, καὶ ἔσχατον προσθήσῃ πρὸς τὸν λα-
 όν σου. Καὶ ἐλάλησε Μωσῆς πρὸς τὸν λαόν, λέγων Ἐξοπλίσατε τοὺς
 5 ἄνδρας ἐξ ὑμῶν, καὶ παρατάξασθε ἔναντι Κυρίου ἐπὶ Μαδιάμ, ἀπο-
 δοῦναι ἐκδίκησιν τῷ Κυρίῳ τῇ Μαδιάμ, χιλίους ἐκ φυλῆς, καὶ χιλίους
 ἐκ φυλῆς, ἐκ πασῶν φυλῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἀποστείλατε παρατάξασθαι.
 Καὶ ἐξηρίθμησαν ἐκ τῶν χιλιάδων Ἰσραὴλ χιλίους ἐκ φυλῆς δῶδεκα
 χιλιάδες ἐνωπλισμένους εἰς παράταξιν, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς Μωσῆς
 10 χιλίους ἐκ φυλῆς, καὶ χιλίους ἐκ φυλῆς, σὺν δυνάμει αὐτῶν καὶ τὸν
 Φινεὲς υἱὸν Ἐλεάζαρ υἱοῦ Ἀαρὼν τοῦ ἱερέως, καὶ τὰ σκεύη τὰ ἅγια,
 καὶ αἱ σάλπιγγες τῶν σημασιῶν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν, καὶ παρετάξαν-
 το ἐπὶ Μαδιάμ, καθὰ ἐνετείλατο Κύριος τῷ Μωσεῖ, καὶ ἀπέκτειναν
 πᾶν ἀρσενικόν, καὶ τοὺς βασιλεῖς Μαδιάμ ἀπέκτειναν ἅμα τοῖς τραυ-
 15 ματίαις αὐτῶν καὶ τὸν Εὐὶν καὶ τὸ Ροκὸν καὶ τὸν Σοῦρ καὶ τὸν Οὐρ
 καὶ τὸν Ροβόκ, πέντε βασιλεῖς Μαδιάμ, καὶ τὸν Βαλαάμ υἱὸν Βεῶρ
 ἀπέκτειναν ἐν ρομφαίᾳ σὺν τοῖς τραυματίαις αὐτῶν καὶ προενόμει-
 σαν τὰς γυναῖκας Μαδιάμ καὶ τὴν ἀποσκευὴν αὐτῶν καὶ τὰ κτήνη
 αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ ἔγκλητα αὐτῶν, καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν προενό-
 20 μευσαν, καὶ πάσας τὰς πόλεις αὐτῶν τὰς ἐν ταῖς κατοικίαις αὐτῶν, καὶ
 τὰς ἐπαύλεις αὐτῶν ἐνέπρησαν ἐν πυρί, καὶ ἔλαβον πᾶσαν τὴν προ-
 νομὴν αὐτῶν καὶ πάντα τὰ σκεῦλα αὐτῶν ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους,
 καὶ ἤγαγον πρὸς Μωσῆν καὶ πρὸς Ἐλεάζαρ τὸν ἱερέα, καὶ πρὸς
 πάντας τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὰ σκεῦλα καὶ τὴν
 25 προνομὴν εἰς τὴν παρεμβολὴν εἰς Ἀραβῶθ Μωάβ, ἣ ἔστιν ἐπὶ τοῦ
 Ἰορδάνου κατὰ Ἰεριχώ. Καὶ ἐξῆλθε Μωσῆς καὶ Ἐλεάζαρ ὁ ἱερεὺς, καὶ
 πάντες οἱ ἄρχοντες τῆς συναγωγῆς εἰς συνάντησιν αὐτοῖς ἔξω τῆς πα-
 ρεμβολῆς, καὶ ὠργίσθη Μωσῆς ἐπὶ τοῖς ἐπισκόποις τῆς δυνάμεως
 χιλιάρχοις καὶ ἑκατοντάρχοις τοῖς ἐρχομένοις ἐκ τῆς παρατάξεως τοῦ
 30 πολέμου καὶ εἶπεν αὐτοῖς Μωσῆς Ἴνα τί ἐξωγρήσατε πᾶν θῆλυ; αὐ-
 ται γὰρ ἦσαν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ κατὰ τὸ ρῆμα Βαλαάμ, τοῦ ἀποστα-
 τῆσαι καὶ ὑπεριδεῖν τὸ ρῆμα Κυρίου, ἕνεκεν Φογώρ· καὶ ἐγένετο ἡ
 πληγὴ ἐν τῇ συναγωγῇ Κυρίου· νῦν ἀποκτείνετε πᾶν ἀρσενικόν, ἐν

σκοτώνονταν ἀπὸ τὸ χέρι ὅποιων εἶχαν πορνεύσει. Πρόσταξε τότε ὁ Θεὸς τὸν ἱεροφάντη Μωυσῆ νὰ ἀναλάβει ἀμέσως πόλεμο κατὰ τῶν Μαδιανιτῶν. «Πάρε ἐκδίκηση γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπὸ τοὺς Μαδιανίτες καὶ στὸ τέλος θὰ προστεθοῦν στὸν λαό σου. Καὶ ὁ Μωυσῆς μίλησε στοὺς Ἰσραηλίτες καὶ εἶπε· Ἐξοπλίστε ἄνδρες ἀπὸ σᾶς καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ παραταχθεῖτε ἐναντίον τῶν Μαδιανιτῶν γιὰ νὰ τοὺς τιμωρήσετε κατὰ διαταγὴ τοῦ Κυρίου. Θὰ στείλετε καὶ θὰ παρατάξετε χίλιους ἀπὸ τὴ μιὰ φυλὴ καὶ χίλιους ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀπὸ ὅλες τὶς φυλές τοῦ Ἰσραήλ. Ἀπὸ τὶς χιλιάδες τῶν Ἰσραηλιτῶν μέτρησαν χίλιους ἀπὸ κάθε φυλὴ, δώδεκα χιλιάδες συνολικὰ ὅπλισμένους γιὰ τὴ μάχη. Ὁ Μωυσῆς ἔστειλε αὐτοὺς τοὺς χίλιους πολεμιστὲς ἀπὸ κάθε φυλὴ ὅπλισμένους καὶ μαζί τους τὸν Φινεύς, υἱὸ τοῦ Ἐλεάζρ, ποὺ ἦταν υἱὸς τοῦ ἀρχιερέα Ἀαρών, καὶ μαζί τους τὰ ἱερά σκεύη καὶ τὶς σάλπιγγες στὰ χέρια τους γιὰ τὰ σαλπίσματα, καὶ παρατάχθηκαν ἐναντίον τῶν Μαδιανιτῶν, ὅπως εἶχε διατάξει ὁ Κύριος τὸν Μωυσῆ, καὶ σκότωσαν κάθε ἀρσενικό τους, καὶ μαζί μὲ τοὺς τραυματίες τους σκότωσαν τοὺς βασιλιάδες τῶν Μαδιανιτῶν, τὸν Εὐΐν, τὸ Ροκόν, τὸν Σούρ, τὸν Οὐρ καὶ τὸν Ροβὸκ, πέντε βασιλιάδες τῶν Μαδιανιτῶν, καὶ μαζί σκότωσαν μὲ μάχαιρα καὶ τὸν Βαλαάμ, τὸν υἱὸ τοῦ Βεώρ. Πῆραν αἰχμάλωτες καὶ τὶς Μαδιανίτισσες μὲ ὅλες τὶς ἀποσκευές τους καὶ τὰ ζῶα τους καὶ ὅλη τὴν περιουσία τους καὶ λεηλάτησαν ὅλα γενικὰ τὰ ὑπάρχοντά τους, καὶ ὅλες τὶς πόλεις τους ὅπου εἶχαν τὶς κατοικίες τους καὶ τὰ ἀγροτικὰ σπίτια τους ὅλα τὰ παρέδωσαν στὴ φωτιά. Πῆραν ὅλη τὴ λεία τους καὶ ὅλα τὰ λάφυρα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὡς τὰ ζῶα καὶ ἔφεραν στὸν Μωυσῆ καὶ στὸν ἱερέα Ἐλεάζαρ καὶ σὲ ὅλους τοὺς Ἰσραηλίτες ὅλα ὅσα εἶχαν κυριεύσει, καὶ ὅλα τὰ λάφυρα καὶ τὴ λεία τὰ πῆγαν στὸ στρατόπεδο ποὺ ἦταν στὴν περιοχὴ Ἀραβῶθ τῶν Μωαβιτῶν, ποὺ εἶναι κοντὰ στὸν Ἰορδάνη ἀπέναντι στὴν Ἱεριχώ. Βγῆκε τότε ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ ἱερεὺς Ἐλεάζαρ καὶ ὅλοι οἱ ἄρχοντες τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ σὲ συνάντησή τους ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδό τους. Ἀλλὰ ὁ Μωυσῆς ὀργίσθηκε ἐναντίον τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ χιλιάρχων καὶ ἑκατοντάρχων ποὺ ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὴν πολεμικὴ σύγκρουση καὶ εἶπε ὁ Μωυσῆς πρὸς αὐτούς· Γιατί αἰχμαλωτίσατε ὅλες τὶς γυναῖκες καὶ τὶς φέρατε ἔδῳ ζωντανές; Γιατί αὐτὲς ἦταν τὸ δόλωμα γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες σύμφωνα μὲ τὴ συμβουλὴ τοῦ Βαλαάμ, ποὺ ἀποστάτησαν καὶ περιφρόνησαν τὸν λόγο τοῦ Κυρίου γιὰ χάρη τοῦ εἰδώλου τῆς Φογώρ, καὶ ἐγίνε τὸ χτύπημα στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό. Τώρα λοιπὸν νὰ

πάση ἀπαρτία, καὶ πᾶσαν γυναῖκα, ἣτις ἔγνω κοίτην ἄρσενος, ἀποκτείνετε· καὶ πᾶσαν τὴν ἀπαρτίαν τῶν γυναικῶν, ἣτις οὐκ οἶδε κοίτην ἄρσενος, ζωγήσατε αὐτάς». Ταῦτα Θεοῦ κεχρησιμωδηκότες, ἀπόλεκτοι νεανίαὶ πρὸς τὴν τοῦ πολέμου συνεκομίζοντο χρεῖαν καὶ ἀπὸ 5 πάσης συνέρρει φυλῆς, τὸ ὅτι μάλιστα τληπαθὲς καὶ δοκιμώτατον, ἵνα τὸ ἀφ' ἐκάστης εὐδοκμοῦν, αὐχμημα γένηται τοῦ παντός, καὶ ἡ τοῦ μέρους λαμπρότης εἰς ὅλον ἴοι τὸ πλήρωμα, κατὰ γε τὸ ὑπὸ Παύλου σοφῶς εἰρημένον· «Εἴτε γὰρ πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγκαίρει πάντα τὰ μέλη».

10 ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς διανοῆ.

ΚΥΡ. Κατεστρατεύετο τοίνυν τῶν Μαδιηναίων ἢ τῶν ἀπολέκτων ἀλκμωτάτη πληθὺς, συνόντος αὐτοῖς Φινεές τε τοῦ ἱερέως, καὶ τῶν ἀγίων σκευῶν, καὶ μὴν καὶ σαλπίγγων, τῶν καλουμένων σημασιῶν. Καὶ γὰρ ἐστὶν αἰεὶ σύνοπλος τε καὶ συμπαρραστάτης τοῖς ἀνδριζομένοις 15 ὁ Χριστός, ὁ μέγας ἡμῶν ἀρχιερεὺς συναθλοῦσι δὲ καὶ ἄγγελοι, καθάπερ ἐν σκεύεσι τοῖς ἀγίοις ὑποδηλούμενοι. Σκευὴ γὰρ ἅγια καὶ λειτουργικά, τὰ ἐν οὐρανῷ λογικὰ πνεύματα· τέτακται γὰρ παρὰ Θεοῦ πρὸς ἐπικουρίαν ἡμῶν. Πάρεισι δὲ οὐδὲν ἤττον καὶ αἱ σάλπιγγες τῶν σημασιῶν, τουτέστι τῶν θεηγόρων οἱ λόγοι, τὸ τίνα χρὴ τρόπον κα- 20 τανδρίζεσθαι τῶν ἐχθρῶν, ἦτοι τῶν ἐν ἡμῖν ὄντων παθῶν, εὖ μάλα κατασημαίνοντες. Οὐκοῦν ὑποτύπωσις Χριστοῦ μὲν ὁ ἱερεὺς, τουτέστιν, ὁ Φινεές, ἀγγέλων δέ, σκευὴ τὰ ἅγια· τῶν δὲ τὸν θεῖον ἡμῖν διακεκρογόντων λόγον, αἱ σάλπιγγες τῶν σημασιῶν. Οὕτω γὰρ ἀμογητὶ περιε- σόμεθα τῶν ἀνθεστηκότων ἐν Χριστῷ, λέγοντες τὸ ἐν Ψαλμοῖς ἀδόμε- 25 νον· «Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐξουδενώσομεν τοὺς ἐπανισταμένους ἡμῖν». Ὁ δὲ καὶ πεπρόρασιν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ· πᾶσαν γὰρ τῶν Μαδιηναίων πόλιν τε καὶ χώραν καταδηώσαντες, παρεκομίζοντο πρὸς Ἐλεάζαρον τὸν ἱερέα καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν συναγωγὴν υἱῶν Ἰσραὴλ τὴν αἰχμαλωσίαν· ἱερὰ γὰρ ὥσπερ ἀναθήμα- 30 τα τῷ Χριστῷ τῷ πάντων ἀρχιερεῖ, καὶ οὐκ ἀσυμφανῆ τοῖς λαοῖς τὰ τῶν ἀγίων κατορθώματα, κατὰ γε τό· «Οὐ γὰρ ἐστὶ κρυπτόν, ὃ οὐ μὴ φανερωθήσεται, οὐδὲ ἀπόκρυφον, ὃ οὐ μὴ γνωσθῆ καὶ εἰς φανερόν ἔλθῃ». Ἀγεται τοίνυν ἐν ὄψει τοῦ ἱερέως καὶ παντός τοῦ λαοῦ, τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, τυπικῶς δὲ καὶ οἰκονομικῶς. Πλήν, ἐπετίμα Μωσῆς

σκοτώσετε όλους γενικά τούς άνδρες και κάθε γυναίκα που ήρθε σε συνάφεια με άνδρα. Και όλες τις άλλες γυναίκες, που δεν πήγαν με άνδρα, να τις συλλάβετε ζωντανές»³⁶. Αυτά διέταξε ο Θεός και έκλεκτοι νέοι έρχονταν για τη διεξαγωγή του πολέμου. Μαζεύονται από κάθε φυλή οί πιο δοκιμασμένοι και έμπειροι, ώστε το έκλεκτό τμήμα κάθε φυλής να γίνει καύχημα του συνόλου και ή δόξα ενός μέρους να γίνει δόξα του συνόλου, σύμφωνα με τη σοφή ρήση του Παύλου «Κι αν πάσχει ένα μέλος, πάσχουν μαζί του όλα τὰ μέλη· και αν ένα μέλος τιμᾶται, χαίρονται μαζί του όλα τὰ μέλη»³⁷.

ΠΑΛΛ. Ὁρθές είναι οί σκέψεις σου.

ΚΥΡ. Ἐξεστράτευσαν λοιπόν έναντίον τῶν Μαδιανιτῶν τὸ ἀνδρείοτατο πλῆθος τῶν ἐπιλέκτων και τούς συνόδευε ὁ ἱερέας Φινεές με τὰ ἅγια σκεύη ἀλλὰ και τις σάλπιγγες για τὰ λεγόμενα σαλπίσματα. Γιατι πάντοτε ὁ Χριστός είναι σύμμαχος και συμπαραστάτης τῶν ἀνδρείων πολεμιστῶν, ὁ μέγα ἀρχιερέας μας· συναγωνίζονται μαζί τους και ἄγγελοι, ὑποδηλούμενοι κατὰ κάποιον τρόπο με τὰ ἅγια σκεύη. Γιατι σκεύη ἅγια και λειτουργικά είναι τὰ οὐράνια λογικά πνεύματα· γιατί ἔχουν ὀρισθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ είναι βοηθοί μας. Τούς συνοδεύουν με ὄχι μικρότερη δυνατότητα βοήθειας και οί σάλπιγγες για τὰ σαλπίσματα, δηλαδή οί λόγοι τῶν θείων κηρύκων, φανερώνοντας πολὺ καλά τὸν τρόπο με τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ νικοῦμε τούς ἐχθρούς, δηλαδή τὰ ἐσωτερικά μας πάθη. Ὑποτυπώνει λοιπόν τὸν Χριστὸ ὁ ἱερέας, δηλαδή ὁ Φινεές, τούς ἄγγελους τὰ ἅγια σκεύη, και τὸν θεῖο λόγο ἐκείνων που μᾶς φωνάζουν οί σάλπιγγες για τὰ σαλπίσματα. Ἔτσι με τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ θὰ νικήσομε χωρίς κόπο ὅσους μᾶς ἀντιστέκονται, ἐπαναλαμβάνοντας αὐτὸ που ψάλλουν οί Ψαλμοί· «Με τὴ δύναμή σου θὰ διαλύσομε τούς ἐχθρούς μας και με τὸ ὄνομά σου θὰ ἐκμηδενίσουμε αὐτούς που ὀρθώθηκαν έναντίον μας»³⁸. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκαναν οί Ἰσραηλίτες· ἀφοῦ καταρήμαξαν τὴν πόλη και ὅλη τὴ χώρα τῶν Μαδιανιτῶν, ὀδήγησαν ὅλους τούς αἰχμαλώτους στὸν ἱερέα Ἐλεάζαρ και σε ὄλο τὸν λαὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Πράγματι είναι ἱερὰ ἀφιερώματα στὸν ἀρχιερέα τῶν ὅλων Χριστὸ, και ὄχι κουμμένα στοὺς λαούς, τὰ κατορθώματα τῶν ἁγίων, σύμφωνα με τὸν λόγο· «Δὲν ὑπάρχει κρυφὸ που δὲν θὰ φανερωθεῖ, οὔτε μυστικὸ που δὲν θὰ γίνει γνωστὸ και δὲν θὰ ρθει στὸ φῶς»³⁹. Συγκεντρώνονται λοιπόν μπροστὰ στὸν ἱερέα και σε ὄλον τὸν λαὸ ὄλοι οί αἰχμάλωτοι για νὰ ἐκπληρωθεῖ ἕνας τύπος και μιὰ οἰκονομία. Ὁ Μωυσῆς ὡστόσο ἐπιτιμοῦσε

τοῖς νενικηκόσιν ὡς οὐ κατὰ λόγον τὸν ἀκριβῆ καὶ ἀδιάβλητον παν-
 τελῶς τὸ πρᾶγμα συντεθεικόσιν· οὐ γὰρ ἔδει, φησί, ζωογῆσαι τὸ ἄρ-
 σεν, οὐδ' ἂν αὐτῷ θῆλυ τὸ ἐμπειρόγαμον. Καὶ πιθανὸς μὲν τῆς ἱστορίας ὁ
 λόγος ἔδει γάρ, ἔδει τῆς ὅσον οὐδέπω μελλούσης ὑπὸ αὐτοῖς ἔσεσθαι
 5 γῆς, ἀποκείρεσθαι τὸ ἄρσεν ὡς ἤξον μετὰ βραχὺ πρὸς ἧθην τε καὶ
 ἀλκὴν καὶ πολέμιον ἐσόμενον τῷ λαῷ· συναναιρεῖσθαι δὲ καὶ τὸ θῆλυ,
 σκανδάλου παραίτιον γεγονός, καὶ εἰ σέσωστο, τάχα πού πάλιν ἐσό-
 μενον· ὅσον δὲ ἦκον εἰς θεωρίαν τὴν πνευματικὴν, ἐκεῖνο οἶμαί πού
 κατίδοι τις ἂν ἔν γε δὴ τούτοις ἡμῖν ἀστείως ὑποδηλούμενον.

10 ΠΑΛΛ. Ὅποῖον τί φῆς;

ΚΥΡ. Οὐκ ἀκαταιτίατοι μεμενήκασιν οἱ ἀπόλεκτοι τῶν φυλῶν,
 καί τοι τὴν νίκην ἀράμενοι· δι' οὗ σημαίνεται, καὶ μάλα σαφῶς, ὡς τὸ
 εἰσάπαν ἀμώμητον, οὐδ' ἂν αὐτοῖς τοῖς ἀνδριζομένοις ὑπάρξῃ ποτέ
 Καὶ αὐτὸ γὰρ ἡμῶν τὸ ὀρθῶς εἰργάσθαι δοκοῦν, μομφῆς καὶ αἰτίας
 15 ἀμοιρήσειεν ἂν οὔτι πού, περιεργαζομένου τε καὶ βασανίζοντος Θεοῦ.
 Τοιγάρτοι καὶ γέγραπται· «Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσης, Κύριε, Κύριε,
 τίς ὑποστήσεται;». Καὶ πάλιν «Ἐκ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με,
 καὶ ἀπὸ ἀλλοτριῶν φεῖσαι τοῦ δούλου σου· ἐὰν μή μου κατακυριεύσω-
 σι, τότε ἄμωμος ἔσομαι». Ἔνεστι δὴ οὗν ἔσθ' ὅτε καὶ ἐν ταῖς τῶν ἀπο-
 20 λέκτων ἀνδρείαις μομφὴν ὁσίαν ἰδεῖν, ἣν ἡ τοῦ νομοθέτου γνῶσις
 καθορᾷ, παρατρέχει δὲ ἡμᾶς· συνίεμεν γὰρ οὔτι πού, κατὰ τό· «Παρα-
 πτώματα τίς συνήσει;». Καὶ Ἡσαΐας δὲ πού φησιν, ὅτι «πᾶσα ἡμῶν ἡ
 δικαιοσύνη, ὡς ράκος ἀποκαθημένης». Διὰ τοι τὸ εἰς ἄγαν ἀστείως
 καὶ ἀμωμήτως, μὴ ἂν ἔχειν δύνασθαι ποτε. Παῦλος δὲ ὁ σοφώτατος,
 25 «Οὐδὲν γὰρ ἐμαντῶ σύννοϊδα», γεγραφῶς, «ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαί-
 ωμαι», φησὶν· «ὁ δὲ ἀνακρίνων με, Κύριός ἐστιν». Ἡ δὲ μέμψις ἡ παρὰ
 Μωσέως οὐ πρὸς ἅπαντας ἀπλῶς, ἀλλὰ πρὸς μόνους ἐπρόττετο τοὺς
 τῆς δυνάμεως ἐπισκόπους, καὶ πρὸς χιλιάρχους καὶ ἑκατοντάρχους·
 «Δυνατοὶ γάρ, δυνατῶς ἔτασθήσονται», καὶ κατ' αὐτῶν μάλιστα τὸ
 30 ἀκριβῆς τοῦ νόμου· «ῚΩ γὰρ πολὺ παρέθεντο», φησί, «πολὺ ζητήσου-

40. Ψαλμ. 129, 3.

42. Ὅπ. π. 13.

43. Α' Κορ. 4, 4.

41. Ψαλμ. 18, 13-14.

42α. Ἡσ. 64, 6.

44. Σοφ. Σολ. 6, 6.

45. Λουκᾶ 12, 48.

τούς νικητές ὅτι δὲν εἶχαν ὀλοκληρώσει τὸν πόλεμο σύμφωνα μὲ τὸν ἀκριβή καὶ ἀδιάβλητο τρόπο. Δὲν ἔπρεπε, λέγει, νὰ αἰχμαλωτίσουν τοὺς ἄρρενες, οὔτε τὶς γυναῖκες ποὺ εἶχαν συνάψει γάμο. Καὶ ἡ παθανὴ αἰτία τοῦ πράγματος· Ἦταν ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ θανατωθοῦν οἱ ἄρρενες τῆς χώρας ποὺ δὲν ἐπρόκειτο ἀκόμα νὰ περιέλθει κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τους, γιατί σὲ λίγο θὰ γίνονταν ἄνδρες δυνατοὶ καὶ ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ. Μαζὶ μ' αὐτοὺς ἔπρεπε νὰ θανατωθοῦν καὶ οἱ γυναῖκες, ἐπειδὴ ἔγιναν αἰτία σκανδάλου, καὶ ἂν σώζονταν ἴσως θὰ ξαναγίνονταν πάλι. Ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴ ἐρμηνεία τοῦ πράγματος, θὰ μπορούσε, νομίζω, νὰ σκεφθεῖ κανεὶς, ὅτι μ' αὐτὰ δηλώνεται μὲ ἔξυπνο τρόπο καὶ ἐκεῖνο.

ΠΑΛΛ. Ποιὸ θέλεις νὰ πεῖς,

ΚΥΡ. Δὲν ἔμειναν ἀκατηγόρητοι οἱ ἄνδρεῖοι τῶν φυλῶν, ἂν καὶ βέβαια κατέκτησαν τὴ νίκη, πράγμα μὲ τὸ ὁποῖο δηλώνεται, καὶ μὲ μεγάλη σαφήνεια, ὅτι τὸ νὰ παραμείνουν πάντοτε ἄμεμπτοι δὲν θὰ συμβεῖ ποτὲ οὔτε σ' αὐτοὺς τοὺς ἴδιους τοὺς γενναίους. Γιατὶ καὶ αὐτὸ ποὺ νομίζομε ὅτι πράχθηκε ὀρθὰ ἀπὸ μᾶς, δὲν θὰ γλιτώσει τὴν κατὰ κάποιον τρόπο μομφή καὶ τὴν κατηγορία σὲ κάποιον, ὅταν τὸ περάσει ἀπὸ τὸν ἔλεγχο καὶ τὴν ἐξέτασή του ὁ Θεός. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἔχει γραφεῖ· «Ἄν ἐξετάσεις μὲ λεπτομέρεια τὶς ἀνομίες μας, Κύριε, Κύριε, ποιὸς θὰ ἀντέξει τὴ δικαιοκρασία σου;»⁴⁰. Καὶ πάλι· «Καθάρισέ με ἀπὸ τὰ κρυφὰ παραπτώματα μου καὶ προστάειπε τὸν δοῦλο σου ἀπὸ τὶς ξένες πρὸς τὸν νόμο σου κλίσεις μου. Ἄν δὲν μὲ ὑποδουλώσουν αὐτὲς τέλεια, τότε θὰ εἶμαι ἄμεμπτος»⁴¹. Εἶναι δυνατὸ λοιπὸν μερικὲς φορές καὶ στὴν ἀνδρεία τῶν γενναίων νὰ ἐπισημανθεῖ δίκαια μομφή, πού, ἐνῶ τὴ διαπιστώνει ἡ γνώση τοῦ νομοθέτη, ἐμᾶς μᾶς διαφεύγει. Καὶ δὲν τὴν ἀντιλαμβανόμεστε βέβαια καθόλου σύμφωνα μὲ τὸν λόγο· «Ποιὸς μπορεῖ ν' ἀντιληφθεῖ τὰ ἀκούσια παραπτώματα;»⁴². Καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει κάπου, ὅτι ὅλη ἡ δικαιοσύνη μας εἶναι σὰν ράκος μὲ ἔμμηνα γυναίκα^{42α}, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ εἶμαστε τελείως καθαροὶ καὶ ἄμεμπτοι. Καὶ ὁ σοφότατος Παῦλος γράφει· «Δὲν βρίσκω κανένα κακὸ στὸν ἑαυτὸ μου. Ἄλλὰ δὲν εἶμαι μ' αὐτὸ δικαιωμένος. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ κρίνει δίκαια εἶναι ὁ Κύριος»⁴³. Ἡ μομφὴ τώρα τοῦ Μωυσῆ δὲν ἀπευθυνόταν γενικὰ σὲ ὅλους, ἀλλὰ μόνο στοὺς ἐπικεφαλῆς τῆς δύναμης, τοὺς χιλίαρχους καὶ τοὺς ἑκατόνταρχους· γιατί λέγει· «Οἱ δυνατοὶ θὰ δεχθοῦν δυνατὸ ἔλεγχο»⁴⁴, καὶ σ' αὐτοὺς στρέφεται ἡ αὐστηρότητα τοῦ νόμου. Γιατὶ λέγει· «Σὲ ὅποιον δόθηκε πολὺ, θὰ τοῦ ζητηθεῖ πολὺ»⁴⁵. Γι' αὐτὸ καὶ ἔγραφε ὁ μα-

σιν ἀπ' αὐτοῦ». Τοιγάρτοι καὶ γέγραφε τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητῆς· «Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, ἀδελφοί μου, εἰδότες ὅτι μεῖζον κριμα ληψόμεθα». Φέρεται τοίνυν ἐπὶ τοὺς ἐπισκόπους καὶ τῶν ταγμάτων προεστηκότας ἢ κατὰ πάντων αἰτίασις. Ἄει γάρ που ταῖς νήψεσι τῶν 5 καθηγουμένων εὐδοκμεῖ τὸ ὑπήκοον. Τοιγάρτοι καὶ γέγραπται τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς «Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπείκετε· αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες». Μετὰ δὲ τὴν τῶν γυναικῶν τε καὶ παιδίων ἀναίρεσιν, ἀναπινίπτους οὐκ ἔα τοὺς πολεμιστὰς ὁ θεσπέσιος Μωσῆς ἐναυλίζεσθαι τῇ παρεμ- 10 βολῇ, προαποκαθαίρεσθαι δὲ δεῖν ἐπιτάττει, λέγων· «Καὶ ὑμεῖς παρεμβαλεῖτε ἔξω τῆς παρεμβολῆς ἐπτά ἡμέρας πᾶς ὁ ἀνελὼν καὶ ὁ ἀπτόμενος τοῦ τετρωμένου ἀγνισθήσεται τῇ ἡμέρᾳ τρίτῃ, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ὑμεῖς καὶ ἡ αἰχμαλωσία ὑμῶν, καὶ πᾶν περιδῆλημα καὶ πᾶν σκεῦος δερμάτινον καὶ πᾶσαν ἐργασίαν ἐξ αἰγείας καὶ πᾶν σκεῦος ξύ- 15 λινον ἀφαγνιεῖσθε». Ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸ ἄριστόν τε καὶ εὐδόκιμον ἐν ἡμῖν τῶν ἀπολέκτων γένος οὐκ ἀμώμητον παντελῶς. «Καθαρὸς γὰρ οὐδεὶς ἀπὸ ρύπου», καὶ εἰ σφόδρα τις εἶη τῶν εὐδοκμεῖν εἰωθότων τετήρηται γὰρ τὸ τελείως ἅγιον εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα. Ἐξω τοιγαροῦν καθίζει τῆς παρεμβολῆς τοὺς νενικηκότας, καὶ ἀφαγνίζεσθαι δεῖν αὐ- 20 τοὺς ἐν ἡμέρᾳ, φησί, τῇ τρίτῃ καὶ τῇ ἑβδόμῃ. Τῆς μὲν ἡμέρας τῆς τρίτης, ἢ τὸν τρίτον ἡμῖν σημαινούσης τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἢ διὰ Χριστοῦ γέγονε κάθαρσις μετὰ χρόνον τὸν κατὰ Μωσέα, καὶ καθ' ὃν ὁ τῶν ἀγίων προφητῶν ἀνεδείχθη χορὸς, ἢτοι τὸν τῆς ἀναστάσεως, καθ' ὃν ἀνεβίω Χριστός, προσηλώσας τῷ τιμίῳ σταυρῷ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγρα- 25 φον, καὶ λυτικὸν ἁμαρτίας τὸ δι' ἡμᾶς ὑπομείνας πάθος. Τῆς γε μὴν ἑβδόμης τὸν ἐπὶ τῇ συντελείᾳ τοῦ παρόντος αἰῶνος καιρὸν ἀναπειθοῦσης νοεῖν, καθ' ὃν ὀλοτρόπως τὸ τῆς ἁμαρτίας ἄχθος ἀποσεισάμενοι, καὶ εἰς λῆξιν ἰόντες ἀγιασμοῦ, συνεσόμεθα τῷ Χριστῷ, καθαρὰν καὶ ἡγνισμένην καὶ ἐν μακαριότητι τῇ κατὰ Χριστοῦ τρίβοντες ζωὴν.

30 ΠΑΛΛ. Εὐ ἔχει, κατὰ γε τὸ ἔμοι δοκοῦν.

ΚΥΡ. Θαυμάσαις δ' ἂν καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τὸ ἐφεξῆς μυστήριον· διαδέχεσθαι γὰρ εὐθύς τὴν Μωσέως λαλιὰν Ἐλεάζαρ ὁ ἱερεὺς, καὶ φησι πρὸς τοὺς ἄνδρας τῆς δυνάμεως τοὺς ἐρχομένους ἐκ τῆς παρατά-

46. Ἰακ. 3, 1.

48. Ἀριθμ. 31, 19-- 20.

47. Ἐβρ. 13, 17.

49. Ἰωβ 14, 4.

θητής τοῦ Σωτήρα· «Μὴν παρουσιάζεστε, ἀδελφοί μου, πολλοὶ ὡς δάσκαλοι, γνωρίζοντας ὅτι ἔτσι θὰ κριθοῦμε αὐστηρότερα»⁴⁶. Ἡ κατηγορία λοιπὸν ἀπευθύνεται στοὺς ἀρχηγούς καὶ στοὺς ἐπικεφαλῆς τῶν ταγμάτων. Γιατὶ πάντοτε μὲ τὴν ἐπαγρύπνηση τῶν ἀρχόντων προοδεύουν οἱ ὑπήκοοι. Γι' αὐτὸ καὶ γράφτηκε γιὰ τοὺς ὑποδουλωμένους λαοὺς· «Νὰ πειθαρχεῖτε στοὺς θρησκευτικοὺς ἡγέτες σας καὶ νὰ δείχνετε ὑπακοή· γιατί αὐτοὶ ἀγρυπνοῦν γιὰ τὴ σωτηρία σας, ὡς ὑπεύθυνοι ποὺ θὰ δώσουν λόγο»⁴⁷. Μετὰ τὴ θανάτωση τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν δὲν ἐπιτρέπεται στοὺς πολεμιστὲς ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς νὰ παραμείνουν ἀκάθαρτοι στὸ στρατόπεδο, ἀλλὰ διατάζει ὅτι πρέπει νὰ καθαρθοῦν, λέγοντας· «Καὶ ἐσεῖς θὰ στρατοπεδεύσετε ἑφτά ἡμέρες ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο. Ὅποιος ἔχει σκοτώσει καὶ ὅποιος ἔχει ἀγγίξει πληγωμένο, θὰ ἐξαγνιστεῖ τὴν τρίτη ἡμέρα, καὶ τὴν ἑβδόμη ἡμέρα θὰ ἐξαγνισθεῖτε ἐσεῖς καὶ οἱ αἰχμάλωτοί σας· θὰ καθαρισθεῖ καὶ κάθε φόρεμα καὶ κάθε σκεῦος δερμάτινο, ὅπως καὶ κάθε ἀντικείμενο κατασκευασμένο ἀπὸ γιδοπρόδατα καὶ κάθε ξύλινο σκεῦος»⁴⁸. Βλέπεις ὅτι καὶ ἡ ἄριστη καὶ ἐπίσημη τάξη τῶν ἐπιλέκτων δὲν εἶναι τελείως ἄμεμπτη. Γιατὶ λέγει· «Κανένας δὲν εἶναι καθαρὸς ἀπὸ κάποιο ρύπο»⁴⁹, καὶ ἂν ἀκόμα εἶναι ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους πάρα πολὺ εὐδόκιμους· τὸ τελείως ἅγιο ἔχει φυλαχθεῖ γιὰ τὸν μελλοντικὸ αἰῶνα. Βάζει λοιπὸν τοὺς νικητὲς νὰ καθίσουν ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο καὶ πρέπει νὰ ἐξαγνιστοῦν, λέγει, τὴν τρίτη καὶ τὴν ἑβδόμη ἡμέρα. Τὴν τρίτη ἡμέρα ἢ γιατί μᾶς δηλώνει τὴν τρίτη ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ἔγινε ἡ καθαρὸς μας ἀπὸ τὸν Χριστὸ μετὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μωυσῆ καὶ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἀναδείχθηκε ὁ χορὸς τῶν ἁγίων προφητῶν, ἢ τὸν καιρὸ τῆς ἀνάστασης, κατὰ τὸν ὁποῖο ἀναστήθηκε ὁ Χριστὸς, καρφώνοντας πάνω στὸν τίμιον σταυρὸ τὸ ἐναντίον μας χειρόγραφο⁵⁰ καὶ ὑπομένοντας γιὰ χάρις μας τὸ πάθος ποὺ κατάργησε τὴν ἁμαρτία. Ἡ ἑβδόμη ἡμέρα μᾶς ὑποχρεώνει νὰ σκεφθοῦμε τὸν καιρὸ τῆς συντέλειαις τῆς παρούσας ζωῆς, κατὰ τὸν ὁποῖο, ἀφοῦ ἀποτινάξομε τὸ φορτίο τῆς ἁμαρτίας καὶ φθάσομε στὸν πλήρη ἁγιασμό, θὰ εἴμαστε μαζί μὲ τὸν Χριστὸ, ζώντας καθαρὴ καὶ ἁγνὴ ζωὴ μέσα στὴ μακαριότητα τοῦ Χριστοῦ.

ΠΑΛΛ. Εἶναι σωστὰ, κατὰ τὴ γνώμη μου, ὅσα εἶπες.

ΚΥΡ. Κοντὰ σ' αὐτὰ θὰ θαυμάσεις ἀκόμα καὶ τὸ ἑξῆς μυστήριον. Τὴν ὁμιλία τοῦ Μωυσῆ τὴ διαδέχεται ὁ ἱερεὺς Ἐλεάζαρ, ὁ ὁποῖος λέγει στοὺς ἄνδρες ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς μάχης· «Αὕτὴ εἶναι ἡ ἔντο-

ξεως τοῦ πολέμου· «Τοῦτο τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου ὃν συνέταξε Κύριος
 τῷ Μωσῆ, πλὴν τοῦ χρυσίου καὶ τοῦ ἀργυρίου καὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου
 καὶ μολύβδου καὶ κασσιτέρου, πᾶν πρᾶγμα ὃ διελεύσεται ἐν πυρὶ καὶ
 καθαρισθήσεται, ἀλλ' ἢ τῷ ὕδατι τοῦ ἀγνισμοῦ ἀγνισθήσεται· καὶ πάν-
 5 τα ὅσα μὴ διαπορεύεται διὰ πυρός, διελεύσεται δι' ὕδατος καὶ πλυν-
 νεῖτε τὰ ἱμάτια ὑμῶν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ καὶ καθαρισθήσεσθε, καὶ
 μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεσθε εἰς τὴν παρεμβολήν». Ἐπιτήρησον ὅτι Μω-
 σῆς μὲν πρότερος τοῖς νενικηκότι τὸν τοῦ διασημέχσθαι κατεδήλου
 καιρὸν, οὐκέτι δὲ καὶ τὸν τρόπον. Προανακηρύττει γὰρ ὁ νόμος τῆς
 10 διὰ Χριστοῦ καθάρσεως τὸν καιρὸν· δεύτερος δὲ καὶ μετὰ Μωσέα
 προσπεφώνηκεν ὁ ἱερεὺς, τουτέστιν ὁ Ἐλεάζαρ. Διατάττει μὲν γὰρ με-
 τὰ Μωσέα Χριστός, καὶ τὸν καιρὸν μὲν οὐκέτι τοῦ καθαρισμοῦ τοῖς
 ἀνδριζομένοις καταδηλοῖ· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ καιρὸς τὸν δὲ τρόπον εἰση-
 γεῖται, καὶ αὐτὸ πῶς ἤδη λοιπὸν ἐν ὄψει τίθησι τὸ μυστήριον, τὸν
 15 ἀκριβῆ τοῦ νόμου διεξημενῶν σκοπὸν. Προστέταχε γὰρ ὅσα μὲν ἦν
 ἐν τοῖς σκεύεσι τὴν πυρὸς ἀκμὴν διήκειν, οἷά τε παρενεχθῆναι διὰ
 πυρός· τὰ δὲ ὅσα μὲν εὐσθένειαν οὐκ ἔχοντα φυσικὴν, σαθρὰ δὲ καὶ
 ἐτοιμότερά πῶς εἰς τὸ παθεῖν δύνασθαι τὸν εἰσάπαν ἀφανισμόν, ἐσθῆ-
 τα δὲ λέγων, καὶ τὸ ἐκ δερμάτων καὶ ξύλων δι' ὕδατος φέρεσθαι, ὡς ἐν
 20 σκεύεσιν ἡμᾶς χρυσοῖς τε καὶ ἀργυροῖς καὶ ἐν τοῖς ἑτέροις αἰνιγμα-
 τωδῶς ὑποφαίνων, οἷς ἢ διὰ Χριστοῦ γέγονε κάθαρσις ὡς ἐν πυρὶ τε
 καὶ ὕδατι. Βεβαπτίσμεθα γὰρ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ. Οὐκοῦν τὸ
 διακομίζεσθαι διὰ πυρός τε καὶ ὕδατος τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας συνει-
 λεγμένα, τὴν ἡμῶν ἀρτίως ὑποδηλοῖ κάθαρσιν, οὓς ὄντας ποτὲ πλου-
 25 τον ὥσπερ τινὰ διαβολικὸν ἑαυτῷ περιεποιήσατο Χριστός, εἰσελθὼν
 εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσας καὶ δήσας
 τὸν ἰσχυρόν. Εἰσελεύσεσθαι δὲ τότε μόλις εἰς τὴν παρεμβολήν τοὺς νε-
 νικηκότας ὁ Ἐλεάζαρ φησὶν, ὅταν ἀποπλύνειαν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ
 τὰ ἱμάτια, καὶ οὕτως ἔσεσθαι καθαρούς. Ἡ γὰρ τελεία κάθαρσις καὶ
 30 ρύπου παντὸς ἀπόθεσις, ἐν ἐσχάτοις ἔσται τῆς συντελείας καιροῖς,
 καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ἀναιρουμένης εἰσάπαν τῆς ἁμαρτίας, καὶ εἰς τὸ
 ἄνωθὲν τε καὶ πρεσβύτατον κάλλος τῆς ἀνθρώπου φύσεως ἀναφερο-
 μένης «Ἔσται γὰρ τότε», φησὶν, «ὁδὸς καθαρὰ, καὶ ὁδὸς ἁγία κληθή-
 σεται. Καὶ οὐ μὴ παρέλθῃ ἐκεῖνη οὐδεὶς ἀκάθαρτος, ἀλλὰ πορεύσον-

λή του νόμου τὴν ὁποία ἔδωσε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν χρυσό, τὸν ἄργυρο, τὸν χαλκό, τὸ σίδηρο, τὸ μολύβι καὶ τὸν κασίτερο καὶ κάθε ἄλλο ἀντικείμενο ποὺ ἀντέχει στὴ φωτιά, θὰ καθαριστεῖ βέβαια μὲ τὴ φωτιά, ἀλλὰ θὰ ἔξαγνισθεῖ καὶ μὲ τὸ νερὸ τοῦ ἔξαγνισμοῦ. Ὅλα ὅσα δὲν ἀντέχουν στὴ φωτιά θὰ περάσουν ἀπὸ τὸ νερὸ τοῦ ἔξαγνισμοῦ γιὰ νὰ καθαριστοῦν. Θὰ πλύνετε τὰ φορέματά σας τὴν ἑβδόμη ἡμέρα καὶ θὰ καθαριστεῖτε, καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ θὰ μπεῖτε στὸ στρατόπεδο»⁵¹.

Πρόσεξε ὅτι ὁ Μωυσῆς πρῶτος ὑπέδειξε στοὺς νικητὲς τὸν καιρὸ τοῦ καθαρισμοῦ, ὄχι ὅμως καὶ τὸν τρόπο. Ὁ νόμος δηλαδὴ ἔξαγγέλλει πρῶτος τὸν καιρὸ τῆς καθαρῆς μέσω τοῦ Χριστοῦ. Δεύτερος μετὰ τὸν Μωυσῆ μίλησε ὁ ἱερεὺς, δηλαδὴ ὁ Ἐλεάζαρ. Γιατὶ ὁ Χριστὸς δίνει τὴ διαταγὴ τοῦ μετὰ τὸν Μωυσῆ καὶ δὲν δηλώνει ἀκόμα τὸν καιρὸ τοῦ καθαρισμοῦ στοὺς γενναίους, γιατί αὐτὸς ἦταν ὁ καιρὸς, εἰσηγεῖται ὅμως τὸν τρόπο καὶ παρουσιάζει πιά τὸ ἴδιο τὸ μυστήριον, ἐρμηνεύοντας τὸν ἀκριβὴ σκοπὸ τοῦ νόμου. Διέταξε δηλαδὴ ὅσα σκεύη μπορούσαν ν' ἀντέξουν τὴ δύναμη τῆς φωτιᾶς, νὰ περάσουν ἀπὸ τὴ φωτιά, ὅσα ὅμως δὲν εἶχαν ἀντοχὴ φυσική, ἀλλὰ ἦταν ἀδύναμα καὶ ἦταν σὲ κατάσταση ποὺ εὐκόλα μπορούσαν νὰ ὑποστοῦν τὴν ὀλικὴ καταστροφή, ἐννοώντας τὰ φορέματα καὶ τὰ ἀντικείμενα ἀπὸ δέσμα καὶ ξύλο, νὰ περάσουν ἀπὸ νερὸ, γιατί μὲ τὰ σκεύη τὰ χρυσὰ καὶ ἀσημένια καὶ τὰ ἄλλα ὑπαινισσόταν ἐμᾶς, στοὺς ὁποίους ἔγινε ἡ καθαρὴ μέσω τοῦ Χριστοῦ σὰν μὲ φωτιά καὶ νερό. Γιατὶ ἔχομε βαπτιστεῖ μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ τὴ φωτιά⁵². Τὸ νὰ περάσουν λοιπὸν ἀπὸ φωτιά καὶ νερὸ ὅσα εἶχαν μαζευτεῖ ἀπὸ τὴ λαφυραγώγησιν ὑποδηλώνει τὴν πρόσφατη καθαρὴ μας, ποὺ, ἐνῶ ἡμασταν κάποτε πλοῦτος κατὰ κάποιον τρόπο διαβολικὸς, μᾶς ἔκανε δικούς του ὁ Χριστὸς, μπαίνοντας μέσα στὴν κατοικία τοῦ δυνατοῦ καὶ διαρπάζοντας τὰ σκεύη του καὶ δένοντας τὸν ἰσχυρό⁵³. Ὁ Ἐλεάζαρ λέγει νὰ μποῦν οἱ νικητὲς στὸ στρατόπεδο τότε μόνον, ὅταν πλύνουν τὰ φορέματά τους τὴν ἑβδόμη ἡμέρα καὶ γίνουν ἔτσι καθαροί. Ἡ τέλεια δηλαδὴ καθαρὴ καὶ τὸ πλῦσιμον κάθε ρύπου θὰ γίνῃ στοὺς ἔσχατους καιροὺς τῆς συντέλειαις, ὅπως εἶπα πρὶν λίγο, μὲ τὴν πλήρη κατάργησιν τῆς ἁμαρτίας καὶ τὴν ἐπαναφορὰ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως στὸ οὐράνιον καὶ ἀρχικώτατον κάλλος τῆς. Γιατὶ λέγει· «Θὰ ὑπάρξει τότε ὁδὸς καθαρὴ καὶ θὰ ὀνομαστῆ ὁδὸς ὀγία. Καὶ κανένας ἀκάθαρτος δὲν θὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκείνη, ἀλλὰ θὰ βαδίσουν σ' αὐτὴ οἱ λυτρωμένοι ἀπὸ τὸν Κύριον»⁵⁴. Ἡ ἀποσαφήνισιν λοιπὸν

ται ἐν αὐτῇ λελευτρωμένοι διὰ Κυρίου». Οἶμαι μὲν οὖν ἔγωγε τῆς σαφηνείας τὸν λόγον οὐκ ἔξω φέρεσθαι τοῦ σκοποῦ. Πλὴν, εἰ ἔλοιτό τις τὸ καὶ ἑτέρως χρῆναι νοεῖν, ἐκεῖνό φαμεν, τὸ ἐκάστου τῶν νενικηκότων σκεῦος, εἴτε χρυσοῦν εἴη τυχόν, εἴτε ἀργυροῦν, εἴτε καὶ ἐκ χαλκοῦ, 5 καὶ ἐξ ἑτέρας ὕλης πεποιημένον, διὰ πυρὸς ἰέναι προστέταχεν· ὡς γὰρ ὁ μακάριος γράφει Παῦλος, «Ἐκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει». Προστέταχε δὲ καὶ δι' ὕδατος ἔρχεσθαι τινα· δοκιμάζεσθαι γὰρ οὐχ ἑτέρως, ὁ τῆς ψαλμωδίας ἡμῖν ὑπαινίττεται λόγος, τὰς τῶν ἁγίων ψυχάς, πλὴν ὅτι κατὰ τοιούσδε τινὰς τρόπους. Καὶ γοῦν ὁ 10 Δαβὶδ ἔψαλλεν, ὅτι «Ἐδοκίμασας ἡμᾶς, ὦ Θεός, ἐτύρωσας ἡμᾶς, ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον· διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχήν.

ΠΑΛΛ. Ἄλλ', ὦ γενναῖε, φαῖεν ἂν ἴσως ἡμῖν οἱ φιλομαθέστεροι· τὸ μὲν γὰρ ὅπως τοῖς Μαδιθηναίοις παρετάξαντό ποτε καὶ νενικήκα- 15 σιν οἱ ἐξαιρεγμένοι, τίνα τε τρόπον τὸν ἐκ τοῦ πολέμου διεσμῆξαντο μολυσμόν, διαρκῶς ἡμῖν ὁ λόγος ἐκδέδειχε· καιρὸς δὲ ἤδη πληροφορεῖν, εἰ καὶ μέτοχοι κατὰ τὸ ἀληθές τῆς τῶν ἀνδριζομένων εὐτολμίας ἐσόμεθα, καὶ συμμεθέξομεν αὐτοῖς τῶν κατορθωμάτων, καίτοι τὸ εἰσάπαν ἰσοστατοῦν οὐκ ἔχοντος ἐν ἀρετῇ, μειονεκτούμενοι δὲ πως τῆς 20 ἐκείνων εὐψυχίας. Ταυτὶ γὰρ ἡμῖν ὁ σὸς ὑπισχνεῖται λόγος.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν ἀγχου̅ τέ ἐστι καὶ γείτων εὐθύς ὁ ἐπὶ τῷδε νόμος, ἐναργεστάτην εὐ̅ μάλα τὴν ἀπόδειξιν ἔχων, καὶ οὐκ ἀνάντη τὴν προσβολήν· «Καὶ ἐλάλησε Κύριος», φησί, «πρὸς Μωσῆν, λέγων· Λάβε τὸ κεφάλαιον τῶν σκύλων τῆς αἰχμαλωσίας ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους, 25 σὺ καὶ Ἐλεάζαρ ὁ ἱερεὺς, καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν πατριῶν τῆς συναγωγῆς, καὶ διελεῖτε τὰ σκύλα ἀνὰ μέσον τῶν πολεμιστῶν τῶν ἐκπεπορευμένων εἰς παράταξιν, καὶ ἀνὰ μέσον πάσης τῆς συναγωγῆς, καὶ ἀφελεῖτε τὸ τέλος Κυρίῳ, παρὰ τῶν ἀνθρώπων τῶν πολεμιστῶν τῶν ἐκπεπορευομένων εἰς τὴν παράταξιν, μίαν ψυχὴν ἀπὸ πεντακοσίων. Ἄπὸ 30 τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ τῶν κτηνῶν καὶ ἀπὸ τῶν βοῶν καὶ ἀπὸ τῶν προβάτων καὶ ἀπὸ τῶν ὄνων καὶ ἀπὸ τοῦ ἡμίσου αὐτῶν λήψεσθε· καὶ δώσεις Ἐλεάζαρ τῷ ἱερεῖ τὰς ἀπαρχὰς Κυρίου, καὶ ἀπὸ τοῦ ἡμίσου τοῦ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ λήψη ἓνα ἀπὸ τῶν πενήκοντα, ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ τῶν βοῶν καὶ ἀπὸ τῶν προβάτων καὶ ἀπὸ τῶν ὄνων καὶ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ δώσεις αὐτὰ τοῖς Λευῖταις τοῖς φυλάσσουσι τὰς φυλακὰς ἐν τῇ σκηνῇ Κυρίου. Καὶ ἐποίησε Μωσῆς καὶ Ἐλε-

τοῦ λόγου δὲν εἶναι, νομίζω, ἔξω ἀπὸ τὸν σκοπὸ μας. Ἐάν ὅμως θὰ προτιμοῦσε κάποιος καὶ μιὰ ἄλλη ἐρμηνεία, θὰ ποῦμε αὐτό· τὸ σκεῦος καθενὸς ἀπὸ τοὺς νικητὲς εἴτε ἦταν χρυσοῦ εἴτε ἀσημένιο εἴτε χάλκινο εἴτε ἀπὸ ἄλλο ὑλικό, διέταξε νὰ περάσει ἀπὸ τὴ φωτιά· ὅπως δηλαδὴ γράφει ὁ μακάριος Παῦλος· «Τὴν ποιότητα τοῦ ἔργου τοῦ καθενὸς θὰ τὴ δοκιμάσει ἡ φωτιά»⁵⁵. Ἐδωσε διαταγὴ νὰ περνᾷ κάποιος καὶ ἀπὸ τὸ νερό. Ὁ Ψαλμωδὸς ὑπαινίσσεται ὅτι δὲν δοκιμάζονται ἀλλιῶς οἱ ψυχὲς τῶν ἁγίων, παρὰ μονάχα μὲ αὐτοὺς τοὺς τρόπους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Δαβὶδ ἔψαλλε· «Μᾶς δοκίμασες ἐσὺ ὁ Θεὸς μας, μᾶς θέρμανες ὅπως θερμαίνεται τὸ ἀσήμι· περάσαμε σὰν μέσα ἀπὸ φωτιά καὶ νερό, καὶ μᾶς ἔβγαλες σὲ τόπο ἀναψυχῆς»⁵⁶.

ΠΑΛΛ. Ἄλλά, γενναῖε μου, θὰ μᾶς ποῦν ἴσως οἱ πολὺ φιλομαθεῖς· Τὸ πῶς παρατάχθηκαν ἀπέναντι τοὺς Μαδιανίτες οἱ διαλεγμένοι πολεμιστὲς καὶ πῶς νίκησαν καὶ μὲ ποιὸν τρόπο ξέπλυναν τὸν μολυσμὸ τοῦ πολέμου μᾶς τὸ ἔδειξε ὅπωςδὴποτε ἡ συζήτηση ἐπαρκῶς. Τώρα εἶναι καιρὸς νὰ πληροφορηθοῦμε ἂν θὰ γίνουμε ἀληθινὰ μέτοχοι τῆς τόλμης τῶν γενναίων πολεμιστῶν καὶ ἂν θὰ συμμετάσχομε στὰ κατορθώματά τους, ἂν καὶ βέβαια δὲν ἔχομε τὴν ὀριστικὴ ἰσοβαθμία στὴν ἀρετὴ, ὑστερώντας κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ ἐκείνους στὴν εὐψυχία. Αὐτὰ μᾶς ὑπόκειται ὁ λόγος σου.

ΚΥΡ. Νά, εἶναι ἐδῶ δίπλα καὶ γειτονεύει ἄμεσα ὁ νόμος μ' αὐτὸ καὶ ἔχει πεντακάθαρη τὴν ἀπόδειξη καὶ ὄχι δύσκολη τὴν κατανόηση. Γιατὶ λέγει· «Καὶ ὁ Κύριος μίλησε στὸν Μωυσῆ καὶ τοῦ εἶπε· Πάρε τὸ σύνολο τῶν λαφύρων ἀπὸ ἄνθρωπο ὡς τὰ ζῶα, ἐσὺ καὶ ὁ Ἐλεάζαρ ὁ ἱερεὺς καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πατριῶν τῆς συναγωγῆς, καὶ μοιράσετε τὰ λάφυρα ἕνα μέρος στοὺς πολεμιστὲς ποὺ πῆραν μέρος στὴ μάχη, καὶ ἕνα ἄλλο σ' ὅλη τὴ συναγωγή, καὶ ἀφαιρέσετε τὸ δικαίωμα τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοὺς πολεμιστὲς ποὺ ἔλαβαν μέρος στὴ μάχη, μιὰ ψυχὴ μέσα ἀπὸ τὶς πεντακόσιες. Θὰ πάρετε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα καὶ ἀπὸ τὰ μοσχάρια καὶ ἀπὸ τὰ πρόβατα καὶ ἀπὸ τοὺς ὄνους, τὸ μισὸ ἀπὸ ὅλα. Καὶ θὰ δώσεις στὸν Ἐλεάζαρ τὸν ἀρχιερεῖα τὶς ἀπαρχὲς τοῦ Κυρίου, καὶ ἀπὸ τὸ μισὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν θὰ λάβεις ἕνα ἀπὸ πενήντα, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ τὰ βόδια, ἀπὸ τὰ πρόβατα, ἀπὸ τοὺς ὄνους, ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα, καὶ θὰ τὰ δώσεις στοὺς Λευῖτες ποὺ φυλάγουν φρουροὶ στὴ σκηνὴ τοῦ Κυρίου. Καὶ ἔκαναν ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς Ἐλεάζαρ, ὅπως τοὺς ζήτησε ὁ

55. Α' Κορ. 3, 13.

56. Ψαλμ. 65, 10-12.

άζαο ὁ ἱερεὺς, καθὰ συνέταξε Κύριος τῷ Μωσῆ». Διεπεραίνεται γὰρ εὐθύς τὸ θεῖον χρησιμώδημα, λεπτήσ τε καὶ ἀκριβοῦς γενομένης τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν σκύλων καὶ τῆς ἐν ἡμίσει διανομῆς, καὶ ἀποδοθέντων τῶν ἀφαιρεμάτων, ἥτοι τῶν ἀπαρχῶν Κυρίου, τῷ ἱερεὶ τῷ Ἐλεάζαο, φημί, καὶ τοῖς ἐκ φυλῆς Λευῖ. ³ Ἀρά σοι λήθης ἀμείνων ὁ νοῦς καὶ εἰς ὅπερ ἔφαμεν ἐν ἀρχαῖς ἀναθεῖν εὐσθενής;

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖον;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ δὴ χιλίους τοὺς ἀφ' ἐκάστης φυλῆς εἰς τὴν τοῦ πολέμου συγκεκομίσθαι χρεῖαν ὁ ἱερὸς ἔφη λόγος;

10 ΠΑΛΛ. Ἔφη γὰρ οὖν.

ΚΥΡ. Τὴν δέ γε τοῦ μέρους λαμπρότητα καὶ εὐδοκίμησιν εἰς ὄλον ἤξειν τὸ πλήρωμα, σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς ἐλέγομεν, ἡμερότητός τε καὶ φιλανθρωπίας Θεοῦ καὶ τοῦτο ἐφ' ἡμῖν εὖ μάλα διοικουμένης, ἵν' ὡσπερ ἐνὸς εὐοσμοτάτου θυμιάματος, ἐκ διαφόρων ειδῶν πεποιημέ-

15 νου, μία τις ἢ πάντων εὐωδία λοιπὸν ἀναφέρεται τῷ Θεῷ, καὶ τῷ λίαν εὐδοκμιωτάτῳ συγκαταλαμπρύνειτό πως τὸ μὴ οὕτως εὐδοκμιοῦν.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές. Ταυτί γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος ἐκβασανίζειν ἤθελε.

ΚΥΡ. Ἄθρει δὴ οὖν ἀπημφιεσμένως ταῦτα τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ νομοθετοῦντα Θεόν· οἱ μὲν γὰρ ἀπόλεκτοι χίλιοι κατὰ φυλὴν κατεστρα-

20 τεύοντο τῶν Μαδιθηναίων, καὶ τὸ νικᾶν, οἴμαί που, πόνῳ καὶ ἰδρωτί κερδαίνοντες, διενείμαντο τὰ ἐκ τοῦ πολέμου συνειλεγμένα πρὸς πᾶσαν εὐθύς τὴν συναγωγὴν, καὶ τοῖς τῶν ἀνδριζομένων κατορθώμασιν ἢ ἑτέρα πληθὺς κατεσεμνύνετο· «Διελεῖτε γάρ», φησί, «τὰ σκύλα, σὺ καὶ Ἐλεάζαο ὁ ἱερεὺς, καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν πατριῶν τῆς συναγωγῆς

25 καὶ διελεῖτε τὰ σκύλα ἀναμέσον τῶν πολεμιστῶν τῶν ἐμπορευομένων εἰς τὴν παράταξιν, καὶ ἀνὰ μέσον τῆς συναγωγῆς». Ὅτι γὰρ συνευδοκίμησει τοῖς ἄγαν ἐξειλεγμένοις καὶ περιφανεστέροις τὸ βραχύ τι καταδεές, καὶ κατόπιν ἰὸν τῆς ἐκείνων μεγαλοφυΐας, ὑπεσημαίνεται ὅπως καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Ἀπαριθμησάμενος γὰρ τῶν ἀρχαιοτέρων

30 ἀγίων τοὺς διὰ πίστεως εὐδοκμιηκότας καὶ οἷς ἢ δόξα περιφανής, ἀπὸ γε τῆς εἰς Θεὸν ἀκριβοῦς εὐσεβείας «Κατὰ πίστιν», φησὶν, «ἀπέθανον οὗτοι πάντες, καὶ οὐκ ἐκομίσαντο τὰς ἐπαγγελίας, τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν».

57. Ἄριθμ. 31, 25-31.

58. Ἄριθμ. 31, 26-27.

59. Ἐβρ. 11, 39.

Κύριος»⁵⁷. Πραγματικά ἐκτελέστηκε ἀμέσως ἡ θεία διαταγή, καὶ ἔγινε λεπτομερῆς καὶ ἀκριβῆς ἡ ἀπαρίθμηση τῶν λαφύρων καὶ ἡ ἀπό μισοῦ διανομή, καὶ ἀποδόθηκαν ὅσα ἀφαιρέθηκαν, δηλαδή οἱ ἀπαρχές τοῦ Κυρίου, στὸν ἱερέα Ἐλεάζαρ, ἐννοῶ καὶ στὰ μέλη τῆς φυλῆς Λευῖ. " Ἄραγε ὁ νοῦς σου ἔχει δύναμη ἀνώτερη ἀπὸ τὴ λήθη καὶ μπορεῖ ν' ἀνατρέξει σὲ ἐκεῖνο ποὺ εἶπαμε στὴν ἀρχή;

ΠΑΛΛ. Ποιὸ ἐννοεῖς;

ΚΥΡ. Δὲν εἶπε δηλαδή ὁ ἱερός λόγος ὅτι εἶχαν συγκεντρωθεῖ χίλιοι ἀπὸ κάθε φυλὴ γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ πολέμου;

ΠΑΛΛ. Βέβαια τὸ εἶπε.

ΚΥΡ. Καὶ λέγαμε καθαρὰ καὶ ξάστερα ὅτι ἡ λαμπρότητα καὶ ἡ εὐδοκίμηση τῶν ἐπὶ μέρος θὰ καλύψει ὅλο τὸ πλήρωμα καὶ ὅτι θὰ τὸ ρυθμίζει καὶ αὐτὸ πολὺ καλὰ γιὰ μᾶς ἡ ἀγαθοσύνη καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ὥστε, ὅπως ἀπὸ ἓνα μοσχοβολημένο θυμίαμα, μίγμα διάφορων εἰδῶν, ἀνεβαίνει πρὸς τὸν Θεὸ μίᾳ εὐωδία ὅλων, ἔτσι μαζὶ μ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι εὐδοκιμότατοι στὴν ἀρετὴ νὰ δέχεται μιὰ κάποια λαμπρότητα καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει καὶ τόση εὐδοκίμηση.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια. Γιατὶ αὐτὸ ἤθελε ὁ διάλογός μας νὰ διασαφηνίσει.

ΚΥΡ. Πρόσεχε λοιπὸν πῶς ὁ Θεὸς νομοθετεῖ τὸ πράγμα ἀπροκάλυπτα γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες· οἱ χίλιοι διαλεχτοὶ κατὰ φυλὴ ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῶν Μαδιανιτῶν, καὶ ἐνῶ κέρδισαν, φαντάζομαι, τὴ νίκη μὲ κόπο καὶ ἰδρώτα, μοίρασαν ὅσα εἶχαν μαζέψει ἀπὸ τὸν πόλεμο ἀμέσως στὸ σύνολο τοῦ λαοῦ, καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος ὑπερηφανευόταν γιὰ τὰ κατορθώματα τῶν γενναίων του. Γιατὶ λέγει· «Μοιράσετε τὰ λάφυρα, ἐσὺ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς Ἐλεάζαρ καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν πατριῶν τοῦ λαοῦ. Καὶ νὰ μοιράσετε τὰ λάφυρα ἓνα μέρος στοὺς πολεμιστὲς ποὺ ἔλαβαν μέρος στὸν πόλεμο, καὶ ἓνα μέρος σὲ ὅλον τὸν λαό»⁵⁸. " Ὅτι βέβαια θὰ μοιραστεῖ τὴ δόξα τῶν πάρα πολὺ ἐκλεκτῶν καὶ λαμπρῶν καὶ τὸ κάπως κατώτερο τμήμα ποὺ ἀκολουθεῖ πίσω ἀπὸ τὴ μεγαλοσύνη ἐκείνων, τὸ δήλωσε κατὰ κάποιο τρόπο καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Πράγματι, ἀφοῦ ἀπαρίθμησε ὅσους ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἀγίους εἶχαν διακριθεῖ μὲ τὴν πίστη τους καὶ τῶν ὁποίων ἦταν πασίγνωστη ἡ δόξα ἀπὸ τὴν ἀκριβὴ εὐσέβειά τους πρὸς τὸν Θεό, λέγει· « Ἀπὸ πίστη πέθαναν ὅλοι αὐτοὶ καὶ δὲν ἔλαβαν ὅτι τοὺς ὑποσχέθηκε ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος εἶχε προβλέψει κάτι καλύτερο γιὰ μᾶς, ὥστε νὰ μὴ φτάσουν ἐκεῖνοι στὴν τελειότητα χωρὶς ἐμᾶς»⁵⁹. Καὶ σὲ

Ἐπιστέλλει δὲ καὶ ἑτέροις· «Ἦδη τετελειωμένοι ἐστέ· χωρὶς ἡμῶν ἐδασιλεύσατε, καὶ ὠφελόν γε ἐδασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν». Ὁραῖς ὅπως συντελειωθήσονται τοῖς ἐν τέλει, καὶ οἱ τάξιν ἔχοντες τὴν καταδεᾶ, καὶ συννευλογοῦνται τοῖς ἐξειλεγμένοις οἱ μὴ κατ' 5 αὐτοῦς εὐσθενεῖς; Ψάλλει δέ που καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Εὐλόγημένοι ὑμεῖς τῷ Κυρίῳ, τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· εὐλόγησε Κύριος τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, εὐλόγησε Κύριος τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, εὐλόγησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν, τοὺς μικροὺς μετὰ τῶν μεγάλων». Συννευλογοῦνται τοῖς μεγάλοις οἱ καλούμενοι μικροί, ἐν ρώμῃ μὲν 10 ἐπανχεῖν οὐκ ἔχοντες ἴση, καὶ ταῖς εἰς τὸ χρῆναι τληπαθεῖν ἠττώμενοι προθυμίαις, ζήλω δὲ τάχα καὶ πίστει παρισσούμενοι, καὶ ταῖς κατὰ δύναμιν εὐσθενείαις Χριστὸν εὐφραίνοντες. Καὶ τύπος ἂν εἶεν Μωσῆς τε καὶ Ἐλεάζαρ ἐνὸς τοῦ ἀρχιερέως τε καὶ νομοθέτου Χριστοῦ, διανεμόντος τῷ λαῷ τὰ σκῦλα, συμπαραεστηκότων ἀγγέλων ἀγίων, ὧν καὶ τύπος 15 εἶεν ἂν οἱ ἄρχοντες τῶν πατριῶν τῆς συναγωγῆς. Ἦ οὐκ εἶναι φῆς πολλοὺς ἐπὶ γῆς τῶν ἀγίων ἀγγέλων, παρὰ Θεοῦ τεταγμένους, εἷς γε τὸ δεῖν τοῖς πεπιστευκόσιν ἐπικουρεῖν, καὶ οἴονεϊ καθηγεῖσθαι λαῶν;

ΠΑΛΛ. Φημί· πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Ἦξειν ἀπ' οὐρανοῦ προσδοκᾶται Χριστὸς μετὰ τῶν ἀγίων 20 ἀγγέλων, καὶ καθιεῖται μὲν ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, διανεμεῖται δὲ ἐκάστω τὰ αὐτῷ πρόποντα γέρα, καὶ ἀναλόγως τοῖς κατορθώμασι τὰς τιμὰς· τοιγάρτοι καὶ ὁ σοφὸς ἡμῖν Ἡσαΐας περὶ Χριστοῦ φησι· «Διὰ τοῦτο αὐτὸς κυριεύσει πολλῶν, καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκῦλα, ἀνθ' ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἢ ψυχὴ αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη». 25 Ἐν Χριστῷ τοιγαροῦν ἢ τῶν ἀγαθῶν διανεμήσεις, ὡς ἐν Μωσῇ τε καὶ Ἐλεάζαρ ἐκτυπουμένων. Νομοθέτης γὰρ ἐν ταυτῷ καὶ ἀρχιερεὺς ὁ Χριστός.

ΠΑΛΛ. Ἦριστα ἔφης.

ΚΥΡ. Τίς δὲ δὴ καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ διανείμασθαι τρόπος, ἄρ' οὐχὶ 30 θαυμάζειν ἄξιον;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν. Ἐν ἴση γὰρ μοῖρα τετίμηται τῷ μαχίμῳ τὸ ἥρομον.

ΚΥΡ. Οὐκ ἴση μὲν οὖν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, κἂν εἰ τὴν τοῦ παντός

ἄλλους πάλι γράφει· «Ἦδη φτάσατε στήν τελειότητα· χωρίς ἡμᾶς γίνατε βασιλεῖς, καί μακάρι νά εἶχατε γίνει βασιλεῖς, γιά νά γίνομε καί ἡμεῖς μαζί μέ σᾶς βασιλεῖς»⁶⁰. Βλέπεις ὅτι θά φτάσουν μαζί μέ τούς ἄρχοντες στήν τελειότητα καί ὅσοι εἶναι σέ κατώτερη τάξη καί δοξάζονται μαζί μέ τούς ἐπιλεγμένους καί αὐτοὶ πού δέν ἔχουν τήν ἴδια δύναμη μ' αὐτούς; Ψάλλει ἐπίσης κάπου καί ὁ θεσπέσιος Δαβίδ· «Εἶστε εὐλογημένοι ἀπό τόν Κύριο πού ἔκανε τόν οὐρανὸ καί τή γῆ. Εὐλόγησε ὁ Κύριος τόν οἶκο τοῦ Ἰσραήλ. Εὐλόγησε ὁ Κύριος ὅσους τόν φοβοῦνται, τούς μικροὺς μαζί μέ τούς μεγάλους»⁶¹. Οἱ καλούμενοι μικροὶ εὐλογοῦνται μαζί μέ τούς μεγάλους, χωρίς νά μποροῦν νά καυχηθοῦν γιά ἴση δύναμη, ἀλλά ὑπολείπονται στήν προθυμία νά ὑποφέρουν πόνους, ἐνῶ ἐξισώνονται κάπως στὸν ζῆλο καί τήν πίστη καί μέ τίς δυνατότητες ἀντοχῆς πού ἔχουν εὐφραίνουν τόν Χριστό. Καί θά μποροῦσαν νά εἶναι οἱ δύο, ὁ Μωυσῆς καί ὁ Ἐλεάζαρ, τύπος τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ, πού εἶναι ἀρχιερεὺς καί νομοθέτης, πού μοιράζει στὸν λαὸ τὰ λάφυρα, ἐνῶ συμπαραστέκονται ἅγιοι ἄγγελοι, τῶν ὁποίων τύπος μπορεῖ νά εἶναι οἱ ἄρχοντες τῶν πατριῶν τοῦ λαοῦ. Ἦ νομίζεις ὅτι δέν εἶναι στή γῆ πολλοὶ ἀπὸ τούς ἁγίους ἀγγέλους, ὀρισμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ σὺ νά βοηθοῦν ἐκείνους πού ἔχουν πιστέψει καί κατὰ κάποιον τρόπο νά εἶναι ἡγέτες τῶν λαῶν;

ΠΑΛΛ. Τὸ δέχομαι, πῶς ὄχι;

ΚΥΡ. Ἔχομε τὴν προσδοκία ὅτι θά ἔρθει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ Χριστὸς μαζί μέ τούς ἁγίους ἀγγέλους καί ἀφοῦ καθίσει στὸν θρόνον τῆς δόξης του, θά μοιράσει στὸν καθένα τὰ βραβεῖα πού τοῦ πρόπον καί τίς τιμὲς ἀνάλογα μέ τὰ κατορθώματά τους. Γι' αὐτὸ καί ὁ σοφὸς Ἡσαΐας μᾶς λέγει γιά τὸν Χριστό· «Γι' αὐτὸ θά γίνει Κύριος πολλῶν καί θά μοιράσει τὰ λάφυρα τῶν ἰσχυρῶν, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ του παραδόθηκε στὸν θάνατο καί λογαριάστηκε μαζί μέ τούς ἀνόμους»⁶². Ἡ ἀπονομὴ λοιπὸν τῶν βραβείων γίνεται ἀπὸ τὸν Χριστό, ὅπως εἰκονίζεται ἀπὸ τὸν Μωυσῆ καί τὸν Ἐλεάζαρ. Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶναι ταυτόχρονα νομοθέτης καί ἀρχιερεὺς.

ΠΑΛΛ. Τὸ διατύπωσε ἀριστα.

ΚΥΡ. Τί λοιπόν; αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς διανομῆς δέν εἶναι τάχα ἄξιος θαυμασμοῦ;

ΠΑΛΛ. Καί πάρα πολύ. Γιατὶ ἔχουν τιμηθεῖ μέ ἴσο μερίδιο αὐτοὶ πού μένουν σὲ ἀνάπαυση, μ' ἐκείνους πού παίρνουν μέρος στή μάχη.

ΚΥΡ. Ὁχι βέβαια μέ ἴσο μερίδιο· ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ αὐτὸ, ἔστω καί

ἡμίσειαν ἔχη τὸ μάχμιον, τὴν δὲ ἑτέραν ἡμίσειαν ἢ πᾶσα συναγωγή· σύμπας μὲν γὰρ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ὁ ἀριθμὸς εἰς ἑξακοσίας χιλιάδας ἦν, καὶ πεντακοσίους πεντήκοντα πρὸς τρισχιλίους, ἀνά μέρους οὔσης καὶ ἐξηρημένης τοῦ καταλόγου τῆς ἱερατευοῦσης φυλῆς. Πληθὺς δὲ ἦν 5 μαχμωτάτη, χίλιοι κατὰ φυλήν. Ἐν ἴσῳ δὴ οὖν διαμοιρηθέντων τῶν σκύλων καὶ τὴν τοῦ παντὸς ἡμίσειαν ἑκατέρας λαχούσης πληθύος, ἐν πολλῷ πλείονι τοῖς ἐλάττωσιν, αἱ τιμαί, καὶ οὐχὶ τοῖς πλείοσι καὶ ὑπερ-
κεμμένοις ἐν ἀριθμῷ. Οὐκοῦν ἦτις ποτέ ἐστίν ἢ παντὶ τῷ λαῷ δοθησο-
μένη δόξα κατὰ καιρούς, καὶ τῆς οὐρανίου δωρεᾶς τὸ μέτρον, ταύτης
10 ἢ ἀκριβοῦς οἶονεὶ πως ἡμίσεια τοῖς ἐξελεγμένοις ἀπονεμηθήσεται, καὶ
τῆς θείας ἐπισκέψεως ἀξίους ὄντας ἑαυτοὺς ἀποφαίνουσι· τῆς δὲ ἑτέ-
ρας ἡμισείας τῷ παντὶ πλήθει δοθησομένης, καίτοι πλεονεκτοῦντι το-
σοῦτον ἐν ἀριθμῷ· «Πολλοὶ γὰρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί». Συνί-
ης. Βαθὺς γὰρ ὁ λόγος.

15 ΠΑΛΛ. Συνίημι. Εἰ γὰρ καὶ μέτοχοι τῆς τῶν ἁγίων ἐσόμεθα δό-
ξης, ἀλλ' οὖν ἐν μείοσιν ἢ κατ' αὐτούς· τουτὶ γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος ὁ σὸς
οὐκ ἀμυδρῶς ὑπαινίττεται.

ΚΥΡ. Ὁρθῶς ἔφησ. Θεὰ δὲ δὴ πρὸς τούτοις ἕτερον, δι' οὗ μάλιστα
τῶν ἀνδριζομένων τὴν εἰς Θεὸν παρρησίαν εὐκόλον ἰδεῖν.

20 ΠΑΛΛ. Τὸ τί δὲ φῆς;

ΚΥΡ. Τὰς μὲν γὰρ δυοκαίδεκα χιλιάδας τῶν πολεμιστῶν, ἀπὸ τῆς
τοῦ παντὸς ἡμισείας τῆς ἐκνεμηθείσης αὐτοῖς προσκομίζειν προστέτα-
χε τῷ ἀρχιερεῖ μίαν κεφαλὴν ἀπὸ πεντακοσίων, ἐν τε τοῖς ἀνθρώποις
καὶ ἐν τοῖς κτήνεσι· καὶ τοῦτο ἦν αὐτοῖς τῷ Κυρίῳ τὸ τέλος. Πληθύν γε
25 μὴν τὴν ἑτέραν, μίαν ψυχὴν ἀπὸ πεντήκοντα τῆ ἱερᾶ φυλῆ καταθέσθαι
δεῖν ἐδικαίωσε Κύριος. Ἀνατυποῦντος δὲ πάλιν ἡμῖν τοῦ Ἐλεάζαο
ἐφ' ἑαυτῷ, τὸν ἕνα τε καὶ μόνον ἀληθῶς ἀρχιερέα, τουτέστι Χριστόν,
ἐξαιρέτως καὶ ἀληθῶς καὶ οἶονεὶ πως αὐτῷ κατὰ πρόσωπον ἰδικῶς,
ἀνακείσεται τῶν ἐξελεγμένων ἢ δωροφορία· αὐτῷ γὰρ προσάγουσι,
30 μεσολαβοῦντος οὐδενός· ὃ δὴ καὶ ἔδρων οἱ μακάριοι μαθηταί, δρῶσι
δὲ ἔτι καὶ νῦν οἱ λαῶν ἡγούμενοι, τοὺς ἐπὶ τῷ θείῳ κηρύγματι πόνους
ἰδικὸν ἀνάθημα ποιούμενοι τῷ Χριστῷ· ἢ δὲ ἕτερα τῶν εὐδοκμοούντων
πληθὺς ποιεῖται μὲν τὰς δωροφορίας εἰς δόξαν Χριστοῦ, πλὴν διὰ
μέσον, κεμένων ἁγίων, ὡς ἔν γε τῆ ἱερᾶ φυλῆ νοουμένων· εἴρηται γὰρ·
«Γένος ἐκλεκτόν, βασιλείον ἱεράτευμα». Οὐκοῦν διὰ μέσων ἁγίων ἢ
εἰς Θεὸν αἰδῶς καὶ τὸ σέβας αὐτῶν, καρποφορούντων μὲν, οὐ μὴν

ἂν οἱ πολεμιστὲς ἔχουν τὰ μισὰ λάφυρα καὶ τὰ ἄλλα μισὰ τὸ σύνολο τοῦ λαοῦ. Γιατὶ ὅλοι οἱ Ἰσραηλίτες ἦταν ἑξακόσιες χιλιάδες, καὶ τρεῖς χιλιάδες πεντακόσιοι πενήντα χωρίζονται καὶ ἔξαιροῦνται ἀπὸ τὸν κατάλογο τῆς φυλῆς πού ἱεράτευε. Τὸ μάχιμο πλῆθος ἦταν χίλιοι κατὰ φυλῆ. Ἄν μοιράζονταν λοιπὸν τὰ λάφυρα ἑξίσου, καὶ καθὲ μέρος ἔπαιρνε τὸ μισὸ ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν λαφύρων, ἢ τιμὴ θὰ ἦταν πολὺ περισσότερη στοὺς λιγότερους, καὶ ὄχι στοὺς περισσότερους καὶ ἀνώτερους στὸν ἀριθμὸ. Ἐπομένως ὅποια καὶ ἂν εἶναι ἡ δόξα πού θὰ δοθεῖ κατὰ καιροὺς σὲ ὅλο τὸν λαὸ καὶ τὸ μέτρο τῆς οὐράνιας δωρεᾶς, τὸ ἀκριβῶς μισὸ ἀπὸ αὐτὴ θ' ἀπονεμηθεῖ στοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ σ' αὐτοὺς πού ἀποδεικνύουν τὸν ἑαυτό τους ἄξιο νὰ τοὺς ἐπισκεφθεῖ ὁ Θεός. Τὸ ἄλλο μισὸ ἀπὸ αὐτὴ θὰ δοθεῖ στὸ πλῆθος, ἂν καὶ βέβαια ὑπερτερεῖ τόσο πολὺ στὸν ἀριθμὸ. Γιατὶ λέγει· «Πολλοὶ εἶναι οἱ καλεσμένοι, οἱ ἐκλεκτοὶ ὅμως εἶναι λίγοι»⁶³. Τὸ ἐννοεῖς; Γιατὶ ὁ λόγος εἶναι βαθύς.

ΠΑΛΛ. Τὸ καταλαβαίνω. Ἄκόμα καὶ ἂν γίνομε μέτοχοι τῆς δόξας τῶν ἁγίων, θ' ἀπολαύσομε λιγότερη ἀπὸ αὐτούς. Γιατὶ αὐτὸ θέλει νὰ μᾶς πεῖ μὲ πολλὴ σαφήνεια ὁ λόγος σου.

ΚΥΡ. Τὸ εἶπες ὀρθά. Κοίταξε τώρα κάποιον ἄλλο, μὲ τὸ ὅποιο εἶναι εὐκόλο νὰ δοῦμε τὴν παρησιᾶ τῶν γενναίων πρὸς τὸν Θεό.

ΠΑΛΛ. Ποιὸ θέλεις νὰ πεῖς;

ΚΥΡ. Οἱ δώδεκα χιλιάδες τῶν πολεμιστῶν πρόσταξε νὰ προσκομίσουν στὸν ἀρχιερεᾶ ἀπὸ τὰ μισὰ λάφυρα πού τοὺς δόθηκαν ἓνα ἀνὰ πεντακόσιους, ἄνθρωπο ἢ ζῶο. Καὶ αὐτὸ ἦταν ἡ προσφορὰ τους στὸν Θεό. Τὸ ἄλλο πλῆθος ἓνα γιὰ καθὲ πενήντα ἔκρινε ὁ Κύριος δίκαιο νὰ προσφερθεῖ στὴν ἱερὴ φυλῆ. Ἔδινε πάλι ὁ Ἐλεάζαρο μὲ τὸν ἑαυτό του τὸν τύπο τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ ἱερέα, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ, ἑξαιρέτα καὶ ἀληθινὰ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο προσωπικὸ καὶ εἰδικό, ὅτι σ' αὐτὸν θὰ προσφερθοῦν τὰ δῶρα τῶν ἐκλεκτῶν. Γιατὶ τὰ προσφέρουν στὸν ἴδιο, χωρὶς νὰ μεσολαβεῖ κανένας. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκαναν καὶ οἱ μακάριοι μαθητὲς, καὶ κάνουν καὶ τώρα οἱ ὀδηγοὶ τῶν λαῶν, κάνοντας δικό του ἀφιέρωμα στὸν Χριστὸ τοὺς κόπους τους μὲ τὸ θεῖο κήρυγμα. Τὸ ἄλλο πλῆθος ἐκείνων πού εὐδοκιμοῦν προσφέρει δῶρα στὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ μέσω ἁγίων, ὅπως ἀφήνει νὰ ἐννοήσομε ἡ ἱερὴ φυλῆ. Γιατὶ ἐχει λεχθεῖ· «Ἰενία ἐκλεκτῆ, βασιλικὸ Ἰσραεὶο»⁶⁴. Μέσω λοιπὸν τῶν ἁγίων προσφέρεται στὸν Θεὸ ἡ σινατολὴ καὶ ὁ σεβασμὸς, πού κατοποφο-

63. Ματθ. 20, 16.

64. Α' Πέτρο. 2, 9.

ἀνήκουσαν ἰδικῶς τῷ προσώπῳ Χριστοῦ ποιουμένων τὴν δωροφο-
 ρίαν. Ὅποῖόν τι κατορθοῦν ἐσπούδαζον οἱ τὰς καλουμένας λογίας
 συμφέροντες, καὶ διακονίας πέμποντες τοῖς ἁγίοις ἐν Ἱερουσαλήμ, ἢ
 καὶ δι' ἡστινοσοῦν ἐτέρας θεραπείας ἀνακτώμενοι τοὺς ἀνακειμένους
 5 Θεῷ. Ἴδικόν οὖν ἀνάθημα τῷ Θεῷ, τῶν ἐκπρεπεστέρων τὰ δῶρα: διὰ
 μέσων δ' ὥσπερ ἁγίων, καὶ ὡς ἐν δευτέρᾳ τάξει, καὶ ἢ τῶν ὑποδεεστέ-
 ρων. Καὶ οἱ μὲν ἀπὸ πεντακοσίων μίαν προσάγουσι ψυχὴν, οἱ δὲ ἀπὸ
 πενήκοντα: ἐν ἐλάττωσι γὰρ ὀφλήμασι τὸ εὐδοκμοῦν, διὸ καὶ μείων ἢ
 προσφορά: ἐν πολλῷ δὲ πλείοσι τὸ ὑποδεές, διὸ καὶ ἐν ἀριθμῷ πλείονι
 10 τὰ προσκομιζόμενα παρ' αὐτῶν, ἀναλόγως τοῖς ἐκάστου πταίσμασι, τὰ
 ὑπὲρ αὐτῶν προσφέρεται: «ἜϞ γὰρ πλεῖον ἀφεθήσεται», φησί, «πλεῖον
 ἀγαπήσει, καὶ ὧ τὸ ἔλαττον ἀφίεται, ἔλαττον ἀγαπήσει». Δεκαπλασί-
 ονα τοιγαροῦν προσφέρουσι παρὰ τοὺς ἐξελεγμένους, οἱ μὴ κατ' αὐ-
 τοὺς, οὐχ ὡς εὐλαθέστεροι καὶ ζῶντες ἐπιεικέστερον, ἀλλ' ὡς πολλῷ
 15 πλείοσιν ἐνεχόμενοι πταίσματι, καὶ πολλαπλασίονος ἀναγκαΐας δεόμε-
 νοι τοῦ καθαρισμοῦ. Ὡς γὰρ εἶρηκεν ὁ Σωτὴρ: «Ὁ λελουμένος οὐ
 χρεῖαν ἔχει, εἰ μὴ τοὺς πόδας νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος». Σμι-
 κροτάτης δὲ κομιδῇ τοῖς ἁγίοις καθάρσεως δεῖ: νοσεῖ γὰρ ἡ φύσις, τὸ
 μὴ δύνασθαι παντελῶς ἀμοιρεῖν ἁμαρτίας.

20 ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις.

ΚΥΡ. Οἱ μὲν οὖν ἀπόλεκτοι τῶν φυλῶν τοῖς θείοις εἴκοντες νό-
 μοις, διεμοιρήσαντο τὰ ἐκ τοῦ πολέμου πρὸς πᾶσαν τὴν συναγωγὴν,
 καὶ προσαγητόχασιν τὰ δῶρα Κυρίῳ κατὰ τὴν τοῦ νόμου σύνταξιν: ἀνα-
 θήμασι δὲ τοῖς εὐπρεπεστέροις καταγεραίρουσι Θεὸν οἱ τῶν ἀπολέ-
 25 πτων ἠγούμενοι, ὡς καὶ ἐμφανεστέραν ἔχοντες ἢ κατ' αὐτοὺς τὴν δό-
 ξαν. Γράφει γὰρ ὧδε πάλιν: «Καὶ προσῆλθον Μωσῆ πάντες οἱ καθε-
 σταμένοι εἰς τὰς χιλιαρχίας τῆς δυνάμεως, χιλίαρχοι καὶ ἑκατόνταρχοι,
 καὶ εἶπαν πρὸς Μωσῆν: Οἱ παῖδές σου εἰλήφασιν τὸ κεφάλαιον τῶν
 ἀνδρῶν τῶν πολεμιστῶν τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ οὐ διαπεφώνηκεν ἀπ'
 30 αὐτῶν οὐδὲ εἷς, καὶ προσενηνόχασμεν τὸ δῶρον Κυρίῳ, ἀνὴρ ὃς εὗρε
 σκεῦος χρυσοῦν καὶ χλιδῶνα καὶ ψέλλιον καὶ δακτύλιον καὶ περιδέ-
 ξιον καὶ ἐμπλόκιον ἐξιλάσασθαι περὶ ἡμῶν ἔναντι Κυρίου. Καὶ ἔλαβε
 Μωσῆς καὶ Ἐλεάζαρ ὁ ἱερεὺς τὸ χρυσίον παρ' αὐτῶν πᾶν σκεῦος εἰρ-
 γασμένον: καὶ ἐγένετο πᾶν τὸ χρυσίον τὸ ἀφαίρεμα ὃ ἀφεῖλον Κυρίῳ

64α. Πράξ. 24, 17. Β' Κορ. 9, 1 ἐ.

65. Λουκᾶ 7, 47.

66. Ἰω. 13, 10.

ροῦν βέβαια, δὲν κάνουν ὅμως τὴν προσφορὰ τῶν δώρων τους ν' ἀνήκει
στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καὶ νά 'ναι δική του. Κάτι παρόμοιο ἐπιδίω-
 καν νὰ κατορθώσουν ἐκεῖνοι ποὺ συγκέντρωναν τὶς λεγόμενες λογίες,
 καὶ ἔστελναν τὶς διακονίες στοὺς ἁγίους στὴν Ἱερουσαλήμ, ἢ καὶ μὲ
 ὅποια ἄλλη βοήθεια ἐνίσχυαν τοὺς ἀφιερωμένους στὸν Θεό^{64α}. Ἀφιέ-
 ρωμα στὸν Θεὸ δικό του εἶναι τὰ δῶρα τῶν διακεκριμένων καὶ μ' ἐνδιά-
 μεσους τοὺς ἁγίους, καὶ σὲ δεύτερη κάπως τάξη τῶν κατωτέρων. Καὶ
 αὐτοὶ προσφέρουν μὰ ψυχὴ ἀπὸ πεντακόσιους, οἱ ἄλλοι μία ἀπὸ πενή-
 ντα. Γιατὶ ὅσοι εὐδοκιμοῦν ὀφείλουν λιγότερα, γι' αὐτὸ καὶ ἡ προσφορὰ
 τους εἶναι λιγότερη· οἱ κατώτεροι ὀφείλουν πολὺ περισσότερα, γι' αὐτὸ
 καὶ ὅσα προσκομίζουν εἶναι περισσότερα στὸν ἀριθμὸ ἀνάλογα μὲ τὰ
 πταίσματα τοῦ καθενὸς εἶναι καὶ οἱ προσφορές τους γι' αὐτά. Γιατὶ
 λέγει· «Αὐτὸς ποὺ τοῦ συγχωροῦνται πολλὰ, δείχνει πολλὴ ἀγάπη, ἐνῶ
 αὐτὸς ποὺ τοῦ συγχωροῦνται λίγα, δείχνει λίγη ἀγάπη»⁶⁵. Προσφέρουν
 λοιπὸν δεκαπλάσια ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς οἱ κατώτεροί τους, ὅχι γιατί
 εἶναι πιὸ εὐλαβεῖς καὶ ζοῦνε καλύτερα ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ γιατί ἐνέχονται
 σὲ περισσότερες παραβάσεις καὶ κατ' ἀνάγκη χρειάζονται πολλαπλάσιο
 καθαρισμό. Γιατί, ὅπως εἶπε ὁ Κύριος, «Ὁποῖος ἔχει λουσθεῖ, δὲν ἔχει
 ἀνάγκη, παρὰ μόνο νὰ πλύνει τὰ πόδια του· γιατί εἶναι ὀλόκληρος κα-
 θαρός»⁶⁶. Οἱ ἅγιοι χρειάζονται πολὺ μικρὴ κάθαρση. Γιατὶ ἡ φύση μας
νοσεῖ, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ μείνει καθαρὴ ἀπὸ ἁμαρτία.

ΠΑΛΛ. Μιλᾶς ὀρθά.

ΚΥΡ. Οἱ ἐπίλεκτοι λοιπὸν ἀπὸ τὶς φυλές, ὑπακούοντας στοὺς θεῖους
 νόμους, μοιράστηκαν τὰ λάφυρα τοῦ πολέμου μὲ ὅλο τὸ πλῆθος τοῦ
 λαοῦ καὶ πρόσφεραν στὸν Κύριο τὰ δῶρα σύμφωνα μὲ τὴν τάξη τοῦ
 νόμου. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπιλέκτων τιμοῦν τὸν Θεὸ μὲ τὰ ὠραιότερα ἀφιε-
ρώματα, γιατί ἡ δόξα τους ἦταν λαμπρότερη τῶν ἐπιλέκτων. Γιατὶ γρά-
 φει πάλι τὰ ἐξῆς· «Πῆγαν στὸν Μωυσῆ ὅλοι οἱ ἐπικεφαλῆς τῶν ἐνόπλων
 μονάδων, χιλίαρχοι καὶ ἑκατόνταρχοι, καὶ εἶπαν στὸν Μωυσῆ· Ἐμεῖς, οἱ
 δοῦλοι σου, ἀριθμήσαμε τοὺς ἄνδρες μας τοὺς πολεμιστές, καὶ εἶδαμε ὅτι
 δὲν λείπει κανένας. Γι' αὐτὸ καὶ ἔχομε φέρει στὸν Κύριο ὡς δῶρο ὁ καθέ-
 νας μας ὅ,τι εἶχε, δηλαδὴ σκεῦος χρυσό, βραχιόλι, χρυσὸ κρίκο, δαχτυλί-
 δι, βραχιόλι τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ, κοσμήματα τῶν γυναικῶν γιὰ τὰ μαλλιά,
 γιὰ νὰ ἐξιλεωθοῦμε ἀπὸ τὸν Κύριο. Ὁ Μωυσῆς τότε καὶ ὁ Ἐλεάζαρ ὁ
 ἀρχιερεὺς πήραν ἀπὸ αὐτούς ὅλα αὐτὰ τὰ κατεργασμένα χρυσὰ ἀντικεί-
 μενα. Ὅλο αὐτὸ τὸ χρυσάφι ποὺ εἶχαν ξεχωρίσει γιὰ τὸν Κύριο ἔφτασε

ἐκκαίδεκα χιλιάδες καὶ ἑπτακόσιοι καὶ πενήκοντα σίκλοι παρὰ τῶν χιλιάρχων καὶ παρὰ τῶν ἑκατοντάρχων, καὶ οἱ ἄνδρες οἱ πολεμισταὶ ἐπρονόμεισαν ἕκαστος αὐτῶ. Καὶ ἔλαβε Μωσῆς καὶ Ἐλεάζαρ ὁ ἱερεὺς τὸ χρυσίον παρὰ τῶν χιλιάρχων καὶ ἑκατοντάρχων, καὶ εἰσήνεγκεν αὐ-
 5 τὰ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου μνημόσυνον τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, ἔναντι Κυρίου». Ἀκούεις ὅπως ἀκριβῆ μὲν γενέσθαι φησὶ τῶν μεμαχημέ-
 νων τὸν ἐκλογισμὸν, ὡς ἀπομεῖναι μηδένα παρ' οὗ τὸ δῶρον οὐ προσ-
 κεκόμισται, κατὰ γε τὸ τοῖς θείοις νεύμασι δοκοῦν; Βεβουλήσθαι δὲ
 καὶ αὐτοὶ προσκομίσαι λέγουσι Κυρίῳ, καὶ ἃ μὴ χρῆναι προσάγειν
 10 δεδικαίωκεν αὐτός, γλιδῶνα καὶ ψέλλιον καὶ περιδέξιον καὶ ὅσαπερ ἐν
 κόσμῳ πεποίηται χρυσῶ. Προστέταχε γὰρ ὁ νομοθέτης ἀπὸ τὸν ἀν-
 θρώπων καὶ ἀπὸ τῶν κτηνῶν ποιεῖσθαι τὰ δῶρα· καὶ δὴ προσκεκόμι-
 σται κατὰ τὸ θεῖόν τε καὶ οὐράνιον σύνταγμα· ἐθελούσιον δὲ ποιοῦν-
 ται προσκομιδὴν τὰ ἐν κειμηλίοις ἐξαίρετα· καὶ νικῶσι ταῖς φιλοτιμί-
 15 αῖς τοῦ νόμου τὸν ὅρον οἱ τῶν ἀπολέκτων ἡγούμενοι. Καὶ δὴ λαβόντες
 Μωσῆς τε καὶ Ἀαρών, εἰσκεκομίσασιν μὲν εἰς τὴν ἁγίαν σκηνὴν, ἀπό-
 θετα δὲ ποιοῦντες μνημόσυνον ἔναντι Κυρίου· οἱ γὰρ τοὶ λαῶν ἡγού-
 μενοι καὶ εἰς ἄρχοντας τεταγμένοι, λαμπροῖς καὶ εὐπρεπεστέροις ἀνα-
 θήμασι τιμῶσι Θεόν, κόσμον ὥσπερ τινὰ προσάγοντες καὶ ἀνατιθέντες
 20 Θεῷ, τὸ πολυειδὲς ἐν ἀρετῇ, καὶ οἴονεὶ καὶ αὐτὸ τοῦ νόμου τὸ μέτρον
 ὑπερθέοντες, εὐδοκμοῦσι λαμπρότερον.

ΠΑΛΛ. Οἷον δὴ τί φής;

ΚΥΡ. Τοῖς τὸ Εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου
 ζῆν διετάξατο Χριστός, ὃ δὴ καὶ ἐκ νομικῆς ἐντολῆς θεβαιούν ἐσπού-
 25 δαξε γράφων ὁ Παῦλος, ποτὲ μὲν, ὅτι «Οἱ ἐσθίοντες τὰς θυσίας κοινω-
 νοὶ τῶν θυσιαστηρίων εἰσὶ», ποτὲ δὲ πάλιν, ὡς ἐξ ἀναγκαίων παρα-
 δειγμάτων ἀκαταιτίαν παντελῶς ἀπεδείκνυε, λέγων «Τίς φυτεύει
 ἀμπελῶνα, καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; ἢ τίς ποιμαίνει ποι-
 μνην, καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποιμνῆς οὐκ ἐσθίει; Μὴ κατὰ ἀνθρω-
 30 πον ταῦτα λαλῶ; ἢ οὐχὶ ὁ νόμος ταῦτα λέγει; Ἐν γὰρ τῷ Μωσέως
 νόμῳ γέγραπται, Οὐ φμῶσεις βοῦν ἀλοῶντα. Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ
 Θεῷ; ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει; Δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγράφη, ὅτι ἐπ' ἐλπίδι
 ὀφείλει ὁ ἀροτριῶν ἀροτριῶν καὶ ὁ ἀλοῶν ἐπ' ἐλπίδι τοῦ μετέχειν».
 Εἶτα τούτοις ἐπήνεγκεν εὐθύς «Εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ ἐσπείρα-

67. Περίπου ἑκατὸν ἑβδομήντα κιλιά.

68. Ἀριθμ. 31, 48-54.

τοὺς δεκαῆξι χιλιάδες ἑφτακόσιους πενήντα σίκλους⁶⁷. Ἰὼν ἄνδρες ποὺ ἔλαβαν μέρος στὸν πόλεμο πῆραν λάφυρα ὁ καθένας γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ ἀρχιερεὺς Ἐλεάζαρ πῆραν τὸ χρυσάφι ἀπὸ τοὺς χιλίαρχους καὶ τοὺς ἑκατόνταρχους καὶ τὸ ἔβαλαν στὴ Σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου γιὰ νὰ εἶναι μνημόσυνο τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες»⁶⁸. Ἀκοῦς μὲ πόση ἀκρίβεια ἔγινε ὁ ἀπολογισμὸς τῶν μαχητῶν, ὥστε νὰ μὴν ἀπουσιάζει κανένας ποὺ νὰ μὴν δώσει δῶρο, σύμφωνα μὲ τὴ θεία θέληση; Θέλησαν, λένε, καὶ αὐτοὶ νὰ κάνουν προσφορὰ στὸν Κύριο, αὐτῶν ποὺ ἐκεῖνος ἔκρινε ὅτι δὲν χρειάζοταν νὰ προσφερθοῦν, βραχιόλια, κρίκοι, περιδέραια, καὶ ὅσα κοσμήματα γίνονται ἀπὸ χρυσάφι. Γιατὶ ὁ νομοθέτης εἶχε διατάξει τὰ δῶρα ποὺ θὰ γίνουν νὰ εἶναι ἄνθρωποι καὶ ζῶα. Προσφέρθηκαν λοιπὸν κατὰ τὴ θεία καὶ οὐράνια διαταγή. Ὅσα διαλέχθηκαν ἀπὸ τὰ κειμήλια ἀποτελοῦσαν ἐθελούσια προσφορὰ. Μὲ τὴ γενναιοδωρία τους οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπιλέκτων ξεπερνοῦν τὸ ὀριζόμενο ἀπὸ τὸν νόμο. Τὰ πῆραν λοιπὸν ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἀαρὼν καὶ τὰ ἔβαλαν στὴν ἁγία Σκηνὴ καὶ τὰ τοποθέτησαν ἐκεῖ ὡς μνημόσυνο ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Γιατὶ οἱ ἡγέτες τῶν λαῶν καὶ οἱ ἄρχοντες τιμοῦν τὸν Θεὸ μὲ λαμπρὰ καὶ ὠραῖα ἀφιερῶματα, προσφέροντας στὸν Θεὸ σὰν ἓνα εἶδος στολισμοῦ καὶ ἀφιερώνοντας τὴν πολυμορφία τῆς ἀρετῆς, καὶ ξεπερνώντας κατὰ κάποιον τρόπο καὶ αὐτὸ τὸ μέτρο τοῦ νόμου, λάμπουν ἀκόμα περισσότερο.

ΠΑΛΛ. Τί θέλεις νὰ πεῖς;

ΚΥΡ. Ὁ Χριστὸς ὅρισε αὐτοὶ ποὺ κηρύττουν τὸ Εὐαγγέλιο νὰ ζοῦν ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο, πράγμα ποὺ ἤθελε ὁ Παῦλος νὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ καὶ ἀπὸ τὴ νομικὴ ἐντολή, λέγοντας ἄλλοτε, «Ὅποιοι τρῶνε αὐτὰ ποὺ προσφέρονται σὲς θυσίαις, δὲν ἔρχονται σὲ κοινωνία μὲ τὸν Θεὸ τοῦ θυσιαστηρίου;»⁶⁹, καὶ ἄλλοτε πάλι ἀπεδείκνυε μὲ ἀναντίρρητα παραδείγματα ὅτι εἶναι τελείως ἔξω ἀπὸ κάθε κατηγορία, λέγοντας· «Ποιὸς φυτεύει ἀμπέλι καὶ δὲν τρώει ἀπὸ τὸν καρπὸ του; Ἡ ποιὸς βόσκει πρόβατα καὶ δὲν τρώγει ἀπὸ τὸ γάλα τοῦ κοπαδιοῦ του; Μήπως αὐτὰ τὰ λέγω σκεπτόμενος ἀνθρώπινα; Ἡ μήπως καὶ ὁ νόμος δὲν λέγει τὰ ἴδια; Πράγματι στὸν Μωσαϊκὸ νόμο εἶναι γραμμένο. Μὴ βάλεις φῖμωτρο στὸ βόδι ποὺ ἄλωνίζει. Μήπως ὁ Θεὸς νοιάζεται γιὰ τὰ βόδια; Ἡ μήπως τὰ λέγει γιὰ ἡμᾶς; Ἀσφαλῶς αὐτὰ γράφτηκαν γιὰ ἡμᾶς. Γιατὶ πρέπει αὐτὸς ποὺ ὀργάνει καὶ αὐτὸς ποὺ ἄλωνίζει νὰ κάνουν τὴ δουλειά τους μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς συμμετοχῆς στὴ συγκομιδὴ»⁷⁰. Σ' αὐτὰ πρόσθεσε ἀμέσως· «Ἐμεῖς

69. Α' Κορ. 10, 18.

70. Α' Κορ. 9, 7-10.

μεν, μέγα εἰ ἡμεῖς ὑμῶν τὰ σαρκικὰ θερίσομεν; Εἰ ἄλλοι τῆς ἐξουσίας ὑμῶν μετέχουσιν, οὐ μᾶλλον ἡμεῖς; Ἄλλ' οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ πάντα στέγομεν, ἵνα μὴ ἐγκοπὴν τινὰ δώμεν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ». Εἶτα πάλιν ἐπιστηρίζει· «Τίς οὖν μου ἐστὶν ὁ μισθός; Ἴνα εὐαγγελιζόμενος ἀδάπανον θήσω τὸ Εὐαγγέλιον». Ὅρθως ὅπως ὑπὲρ τὸ δοκοῦν τῷ Χριστῷ καὶ τῷ πάλαι νόμῳ, ἐξουσίαν ἔχων ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν, ἀδάπανον ἐτίθει τὸ Εὐαγγέλιον, δῶρον ὡσπερ ἐκούσιον ἀνατιθείς τὸ χρῆμα αὐτῷ; Τὸ δὲ δὴ μὴ χρῆναι γαμεῖν, οὔτε ὁ παλαιὸς νόμος, οὔτε τὸ νέον ἡμῖν τεθέσπισκε κήρυγμα. Καὶ γοῦν 10 ὁ Παῦλός φησι· «Περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω». Ἄλλ' οἱ σφόδρα νεανικοὶ πρὸς εὐσέβειαν, κατανεκροῦντες τὴν σάρκα, λαμπρὸν ἀνάθημα προσάγουσι τῷ Θεῷ, τὴν ὑπὲρ νόμον ἐγκράτειαν, καὶ ὡσπερ τινὰ κόσμον εὐτέχνως εἰργασμένον τὴν ἐξ ἔργου τε καὶ λόγου συντεθειμένην ἀρίστην ζωὴν. Εἰσεκόμισαν δὲ Μωσῆς τε καὶ 15 Ἀαρὼν εἰς τὴν ἁγίαν σκηνὴν τὰ προσκεκομισμένα· δεκτὰ γὰρ Χριστῷ, καὶ πλοῦτος αὐχμηρὰ τε λαμπρὸν, τὰ τῶν ἁγίων ἀνδραγαθήματα, δι' ὧν καὶ μακρὰν, μᾶλλον δὲ ἀτελεύτητον ἀποκερδαίνουσι μνήμην, καὶ τῆς θείας ἐπισκέψεως ἀξίους ὄντας ἑαυτοὺς ἀποφαίνουσι· τὸ γὰρ ἔναντι Κυρίου τεθεῖσθαι λέγειν τὰ ἀναθήματα, τοιοῦτόν τι δηλοῖ. 20 Μέγα δὲ καὶ ἐξαιρετόν τὸ ὡς ἐν ὄψει κείσθαι Θεοῦ· τιμᾶ γὰρ ὑπερφυῶς, οὐς καὶ ἐφορᾶν ἀξιοῖ.

ΠΑΛΛ. Ἐκ πολλῶν μὲν ἡμῖν, ὡς ἔοικε, σημαίνει λέγων, τὸ ἀναπείθεσθαι καὶ φρονεῖν, ὡς τό τοι χρῆναι καρποφορεῖν πρέπει ἂν οὐχ ἑτέροις μᾶλλον, ἢ τοῖς ἄγαν ἀνδριζομένοις καὶ εἰωθόσιν εὐδοκμεῖν.

25 ΚΥΡ. Εὐγε, ὦ Παλλάδιε, διανοῆ γὰρ ὀρθῶς. Ἔχει δὲ ὧδε τὸ χρῆμα τῇ φύσει, καὶ μαρτυρήσει τὸ γράμμα τὸ ἱερόν. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἀυλιζομένοις ἔτι κατὰ τὴν ἔρημον τὴν ἁγίαν σκηνὴν ἐγείρειν ἐβούλετο ὁ Θεός, εἰς εἰκόνα καὶ τύπον τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας, συναγείρεσθαι δεῖν τὰ εἰς τοῦτο χρήσιμα διετύπου πάλιν Ἐφη τε 30 οὕτω πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα· «Ἐὰν λάβῃς τὸν συλλογισμὸν τῶν

71. Α' Κορ. 9 11-12.

72. Ὁπ. π. 18.

73. Α' Κορ. 7, 25.

σπείραμε ανάμεσά σας πνευματική σπορά· σᾶς φαίνεται πάρα πολύ ἄν θερίσομε ἀπὸ σᾶς τὰ ὑλικά, πού εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τὴ συντήρησή μας; Ἄν ἄλλοι κάνουν χρήση αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος ἀπέναντί σας, δὲν θὰ ἔπρεπε πολὺ περισσότερο νὰ τὸ κάνομε ἐμεῖς; Ἐμεῖς ὅμως δὲν κάναμε χρήση αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος, ἀλλὰ ὑπομένομε κάθε στέρηση, γιὰ νὰ μὴ δημιουργήσομε κανένα ἐμπόδιο στὴ διάδοση τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ»⁷¹. Ἐπειτα πάλι προσθέτει· «Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ ἀμοιβή μου; Νὰ κηρύττω τὸ Εὐαγγέλιο δωρεάν, χωρὶς νὰ κάνω χρήση τοῦ δικαιώματός μου νὰ συντηροῦμαι ἀπὸ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου»⁷². Βλέπεις πῶς ἀντίθετα μὲ ὅ,τι ὀρίζει ὁ Θεὸς καὶ ὁ παλαιὸς νόμος, ἐνῶ εἶχε δικαίωμα νὰ ζεῖ ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο, δὲν ζητοῦσε τὴ δαπάνη ἀπὸ Εὐαγγέλιο, ἀφιερώνοντας σ' αὐτὸν ἐκούσια αὐτὴ τὴ δαπάνη σὰν δῶρο; Τὸ ὅτι δὲν εἶναι ἀναγκαῖος ὁ γάμος, δὲν τὸ θέσπισε οὔτε ὁ παλαιὸς νόμος οὔτε τὸ νέο κήρυγμα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Σχετικὰ μὲ τοὺς ἄγαμους δὲν ἔχω εἰδικὴ ἐντολὴ ἀπὸ τὸν Κύριο»⁷³. Ἀλλὰ οἱ ὑπερβολικὰ αὐστηροὶ στὴν εὐσέβεια, νεκρώνοντας τελείως τὴ σάρκα, προσφέρουν λαμπρὸ ἀφιέρωμα στὸν Θεό, τὴν πάνω ἀπὸ τὸ νόμο ἐγκράτεια, καὶ σὰν ἓνα κόσμημα δουλεμένο μὲ πολλὴ τέχνη τὴν ἄριστη ζωὴ, πού εἶναι σύνθεση ἀπὸ ἔργο καὶ λόγο. Ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἄαρὼν ἔβαλαν στὴν ἁγία Σκηνὴ ὅσα εἶχαν προσφερθεῖ. Γιατὶ εἶναι δεκτὰ ἀπὸ τὸν Χριστὸ τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν ἁγίων, καὶ πλοῦτος καὶ καύχημα λαμπρό, καὶ μ' αὐτὰ κερδίζουν μεγάλη, ἢ καλύτερα αἰώνια μνήμη, καὶ ἀναδεικνύουν τὸν ἑαυτὸ τους ἄξιο τῆς θείας προσοχῆς· γιατί ὁ λόγος ὅτι τὰ ἀφιέρωματα ἀποτέθηκαν μπροστὰ στὸν Κύριο, κάτι τέτοιο δηλώνει. Καὶ εἶναι μεγάλο πρᾶγμα καὶ ἐξαιρετικὸ νὰ βρῖσκεται κανεὶς μπροστὰ στὸν Θεό· γιατί ὁποῖος κοίνει ἄξιους νὰ τοὺς κοιτάζει (προσέχει), τοὺς τιμᾷ καὶ ὑπερβολικά.

ΠΑΛΛ. Μὲ πολλοὺς λόγους, ὅπως φαίνεται, μᾶς δηλώνει ὅτι πρέπει νὰ πιστεύομε καὶ νὰ ἔχομε τὴ γνώμη ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς καρποφορίας δὲν πρέπει περισσότερο γιὰ ἄλλους, παρὰ γιὰ ὅσους εἶναι πάρα πολὺ γενναῖοι καὶ συνήθως παρουσιάζουν εὐδοκίμηση.

ΚΥΡ. Εὔγε, Παλλάδιε· σκέφτεσαι ὀρθά. Ἡ φύση τοῦ πράγματος εἶναι αὐτὴ, καὶ θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει καὶ ἡ ἱερὴ Γραφὴ μὲ τὴ μαρτυρία της. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ οἰκοδομήσει γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες, ἐνῶ ἀκόμα ζοῦσαν στὴν ἔρημο, τὴν ἁγία Σκηνή, ὡς εἰκόνα καὶ τύπο τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰ ἔθνη, ὅρισε πάλι ὅτι ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ χρήσιμα γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ. Ἐτοί εἶπε στὸν θεῖο ἐρμηνευτὴ Μωυσῆ· «Ἄν

υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτῶν, καὶ δώσουσιν ἕκαστος λύτρα τῆς
 ψυχῆς αὐτοῦ Κυρίῳ, καὶ οὐκ ἔσται ἐν αὐτοῖς πτώσις ἐν τῇ ἐπισκοπῇ
 αὐτῶν καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ δώσουσιν, ὅσοι ἐὰν πορεύωνται τὴν ἐπίσκε-
 ψιν, τὸ ἥμισυ τοῦ διδράχμου, ὃ ἐστὶ κατὰ δίδραχμον τὸ ἅγιον, εἴκοσιν
 5 ὄβολοι τὸ δίδραχμον, τὸ ἥμισυ τοῦ διδράχμου εἰσφορά τῷ Κυρίῳ. Πᾶς
 ὁ παραπορευόμενος εἰς τὴν ἐπίσκεψιν, ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἐπάνω
 δώσουσι τὴν εἰσφορὰν τῷ Κυρίῳ. Ὁ πλουτῶν οὐ προσθήσει, καὶ ὁ
 πενόμενος οὐκ ἐλαττονήσει ἀπὸ τοῦ ἡμίσιου τοῦ διδράχμου, ἐπὶ τὸ
 δίδόναι τὴν εἰσφορὰν τῷ Κυρίῳ· ἐξιλιάσασθαι περὶ τῶν ψυχῶν ὑμῶν·
 10 καὶ λήψη τὸ ἀργύριον τῆς εἰσφορᾶς παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ δώ-
 σεις αὐτοῖς εἰς κάτεργον τῆς σκηνηῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἔσται τοῖς υἱ-
 οῖς Ἰσραὴλ μνημόσυνον ἐναντίον Κυρίου ἐξιλιάσασθαι περὶ τῶν ψυ-
 χῶν ὑμῶν». Ἴδου δὴ πάλιν ἀκριβῆ τὸν ἐκλογισμὸν διαπεραίνεσθαι
 δεῖν ὁ νομοθέτης φησί· συνενεγκεῖν δὲ προστέταχε τὰ δῶρα Κυρίῳ, τὸ
 15 ἥμισυ τοῦ διδράχμου. Τίνες δ' ἂν εἶεν οἱ προσκομίζειν ὀφείλοντες, διο-
 ρίζει σαφῶς οὐ γὰρ δὴ γυναίκοις τοῦτο δοῦναι, οὔτε μὴν τοῖς ἔτι νηπίοις
 ἐφῆκε Θεός· ἀποδοκιμάζων, οἴμαί που, τὸ ἀνακλί τε καὶ μαλθακόν,
 καὶ τὸ ἀτελὲς εἰς σύνεσιν· ἐγκαταγράφων δὲ ὡσπερ τοῖς ὀφείλοισι
 καρποφορεῖν τὸν ἡδηκότα ἤδη καὶ σφριγῶντα νεανίαν, καὶ παραπο-
 20 ρευόμενον εἰς τὴν ἐπίσκεψιν, οἷς καὶ ἔτος δρίζει τὸ εἴκοστόν. Μόνοι
 γὰρ ἄξιοι τοῦ χρῆναι προσάγειν τὰ δῶρα Κυρίῳ, κατὰ τὸν νόμον, οἱ
 μειρακιώδη φρόνησιν καὶ θηλύφρονα νοῦν ἀναθρώσκοντες, καὶ εἰς
 ἀνδρός ἤδη τελούντες μέτρον, ἡλικίας ἔχοντες πλήρωμα τῆς ἐν Χριστῷ
 νοουμένης καὶ πνευματικῆς. Οὗτοι παραπορεύονται εἰς τὴν ἐπίσκε-
 25 ψιν, τουτέστιν, ἀξίους ἑαυτοὺς ἀποφαίνουσι τοῦ καὶ ἐν ὄψει γενέσθαι
 Θεοῦ, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον· «Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαί-
 ους». Ὑπὲρ σωτηρίας δὲ τῆς τῶν προσαγόντων τὰ λύτρα, καὶ εἰς τὰ
 κάτεργα τῆς ἁγίας σκηνηῆς καὶ εἰς μνημόσυνον ἐναντι Κυρίου· συνί-
 στησι γὰρ ἐκκλησίας, καὶ εἰς κόσμον χρήσιμα τῆς ἁγίας σκηνηῆς, τὰ
 30 τῶν ἁγίων ἀνδραγαθήματα, μετὰ τοῦ καὶ τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν εὖ
 μάλα συγκατορθοῦν καὶ ἀτελευτήτω δόξῃ στεφανοῦν τοὺς ἀνδριζομέ-
 νους. Ἡ οὐκ ἀληθὴς ὁ λόγος εἶναί σοι δοκεῖ·

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

θελήσεις ν' ἀριθμήσεις τούς Ἰσραηλίτες καὶ νὰ μάθεις τὸ πλῆθος τους, ἅς
 δώσει καθένας στὸ ναὸ τοῦ Κυρίου ὀρισμένο ποσὸ χρημάτων ὡς λύτρο
 τῆς ψυχῆς του, καὶ κανένας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θὰ ἀριθμηθοῦν δὲν θὰ πά-
 θει τίποτε. Ὅσοι θὰ συμπεριληφθοῦν στὴν ἀρίθμηση θὰ δώσουν ὡς λύ-
 τρο τῆς ψυχῆς τους αὐτὸ τὸ μισὸ τοῦ διδραχμοῦ ἀπὸ τὸ δίδραχμο τὸ
 ἅγιο. Τὸ δίδραχμο εἶναι εἴκοσι ὀβολοί, τὸ μισὸ δίδραχμο εἶναι εἰσφορὰ
 στὸν Κύριο. Καθένας ποὺ θὰ συμπεριληφθεῖ στὴν ἀρίθμηση, εἴκοσι
 ἐτῶν καὶ πάνω, θὰ δώσει τὴν εἰσφορὰ του στὸν Κύριο. Ὁ πλούσιος δὲν
 θὰ δώσει περισσότερα, καὶ ὁ φτωχὸς δὲν θὰ δώσει λιγότερα ἀπὸ μισὸ δί-
 δραχμο, ὅταν καταβάλλετε τὴν εἰσφορὰ στὸν Κύριο γιὰ τὴν ἐξιλέωση
 τῶν ψυχῶν σας. Καὶ θὰ λάβεις αὐτὸ τὸ ἀργύριο τῆς προσφορᾶς τῶν
 Ἰσραηλιτῶν καὶ θὰ τὸ δώσεις γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρ-
 τυρίου. Ἡ προσφορὰ αὕτη θὰ γίνεται πάντοτε ἐκ μέρους τῶν Ἰσρα-
 ηλιτῶν, γιὰ νὰ σᾶς θυμᾶται ὁ Θεὸς καὶ νὰ ἐξιλεώνει τὶς ψυχές σας»⁷⁴. Νά,
 πάλι ὁ νομοθέτης λέγει ὅτι πρέπει νὰ γίνεται ἡ ἀρίθμηση μὲ ἀκρίβεια.
 Καὶ ὅρισε νὰ συγκεντρωθοῦν ὡς δῶρα στὸν Κύριο τὸ μισὸ τοῦ διδραχ-
 μου. Ἐπίσης ὀρίζει μὲ σαφήνεια ποιοὶ θὰ εἶναι αὐτοὶ ποὺ ὀφείλουν νὰ
 δώσουν προσφορές. Ὁ Θεὸς δὲν ἔδωσε ἐντολὴ νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ οἱ
 γυναῖκες, οὔτε βέβαια ὅσοι εἶναι ἀκόμα νήπια, ἀποδοκιμάζοντας, νομί-
 ζω, κατὰ κάποιον τρόπο τὴ δειλία καὶ τὴ μαλθακότητα καὶ τὴν ἀτελή
 σύνεση. Ἐγγράφει σ' αὐτοὺς ποὺ ὀφείλουν νὰ καρποφοροῦν τὸν νέο
 ποὺ ἐνηλικιώθηκε καὶ εἶναι γεμάτος δύναμη καὶ εἶναι ἀποδεκτὸς στὴν
 ἀρίθμηση, γιὰ τοὺς ὁποίους ὀρίζει ὡς ἔτος τὸ εἰκοστό. Μόνοι ἄξιοι νὰ
 προσφέρουν δῶρα στὸν Κύριο σύμφωνα μὲ τὸν νόμο εἶναι ὅσοι, ἔελεο-
νώντας τὴν παδικὴ γνώση καὶ τὸν ἄτολμο νοῦ, εἶναι τώρα πιά στὸ μέτρο
τῆς τελειότητος τοῦ ἀνδρός, ἔχοντας τὸ μέτρο τῆς πνευματικῆς ἡλικίας
ὅπως νοεῖται κατὰ Χοιστόν. Αὐτοὶ περνοῦν στὴν ἀρίθμηση, δηλαδή,
 ἀναδεικνύουν τὸν ἑαυτό τους ἄξιο νὰ παρουσιαστῆ μπροστὰ στὸν ἴδιο
 τὸν Θεό, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ὑμνεῖται στοὺς Ψαλμούς: «Τὰ μάτια τοῦ
 Κυρίου εἶναι πάνω στοὺς δίκαιους»⁷⁵. Γιὰ τὴ σωτηρία ἐκείνων ποὺ προσ-
 φέρουν τὰ λύτρα καὶ γιὰ τὰ ἔργα τῆς ἁγίας Σκηνῆς καὶ γιὰ μνημόσυνο
 ἔναντι τοῦ Κυρίου. Συνιστοῦν δηλαδή Ἐκκλησίες καὶ εἶναι χρήσιμα γιὰ
τὸν στολισμὸ τῆς ἁγίας Σκηνῆς τὰ κατορθώματα τῶν ἁγίων μαζί μὲ τὴν
ἐπίτευξη καὶ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς καὶ μὲ τὸ στεφάνωμα τῶν γενναί-
ων μὲ δόξα χωρὶς τέλος. Ἡ δὲ σοῦ φαίνεται ἀληθινὸς ὁ λόγος μου;

ΠΑΛΛ. Πάρα πολύ.

ΚΥΡ. Τὸ μὲν οὖν λύτρον, ἦτοι τὸ δίδραχμον, δασμολογεῖσθαι δεῖν κεχρησμάθηκε Θεός, καὶ ἦν τῶν ἀνδριζομένων ἐν τούτῳ τὰ τέλη. Οἱ δὲ τῶν φυλῶν ἠγούμενοι, προστιθέντες τοῖς ἐκ νόμου προστεταγμένοις, τὰ ἔτι μείζω καὶ ἀξιολογώτερα προσεκόμιζόν τινα τῶν παρὰ σφί-
 5 σι τὰ ἐξαίρετα. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Καὶ οἱ ἄρχοντες ἤνεγκαν τοὺς λίθους τῆς σμαράγδου καὶ τοὺς λίθους τῆς συμπληρώσεως εἰς τὴν ἐπωμίδα, καὶ τὸ λόγιον καὶ τὰς συνθέσεις καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως καὶ τὴν σύνθεσιν τοῦ θυμιάματος». Ἡ μὲν γὰρ τῶν μαχίμων πληθὺς τὰ τῆς αἰχμαλωσίας προσεκόμιζεν τῷ Θεῷ, κατὰ τὴν δοθεῖσαν ἐντολήν, ἀπὸ
 10 ἀνθρώπου ἕως κτήνους, οἱ δὲ χιλίαρχοί τε καὶ ἑκατόνταρχοι προσέθεσαν τούτοις χλιδῶνα καὶ ψέλλιον καὶ ἐμπλόκιον καὶ δακτύλιον καὶ πᾶν σκεῦος χρυσοῦν εἰργασμένον, ἃ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἁγίαν ἐτίθει σκηνην Ἐλεάζαρ ὁ ἱερεὺς Ἐν δέ γε τούτοις ἡ μὲν πᾶσα τῶν ἡδηκότων πληθὺς ἐτέλει τὸ δίδραχμον, προσάγουσι δὲ πάλιν οἱ ἄρχοντες λίθους
 15 ἐκλεκτοὺς εἰς τὴν ἐπωμίδα καὶ τὸ λόγιον, ἅπερ εἰς κόσμον συνετέλει τοῦ προὔχοντος ἐν ἱερωσύνῃ. Προσάγουσι γὰρ ἑαυτούς, εἰς κόσμον Χριστῷ, καθάπερ τινὰς λίθους τιμίους, οἱ λαῶν ἠγούμενοι. Τοιγάρτοι καὶ ὁ προφήτης τοὺς ἁγίους ἡμῖν ἀποστόλους καταδηλῶν, «Λίθοι, φησὶν, ἅγιοι κυλίονται ἐπὶ τῆς γῆς» ὁποῖός τις ἦν ὁ θεσπέσιος Παῦ-
 20 λος, ὁ ἀπὸ Ἱερουσαλήμ καὶ ἕως τοῦ Ἰλλυρικῶ περιθέων διὰ τὸ κήρυγμα. Λίθοι τοιγαροῦν οἱ τίμοι καὶ εἰς δόξαν Χριστοῦ, τῶν ἁγίων τὸ στίφος. Εἶεν δ' ἂν αὐτοὶ καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως καὶ ἡ σύνθεσις τοῦ θυμιάματος, τὴν Χριστοῦ γνῶσιν εὐωδιάζοντες, καὶ ὥσπερ ἐν ἐλαίῳ, καταπιαίνοντες ταῖς πανσόφοις διδασκαλίαις καὶ τοῖς διὰ τοῦ Πνεύ-
 25 ματος λόγοις τὰς τῶν μυσταγωγουμένων ψυχάς. Σύνθετον δὲ τὸ θυμιάμα· συντέθειται γὰρ ἡ περὶ Χριστοῦ γνῶσις ἐκ δυοῖν, ἥπερ ἐστὶν ἐν ταῦτῳ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, πλὴν εἷς ἐξ ἀμφοῖν, υἱὸς καὶ Χριστός, πρὸς ὃν εἴρηται πού καὶ πρὸς γε ἡμῶν αὐτῶν «Μύρον ἐκκενωθὲν ὀνομάσοι».

30 ΠΑΛΛ. Ἐν ἐπισκέψει δὴ οὖν τῇ παρὰ Θεῷ, τὸ μάχιμόν τε καὶ εὐρωστον, οὗ καὶ ὁ καρπός, Ἐκκλησιῶν σύστασις καὶ τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ. Τουτί γὰρ ἡμῖν ἐμφαίνει τὰ θεωρήματα.

ΚΥΡ. Ὁρθῶς ἔφησ. Κληρὸς δὲ ὅτι λαμπρὸς καὶ ἐξαίρετος, καὶ τό

76. Ἐξ. 35, 27.

78. Ρωμ. 15, 19.

77. Ζαχ. 9, 16.

79. Ἄσμα Ἄσμ. 1, 3.

ΚΥΡ. Τὸ λύτρο λοιπόν, δηλαδή τὸ δίδραχμο, ἔδωσε ἐντολή ὁ Θεὸς νὰ καταβάλλεται καὶ αὐτὸ ἦταν ἡ εἰσφορὰ τῶν γενναίων. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν φυλῶν, προσθέτοντας στὰ προσταγμένα ἀπὸ τὸ νόμο καὶ ὅσα ἦταν ἀκόμα μεγαλύτερα καὶ πιὸ ἀξιόλογα, πρόσφεραν μερικὰ ἐξαιρέτα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Καὶ οἱ ἄρχοντες ἔφεραν τὰ σμαρὰ-γδια καὶ τὶς ἄλλες πολυτίμες πέτρες γιὰ νὰ συμπληρώσουν τὴν ἐπωμίδα καὶ τὸ λογεῖο καὶ τὰ ὑλικά τῶν συνθέσεων καὶ τὸ λάδι γιὰ τὴ χρίση καὶ ὅσα ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴ σύνθεση τοῦ θυμιάματος»⁷⁶. Ἄραγε δὲν συγγενεύουν αὐτὰ ἔστω καὶ λίγο μὲ τὰ προηγούμενα; Τὸ πλῆθος τῶν πολεμιστῶν πρόσφερε στὸν Θεὸ ὅσα εἶχαν αἰχμαλωτίσει, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ ποὺ τοὺς δόθηκε, ἀπὸ ἄνθρωπο ἕως ζῶο. Οἱ χιλίαρχοι καὶ οἱ ἑκατόνταρχοι πρόσθεσαν σ' αὐτὰ κρίκους καὶ βραχιόλια καὶ φουρκέτες καὶ δαχτυλίδια καὶ κάθε σκεῦος δουλεμένο μὲ τὸ χρυσάφι, ποὺ τὰ ἔβαλε καὶ αὐτὰ στὴν ἀγία Σκηνὴ ὁ ἀρχιερεὺς Ἐλεάζαρ. Καὶ μαζί μ' αὐτοὺς καὶ ὅλο τὸ πλῆθος τῶν ἐνηλίκων κατέβαλε τὸ δίδραχμο. Καὶ προσφέρουν οἱ ἄρχοντες πάλι λίθους ἐκλεκτοὺς γιὰ τὴν ἐπωμίδα καὶ τὸ λογεῖο, ποὺ συντελοῦσαν στὸ στολισμὸ τοῦ πρώτου στὴν ἱερωσύνη. Προσφέρουν λοιπὸν τὸν ἑαυτὸ τους ὡς κοσμήματα τοῦ Χριστοῦ, σὰν κάποιους πολυτίμους λίθους, οἱ ἡγέτες τῶν λαῶν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης δηλώνοντας σ' ἐμᾶς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, λέγει: «Λίθοι ἅγιοι κυλιοῦνται πάνω στὴ γῆ»⁷⁷, τέτοιοι ποὺ ἦταν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ποὺ περιέφερε τὸ κήρυγμα ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ μέχρι τὸ Ἰλλυρικό⁷⁸. Πολύτιμοι λοιπὸν λίθοι καὶ γιὰ τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ἁγίων. Αὐτοὶ εἶναι καὶ τὸ λάδι γιὰ τὴ χρίση καὶ τὸ μίγμα τοῦ θυμιάματος, ποὺ σὰν εὐωδία σκορποῦν τὴ γνώση τοῦ Χριστοῦ, καὶ σὰν μὲ λάδι μαλακώνουν μὲ τὴν πάνσοφη διδασκαλία τους καὶ τοὺς λόγους τοῦ Πνεύματος τις ψυχὲς ἐκείνων ποὺ εἰσάγονται στὴ μυσταγωγία τοῦ Χριστοῦ. Τὸ θυμίαμα εἶναι σύνθετο· γιατί ἡ γνώση περὶ Χριστοῦ εἶναι σύνθετη ἀπὸ δύο, ἐφόσον ὁ Χριστὸς εἶναι ταυτόχρονα Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. Ἐνας ὅμως ἀπὸ τὰ δύο, υἱὸς καὶ Χριστός, πρὸς τὸν ὁποῖο ἔχει εἰπωθεῖ κάπου καὶ ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους: «Τὸ ὄνομα σου εἶναι σὰν μύρο ποὺ χύθηκε ἀπὸ δοχεῖο»⁷⁹.

ΠΑΛΛ. Στὴν ἀρίθμηση λοιπὸν πρὸν γίνεται μὲ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ περιλαμβάνονται οἱ μάχιμοι καὶ γενναῖοι ἄνδρες, τῶν ὁποίων καρπὸς εἶναι ἡ σύσταση τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὅσα συντελοῦν στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ αὐτὸ μᾶς δείχνουν τὰ ὅσα ἀναλύσαμε.

ΚΥΡ. Μίλησες ὀρθά. Ὅτι κλῆρος λαμπρὸς καὶ ἐξαιρέτος καὶ

γε δὴ χρῆναι παντὸς ἀγαθοῦ μεταλαχεῖν, τοῖς οὕτως εὐδοκμεῖν εἰωθό-
 σιν ἀπονεμηθήσεται παρὰ Θεοῦ, πῶς ἂν ἢ πόθεν ἐνδοιάσειέ τις; Ἡ
 οὐκ ἐπαίεις ἀναμελωδοῦντος μὲν τοῦ Δαβὶδ, «Τοὺς πόνους τῶν καρ-
 πῶν σου φάγεσαι»; καὶ μὴν τοῦ σοφοῦ καὶ ἱεροῦ γράφοντος Παύλου,
 5 «Ὁ γὰρ ἂν σπεῖρη ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει»;

ΠΑΛΛ. Ἐπυθόμην.

ΚΥΡ. Ἀνδριεῖται γὰρ τις οὐκ ἀμισθί, καὶ ἔστι που πάντως ἀλη-
 θῆς ὁ λέγων «Οὐ γὰρ ἄδικος ὁ Θεός, ἐπιλαθέσθαι τοῦ κόπου ὑμῶν
 καὶ τῆς ἀγάπης, ἧς ἐνεδείξασθε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Ἐπιλήσεται μὲν
 10 ἡμιστά γε, διανεμεῖ δὲ ὅτι τῶν πόνων τὰ γέρα, τοῖς ἀνωτέρω μαλακι-
 σμοῦ, τοῦ καταδιάζοντος εἰς τὸ πλημμελές, πληροφορήσει πάλιν τὰ ἐν
 τοῖς Ἀριθμοῖς γεγραμμένα· «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆ καὶ
 Ἐλεάζαρ τὸν ἱερέα λέγων· Λάβε τὴν ἀρχὴν πάσης συναγωγῆς υἱῶν
 Ἰσραὴλ, ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἐπάνω, κατ' οἴκους πατριῶν αὐτῶν· πᾶς
 15 ὁ ἐκπορευόμενος παρατάξεσθαι ἐν Ἰσραὴλ». Εἶτα γενομένης τῆς ἀπα-
 ριθμήσεως κατὰ δήμους καὶ κατὰ φυλάς, ἐπιφέρει πάλιν· «Καὶ ἐλάλη-
 σε Κύριος πρὸς Μωσῆ, λέγων· Τούτοις μερισθήσεται ἡ γῆ κληρονο-
 μεῖν ἐξ ἀριθμοῦ ὀνομάτων· τοῖς πλείοσι πλεονάσεις τὴν κληρονομίαν,
 καὶ τοῖς ἐλάττουσιν ἐλαττώσεις τὴν κληρονομίαν αὐτῶν· ἐκάστω, κα-
 20 θῶς ἐπεσκέπησαν, δοθήσεται ἡ κληρονομία αὐτῶν, ἀνὰ μέσον πολλῶν
 καὶ ὀλίγων». Καὶ νόμος μὲν οὗτος ἐπὶ γε τὸ χρῆναι κληρονομεῖν τοὺς
 τὸ εἰκοστὸν ἤδη τρίβοντας ἔτος· Μετὰ δέ γε τὸ ἐκλογισμὸν τῆς ἀγελαί-
 ου πληθύος, ἐπαριθμεῖται τὸ γένος τὸ Λευϊτικόν· «Καὶ οἱ υἱοί», φησὶν,
 «τοῦ Λευὶ κατὰ δήμους αὐτῶν τῷ Γεδσῶν, δῆμος ὁ Γεδσωνί, τῷ Καάθ,
 25 δῆμος ὁ Κααθί, τῷ Μεραρί, δῆμος ὁ Μεραρί· οὗτοι δῆμοι υἱῶν Λευὶ».
 Καὶ μεταξὺ γενεαλογήσας Μωσέως τε πέρι καὶ Ἀαρῶν, ἐπιφέρει πά-
 λιν περὶ τῶν υἱῶν Λευὶ· «Καὶ ἐγενήθησαν ἐξ ἐπισκέψεως αὐτῶν τρεῖς
 καὶ εἴκοσι χιλιάδες, πᾶν ἀρσενικὸν ἀπὸ μηνιαίου καὶ ἐπάνω· οὐ γὰρ
 συνεπεσκέπησαν ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ. Καὶ αὕτη ἡ ἐπίσκεψις Μωσῆ
 30 καὶ Ἐλεάζαρ τοῦ ἱερέως, οἱ ἐπίσκεψαντο τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐν Ἀρα-
 βῶθ Μωᾶβ ἐπὶ τοῦ Ἰορδάνου κατὰ Ἰεριχώ. Καὶ ἐν τούτοις οὐκ ἦν
 ἄνθρωπος τῶν ἐπεσκεμμένων ὑπὸ Μωσῆ καὶ Ἀαρῶν, οὓς ἐπεσκέψαν-
 το τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ Σινᾶ, ὅτι εἶπε Κύριος αὐτοῖς Θα-

80. Ψαλμ. 127, 2.

82. Ἐβρ. 6, 10.

81. Γαλ. 6, 8.

83. Ἀριθμ. 26, 1-3.

μετοχή κάθε αγαθοῦ θ' ἀπονεμηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ σ' αὐτοὺς πὺν εὐδοκιμοῦν ἔτσι συνήθως, πῶς θὰ μπορούσε κανεῖς, ἢ γιὰ ποιὸ λόγο νὰ ἔχει ἐνδοιασμούς; Ἡ δὲν ἀκοῦς πὺν ψάλλει ὁ Δαβίδ, λέγοντας, «Θὰ τρῶς ἀπὸ τοὺς κόπους τῶν χειρῶν σου»⁸⁰, ἀλλὰ καὶ τὸν σοφὸ καὶ ἱερὸ Παῦλο πὺν γράφει, «Ὅ,τι σπεῖρει ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸ καὶ θὰ θερίσει»⁸¹;

ΠΑΛΛ. Τὸ ἔχω ἀκούσει.

ΚΥΡ. Δείχνει λοιπὸν κάποιος τὴν ἀνδρεία του ὄχι χωρὶς ἀμοιβὴ καὶ ἀληθεύει πράγματι αὐτὸς πὺν λέγει· «Δὲν εἶναι ἄδικος ὁ Θεός, ὥστε νὰ λησμονήσει τὸν κόπο καὶ τὴν ἀγάπη πὺν δείξατε στ' ὄνομά του»⁸². Δὲν θὰ τὸν ξεχάσει καθόλου, ἀλλὰ θὰ μοιράσει τὰ βραβεῖα τῶν κόπων σ' ὅποιους νίκησαν τὴ μαλθακότητα πὺν ὀδηγεῖ στὸ πλημμέλημα, πράγμα πὺν θὰ μᾶς τὸ πληροφορήσουν πάλι ὅσα γράφονται στοὺς Ἄριθμούς· «Μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ καὶ στὸν ἀρχιερέα Ἐλεάζαρ καὶ εἶπε· Κάνε τὴν ἀρίθμηση ὅλου τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ κατὰ φυλὴ, ἀπὸ εἴκοσι ἐτῶν καὶ ἄνω, ὅλων αὐτῶν πὺν μπορούν νὰ λάβουν μέρος στὸν πόλεμο»⁸³. Κι ἔπειτα, ἀφοῦ ἔγινε ἡ ἀρίθμηση κατὰ δήμους καὶ φυλές, προσθῆται πάλι· «Μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ καὶ εἶπε· Σ' αὐτοὺς πὺν ἀριθμήθηκαν νὰ μοιραστεῖ ἡ γῆ τῆς Χαναὰν ὡς κληρονομία, ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀτόμων. Στους περισσότερους θὰ δώσεις μεγαλύτερο κλῆρο, στους λιγότερους θὰ μειώσεις τὸ κλῆρο τους. Στὸν καθένα, ὅπως ἀριθμήθηκαν, θὰ δοθεῖ ὁ κλῆρος καὶ στοὺς πολλοὺς καὶ στοὺς λίγους»⁸⁴. Αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος γιὰ τὸ ὅτι πρέπει νὰ κληρονομοῦν ὅσοι διανύουν τὸ εἰκοστὸ ἔτος. Μετὰ τὴν ἀρίθμηση τῆς μεγάλης μάζας τοῦ λαοῦ, γίνεται ἡ ἀρίθμηση τοῦ λευίτικοῦ γένους· «Τὰ παιδιὰ τοῦ Λευῖ», λέγει, «κατὰ τοὺς δήμους τους ἦταν· ὁ δῆμος τοῦ Γεδσωνὶ τοῦ Γεδσών, ὁ δῆμος Κααθὶ τοῦ Καάθ, ὁ δῆμος Μεραρὶ τοῦ Μεραρί. Αὐτοὶ εἶναι οἱ δῆμοι τῶν υἱῶν τοῦ Λευῖ»⁸⁵. Κι ἀφοῦ στὸ μεταξὺ μίλησε γιὰ τὴ γενεαλογία τοῦ Μωυσῆ καὶ τοῦ Ἀαρών, προσθῆται πάλι γιὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Λευῖ. «Καὶ ἀπὸ τὴν καταμέτρηση βρέθηκαν εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες ὅλοι οἱ ἄρρενες ἀπὸ ἑνὸς μηνὸς καὶ πάνω. Γιατὶ δὲν εἶχαν καταμετρηθεῖ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους Ἰσραηλίτες. Αὐτὴ εἶναι ἡ καταμέτρηση τῶν Ἰσραηλιτῶν πὺν ἔγινε ἀπὸ τὸν Μωυσῆ καὶ τὸν ἀρχιερέα Ἐλεάζαρ, ὅταν καταμέτρησαν τοὺς Ἰσραηλίτες στὴν περιοχὴ Ἀραβῶθ τῆς χώρας Μωάβ, κοντὰ στὸν Ἰορδάνη, ἀντίκρου στὴν Ἰεριχώ. Μεταξὺ αὐτῶν δὲν ἦταν κανένας ἀπὸ ἐκείνους πὺν εἶχαν καταμετρήσει ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἀαρών κατὰ τὴν πρώτη φορὰ

84. Ὅπ. π. 52-54.

85. Ἄριθμ. 26, 57.

νάτω ἀπαθανοῦνται ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ οὐ κατελείφθη ἐξ αὐτῶν οὐδὲ εἷς, πλὴν Χαλέβ υἱὸς Ἰεφονῆ, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ». Καὶ φέρε ἄν, πάλιν ἐπιτροχάδην καὶ ἀνὰ μέρος ἕκαστα διιόντες, λέγωμεν σαφέστερόν τε καὶ εὐκρινέστερον.

5 ΠΑΛΛ. Φράζε δὴ οὖν ὀκνήσας οὐδέν, ὡς ἔν γε δὴ τούτοις ἡδὺ τὸ στενολεσχεῖν.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐν ὀλίγοις τῶν προκειμένων τὸν νοῦν συναγείροντες, ἐκείνὸ φαμεν· Τὸ ἡβηκὸς δὴ πάλιν, καὶ τὴν ἐμπειροπόλεμον ἡλικίαν ἀπαριθμεῖσθαι δεῖν προστάττει Θεός. Ὡς γὰρ ἤδη φθάσαντες
10 εἶπομεν, ἐν γνώσει τε καὶ ἀπογραφῇ τῇ παρὰ Θεῶ, καὶ ἐν δίδλω ζώντων, οὐ τὸ ἀνακλι καὶ ἀδρανές, οὔτε μὴν τὸ ἔτι νηπιάζον κατὰ τὴν φρόνησιν, ἀλλὰ πᾶν ὅσον ἐστὶν εὐσθενές τε ἤδη καὶ ἔτοιμον εἰς παράταξιν τὴν κατὰ παθῶν τε καὶ ἁμαρτίας, καὶ θεβηκὸς εἰς σύνεσιν, εὐπρεπές τε ἤδη πρὸς τὸ χρῆναι δοῶν καὶ δύνασθαι κατορθοῦν, ἃ ἂν
15 βούλοιτο Θεός οὗτοί τε τὴν γῆν κατὰ τε τὰς φυλάς, καὶ ἐξ ὀνόματος, καὶ καθ' ἕκαστον εὐ μάλα διεμοιρήσαντο· κληρονομοὶ γὰρ ἔσονται τῆς ἁγίας γῆς καὶ τῶν ἐν ἐλπίσι μεθέξουσιν ἀγαθῶν, οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος κατὰ φυλάς τε καὶ κατὰ γένος, ὡς ἐν τῷ, «Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν· μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλη-
20 θήσονται»· καὶ ὡς ἐν τοῖς ἑτέροις μακαρισμοῖς. Κληρὸς γὰρ οὗτός ἐστιν ὥσπερ τις ἴδιος τῶν ἡλεημένων, πραέων τε καὶ τῶν πτωχῶν ἐν πνεύματι, καὶ δεδιωγμένων ἔνεκα τῆς δικαιοσύνης. Πλὴν καὶ καθ' ἕνα καὶ ἐξ ὀνόματος τῆς εὐκλείας ὁ στέφανος, ἀναλόγως ἕκαστον τοῖς αὐτοῦ κατορθώμασι τιμῶντος Θεοῦ, καὶ τὴν δέουσαν τοῖς ἀνδριζομένοις
25 ἐπιμετροῦντος χάριν, εἰ καὶ νοοῖτο τυχόν, ὡς ἐν μέτρῳ πλείονι, καὶ πλουσιωτέρα διανομῇ· «Μέτρον γάρ», φησί, «καλὸν πεπιεσμένον, σεσαλευμένον, ὑπερεκχυνόμενον δώσουσιν εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν»· καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο δηλοῦν οἴμαι πού τὸ φάναι Θεόν· «Τοῖς πλείοσι πλεονάσεις τὴν κληρονομίαν αὐτῶν, ἕκάστῳ, καθὼς ἐπεσκέπησαν, δοθήσε-
30 ται ἢ κληρονομία αὐτῶν». Τὸ γὰρ ὡς ἐν ἀριθμῷ τῶν ὀνομάτων πλείονι, τύπος ἂν γένοιτο σαφῆς τοῦ ὑπερκειμένου καὶ πλεονάζοντος ἐν ἀρετῇ· ὁ μὲν γὰρ οὕτως, ὁ δὲ οὕτως εὐδοκιμεῖ, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον. Κληρωτὴ δὲ ἡ γῆ, κατ' ἐκείνὸ πού τάχα τό· «Ἐν ταῖς χερσὶ

86. *Οπ. π. 62-65.

88. Λουκᾶ 6, 38.

87. Ματθ. 5, 5-7.

89. Ἀριθμ. 26, 53, 54.

στήν ἔρημο τοῦ Σινᾶ· ἐπειδὴ εἶχε πεῖ ὁ Κύριος σ' αὐτούς, Θὰ πεθαίνουν ὅλοι στήν ἔρημο. Καὶ δὲν ἔμεινε κανένας ἀπὸ αὐτούς, παρὰ μόνον ὁ Χάλεβ, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰεφοννῆ καὶ ὁ Ἰησοῦς, ὁ υἱὸς τοῦ Ναυῆ»⁸⁶. Ἐμπρὸς τώρα πάλι ἐξετάζοντας ἐπιτροχάδην τὸ καθένα χωριστά, ἄς τὰ μελετήσομε πιὸ καθαρὰ καὶ πιὸ συγκεκριμένα.

ΠΑΛΛ. Λέγε λοιπὸν καὶ μὴ βαρεθεῖς καθόλου. Γιατὶ σ' αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι εὐχάριστο νὰ λεπτολογεῖς.

ΚΥΡ. Συγκεντρώνοντας λοιπὸν σὲ λίγα τὸ νόημα αὐτῶν ποῦ εἶπαμε, λέμε τὸ ἑξῆς. Ὁ Θεὸς προστάζει νὰ μετρηθοῦν πάλι οἱ ἔμπειροπόλεμοι. Ὅπως εἶπαμε πρὶν ἀπὸ λίγο γνωστοὶ καὶ ἐγγεγραμμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ στὸ βιβλίον τῆς ζωῆς δὲν εἶναι οἱ δειλοὶ καὶ ἀνίκανοι, οὔτε ὅσοι ἔχουν ἀκόμα νηπιακὴ γνώση, ἀλλὰ ὅσοι εἶναι πιὸ δυνατοὶ καὶ ἔτοιμοι ν' ἀντι-παραταχθοῦν ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὅσοι ἔχουν προχωρήσει στὴ σύνεση καὶ εἶναι ἱκανοὶ πλέον στὸ χρέος τους νὰ δράσουν καὶ νὰ ἔχουν τὴ δύναμη γιὰ κατορθώματα ποῦ θέλει ὁ Θεός. Αὐτοὶ πολὺ ὠραῖα μοίρασαν τὴ γῆ κατὰ φυλὴ καὶ κατὰ ὄνομα καὶ στὸν καθένα ξεχωριστά. Γιατὶ θὰ γίνουν κληρονόμοι τῆς ἁγίας γῆς καὶ θὰ κοινωνήσουν τὰ ἐλπιζόμενα ἀγαθὰ, αὐτοὶ γιὰ τοὺς ὅποιους μιλάμε κατὰ φυλὴ καὶ κατὰ γένος, ὅπως λέγεται στὸ χωρίο, «Μακάριοι οἱ πραεῖς, γιατί αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας· μακάριοι ὅσοι δείχνουν εὐσπλαγχνία στοὺς ἄλλους, γιατί αὐτοὶ θὰ ἐλεηθοῦν ἀπὸ τὸν Θεό»⁸⁷ καὶ στοὺς ἄλλους μακαρισμοὺς. Αὐτὸς εἶναι προσωπικὸς κλῆρος ἐκείνων ποῦ ἔχουν ἐλεηθεῖ, ποῦ εἶναι πραεῖς καὶ ταπεινόφρονες καὶ ἔχουν καταδιωχθεῖ γιὰ χάρη τῆς δικαιοσύνης. Ὅμως καὶ χωριστὰ στὸν καθένα καὶ ὀνομαστικὰ δίνεται ὁ στέφανος τῆς δικαιοσύνης, γιατί ὁ Θεὸς τιμᾷ τὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ κατορθώματά του καὶ ἐπιμετροῦ σὲ ὅσους δείχνονται ἄνδρες τῆ χάρη ποῦ πρέπει, ἂν καὶ θὰ σκεφτόταν κανεὶς ὅτι γίνεται μὲ μεγαλύτερο μέτρο καὶ πιὸ ἀπλόχερη διανομὴ. Γιατὶ λέγει· «Μέτρο καλὸ, καλοπατημένο, γεμάτο μὲ τὸ παραπάνω καὶ ξεχειλισμένο θὰ δώσουν στήν ἀγκαλιὰ σας»⁸⁸. Τὸ ἴδιο μοῦ φαίνεται δηλώνει αὐτὸ ποῦ κάπου εἶπε ὁ Θεός· «Στοὺς περισσότερους θὰ δώσεις μεγαλύτερο κλῆρο, ἐνῶ στοὺς λιγότερους λιγότερο, καὶ στὸν καθένα θὰ δοθεῖ ὁ κλῆρος ἔτσι ὅπως καταμετρήθηκαν»⁸⁹. Ὁ πλεονασμὸς τῶν ὀνομάτων στὸν ἀριθμὸ, εἶναι σαφῆς τύπος τοῦ ἀνώτερου ποῦ πλεονάζει στήν ἀρετὴ· γιατί, σύμφωνα μὲ τὸν μακάριο Παῦλο, ὁ ἕνας εὐδοκιμεῖ ἔτσι, καὶ ὁ ἄλλος ἄλλιῶς. Καὶ ἡ γῆ μοιράζεται μὲ κλῆρο σύμφωνα μὲ τὸν λόγο· «Οἱ κλῆροι μου

σου οί κληροί μου» πρὸς Θεὸν εἰρημένον. Θεία γὰρ ψήφω γενήσεται τῶν ἐσομένων ἀγαθῶν ἢ ἀπλανῆς διανέμησις, ἐκάστω τὸ πρέπον εἰς ἀποκλήρωσιν ὀρίζοντος τότε τοῦ πάντα εἰδότος τὰ καθ' ἡμᾶς.

Ἰδικὴ δὲ πάλιν ἡ τῶν Λευιτῶν ἀπαρίθμησις, ἀπὸ μηνιαίου καὶ 5 ἐπάνω. Καὶ κληρὸς αὐτοῖς οὐ δίδοται ἐν μέσῳ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, οὐδὲ συνεπεσκέπησαν αὐτοῖς. Ἁγιώτερον γὰρ αἰεὶ πού τὸ ἱερώτερον γένος. Διὸ καὶ ἐξηρημένη τῶν ἄλλων ἡ ἀπογραφή περὶ αὐτοῦ, καὶ κληρὸς αὐτοῖς οὐ μετὰ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ ἐπίσκεψις ἰδική· μερὶς δὲ αὐτοῖς καὶ κληρὸς, αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων Θεός, κατὰ τό, «Μακάριοι οἱ καθαροὶ 10 τῆ καρδία, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται». Τῶν γὰρ καλουμένων πτωχῶν τῷ πνεύματι τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν μελλόντων κληρονομεῖν, παρακληθισομένων δὲ καὶ τῶν ἐλομένων τὸ πενθεῖν, ἐλεθησομένων δὲ καὶ τῶν ἐλεημόνων· Οἱ καθαροὶ τῆ καρδία, φησί, μακάριοι, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. Οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ παρὰ τοὺς ἄλλους ἅπαντας 15 ἱερώτεροί τε καὶ ἀγιώτεροι, καὶ κληρὸς αὐτοῖς καὶ μερὶς ἢ ἀκριβῆς θεοπτία, τοῦτ' ἔστιν, ἡ περὶ τῆς θεότητος γνῶσις. Τοῦτό τοι Χριστὸς τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις ἐπηγγέλλετο χαριεῖσθαι, λέγων· «Ταῦτα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν· ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρησιᾶ περὶ τοῦ Πατρὸς ἀπαγγελῶ ὑμῖν». Ἀπὸ 20 μηνιαίου δὲ τῶν ἱερωτέρων ἢ ἀπογραφή, καθάπερ ἔφην ἀρτίως. Ἀνάγραπτον γάρ, καὶ ἐν βίβλῳ Θεοῦ, τῶν ἀγιωτέρων οὐχὶ δὴ μόνον τὸ ἐν ἰσχύϊ πνευματικῆ καὶ ἐν σοφίᾳ περιφανέστερον, ἀλλὰ καὶ ὅσον ἔστιν ἐν ἀπλότητι τῆ κατὰ Χριστόν, καὶ ἐν κακίᾳ νηπιάζον. Ἀνάγραπτον οὖν ἅπαν ἔστι τὸ γένος τὸ ἱερώτερον, καὶ τὸ σοφόν τε καὶ ἀπλοῦν. 25 Ἰδοὺς δ' ἂν, ὡ Παλλάδιε, τοιάνδε τινὰ διαφορὰν ἐν ταῖς τῶν ἁγίων ψυχαῖς, γνώμαις τε καὶ τρόποις. Προστέθεικε δὲ ὅτι οὐκ ἦν ἄνθρωπος ἐν τοῖς ἐπεσκεμμένοις ὑπὸ Μωσῆ καὶ Ἀαρῶν, οὓς ἐπεσκέψαντο τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ Σινᾶ, ὅτι εἶπε Κύριος αὐτοῖς· Θανάτῳ ἀποθανοῦνται ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ οὐ κατελείφθη ἐξ αὐτῶν οὐδὲ εἷς, πλην 30 Χαλεβὸς ὁ υἱὸς Ἰεφοννῆ, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, παραδεικνύς ἐναργῶς, ὅτι μὴ τοῖς ἀπειθήσασιν ἡ κληρονομία καὶ τὸ ἐν βίβλῳ γεγράφθαι Θεοῦ· πρέποι δ' ἂν μᾶλλον τοῖς τὴν πίστιν εἰσδεδεγμένοις, δῆλον δὲ ὅτι τὴν ἐν Χριστῷ. Περὶ μὲν γὰρ τῶν ἠπειθηκότων τό, «Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βίβλου ζώντων, καὶ μετὰ δικαίων μὴ γραφήτωσαν», ὁ θεσπέσιος

εἶναι στὰ χέρια σου»⁹⁰. Γιατὶ μέθεια ἀπόφαση θὰ γίνει ἡ ἀλάνθαστη δια-
νομή τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, καθὼς αὐτὸς ποὺ γνωρίζει τὰ πάντα
σχετικὰ μ' ἐμᾶς θὰ ὀρίζει αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ κληρωθεῖ γιὰ τὸν καθένα.

Ξεχωριστὴ πάλι εἶναι τῶν Λευϊτῶν ἡ ἀπαρίθμηση ἀπὸ ἐνὸς μηνὸς
καὶ ἄνω. Κληρὸς δὲν δίνεται σ' αὐτοὺς ἀνάμεσα στοὺς Ἰσραηλίτες οὔτε
συναριθμήθηκαν μ' αὐτοὺς. Γιατὶ τὸ γένος τῶν ἱερέων εἶναι ἀγιότερο. Γι'
αὐτὸ καὶ ἡ ἀπογραφή τους γίνεται ξεχωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ὁ
κληρὸς τους δὲν εἶναι μαζί με τῶν ἄλλων, ἀλλὰ ἡ ἀρίθμηση τους εἶναι
ξεχωριστή. Μεριδα καὶ κληρὸς τους εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τῶν ὅλων σύμ-
φωνα μὲ τὸν λόγο· «Μακάριοι οἱ καθαροὶ στὴν καρδιά, ἐπειδὴ αὐτοὶ θὰ
δοῦν τὸν Θεό»⁹¹. Γιατὶ οἱ καλούμενοι «ταπεινόφρονες» μέλλουν νὰ κλη-
ρονομήσουν τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐκεῖνοι ποὺ διάλεξαν τὸ πένθος
θὰ παρηγορηθοῦν, καὶ οἱ ἐλεήμονες θὰ ἐλεηθοῦν· «οἱ καθαροὶ στὴν καρ-
διά», λέγει, «εἶναι μακάριοι, γιατί αὐτοὶ θὰ δοῦν τὸν Θεό». Αὐτοὶ εἶναι
ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους πιὸ ἱεροὶ καὶ ἅγιοι καὶ κληρὸς τους καὶ μερίδα
τους ἡ ἀκριβῆς θεοπτία, δηλαδή ἡ γνώση σχετικὰ μετὴν θεότητα. Αὐτὸ
βέβαια ὑποσχόταν ὁ Χριστὸς ὅτι θὰ χαρίσει στοὺς ἀγίους ἀποστόλους,
λέγοντας· «Αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα μετὰ παροιμίας· ἔρχεται ὅμως ἡ ὥρα, ὅποτε
δὲν θὰ σᾶς μιλήσω μετὰ παροιμίας, ἀλλὰ θὰ σᾶς ἀναγγεῖλω ὀλοκάθαρα τὰ
σχετικὰ μετὸν Πατέρα μου»⁹². Ἡ ἀπογραφή τῶν ἱερωτέρων γίνεται ἀπὸ
παιδὶ ἐνὸς μηνός, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο. Γιατὶ ἀναγράφονται καὶ στὸ
βιβλίον τοῦ Θεοῦ ὄχι μόνο οἱ ἐπιφανέστεροι ἀπὸ τοὺς ἀγιότερους σὲ
δύναμη πνευματικῆ καὶ σοφία, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἔχουν τὴν κατὰ Χριστὸν
ἀπλότητα καὶ εἶναι νήπιοι ὡς πρὸς τὴν κακία. Ἀναγράφεται λοιπὸν ὅλο
τὸ ἱερὸ γένος, τόσο οἱ σοφοί, ὅσο καὶ οἱ ἀπλοϊκοί. Καὶ θὰ μπορούσες νὰ
δεῖς, Παλλάδιε, μὰ τέτοια διαφορὰ στῶν ἀγίων τις ψυχῆς καὶ στίς γνώ-
μες καὶ στοὺς τρόπους. Καὶ πρόσθεσε ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἄνθρωπος ἀπὸ
ὅσους εἶχαν ἀριθμήσει ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἀαρών, ἀπὸ ὅσους Ἰσραηλίτες
εἶχαν καταμετρήσει στὴν ἔρημο τοῦ Σινᾶ, γιὰ τοὺς ὁποίους εἶπε ὁ Κύ-
ριος, «Θὰ πεθάνουν σίγουρα στὴν ἔρημο», ποὺ νὰ ἔμεινε κανεὶς ἀπὸ αὐ-
τούς, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Χάλεβ, τὸν υἱὸ τοῦ Ἰεφοννή, καὶ τὸν Ἰησοῦ τοῦ
Ναυῆ⁹³, θέλοντας νὰ δείξει φανερὰ ὅτι ἡ κληρονομία καὶ ἡ ἐγγραφή στὸ
βιβλίον τοῦ Θεοῦ δὲν γίνεται σὲ ὅλους ποὺ πίστεψαν, ἀλλὰ ἀρμόζει περισ-
σότερο σ' αἰτιοὺς ποὺ δέχθηκαν τὴν πίστη, τὴν πίστη δηλαδή στὸν Χρι-
στό. Γιατὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ δὲν πίστεψαν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ εἶπε· «Νὰ

92. Ἰω. 16, 25.

93. Ἀριθμ. 26, 65.

ἔφη Δαβίδ. Ὑπεμφαίνει δὲ ἡμῖν καὶ τὸ θεῖον ἐν τούτοις λόγιον, ὅτι τοῖς πιστεύουσιν ἡ χάρις διὰ γὰρ τοι τοῦτο πρὸς τῷ Ἰορδάνῃ τὴν ἀπογραφὴν γενέσθαι φησὶ μυστικῶς ὁ λόγος· ἀνάγραπτος γὰρ ὁ βεβαππισμένος πλήν οὐχ ὀλοκλήρως ἀποπέπτωκε τῆς ἐλπίδος ὁ Ἰσραήλ.
 5 Σέσωσται γὰρ τὸ κατάλεμμα, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, οὐ τύπος ἂν εἶεν οἱ ἐκ πάντων καταλελειμμένοι μόνον Χαλέβ τε καὶ Ἰησοῦς, συγκληρονομοῦντές τε καὶ ἀπογραφόμενοι, τοῖς τῆς ἀπιστίας ἐγκλήμασιν οὐκ ἐνεχομένοις Ἐπιτήρει δὲ πανταχῇ τὴν τῶν ἁγίων ἀπογραφὴν καὶ κληροδοσίαν. Πράττεται γὰρ διὰ τε Μωσέως καὶ τοῦ
 10 προὔχοντος ἐν ἱερωσύνῃ, ἵνα, καθάπερ ἤδη προεῖπον, τὸν ἕνα δι' ἀμφοῖν νοήσης Χριστόν, ὡς ἀρχιερέα καὶ νομοθέτην, δι' οὗ πᾶσα χάρις καὶ τὸ ἐν ταῖς ἄνω φέρεσθαι βίβλοις, ὡς καὶ ὁ μακάριος Δανιὴλ τεθεῶσθαι φησιν ἑαυτόν. «Βίβλοι γὰρ ἠνεώχθησαν», φησὶν, ὅτι πολλή που πάντων καὶ διάφορος ἡ ἀπογραφὴ, διὰ δὴ τοι τοῦτο πολλά, καὶ
 15 οὐχ ἐν τὸ βιβλίον.

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς οὖν ἄρα καὶ σοφῶς ὁ τῆς Παροιμίας ἡμῖν ἔφη λόγος «Πλούτου ὀκνηροὶ ἐνδεεῖς γίνονται, οἱ δὲ ἀνδρεῖοι ἐρείδονται πλούτῳ».

ΚΥΡ. Ἐρείδονται γὰρ οὖν, καὶ Θεὸν ἔχουσιν εὐμενῆ καὶ προεστη-
 20 κότα, καὶ καταπιαίνοντα μὲν εὐλογίαις ταῖς ἄνωθεν, διαφανεστάτη δὲ λίαν στεφανοῦντα τιμῇ, καὶ διαβοήτοις αὐχήμασι πλουσίως κατακαλλύνοντα. Ἡ οὐκ ἀληθεύει, λέγων «Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, ὅτι τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω»;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

25 ΚΥΡ. Ἀποπεραίνει γε μὴν τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ πᾶς τις οὖν, οἶμαι, νεανικὸς καὶ ἐπηρεακτικῶς ἀνδρείαν τὴν πνευματικὴν, καὶ ἀντανίστασθαι μεμελετηκῶς ὄρατοῖς τε καὶ ἀοράτοις ἐχθροῖς, ἑαυτόν τε καὶ ἐτέρους ἀνασάξειν εἰδῶς, καὶ ἐν Θεῷ πάντα δυνάμενος

ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

30 ΚΥΡ. Βούλει δὴ οὖν αὐτὸ δὴ τοῦτο καταθρῶμεν εὖ μάλα, καθάπερ ἐν πίνακι σκιαγραφηθέν, ἐν τοῖς κατὰ τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ ἐπωφελεστάτης ἡμῖν διηγήμασιν;

ΠΑΛΛ. Ἐλοῖμην ἂν σφόδρα. Πῶς γὰρ οὐ;

94. Ψαλμ. 68, 29.

96. Δαν. 7, 10.

95. Ἦσ. 10, 21.

97. Παροιμ. 11, 12.

σθήσουν ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν ζώντων καὶ νὰ μὴν ἀναγραφῆ μαζὶ μὲ τοὺς δίκαιους»⁹⁴. Μᾶς ὑποδηλώνει σχετικὰ καὶ ὁ θεῖος λόγος, ὅτι ἡ χάρις θὰ δοθεῖ σὲ ὅσους πιστεύουν. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ λόγος μυστικὰ ὅτι ἡ ἀπογραφή θὰ γίνῃ κοντὰ στὸν Ἰορδάνη· γιατί ἀναγράφεται ὁποῖος ἔχει βαπτισθεῖ. Ὡστόσο ὁ Ἰσραὴλ δὲν ἔχασε τελείως τὴν ἐλπίδα του. Γιατὶ σῶθηκε ὅ,τι εἶχε ἀπομείνει, σύμφωνα μὲ τὸν προφητικὸν λόγον⁹⁵, τοῦ ὁποῖου προτύπωση εἶναι οἱ μόνοι ἀπὸ ὅλους ποὺ ἀπόμειναν, ὁ Χάλεβ καὶ ὁ Ἰησοῦς, ποὺ συγκληρονομοῦν καὶ ἀπογράφονται, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἔνοχοι στὸ ἔγκλημα τῆς ἀπιστίας. Πρόσεχε παντοῦ τὴν ἀπογραφή καὶ τὴ διανομὴ κλήρων στοὺς ἀγίους. Ἐκτελεῖται ἀπὸ τὸν Μωυσῆ καὶ ἀπὸ τὸν πρῶτο στήν ἱερωσύνη, ὥστε, ὅπως εἶπα προηγουμένως, νὰ ἐννοήσεις τὸν ἕνα Χριστὸ καὶ μὲ τοὺς δύο αὐτούς, ὡς ἀρχιερέα καὶ νομοθέτη, ποὺ αὐτὸς δίνει καθὲ χάρις καὶ τὴν ἀναγραφήν στὰ οὐράνια βιβλία, τὰ ὁποῖα καὶ ὁ μακάριος Δανιὴλ λέγει ὅτι τὰ ἔχει δεῖ· γιατί λέγει: «Ἀνοίχτηκαν βιβλία»⁹⁶, γιατί ἐκεῖνοι ποὺ ἀπογράφηκαν ἦταν πολλοὶ καὶ διάφοροι, γι' αὐτὸ εἶναι πολλὰ τὰ βιβλία, καὶ ὄχι ἕνα.

ΠΑΛΛ. Ἄρα λοιπὸν ὀρθὰ καὶ σοφὰ εἶπε ὁ λόγος τῆς Παροιμίας: «Οἱ ὀκνηροὶ γίνονται φτωχοὶ ἀπὸ πλοῦτο, ἐνῶ οἱ ἰσχυροὶ καὶ δραστήριοι ἄνδρες ἔχουν στήριγμα τὸν πλοῦτο τους»⁹⁷.

ΚΥΡ. Στηρίζονται δέβδαια καὶ ἔχουν τὸν Θεὸ φιλικὸ καὶ πρόμαχόν τους, ποὺ τοὺς καταπλουτίζει μὲ τὶς οὐράνιες εὐλογίες του, τοὺς στεφανώνει μὲ τιμὴν περίλαμπρη, καὶ τοὺς στολίζει πλούσια μὲ περιβόητη δόξα. Ἡ μήπως δὲν ἀληθεύει, ὅταν λέγει, «Ζῶ ἐγώ, λέγει ὁ Κύριος, ἐπειδὴ ὅσους μὲ δοξάζουν θὰ τοὺς δοξάσω»⁹⁸;

ΠΑΛΛ. Ἀληθεύει, καὶ πολὺ μάλιστα.

ΚΥΡ. Ἀποπερατώνει, νομίζω, ὅσα ἀναφέρονται στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καθένας μὲ νεανικὴ δύναμη ποὺ ἔχει ἀσκήσει τὴν πνευματικὴν ἀνδρεία καὶ ἔχει βάσει σκοπὸν ἂν ἀντιμάχεται τοὺς ὄρατους καὶ ἀόρατους ἐθχρούς, ποὺ γνωρίζει νὰ σώζει τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ ποὺ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει τὰ πάντα.

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ.

ΚΥΡ. Θέλεις λοιπὸν νὰ ἐξετάσομε πιὸ καλὰ αὐτὸ ποὺ ἔχει σκιαγραφηθεῖ, σὰν σὲ πίνακα, στὶς ὠφελιμότερες διηγήσεις τὶς σχετικὲς μὲ τὸν θεσπέσιο Ἀβραάμ;

ΠΑΛΛ. Θὰ τὸ ἤθελα πολὺ. Πῶς ὄχι;

ΚΥΡ. Γέγραπται τοίνυν, ὡς κατῶκει τε καὶ κατηυλίζετο μὲν ἐν
 Σοδόμοις ὁ Λῶτ· ἐπειδὴ δὲ τὴν γῆν δεινὸς καὶ βαρὺς κατέθει πόλεμος,
 τῶν τε ἀγγουῦ, καὶ τῶν ἐκ τῆς ὁμόρου χώρας, ὁμοῦ τοῖς ἠγεισθαι λα-
 χουσι κατὰ κράτος ἐλόντων τὴν πόλιν, συναπεκομίζετο τοῖς ἕξανα-
 5 σταῖσιν ὁ Λῶτ, καὶ ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις δορυλήπτος ἦν· «παραγενόμενος
 δέ τις τῶν ἀνασσεσωσμένων, ἀπηγγέλη», φησὶν, «Ἀβραάμ τῷ περάτῃ,
 αὐτὸς δὲ κατῶκει πρὸς τῆ δρυὶ τῆ Μαιβροῆ, Ἀμορραίου τοῦ ἀδελφοῦ
 Ἐσχῶλ, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Αὐνᾶν, οἱ ἦσαν συνωμόται τοῦ Ἀβράμ. Ἀ-
 κούσας δὲ Ἀβράμ, ὅτι ἠχμαλώτεται Λῶτ ὁ ἀδελφιδουὺς αὐτοῦ, ἠρί-
 10 θμησε τοὺς ἰδίους οἰκογενεῖς αὐτοῦ, τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτώ. Καὶ
 κατεδίωξεν ὀπίσω αὐτῶν ἕως Δάν· καὶ ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτοὺς τὴν νύκτα
 αὐτὸς καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ, καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς καὶ κατεδίωξεν
 αὐτοὺς ἕως Χοβά, ἣ ἐστὶν ἐν ἀριστερᾷ Δαμασκού· Καὶ ἀπέστρεψε
 πᾶσαν τὴν ἵππον Σοδόμων, καὶ Λῶτ τὸν ἀδελφιδουὺν αὐτοῦ ἀπέστρε-
 15 ψε, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὸν λαόν.
 Ἐξῆλθε δὲ βασιλεὺς Σοδόμων εἰς συνάντησιν αὐτοῦ, μετὰ τὸ ὑπο-
 στρέψαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς κοπῆς Χοδολλογομόρ καὶ τῶν βασιλέων τῶν
 μετὰ αὐτοῦ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σαβῆ (τοῦτο ἦν τὸ πεδῖον τῶν βα-
 σιλέων). Καὶ Μελχισεδὲκ βασιλεὺς Σαλήμ ἐξήνεγκεν ἄρτους καὶ οἶ-
 20 νον ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ ὑψίστου· καὶ εὐλόγησε τὸν Ἀβράμ καὶ εἶ-
 πεν· Εὐλογημένος Ἀβράμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν
 καὶ τὴν γῆν, καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ ὑψιστος, ὃς παρέδωκε τοὺς
 ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σοι. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ δεκάτην μοῖραν ἀπὸ
 πάντων. Εἶπε δὲ βασιλεὺς Σοδόμων πρὸς Ἀβράμ· Δός μοι τοὺς
 25 ἄνδρας, τὴν δὲ ἵππον λάβε σεαυτῷ. Εἶπε δὲ Ἀβράμ πρὸς τὸν βασιλέα
 Σοδόμων· Ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν τὸν ὑψιστον,
 ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἰ ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφυρωτῆρος
 ὑποδήματος λήψομαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν, ἵνα μὴ εἴπῃς ὅτι Ἐγὼ
 ἐπλούτισα τὸν Ἀβράμ, πλὴν ὧν ἔφαγον οἱ νεανίσκοι, καὶ τῆς μερίδος
 30 τῶν ἀνδρῶν τῶν συμπορευθέντων μετ' ἐμοῦ, Ἐσχῶλ, Αὐνᾶν, Μαι-
 βροῆ· οὗτοι λήψονται μερίδα.

Μετὰ δὲ τὰ ρήματα ταῦτα ἐγενήθη ρῆμα Κυρίου πρὸς Ἀβράμ ἐν
 ὄραματι τῆς νυκτός, λέγων· Μὴ φοβοῦ, Ἀβράμ, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου,
 ὁ μισθός σου πολὺς ἔσται σφόδρα. Λέγει δὲ Ἀβράμ· Δέσποτα Κύριε,
 35 τί μοι δώσεις; ἐγὼ δὲ ἀπολύομαι ἄτεκνος, ὁ δὲ υἱὸς Μασέχ τῆς οἰκογε-

ΚΥΡ. Γράφει λοιπόν ἡ Γραφή, ὅτι κατοικοῦσε καὶ ζοῦσε ὁ Λῶτ στὰ Σόδομα. Ἐπειδὴ ὁμως περιέτρεχε τὴ χώρα πόλεμος βαρὺς καὶ οἱ πλησιόχωροι καὶ γείτονες μαζί μὲ τοὺς ἀρχηγούς τοὺς εἶχαν κυριεύσει βίαια τὴν πόλη, πῆραν μαζί μὲ τοὺς ἄλλους ἐπαναστάτες καὶ τὸν Λῶτ καὶ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους βρέθηκε αἰχμάλωτος. «Πῆγε τότε ἓνας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν γλιτώσει καὶ ἀνήγγειλε στὸν Ἀβράμ, τὸν περατῆ, ὅπως τὸν ἔλεγαν. Αὐτὸς κατοικοῦσε κοντὰ στὴ δροῦ τοῦ Μαμβρῆ τοῦ Ἀμορραίου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἐσχῶλ καὶ τοῦ Αὐνᾶν, ποὺ ἦταν σύμμαχοι τοῦ Ἀβράμ. Ὅταν ἔμαθε ὁ Ἀβράμ ὅτι εἶχε αἰχμαλωτισθεῖ ὁ ἀνεψιός του Λῶτ, συγκέντρωσε τοὺς δούλους του, συνολικὰ τριακόσιους δέκα ὀκτώ, καὶ τοὺς κατεδίωξε μέχρι τὴν πόλη Δάν. Ἐπese ἐπάνω του τὴ νύχτα αὐτὸς καὶ οἱ δοῦλοι του, τοὺς χτύπησαν, καὶ ἀφοῦ τοὺς νίκησαν, τοὺς κυνήγησαν ὡς τὴν πόλη Χοβά, ποὺ βρίσκεται ἀριστερὰ τῆς Δαμασκοῦ, καὶ ἐπανεφέρε ὅλο τὸ ἵππικὸ τῶν Σοδόμων, καὶ μαζί καὶ τὸν ἀνεψιό του μὲ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὶς γυναῖκες του καὶ ὅλο τὸν λαό. Βγῆκε τότε ὁ βασιλιάς τῶν Σοδόμων νὰ τὸν συναντήσῃ, ὅταν ὁ Ἀβραάμ ἐπέστρεφε ἀπὸ τὴ σφαγὴ τοῦ Χοδολλογομὸρ καὶ τῶν συμμάχων του βασιλιάδων στὴν κοιλάδα τοῦ Σαβῆ (αὕτῃ ἦταν ἡ πεδιάδα τῶν βασιλέων). Ὁ Μελχισεδέκ, βασιλιάς τῆς Σαλήμ, ποὺ ἦταν ἱερέας τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου, ἔβγαλε ψωμιά καὶ κρασί, εὐλόγησε τὸν Ἀβράμ, καὶ εἶπε: Ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Ἀβράμ ἀπὸ τὸν ὕψιστο Θεό, ποὺ δημιούργησε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ. Καὶ ἄς εἶναι δοξασμένος ὁ Θεὸς ὁ ὕψιστος ποὺ παρέδωσε τοὺς ἐχθρούς σου στὰ χέρια σου. Ὁ Ἀβράμ τότε ἔδωσε σ' αὐτὸν τὸ δέκατο ἀπὸ ὅλα τὰ λάφυρα. Καὶ ὁ βασιλιάς τῶν Σοδόμων εἶπε: Δός μου τοὺς ἄνδρες μου ποὺ ἐλευθέρωσες καὶ κράτησε δικὰ σου τὰ ἄλλα. Ὁ Ἀβράμ ἀπάντησε στὸν βασιλιά τῶν Σοδόμων: Ἀπλώνω τὸ χέρι μου καὶ ὀρκίζομαι στὸν Κύριο τὸν Θεὸ τὸν ὕψιστο, ποὺ δημιούργησε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, ὅτι δὲν θὰ πάρω τίποτε ἀπὸ ὅσα σοῦ ἀνήκουν, ἀπὸ κλωστή μέχρι καὶ κορδόνι παπουτσιῶ, γιὰ νὰ μὴν πεῖς, Ἐγὼ πλούτισα τὸν Ἀβράμ. Θὰ πάρω μόνο τὶς τροφὲς ποὺ χρειάστηκαν οἱ δοῦλοι μου καὶ τὴ μερίδα ποὺ ἀναλογεῖ στοὺς ἄνδρες ποὺ ἦρθαν μαζί μου μὲ τὸν Ἐσχῶλ, τὸν Αὐνᾶν καὶ τὸν Μαμβρῆ. Αὐτοὶ θὰ πάρουν τὸ μερίδιο τους.

»Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ τὰ γεγονότα ὁ Κύριος μίλησε στὸν Ἀβράμ σὲ νυχτερινὸ ὄραμα καὶ τοῦ εἶπε: Μὴ φοβᾶσαι, Ἀβράμ, ἐγὼ σὲ ὑπερασπίζομαι· ὁ μισθός σου θὰ εἶναι πολὺς, ὑπερβολικὰ πολὺς. Τοῦ λέγει ὁ Ἀβράμ: Δέσποτα καὶ Κύριέ μου, τί θὰ μοῦ δώσεις; Ἐγὼ πεθαίνω σὲ λίγο

νοῦς μου, οὗτος Δαμασκός Ἐλιέξερ· καὶ εἶπεν Ἀβραάμ· Ἐπειδὴ ἐμοὶ οὐκ ἔδωκας σπέρμα, ὁ δὲ οἰκογενής μου κληρονομήσει με. Καὶ εὐθύς φωνὴ Κυρίου ἐγένετο πρὸς αὐτόν, λέγουσα· Οὐ κληρονομήσει σε οὗτος· ἄλλος ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ, οὗτος κληρονομήσει σε. Ἐξήγαγε δὲ 5 αὐτόν ἔξω, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀνάβλεψον δὴ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνηθήσῃ ἐξαριθμῆσαι αὐτούς. Καὶ εἶπεν· Οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου». Ὁρᾷς τῶν ἁγίων τὸ ἔτομον εἰς εὐτολμίαν, καὶ ὅπως ἔχουσι τὸ τληπαθὲς ἐθελούσιον; Ἐμα γὰρ ἐπύθετο κεκινδυνευκότα τὸν Λώτ, κατηλέει μὲν εὐθύς τοῦ προσγενοῦς τὴν συμ-

10 φοράν, ἀρπάσας δὲ τοὺς οἰκογενεῖς καὶ τινὰς τῶν συνωμοτῶν, οὐκ ὄντας Ἑβραίους, ἐχώρει ραδίως κατὰ τῶν λελυπηκότων, καὶ κατεχειροῦτο μὲν εὐκόλως, ἀπήλλαττε δὲ τῆς αἰχμαλωσίας αὐτόν τε τὸν ἀδελφόπαιδα Λώτ, καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα πεσόντας τῶν κεκρατηκότων. Εἶτα λοιπόν, ὡς νενικηκότι τὴν αὐτῷ πρέπουσαν τιμὴν ἀποσφύζοντες, ὑπὴν-

15 των εἰκότως, ὃ τε βασιλεὺς Σοδόμων, καὶ Μελχισεδὲκ ὁ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καθὰ γέγραπται· Ὑπὴντα δὲ οὐ ψιλῶς, ἐπεκομίζετο δὲ τῆς ἱερωσύνης τὰ σύμβολα, τῆς τὸ τληπαθὲς νενομισμένης, ἄρτους τε καὶ οἶνον, καὶ κατηυλόγει τὸν Ἀβραάμ, καὶ γέρας ἐδίδου φωνὰς ἱεράς.

20 Ἦνδρίσατο τοιγαροῦν καὶ νενίκηκεν Ἀβραάμ· τοιοῦτοι γὰρ αἰεὶ πᾶς εἰσιν οἱ κατὰ Χριστὸν ἀνδρεῖοι καὶ θεοφιλεστάτην εἰς νοῦν ἔχοντες τὴν εὐτολμίαν. Προσθήσω δέ, ὥσπερ εἰς παράδειγμα καὶ πίστιν τοῦ λόγου, τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἳ πάντα εὐκόλως διαρπάζοντος τοῦ Σατανᾶ, καὶ μὴν τῶν ἀνθεστηκότων τοῖς τῆς ἀληθείας δόγμασι, 25 τὰς τῶν ἀπλουστέρων καταληγόμενων ψυχάς, ἀντεφέροντο νεανικῶς, συνεξοπλίζοντες ἑαυτοῖς τοὺς οἰκογενεῖς, τουτέστι, τοὺς τοῖς ἱεροῖς ἐντεθραμμένους Γράμμασι, καὶ τινὰς τῶν συνωμοτῶν, οὐκ ὄντας Ἑβραίους, φημί δὲ δὴ πάλιν, τοὺς φρονοῦντας μὲν ἔτι τὰ ἐν κόσμῳ, συναθλοῦντας δὲ τοῖς ἁγίοις καὶ ζηλοῦντας αὐτούς, ἀνδριζόμενοι δὲ οὕτω 30 νενικήκασιν, καὶ τῆς ἐκείνου πλεονεξίας ἐξήρπαζον τοὺς ἐαλωκότας. Τοὺς μὲν γὰρ ἐκ τῆς εἰδωλολατρίας καὶ τοῦ προσκυνεῖν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, τοὺς δέ, τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ἐξέλκοντες, ἀνασφύ-

ἄτεκνος. Κληρονόμος μου θὰ εἶναι ὁ Ἐλιέξερ ἀπὸ τῆ Δαμασκὸ, υἱὸς τῆς δούλης μου Μασέχ. Καὶ συνέχισε ὁ Ἀβραάμ· Ἐπειδὴ δὲν μοῦ ἔδωσες παιδί, θὰ μὲ κληρονομήσει ὁ δούλος μου ποὺ γεννήθηκε στὸ σπίτι μου. Καὶ ἀμέσως ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου ποὺ τοῦ ἔλεγε· Δὲν θὰ σὲ κληρονομήσει αὐτός, ἀλλὰ αὐτός ποὺ θὰ γεννηθεῖ ἀπὸ σένα, αὐτός θὰ σὲ κληρονομήσει. Ἔβγαλε τότε ὁ Θεὸς τὸν Ἀβραάμ ἔξω ἀπὸ τὴ σκηνὴ καὶ τοῦ εἶπε· Σήκωσε τὸ βλέμμα σου στὸν οὐρανὸ καὶ μέτρησε τὰ ἀστέρια, ἂν μπορέσεις νὰ τὰ μετρήσεις. Καὶ πρόσθεσε ὁ Θεός. Τόσοι πολλοὶ θὰ εἶναι οἱ ἀπόγονοί σου⁹⁹. Βλέπεις πόσο πρόθυμοι εἶναι οἱ ἅγιοι στὴν τόλμη καὶ ὅτι ἔχουν ἐκούσια τάση γιὰ ταλαιπωρία; Μόλις δηλαδὴ πληροφορήθηκε ὅτι ὁ Λῶτ διέτρεχε κίνδυνο, λυπήθηκε ἀμέσως γιὰ τὴ συμφορὰ τοῦ συγγενῆ του, καὶ ἀφοῦ ἄρπαξε τοὺς δούλους του καὶ μερικοὺς συμμάχους του, ποὺ δὲν ἦταν Ἑβραῖοι, προχώρησε ταχύτατα ἐναντίον ἐκείνων ποὺ προκάλεσαν τὸ κακό, καὶ ἀφοῦ τοὺς νίκησε μὲ εὐκολία, ἀπελευθέρωσε τὸν ἴδιο τὸν ἀνιψιὸ τοῦ Λῶτ καὶ ἐκείνους ποὺ ἔπασαν στὰ χέρια τῶν νικητῶν. Ἐπειτα, σὰν νικητῆς ποὺ ἦταν, ἀποδίδοντάς του τὴν τιμὴ ποὺ τοῦ ἔπρεπε, ἦρθαν εὐλόγα σὲ συνάντησή του καὶ ὁ βασιλιάς τῶν Σοδόμων καὶ ὁ Μελχισεδέκ, ὁ ἀρχιερέας τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ὅπως λέγει ἡ Γραφή. Καὶ δὲν τὸν προϋπάντησε ἔτσι ἀπλὰ καὶ ἰδιωτικά, ἀλλ' εἶχε τὰ σύμβολα τῆς ἱερωσύνης, ὅπως τότε νομιζόταν, ψωμιὰ καὶ κρασί, καὶ εὐλόγησε τὸν Ἀβραάμ, καὶ ὡς βραβεῖο τοῦ πρόσφερε ἱερούς λόγους.

Ἔδειξε λοιπὸν ἀνδρεία ὁ Ἀβραάμ καὶ νίκησε. Τέτοιοι εἶναι πάντοτε οἱ ἀνδρεῖοι κατὰ Χριστὸν καὶ ἔχουν στὴν ψυχὴ τους τὴ θεοφιλέστατη τόλμη. Καὶ θὰ προσθέσω γιὰ παράδειγμα καὶ ἐπιβεβαίωση τοῦ λόγου μου τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ ὁ Σατανᾶς διάρπαζε εὐκολὰ τὰ πάντα, καὶ ὅσοι ἀντιστέκονταν στὰ δόγματα τῆς ἀλήθειας καταλήστευαν τὶς ψυχὲς τῶν ἀπλουστέρων, αὐτοὶ ἀντιστέκονταν μὲ νεανικὸ φρόνημα, ἐξοπλίζοντας μαζὶ μὲ τοὺς ἑαυτοὺς των τοὺς δούλους τοὺς οἰκογενεῖς, δηλαδὴ ὅσους εἶχαν ἀνατραφεῖ μὲ τὶς Γραφές, καὶ μὲ κάποιους συμμάχους τους, ποὺ δὲν ἦταν Ἑβραῖοι, τό ξαναλέγω, ποὺ φρονοῦσαν ἀκόμα τὰ κοσμικά, ἀλλὰ συναγωνίζονταν μαζὶ μὲ τοὺς ἁγίους καὶ ἤθελαν νὰ τοὺς μιμηθοῦν, δείχνοντας τόση μεγάλη ἀνδρεία, νίκησαν καὶ ἄρπαξαν τοὺς αἰχμαλωτισμένους ἀπὸ τὴν τυραννικὴ ἐξουσία του. Καὶ πράγματι, ἄλλους διασώζουν ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρία καὶ ἀπὸ τὴν προσκύνηση τῆς κτίσης στὴ θέση τοῦ κτίστη, καὶ ἄλλους σύροντάς τους ἀπὸ

ξουσιν ἄλλὰ τῆς οὕτω λαμπρᾶς καὶ μεγαλοφυοῦς εὐψυχίας ἀποκερ-
 δαίνουσιν ἀμοιβήν, τὰς τε παρὰ τῶν ἐν κόσμῳ τιμᾶς· «Ἐξῆλθε» γάρ,
 φησί, «βασιλεὺς Σοδόμων εἰς συνάντησιν τῷ Ἀβραάμ, καὶ Μελχισεδέκ,
 ὁ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου», εὐλογίαν τὴν διὰ Χριστοῦ, τῇ
 5 ζωοποιῶ χάριτι κατευφραίνοντος ἄρτι τε καὶ οἴνω. Τοιγάρτοι καὶ
 ἀληθεύοντες ἐφ' ἑαυτοῖς, εὖ μάλα φασίν· «Εὐλογημένοι ὑμεῖς τῷ Κυ-
 ρίῳ τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Τύπος δ' ἂν εἴη τῆς κατὰ
 Χριστὸν ἱερωσύνης ὁ Μελχισεδέκ, καὶ οὐ πολλῶν, οἶμαι, τὸ χρῆμα
 πρὸς ἀπόδειξιν δεῖσεται λόγων, ἐξαρκουῖντος εἰς τοῦτο Γράμματος
 10 ἱεροῦ. Φάσκοντος δὲ τοῦ Σοδόμων βασιλέως πρὸς τὸν θεσπέσιον
 Ἀβραάμ, ὡς νενικηκότα· Δός μοι τοὺς ἄνδρας, τοὺς δὲ ἵππους λάβε
 σεαυτῷ, μηδὲν τὸ σύμπαν λαβεῖν ἀπώμνυτο παραχρῆμα, πλὴν εἰ ἄρα
 τὰς τροφὰς τῶν συγκεκριηκότων, καὶ τοῖς συνωμόταις μερίδα Ἐσχῶλ,
 Αὐνᾶν καὶ Μαμβρηῆ. Πολεμοῦντες γὰρ καὶ ὑπεραθλοῦντες γεννικῶς
 15 ὑπὲρ τῆς τῶν ἀπολωλότων ἐλευθερίας οἱ ἅγιοι, καὶ πάντα πόνον εἰσ-
 θαίνοντες, οὐδὲν ἀπὸ κόσμου λαμβάνουσιν, οὔτε μὴν τὸ ἐπίγειον συλ-
 λέγουσι πλοῦτον, παραιτούμενοι σφόδρα τὸν ἐντεῦθεν ὄνειδιισμόν·
 «Ἴνα μὴ εἴπῃς», φησίν, «ὅτι Ἐγὼ ἐπλούτισα τὸν Ἀβραάμ»· πλὴν ὅτι
 μόνως δέχονται τροφὰς, τὰς ἐκ τῶν ὠφελουμένων. «Ἄξιός γάρ ὁ ἐργά-
 20 τῆς τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ», καὶ τοῖς τὸ Εὐαγγέλιον καταγγέλουσιν ἐκ τοῦ
 Εὐαγγελίου ζῆν ἐκέλευεν ὁ Χριστός. Οἱ γε μὴν συνωμόται δέχονται
 μερίδας, εὐλογοῦντος οἶμαί που Θεοῦ, καὶ ἐν τοῖς κατὰ τόνδε τὸν βίον
 πράγμασι τοὺς τῶν ἁγίων συζηλωτὰς πλεονάζει γὰρ αὐτοῖς ἐκ δικαί-
 ας ὁδοῦ συμμέτρως τὰ ὄντα· τοῖς γὰρ οὕτω παντελῶς τῶν ἐπιγείων
 25 ἀποφοιτήσασι, μεμερισμένοις δὲ ὡσπερ Θεῷ τε καὶ κόσμῳ, καὶ τὰς ἐπι-
 γῆς εὐλογίας διανέμει Θεός. Οὕτως ἠυλόγει τὸν Ἰακώβ, εἰς πλῆθος
 ἄγων τὰ θρέμματα.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Εὐδοκμοῦσι δὲ οὕτω καὶ λελαμπρουσμένοις, ὡς ἤδη γνησί-
 30 οῖς, τὸ μήτε χρῆναι καταναρκᾶν φησιν ὁ σῶζειν εἰδώς, καὶ μὴν ὅτι καὶ
 ἀμφιλαφῆ κομιοῦνται μισθόν, χρησίμως κατεπαγγέλλεται· ὁμοῦ τὸ
 ἀναλκί τε καὶ ἀποτολμώτατον πάθος ὡς ἀπωτάτω τιθεῖς τῆς τῶν φο-
 βουμένων αὐτὸν ἀγέλης, καὶ ἐλπίδι τῶν ἐπηγγελμένων καταθήγων εἰς
 προθυμίας καὶ καθιστὰς ἐρρωμενεστέρους. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος

1. Ψαλ. 113, 24.

2. Λουκᾶ 10, 7.

τὴν ψευδώνυμη γνώση. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν τόσο λαμπρὴ καὶ μεγαλόψυχη τόλμη κερδίζουν ἀμοιβὴ καὶ τίς τιμές τοῦ κόσμου. Γιατὶ λέγει· «Βγῆκε ὁ βασιλιάς τῶν Σοδόμων σὲ συνάντηση τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ὁ Μελχισεδέκ, ὁ ἱερέας τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου», ἀλλὰ καὶ τὴν εὐλογία τοῦ Χριστοῦ, ποὺ τὸν γέμιζε με εὐφροσύνη με τὴ ζωοποιῶ χάρι, με τὸ ψωμί καὶ τὸ κρασί. Γι' αὐτὸ καὶ μιλώντας ἀληθινὰ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, λένε με πολλὴ εὐστοχία· «Εἴσαστε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Κύριο ποὺ ἔκανε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ»¹. Ὁ Μελχισεδέκ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τύπος τῆς κατὰ Χριστὸν ἱερωσύνης, καὶ δὲν θὰ χρειαστοῦν πολλοὶ λόγοι γιὰ ν' ἀποδειχθεῖ τὸ πρᾶγμα, ἀφοῦ φτάνει ἡ ἁγία Γραφή. Κι ὅταν ἔλεγε ὁ βασιλιάς τῶν Σοδόμων στὸν Ἀβραάμ ὡς νικητὴ, «Δός μου τοὺς ἄνδρες, καὶ κράτησε δικὰ σου τὰ ἄλογα», δὲν ἀρνήθηκε με ὄρκο ἀμέσως τὰ πάντα· ζήτησε τίς τροφές τῶν συναγωνιστῶν του καὶ μερίδιο γιὰ τὸν Ἐσχῶλ, τὸν Αὐνᾶν καὶ τὸν Μαμβρῆ. Πολεμώντας καὶ προμαχώνοντας γενναῖα οἱ ἅγιοι γιὰ τὴν ἐλευθερία ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἀπολεσθεῖ καὶ ἀναλαμβάνοντας κάθε κόπο, τίποτε δὲν παίρνουν ἀπὸ τὸν κόσμο, οὔτε βέβαια συλλέγουν τὸν πλοῦτο τῆς γῆς, ἀρνούμενοι ἔντονα τὸν ὀνειδισμό ἀπὸ αὐτό. Γιατὶ λέγει· «Γιὰ νὰ μὴν πεῖς, Ἐγὼ πλούτισα τὸν Ἀβραάμ». Δέχονται τίς τροφές μόνο ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὠφελοῦν. Γιατὶ λέγει· «Ὁ ἐργάτης εἶναι ἄξιος γιὰ τὸν μισθὸ του»². Κι ὅποιοι κηρύττουν τὸ Εὐαγγέλιο, ἔδινε ἐντολὴ ὁ Χριστὸς νὰ ζοῦν ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο. Οἱ σύμμαχοι λοιπὸν δέχονται μερίδα, γιατί ὁ Θεὸς εὐλογεῖ νομίζω καὶ στὰ πρᾶγματα τῆς ζωῆς αὐτῆς τοὺς μμητὲς τῶν ἁγίων· πληθαίνουν τὰ ἀγαθὰ τους ἀνάλογα με τὸν τρόπο τῆς δικαιοσύνης ποὺ ἀκολουθοῦν. Σ' αὐτοὺς δηλαδή ποὺ δὲν ἔχουν ἀπαλλαγῆ ἀκόμα τελείως ἀπὸ τὰ ἐπίγεια καὶ εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο μοιρασμένοι ἀνάμεσα στὸν Θεὸ καὶ στὸν κόσμον, ὁ Θεὸς μοιράζει καὶ τίς εὐλογίες του γιὰ τὰ ἐπίγεια. Ἔτσι εὐλογοῦσε τὸν Ἰακώβ, πολλαπλασιάζοντας τὰ ζῶα του³.

ΠΑΛΛ. Σωστὰ τὰ λές.

ΚΥΡ. Ὅταν φτάνουν σὲ τέτοιο σημεῖο εὐδοκίμησης καὶ λαμπρότητας, ἐπειδὴ πλέον εἶναι γνήσιοι, πρέπει νὰ μὴ ἀδρανοῦν, λέγει αὐτὸς ποὺ ξέρεи νὰ σώζει, ἀλλὰ καὶ ὑπόσχεται κατάλληλα, ὅτι θὰ λάβουν πλούσια ἀμοιβή. Θέτει πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν ποιμνὴ ἐκείνων ποὺ τὸν φοβοῦνται τὴ δειλία καὶ τὴν ἀτολμία καὶ παρακινεῖ σὲ προθυμία με τὴν ἐλπίδα ἐκείνων ποὺ τοὺς ὑποσχέθηκε καὶ καθιστώντας τους πιὸ δυνατούς. Γι' αὐτὸ

Παῦλος, οὕτω διατιθείς, ποτὲ μὲν ἔφασκε, «Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ δυνα-
 μοῦντί με Χριστῷ», ποτὲ δὲ αὖ, «Τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετή-
 ρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος». Ἀσχάλλει
 δὲ λίαν ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ, καὶ υἱὸν ἔχων οἰκογενῆ, δυσθυμίας οὐκ
 5 ἀμοιρεῖ. «Τί γάρ μοι δώσεις», φησίν, «εἰ ἄτεκνος ἀπολύομαι;», καὶ
 ἀπαιδίας ἐν ἴσῳ ποιεῖται τὸ νόθον ἔχειν καρπὸν. Εἶτα Θεὸς ἐπαγγέλ-
 λεται τὸν ἐξ ἐλευθέρας υἱόν, τουτέστι τὸν Ἰσαάκ, καὶ ἔσεσθαι, φησίν,
 αὐτὸν ἐν ἐκείνῳ πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, ἔξειν δὲ τὸ σπέρμα καθὼς τὰ
 ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ· ἐλύπει γὰρ λίαν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, τὸ
 10 ὡσπερ ἀπὸ τινος δούλης, τῆς κατὰ νόμον λατρείας, νόθον ἔχειν καρ-
 πόν. Ἐξήτουν δὲ μᾶλλον τὸν ἐκ τῆς ἐλευθερίας, τουτέστι, τὸν ἐκ τῆς
 Καινῆς Διαθήκης Οὗτος δὲ ἦν ὁ Χριστός, οὗ καὶ εἰς τύπον ὁ Ἰσαάκ
 κατ' ἐπαγγελίαν νοεῖται καὶ διὰ πίστεως. Καὶ γοῦν ὁ μακάριος Παῦ-
 λος, περὶ τῶν ἐν ἑαυτῷ νόμου φησὶν ἀνχημάτων, «Ἐτινα ἦν μοι κέρ-
 15 δη, ταῦτα ἤγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν· ἀλλὰ μὲν οὖν γε καὶ ἠ-
 γοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἠγοῦμαι σκύ-
 θαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω, καὶ εὐρεθῶ ἐν αὐτῷ, μὴ ἔχων ἐμὴν
 δικαιοσύνην, τὴν διὰ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ».
 20 Ἐν Χριστῷ γὰρ γεγόνασι πατέρες πολλῶν ἐθνῶν καὶ ἀναριθμήτου
 σπέρματος, καθάπερ ἀμέλει καὶ Ἀβραάμ ἐν Ἰσαάκ.

Ἀναθήσομεν δὲ τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον, οὐχὶ δὴ μόνοις τοῖς πάλαι τε
 καὶ ἁγίοις ἀποστόλοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετ' ἐκείνους τὸ ἱεροῦσθαι
 λαχοῦσι, καὶ Ἐκκλησιῶν ἠγουμένοις, ἧ καὶ παντί τε λοιπὸν ὁσίῳ καὶ
 25 ἀγαθῷ.

καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος βρισκόμενος σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἄλλοτε ἔλεγε, «Ὅλα μπορῶ νὰ τὰ κάνω χάρη στὸν Χριστό μου πὺ μὲ δυναμῶνει»⁴, καὶ ἄλλοτε πάλι· «Τὸν δρόμο τοῦ ἀγῶνα μου τὸν ἔτρεξα ὡς τὸ τέλος, τὴν πίστη τὴ φύλαξα· τώρα πιά μὲ περιμένει τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης»⁵. Δυσανασχετεῖ πολὺ ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ καὶ παρόλο πὺ ἔχει υἱὸ ἀπὸ δούλη οἰκογέννητη, δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ ὑπερβολικὴ λύπη. Τί θὰ μοῦ δώσεις, λέγει, ἀφοῦ πεθαίνω χωρὶς παιδί; Θεωρεῖ ἴσο μὲ ἀτεκνία τὸ ὅτι ἔχει νόθο υἱό. Ἐπειτα ὁ Θεὸς ὑπόσχεται τὸν υἱὸ ἀπὸ ἐλεύθερη, δηλαδὴ τὸν Ἰσαάκ, καὶ θὰ γίνεῖ λέγει ἀπὸ ἐκεῖνον πατέρας πολλῶν λαῶν καὶ οἱ ἀπόγονοί του θὰ εἶναι ὅσα τ' ἀστέρια τοῦ οὐρανοῦ. Προκαλοῦσε λύπη μεγάλη στοὺς ἀγίους ἀποστόλους νὰ ἔχουν νόθο κατὰ κάποιον τρόπο καρπὸ ἀπὸ κάποια δούλη, δηλαδὴ τὴ νομικὴ λατρεία· ζητοῦσαν πὺ πολὺ τὸν καρπὸ τῆς ἐλευθερίας, δηλαδὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Κι αὐτὸς ἦταν ὁ Χριστός, πὺ ὡς τύπος του νοεῖται ὁ Ἰσαάκ, καὶ ὡς πρὸς τὴν ὑπόσχεση, καὶ ἀπὸ τὴν πίστη. Ὁ μακάριος Παῦλος λοιπὸν γιὰ τὰ καυχήματα πὺ τοῦ ἔδινε ὁ νόμος, λέγει· «Αὐτὰ πὺ ἄλλοτε ἦταν γιὰ μένα κέρδη, μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό τὰ θεωρῶ ζημία. Ἀλλὰ καὶ ἔξακολουθῶ νὰ τὰ θεωρῶ ζημία σὲ σχέση μὲ τὸ ἀσύγκριτα ἀνώτερο ἀγαθὸ πὺ κέρδισα γνωρίζοντας τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τὸν Κύριό μου, γιὰ χάρη τοῦ ὁποῖου τὰ ἔχασα ὅλα καὶ τὰ θεωρῶ σκουπίδια, γιὰ νὰ κερδίσω τὸν Χριστό καὶ νὰ ἔνωθῶ μαζί του, κερδίζοντας τὴ δικαίωσή μου, ὄχι ἀπὸ τὴν τήρηση τοῦ νόμου, ἀλλὰ ἐκείνην πὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν πίστη στὸν Χριστό»⁶. Μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό ἔχουν γίνεῖ πατέρες πολλῶν ἐθνῶν καὶ ἀναρίθμητων ἀπογόνων, ὅπως βέβαια καὶ ὁ Ἀβραάμ σὺ πρόσωπο τοῦ Ἰσαάκ.

Θὰ ἀφιερῶσμε τὸ λόγο γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ὄχι μόνο στοὺς παλαιούς καὶ ἀγίους ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτοὺς πὺ τοὺς ἔλαχε ἡ ἱερωσύνη ἔπειτα ἀπὸ ἐκείνους καὶ εἶναι ὁδηγοὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἢ τέλος καὶ σὲ κάθε ὄσιο καὶ ἀγαθὸ ἄνδρα.

4. Φιλιπ. 4, 13.

5. Β' Τιμ. 4, 7-8.

6. Φιλιπ. 3, 7-9.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

Περί ἀνδρείας τῆς ἐν Χριστῷ.

Σκοπὸς οὖν ἁγίοις, κὰν εἰ τῆς τῶν ἄλλων ὑπεραθλοῖεν ζωῆς, ὡς
Παλλάδιε, μηδὲν τῶν ἐν κόσμῳ προσοικειοῦσθαι φιλεῖν· εἶεν γὰρ ἂν
οὕτω σοφοί τε καὶ δυνατοί, καὶ ἀγαθῆς ἐλπίδος ἐμπλεῶ, καὶ εὐμενεῖαις
5 ταῖς ἄνωθεν εὖ μάλα τετειχισμένοι, καί, ὡς εὖ ἴσθι τοι, μὴ ἑτέρως ἔχειν
τὸ χρῆμα, ὡς τῶν. Ἀνωτέραν μὲν γὰρ τῶν ἐν κόσμῳ περισπασμῶν καὶ
προσκαίρων ἐπιθυμιῶν τὴν διάνοιαν ἔχοντες, εὐκαταγωνίστοις κομι-
δῇ περιτεύξονται τοῖς ἐχθροῖς, περιέσονται τε καὶ μάλα ραδίως τῶν
ἀνθεστηκότων, προκατασεύοντος τοῦ Θεοῦ τὴν ἐκείνων δύναμιν· ἐνα-
10 λόντες δὲ καὶ αὐτοὶ πάθεσι κοσμικοῖς, καὶ γεωδεστέραις ἐπιθυμίαις
ἐνειλημμένοι, εὐκατάτροχοι μὲν ὥσπερ καὶ εὐαλωτότατοι λίαν παρα-
κείσονται τότε τοῖς διώκειν αὐτοὺς ἡρημένοις, γυμνοὶ δὲ τῆς ἄνωθεν
ἀσφαλείας ἐκδεδειγμένοι, θήρα τις ὥσπερ ἑτοιμοτάτη παρακείσονται
τοῖς ἐχθροῖς.

15 ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν γένοιτο τῶν εἰρημένων ἢ πίστις, ἐθέλωμι ἂν εἰ-
δέναι σαφῶς.

ΚΥΡ. Τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, τὰ τοῖς ἀρχαίοις συμβεβηκότα χρησί-
μως παραφωνοῦν. Ἔτι γὰρ οὐχὶ πρὸς νοουθεσίαν ἡμῶν ἐκεῖνα γεγρα-
φθαι καὶ ὁ θεοπέσιος ἔφη Παῦλος;

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΗΘΙΝΗΣ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

Για τήν ἀνδρεία πού θέλει ὁ Χριστός.

Ὁ σκοπὸς πού ἔθεσαν οἱ ἅγιοι γιὰ τὸν ἑαυτό τους, παρόλο πού ἀγωνίζονταν, Παλλάδιε, γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων, ἦταν νὰ μὴ θέλουν νὰ κάνουν δικό τους τίποτε ἀπὸ τὰ πράγματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Ἐτσι θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι τόσο σοφοὶ καὶ δυνατοὶ καὶ γεμάτοι ἀπὸ ἀγαθὴ ἐλπίδα καὶ θωρακισμένοι πάρα πολὺ καλὰ ἀπὸ τὴν οὐράνια εὐνοία, καί, ὅπως πολὺ καλὰ γνωρίζεις, φίλε, δὲν μπορεῖ τὸ πράγμα νὰ ἔχει ἄλλιῶς. Ἄν δηλαδὴ εἶχαν διάνοια πού θὰ νικοῦσε τοὺς περισπασμοὺς τοῦ κόσμου καὶ τίς πρόσκαιρες ἐπιθυμίες, θὰ συναντοῦσαν εὐλόγα ἐχθροὺς εὐκολονίκητους καὶ θὰ νικοῦσαν πάρα πολὺ εὐκόλα ἐκείνους πού θὰ τοὺς ἀντιστέκονταν, ἀφοῦ ὁ Θεὸς θὰ κλόνιζε πρῶτα τὴ δύναμη ἐκείνων. Ἄν ὅμως αἰχμαλωτίζονταν καὶ οἱ ἴδιοι ἀπὸ κοσμικὰ πάθη καὶ κυριεύονταν ἀπὸ γήινες ἐπιθυμίες, σὰν εὐκολοδίωκτοι καὶ εὐκόλοι νὰ συλληφθοῦν, καὶ παρουσιαζόμενοι γυμνοὶ ἀπὸ τὴν οὐράνια βοήθεια, θὰ γίνονταν κινήγι εὐκολότατο στοὺς ἐχθρούς.

ΠΑΛΛ. Καὶ ποιά ἐπιβεβαίωση θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει γιὰ ὅσα εἶπαμε, θὰ ἤθελα νὰ τὴ μάθω μὲ σαφήνεια.

ΚΥΡ. Ἄπὸ τὴν ἁγία Γραφή πού βεβαιώνει μὲ τρόπο χρῆσιμο ὅσα ἔχουν συμβεῖ στοὺς παλαιούς. Ἡ μήπως κι αὐτὰ δὲν ἔχουν γραφεῖ πρὸς νουθεσίᾳ μας, ὅπως εἶπε ὁ θεσπέσιος Παῦλος:

ΠΑΛΛ. Φημί· ἐμποιήσει γὰρ οὐ μετρίαν ἡμῖν τὴν ὄνησιν τὰ ἐξ αὐτῶν δηλούμενα. Τύποι γὰρ ἦσαν τῆς ἀληθείας αἰ σκιαί.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἤδη λέγωμεν. Διαπεραιωσάμενοι γὰρ τὸν Ἰορδάνην οἱ ἐξ Ἰσραήλ, προσέβαλον τῇ Ἱεριχώ· καὶ δὴ καὶ θείοις ἐπόμενοι 5 νεύμασιν ἐκπολιορκεῖν ἐσπούδαζον, ὡς αὐτίκα δὴ μάλα περιεσόμενοι καὶ αἰρήσοντες, καὶ τὸν πολέμου νόμον ἐξηρητημένοι παρήσαν οἱ μαχιμώτατοι. Γέγραπται γὰρ ὅτι· «Καὶ εἰσῆλθεν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ πρὸς τοὺς ἱερεῖς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς λέγων· Παραγγείλατε τῷ λαῷ περιελθεῖν καὶ κυκλῶσαι τὴν πόλιν, καὶ οἱ μάχμοι παραπορευέσθωσαν ἐνωπλι- 10 σμένοι ἔναντι Κυρίου.» Προστάττοντος γὰρ τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς τῶν ἡγουμένων φωνῆς, καταστρατευόμεθα τῶν ἐχθρῶν, οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα τὴν μάχην αἰρούμενοι, πρὸς ἀρχὰς δὲ μᾶλλον καὶ ἐξουσίας καὶ τὸν ἐν τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς τυραννήσαντα νόμον. Ἐσόμεθα δὲ τότε καὶ ἐν ὄψει Θεοῦ, παντευχία μὲν ὥσπερ ἐνηρμοσμένοι τῇ θείᾳ τε καὶ 15 νοητῇ (τὰ γὰρ ὄπλα ἡμῶν οὐ σαρκικά, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν), τοῖς δὲ τῆς δικαιοσύνης αὐχῆμασιν ἐκπρεπεῖς. Ἐφορᾷ δὴ οὖν τοὺς μαχιμωτάτους ὁ πάντων Δεσπότης Θεός, τὰ λαμπρὰ τῆς δικαιοσύνης σκευὴ περικεμένους, τοῦτ' ἔστι, τὸ ὡς ἐνώπιον Χριστοῦ παραπορευέσθαι τοὺς μαχίμους ἐνωπλισμένους. Τίμιον δὲ σφόδρα καὶ πολύνεκτον 20 ἀληθῶς, τὸ ἐν ἐπισκέψει γενέσθαι Θεοῦ, εἶπερ ἔστιν οὐκ ἀπίθανον ἐννοεῖν, ὅτι τοῖς λελυπηκόσι, κόλασιν ὥσπερ τινὰ τὴν ἀποστροφὴν ἐπιτίθησι Θεός, λέγων· «Ὅταν τὰς χεῖρας ἐκτείνητε πρὸς με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν». Παρατεινούσης δὲ τῆς πολιορκίας καὶ εἰς ἡμέραν ἐβδόμην, ἔφη πάλιν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ τοῖς υἱοῖς 25 Ἰσραήλ· «Κεκραῖξατε πρὸς Κύριον· παραδέδωκε γὰρ ἡμῖν Κύριος τὴν πόλιν, καὶ ἔσται ἡ πόλις ἀνάθεμα, αὕτη καὶ πάντα ὅσα ἐστὶν ἐν αὐτῇ, τῷ Κυρίῳ τῶν δυνάμεων Σαβαώθ· πλὴν Ραάβ τὴν πόρνην περιποιεῖσθε αὐτήν, καὶ πάντα ὅσα ἐστὶν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς. Ἄλλ' ὑμεῖς φυλάξεσθε ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος, μὴ ποτε ἐνθυμηθέντες ὑμεῖς αὐτοὶ λάθητε 30 ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος, καὶ ποιήσητε τὴν παρεμβολὴν τῶν υἱῶν Ἰσραήλ ἀνάθεμα, καὶ ἐκτρίψητε ἡμᾶς. Καὶ πᾶν ἀργύριον καὶ χρυσίον καὶ χαλκὸς καὶ σίδηρος ἅγιον ἔσται τῷ Κυρίῳ, εἰς θησαυρὸν Κυρίου εἰσενεχθήσεται».

1. Ἰησ. Ναυῆ 6, 7. Ἐφ. 6, 12.

3. Β' Κορ. 10, 4.

2. Ρωμ. 7, 23. Ἐφ. 6, 12.

4. Ἦσ. 1, 15.

ΠΑΛΛ. Τὸ ὁμολογῶ ὅσα οἱ Γραφές περιγράφουν θὰ μᾶς προκαλέσουν ὄχι μικρὴ ὠφέλεια. Γιατὶ οἱ σκιῶδεις διατυπώσεις αὐτῆς ἦταν προτυπώσεις τῆς ἀλήθειας.

ΚΥΡ. "Ἄς προχωρήσομε λοιπὸν στὸν λόγο. "Ὅταν πέρασαν τὸν Ἰορδάνη οἱ Ἰσραηλίτες, προσέβαλαν τὴν Ἱεριχώ, καὶ ἀκολουθώντας τὶς θεῖες διαταγές, προσπαθοῦσαν νὰ τὴν καταλάβουν μὲ πολιορκία, σὰ νὰ ἐπρόκειτο νὰ νικήσουν ἀμέσως καὶ νὰ τὴν καταλάβουν, καὶ εἶχαν ἀναλάβει τὸν νόμο τοῦ πολέμου ἐκείνου οἱ πιὸ ἐμπειροπόλεμοι. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Μπῆκε τότε ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ στοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς εἶπε· Παραγγείλατε στὸν λαὸ νὰ συνταχθεῖ γύρω γύρω καὶ νὰ κυκλώσει τὴν πόλη, ἐνῶ οἱ μάχιμοι νὰ συγκεντρωθοῦν ὄπλισμένοι μπροστὰ στὴν Κιβωτὸ τῆς Διαθήκης τοῦ Κυρίου»¹. "Ὅταν προστάζει ὁ Χριστὸς μὲ τὴ φωνὴ τῶν ἡγετῶν, κατανικοῦμε τοὺς ἐχθρούς, ἀφοῦ δὲν ἀναλαμβάνομε μάχη πρὸς σάρκα καὶ αἷμα, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς ἀρχές καὶ ἔξουσίες καὶ πρὸς τὸν νόμο ποὺ βασίλευσε τυραννικὰ στὰ μέλη τῆς σάρκας². Καὶ τότε θ' ἀντικρύσομε τὸν Θεὸ ντυμένοι κατὰ κάποιον τρόπο τῆς θείας καὶ νοητῆς πανοπλίας (γιατὶ τὰ ὄπλα μας δὲν εἶναι σαρκικά³, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Παύλου) καὶ λάμποντας ἀπὸ τὰ στολίδια τῆς ἐνάρετης ζωῆς. Ἐποπεύει λοιπὸν τοὺς μαχιμότετους ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων Θεὸς ντυμένους μὲ τὰ λαμπρὰ σκεύη τῆς ἐνάρετης ζωῆς, δηλαδή μὲ τὸ νὰ πορεύονται οἱ μάχιμοι ὄπλισμένοι μπροστὰ στὸν Χριστό. Καὶ εἶναι πάρα πολὺ πολύτιμο κι ἀληθινὰ τὸ εὐχόμεσθε πολὺ νὰ ἀντικρύσομε τὸν Θεό, ἐφόσον δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ σκεφτόμαστε, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπιβάλλει σ' αὐτοὺς ποὺ προκαλοῦν τὸν πόνο σὰν ἓνα εἶδος ποινῆς τὴν ἀποστροφή· «"Ὅταν ἀπλώσετε τὰ χέρια σας σ' ἐμένα, θὰ ἀποστρέψω τὰ μάτια μου ἀπὸ σᾶς»⁴. Καὶ ἐπειδὴ ἡ πολιορκία παρατεινόταν καὶ γιὰ ἑβδομῆ ἡμέρα, εἶπε πάλι ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ στοὺς Ἰσραηλίτες· «Ἐψώσετε κραυγὴ πρὸς τὸν Κύριο· ὁ Κύριος μᾶς παρέδωσε τὴν πόλη, καὶ ἡ πόλη θὰ γίνῃ ἀφιέρωμα, ἡ ἴδια καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτήν, στὸν Κύριο τῶν δυνάμεων Σαβαώθ. Φροντίσετε μόνο τὴν πόρνη Ραάβ καὶ ὅ,τι ὑπάρχει στὸ σπίτι της. Ἐσεῖς ὅμως φυλαχθεῖτε ἀπὸ τὸ ἀνάθεμα, μὴ τυχὸν σκεφτεῖτε καὶ πάρετε κάτι ἀπὸ τὰ ἀφιερῶματα καὶ κάνετε καὶ τὸ στράτευμα τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀνάθεμα, καὶ γίνετε αἰτία νὰ καταστραφοῦμε. "Ὅλο δηλαδή τὸ χρυσάφι καὶ τὸ ἀσήμι καὶ ὁ χαλκὸς καὶ ὁ σίδηρος θὰ ἀφιερωθοῦν στὸν Κύριο καὶ θὰ συμπεριληφθοῦν στὸν θησαυρὸ τοῦ Κυρίου»⁵.

5. Ἰησ. Ναυῆ 6, 16-19.

Ἡφίει μὲν γὰρ ταῖς ἄλλαις λαφυραγωγίαις ἐντροφᾶν τοὺς ἀνδριζομένους, εἰσκομίζεσθαι δὲ δεῖν εἰς θησαυρὸν Κυρίου, φησί, πᾶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, χαλκόν τε καὶ σίδηρον· τοῦτο γὰρ ἦν τὸ ἐπίκλην ἀνάθεμα, τουτέστι, τὸ ἀπονεμηθὲν ἐκ πάντων καὶ ἀφορισθὲν τῷ Θεῷ. Ἄλλ' οὐδενὸς ἀξιώσας λόγον τὴν ἐντολήν, «Ἔλαβε», φησὶν, «Ἄχαρ ὁ υἱὸς Χαρμῆ, υἱοῦ Ζαμβροῦ, υἱοῦ Ζαρά ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος. Καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ Κύριος τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ». Χρηῖται γὰρ, οἶμαι, τοὺς ταῖς κοσμικαῖς ἡδοναῖς καὶ τοῖς ἐν τῷδε τῷ βίῳ περισπασμοῖς τὸ εὐσθενὲς ἐν Χριστῷ παρεξάγοντας φρόνημα, καὶ διὰ τῶν τῆς δικαιοσύνης ὄπλων εὐδοκμεῖν ἡρημένους, ἐν ἐπισκέψει τε ἤδη γεγονότας Χριστοῦ, μηδενὸς ἐφίεσθαι τῶν ἐν κόσμῳ τεθαυμασμένων, μὴ πλούτου, μὴ δόξης, μὴ δυναστείας ἢ ὑπεροχῆς, μὴ τῶν ἐκ τῆς σοφίας ἑλληνικῆς ἀνοσιῶν δογμάτων. Εἶεν δ' ἄν, εἰς τύπον λαμπρότητος μὲν τῆς ἐν ἀξιωμασι καὶ ὑπεροχαῖς, τὸ ἀργύριον· λαμπρὰ γὰρ ἡ ὕλη· πλούτου δὲ ὁ χρυσός. Τὸ δὲ τῆς γλώττης εὐήχες τῶν ἐν κόσμῳ σοφῶν, κατασημῆνεν ὁ χαλκός ἰσχὺν δὲ καὶ δυναστείαν, σκληρὸς ὢν ἄγαν ὁ σίδηρος καὶ τῇ ὕλῃ πάσῃ μαχόμενος ὦν, εἴπερ τις ἔλοιτο μεταλαχεῖν, καίτοι τὴν ἀρίστην τάξιν ἔχων παρὰ Θεῷ, καὶ ἀναμετρούμενος ἐν πολεμισταῖς, καὶ μὴν καὶ πνευματικαῖς εὐψυχίαις γεγονῶς ἐκπρεπῆς, προσκρούσει Θεῷ, καὶ κινδύλοις παρατροπαῖς καταλυπεῖν ἡρημένος τὸν σύνοπλόν τε καὶ ἀρωγόν, ταῖς ἐντεῦθεν ὀργαῖς ὑποκείσεται.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφησ. Συναινέσαμι γὰρ ἄν. Πλήν, ἐκεῖνό μοι φράσον, βραχὺ τοῦ πράγματος καὶ τῆς ἱστορίας ἀποκομίσας τὸν λόγον· διατί Κυρίῳ τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον, καὶ ὁ χαλκός καὶ σίδηρος, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον, ἢ ὡς ἄχρηστα τυχόν, ἢ ὡς καταμολύνειν εἰδότα, τῆς παρεμβολῆς ἐξεπέμπετο· μυσαρὰ γὰρ δέδειχεν αὐτὰ τῆς πνευματικῆς θεωρίας ἢ δύναμις.

ΚΥΡ. Ὅτι, ὦ Παλλάδιε, λαμπρότης μὲν ἅπασα, σοφία τε καὶ πλοῦτος, καὶ μὴν καὶ ἰσχύς, πρεπόντως τε καὶ ὀσίως ἀνακείσεται τῷ Θεῷ. Αὐτοῦ γὰρ ἡ δόξα καὶ ἡ πᾶσα λαμπρότης, πλοῦτός τε καὶ σοφία καὶ δύναμις. Ἄλλ', εἰ μὲν τις ἔλοιτο παρ' αὐτοῦ καὶ ἀπὸ θησαυροῦ Κυρίου πλουτίζοιτο, πλοῦτον δηλονότι τὸν νοητόν, δόξαν τε καὶ σύνεσιν καὶ ἰσχὺν ἔχει πνευματικὴν, περίοπτος ἔσται καὶ ζηλωτός. Εἰ δὲ δὴ

Τοὺς ἐπέτρεπε δηλαδὴ τοὺς ἀνδρείους νὰ ἀπολαμβάνουν ἀπὸ τὰ ἄλλα λαφυραγωγήματα, ἀλλὰ πρέπει, λέγει, νὰ μεταφέρουν καὶ νὰ ἐναποθέτουν στὸν θησαυρὸ τοῦ Κυρίου κάθε τι τὸ κατασκευασμένο ἀπὸ ἄργυρο καὶ χρυσὸ καὶ χαλκὸ καὶ σίδηρο. Αὐτὸ δηλαδὴ εἶναι τὸ λεγόμενον ἀνάθεμα, αὐτὸ ποὺ ἀποδόθηκε καὶ ξεχωρίστηκε ἀπὸ ὅλα γιὰ τὸν Θεό. Ἄλλὰ χωρὶς νὰ δώσει καμμιά σημασία στὴν ἐντολή, «Ἔλαβε», λέγει, «ὁ Ἄχαρ, ὁ υἱὸς τοῦ Χαρμί, ποὺ ἦταν υἱὸς τοῦ Ζαμβροὶ κι αὐτὸς τοῦ Ζαρά ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, ἀπὸ τὸ ἀφιέρωμα. Καὶ ὁ Κύριος ὀργίσθηκε πολὺ ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν»⁶. Πρέπει, νομίζω, ὅποιοι ἀντιπαραθέτουν στίς κοσμικὲς ἡδονὲς καὶ στοὺς βιοτικoὺς περισπασμοὺς τὸ δυνατὸ φρόνημα ποὺ θέλει ὁ Θεὸς καὶ θέλουν νὰ προκόψουν μὲ τὰ ὄπλα τῆς δικαιοσύνης καὶ ἔχουν ἤδη ἀντικρῦσει τὸν Χριστό, νὰ μὴν ἐπιθυμοῦν κανένα ἀπὸ ὅσα θαυμάζει ὁ κόσμος, οὔτε πλοῦτο, οὔτε δόξα, οὔτε ἐξουσία, οὔτε ὑπεροχὴ, οὔτε κάτι ἀπὸ τίς ἀνόσιες διδασκαλίες τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας. Τύπος τῆς λαμπρότητας στὰ ἀξιώματα καὶ στίς διακρίσεις εἶναι τὸ ἀσήμι· γιὰ τὸ μέταλλο εἶναι λαμπρό· τοῦ πλοῦτου πάλι εἶναι ὁ χρυσός. Τὴν εὐγλωττία τῶν σοφῶν τοῦ κόσμου θὰ τὴν δηλώσει ὁ χαλκός· τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐξουσία ὁ σίδηρος, ἐπειδὴ εἶναι ἐξαιρετικὰ σκληρὸς καὶ ἀντιμάχεται κάθε ὑλικό. Ἀπὸ αὐτὰ ἂν θέλει κάποιος νὰ οἰκειοποιηθεῖ κάποιο, ἔστω κι ἂν ἔχει τὴν ἀριστη θέση κοντὰ στὸν Θεὸ καὶ μετριέται μαζί μὲ τοὺς πολεμιστὲς καὶ διαπρέπει στὴν πνευματικὴ εὐψυχία, προσκρούει στὸν Θεό, καὶ ἐπιλέγοντας νὰ καταλυεῖ τὸν σύμμαχό του καὶ βοηθὸ μὲ κίβδηλες παρεκτροπές, θὰ ὑποστεῖ τὴν ὀργὴν ποὺ αὐτὸ συνεπάγεται.

ΠΑΛΛ. Μίλησες ὀρθά, καὶ θὰ συμφωνήσω. Πές μου ὅμως ἐκεῖνο, μεταφέροντας κάπως τὸ λόγο σου ἀπὸ τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν ἱστορία. Γιατί ὁ Κύριος δὲν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τὸ ἀσήμι καὶ τὸ χρυσάφι καὶ τὸν χαλκὸ καὶ τὸν σίδηρο ἢ ὡς ἄχρηστα ἐνδεχομένως ἢ ἐπειδὴ συνήθως προκαλοῦν μολυσμό; Γιατί τὸ νόημα τῆς πνευματικῆς ἀνάλυσης μας τὰ ἔδειξε βδελυρά.

ΚΥΡ. Ἐπειδὴ, Παλλάδιε, ὅλη ἡ λάμψη καὶ ἡ σοφία καὶ ὁ πλοῦτος, καὶ θέβαια καὶ ἡ δύναμη, θὰ ἀποδοθοῦν δίκαια καὶ εὐλογα στὸν Θεό. Γιατί δική του εἶναι ἡ δόξα καὶ ὅλη ἡ λαμπρότητα, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ δύναμη. Ἄλλὰ ἂν λάβει κάποιος ἀπὸ αὐτὸν καὶ πλουτίσει ἀπὸ τὸν θησαυρὸ τοῦ Κυρίου, ἔχει δηλαδὴ πλοῦτο νοητὸ καὶ δόξα καὶ σύνεση καὶ δύναμη, θὰ εἶναι περιφανῆς καὶ θὰ τὸν ζηλεύουν. Ἄν ὅμως

βούλοιο ταυτὶ παρὰ τοῦ κόσμου λαβεῖν, βδελυρὸς ἔσται καὶ ἀπηχθη-
 μένος παρὰ γε τῷ φιλαρέτῳ Θεῷ, καὶ ὑπὸ κρίσιν ἔσται καὶ δίκην.
 Ἐψεται γὰρ πάντως τῷ μὲν πλούτῳ τὸ φιλήδονον, λαμπρότητι δὲ καὶ
 ὑπεροχαῖς γείτων εὐθύς ἢ ὑπεροψία· δυναστείας γε μὴν παραπέπηγεν
 5 ἢ πλεονεξία· σοφία δὲ τῇ ἐν κόσμῳ, τὸ ἐν δόγμασιν ἀκαλλές, κἂν εἰ τὸ
 εὐήγες ἔχοι τῶν ἐκεῖνα γεγραφότων ἢ γλῶττα. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ Παῦ-
 λὸς φησιν· «Εἰ τίς ἐστὶν ἐν ὑμῖν σοφός, μωρὸς γενέσθω, ἵνα γένηται
 σοφός· ἢ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, μωρία παρὰ Θεῷ ἐστίν». Ἄ-
 χαρ δὴ οὖν, οὐκ ἐκ θησαυροῦ Χριστοῦ λαβῶν, ἀλλ' ὥσπερ ἀπὸ κόσμου
 10 τῆς Ἱεριχοῦς, προσκρούει Θεῷ. Τὰ δὲ ἐντεῦθεν βλάβη καὶ τὰ ἐκ θείας
 ὀργῆς συμβαίνοντα, οὐκ ἐπὶ μόνον ἐχώρει τὸν ἐπὶ τοῖσδε κατεγνωσμέ-
 νον, ἀλλ' ὅλην ἐκάκου τὴν συναγωγὴν· ἀμέτοχος γὰρ γεγονὼς ἐποι-
 κουρίας τῆς ἄνωθεν, ἀδρανῆς τε καὶ ἀνακλις ἦν ὁ πάλαι δυσσαλωτότα-
 τος Ἰσραήλ.

15 ΠΑΛΛ. Καὶ πῶς ἢ πόθεν ἀναμάθομεν, ὡς ἔστι ἀληθῆς ὁ ἐπὶ τῷδε
 λόγος;

ΚΥΡ. Ἀπὸ γε τῶν ἐφεξῆς γεγραμμένων. Μετὰ γὰρ τὰ κατὰ τὴν
 Ἱεριχὼ καὶ τὰ ἐπ' αὐτῇ λαμπρῶς καὶ νεανικῶς εἰργασμένα παρὰ παν-
 τὸς Ἰσραήλ, ἀπέστειλεν Ἰησοῦς ἄνδρας ἀπὸ Ἱεριχὼ εἰς Γαῖ, λέγων
 20 «Ἀναβάντες κατασκέψασθε τὴν Γαῖ. Καὶ ἀνέβησαν οἱ ἄνδρες καὶ
 κατεσκέψαντο τὴν Γαῖ, καὶ ἀνέστρεψαν πρὸς Ἰησοῦν, καὶ εἶπαν πρὸς
 αὐτόν· Μὴ ἀναβαινέτω πᾶς ὁ λαός, ἀλλ' ὥσει δισχίλιοι ἢ τρισχίλιοι
 ἄνδρες ἀναβαινέτωσαν καὶ ἐκπολιορησάτωσαν τὴν πόλιν. Μὴ ἀνα-
 γάγης ἐκεῖ τὸν λαὸν ἅπαντα· ὀλίγοι γὰρ εἰσι. Καὶ ἀνέβησαν ἐκεῖ ὥσει
 25 τρισχίλιοι ἄνδρες, καὶ ἔφυγον ἀπὸ προσώπου ἀνδρῶν Γαῖ, καὶ ἀπέ-
 κτειναν ἀπ' αὐτῶν ἄνδρες Γαῖ εἰς τριακονταεξ ἄνδρας, καὶ κατεδίω-
 ξαν αὐτούς ἀπὸ τῆς πύλης, καὶ συνέτριψαν αὐτούς ἀπὸ τοῦ καταφε-
 ροῦς καὶ ἐπτοήθη ἡ καρδία τοῦ λαοῦ, καὶ ἐγένετο ὥσπερ ὕδωρ». Οἱ
 πόλεις ἐλόντες καὶ χώρας καταδηώσαντες καὶ τὰ ὠμότατα τῶν ἐθνῶν
 30 ἀμογητὶ νικήσαντες, ἀκαταμαχήτοις περιτυγχάνουσι τοῖς ἀπὸ τῆς Γαῖ,
 καὶ μόλις ἐσώζονται, καὶ ἀπεχώρουν οὐκ ἀξήμιοι, μηδὲ ὅλην ἐν ἀρχαῖς
 τὴν τῶν μαχίμων πληθὺν ἐν ὅπλοις εἶναι θελήσαντες, εὐκαταγώνιστον
 δὲ κομιδῇ καὶ ὀλίγοις ἔσεσθαι τὴν πόλιν διαρρηδὴν ὁμολογήσαντες.
 Μὴ ἀναβαινέτω γὰρ, ἔφασκον, πᾶς ὁ λαός, ἀλλ' ὥσει δισχίλιοι ἄνδρες.

αὐτὰ θέλει νὰ τὰ λάβει ἀπὸ τὸν κόσμον, θὰ γίνῃ ἀποτροπιαστικὸς καὶ μισητὸς καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ πού τιμᾷ τὴν ἀρετὴ καὶ θὰ εἶναι ὑπόλογος σὲ κρίση καὶ δίκη. Γιατὶ θ' ἀκολουθήσῃ ὡποσδήποτε τὸν πλοῦτον ἢ φιληδονία, καὶ στὴ λαμπρότητα καὶ τὴν ὑπεροχὴν γειτονικὴ εἶναι ἀμέσως ἢ ὑπεροψία· δίπλα στὴν ἐξουσία βρῖσκεται ἢ πλεονεξία, καὶ στὴν κοσμικὴ σοφία ἢ διεστραμμένη διδασκαλία, ἀκόμα κι ἂν εἶναι εὐχάριστη ἢ γλώσσα πού τὴν ἐκφράζει. Κάτι παρόμοιο λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Ἄν ὑπάρχει ἀνάμεσά σας κάποιος πού νομίζει ὅτι εἶναι σοφὸς μὲ τὰ μέτρα τὰ κοσμικά, ἃς γίνῃ μωρὸς, γιὰ νὰ γίνῃ ἔτσι πραγματικὰ σοφὸς. Γιατί, αὐτὸ πού ὁ κόσμος θεωρεῖ σοφία, στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ εἶναι μωρία»⁷. Ὁ Ἄχαρ λοιπὸν πού δὲν ἔλαβε ἀπὸ τὸν θησαυρὸ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλά, σὰν ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀπὸ τὴν Ἱεριχώ, προσκρούει στὸν Θεό. Οἱ βλάβες ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὅσα συμβαίνουν ἀπὸ θεία ὀργὴ δὲν περιορίζονταν μόνο στὸν καταδικασμένο γι' αὐτά, ἀλλά προσέβαλλαν τὸ σύνολο τοῦ λαοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔχασαν τὴν οὐράνια βοήθεια, ἔγιναν οἱ Ἰσραηλίτες νωθροὶ καὶ δειλοί, αὐτοὶ πού στὸ παρελθὸν ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ νικηθοῦν.

ΠΑΛΛ. Μὲ ποιὸ τρόπο κι ἀπὸ ποῦ μποροῦμε νὰ μάθομε, ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ἀληθινός;

ΚΥΡ. Ἀπὸ ὅσα ἔχουν γραφεῖ στὴ συνέχεια. Ἐπειτα ἀπὸ ὅσα λαμπρὰ καὶ γενναῖα ἔγιναν στὴν Ἱεριχώ ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἰσραηλίτες, ἔστειλε ὁ Ἰησοῦς μερικοὺς ἄνδρες ἀπὸ τὴν Ἱεριχώ στὴ Γαῖ καὶ τοὺς εἶπε· «Ἀνεβεῖτε καὶ κατασκοπεύσατε τὴν Γαῖ. Ἀνέβηκαν οἱ ἄνδρες στὸ ὕψωμα καὶ κατασκοπέυσαν τὴν Γαῖ· γύρισαν τότε στὸν Ἰησοῦ καὶ τοῦ εἶπαν· Νὰ μὴν ἀνεβεῖ ὅλος ὁ λαός, ἀλλὰ ἃς ἀνεβοῦν δύο ἢ τρεῖς χιλιάδες καὶ θὰ καταλάβουν τὴν πόλη. Μὴν ἀνεβάσεις ἐκεῖ ὅλο τὸν λαό, γιατί εἶναι λίγοι μέσα. Καὶ ἀνέβηκαν γύρω στὶς τρεῖς χιλιάδες, οἱ ὅποιοι τράπηκαν σὲ φυγὴ ἀπὸ τοὺς ἄνδρες τῆς Γαῖ, πού σκότωσαν τριάντα ἕξι Ἰσραηλίτες. Τοὺς καταδίωξαν ἀπὸ τὴν πόλη καὶ τοὺς συνέτριψαν στὴν κατηφορία. Χτύπησε ἢ καρδιὰ τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὸ φόβο κι ἔγινε τὸ αἷμα σὰν νερό»⁸. Αὐτοὶ πού εἶχαν κυριεύσει πόλεις κι εἶχαν λεηλατήσῃ χώρες καὶ δίχως κόπο εἶχαν κατανικήσῃ τοὺς πιὸ σκληροὺς λαούς, χτυπιοῦνται μὲ τοὺς ἀκαταμάχητους πολεμιστὰς τῆς Γαῖ καὶ μόλις πού σώθηκαν ἀποχωρώντας ὄχι χωρὶς ζημίες. Δὲν θέλησαν στὴν ἀρχὴ νὰ λάβουν τὰ ὄπλα ὅλοι οἱ μάχιμοι καὶ διακήρυξαν ὅτι εὐκόλα καὶ λίγοι ἀκόμα θα κυριεύσαν τὴν πόλη. Γιατὶ ἔλεγαν· Νὰ μὴν ἀνεβεῖ ὅλος ὁ λαός, ἀλλὰ μέ-

8. Ἰησ. Ναυῆ 7, 2-5.

Πρὸς δὲ τὸ ἀδόκητον πάθος, καὶ τὴν τῆς ἐλπίδος ἐπέκεινα συμφορὰν, βαρυθυμήσαντος λίαν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ περιορηγνύντος μὲν τὴν ἔσθητα, τῷ δὲ Θεῷ προσπίπτοντος, καὶ τί ποτέ ἐστι τὸ χρῆμα κατατεθηπότης, ἔφη Θεός «Ἀνάστηθι· ἵνα τί σὺ οὕτω συμπέπτωκας ἐπὶ πρόσωπόν σου; Ἡμάρτηκεν ὁ λαὸς καὶ παρέβη τὴν διαθήκην μου, ἣν διεθέμην πρὸς αὐτούς, καὶ κλέψαντες ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος ἐνέβαλον εἰς τὰ σκεύη αὐτῶν. Οὐ μὴ δύνωνται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ὑποστῆναι κατὰ πρόσωπον τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν· αὐχένα ἐπιστρέψουσιν ἔναντι τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, ὅτι ἐγενήθησαν ἀνάθεμα, οὐ προσθήσω ἔτι εἶναι μεθ' ὑμῶν, 10 ἂν μὴ ἐξάρητε τὸ ἀνάθεμα ἐξ ὑμῶν αὐτῶν».

Παραδειχθέντα δὴ τὸν Ἰησοῦς, λέγων «Δὸς δόξαν σήμερον Κυρίῳ τῷ Θεῷ Ἰσραὴλ, καὶ δὸς τὴν ἔξομολόγησιν καὶ ἀνάγγελόν μοι τί ἐποίησας, καὶ μὴ κρύψῃς ἐπ' ἐμοῦ Ἀπεκρίθη δὲ Ἰησοῦς τῷ Θεῷ, καὶ εἶπεν· Ἀληθῶς ἤμαρτον ἐναντίον Κυρίου Θεοῦ Ἰσραὴλ, οὕτω καὶ οὕτω ἐποίησα. Εἶδον ἐν τῇ προνομῇ ψιλὴν ποικίλην καὶ διακόσια δίδραχμα ἀργυρίου, καὶ γλῶσσαν μίαν χρυσοῦν πεντήκοντα διδράχμων, καὶ ἐνθυμηθεὶς αὐτῶν ἔλαβον, καὶ ἰδοὺ κέκρυπται ταῦτα ἐν τῇ γῆ, ἐν τῇ σκηνῇ μου, καὶ τὸ ἀργύριον κέκρυπται ὑποκάτω αὐτῶν». Συνίης ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ κεκλοφῶς ἑωρακέναι φησὶν ἐν τῇ προνομῇ ψιλὴν ποικίλην, καὶ διακόσια δίδραχμα ἀργυρίου, καὶ γλῶσσαν χρυσοῦν πεντήκοντα διδράχμων, ἐνθυμηθῆναί τε αὐτῶν, τουτέστιν, εἰς ἄθεσμον αὐτῶν ἐπιθυμίαν ἔλθειν. Τὴν μὲν οὖν ψιλὴν, στρατιωτικὴν οἶονται στολήν, γλαμύδα τε εἶναί φασι ποικίλως ἐξυφασμένην· στρατιωτικὸν δὲ τὸ ἔσθημα καὶ πλεονεξίας σύμβολον. Παραπέφυκε γὰρ αἰεὶ 25 πῶς τῷ στρατευσίμῳ γένει τὸ ὡς ἡδιστα πλεονεκτεῖν. Τύπος δὲ αὐτῷ λαμπρότητος κοσμικῆς τὸ ἀργύριον, καὶ σοφίας τῆς ἑλληνικῆς τῆς ἠδουεποῦς ἢ γλῶσσα. Τοιαύτη τίς ἐστι καὶ ἡ τῶν παρ' Ἑλλήσι σοφῶν γλῶσσά τε καὶ παιδεύσεις, οἶονεὶ χρυσοῦν τε καὶ ἐντιμοτάτη, διὰ γε τὸ ἐν λέξει περιφανές Ἐκκεκαλυμμένης δὲ ἡδὴ τῆς ἁμαρτίας, ποιναιῖς ὑπετίθει τὸν Ἰησοῦς, οὐχ ἑαυτὸν ἡδικοκῶτα μόνον, ἀλλ' εἰς ὅλην τὴν συναγωγὴν τὴν ἐκ τῆς ἰδίας ἀκρατοῦς ἐπιθυμίας ἐκτείναντα βλάβην. Καὶ τάχα που τοῦτό ἐστι τὸ ἄριστά τε καὶ σαφῶς διὰ τῆς τοῦ Παύλου φωνῆς πρὸς ἡμᾶς εἰρημένον· «Ἐξάρητε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν· μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ». Ἐὰρ σοι δέδεικται σα-

χρι δύο χιλιάδες. Μπροστά στο άπροσδόκητο πάθημα και την ανέλπιστη συμφορά βαρυνκάρδησε πολύ ο Ίησοῦς, ἔσκισε τὰ φορέματά του, και προσπίπτοντας στον Θεό και ρωτώντας με απόγνωση τί σημαίνει αυτό τὸ πάθημα, τοῦ εἶπε ὁ Θεός: «Σήκω· γιατί ἔπεσες ἔτσι μπροστά μου μέχρι τὴ γῆ; Ἡ ἁμαρτία εἶναι τοῦ λαοῦ· ἔχει παραβεῖ τὴ διαθήκη μου πού συνῆψα μ' αὐτούς και ἀφοῦ ἔκλεψαν ἀπὸ τὰ ἀφιερώματα, τὰ ἔκρουσαν μέσα στις ἀποσκευές τους. Οἱ Ἰσραηλίτες δὲν μποροῦν ν' ἀντιμετωπίσουν κατὰ μέτωπο τοὺς ἐχθρούς τους· θὰ γυρίσουν τις πλάτες μπροστά στους ἐχθρούς, ἐπειδὴ ἔγιναν καταραμένο πράγμα. Δὲν θὰ συνεχίσω νὰ εἶμαι πιά μαζί σας, ἂν δὲν θγάλετε τὴν κατὰρα ἀπὸ ἀνάμεσά σας»⁹.

“Οταν ὑπέδειξαν τὸν Ἄχαρ, τὸν ρώτησε ὁ Ίησοῦς: «Δόξασε σήμερα τὸν Κύριο τὸν Θεὸ τοῦ Ἰσραήλ· ἐξομολογήσου και πές μου τί ἔκανες· μὴν τὸ κρύψεις ἀπὸ ἐμένα. Ἄποκρίθηκε ὁ Ἄχαρ τὸν Ίησοῦ και τοῦ εἶπε: Ἀληθινὰ ἁμάρτησα τὸν Κύριο τὸν Θεὸ τοῦ Ἰσραήλ· ἔκανα αὐτὸ και αὐτό. Εἶδα μέσα στὰ λάφυρα μιὰ ὠραία πολύχρωμη στολή, διακόσια ἀσημένια δίδραχμα, και μιὰ ράβδο χρυσή σὰν γλώσσα ἀξίας πενήντα διδράχμων, τὰ ὅποια ἐπιθύμησα και τὰ πῆρα· και νὰ, τὰ ἔχω κρύψει στὴ γῆ μέσα στὴ σκηνή μου, και κάτω ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὰ ἀσημένια δίδραχμα»¹⁰. Ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι και ὁ ἴδιος ὁ κλέφτης λέγει ὅτι εἶδε μέσα στὰ λάφυρα στολή πολύχρωμη και διακόσια δίδραχμα ἀσημένια και μιὰ ράβδο χρυσή σὰν γλώσσα πενήντα διδράχμων, τὰ ὅποια κυρίευσαν τοὺς λογισμούς του, δηλαδή τὰ ἐπιθύμησε ἀνεπίτρεπτα. Τὴν ψιλή τὴ θεωροῦν στρατιωτικὴ στολή, και λένε ὅτι εἶναι χλαμύδα ἀπὸ διάφορα πολύχρωμα ὑφάδια· τὸ φόρεμα εἶναι στρατιωτικὸ και σύμβολο τῆς πλεονεξίας. Συνοδεύει πάντοτε τοὺς στρατιωτικούς ἢ εὐχαρίστηση νὰ παίρνουν ὅλο και πιὸ πολλά. Τύπος πάλι τῆς κοσμικῆς λαμπρότητας εἶναι ὁ ἄργυρος και ἡ γλώσσα τὸ σύμβολο τῆς γλαφυρῆς ἑλληνικῆς σοφίας. Κάπως τέτοια εἶναι και ἡ γλώσσα και ἡ παιδεία τῶν Ἑλλήνων σοφῶν, κατὰ κάποιον τρόπο χρυσή και πανάκριβη, ἕξαιτίας τῆς λαμπρότητας τῆς λέξης. “Οταν ἀποκαλύφθηκε πιά ἡ ἁμαρτία, ἐπέβαλε ποινὴ ὁ Ίησοῦς τὸν Ἄχαρ, γιατί δὲν ἀδίκησε τὸν ἑαυτό του μόνο, ἀλλὰ ἐπεξέτεινε τὴ ζημία ἕξαιτίας τῆς δικῆς του ἀσυγκράτητης ἐπιθυμίας τὸ σύνολο τῶν Ἰσραηλιτῶν. Κι αὐτὸ σίγουρα δηλώνει τὸ ἄριστα και καθαρὰ εἰπωμένο σ' ἐμᾶς ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Παύλου: «Βγάλετε τὰ πονηρὰ ἀπὸ ἀνάμεσά σας· λίγο προζύμι ζυμώνει ὅλο τὸ ζυμάρι»¹¹. Ἄραγε δὲν σοῦ ἀποδεί-

11. Α' Κορ. 5, 6.

φῶς, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τῷ Ἀβραάμ, ὡς ἀπήμαντα μὲν τοῖς ἀγίοις δια-
 μένει τὰ εἰς ἀλήθην ἀνθήματα· ἔφηται δὲ ραδίως τὸ δεδυνῆσθαι κατα-
 θλεῖν τῶν ἐχθρῶν, εἰ μηδὲν ἔλοιντο τῶν ἀπὸ κόσμου ζητεῖν· ἐν δέ γε τῷ
 Ἄχαρ, εἰς τὸ τούτοις ἐναντίον ἐκκεχωρηκότα τὰ πράγματα, ἀποκλί-
 5 ναντι τῆς εὐθείας καὶ νενευκότι πρὸς τὰ ἐν κόσμῳ;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν σαφῆς γὰρ ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ὅτι δὲ χρῆ τοὺς ἀγίους πανταχῇ μονοτρόπους ὁρᾶσθαι,
 καὶ οὐχ ἕτερογνώμονας, σαφές ἂν γένοιτο, τοῦ νόμου λέγοντος ἐναρ-
 γῶς «Οὐκ ἔσται σκευὴ ἀνδρὸς ἐπὶ γυναικί, οὐδὲ μὴ ἐνδύσεται ἀνὴρ
 10 στολὴν γυναικίαν, ὅτι βδέλυγμά ἐστιν Κυρίου πᾶς ὁ ποιῶν ταῦτα». Βδέλυγμα γὰρ ἐν ἴσῳ παρὰ Θεῶ καὶ ἀκαλλέστατον θέαμα, γενναιότη-
 τος ὑπόληψις ἐπὶ μαλακισμοῖς· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ εἶναι σκευὴ ἀνδρὸς
 ἐπὶ γυναικί· καὶ τὸ νοσεῖν ἐν ἀνδρείας τὸν μαλακισμόν· τοῦτο γὰρ
 ὁμοίως τὸ ἐνδύσασθαι τὸν ἄνδρα στολὴν γυναικίαν.

15 ΠΑΛΛ. Οἷον δὴ τί φῆς;

ΚΥΡ. Οὐ χρῆμα πονηρὸν καὶ ἀδόκιμον ἢ ὑπόκρισις παρὰ τε Θεῶ
 καὶ ἀνθρώποις;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ἄρ' οὖν εἴ τις εἶη φιλήδονος καὶ ἀκρατής, καὶ ἐξ αὐτῶν
 20 ἐλέγχοιτο τῶν δρωμένων, ὡς ἔστι τοιοῦτος, εἶτα τῆς ἐπιεικειᾶς κατά-
 πλαστον ἐφ' ἑαυτῷ ποιοῖτο τὴν δόξαν, ἐπαινέσαις ἂν τὸν γε τοιοῦτον
 αὐτός, ὦ Παλλάδιε;

ΠΑΛΛ. Οὐ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Τί δὲ δὴ τὸν ἀληθῶς κόσμιον καὶ εὐσχήμονα, οὐκ οἰήσῃ δεῖν
 25 ἐν ταυτότητι γνώμης ἐρηρειαμένον, οὐχ ἕτερόν τι παρ' ὅπερ ἐστὶ γινώ-
 σκεσθαι;

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν μήποτε τὸ εὐθρυπτόν τε καὶ μαλθακὸν φρόνημά
 τινων, τὴν τῆς ἀνδρείας ὑποτρεχέτω δόξαν· τοῦτο γὰρ τό, «Οὐκ ἔσται
 30 σκευὴ ἀνδρὸς ἐπὶ γυναικί», μήτε μὴν τὸ ἀληθῶς εὐσθενές ζητεῖτω τὸ
 μαλθακόν· τοῦτο γὰρ πάλιν τό, «Οὐ μὴ ἐνδύσεται ἀνὴρ στολὴν γυναι-
 κίαν». Ἰση γὰρ ὥσπερ ἐν ἀμφοῖν ἢ φαυλότης καὶ ὕβρις εἰς ἀρετὴν τὰ
 ἐγκλήματα.

12. Δευτ. 22, 5.

13. Ὅπ. π.

χθηκε με σαφήνεια πρώτα με τα λεγόμενα για τον Ἀβραάμ, ὅτι ἡ δόξα τῆς ἀνδρείας παραμένει ἄφθαρτη στους ἁγίους, καὶ ἔχει ὡς ἐπακόλουθο τὴ δυνατότητα τῆς εὐκόλης κατανίκησης τῶν ἐχθρῶν, ἂν ἀποφύγουν νὰ ἀποκτήσουν κάτι ἀπὸ τὰ τοῦ κόσμου, καὶ ἔπειτα με τὰ λεγόμενα για τὸν Ἄχαρ, ὅτι τὰ πράγματα ἐκλίνουν στὸ ἀντίθετο ὅταν ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν εὐθεία ὁδὸ καὶ συγκατατέθηκε στὰ κοσμικά;

ΠΑΛΛ. Βεβαιότατα. Ὁ λόγος σου εἶναι σαφής.

ΚΥΡ. Ὅτι τώρα οἱ ἅγιοι πρέπει νὰ ἐμφανίζονται παντοῦ με ἓνα μόνο ἦθος καὶ νὰ μὴν ἔχουν διαφορετικὴ γνώμη, θὰ γίνεῖ σαφές με τὸν ὀλοκάθαρο λόγο τοῦ νόμου. «Δὲν θὰ χρησιμοποιήσει ἡ γυναίκα ἀνδρικά ἀντικείμενα οὔτε ὁ ἄνδρας θὰ ντυθεῖ στολὴ γυναικεία. Γιατὶ σιχαίνεται ὁ Θεὸς ὅποιον τὰ κάνει αὐτὰ»¹². Εἶναι σιχαμερὸ πρᾶγμα καὶ ἐξίσου πολὺ ἄσχημο θέαμα, νὰ προβάλλονται τὰ δείγματα τῆς γενναιότητος σὲ ζωὴ μαλθακῆ. Αὐτὸ σημαίνουν τὰ ἀνδρικά ἀντικείμενα στὴ γυναίκα καὶ τὸ πάθος τῆς μαλθακότητος στὸν δυνατὸ ἄνδρα. Τὸ ἴδιο εἶναι καὶ τὸ νὰ ντυθεῖ κάποιος γυναικεία στολή.

ΠΑΛΛ. Τί εἶναι αὐτὸ πού θέλεις νὰ πεῖς;

ΚΥΡ. Δὲν εἶναι κακὸ καὶ ἀπαράδεκτο ἐλάττωμα ἢ ὑποκρισία καὶ στὸν Θεὸ καὶ στοὺς ἀνθρώπους;

ΠΑΛΛ. Εἶναι, ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Ἄραγε, ἂν εἶναι κάποιος φιλήδονος καὶ ἀκόλαστος, καὶ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς πράξεις του ὅτι εἶναι τέτοιος, καὶ ἔπειτα παρουσιάζει στὸν ἑαυτὸ του τὴν πλαστὴ δόξα τῆς ἠθικότητος, θὰ τὸν ἐπαινοῦσες αὐτόν, Παλλάδιε;

ΠΑΛΛ. Ὁχι βέβαια.

ΚΥΡ. Καὶ τί πάλι με τὸν ἀληθινὰ ἠθικὸ καὶ κόσμιο; Δὲν θὰ νομίσεις ὅτι πρέπει νὰ εἶναι πάντοτε ἐδραιωμένος στὴν ἴδια γνώμη καὶ νὰ μὴ παρουσιάζεται διαφορετικὸς ἀπὸ αὐτὸ πού εἶναι;

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ.

ΚΥΡ. Ἐπομένως ποτὲ τὸ τρυφερὸ καὶ μαλθακὸ φρόνημα κάποιων νὰ μὴν ὑποκαθιστᾶ τὴ δόξα τῆς ἀνδρείας. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει αὐτὸ πού λέγει, «Δὲν θὰ χρησιμοποιήσει ἡ γυναίκα ἀνδρικά ἀντικείμενα»¹³. Οὔτε πάλι ἡ ἀληθινὴ δύναμη νὰ ἐπιδιώκει τὴ μαλθακότητα. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει πάλι τό, «Δὲν θὰ φορέσει ὁ ἄνδρας γυναικεία στολή». Γιατὶ εἶναι ἴδια ἐγκλήματα καὶ στίς δύο περιπτώσεις ἡ φαυλότητα καὶ ἡ προσβολὴ τῆς ἀρετῆς.

ΠΑΛΛ. Σφαλερόν, ὡς ἔοικεν, ὁ μαλθακισμός, καὶ τὸ χρημῆμά ἐστιν οὐκ ἀζήμιον

ΚΥΡ. Μὴ γὰρ ἐνδοιᾶσης ὄλως. Ἀπόβλητον γὰρ κομιδῆ καὶ θεομισῆς τὸ πάθος τοιγάρτοι καὶ τῶν ἱερῶν ἐκπέμπεται καταλόγων ὁ τοῖς 5 τοιοῖσδε τυχὸν ἐγκλήμασιν ἐνεχόμενος. Χρῆναι γάρ, ἔγωγέ φημι, τὸν γε ἀληθῶς εὐσθενῆ τε καὶ γενναιότατον, μηδαμῆ τὸν οἰκειὸν περιθραύεσθαι νοῦν ἀμελετήτως ἔαν, δέματος δὲ καὶ ὄκνου παντὸς ἀνωτέρω τηρεῖν, καὶ πίστει μὲν τῇ εἰς Θεὸν ἀνωμότης ἐρηρυσμένον, «Πάντα ἰσχύω», λέγειν, «ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ»· παραιτεῖσθαι δὲ 10 ὡς ὀλέθρου πρόξενον, καὶ ἀδοκίμους ἡμᾶς ἀποφαῖνον παρὰ Θεῷ, τὸ φρονεῖν ἐλέσθαι τὰ γεωδέστερα. Καὶ γοῦν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ γέγραπται πάλιν «Ἐὰν ἐξέλθῃς εἰς πόλεμον ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου καὶ ἴδῃς ἵππον καὶ ἀναβάτην καὶ λαὸν πλείονά σου, οὐ φοβηθήσῃ ἀπ' αὐτῶν, ὅτι Κύριος ὁ Θεός σου μετὰ σοῦ, ὁ ἀναβιδάσας σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, 15 καὶ ἔσται ὅταν ἐγγίσης τῷ πολέμῳ καὶ προσεγγίσας ὁ ἱερεὺς λαλήσει τῷ λαῷ, καὶ ἐρεῖ πρὸς αὐτούς Ἄκουε, Ἰσραήλ, ὑμεῖς προπορεύεσθε σήμερον εἰς τὸν πόλεμον ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν, μὴ ἐκλυέσθω ἡ καρδιά ὑμῶν, μὴ φοβεῖσθε, μηδὲ θραύεσθε, μηδὲ ἐκκλίνητε ἀπὸ προσώπου αὐτῶν ὅτι Κύριος ὁ Θεός ὑμῶν, ὁ προπορευόμενος μεθ' ὑμῶν, συμπο- 20 λεμήσει ὑμῖν τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν διασῶσαι ὑμᾶς. Καὶ λαλήσουσιν οἱ γραμματεῖς πρὸς τὸν λαόν, λέγοντες Τίς ὁ ἄνθρωπος ὁ οἰκοδομήσας οἰκίαν καινήν, καὶ οὐκ ἐνεκαίνισεν αὐτήν; Πορευέσθω καὶ ἀποστραφήτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ ἀποθάνῃ ἐν τῷ πολέμῳ, καὶ ἄνθρωπος ἕτερος ἐγκαινιεῖ αὐτήν. Καὶ τίς ὁ ἄνθρωπος ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπε- 25 λῶνα, καὶ οὐκ εὐφράνθη ἀπ' αὐτοῦ; Πορευέσθω καὶ ἀποστραφήτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ ἀποθάνῃ ἐν τῷ πολέμῳ καὶ ἄνθρωπος ἕτερος εὐφρανθήσεται ἐξ αὐτοῦ. Καὶ τίς ὁ ἄνθρωπος ὅστις μεμνήσεται γυναῖκα, καὶ οὐκ ἔλαβεν αὐτήν; Πορευέσθω καὶ ἀποστραφήτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ ἀποθάνῃ ἐν τῷ πολέμῳ, καὶ ἄνθρωπος ἕτερος λήψε- 30 ται αὐτήν. Καὶ προσθήσουσιν οἱ γραμματεῖς λαλήσαι πρὸς τὸν λαόν, καὶ ἐροῦσι· Τίς ὁ ἄνθρωπος ὁ φοβούμενος καὶ δειλὸς τῇ καρδίᾳ; Πορευέσθω καὶ ἀποστραφήτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, ἵνα μὴ δειλιάνῃ τὴν καρδίαν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὥσπερ ἡ αὐτοῦ».

ΠΑΛΛ. Ἄλλ' ὅτι χρή μὲν τεθαορηκότας ἐπὶ Θεῷ διαπρέπειν ἀρε-

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἐπικίνδυνη, ὅπως φαίνεται, ἡ μαλθακότης· καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ζημίας.

ΚΥΡ. Μὴ φοβηθεῖς καθόλου. Γιατὶ τὸ ἐλάττωμα εἶναι ἀπόβλητο πάρα πολὺ καὶ τὸ μισεῖ ὁ Θεός. Γι' αὐτὸ καὶ διαγράφεται ἀπὸ τοὺς ἱερούς καταλόγους ὅποιος ἐνέχεται σὲ τέτοιου εἴδους ἐγκλήματα. Πρέπει, ἐγὼ νομίζω, ὁ ἀληθινὰ ἰσχυρὸς καὶ πολὺ γενναῖος νὰ μὴν ἀφήνει τὸν νοῦ του νὰ περισπᾶται ἀμελέτητα καὶ νὰ τὸν φυλάγομε μακριὰ ἀπὸ κάθε φόβο καὶ ἀδράνεια, καὶ στηριγμένο μὲ πίστη ἀμεμπτη στὸν Θεό, γιατί λέγει, «Σὲ ὅλα εἶμαι δυνατὸς μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ πού μὲ δυναμώνει»¹⁴, καὶ νὰ ἀποφεύγομε ὡς κάτι πού προξενεῖ ὄλεθρο καὶ μᾶς ἀποδεικνύει ἀδόκιμους γιὰ τὸν Θεό τὸ φρόνημα νὰ προτιμᾶμε τὰ πράγματα τῆς γῆς. Καὶ στὸ Δευτερονόμιο ἐπίσης ἔχει γραφεῖ· «Ἄν βγεῖς σὲ πόλεμο ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σου καὶ δεῖς ἵππικὸ καὶ ἵππεῖς καὶ στρατό περισσότερο ἀπὸ τὸ δικό σου, δὲν θὰ καταληφθεῖς ἀπὸ φόβο ἕξαιτίας τους, γιατί ὁ Κύριος ὁ Θεός σου, πού σὲ ἔβγαλε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, θὰ εἶναι μαζί σου ὅταν πλησιάσεις στὸ πεδίο τῆς μάχης, καὶ τότε θὰ ρθεῖ ὁ ἱερέας καὶ θὰ μιλῆσει στὸν λαὸ καὶ θὰ πεῖ σ' αὐτούς· Ἰσραηλίτες, ἐσεῖς πηγαίνετε σήμερα στὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σας· μὴν παραλύσει ἡ καρδιά σας, μὴν διαλυθεῖτε, μὴν τραπεῖτε σὲ φυγὴ ἀπὸ μπροστά τους. Γιατὶ ὁ Κύριος ὁ Θεός σας, πού προπορεύεται μαζί σας, θὰ συμπολεμήσει μ' ἐσᾶς τοὺς ἐχθρούς σας καὶ θὰ σᾶς διασώσει. Καὶ θὰ μιλῆσουν οἱ γραμματεῖς στὸν λαὸ καὶ θὰ ποῦν· Ποιὸς ἄνθρωπος ἀπὸ σᾶς ἔκανε καινούργιο σπίτι καὶ δὲν τὸ ἐγκαινίασε; Ἄς φύγει καὶ ἄς γυρίσει στὸ σπίτι του, μήπως πεθάνει στὸν πόλεμο καὶ τὸ ἐγκαινιάσει κάποιος ἄλλος. Καὶ ποιὸς εἶναι αὐτὸς πού φύτεψε ἀμπέλι καὶ δὲν δοκίμασε εὐφροσύνη ἀπὸ αὐτό; Ἄς φύγει καὶ ἄς γυρίσει στὸ σπίτι του, μήπως πεθάνει στὸν πόλεμο καὶ κάποιος ἄλλος δοκιμάσει τὴν εὐχαρίστηση ἀπὸ αὐτό. Καὶ ποιὸς ἄνθρωπος ἀρραβωνιάστηκε γυναίκα καὶ δὲν τὴν νυμφεῦθηκε; Ἄς φύγει καὶ ἄς γυρίσει στὸ σπίτι του, μήπως πεθάνει στὸν πόλεμο καὶ τὴν νυμφευθεῖ κάποιος ἄλλος. Καὶ θὰ μιλῆσουν ἐπιπρόσθετα οἱ γραμματεῖς στὸν λαὸ καὶ θὰ ποῦν· Ποιὸς ἀπὸ σᾶς εἶναι φιβιτσιάρης καὶ δειλὸς στὴν καρδιά; Ἄς φύγει καὶ ἄς γυρίσει στὸ σπίτι του, γιὰ νὰ μὴ προξενήσει φόβο στὴν καρδιά τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τὴν κάνει σάν τὴ δική του»¹⁵.

ΠΑΛΛ. Ὅτι λοιπὸν πρέπει, ἔχοντας θάρρος στὸν Θεό, νὰ διακρι-

ταῖς καὶ πρὸς πᾶν ὄτιοῦν ἀνδρίζεσθαι τῶν ἀγαθῶν, καὶ αὐτὸς ἐγὼ φαί-
ην ἄν. Ἀποπέμπονται δὲ τοῦ πολέμου τινές, ὡς ἀνεπιτήδευοι, πῶς ἢ
τίνα τρόπον οὐκ ἔχω μαθεῖν.

ΚΥΡ. Ἡ οὐκ οἶσθα ὅτι οὐκ ἂν εὐδόκιμος γένοιτο παρὰ Θεῶ, ἀλλ'
5 οὐδ' ἂν ἔλοιτό τις τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας ἀνατλήναι πό-
νους, εἰ μὴ παροικίαν ἠγεῖτο τὴν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ ζωὴν; Ὅπερ ἡμῖν
ἄριστά τε καὶ ἐναργῶς, ὡς ἐν εἰκόνι καὶ τύποις, ἐν ταῖς τῶν ἀγίων ἐ-
γράφετο πολιτείας. Παράκει μὲν γὰρ ἐν σκηναῖς ὁ θεσπέσιος Ἀβρα-
άμ, καὶ τὴν ἐκ τόπων εἰς τόπους ἐποιεῖτο παραδρομήν· καὶ ἅπας δὲ
10 κατὰ τὴν ἔρημον ὁ Ἰσραὴλ συχνὰς ἐποιεῖτο τὰς ἀπάρσεις, καὶ κα-
τώκηκεν ἐν σκηναῖς. Ἐπισεμνύεται δὲ τούτῳ λίαν καὶ ὁ προφήτης
Δαβὶδ, οὕτω λέγων πρὸς τὸν Θεόν· «Ἄνες μοι, ὅτι πάροιός εἰμι ἐν τῇ
γῆ καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου». Ἀπεδέχετο δὲ
σφόδρα τὰς ἄνω μονάς, οὕτω λέγων· «Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά
15 σου, Κύριε τῶν δυνάμεων! Ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου εἰς τὰ
αὐλάς τοῦ Κυρίου». Φρονοῦσι δὴ οὖν οἱ τοιοῦτοι τὰ ἄνω, καὶ τὰς ἐν
τοῖς οὐρανοῖς διψῶσι μονάς, αἷς καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τοῖς ἀγαπῶσιν
αὐτὸν ὑπισχεῖται, λέγων· «Πορεύομαι, καὶ ἐτοιμάσω τόπον ὑμῖν, καὶ
πάλιν ἤξω, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς μετ' ἐμαντοῦ, ἵνα, ὅπου εἰμί ἐγώ,
20 καὶ ὑμεῖς ἐκεῖ μετ' ἐμοῦ ἦτε». Τύπος οὖν ἄρα, τοῦ παροικίαν ἠγεῖσθαι
μὴ ἀνεχομένου τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὁ οἰκίαν οἰκοδομῶν, καὶ ταῖς πε-
ρὶ ταύτην φιλεργίαις σπουδαίως ἐγκείμενος· τοῦ δὲ φιλοκτῆμονος καὶ
φιλοκερδοῦς, ὁ ἀμπελῶνα φυτεύων· τὸν δέ γε γυναικομανῆ καὶ ἐκτε-
θρυμμένον, καὶ ταῖς τῆς σαρκὸς ἐπιθυμίαις ἐπιδόντα τὸν νοῦν, κατα-
25 σημήνειεν ἂν ὁ γυναικὸς μνηστειὰ προσιών. Τοιγάρτοι τῇ τοῦ στρα-
τοκῆρουκος φωνῇ, τῆς ἱεράς καὶ μαχημωτάτης ἀποχωροῦσι πληθύς.
Ἄ δὲ ἦν εἰκὸς τοὺς τοιοῖσδε συνειλημμένους πάθεσιν ἐννοεῖν τε καὶ
λέγειν, ταῦτα δὴ φθάσας ὁ κῆρυξ ἀνεφάνει· Ἡ οὐκ ἀληθές, ὡς τοῖς τὰ
τοιαῦτα νοσεῖν εἰωθόσι, φίλον πως ἐν διωγμοῖς τὸ ἀφερέπονον ἀγα-
30 πᾶν, καὶ ταῖς ὑπὲρ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης μὴ κατακολουθεῖν σπουδαῖς,
ἐννοοῦντας ὅτι εἴ τι γένοιτο παθεῖν ἀγωνιζομένους, οἴκων τε καὶ κτή-
σεων, καὶ τῶν παρὰ σφίσι τετμημένων ἐκπίπτουσιν ἐπιθυμιῶν; ἐντεῦ-
θεν γὰρ αὐτοῖς συμβαίνει τὸ ἀτολμωτάτους ὁρᾶσθαι καὶ ἀγεννεῖς.

16. Ψαλμ. 38, 13-14.

17. Ψαλμ. 83, 2-3.

νόμαστε στίς ἀρετές καὶ νὰ ὁρμοῦμε μὲ θάρρος σὲ κάθε ἀγαθό, θὰ τὸ ἔλεγα καὶ ἐγώ. Διώχονται ὅμως κάποιοι ἀπὸ τὸν πόλεμο σὰν ἀκατάλληλοι· δὲν μποροῦ νὰ καταλάβω πῶς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο.

ΚΥΡ. Μὰ δὲν ξέρεις ὅτι δὲν θὰ μποροῦσε νὰ γίνει κανεὶς ἀποδεκτὸς ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ θελήσει νὰ ὑποστεῖ τοὺς μόχθους τῆς εὐσέβειας πρὸς τὸν Θεό, ἂν δὲν θεωρήσει ὡς προσωρινὴ κατοικία τῆ ζωῆ στὸν κόσμον αὐτόν; Ἄριστα καὶ μὲ σαφήνεια, σὰν σὲ εἰκόνα καὶ τύπους, γράφεται αὐτὸ στοὺς βίους τῶν ἁγίων. Διέμενε ὁ θεσπέσιος Ἀβραὰμ σὰν προσωρινὸς κάτοικος σὲ σκηνὲς καὶ πῆγαινε ἀπὸ τόπο σὲ τόπο, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ Ἰσραηλίτες ἔκαναν συχνὲς μετακινήσεις στὴν ἔρημο καὶ κατοικοῦσαν σὲ σκηνὲς. Καυχιέται γι' αὐτὸ πολὺ καὶ ὁ προφήτης Δαβὶδ λέγοντας πρὸς τὸν Θεό· «Ἐφησέ με, γιατί εἶμαι πάροικος καὶ παρεπίδημος στῆ γῆ, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ πατέρες μου»¹⁶. Καὶ περίμενε μὲ ὑπερβολικὸ πόθο τίς ἄνω κατοικίες, λέγοντας τὰ ἐξῆς· «Πόσο ἀγαπῶ τίς σκηνὲς σου, Κύριε τῶν δυνάμεων. Λειώνει ἀπὸ τὸν πόθο ἡ ψυχὴ μου νὰ βρεθεῖ στίς αὐλὲς τοῦ Κυρίου»¹⁷. Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν αὐτοὶ ἔχουν τὴ σκέψη τους στὰ οὐράνια καὶ διψοῦν νὰ κατοικήσουν στοὺς οὐρανοὺς, πρᾶγμα ποὺ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας ὑπόσχεταί σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν. «Θὰ πάω καὶ θὰ σᾶς ἐτοιμάσω τόπο, καὶ θὰ γυρίσω πάλι καὶ θὰ σᾶς πάρω μαζί μου, γιὰ νὰ εἶστε καὶ ἐσεῖς μαζί μου ἐκεῖ ὅπου θὰ εἶμαι καὶ ἐγώ»¹⁸. Τύπος λοιπὸν ἐκείνου ποὺ δὲν δέχεται τὴν παρούσα ζωὴ νὰ τὴ θεωρεῖ παροικία, εἶναι αὐτὸς ποὺ οἰκοδομεῖ σπίτι καὶ ἀσχολεῖται ἐντατικὰ μὲ τίς γύρω ἀπὸ αὐτὸ ἐργασίες· τύπος ἐκείνου ποὺ ἀγαπᾷ τὰ κτήματα καὶ τὸ κέρδος εἶναι αὐτὸς ποὺ φυτεύει ἀμπελώννα· κι αὐτὸς ποὺ μνηστεύθηκε γυναῖκα εἶναι τύπος ἐκείνου τοῦ φιλήδονου ποὺ ἔχει πάθος μὲ τίς γυναῖκες καὶ ὁ νοῦς του εἶναι δοσμένος στίς σαρκικὲς ἐπιθυμίες. Γι' αὐτὸ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ στρατιωτικοῦ κήρυκα ἀποχωροῦν ἀπὸ τὴν ἱερὴ καὶ μαχιμότετη τάξη. Αὐτὰ ποὺ ἦταν φυσικὸ νὰ σκεφτοῦν καὶ νὰ ποῦν οἱ αἰχμαλωτισμένοι ἀπὸ τὰ πάθη αὐτά, τὰ πρόλαβε καὶ τὰ ἐξήγγειλε ὁ κήρυκας. Ἡ δὲν εἶναι ἀλήθεια, ὅτι οἱ κυριευμένοι ἀπὸ τὰ πάθη αὐτὰ συνηθίζουν ν' ἀγαποῦν κατὰ τοὺς διωγμοὺς νὰ μὴν ἐμπλέκονται σὲ ἀγῶνες καὶ νὰ μὴν ὑπακούουν στὸ ζῆλο ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἀγάπη στὸν Θεό, σκεπτόμενοι ὅτι, ἂν συμβεῖ νὰ πάθουν κάτι στὸν ἀγῶνα αὐτόν, χάνουν σπίτια καὶ κτήματα καὶ τίς ἐπιθυμίες ποὺ ἐκτιμοῦν; Γιατὶ ἀπὸ ἐδῶ προέρχεται τὸ νὰ παρουσιάζονται ἐντελῶς ἄτολμοι καὶ δειλοί.

18. Ἱω. 14, 2-3.

Ἔπερ οὖν εἰκὸς φρονεῖν τε καὶ λέγειν ἐκείνους, ταῦτα διακέκρα-
 γεν ὁ γραμματεὺς, πλαγίσις ὥσπερ ἐλέγχσις καὶ ἀστείοις ὀνειδισμοῖς
 καταπλήττων τὸν ἀγεννῆ, καὶ προφαισιζόμενον πρόφασιν ἐν ἀσθενεί-
 αῖς, καὶ τροφήν ὥσπερ τινὰ τῇ δειλίᾳ, κοσμικὰς ἡδονὰς συλλέγοντα
 5 Διὰ τοῦτο τὴν τελευταίαν φωνήν, γυμνήν τε καὶ ἀπημφιεσμένην ποι-
 εῖσθαι προστέταχε τὸν στρατοκῆρυκα Θεός «Καὶ προσθήσουσι» γὰρ,
 φησὶν, «οἱ Γραμματεῖς λαλήσαι πρὸς τὸν λαόν, καὶ ἐροῦσιν· Εἴ τις
 ἄνθρωπος φοβούμενος καὶ δειλὸς τῇ καρδίᾳ, πορευέσθω εἰς τὸν οἶκον
 αὐτοῦ, ἵνα μὴ δειλιάνῃ τὴν καρδίαν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὥσπερ τὴν
 10 αὐτοῦ». Μονονουχὶ γὰρ σαφῶς ἐκεῖνό φησιν· Ὁ τοῖς γηϊνοῖς ἐγκείμε-
 νος, καὶ οἰκίας οἰκοδομῶν, καὶ φυτεύων ἀμπελῶνα, καὶ ταῖς εἰς φιλο-
 σαρκίαν ἡδοναῖς ἠττώμενος, ἔσται που πάντως δειλὸς τε καὶ ἀνακλις·
 ἀδόκιμος δὲ παντελῶς ὁ τοιοῦτος, καὶ πρὸς ζημίας ἔσται τοῖς ἄλλοις·
 «Φθείρουσι γὰρ ἦθη χρηστά, ὁμιλία κακαί». Καὶ καθέλκει πρὸς ἀ-
 15 νανδρίαν ἔσθ' ὅτε τὸν εὐσθενῆ τε εὐψυχον ὁ δειλίαις εὐαλωτότατος.
 Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπετίμα τισίν, οἱ διακωλύειν αὐτὸν
 ἠθελον ἀναβαίνειν εἰς Ἱεροσόλυμα· φησὶ γὰρ· «Τί ποιεῖτε κλαίοντες
 καὶ συνθρύποντές μου τὴν καρδίαν; Ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ
 καὶ ἀποθανεῖν ἐτοιμῶς ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν
 20 Ἰησοῦ Χριστοῦ». Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ τῶν κεκλημένων εἰς τοὺς
 γάμους ἢ παραίτησις ἦν τό, «Ἄγρον ἠγόρασα», καὶ «γυναῖκα ἔγνημα,
 καὶ οὐ δύναμαι ἐλθεῖν». Γέγραπται δὲ οὕτως ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ ἐν
 παραβολαῖς. Χαλεπὸν δὲ οὔτι που καὶ ἐξ ἀρχαίων παραδειγμάτων, εἴ
 γέ σοι δοκεῖ, τὴν ἐπὶ τῶδε δέχεσθαι πίστιν.

25 ΠΑΛΛ. Φράζε δὴ οὖν, μελλήσας οὐδέν· ὀνήσεις γὰρ λίαν.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ὡς ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς ἀνέγνωμεν· «Καὶ μετὰ ταῦτα
 ἐξῆρεν ὁ λαὸς ἐξ Ἀσηρώθ, καὶ παρενέβαλον ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ Φαράν.
 Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν λέγων· Ἀπόστειλον σεαυτῷ ἄν-
 30 δρας, καὶ κατασκευάσθωσαν τὴν γῆν τῶν Χαναναίων, ἣν ἐγὼ δίδωμι
 τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ κατάσχεσιν, ἄνδρα ἓνα κατὰ φυλὴν, κατὰ δήμους
 πατριῶν αὐτῶν ἀποστελεῖς αὐτούς, πάντα ἀρχηγὸν ἐξ αὐτῶν. Καὶ ἐξα-
 πέστειλεν αὐτούς Μωσῆς ἐκ τῆς ἐρήμου Φαράν διὰ φωνῆς Κυρίου,
 πάντες ἄνδρες ἀρχηγοὶ υἱῶν Ἰσραὴλ». Ἀπηριθμημένων δὲ κατὰ φυ-

19. Δευτ. 20, 8. Πρβλ. Κοιτ. 7, 3.

20. Α' Κορ. 15, 33.

Αὐτὰ λοιπὸν ποὺ εἶναι φυσικὸ νὰ σκέφτονται καὶ νὰ λένε ἐκεῖνοι, αὐτὰ διασαλπίζει ὁ γραμματέας μὲ πλάγιους ἐλέγχους καὶ ἔξυπνους ὄνειδισμούς, ξαφνιάζοντας τὸν δειλό, ποὺ προβάλλει προφάσεις ἀμαρτωλές, καὶ ποὺ συλλέγει, σὰν κάποια τροφή τῆς δειλίας του, τὶς κοσμικὲς ἡδονές. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς πρόσταξε τὸν κῆρυκα τοῦ στρατοῦ νὰ κηρύξει τὸν τελευταῖο λόγο γυμνὸ καὶ ἀπερίφραστο· γιατί λέγει· «Καὶ θὰ ἔρθουν οἱ Γραμματεῖς νὰ μιλήσουν στὸν λαὸ καὶ θὰ τοῦ ποῦν· Ἐάν εἶναι κάποιος ποὺ φοβᾶται καὶ ἔχει δειλὴ καρδιά, ἄς πάει στὸ σπίτι του, γιὰ νὰ μὴ προξενήσει δειλία στὴν καρδιά τοῦ ἀδελφοῦ του ὅπως στή δική του»¹⁹. Σὰν δηλαδή νὰ λέγει ὀλοκάθαρα αὐτό· «Ὅποιος ἐμπλέκεται στὰ γήινα πράγματα καὶ χτίζει σπίτια καὶ φυτεύει ἀμπέλια καὶ παρασύρεται ἀπὸ τὶς ἡδονές τῆς φιλοσαρκίας, εἶναι ὅπως ὅποτε δειλὸς καὶ τοῦ λείπει ἡ δύναμη. Αὐτὸς εἶναι ἀχρηστος τελείως καὶ εἶναι ζημία γιὰ τοὺς ἄλλους. Γιατί λέγει· «Οἱ κακὲς συναναστροφές διαφθείρουν τὸν καλὸ χαρακτήρα»²⁰. Καὶ ὁ κυριευμένος ἀπὸ ὑπερβολικὴ δειλία παρασέρνει συχνὰ στὴν ἀνανδρία τὸν δυνατὸ καὶ ἀνδρεῖο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπιτιμοῦσε μερικοὺς, ποὺ ἤθελαν νὰ τὸν ἐμποδίσουν ν' ἀνεβῆ στὰ Ἱεροσόλυμα. Γιατί λέγει· «Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ κάνετε μὲ τὸ νὰ κλαῖτε καὶ νὰ μοῦ συντριβετε τὴν καρδιά; Ἐγὼ εἶμαι πρόθυμος ὄχι μόνο νὰ φυλακισθῶ, ἀλλὰ καὶ νὰ πεθάνω γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ»²¹. Καὶ πρέπει νὰ σημειώσωμε, ὅτι καὶ στοὺς καλεσμένους στὸν γάμο ἢ ἄρνησή τους ἦταν, «Ἀγόρασα χωράφι, καὶ νυμφεύθηκα γυναίκα, καὶ δὲν μπορῶ νὰ ρθῶ»²². Ἐτσι ἔχει γραφεῖ στὸ Εὐαγγέλιο μὲ τὴ μορφή παραβολῆς. Καὶ ἂν θέλεις δὲν εἶναι δύσκολο νὰ γίνῃ πιστευτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ ἀπὸ ἀρχαῖα παραδείγματα.

ΠΑΛΛ. Λέγε λοιπὸν καὶ μὴν ἀργεῖς καθόλου. Γιατί θὰ ὠφελήσεις πολὺ.

ΚΥΡ. Ἐχομε λοιπὸν διαβάσει στοὺς Ἀριθμούς· «Καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ ἀναχώρησε ὁ λαὸς ἀπὸ τὴν Ἀσσηρῶθ καὶ στρατοπέδευσαν στὴν ἔρημο Φαράν. Μίλησε τότε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ καὶ τοῦ εἶπε· Στείλε μερικοὺς ἄνδρες νὰ κατασκοπεύσουν τὴ γῆ τῶν Χανααναίων, ποὺ ἐγὼ τὴ δίνω στοὺς Ἰσραηλίτες νὰ τὴν ἔχουν δική τους, ἕνα ἄνδρα ἀπὸ κάθε φυλή· θὰ τοὺς στείλεις σύμφωνα μὲ τὶς πατριαρχικὲς οἰκογένειες, καὶ θὰ εἶναι καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ἀρχηγός. Καὶ τοὺς ἔστειλε ὁ Μωυσῆς ἀπὸ τὴν ἔρημο Φαράν μὲ τὴν προσταγὴ τοῦ Κυρίου, καὶ ἦταν ὅλοι ἀρχηγοὶ

21. Ἀριθμ. 21, 13.

22. Λουκᾶ 14, 20.

λὰς τε καὶ γένη τῶν ἔξαπεσταλμένων, ἐπιφέρει πάλιν «Καὶ ἀναβάντες
 κατεσκέψαντο τὴν γῆν ἀπὸ τῆς ἐρήμου Σὶν ἕως Ροὸβ, εἰσπορευομένων
 Ἐμάθ». Καὶ μεθ' ἕτερα «Καὶ ἦλθον ἕως φάραγγος Βότρου, καὶ κατε-
 σκέψαντο αὐτήν, καὶ ἔκοψαν ἐκεῖθεν κλῆμα, καὶ βότρυν σταφυλῆς ἕνα
 5 ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἦραν αὐτὸ ἐπ' ἀναφορεῦσι, καὶ ἀπὸ τῶν ροιῶν καὶ ἀπὸ
 τῶν σύκων καὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ἐπωνόμασαν, φάραγξ Βότρου, διὰ
 τὸν βότρυν, ὃν ἔκοψαν ἐκεῖθεν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἀπέστρεψαν ἐκεῖ-
 θεν κατασκεψάμενοι τὴν γῆν, μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ πορευ-
 θέντες ἦλθον πρὸς Μωσῆν καὶ Ἀαρὼν, καὶ πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν
 10 τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ εἰς τὴν ἐρημον Φαράν Κάδης. Καὶ ἀπεκρίθησαν
 αὐτοῖς ρῆμα, καὶ πάση συναγωγῇ, καὶ ἔδειξαν τὸν καρπὸν τῆς γῆς,
 καὶ διηγῆσαντο αὐτῷ καὶ εἶπον Ἔλθομεν εἰς τὴν γῆν εἰς ἣν ἀπέστει-
 λας ἡμᾶς, γῆν ρέουσας γάλα καὶ μέλι, καὶ οὗτος ὁ καρπὸς αὐτῆς. Ἀλλ'
 ἦ ὅτι θρασὺ τὸ ἔθνος τὸ κατοικοῦν ἐπ' αὐτῆς, καὶ πόλεις ὄχυραί τετει-
 15 χισμένοι καὶ μεγάλαι σφόδρα, καὶ τὴν γενεὰν Ἐνὰχ ἐωράκαμεν ἐκεῖ.
 Συνίης ὅπως οἱ εὐπτύχοί τε καὶ ἀτολμότατοι τῶν κατεσκεμμένων τὴν
 γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὡμολογήκασιν ἐναργῶς, ὡς εὐάμπελός τε καὶ
 πῖαν ἡ γῆ, καὶ καρποῖς ὠραίοις διαβριθῆς, παραπλέκουσι δὲ τούτοις
 τὰ εἰς δειλίαν, θρασὺ μὲν τὸ ἔθνος τὸ κατοικοῦν ὀνομάζοντες, πόλεις τε
 20 ὄχυράς καὶ τετειχισμένας ἄνω καὶ κάτω λέγοντες, καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρα-
 τῆσειν ἐλπίδος ἐξισιτῶντες τὸν Ἰσραὴλ, καὶ καταφοβοῦντες εἰς ἀναν-
 δρίαν;

ΠΑΛΛ. ὦδε ἔχει.

ΚΥΡ. Ἀλλ' οἷ γε σοφοὶ καὶ νεανικοί, Χαλεβ τε καὶ Ἰησοῦς, ταῖς
 25 ἐκείνων τερθρείαις ἀνθειστήκεισαν, λέγοντες πρὸς τε τὸν λαὸν καὶ τὸν
 Μωσέα τὸν ἱερόν «Οὐχί· ἀλλὰ ἀναβάντες ἀναδησόμεθα καὶ κατα-
 κληρονομήσομεν αὐτήν, ὅτι δυνασόμεθα πρὸς αὐτούς». Κατέληγον δὲ
 οὐδαμῶς οἱ συναπεσταλμένοι, δυσάλωτον ἔσεσθαι διαβεβαιούμενοι
 τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τῆς ἐπαγγελίας τὴν γῆν. Εἰτά φησιν «Καὶ ἀναλαβοῦ-
 30 σα πᾶσα ἡ συναγωγὴ, δέδωκε φωνήν, καὶ ἔκλαιεν ὁ λαὸς ὅλην τὴν
 νύκτα ἐκείνην, καὶ διεγόγγυζον ἐπὶ Μωσῆν καὶ Ἀαρὼν πάντες οἱ υἱοὶ
 Ἰσραὴλ· καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς πᾶσα ἡ συναγωγὴ. Ὅφελον ἀπεθάνο-

23. Ἀριθμ. 13, 1-3.

24. Ὅπ. π. 22.

25. Ἀριθμ. 13, 24-29

τῶν Ἰσραηλιτῶν»²³. Κι ἀφοῦ μετρήθηκαν οἱ ἄνδρες τῆς ἀποστολῆς κατὰ φυλές καὶ οἰκογένειες, προσθέτει πάλι· «Ἀνέβηκαν (αὐτοὶ οἱ δώδεκα ἄνδρες) καὶ κατασκόπευσαν τὴ χώρα, ἀπὸ τὴν ἔρημο Σιν μέχρι τὴ Ροὸβ στὸν δρόμο πρὸς τὴν Ἑμάθ»²⁴. Κι ἔπειτα ἀπὸ λίγα· «Καὶ ἔφτασαν ὡς τὴ Φάραγγα Βότρουσ, καὶ τὴν κατασκόπευσαν. Ἐκεί ἐκοψαν μιά κληματόδεργα μ' ἓνα σταφύλι πάνω σ' αὐτὴ, τὸ σήκωσαν μὲ κατάλληλα ξύλα, καὶ ἔκοψαν καὶ ρόδια καὶ σῦκα. Τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸ ὀνόμασαν Φάραγγα Βότρουσ ἀπὸ τὸ τσαμπὶ τοῦ σταφυλιοῦ ποὺ ἔκοψαν ἀπὸ ἐκεῖ οἱ Ἰσραηλίτες. Γύρισαν ἀπὸ ἐκεῖ, ἀφοῦ κατασκόπευσαν τὴ χώρα, ἔπειτα ἀπὸ σαράντα μέρες. Ἀναχώρησαν τότε καὶ πῆγαν στὸν Μωυσῆ καὶ τὸν Ἄαρὼν καὶ σ' ὅλο τὸν λαὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν στὴν ἔρημο Φαράν, στὰ μέρη τῆς Κάδης. Ἐκεῖ διηγήθηκαν σ' αὐτοὺς καὶ σὲ ὅλο τὸν λαὸ γιὰ ὅσα εἶδαν καὶ ἔδειξαν τὴν παραγωγὴ τῆς γῆς. Τοὺς διηγήθηκαν καὶ τοὺς εἶπαν· Πήγαμε στὴ γῆ ποὺ μᾶς ἔστειλες, στὴ γῆ ὅπου ρέει μέλι καὶ γάλα, κι αὐτοὶ εἶναι οἱ καρποὶ τῆς. Ἀλλὰ ὁ λαὸς ποὺ τὴν κατοικεῖ εἶναι ἰσχυρὸς, οἱ πόλεις εἶναι πολὺ μεγάλες, ὄχυρωμένες μὲ τείχη ὀλόγυρα. Ἐκεῖ εἶδαμε καὶ τὴ γενιὰ Ἐνάχ»²⁵. Ἀντιλαμβάνεσαι πῶς αὐτοὶ ποὺ φοβοῦνταν τὸ παραμικρὸ καὶ οἱ ἄτολμοι αὐτοὶ κατὰσκοποὶ τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας ὁμολογοῦν παραστατικὰ ὅτι ἡ χώρα εἶναι κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια καὶ γόνιμη καὶ γεμάτη ἀπὸ ὠραίους καρπούς, ἐμπλέκουν ὅμως σ' αὐτὰ καὶ ὅσα μποροῦν νὰ προκαλέσουν φόβο, ὀνομάζοντας γενναῖο τὸν λαὸ ποὺ κατοικεῖ, καὶ λέγοντας διαρκῶς ὅτι ὑπάρχουν πόλεις μὲ ὄχυρὰ τείχη, ἀφαιρώντας ἔτσι ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες τὴν ἐλπίδα νὰ νικήσουν καὶ ὅτι φοβίζοντάς τους, τοὺς ἔσπρωχναν στὴ δειλία;

ΠΑΛΛ. Ἔτσι εἶναι.

ΚΥΡ. Ἀλλὰ οἱ σοφοὶ καὶ γενναῖοι, ὁ Χάλεβ καὶ ὁ Ἰησοῦς, ἀντιστάθηκαν στὰ ψευδολογήματα ἐκείνων, λέγοντας στὸν λαὸ καὶ στὸν σεβάσμιμο Μωυσῆ· «Ὁχι, θὰ προχωρήσουμε καὶ θ' ἀνεβοῦμε καὶ θὰ κληρονομήσουμε αὐτὴ τὴ χώρα, γιὰτὶ εἴμαστε δυνατοὶ καὶ θὰ νικήσουμε τοὺς κατοίκους τῆς»²⁶. Οἱ ἄλλοι ποὺ εἶχαν σταλεῖ μαζί δὲν συμφωνοῦσαν καθόλου καὶ διαβεβαίωσαν τοὺς Ἰσραηλίτες, ὅτι δύσκολα θὰ κυρίευαν τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Καὶ ἡ Γραφὴ συνεχίζει· «Σηκώθηκε ὅλος ὁ λαὸς καὶ ὑψωσε φωνὴ καὶ ἔκλαιγαν ὅλη ἐκείνη τὴ νύχτα καὶ γόγγυζαν ἐναντίον τοῦ Μωυσῆ καὶ τοῦ Ἄαρὼν ὅλοι οἱ Ἰσραηλίτες. Καὶ ὅλο αὐτὸ τὸ πλῆθος εἶπε σ' αὐτούς· Μακάρι νὰ πεθαίναμε στὴν Αἴγυπτο, ἂν ἦταν νὰ

26. Ἄριθμ. 13, 31.

μεν ἐν γῆ Αἰγύπτου, ἢ ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ, εἰ ἀπεθάνομεν· καὶ ἵνα τί
 Κύριος εἰσάγει ἡμᾶς εἰς τὴν γῆν ταύτην πεσεῖν ἐν τῷ πολέμῳ; Αἱ γυ-
 ναῖκες ἡμῶν καὶ τὰ παιδιά ἔσονται εἰς διαρπαγὴν. Νῦν οὖν βέλτιον
 ἡμῖν ἐστὶν ἀποστραφῆναι εἰς Αἴγυπτον. Καὶ εἶπον ὁ ἕτερος τῷ ἑτέρῳ·
 5 Δῶμεν ἀρχηγόν, καὶ ἀποστρέψωμεν εἰς Αἴγυπτον». Εἰς τοῦτο μὲν
 ἀθλιότητός τε καὶ ἀνανδρίας ἢ πᾶσα κατώλισθε συναγωγὴ. Μεθιστάν-
 τος δὲ ὥσπερ εἰς εὐτολμίαν αὐτοῦς Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ περιορηγνύν-
 τος μὲν τὴν ἐσθῆτα, μυρία δὲ ὅσα τῆς γῆς ἐγκώμια καταχέοντος, ἀνα-
 θαρσεῖν οὐκ ἤθελον καταλυποῦντες δὲ ταῖς ἀνοήτοις μικροψυχίαις
 10 τὸν ἐπαμύνοντα Θεόν, καὶ ταῖς ἐαυτῶν δυνάμεσιν ἀπονέμοντες τὴν τῆς
 ἐλπίδος κατόρθωσιν. Τοιγάρτοι λοιπὸν καὶ ἀπώμνυ, λέγων «Τί ὄψεταιί
 τις τῶν ἀνδρῶν τούτων τὴν γῆν, ἣν ὤμοσα τοῖς πατράσιν αὐτῶν, πλὴν
 Χάλεβ υἱὸς Ἰεφονῆ, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ». Ἐὰρ ἐστὶν ἐνδοιαστὸν
 ὡς ὁ δειλός τε καὶ ἀφερέπρονος, καὶ βραχύς εἰς πίστιν, προσαπόλλυσιν
 15 αὐτῷ καὶ ἑτέροις, κακαῖς παραφθείρων ὁμιλίαις, κλήρου τε ἀποπε-
 σεῖται καὶ ἐλπίδος τῆς εἰς Θεόν· ὁ δὲ εὐσθενής τε καὶ ἀλκιμώτατος εἴ-
 σω τε κείσεται τῆς ἐλπίδος, καὶ γνώριμος ἔσται Θεῷ;

ΠΑΛΛ. Οὐκ ἀμφίβολον ἀπόχρη γὰρ ἡ δεῖξις.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν, καθάπερ ἔφαμεν ἐν ἀρχαῖς, ἀνεπιτήδειος εἰς π-
 20 ράταξιν τὴν πνευματικὴν ὁ ταῖς κοσμικαῖς ἐνειλημμένος ἡδοναῖς.

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Προσθεῖν δ' ἂν ὅτι (χρῆναι γὰρ, οἶμαι, τὸ ὀφελοῦν εὖ μάλα
 φιλοθηρεῖν) καὶ ὁ νεωστὶ κατορθοῦν ἀρετὴν ἠντιναοῦν ἀρξάμενος,
 οὐπω πρὸς μάχην ἱκανός, εὐκατοκόμιστος δὲ κομιδῇ πρὸς τὸ ἀδικοῦν.

25 ΠΑΛΛ. Πῶς λέγεις;

ΚΥΡ. Ἐν τῷ Δευτερονομίῳ γέγραπται· «Ἐὰν δέ τις λάβῃ γυναῖ-
 κα προσφάτως, οὐκ ἐξελεύσεται εἰς πόλεμον, καὶ οὐκ ἐπιβληθήσεται
 αὐτῷ οὐδὲν πρᾶγμα. Ἀθῶος ἔσται ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, ἐνιαυτὸν ἕνα εὐ-
 φρανεῖ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἣν ἔλαβεν». Ἐὰρ οὖν, ὦ Παλλάδιε, προσ-
 30 εκτέον μόνῳ τε καὶ ψιλῷ τῷ γράμματι, καὶ ὁ φιλάρετος νομοθέτης
 οἴκοι καθίζει τὸ μάχιμον, καὶ οὐκ ἐὰ εὐδοκμεῖν ταῖς εἰς γυναῖκα ψυ-

27. Ἄριθμ. 14, 1-4.

28. Ὀπ. π. 30.

πεθάνομε, παρὰ σ' αὐτὴ τὴν ἔρημο. Καὶ γιατί ὁ Κύριος μᾶς ὀδηγεῖ σ' αὐτὴ τὴ χώρα γιὰ νὰ πεθάνομε ἑμεῖς στὸν πόλεμο καὶ οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά μας νὰ πέσουν στὰ χέρια τους καὶ νὰ τὶς ἀρπάξουν; Τώρα εἶναι καλύτερα νὰ γυρίσομε στὴν Αἴγυπτο. Καὶ εἶπαν ὁ ἕνας στὸν ἄλλο· "Ἄς βγάλομε ἕνα ἀρχηγὸ κι ἄς ἐπιστρέψομε στὴν Αἴγυπτο»²⁷. Σ' αὐτὸν τὸν βαθμὸ δειλίας κι ἀνανδρίας εἶχε ξεπέσει ὅλος ὁ λαός. Καὶ ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ προσπαθοῦσε νὰ τοὺς μεταπείσει ὥστε νὰ γίνουν τολμηροί, καὶ ἐνῶ ἔσκιζε τὰ ροῦχα του καὶ σκορποῦσε μύρια ἐγκώμια τῆς χώρας ἐκείνης, δὲν ἔλεγαν ν' ἀναθαρρήσουν. Προξενοῦσαν λύπη μὲ τὶς ἀνόητες μικροψυχίες τους στὸν ὑπερασπιστὴ τους Θεό, καὶ ἀφήνοντας τὴν ἐλπίδα τῆς ἐπιτυχίας στὶς δικῆς τους φτωχῆς δυνάμεις. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὀρκίστηκε πάλι καὶ εἶπε· «Κανένας ἀπὸ τοὺς ἄνδρες αὐτοὺς δὲν θὰ δεῖ τὴ χώρα πὺ ὑποσχέθηκα μὲ ὄρκο στοὺς πατέρες τους, ἔκτος ἀπὸ τὸν Χάλεβ, τὸν υἱὸ τοῦ Ἰεφοννῆ, καὶ τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ»²⁸. "Ἄραγε μπορεῖ νὰ ἀμφιβάλει κανεὶς, ὅτι ὁ δειλὸς κι ὅποιος ἀποφεύγει τοὺς κόπους κι εἶναι ἢ πίστη του λίγη παρασέρνει μαζί του κι ἄλλους στὴν καταστροφή, διαφθείροντάς τον μὲ κακῆς συντροφιές, καὶ θὰ χάσει τὸν κλῆρο του καὶ τὴν ἐλπίδα του στὸν Θεό, ἐνῶ ὁ θαρραλέος καὶ πολὺ ἀνδρεῖος θὰ κατέχει μέσα του σίγουρη τὴν ἐλπίδα του καὶ θὰ εἶναι φίλος τοῦ Θεοῦ;

ΠΑΛΛ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία· ἡ ἀπόδειξη εἶναι ἐπαρκής.

ΚΥΡ. "Ὅπως λοιπὸν εἶπαμε στὴν ἀρχή, εἶναι ἀκατάλληλος γιὰ τὴν πνευματικὴ μάχη ὅποιος εἶναι κυριευμένος ἀπὸ τὶς κοσμικῆς ἡδονές.

ΠΑΛΛ. Πολὺ ἀκατάλληλος.

ΚΥΡ. Θὰ πρόσθετα (γιατὶ πρέπει, νομίζω, νὰ κυνηγοῦμε ἐπίμονα τὸ ὠφέλιμο), ὅτι κι ὅποιος ἀρχισε πρόσφατα νὰ πραγματοποιεῖ ὅποια-δήποτε ἀρετὴ, δὲν εἶναι ἀκόμα ἱκανὸς γιὰ τὴ μάχη, ἀλλ' εἶναι πολὺ εὐκολο νὰ ὀρμήσει στὴν ἀδικία.

ΠΑΛΛ. Πῶς τὸ ἐννοεῖς;

ΚΥΡ. "Ἐχει γραφεῖ στὸ Δευτερονόμο· «Ἄν λάβει κάποιος σύζυγο πρόσφατα, δὲν θὰ βγεῖ στὸν πόλεμο καὶ δὲν θὰ τοῦ ἀνατεθεῖ καμμιά ἄλλη ὑπηρεσία. Θὰ εἶναι ἐλεύθερος στὸ σπίτι του ἐπὶ ἕνα ἔτος, γιὰ νὰ τὸν χαρεῖ ἢ σύζυγος πὺ ἔλαβε»²⁹. "Ἄρα λοιπὸν, Παλλάδιε, πρέπει νὰ προσέξομε μόνον τὸ φαινομενικὸ νόημα τοῦ γράμματος, καὶ ὅτι ὁ φίλος τῆς ἀρετῆς νομοθέτης κρατεῖ καθισμένο στὸ σπίτι τὸν μάχιμο καὶ δὲν τὸν ἀφήνει νὰ ἐπιδοκιμαστῆ, ἀλλὰ θέλει νὰ ἠττᾶται ἀπὸ τὴν ψυχρὴ

χραῖς ὀμιλίαις ἠττώμενον, καὶ προὔργιαιτέραν τῶν ἀναγκαίων ποιούμενον τὴν φιλοσαρκίαν;

ΠΑΛΛ. Ἦμιστά γε τουτὶ δοίην ἂν ἔγωγε τὸ τῶ νομοθέτῃ δοκοῦνπιθανὸς δέ τις, ὡς ἔοικεν, ὃ ἐπ' αὐτῶ κεῖται λόγος

5 ΚΥΡ. Οὐκοῦν ὅπερ ἔφην ἀνακνυκλήσας ἐρῶ. Ἄνηρ ἀρετῆς ἀψάμενος, καὶ οὕτω ταύτην εὖ μάλα κατωρθωκῶς, εὐκατακόμιστος εἰς τὸ ἐναντίον.

ΠΑΛΛ. Φράσον ὅπως. Ἐπομαι γὰρ οὐ σφόδρα

ΚΥΡ. Ὁ Σολομών πού φησιν· «Εἶπον τὴν σοφίαν σὴν ἀδελφὴν
10 εἶναι, τὴν δὲ φρόνησιν γνῶριμον περιποιήσαι σεαυτῶ». Οἰκειοῦμεθα γὰρ ὡσπερ τὰς ἀρετάς, τὸ ἐν αὐταῖς καρποφορεῖν ὅτι μάλιστα διεσπυδακότες· ὃ μὲν γὰρ τις τυχὸν τὸ ἐν γνώσει σοφόν, ὃ δὲ τὴν πραότητα καὶ ἀοργησίαν οὐκ ἀνεπιτήδευτον ἔχει, ἤγουν ἕτερόν τι τῶν τοιούτων ὅπερ ἂν ἔλοιτο κατορθοῦν. Ἐρ' οὖν εὐθύς ἢ τῆς ἐν γε τούτοις
15 ἐπιεικείας ἀρξάμενος νοῦς, ἱκανὸς εἰς τὸ δοκιμάζεσθαι καὶ πειράζεσθαι; καὶ τοῖς τὰ ὀρθὰ διαστρέφουσι περιτυχὸν ὃ σοφία συννοικήσας προσφάτως, οὐ διαστραφήσεται μᾶλλον, ἤγουν περιέσται καὶ διακρούσεται τὰ ἐκείνων θλάβη, βεθηκῶς καὶ ἐρηρυσμένος διαρκῶς οὕτω πρὸς σύνεσιν;

20 ΠΑΛΛ. Ἔοικεν.

ΚΥΡ. Παροτρύνοντος δέ τις, ὃ τὴν πραότητα μελετῶν, εἰ μήπω τις εἶη πρὸς τοῦτο γεγυμνασμένος, οὐ κατοικήσεται πρὸς ὀργὴν εὐκόλως;

ΠΑΛΛ. Οἴμαί γε.

25 ΚΥΡ. Ἐντριβῆς δὲ σοφὸς διαμαχεῖται σοφοῖς, καὶ ἀντεξάγει νεανικῶς ταῖς ἐκείνων πανουργίαις τὰ ἐξ ὀρθότητος λογισμῶν;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Τί δέ, ὃ πραότητι κατωρθωκῶς οὐ δυσχερῆς εἰς ὀργάς, κἂν εἰ πρὸς τοῦτο αὐτὸν παραθήγοιεν ἔσθ' ὅτε τινές;

30 ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Ὁρθῶς οὖν ὃ νόμος καθάπερ ἐν εἴδει τῶ γυναικὸς διαμορφώσας ἀστείως τὴν τοῖς ἀγίοις σύννοικον ἀρετὴν, «Ἐάν τις λάβῃ γυναῖκα προσφάτως», φησὶν, «οὐκ ἐξελεύσεται εἰς πόλεμον, καὶ οὐκ ἐπι-

συντροφιά τῆς γυναίκας καὶ θεωρεῖ πιὸ ὠφέλιμη ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα τὴν ἀγάπη τῆς σάρκας;

ΠΑΛΛ. Δύσκολα ἐγὼ τουλάχιστο θὰ ἐξηγοῦσα ἔτσι τὸ πνεῦμα τοῦ νομοθέτη· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα θὰ ἔχει, ὅπως φαίνεται, μιὰ πιθανὴ ἐξήγηση.

ΚΥΡ. Θὰ ξανακάνω λοιπὸν τὸν κύκλο, καὶ θὰ πῶ ἐκεῖνο ποῦ ἔχω πεῖ. Ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἄγγιξε τὴν ἀρετὴ καὶ δὲν τὴν ἔχει ἀκόμα ὀλοκληρώσει τέλεια, εἶναι εὐκόλο νὰ μεταπέσει στὸ ἀντίθετο.

ΠΑΛΛ. Πές μου πῶς. Γιατὶ δὲν σὲ καταλαβαίνω καὶ πολὺ.

ΚΥΡ. Λέγει κάποιος ὁ Σολομών· «Ὀνόμασε τὴ σοφία ἀδελφὴ σου καὶ τὴ φρόνηση κάνε τὴν στενὴ γνῶριμή σου»³⁰. Πρᾶγματι κάνομε δικές μας τὶς ἀρετές, ὅταν φροντίσουμε σοβαρὰ νὰ δώσουμε μ' αὐτὲς καρπούς· ἂν δηλαδή ὁ ἕνας ἐπιτύχει τὴ σοφία στὴ γνῶση, καὶ ὁ ἄλλος ἂν ἀσκεῖ ἐνεργὰ τὴν πραότητα καὶ τὴν ἡμερότητα, δηλαδή ἂν κατορθώσει κάποιον ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ ποῦ θὰ ἤθελε. Ἄραγε εὐθύς μόλις ἀρχίσει ὁ νοῦς ν' ἀσχολεῖται μ' αὐτὴ τὴ σοβαρὴ φροντίδα, εἶναι ἱκανὸς νὰ δεχθεῖ δοκιμασίες καὶ πειρασμούς; Κι ὅταν, αὐτὸς ποῦ πρόσφατα ἔζησε μὲ σοφία, συναναστραφεῖ ἐκείνους ποῦ διαστρέφουν τὰ ὀρθά, δὲν θὰ διαστραφεῖ περισσότερο, δηλαδή θὰ μπορέσει νὰ νικήσει καὶ ν' ἀποκρούσει τὴ βλάβη ἀπὸ αὐτοὺς, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἀκόμα σταθερὰ ἐδραιωμένος πᾶνω στὴ σύνεση;

ΠΑΛΛ. Ἔτσι φαίνεται.

ΚΥΡ. Κι ὅποιος ἀσκεῖ τὴν πραότητα, ἂν δὲν εἶναι ἀκόμα γυμνασμένος σ' αὐτὴ, δὲν θὰ πέσει εὐκόλο στὴν ὀργή, ὅταν κάποιος τὸν ἐρεθίσει;

ΠΑΛΛ. Νομίζω ναί.

ΚΥΡ. Ἀντίθετα ὁ ἀσκημένος σοφὸς θὰ συμπλακεῖ μὲ τοὺς σοφοὺς καὶ θὰ ἀντιπαραθέσει μὲ γενναιότητα σὰ πανοῦργα σοφίσματα ἐκείνων τοὺς ὀρθοὺς συλλογισμοὺς του;

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Τί λοιπὸν; ὅποιος ἔχει κατορθώσει τὴν πραότητα δὲν εἶναι πολὺ βραδυκίνητος στὴν ὀργή, ἀκόμα κι ἂν κάποτε μερικοὶ τὸν σπρώχνουν σ' αὐτὴ;

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ.

ΚΥΡ. Ὁρθὰ λοιπὸν ὁ νόμος παρομοίασε μὲ κομπότητα τὴ σύννοικο ἀρετὴ τῶν ἀγίων μὲ τὴ μορφὴ γυναίκας· γιατί λέγει· «Ἄν κάποιος πάρει σύζυγο πρόσφατα, δὲν θὰ βγεῖ στὸν πόλεμο καὶ δὲν θὰ τοῦ ἀ-

βληθήσεται αὐτῷ οὐδέν προᾶγμα· ἀθῶος ἔσται ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.
 Ἐνιαυτὸν ἓνα εὐφρανεῖ τὴν γυναῖκα ἣν ἔλαβε». Καταφορτίζεσθαι γὰρ
 οὐκ ἔα πόνοις τε καὶ διωγμοῖς τὸν οἴονείτως ἀρτιπαγῆ καὶ νεαρωτέ-
 ραν ἔχοντα τὴν εἰς τὸ ἀγαθὸν σπουδὴν, σχολαῖον δὲ ὥσπερ καὶ ἐφ'
 5 ἑαυτῷ μένοντα, καὶ θαλπόμενον ταῖς εἰς ἀρετὴν καταδεσμεῖσθαι φιλο-
 στοργίαις. Τοιοῦτόν τι πεπραχότας εὐρήσομεν τοὺς ἁγίους ἀποστό-
 λους, οἱ τοῖς ἐξ ἔθνῶν ἐπιστρέφουσι καὶ νεωστὶ κεκλημένοις εἰς ἐπί-
 γνωσιν Θεοῦ, σαφῶς ἐπιστέλλουσιν «Ἔδοξε γὰρ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι
 καὶ ἡμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν θάρος, πλὴν ἀπέχεσθαι ὑμᾶς
 10 πορνείας καὶ πνικτοῦ καὶ αἵματος». Παρέντες γὰρ οἰκονομικῶς τῶν
 ἐνταλμάτων τὰ φορτικώτερα, ὀλίγα τε καὶ ἀναγκαῖα τηρεῖν ἐκέλευον,
 τῶν ἀρτίως εἰσκεκομισμένων ἐπὶ τὸ χρῆναι θεοσεβεῖν τὸ ἀτληπαθές
 οὐκ ἠγνοηκότες. Καὶ γοῦν, ἀνίησι μὲν τοὺς τοιούτους ὁ τῶν ὅλων Θε-
 ὸς καὶ ὀργῆς καὶ αἰτιαμάτων, κἂν εἰ περιπέσοιεν ὀλιγοψυχίαις, τὴν
 15 ἀσυνήθη τῶν πόνων διαστείχοντες ὁδόν. Εἰσπράττεται δὲ μετὰ τοῦτο
 δίκας, καὶ ὑποφέρει λοιπὸν τοῖς ἐξ ὀργῆς κινήμασιν, ἀσθενοῦντας μὲν
 οὐκέτι διὰ τὸ ἄηθες ἐν τοῖς πόνοις, ἀναπίπτοντας δὲ μᾶλλον εἰς τὸ ἠδύ-
 τε καὶ ἄτραχυν, καὶ ἐτοιμώτατα παραχεομένους εἰς τὸ ἀπάδον αὐτῶν.
 Ἡ γὰρ οὐκ ἀνάτης μὲν ἢ ἀρετῆ καὶ τὸ εἰς αὐτὴν ἰέναι τραχύ, καὶ
 20 ἰδροῦν ἀνάγκη τὸν κατορθοῦν ἤρημένον;

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Ἄλλ' ἦν που οὐκ ἀπεικός, μᾶλλον δέ, οὐχ ὄσιόν τε καὶ πρό-
 πον, τοὺς μὲν ἄρτι πρὸς τοῦτο ἠγμένους, παιδαγωγεῖσθαι συγγνώμαις,
 προθυμίαις οὐπω ταῖς ἄγαν ἐρηρειαμένους, ἀπαλοῖς δὲ ὥσπερ ἰόντας
 25 ποσί, καὶ νοσοῦντας ἔτι τὸ ἀνακλι, πόνοις τε καὶ φόβοις σκληραγω-
 γεῖσθαι τὸν ἐντριβῆ, καθάπερ ἐξ ἀνάγκης ἤδη που ἀποφέρεσθαι λοι-
 πὸν εἰς τὸ τληπαθές καὶ εὐήνιον;

ΠΑΛΛ. Ἄριστα διανοῆ.

ΚΥΡ. Καὶ τὸ χρῆμά ἐστιν οὐκ ἀσυμφανές, εἰ τὰ τυπικῶς τοῖς ἀρ-
 30 χαίοις συμβεδηκότα πολυπραγμονεῖν ἐθέλομεν. Γέγραπται γὰρ ὡδί:

νατεθεῖ καμμὰ ὑπηρεσία· θὰ μείνει ἐλεύθερος στὸ σπίτι του. Γιὰ ἓνα χρόνο θὰ τὸν χαρεῖ ἡ γυναῖκα ποὺ ἔλαβε»³¹. Δὲν ἀφήνει νὰ φορτωθεῖ μὲ κόπους καὶ διωγμοὺς αὐτὸς ποὺ μόλις ἔχει δεσμευθεῖ καὶ εἶναι πολὺ νέος ὁ ζῆλος του γιὰ τὴν ἀρετὴ, ἀλλὰ νὰ μένει ἀργὸς στὸ σπίτι του καὶ ἀπολαμβάνοντας τὴ θαλπωρὴ αὐτοῦ νὰ δεσμεύεται μὲ τὴν ἀγάπη τῆς ἀρετῆς. Κάτι τέτοιο θὰ βροῦμε ὅτι ἔχουν κάνει οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, οἱ ὁποῖοι σὲ ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ποὺ προσέρχονταν στὴν πίστη καὶ εἶχαν πρόσφατα κληθεῖ στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, στέλλοντάς τους ἐπιστολή, γράφουν μὲ σαφήνεια· «Ἀποφασίστηκε ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ ἀπὸ μᾶς νὰ μὴ σᾶς ἐπιβληθεῖ κανένα πρόσθετο βᾶρος, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα, νὰ ἀπέχετε ἀπὸ τὴν πορνεία, καὶ ἀπὸ αἷμα καὶ κρέας πνιγμένου ζώου»³². Παρακάμπτοντας μὲ πνεῦμα οἰκονομίας τὶς πιὸ βαριεὲς ἐντολές, πρόσταζαν νὰ τηροῦν λίγα καὶ ἀπαραίτητα, χωρὶς νὰ ἀγνοοῦν τὴν ἀδυναμία νὰ ταλαιπωροῦνται ἐκείνων ποὺ πρόσφατα ἀνελάμβαναν τὸ χρέος τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ. Τοὺς συγχωρεῖ λοιπὸν αὐτοὺς ὁ τῶν ὄλων Θεὸς καὶ γιὰ τὴν ὀργὴ καὶ τὶς κατηγορίες, ἀκόμα κι ἂν ὀλιγοψυχῆσουν βαδίζοντας τὸν ἀσυνήθιστο δρόμο τῶν πόνων. Ἄλλ' ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ ἀπαιτεῖ τὴν τιμωρία καὶ τοὺς παραδίδει στὰ κινήματα τῆς ὀργῆς του, ἐπειδὴ δείχνουν ἀδυναμία, ὄχι ἐπειδὴ εἶναι ἀσυνήθιστοι στοὺς πόνους καὶ στοὺς κόπους, ἀλλὰ ἐπειδὴ παρασύρονται στὴν ἡδονὴ καὶ στὴ μαλθακότητα καὶ ξεχύνονται προθυμότερα στὴν ἀκοσμία αὐτῶν. Ἡ δηλαδὴ δὲν εἶναι ἀνηφορικὴ ἡ ἀρετὴ καὶ δὲν εἶναι τραχὺς ὁ δρόμος πρὸς αὐτήν, οὔτε καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἰδρώσει ὅποιος διάλεξε νὰ τὴν κατορθώσει;

ΠΑΛΛ. Ἔτσι εἶναι.

ΚΥΡ. Ἄλλὰ δὲν εἶναι κάπως δικαιολογημένο, ἢ καλύτερα δὲν εἶναι σωστὸ καὶ πρέπον, ὅσοι μόλις ἄρχισαν τὴν προσπάθεια αὐτὴ, νὰ παιδαγωγοῦνται μὲ τὴ συγγνώμη, ἐνῶ δὲν ἔχουν ἀκόμα σταθεροποιηθεῖ στὴν ἐπιθυμία τους, ἀλλὰ προχωροῦν κατὰ κάποιον τρόπο μὲ ἀπαλὰ πόδια καὶ τοὺς κρατᾶ ἀκόμα ἢ δειλία τους, ἐνῶ ὁ δοκιμασμένος νὰ σκληροαγωγεῖται μὲ πόνους καὶ φόβους καὶ νὰ ὀδηγεῖται, σὰν ἀπὸ κάποια ἀνάγκη, στὴν ταλαιπωρία καὶ τὴν ὑπακοή;

ΠΑΛΛ. Ὁ συλλογισμὸς εἶναι ἄριστος.

ΚΥΡ. Καὶ τὸ πράγμα εἶναι φανερό, ἂν θελήσουμε νὰ ἐξετάσουμε μὲ λεπτομέρεια ὅσα ἔχουν συμβεῖ στοὺς παλαιοὺς σὰν τύποι. Γιατὶ ἔχει

32. Πράξ. 15, 28-29.

«Ἐξῆρε δὲ Μωσῆς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀπὸ θαλάσσης Ἐρυθρᾶς, καὶ ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἔρημον Σούρ· καὶ ἐπορεύοντο τρεῖς ἡμέρας ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ οὐκ ἠϋρισκον ὕδωρ, ὥστε πιεῖν. Ἦλθον δὲ εἰς Μερ-ραῖν, καὶ οὐκ ἠδύναντο πιεῖν ὕδωρ ἐκ Μερραῖς πικρὸν γὰρ ἦν. Διὰ τοῦτο
 5 ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, Πικρία· καὶ διεγόγγυζεν ὁ λαὸς πρὸς Μωσῆν, λέγοντες· Τί πιόμεθα; Ἐβόησε δὲ Μωσῆς πρὸς Κύριον· καὶ ἐδειξεν αὐτῷ Κύριος ξύλον, καὶ ἐνέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ ἐγκλυκάνθη τὸ ὕδωρ». Ἄρτι μὲν γὰρ τῆς Αἰγυπτίων ἀπαί-
 ροντες γῆς οἱ ἐξ Ἰσραὴλ καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῖς θητείας τὸν δυσαχθῆ τε καὶ
 10 ἄτλητον ἀπορροπιτοῦντες ζυγόν, εἰς τὴν πάλαι τοῖς πατράσιν ἐπηγγελ-
 μένην μεθορμίζεσθαι γῆν, Θεοῦ καλοῦντος, ἐσπούδαζον. Πρῶτος δὲ αὐτοῖς ὑπαντιάζει πόνος, τῶν ὑδάτων ἢ σπάνις, ἃ μόλις μὲν διὰ μα-
 κροῦ καμουῖσιν εὐρέθη, πλὴν οὐκ ἀταλαίπωρον ἔχοντα τὴν ἀπόλαυσιν·
 πικρὰ γὰρ ἦν, καθὰ γέγραπται. Ξύλου δὲ μίξει μετεσκευάζεται πρὸς τὸ
 15 ἠδύ τε καὶ γλυκύ, Θεοῦ παραδειχότος τοῦ πράγματος τὴν ὁδὸν τῷ
 θεσπεσίῳ Μωσῆ. Νόμῳ γὰρ θείῳ παιδαγωγούμενοι πρὸς τὸ δεῖν ἐλέ-
 σθαι κατακολουθεῖν τῷ Θεῷ, τῆς ἐκ παθῶν δουλείας ἐξέλκοντι, καὶ ἐκ
 τῆς τῶν δαιμονίων ἀπαλλάττεσθαι τυραννίδος, ἰδρῶν ἀνάγκη πειρα-
 ζομένους καὶ τὸν τῆς εὐδοκιμήσεως ἀναδειῖσθαι στέφανον, τοῖς ἐξ
 20 ἀσκήσεως πόνοις κατατήκοντας τὰ σαρκός, καὶ ὥσπερ τινὰ θῆρα δει-
 νὸν καταγοητεύοντας, δίψει τε καὶ ἀσιτίαις, τὸ πρὸς ἡδονὴν αἰεὶ βλέ-
 πον ἀτίθασσον κίνημα.

Πρώτη γὰρ ἡμῖν ἡ μάχη, κατορθοῦν ἐθέλουσι τὴν ἐγκράτειαν, πρὸς σάρκα τε καὶ τὰ αὐτῆς καὶ οὐκ ἂν οἴμαί τις ἑτέρως ἐκμελετώη τὴν ἀρετὴν. Τύπος οὖν ἄρα τῶν ἐν ἀσκήσει πόνων ἢ δίψα τοῖς πάλαι
 25 συμβᾶσα κατὰ τὴν ἔρημον καὶ ἀπαρχὴν γυμνασμάτων τὰ σωματικά. Ἐπιτήρει γὰρ ὅπως οὐκ ἐν ἀρχαῖς εὐθύς πολέμῳ προσβάλλουσιν (οὐ γὰρ τοῖς ἀρτίως κατανδρίζεσθαι τῶν παθῶν καὶ κατορθοῦν ἀρετὴν ἠοργμένοις, εὐθύς ἢ πάλῃ πρὸς τὰ ἀρχάς τε καὶ ἐξουσίας, διὰ τὸ τῶν δοκιμαζομένων ἀγεννὲς ἔτι καὶ οὐπω λίαν ἀσφαλές), ἀλλὰ τοῖς τῆς
 30 σαρκός δοκιμάζονται πόνοις, ἐπιμετροῦντος Θεοῦ ταῖς τῶν πειρωμέ-

γραφεί ὡς ἐξῆς· «Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ ὁ Μωυσῆς πῆρε τοὺς Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα καὶ τοὺς ὁδήγησε στὴν ἔρημο Σούρ. Βάδιζαν τρεῖς μέρες σ' αὐτὴ τὴν ἔρημο καὶ δὲν εὔρισκαν νερὸ νὰ πιοῦν. Ἦρθαν στὴ Μερρᾶ καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ πιοῦν νερό, γιατί ἦταν πικρό. Γι' αὐτὸ ὁ Μωυσῆς ἔδωσε καὶ ἓνα ἄλλο ὄνομα στὸ μέρος αὐτό, ὀνομάζοντάς το, Πίκρα. Διαμαρτυρόταν ὁ λαὸς στὸν Μωυσῆ, λέγοντας· Τί θὰ πιοῦμε; Ὑψωσε τότε ὁ Μωυσῆς τὴ φωνή του πρὸς τὸν Κύριο, καὶ ὁ Κύριος τοῦ ἔδειξε ἓνα ξύλο, τὸ ὁποῖο ἔβαλε στὸ νερό, καὶ τὸ νερὸ ἔγινε γλυκό»³³. Ἐχοντας λοιπὸν πρόσφατα ἀναχωρήσει οἱ Ἰσραηλίτες ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἀποτινάζοντας τὸν δυσβάσταχτο καὶ ἀνυπόφορο ζυγὸ τῆς δουλείας στοὺς Αἴγυπτίους, προσπαθοῦσαν νὰ μεταβοῦν στὴν ὑποσχεμένη ἀπὸ παλιὰ στοὺς Πατέρες τους γῆ σύμφωνα μὲ τὴν κλήση τοῦ Θεοῦ. Ἡ πρώτη ταλαιπωρία ποὺ τοὺς συναντᾶ εἶναι ἡ ἔλλειψη τοῦ νεροῦ, τὸ ὁποῖο μόλις εἶχαν βρεῖ ὕστερα ἀπὸ μακρὰ ταλαιπωρία, ἀλλὰ ἡ ἀπόλαυσή του δὲν ἦταν χωρὶς βάσανο, ἀφοῦ ἦταν πικρὸ, ὅπως ἔχει γραφεί. Μὲ τὸ βύθισμα ὅμως μέσα σ' αὐτὸ τοῦ ξύλου μεταβαλλόταν στὸ γλυκὺ κι εὐχάριστο μετὰ ἀπὸ ὑπόδειξη τοῦ Θεοῦ στὸν Μωυσῆ. Παιδαγωγούμενοι δηλαδή ἀπὸ τὸν θεῖο νόμο στὸ χρέος ν' ἀκολουθοῦμε τὸν Θεὸ ποὺ μᾶς σύρει ἀπὸ τὴ δουλεία τῶν παθῶν καὶ νὰ ἀπαλλασσόμαστε ἀπὸ τὴν τυραννικὴ κυριαρχία τῶν παθῶν, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἰδρώσομε ἀντιμετωπίζοντας πειρασμοὺς, γιὰ νὰ δεχθοῦμε τὸ στεφάνι τῆς εὐδοκίμησης, καταλειώνοντας τὴ σάρκα μὲ τοὺς πόνους τῆς ἀσκήσεως, καὶ καταπραΰνοντας, σὰν κάποιο ἄγριο θηρίο, μὲ τὴ δίψα καὶ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τροφή τὴν ἀτίθαση ὀρμὴ ποὺ τείνει πάντα πρὸς τὴν ἡδονή.

Πρώτη μας μάχη, ἂν θέλομε νὰ κατορθώσομε τὴν ἐγκράτεια, εἶναι ἡ πρὸς τὴ σάρκα καὶ τὰ σχετικὰ μ' αὐτή, καὶ νομίζω ὅτι δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπιτύχει τὴν ἀρετὴ μὲ ἄλλο τρόπο. Προτυπώνει λοιπὸν τοὺς πόνους τῆς ἀσκήσεως ἡ δίψα στὴν ἔρημο ποὺ ἔτυχε στοὺς παλαιοὺς καὶ ἀπαρχὴ τῶν ἀσκήσεων εἶναι τὰ σωματικά. Πρόσεχε δηλαδή πῶς οἱ Ἰσραηλίτες δὲν πέφτουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὸν πόλεμο (γιατί ὅσοι τὰ βάζουν μὲ τὰ πάθη γιὰ πρώτη φορὰ κι ἀρχίζουν τὴν κατόρθωση τῆς ἀρετῆς, δὲν ρίχνονται ἀμέσως στὴ μάχη πρὸς τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες, ἐπειδὴ αὐτοὶ ποὺ ἀσκοῦνται δὲν ἔχουν ἀκόμη τὴ δύναμη καὶ δὲν ἔχουν διαφύγει τὸν κίνδυνο), ἀλλὰ δοκιμάζονται πρῶτα μὲ τοὺς πόνους τῆς σάρκας, ἐνῶ ὁ Θεὸς ρυθμίζει τὸ βάρος τοῦ πόνου ἀνάλογα μὲ τὴν

νων ἔξεισι τοῦ πόνου τὸ δυσαχθές. Καὶ τοῦτό ἐστιν οἶμαί που τό, «Πειρασμός ὑμᾶς οὐκ εἰλήφεν, εἰ μὴ ἀνθρώπινος πιστός δέ», φησίν, «ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν».

5 Πικροὺς δὲ ὄντας λίαν τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἰδρωῶτας, εἰς τὸ ἡδύ τε καὶ γλυκὺ μεταπλάττει Χριστός, ὃς εἴρηταί τε καὶ ἔστι ξύλον ζωῆς. Ἐφη δέ που καὶ αὐτὸς ἐν εὐαγγελικοῖς συγγράμμασιν «Εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλω ταῦτα ἔδρασαν, ἐν τῷ ξηρῷ τί δράσουσιν;», ὑγρόν τε καὶ εὐανθές ἑαυτὸν ὀνομάζων ξύλον. Δείκνυται δὲ τῷ θεσπεσίῳ Μωσῆ παρὰ

10 Θεοῦ ξύλον. Ἀποκαλύπτει γὰρ μόνος τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ, ἐπεὶ καὶ μόνος οἶδεν αὐτόν. «Οὐδεὶς γὰρ οἶδε τίς ἐστιν ὁ Υἱός, εἰ μὴ Πατήρ». Οὐκοῦν ἐν Χριστῷ τῷ τῆς ζωῆς ξήλω, γλυκέα μὲν τὰ πικρά, φορητὰ δὲ τὰ δύσοιστα, καὶ εἰς ζωὴν ἀναγκαῖα τὰ ὡς ἐν ἰδίᾳ φύσει καταφθείρειν εἰωθότα

15 ΠΑΛΛ. Τίνα φῆς τρόπον;

ΚΥΡ. Εἴπερ ἐστὶν ἀληθές, ὅτι τὸ μὲν σῶμα πικροὶ λίαν ὄντες καταφθείρουσιν οἱ πόνοι, ζωῆς δὲ τῆς αἰωνίου μέτοχον ἀποτελοῦσι ψυχὴν (ἔφη δὴ που καὶ ὁ Παῦλος «Ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι». Καὶ πάλιν «Εἰ γὰρ ὁ ἔξω ἡμῶν ἀνθρωπός φθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαί-
20 νοῦται ἡμέρα καὶ ἡμέρα»). τίς δ' ἂν ἔλοιτό ποτε τοὺς ὧδε δοριμεῖς ἀνατλήναι πόρους, μὴ οὐχὶ γλυκεῖαν ἔχων ἐλπίδα τὴν ἐν Χριστῷ;

ΠΑΛΛ. Οὐδεὶς ἂν, οἶμαι, παντελῶς.

ΚΥΡ. Ὅρα δὴ οὖν (ιέναι γὰρ δὴ πρὸς ἀνάμνησιν τῶν ἐν ἀρχαῖς ἀναγκαῖον ἡμῖν, ὧ Παλλάδιε) δεδιψηκότα μὲν ἐν ἐρήμῳ τὸν Ἰσραὴλ
25 καὶ τοῦ πανσόφου Μωσέως καταγογγύζοντα, νηπιονί γε μὴν εἰς τοῦτο πεσόντα μικροψυχίας, οὐ γὰρ ἐκτέτικε δίκας, οὐδὲ ὑπέστη τὰ ἐξ ὀργῆς, καίτοι κολάζειν εἰωθότος Θεοῦ τοὺς ἐπὶ τῷδε κατεγνωσμένους. Ἐλεεῖται γὰρ ἐν ἀρχαῖς ὁ ἐν γυμνάσμασιν ἔτι τοῖς ὑπὲρ ἀρετῆς ἔσθ' ὅτε καὶ πταίων ἀσύγνωστον δὲ μετὰ τοῦτο τὴν ἄγαν ἔχει μικροψυχίαν,
30 καὶ τὴν ἀχάλινον ἀποδρομὴν, ἣν ἂν ποιοῖτο τυχὸν εἰς ἐκτόπους ἐπιθυ-

άντοχη εκείνων που αγωνίζονται. Αυτό σημαίνει νομίζω και τό, «Οί πειρασμοί που αντιμετώπισατε ως τώρα δεν ήταν πέρα από τὰ ἀνθρώπινα μέτρα σας. Γιατί ὁ Θεός», λέγει, «κρατάει τὶς ὑποσχέσεις του, καὶ δὲν θὰ ἐπιτρέψει κανέναν πειρασμὸς νὰ ξεπεράσει τὶς δυνάμεις σας· ἀλλὰ ὅταν ἔρθει ὁ πειρασμὸς, θὰ δώσει μαζί μ' αὐτὸν καὶ τὴ διέξοδο, ὥστε νὰ μπορέσετε νὰ τὸν ἀντέξετε»³⁴. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι πολὺ πικροὶ οἱ ἰδρώτες τῆς ἀρετῆς, τοὺς μεταποιεῖ ὁ Χριστὸς σὲ γλυκεῖς καὶ εὐχάριστους, ὁ Χριστὸς ποὺ ἔχει ὀνομαστῆ καὶ εἶναι τὸ ξύλο (δένδρο) τῆς ζωῆς. Τὸ λέγει καὶ ὁ ἴδιος κάπου μέσα στὰ εὐαγγέλια: «Ἄν τέτοια ἔκαναν στὸ ξύλο τὸ χλωρό, τί θὰ κάνουν στὸ ξερό;»³⁵. Ὑγρὸ καὶ ὀλόανθο δένδρο ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸ του. Καὶ ὁ Θεὸς δείχνει στὸν θεσπέσιο Μωυσῆ ξύλο. Ἀποκαλύπτει δηλαδὴ ὁ Πατέρας μόνος τοῦ τὸν Υἱό, ἐπειδὴ καὶ μόνος αὐτὸς τὸν γνωρίζει. Γιατί λέγει: «Κανέναν δὲν γνωρίζει πραγματικὰ τὸν Υἱό, παρὰ μόνον ὁ Πατέρας»³⁶. Μὲ τὸν Χριστὸ λοιπὸν, τὸ ξύλο τῆς ζωῆς, γίνονται γλυκὰ ὅσα εἶναι πικρά, καὶ ὑποφερτὰ τὰ ἀνυπόφορα, καὶ στὴ ζωὴ ἀπαραίτητα αὐτὰ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τοὺς συνήθως τὴ φθείρουν.

ΠΑΛΛ. Μὲ ποιὸν τρόπο δηλαδὴ;

ΚΥΡ. Ἀφοῦ εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὸ σῶμα τὸ φθείρουν οἱ πόνοι ποὺ εἶναι πολὺ πικροί, ἐνῶ τὴν ψυχὴ τὴν κάνουν μέτοχο τῆς αἰώνιας ζωῆς (ὅπως βέβαια λέγει κάπου καὶ ὁ Παῦλος: «Ὅταν φαίνομαι πὼς ἔχω χάσει κάθε δύναμη, τότε εἶμαι πραγματικὰ δυνατὸς»³⁷. Καὶ ἄλλου: «Ἐνῶ ὁ ἐξωτερικὸς ἄνθρωπος φθίρεται, ἐσωτερικὰ ὅμως μέρα μὲ τὴ μέρα ἡ ζωὴ μας ἀνακαινίζεται»³⁸). Ποιὸς θὰ ἤθελε ποτέ νὰ ὑποφέρει τοὺς ἐδῶ ἀνυπόφορους πόνους ἂν δὲν ἔχει τὴ γλυκιὰ ἐλπίδα ποὺ δίνει ὁ Χριστὸς;

ΠΑΛΛ. Κανέναν ἀπολύτως, νομίζω.

ΚΥΡ. Πρόσεχε λοιπὸν (γιατὶ εἶναι ἀνάγκη, Παλλάδιε, νὰ γυρίσομε νὰ θυμηθοῦμε ὅ,τι εἶπαμε στὴν ἀρχή): διψοῦσαν οἱ Ἰσραηλίτες στὴν ἔρημο καὶ γόγγυζαν ἐναντίον τοῦ πάνσοφου Μωυσῆ, πέφτοντας ἀτιμώρητοι σὲ τέτοια μικροψυχία: γιατί δὲν τιμωρήθηκαν οὔτε δέχθηκαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ὀργῆς, μολονότι ὁ Θεὸς συνήθως τιμωρεῖ τοὺς ἐνόχους γι' αὐτὴ τὴν αἰτία. Δέχεται ἔλεος στὴν ἀρχὴ αὐτὸς ποὺ στὰ γυμνάσματα γιὰ τὴν ἀρετὴ κάνει κάπου κάπου καὶ σφάλματα. Ἐπειτα ὅμως δὲν δέχεται συγχώρηση γιὰ τὴν ὑπερβολικὴ μικροψυχία καὶ τὸ ἀχαλίνωτο λοξοδρόμημά του ποὺ τυχὸν θὰ ἔκανε σὲ ἄτοπες ἐπιθυμίες. Στους

37. Β' Κορ. 12, 10.

38. Β' Κορ. 4, 16.

μίας. Καὶ γοῦν ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς περὶ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἔφη πάλιν τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν· «Καὶ ἐξῆραν ἐκ τοῦ ὄρους Κυρίου ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν, καὶ ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης Κυρίου προεπορεύετο προτέρα αὐτῶν ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν κατασκέψασθαι αὐτοῖς ἀνάπανσιν. Καὶ 5 ἐγένετο ἐν τῷ ἐξαίρειν τὴν κιβωτόν, καὶ εἶπε Μωσῆς· Ἐξεγέρθητι, Κύριε, καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροί σου, φυγέτωσαν πάντες οἱ μισοῦντές σε. Καὶ ἐν τῇ καταπαύσει εἶπεν· Ἐπίστρεφε, Κύριε, χιλιάδας μυριάδας ἐν τῷ Ἰσραήλ· καὶ ἡ νεφέλη ἐγένετο σκιάζουσα ἐπ' αὐτοῖς ἡμέρας, ἐν τῷ ἐξαίρειν αὐτοὺς ἐκ τῆς παρεμβολῆς καὶ ἦν ὁ λαὸς γογ- 10 γύζων πονηρὰ ἔναντι Κυρίου· καὶ ἤκουσε Κύριος, καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ, καὶ ἐξεκαύθη ἐν αὐτοῖς πῦρ παρὰ Κυρίου, καὶ κατέφαγε μέρος τι τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἐκέκραξεν ὁ λαὸς πρὸς Μωσῆν. Καὶ ἠῤῥατο Μωσῆς πρὸς τὸν Κύριον, καὶ ἐκόπασε τὸ πῦρ. Καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, Ἐμπυρισμός, ὅτι ἐξεκαύθη ἐν αὐτοῖς πῦρ παρὰ Κυρίου». Καὶ 15 μετὰ τοῦτο πάλιν· «Καὶ ἐξάραντες ἐξ Ὠρ τοῦ ὄρους ὁδὸν ἐπὶ θάλασσαν Ἐρυθράν, περιεκύκλωσαν τὴν γῆν Ἐδώμ· καὶ ὀλιγοψύχησεν ὁ λαὸς ἐν τῇ ὁδῷ. Καὶ κατελάλει ὁ λαὸς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ κατὰ Μωσῆ, λέγοντες· Ἰνα τί ἐξήγαγες ἡμᾶς ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἀποκτεῖναι ἐν τῇ ἐρήμῳ; ὅτι οὐκ ἔστιν ἄρτος, οὐδὲ ὕδωρ· ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν προσώχθισεν 20 ἐν τῷ ἄρτι τῷ διακένῳ τούτῳ. Καὶ ἀπέστειλε Κύριος εἰς τὸν λαὸν τοὺς ὄφεις τοὺς θανατοῦντας, καὶ ἔδακνον τὸν λαόν, καὶ ἀπέθανε λαὸς πολὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ». Ὁρᾶς οὖν ὅτι πυρὶ καὶ ὄφεσιν ὁ ψίθυρός τε καὶ γογγυστῆς δεδαπάνηται λαός; Οἱ μὲν γὰρ ἐξαίρουσιν ἐκ τοῦ ὄρους Κυρίου, προδιβαζούσης αὐτῶν τῆς κιβωτοῦ καὶ προαναζητούσης ἀ- 25 νάπανσιν· ἐπευχόμενου δὲ καὶ πρεσβεύοντος τοῦ Μωσέως, καὶ μὴν καὶ νεφέλης ἐπισκιαζούσης αὐτοῖς, οἱ δὲ διάκενον ὀνομάζοντες τὸν ἄρτον τὸν ἐξ οὐρανοῦ, πλείστην ὄσσην κατὰ τε τοῦ Θεοῦ καὶ Μωσέως ἐποι- οῦντο τὴν καταδοήν. Διὰ τοι τοῦτο, πυρὸς μὲν ἔργον ἐκεῖνοι γεγόνα- σιν ἀναγκαίως, οἱ δὲ πικρῶν ὄφρων δῆγμασιν ἀμελλητὶ διολώλασι.

30 ΠΑΛΛ. Καὶ τίς γένοιτο πάλιν ἐν ἀμφοῖν ἐπιτήρησις; καὶ τί τὸ ὄρος Κυρίου;

ΚΥΡ. Ὁρος οἴμαί που Κυρίου φησὶ τὸ Σινά, ἐφ' ὃ καταβέβηκεν

Ἄριθμους λοιπὸν λέγει πάλι κάπου ἡ ἅγια Γραφή· «Καὶ βὰδισαν ἀπὸ τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου δρόμο τριῶν ἡμερῶν καὶ ἡ Κιβωτὸς τῆς Διαθήκης πῆγαινε μπροστὰ τριῶν ἡμερῶν δρόμο γιὰ νὰ βρεῖ τόπο γι' αὐτοὺς νὰ ξεκουραστοῦν. Καὶ ὅταν ἐπρόκειτο ἡ Κιβωτὸς νὰ ξεκινήσει, ὁ Μωυσῆς εἶπε· Σηκώσου, Κύριε, κι ἄς διασκορπιστοῦν οἱ ἐχθροί σου, κι ἄς τραποῦν σὲ φυγὴ αὐτοὶ πού σὲ μισοῦν. Καὶ ὅταν σταμάτησαν καὶ τὴν ἀπέθεσαν κάτω εἶπε· Ἐπίστρεψε, Κύριε, κοντὰ μας καὶ γίνε σὰν χιλιάδες καὶ μυριάδες γιὰ τὸν Ἰσραήλ. Καὶ ὅταν ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὸ μέρος πού κατασκηνῶναν ἡ νεφέλη ἔρριχνε πάνω σ' αὐτοὺς τὴ σκιά τῆς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας. Καὶ ὁ λαὸς γόγγυζε μὲ ἀσέβεια πρὸς τὸν Κύριο. Ἄκουσε ὁ Κύριος αὐτὰ καὶ θύμωσε πολὺ, καὶ ἔρριξε ὁ Κύριος σ' αὐτοὺς φωτιὰ καὶ κατέφαγε ἓνα μέρος τοῦ στρατοπέδου καὶ ὁ λαὸς διαμαρτυρήθηκε μὲ κραυγὲς πρὸς τὸν Μωυσῆ. Προσευχήθηκε τότε ὁ Μωυσῆς στὸν Κύριο καὶ σταμάτησε ἡ φωτιὰ. Καὶ ὁ τόπος αὐτὸς ὀνομάστηκε Ἐμπυρισμός, γιὰτὶ ἔπεσε σ' αὐτοὺς φωτιὰ ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου»³⁹. Κι ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ λέγει πάλι· «Ἐκίνησαν ἀπὸ τὸ ὄρος Ὡρ, ἀκολουθώντας τὸν δρόμο πρὸς τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα, καὶ περικύκλωσαν τὴ χώρα Ἐδώμ καὶ ὁ λαὸς λιποψύχησε στὸ δρόμο. Κατηγοροῦσε τότε ὁ λαὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν Μωυσῆ, λέγοντας· Γιατί μᾶς ἔβγαλες ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, γιὰ νὰ μᾶς πεθάνεις στὴν ἔρημο; Οὔτε ψωμί ἔχομε οὔτε νερό· ἡ ψυχὴ μας σιχᾶθηκε αὐτὸ τὸ ψεύτικο καὶ ἄνοστο ψωμί. Ὁ Κύριος τότε ἔστειλε στὸν λαὸ τὰ φίδια τὰ θανατηφόρα καὶ δάγκωναν τὸν λαὸ καὶ πέθαναν πολλοὶ Ἰσραηλίτες»⁴⁰. Βλέπεις ὅτι μὲ φωτιὰ καὶ φίδια ἔξοντώθηκε ὁ λαὸς αὐτὸς πού ὄλο μουρμούριζε καὶ διαμαρτυρόταν; Ἐνῶ δηλαδὴ αὐτοὶ ἀναχώρησαν ἀπὸ τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, καὶ πῆγαινε μπροστὰ ἡ Κιβωτὸς, ἀναζητώντας τόπο ἀνάπαυσης, καὶ ὁ Μωυσῆς προσευχόταν καὶ μεσολαβοῦσε στὸν Θεὸ γι' αὐτούς, καὶ ἐπίσης νεφέλη τοὺς ἔκαμνε σκιά, αὐτοὶ ἀντίθετα ὀνόμαζαν ψεύτικο καὶ ἄνοστο τὸ ψωμί πού ἔπεφτε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ διαμαρτύρονταν μὲ μεγάλη κατακραυγὴ καὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐναντίον τοῦ Μωυσῆ. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ἔγιναν κατ' ἀνάγκην τροφὴ τῆς φωτιᾶς καὶ οἱ ἄλλοι χάθηκαν χωρὶς καθυστέρηση ἀπὸ τὰ δαγκώματα θανατηφόρων φιδιῶν.

ΠΑΛΛ. Τί λοιπὸν μποροῦμε νὰ παρατηρήσουμε γι' αὐτὰ τὰ δύο θαυματουργὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ; Καὶ ποιὸ εἶναι τὸ ὄρος Κυρίου;

ΚΥΡ. Ὁρος τοῦ Κυρίου λέγει, νομίζω, τὸ Σινᾶ, ὅπου κατέβηκε μὲ

40. Ἄριθμ. 21, 4-6.

ἐν εἶδει πυρός ὁ πάντων Δημιουργός, ὤφθη τε παντὶ τῷ λαῷ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς πρακτέοις κατεχρησμάδησε νόμους· «Ἔθετο γὰρ ἐκεῖ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ δικαιώματα καὶ κρίσεις». Ἄλλ' ἦν καὶ πάλαι θεσμοθετῶν ἐκεῖνα Χριστός· Τοιγάρτοι καὶ λόγους ἰδίους 5 τοὺς διὰ Μωσέως καλεῖ νόμους· Ἔφη γάρ· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἐν ἧ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι». Φέρε δὴ σὺν τῆς ἱστορίας τὸ πάχος ἀφέντες, τῶν πνευματικῶν ἐννοιῶν τὴν ἰσχύτητα καταθρήσωμεν. Οἱ 10 γὰρ τοι θεοπτίας μὲν ἤδη καὶ θεογνωσίας ἠξιωμένοι, καὶ τῆς θείας φύσεως τὴν λαμπρότητα τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι, καθάπερ ἐν ὄρει, τεθεαμένοι, τουτέστιν, ἐν ὑπερτάτῃ καὶ ἀνωκισμένῃ λίαν ὑπεροχῇ (παντὸς γὰρ ἐπέκεινα δόξα τε καὶ φύσις Θεοῦ), οἱ παραστήσαντες ἑαυτοὺς οἴονεῖ διὰ τῆς πίστεως τῷ Χριστῷ, καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ γεγο- 15 νότες οὐκ ἀνήκοοι ρημάτων, ὑποσχόμενοί τε τὴν ὑπακοὴν (τοῦτο γὰρ ἔδρα καὶ τότε λέγων ὁ Ἰσραὴλ· «Πάντα, ὅσα εἶπε Κύριος ὁ Θεός σου, ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα») τῆς ἤδη γνησίως πρεπούσης φειδοῦς ἀπολαύσουσι, καὶ μεθέξουσι φροντίδος τῆς ἀποχρώσεως εἰς σωτηρίαν αὐτοῖς αὐτὸν γὰρ ἔξουσιν ἡγεμόνα, προασπιστὴν τε καὶ προδιβάζον- 20 τα πρὸς τὸ κατασκέψασθαι αὐτοῖς τὴν ἀνάπαυσιν. Πρῶτος γὰρ ὁ Χριστός δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν ἀντέταξε τῷ πάλαι νικήσαντι Σατανᾷ, νενηστευκῶς τε καὶ πειραζόμενος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἵν' ἡμεῖς ἔχωμεν τὴν ἀνάπαυσιν, νενικημένον καὶ πεπτωκότα καὶ τοῖς ἑαυτῶν ποσὶν ὑποστρωμένον ὀρῶντες αὐτόν. Τοιγάρτοι καὶ ἔλεγε· «Θλίψιν ἔχετε ἐν 25 τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ θαρσεῖτε· ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον». Καὶ πάλιν· «Ἴδου δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ Ἐχθροῦ».

Πρῶτος γὰρ δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν τῷ θανάτῳ προσβαλὼν, κατέλυσε μὲν τὸ ἐκεῖνου κράτος, κατεσκέψατο δὲ ἡμῖν τὴν ἀνάπαυσιν, ἀνα- 30 καινίσας εἰς ἀφθαρσίαν. Πρῶτος εἰσῆλθεν εἰς τὸν παράδεισον, ἐκδυσωπήσας μὲν ὥσπερ τὴν στρεφομένην ρομφαίαν, ἀποστήσας δὲ ἡμῶν

41. Ἐξ. 15, 25.

42. Ματθ. 5, 18.

τῆ μορφῆ τῆς φωτιᾶς ὁ Δημιουργὸς τῶν ὄλων καὶ τὸν εἶδε ὅλος ὁ λαὸς, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποῦ ἔχει γραφεῖ, καὶ ποῦ καθόρισε τοὺς νόμους γιὰ αὐτὰ ποῦ ἔπρεπε νὰ πράττουν· γιατί λέγει· «Ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἔδωσε στοὺς Ἰσραηλίτες ἐντολὰς καὶ νόμους»⁴¹. Ἀλλὰ καὶ πάλι αὐτὰ τὰ θεσμοθετοῦσε ὁ Χριστὸς. Γι' αὐτὸ καὶ λόγια δικὰ του χαρακτηρίζει τοὺς νόμους ποῦ ἔδωσε μέσω τοῦ Μωυσῆ. Γιατὶ εἶπε· «Σᾶς διαβεβαιώνω, πὼς ὅσο ὑπάρχει ὁ κόσμος, ὡς τῆ συντέλειά του δὲν θὰ πάψει νὰ ἰσχύει ἀκόμα κι ἓνα ἰῶτα ἢ μιὰ ὀξεία ἀπὸ τὸν νόμο, ὥσπου νὰ ἐκπληρωθοῦν ὅλα. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ θὰ παρέλθουν, ἀλλὰ οἱ λόγοι μου δὲν θὰ παρέλθουν ποτέ»⁴². Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς παραβλέψουμε τὴν ὑλικὴ παχύτητα (κάλυμμα) τοῦ λόγου, κι ἄς προσέξουμε τὴ λεπτότητα τῶν πνευματικῶν ἐννοιῶν. Αὐτοὶ ποῦ ἔχουν ἤδη ἀξιωθεῖ νὰ δοῦν καὶ νὰ γνωρίσουν τὸν Θεὸ καὶ ἔχουν δεῖ, σὰν σὲ ὄρος, τὴ λάμψη τῆς θείας φύσης μὲ τὰ μάτια τοῦ νοῦ, δηλαδή στὴν ὑπέρτατη καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα βρισκόμενη ὑπεροχὴ τῆς (γιατὶ εἶναι πέρα ἀπὸ τὸ κᾶθετι ἢ δόξα καὶ ἡ φύση τοῦ Θεοῦ), αὐτοὶ ποῦ μὲ τὴν πίστη τους ἔγιναν παραστάτες κατὰ κάποιον τρόπο τοῦ Χριστοῦ καὶ δὲν ἔμειναν χωρὶς ν' ἀκούσουν ἀπὸ αὐτὸν τὰ λόγια του, δίνοντας ὑποσχέσεις γιὰ τὴν ὑπακοή τους σ' αὐτὸν (γιατὶ αὐτὸ ἔκανε καὶ τότε ὁ Ἰσραήλ, λέγοντας, «Ὅλα ὅσα εἶπε ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σου θὰ τὰ πράξουμε καὶ θὰ τὸν ἀκούσομε»), αὐτοὶ θὰ ἀπολαύσουν τὴ γνήσια πρόνοια ποῦ τοὺς πρέπει καὶ θὰ λάβουν τὴ φροντίδα ποῦ ἔπαρκει γιὰ τὴ σωτηρία τους. Γιατὶ θὰ ἔχουν αὐτὸν ἡγεμόνα τους καὶ πρόμαχο καὶ ὁδηγὸ τους ποῦ μεριμνᾷ γιὰ τὸν τόπο τῆς ἀνάπαυσής τους. Γιατὶ πρῶτος ὁ Χριστὸς ἐξαιτίας μας καὶ γιὰ χάρη μας ἀντέταξε τὸν ἑαυτὸ του στὸν παλαιὸ νικητὴ Σατανᾶ, μὲ νηστεία καὶ πειρασμοὺς στὴν ἔρημο, γιὰ νὰ ἔχομε ἐμεῖς τὴν ἀνάπαυση, βλέποντάς τον νικημένο καὶ πεσμένο κάτω καὶ στρωμένο κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Μέσα στὸν κόσμο θὰ δοκιμάσετε θλίψη, ἀλλ' ἔχετε θάρρος· ἐγὼ ἔχω νικήσει τὸν κόσμο»⁴³. Καὶ ἄλλοῦ πάλι· «Νά, ἐγὼ σᾶς ἔδωσα ἐξουσία νὰ πατᾶτε ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ νὰ κυριαρχεῖτε πάνω σὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἔχθρου»⁴⁴.

Πρῶτος λοιπὸν ἐξαιτίας μας καὶ γιὰ χάρη μας χτυπώντας τὸν θάνατο, κατέλυσε τὸ κράτος ἐκείνου καὶ μερίμνησε γιὰ τὴν ἀνάπαυσή μας, ἀνακαινίζοντάς μας, ὥστε νὰ γίνομε ἀφθαρτοί. Πρῶτος μπῆκε στὸν Παράδεισο, ἀφοῦ ἰκέτευσε κατὰ κάποιον τρόπο τὴν περιστρεφόμενη

43. Ἰω. 16, 33.

44. Λουκᾶ 10, 19.

τὴν ἐξείργουσαν ἁμαρτίαν. Ἐκτέτικε γὰρ αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν τὰ ὀφειλήματα, καὶ τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Πρῶτος γὰρ ἀνέβη πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεόν, ἐγκαινίζων ἡμῖν τὴν ἄνω πορείαν, καὶ προετοιμάζων τὰς ἄνω μονάς. Τοιγάρτοι καὶ ἔφα-
 5 σκε· «Πορεύσομαι καὶ ἐτοιμάσω τόπον ὑμῖν». Προανευτυπῶτο δὴ οὖν ὡς ἔν γε τῇ κιβωτῷ Χριστὸς· κατεσκευάαστο γὰρ ἐκ ξύλων ἀσῆπτων ἐκείνη, καὶ τὸν θεῖον ἐν ἑαυτῇ κατετύκαζε νόμον, ὅς ἐστι Λόγος Θεοῦ. Ἴδοις δ' ἂν τούτῳ προσεικός, τὸ ἐπὶ Χριστοῦ μυστήριον. Θεὸς γὰρ ἦν ὁ Λόγος ἐν ἀφθάρτῳ ναῶ.

10 Οὐκοῦν προεβάδιζεν ἡ κιβωτὸς κατασκευασμένη τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τὴν ἀνάπαισιν. Προβαδίζει δὲ καὶ ἡμῶν ὁ Χριστὸς κατὰ τοὺς ἀρετίως ἡμῖν εἰρημένους τρόπους· καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ τὴν μεσίτου χρείαν ἀποπληρῶν, Παράκλητος γίνεται πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ἰλασμός ὑπὲρ ἡμῶν, καθὰ καὶ πάλαι Μωσῆς, ὃς ἐν μὲν τῷ ἐξαίρειν τὴν κιβωτὸν ἔφα-
 15 σκεν, «Ἐξεγέρθητι, Κύριε, διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροί σου, φηγέτωσαν πάντες οἱ μισοῦντές σε», ἐν δὲ τῷ καταπαύειν· «Ἐπίστρεψε, Κύριε, χιλιάδας μυριάδας ἐν τῷ Ἰσραὴλ». Ὅτε γὰρ ἐγήγερται πρὸς ἐπικουρίαν ἡμῶν ὁ Μονογενὴς καὶ ὁ πάλαι λέγων διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος φωνῆς· «Ἀπὸ τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν καὶ τοῦ στεναγμοῦ
 20 τῶν πενήτων νῦν ἀναστήσομαι, λέγει Κύριος»· τότε πεπτώκασιν οἱ ἐχθροί, καὶ πεφεύγασιν οἱ ἀνθεστηκότες καὶ τῇ θεῖα δόξῃ μαχόμενοι. Τεθριάμβευκε γὰρ ἐν τῷ σταυρῷ ἀρχάς τε καὶ ἐξουσίας· καὶ κατήργηκεν ἀποθανῶν τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, κατὰ τὸ γεγραμμένον καταπαύσας δὲ ὡσπερ καὶ εἰς τέλος ἐνεγκῶν, τὴν ὅλην οἰκονομίαν διὰ
 25 τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν καὶ πορείας τῆς εἰς τὸ ἄνω πρὸς τὸν Πατέρα, πᾶσαν ἐπέστρεψε τὴν γῆν, καὶ χιλίας μυριάδας τοὺς ἰδίους ἐποίητο προσκνητάς· «Ὅταν» γὰρ, ἔφασκεν, «ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν». Οὐκοῦν ἡ Μωσέως εὐχὴ τύπος ἂν εἴη τῆς μεσιτείας Χριστοῦ, κατὰ γε τὸ σχῆμα τὸ ἀνθρώπινον, εὐχομένου τε
 30 καὶ ἐξαιτουῦντος ἡμῖν τὰ κάλλιστα παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς· Ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης φησί· «Παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα

44α. Ἦσ. 53, 5.

47. Ἀριθμ. 10, 35.

45. Ἰω. 14, 2.

48. Ὅπ. π. 36.

46. Α' Ἰω. 2, 1.

49. Ψαλμ. 11, 6.

ρομφαία, κι ἀφοῦ ἀπομάκρυνε ἀπὸ μᾶς τὴν ἁμαρτία ποὺ μᾶς ἐμπόδιζε. Γιατὶ ἐξόφλησε αὐτὸς γιὰ λογαριασμό μας τὶς ὀφειλές μας καί, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, μὲ τὸ δικό του τραῦμα θεραπευθῆκαμε ἐμεῖς^{44α}. Γιατὶ πρῶτος ἀνέβηκε στὸν Πατέρα καὶ Θεὸ ἐγκαινιάζοντας γιὰ χάρη μας τὴν πορεία πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἐτοιμάζοντας τὶς οὐράνιες κατοικίες. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Πηγαίνω γιὰ νὰ ἐτοιμάσω τόπο γιὰ σᾶς»⁴⁵. Προτυπωνόταν λοιπὸν μὲ τὴν Κιβωτὸ ὁ Χριστὸς· γιατί ἐκείνη εἶχε κατασκευαστεῖ ἀπὸ ξύλα ποὺ δὲν σαπίζουν καὶ σκέπαζε μέσα της τὸν θεῖο νόμο ποὺ εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Καὶ μπορεῖς νὰ δεῖς ὅτι ὡς πρὸς αὐτὸ μοιάζει τὸ μυστήριο τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὁ Λόγος εἶναι Θεὸς μέσα σὲ ἄφθαρτο ναό.

Προπορευόταν λοιπὸν ἡ Κιβωτὸς γιὰ νὰ βρεῖ γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες τὸν τόπο τῆς ἀνάπαυσης. Προπορεύεται καὶ σ' ἐμᾶς ὁ Χριστὸς μὲ τοὺς τρόπους ποὺ μνημονεῦσαμε πρὶν ἀπὸ λίγο. Κι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ἐκτελώντας τὸ ἔργο τοῦ μεσολαβητῆ γίνεται συνήγορος πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ἐξιλασμός γιὰ χάρη μας⁴⁶, ὅπως παλαιὰ καὶ ὁ Μωυσῆς, ποὺ ὅταν σήκωναν τὴν Κιβωτὸ γιὰ νὰ προχωρήσουν ἔλεγε· «Σηκώσου, Κύριε, κι ἄς διασκορπιστοῦν οἱ ἐχθροί σου κι ἄς ἐξαφανιστοῦν ὅλοι ὅσοι σὲ μισοῦν»⁴⁷, καὶ ὅταν τὴν τοποθετοῦσαν κάτω μετὰ τὴν πορεία ἔλεγε· «Ἐπίστρεψε, Κύριε, κοντὰ μας καὶ γίνε γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες σὰν χιλιάδες καὶ μυριάδες στρατοῦ»⁴⁸. Ὄταν δηλαδὴ ἀναστήθηκε πρὸς βοήθειά μας ὁ Μονογενῆς, αὐτὸς ποὺ λέγει μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Ἐξαιτίας τῆς κακοπάθειας τῶν φτωχῶν καὶ ἔξαιτίας τῶν στεναγμῶν τῶν πενήτων θὰ σηκωθῶ τώρα γιὰ νὰ ἐνεργήσω»⁴⁹, τότε ἔπεσαν οἱ ἐχθροὶ καὶ τράπηκαν σὲ φυγῇ ἐκεῖνοι ποὺ ἀντιστάθηκαν καὶ πολεμοῦν τὴ θεία δόξα. Γιατὶ ἀνεβαίνοντας πάνω στὸν σταυρό, θριάμβευσε ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σύροντας πίσω του τὶς ἐχθρικές ἀρχές καὶ ἐξουσίες, καὶ πεθαίνοντας κατάργησε τὸν ἄρχοντα αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ^{49α}. Κι ἀφοῦ σταμάτησε καὶ ὀλοκλήρωσε τὴν οἰκονομία μὲ τὴν ἀνάστασή του ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ τὴν πορεία του πρὸς τὰ οὐράνια πρὸς τὸν Πατέρα, ἔκανε νὰ ἐπιστρέψει ὅλη ἡ γῆ, κάνοντας τοὺς προσκυνητὲς του χίλιες μυριάδες. Γιατὶ ἔλεγε· «Ὅταν ὑψωθῶ ἀπὸ τὴ γῆ, θὰ προσελκύσω ὅλους πρὸς ἐμένα»⁵⁰. Ἡ προσευχὴ λοιπὸν τοῦ Μωυσῆ εἶναι τύπος τῆς μεσολάβησης τοῦ Χριστοῦ, μὲ ἀνθρώπινη μορφή, ποὺ προσεύχεται καὶ ζητεῖ γιὰ χάρη μας τὰ πλεόν ὠφέλιμα ἀπὸ τὸν

49α. Α' Κορ. 2, 6.

50. Ἰω. 12, 32.

Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον, καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὅλου τοῦ κόσμου». Καὶ προσέτι πάλιν αὐτὸν ἔχομεν σκεπαστήν, ὡς ἐν τῇ νεφέλῃ τῇ κατασκιαζούσῃ νοούμενον. Ἀκουέτω γὰρ ὁ πίστει τῇ εἰς αὐτὸν δι-
 5 καιούμενος· «Ἡμέρας ἥλιος οὐ συγκαύσει σε, οὐδὲ ἡ σελήνη τὴν νύκτα». Φάσκουσι δὲ καὶ τινες ἐν τῇ τῶν μισθῶν διανομῇ, κατὰ τὴν εὐ-
 αγγελικὴν παραβολήν· «Ἡμεῖς ἐβαστάσαμεν τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα», τὸ σφοδρὸν οἴμαι πον καὶ ἀκμαῖον εἰς πύρωσιν, τῶν ἐξ ἀτιθάσων ἡδονῶν, ἢ τάχα πον καὶ πειρασμῶν καύσωνά τε καὶ ἡμέρας
 10 ὀνομάζοντες βάρος· βοηθὸς οὖν ἄρα καὶ σκεπαστῆς εἰς σωτηρίαν γέγονεν ἡμῖν ὁ Χριστός. Ὅταν οὖν τινες τῶν θεοπτίας ἠξιωμένων, καὶ οἵπερ ἂν γένοιτο τῶν θείων αὐτήκοοι κηρυγμάτων, διὰ τε τῆς ἐπὶ τῷ πιστεύειν ὁμολογίας οἴονεϊ πως ἤδη καθυπιοσχόμενοι τὸ εὐήκοον, ἀ-
 θετῶσι ταῖς εἰς τὸ χεῖρον μεταβολαῖς τὸν προβαδίζοντα καὶ ἡγούμε-
 15 νον, φημί δὲ Χριστόν, τὸν κατασκεπτόμενον αὐτοῖς τὴν ἀνάπαυσιν, τὸν ὡς ἐν μεσίτου τάξει πρεσβεύοντα, τὸν ὡς ἐν τύπῳ νεφέλης νοούμενον σκεπαστήν, τότε δὴ, τότε καὶ μάλα εἰκότως τῆς σφῶν αὐτῶν εὐη-
 θείας εἰσπραττόμενοι λόγους, τὴν διὰ πυρὸς ἀγρίαν ὑπομένουσι δί-
 κην καὶ τοῦτο, οἴμαι, ἐστὶν ὃ καὶ αὐτὸς ὁ σοφὸς ἔφη Παῦλος· «Ἐκου-
 20 σίως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν, τῆς ἀλη-
 θείας, οὐκ ἔτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία, φοβερά δέ τις ἐκδοχὴ κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους».

ΠΑΛΛ. Οἱ πᾶσαν οὖν τὴν οἰκονομίαν τὴν ἐν Χριστῷ νοουμένην ἐξ ἁμαρτίας ἠθετηκότες, πυρὸς ἔσονται τροφή. Δηλοῖ δὲ ὁ γογγυσμός, 25 ὡς ἔοικε, τὴν ἀπόστασιν καὶ τὸ μὴ θέλειν ποιεῖσθαι δεκτὴν τὴν παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν, καίτοι γευσασμένοις τῆς χάριτος, καὶ ἀσφαλὲς τῶν μελλόντων ἐνέχυρον, τὴν ἐπὶ τοῖς ἤδη παρωχηκόσιν ἔχοντες πείραν.

ΚΥΡ. Οὕτω φημί· μικροψυχήσαντες δὲ καὶ ἕτεροι, τὴν αὐτὴν ἐποιοῦντο καταδοήν, καὶ κατεψιθύριζον ἀδρανῶς τοῦ Θεοῦ καὶ Μω- 30 σέως, ἄρτον διάκενον ὀνομάζοντες τὸ μάννα τὸ ἐξ οὐρανοῦ. Ἄλλ' ὑπὸ τῶν ὄψεων ἀπώλλυντο. Οἱ γὰρ ταῖς ἀχαριστίαις τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν ἀτιμάζοντες καὶ ἐν οὐδενὶ τιθέντες λόγῳ τῆς ἐλευθερίας

Θεὸ καὶ Πατέρα. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης· «Ἐχομε συνήγορο δίκαιο πρὸς τὸν Πατέρα τὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ αὐτὸς εἶναι τὸ ἐξιλαστήριο θῦμα γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, καὶ ὄχι μόνο γιὰ τὶς δικές μας, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλου τοῦ κόσμου»⁵¹. Καὶ ἀκόμα τὸν ἔχομε σκέπη μας νοητή, ὅπως ἡ νεφέλη ποὺ τοὺς ἐπισκίαζε. Ἄς τὸ ἀκούσει λοιπὸν ὁποῖος δικαιώνεται μὲ τὴν πίστη του σ' αὐτόν. «Δὲν θὰ σὲ κάψει τὴν ἡμέρα ὁ ἥλιος, οὔτε τὴ νύχτα θὰ σὲ ἐπηρεάσει ἡ σελήνη»⁵². Κατὰ τὴ διανομὴ τῶν μισθῶν σύμφωνα μὲ τὴν εὐαγγελικὴ παραβολὴ λένε μερικοί· «Ἐμεῖς βαστάξαμε τὸν μόχθο ὅλης τῆς μέρας καὶ τὴν κάψα της»⁵³, ἐννοώντας ὑποθέτω τὸ σφοδρὸ καὶ ἔντονο πύρωμα ἀπὸ τὶς ἀτίθασες ἡδονές ἢ ἴσως καὶ τὴν κάψα τῶν πειρασμῶν καὶ τὸ βάρος τῆς ἡμέρας. Ἄρα λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἔγινε βοηθὸς καὶ προστάτης μας γιὰ τὴ σωτηρία μας. Ὅταν λοιπὸν μερικοὶ ἀπὸ ὅσους ἀξιώθηκαν νὰ δοῦνε τὸν Θεὸ καὶ ποὺ θὰ γίνονταν αὐτήκοοι τῶν θείων κηρυγμάτων, ὑποσχόμενοι ἤδη πρόθυμη ὑπακοὴ μὲ τὴν ὁμολογία τῆς πίστεως, ὅταν λοιπὸν αὐτοὶ ἀρνοῦνται μὲ τὴ μεταβολὴ τους στὸ χειρότερο αὐτὸν ποὺ προπορεύεται καὶ τοὺς ὀδηγεῖ, ἐννοῶ βέβαια τὸν Χριστόν, αὐτὸν ποὺ προνοεῖ γιὰ τὴν ἀνάπαυσή τους, αὐτὸν ποὺ παρακαλεῖ μὲ τὴν ἰδιότητα τοῦ μεσίτη, τὸν σκεπαστὴ ποὺ νοοῦμε στὸν τύπο τῆς νεφέλης, τότε λοιπὸν, τότε, καὶ πολὺ εὐλόγα τοὺς ζητεῖται δικαιολογία τῆς ἀνοησίας τους καὶ ὑπομένουν τὴ σκληρὴ τιμωρία μὲ τὴ φωτιά. Καὶ αὐτὸ εἶναι, νομίζω, ἐκεῖνο ποὺ εἶπε καὶ ὁ ἴδιος ὁ σοφὸς Παῦλος· «Γιατί, ἂν ζοῦμε στὴν ἁμαρτία μὲ τὴ θέλησή μας παρόλο ποὺ γνωρίσαμε καλὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν ἀπομένει πιά καμμιά θυσία γιὰ τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν μας. Ἀντίθετα μᾶς περιμένει φοβερὴ κρίση καὶ τρομερὴ φωτιά, ποὺ θὰ καταφάει αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀντίθετοι στὸν Θεό»⁵⁴.

ΠΑΛΛ. Ὅσοι λοιπὸν ἀθέτησαν ἀπὸ ἁμαρτίες ὅλη τὴν οἰκονομία ποὺ νοοῦμε στὸν Χριστό, θὰ γίνουν τροφὴ τῆς φωτιᾶς. Καὶ ὁ γογγυσμὸς, ὅπως φαίνεται, δηλώνει τὴν ἀποστασία καὶ τὴν ἄρνηση νὰ δεχθοῦν τὴν σωτηρία τους ἀπὸ αὐτόν, μολονότι ἔχουν γευθεῖ τὴ χάρη καὶ ἔχουν τὴν πείρα ὅσων πέρασαν ἤδη ὡς ἀσφαλὲς ἐνέχυρο τῶν μελλοντικῶν.

ΚΥΡ. Ἔτσι λέγω. Καὶ ἀφοῦ λιγοψύχησαν καὶ ἄλλοι, ἄρχισαν καὶ αὐτοὶ τὴν ἴδια κατακραυγὴ καὶ διαμαρτύρονταν νωθρὰ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Μωυσῆ, ὀνομάζοντας ψεύτικο ψωμὶ τὸ μάννα τοῦ οὐρανοῦ. Χάνονταν ὅμως ἀπὸ τὰ φίδια. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ προσβάλλουν τὸν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴ τῶν ὅλων μὲ τὴν ἀχαριστία τους καὶ δὲν ὑπολογί-

53. Ματθ. 20, 12.

54. Ἐβρ. 10, 26-27.

τὴν χάριν, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τὸν ζωοποιὸν αὐτοῦ Λόγον καὶ τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος δωρεάν ὡς ἄχρηστον διασύροντες, τοῖς τοῦ μαιφόνου δράκοντος περιπεσοῦνται δῆγμασιν. Ἄλλ' οἷ γε τοῖς οὕτως ἐκτόποις οὐκ ἐναλόντες πταίσμασι, συνδιαφεύξονται τῇ φανυλότητι καὶ τὴν 5 ἐπηροτημένην αὐτῇ κόλασίν τε καὶ δίκην, καὶ ἀμείνους ἔσονται τῶν ἐχθρῶν· «Ἐπὶ ἀσπίδα γὰρ καὶ βασιλίσκον ἐπιθήσονται, καὶ καταπατήσουσι λέοντα καὶ δράκοντα». Ἄραρε δὴ οὖν, καὶ ἐξ αὐτῶν ἡμῖν μεμαρτύρηται τῶν πραγμάτων, σφαλερὸν ὅτι τὸ ραθυμεῖν καὶ ἀναπίπτειν εἰς ἀτολμίας τοὺς ἤδη γεγυμνασμένους, καὶ οὐκ ἀμελέτητον ἔ- 10 χοντας τὸ διὰ πόνων εὐδοκμεῖν, ἐντριβὲς δέ πως ἤδη καὶ κατημαξενόμενον τὸ ἰδροῦν ὑπὲρ ἀρετῆς

ΠΑΛΛ. Ἄραρέ γε καὶ ἔστιν ἀληθές

ΚΥΡ. Διεβεβαιούτο δὲ ἡμῖν ὁ λόγος, ὡς οὐ μόνον ἐστὶ θεομισές τε καὶ ὑπὸ δίκην τὸ γογγύζειν κατὰ Θεοῦ, καὶ ὥσπερ τινὰ κατάρρησιν ἢ 15 καταβολὴν τῆς τοῦ σφύζοντος ἡμερότητος ποιεῖσθαι τὴν ὀλιγοψυχίαν, καὶ εἰ βραχεῖς διὰ μέσου φαίνονται πόνοι, ἐπάρατον δὲ οὐδὲν ἥττιόν ἐστὶ τὸ ἀνεῖσθαι φιλεῖν, καὶ παρὸν αὐτοῖς τοῖς θείοις χαρίσμασιν ἀδιαβλήτως ἐντροφᾶν, καὶ τοῖς ἄνωθέν τε καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος ἀποτρέφειν λόγους, ἐπὶ φθαρτὰς ἡδονὰς καὶ ἀκαθάρτους φιλοσαρκίας 20 ἀχάλινον ποιεῖσθαι τὴν ἀποφοίτησιν. Ὑβρις γὰρ ἐναργῶς εἰς τὰ ἀμείνω καὶ σφύζοντα, τὸ ἀνθελέσθαι τὰ πονηρά, καὶ νοῦ ψῆφος ἀνοσιωτάτη τὸ τῶν οὐρανίων προτάξει τὰ γεωδέστερα, καίτοι πλείστην ἐφ' ἑαυτοῖς νοσοῦντα τὴν βδελυρίαν καὶ ὀρθῶς ἐπὶ τούτοις νοσοῦντα καὶ δακρύει λέγων ὁ προφήτης Ἡσαΐας «Οὐαί, οἱ λέγοντες τὸ πονηρὸν 25 καλόν, καὶ τὸ καλὸν πονηρόν· οἱ λέγοντες τὸ γλυκὺ πικρόν, καὶ τὸ πικρὸν γλυκόν· οἱ τιθέντες τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος». Τοιούτοις κακοῖς ἐναλόντας πταίσμασι τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ εὐρήσομεν. Μετὰ γὰρ τοι τὴν ἐπὶ τῶ γογγύσαι δίκην, γείτονα καὶ παρεξενγημένην εὐθύς τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς αἰσχίστοις ἐνόσουν ἐπιθυμίαν. Περιπτύοντες γὰρ ὥσπερ τὰ 30 παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῖς οὐρανόθεν ἀγαθοῖς ἀνοσίως ἐπιστυγνάζοντες, παρώτρυνον ἀναγκαίως ἐφ' ἑαυτοῖς τὸν κριτὴν. Γέγραπται γὰρ, ὅτι «Καὶ ὁ ἐπίμικτος ὁ ἐν αὐτοῖς, ἐπεθύμησεν ἐπιθυμίαν, καὶ καθίσαντες ἔκλαιον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ εἶπον· Τίς ἡμᾶς ψωμιεῖ κρέας; Ἐμνή-

ζουν καθόλου τῆ χάρη τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ διασύρουν τὸν ζωοποιὸ Λόγο του καὶ τῆ δωρεὰ τοῦ Πνεύματος ὡς ἄχρηστη, θ' ἀντιμετωπίσουν τὰ δαγκώματα τοῦ μαροῦ δράκοντα. Ἐὰν ὅποιοι δὲν αἰχμαλωτιστοῦν ἀπὸ τόσο ἄτοπα πταίσματα, θὰ ξεφύγουν μαζὶ τῆ φαυλότητα καὶ τὸν κολασμὸ καὶ τὴν τιμωρία ποῦ τῆ συνοδεύουν καὶ θὰ ὑπερισχύσουν τῶν ἐχθρῶν τους· γιατί λέγει· «Πάνω στὰ δηλητηριώδη φίδια τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ βασιλίσκο θὰ περπατήσουν, καὶ θὰ πατήσουν πάνω σὲ λιοντάρια καὶ δράκοντες»⁵⁵. Ἄρα λοιπόν, ὅπως ἐπιβεβαιώνουν τὰ ἴδια τὰ πράγματα, εἶναι ἐπιβλαβὲς νὰ ραθυμοῦν καὶ νὰ δείχνουν ἔλλειψη τόλμης ὅσοι εἶναι ἤδη γυμνασμένοι καὶ δὲν ἔχουν ἀφήσει ἀνάσκητη τὴν εὐδοκίμηση μέσω ἀγώνων, ἀλλ' ἔχουν ἀσκηθεῖ πλέον καὶ ἔχουν συνηθίσει τὸν ἰδρώτα γιὰ τὴν ἀρετή.

ΠΑΛΛ. Αὐτὸ εἶναι τὸ συμπέρασμα καὶ εἶναι ἀληθές.

ΚΥΡ. Καὶ ὁ λόγος μας μᾶς βεβαίωσε, ὅτι δὲν εἶναι μόνο θεομίσητος καὶ ὑπόδικος ὁ γογγυσμὸς ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ νὰ κάνομε τὴν ὀλιγοψυχία ἓνα εἶδος κατηγορίας καὶ κατακραυγῆς κατὰ τῆς καλοσύνης τοῦ Σωτήρα, ἀκόμα κι ἂν παρουσιάζονται ἐνδιάμεσα πόνοι, καὶ ὅτι δὲν εἶναι καθόλου λιγότερο ἐπάραιο ἢ ἀγάπη τῆς ἀνεσης, καὶ ἐνῶ εἶναι στὴν ἐξουσία τους ν' ἀπολαμβάνουν μὲ τρόπο ἀδιάβλητο τὰ θεῖα χαρίσματα καὶ ν' ἀπολαμβάνουν τοὺς οὐράνιους καὶ μέσω τοῦ Πνεύματος ἐρχόμενους λόγους, νὰ ρίχνονται χωρὶς χαλινὸ σὲ φθαρτὲς ἡδονὲς καὶ στὴν ἀκάθαρτη ἀγάπη τῆς σάρκας. Γιατὶ εἶναι φανερὴ προσβολὴ στὰ ἀνώτερα καὶ σωτήρια ἢ ἐκλογὴ ἀντὶ αὐτῶν τῶν πονηρῶν, καὶ τελείως ἀνόσια ἀπόφαση τοῦ νοῦ νὰ προτάξει στὰ οὐράνια τὰ γήινα, ἂν καὶ ἐπισύρουν ἐπάνω τους πολλὴ σιχαμάρα. Καὶ ὀρθὰ γι' αὐτούς, κλαίοντας σχεδὸν ὁ προφήτης Ἡσαΐας, λέγει· «Ἄλλοίμονο σ' ἐκείνους ποὺ λένε τὸ κακὸ καλὸ, καὶ τὸ καλὸ κακὸ, σὲ ἐκείνους ποὺ λένε τὸ γλυκὺ πικρὸ καὶ τὸ πικρὸ γλυκὺ, σὲ ἐκείνους ποὺ θεωροῦν τὸ σκοτάδι φῶς καὶ τὸ φῶς σκοτάδι»⁵⁶. Σὲ τέτοια κακὰ πταίσματα θὰ βροῦμε νὰ ἔχουν αἰχμαλωτιστεῖ οἱ Ἰσραηλίτες. Μετὰ δηλαδὴ ἀπὸ τὴν καταδίκη γιὰ τὸν γογγυσμὸ, κυριεύθηκαν ἀμέσως ἀπὸ τὴ γειτονικὴ καὶ συνδεδεμένη μαζὶ του μὲ ὅλα τὰ αἴσχιστα, τὴ νόσο τῆς ἐπιθυμίας. Περιφρονώντας δηλαδὴ τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ καὶ δυσανασχετώντας ἀνόσια γιὰ τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἐρέθιζαν ἐναντίον τους κατ' ἀνάγκη τὸν κριτὴ τους. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Καὶ τότε οἱ Αἰγύπτιοι ποὺ ἀναμίχθηκαν μ' αὐτούς κυριεύθηκαν ἀπὸ ἐπιθυμία γιὰ

56. Ἦσ. 5, 20.

σθημεν τοὺς ἰχθύας, οὓς ἠσθίομεν ἐν Αἰγύπτῳ δωρεάν, καὶ τοὺς σικύ-
 ους καὶ τοὺς πέπονας καὶ τὰ πράσα καὶ τὰ κρόμμινα καὶ τὰ σκόροδα.
 Νυνὶ δὲ ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατὰξηρος. Οὐδὲν πλὴν εἰς τὸ μάμμα οἱ ὀφθαλ-
 μοὶ ἡμῶν. Καὶ ἤκουσε», φησί, «Μωσῆς κλαιόντων αὐτῶν κατὰ δήμους
 5 αὐτῶν, ἕκαστον ἐπὶ τῆς θύρας αὐτοῦ· καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ Κύριος σφό-
 δρα, καὶ ἔναντι Μωσῆ ἦν πονηρόν». Ἡ οὐκ ἄξιον εἶναι φῆς ὀργῆς τε
 τῆς θείας καὶ καταγνώσεως τῆς ὡς ἐξ ἀνδρῶν ἀγίων, τὸ πρὸς τοῦτο
 καθικέσθαι μαλακισμοῦ καὶ λογισμῶν ἀνανδρίας τοὺς ἤδη γεγυμνα-
 σμένους, ὡς νοσῆσαι μὲν ἀκρατῶς τὸ ὑπονοστεῖν ἐθέλειν εἰς ἐκτόπους
 10 οὕτως ἀκαθαρσίας, καὶ παραλελύσθαι τοσοῦτον εἰς ἀκρασίαν, ὡς μει-
 ρακιωδῶς ὀλοφύρεσθαι, τὴν δριμεῖαν ὥσπερ οὐ φέροντας τῆς ἐπιθυ-
 μίας προσβολήν;

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις.

ΚΥΡ. Ἀλύοντος δὲ τοῦ πανσόφου Μωσέως καὶ δυσθυμίαν ἔχον-
 15 τος τὴν ἐπὶ τῷδε δεινήν, καὶ ἀναφανδὸν κεκραγότες, ὡς οὐκ ἂν ποτε
 μόνος ἰσχύσῃ διενεγκεῖν τὸν οὕτως εὐκόλως εἰς παραφορὰν καὶ ἀπό-
 στασιν ἰόντα λαόν, συλλήπτορας μὲν καὶ ἐπαρωγούς τῆς ἐπὶ τῷδε
 φροντίδος ἀνδρας ἀνέδειξε Θεός, τὸν ἀριθμὸν ἑβδομήκοντα, οὓς καὶ
 τῆ τοῦ Πνεύματος δόσει διαφανεστέρους ἐτίθει· προεφήτευσαν γὰρ ἐν
 20 τῇ παρεμβολῇ. Πρὸς δέ γε Μωσέα φησί· «Καὶ τῷ λαῷ ἐρεῖς· Ἀγνίσασθε
 εἰς αὐριον καὶ φάγεσθε κρέα, ὅτι ἐκλαύσατε ἐναντίον Κυρίου, λέ-
 γοντες· Τί ἡμᾶς ψωμιεῖ κρέα; ὅτι καλὸν ἡμῖν ἐστὶν ἐν Αἰγύπτῳ· καὶ
 δώσει Κύριος ἡμῖν φαγεῖν κρέα, καὶ φάγεσθε κρέα. Οὐχ ἡμέραν μίαν
 φάγεσθε κρέα, οὐδὲ δύο, οὐδὲ πέντε ἡμέρας, οὐδὲ δέκα ἡμέρας, οὐδὲ
 25 εἴκοσι ἡμέρας, ἕως μηνὸς ἡμερῶν φάγεσθε, ἕως ἂν ἐξέλθῃ ἐκ τῶν μυ-
 κτήρων ὑμῶν, καὶ ἔσται ἡμῖν εἰς χολέραν, ὅτι ἠπειθήσατε Κυρίῳ, ὅς
 ἐστὶν ἐν ὑμῖν, καὶ ἐκλαύσατε ἐναντίον αὐτοῦ, λέγοντες· Ἰνατὶ ἡμῖν ἐξ-
 ελθεῖν ἐξ Αἰγύπτου;». Ἐλύπει γὰρ τοῦτο λίαν τὸν Λυτρωτὴν, τὸ καὶ αὐ-
 τῆς δουλείας ἀλογῆσαι τὸν Ἰσραήλ, καὶ ἠγεῖσθαι παρ' οὐδὲν τοὺς ἐν
 30 Αἰγύπτῳ πόνους, κρεῶν καὶ λαχάνων ἕνεκα τῶν δυσωδεστάτων.

Καὶ ἡμᾶς δὲ αὐτοὺς θερμαὶ καὶ δριμεῖαι πολλάκις ἀναπειθήουσιν

ύλικά πράγματα, και κάθισαν και ἔκλαιγαν μαζί τους και οἱ Ἰσραηλίτες, και εἶπαν· Ποιὸς θὰ μᾶς δώσει νὰ φᾶμε κρέας; Θυμηθήκαμε τὰ ψάρια ποὺ τρώγαμε δωρεὰν στήν Αἴγυπτο και τὰ ἄγγούρια και τὰ πεπόνια και τὰ πράσα και τὰ κρεμμύδια και τὰ σκόρδα. Τώρα τὰ μέσα μας στέγνωσαν. Τίποτε ἄλλο δὲν βλέπομε ἀπὸ τὸ μάννα." Ἀκουσε», λέγει, «τότε ὁ Μωυσῆς ποὺ ἔκλαιγαν οἱ Ἰσραηλίτες στὶς γειτονιές τους, καθένας στήν πόρτα του. Καὶ ὁ Κύριος κυριεύθηκε ἀπὸ μεγάλο θυμὸ, ἀλλὰ και στὸν Μωυσῆ αὐτὸ τὸ κλάμα φάνηκε κακό»⁵⁷. "Ἡ νομίζεις πὼς δὲν εἶναι ἄξιο γιὰ τὴ θεία ὀργὴ και καταδίκη ἢ πτώση ἀνδρῶν ἀγίων σὲ τόση μαλθακότητα και τέτοιους λογισμοὺς ἀνανδρίας, ἀνδρῶν ποὺ ἦταν ἤδη γυμνασμένοι, ὥστε νὰ κυριευθοῦν ἀπὸ τὸν ἀκράτητο πόθο γιὰ τὴν ἐπιστροφή τους σὲ τόσο ἄτοπες ἀκαθαρσίες και νὰ γίνουν τόσο ἀκρατεῖς σὲ παραλυσίες, ὥστε νὰ κλαῖνε σὰν παιδάκια και νὰ μὴν μποροῦν ν' ἀντέξουν τὴν ὀδυνηρὴ προσβολὴ τῆς ἐπιθυμίας;

ΠΑΛΛ. Καλὰ τὸ λές.

ΚΥΡ. Καὶ ἐνῶ στενοχωριόταν ὁ πάνσοφος Μωυσῆς και ἦταν σὲ φοβερὴ δυσθυμία γιὰ τὸ γεγονὸς αὐτὸ και φώναζε δυνατὰ, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ μπορέσει μόνος του νὰ ὑποφέρει τὸν λαὸ ποὺ τόσο εὐκόλα ἔπεφτε στήν παραφορὰ και στήν ἀποστασία, ὁ Θεὸς ἀνέδειξε ἑβδομήντα ἄνδρες συνεργάτες και βοηθοὺς στὸ ἔργο αὐτὸ ποὺ μὲ τὴ δωρεὰ τοῦ Πνεύματος τοὺς ἔκανε ἐπιφανέστερους· γιὰτὶ προφήτευαν μέσα στὸ στρατόπεδο. Εἶπε τότε πρὸς τὸν Μωυσῆ ὁ Θεός· «Και στὸν λαὸ θὰ πείς· Ἀγνισθεῖτε γιὰ τὴν αὐριανὴ ἡμέρα, ἐπειδὴ κλάψατε μπροστὰ στὸν Κύριο, λέγοντας, Ποιὸς θὰ μᾶς δώσει νὰ φᾶμε κρέας; Ἡμασταν καλύτερα στήν Αἴγυπτο. Ὁ Κύριος λοιπὸν θὰ σᾶς δώσει νὰ φᾶτε κρέας και θὰ φᾶτε κρέας ποὺ τόσο πολὺ ἐπιθυμήσατε. Καὶ θὰ φᾶτε ὄχι μία ἡμέρα οὔτε δύο οὔτε πέντε οὔτε δέκα οὔτε εἴκοσι ἡμέρες, ἀλλὰ ὅλες τὶς μέρες ἑνὸς ὀλόκληρου μήνα θὰ τρώτε κρέας, ὥσπου νὰ βγεῖ ἀπὸ τὶς μύτες σας, και ἡ πολυφαγία θὰ γίνεῖ γιὰ σᾶς χολέρα, ἐπειδὴ παρακοῦσατε στὸν Κύριο ποὺ εἶναι μαζί σας και σᾶς βοηθεῖ, κι ἐπειδὴ κλάψατε μπροστὰ του λέγοντας· Γιατί νὰ φύγομε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο;»⁵⁸. Προκαλοῦσε μεγάλη λύπη στὸ Λυτρωτὴ τους, γιὰτὶ οἱ Ἰσραηλίτες ξέχασαν κι αὐτὴν ἀκόμα τὴ δουλεία, και θεωροῦσαν μηδὲν τὰ βάσανά τους στήν Αἴγυπτο, ἐξαιτίας τῶν βρώμικων κρεάτων και λαχανικῶν.

Και ἐμᾶς τοὺς ἴδιους πολλὰς φορὲς φλογερὲς κι ἔντονες ἡδονὲς μᾶς

58. Ἄριθμ. 11, 18-20.

ἡδοναί, τὴν ὑπὸ τῶ διαβόλῳ δουλείαν ἡγεῖσθαι φορητὴν, καὶ φθαρ-
 τῶν ἔνεκα καὶ γεωδυστέρων ἐπιθυμιῶν, τοῖς τῆς ἁμαρτίας ἐγκαταδε-
 σμεύεσθαι ζυγοῖς. Ἄλλ' ἐδίδου καὶ τότε τὸ σαρκοφαγεῖν, οὐκ εἰς μίαν,
 οὐδὲ εἰς δέκα τυχόν, ἀλλ' εἰς ἡμέρας τριάκοντα, δι' οὗ σημαίνεται τῆς
 5 ἐπ' αὐτοὺς ὀργῆς ἢ παρατάσις. Ἐφίησι δὲ καὶ νῦν τοῖς ἀσχέτως ἀπονε-
 νευκόσιν εἰς κοσμικὰς ἡδονάς, τὸ καὶ μετασχεῖν, εἰ ἔλοιτο τῶν σαρ-
 κικῶν, καὶ εἰς χρόνους ἔσθ' ὅτε μακρούς. Οὕτω γὰρ λέγεται παρα-
 δοῦναί τινας εἰς ἀδόκιμον νοῦν ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα. Ἄλλ' ἐκείνοις
 γέγονεν εἰς χολέραν ἢ βροῶσις, καὶ τοῖς ἀγαπῶσι τὰ σαρκικὰ καὶ προ-
 10 τιμῶσι τοῦ μάννα τοῦ νοητοῦ, ὃ ἐστὶ ρῆμα Θεοῦ, τὰ φθαρτὰ καὶ ἐπί-
 γεια, καταλήξει πρὸς θάνατον τὸ ἐγχείρημα· καὶ ἔστιν, οἶμαι, τουτὶ τό,
 «Ὁ σπεύρων εἰς τὴν σάρκα, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν». Ἀρρω-
 στίας δὲ τῆς τοιαύτης τυχόν ἢ λύσις «Πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυ-
 μίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε. Στρατεύεται γὰρ ἡ σὰρξ κατὰ τοῦ πνεύ-
 15 ματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς ταῦτα γὰρ ἀντίκειται ἀλλή-
 λοις». Ὡς εἴπερ ἡβουλήθησαν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ἀποχρῶσαν ἡγεῖσθαι
 τρυφήν τὴν τοῦ μάννα χορηγίαν, ὃ ἐστὶν ἄρτος ἀγγέλων νοητός, καὶ
 τύπος γλυκύτητος τῆς διὰ τοῦ Πνεύματος, οὐκ ἂν ἐτέλεσαν ἐπιθυμίαν
 σαρκὸς, οὐδ' ἂν ἐξ αὐτῆς ἐθέρισαν τὴν φθοράν. Ἐπισημώτατα δὲ τοῦ
 20 λαοῦ τὰ μνήματα· ἐκεῖ γάρ, φησὶν, ἔθαψαν τὸν λαὸν τὸν ἐπιθυμητὴν,
 κατὰ τό, «Ἔσονται εἰς ὄρασιν πάση σαρκί»· καὶ λαὸς ἐπιθυμητῆς ὃ
 ἐκεῖνα παθὼν ἀνόμασται, κατ' ἐκεῖνο οἶμαί πον τὸ περὶ τινῶν εἰρη-
 μένον· «Ἐν ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν»· ἀπὸ γὰρ τῆς ἁμαρτίας ἢ
 κλησὶς καὶ ἀτελεύτητος ἐπεγράφετο τοῖς τεθνεῶσιν οἰκτρῶς ὃ ἐπὶ ταῖς
 25 ἀνανδρίαις ὄνειδισμός, καὶ ἐξ ὧν κατεγινώσκοντο τὸ ἐπίσημον.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ὅτι μάλιστα παραιτητέον τοῖς γε ἀληθῶς φιλομα-
 θεῖν ἡρημένοις, τό γε ἀτληπαθὲς ἐν πόνοις καὶ γογγυσμὸν ἀδρανῆ καὶ
 ἀχάριστον εἰκαιομυθίαν, καὶ τό γε τῶν ἄλλων ἀνοσιώτερόν πως, τῶν

58α. Ρωμ. 1, 28.

60. Γαλ. 5, 16.

59. Γαλ. 6, 8.

61. Ἀριθμ. 11, 4, 9.

πείθουν, νὰ θεωροῦμε ὅτι ἡ δουλεία στὸν διάβολο εἶναι ἕλαφριά, καὶ ἔξαιτίας φθαρτῶν καὶ γήινων ἐπιθυμιῶν νὰ δεσμευόμαστε στὸν ζυγὸ τῆς ἁμαρτίας. Ἄλλὰ τοὺς ἔδωσε τότε τὴ δυνατότητα νὰ φᾶνε κρέας ὄχι γιὰ μιὰ οὔτε γιὰ δέκα ἴσως μέρες, ἀλλὰ γιὰ τριάντα, πράγμα μὲ τὸ ὁποῖο σημαίνεται ἡ παράταση τῆς ὀργῆς τοῦ σ' αὐτοῦς. Ἐπιτρέπει καὶ τώρα σ' αὐτοὺς πού ἀκράτητοι ὀρμοῦν στὶς σαρκικὲς ἡδονές, ἀκόμα καὶ τὸ νὰ μετᾶσχουν ἂν θέλουν στὰ σαρκικὰ καὶ γιὰ μακρὸ κάποτε διάστημα. Μὲ αὐτὸ τὸ νόημα λέγεται, ὅτι παρέδωσε κάποιους ὁ Θεὸς στὴ μωρία τους, ὥστε νὰ κάνουν ἀνάρμοστα πράγματα^{58α}. Ἄλλὰ σ' ἐκείνους πού ἔφαγαν τότε κατέληξε σὲ χολέρα, καὶ γιὰ ὅποιους ἀγαποῦν τὰ σαρκικὰ καὶ προτιμοῦν ἀπὸ τὸ νοητὸ μάννα, πού εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, τὰ φθαρτὰ καὶ γήινα, ἡ ἀγάπη τους θὰ καταλήξει στὸν θάνατο. Κι αὐτὸ νομίζω σημαίνει ὁ λόγος· «Ὅποιος σπέρνει στὸν ἀγρὸ τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπιθυμιῶν τῆς σάρκα, ἀπὸ ἐκεῖ θὰ θερίσει τὴν καταστροφή του»⁵⁹. Ἴσως ὅμως ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ αὐτὴ τὴ νόσο βρίσκεται στὸν λόγο· «Νὰ ἔχετε ὁδηγὸ στὴ διαγωγή σας τὸ Πνεῦμα, καὶ τότε δὲν θ' ἀκολουθεῖτε τὶς ἁμαρτωλὲς ἐπιθυμίες σας. Γιατί οἱ ἁμαρτωλὲς ἐπιθυμίες εἶναι ἀντίθετες στὸ Πνεῦμα, καὶ φυσικὰ τὸ Πνεῦμα στὶς ἁμαρτωλὲς ἐπιθυμίες. Αὐτὰ τὰ δύο ἀντιμάχονται τὸ ἓνα τὸ ἄλλο»⁶⁰. Ἄν δηλαδή εἶχαν θελήσει τότε οἱ Ἰσραηλίτες νὰ θεωρήσουν ἱκανοποιητικὴ τροφή τὴ χορήγηση τοῦ μάννα, πού εἶναι τὸ νοητὸ ψωμὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τύπος τῆς γλυκύτητας πού μεταδίδει τὸ Πνεῦμα, δὲν θὰ ὑπάκουαν στὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκα, οὔτε θὰ θέριζαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν καταστροφή⁶¹. Τοῦ λαοῦ τὰ μνῆματα ὑπῆρξαν πολὺ ἀξιοσημεῖωτα· γιατί λέγει, ἐκεῖ ἔθαψαν τὸ λαὸ μὲ τὶς ἐπιθυμίες του, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο· «Θὰ γίνουν θέαμα σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»⁶². Καὶ λαὸς πού ἔπαθε αὐτὰ ὀνομάστηκε, «λαὸς ἐπιθυμητῆς», σύμφωνα μ' αὐτὸ πού εἰπώθηκε γιὰ κάποιους· «Δόξα τους θὰ εἶναι ἡ ντροπὴ τους»⁶³. Τὸ ὄνομά τους δηλαδή προῆλθε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία τους, καὶ ἔμπαινε σὰν ἐπιγραφή γιὰ ὅσους πέθαναν οἰκτρὰ αἰώνιος ὁ ὄνειδισμὸς γιὰ ἀνανδρία, καὶ τὸ διακριτικὸ σῆμα τους ἀπὸ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα καταδικάζονταν.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀληθές.

ΚΥΡ. Πρέπει λοιπόν, ὅσο περισσότερο γίνεται, αὐτοὶ πού διάλεξαν νὰ γίνουν γνήσιοι μαθητές, νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἀδυναμία στοὺς ἀγῶνες, τὸν ἀνώφελο γογγυσμὸ καὶ τὴν ἀχάριστη πολυλογία καὶ ἀσουλ-

62. Ἦσ. 66, 24.

63. Φιλ. 3, 19.

ἐκ φανλότητος καὶ φιλοσαρκίας ἐφίεσθαι μολυσμῶν. Ἐπαμφοτερίζει γὰρ ὁ τοιοῦτος, καὶ τὴν τῆς διανοίας ἰγνὴν χωλεύουσιν ἔχει. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Οὐαὶ καρδίαις δειλαῖς καὶ χερσὶ παρειμέναις, καὶ ἁμαρτωλῶ ἐπιδαίνονται ἐπὶ δύο τρίβους». Χρῆναι δέ, οἶμαι, τὸ τληπαθὲς καὶ 5 τὸ καρτερόν εἰς ὑπομονὴν παντὸς ἀξιοῦντος λόγου διαμεμνησθαι λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· «Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρόν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι»· τουτέστιν, Εἰ δὴ θούλοιτό τις ἐμὸς εἶναι μαθητῆς, διὰ τῶν ἴσων ἐμοὶ παθημάτων ἡκέτω προθύμως, καὶ οἴονεὶ τὴν αὐτὴν ἴτω τε καὶ ἀγαπάτω 10 τρίβον· συναναπαύσεται γὰρ οὗτος καὶ συνδιαιτησεται. Τοῦτο δὲ ἡμῖν αὐτὸς ἐξήτει παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, λέγων· «Θέλω ἵνα, ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ἐκεῖ καὶ αὐτοὶ μετ' ἐμοῦ ᾧσι». Καὶ ἑτέρως δὲ σύνεσμεν τῷ Χριστῷ, περιπατοῦντες μὲν ἐπὶ γῆς, οὐκέτι δὲ σαρκικῶς, ἀλλὰ πνευματικῶς πολιτευόμενοι, καὶ κατάλυμα καὶ ἀνάπανσιν ποιῆσθαι σπουδάζοντες 15 τὸ δοκοῦν αὐτῷ.

Ἐχεις γεγραμμένον ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς τὸν ἐπὶ τῷδε τύπον· «Καὶ τῇ ἡμέρᾳ», φησὶν, «ἐν ἣ ἑστάθη ἡ σκηνὴ, ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη τὴν σκηνὴν, τὸν οἶκον τοῦ μαρτυρίου. Καὶ τὸ ἑσπέρας ἦν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὡς εἶδος πυρὸς ἕως πρωῆ· οὕτως ἐγένετο διαπαντός ἡ νεφέλη ἐκάλυπτεν αὐτὴν 20 ἡμέρας, καὶ εἶδος πυρὸς τὴν νύκτα. Καὶ ἠνίκα ἀνέβη ἡ νεφέλη ἀπὸ τῆς σκηνῆς, μετὰ ταῦτα ἀπῆραν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ· καὶ ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἂν ἔστη ἡ νεφέλη, ἐκεῖ παρενέβαλον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ· διὰ προστάγματος Κυρίου παρεμβαλοῦσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ διὰ προστάγματος Κυρίου ἀπαροῦσι. Πάσας τὰς ἡμέρας ἐν αἷς σκιάζει ἡ νεφέλη ἐπὶ τῆς σκηνῆς, 25 παρεμβαλοῦσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ. Καὶ ὅταν ἐφέληται ἡ νεφέλη ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἡμέρας πλείους καὶ φυλάξονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὴν φυλακὴν τοῦ Θεοῦ καὶ οὐ μὴ ἐξάρωσι· καὶ ἔσται ὅταν σκεπάσῃ ἡ νεφέλη ἡμέρας ἀριθμῶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, διὰ φωνῆς Κυρίου παρεμβαλοῦσι καὶ διὰ προστάγματος Κυρίου ἀπαροῦσι. Καὶ ἔσται ὅταν γένηται ἡ νεφέλη ἀφ' 30 ἑσπέρας ἕως πρωῆ καὶ ἀναβῇ ἡ νεφέλη τὸ πρωῆ, καὶ ἀπαροῦσιν ἡμέρας

λογιστη φλυαρία, και τὸ πιὸ ἀνόσιο ἀπὸ ὅλα, τὴν ἐπιθυμία τῶν μολυσμῶν ἀπὸ τῆ φαυλότητα και τὴν ἀγάπη τῆς σάρκας. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ρέπει πότε πρὸς τὸ ἓνα και πότε πρὸς τὸ ἄλλο και εἶναι κουτσὸς στὸ μαυλὸ. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Ἀλλοίμονο στὶς δειλὲς καρδιὲς και στὰ παράλυτα χέρια και στὸν ἀμαρτωλὸ πού βαδίζει σὲ δύο δρόμους»⁶⁴. Πρέπει, νομίζω, τὴν ἀντοχή στους πόνους και τὴν καρτερία και ὑπομονὴ νὰ τὶς ὑπολογίζομε πολὺ και νὰ θυμώμαστε τὸν Χριστὸ πού λέγει· «Ὅποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσει, ἄς ἀπαρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του, ἄς σηκώσει τὸ σταυρὸ του, κι ἄς μὲ ἀκολουθεῖ»⁶⁵. Δηλαδή, «Ἄν θέλει κάποιος νὰ εἶναι μαθητῆς μου, ἄς βαδίζει μὲ προθυμία μέσω τῶν ἰδίων παθημάτων μ' ἐμένα, κι ἄς περπατᾷ κι ἄς ἀγαπᾷ τὸν ἴδιο δρόμο. Γιατὶ αὐτὸς θὰ ἀναπαυθεῖ μαζί μὲ μένα και θὰ ζήσει μαζί μου. Κι αὐτὸ ζήτησε γιὰ χάρη μας ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ και Πατέρα, λέγοντας· «Θέλω, ὅπου εἶμαι ἐγώ, ἐκεῖ νὰ εἶναι και αὐτοὶ μαζί μου»⁶⁶. Ἀλλὰ και μὲ ἄλλο τρόπο εἴμαστε μαζί μὲ τὸν Χριστὸ, περπατώντας βέβαια πάνω στὴ γῆ, ζώντας ὅμως ὄχι σαρκικά, ἀλλὰ πνευματικά, και πασχίζοντας νὰ κάνομε κατάλυμα και ἀνάπαυση ἐκεῖνο πού ἀρέσει σ' αὐτόν.

Ἔχεις γραμμένο στους Ἀριθμούς και τὸν τύπο γι' αὐτό. Γιατὶ λέγει· «Και τὴν ἡμέρα πού στήθηκε ἡ σκηνή, σκέπασε ἡ νεφέλη τὴ σκηνή, τὸν οἶκο τοῦ Μαρτυρίου, και τὸ βράδυ ἦταν πάνω στὴ σκηνή σὰν ἓνα εἶδος φωτιᾶς μέχρι τὸ πρωί. Ἔτσι γινόνταν συνέχεια· ἡ νεφέλη σκέπαζε τὴ σκηνή τὴν ἡμέρα, και ἓνα εἶδος φωτιᾶς τὴ νύχτα. Κι ὅταν ὑψωνόταν ἡ νεφέλη, ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὸ ξεκινούσαν οἱ Ἰσραηλίτες, και ὅπου στή συνέχεια σταματοῦσε ἡ νεφέλη, ἐκεῖ στρατοπέδευαν οἱ Ἰσραηλίτες. Οἱ Ἰσραηλίτες ἔπρεπε νὰ στρατοπεδεύουν μὲ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου, και μὲ πρόσταγμα Κυρίου νὰ ξεκινοῦν. Ὅλες τὶς ἡμέρες πού ἡ νεφέλη θὰ βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴ Σκηνή ρίχνοντας τὴ σκιά της σ' αὐτήν, θὰ στρατοπεδεύουν ἐκεῖ οἱ Ἰσραηλίτες. Ὅταν δηλαδή ἡ νεφέλη θὰ παραμένει πάνω στὴ Σκηνή πολλὲς ἡμέρες, οἱ Ἰσραηλίτες δὲν θὰ ἀναχωροῦν, ἀλλὰ θὰ τηροῦν τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ και θὰ παραμένουν στρατοπεδευμένοι ἐκεῖ. Τὸ ἴδιο θὰ γίνεται και ὅταν ἡ νεφέλη σκεπάζει τὴ Σκηνή γιὰ λίγες μέρες. Οἱ Ἰσραηλίτες θὰ στρατοπεδεύουν πάντοτε ἔπειτα ἀπὸ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου πού δίνεται μὲ τὸ σημεῖο τῆς νεφέλης, κι ἔπειτα ἀπὸ ἐντολὴ πάλι τοῦ Κυρίου θὰ ἀναχωροῦν. Ὅταν ἡ νεφέλη σκεπάζει τὴ Σκηνή ἀπὸ τὸ βράδυ ὡς τὸ πρωί και τὸ πρωί ἀνυψωθεῖ, οἱ Ἰσραηλίτες θὰ

ἢ νυκτός. Μηνὸς ἡμέρας πλεοναζούσης τῆς νεφέλης σκιαζούσης ἐπ' αὐτῆς, παρεμβαλοῦσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ, καὶ οὐ μὴ ἀπαροῦσιν, ὅτι διὰ προστάγματος Κυρίου ἀπαροῦσι. Τὴν φυλακὴν Κυρίου ἐφυλάξαντο διὰ προστάγματος Κυρίου ἐν χειρὶ Μωσῆ». Ἐγηγερμένης κατὰ τὴν 5 ἔρημον τῆς ἁγίας σκηνῆς, πεπληρωκένοι φησὶ τὴν νεφέλην αὐτὴν· εἶτα συναπαίρειν καὶ συγκαταλύειν αὐτῇ προστέταχε τοὺς ἐξ Ἰσραήλ, ἄνω τε καὶ κάτω μετὰ πολλῆς ἀκριθείας τὴν τῶν ἀπάρσεων ἐπιτήρησιν ποιεῖσθαι παρεγγυῶν, καὶ ἐπισφαλῆ τὴν παράδασιν τοῖς ἐθέλουσι ραθυμεῖν ἀπὸ γε τούτου δεικνύς.

10 Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ἱστορικῶς θεωροῦμεν δὲ ἤδη πνευματικῶς. Ἐμα τε γὰρ ἐγήγερται καὶ ἀνέτειλεν ἐπὶ τῆς γῆς ἡ ἀληθεστάτη σκηνή, τουτέστιν ἡ Ἐκκλησία, πεπλήρωται τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ· τὸ γὰρ καλύπτεσθαι τῇ νεφέλῃ τὴν ἀρχαίαν σκηνήν, οὐχ ἕτερον, οἴμαι πον, παρὰ τοῦτο δηλοῖ. Πεπλήρωκε τοίνυν τῆς ἑαυτοῦ δόξης τὴν Ἐκκλη- 15 σίαν ὁ Χριστός, καὶ τοῖς μὲν ἐν ἀμαθία καὶ πλάνῃ, καθάπερ ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ διατρίβουσι, πυρὸς ἀναλάμπει δίκην, τὸν νοητὸν δηλονότι φωτισμὸν ἐνιείς, τοῖς γε μὴν ἤδη πεφωτισμένοις, καὶ ἡμέραν ἔχουσιν ἐν καρδίᾳ τὴν νοητὴν, τὴν παρ' ἑαυτοῦ σκιάν τε καὶ σκέπην δωρούμενος, καὶ δρόσοις αὐτοὺς καταπιαίνων πνευματικαῖς, τουτέστι, ταῖς 20 ἄνωθέν τε καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος παρακλήσεσι. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ ὡς ἐν εἶδει μὲν πυρὸς ὄρασθαι τὴν νύκτα, ἐν δὲ εἶδει νεφέλης, τὴν ἡμέραν. Ἔδει γάρ, ἔδει τοῖς μὲν ἔτι νηπίοις φωτισμοῦ καὶ ἐλλάμπσεως, τῆς ἀποφερούσης εἰς θεογνωσίαν, τοῖς δὲ τούτων ἀνωτέρω καὶ λελαμπρουσμένοις διὰ τῆς πίστεως, σκέπης καὶ ἐπικουρίας, ὡς ἂν δύναιντο γενναίως 25 διενεγκεῖν τοῦ παρόντος θίου τὸν καύσωνα καὶ τῆς ἡμέρας τὸ βάρος «Πάντες γὰρ οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ, διωχθήσονται». Ἀπαιρούσης δὲ τῆς νεφέλης, συναπαίρει καὶ ἡ σκηνή, καὶ καταλυούσης συγκαθίσταται, καὶ σὺν αὐτῇ τοῦτο ἔδρων οἱ ἐξ Ἰσραήλ· ἔπεται γὰρ ἡ Ἐκκλησία πανταχῇ τῷ Χριστῷ, καὶ ἡ τῶν πιστευόντων ἁγία πληθὺς 30 τοῦ καλοῦντος εἰς σωτηρίαν οὐκ ἀπονοσφίζεται.

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν νοοῖτο τυχὸν ἢ τε ἄπαρσις ἡμῶν καὶ ἡ κατάλυσις, προδιβάξοντός τε καὶ ἡγουμένου Χριστοῦ;

ἀναχωροῦν τὴν ἡμέρα ἢ τὴ νύχτα. "Ὅταν ἡ νεφέλη θὰ σκιάζει τὴ Σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου περισσότερο κι ἀπὸ ἓνα μῆνα, οἱ Ἰσραηλίτες θὰ μένουν ἐκεῖ στρατοπεδευμένοι καὶ δὲν θὰ διάζονται νὰ ἀναχωρήσουν, ἀλλὰ θὰ ἀναχωροῦν μὲ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου. Οἱ Ἰσραηλίτες τήρησαν αὐτὴ τὴν ἐντολὴ πού ἔδωσε ὁ Θεὸς μέσω τοῦ Μωυσῆ»⁶⁷. "Ὅταν στήθηκε ἡ ἅγια Σκηνὴ στὴν ἔρημο, τὴν κάλυψε, λέγει, ἡ νεφέλη." Ἐπειτα πρόσταξε τοὺς Ἰσραηλίτες νὰ ἀναχωροῦν μαζί της καὶ μαζί της νὰ σταματοῦν, διατάσσοντας ἐπανειλημμένα νὰ τηροῦν μὲ ἀκριβεία τὸν χρόνο τῶν ἀναχωρήσεων, καὶ δείχνοντας μ' αὐτὸ σὲ ὅσους ἠθέλαν νὰ δείχνουν ὀκνηρία, ὅτι ἡ παράβαση τῆς ἐντολῆς ἦταν ἐπικίνδυνη.

Αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ ἄποψη. " Ἄς ἐξετάσουμε τώρα τὸ πρᾶγμα ἀπὸ ἄποψη πνευματικῆ. Μόλις ὑψώθηκε καὶ σὰν ἥλιος ἀνέτειλε στὴ γῆ ἡ ἀληθέστατη Σκηνὴ, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία, ἀμέσως γέμισε ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ. Γιατί, τὸ νὰ καλύπτεται ἀπὸ τὴ νεφέλη ἡ ἀρχαία Σκηνὴ δὲν μοῦ φαίνεται νὰ σημαίνει τίποτε ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό. Γέμισε δηλαδή ὁ Χριστὸς μὲ τὴ δόξα του τὴν Ἐκκλησία καὶ σὲ ἐκείνους πού ζοῦσαν μέσα στὴν ἀμάθεια καὶ τὴν πλάνη, σὰν μέσα στὴ νύχτα καὶ στὸ σκοτάδι, ἀναλάμπει ὅμοια μὲ φωτιά, παρέχοντας δηλαδή τὸν νοητὸ φωτισμὸ σ' αὐτοὺς πού εἶναι ἤδη φωτισμένοι κι ἔχουν στὴν καρδιά τους τὴ νοητὴ ἡμέρα, δωρίζοντάς τους τὴ σκιά του καὶ τὴ σκέπη του, καὶ πλουτίζοντάς τους μὲ δροσιᾶς πνευματικῆς, δηλαδή μὲ τὴν οὐράνια καὶ πνευματικὴ παρηγορία. Γιατί αὐτὸ σημαίνει τὸ ὅτι τὴ νύχτα φαινόταν μὲ τὴ μορφή φωτιᾶς, καὶ τὴν ἡμέρα μὲ τὴ μορφή νεφέλης. Γιατί ἐκεῖνοι πού ἦταν ἀκόμα νήπια εἶχαν μεγάλη ἀνάγκη ἀπὸ φωτισμὸ καὶ ἔλλαμψη πού ὁδηγεῖ στὴ θεογνωσία, ἐνῶ ὅσοι ἦταν ἀνώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ὀλόλαμπροι ἀπὸ τὴν πίστη τους, εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ τὴ σκέπη καὶ τὴ βοήθεια, ὥστε νὰ μπορέσουν γενναῖα νὰ περάσουν τὸν καῦσωνα αὐτῆς τῆς ζωῆς καὶ τὸ βάρος τῆς ἡμέρας. Γιατί λέγει· «Ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ ζήσουν μ' εὐλάβεια σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ, θὰ καταδιωχθοῦν»⁶⁸. "Ὅταν ἀνυψωνόταν ἡ νεφέλη, ἀναχωροῦσε μαζί της καὶ ἡ Σκηνὴ, κι ὅταν σταματοῦσε κάπου, σταματοῦσε καὶ ἡ Σκηνὴ, καὶ μαζί μ' αὐτὴ ἔκαναν τὸ ἴδιο καὶ οἱ Ἰσραηλίτες. Γιατί ἡ Ἐκκλησία ἀκολουθεῖ παντοῦ τὸν Χριστό, καὶ τὸ ἅγιο πλῆθος τῶν πιστῶν δὲν ἀποχωρίζεται ἀπὸ αὐτὸν πού τὸ καλεῖ στὴ σωτηρία.

ΠΑΛΛ. Καὶ πῶς μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἡ ἀναχώρηση καὶ ἡ στάθμευσή μας, μὲ τὸν Χριστό νὰ προηγεῖται καὶ νὰ μᾶς ὁδηγεῖ;

ΚΥΡ. Ἐκ διαφορῆσει μὲν πως ἔν γε δὴ τούτοις ἡμῖν ὁ λόγος, τύπον ὡσπερ τινὰ καταδεικνύοντος ἡμῖν τοῦ θέλειν εἶναι μετὰ Θεοῦ τοῦ τε συναπαίρειν καὶ συγκαθίστασθαι τῇ νεφέλῃ· πλήν εἰς ἐννοίας ὡς ἐνι λεπτάς τὸν νοῦν ἐνιέντες, πάλιν ἐκεῖνο ἐροῦμεν, ὅτι πρώτη μὲν ἄπαρσις 5 ἢ ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν, καὶ ἐξ ἀγνοίας εἰς γνῶσιν, καὶ ἐκ τοῦ μὴ εἰδέναι τίς ὁ φύσει τε καὶ ἀληθῶς Θεός, ἐπὶ τὸ εἰδέναι σαφῶς τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην καὶ Ποιητήν. Ἐκ ἀπαρσις δὲ ὡσπερ μετ' ἐκείνην δευτέρα καὶ ἐπωφελής, ἢ ἐκ φαυλότητός τε καὶ ἀσελγείας, ἐπὶ τὸ θέλειν ἤδη πως τὰ ἀμείνω δρᾶν τε καὶ φρονεῖν. Τρίτη δὲ ταύτης προφερεστέρα καὶ ἐν 10 εὐκλείᾳ μείζονι, ἢ ἐκ τοῦ ἐνδεοῦς ἐπὶ τὸ ἀρτίως ἔχον, πρακτικῶς τε ἅμα καὶ δογματικῶς. Ἡ οὐχὶ κατὰ βραχὺ πρὸς αὐξήσιν ἔμεν τὴν ἐν Χριστῷ νοουμένην, προκόπτοντες μὲν εἰς ἄνδρα τέλειον, ἀναθρώσκοντες δὲ καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος αὐτοῦ; Τοῦτο τάχα πού ἐστι τὸ διὰ φωνῆς τοῦ θεσπεσίου Παύλου ὑμνούμενον ἡμῖν «Τῶν μὲν 15 ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως». Ἐκ ἀπαιρόντες δὲ νοητῶς ἐξ ἀγνοίας εἰς ἐπίγνωσιν, ἐξ ἀμαθίας εἰς σύνεσιν, ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν, καὶ αἰεὶ προκόπτοντες ἐν ἀρεταῖς, ἅρ' οὐχὶ τόπον ἐκ τόπου μεθορμιζόμεθα, καὶ ἐκ διαθέσεως, ἤγουν ἔξεως, τῆς τοιαῦδε τυχόν, εἰς τὴν 20 τοιάνδε αὖ μεθιστάμενοι προσεοίκαμεν ἤδη πως τοῖς εἰωθόσιν ὁδοιπορεῖν;

ΠΑΛΛ. Συνίημι ὁ φής.

ΚΥΡ. Ἐκ ἀλλ' οὔτε τὴν ἐκ φαυλότητος ἄπαρσιν, οὔτε μὴν τὸ ἐφικνεῖσθαι τυχόν καὶ ἐγκαταυλίσθαι τρόπον τινὰ τοῖς ἀμείνοσι, κατορ- 25 θῶσαί τις ἂν δυνηθῆ, μὴ οὐχὶ συνόντος τε καὶ ἡγουμένου Χριστοῦ. Τοιγάρτοι καὶ τοῖς ἁγίοις ἔφασκε μαθηταῖς «Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν». Οὐκοῦν τὸ συνεῖναί τε τῷ Θεῷ καὶ σὺν αὐτῷ πάντα δρᾶν, ὑποφῆνειεν ἂν αἰνιγματωδῶς τότε συναπαίρειν ἀπαιρούση τῇ νεφέλῃ, καὶ ἠρεμούση συνηρεμεῖν. Πλήν, διὰ προστάγματος Κυρίου, 30 φησὶν, ἀπαροῦσι καὶ τοῦτο, οἶμαι, δηλοῖ τὸ καὶ λόγου δεῖσθαι τοῦ παροτρύνοντος εἰς ἀλήθην, καὶ εἰς τὴν τοῖς ἁγίοις πρόπευσαν εὐκοσμίαν τοὺς ἔπεσθαι δεῖν οἰομένους ἐν Χριστῷ· «Πάντα» γάρ, φησὶν, «εὐσχη-

ΚΥΡ. Ὁ λόγος μας θὰ δείξει κάποια ἀδιαφορία γι' αὐτὰ, δείχνοντάς μας ἓνα τύπο, ποῦ νὰ θέλομε νὰ εἴμαστε μαζί με τὸν Θεό, καὶ νὰ ἀναχωροῦμε μαζί με τὴ νεφέλη καὶ νὰ σταματοῦμε μαζί της. Ἄλλ' ὅμως εἰσδύοντας με τὸν νοῦ μας σὲ ἔννοιες ὅσο γίνεται πιὸ λεπτές, θὰ ποῦμε πάλι ἐκεῖνο· ὅτι πρώτη ἀναχώρηση εἶναι ἀπὸ τὴν ἀπιστία στὴν πίστη, ἀπὸ τὴν ἄγνοια στὴ γνώση, καὶ ἀπὸ τὸ νὰ μὴν γνωρίζομε τί εἶναι ὡς πρὸς τὴ φύση του καὶ ἀληθινὰ ὁ Θεός, στὴ σαφὴ γνώση τοῦ Δεσπότη καὶ ποιητῆ τῶν ὄλων. Δεύτερη ἀναχώρηση καὶ ὠφέλιμη ἔπειτα ἀπὸ τὴν πρώτη εἶναι ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴ φαυλότητα καὶ τὴν ἀσέλγεια, στὸ νὰ θέλομα πιά νὰ πράττομε καὶ νὰ φρονοῦμε τὰ ἀγαθὰ. Τρίτη, ἀπὸ αὐτὴν πιὸ σημαντικὴ καὶ πιὸ λαμπρὴ, εἶναι ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν ἔλλειψη στὴν ἀριότητα, τόσο στὴν πράξη ὅσο καὶ στὴ θεωρία. Ἡ μήπως δὲν προχωροῦμε λίγο λίγο στὴ σύμφωνα με τὸν Χριστὸ νοοῦμενη προκοπή, προοδεύοντας σὲ ἄνδρα τέλειο καὶ φτάνοντας στὴν τελειότητα ποῦ μέτρο της εἶναι ὁ Χριστός⁶⁹; Αὐτὸ εἶναι ἴσως ἐκεῖνο ποῦ τονίζει σὲ μᾶς ὁ λόγος τοῦ θεσπέσιου Παύλου· «Ἐχθρώντας τὰ περασμένα, προχωρῶ σ' αὐτὰ ποῦ βρίσκονται μπροστά μου, ἐπιδιώκοντας νὰ φθάσω στὸν σκοπὸ μου, στὸ βραβεῖο τῆς οὐράνιας κλήσεως τοῦ Θεοῦ»⁷⁰. Ἀναχωρώντας νοητὰ ἀπὸ τὴν ἄγνοια στὴν ἐπίγνωση, ἀπὸ τὴν ἀμάθεια στὴ γνώση, ἀπὸ τὴν ἀπιστία στὴν πίστη, καὶ προοδεύοντας πάντοτε στὴν ἀρετὴ, δὲν μεταβαίνομε ἄραγε ἀπὸ τόπο σὲ τόπο καὶ ἀπὸ διάθεση, δηλαδή ἀπὸ κάποια ἔξη ἑνὸς εἶδους δὲν μετατοπιζόμαστε πάλι σὲ κάποια ἄλλη, καὶ δὲν μοι-άζομε ἔτσι κάπως με ἐκείνους ποῦ συνηθίζουν νὰ ὁδοιποροῦν;

ΠΑΛΛ. Καταλαβαίνω αὐτὸ ποῦ θέλεις νὰ πεῖς.

ΚΥΡ. Ἄλλ' οὔτε τὴν ἀναχώρηση ἀπὸ τὴ φαυλότητα, οὔτε τὴν ἀφίξη καὶ ἐγκατάσταση κατὰ κάποιο τρόπο στὰ ἀγαθὰ θὰ μπορέσει κανεὶς νὰ κατορθώσει, ἂν δὲν εἶναι μαζί του καὶ δὲν τὸν ὀδηγεῖ ὁ Χριστός. Γι' αὐτὸ ἔλεγε στοὺς ἀγίους μαθητὲς του· «Χωρὶς ἐμένα δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»⁷¹. Ἐπομένως τὸ νὰ εἶναι κανεὶς μαζί με τὸν Θεό καὶ νὰ κάνει μαζί του ὅ,τι κάνει, θὰ μποροῦσε νὰ τὸ ὑπαινίσσεται ἡ ἀναχώρηση τότε μαζί με τὴν ἀναχωροῦσα νεφέλη, καὶ ἡ στάθμευση μαζί της ὅταν αὐτὴ σταματοῦσε. Ἄλλ' ὅμως λέγει ὅτι με πρόσταγμα Κυρίου θὰ ἀναχωροῦν⁷². Καὶ αὐτὸ, νομίζω, σημαίνει ὅτι χρειάζονται καὶ τὸν λόγο ποῦ παροτρύνει σὲ ἀνδρεία, καὶ τὴν εὐκοσμία ποῦ ἀρμόζει στοὺς ἀγίους, ὅσοι νομίζουν ὅτι πρέπει ν' ἀκολουθοῦν τὸν Χριστό· Γιατὶ λέγει· «Ὅλα νὰ γίνο-

71. Ἰω. 15, 5.

μόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω». Τύπος δὲ ἄρα καὶ τοῦδε δὴ πάλιν, τὸ ἐφεξῆς γεγραμμένον. Ἔφη γὰρ ὧδε Θεὸς πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα: «Ποίησον σεαυτῶ δύο σάλπιγγας ἐλατάς, ἀργυρᾶς ποιήσεις αὐτάς, καὶ ἔσονται σοι ἀνακαλεῖν τὴν συναγωγὴν καὶ ἐξαίρειν τὰς παρεμβολάς. Καὶ σαλπιεῖς ἐν αὐταῖς, καὶ συναχθήσεται πᾶσα ἡ συναγωγὴ ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Ἐὰν δὲ ἐν μιᾷ σαλπίσωσι, ἐλεύσονται πρὸς σὲ πάντες οἱ ἄρχοντες ἀρχηγοὶ Ἰσραήλ. Καὶ σαλπιεῖτε σημασίαν, καὶ ἐξαροῦσιν αἱ παρεμβολαὶ αἱ παρεμβάλλουσαι ἀνατολάς καὶ σαλπιεῖτε σημασίαν δευτέραν, καὶ ἐξαροῦσιν αἱ παρεμβολαὶ αἱ παρεμβάλλουσαι λίβα. Καὶ σαλπιεῖτε σημασίαν τρίτην, καὶ ἐξαροῦσιν αἱ παρεμβολαὶ αἱ παρεμβάλλουσαι παρὰ θάλασσαν. Καὶ σαλπιεῖτε σημασίαν τετάρτην, καὶ ἐξαροῦσιν αἱ παρεμβολαὶ αἱ παρεμβάλλουσαι πρὸς βορρᾶν· σημασία σαλπιουῖσιν ἐν τῇ ἐξάρσει αὐτῶν, καὶ ὅταν συναγάγητε τὴν συναγωγὴν, σαλπιεῖτε, καὶ οὐ σημασία. Καὶ οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν οἱ ἱερεῖς σαλπιουῖσι ταῖς σάλπιγξι· καὶ ἔσται ὑμῖν νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν».

ΠΑΛΛ. Τί δὴ οὖν ἄρα φαμέν τὴν τῶν σαλπίγγων εἶναι δυάδα, καὶ τὰς τῶν σημασιῶν διαφοράς, ἐλατάς δὲ ἀνθ' ὅτου, καὶ ἐξ ἀργύρου δεῖν ποιεῖσθαι προστέταξε;

ΚΥΡ. Δύο μὲν οὖν αἱ σάλπιγγες· διπλοῦν γὰρ ἐν ἐκκλησίαις τὸ τῆς παρακλήσεως κήρυγμα· ἐν μὲν γὰρ εἰς ὀρθότητα τὴν δογματικὴν ἀποφέρει τοὺς πεπιστευκότας, καὶ τὸν τῶν διεστραμμένων κατακιβδηλεύει λόγον· ὁποῖός τις ἦν ὁ τῶν κωλυόντων γαμῆν, καὶ ἀσυμφύλως δεδιδαχότων ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν τοῖς πιστοῖς. Καταλογισαίμην δ' ἂν ἐν τούτοις καὶ τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητάς, οἱ τὸ τῶ θείῳ νόμῳ τετιμημένον καὶ δοκοῦν μεθέντες ὡς ἔωλον, καὶ ὀλίγου παντελῶς ἀξιοῦντες λόγου, ταῖς παρὰ σφῶν διδασκαλίαις καὶ ἀνθρωπίνοις ἐντάλμασι προσανακεκλίσθαι δεῖν τοὺς παιδευομένους ἐκέλευον. Καὶ ἕτεροι δὲ τινες περιτέμνεσθαι τοὺς ἐν πίστει δεδικαιωμένους ἀσυνετοῦντες ἐδίδασκον, ἵνα ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ σαρκὶ καυχῆσονται κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἄλλ' ἐλέγετο περὶ αὐτῶν «Ἐξω τοὺς κύννας, ἔξω τοὺς κακοὺς ἐργάτας». Ἔτερον δὲ πρὸς ἠθικὴν ἐπανόρθω-

νται μ' εὐπρέπεια καὶ τάξη»⁷³. Τύπος ἄρα καὶ αὐτοῦ πάλι εἶναι ὅ,τι ἔχει γραφεῖ στή συνέχεια. Γιατὶ εἶπε τὰ ἔξῃς ὁ Θεὸς στὸν ἑρμηνευτὴ τῶν θείων Μωυσῆ· «Νὰ κατασκευάσεις δύο σάλπιγγες σφυρήλατες, κάνοντας αὐτὲς ἀπὸ ἄργυρο, καὶ θὰ τίς χρησιμοποιεῖς γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τὴν ἐκκίνηση τῶν τμημάτων τοῦ στρατοῦ. Ὅταν σαλπίζεις καὶ μὲ τίς δύο, θὰ συγκεντρώνεται ὅλο τὸ πλῆθος μπροστὰ στὰ Σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου, ὅταν μὲ τὴ μία, θὰ ἔρχονται καὶ θὰ παρουσιάζονται μπροστὰ σου ὅλοι οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἄν σαλπίζετε ἓνα ὀρισμένο σάλπισμα, τότε θὰ ξεκινοῦν γιὰ πορεία τὰ τμήματα ποὺ εἶναι στρατοπεδευμένα ἀνατολικά. Μὲ ἓνα δεύτερο, διαφορετικὸ σάλπισμα, θ' ἀναχωροῦν καὶ τὰ στρατεύματα ποὺ εἶναι στρατοπεδευμένα νότια. Μὲ ἓνα τρίτο εἶδος σαλπίσματος θ' ἀναχωροῦν τὰ τμήματα ποὺ εἶναι σταθμευμένα δυτικά. Μὲ τὸ τέταρτο διαφορετικὸ σάλπισμα θὰ ἀναχωροῦν τὰ τμήματα ποὺ εἶναι βόρεια. Εἰδικὸ σάλπισμα θὰ σαλπίζουν γιὰ τὴν ἀναχώρηση καθε τμήματος χωριστὰ. Ὅταν ὅμως πρόκειται γιὰ γενικὴ συγκέντρωση, θὰ σαλπίζουν ἀπλῶς χωρὶς κανένα εἰδικὸ σάλπισμα. Μὲ τίς σάλπιγγες θὰ σαλπίζουν μόνο οἱ υἱοὶ τοῦ Ἄαζών. Αὐτὸς θὰ εἶναι γενικὸς νόμος στὸν αἰῶνα σ' ὅλες τίς γενεές σας»⁷⁴.

ΠΑΛΛ. Τί θὰ ποῦμε λοιπὸν ὅτι σημαίνουν οἱ δύο σάλπιγγες καὶ τὰ διαφορετικὰ σαλπίσματα, καὶ γιατί πρόσταξε ὅτι πρέπει νὰ εἶναι σφυρήλατες καὶ ἀπὸ ἄργυρο;

ΚΥΡ. Οἱ σάλπιγγες λοιπὸν εἶναι δύο, ἐπειδὴ εἶναι διπλὸ στὶς ἐκκλησίες τὸ κήρυγμα τῆς προτροπῆς· τὸ ἓνα ὀδηγεῖ στὴ δογματικὴ ὀρθότητα τοὺς πιστοὺς, καὶ δείχνει πόσο κίβδηλος εἶναι ὁ λόγος τῶν διεστραμμένων αἰρετικῶν. Ὅπως ἦταν ὁ λόγος ἐκείνων ποὺ ἐμπόδιζαν τὸν γάμο, καὶ ἐκείνων ποὺ δίδασκαν πολὺ ἀνόητα τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τροφές, ποὺ ὁ Θεὸς δημιούργησε γιὰ τοὺς πιστοὺς⁷⁵. Θὰ κατέκρινα καὶ τοὺς καθηγητὲς τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι, περιφρονώντας σὰν παλαιὸ αὐτὸ ποὺ ὁ θεῖος νόμος τιμᾷ καὶ ἐπιβάλλει καὶ θεωρώντας τὸ μικρῆς ἀξίας, πρόσταξαν ὅτι ἔπρεπε οἱ παιδευόμενοι νὰ ὑπακούουν στὶς δικῆς τους διδασκαλίας καὶ σὲ ἀνθρώπινα προστάγματα. Καὶ μερικοὶ ἄλλοι δίδασκαν ἀνοηταίνοντας νὰ περιτέμνονται ὅσοι εἶχαν δικαιωθεῖ μὲ τὴν πίστη, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ καυχηθοῦν μὲ τὴν ξένη σάρκα, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ. Γι' αὐτοὺς ὅμως ἔλεγαν· «Ἐξω τὰ σκυλιά, ἔξω οἱ κακοὶ ἐργάτες»⁷⁶. Τὸ ἄλλο κήρυγμα μᾶς ξεναγεῖ στὴν ἠθικὴ ἐπανόρθωση καὶ

74. Ἄριθμ. 10, 1.

75. Α' Τιμ. 4, 3.

76. Ἀποκ. 12, 15. Φιλ. 3, 2.

σιν ξεναγεῖ, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας καταλευκαίνει τὴν ὁδόν. Ἄρ-
 γυραῖ δὲ αἱ σάλπιγγες τὴν ἐπ' ἀμφοῖν τοῖν λόγοιιν λαμπρότητα, καὶ τὸ
 ἄγαν εὐλικρινές ὡς ἐν ἰδίᾳ φύσει τῆς ὕλης ὑμῖν ὑποφαινοῦσης ἀστεί-
 5 ως. Ἐν δέ γε ταῖς σάλπιγξιν, ἀνακαλείσθω, φησὶν, ἐπὶ τὴν σκηνὴν ὁ
 λαός. Κηρύγμασι γὰρ τοὺς ἐν σκηναῖς ὥσπερ ἰδίαις συναγείρομεν εἰς
 ἐκκλησίας· συνδεδραμηκότας δέ, καὶ ἀπαίρειν ἀναπείθομεν ἐκ τῶν
 αἰσχιόνων ἐπὶ τὰ πρόποντα τοῖς ἡγιασμένοις, καὶ οἴονεῖ μεθορμίζεσθαι
 πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐκ φαυλότητος εὖ μάλα μεταπαιδεύομεν. Ἡ οὐχὶ
 λόγος εἰς ὀρθότητα τὴν δογματικὴν καὶ εἰς ἡθῶν ἐπανόρθωσιν ἀποφέ-
 10 ρει τὸν ἐπιεικῆ καὶ ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ γνήσιον ἐραστήν;

ΠΑΛΛ. Οὕτω φημί.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν δύο μὲν αἱ σάλπιγγες, αἱ συλλέγουσαι τὸν λαὸν ἐπὶ
 τὴν σκηνὴν. «Ἐὰν δὲ μιᾷ σαλπύσωσι», φησί, «προσελεύσονται πρὸς σὲ
 πάντες οἱ ἄρχοντες ἀρχηγοὶ υἰῶν Ἰσραὴλ». Δεῖν μὲν γὰρ ὑπολαμβάνω
 15 παρακλήσεώς τε καὶ προτροπῆς, καὶ τοῖς τὴν ἕξιν τελειότεροις, πλὴν
 οὐ τοσαύτης ὄσηπερ ἂν δέοιτο καὶ ἡ τῶν ἑτέρων πληθύς· διὰ τοῦτο
 τοὺς μὲν ἄλλους ἅπαντας δύο μὸλις ἀνακαλοῦσι σάλπιγγες, μία δὲ
 τοὺς ἐξελεγμένους ἀρκεῖ γὰρ ὀλίγον τῷ σοφῷ, καὶ ἀφορμὴν εἰ λάβοι,
 προσθήσει τὸ λείπον, κατὰ τό· «Δίδου σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος
 20 ἔσται· γνώριζε δικαίῳ, καὶ προσθήσει τοῦ δέχεσθαι». Εἶτα προστέταχθε
 τέσσαρας ποιεῖσθαι σημασιῶν διαφοράς, ὥστε δι' αὐτῶν ἀναξενγνύ-
 ναι τε καὶ ἀπαίρειν τοὺς τε πρὸς ἡῶ καὶ λίβα, βορρᾶ καὶ νότον· οἴμαι
 οὖν τὰς τέσσαρας ἡμῖν τῶν Εὐαγγελίων συγγραφᾶς διὰ τοῦτου σημαί-
 νεσθαι, δι' ὧν ὁ σύμπας παιδαγωγεῖται κόσμος πρὸς δογματικὴν τε
 25 ἅμα καὶ ἠθικὴν ἐπιστήμην. Εἰ δὲ δὴ τι χρὴ καὶ ἕτερον ἐπινοοῦντας
 λέγειν, κατοκνήσομεν οὐδαμῶς, ὕπνου καὶ ἰδρωῶτος κρείττονα τὴν τοῦ
 χρησίμου ποιούμενοι θήραν.

Λόγου τοιγαροῦν τοῦ παρ' ἡμῖν τέσσαρας εὐρήσομεν τὰς διαφο-
 ράς, δι' ὧν ἡ σύμπασα γῆ τὸν ἄριστόν τε καὶ εὐδόκιμον ἀληθῶς κατορ-
 30 θώσει δῖον· μίαν μὲν οὖν ἔστι καὶ πρώτη, δι' ἧς πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθεί-
 ας καὶ εἰς ἀνάληψιν θείου φωτός καλεῖν εἰθίσμεθα τοὺς τῆ κτίσει παρὰ
 τὸν Κτίστιν λελατρενκότας καὶ λέγοντας ἀμαθῶς τῷ ξύλῳ, «Πατήρ

καταλευκαίνει τὸν δρόμο τῆς πολιτείας σύμφωνα μὲ τὸν Χριστό. Οἱ σάλπιγγες εἶναι ἀσημένιες· δηλώνουν καὶ γιὰ τὰ δύο κηρύγματα τὴν λαμπρότητα καὶ τὴ μεγάλη εἰλικρίνεια, ὅπως λαμπρὰ ὑποδηλώνεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση τοῦ μετάλλου. Μὲ τὶς σάλπιγγες, λέγει, νὰ καλεῖται ὁ λαὸς στὴ Σκηνή. Ἐπειδὴ μὲ τὰ κηρύγματα συγκεντρώνονται στὶς ἐκκλησίες αὐτοὶ ποὺ μένουν σὲ χωριστὲς σκηνές. Κι ὅταν συναθροισθοῦν, τοὺς πείθουμε ν' ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὰ αἰσχροῦ, σ' αὐτὰ ποὺ ἀρμόζουν τοὺς ἁγίους, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς διδάσκομε μὲ πρόποντα τρόπο νὰ μεταφέρονται ἀπὸ τὴ φαυλότητα στὸ ἀγαθό. Ἡ μήπως δὲν εἶναι τὸ κήρυγμα ποὺ ὁδηγεῖ τὸν καλοπροαίρετο καὶ γνήσιο ἔραστη τῆς σύμφωνης μὲ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ ζωῆς στὴ δογματικὴ ὀρθότητα καὶ τὴν ἐπανόρθωση τῶν ἡθῶν;

ΠΑΛΛ. Ἔτσι νομίζω.

ΚΥΡ. Εἶναι λοιπὸν δύο οἱ σάλπιγγες ποὺ συγκεντρώνουν τὸν λαὸ στὴ Σκηνή. «Ἄν σαλπίσουν», λέγει, «μὲ τὴ μία, θὰ προσέλθουν σ' ἐσένα ὅλοι οἱ πρῶτοι ἀρχηγοὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν»⁷⁷. Χρειάζεται, ὑποθέτω, παρακίνηση καὶ προτροπὴ καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι τελειότεροι, ὄχι βέβαια τὸση ὅση χρειάζεται τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων. Γι' αὐτὸ ὅλους τοὺς ἄλλους τοὺς καλοῦν δύο σάλπιγγες, ἐνῶ τοὺς ἐκλεκτοὺς μία. Εἶναι ἀρκετὸ τὸ λίγο γιὰ τὸν σοφὸ, κι ἂν λάβει ἀφορμὴ, θὰ προσθέσει ὅ,τι τοῦ λείπει, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο· «Δῶσε ἀφορμὴ στὸν σοφὸ, καὶ θὰ γίνῃ σοφότερος. Γνώριζε στὸν δίκαιο τὶς ἀτέλειές του, καὶ θὰ προσθέσει τὶς συμβουλές στὶς γνώσεις του»⁷⁸. Ὑστερα πρόσταξε νὰ γίνουν τέσσερα διαφορετικὰ σαλπίσματα, ὥστε μὲ αὐτὰ νὰ φορτώνουν τὰ πράγματά τους καὶ νὰ ἀναχωροῦν ὅσοι εἶναι στ' ἀνατολικά, καὶ ὅσοι στὰ δυτικά, καὶ ὅσοι στὰ βόρεια, καὶ ὅσοι στὰ νότια. Νομίζω ὅτι μ' αὐτὰ δηλώνονται τὰ τέσσερα εὐαγγέλια, τὰ ὁποῖα παιδαγωγοῦν ὅλο τὸν κόσμον πρὸς τὴ μία δογματικὴ μαζὶ καὶ ἠθικὴ ἐπιστήμη (γνώση). Ἄν ὅμως χρειάζεται νὰ ἐπινοήσουμε καὶ νὰ ποῦμε καὶ κάτι ἄλλο, δὲν θὰ διστάξομε καθόλου, θεωρώντας τὸ κινήγι τοῦ χρήσιμου ἀνώτερο ἀπὸ τὸν ὕπνο καὶ τὸν ἰδρώτα.

Στὸ δικό μας λοιπὸν κήρυγμα θὰ βροῦμε τέσσερες διαφορὲς, μὲ τὶς ὁποῖες ὀλόκληρη ἡ γῆ θὰ πραγματοποιήσῃ τὸν ἀληθινὰ ἄριστο καὶ ἀνεπίληπτο βίον. Μία καὶ πρώτη εἶναι αὐτὴ μὲ τὴν ὁποῖα συνηθίσαμε νὰ καλοῦμε γιὰ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ λάβουν τὸ θεῖο φῶς ὅσοι λατρεύουν τὴν κτίση στὴ θέση τοῦ κτίστη τῆς καὶ λένε ἀνόητα στὸ ξύλο,

78. Παροιμ. 9, 9.

μου εἶ σύ», καὶ τῷ λίθῳ, «Σὺ ἐγέννησάς με», κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Τοῖς γε μὴν ἤδη πεπιστευκόσιν, αἱ τρεῖς ἕτεροι τοῦ λόγου διαφοραὶ πρέποιν ἂν εἰκότως ἐπεὶ τοὶ καὶ τρεῖς εἶναι βίου καὶ πολιτείας διαφορὰς ἐδίδασκεν ὁ Σωτὴρ· ἔφη γὰρ ὅτι, τὰ καταβληθέντα τῶν 5 σπερμάτων ἐπὶ τὴν καλὴν γῆν ἐποίησε καρπὸν, ὁ μὲν ἑκατόν, ὁ δὲ ἐξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα. Οὐκοῦν ἐστὶ τις ἐκάστω τῶν τοιούτων, ὁ αὐτῷ μάλιστα πρέπων λόγος οὐ γὰρ πῶ δρωῖντες ὀρθῶς, τοὺς Θεῷ καὶ κόσμῳ μεμερισμένους, διὰ τὸ κατὰ νόμον ὑπεξευχθαι γάμοις καὶ τοὺς τὸν πανάριστόν τε καὶ ἀσκητικὸν ἐπανελομένους βίον, ἤγουν τὸν ἱερω- 10 σύνη πρέποντα, τοῖς ἴσοις ἀφυλάκτοις ἀφελήσομεν λόγοις, ἀλλ' ἐκείνοις μὲν ἐροῦμε· «Δέδεσαι γυναικί· μὴ ζήτει λύσιν· λέλυσαι ἀπὸ γυναικός· μὴ ζήτει γυναιῖκα», καὶ ὅσα τοῖς γεγαμηκόσιν ἀρμόζει φρονεῖν τε καὶ δρᾶν. Τοῖς γε μὴν ἀσκητικοῖς καὶ καρτερεῖν ἐγνωκόσι· «Νεκρώσατε τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπι- 15 θυμίαν κακὴν». Καὶ τό· «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς». Τοῖς δὲ κεκλημένοις εἰς ἱερωσύνην, «Χεῖλη ἱερέως φυλάξεται γινῶσιν, καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ», καὶ ὅσα Τιμοθέῳ παρεγγυᾶ γράφων ὁ σοφώτατος Παῦλος Ἐγὼ μοι τοῦ πρέποντος ἐξέρπει τὰ διηγήματα, 20 καὶ ἀποφέρεται ποι πρὸς τὸ οὐκ ἔχον ὀρθῶς;

ΠΑΛΛ. Ἐκιστά γε.

ΚΥΡ. Ἐπιτήρει δὲ ὅτι μόνοις ἀπονέμει τοῖς ἱεραῖσθαι λαχοῦσι, τὸ κερῆσθαι ταῖς σάλπιγξιν ἀνατιθείς, οἷμαί που, τοῖς τῶν λαῶν παιδευταῖς καὶ ἡγιασμένοις εἰς ἱερωσύνην, τὸν μυσταγωγοῦντα καὶ μὴν 25 καὶ εἰς ἔφεσιν ἀρετῆς ἐπαλείφοντα λόγον. Διὰ τοῦτο γάρ, οἷμαι, πρὸς μὲν Μωσέα φησί, «Ποίησον σεαυτῷ δύο σάλπιγγας», νόμῳ δὲ ὥσπερ κατασφραγίζων τὸ χρῆμα· «Καὶ οἱ υἱοὶ Ἀαρῶν», φησὶν, «οἱ ἱερεῖς, σαλπιοῦσι ταῖς σάλπιγξι· καὶ ἔσται ὑμῖν νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν».

30 ΠΑΛΛ. Οὐκοῦν τῶν σημασιῶν τοὺς τρόπους εἰς τὸν ἐκάστω τῶν

79. Ρωμ. 1, 7. Ἐφ. 2, 27.

81. Ρωμ. 8, 18.

80. Κολ. 3, 5.

82. Μαλαχ. 2, 7.

«Ἐσὺ εἶσαι πατέρας μου», καὶ στὴν πέτρα, «Ἐσὺ μὲ γέννησες»⁷⁹, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ προφήτη. Οἱ τρεῖς ἄλλες διαφορὲς τοῦ κηρύγματός μας ἀρμόζουν φυσικὰ σὲ ὅσους ἔχουν πιστέψει, ἐπειδὴ καὶ ὁ Σωτὴρας μας δίδασκε, ὅτι τρεῖς εἶναι οἱ διαφορὲς τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας. Ἔλεγε δηλαδή, ὅτι οἱ σπόροι ποὺ σπάρθηκαν στὴν καλὴ γῆ ἔκαναν πολὺ καρπὸ, ἄλλος ἕκατό, ἄλλος ἑξήντα, καὶ ἄλλος τριάντα. Γιὰ τὸν καθένα λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς ὑπάρχει τὸ κήρυγμα ποὺ τοῦ ἀρμόζει πάρα πολὺ. Γιατί, ἂν θέλομε νὰ πράττομε ὀρθά, δὲν θὰ ὠφελῆσομε μὲ ἀδιαφοροποίητους ἀπρόσεκτους λόγους ἐκείνους ποὺ εἶναι μὲ τὸ μέρος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκείνους ποὺ εἶναι μὲ τὸ μέρος τοῦ κόσμου, ἐπειδὴ αὐτοὶ μπῆκαν στὸν νόμιμο ζυγὸ τοῦ γάμου, ἐνῶ οἱ ἄλλοι προτίμησαν τὸν πανάριστο καὶ ἀσκητικὸ βίον, δηλαδή τὸν βίον ποὺ ἀρμόζει στὴν ἱερωσύνη. Ἄλλὰ σ' ἐκείνους θὰ ποῦμε· «Ἐχεις συνάψει γάμον μὲ γυναῖκα; Μὴ ζητᾶς λύση τοῦ γάμου σου. Διαλύθηκε ὁ γάμος σου; Μὴ ζητᾶς ἄλλη γυναῖκα». Θὰ τοὺς ποῦμε καὶ ὅλα ὅσα ἀρμόζουν νὰ φρονοῦν καὶ νὰ κάμνουν οἱ ἔγγαμοι. Σ' ὄσους ὁμως ἀποφάσισαν τὴν ἀσκησὴ καὶ τὴν καρτερίαν θὰ ποῦμε· «Ἀπονεκρῶστε ὅ,τι κοσμικὸ σᾶς συνδέει μὲ τὸ ἁμαρτωλὸ παρελθόν, τὴν πορνείαν, τὴν ἠθικὴ ἀκαθαροσύνη, τὴν σαρκικὴ ἁμαρτία, τὴν κακὴ ἐπιθυμία»⁸⁰. Καὶ τὸ ἄλλο· «Δὲν εἶναι ἄξια ὅσα ὑποφέρομε τώρα πρὸς τὴ μελλοντικὴ δόξαν ποὺ πρόκειται νὰ μᾶς ἀποκαλυφθεῖ στὸ μέλλον»⁸¹. Σ' αὐτοὺς πάλι ποὺ ἔχουν κληθεῖ στὴν ἱερωσύνη, θὰ ποῦμε· «Τὰ χεῖλη τοῦ ἱερέα θὰ φυλάξουν τὴ γνώση καὶ ἀπὸ τὸ στόμα του θὰ ζητήσουν τὸν νόμον»⁸², καὶ ὅσα παραγγέλλει γράφοντας στὸν Τιμόθεον ὁ σοφώτατος Παῦλος. Μήπως ὁμως οἱ διηγήσεις μου ἀπὸ τὴ Γραφὴ βγαίνουν ἀπὸ τὸν πρέποντα λόγον καὶ ὀδηγοῦνται εἰς τὴν ὀρθότητα;

ΠΑΛΛ. Καθόλου βέβαια.

ΚΥΡ. Πρόσεχε, ὅτι μόνο σὲ ὅσους ἔλαχε ὁ κληρὸς τῆς ἱερωσύνης ἀναθέτει τὴ χρῆσιν τῶν σαλπίγγων. Ἀναθέτει, νομίζω, στοὺς δασκάλους τῶν λαῶν καὶ σ' ὅσους ἔχουν ἁγιασθεῖ γιὰ τὴν ἱερωσύνη τὸν λόγον τὸν μυσταγωγικόν, ποὺ προαλείφει στὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀρετῆς. Γι' αὐτὸ νομίζω λέγει στὸν Μωυσῆ, «Κατασκεύασε δύο σάλπιγγας»⁸³. Καὶ σφραγίζοντας κατὰ κάποιον τρόπο τὸ πράγμα, λέγει· «Καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀαρὼν, οἱ ἱερεῖς, θὰ σαλπίζουν μὲ τὰς σάλπιγγας, καὶ θὰ μείνῃ αἰώνιος νόμος σ' ἐσᾶς καὶ σὶς γενεάς σας»⁸⁴.

ΠΑΛΛ. Θὰ παραδεχθοῦμε λοιπὸν ὅτι οἱ τρόποι τῶν σαλπισμάτων

83. Ἄριθμ. 10, 2.

84. Ὅπ. π. 8.

εἰωθότων εὐδοκιμεῖν εἰκότα λόγον, παραδεξόμεθα. Συναπαροῦμεν δὲ οὕτω καὶ συγκαταλύσομεν τῇ νεφέλῃ, τουτέστι, συμβαδιούμεθα νοητῶς καὶ συναναπανασόμεθα τῷ Χριστῷ.

ΚΥΡ. Εὐ̄ λέγεις. Τουτί γὰρ ἡμᾶς ἀναπεισεῖ φρονεῖν, καὶ προφή-
5 του λόγος ἔχων ὡδί: «Καὶ νῦν, Ἰσραήλ, τί Κύριος ὁ Θεὸς ἐπιζητεῖ πα-
ρὰ σου, ἀλλ' ἢ τὸ ποιεῖν κρῖμα καὶ ἀγαπᾶν ἔλεος καὶ ἔτοιμον εἶναι τοῦ
πορεύεσθαι μετὰ Κυρίου Θεοῦ σου;».

ΠΑΛΛ. Ἄλλ' ὅτι μὲν χρῆμα καλὸν καὶ τοῦ παντός ἄξιον καὶ τὴν
ἐπ' ἀνδρεία δόξαν καταπλουτοῦν, τὸ πορεύεσθαι μετὰ Κυρίου Θεοῦ
10 σου, πῶς οὐκ ἂν γένοιτο σαφές; Τί δ' ἂν εἴη πάλιν τό, «ἔτοιμον εἶναι»,
φράσαις ἂν ἐθέλοντί μοι.

ΚΥΡ. Πῶς γὰρ οὐ; τοῦ γὰρ φρονεῖν τε καὶ δοῶν ἐπείγεσθαι τὰ
Θεοῦ, παρὰ πόδας ἡμῖν κεμένου καὶ ἀπειρόγοντος οὐδενός, οὔτε μὴν
ἀνθέλκοντος εἰς ἀδόκιμον νοῦν, τοῦτο, οἶμαι, ἔστι τὸ «ἔτοιμον εἶναι»
15 τοῦ πορεύεσθαι μετὰ Θεοῦ.

ΠΑΛΛ. Τίνας δὲ ὅλως εἶναί φαμεν τοὺς ἀκολουθεῖν τῷ Θεῷ ἐθέ-
λοντας, μὴ μὴν ἔτι καὶ ἐξ ὅλης τοῦτο δοῶν ἐλομένους ψυχῆς, ὀκλάζον-
τας δὲ πρὸς τὸ ἀνακλι καὶ παραιτουμένους τὸ καρτερόν;

ΚΥΡ. Τούς, οἳ γε βραδεῖς τέ εἰσι καὶ μόλις ἰέντας μὲν ἐπὶ τὸ
20 φρονεῖν ἐθέλειν τὰ ἐφ' οἷς ἂν ἦδοιτο Θεός, οὐ μὴν ἔτι καὶ ἀντεχομέ-
νους ὀλοκλήρῳ διανοίᾳ πολιτείας ἀγιοπρεποῦς, οἳ μοῖραν μὲν ὥσπερ
ὀλίγην τῆς ἐνούσης αὐτοῖς σπουδῆς τε καὶ προθυμίας ἀπονέμουσι τῇ
εἰς Θεὸν ἀγάπῃ, τὸ δὲ γε λοιπὸν ἅπαν ἀσωτότατά τε καὶ προαλῶς δα-
πανᾶν ἐγνώκασιν τοῖς ἐν τῷδε θίῳ περισπασμοῖς, καὶ ἀνονήτοις ἰδρῶσι
25 καὶ πικροῖς φροντίσμασιν, ὧν εἰς τύπον ἂν εἶεν οἱ ἐκ Ρουβεὶμ τε καὶ
Γάδ· γέγραπται γὰρ πάλιν ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς «Καὶ κτηνῶν πλῆθος ἦν
τοῖς υἱοῖς Ρουβεὶμ καὶ τοῖς υἱοῖς Γάδ, πλῆθος πολὺ σφόδρα. Καὶ εἶδον
τὴν χώραν Ἰαζήρ καὶ τὴν χώραν Γαλαάδ, καὶ ἦν ὁ τόπος, τόπος κτήνε-
σι. Καὶ προσελθόντες οἱ υἱοὶ Ρουβεὶμ καὶ οἱ υἱοὶ Γάδ, εἶπον πρὸς Μω-
30 σῆν καὶ πρὸς Ἐλεάζαρ τὸν ἱερέα καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς Συνα-
γωγῆς λέγοντες· Ἀταρῶθ καὶ Δαιδῶν καὶ Ἰαζήρ καὶ Ναμρὰ καὶ
Ἐσεβῶν καὶ Ἐλεαλή καὶ Σεβαμὰ καὶ Ναβαὺ καὶ Βαιὰν τὴν γῆν, ἣν
παρέδωκε Κύριος ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραήλ, γῆ κτηνοτρόφος ἐστί,

ἀναλογοῦν στο κήρυγμα πού ταιριάζει στον καθένα ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους ἀκροατές. Ἔτσι λοιπὸν θὰ ξεκινήσουμε καὶ θὰ σταματήσουμε μαζί με τὴ νεφέλη, δηλαδή θὰ συμβαδίσουμε νοητὰ καὶ θὰ ἀναπαυθοῦμε μαζί με τὸν Χριστό.

ΚΥΡ. Μιλᾶς ὀρθά. Σ' αὐτὸ θὰ μᾶς πείσει καὶ ὁ λόγος τοῦ προφήτη πού ἔχει ὡς ἑξῆς: «Καὶ τώρα, Ἰσραήλ, τί ἐπιζητεῖ ὁ Κύριος ἀπὸ σένα, παρὰ νὰ ἐνεργεῖς με δικαιοσύνη, νὰ ἀγαπᾶς τὸ ἔλεος καὶ νὰ εἶσαι ἕτοιμος νὰ περπατᾶς μαζί με τὸν Κύριο τὸν Θεό σου;»⁸⁵.

ΠΑΛΛ. Τὸ ὅτι εἶναι πράγμα καλὸ κι ἀξίζει τὰ πάντα καὶ σὲ πλουτίζει με τὴ δόξα γιὰ ἀνδρεία τὸ νὰ συμπορεύεσαι μαζί με τὸν Κύριο τὸν Θεό σου, πῶς θὰ μπορούσε νὰ μὴν εἶναι σαφές; Θὰ ἤθελα ὅμως νὰ μοῦ ἐξηγήσεις πάλι τί σημαίνει τό, νὰ εἶναι κανεὶς ἕτοιμος.

ΚΥΡ. Πῶς δηλαδή ὄχι; Γιατί, τὸ νὰ ἔχομε μπροστὰ μας τὴ δυνατότητα νὰ φρονοῦμε καὶ νὰ πράττομε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ μᾶς ἐμποδίζει κανένας, οὔτε καὶ νὰ μᾶς σέρνει ἀντίθετα σὲ ἀδόκιμο νοῦ, αὐτὸ σημαίνει, νομίζω, τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἕτοιμος νὰ πορεύεται μαζί με τὸν Θεό.

ΠΑΛΛ. Καὶ ποιοὶ γενικᾶ λέμε ὅτι εἶναι αὐτοὶ πού θέλουν ν' ἀκολουθοῦν τὸν Θεό, καὶ δὲν θέλουν νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ με ὅλη τὴν ψυχὴ τους, ἀλλὰ κλίνουν στὴ δειλία καὶ ἐγκαταλείπουν τὴν καρτερία;

ΚΥΡ. Αὐτοὶ βέβαια πού εἶναι βραδεῖς καὶ μόλις πού θέλουν νὰ φρονοῦν ὅ,τι εὐχαριστεῖ τὸν Θεό καὶ δὲν ἀγκαλιάζουν με ὅλη τὴ διάνοιά τους τὴν ἁγιοπρεπὴ πολιτεία, αὐτοὶ πού ἓνα μικρὸ μόνο κομμάτι τοῦ ζήλου καὶ τῆς προθυμίας πού ἔχουν τὸ δίνουν στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ὅλο τὸ ὑπόλοιπο μέρος ἀποφάσισαν νὰ τὸ ξοδέψουν τελείως ἄσωτα καὶ ἀσυλλόγιστα στους περισπασμοὺς αὐτῆς τῆς ζωῆς, σὲ ἰδρωῖτες ἀνώφελους καὶ πικρὲς φροντίδες, τῶν ὁποίων τύπος μπορεῖ νὰ εἶναι οἱ υἱοὶ τοῦ Ρουβείμ καὶ τοῦ Γάδ. Γιατί ἔχει γραφεῖ πάλι στους Ἄριθμούς: «Καὶ εἶχαν πλῆθος κτηνῶν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ρουβείμ καὶ τοῦ Γάδ, πλῆθος πολὺ μεγάλο. Ἐξέτασαν τότε τὴ χώρα Ἰαζήρ καὶ τὴ χώρα Γαλαὰδ καὶ ὑπῆρχε τόπος γιὰ τὰ ζῶα. Πῆγαν λοιπὸν ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ρουβείμ καὶ τὴ φυλὴ Γάδ στὸν Μωυσῆ καὶ στὸν ἀρχιερέα Ἐλεάζαρ καὶ στους ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ εἶπαν· Οἱ πόλεις Ἀταρώθ, Δαιβών, Ἰαζήρ, Ναμρά, Ἐσεβών, Ἐλεαλή, Σεβαμά, Ναβαὺ καὶ Βαιὰν εἶναι στὴν ἀνατολικὴ ὄχθη τοῦ Ἰορδάνη, πού ὁ Κύριος ἔχει παραδώσει στους Ἰσραηλί-

καὶ τοῖς παισὶ σου κτήνη ὑπάρχει. Καὶ ἔλεγον· Εἰ εὕρομεν χάριν ἐνώπιόν σου, δοθήτω ἡ γῆ αὕτη τοῖς οἰκέταις σου ἐν κατασχέσει, καὶ μὴ διαβιβάσης ἡμᾶς τὸν Ἰορδάνην. Καὶ εἶπε Μωσῆς τοῖς υἱοῖς· Γὰρ καὶ τοῖς υἱοῖς Ρουβεὶμ· Οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν πορεύσονται εἰς τὸν πόλεμον, 5 καὶ ὑμεῖς καθίσεσθε αὐτοῦ· Καὶ ἵνα τί διαστρέφετε τὰς διανοίας τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, μὴ διαβῆναι εἰς τὴν γῆν ἣν Κύριος ὁ Θεὸς δίδωσιν αὐτοῖς;».

Εἶτα πρὸς τούτοις κατονειδίσας αὐτοῖς τῶν πατέρων τὴν ἀπειθειαν, καὶ τὰ ἐκείνοις ἐντεῦθεν συμβεβηκότα· «Τετελευκῆκασι γὰρ ἐν τῇ 10 ἐρήμῳ», φησὶν, οὐδ' ὅσον εἶπεῖν, τεθεαμένοι μόνον τῆς ἐπαγγελίας τὴν γῆν. Ἐπιφέρει πάλιν· «Καὶ ἰδού ἀνέστητε ἀντὶ τῶν πατέρων ὑμῶν, σύστρεμμα ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν, προσθεῖναι ἔτι ἐπὶ τὸν θυμὸν τῆς ὀργῆς Κυρίου ἐπὶ Ἰσραὴλ, ὅτι ἀποστραφήσεσθε ἀπ' αὐτοῦ προσθεῖναι ἔτι καταλιπεῖν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἀνομήσετε εἰς ὅλην τὴν συνα- 15 γωγὴν ταύτην. Καὶ προσῆλθον αὐτῷ καὶ ἔλεγον· Ἐπαύλεις προβάτων οἰκοδομήσομεν ὧδε τοῖς κτήνεσιν ἡμῶν, καὶ πόλεις ταῖς ἀποσκευαῖς ἡμῶν καὶ ἡμεῖς ἐνοπλισάμενοι προφυλακὴν πρότεροι τῶν υἱῶν Ἰσρα- ἡλ ἕως ἂν ἀγάγωμεν αὐτούς εἰς τὸν ἑαυτῶν τόπον· καὶ κατοικήσει ἡ ἀποσκευὴ ἡμῶν ἐν ταῖς πόλεσι τετειχισμέναις διὰ τοὺς κατοικοῦντας 20 τὴν γῆν· οὐ μὴ ἀποστραφῶμεν εἰς τὰς οἰκείας ἡμῶν, ἕως ἂν καταμερισθῶσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἕκαστος εἰς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. Καὶ οὐκέτι κληρονομήσομεν ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου καὶ ἐπέκεινα, ὅτι ἀπέχομεν τοὺς κλήρους ἡμῶν ἐν τῷ πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἐν ἀνατο- λαῖς».

25 Συνίης ὅτι κτηνοτροφίας ἕνεκα καὶ κτήσεων, καὶ τῆς εἰς γυναῖ- κάς τε καὶ παῖδας ἀγάπης, οὐδ' ἂν ὅσον ὅλως ἀποθήγειν ἠνέσχοντο πολέμου καὶ μάχης, οὐδ' ἂν εὐκλείας τοῖς ἄλλοις συμμετασχεῖν ἠθέλη- σαν, καὶ τῶν ἐπ' ἐλπίσιν ἀγαθῶν ἄριστον δὲ καὶ πολύευκτον ἐδόκει τὸ μένειν αὐτούς, μηδ' ὅσον εἶπεῖν, τοῖς Ἰορδάνου νάμασιν ἐνθέντας τὸν 30 πόδα· κατονειδίζοντος δὲ τοῦ Μωσέως καὶ ὀρρωδεῖν ἀναπείθοντος,

τες. Ἡ γῆ αὐτὴ τρέφει ζῶα καὶ ἔχει πολλοὺς βοσκοτόπους, καὶ ἡμεῖς οἱ δούλοι σου ἔχομε ζῶα. Καὶ πρόσθεσαν. Ἐάν θέλεις νὰ μᾶς κάνεις τὴ χάρη, ὡς δοθεῖ αὐτὴ ἢ χώρα σ' ἡμᾶς τοὺς δούλους σου, καὶ μὴ θελήσεις νὰ μᾶς περάσεις ἀπὸ τὴν ἀντίπερα τοῦ Ἰορδάνη. Καὶ ὁ Μωυσῆς εἶπε στοὺς υἱοὺς τοῦ Γὰδ καὶ τοῦ Ρουβείμ· Οἱ ἀδελφοί σας πηγαίνουν στὸν πόλεμο καὶ σεῖς θέλετε νὰ καθίσετε ἡσυχιοὶ ἐδῶ; Γιατί θέλετε νὰ μεταστρέψετε τὶς διαθέσεις τῶν Ἰσραηλιτῶν νὰ μὴν περάσουν στὴ γῆ ποὺ τοὺς δίνει ὁ Κύριος;»⁸⁶.

Ἐπειτα, ἀφοῦ μαζί μὲ αὐτὰ ἔψεξε τὴν ἀπειθία τῶν πατέρων τους καὶ τὶς συνέπειες αὐτῆς σ' αὐτούς, εἶπε· «Γιατὶ πέθαναν στὴν ἔρημο» κι οὔτε κὰν ἀντίκρουσαν, νὰ τό ποῦμε ἔτσι, τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Καὶ προσθέτει πάλι· «Καὶ νὰ τώρα στὴ θέση τῶν πατέρων σας παρουσιαστήκατε ἔσεῖς, συμμορία ἀμαρτωλῶν ἀνθρώπων, γιὰ νὰ αὐξήσετε περισσότερο τὴν ὀργὴ τοῦ Κυρίου ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν. Γιατί, ἂν ἔσεῖς ἀπομακρυνθεῖτε τώρα ἀπὸ τὸν Θεό, θὰ γίνετε ἀφορμὴ νὰ ἐγκαταλείψει πάλι ὁ Θεὸς τὸν λαὸ στὴν ἔρημο, καὶ θὰ εἴστε ἔσεῖς οἱ ἔνοχοι αὐτῆς τῆς νέας παρανομίας ὅλου αὐτοῦ τοῦ λαοῦ. Τὸν πλησίασαν τότε καὶ τοῦ ἔλεξαν· Ἐμεῖς ἀπλῶς θὰ κάνομε μάνδρες γιὰ τὰ πρόβατὰ μας καὶ τὰ ζῶα μας καὶ πόλεις γιὰ τὶς ἀποσκευές καὶ τὶς οἰκογένειές μας. Οἱ ἄνδρες ὁμως θὰ ὀπλιστοῦμε καὶ θὰ προπορευθοῦμε μπροστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἰσραηλίτες σὰν προφυλακὴ, ὥσπου νὰ τοὺς ἐγκαταστήσομε στὸν τόπο τους. Καὶ τὰ γυναικόπαιδά μας θὰ ἐγκατασταθοῦν σὲ πόλεις περιτειχισμένες ἐξαιτίας τῶν κατοίκων τῆς χώρας. Δὲν θὰ γυρίσομε στὰ σπίτια μας ὥσπου νὰ μοιραστοῦν καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν οἱ Ἰσραηλίτες καθένας στὸν κληρο του. Καὶ δὲν θὰ ζητήσομε κληρονομία ἀνάμεσα σ' αὐτούς ἀπὸ τὴ χώρα πέρα ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη, γιατί θὰ ἔχομε τὴν κληρονομία μας ἀπὸ τὴν ἐδῶ περιοχὴ τοῦ Ἰορδάνη στ' ἀνατολικά»⁸⁷.

Καταλαβαίνει ὅτι ἐξαιτίας τῶν ζώων καὶ τῶν χωραφιῶν καὶ τῆς ἀγάπης τους πρὸς τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τους οὔτε κὰν πέρασαν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τὸν Ἰορδάνη, ἀλλ' οὔτε καὶ δέχθηκαν, ἔστω καὶ ἐλάχιστα νὰ λάβουν μέρος στὸν πόλεμο καὶ στὶς μάχες, οὔτε καὶ θέλησαν νὰ μοιραστοῦν τὴ δόξα μαζί μὲ τοὺς ἄλλους καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ὅλοι ἔλπιζαν. Ἀλλὰ τοὺς φαινόταν ὡς ἄριστο κι εὐχόνταν πολὺ νὰ μείνουν αὐτοὶ ἐκεῖ, κι οὔτε κὰν, γιὰ νὰ τό πῶ ἔτσι, νὰ βάλουν τό πόδι τους στὸ νερὸ τοῦ Ἰορδάνη. Κι ὅταν ὁ Μωυσῆς τοὺς ἔψεγε καὶ ἤθελε νὰ τοὺς πείσει νὰ

87. Ἄριθμ. 32, 1.

ὑποβλέπεθαί τε τὴν θείαν ὀργήν, ὑπισχοῦνται μόλις συμπαρελεύσε-
 σθαι μὲν τοῖς ἄλλοις τὸν Ἰορδάνην, καὶ συμμετασχεῖν ἰδρώτων αὐτοῖς
 τῶν ἐν πολέμῳ καὶ μάχαις οὐ μὴν ὅτι καὶ συμμεριούνται φασί, διὰ τὸ
 ἀπέχειν ἢ ἀποσχεῖν τὸν κλῆρον ἐν τῷ πέραν τοῦ Ἰορδάνου. Τοιοῦτοί
 5 τινες τὸν τρόπον εἰσίν, οἱ ταῖς τοῦ παρόντος βίου μερίμναις κατεσφι-
 γμένοι. Καὶ ὄλην μὲν ὥσπερ ἀπονέμοντες τὴν καρδίαν τῷ φρονεῖν ἐλέ-
 σθαι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ὀλίγα δὲ μόλις τῶν ἀναγκαίων φροντίζοντες, καὶ
 οὐκ ἐν σπουδῇ ποιούμενοι τὰ Θεοῦ. «Πολλοὶ γάρ», φησί, «κλητοί, ὀλί-
 γοι δὲ ἐκλεκτοί». Οἱ τοίνυν τελοῦντες μὲν ἐν τοῖς κεκλημένοις διὰ γε
 10 τὴν πίστιν, οὐ μὴν ἔτι τοῖς ἐξελεγμένοις ἐναρίθμιοι, διὰ τὸ ἀνεῖσθαι
 πρὸς τὸ ἡδύ, βραδεῖς ἔσθ' ὅτε καὶ ὀκηροὶ λίαν εἰσὶ, καὶ περὶ αὐτὴν
 τάχα πού τὴν τοῦ ἀγίου βαπτίσματος χάριν· καταπεφρόικασι δὲ τὸ
 ὑπὲρ εὐκλείας Θεοῦ καὶ ὠφελείας τῆς σφῶν αὐτῶν, τοὺς ἀγίους πρόπο-
 ντας ἀνατλήναι πόνους, καὶ συνδιώκεσθαι τοῖς γνησίοις, εἰ καὶ πρὸς
 15 τοῦτο ἄγοι καιρός· κατονειδίζοντος δὲ αὐτοῦ νόμου τοῦ θείου καὶ
 καταπτοούσης ἔσθ' ὅτε τῆς θείας ὀργῆς, ἴενται μὲν ὀκηρῶς ἐπὶ τὸ
 σωτήριο βάπτισμα, καὶ συμμετέχουσι πόνων τοῖς ἐξελεγμένοις, ἢ με-
 τριώτερον συνηστεύοντες, ἢ καὶ συζηλοῦντες ἔσθ' ὅτε τῶν πολεμου-
 μένων Ἐκκλησιῶν, οὐ μὴν ἔτι καὶ καταφρονεῖν τῶν ἐν κόσμῳ πειθόμε-
 20 νοι, ἀλλ' ὥσπερ ἴδιον καὶ ἐκνεμηθέντα αὐτοῖς ὑπονοστοῦντες κλῆρον,
 τὰς ἐπὶ τοῖς ἐπιγείοις ἡδονὰς τε καὶ τέρψεις. Διὰ τοῦτο ἔφασκεν ὁ Χρι-
 στός τοῖς τῆς ὀρθότητος ἐρασταῖς καὶ εὐσεβεῖν ὅτι μάλιστα διεσπον-
 δακόσι· «Προσέχετε, μὴ ποτε βαρυνθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι φροντίσι
 καὶ μερίμναις βιωτικαῖς». Ἡ οὐκ ἐπιζήμιον εἶναι φῆς τὸ χρῆμα, ὧ τᾶν;

25 ΠΑΛΛ. Φημί, πῶς γάρ οὐ;

ΚΥΡ. Λεπτὸν δὲ τοῖς γεγραμμένοις τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν
 ἐνιείς, καταθανμάσαις εὖ μάλα τῆς εἰκόνας τὸ κάλλος.

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Οἱ κτηνοτροφίας ἔνεκα παίδων τε καὶ γυναικῶν, ἐπαύλεων
 30 τε καὶ οἰκοδομημάτων, τὸν ἐπὶ τοῖς ἀρίστοις ὄκνον εἰσδεδεγμένοι,
 Ρουβείμ ἐστι καὶ Γάδ.

ΠΑΛΛ. Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστιν;

ΚΥΡ. Ὁ μὲν γάρ ἦν πρωτότοκος ἐξ Ἰακώβ, ὁ δὲ θεραπαίνης
 ἐξέφυ τῆς Ζελφᾶς.

φοβηθῶν καὶ νὰ ὑπολογίζουσι τὴ θεία ὀργή, τότε μόλις ὑπόσχονται ὅτι θὰ περάσουν μαζί μὲ τοὺς ἄλλους τὸν Ἰορδάνη καὶ θὰ συμμεριστοῦν μαζί τους τοὺς ἰδρωῶτες τοῦ πολέμου καὶ τῆς μάχης. Καὶ βέβαια λένε ὅτι δὲν θὰ λάβουν μαζί τους κληρο ἔκει, γιατί θὰ λάβουν τὸν κληρο τους στὴν περιοχὴ πέρα ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη. "Ἐτσι συμπεριφέρονται ὅποιοι περισφίγγονται ἀπὸ τὶς μέριμνες τῆς ζωῆς αὐτῆς, καὶ ἀφιερώνοντας κατὰ κάποιο τρόπο ὅλη τὴν καρδιά τους στὴν ἀγάπη τῶν γήινων, μόλις πού φροντίζουν λίγο γιὰ τὰ ἀναγκαῖα καὶ ἀδιαφοροῦν γιὰ τὶς ἐντολές τοῦ Θεοῦ. Γιατί λέγει: «Πολλοὶ εἶναι οἱ καλεσμένοι, ἀλλὰ λίγοι οἱ ἐκλεκτοί»⁸⁸. "Ὅσοι λοιπὸν συγκαταλέγονται στοὺς καλεσμένους χάρις στὴν πίστη τους, ἀλλὰ δὲν συναριθμοῦνται μὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἕξαιτίας τῆς κλίσης τους στὴν ἡδονή, εἶναι συχνὰ βραδεῖς καὶ πολὺ δυσκίνητοι καὶ γιὰ αὐτὴν τὴν ἴδια τὴ χάρις τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Φοβοῦνται ἀκόμα νὰ ὑποφέρουν τοὺς μόχθους πού ἀρμόζουν στοὺς ἁγίους γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἴδια τὴ δική τους ὠφέλεια καὶ νὰ ὑφίστανται διωγμούς μαζί μὲ τοὺς γνήσιους ἂν ἡ περίστασις ὀδηγεῖ καὶ σ' αὐτό. Κι ὅταν τοὺς ψέγει ὁ θεῖος νόμος καὶ τοὺς καταφοβίζει κάποια θεία ὀργή, βαδίζουν ἀπρόθυμα στὸ σωτήριο βάπτισμα καὶ συμμετέχουν στοὺς πόνους μαζί μὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς, ἢ μὲ νωθρότητα κάποτε νηστεύουν καὶ δειχνουν ζῆλο μαζί μὲ τοὺς ἄλλους, ὅταν οἱ Ἐκκλησίαι πολεμοῦνται. Ἄκόμα πείθονται καὶ νὰ καταφρονοῦν τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ ἐπιστρέφουν, σὰν σὲ δικό τους κληρο πού τοὺς ἔχει ἀπονεμηθεῖ, σὶς ἐπίγειες ἡδονές καὶ τέρψεις. Γι' αὐτό ἔλεγε ὁ Χριστὸς στοὺς ἐραστές τῆς ὀρθότητος καὶ στοὺς θερμοὺς ζηλωτὲς τῆς εὐσέβειας: «Προσέχετε μὴ τυχὸν βαρεθοῦν οἱ καρδιές σας ἀπὸ τὶς βιοτικὲς φροντίδες καὶ με-

ριμνες»⁸⁹. "Ἡ νομίζεις, φίλε, ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι ἐπιζήμιον;

ΠΑΛΛ. Καὶ βέβαια εἶναι. Πῶς δὲν εἶναι;

ΚΥΡ. Κι ἂν ρίξεις προσεκτικὰ τὰ μάτια τοῦ νοῦ στὴ Γραφή, θὰ θαυμάσεις πάρα πολὺ τὴν ὁμορφιά τῆς εἰκόνας.

ΠΑΛΛ. Μὲ ποιὸ τρόπο;

ΚΥΡ. Αὐτοὶ πού ἔδειξαν ὀκνηρία γιὰ τὰ ἄριστα ἕξαιτίας ἐκτροφῆς ζώων καὶ ἕξαιτίας παιδιῶν καὶ γυναικῶν, καθὼς καὶ γιὰ μάνδρες καὶ κτήρια, εἶναι ὁ Ρουβείμ καὶ ὁ Γάδ.

ΠΑΛΛ. Καὶ τί σημασία ἔχει αὐτό;

ΚΥΡ. Ὁ ἓνας ἦταν πρωτότοκος τοῦ Ἰακώβ, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἦταν παιδί του ἀπὸ τὴν ὑπηρέτρια Ζελφά.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν πρωτότοκοι μὲν διὰ τὴν πίστιν, οἱ κεκλημένοι καὶ κληρον λαχόντες παρὰ Θεῶ τὸν ἐξαίρετον, ὅσον ἦκεν εἰς τὴν χάριν, οὐ φιλελεύθεροι δέ, διὰ γε τὴν εἰς τὰ αἰσχίω ροπὴν ἐκκλησίαν δὲ πρωτό-
5 τοκον ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, τοὺς ἐν πίστει δεδικαιωμένους, διακεκλησθαι φάμεν. Ἀλλ' οὐ φιλελεύθερος ὁ πρωτότοκος, κοινωνὸς δὲ μᾶλλον καὶ συνεργαστὴς τοῖς τὸ τῆς δουλείας αἷσχος οὐ πεφευγόσιν.

ΠΑΛΛ. Ἄριστα ἔφης.

ΚΥΡ. Ἀλλ' ἤδη μου πρὸς ἀκτὴν ἰόντος τοῦ λόγου καὶ οἶονεῖ που
10 τῶν πεισμάτων ποιουμένου τὰς ἐκβολάς, ἔπεισιν εἰπεῖν καὶ προσανα-
μνησαι πάλιν, ὅτι χρὴ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν ἀνδρίζεσθαι τῶν τελούντων εἰς
ὄνησιν, καὶ γύμνασμα εἰς ἀρετὴν ἠγεῖσθαι τοὺς πόνους, διακειῖσθαι δὲ
οὐχ ἑτέρως ἢ ὅτι Θεὸς ὁ σῶζων ἐστί, καὶ τὰ καταθλεῖν δύνασθαι τῶν
ἀνθεστηκότων δωρούμενος, κἂν εἰ πολὺ μείζοσιν ἢ ταῖς ἐν ἡμῖν ἀντι-
15 φέροντο ἀλκαῖς. Ὅτι γὰρ οὐκ ἀνόητον ἰδρῶτα καταστάζομεν, τοὺς
ὑπὲρ ἀρετῆς ἀνατιλάντες πόνους, διδάξει λέγων ἐν τῷ Δευτερονομίῳ
Μωσῆς «Καὶ μνησθήσῃ πᾶσαν τὴν ὁδόν, ἣν ἤγαγέ σε Κύριος ὁ Θεός
σου ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅπως ἂν κακώσῃ σε καὶ ἐκπειράσῃ σε, καὶ διαγνω-
σθῇ τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, εἰ φυλάξῃ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, ἢ οὐ». Νοσεῖν
20 δὲ τὴν ἄνανδρον οὐκ ἔᾱ δειλίαν, ἀνασκοπούμενους εὖ μάλα τὴν τοῦ
προασπίζοντος χεῖρα. Γράφει δὲ οὕτω πάλιν «Ἐὰν δὲ λέγῃς ἐν τῇ δια-
νοίᾳ σου, ὅτι Πολὺ τὸ ἔθνος τοῦτο, ἢ, Ἐγὼ πῶς δυνήσομαι ἐξολοθρεῦ-
σαι αὐτούς; οὐ φοβηθήσῃ αὐτούς μινεῖα μνησθήσῃ ὅσα ἐποίησε Κύ-
ριος ὁ Θεός σου τῷ Φαραῷ, καὶ πᾶσι τοῖς Αἰγυπτίοις τοὺς πειρασμοὺς
25 τοὺς μεγάλους, οὓς ἑωράκασιν οἱ ὀφθαλμοί σου· τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέ-
ρατα τὰ μεγάλα ἐκεῖνα, τὴν χεῖρα τὴν κραταιὰν καὶ τὸν βραχίονα τὸν
ὑψηλόν· ὡς ἐξήγαγέ σε Κύριος ὁ Θεός σου, οὕτως ποιήσῃ Κύριος ὁ
Θεός ἡμῶν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν οὓς σὺ φοβῆ ἀπὸ προσώπου αὐτῶν».

ΠΑΛΛ. Σωστά.

ΚΥΡ. Λοιπόν, πρωτότοκοι ἕξαιτίας τῆς πίστεως εἶναι οἱ καλεσμένοι, πού ἔλαχαν καί τόν ἕξαιρετο κληρο ἀπό τόν Θεό, ὅσο ἐπέτρεπε ἡ χάρις του, ἀλλά δέν ἀγαποῦσαν τήν ἐλευθερία ἕξαιτίας τῆς ροπῆς τους πρὸς τὰ χειρότερα. Ἐκκλησία πάλι τῶν πρωτότοκων πού ἔχουν ἀπογραφεῖσθαι οὐρανούς εἶπαμε ὅτι καλοῦνται ὅσοι δικαιοῦθηκαν ἀπό τήν πίστη. Ὁ πρωτότοκος ὁμως δέν εἶναι φίλος τῆς ἐλευθερίας, ἀλλ' εἶναι κοινωνός καί συνεργαστής ἐκείνων πού δέν ἔχουν ξεφύγει τὸ αἶσχος τῆς δουλείας.

ΠΑΛΛ. Πολὺ ὥραϊα τὸ εἶπες.

ΚΥΡ. Ἀλλὰ τώρα πιά πού ὁ λόγος μου πλησίασε τήν ἀκτὴ καί εἶναι σὰ νὰ ρίχνει τὰ σχοινιά, μοῦ ἔρχεται νὰ πῶ καί νὰ κάνω πάλι ὑπόμνηση, ὅτι πρέπει νὰ δείχνομε ἀνδρεία σὲ κἀθετι ἀπὸ ὅσα συντελοῦν σὲ ὠφέλεια καί νὰ θεωροῦμε τοὺς κόπους γύμνασμα στὴν ἀρετὴ καί νὰ μὴ σκεφτόμαστε διαφορετικᾶ, παρὰ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος πού μᾶς σώζει καί μᾶς δωρίζει τὴ δύναμη νὰ νικοῦμε ὅσους μᾶς ἀντιστέκονται, ἀκόμα κι ἂν μᾶς ἀντιπαρατάσσουν πολὺ μεγαλύτερες ἀπὸ τὶς δικές μας δυνάμεις. Ὅτι δέν χύνομε ἀνώφελο ἰδρώτα ὑποφέροντας τοὺς μόχθους τῆς ἀρετῆς θὰ μᾶς τὸ διδάξει ὁ Μωυσῆς στὸ Δευτερονόμιο: «Καί νὰ θυμᾶσαι ὅλον τὸν δρόμο πού σ' ἔκανε νὰ περάσεις ὁ Κύριος ὁ Θεός μέσα στὴν ἔρημο, γιὰ νὰ σὲ ταλαιπωρήσει καί νὰ σὲ δοκιμάσει καί νὰ φανοῦν ὅσα ἔχεις στὴν καρδιά σου, ἂν θὰ φυλάξεις τὶς ἐντολές του ἢ ὄχι»⁹⁰. Δέν ἀφήνει νὰ νιώσομε τὸ ἀνανδρο πάθος τῆς δειλίας, ἔχοντας στὴ σκέψη μας ζωηρὰ τὸ χέρι τοῦ ὑπερασπιστῆ μας. Γράφει πάλι τὸ ἕξις: «Ἄν σου λέγει ὁ νοῦς σου, ὅτι ὁ ἐχθρικός αὐτὸς λαὸς εἶναι πιὸ πρῶτος ἀπὸ ἐμένα, πῶς θὰ μπορέσω νὰ τοὺς ἔξαφανίσω; Δέν θὰ τοὺς φοβηθεῖς. Θὰ φέρεις στὴ μνήμη σου ὅσα ἔκανε ὁ Κύριος ὁ Θεός σου στὸν Φαραὼ καί σ' ὅλους τοὺς Αἴγυπτίους, τοὺς μεγάλους πειρασμοὺς πού εἶδες μὲ τὰ μάτια σου, ἐκεῖνα τὰ μεγάλα σημεῖα καὶ τέρατα, τὸ σιβαρὸ χέρι καὶ τὸν μεγαλόπρεπο βραχίονα, ὅταν σ' ἔβγαλε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ὁ Κύριος ὁ Θεός σου. Αὐτὸ θὰ κάνει ὁ Κύριος ὁ Θεός μας σὲ ὅλα τὰ ἔθνη πού ἐσὺ νιώθεις τρόμο μπροστὰ τους»⁹¹.

90. Δευτ. 8, 2.

91. Δευτ. 7, 17.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΚΤΟΣ.

*Ὅτι χρὴ Θεῷ τῷ κατὰ φύσιν ἡμᾶς προσκεῖσθαι μόνῳ,
καὶ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας.*

*ΚΥΡ. Ἀνδρείας μὲν οὖν περὶ τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης, καὶ πνευματικῆς εὐσθενείας ἀποχρῶν, ἡμῖν, ὡς ἔοικεν, ἐκπεποίηται λόγος, ὃ
5 Παλλάδιε, τὰ δὲ ἐφ' οἷς ἂν γένοιτο ταυτὶ πρὸς ἡμῶν, περιαθρεῖν ἀναγκαῖον, καθάπερ ἐγῶμαι, πάλιν.*

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

*ΚΥΡ. Φέρε δὴ οὖν, τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλμὸν ἐν κύκλῳ περιελίτοντες καὶ εἰς ἀκριβῆ κατάσκειψιν τῶν καθ' ἡμᾶς ἰέντες πραγμάτων,
10 ἀνασκοπῶμεν εὖ μάλα, διὰ ποίας ἰόντες τρίβου λαμπροί τε ἐσόμεθα, καὶ τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἐπαινουμένοις οἰᾷ τινα στέφανον ἀναδησόμεθα ψῆφον. Ἡ οὐ δοκῶ σοι φρονεῖν ὀρθά, τὸ ἐν γε τούτοις φιλοκρινεῖν ἠρημένος.*

*ΠΑΛΛ. Παντάπασιν μὲν οὖν. Φαίην γὰρ ἂν καὶ αὐτὸς ἐγὼ προ-
15 κλήσει τῇ πρὸς ἀνδρείαν προκαταθήγεσθαι δεῖν, ἐλέσθαι τε τὰ δι' ἧν ἂν τις ἔσοιτο λαμπρὸς καὶ τῆς ἀμωμήτου ζωῆς ἔρχοιτο κατ' εὐθύ.*

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἤδη λέγωμεν, ὡς ἀπάσης μὲν οἰκίας ἔρεισμα κρηπίς, νεῶς δὲ τρόπις ἀρχή, τοῦ δὲ κατορθοῦν ἠρημένου, θεμέλιος ἂν γένοιτο καὶ ὑποβάθρας ἀρχή, τῆς ἀληθείας ἢ γνῶσις καὶ ὁ περὶ πίστε-

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΗΘΙΝΗΣ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΚΤΟΣ

Πρέπει νὰ προσηλωνόμεσε στὸν μόνο ἀπὸ τῆ φύση τοῦ Θεοῦ,
καὶ αὐτὸν ν' ἀγαπᾶμε μὲ ὅλη μας τὴν ψυχὴ καὶ τὴν καρδιά.

ΚΥΡ. Ὅπως φαίνεται, Παλλάδιε, ἔχομε μιλήσει ἱκανοποιητικὰ γιὰ
τὴν κατὰ Χριστὸν νοούμενη ἀνδρεία καὶ τὴν πνευματικὴ δύναμη. Πῶς
ὅμως θὰ τὰ ἐπιτύχομε αὐτὰ ἑμεῖς, εἶναι ἀνάγκη, κατὰ τὴ γνώμη μου, νὰ
τὸ ἐξετάσομε πάλι.

ΠΑΛΛ. Σωστὰ τὸ λές.

ΚΥΡ. Ἐμπρὸς λοιπὸν, στρέφοντας τὰ μάτια τοῦ νοῦ μας ὀλόγυρα
καὶ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἀκριβὴ ἐξέταση τῶν πράξεών μας, ἄς ἐξετάσο-
με μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια ποιὸν δρόμο βαδίζοντας θὰ γίνομε λαμπροὶ καὶ
θὰ ἀποσπάσομε σὰν κάποιο στεφάνι τὴν ἐπιδοκιμασία γιὰ ὅλα τὰ ἐπαι-
νετὰ. Ἡ νομίζεις ὅτι δὲν σκέπτομαι σωστὰ θέλοντας ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ
ἐξετάσω μὲ λεπτολογία;

ΠΑΛΛ. Πολὺ σωστὰ βέβαια. Θὰ ἔλεγα μάλιστα καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, ὅτι
πρέπει νὰ παροτρυνόμεσθε ἀπὸ πρὶν γιὰ τὴν ἀνδρεία καὶ νὰ διαλέγομε
ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ γίνεῖ κανεὶς λαμπρὸς καὶ θὰ βαδίσει κατ' εὐθείαν
στὴν ἀμεμπτὴ ζωὴ.

ΚΥΡ. Ἄς ποῦμε λοιπὸν πιά, ὅτι κάθε σπιτιοῦ στήριγμα εἶναι τὸ
θεμέλιο, τοῦ πλοίου ἀρχὴ εἶναι ἡ καρῆνα, ἐνῶ ἡ κατόρθωση αὐτοῦ ποῦ
διαλέξαμε θεμέλιο καὶ ἀρχὴ τοῦ ὑπόδαθρου τοῦ θὰ μποροῦσε νὰ γίνεῖ ἡ

ως τῆς εἰς Θεὸν τὸν ἕνα καὶ φύσει καὶ ἀληθινὸν ἀκιδόδηλος λόγος·
 «Ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε, οὐδ' οὐ μὴ συνῆτε», φησὶ τὸ Γράμμα τὸ ἱε-
 ρόν. Συνιέντας δὲ οὕτω τῶν ἀναγκαίων οὐδὲν ἀπρακτεῖν ἀνάγκη, τὸ
 κατορθοῦν οὐκ εἰδότας. Ἡ οὐκ ἂν ἀναγκαῖον εἶναι φῆς πρὸς εὐδοκί-
 5 μησιν ἡμῖν τὴν ἐπὶ παντὶ τῷ πρακτέῳ διάσκεψιν, εἰ ἐν λόγῳ πεποιήμε-
 θα τὸ δοῦν ὀρθῶς, ἢ δοῦν ἀναγκαῖον;

ΠΑΛΛ. Φημί

ΚΥΡ. Τροφὸς οὖν ἄρα συνέσεως πίστις, σύνεσις δὲ πρακτέων
 ἡμῖν ποιεῖται τὴν βάσανον. Καὶ γοῦν ὅτε τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ὁ τῶν ὄλων
 10 Θεὸς παιδαγωγὸν ὥσπερ τινὰ καὶ ἰθνητῆρα σοφόν, τὸν διὰ Μωσέως
 ἐπέστησε νόμον, ὑποβάθραν ὥσπερ τινὰ καὶ ἀκατάσειστον ἀρχὴν, τὴν
 παρὰ τῆς μιᾶς τε καὶ ἀληθοῦς Θεότητος προκατεβάλετο γνώσιν μὴ
 γὰρ ἂν ἰσχύσειν αὐτοὺς ὑπελάμβανε τῆς ἀδιαβλήτου καὶ ἀκραιφνοῦς
 ἐφικέσθαι ζωῆς, ἥγουν τῷ τῶν καλλίστων εἰσηγητῆ καταρυσθίμωσθαι
 15 νόμῳ, καὶ ὑπεῖκειν ἐντολαῖς, εἰ μὴ καθάπερ προανατείχισμα τὴν ἐπὶ
 Θεῷ πίστιν ἐλόντες εἰς νοῦν, ἀντιφέροιντο γενναίως ταῖς εἰς ραθυμίαν
 αὐτοὺς ἀκονούσαις ἡδοναῖς. Ἔδει δὴ οὖν, ἔδει, καθάπερ τινὰ ψυχι-
 κὴν ἀρρωστίαν, προαποθέσθαι τοὺς πάλαι τὴν πολύθεον πλάνησιν,
 πίστει τε τῇ εἰς Θεὸν τὸν ἕνα φύσει καὶ ἀληθῶς ἐρηρεῖσθαι καλῶς τοι-
 20 γάρτοι καὶ πρῶτος αὐτοῖς προανέλαμψε νόμος «Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ
 Θεός σου, ὅστις ἐξήγαγόν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου ἐξ οἴκου δουλείας. Οὐκ
 ἔσσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ. Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ
 παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ἐν τῇ γῆ κάτω, καὶ ὅσα ἐν
 τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς, οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδ' οὐ μὴ
 25 λατρεύσης αὐτοῖς. Ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ Θεὸς ζηλωτῆς,
 ἀποδιδούς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα ἕως τρίτης καὶ τετάρτης γενε-
 αῖς τοῖς μισοῦσί με· καὶ ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας τοῖς ἀγαπῶσί με καὶ
 φυλάσσουσι τὰ προστάγματά μου». Ἔδει γάρ, ἔδει σκληροῖς κατα-
 πτοεῖσθαι δέμασι, τοὺς ἀνεξίτητον μέλλοντας ποιεῖσθαι τὴν ἐντολήν·
 30 τοιγάρτοι καὶ ζηλωτὴν ἑαυτὸν ὀνομάζει Θεόν, καὶ ἁμαρτίας πατέρων

γνώση τῆς ἀλήθειας καὶ ὁ ἀπαραχάρακτος λόγος τῆς πίστεως στὸν ἕνα καὶ ἀπὸ τῆ φύση τοῦ ἀληθινὸ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει ἡ ἱερὴ Γραφή· «Ἄν δὲν πιστέψετε, οὔτε καὶ θὰ καταλάβετε»¹. Ἄν δὲν ἔχομε ἀκόμα καταλάβει τίποτε ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, πρέπει νὰ ἀπρακτοῦμε, ἀφοῦ δὲν γνωρίζομε αὐτὸ πού θὰ κατορθώσομε. Ἡ θὰ πείσ δὲν εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τὴν εὐδοκίμησὴ μας ἢ προσεκτικὴ ἐξέταση γιὰ ὅλα αὐτὰ πού ἔχομε νὰ πράξομε, ἂν θεωροῦμε σημαντικὸ νὰ πράξομε ὀρθὰ αὐτὰ πού εἶναι ἀνάγκη νὰ πράξομε;

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀναγκαῖα.

ΚΥΡ. Ἄρα λοιπὸν ἡ πίστη εἶναι τροφὸς τῆς σύνεσης. Ἡ σύνεση κάνει τὴ λεπτομερὴ ἐξέταση αὐτῶν πού πρέπει νὰ πράξομε. Ὅταν λοιπὸν στοὺς Ἰσραηλίτες ὁ Θεὸς τῶν ὅλων ἐπέβαλε ὡς παιδαγωγὸ καὶ ὁδηγὸ τὸν νόμο τοῦ Μωυσῆ, σὰν κάποια βάση καὶ ἀκλόνητη ἀρχή, ἔκανε μιὰ πρώτη καταβολὴ γιὰ τὴ γνώση τῆς μιᾶς καὶ ἀληθινῆς Θεότητος. Γιατὶ θεωροῦσε ὅτι δὲν θὰ εἶχαν τὴ δύναμη νὰ φτάσουν στὴν ἀδιάβλητη καὶ γνήσια ζωὴ, δηλαδή νὰ βάλουν ρυθμιστὴ τῆς ζωῆς τους τὸν νόμο, τὸν εἰσηγητὴ τῶν λαμπρῶν πραγμάτων καὶ νὰ ὑπακούουν σὲ ἐντολές του, ἂν δὲν ἔπαιρναν σὰν ἀποτρεπτικὸ τεῖχος στὸ νοῦ τους τὴν πίστη στὸν Θεὸ καὶ δὲν ἀντιστέκονταν γενναῖα σὲ τὴν ἡδονὴ πού τοὺς παρότρυναν στὴ ραθυμία. Ἐπρεπε λοιπὸν, ναί ἔπρεπε σὰν μιὰ ψυχικὴ ἀρρώστια νὰ ἀποθέσουν οἱ παλαιοὶ πρῶτα τὴν πολύθεη πλάνη καὶ νὰ στηριχθοῦν γερὰ στὴν πίστη στὸν ἕνα ἀπὸ τὴ φύση τοῦ καὶ ἀληθινὸ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ πρῶτος σ' αὐτοὺς ἔλαμψε ὁ νόμος· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σου, αὐτὸς πού σέ ἔβγαλε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἀπὸ τὴ χώρα τῆς δουλείας. Δὲν θὰ ἔχεις ἄλλους θεοὺς ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα. Δὲν θὰ κατασκευάσεις γιὰ τὸν ἑαυτό σου εἶδωλο γιὰ νὰ τὸ προσκυνᾷς, οὔτε κάποιο ὁμοίωμα ἀπὸ ὅσα ὄντα ὑπάρχουν πάνω στὸν οὐρανὸ καὶ κάτω στὴ γῆ, καὶ ὅσα εἶναι μέσα στὰ νερὰ κάτω ἀπὸ τὴ γῆ· δὲν θὰ τὰ προσκυνήσεις καὶ δὲν θὰ τὰ λατρεύσεις. Γιατὶ ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς σου, ὁ Θεὸς πού ζηλεύει, καὶ πού τιμωρεῖ γιὰ τὴν ἀμαρτίαν τῶν γονέων τὰ παιδιά ὡς τὴν τρίτη καὶ τέταρτη γενιὰ σὲ ὅσους μὲ μισοῦν, καὶ πού δείχνω τὸ ἔλεός μου σὲ χιλιάδες αὐτῶν πού μ' ἀγαποῦν καὶ πού φυλάγουν τὴν ἐντολή μου»². Ἐπρεπε δηλαδή, ἔπρεπε νὰ φοβερίζε με σκληρὸς ἀπειλὴς ἐκείνους πού ἔπρεπε νὰ διατηροῦν ἀνεξίτηλη τὴν ἐντολή. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του ζηλότυπο Θεοῦ, καὶ τὴν ἀμαρτίαν τῶν πατέρων τὴν

2. Ἐξ. 20, 2-6.

ἐπιτιθέντα τοῖς ἐξ αὐτῶν, εἴ γε κατ' ἐκείνους ἔλαιντο βιοῦν, καὶ προγο-
 νικοῖς ἀμιλλᾶσθαι πταίσμασιν. Οὐ γάρ πού φαμεν, ὡς τοῖς γε ὅλως
 οὐδὲν πεπλημμεληκόσιν αἱ τῶν πατέρων ἐγκατασκήπτουσιν ἁμαρτία,
 καὶ τοι διαρρήδην ἀνακεκραγότες Θεοῦ· «Οὐκ ἀποθανοῦνται πατέ-
 5 ρες ὑπὲρ τέκνων, οὐδὲ τέκνα ὑπὲρ πατέρων, ἕκαστος τῆ ἑαυτοῦ ἁμαρ-
 τία ἀποθανεῖται». Ἄλλ' εἰ ταῖς τῶν πατέρων ἔποιντο γνώμαις οἱ ἐξ
 αὐτῶν καὶ προγονικῆς δυσσεβείας ἔσοιντο ζηλωταί, παρατείνει που
 τάχα καὶ εἰς αὐτοὺς ὁ θυμός. Κἂν εἰ γένοιτό πως ἐξ ἐμφύτου φιλαν-
 θρωπίας ἀνεῖναι τοῖς πρώτοις τὸν ὑπὲρ πάντα Θεόν, τὸ κολάζεσθαι
 10 δεῖν, ἀλλ' οὐκ ὄψε τοῖς δευτέροις, ἤγουν τοῖς τρίτοις, ἐπάγει τὴν ἐν ἀρ-
 χαῖς τῷ βεβήλῳ γένει πρέπουσάν τε καὶ ὀφειλομένην ὀργήν. Κατε-
 σόδει τοίνυν εἰς τὸ φοβεῖσθαι δεῖν, ζηλωτὴν ἑαυτὸν ὀνομάζων Θεόν
 ἐβεβαίου γε μὴν καὶ ἑτέρως εἰς πίστιν αὐτοῦς, ποιεῖν ἔλεος εἰς χιλιάδας
 ὑπισχνούμενος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Προσετίθει δὲ τούτοις γείτονά τε
 15 καὶ ἀδελφὴν ἐντολήν· «Οὐ γὰρ λήψη», φησί, «τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ
 Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ· οὐ γὰρ μὴ καθάριση Κύριος τὸν λαμβάνοντα τὸ
 ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ».

Τοῦτό τινες ἔδρων, ξύλοις τε καὶ λίθοις τὴν τοῦ Θεοῦ κλησιν ἀνά-
 πτοντες, καὶ τὸν ὑπὲρ πᾶν ὄνομα κατακομίζοντες ἀμαθῶς εἰς ἀνθρω-
 20 πίνης χειρὸς φιλοτέχνημά τε καὶ πόνον. Ἔφη δὲ που περὶ αὐτῶν διὰ
 φωνῆς Ἡσαίου Θεός· «Ἐκλεξάμενος τέκνων ξύλον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν
 μέτρῳ, καὶ ἐν κόλλῃ ἐρρύθμισεν αὐτό, καὶ ἐποίησεν αὐτὸ ὡς μορφὴν
 ἀνδρός, καὶ ὡς ὠραιότητα ἀνθρώπου στήσαι αὐτὸ ἐν οἴκῳ· ἔκοψε
 ξύλον ἐκ τοῦ δρυμοῦ ὃ ἐφύτευσε Κύριος, καὶ ὑετὸς ἐμήκυνεν, ἵνα ἦ
 25 ἀνθρώποις εἰς καῦσιν, καὶ λαβῶν ἀπ' αὐτοῦ, ἐθερμάνθη, καὶ καύσαν-
 τες ἔπεσαν ἄρτους ἐπ' αὐτῶν· τὸ δὲ λοιπὸν εἰργάσαντο εἰς θεούς, καὶ
 προσκυνοῦσιν αὐτοῖς». Καὶ μεθ' ἕτερα· «Γινῶτε, ὅτι σποδὸς ἢ καρδία
 αὐτῶν, καὶ πλανῶνται». Οὗτοι λαμβάνουσι τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπὶ
 ματαίῳ. Ἄλλ', οἶμαι, δεῖν τοὺς οἷ γε λοιπὸν ἔξω τε πάγης γεγόνασι
 30 διαβολικῆς καὶ Θεὸν ἐγνώκασι τὸν ἀληθινόν, μὴ εἰς ψυχρὰς ὀκλάζειν
 ἐννοίας, μήτε μὴν τὸ ἀγεννὲς ἐν γε δὴ τούτῳ τιμᾶν φληνάφως, ἀνθελ-
 κομένους εἰς τὸ δεῖν ἑτέρους εἰδέναί θεούς, ἤγουν οἶεσθαί τινας ὑπάρ-

μεταφέρει στους απογόνους τους, ἂν βέβαια συνέχιζαν νὰ ζοῦν ὅπως ἐκεῖνοι καὶ συναγωνίζονταν τὶς προγονικὲς παραβάσεις. Δὲν ἔχομε δηλαδὴ ἐπισημάνει κάπου, ὅτι σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔσφαλαν σὲ τίποτε, πέφτουν ἐπάνω τους οἱ ἁμαρτίες τῶν πατέρων, ἂν καὶ βέβαια ὁ Θεὸς λέγει ρητᾶ, «Δὲν θὰ πεθάνουν οἱ πατέρες γιὰ χάρη τῶν παιδιῶν τους, οὔτε τὰ παιδιά γιὰ χάρη τῶν πατέρων τους· ὁ καθένας θὰ πεθάνει γιὰ τὶς δικές του ἁμαρτίες»³; Ἐὰν ὅμως ἀκολουθοῦν τὶς γνῶμες τῶν πατέρων τους οἱ ἀπόγονοί τους καὶ γίνονται ζηλωτὲς τῆς προγονικῆς ἀσέβειας, παρατείνεται καὶ σ' αὐτοὺς ὁ θυμὸς. Καὶ ἂν συμβεῖ ἀπὸ ἔμφυτη φιλάνθρωπια νὰ χαριστεῖ τοὺς πρώτους ὁ πάνω ἀπὸ ὅλα Θεὸς, ἀργότερα τοὺς δεύτερους ἢ τοὺς τρίτους ἐπιφέρει τὴν ὀργὴν ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἔπρεπε καὶ ὀφειλόταν στὴ βέβηλη γενιά. Τοὺς καταπίεζε λοιπὸν στὴν ἀνάγκη νὰ τὸν φοβοῦνται, ὀνομάζοντας τὸν ἑαυτοῦ Θεοῦ ποὺ ζηλεύει, τοὺς στήριζε ὅμως καὶ μ' ἄλλο τρόπο στὴν πίστη, δίνοντας ὑπόσχεση ὅτι θὰ δείξει τὴν εὐσπλαχνία του σὲ χιλιάδες ποὺ τὸν ἀγαποῦν. Καὶ πρόσθετε καὶ μὰ παραπλήσια σ' αὐτὰ καὶ σχετικὴ ἐντολή· γιατί λέγει· «Δὲν θὰ βάλεις στὸ στόμα σου τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου μάταια καὶ χωρὶς λόγου· γιατί ὁ Κύριος δὲν θὰ θεωρήσει καθαρὸν ἐκεῖνον ποὺ χρησιμοποιοῦ τὸ ὄνομά του μάταια»⁴.

Αὐτὸ ἔκαναν μερικοὶ ἀποδίδοντας τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ στὰ ξύλα καὶ τὶς πέτρες, καὶ αὐτὸν ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε ὄνομα κατεβάζοντάς τον ἠλίθια σὲ φιλοτέχνημα καὶ πόνημα τοῦ ἀνθρώπινου χεριοῦ. Εἶπε κάπου ὁ Θεὸς γι' αὐτὰ μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἡσαΐα· «Διάλεξε ὁ ξυλουργὸς ἓνα ξύλο, ἐφάρμοσε σ' αὐτὸ ὀρισμένα μέτρα, τὸ συνέδεσε μὲ κόλλα, καὶ τοῦ ἔδωσε μορφὴ ἀνθρώπου καὶ ὁμορφιὰ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ τὸ στήσει στὸ σπίτι του.» Ἐκοψε ἓνα ξύλο ἀπὸ τὸ δάσος ποὺ τὸ φύτεψε ὁ Κύριος καὶ ἡ βροχὴ τὸ μεγάλωσε, γιὰ νὰ τὸ ἔχουν οἱ ἄνθρωποι ὡς καύσιμη ὕλη· πῆρε ἀπὸ αὐτὸ ἓνα μέρος καὶ θερμάνθηκε, ἄλλο τὸ ἔκαψαν καὶ ἔψησαν ἀπὸ αὐτὸ ψωμιά, ἐνῶ ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο κατασκεύασαν θεοὺς καὶ τοὺς προσκυνοῦν»⁵. Καὶ παρακάτω λέγει· «Μάθετε ὅτι ἡ καρδιὰ τους εἶναι στάχτυ, καὶ πλανῶνται»⁶. Αὐτοὶ χρησιμοποιοῦν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μάταια. Ἄλλὰ πρέπει, νομίζω, ὅσοι δὲν πιάστηκαν στὴν παγίδα τῆς διαβολικῆς καὶ γνώρισαν τὸν ἀληθινὸ Θεό, νὰ μὴν σκοντάφτουν σὲ ψυχρὲς ἔννοιες καὶ νὰ μὴν ἐπιδίδονται σὲ ταπεινὴ φλυαρία γι' αὐτὰ καὶ νὰ ὑποστηρίζουν τ' ἀντίθετα, ὅτι πρέπει νὰ γνωρίσουν ἄλλους θεοὺς, ἢ νὰ νο-

5. Ἦσ. 44, 13-15.

6. Ὡπ. π. 20.

χειν ὅλως παρὰ τὸν ἕνα καὶ ἀληθῶς. «Εἶ γὰρ καὶ λέγοντό τινες θεοὶ καὶ κύριοι, ἔν τε τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεός, ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν· καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ· καὶ ἓν Πνεῦμα ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα, 5 καὶ ἡμεῖς ἐν αὐτῷ». Ἦκιστα μὲν γὰρ τὴν τῆς θεότητος φύσιν συστελοῦμεν Ἰουδαϊκῶς, εἰς μόνον τὸν ἕνα Θεὸν καὶ Πατέρα κατευρύνοντες δὲ ὡσπερ εἰς ἀγίαν τε καὶ ὁμοούσιον Τριάδα· καὶ μὴν καὶ προσώπων ποιότητι καὶ ὑποστάσεως ιδιότητι διαστέλλοντες, εἰς ἕνα δὴ πάλιν συστελοῦμεν Θεόν, διὰ τὸ τῆς οὐσίας ταυτόν, καὶ αὐτῷ λατρεύσομεν, 10 αὐτῷ προσκυνήσομεν, ἐπικαλούμενοι τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. «Οὐ γὰρ ἔσονται», φησί, «θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ»· καὶ πάλιν· «Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις». Ἐπειδὴ δὲ εἷς μὲν ἔστι Θεὸς ὁ Πατήρ, εἷς δὲ Κύριος ὁ Υἱός, ἐν δὲ Πνεῦμα ἅγιον ἐκπορευτόν, οὔτε τὸν ἕνα Θεὸν τῆς ἀληθοῦς 15 κυριότητος ἐξοίσομεν· οὔτε μὴν τὸν ἀληθῶς καὶ φύσει Κύριον τοῦ εἶναι Θεὸν ἐκπέμψομεν· ἔψεται γὰρ θεότητι μὲν πάντως τῇ κατὰ φύσιν ἢ κυριότης, κυριότητι δὲ αὖ τῇ κατ' ἀλήθειαν, ἢ τῆς θεότητος δόξα.

ΠΑΛΛ. Ὁρθότατά γε καὶ ὅτι μάλιστα σοφῶς ἔφης.

20 ΚΥΡ. Ἐνα δὴ οὖν, Παλλάδιε, Θεὸν εἰσόμεθα, καὶ ἐπ' αὐτῷ τὸ σύμπαν οὐδένα καταλογιούμεθα, τὴν ἀνόσιόν τε καὶ βέβηλον διψυχίαν, ὡς ἀλαζόνα καὶ ὑβρίστριαν ἀληθῶς, ἀπωτάτω ποιούμενοι τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, ἵνα μὴ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἱερὸς ἐπιφωνῆ λόγος· «Ἐως πότε χωλιανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις; ἢ Βάαλ Βάαλ, ἢ Θεῶν 25 Θεῶν». Μονοτρόπους γὰρ ἡμᾶς, οὐχ ἑτερόφρονas καὶ σεσαλευμένους, εἰς ᾧ μὴ προσῆκεν ἑτοιμότητα μεταπίπτοντας ὁρᾶσθαι δεήσει· ὡς τότοι χωλεύειν ἐπ' ἄμφω καὶ καταδονεῖσθαι φιλεῖν, φαίην ἂν ἔγωγε τῶν ὅτι μάλιστα δυσασθεωτάτων. Καὶ γοῦν καὶ ὁ πάλαι νόμος θανάτῳ τιμᾶται τὸν οὐκ ἀσφαλεῖ· φησὶ γάρ· «Ὁ θυσιάζων θεοῖς ἐξολοθρευθήσεται,

7. Α' Κορ. 8, 5-6.

8. Ἐξ. 20, 3.

μίζουν ὅτι ὑπάρχουν πέρα ἀπὸ τὸν ἕνα καὶ ὅτι ὑπάρχουν ἀληθινά. Γιατὶ λέγει· «Ἄν καὶ ἀκοῦμε νὰ γίνεται λόγος γιὰ θεοὺς καὶ κυρίους καὶ στὸν οὐρανὸ καὶ ἐπάνω στὴ γῆ, γιὰ μᾶς ὅμως ὑπάρχει ἕνας Θεός, ὁ Πατέρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δημιουργήθηκαν τὰ πάντα καὶ ὀφείλομε τὴν ὑπαρξὴ μας σ' αὐτὸν καὶ ἕνας Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, μέσω τοῦ ὁποῖου δημιουργήθηκαν τὰ πάντα καὶ δόθηκε καὶ σ' ἐμᾶς ἡ νέα ζωὴ καὶ ἕνα ἅγιο Πνεῦμα, πὺ περιέχει τὰ πάντα καὶ ἐμεῖς εἴμαστε μέσα σ' αὐτό»⁷. Δὲν θὰ περιορίσομε δηλαδὴ καθόλου τὴ φύση τῆς θεότητος, σύμφωνα μὲ τὴν ἰουδαϊκὴ ἄποψη, μόνο στὸν ἕνα Θεὸ καὶ Πατέρα, ἀλλὰ θὰ τὴ διευρύνουμε στὴν ἀγία καὶ ὁμοούσια Τριάδα. Καὶ ἐνῶ τὴ διαστέλλομε τόσο ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τῶν προσώπων, ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὴν ιδιότητα τῆς ὑποστάσεως, τὴν περιορίζομε πάλι σὲ ἕνα Θεὸ ἑξαιτίας τῆς ταυτότητος τῆς οὐσίας, καὶ αὐτὸν θὰ λατρεύσομε καὶ αὐτὸν θὰ προσκυνήσομε, ἐπικαλούμενοι τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ λέγει· «Δὲν θὰ ἔχεις ἄλλους θεοὺς ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα»⁸. Καὶ πάλι· «Θὰ προσκυνήσεις τὸν Κύριο τὸν Θεὸ σου, καὶ αὐτὸν μόνο θὰ λατρεύσεις»⁹. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἕνας ὁ Θεός Πατέρας καὶ ἕνας Κύριος ὁ Υἱὸς καὶ ἕνα τὸ ἅγιο Πνεῦμα πὺ ἐκπορεύεται, οὔτε τὸν ἕνα Θεὸ θὰ ἐκβάλομε ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ κυριότητα, οὔτε βέβαια καὶ τὸν ἀληθινὰ καὶ φύσει Κύριο θὰ τὸν ἀποκλείσομε ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι Θεός. Γιατὶ ὅπωςδήποτε θ' ἀκολουθήσει στὴ θεότητα τῆς φύσεως ἢ κυριότητα καὶ στὴν ἀληθὴ κυριότητα πάλι ἢ δόξα τῆς θεότητος.

ΠΑΛΛ. Πολὺ ὀρθὰ καὶ πάρα πολὺ σοφὰ τὰ εἶπες.

ΚΥΡ. Ἐνα Θεὸ λοιπὸν, Παλλάδιε, θὰ ἀναγνωρίσομε, καὶ πάνω ἀπὸ αὐτὸν δὲν θὰ θεωρήσομε κανέναν ἄλλον, ἀπομακρύνοντας ὅσο πιὸ μακριὰ γίνεται ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας τὴν ἀνόσια καὶ βέβηλη διψυχία ὡς ἀλαζονικὴ ἀληθινὰ καὶ ὑβριστικὴ, γιὰ νὰ μὴ φωνάξει καὶ σ' ἐμᾶς τοὺς ἴδιους ὁ ἱερός λόγος· «Μέχρι πότε θὰ κουτσαίνετε καὶ μὲ τὰ δύο πόδια; Ἄν θέλετε τὸν Βαάλ, προσκυνήστε τὸν Βαάλ, ἂν τὸν Θεό, προσκυνήστε τὸν Θεό»¹⁰. Πρέπει νὰ φανοῦμε μονότροποι, καὶ ὄχι μὲ διαφορετικὰ φρονήματα καὶ ἀσταθεῖς καὶ νὰ ἔχομε μεταπτώσεις πρόθυμα σ' αὐτὰ πὺ δὲν πρέπει. Γιατὶ, τὸ νὰ κουτσαίνει κανεὶς καὶ στὰ δύο καὶ νὰ τοῦ ἀρέσει νὰ ταλαντεύεται, ἐγὼ θὰ ἔλεγα πὺ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀθεΐα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ παλαιὸς νόμος τιμωρεῖ μὲ θάνατο τὸν ἀσταθὴ ἄνθρωπο. Γιατὶ λέγει· «Θὰ ἐξολοθρευθεῖ ὁποῖος θυσιάζει σὲ θεοὺς ἄλλους, ἐκτὸς

9. Δευτ. 10, 20. Ματθ. 4, 10.

10. Γ Βασ. 18, 21.

πλήν Κυρίῳ μόνῳ». Τοιγάρτοι τῆς θείας κατεπαίρεσθαι δόξης, καὶ τὰ αὐτῆ καὶ μόνῃ διανέμειν πρέποντα, ἐπιχειρεῖν οἷς ἂν ἔλοιτό τις, καὶ τοῖς μὴ φύσει χαρίζεσθαι θεοῖς, νοσημάτων αἴσχιστον, μᾶλλον δὲ δυσσεβείας ἂν γένοιτο τῆς ἐσχάτης ἔγκλημα καὶ γραφή. Ἐπηλλάχθαι δὴ 5 οὖν τῶν τοιούτων ἀνάγκη, τὸν γε ὡς ἀληθῶς γνήσιον καὶ θεοφιλῆ, καὶ οὐχὶ δὴ μόνον ἀποκαθαίροντα τὴν καρδίαν, ἀλλὰ μηδ' ὅσον εἰπεῖν διὰ γλώσσης ἰέντα ποτὲ τὸ εἶδωλον ὄνομα. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Καὶ ὄνομα θεῶν ἑτέρων οὐκ ἀναμνησθήσεσθε, οὐδ' οὐ μὴ ἀκουσθῆ ἔκ τοῦ στόματος ὑμῶν». Ἄ γὰρ αἰσχρὸν εἶδέναι, λαλεῖν οὐκ ἀξήμιον. Πανταχῆ δὲ 10 τὸ ἐν πίστει γνήσιον τιμᾶν ἠρημένους, διαμεμνησθαι προσήκει τοῦ μακαρίου Παύλου γράφοντος ὧδε· «Ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ πεφωτισμένους καὶ καλὸν γευσάμενους Θεοῦ ρῆμα, δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν». Οἱ γὰρ ἅπαξ εἰς μετάληψιν τῆς οὐρανίου καὶ θείας ἐνηνεγμένοι χάριτος, διὰ 15 γε τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἀναστάσεώς τε πέρι καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας τὸν ἀληθῆ καὶ ζωοποιὸν παραδεξάμενοι λόγον, εἰ παλινδρομεῖν ἔλαιντο πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς, καὶ νόσον ὑποδραμεῖν τὴν πρώτην, οὐκ ἀνακαινισθήσονται πρὸς καθαρισμόν διὰ δευτέρου βαπτίσματος «Οὐ γὰρ ἡ αὐτῶν ἀπιστία τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ καταργήσει», καθά 20 φησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Οὐδέ, ἐπεὶ περ καταπεφρονήκασι τινες ἀνόπιν ἰόντες τῆς θείας χάριτος, τὸ ἀδέδαιον καταγράφομεν ποιναις δὲ μᾶλλον ὁ τῶν ὅλων ὑποθήσει κριτῆς τοὺς εἰς τοῦτο κατολισθεῖν δυσσεβείας οὐ παραιτουμένους, ὡς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσαι καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἠγγήσασθαι, καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς χάρι- 25 τος ἐνυβρίσαι, ἐν ᾧ ἠγιάσθησαν καὶ γεγόνασι τῆς θείας φύσεως κοινωνοί.

Ὡσπερ γὰρ στρατιώτην τὸν ριψάσπιδά τε καὶ φυγοπόλεμον, οὐ δευτέροις τιμᾶσθαι σημάντροις, ἀλλ' ἤδη κολάζεσθαι χρή, καὶ τῆς ἀνανδρίας ἀποτινῦναι λόγους τὸν αὐτόν, οἷμαι, προσήκει τρόπον, 30 τοὺς οὕτω σεπτὴν τε καὶ ἀξιάγαστον περιυβρίζοντας χάριν, οὐ τοῦ δευτέρου τιμᾶσθαι Πνεύματος δόσει, τῆς πρώτης ἀθετουμένης, ἀλλ' ἤδη ποιναις ὑποκειῖσθαι πρέπει. Ὅτι γὰρ τοὺς ἅπαξ πεφωτισμένους

11. Ἐξ. 22, 20.

12. Ἐξ. 23, 13.

ἀπὸ τὸν Κύριον»¹¹. Γι' αὐτὸ τὸ νὰ ἐξεγείρεται κανεὶς ἐναντίον τῆς θείας δόξας καὶ ὅσα πρέπει ν' ἀπονέμει σ' αὐτὴν μόνη, νὰ τὰ χαρίζει σ' ὅποιους θὰ ἤθελε, πού δὲν εἶναι θεοὶ ἀπὸ τὴ φύση τους, εἶναι ἡ χειρότερη ἀρρώστια, ἢ καλύτερα θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ κατηγορία καὶ καταγγελία τῆς ἔσχατης ἀσέβειας. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτὰ ὁ πραγματικὰ γνήσιος καὶ φίλος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι μόνον νὰ καθαρίσει τὴν καρδιά του, ἀλλὰ οὔτε κἀν νὰ φέρει στὸ στόμα του καὶ νὰ πεῖ τὸ ὄνομα τοῦ εἰδώλου. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ σχετικᾶ: «Οὔτε τὸ ὄνομα ἄλλων θεῶν θὰ φέρετε στὸν νοῦ σας, οὔτε κἀν θ' ἀκουστεῖ ἀπὸ τὸ στόμα σας»¹². Γιατί, ὅσα εἶναι αἰσχρὸ νὰ τὰ ξέρεις, δὲν εἶναι χωρὶς ζημία νὰ τὰ ἐκφράξεις. Καὶ θέλοντας νὰ τιμοῦμε πάντοτε τὴ γνήσια πίστη, πρέπει νὰ θυμόμαστε τὸν μακάριο Παῦλο πού γράφει τὰ ἐξῆς: «Εἶναι ἀδύνατο αὐτοὶ πού μιὰ φορὰ φωτίστηκαν, γεύθηκαν τὸν καλὸ λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ δέχθηκαν τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅταν πέσουν νὰ τοὺς κάνομε νὰ ἐπιστρέψουν στὸν Θεὸ μὲ τὴ μετάνοια»¹³. Γιατὶ αὐτοὶ πού ἔφτασαν μιὰ φορὰ νὰ μεταλάβουν τὴν οὐράνια καὶ θεία χάρη καὶ μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα παραδέχθηκαν τὸν ἀληθινὸ καὶ ζωοποιὸ λόγον γιὰ τὴν ἀνάστασι καὶ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἂν θελήσουν νὰ ἐπιστρέψουν στὴν ἀρχικὴ τους κατάστασι καὶ νὰ ἐπανέλθουν στὴν προηγούμενὴ τους ἀσθένεια, δὲν θὰ ἀνακαινισθοῦν γιὰ νὰ καθαριστοῦν μὲ δεῦτερο βάπτισμα: «Ἡ ἀπιστία τους δὲν θὰ καταργήσῃ τὴν πίστη στὸν Θεόν»¹⁴, ὅπως λέγει ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Οὔτε ἐπειδὴ μερικοὶ παλινδρόμησαν καὶ περιφρόνησαν τὴν πίστη, θὰ καταλογίσομε ἀστᾶθεια στὴ θεία χάρη. Ἀλλὰ μᾶλλον ὁ κριτὴς τῶν ὄλων θὰ ἐπιβάλλει τιμωρίες σ' αὐτοὺς πού δὲν σταματοῦν τὸ μεγάλο κατρακύλημά τους στὴν ἀσέβεια, ὥστε νὰ καταπατήσουν τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ θεωρήσουν κοινὸ τὸ αἷμα τῆς Διαθήκης καὶ νὰ ὑβρίσουν τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος, μὲ τὸ ὁποῖο ἁγιάσθηκαν καὶ ἔχουν γίνεῖ κοινωνοὶ τῆς θείας φύσης.

Ὅπως δηλαδὴ ὁ στρατιώτης πού πέταξε τὴν ἀσπίδα του καὶ ἐγίνε λιποτάκτης, δὲν πρέπει νὰ τιμᾶται μὲ δεῦτερα παράσημα, ἀλλὰ πρέπει νὰ τιμωρεῖται ἀμέσως καὶ νὰ πληρώνει τὴν ἀνανδρία του, μὲ τὸν ἴδιο, νομίζω, τρόπο ἀρμόζει, ὅσοι περιυβρίζουν τὴν τόσο σεβάσιμα καὶ ἀξιοθαύμαστη χάρη, νὰ μὴν τοὺς δίνεται ἢ τιμὴ τοῦ δευτέρου Βαπτίσματος μὲ τὴ δωρεὰ τοῦ Πνεύματος, ἐφόσον ἐγίνε ἀθέτησι τῆς πρώτης, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι ὑπόλογοι γιὰ ποινές. Ὅτι αὐτοὶ πού μιὰ φορὰ φωτίστη-

13. Ἐβρ. 6, 4-6.

14. Ρωμ. 3, 3.

εἰς τοῦτο ἵεναι προσήκει γνώμης, καὶ ἐδραιότητος λογισμῶν, ὡς εἰδέ-
 ναι μὲν ἓνα τὸν φύσει Θεόν, καταμυσάττεσθαι δὲ τοὺς ἕτερόν τι παρὰ
 τοῦτο εἰσηγουμένους, καὶ ἐπιθυμημάτων ποιεῖσθαι κάλλιστον τὸ ἐπι-
 θρώσκειν εἰδώλοις, καὶ κατασεῖειν ναοὺς, καὶ οὐδὲν ἠγεῖσθαι τὰ Ἐλ-
 5 λήνων σεβάσματα, καὶ ἀρχαῖος ἡμᾶς διδάξει λόγος. Γέγραπται γὰρ
 ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν ἐπὶ δυσμῶν
 Μωᾶδ παρὰ τὸν Ἰορδάνην κατὰ Ἱεριχώ, λέγων· Λάλησον τοῖς υἱοῖς
 Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Ὑμεῖς διαβαίνετε τὸν Ἰορδάνην εἰς
 γῆν Χαναάν, καὶ ἀπολεῖτε πάντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῇ γῇ πρὸ
 10 προσώπου ὑμῶν. Καὶ ἐξαρεῖτε τὰ σκοπιάς αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ εἰδώ-
 λα τὰ χωνευτὰ αὐτῶν ἀπολεῖτε αὐτά, καὶ πάσας τὰς στήλας αὐτῶν
 ἐξαρεῖτε».

Συνίης ὅτι τοὺς παρελθόντας τὸν Ἰορδάνην, ἐκ μέσου ποιεῖσθαι
 χρῆ βωμούς καὶ τεμένη, καὶ αὐτοῖς εἰδώλοις καὶ στήλαις ἀναμοχλεύειν
 15 ἀμελητί· ὡς τό γε φειδῶ τοῖς τοιούτοις τυχὸν ἀπονέμειν κακοῖς μήνυ-
 σις ἂν γένοιτο σαφῆς, τοῦ μὴ ἐρηρεῖσθαι καλῶς, μήτε μὴν ἀκαταιτία-
 τον τῷ Θεῷ τὴν καρδίαν ἀφιερῶν, καίτοι λέγοντι σαφῶς περὶ τῶν
 ἀθέων καὶ πονηρῶν· «Οὐ προσκυνήσεις τοῖς θεοῖς αὐτῶν, οὐδ' οὐ μὴ
 λατρεύσης κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν, ἀλλὰ καθαιρέσει καθελεῖς, καὶ συντρι-
 20 βων συντρίψεις τὰς στήλας αὐτῶν, καὶ λατρεύσεις Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου,
 καὶ εὐλογήσω τὸν ἄρτον σου καὶ τὸν οἶνόν σου καὶ τὸ ὕδωρ σου καὶ
 ἀποστρέψω μαλακίαν ἀφ' ὑμῶν· οὐκ ἔσται ἄγονος, οὐδὲ στεῖρα ἐπὶ τῆς
 γῆς σου, τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν σου ἀναπληρώσω». Ἔστι γὰρ οὐκ
 ἀσυμφανές, ὡς τοῖς ἄγαν ἐρηρεισμένοις καὶ ἐξ ὑγιοῦς διανοίας τῷ τῶν
 25 ὄλων Θεῷ προσκειμένοις, ἀπόδειξιν τε τοῦ πράγματος ἐναργῆ ποιεῖ-
 σθαι μεμελετηκόσι, τὸ κατασεῖειν βωμούς τε καὶ στήλας, καὶ ἀνθρώ-
 πων ἀθύσματα παρεφθαρμένων τὸν νοῦν, θείων ἔσται χαρισμάτων
 πρόξενον.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές

30 ΚΥΡ. Εἰ γὰρ δὴ καθέλης τὰ χειροποιητὰ, φησί, λατρεύσειάς τε
 Θεῷ, τὰ παρ' ἐκείνοις ἔθνη μεμισηκῶς, «Εὐλογήσω τὸν ἄρτον σου καὶ
 τὸν οἶνόν σου καὶ τὸ ὕδωρ σου». Μυστικὸς ὁ λόγος καὶ βαθύς τοῖς

καν πρέπει νὰ προχωρήσουν σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς γνώμης καὶ τῆς σταθερότητας τῶν λογισμῶν, ὥστε νὰ ξέρουν ὅτι ὁ ἀπὸ τῆ φύση του Θεὸς εἶναι ἕνας, καὶ νὰ σιχαίνονται ὅσους εἰσηγοῦνται κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτό, καὶ νὰ θεωροῦν ὡς καλύτερη ἐπιθυμία νὰ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν εἰδώλων καὶ νὰ γκρεμίζουν ναοὺς καὶ νὰ μὴν ὑπολογίζουν καθόλου τὰ ἱερὰ τῶν Ἑλλήνων, αὐτὸ θὰ μᾶς τὸ πεί καὶ ἕνας ἀρχαῖος λόγος. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ στοὺς Ἀριθμοὺς: «Μίλησε ὁ Κύριος στὸν Μωυσῆ, πού βρισκόταν δυτικὰ τῆς Μωάβ, κοντὰ στὸν Ἰορδάνη ποταμὸ, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Ἰεριχώ, καὶ εἶπε: Νὰ μιλήσεις στοὺς Ἰσραηλίτες καὶ νὰ τοὺς πεῖς: Ἐσεῖς περνᾶτε τώρα τὸν Ἰορδάνη γιὰ νὰ μπεῖτε στὴ Χαναάν. Θὰ ἐξοντώσετε ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς χώρας πού θὰ βρεῖτε μπροστὰ σας, θὰ γκρεμίσετε ὅλες τὶς σκοπιές τους, ὅλα τὰ χυτὰ εἰδωλὰ τους θὰ τὰ καταστρέψετε, καὶ θὰ διαλύσετε ὅλες τὶς στήλες τους μὲ τὶς ἐπιγραφές»¹⁵.

Ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι ὅσοι πέρασαν τὸν Ἰορδάνη πρέπει νὰ βγάλουν ἀπὸ τὴ μέση βωμοὺς καὶ ἱερὰ τεμένη, καὶ νὰ διαλύσουν χωρὶς καθυστέρηση τὰ ἴδια τὰ εἰδωλὰ καὶ τὶς ἐπιγραφές τους; Γιατὶ τὸ νὰ δεχθοῦν τυχὸν λύπη γι' αὐτὰ τὰ αἴσχη, ἀποτελεῖ σαφὴ ἔνδειξη ὅτι δὲν εἶναι στηριγμένοι καλά, οὔτε ἀφιερώνουν τὴν καρδιά τους στὸν Θεὸ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ἐνοχές, ἂν καὶ βέβαια λέγει γιὰ τοὺς ἄθεους καὶ πονηροὺς μὲ σαφήνεια τὰ ἑξῆς: «Δὲν θὰ προσκυνήσετε τοὺς θεοὺς τους, οὔτε θὰ τοὺς λατρεύσετε ἐνεργώντας σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα τους, ἀλλὰ θὰ ξεθεμελιώσετε καὶ θὰ συντρίψετε ὀλοκληρωτικὰ τὶς στήλες μὲ τὶς ἐπιγραφές τους, καὶ θὰ λατρεύσετε τὸν Κύριο τὸν Θεό σου, καὶ ἐγὼ θὰ εὐλογήσω τὸ ψωμί καὶ τὸ κρασί σας καὶ τὸ νερό σας, καὶ θὰ ἀπομακρύνω ἀπὸ σᾶς κάθε ἀδυναμία. Στὴ γῆ σας δὲν θὰ ὑπάρξει ἀνίκανος ἄνδρας, οὔτε στείρα γυναίκα, καὶ στὸν καθένα σας θὰ δώσω πολλές ἡμέρες ζωῆς»¹⁶. Μὲ αὐτὰ λοιπὸν γίνεται φανερό, ὅτι ὅσοι εἶναι ἐδραιωμένοι ἀκλόνητα καὶ βρίσκονται κοντὰ στὸ Θεὸ τῶν ὅλων μὲ ὑγιή νοῦ, καὶ ἔχουν φροντίσει νὰ δώσουν σχετικὰ μὲ τὸ πράγμα αὐτὸ ἀπόδειξη φανερὴ, σ' αὐτοὺς τὸ γκρέμισμα τῶν βωμῶν καὶ τῶν στηλῶν καὶ ἡ διάλυση τῶν παιγνιδιῶν ἀνθρώπων μὲ διεφθαρμένο νοῦ θὰ γίνῃ πρόξενο θείων χαρισμάτων.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Ἄν λοιπὸν γκρεμίσεις, λέγει, τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους καὶ λατρεύσεις τὸν Θεὸ ἔχοντας μισήσει τὶς συνήθειες ἐκείνων, τότε «Θὰ εὐλογήσω τὸ ψωμί σου καὶ τὸ κρασί σου καὶ τὸ νερό σου». Ὁ λόγος

16. Ἐξ. 23, 24-26.

γὰρ Θεῶ γνησίους, πρὸς εὐλογίας ἔσται πνευματικῆς, τῶν τοῦ Χριστοῦ
 μυστηρίων ἢ μέθεξις, καὶ ἡ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος χάρις. Τοῖς γε
 μὴν διψυχοῦσιν ἔτι, κεκινημένοις εἰς ἀπόστασιν, ὀργὴ καὶ κατάκριμα
 καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν δεινῶν, τὸ μεταλαχεῖν ἔστι τῆς εὐλογίας τῆς πνευ-
 5 ματικῆς; καὶ τοῦτο, οἶμα, ἔστιν, ὃ καὶ ὁ σοφὸς ἔφη Παῦλος, ὅτι «Ὁ
 ἐσθίων καὶ πίνων τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἀναξίως, κατάκριμα
 ἑαυτῶ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα Κυρίου. Δοκιμαζέτω
 δέ», φησὶν, «ὁ ἄνθρωπος ἑαυτόν, καὶ τότε ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ
 τοῦ ποτηρίου πινέτω». Ἔσται τοίνυν πρὸς εὐλογίας, φησὶ, τῶν ἁγίων
 10 μυστηρίων ἢ μέθεξις, τοῖς γε ὡς ἀληθῶς φιλοθεωτάτοις. Καὶ ἀπαλλα-
 γήσονται δὲ μαλακισμοῦ, τουτέστι, τοῦ νοσεῖν ἐτοίμως τὸ ἀδικεῖν πε-
 φυκός, καὶ ἀποκομίζον εἰς ἀνανδρίαν· ἀλλ' οὐδὲ ἄγονος ἔσται, φησὶν,
 ἐν αὐτοῖς, οὐδὲ στεῖρα. Γονιμωτάτη γὰρ πᾶσα θεοφιλῆς καὶ ὁσία ψυ-
 χή, καὶ καρποῖς ἁγίοις κατάκομος, φημι δὲ δὴ πάλιν, τοῖς ἐξ ἀρετῆς
 15 αὐχῆμασιν.

ΠΑΛΛ. ᾠδε ἔχει.

ΚΥΡ. Εὐκατάσειστον δὲ τὴν καρδίαν ἔχειν οὐκ ἔων, εὐμηχανῶς
 ἐπιτρέπει πρὸς τὸ δεῖν ἐλέσθαι τὸ θεβηκός εἰς πίστιν καὶ εἰς εὐσέβειαν
 ἀσφαλές ποτὲ μὲν γὰρ λογισμοῖς τοῖς καθήκουσιν μεταπαιδεύων ἐπὶ
 20 τὸ ἄμεινον, ἀποσπουδάξειν κελεύει, μᾶλλον δὲ ἀποστρέψεσθαι παντε-
 λῶς, ὡς ὀλέθρου πρόξενον, τὸ θύειν εἰδώλοις ἢ προσκυνεῖν, διαβολῆς
 τῆς ἐσχάτης, μᾶλλον δὲ δυσσεβείας τῆς ἀνωτάτω δεικνὺς ἀνάπλεων
 τὴν τοιάνδε νόσον· ποτὲ δὲ καὶ φόβον, τὸν τοῦ κολάζεσθαι λέγω, παι-
 दाγωγὸν ὥσπερ τινα· καὶ γενναῖον ἡμῖν ἐπιστήσας φύλακα, περιτρέχει
 25 πανταχόθεν ἐπὶ τὸ ἀρέσκον αὐτῶ. Καὶ γοῦν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ φη-
 σὶν ὁ μακάριος Μωσῆς «Καὶ ταῦτα τὰ προστάγματα καὶ τὰ κρίματα,
 ἃ φυλάξεσθε τοῦ ποιῆσαι ἐπὶ τῆς γῆς, ἣν Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων
 ὑμῶν δίδωσιν ὑμῖν ἐν κλήρῳ πάσας τὰς ἡμέρας, αἷς ὑμεῖς ζητεῖτε ἐπὶ τῆς
 γῆς. Ἀπωλεία ἀπολεῖτε πάντα τοὺς τόπους, ἐν οἷς ἐλάτρευσαν ἐκεῖ τὰ
 30 ἔθνη τοῖς θεοῖς αὐτῶν, οὓς ὑμεῖς κληρονομεῖτε αὐτοὺς ἐπὶ τῶν ὀρέων
 τῶν ὑψηλῶν καὶ ἐπὶ τῶν θινῶν καὶ ὑποκάτω δένδρου δασέος. Καὶ
 κατασκάψετε τοὺς βωμοὺς αὐτῶν καὶ συντριψέτε τὰς στήλας αὐτῶν,

αὐτὸς εἶναι μυστικός καὶ βαθύς· γιὰ τοὺς γνήσιους δηλαδή λυτρωτὲς τοῦ Θεοῦ θὰ εἶναι πρὸς εὐλογία τοὺς πνευματικὴ ἢ μέθεξι τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ χάρις ἀπὸ τὸ ἅγιο βάπτισμα. Γιὰ ὅσους ὅμως εἶναι ἀκόμα δίψυχοι καὶ κινουῦνται σὲ ἀποστασία, ἐτοιμάζεται ὀργὴ καὶ κατάκριση. Καὶ πῶς δὲν εἶναι μεταξὺ τῶν δεινῶν τὸ νὰ χάσει κανεὶς τὴν πνευματικὴ εὐλογία; Καὶ αὐτὸ εἶναι, νομίζω, ἐκεῖνο ποῦ εἶπε ὁ σοφὸς Παῦλος, ὅτι «ὅποιος τρώγει καὶ πίνει χωρὶς ν' ἀξίζει τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, τρώει καὶ πίνει τὴν καταδίκη του, ἐπειδὴ δὲν διακρίνει τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. Γι' αὐτὸ πρέπει», λέγει, «νὰ ἐξετάζει κανεὶς προσεκτικὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ τότε νὰ τρώγει ἀπὸ τὸν ἄρτο καὶ νὰ πίνει ἀπὸ τὸ ἅγιο ποτήρι»¹⁷. Εἶναι λοιπὸν, λέγει, εὐλογία ἢ μέθεξι τῶν ἁγίων μυστηρίων, γι' αὐτοὺς ποῦ εἶναι ἀληθινότατα φίλοι τοῦ Θεοῦ, καὶ θ' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀδυναμία, δηλαδή ἀπὸ τὸ νὰ ὑποκύπτουν πρόθυμα στὴ φυσικὴ τους τάση γιὰ ἀδικία ποῦ ὀδηγεῖ στὴν ἀνανδρία. Λέγει ὅμως καὶ ὅτι δὲν θὰ ὑπάρχει σ' αὐτοὺς ἀνίκανος ἄνδρας καὶ στείρα γυναῖκα. Γιατί κάθε ἁγία ψυχὴ καὶ φίλη τοῦ Θεοῦ εἶναι γονιμότατη καὶ κατάφορτη ἀπὸ ἁγίους καρπούς, καὶ τὸ λέγω καὶ πάλι, ἀπὸ τὰ κοσμήματα τῆς ἀρετῆς.

ΠΑΛΛ. Ἔτσι εἶναι.

ΚΥΡ. Μὴ ἀφήνοντάς μας λοιπὸν νὰ ἔχομε καρδιὰ ποῦ κλονίζεται εὐκόλα, μὲ πολλοὺς τρόπους μᾶς προτρέπει στὴν ἀνάγκη νὰ διαλέξομε τὴ σταθερότητα στὴν πίστη καὶ τὴν ὀρθότητα στὴν εὐσέβεια, ἄλλοτε, στρέφοντάς μας στὸ καλύτερο μὲ κατάλληλους λογισμοὺς, μᾶς προστάζει νὰ βγάλομε ἀπὸ τὸ ζῆλο μας, ἢ μᾶλλον ν' ἀποστρεφῶμαστε τελείως σὰν πρόξενο ἀπώλειας τὸ νὰ θυσιάζομε ἢ νὰ προσκυνοῦμε τὰ εἰδῶλα, δείχνοντάς τὴ νόσο αὐτὴ γεμάτη ἀπὸ τὴ μεγαλύτερη διαβολή, ἢ καλύτερα ἀπὸ τὴ μεγαλύτερη ἀσέβεια, καὶ ἄλλοτε πάλι, βάζοντάς μέσα μας τὸν φόβο, ἐννοῶ τὸν φόβο τῆς τιμωρίας, σὰν ἓνα παιδαγωγὸ καὶ φύλακα γενναῖο, μᾶς προτρέπει ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς σὲ ὅ,τι ἀρέσει σ' αὐτόν. Καὶ πράγματι λέγει στὸ Δευτερονόμιο ὁ μακάριος Μωυσῆς: «Αὐτὲς εἶναι οἱ προσταγὰς καὶ οἱ διατάξεις, τίς ὅποιες φροντίσετε νὰ φυλάξετε στὴ χώρα ποῦ ὁ Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σας σᾶς δίνει ὡς κληρὸ γιὰ ὅλη τὴ ζωὴ σας. Ἀλλὰ θὰ καταστρέψετε σίγουρα ὅλους τοὺς τόπους, ὅπου τὰ ἔθνη λάτρευαν τοὺς θεοὺς τους καὶ ποῦ ἐσεῖς γίνεστε κληρονόμοι τους ἐπάνω στὰ ψηλὰ βουνὰ καὶ στοὺς λόφους καὶ κάτω ἀπὸ πυκνόφυλα δάση. Θὲ ξεθεμελιώσετε τοὺς βωμούς τους, θὰ συντρίψετε

καὶ τὰ ἄλλα αὐτῶν ἐκκόψετε, καὶ τὰ γλυπτὰ τῶν θεῶν αὐτῶν κατακαύσετε πυρὶ, καὶ ἀπολεῖτε τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐκ τοῦ τόπου ἐκείνου». Οἱ μὲν Ἑλλήνων σοφοὶ καὶ λογάδες, ποιηταὶ δὲ μάλιστα, ὄρειάδας τινὰς καὶ ἀμαδρουάδας ὀνομάζουσι νύμφας, ἤτοι δαίμονας, Εἰσὶ δὲ οἱ καὶ 5 τοῖς κατὰ τόπον ὑψώμασι τοὺς παρὰ σφίσι τιμᾶν ἡρημένοι θεοὺς, βωμοὺς ἰσπάντες ἐν ὄρεσι, βουθυτεῖν ἐσπούδαζον, καὶ τοῖς τῶν δένδρων εὐφρευτέροις περιδρύσαντες ἔδη καὶ δαιμονίων ἰνδάλματα, μηλοσφαγίαις ἐκέχρητο. Ἄλλ' ἦν ἀναγκαῖον κατορρωδοῦντας οὐδὲν 10 τοὺς ὑπὸ Θεῶ γεγονότας τῷ κατ' ἀλήθειάν τε καὶ φύσει, τὰ τῶν πλανωμένων κατασεῖν ἀθύρματα, καὶ τῶν παρ' ἐκείνοις ἔθῶν ὡς ἀπώτατω χωρεῖν. Τοιγάρτοι φησὶ πάλιν· «Ἐὰν δὲ ἐξολοθρεύσῃ Κύριος ὁ Θεός σου τὰ ἔθνη, εἰς οὓς σὺ πορεύσῃ ἐκεῖ τοῦ κληρονομησαὶ τὴν γῆν αὐτῶν ἀπὸ προσώπου σου, καὶ κατακληρονομήσῃς αὐτοὺς καὶ κατοικήσῃς ἐν τῇ γῇ αὐτῶν, πρόσεχε σαυτῷ, μὴ ἐκζητήσῃς ἐπακολουθήσαι αὐτοῖς μετὰ τὸ ἐξολοθρευθῆναι αὐτοὺς ἀπὸ προσώπου σου, οὐ μὴ 15 ἐκζητήσῃς τοὺς θεοὺς αὐτῶν λέγων, Πῶς ποιοῦσι τὰ ἔθνη ταῦτα τοῖς θεοῖς αὐτῶν, ποιήσω καὶ ἐγὼ· οὐ ποιήσῃς οὕτω Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου· τὰ γὰρ βδελύγματα, ἃ Κύριος ἐμίσησεν, ἐποίησαν τοῖς θεοῖς αὐτῶν, ὅτι καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυρατέρας αὐτῶν κατακαίουσιν ἐν πυρὶ 20 τοῖς θεοῖς αὐτῶν».

Εὖ γε ὁ νομοθέτης ἀποφάσκει παντελῶς τῶν πλανωμένων τὴν μίμησιν, καὶ ἀποφοιτᾶν εὖ μάλα κελεύει τῆς ἀνηλεοῦς τῶν τέκνων σφαγῆς. Φθόρους δὲ καὶ λυμεῶνας τῆς ἀνθρωπότητος τοὺς φιλαμιάτους τε καὶ ψευδωνύμους ἐλέγχει θεοὺς, καὶ αὐτοὺς ἀγρίως τοὺς τῆς ἀναγκαιᾶς φιλοστοργίας ἀτιμάζοντας νόμους, διὰ γε τὸ σφίσι δοκοῦν· 25 «Ἐκτισε μὲν γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα Θεός, καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου, καὶ οὐκ ἔστιν ἄδου βασιλεῖον ἐπὶ γῆς. Φθόνῳ δὲ διαδόλου θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσηλθεν». Καὶ ἡ μὲν θεία θέλησις ἀνατρέπει θάνατον καὶ καταλύει φθοράν, καὶ τὸ οὐκ εἶναι τὰ ὄντα, μισεῖ· ἐκτισε 30 γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καθὰ γέγραπται. Οἱ δὲ ταῖς τῶν διαμονίων πλεονεξίαις σεσαγηνευμένοι πρὸς πλάνησιν, καθάπερ ἡδύσματα, καὶ τῶν ὅτι μάλιστα χρηστῶν καὶ εὐσομοτάτων θυμιαμάτων, προσκομί-

τις στῆλες μὲ τις ἐπιγραφές τους, θὰ κατακόψετε τὰ δάση τους καὶ τ' ἀγάλματα τῶν θεῶν τους θὰ τὰ κατακάψετε στὴ φωτιὰ, σβήνοντας τὸ ὄνομά τους ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν τόπο»¹⁸. Οἱ σοφοὶ καὶ οἱ λόγιοι "Ἕλληνες, καὶ μάλιστα οἱ ποιητές, μιλοῦν γιὰ κάποιες ὄρειάδες καὶ ἀμαδρυάδες, ποὺ τις ὀνομάζουν νύμφες, δηλαδή δαίμονες,. Καὶ αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν διαλέξει νὰ τιμοῦν τοὺς θεοὺς τους στὰ ὑψώματα τῆς περιοχῆς τους, στήνοντας βωμοὺς στὰ βουνά, στοὺς ὁποίους ἤθελαν νὰ κάνουν θυσίες βοδιῶν. Στήνοντας δηλαδή γύρω ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα δέντρα ἀγάλματα καὶ ὁμοιώματα δαιμονίων, ἔκαμναν θυσίες προβάτων. Ἄλλ' ἦταν ἀνάγκη χωρὶς νὰ φοβοῦνται τίποτε αὐτοὶ ποὺ ἀναγνώριζαν τὸν ἀληθινὸ καὶ ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ, νὰ γκρεμίζουν τὰ παιγνίδια αὐτὰ τῶν ἀνθρώπων ποὺ βρίσκονταν στὴν πλάνη καὶ ν' ἀπομακρύνονται ὅσο πιὸ πέρα γινόταν ἀπὸ τις συνήθειες ἐκείνων. Γι' αὐτὸ λέγει πάλι: «Ἐὰν ὁ Κύριος ὁ Θεός σου ἐξολοθρεύσει τὰ ἔθνη, στὰ ὁποῖα ἐσὺ βαδίζεις γιὰ νὰ κληρονομήσεις ὁ ἴδιος τὴ γῆ τους καὶ νὰ ἐγκατασταθεῖς σ' αὐτήν, προῦσεχε μήπως τυχὸν ζητήσεις ν' ἀκολουθήσεις τοὺς τρόπους τῆς ζωῆς τους μετὰ τὴν ἐξολόθρευσίν τους ἀπὸ προστά σου· καὶ μὴν πεῖς, Αὐτὸ ποὺ κάνουν αὐτὰ τὰ ἔθνη στοὺς θεοὺς τους, αὐτὸ θὰ κάνω κι ἐγὼ στὸν δικό μου Θεό, καὶ πράγματι κάνεις αὐτὸ καὶ ἐσὺ στὸν Κύριο τὸν Θεό σου. Γιατί τις βδελυρὲς πράξεις ποὺ ὁ Κύριος μίσησε, αὐτὲς ἔκαναν στοὺς θεοὺς τους, ἀφοῦ καὶ τοὺς υἱοὺς τους καὶ τὰ κορίτσια τους τὰ κατακαίουν στὴ φωτιὰ γιὰ τοὺς θεοὺς τους»¹⁹.

Πολὺ καλὰ ὁ νομοθέτης ἀπαγορεύει τελείως τὴ μίμηση αὐτῶν ποὺ βρίσκονται στὴν πλάνη, καὶ προστάζει νὰ ἀπομακρυνόμαστε ὅσο γίνεται ἀπὸ τὴν ἀπάνθρωπη ἐκείνη σφαγὴ τῶν παιδιῶν. Ἀποδεικνύει φθοροποιούς καὶ καταστροφεῖς τοὺς φιλοαίματος καὶ ψεύτικους θεοὺς ποὺ παραβιάζουν ἄγρια καὶ αὐτοὺς τοὺς νόμους τῆς ἀναγκαίας φιλοστοργίας, ἀφοῦ ἔτσι τοὺς ἀρέσει. Γιατί λέγει: «Ὁ Θεὸς δημιούργησε τὰ πάντα γιὰ νὰ ὑπάρχουν καὶ οἱ γενέσεις τοῦ κόσμου εἶναι σωτήριες, καὶ στὴ γῆ δὲν ὑπάρχει βασιλεῖο τοῦ ἄδη. Ὁ θάνατος εἰσῆλθε στὸν κόσμον ἀπὸ τὸν φθόνον τοῦ διαβόλου»²⁰. Ἡ θεία θέληση ἀνατρέπει βέβαια τὸ θάνατο καὶ καταλύει τὴ φθορὰ καὶ μισεῖ τὸ νὰ μὴν ὑπάρχουν τὰ ὄντα· γιατί δημιούργησε τὰ πάντα γιὰ νὰ ὑπάρχουν, ὅπως ἔχει γραφεῖ. Ὅσοι ὅμως ἔχουν πιαστεῖ στὸ δίχτυ τῆς ἐπιθυμίας τῶν δαιμόνων προσφέρουν στὸν Σατανᾶ, σὰν γλυκίσματα καὶ σὰν ὠραῖα καὶ εὖοσμα θυμιάματα,

20. Σοφ. Σολ. 1, 14. 2, 24.

ζουσι τῷ Σατανᾷ τῶν ἐπὶ ζωῆ γεγονότων τὸν ὄλεθρον, καὶ τῶν ἐκτι-
 σμένων εἰς τὸ εἶναι, τὸν θάνατον. Εὐφυνέστατα τοίνυν, τῆς ἐσχάτης
 δεῖξαι διαβολῆς τὰ παρ' ἐκείνοις ἔμπλεω ἠβουλήθη καὶ φύσιν ἀδι-
 κουμένην, καὶ τῆς πολυεύκτου φιλοπαιδίας πεπατημένους θεσμούς,
 5 μετασοδῶν εὐ³ μάλα τὸν εὐγενῆ καὶ μισόκακον νοῦν τῶν ἀκροωμένων
 ἐπὶ τὸ χρῆναι τιμᾶν καὶ ἀνθελέσθαι γοργῶς ἄπερ ἂν αὐτὸς βούλοιτό
 τε καὶ λέγοι.

Καὶ ταυτὶ μὲν, εἰς ἀνατροπὴν τῆς παρ' ἐκείνοις ἀνοσιότητος ἐνο-
 μοθετεῖτο πάλαι. Καθορίζει δὲ θάνατον τοῦ μεταπίθειν ἐθέλοντος τὸν
 10 ἐρηρυσμένον, καὶ τῆς ἀληθείας τῶν γινῶσιν φιλοθέως εἰσδεδεγμένον.
 Ἔφη γὰρ οὕτω πάλιν· «Ἐὰν δὲ ἀναστῆ ἐν σοὶ προφήτης ἢ ἐνυπνιαζό-
 μενος τὸ ἐνύπνιον, καὶ δῶ σοι σημεῖον ἢ τέρας, καὶ ἔλθῃ τὸ σημεῖον ἢ
 τὸ τέρας, ὃ ἐλάλησε πρὸς σέ, λέγων· Πορευθῶμεν καὶ λατρεύσωμεν
 θεοῖς ἑτέροις οὓς οὐκ οἶδατε, οὐκ ἀκούσεσθε τῶν λόγων τοῦ προφήτου
 15 ἐκείνου ἢ τοῦ ἐνυπνιαζομένου τὸ ἐνύπνιον ἐκεῖνο, ὅτι πειράζει Κύριος
 ὁ Θεός σου ὑμᾶς τοῦ εἰδέναί, εἰ ἀγαπᾶτε τὸν Θεὸν ὑμῶν ἐξ ὅλης τῆς
 καρδίας ὑμῶν καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς ὑμῶν· ὀπίσω Κυρίου τοῦ Θεοῦ
 ὑμῶν πορεύσεσθε, καὶ τοῦτον φοβηθήσεσθε, καὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ
 φυλάξεσθε, καὶ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσεσθε, καὶ αὐτῷ δουλεύετε καὶ
 20 αὐτῷ προστεθήσεσθε. Καὶ ὁ προφήτης ἐκεῖνος ἢ ὁ τὸ ἐνύπνιον ἐνυ-
 πνιαζόμενος ἐκεῖνος, ἀποθανεῖται· ἐλάλησε γὰρ ἀποπλανῆσθαί σε ἀπὸ
 Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου». Ὡς ὁσιός τε καὶ Θεῷ πρέπων ὁ νόμος! Εἰ γάρ
 τοι τοῖς τῶν σωματίων φονευταῖς πάντῃ τε καὶ πάντως τὸ ἐκτεθάναι
 δεῖν ἔψεται κατὰ νόμους, πῶς ἂν οὐχὶ κινδυνεύσειεν εἰκότως ὁ ψυχῆ
 25 τὴν ὀλέθριον ἐπιφέρων πλάνησιν, καὶ βόθροις τῆς ἀπωλείας ἐνιείς τὴν
 ἀμείνω σώματος, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος φωνήν;

Χρῆναι μὲν δὴ τὴν ἐφ' αἵματι πράττεσθαι δύκην, τὸν ἀπατεῶνα
 καὶ βωμολόχον, ἐδικαίου Θεός ποιήν δὲ τὴν ἴσην καταψηφίζεται καὶ
 τὸν εὐπαράφορόν τε καὶ ἐλαφρόν ὑποτεθεικότων τοῖς τοιοῖσδε νοῦν.
 30 Ἐξὸν γὰρ εὐκόλως διαδράναι, φησὶν, ἀνανήφοντα πρὸς τὸ ἀληθές,
 ἐθελούσιον ἀνθ' ὅτι τὴν εἰς γε τὸ ἀδικοῦν ἀποδρομὴν ἐποιήσατο;
 «Ἐὰν δὲ εὐρεθῆ ἐν σοὶ ἐν μιᾷ τῶν πόλεων σου, ὧν Κύριος ὁ Θεός μου
 δίδωσί σοι, ἀνὴρ ἢ γυνή, ὅστις ποιήσῃ τὸ πονηρὸν ἐναντίον Κυρίου
 τοῦ Θεοῦ σου, παρελθεῖν τὴν διαθήκην αὐτοῦ, καὶ ἀπελθόντες λατρεύ-

τὸν ὄλεθρο αὐτῶν ποὺ ἔγιναν γιὰ νὰ ζήσουν, καὶ τὸν θάνατο σ' αὐτὰ ποὺ κτίσθηκαν γιὰ νὰ ὑπάρχουν. Εὐφυέστατα λοιπόν, θέλοντας νὰ δείξει ὅτι τὰ ἦθη τους ἦταν γεμάτα ἀπὸ ἔσχατα παραπτώματα, ὅτι ἡ φύση δεχόταν ἀδικίες, καὶ ὅτι οἱ θεσμοὶ τῆς φιλοτεκνίας, ποὺ εἶναι τόσο εὐκταία, καταπατοῦνται, μετακινεῖ σωστὰ τὸν εὐγενῆ καὶ μισόκακο νοῦ τῶν ἀκροατῶν του στὴν ἀνάγκη νὰ τιμοῦν καὶ νὰ ἐκλέγουν ἀμέσως στὴ θέση ἐκείνων αὐτὰ ποὺ ἐκεῖνος θέλει καὶ προστάζει.

Καὶ αὐτὰ βέβαια νομοθετοῦνταν παλαιὰ γιὰ νὰ ἀνατραπεῖ ἡ ἀνοσιότητά τους. Καθορίζει ὅμως θάνατο γιὰ ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ μεταπέσει αὐτὸν ποὺ ἔχει ἐδραιωθεῖ καὶ ἔχει δεχθεῖ μὲ ἀγάπη στὸν Θεὸ τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας. Γιατὶ ἔχει πεῖ πάλι τὰ ἑξῆς: «Ἄν ἐμφανιστεῖ ἀνάμεσα σου προφήτης ἢ κάποιος ποὺ βλέπει ὄνειρα, καὶ σοῦ δώσει κάποιο σημάδι ἢ ἔξαγγεῖλει ἓνα θαῦμα, καὶ ἐπαληθεύσει τὸ σημάδι καὶ γίνεи τὸ θαῦμα ποὺ εἶπε σὲ σένα, καὶ σοῦ πεῖ, Πᾶμε νὰ λατρεύσομε ἄλλους θεοὺς ποὺ δὲν γνωρίζετε, δὲν θ' ἀκούσετε τοὺς λόγους ἐκείνου τοῦ προφήτη ἢ ἐκείνου ποὺ βλέπει τὰ ὄνειρα, γιατί σᾶς δοκιμάζει ὁ Κύριος ὁ Θεός σου, γιὰ νὰ διαπιστώσει ἂν ἀγαπᾶτε τὸν Θεὸ μὲ ὅλη σας τὴν καρδιά καὶ μὲ ὅλη σας τὴν ψυχή. Θὰ βαδίσετε πάνω στὰ ἴχνη τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σας, καὶ αὐτὸν θὰ φοβηθεῖτε, καὶ τὶς ἐντολὲς αὐτοῦ θὰ φυλάξετε, τὴ φωνὴ αὐτοῦ θ' ἀκούσετε, θὰ γίνετε δούλοι αὐτοῦ καὶ θὰ προσκολληθεῖτε κοντὰ του. Ὁ προφήτης ἐκεῖνος ἢ ἐκεῖνος ποὺ βλέπει τὸ ὄνειρο θὰ πεθάνει· γιατί μίλησε γιὰ νὰ σὲ παραπλανήσει καὶ νὰ σὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν Κύριο τὸν Θεό σου»²¹. Πόσο ἅγιος νόμος καὶ ταιριαστός στὸν Θεό! Γιατὶ, ἂν σ' αὐτοὺς ποὺ σκοτώνουν τὸ σῶμα πρέπει ὀπωσδήποτε, σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους, νὰ ἀκολουθήσει θάνατος, πῶς δὲν θὰ κινδυνεύσει δικαιολογημένα αὐτὸς ποὺ προκαλεῖ τὴν ὀλέθρια πλάνη καὶ ρίχνει στοὺς γκρεμοὺς τῆς ἀπώλειας τὴν πολυτιμότερη ἀπὸ τὸ σῶμα, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Σωτήρα, ψυχῆ; Ὁ Θεὸς ἔκρινε δίκαιο νὰ τιμωρηθεῖ μὲ τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου ὁ ἀπατεώνας καὶ βωμολόχος.

Ἴδια ποινὴ ἀποφασίζει νὰ ἐπιβληθεῖ καὶ σ' αὐτὸν ποὺ παρασύρεται εὐκόλα καὶ παρέχει ἑλαφρῦ τὸ νοῦ του σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ, ἐνῶ εἶναι στὴν ἐξουσία του, λέγει, νὰ διαφύγει εὐκόλα ἀνανήφοντας πρὸς τὴν ἀλήθεια, γιατί ἀντὶ γι' αὐτὸ κατέφυγε μὲ τὴ θέλησή του στὴν ἀδικία; «Ἄν βρεθεῖ σὲ μία ἀπὸ τὶς πόλεις σου, ποὺ σοῦ δίνει ὁ Κύριος ὁ Θεός σου, ἄνδρας ἢ γυναῖκα ποὺ θὰ κάνουν τὸ πονηρὸ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, ὥστε, παραβαίνοντας τὴν ἐντολή του,

σωσι θεοῖς ἑτέροις, καὶ προσκυνήσωσιν αὐτοῖς, τῷ ἡλίῳ ἢ τῇ σελήνῃ ἢ παντὶ τῶν ἐκ τοῦ κόσμου τοῦ οὐρανοῦ, ἃ οὐ προσέταξέ σοι καὶ οὐκ ἀνηγγέλη σοι, καὶ ἐκζητήσῃ σφόδρα, καὶ ἰδοὺ ἀληθὲς γέγονε τὸ ρῆμα, γεγένηται τὸ βδέλυγμα τοῦτο ἐν Ἰσραήλ· καὶ ἐξάξεις τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ἢ τὴν γυναῖκα ἐκείνην, οἵτινες ἐποίησαν τὸ πρᾶγμα τὸ πονηρὸν τοῦτο, καὶ λοθοβολήσετε αὐτούς ἐν λίθοις, καὶ τελευτήσουσιν· ἐπὶ δυοῖς μάρτυσιν ἢ ἐπὶ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθανεῖται ὁ ἀποθνήσκων· οὐκ ἀποθανεῖται ἐφ' ἐνὶ μάρτυρι· καὶ ἡ χεὶρ τῶν μαρτύρων ἔσται ἐπ' αὐτῷ ἐν πρώτοις θανατῶσαι αὐτόν, καὶ ἡ χεὶρ τοῦ παντός λαοῦ ἐπ' 10 ἐσχάτων· καὶ ἐξαρεῖς τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν». Θεοῦ γὰρ ἡ δικημένου περὶ τὸ ἴδιον σέβασμα, τὸ ἐποικτεῖρειν οὐκ ἀσφαλές· Ἐπιζήμιον δὲ κομιδῇ τὸ μὴ ἐν καιρῷ μαλακίζεσθαι πρὸς ἀνάνδρους φιλαλληλίας· καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἔστιν ὅπερ ἔφη Κύριος «Ὁ ἀγαπῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος». Ἐρρέτω γὰρ καὶ τότε νόμος φιλοστοργίας, καὶ φυσικῆς ἀγάπης οἰχέσθω δύναμις, καὶ πᾶν ὅτιοῦν τῶν ἠκότων εἰς φιλανθρωπίαν, καί, ἴν' οὕτως εἴπωμεν, δι' εὐσεβοῦς σκληρότητος θεραπευέσθω Θεός. Ἡ γὰρ οὐχ ὅσιον εἶναι φῆς, τοὺς ἀπροφάσιστον ἔχοντας τὴν ἀπίστασιν, κολάζεσθαι δεῖν ἀφιλοικτειρομόνως, ὡς τὴν ἐπέκεινα πάντων καταλυποῦντας δόξαν, καὶ ὑβρίζειν ἀφυλάκτως 20 οὐ παραιτουμένους, ὃν ἦν δὴ που κρεῖττον ταῖς εἰς ἐδραιότητα κατευφραίνειν σπουδαῖς;

ΠΑΛΛ. Ὅσιον, πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Μεμνήσομαι δὲ διειπόντος αὐτοῦ τοῖς ἀρχαιοτέροις· «Τί εὐροσαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν ἐμοὶ πλημμέλημα, ὅτι ἀπέστησαν ἀπ' ἐμοῦ 25 μακράν, καὶ ἐπορεύθησαν ὀπίσω τῶν ματαίων καὶ ἐματαιώθησαν;». Κατατεθηπῶς δὲ ὡσπερ ἐπ' ἀκράτοις ἀμαθίαις τοὺς ἐξ Ἰσραήλ, ὧδέ πῆ φησιν· «Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ καὶ ἔφριξεν ἐπὶ πλεῖον ἢ γῆ σφόδρα, λέγει Κύριος· ὅτι δύο πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαός μου. Ἐμὲ ἐγκατέλειπε πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὠρυξαν ἐαυτοῖς λάκκους 30 συντετριμμένους, οἳ οὐ δυνήσονται ὕδωρ συνέχειν». Εὐβουλίας γὰρ ἀπάσης ἀφαρματεῖν οἰηθείην ἂν ἔγωγε, καὶ μάλα εἰκότως τοὺς, οἳ γε

22. Δευτ. 17, 2-7.

23. Ματθ. 10, 37.

νά μεταβοῦν ἄλλοῦ γιὰ νά λατρεύσουν ἄλλους θεοὺς καὶ νά τοὺς προσκυνήσουν, τὸν ἥλιο δηλαδή ἢ τὴ σελήνη ἢ ὅ,τιδήποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν οὐράνιο κόσμο, πού σέ πρόσταξε νά μὴν τὰ λατρεύεις, καὶ σοῦ ἀναγγελεῖ τὸ γεγονός αὐτό, τότε θὰ ἐρευνήσεις μ' ἐπιμονή γιὰ νά ἐξακριβώσεις τὴν ἀλήθεια, κι ἀφοῦ διαπιστώσεις ὅτι ἔγινε πράγματι, τότε ἔγινε μὰ βδελυρὴ πράξη στὸν Ἰσραήλ. Τὸν ἄνδρα αὐτὸν ἢ τὴ γυναῖκα πού ἔκαναν τὴ βδελυρὴ πράξη θὰ τοὺς βγάλετε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη καὶ θὰ τοὺς λιθοβολήσετε καὶ θὰ πεθάνουν. "Ὁποῖος πεθάνει, θὰ πεθάνει μπροστὰ σέ δύο ἢ τρεῖς μάρτυρες· δὲν θὰ πεθάνει μπροστὰ σ' ἓνα μάρτυρα μόνο. Καὶ τὸ χέρι τῶν μαρτύρων πρῶτο θὰ ρίξει πέτρα στὸν κατάδικο γιὰ νά θανατωθεῖ καὶ θ' ἀκολουθήσει τέλος τὸ χέρι τοῦ λαοῦ." Ἐτσι θὰ βγάλετε ἀπὸ ἀνάμεσά σας τὸν παραβάτη τῆς θείας ἐντολῆς»²². "Ὅταν ὁ Θεὸς ἀδικεῖται ὡς πρὸς τὸ σεβασμὸ στὸ πρόσωπό του, δὲν εἶναι ἀκίνδυνο νά δείχνεις ἔλεος σ' αὐτὸν πού διαπράττει τὴν ἀδικία αὐτή. Εἶναι πολὺ ἐπιζήμια ἢ ἄκαιρη εὐσπλαχνία πρὸς ἐπίδειξη ἀτολμῆς φιλαλληλίας. Καὶ αὐτὸ εἶναι, νομίζω, ἐκεῖνο πού εἶπε ὁ Κύριος «Ὁποῖος ἀγαπᾷ τὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα του περισσότερο ἀπὸ ἐμένα, δὲν εἶναι ἄξιός μου»²³. "Ἄς πάει στὸ καλὸ τότε ὁ νόμος τῆς φιλοστοργίας, κι ἄς σθήσει ἡ δύναμη τῆς φυσικῆς ἀγάπης καὶ κάθει πού τείνει στὴ φιλανθρωπία, καί, γιὰ νά τὸ πῶ ἔτσι, ἄς λατρεύεται ὁ Θεὸς μὲ εὐσεβῆ σκληρότητα." Ἡ δηλαδή νομίζεις ὅτι δὲν πρέπει νά τιμωροῦνται χωρὶς εὐσπλαχνία ὅσοι ἀποστατοῦν χωρὶς λόγο, ἐπειδὴ θλίβουν τὴν πέρα ἀπὸ ὅλα δόξα καὶ δὲν σταματοῦν νά ὑβρίζουν χωρὶς δισταγμὸ ἐκεῖνον πού βέβαια θὰ ἦταν πολὺ καλύτερο νά τὸν εὐχαριστοῦν μὲ τὴν ἐπιδίωξη τῆς σταθερότητας;

ΠΑΛΛ. Εἶναι πρόπον, πῶς δὲν εἶναι;

ΚΥΡ. Θὰ ἀναφέρω τὰ λόγια πού εἶπε στοὺς παλαιότερους: «Τί σφάλμα βρῆκαν ὅτι ἔκαναν οἱ Πατέρες σας κι ἀπομακρύνθηκαν τόσο ἀπὸ ἐμένα, ἔτρεξαν πίσω ἀπὸ μάταια πράγματα κι ἔγιναν μάταιοι καὶ οἱ ἴδιοι;»²⁴. Κατὰπληκτος ἀπὸ τὴν ἀπέραντη ἀνοησία τῶν Ἰσραηλιτῶν λέγει τὰ ἑξῆς: «Ὁ οὐρανὸς ἔμεινε ἐκστατικὸς γι' αὐτό, καὶ ἡ γῆ δοκίμασε φρίκη πέρα ἀπὸ κάθε μέτρο, λέγει ὁ Κύριος, ἐπειδὴ ὁ λαὸς μου ἔκανε δύο μεγάλες κακίες. Ἐγκατέλειψε ἐμένα πού εἶμαι πηγὴ ζωντανοῦ νεροῦ, καὶ ἔσκαψε γιὰ τὸν ἑαυτό του πηγάδια γκρεμισμένα, πού δὲν θὰ μπορέσουν νά συγκρατήσουν τὸ νερό»²⁵. Ἐγὼ θὰ θεωροῦσα ὅτι ἔχασαν κάθε ὀρθοφροσύνη, καὶ πολὺ εὐλόγα, ὅσοι ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴ λα-

24. Ἱερ. 2, 5.

25. Ἱερ. 2, 12-13.

τῆς εἰς Θεὸν ἀποφοιτῶντες λατρείας, τῇ κτίσει λατρεύουσι παρὰ τὸν
 Κτίστην καὶ Ποιητὴν, ἤγουν ἔτι πρὸς αἰσχίῳ καταθρόσκοντες πλάνη-
 σιν, προσκυνοῦσι τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν καὶ τοι ἦν εὐκόλως,
 εἴπερ ἔλοιτο φρονεῖν ὀρθῶς, τῆς ὑπὲρ πάντα καὶ ἀρρήτου φύσεως
 5 καταθεάσασθαι τὸ κάλλος ἀπὸ κτίσεως κόσμου, καὶ ἐκ τῆς τῶν γεγο-
 νότων εὐρυθμίας τὸν ταξίαρχον καὶ ἡγεμόνα καὶ δημιουργὸν τοῦδε
 τοῦ παντός ἐννοεῖν. Ἀλλὰ τὴν οὕτω σεπτὴν τε καὶ ἀξιόγαστον γνώμην
 διαπτύσαντες, τινὲς τῶν ἀρχαιοτέρων χρύσεια χαλκείων ἠλλάξαντο,
 κατὰ τοὺς παρ' Ἑλλησι ποιητάς. Τὸ γάρ τοι χρῆναι μεθέντες Θεῷ τῷ
 10 κατὰ φύσιν προσκυνεῖν, μειρακιωδῶς ἐτράποντο πρὸς ἀνόνητον εἰ-
 καιολατρείαν αἰσχύνῃν καὶ γέλωτα τῆς ἑαυτῶν καταχέοντες κεφαλῆς
 καὶ ἐπικουρίας τῆς ἄνωθεν αὐτόκλητον ἠρημένοι τὴν ἀπόπτωσιν. Καί
 γοῦν ἔφη Θεός· «Ὡς αἰσχύνῃ κλέπτου ὅταν ἄλῃ, οὕτως αἰσχυνθήσον-
 ται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ αὐτοί, καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν
 15 καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτῶν καὶ οἱ προφῆται αὐτῶν τῷ ξύλῳ εἶπαν, ὅτι Πατὴρ
 μου εἶ σὺ καὶ τῷ λίθῳ· Σὺ ἐγέννησάς με. Καὶ ἔστρεψαν ἐπ' ἐμὲ νῶτα,
 καὶ οὐ πρόσωπα αὐτῶν καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν ἐροῦσιν
 Ἀνάστα καὶ σῶσον ἡμᾶς. Καὶ ποῦ εἰσιν οἱ θεοί σου, οὓς ἐποίησας
 σαυτῷ; Εἰ ἀναστήσονται καὶ σώσουσί σε ἐν τῷ καιρῷ τῆς κακώσεώς
 20 σου; ὅτι κατὰ ἀριθμὸν τῶν πόλεών σου ἦσαν θεοί σου, Ἰούδα, καὶ
 κατὰ ἀριθμὸν διόδων τῆς Ἱερουσαλήλ ἔθνον τῷ Βαάλ. Ἰνατὶ λαλεῖτε
 πρὸς με; Πάντες ὑμεῖς ἠνομήσατε εἰς ἐμέ, λέγει Κύριος».

ΠΑΛΛ. Δεινόν γε ὡς ἀληθῶς τὸ χρῆμα, ὧ τᾶν.

ΚΥΡ. Ἀλλ' ὁ μὲν τις ἔσθ' ὅτε τῶν τελούντων ἐν ἡμῖν, ἐρηρυσμένος
 25 δὲ οὕπω λίαν, κατάπλαστον δὲ καὶ νόθην τὴν εἰς Χριστὸν ἐπιτηδεύσας
 ἀγάπησιν, καὶ οἷος ὥσπερ κώδιον ἐαυτῷ περιτιθεὶς τὸ δοκεῖν εἶναι
 θεοφιλῆς, πικρὸν καὶ ἀνόσιον ἔσται θηρίον, κέρκωψ τε καὶ ἀλλοπρό-
 σαλλος, ὡς οἴκοι καὶ νυκτί, φημι δὴ τὸ λεληθότως, ταῖς τῶν δαμονίων
 προσκειῖσθαι λατρείαις, οἷεσθαι δέ που κατὰ τὸ εἶκός, καὶ αὐτὸν δύνα-
 30 σθαι διαδράναι Θεόν, καὶ τὸν τῆς ἀρρήτου φύσεως παραλογίσα-
 σθαι νοῦν. Ἐκδείξῃ δ' ἂν τις καὶ λίαν ἀμογητὴ, τὸν ὧγε ταυτὶ πάρεστι
 φρονεῖν, τῆς Ἑλλήνων ἀβελτηρίας τὰ αἰσχίῳ βεβουλημένον. Τοῖς μὲν
 γὰρ παρ' Ἑλλησι σοφοῖς κτιστὸν καὶ γεννητὸν ὄντα, πάντ' ἐφορᾶν καὶ

26. Βλ. Ὀμήρου Ἰλιάς Ζ 236 “χρύσεια χαλκείων, ἑκατόμβοι ἑννεαβοίων”.

τρεία τοῦ Θεοῦ καὶ λατρεύουν τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν Κτίστη καὶ Ποιητή, δηλαδή, γλιστροῦν καὶ ἄλλο σὲ αἰσχροτέρα πλάνη καὶ προσκυνοῦν τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους, ἂν καὶ βέβαια ἦταν δυνατόν, ἂν ἤθελαν νὰ ὀρθοφρονοῦν, νὰ δοῦν εὐκόλα τὸ κάλλος τῆς πάνω ἀπὸ ὅλα καὶ ἄρρητης φύσης ἀπὸ τὴν κτίσματα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν τάξη καὶ εὐρυθμία τῶν δημιουργημάτων νὰ φτάσουν στὴν ἔννοια τοῦ ταξιάρχου καὶ ἡγεμόνα καὶ δημιουργοῦ αὐτοῦ τοῦ σύμπαντος. Αὕτη ὅμως τὴ σεβάσμιμα καὶ ἀξιοθαύμαστη γνώμη τὴν περιφρόνησαν κάποιοι ἀπὸ τοὺς παλαιότερους καὶ τὴν ἄλλαξαν μὲ τὰ χρυσὰ καὶ τὰ χάλκινα, σύμφωνα μὲ τοὺς ποιητὲς τῶν Ἑλλήνων²⁶. Μὲ τὸ νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν Θεὸ καὶ νὰ προσκυνοῦν τὸ σύμφωνα μὲ τὴ φύση, μὲ τρόπο παιδαριώδη, στοάφηκαν σὲ ἀνώφελη λατρεία τοῦ τυχαίου, ρίχνοντας κατὰ τῆς κεφαλῆς του ντροπὴ καὶ χλευασμὸ καὶ διάλεξαν αὐτοθέλητη τὴν ἐκπτώση ἀπὸ τὴν ἄνω βοήθεια. Καὶ πράγματι εἶπε ὁ Θεός· «Ὅπως εἶναι ντροπὴ γιὰ τὸν κλέφτη ὅταν συλληφθεῖ, ἔτσι θὰ ντραποῦν οἱ Ἰσραηλίτες οἱ ἴδιοι καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες τους καὶ οἱ ἱερεῖς τους καὶ οἱ προφῆτες τους. Γιατὶ εἶπαν στὸ ξύλο, Ἐσὺ εἶσαι ὁ πατέρας μου, καὶ στὴν πέτρα, Ἐσὺ μὲ γέννησες, καὶ ἔστρεψαν σὲ μένα τὰ νῶτα καὶ ὄχι τὰ πρόσωπά τους. Στὸν καιρὸ ὅμως τῶν συμφορῶν τους θὰ ποῦν· Σήκω καὶ σῶσε μας. Ποῦ εἶναι λοιπὸν οἱ θεοὶ σου ποὺ δημιούργησες γιὰ νὰ λατρεύεις; Δὲν θὰ σηκωθοῦν νὰ σὲ σώσουν τὴν ὥρα τοῦ κινδύνου; Ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν πόλεων σου ἦταν καὶ οἱ θεοὶ σου, Ἰούδα, καὶ ὅσες ἦταν οἱ δίοδοι τῆς Ἱερουσαλήμ, τόσες θυσίες γίνονταν στὸν Βάαλ. Γιατὶ λοιπὸν φωνάζετε πρὸς ἐμένα; Ὅλοι ἐσεῖς παρανομήσατε σ' ἐμένα, λέγει ὁ Κύριος»²⁷.

ΠΑΛΛ. Εἶναι βαρὺ σφάλμα πραγματικά, φίλε μου.

ΚΥΡ. Ἀλλὰ πολλές φορές κάποιος ἀπὸ ἐμᾶς, ποὺ δὲν εἶναι ἀκόμα στερεωμένος στὴν πίστη, ἀλλ' ἔχει πλαστὴ καὶ νόθη ἀγάπη γιὰ τὸν Χριστό, περιβλημένος, σὰ γούνα, τὴν ιδέα ὅτι εἶναι φίλος τοῦ Θεοῦ, γίνεται ἀγριο καὶ κακὸ θηρίο, πανοῦργο καὶ ἀλλοπρόσαλλο, ὥστε στὸ σπίτι του καὶ νύχτα, ἐννοῶ τὸ κρυφὸ καὶ λαθραῖο, νὰ ἐπιδίδεται στὴ λατρεία τῶν δαιμόνων καὶ νὰ νομίζει, ὅπως εἶναι φυσικό, ὅτι μπορεῖ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ νὰ διαφύγει καὶ νὰ ἐξαπατήσῃ τὸ νοῦ τῆς ἄρρητης φύσης. Καὶ μπορεῖ νὰ δείξει κανεὶς, καὶ μάλιστα χωρὶς καθόλου κόπο, ὅτι αὐτὸς ποὺ τοῦ ἤρθε νὰ φρονεῖ αὐτὰ, σκέπτεται χειρότερα ἀπὸ ὅ,τι ἡ ἀνοησία τῶν Ἑλλήνων. Γιατὶ οἱ Ἕλληνες σοφοὶ νόμιζαν ὅτι εἶναι

27. Ψαλμ. 93, 8-9.

πάντ' ἐπακούειν, ὀρθῶς ἔχειν ἐδόκει τὸν ἥλιον, τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν, καὶ ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ πεποιημένον παρὰ Θεοῦ· ὥντο γὰρ δεῖν τὸ ἐν Θεοῦ τάξει παρειλημμένον, τοῖς τῆς θείας φύσεως καταπλουτεῖν ἀξιώμασιν. Ἀξίωμα δὲ τῆς ἀνωτάτω φύσεως, τὰ πάντα εἰδέναι καὶ 5 καθορᾶν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἐν τούτοις ἡμῖν δὲ Θεὸς ἐπεφώνει πάλαι· «Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρρωθεν μὴ ἀπὸ ἐμοῦ κρυθήσεται τι; Λάθοι γὰρ οὐδὲν τὸν γε ἀληθῶς φύσει Θεόν. Καὶ μυσταγωγείτω ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγων· «Σύνετε δὴ, ἄφρονες ἐν τῷ λαῷ καὶ μωροί, ποτὲ φρονήσατε· ὁ φυτεύσας τὸ οὖς, οὐκ ἀκούσει, 10 καὶ ὁ πλάσας ὀφθαλμούς, οὐχὶ κατανοεῖ». Ἐφασκον, οἴμαι, τινὲς ἐξ ἁσυνεσίας· «Οὐκ ὄψεται Κύριος, οὐδ' οὐ συνήσει ὁ Θεὸς Ἰακώβ». Ἡ οὐκ ἠλίθιον κομιδῇ, τὸ μῆτε εἰδέναι λέγειν τὸν τῆς γνώσεως χορηγόν, μῆτε μὴν ἐπαίειν, οἶεσθαι, τὸν τοῖς παρ' αὐτοῦ γεγονόσι τὸ χρῆμα διδόντα;

15 ΠΑΛΛ. Ἀπίθανον παντελῶς.

ΚΥΡ. Προσκυνητέον οὖν ἄρα μόνῃ τε καὶ ὀλοτρόπως Κυρίῳ τῷ Θεῷ, κατὰ τὰς Γραφάς, ἑτέρῳ δὲ παρ' αὐτὸν οὐδενί. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Τέλειος ἔση ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου». Τελειότης δὲ πνευματική, τὸ ἰδρυμένον ἐν πίστει καὶ ἀμώμητον εἰς λατρείαν, καὶ τῆς εἰς 20 Θεὸν ἀγάπης τὸ ἀδιάβλητον κάλλος.

ΠΑΛΛ. Οὕτω φημί.

ΚΥΡ. Ἐὰρ οὖν, ὦ Παλλάδιε, τοὺς ἠκιστα μὲν θεοῖς ἑτέροις, ἤγουν τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα προσκυνεῖν ἐλομένους, πειθομένους δέ, οὐκ οἶδ' ὅπως, ταῖς τῶν εἰδωλολατρῶντων ψευδομαντεῖαις, μώμου 25 καὶ αἰτίας ἀπαλλάξομεν, ἢ τῶν εἰς ἀπόστασιν ἐγκλημάτων ἐλευθέρους ἀποφαίνειν τοῖς γε ὡς ἀληθῶς γνησίοις ἀσφαλές;

ΠΑΛΛ. Οὐδαμῶς.

ΚΥΡ. Ἀστρογοητεῖαι δὲ καὶ κληδονισμοὶ καὶ ψευδομαντεῖαι καὶ δαμονιώδεις φενακισμοί, πρέποιεν ἄν, οἴμαί που, μόνοις τε καὶ τάχα 30 τοῖς ἐκτοπιώτατα προτεθυμημένοις τὴν ἀκλεᾶ καὶ ἐπάρατον εἰδωλολατρίαν εἰσοικίζεσθαι κατὰ νοῦν.

28. Ὁμήρου Ἰλιάς Δ, "Ἡέλιός θ' ὅς πάντ' ἐφορᾶς καὶ πάντ' ἐπακούεις".

29. Ἱερ. 23, 23-24.

30. Ψαλμ. 93, 8-9.

31. Ὁπ. π. 7.

32. Δευτ. 18, 13.

ὀρθὸ ὅτι ὁ ἥλιος²⁸, πού ἔχει δημιουργηθεῖ καὶ ἔχει γίνοι, βλέπει τὰ πάντα καὶ τὰ πάντα ἀκούει αὐτὸς ὁ μεγάλος φωστήρας, καὶ ὅτι γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔχει δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατί νομίζαν ὅτι ἔπρεπε, αὐτὸ πού ἔχει παραληφθεῖ στήν τάξη τοῦ Θεοῦ, νὰ εἶναι κατὰ πλοῦτο ἀπὸ τὰ προσόντα τῆς θείας φύσης. Καὶ προσὸν τῆς ἀνώτατης φύσης εἶναι τὸ νὰ γνωρίζει καὶ νὰ βλέπει τὰ πάντα. Καὶ ἐκεῖνοι βέβαια ἔτσι φρονοῦσαν. Σ' ἐμᾶς ὅμως ὁ Θεὸς φώναξε παλαιά: «Ἐγὼ εἶμαι Θεὸς πού πλησιάζω τὸν ἄνθρωπο, λέγει ὁ Κύριος, καὶ ὄχι Θεὸς μακρινός· μπορεῖ νὰ κρυφτεῖ τίποτε ἀπὸ μένα;»²⁹. Τίποτε βέβαια δὲν μπορεῖ νὰ διαφύγει τὴν προσοχὴ τοῦ ἀπὸ τῆ φύση του ἀληθινοῦ Θεοῦ. Κι ἃς μᾶς διδάξει μὲ μυστικὸ τρόπο ὁ μακάριος Δαβίδ πού λέγει· «Συνετισθεῖτε λοιπὸν ὅσοι εἴστε ἀνόητοι καὶ μωροὶ μέσα στὸν λαὸ· ἐπιτέλους σωφρονιστεῖτε· αὐτὸς πού μᾶς ἔδωσε τὸ αὐτὶ δὲν θὰ ἀκούσει; Κι αὐτὸς πού ἔπλασε τὰ μάτια, δὲν καταλαβαίνει;»³⁰. Ἔλεγαν, νομίζω, μερικοὶ ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν νὰ καταλάβουν· «Δὲν θὰ δεῖ ὁ Κύριος, οὔτε θὰ ἐννοήσει ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ»³¹. Ἡ μήπως δὲν εἶναι μεγάλη ἡλιθιότητα νὰ λέγει κανεὶς, ὅτι οὔτε γνωρίζει ὁ χορηγὸς τῆς γνώσης, οὔτε, νὰ νομίζει, ὅτι ἀκούει, αὐτὸς πού ἔδωσε τὴν ἀκοή σ' ἐκείνους πού δημιούργησε;

ΠΑΛΛ. Εἶναι τελείως ἀπίθανο.

ΚΥΡ. Πρέπει ἐπομένως νὰ προσκυνοῦμε μόνο καὶ μὲ κάθε τρόπο τὸν Κύριο τὸν Θεό, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν κανέναν ἄλλον. Γιατί ἔχει γραφεῖ· «Νὰ εἶσαι τέλειος μπροστὰ στὸν Κύριο τὸν Θεό σου»³². Καὶ πνευματικὴ τελειότητα εἶναι ἡ στερέωση στήν πίστη, ἡ ἀμεμπτη λατρεία, καὶ τὸ ἀδιάβλητο κάλλος τῆς ἀγάπης στὸν Θεό.

ΠΑΛΛ. Ἔτσι νομίζω.

ΚΥΡ. Ἄραγε, Παλλάδιε, ἐκείνους πού δὲν θέλουν βέβαια νὰ προσκυνοῦν ἄλλους θεοὺς, δηλαδή τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν Δημιουργό, πείθονται ὅμως, δὲν ξέρω πῶς, σὶς ψευτομαντεῖες τῶν εἰδωλολατρῶν, θὰ τοὺς ἀπαλλάξομε ἀπὸ κάθε κατηγορία καὶ αἰτία, ἢ εἶναι ἀκίνδυνο νὰ τοὺς ἀπαλλάσσομε ἀπὸ τὶς κατηγορίες ἀποστασίας, ἐπειδὴ τὰχα εἶναι πραγματικὰ γνήσιοι;

ΠΑΛΛ. Καθόλου ἀκίνδυνο.

ΚΥΡ. Παρατηρήσεις τῶν ἀστεριῶν καὶ κλήδονες καὶ ψευτομαντεῖες καὶ ἀπάτες δαιμονικὲς ταιριάζουν, νομίζω, μόνο σὲ ὅσους ἔχουν τὴν παραλογότατη προθυμία νὰ ἐγκαταστήσουν στὸν νοῦ τους τὴν καταφρονημένη καὶ καταραμένη εἰδωλολατρεία.

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφησ· Ἐπεὶ τοι καὶ θεῖος ἡμῖν παρεγγυᾶ λόγος, τὴν εἰς γε τούτους αἰσχρότητα καταμυσάπτεσθαι δεῖν. Ἐχει δὲ οὕτως Ἐὰν δὲ εἰσέλθῃς εἰς τὴν γῆν, ἣν Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι, οὐ μαθήσῃ ποιεῖν κατὰ τὰ ὀδελύγματα τῶν ἐθνῶν ἐκείνων οὐχ εὐρεθήσεται ἐν σοὶ περιμαθαίρων τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ἐν πυρὶ, μαντευόμενος μαντεῖαν καὶ κληδονιζόμενος καὶ οἰωνιζόμενος, φαρμακός, ἐπάδων ἐπαιοιδὴν, ἐγγαστριμύθος καὶ τερατοσκοπός καὶ ἐρωτῶν τοὺς νεκρούς· ἔστι γὰρ ὀδελύγμα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου πᾶς ποιῶν ταῦτα». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν φησί· «Τέλειος ἔσῃ ἔναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου· τὰ ἔθνη ταῦτα, οὓς σὺ κατακληρονομήσεις αὐτούς, οὗτοι κληδονισμῶν καὶ μαντειῶν ἀκούσονται· σοὶ δὲ οὐχ οὕτως ἔδωκε Κύριος ὁ Θεός σου. Προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου ὡς ἐμὲ ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεός σου· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα, ὅσα ἠτήσω παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐν Χωρήθ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐκκλησίας».

15 ΚΥΡ. Εὐγε, ὦ φιλότης. Ἐψόμεθα γὰρ οὐχὶ τερατοσκοποῖς τε καὶ νεκρομάντεσιν, ἀλλ' οὐδὲ πτήσεις τῶν οἰωνῶν ὡς ἀληθές τι χρῆμα παραδεξόμεθα, κἂν εἰ φέροιντο πρὸς δεξιόν, εἴτ' οὖν εἰς εὐώνυμον, κἂν εἰ πρὸς ἐσπέραν τε καὶ πρὸς ἡῶ· μωρίας γὰρ ταυτὶ τῆς ἐσχάτης. Ἡγεμόνα δὲ τοῦ παντός ποιούμενοι τὸν Χριστὸν τὸν δι' ἡμᾶς καθ' 20 ἡμᾶς προφήτην, παρ' αὐτοῦ ληψόμεθα τῶν ἀναγκαίων τὴν γνῶσιν, καὶ αὐτῷ προσεδρεύσομεν, οἰμώζειν μακρὰ ταῖς τῶν δαμονίων ψευδοεπειαῖς καὶ τὸ ἐρρωῶσθαι λέγοντες. Μόνω γὰρ ὥσπερ τὸ χρῆναι ζωοποιεῖν καὶ κατάρχειν τῶν ὄλων, φυσικῶς τε καὶ ἰδικῶς ἀνακείσεται Θεῷ· τὸν αὐτόν, οἴμαι, τρόπον καὶ τὸ πάντων ἔχειν τὴν γνῶσιν. Ἴδιον 25 δὲ φύσεως τῆς αὐτοῦ, τὸ εἰδέναί σαφῶς τὰ ἐσόμενα καὶ συνειλεγμένην ὥσπερ ἐν ἑαυτῷ τὴν τῶν ὄλων εἶδησιν ἔχειν. Ἡ οὐχὶ σοφός τε καὶ ἀτρεκής ὁ ἐπὶ τῷδε λόγος;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Εἰς αὐτὸν οὖν ἄρα πλημμελήσομεν καὶ εἰς τὴν ἀνωτάτω 30 δόξαν ἢ γραφή, εἰ θεβήλοισ τε καὶ ἀκαθάρτοις πνεύμασιν ἐνεῖναι πι-

33. Δευτ. 18, 9-12.

34. Ὁπ. π. 13-15.

35. Ἰλ. Μ. 237-240 "Τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερόγεσσι κελεύεις. Πείθεσθαι, τῶν οὔτι μετατρέπομ' οὐδ' ἀλεγίζω. Εἴτ' ἐπὶ δεξι' ἴωσι πρὸς ἡῶ τ' ἡέλιόν τε, Εἴτ' ἐπ' ἀριστερὰ τοί γε ποτὶ ζόφον ἠερόεντα".

ΠΑΛΛ. Μίλησες ὀρθά. Ἐπειδὴ μᾶς παραγγέλλει καὶ θεῖος λόγος, ὅτι πρέπει νὰ σιχαινόμαστε τὴν αἰσχροτήτα αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ἐξῆς· «Ὅταν εἰσέλθεις στὴ γῆ ποῦ σοῦ παραχωρεῖ ὁ Κύριος, δὲν θὰ μάθεις νὰ κάμνεις τὰ σιχαμερὰ ἔργα ἐκείνων τῶν λαῶν. Δὲν θὰ βρεθεῖ ἀνάμεσά σας κάποιος ποῦ θὰ ἐξαγνίσει τὸ υἷό του ἢ τὴ θυγατέρα του περνώντας τον ἀπὸ τὴ φωτιά, ἢ ἄλλος ποῦ ν' ἀσχολεῖται μὲ τὶς μαντεῖες καὶ τοὺς κλήδονες καὶ τὶς παρατηρήσεις οἰωνῶν. Δὲν θὰ ὑπάρξει ἀνάμεσά σας μάγος ποῦ θὰ ψάλλει μαγικὲς ὠδές, οὔτε κάποιος ἐγαστρίμυθος καὶ τερατοσκόπος, οὔτε πνευματιστὴς ποῦ ὀμιλεῖ μὲ τοὺς νεκροὺς. Καθένας ποῦ κάνει αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι σιχαμερὸς μπροστὰ στὸν Θεό»³³. Καὶ λίγο πιὸ κάτω λέγει πάλι· «Θὰ εἶσαι τέλειος μπροστὰ στὸν Κύριο τὸν Θεό σου· οἱ λαοὶ αὐτοὶ ποῦ ἐσὺ θὰ κληρονομήσεις, αὐτοὶ θέλουν νὰ ἀκοῦν γιὰ τοὺς κλήδονες καὶ τὶς μαντεῖες. Σ' ἐσένα ὅμως δὲν ἐπέτρεψε τέτοια ὁ Θεός σου. Ὁ Κύριος ὁ Θεός σου θὰ ἀναδείξει ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σου προφήτη σὰν ἐμένα· σ' αὐτὸν θὰ ὑπακούετε, σύμφωνα μὲ ὅλα ὅσα ζητήσατε ἀπὸ τὸν Κύριο τὸν Θεό σας στὸ ὄρος Χωρηθ τὴν ἡμέρα τῆς συγκέντρωσής σας ἐκεῖ»³⁴.

ΚΥΡ. Εὐγε, φίλε μου. Καὶ βέβαια δὲν θ' ἀκολουθήσομε τερατοσκόπους καὶ νεκρομάντις, οὔτε θὰ παραδεχθοῦμε σὰν κάτι ἀληθινὸ τὸ πέταγμα τῶν πουλιῶν, εἴτε πετᾶνε ἀπὸ δεξιὰ εἴτε ἀπὸ ἀριστερὰ μας³⁵, καὶ εἶναι εἴτε βράδυ εἴτε αὐγὴ. Χειρότερη μωρία δὲν ὑπάρχει. Ἀλλὰ κάνοντας ἡγεμόνα μας τὸν Χριστό, ποῦ γιὰ χάρη μας ἐγίνε ὁμοίος μας καὶ προφήτης, ἀπὸ αὐτὸν θὰ λάβομε τὴ γνώση τῶν ἀναγκαιῶν, καὶ κοντὰ του θὰ μένομε μόνιμα, θρηνώντας ἀτελείωτα γιὰ τὰ ψευτόλογα τῶν δαιμόνων καὶ ἀποχαιρετώντας τα ὀριστικά. Γιατὶ στὸν Θεὸ μονάχα ὑπάρχει ἡ δύναμη ποῦ ζωοποιεῖ τὰ πάντα καὶ νὰ εἶναι Κύριός τους ἀπὸ τὴ φύση του καὶ τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματά του. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο νομίζω ἔχει καὶ τὴ γνώση ὄλων. Ἰδιο γνώρισμα τῆς φύσης του εἶναι νὰ γνωρίζει μὲ σαφήνεια ὅσα εἶναι νὰ γίνουν καὶ νὰ ἔχει συγκεντρωμένη μέσα του τὴν γνώση ὄλων. Ἡ ὁ λόγος αὐτός δὲν εἶναι σοφὸς κι ἀληθινός;

ΠΑΛΛ. Καὶ πολὺ μάλιστα.

ΚΥΡ. Ἄρα σ' αὐτὸν θὰ σφάλομε καὶ τὴν ὑπέριστα δόξα θὰ προσβάλομε, ἂν πιστέψομε ὅτι βέβηλα κι ἀκάθαρτα πνεύματα, ἔχουν τὰ

35. Ἰλ. Μ. 237-240 «Συμβουλή μοῦ δίνεις, στὰ πουλιὰ, ποῦ τὰ φτερὰ ἀπλώνουν,

Ἡ μετάφραση ἀπὸ τὴν ἔκδοση Πατύρου, Ὁμήρου, Ἰλιάς, τ. 1. νὰ πιστεύω, καὶ ποῦ οὔτε γνωρίζω νὰ τὰ κοιτάξω κι οὔτε μὲ νοιάζει ἂν πρὸς τὰ δεξιὰ πετοῦν πρὸς τὴν ἀνατολὴ καὶ πρὸς τὸν ἥλιο, ἢ ἂν κατὰ τ' ἀριστερὰ πετοῦν πρὸς τὴν ὀμχλιασμένη δύση».

στεύσομεν τὰ δι' ὧν αὐτὸς κατακαλλύνοί τε καὶ ὑπάρχει λίαν ἐκπρεπής. Ὡρα ἤδη διακεμένους ὡδὶ φληνάφως ὑπονοεῖν καὶ ζωοποιεῖν δύνασθαι, καὶ δὴ καὶ δημιουργὸν ὑπάρχειν τὸν Σατανᾶν, εἰ τὰ πάντων ἐξαιρέτα καὶ ἰδικῶς ἀνακείμενα τῇ τοῦ Θεοῦ φύσει, χαριούμεθά τε 5 αὐτῷ καὶ προσπεφυκέναι φασίν· ἴδιον δὲ καὶ ἐξαιρετον ἀγαθὸν τῆς ἀνωτάτω φύσεως, τῶν ἐσομένων ἢ γνῶσις. Ἡ οὐκ ἀληθὲς ὃ φημι;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα. Φησὶ γὰρ διὰ φωνῆς Ἡσαΐου πρὸς τινὰς ἀνατιθέντας τῇ κτίσει τὰ τοῦ Θεοῦ· «Μνήσθητε ταῦτα καὶ στενάξατε μετανόησατε οἱ πεπλανημένοι, ἐπιστρέψατε τῇ καρδίᾳ, καὶ μνήσθητε 10 πρότερα ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, ὅτι ἐγὼ εἰμι Θεός, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι πλην ἐμοῦ ἀναγγέλλων πρότερον τὰ ἔσχατα, πρὶν αὐτὰ γενέσθαι, καὶ ἅμα συνετελέσθη, καὶ εἶπα· Πᾶσά μου ἢ βουλή στήσεται, καὶ πάντα ὅσα βεβούλευμαι, ποιήσω». Μήνυσιν γὰρ ὡςπερ τοῦ μὴ ἕτερον εἶναι τινὰ παρ' αὐτὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς Θεὸν τοῖς ἀκροωμένοις ἐτίθει τὸ ἀναγγέλλειν 15 λειν δύνασθαι τὰ ἔσχατα πρὶν αὐτὰ γενέσθαι.

ΚΥΡ. Εὐῆγε, ὦ Παλλάδιε. Βουλοίμην δ' ἂν ἔτι περιαθροῦντας εὐμάλα τὸ ἀληθὲς καὶ τόδε διασκοπεῖν· τίνα τρόπον ἔτι, εἰ τελοῖμεν ὅλως ἔν γε τοῖς ἐθέλουσι βιοῦν ὀρθῶς τε καὶ εὐαγγελικῶς, ταῖς τῶν ψευδομαντειῶν θωπειαῖς ἐψόμεθα καὶ δὴ καὶ προσεσηκότες, ὡς εἶη τις 20 λόγος ὁ παρ' αὐτῶν ἀληθής· οὐχὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος καθορισμὸν φωνῆς τὸ διαψεύδεσθαι δεῖν; Ἐφη γὰρ πού καὶ πρὸς τοὺς ἀλαζόνας καὶ ὑβριστὰς Ἰουδαίους· «Ἑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαδόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν· ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλή- 25 θεια ἐν αὐτῷ· ὅταν λαλεῖ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψευστής ἐστὶν αὐτὸς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ». Τίνα δὴ οὖν ἔσται τρόπον νημερτής, ψεύστης; πῶς δὲ οὐχὶ πάντη τε καὶ πάντως ἁμαρτοεπής, ὁ μὴ ἔστηκὼς ἐν τῇ ἀληθείᾳ; Ἄρ' οὖν ἐναργές, ὦ Παλλάδιε, παντί που λοιπόν, ὅτι ταῖς τῶν δαιμονίων φωναῖς τὸ ἀληθὲς ἀπονέμοντες, καταψηφιούμεθα 30 τοῦ Χριστοῦ τὴν ψευδομυθίαν, καὶ ψευδοεπεῖν ἐροῦμεν τὴν ἀλήθειαν;

ΠΑΛΛ. Κινδυνεύομεν.

ἀγαθὰ γνωρίσματα πού κοσμοῦν ἐκεῖνον καὶ πού τὸν κάνουν ξεχωριστό. Ὡρες εἶναι τώρα πού πέσαμε μέσα σ' αὐτὴ τὴ φλυαρία, ὥστε νὰ ὑπονοοῦμε ὅτι μπορεῖ νὰ δίνει ζωὴ καὶ μάλιστα νὰ εἶναι καὶ δημιουργὸς ὁ Σατανᾶς, ἂν τὰ ἐξαιρετικὰ ὄλων τῶν ἄλλων γνωρίσματα, καὶ πού ἀνήκουν ἰδιαίτερα στὴ φύση τοῦ Θεοῦ, τοῦ τὰ χαρίσομε καὶ ποῦμε ὅτι εἶναι σύμφυτὰ του. Ἰδιαίτερο καὶ ἐξαίρετο ἀγαθὸ τῆς ὑπέροχτης φύσης εἶναι ἡ γνώση τῶν μελλοντικῶν. Ἡ δὲν εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ πού λέγω;

ΠΑΛΛ. Καὶ πολὺ. Γιατὶ λέγει μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα σὲ κάποιους πού ἀπονέμουν στὴ φύση ὅσα ἀνήκουν στὸν Θεό: «Θυμηθεῖτε αὐτὰ καὶ ἀναστενάξτε. Μετανοῆστε ὅσοι ἔχετε πλανηθεῖ. Ξαναφέρατε στὸ νοῦ σας καὶ θυμηθεῖτε τὰ πρῶτα, ὅσα ἔγιναν στὴν ἀρχή, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα πού ἀναγγέλλει ἀπὸ μπροστὰ τὰ ἔσχατα, πρὶν αὐτὰ γίνουιν, καὶ πού ἀμέσως αὐτὰ πραγματοποιοῦνται. Καὶ εἶπα: Κάθε σκέψη μου θὰ πραγματοποιηθεῖ καὶ ὅλα ὅσα σκέφτηκα, θὰ τὰ κάνω»³⁶. Ἡ ἀναγγελία του ὅτι μπορεῖ νὰ κάνει τὰ ἔσχατα πρὶν γίνουιν, φανερώνει στοὺς ἀκροατές, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν Θεὸς κατὰ φύση καὶ ἀληθινὰ.

ΚΥΡ. Πολὺ ὠραῖα, Παλλάδιε. Θὰ ἤθελα ἀκόμα, ἐξετάζοντας ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὲς τὴν ἀλήθεια, νὰ ἐξετάσομε καὶ τὸ ἐξῆς. Ἐφόσον εἶμαστε καθ' ὀλοκληρία ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πού θέλουν νὰ ζήσουν ὀρθὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὸ Εὐαγγέλιο, μὲ ποιά δικαιολογία θ' ἀκολουθοῦμε πιά τὰ βαυκαλήματα τῶν ψευτομαντειῶν, καὶ μάλιστα μὲ πολλὴ προσοχή, ἐπειδὴ τάχα περιέχουν κάποιο λόγο ἀληθινό; Δὲν θὰ ὀρίσομε ὅτι πρέπει νὰ διαψεύσομε τὸν λόγο τοῦ Σωτῆρα; Γιατὶ εἶπε κάπου καὶ πρὸς τοὺς ἀλαζονικοὺς καὶ ὑβριστὲς Ἰουδαίους: «Ὁ πατέρας ὁ δικός σας εἶναι ὁ διάβολος καὶ ὅσα ἐπιθυμεῖ ὁ πατέρας σας, αὐτὰ θέλετε νὰ κάνετε. Ἐκεῖνος ἐξαρχῆς ἦταν ἀνθρωποκτόνος καὶ δὲν μπόρεσε νὰ σταθεῖ μέσα στὴν ἀλήθεια, γιατί δὲν ὑπάρχει μέσα του τίποτε ἀληθινό. Ὄταν λέγει ψεύδη, μιλάει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, γιατί εἶναι ψεύστης αὐτὸς κι ὁ πατέρας του»^{36α}. Μὲ ποιὸ τρόπο λοιπὸν θὰ εἶναι ἀληθινὸς ὁ ψεύστης; Καὶ πῶς δὲν θὰ εἶναι μὲ κάθε τρόπο ψεύστης, ὅποιος δὲν στέκεται στὴν ἀλήθεια; Εἶναι λοιπὸν φανερό, Παλλάδιε, στὸν καθένα, ὅτι, ἀποδίδοντας ἀλήθεια στὰ λόγια τῶν δαιμόνων, θὰ κατηγορήσομε τὸν Χριστὸ γιὰ ψευδολογία, καὶ θὰ ποῦμε ὅτι ἡ ἀλήθεια λέγει ψεύδη.

ΠΑΛΛ. Κινδυνεύομε.

36α. Ἰω. 8, 44.

ΚΥΡ. Ἄλλως τε, προσθείην γὰρ τοῖς εἰρημένοις καὶ τότε· δεδιδάγμεθα παρὰ Χριστοῦ, τοὺς τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων μὴ προσίεσθαι λόγους, κἂν εἰ θούλοιντό ποτε τὴν αὐτοῖς ἀστιβῆ καὶ ἀσυνηθεστάτην προσκομίζειν ἀλήθειαν.

5 ΠΑΛΛ. Πῶς δὲ φῆς;

ΚΥΡ. Ἡ οὐκ ἐπαίεις τῶν ἀγίων εὐαγγελιστῶν ἀναγεγραφότων, ὅτι τὰ μὲν δαμόνια, τορὸν τι καὶ μέγα διακεκραγότα, προσήεσαν τῷ Χριστῷ· «Ἐα, τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς οἴδαμέν σε τίς εἶ, ὁ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ ἐπιτιμῶν», φησὶν, «οὐκ εἶα
10 αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι εἶδον τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι». Καίτοι τί δὴ ποτε, κατὰ γὰρ τοι τὸ εἰκὸς ἐνδοιάσειέ τις ἄν, τοῖς τὸ ἀληθὲς ἀνακεκραγόντιν ἐπιτετίμηκεν ὁ Χριστός; Ἄλλ' ἦν δὴ πού τὸ δρώμενον ἐπωφελὲς εἰς ἡμᾶς. Τὸ γὰρ τοι μὴ δεῖν τοῖς παρ' ἐκείνοις προσκεῖσθαι λόγοις, κἂν εἰ αὐτὴν ἐθέλοιεν ἀναφωνεῖν τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὰ ἐναργῶς ἔτυμα λέγειν,
15 διὰ τούτου παιδευόμεθα· ἀναπλέκοντες γὰρ ἔσθ' ὅτε τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος, κατασίνονται τοὺς ἀκρωμένους, οὐ καθ' ἕτερον, οἶμαι, τρόπον, ἢ καθ' ὃν θεῶτό τις τοὺς τῇ τοῦ μέλιτος μίξει παραιρουμένους τὴν αἴσθησιν τῶν πικρῶν, καὶ τῇ τῶν γλυκέων ἐπιπλοκῇ κατασυλᾶν ἐθέλοντας τὸ ἔσθ' ὅτε λυποῦν.

20 ΠΑΛΛ. Σφαλερόν οὖν παντελῶς τὸ τοῖς τῶν χρησιμολόγων προσέχειν φενακισμοῖς.

ΚΥΡ. Θανάτῳ τὸ χρῆμα τιμᾶται Θεός, καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις καταγράφει κακοῖς. Ἐφη δὲ οὕτως ἐν τῷ Λευιτικῷ· «Καὶ ψυχὴ ἢ ἂν ἐπακολουθήσῃ ἐγγαστριμύθοις ἢ ἐπαιδοῖς, ὥστε ἐκπορνεῦσαι ὀπίσω αὐ-
25 τῶν, ἐπιστήσω τὸ πρόσωπόν μου ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἐκείνην, καὶ ἀπολώ αὐτὴν ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς, καὶ ἔσεσθε ἅγιοι, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν». Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· «Καὶ ἀνὴρ ἢ γυνὴ ὅς ἐάν γένηται αὐτῶν ἐγγαστριψυθος ἢ ἐπαιδός, θανάτῳ θανατούσθω, καὶ ἐν λίθοις λιθοβολήσατε αὐτούς· ἔνοχοί εἰσιν». Ἀποφάσκει μὲν γὰρ πρῶτον, τὸ
30 χρῆναί τινος ταῖς βωμολόχοις ἀστρομαντεῖαις, ἢ γουιν νεκρομαντεῖαις ἔπεσθαι φιλεῖν, πολιτείας ἀγιοπρεποῦς ὡς ἀπωτάτῳ τὸ χρῆμα εἶναι λέγων, καὶ τοῖς Θεῷ προσκεμένοις ἀνάρμοστον κομιδῆ· καὶ καθορίζει τοῦ δευτέρου τὸν θάνατον, ἐνόχους τέ φησιν εἶναι καὶ αὐτούς οὐκ ἐπι-

37. Μαρκ. 1, 24-25.

38. Λευίτ. 20, 6-7.

ΚΥΡ. Ἄλλωστε μπορῶ νὰ προσθέσω σὲ ὅσα εἶπα καὶ τοῦτο· ἔχομε διδαχθεῖ ἀπὸ τὸν Χριστὸ νὰ μὴ δεχόμεστε τοὺς λόγους τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων, ἀκόμα κι ἂν ἤθελαν κάποτε νὰ μᾶς προσκομίσουν τὴν ἀλήθεια καθαρὴ καὶ τελείως ἀσυνήθιστη σ' αὐτούς.

ΠΑΛΛ. Πῶς τὸ ἐννοεῖς;

ΚΥΡ. Μὰ δὲν ἀκοῦς τοὺς ἀγίους εὐαγγελιστὲς ποὺ ἔχουν γράψει, ὅτι τὰ δαιμόνια φωνάζοντας δυνατὰ καὶ διαπεραστικά, πλησίασαν τὸν Χριστὸ, λέγοντας· «Ἐφησέ μας· τί ἔχεις μαζί μας, Ἰησοῦ Ναζωραῖε; Ἦρθες νὰ μᾶς ἔξοντώσεις· ξέρομε πὼς εἶσαι ὁ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ. Κι αὐτὸς ἐπιτιμώντας τα», λέγει, «δὲν τὰ ἄφηγε νὰ μιλοῦν ἔτσι, ἐπειδὴ γνώριζαν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστὸς»³⁷. Καὶ εἶναι φυσικὸ ν' ἀναρωτηθεῖ κανεὶς, γιατί τέλος πάντων ἐπιτίμησε ὁ Χριστὸς τοὺς δαίμονες, ἀφοῦ διακήρυταν τὴν ἀλήθεια; Καθόσον αὐτὸ ποὺ γινόταν ἦταν ὠφέλιμο γιὰ μᾶς. Μ' αὐτὸ ὅμως διδασκόμαστε ὅτι δὲν πρέπει νὰ πιστεύουμε στὰ λεγόμενά τους, ἀκόμα κι ἂν ἤθελαν νὰ φωνάξουν τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ ποῦν τὰ ὀλοφάνερα ἀληθινὰ. Γιατί, συνυφαίνοντας κάποτε τὸ ψέμα μὲ τὴν ἀλήθεια, βλάπτουν τοὺς ἀκροατὲς τους, ὄχι κατ' ἄλλον τρόπο, παρὰ ἔτσι ὅπως θὰ ἔβλεπε κανεὶς αὐτούς ποὺ προσπαθοῦν, ἀνακατεύοντας μέλι στὰ πικρὰ, νὰ μειώσουν τὴν αἴσθησι τοῦ πικροῦ, θέλοντας μὲ τὴν ἀνάμιξη τοῦ γλυκοῦ ν' ἀφαιρέσουν αὐτὸ ποὺ πικραίνει.

ΠΑΛΛ. Πάντως εἶναι τελείως επικίνδυνο νὰ προσέχει κανεὶς στίς ἀπάτες τῶν χρησιμολόγων.

ΚΥΡ. Ὁ Θεὸς τιμωρεῖ τὸ ἁμάρτημα αὐτὸ μὲ θάνατο καὶ τὸ βάζει στὸν κατάλογο τῶν ἔσχατων κακῶν. Νὰ τί λέγει στὸ Λευιτικὸ· «Καὶ σὲ ἐκεῖνον ποὺ θ' ἀκολουθήσει ἐγγαστριμυθοὺς ἢ γητευτὲς, ὥστε νὰ τρέχει πίσω τους σὰν πόρνος, θὰ σταθῶ ἀντίθετος σ' αὐτὸν καὶ θὰ τὸν ἐξαφανίσω ἀπὸ τὸν λαό του· θὰ γίνετε ἅγιοι, γιατί ἐγὼ εἶμαι ἅγιος, ὁ Κύριος ὁ Θεός σου»³⁸. Καὶ πρὸ κάτω πάλι· «Καὶ ὅποιος, γυναίκα ἢ ἄνδρα, ἀπὸ αὐτούς γίνει ἐγγαστριμυθὸς ἢ γητευτὴς, νὰ τιμωρηθοῦν μὲ θάνατο· θὰ τοὺς φονεύσετε μὲ λιθοβολισμό· γιατί εἶναι ἔνοχοι»³⁹. Ἀπαγορεύει πρῶτα νὰ θέλουν νὰ καταφεύγουν μερικοὶ στίς βέβηλες ἀστρομαντεῖες ἢ νεκρομαντεῖες, λέγοντας ὅτι αὐτὴ ἡ συνήθεια εἶναι πάρα πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ ποὺ ἀρμόζει σὲ ἀγίους κι εἶναι ἐντελῶς ἀνάρμοστη σὲ ὅσους βρίσκονται κοντὰ στὸν Θεό. Ἐπειτα καταλογίζει θάνατο ἐναντίον τους καὶ λέγει ὅτι εἶναι ἔνοχοι. Δὲν ἐπιτρέπει νὰ δείξομε εὐσπλαγχνία

39. Λευϊτ. 20, 27.

εἰς τὸν ἔλεον ἀπονέμεσθαι πρὸς ἡμῶν τοῖς πρὸς τοῦτο ἤδη μοχθηρίας ἐληλακόσιν, ὡς πάγην γενέσθαι θανάτου, καὶ ψυχῶν ἀθῶων θήρατρον καὶ ὀλέθρου θύραν καὶ πέταυρον ἄδου. Καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιούτων κακῶν; Ἄλλ' οἴμαί που σοφὸν καὶ ἀκίβδηλον ἐννοεῖν, ὡς οὐκ ἂν ἐπεστήρισε Θεὸς τὴν οὕτω πικρὰν καὶ παντὸς ἐπέκεινα κακοῦ διάπτουσαν δίκην τοῖς εἰδέναι τε καὶ λαλεῖν ἑτέροις τὰ ἐσόμενα δυναμένοις, καίτοι τῶν ἐσομένων ἀληθῶς ἔχουσι εἰπεῖν. Κολάζεται γὰρ οὐχὶ τῆς ἀληθείας ὁ μῦθος, ἐπάρατον δὲ τὸ ψευδευπεῖν, ἀλλ' εἰ δὴ τις ἀλίσκετο τοῦτο δρῶν, καὶ τοῦτο ὡς ἐκ Θεοῦ, αὐτὴν που τὴν ἄρρητον 10 σεσυκοφάντηκε φύσιν, καὶ τῇ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος ὡς αὐτῇ προσῆκον ἀνατιθείς, ἰσοπαλῇ τοῖς ἐγκλήμασιν ἀνατλάς τὴν δίκην πρὸς αὐτὸ λίαν οἰχῆσεται. Ἐπιτιμᾶ γὰρ ὁ λόγος οὐ τοῖς ἐκ Θεοῦ, μὴ γένοιτο, πρατομένοις τὰ ὡς Θεοῦ, ὅτι μηδὲ ψεύδους ἐλευθέραν ἐποιοῦντο τὴν προαγόρευσι. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐξ ἀληθείας ἐλόντες, λαλοῦσιν ἅ ἂν βού- 15 λωιντο, καὶ τὸ κατὰ σφᾶς αὐτούς, ταύτη τοι διημαρτήκασιν.

ΠΑΛΛ. Ἐρ' οὖν, ἐν τῷδε διαγνωσόμεθα πότερα Θεὸς ὁ χρησιμοδοτῶν ἐστίν, ἢ γοῦν ἐκεῖνοι λαλοῦσι τὰ σφῶν αὐτῶν;

ΚΥΡ. Καὶ μάλα· θεῖος γὰρ καὶ ἡμᾶς πρὸς τοῦτο εὐθύς ἀναπείσει νόμος. Ἐφη γὰρ οὕτω Θεὸς ἐν Δευτερονομίᾳ· «Ἐὰν δὲ λέγη τις ἐν 20 καρδίᾳ· Πῶς γνωσόμεθα τὸ ρῆμα, ὃ οὐκ ἐλάλησε Κύριος; ὅσα ἐὰν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐκεῖνος ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου, καὶ μὴ γένηται τὸ ρῆμα ὃ οὐκ ἐλάλησε Κύριος, ἐν ἀσεβείᾳ ἐλάλησεν ὁ προφήτης, οὐκ ἀφέξεσθε ἀπ' αὐτοῦ». Ἀκούεις ὅτι τὰς ἐν τοῖς προηγορευμένοις ἀποτεύξεις ἀπόδειξιν ἔσεσθαι φησὶν ἐναργῆ τοῦ μὴ ἐκ Θεοῦ κεχρησιμο- 25 δοτῆσθαι τι; φιλεῖ γὰρ ἀλήθειαν ἢ ἀλήθεια. Τοιοῦτόν τι φησὶ διὰ τῆς Ἱερεμίου φωνῆς «Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρωθεν· εἰ κρυθήσεται ἄνθρωπος ἐν κρυφαίοις, καὶ ἐγὼ οὐκ ὄψομαι αὐτόν; Μὴ οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει Κύριος. Ἦκουσα ἅ λαλοῦσιν οἱ προφῆται, ἅ προφητεύουσιν οἱ προφῆται 30 ἐν τῷ ὀνόματί μου ψευδῆ». Εἶτα διὰ μέσου τούτων τῶν θείων νόμων καταφρονήσαντας ἐπαιτιασάμενος οὐ μικρῶς, ἐναργῆ τὴν ἀπόδειξιν τῶν

σέ ὅποιους ἔχουν φτάσει σ' αὐτό τὸ σημεῖο τῆς κακίας, ὥστε νὰ γίνουν παγίδα θανάτου καὶ ἀθῶων ψυχῶν δίχτυ καὶ θύρα ὀλέθρου καὶ παγίδα τοῦ ἄδη· καὶ τί ἄλλο δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ παρόμοια κακὰ; Ἀλλὰ νομίζω ὅτι θὰ τὸ θεωρήσομε σοφὸ μέτρο καὶ ἀληθινό· γιατί ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἐπέβαλλε τὴν τόσο σκληρὴ ποινὴ, πού ξεπερνᾷ κάθε κακό, σ' αὐτοὺς πού ἔχουν τὴ δύναμη νὰ γνωρίζουν ν' ἀποκαλύπτουν αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν, καὶ ἔχουν νὰ ποῦν κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού πραγματικὰ θὰ συμβοῦν. Γιατί δὲν τιμωρεῖται ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας, ἀλλ' εἶναι ἀνίερη ἢ ψευδολογία· κι αὐτὴν ἂν συλληφθεῖ κάποιος νὰ τὴν ἐπιχειρεῖ, καὶ μάλιστα ἀπὸ φωτισμὸ δῆθεν τοῦ Θεοῦ, συκοφαντεῖ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ἄρρητη φύση, καὶ ἀποδίδοντας τὸ ψεῦδος στὴν ἀλήθεια, ἐπειδὴ τάχα ἀνήκει σ' αὐτήν, ἀφοῦ ὑποστεῖ τὴν ἴση μὲ τὸ ἔγκλημά του ποινὴ, πηγαίνει ὀλοταχῶς στὴν καταστροφή. Γιατί ἡ Γραφή δὲν ὀρίζει ἐπιτίμια σὲ ὅσους μιλοῦν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ σὲ ὅσους μεταδίδουν τὸν λόγο σὰν νὰ ἴναι τάχα τοῦ Θεοῦ· γιατί ἡ προφητεία τους δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὸ ψεῦδος. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀντλοῦν ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ λένε ὅσα θέλουν καὶ ὅ,τι τοὺς λέγει ὁ ἑαυτὸς τους, διαπραττοῦν ἐξαιτίας αὐτοῦ σφάλμα.

ΠΑΛΛ. Ἄρα λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸ θὰ καταλάβομε ἂν εἶναι ὁ Θεὸς αὐτὸς πού ἀπαντᾷ, ἢ ἐκεῖνοι ἐκφράζουν τὰ δικά τους;

ΚΥΡ. Ἀκριβῶς. Σ' αὐτὸ θὰ μᾶς πείσει κι ἐμᾶς ἀμέσως ὁ θεῖος νόμος. Γιατί λέγει ὁ Θεὸς στὸ Δευτερονόμιο τὰ ἐξῆς: «Ἄν διερωτᾶται κάποιος μέσα του· Πῶς θὰ καταλάβομε τὸν λόγο πού δὲν εἶπε ὁ Κύριος; Ὅσα λοιπὸν ἐξαγγεῖλει ἐκεῖνος ὁ προφήτης στ' ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ δὲν πραγματοποιηθεῖ ὁ λόγος πού δὲν εἶπε ὁ Κύριος, τότε ὁ προφήτης μίλησε μὲ ἀσέβεια καὶ δὲν θὰ τὸν ἀφήσετε ἀτιμώρητο»⁴⁰. Ἀκοῦς ὅτι λέγει οἱ ἀποτυχίες πού ἀναφέρθηκαν στὰ προηγούμενα εἶναι σαφὴς ἀπόδειξη τοῦ ὅτι δὲν δίνονται χρησμοὶ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ; Γιατί ἡ ἀλήθεια ἀγαπᾷ τὴν ἀλήθεια. Κάτι τέτοιο λέγει μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἱερεμίου: «Ἐγὼ εἶμαι Θεὸς πού πλησιάζει τὸν ἄνθρωπο, καὶ ὄχι θεὸς ἀπὸ μακριά. Μπορεῖ νὰ κρυφτεῖ ἓνας ἄνθρωπος σὲ ἀπόκρυφα μέρη καὶ ἐγὼ νὰ μὴν τὸ δῶ; Μήπως ἐγὼ δὲν γεμίζω τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ; λέγει ὁ Κύριος. Ἄκουσα αὐτὰ πού ἀναγγέλλουν οἱ προφῆτες, τὰ ψεύτικα πού προφητεύουν οἱ προφῆτες στὸ ὄνομά μου»⁴¹. Ἐπειτα, ἀφοῦ κατηγόρησε, ὄχι λίγο, ὡς αἵτιους τοὺς καταφρονητὲς τῶν θείων νόμων, δίνει φανερὴ

41. Ἱερ. 23, 23-25.

τε ἐκ Θεοῦ καὶ μὴ, δίδωσι τὴν ἀλήθειαν. Ἔφη γὰρ πάλιν· «Ὁ προφήτης, ἐν ᾧ τὸ ἐνύπνιον αὐτοῦ καὶ ἐν ᾧ ὁ λόγος μου πρὸς αὐτόν, διηγησάσθω τὸν λόγον μου ἐπ' ἀληθείας». Ὡς εἶπερ τι φαίνοιτο τῆς ἀληθείας ἡμαρτηκός, ἐκδείξειεν ἂν αὐτὸ εὐθύς ψευδοεπιτὴν τὸν γεννήτορα, καὶ ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ λαλοῦντα καρδίας, οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου, καθὰ γέγραπται.

ΠΑΛΛ. Βούλει τι θῶμεν τῶν ἀναγκαίων εἰς βάσανον, ἢ παρόντες ἴωμεν, ἢ περ ἂν ὁ σὸς ἡμᾶς ἀποκομίση λόγος;

ΚΥΡ. Καὶ μὴν, ὦ Παλλάδιε, τῶν ἀναγκαίων εἰς ὄνησιν οὐ βαρὺς ἡμῖν ὁ λόγος ὡς τό τοι μὴ φάναι τὸ δοκοῦν ἐλευθέρως ἐπαίτιασαίμην ἂν, καὶ μάλα εἰκότως φράζε δὴ οὖν ὀκνήσας οὐδέν.

ΠΑΛΛ. Εἰ μὴ ἀπὸ στόματος Κυρίου λαλοῦσί τινες, ἐρεύγονται δέ, ὡς φῆς, τὰ ἀπὸ καρδίας, τίνα δὴ τρόπον καίτοι τεθνεῶτα τὸν ἅγιον Σαμουήλ ἢ ἐγγαστρομίθος ἐκείνη γυνὴ παρεκόμισε τῷ Σαούλ, τὸ τῶν ἐσομένων αὐτῷ σαφηνιούντα πέρας; ταυτὶ γὰρ ὧδε πεπραχθαι, καὶ οὐχ ἑτέρως ἔχειν οἴονται τινες.

ΚΥΡ. Οἶει δὲ αὐτὸς οὐχ ὧδε ἔχειν, καὶ λογιεῖ τοῦτο ἄμεινον, ἢ γοῦν φληνάφως τὴν τοῦ δικαίου ψυχὴν ἐκβεδιάσθαι φῆς κατὰ τὸ ἀληθές, καὶ γυναιίου καλοῦντος ἐλθεῖν;

20 ΠΑΛΛ. Οὐκ ἂν ἔχομι σαφῶς εἰπεῖν. Ἐνδείξειε δ' ἂν, οἶμαί που, τὸ ἀληθές ἢ βάσανος.

ΚΥΡ. Εὖ ἔφησ. Οὐκοῦν ἐκεῖνο καὶ πρό γε τῶν ἄλλων πολυπραγμονεῖσθω τέως, πότερον διὰ Θεοῦ πολυπραγμονοῦνται καὶ τερατεύονται καὶ ἀποπεραίνουσι ταυτὶ, ἢ γοῦν διὰ πονηρῶν πνευμάτων οἷς 25 μελέτη τὸ ἐπιτήδευμα;

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν εἰς τοῦτο λογισμῶν ἀτοπίας ἀφίκοιτο ἂν, ὡς οἶεσθαι διὰ Θεοῦ τερατεύεσθαι ταυτὶ νεκρομάντας τε καὶ ἐγγαστρομίθους καὶ ἐπαιιδούς; Διαμεμνήσομαι γὰρ τοῦ νόμου, παντὸς ἐλομένου τοῦτο δορᾶν ποινήν καθορίζοντος τὴν ἐσχάτην. Εἶτα πῶς οὐκ ἀπόπληκτον ἐννοεῖν, τὸν θανάτῳ καταδεδικασμένον, οὐκ ἀπάδειν Θεῷ; Οὐ γὰρ πῶ τοῖς ἑαυτοῦ διαμαχεῖται νόμοις.

ΚΥΡ. Ἄριστα διανοῆ. Τὰς δὲ τῶν ἁγίων ψυχᾶς σωματῶν ἀπηλ-

ἀπόδειξη γιὰ ὅσες προφητεῖες εἶναι ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ὅσες ὄχι. Γιατὶ λέγει πάλι· «Ὁ προφήτης ποῦ θὰ δεῖ τὸ ὄνειρο καὶ πρὸς τὸν ὁποῖο θ' ἀπενθύνω τὸ λόγο μου, νὰ διηγηθεῖ τὸν λόγο μου μὲ πλήρη τὴν ἀλήθεια»⁴². Γιατὶ, ἂν φανεῖ ὅτι ξέφυγε ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, αὐτὸ θὰ τὸν ἀποδείξει ἀμέσως ψευδολόγο πατέρα ὧσων ἀναγγέλλει, κι ὅτι μιᾶ ἀπὸ τὴ δική του ψυχῆ, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Κυρίου, ὅπως ἔχει γραφεῖ.

ΠΑΛΛ. Θέλεις νὰ ὑποβάλουμε κάτι ἀπὸ ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα σὲ λεπτομερῆ ἐξέταση, ἢ νὰ τ' ἀφήσομε καὶ νὰ προχωρήσομε ὅπου μᾶς ὀδηγήσει ὁ λόγος σου;

ΚΥΡ. Ὁ λόγος, Παλλάδιε μου, γιὰ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ὠφέλεια δὲν μοῦ εἶναι βαρῦς. Γιατὶ θὰ κατηγοροῦσα τὴ μὴ ἐλεύθερη ἔκφραση τῆς γνώμης, καὶ πολὺ εὐλόγα. Λέγε λοιπὸν καὶ μὴ διστάσεις καθόλου.

ΠΑΛΛ. Ἐὰν δὲν μιλοῦν κάποιοι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ ἐκφράζουν, ὅπως λές, ὅσα ἔχουν μέσα τους οἱ ἴδιοι, μὲ ποιὸν τρόπο ἐκείνη ἢ ἐγγαστριμυθη γυναῖκα ἔφερε στὸν Σαοῦλ τὸν ἅγιο Σαμουήλ, ἂν καὶ ἦταν πεθαμένος, νὰ τοῦ διευκρινήσει τὴν κατάληξη ὧσων θὰ συνέβαιναν; Γιατὶ αὐτὰ, νομίζουν μερικοί, ὅτι ἔτσι ἔχουνπραχθεῖ κι ὄχι ἄλλιῶς.

ΚΥΡ. Ἐσὺ νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι ἔτσι τὸ πρᾶγμα, καὶ τὸ θεωρεῖς αὐτὸ καλῦτερο, ἢ λές ὅτι ἀποτελεῖ φλυαρία ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ δικαίου ἐκβιάστηκε στὴν πραγματικότητά καὶ ἤρθε ὑπακούοντας στὴν πρόσκληση μιᾶς γυναίκας;

ΠΑΛΛ. Δὲν μπορῶ ν' ἀπαντήσω κατηγορηματικά. Ἡ λεπτομερῆς ἐξέταση, νομίζω, θὰ μπορέσει νὰ δείξει τὴν ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Ὡραῖα τὸ εἶπες. Αὐτὸ λοιπὸν τώρα, καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ ἄλλα, ἄς ἐξετάσομε μὲ λεπτομέρεια. Ποιὸ δηλαδὴ ἀπὸ τὰ δύο; μέσω τοῦ Θεοῦ δίνουν αὐτοὺς τοὺς χρησμούς καὶ τερατολογοῦν καὶ φέρουν αὐτὰ σὲ πέρας, ἢ μὲ τὰ πονηρὰ πνεύματα ποὺ ἐπιτηδεύονται τὴ μελέτη αὐτῶν τῶν πραγμάτων;

ΠΑΛΛ. Καὶ ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ φτάσει σ' αὐτοὺς τοὺς ἄτοπους λογισμούς, ὥστε νὰ νομίζει ὅτι μέσω τοῦ Θεοῦ κάνουν αὐτὲς τὶς τερατωδίες οἱ νεκρομάντις καὶ οἱ ἐγγαστριμυθοὶ καὶ οἱ γητευτές; Γιατὶ θὰ ἀναφέρω τὸν νόμο ποὺ καθορίζει τὴν ἔσχατη ποινὴ γιὰ τὸν καθένα ποὺ θέλει νὰ κάνει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἐπειτα, πῶς δὲν προκαλεῖ κατάπληξη νὰ σκεφθοῦμε ὅτι δὲν ἀντιβαίνει στὸν Θεὸ ὁ καταδικασμένος σὲ θάνατο; Δὲν θὰ γίνεαι βέβαια καὶ ἀντίμαχος τῶν νόμων του.

ΚΥΡ. Σκέψασαι ὑπέροχα. Θὰ δεχθοῦμε δηλαδὴ ὅτι οἱ ψυχὲς τῶν

λαγμένας παρερρίφθαι νομιούμεν, καὶ λόγου μὲν ἀξιουῖσθαι μηδενός, ἦκειν δὲ ἤδη πρὸς τοῦτο ταλαιπωρίας, ὡς καὶ πονηροῖς καὶ ἀκαθάρτοις ὑποκεῖσθαι πνεύμασι, καὶ ἀνεθελήτως ἀκολουθεῖν περιτρέπουσιν εὐκόλως οἷπερ ἂν ἔλαιντο τυχόν; Καίτοι τὸ τῆς Ἀποκαλύψεως βιβλίον 5 ἡμῖν συντιθεῖς ὁ σοφὸς Ἰωάννης, ὁ καὶ ταῖς τῶν Πατέρων τετίμηται ψήφοις, τὰς τῶν ἁγίων ψυχὰς ὑπ' αὐτὸ τὸ θεῖον τεθεῶσθαι θυσιαστήριον, διεβεβαιούτο σαφῶς. Εἰ δὲ καὶ ἐξ αὐτῶν ἔλκουσι τῶν ἄνω μονῶν καὶ τόπων αὐτὰς τῶν ἱερωτάτων κατακομίζουσιν ἀφειδῶς, ἀπείρογυτος οὐδενός, θάσιμος μὲν ἅπασι τοῖς δαμονίοις ὁ οὐρανός, ἀνοίγνυται 10 δὲ κατὰ τὸ εἶκός αὐτοῖς καὶ ἡ τοῦ παραδείσου πύλη· παραχωρεῖ δέ, ὡς ἔοικεν, καὶ ἡ φλογίνη ρομφαία, καὶ οὐχὶ τῆς εἰσόδου καὶ ἐξόδου μόνον αὐτοῖς, ἀλλ' εἰ θούλοιντό τινας καὶ τῶν εἴσω γεγονότων ἐκκομίζειν ἐκ παρησιίας· εἶτα οὐχὶ δὴ τοῦτό ἐστι, τὴν ἐν Χριστῷ διασύρειν ἐλπίδα, καὶ τρισάθλιον ὑποφαίνειν τῶν τεθαιμασμένων τὸν βίον;

15 ΠΑΛΛ. Ἔοικεν.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν οὐκ ἀσυμφανές. Πῶς δὲ ἦν ἄμεινον τῷ θαυμασίῳ Παύλῳ, τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι; Εἰ γὰρ δὴ μέλλομεν τῶν ἐπιγείων ἀποφοιτήσαντες, καὶ σὺν Χριστῷ γεγονότες, τοῖς ἀντικειμένοις ὑποκεῖσθαι πνεύμασι, κεκένωται μὲν ἡ πίστις, κατὰ τὸ γεγραμμέ- 20 νον, τὸ δὲ ἐνδημεῖν ἐν σώματι, τοῦ συνεῖναι Χριστῷ, πᾶς τις οὖν, οἶμαι, καὶ ἀσυγκρίτως διενεγκεῖν ἐπιψηφιεῖται λοιπόν. Καὶ τὸ ἐπὶ τούτου δυσανεκτότερον· ἔτι μὲν γὰρ ἐν τῷδε τῷ βίῳ ποιούμενοι τὰς διατριβὰς, οὐχὶ τοῖς τοῦ διαβόλου θελήμασιν ὑπεξεύγμεθα, πατοῦμεν δὲ ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων μάλλον, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, 25 κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν. Εἶτα σὺν Χριστῷ γεγονότες, πῶς ἐν χείροσιν ἐσόμεθα; πῶς δὲ αὐτὸς ἀληθεύει λέγων, «Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούουσι, καὶ γὰρ γινώσκω αὐτὰ καὶ ἀκολουθοῦσί μοι, καὶ γὰρ δίδωμι αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ οὐχ ἄρπάσει τις αὐτὰ ἐκ τῶν χειρῶν μου· ὁ Πατὴρ μου ὃς ἔδωκέ μοι,

43. Ἀποκ. 6, 9.

44. Φιλ. 1, 23.

ἁγίων, ἔχοντας ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὸ σῶμα, ἔχουν παραπεταχθεῖ χωρὶς νὰ ὑπολογίζονται καθόλου κι ἔχουν πιά φτάσει σὲ τέτοιο σημεῖο ταλαιπωρίας, ὥστε νὰ ὑπόκειται σὲ πονηρὰ κι ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ νὰ τ' ἀκολουθοῦν ἀθέλητα στὶς εὐκόλες περιτροπές τους ὅπου τυχὸν θελήσουν. Ἄν καὶ βέβαια στὸ βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως, ποὺ συνέγραψε ὁ σοφὸς Ἰωάννης, καὶ οἱ Πατέρες μὲ τὶς ψήφους τους τὸ περιέλαβαν στὸν κανόνα τῆς Καινῆς Διαθήκης, μᾶς διαβεβαιώνει μὲ σαφήνεια, ὅτι εἶδε τὶς ψυχές τῶν ἁγίων κάτω ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ θεῖο θυσιαστήριον⁴³. Ἄν λοιπὸν τὶς σέρνουν ἀπὸ αὐτὲς τὶς οὐράνιες κατοικίες καὶ τὶς κατεβάζουν χωρὶς δισταγμὸ ἀπὸ τοὺς ἱερότατους τόπους, χωρὶς νὰ τοὺς ἐμποδίζει κανένας, εἶναι ἐλεύθερος γιὰ ὅλους τοὺς δαίμονες ὁ οὐρανὸς καὶ ἀνοίγεται σ' αὐτούς, κατὰ φυσικὸ λόγο, καὶ ἡ πύλη τοῦ παραδείσου. Καί, ὅπως φαίνεται, παραμερίζει καὶ ἡ πύρινη ρομφαία, κι ὄχι μονάχα γιὰ νὰ μποῦν καὶ νὰ βγοῦν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ ἂν θέλουν ἔχουν τὴν ἄδεια νὰ βγάλουν ἔξω ἀπὸ αὐτὸν κάποιους ποὺ ἔχουν μπεῖ μέσα. Κι ἔπειτα, δὲν δείχνει αὐτὸ διασυρμὸ τῆς ἐλπίδας μας στὸν Χριστὸ καὶ δὲν ὑποδηλώνει ὅτι ὁ βίος τῶν ἀνδρῶν ποὺ θαυμάζονται εἶναι τρισάθλιος;

ΠΑΛΛ. Ἔτσι φαίνεται.

ΚΥΡ. Τὸ πράγμα βέβαια γίνεται φανερὸ καὶ ἀπὸ ἄλλου. Πῶς δηλαδή ἦταν καλύτερο γιὰ τὸν θαυμάσιο Παῦλο νὰ φύγει ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον καὶ νὰ εἶναι μαζί μὲ τὸν Χριστό⁴⁴; Γιατί, ἂν εἶναι νὰ φύγομε ἀπὸ τὰ ἐπίγεια, κι ἐνῶ εἴμαστε μαζί μὲ τὸν Χριστό, νὰ μᾶς ἔχουν στήν ἔξουσία τους τὰ ἐχθρικά μας πνεύματα, ἡ πίστη ἔχασε τὸ περιεχόμενό της, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, καὶ τὸ νὰ βρισκεται μέσα στὸ σῶμα, ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι μαζί μὲ τὸν Χριστό, ὁ καθένας νομίζω, θὰ δεχθεῖ τὴ γνώμη πῶς διαφέρει ἀσύγκριτα πρὸς τὸ καλύτερο. Κι αὐτὸ ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀνεχθεῖ ἀκόμα περισσότερο ὅταν ἀκόμα βρισκόμαστε σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ δὲν εἴμαστε δεμένοι στὸ θέλημα τοῦ διαβόλου καὶ μᾶλλον πατᾶμε πάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ πάνω σὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ Σωτήρα^{44α}. Κι ἔπειτα, ὅταν βρεθοῦμε μαζί μὲ τὸν Χριστό, πῶς θὰ βρεθοῦμε σὲ χειρότερη κατάσταση; Καὶ πῶς αὐτὸς λέγει τὴν ἀλήθεια, λέγοντας, «Τὰ πρόβατα τὰ δικὰ μου ἀκοῦν τὴ φωνή μου, καὶ ἐγὼ τ' ἀναγνωρίζω καὶ μ' ἀκολουθοῦν, καὶ δίνω σ' αὐτὰ ζωὴ αἰώνια, καὶ δὲν θὰ χαθοῦν στὸν αἰῶνα, καὶ δὲν θὰ τ' ἀρπάξει κανένας ἀπὸ τὰ χέρια μου. Ὁ Πατέρας μου ποὺ τὰ ἔδωσε σ'

44α. Λουκᾶ 10, 19.

πάντων μείζων ἐστί, καὶ οὐδεὶς δύναται ἀρπάξειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πατρὸς μου»; Πεφενάκιμε δὲ τάχα που τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας τοὺς ἀθλητάς, γεγραφὼς ᾧδὶ καὶ ὁ σοφώτατος Πέτρος· «Ὡστε καὶ ὑπὸ ἄλλων πάσχοντες κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, πιστῶ Κτίστη παρατιθέσθωσαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν». Εἰ δὲ τῷ Θεῷ παρατεθεῖσαν ψυχὴν διάζεται ὁ Σατανᾶς, ἄγων τε καὶ φέρων οἵπερ ἂν ἔλοιτο κατὰ καιρούς, πῶς ἂν νοοῖτο πιστὸς ὁ τῶν ἁγίων προεστηκώς καὶ οἶονεὶ παρακαταθήκην τὸ ἐκάστου πνεῦμα λαβών; Λῆρος οὖν ἄρα ταυτί, καὶ ἀποπληξία δεινὴ, τὸ κατὰ ἀλήθειαν οἶεσθαι τὴν προφήτου φωνὴν ψυχραῖς ἐπωδαῖς 10 γυναιίου μυσαρωτάτου τῶν ἐκνεμηθέντων αὐτῇ καθελκῦσαι τόπων.

ΠΑΛΛ. Τίς οὖν ἂν γένοιτο τῶν θεωρημάτων ὁ λόγος; χρῆναι γάρ, οἶμαι, τὰ οὕτως αἰσχρὰ μηδ' ὅσον εἰπεῖν, κἂν γοῦν ἐν ψιλαῖς ἐννοίαις ἐλεῖν.

ΚΥΡ. Αὐτὸ παραθέντες τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, τὰ εἰς νοῦν ἰόντα τό- 15 τε σαφῆ καταστήσομεν, πανταχῇ τοῦ πρόποντος ἀπριξ ἡμμένοι. Ἔχει δὲ οὕτω· «Καὶ Σαμουὴλ ἀπέθανε, καὶ ἐκόψαντο αὐτὸν πᾶς Ἰσραὴλ, καὶ θάπτουσιν αὐτὸν ἐν Ἀρμαθαΐμ, ἐν πόλει αὐτοῦ· καὶ Σαοὺλ περιεῖλε τοὺς ἐγγαστρομύθους καὶ τοὺς γνώστας ἀπὸ τῆς γῆς. Καὶ συναθροίζονται οἱ ἀλλόφυλοι καὶ ἔρχονται καὶ παρεμβάλλουσιν εἰς Σωμάν. Καὶ 20 συναθροίζει Σαοὺλ πάντα ἄνδρα Ἰσραὴλ, καὶ παρεμβάλλουσιν εἰς Γελβουέ. Καὶ εἶδε Σαοὺλ τὴν παρεμβολὴν τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ἐφοβήθη, καὶ ἐξέστη ἡ καρδία αὐτοῦ σφόδρα. Καὶ ἐπηρώτησε Σαοὺλ διὰ Κυρίου, καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ Κύριος ἐν τοῖς ἐνυπνίοις καὶ ἐν τοῖς δήλοις καὶ ἐν τοῖς προφήταις. Καὶ εἶπε Σαοὺλ τοῖς παισὶν αὐτοῦ· 25 Ζητήσατέ μοι γυναῖκα ἐγγαστρομύθου, καὶ πορεύσομαι πρὸς αὐτήν καὶ ζητήσω ἐν αὐτῇ. Καὶ εἶπον οἱ παῖδες αὐτοῦ πρὸς αὐτόν· Ἴδου γυνὴ ἐγγαστρομύθος ἐν Ἀενδώρ. Καὶ συνεκαλύψατο Σαοὺλ καὶ περιεβάλετο ἱμάτια ἕτερα, καὶ πορεύεται αὐτὸς καὶ δύο ἄνδρες μετ' αὐτοῦ, καὶ ἔρχονται πρὸς τὴν γυναῖκα νυκτὸς καὶ εἶπεν αὐτῇ· Μάντευσαι δὴ 30 μοι ἐν τῷ ἐγγαστρομύθῳ καὶ ἀνάγαγέ μοι ὃν ἐὰν εἴπω σοι. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ἡ γυνή· Ἴδου δὴ σὺ οἶδας ὅσα ἐποίησε Σαοὺλ ὡς ἐξωλόθρευσε τοὺς ἐγγαστρομύθους καὶ τοὺς γνώστας ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἵνατί σὺ πα-

ἐμένα εἶναι ἀπὸ ὅλους μεγαλύτερος, καὶ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τ' ἀρπάξει ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Πατέρα μου»⁴⁵. Ἐξαπάτησε ἴσως κάπου τοὺς ἀθλητὲς τῆς εὐσέβειας στὸν Χριστὸ καὶ ὁ σοφότατος Πέτρος γράφοντας τὰ ἑξῆς: «Ὡστε, κι ἂν ὑποφέρουν ἀπὸ ἄλλους σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά του, ἃς ἐμπιστεύονται τὶς ψυχὲς τους στὸν ἀξιόπιστο Δημιουργό»⁴⁶. Κι ἂν ὁ Σατανᾶς ἀσκεῖ βία σὲ ψυχὴ πού ἔχει ἐμπιστευθεῖ τὸν ἑαυτὸ της στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, πηγαινοφέρνοντάς την κατὰ καιροὺς ὅπου θέλει, πῶς θὰ θεωροῦσαμε ἀξιόπιστον αὐτὸν πού προΐσταται τῶν πιστῶν κι ἔχει λάβει σὰν παρακαταθήκη τὸ πνεῦμα τοῦ καθενός; Εἶναι λοιπὸν αὐτὰ φλυαρίες καὶ ἀνοησία φοβερῆ, τὸ νὰ νομίζει κανεὶς ἀληθινὰ ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ προφήτη ἔχει καθελκυσθεῖ μὲ τὶς ψυχρὲς ἐπωδὲς μιᾶς σιχαμερῆς γυναίκα ἀπὸ τοὺς τόπους πού τῆς ἔχουν παραχωρηθεῖ.

ΠΑΛΛ. Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν διατυπώνονται αὐτὲς οἱ θεωρίες; Τὶς αἰσχροτήτες αὐτὲς, νομίζω, δὲν πρέπει οὔτε κὰν νὰ τὶς λέμε, κι ἂν ἀκόμα συλλάβομε κάποια ἰσχνὴ ἔννοια αὐτῶν.

ΚΥΡ. "Ὅταν παραθέσουμε τὰ λόγια τῆς ἱερῆς Γραφῆς, τότε θὰ καταστήσουμε σαφῆ ὅσα ἔρχονται στὸ νοῦ μας, συλλαμβάνοντας ἀπὸ παντοῦ σφιχτὰ αὐτὸ πού πρέπει." Ἐχουν αὐτὰ ὡς ἑξῆς: «Πέθανε ὁ Σαμουὴλ καὶ τὸν θρήνησε ὅλος ὁ λαὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν· τὸν ἔθαψαν στὴν Ἀρμαθαῖμ τὴν πατρίδα του. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Σαοὺλ ἔδιωξε τοὺς ἐγγαστρίμυθους καὶ τοὺς μάντις ἀπὸ τῆ χώρα. Συγκεντρώνονται τότε οἱ ἀλλόφυλοι καὶ στρατοπεδεύουν στῆ Σωμᾶν. Συναθροίζει καὶ ὁ Σαοὺλ ὅλους τοὺς Ἰσραηλίτες πολεμιστὲς καὶ στρατοπεδεύουν ἀπέντι στὸ ὄρος Γελβουέ. Ὁ Σαοὺλ φοβήθηκε ὅταν εἶδε τὸ στρατόπεδο τῶν ἀλλοφύλων κι ἔνιωσε τρόμο μεγάλο. Ρώτησε ὁ Σαοὺλ τὸν Κύριο γιὰ τὸ τί θὰ συμβεῖ, καὶ ὁ Κύριος δὲν τοῦ ἔδωσε ἀπόκριση στὰ ὄνειρά του, οὔτε μὲ κάποιο σημάδι οὔτε μὲ τοὺς προφῆτες. Εἶπε τότε ὁ Σαοὺλ στοὺς δούλους του· Βρεῖτε μου μιὰ γυναίκα ἐγγαστρίμυθη, καὶ θὰ πάω σ' αὐτὴν καὶ θὰ τὴ ρωτήσω. Καὶ τοῦ εἶπαν οἱ δούλοι του· Ὑπάρχει μιὰ γυναίκα ἐγγαστρίμυθη στὴν Ἀενδώρ. Μεταμφιέσθηκε ὁ Σαοὺλ, ἔβαλε ροῦχα ξένα καὶ ξεκίνησε αὐτὸς μὲ δύο ἄνδρες του καὶ πῆγαν νύχτα στὴ γυναίκα καὶ τῆς λέγει· Φέρε μου ἀπὸ τὸν ἄδη ἐπάνω ὅποιο πνεῦμα σοῦ πῶ, καὶ φανέρωσέ μου τὸ μέλλον μὲ τὸ πνεῦμα πού θὰ ὁμιλεῖ μέσω τῆς κοιλιᾶς σου. Καὶ ἡ γυναίκα τοῦ εἶπε· Ὅριστε, ἐσὺ γνωρίζεις ὅσα ἔκανε ὁ Σαοὺλ κι ὅτι ἐξολόθρευσε τοὺς ἐγγαστρίμυθους καὶ τοὺς μάντις ἀπὸ τῆ χώρα, καὶ γιατί

γιδεύεις τὴν ψυχὴν μου, θανατῶσαι αὐτήν; Καὶ ὤμοσεν αὐτῇ Σαούλ,
 λέγων· Ζῆ Κύριος, εἰ ἀπαντήσεται σοὶ ἀδικία ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ. Καὶ
 εἶπεν ἡ γυνὴ τῷ Σαούλ· Τίνα ἀναγάγω σοὶ; Καὶ εἶπε· Τὸν Σαμουήλ
 ἀνάγαγέ μοι. Καὶ εἶδεν ἡ γυνὴ τὸν Σαμουήλ, καὶ ἀνεβόησε φωνῇ με-
 5 γάλῃ. Καὶ εἶπεν ἡ γυνὴ πρὸς Σαούλ· Ἰνατὶ παρελογίσω με; καὶ σὺ εἶ
 Σαούλ. Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ βασιλεύς· Μὴ φοβοῦ, εἶπον τίνα ἐώρακας.
 Καὶ εἶπεν αὐτῷ ἡ γυνή· Θεοὺς ἐώρακα ἀναβαίνοντας ἐκ τῆς γῆς. Καὶ
 εἶπεν αὐτῇ· Τί ἔγνωσ; Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἄνδρα ὄρθιον ἀναβαίνοντα ἐκ
 τῆς γῆς, καὶ οὗτος διπλοῖδα ἀναβεβλημένος. Καὶ ἔγνω Σαούλ, ὅτι
 10 οὗτος Σαμουήλ, καὶ ἔκνυσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν καὶ προ-
 σεκύνησεν αὐτῷ. Καὶ εἶπε Σαμουήλ· Ἰνατὶ παρηνώχλησάς μοι ἀναβῆ-
 ναί με; Καὶ εἶπε Σαούλ· Θλίβομαι σφόδρα καὶ οἱ ἀλλόφυλοι πολε-
 μοῦσιν ἐν ἐμοί, καὶ ὁ Θεὸς ἀφέστηκεν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐκ ἐπακήκοέ μου
 ἔτι, καὶ ἐν χειρὶ τῶν προφητῶν καὶ ἐν τοῖς ἐνυπνίοις καὶ νῦν κέκληκά
 15 σε, γνωρίσαι μοι, τί ποιήσω. Καὶ εἶπε Σαμουήλ· Ἰνατὶ ἐπερωτᾷς με, καὶ
 Κύριος ἀφέστηκεν ἀπὸ σοῦ καὶ γέγονε μετὰ τοῦ πλησίον σου; καὶ
 πεποίηκε Κύριός σοι καθὼς ἐλάλησε Κύριος ἐν χειρὶ μου καὶ διαρρή-
 ξει Κύριος τὴν βασιλείαν σου ἐκ χειρός σου, καὶ δώσει αὐτὴν τῷ πλη-
 σίον σου τῷ Δαβίδ· διότι οὐκ ἤκουσας φωνῆς Κυρίου, καὶ οὐκ ἐπλή-
 20 ρωσας θυμὸν ὀργῆς αὐτοῦ ἐν Ἀμαλήκ, διὰ τοῦτο τὸ ρῆμα ἐποίησε
 Κύριός σοι ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ καὶ παραδώσει Κύριος τὸν Ἰσραὴλ μετὰ
 σοῦ εἰς χεῖρας ἀλλοφύλων, καὶ αὔριον σὺ καὶ οἱ υἱοί σου μετὰ σοῦ πε-
 σοῦνται, καὶ τὴν παρεμβολὴν Ἰσραὴλ δώσει Κύριος εἰς χεῖρας ἀλ-
 λοφύλων». Ἐὰρά σοι λοιπὸν ἐνδοιάσαι θέμις, ὅτι ταῖς ἐαυτοῦ ψήφοις
 25 κατεγνωσμένος ἐκτέτηκεν ὁ Σαούλ; Ἐπειδὴ γὰρ ἐδεδίει τῶν ἠθροισμέ-
 νων ἐφ' ἐαυτῷ τὸ ἀσθενὲς εἰς μάχην, μανθάνειν ἡξίου τὰ ἐσόμενα
 παρὰ Θεοῦ. Σεσωπηκότος δὲ καὶ ἀποκαλύπτοντος οὐδέν, τρέπεται
 πρὸς τὸ λυπεῖν τὸν σιωπᾶν ἠρημένον. Ἀφικνεῖται δὲ πρὸς νεκυομαν-
 τείαν, καίτοι τοὺς γνώστας δέ φημι τοὺς οἰομένους εἰδέναι τὰ ἐσόμενα
 30 Εἰτά φησιν· «Ἀνάγαγέ μοι τὸν Σαμουήλ», οὐχ ὡς τῆς ἐπωδῆς, ἥτοι
 τῆς μάγων τέχνης, τὴν τοῦ ἁγίου ψυχὴν παρενεγκεῖν δυναμένης, ἀλλ'
 ὡς αἰεὶ τῶν μαντευομένων τῇ τοιαύτῃ κεχρημένων φωνῇ· ἐπυθόμην δὲ
 ὅτι λόγοις τισὶν ἀπορρήτοις καταγοητεύοντες τὰ δαιμόνια, καὶ ὕδατι

τώρα μοῦ στήνεις παγίδα γιά νά μέ θανατώσεις; Ὁρκίστηκε ὁ Σαούλ καί εἶπε· Ζεῖ ὁ Κύριος κι ἄς μέ τιμωρήσει, ἂν σέ ἀδικήσω, γιά τήν ἀπάτησή σου αὐτή. Καί ἡ γυναίκα εἶπε στόν Σαούλ· Ποιόν νά σοῦ φέρω; Καί τῆς εἶπε· Φέρε μου τόν Σαμουήλ. Ἡ γυναίκα εἶδε τόν Σαμουήλ κι ἔβγαλε φωνή μεγάλη. Καί ἡ γυναίκα εἶπε στόν Σαούλ· Γιατί μέ ἔξαπατήσεις; Ἐσὺ βέβαια εἶσαι ὁ Σαούλ. Καί ὁ βασιλιάς τῆς εἶπε· Μὴ φοβᾶσαι, πές μου ποιόν εἶδες. Καί ἡ γυναίκα τοῦ εἶπε· Εἶδα θεοὺς νά ἀνεβαίνουν ἀπὸ τῆ γῆ. Καί τῆ ρώτησε. Τί ἀκριβῶς εἶδες; Καί ἐκείνη τοῦ ἀπάντησε· Ἐνα ἄνδρα ὄρθιο ν' ἀνεβαίνει ἀπὸ τῆ γῆ ντυμένος μέ διπλοῖδα. Κατάλαβε ὁ Σαούλ ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ Σαμουήλ, ἔσκυψε τὸ πρόσωπό του στὴ γῆ καί τὸν προσκύνησε. Καί ὁ Σαμουήλ εἶπε· Γιατί μέ ἐνόχλησες καί μ' ἔκανες ν' ἀνεβῶ; Ὁ Σαούλ ἀπάντησε· Βρίσκομαι σέ μεγάλες θλίψεις· οἱ ἀλλόφυλοι μέ πολεμοῦν καί ὁ Θεὸς μέ ἐγκατέλειψε καί δέν μέ ἀκούει πιά καί δέν μοῦ ἀπαντᾷ οὔτε μέσω τῶν προφητῶν οὔτε καί μέ τὰ ὄνειρα. Γι' αὐτὸ σέ κάλεσα τώρα γιά νά μοῦ πεῖς τί νά κάνω. Καί ὁ Σαμουήλ εἶπε· Γιατί μέ ἐρωτᾷς; Ὁ Κύριος ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ σένα καί πῆγε μέ τὸ μέρος τοῦ οἰκείου σου (Δαβίδ). Καί σοῦ τὸ ἔκανε αὐτὸ ὁ Κύριος σύμφωνα μέ τὴ δική μου προφητεία. Θὰ ἀφαιρέσει ὁ Κύριος τὴ βασιλεία ἀπὸ τὰ χέρια σου καί θὰ τὴ δώσει στόν οἰκεῖο σου τὸν Δαβίδ. Ἐπειδὴ δέν ἀκουσες τὴ φωνὴ τοῦ Κυρίου καί δέν ἱκανοποίησες τὴν ὀργὴ του ἐναντίον τοῦ Ἀμαλήκ. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο τὰ ἔφερε ἔτσι σ' ἐσένα, ὥστε νά παραδώσει αὐτὴν τὴν ἡμέρα ὁ Κύριος τὸν Ἰσραὴλ μαζί μ' ἐσένα στὰ χέρια τῶν ἀλλοφύλων, καί αὐριο ἐσὺ καί οἱ υἱοὶ σου μαζί σου θὰ πέσετε καί ὁ Κύριος θὰ παραδώσει τὸ στρατόπεδο στὰ χέρια τῶν ἀλλοφύλων»⁴⁷. Ἄρα λοιπὸν σοῦ ἔμεινε κανένας ἐνδοιασμός ὅτι μέ τὴ δική του γνώμη ὁ Σαούλ καταδικάστηκε καί καταστράφηκε; Ἐπειδὴ φοβόταν τὴ μαχητικότητα ἐκείνων ποὺ εἶχαν συγκεντρωθεῖ ἐναντίον του, ζητοῦσε ἀπὸ τὸν Θεὸ νά μάθει τί θὰ τοῦ συνέβαινε. Κι ἐπειδὴ ἐκεῖνος σιωποῦσε καί δέν τοῦ ἀποκάλυπτε τίποτε, ἀποφασίζει νά ἐνοχλήσει ἐκεῖνον ποὺ εἶχε προτιμήσει τὴ σιωπὴ. Πηγαίνει λοιπὸν γιά νεκρομαντεία καί στοὺς εἰδικούς, ἐννοῶ αὐτοὺς ποὺ νομίζουν πὼς γνωρίζουν τὰ μελλούμενα. Καί ἐκεῖ λέγει· «Ἀνέβασέ μου τὸν Σαμουήλ», ὅχι ἐπειδὴ ἡ ἐπωδὴ, δηλαδή ἡ τέχνη τῶν μάγων, μποροῦσε νά φέρει τὴν ψυχὴ τοῦ ἁγίου, ἀλλὰ οἱ μάντις, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦν πάντοτε αὐτὰ τὰ λόγια. Πληροφορήθηκα δηλαδή ὅτι μέ κάποιους λόγους ἀπόρρητους καταγοητεύουν τοὺς δαίμονες καί ἐνῶ ψάλλουν

κατεπάρδοντες, εἶδωλα καὶ σκιάς, καὶ ὡς ἐν ἐσόπτρῳ μορφὰς καταθεῶνται τινῶν, τάχα που τῶν δαμονίων καταπλαττομένων ἀστείως τὰ τῶν λεγομένων ἀνακομιεῖσθαι σχήματα. Καὶ γοῦν ἔφη μὲν ἐν ἀρχαῖς τὸ γύναιον «Ὁρῶ θεοὺς ἀναβαίνοντας ἐκ τῆς γῆς». Εἶτα μὲν τοῦτο 5 «Καὶ εἶδε», φησὶν, «ἡ γυνὴ τὸν Σαμουήλ». Χαλεπὸν δὲ οὐδέν, ἐν ἴσῳ τε καὶ ὁμοίῳ σχήματι τοῦ μακαρίου Σαμουήλ σκιὰν ὀφθῆναι καὶ εἶδωλον, ἐκ δαμονιώδους ἐνεργείας μεμορφωμένον. Εἴπερ οὖν οἷοιτό τις ἀνακεκλῆσθαι κατὰ τὸ ἀληθὲς τὴν τοῦ προφήτου ψυχὴν, καὶ τοῖς τοῦ γυναιίου λόγοις ἐπιψηφιεῖται τὸ ἀληθές, ἐπειδὴ καὶ θεοὺς ἀναβαίνον- 10 τας ἀπὸ τῆς γῆς τεθεῶσθαι φησιν, καὶ τοῖς τῆς μαντείας ἔθεσι χαριζέσθω τὸ ψεῦδος, ἀλλ' οἰέσθω κατὰ ἀλήθειαν καὶ θεοὺς εἶναί τινας τῆς τοιαύτης τάξεως τοὺς ἀνασχόντας ἀπὸ τῆς γῆς, καίτοι Θεοῦ κατὰ φύσιν ὄντος ἐνός τε καὶ μόνου.

ΠΑΛΛ. Ἐφης μὲν ὀρθῶς Ἐρεῖ δὲ οὖν, οἶμαι, τίς, Καίτοι λελάλη- 15 κεν ἀληθῆ φιλοπευστοῦντος τοῦ Σαοὺλ ἐσόμενα. Οὐ μικρὸς δὲ ἡμῖν δεδαπάνηται λόγος ἀπελέγχων ὅτι οὐκ ἐν ἀκαθάρτοις πνεύμασιν ἡ ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ οὖν. Ἀνάμοστον γὰρ χρῆμά τι καὶ ἀσυμφυές, φῶς καὶ σκότος, Χριστὸς καὶ Βελίαλ· τοῖς γε μὴν παροτρύνουσι καὶ κατα- 20 λυπεῖν εἰωθόσιν, ἀπακαλύπτει Θεός, καὶ δι' ὧν ἤκιστα χρῆ ἔσθ' ὅτε, τὰ ἐσόμενα ἐνηχούντων κατὰ τὸ εἰκὸς ἀγίων ἀγγέλων εἰς ἀνθρώπινον νοῦν, ἅπερ ἂν εἰ μάθοιεν οἱ φιλοπευστεῖν ἠρημένοι, κατατακῆσονται λίαν, καὶ ἀπαρχὴν ὥσπερ τινὰ τῆς σφίσιν ἐπηρτημένης ὀργῆς τε καὶ δίκης ὑπομένουσι τὴν πρόγνωσιν. Ἀγίοις μὲν γὰρ προφήταις ἐπανα- 25 παύεται καὶ ἀνακοινοῦται πολλάκις, οὐχὶ δὴ μόνον τὰ σκυθρωπὰ καὶ οἷσπερ ἂν τις ἐπιστυγνάσας καθίσει δακρῦων, ἀλλὰ καὶ ὅσα πρὸς εὐθυμίας καὶ εὐημερίας ἔσται τισίν· ἀνοσίοις δὲ καὶ ἐναγεστάτοις φιλομάντεσι, τὰ σφίσιν αὐτοῖς ἐσόμενα διεκκαλύπτει κακὰ.

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἦ πόθεν ἂν γένοιτο τούτων ἡμῖν ἡ πίστις;

30 ΚΥΡ. Ἀπὸ γε τῶν ἱερῶν Γραμμιάτων· τύπος γὰρ ἡμῖν καὶ μυσταγωγίας ἀνεγράφη τρόπος, τὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις συμβεδηκότα. Ἡ γὰρ οὐκ οἶσθα, ὅτι Βαλὰκ ὁ τοῦ Σεπφῶρ, ὁ Μωαβιτῶν καὶ Μαδιηναίων τύραννος, τὴν ἀκαταγώνιστόν τε καὶ ἄθραυστον τοῦ Ἰσραὴλ κατορρωδήσας πληθύν, καὶ αὐτίκα δὴ μάλα τοῖς ἑτέροις ἔθνεσι συνδιόλλυ-

καὶ ραντίζουσι με νερό, βλέπουν κάποιες εἰκόνες καὶ σκιές, μορφές σὰν σὲ καθρέφτη, πού τάχα πλάθουσι τεχνικά οἱ δαίμονες γιά νά ἀνεβοῦν τὰ σχήματα ἐκείνων πού καλοῦνται. Εἶπε βέβαια στήν ἀρχή ἡ γυναίκα: «Βλέπω θεούς ν' ἀνεβαίνουν ἀπό τή γῆ». Καί ἔπειτα καί αὐτό: «Εἶδε», λέγει, «ἡ γυναίκα τόν Σαμουήλ». Δέν εἶναι καθόλου δύσκολο νά φανεῖ με ἴσο κι ὅμοιο σχῆμα με τοῦ μακάριου Σαμουήλ, μιά σκιά καί ἓνα ὁμοίωμα διαμορφωμένο ἀπό ἐνέργεια δαιμονική. Ἄν λοιπόν νομίζει κανεῖς ὅτι εἶχε ἀνακληθεῖ πραγματικά ἡ ψυχὴ τοῦ προφήτη καί δίνει στά λόγια τῆς γυναίκας ἀλήθεια, ἐπειδὴ εἶπε αὐτὴ ὅτι ἔβλεπε καί θεούς ν' ἀνεβαίνουν ἀπό τή γῆ, τότε καί στίς συνήθειες τῆς μαντείας ἄς χαρίσει τὸ ψέμα, ἀλλὰ ἄς νομίζει πραγματικά ὅτι εἶναι κάποιοι θεοὶ αὐτῆς τῆς τάξης ἐκεῖνοι πού ἀνέβηκαν ἀπό τή γῆ, ἂν καί βέβαια Θεὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχει ἓνας καί μόνος.

ΠΑΛΛ. Μίλησες ὀρθά. Θὰ πεῖ ὅμως ἴσως κάποιος, νομίζω. Καί ὅμως εἶπε, ὅταν ρωτοῦσε ὁ Σαούλ, πράγματα πού θὰ συνέβαιναν πραγματικά. Ἄλλὰ δέν ξοδέψαμε καί λίγο χρόνο προσπαθώντας ν' ἀποδείξομε ὅτι ἡ ἀλήθεια δέν βρίσκεται στ' ἀκάθαρτα πνεύματα.

ΚΥΡ. Ὁχι βέβαια. Γιατί εἶναι ἀνάρμοστα πράγματα κι ἀσυμβίβαστα τὸ φῶς καί τὸ σκοτάδι, ὁ Χριστὸς καί ὁ Βελιάλ. Σ' αὐτοὺς πού ἐξοργίζουν τὸν Θεὸ καί συνηθίζουν νά προκαλοῦν λύπη, ἀποκαλύπτει ὁ Θεὸς αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν κάποτε καί με μέσα πού ἐλάχιστα πρέπει, με μήνυμα τῶν ἀγγέλων στὸν ἀνθρώπινο νοῦ, τὰ ὅποια ὅταν τὰ μάθουν αὐτοὶ πού θέλουν νά τὰ πληροφορηθοῦν, λειώνουν ὑπερβολικά ἀπὸ λύπη καί ὑπομένουν τὴν πρόγνωση σὰν κάποια ἀπαρχὴ τῆς ὀργῆς καί τῆς τιμωρίας πού τοὺς ἀπειλεῖ. Γιατί στοὺς ἅγιους προφήτες ἐπαναπαύεται καί τοὺς ἀνακοινώνει πολλές φορές, ὅχι τὰ λυπηρὰ μόνο κι αὐτὰ πού θὰ στενοχωρήσουν κάποιον καί θὰ καθίσει νά κλαίει. ἀλλὰ κι αὐτὰ πού ἀναφέρονται σὲ εὐχάριστα πράγματα καί στήν εὐημερία κάποιων ἀλλὰ στοὺς ἀσεβεῖς καί ἀνόσιους φίλους τῶν μαντεμάτων ἀποκαλύπτει τὰ κακὰ πού μέλλουσι νά τοὺς συμβοῦν

ΠΑΛΛ. Καί πῶς καί ἀπὸ ποῦ μποροῦμε νά τὰ πιστέψομε αὐτὰ;

ΚΥΡ. Ἀπὸ τὰ ἱερὰ γράμματα φυσικά. Γιατί τύπο καί τρόπο διδασκαλίας ἀποτελοῦν γιά μᾶς ὅσα ἔγιναν στοὺς παλαιότερους. Ἡ δέν γνωρίζεις ὅτι ὁ Βαλάκ, υἱὸς τοῦ Σεπφάρ, τύραννος τῶν Μωαβιτῶν καί τῶν Μαδιανιτῶν, τρομαγμένος ἀπὸ τὸ ἀκαταμάχητο καί ἀσύντριφτο πλῆθος τῶν Ἰσραηλιτῶν καί πιστεύοντας ὅτι θὰ χανόταν με μᾶς μαζί

σθαι πεπιστευκῶς, κατεμισθοῦτο τὸν Βαλαάμ· «Δεῦρο δὴ», λέγων, «ἐπάρασαί μοι τὸν Ἰσραήλ. Ἐπειδὴ δὲ ἤκον οἱ πρέσβεις Καταλύσατε αὐτοῦ», φησί, «τὴν νύκτα, καὶ ἀποκριθήσομαι ὑμῖν προᾶγμα ὃ ἐὰν λαλήσῃ Κύριος πρὸς με». Ὀνειράτια δὲ ψυχρὰ καὶ διαμονιώδη ζητῶν, 5 καὶ ἐξ ἐπωδῆς τάχα πον καὶ μαγγανείας αὐτῷ θεοκλυτεῖν γὰρ ἐσκήπτετο. Ἄλλ' εἰ καὶ ταῖς συνήθεσι τῶν γοήτων φωναῖς τὸ Γράμμα χρητται τὸ ἱερόν, οὐκ ἂν οἰηθείημεν ὀρθῶς φρονοῦντες, Θεὸν τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς ταῖς θεθήλων ἐνιέναι ψυχαῖς ὡς ἐξ ἀγάπης τὸ ἀληθές, καὶ ἀνδρὶ μυσαρῶ καὶ γόητι καὶ εἰδωλολάτρῃ προσλαλεῖν. Πλήν, «Ἦλθε», 10 φησὶν, «ὁ Θεὸς πρὸς Βαλαάμ καὶ εἶπεν αὐτῷ· Τί οἱ ἄνθρωποι οὗτοι παρὰ σοί;». Τοῦ δὲ τῆς ἀφίξεως τὴν αἰτίαν ἀπηγγελκότος, «Εἶπε», φησὶν, «ὁ Θεὸς πρὸς Βαλαάμ· Οὐ πορεύσῃ μετ' αὐτῶν, οὐδ' οὐ μὴ καταράσῃ τὸν λαόν· ἔστι γὰρ εὐλογημένος». Ἴδου δὴ σαφῶς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ ὁ μακάριος ἄγγελος τῶν ἀπατεῶνα καὶ εἰκαιόμυθον 15 ἀποτρέπει γόητα τὸν εὐλογημένον παρὰ Θεῷ μὴ ἐπαρᾶσθαι ζητεῖν, μηδὲ ταῖς ἄνωθεν ἀντεξάγειν ψήφοις τὰ ἐξ ἀνθρωπίνης δυσβουλίας εὐρέματα, οὐχ ὡς τῆς ἀρᾶς ἰσχυρῆς ἀδικεῖν, ἀλλ' ἵνα σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς ὁ τὴν τοιαύτην ἐλπίδα παραλόγως εἰσδεδεγμένος, πληροφοροῖτο, καὶ δι' αὐτοῦ, ὡς οὐκ ἂν γένοιτό ποτε Μωαβίταις ἢ Μαδιθηναί- 20 οἰς ἀλώσιμος ὁ Ἰσραήλ, προασπίζοντός τε καὶ ὑπεραθλοῦντος Θεοῦ, καὶ ταῖς εὐμενεῖαις ἀνατειχίζοντος τὸν αὐτῷ προσκείμενον καὶ εὐλογηθέντα λαόν.

Ἄλλὰ ταυτὶ μὲν ὁ θεσπέσιος ἄγγελος ἔφη τε καὶ δοῶν ἐνετέλλετο· ἐπειδὴ δὲ ταῖς τῶν δῶρων ὑποσχέσεσιν ἐπὶ τῷ χρῆναι βαδίζειν ὁ 25 μάντις ἐδέλεάζετο, τάχα πον καὶ ἀληθῶς ἰσχύσειν ὑπειληφῶς, ἵεναι μὲν ἐφίησιν ὁ μακάριος ἄγγελος, κατὰ μέσην δὲ ὤφθη τὴν ὁδὸν συναστραπτούσῃ ρομφαίᾳ, διδάσκων ἐναργῶς ὡς ὁ πόλεμος αὐτῷ πρὸς τε Θεὸν καὶ ἀγγέλους, εἰ ἐπαρᾶσθαι θούλοῖτο τοὺς εὐλογημένους. Ἐπειδὴ δὲ ἀφῆκτο πρὸς τὸν Μαδιθηναῖον, βωμούς μὲν ἀνίστη καὶ βουθυτεῖν 30 ἐκέλευε· προφήτης δὲ ἦν εὐθύς, οὐχ ὁ συνήθης καὶ ψευδηγόρος, ἀλλὰ θεία τε καὶ ἀπορρήτῳ δυνάμει παρετρέπετο παρ' ἐλπίδα πρὸς τὸ ἐναν-

48. Ἄριθμ. 22, 6-8.

49. Ὅπ. π. 9.

μέ τ' ἄλλα ἔθνη, πλήρωσε τὸν Βαλαὰμ, λέγοντάς του, «Ἐμπρὸς λοιπόν, καταράσου γιὰ χάρη μου τοὺς Ἰσραηλίτες. Κι ὅταν πῆγαν οἱ πρέσβεις, τοὺς λέγει. Περάστε ἐδῶ τὴ νύχτα σας καὶ θὰ σᾶς δώσω τὴν ἀπάντηση ποὺ ὁ Κύριος θὰ φανερώσει σ' ἔμένα»⁴⁸; Ἀναζητώντας ὄνειρα ψυχρὰ καὶ δαιμονικά καὶ περιμένοντας νὰ τοῦ συμβοῦν ἀπὸ τίς ἐπωδές καὶ τὰ μαγικά, εἶπε ὅτι θὰ τοῦ μιλήσει ὁ Κύριος· γιατί πρόβαλλε τὴ δικαιολογία, ὅτι ἀκούγε τὸν Κύριο. Ἀλλὰ, ἂν καὶ ἡ ἱερὴ Γραφή χρησιμοποιεῖ τίς συνηθισμένες φωνές τῶν γητευτῶν, δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ πιστέψομε, ἂν σκεφτόμαστε ὀρθᾶ, ὅτι ὁ φύσει καὶ ἀληθινὰ Θεὸς βάζει μέσα στίς ψυχές τῶν βεβήλων ἀπὸ ἀγάπη τὸ ἀληθινὸ κι ὅτι μιᾶ μὲ ἄνθρωπο μυσαρὸ καὶ μάγο καὶ εἰδωλολάτρη. Ὡστόσο, «Ἦρθε», λέγει, «ὁ Θεὸς στὸν Βαλαὰμ καὶ τοῦ εἶπε· Τί θέλουν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ εἶναι κοντά σου;»⁴⁹. Κι ὅταν ὁ Βαλαὰμ τοῦ εἶπε τὴν αἰτία τοῦ ἐρχομοῦ τους, «Εἶπε», λέγει, «ὁ Θεὸς στὸν Βαλαὰμ. Δὲν θὰ πᾶς μαζί τους, ἀλλ' οὔτε θὰ καταραστεῖς τὸν λαὸ· ἐπειδὴ εἶναι εὐλογημένος»^{49α}. Νὰ λοιπόν ποὺ μὲ σαφήνεια ὁ ἄγγελος ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ἐμποδίζει τὸν ἀπατεῶνα καὶ ματαιολόγο μάγο καὶ ζητεῖ νὰ μὴν καταραστεῖ τὸν εὐλογημένο ἀπὸ τὸν Θεό, οὔτε ν' ἀντιπαραθέτει στίς ἀποφάσεις τοῦ οὐρανοῦ τὰ ἐφευρήματα τῆς ἀνθρώπινης κακοβουλίας, ὅχι γιατί τάχα ἡ κατὰρα θὰ εἶχε τὴ δύναμη νὰ κάνει κακὸ, ἀλλ' ἦθελε μὲ σαφήνεια καὶ καθαρότητα αὐτὸς ποὺ εἶχε αὐτὴ τὴν παράλογη ἐλπίδα νὰ πληροφορηθεῖ καὶ μέσω αὐτοῦ τοῦ ἴδιου, ὅτι ποτὲ οἱ Ἰσραηλίτες δὲν θὰ ἔπεφταν στὰ χέρια τῶν Μωαβιτῶν καὶ τὴν Μαδιανιτῶν, ἔχοντας ὑπερασπιστὴ καὶ πρόμαχό τους τὸν Θεό, ποὺ σὰν προτείχισμα ἔβαζε τὴν εὐμένειά του στὸν λαὸ ποὺ εἶναι δικός του καὶ ἔχει τὴν εὐλογία του.

Καὶ αὐτὰ βέβαια ὁ θεσπέσιος ἄγγελος εἶπε καὶ παράγγειλε νὰ κάνει. Ἐπειδὴ ὅμως μὲ τίς ὑποσχέσεις δώρων ὁ μάντης δελεαζόταν νὰ προχωρήσει στὴ μαντεία, νομίζοντας ὅτι τάχα, ποιὸς ξέρει, μπορεῖ καὶ νὰ βγεῖ ἀληθινή, τὸν ἀφήνει ὁ μακάριος ἄγγελος νὰ προχωρήσει, ἀλλὰ τοῦ παρουσιάστηκε στὴ μέση τοῦ δρόμου, μὲ ρομφαία ποὺ ἀτραποβολοῦσε, δίνοντάς του νὰ καταλάβει καλά, ὅτι θὰ ἔχει νὰ πολεμήσει μὲ τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀγγέλους, ἂν ἦθελε νὰ καταραστεῖ τοὺς εὐλογημένους. Ὅταν ὅμως ἔφτασε στοὺς Μαδιανίτες, ὕψωσε βωμούς, καὶ διέταξε θυσία μοσχαριοῦ. Δὲν ἦταν ὅμως ὁ προφήτης ὁ συνηθισμένος καὶ ψευδολόγος, ἀλλὰ μὲ τὴ θεία καὶ ἀπόρρητη δύναμη ἄλλαξε παρ' ἐλπίδα

49α. Ἄριθμ. 11, 12.

τίον. Ἐπηρᾶτο μὲν γὰρ οὐδαμῶς, ηὐλόγει δὲ μᾶλλον τὸν Ἰσραήλ, καὶ πικραῖς ἐνίησι λύπαις τὸν Βαλάκ. Γέγραπται δὲ οὕτως ὅτι «Ἐθυμώθη Βαλάκ πρὸς Βαλαάμ· Καταράσασθαι τὸν ἐχθρόν μου κέκληκά σε, καὶ ἰδοὺ εὐλογῶν ηὐλόγησας τούτῳ τρίτῳ. Καὶ εἶπε Βαλαάμ πρὸς Βαλάκ·
5 Οὐχὶ καὶ τοῖς ἀγγέλοις σου οἷς ἀπέστειλας πρὸς με ἐλάλησα, λέγων Ἐάν μοι δῶ Βαλάκ πλήρη τὸν οἶκον αὐτοῦ ἀργυρίου καὶ χρυσίου, οὐ δυνήσομαι παραδῆναι τὸ ρῆμα Κυρίου ποιῆσαι αὐτὸ καλὸν ἢ πονηρὸν παρ' ἑαυτοῦ; ὅσα ἂν εἶπη μοι Θεός, ταῦτα ἐρῶ». Σύνηθες μὲν οὖν τοῖς ψευδομάντεσι καὶ ταῖς οὕτως ἀπατηλαῖς κεχρηῆσθαι φωναῖς,
10 σκεπτομένοις ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως τοῖς φιλοπευστεῖν ἐθέλουσιν, ἐροῦσι τὸ ἀληθές· Σύνες δὲ ὅτι τὸ φάναι τὸ ἀτρεκές ἀλλότριον τῆς ἐπαιδοῦ τε καὶ μάγου τέχνης προσγένειτο δ' ἂν ἔσθ' ὅτε παρὰ Θεοῦ ἐπὶ τῷ τὰς τῶν βεβήλων ψυχάς, τῇ τῶν ἐσομένων προαγορεύσει δεινῶς κατακομίζοντος.

15 ΠΑΛΛ. Πείθομαι.

ΚΥΡ. Ὅτι γὰρ μεμίσηκε καὶ παραλύει Θεὸς τὰς τοιαύτας, ἦτον γοητείας καὶ εἰκαιομυθίας, σαφές ἂν γένοιτο λέγοντες αὐτοῦ· «Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός»· καὶ προσέτι τούτοις «Τίς ἕτερος διασκεδάσει σημεῖα ἐγγαστριμύθων καὶ τὰς μαντείας ἀπὸ καρδίας, ἀποστρέφων φρονί-
20 μους εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ τὴν βουλήν αὐτῶν μωρεύων, καὶ ἰσθῶν ρήματα παιδός αὐτοῦ καὶ τὴν βουλήν τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ ἀληθεύων;». Μαντείας μὲν γὰρ τὰς ἀπὸ καρδίας, ἐώλους τε καὶ ψευδοεπιεῖς ἀποφαίνει τοῦ γε μὴν ἰδίου παιδός, τουτέστι Χριστοῦ, πάντα μὲν ἴστησι λόγον τὴν δὲ βουλήν τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, τουτέστιν, ἃ ἂν βούλοιντο λαλεῖν,
25 οἱ τῆς ἐπ' αὐτοῦ πίστεως κήρυκες, ταῦτα δὲ πάντα ἀληθείας ἔμπλεω δεικνύει, σημείοις τε καὶ τέρασι προσμαρτυρῶν, καὶ ταῖς ἄλλαις τοῦ Πνεύματος ἐνεργείαις. Ἐφη δὲ πού πάλιν, κατονειδίζων τισὶ τὰ Θεοῦ νόμῳ κεκιβδηλευμένα· «Στήθι τοίνυν ἐν ταῖς ἐπαιδαῖς σου καὶ τῇ πολλῇ φαρμακείᾳ σου, ἃ ἐμάνθανες ἐκ νεότητός σου, εἰ δυνήσῃ ὠφε-
30 ληθῆναι· κεκοπίακας ἐν ταῖς βουλαῖς σου, στήτωσαν καὶ σωσάτωσάν σε οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ, οἱ ὄρωντες τοὺς ἀστέρας ἀναγγειλάτωσάν σοι ὅτι μέλλει ἐπὶ σὲ ἔρχεσθαι». Ὁρᾷς οὖν ὡς γέλωτος ἀξίαν καὶ

50. Ἰ. Αρ. 24, 10, 12-13.

51. Ἰ. Ησ. 44, 24.

στό αντίθετο. Δέν καταριόταν καθόλου, ἀλλὰ μάλλον εὐλογοῦσε τοὺς Ἰσραηλίτες καὶ σὸν Βαλὰκ προκαλοῦσε φοβερὴ λύπη. Ἔχει γραφεῖ λοιπὸν τὸ ἔξης: «Θύμωσε ὁ Βαλὰκ καὶ χτύπησε τὰ χέρια του τὸ ἓνα μὲ τ' ἄλλο, καὶ εἶπε ὁ Βαλὰκ σὸν Βαλαάμ: Σὲ κάλεσα γιὰ νὰ καταραστεῖς τὸν ἐχθρὸ μου, καὶ νὰ ποὺ ἐσὺ τὸν εὐλόγησες γιὰ τρίτη φορά. Καὶ ὁ Βαλαάμ εἶπε σὸν Βαλὰκ: Δέν εἶπα καὶ στοὺς ἀπεσταλμένους σου, Ἐάν ὁ Βαλὰκ μοῦ δώσει ὀλόκληρο τὸ σπίτι του γεμάτο μὲ ἀσήμι καὶ χρυσᾶφι, δέν θὰ μπορέσω νὰ παραβῶ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου καὶ νὰ κάνω αὐθαίρετα καλὸ ἢ κακὸ. Ὅσα μοῦ πεῖ ὁ Θεός, αὐτὰ θὰ πῶ»⁵⁰. Εἶναι συνηθισμένοι οἱ ψευδομάντις νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ τέτοια ἀπατηλὰ λόγια, ἐπειδὴ προφασίζονται, σ' αὐτοὺς ποὺ ζητοῦν πληροφορίες, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ ποῦν τὴν ἀλήθεια. Κατάλαβε ὅμως, ὅτι ἡ ἔκφραση τῆς ἀλήθειας εἶναι κάτι ξένο πρὸς τὴν τέχνη τῶν γητευτῶν καὶ τῶν μάγων· παραχωρεῖται ὅμως μερικὲς φορές ἀπὸ τὸν Θεό, μὲ σκοπὸ νὰ προκαλέσει μὲ τὴν προαγγελία τῶν μελλόντων φοβερὸ ἀναβρασμὸ στὶς ψυχὲς τῶν βεβήλων.

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ.

ΚΥΡ. Ὅτι βέβαια ὁ Θεός μισεῖ καὶ διαλύει τὶς τέτοιες γοητεῖες καὶ ματαιολογίες, μπορεῖ νὰ γίνεῖ σαφὲς μὲ ἐκεῖνο ποὺ λέγει ὁ ἴδιος: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεός»⁵¹, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ καὶ τὸ: «Ποιὸς ἄλλος θὰ διασκορπίσει τὰ σημεῖα τῶν ἐγγαστριμυθῶν καὶ τὶς μαντεῖες μὲ τὴ μεσολάβηση τῆς κοιλιᾶς; Ποιὸς ἀνατρέπει τοὺς σοφοὺς καὶ ἀποδεικνύει τὴ σκέψη τοὺς μωρία, δίνει κύρος στὰ λόγια τοῦ παιδιοῦ του καὶ ἀποδεικνύει ἀληθινὸ τὸν λόγο τῶν ἀγγελιοφόρων του;»⁵². Τὶς μαντεῖες μέσω τῆς κοιλιᾶς τὶς ἀποδεικνύει ἄκυρες καὶ ψεύτικες, τοῦ δικοῦ του ὅμως παιδιοῦ, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ, στηρίζει κάθε λόγο· ἐπίσης τὴ βουλή τῶν ἀγγελιοφόρων του, δηλαδὴ ὅ,τι θέλουν νὰ ποῦν οἱ κήρυκες τῆς πίστεως πρὸς αὐτόν, ὅλα αὐτὰ τὰ δείχνει ἀληθινὰ πέρα ὡς πέρα, ἐπιβεβαιώνοντάς τα μὲ σημεῖα καὶ θαυματουργὰ ἔργα καὶ μὲ ἄλλες ἐνέργειες τοῦ Πνεύματος. Λέγει πάλι σὲ ἄλλο σημεῖο, κατηγορώντας κάποιους ποὺ παραχαράσσουν τὸν θεῖο νόμο: «Μεῖνε λοιπὸν στὶς μαντεῖες σου καὶ στὰ μαγικά σου, ποὺ σπούδαζες ἀπὸ τὴ νεότητά σου, μήπως μπορέσεις νὰ ὠφεληθεῖς· ἀπέκαμες ἀπὸ τὶς πολλὰ σκέψεις σου· ἄς σὲ κρατήσουν ὄρθιο κι ἄς σὲ σώσουν οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αὐτοὶ ποὺ βλέπουν τὰ ἀστέρια, ἄς σοῦ ἀναγγεῖλουν τί πρόκειται νὰ σοῦ ἔρθῃ»⁵³.

52. Ἦσ. 44, 25.

53. Ἦσ. 47, 12-13.

ἀνωφελῆ παντελῶς τὴν ἐπάρατον ἀστρογοητείαν ἀπελέγχει Θεός. Ὅτι δὲ πάλιν πρέποι ἂν αὐτῶ καὶ μόνῳ τὸ νημερτὲς καὶ τὸ ἔτοιμον εἰς λόγους τοὺς περὶ τῶν ἔσσεσθαι προσδοκωμένων ἀπλανῶς, ἄκουε λέγοντος διὰ φωνῆς Ἡσαΐου· «Μνήσθητε ταῦτα καὶ στενάξτε· μετανοήσατε οἱ πεπλανημένοι, ἐπιστρέψατε τῇ καρδίᾳ, καὶ μνήσθητε τὰ πρότερα ἀπὸ τοῦ αἰῶνος· ὅτι ἐγὼ εἰμι Θεός, καὶ οὐκ ἔστιν πλὴν ἐμοῦ· ἀναγγέλλων πρότερον τὰ ἔσχατα πρὶν αὐτὰ γενέσθαι, καὶ ἅμα συντελέσθη. Καὶ εἶπα· Πᾶσά μου ἡ βουλή στήσεται, καὶ πάντα ὅσα βούλομαι, ποιήσω». Μόνῳ δὴ οὖν ἀνακείσεται πρὸς ἡμῶν τῶ πάντων ἐπέκεινα
 10 Θεῶ, τὸ διειδέναι τε σαφῶς καὶ προαγορεύειν ἀπλανῶς δύνασθαι τὰ ἐσόμενα· ὕθλοι δὲ ἄλλως καὶ γραῶδη μυθάρια, βωμολοχίαι τε καὶ φενακισμοί, τὰ παρ' ἑτέρων, οἱ τὸν νοῦν παρεφθορότες τὰ ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λαλοῦσι, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ ἀργυρολογίας ἀφορμὴν ποιοῦνται τὸ ψεῦδος.

15 ΠΑΛΛ. Ἀληθές· Ἐχει γὰρ ὧδε, καὶ οὐχ ἑτέρως.

ΚΥΡ. Ἀφεξόμεθα δὴ οὖν καὶ τοῦδε, καὶ οἶμον ἀφέντες τὴν διεστραμμένην, βαδιούμεθα τὴν ἐπ' εὐθύ, Θεῶ μονοτρόπως προσκείμενοι, καὶ ταῖς τῶν ἁγίων φωναῖς ἐπιψηφίζόμενοι τὴν ἀλήθειαν.

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

20 ΚΥΡ. Τί δέ, οὐχὶ κάκεινο πρὸς τούτοις ἠγησόμεθα στυγητόν, μοῖραν τε εἶναί φαμεν ἑλληνικῆς ἀθεότητος, τό τε περικαθαίρεσθαι φιλεῖν τάχα πῦρ καὶ ὕδατι, καὶ ἑτέροις τισὶ τοιούτοις τρόποις;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλιστα γέ. Τοιγάρτοι καὶ θεῖον ἔφη χρησμῶδημα σαφῶς· «Οὐχ εὐρεθήσεται ἐν σοὶ περικαθαίρων τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἢ τὴν
 25 θυγατέρα αὐτοῦ ἐν πυρὶ».

ΚΥΡ. Ὡς εὖ γέ ἡμῖν ὁ νόμος προσεφάνει ταυτί, καὶ ἀπέφησε τὸ δρᾶν! Εἰκαιότητος γάρ, οἶμαι, τὸ χρῆμα μεστόν, καὶ λογισμοῦ τητώμενον τοῦ παναρίστου καὶ σοφοῦ· ὀνήσει γάρ κατὰ τίνα δὴ τρόπον ἢ πῦρ ἢ ὕδατος φύσις; καὶ δᾶδες ἐν κύκλῳ περιθέουσαι πῶς ἂν ἐξέλαιντο
 30 τὸν ἡμαρτηκότα; Χαλκοῦ μὲν γάρ, ἤγουν ἑτέρας τοιαύτης τινὸς ὕλης, ἐκτῆκει τὸν ρύπον ἢ πῦρ ἢ βολή. Νοῦ δὲ καὶ ψυχῆς δεθῆλωσιν τίνα

54. Ἡσ. 46, 8-10.

54α. Ἡσ. 54, 25.

Βλέπεις λοιπόν ότι ο Θεός αποδεικνύει ως άξια για γέλια και ανώφελη τελείως την καταραμένη αστρογοητεία. Και ότι πάλι αρμόζει σ' αυτόν μόνο η αλήθεια και η ευχέρεια να λέγει αλάνθαστα αυτά που προσδοκούμε να γίνουν, άκουσε τί μᾶς λέγει με τή φωνή του Ἡσαΐα· «Θυμηθεῖτε αὐτά και στενάξτε· μετανοεῖστε ὅσοι πλανιέστε, ἐπιστρέψτε εἰλικρινᾶ και θυμηθεῖτε τὰ ὅσα ἔκανα σέ σᾶς τοὺς προηγούμενους αἰῶνες· γιατί ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς και δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα. Προαναγγέλλω ἀπὸ πρὶν τὰ ὅσα πρόκειται νὰ γίνουν στὰ μετέπειτα χρόνια, και αὐτὰ γίνονται ὅπωςδήποτε. Και εἶπα· Κάθε σκέψη και ἀπόφασή μου θὰ πραγματοποιηθεῖ και θὰ κάνω ὅλα ὅσα θέλω»⁵⁴. Ἐπιδοκιμάζοντας τὸν Θεὸ ἢ δυνατὸτητα νὰ διαβλέπει καθαρὰ και νὰ μπορεῖ νὰ προαναγγέλλει αλάνθαστα αὐτὰ που θὰ συμβοῦν. Εἶναι ὅμως φλυαρία και παραμύθια τῶν γιαγιάδων και βωμολοχίες κι ἀπάτες ὅσα λέγονται ἀπὸ ἄλλους, οἱ ὅποιοι με παρεφθαρμένο νοῦ, λένε ὅσα ἔχουν στὴν καρδιά τους, σύμφωνα με αὐτὸ που ἔχει γραφεῖ^{54α}, και κάνουν τὸ ψεῦδος ἀφορμὴ για ἀργυρολογία.

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀλήθεια. Ἔτσι εἶναι, και ὄχι ἀλλιῶς.

ΚΥΡ. Ἄς φύγομε λοιπόν και ἀπὸ αὐτό, και ἀφήνοντας τὸν στραβὸ δρόμο, ἄς βαδίσουμε τὸν εὐθύ, παραμένοντα μονότροπα κοντὰ στὸν Θεὸ και ἐπιδοκιμάζοντα τὴν ἀλήθεια τῶν λόγων τῶν ἁγίων.

ΠΑΛΛ. Βεβαιότατα.

ΚΥΡ. Ἄλλὰ τί; δὲν θὰ θεωρήσουμε ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ μισητὸ και ἐκεῖνο και δὲν θὰ ποῦμε ὅτι εἶναι μέρος τῆς ἑλληνικῆς ἀθεΐας και τὸ νὰ ἐπιδιώκεται ἢ κάθαρση με φωτιὰ και νερὸ και με ἄλλους παρόμοιους τρόπους;

ΠΑΛΛ. Και πολὺ μάλιστα. Γι' αὐτὸ και θεῖος νόμος λέγει με σαφήνεια· «Δὲν θὰ βρεθεῖ ἀνάμεσά σας κάποιος που νὰ καθαίρει τὸ υἷό του ἢ τὴ θυγατέρα του με τὴ φωτιὰ»⁵⁵.

ΚΥΡ. Πολὺ ὠραῖα ὁ νόμος μᾶς προανήγγειλε τὰ πράγματα αὐτὰ και ἀπαγόρευσε νὰ γίνονται. Γιατί τὸ πράγμα εἶναι, νομίζω, γεμάτο ἀνοησία και τοῦ λείπει ὁ πανάριστος και σοφὸς λογισμὸς. Κατὰ ποιὸ δηλαδὴ τρόπο μπορεῖ νὰ μᾶς ὠφελήσῃ ἢ φύσῃ τῆς φωτιᾶς; Και δαυλοὶ ἀναμμένοι που τὸν περικυκλώνουν πῶς θὰ ἐλευθερώσουν αὐτὸν που ἁμάρτησε; Γιατί ἢ ὑποβολὴ στὴ φωτιὰ καθαρίζει τὴν ἀκαθαρσία τοῦ χαλκοῦ ἢ μᾶς ἄλλης παρόμοιας ὕλης. Με ποιὸ τρόπο ὅμως θὰ ἐξαφανί-

55. Δευτ. 18, 10.

τρόπον ἀφανιεῖ· Ἐρ' οὖν, οὐ γέλωτος ἤδη ταυτὶ καὶ φληνάφων ἐν-
νοιῶν εὐρέματα;

ΠΑΛΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Φαίην δ' ἂν ὡς ἥδιστα τοῖς Ἑλλήνων λογάσιν, οἱ τῶν τοιού-
5 των αἰσχροῶν ἐπιτηδευμάτων εὐρεταὶ γεγόνασι, καὶ τοῖς ἄλλοις εἰση-
γηταί· Τί δὴ ἄρα δρωῶντες, ὧ γενναῖοι καὶ σοφοί, τὸν μὲν Τιτυὸν ἐκεῖ-
νον, ὃν ἐκφύνας λέγετε γῆς, εἰς ἄδου κολάζετε, γῦπας αὐτῷ περιμοσάν-
τες τῶν ἠπάτων δαιτυμόνας, ὥραν ὅτι γυναιίου τεθουμακῶς ἠρρώ-
στησε τὴν ἐπιθυμίαν; Ταυτάλω δὲ λίθον ἐπηρητῆσθαί φατε, καὶ γλώτ-
10 τῆς αὐτὸν ἀκολάστου εἰσπράττεσθαι δίκας μυθολογεῖτε τοῖς νέοις;
κύκλου δὲ μακροῖς καὶ ἀεικινήτοις περιστροφαῖς, τὸν Ἰξίονα κατα-
δήσαντες, ποιήν ἀνατλήναι ἐπὶ κῶδέ φατε, τοῖς ἐξ ἀπάτης ὑμῶν οὐκ
ἀπάδουσαν θεοῖς, σφᾶς δὲ αὐτοὺς καὶ ἑτέρους καίτοι δεινοῖς καὶ ἐκτο-
πωτάτοις ἐναλόντας κακοῖς, πυρὶ καὶ θαλλοῖς ἀπαλλάττετε, καθάπερ
15 οἷθέ που, καὶ τῶν ἐγκλημάτων χαρίζεσθε τὴν ἀπόνισιν, καὶ τοῖς ἄγαν
κατεγνωσμένοις; Τιτυῶ δέ, εἶπέ μοι, καὶ τοῖς ἀρτίως ἄνομασμένοις, τὸ
ἐν ἐνδείᾳ τάχα που γενέσθαι πυρός, σκληρὰν καὶ ἀδιεξίτητον ἐπίθετε
δίκην; Καὶ μὴν ὅ γε καθ' ὑμᾶς κλεπτίστατος καὶ πυρός ἀνθρώποις δια-
κομιστής, τὸν Προμηθεά λέγω, εἴ τίς περ ὅλως κάκεῖνος ἦν, τὴν πυρός
20 ἐπλούτει χρῆσιν, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων· ἀρρήκτοις δὲ καὶ αὐτὸν
ἐνειλήφθαι δεσμοῖς οἱ παρ' ὑμῖν ἄδουσι μῦθοι· καὶ μὴν καὶ γαμψώνυ-
χας ἐπιπτῆναι αἰγυπιούς λέγουσι, καθάπερ ἀμέλει καὶ Τιτυῶ, δεινοῦς
καὶ ἀγρίους τοὺς κολαστάς. Δότε δὴ, δότε τὴν διὰ πυρός κάθαρσιν,
οὐχὶ δὴ μόνοις ἐκείνοις, ἀλλ' εἰ καὶ τινες ὑμῶν ἢ θυγατρᾶσιν ἑτέρων ἢ
25 γυναιξὶν ἐπιμαίνοντο, δρωῶντες ἂ μὴ θέμις, καὶ οὗτοι πυρὶ τῆς αἰτίας
ἀπηλλαγμένοι, συνδιαφευγόντων τοῖς πταίσμασι τὰς γραφάς· ἀλλ' ἐφ'
ἑτέροις μὲν εὐθύς δικαστήρια καὶ γραφαί, καὶ ἢ τῶν νόμων σαλεύεται
μισοπονηρία, ἑαυτοὺς δὲ τὴν πάναισχρον καὶ δυσώδη ζωὴν ἀδιακρί-
τως ἐπιτηδεύοντας, παντὸς ἀπαλλάττειν οἷεσθε μολυσμοῦ, ψυχροῖς
30 καὶ μειρακιώδεσιν ἀθύρμασιν ἐξηπατημένοι, καὶ ὑπηρέτας εἰς τοῦτο
λαμβάνοντες τοὺς ὅτι μάλιστα τῶν ἄλλων μυσαρωτάτους, οἱ καὶ ὁμοῦ

σει τὴ βεβήλωση τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς; Δὲν εἶναι ἄραγε αὐτὰ ἄξια γιὰ γέλια καὶ ἐφευρέσεις μάταιων λογισμῶν; ||

ΠΑΛΛ. Εἶναι καὶ παραεῖναι.

ΚΥΡ. Θὰ ἔλεγα πολὺ εὐχαρίστως στοὺς Ἕλληνες λόγιους, ποὺ εἶναι οἱ ἐφευρέτες αὐτῶν τῶν αἰσχρῶν τεχνασμάτων καὶ ποὺ τὴ μετέδωσαν καὶ στοὺς ἄλλους· Τί κάνετε λοιπόν, ἔσεῖς οἱ γενναῖοι καὶ σοφοί, ποὺ τὸν Τιτυὸ ἐκείνον, ποὺ λέτε ὅτι φύτρωσε ἀπὸ τῆ γῆ, τὸν τιμωρεῖτε στὴν κόλαση, βάζοντάς του τριγύρω του γύπες νὰ συντρώγουν τὸ σηκώτι του, ἐπειδὴ, θαυμάζοντας τὴν ὁμορφιὰ μιᾶς γυναίκα, κυριεύθηκε ἀπὸ ἐπιθυμία γι' αὐτήν; Ἀλλὰ καὶ παραμυθιάζοντας τοὺς νέους, μὲ τὸ νὰ λέτε ὅτι κρέμεται ἐπάνω ἀπὸ τὸν Τάνταλο μιὰ πέτρα πρὸς τιμωρία του γιὰ τὴν ἀκόλαστη γλώσσα του; Καὶ ἐπίσης, δένοντας τὸν Ἰξίωνα πάνω σὲ τροχὸ, ποὺ διαγράφει μεγάλες καὶ ἀσταμάτητες περιστροφές, λέτε ὅτι ἔγινε αὐτὸ γιὰ νὰ ὑποστεῖ τιμωρία πάνω σ' αὐτόν, ποὺ δὲν ἀντιβαίνει στοὺς θεοὺς γιὰ τὶς δικές σας ἀπάτες, ἐνῶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ σας ὅπως καὶ ἄλλους, μολονότι αἰχμαλωτιστήκατε ἀπὸ φοβερὰ καὶ αἰσχρότατα κακά, τοὺς ἀπαλλάσσετε ἀπὸ τὴ φωτιὰ, σύμφωνα μ' αὐτὰ ποὺ νομίζετε, καὶ χαρίζετε τὴν ἀθώωση ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα τοὺς ἀκόμα καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ εἶναι βαριὰ καταδικασμένοι; Ἀλλὰ πές μου, στὸν Τιτυὸ καὶ σὲ ὅσους ὀνομάσαμε λίγο πιὸ πρὶν, ἴσως ἀπὸ ἔλλειψη φωτιᾶς, ἐπεβάλατε σκληρὴ καὶ ἀμετάκλητη τιμωρία. Ὡστόσο ὁ μεγαλύτερος γιὰ σᾶς κλέφτης καὶ κομιστὴς τῆς φωτιᾶς στοὺς ἀνθρώπους, ἐννοῶ τὸν Προμηθεά, ἂν βέβαια ὑπῆρξε καθόλου, χάρισε τὴ χρῆση τῆς φωτιᾶς καὶ πρὶν βέβαια ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Κι αὐτόν ὅμως, διαδίδουν οἱ δικοὶ σας μύθοι, τὸν δέσατε μὲ ἄθραυστα δεσμά, καὶ μάλιστα λένε ὅτι πετσούσαν πάνω του καὶ γαμψώνυχια γεράκια, ὅπως βέβαια καὶ στὸν Τιτυό, τιμωροὶ φοβεροὶ καὶ ἄγριοι. Δῶστε λοιπόν, δῶστε τὴ κάθαρση μὲ τὴ φωτιὰ, ὄχι μόνο σὲ ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ σ' ὅποιους ἀπὸ σᾶς ἐρωτεύονταν ἢ θυγατέρες ἢ γυναῖκες ἄλλων, κάνοντας πράγματα ἀνεπίτρεπτα, κι αὐτοί, ἀπαλλαγμένοι μὲ τὴ φωτιὰ ἀπὸ τὴν ἐνοχλή, ἄς διαφύγουν μαζί μὲ τὰ σφάλματά τους καὶ τὴν κατηγορία γι' αὐτὰ. Ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἄλλους βέβαια ἀμέσως στήνονται δικαστήρια καὶ καταγγελίες καὶ κινεῖται τὸ μίσος τῶν νόμων ἐναντίον τῆς κακίας, ἔσεῖς ὅμως οἱ ἴδιοι ποὺ κυλιέστε ἀδιάκριτα στὴν πᾶναισχη καὶ βρώμικη ζωὴ, νομίζετε πῶς εἶστε ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ κάθε μολυσμὸ, ἀπατημένοι ἀπὸ ψεύτικα καὶ παιδικὰ παιγνίδια, παίρνοντας σ' αὐτὰ ὡς ὑπηρέτες τοὺς ὅσο γίνεται πιὸ βρώμι-

τῷ σχήματι, τὸν ἀνδροπρεπῆ μεθέντες λόγον, καταδιβάζονται πρὸς τὰ γυναικῶν ἤθη τε καὶ τρόπους, σώματά τε καὶ γνώμας. Εἶτα τίνα τρόπον ὁ τοιοῦτος ἀφαγνιεῖ; διακεείμενοι γὰρ ὡδί, τοιόνδε τι δράσετε, ὡς εἰ καὶ τὸ τυχόν τις ἐδόκει καταμυριῖσθαι μὲν, βορβόρω δέ τῳ ἀκοσμοτάτῳ κατακεχρισμένος, εἶτα κατορθοῦν οἶοιτο καὶ σφόδρα καλῶς τό γε εἰς νοῦν ἦκον αὐτῷ.

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις καὶ συναινέσαμι ἂν ἀληθῆ λέγοντί σοι.

ΚΥΡ. Καὶ παρήμι μὲν τὴν ἔν γε τούτῳ μωρίαν, καὶ σιγήσω τέως τοὺς τῆς καθάρσεως ὑπουργούς, ἐπ' αὐτὸ δὲ εἴμι τὸ χρεῖμα πάλιν καὶ 10 δὴ καὶ ἐρῶ, ὡς ἀνούστατά τε καὶ ἀμαθέστατα βιοῦν ἐλομένους, καταφωράσαιτό τις ἂν τοὺς τῶν δαμονίων προσκνητάς, καὶ μήτε τὸν τοῦ ἐκσμήξασθαι νοοῦντας τρόπον, μήτε μὴν ἠκριδωκότας, ὃ τί ποτέ ἐστι κατὰ ἀλήθειαν μολυσμός καὶ θεθήλωσις μοιχεῖαί τε γὰρ καὶ τὰ ἔτι τούτων ἀγριώτερα πάθη, ἀρρενομιξίαί καὶ φόνοι, καταλαλιαὶ καὶ 15 φθόνοι, ψευδομαντεῖαι καὶ δόλοι, ἀπάτη καὶ ψευδορκία, κηλίδες ἂν εἶεν καὶ μολυσμοὶ ψυχῆν καὶ σῶμα καταμαίνουσαι, καὶ δυσσαπόνιπτον ἔχουσαι τὴν ἐκβολήν. Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν οὔτε πῦρ, οὔτ' ἂν ὑδάτων πηγαὶ διασμήξεια. Παρέντες δέ, οἴμαί που, καὶ τὸ εἰδέναι μόνον, ὅτι σπιλοῦσι ψυχῆν καὶ δυσωδίας ἔμπλεω ἀποτελοῦσι τὸν νοῦν, νεκρῶν ἀπο- 20 φοιτῶσι σωμάτων, καὶ καταμυσάττονται τὸ κατεφθαρμένον, τοὺς τῆς φύσεως ἀτιμάζοντες νόμους. Καὶ μὴν καὶ ἐδωδύμων ὧν ἂν ἔλοιτο κατὰ σφᾶς αὐτοὺς συνετῶς καταγινώσκουσι, καὶ εἰ συμβαίῃ τυχόν, καὶ οὐχ ἐκόντας θίγειν, εὐθύς ἀναθρώσκοντες ἐπὶ τὴν διὰ πυρὸς ἢ ὑδατος ἴενται κάθαρσιν, ὡς ἂν εἰ μόνον ἀπόσχοιντο τούτων, ἅγιοί τε καὶ εἰ- 25 λικρινεῖς ἐσόμενοι. Ἦττηνται γὰρ ὧδε τῆς δόξης, καὶ ἐξεστήκασιν φρενῶν, ἐφ' οἷς ἂν λέγοιτο καὶ σφόδρα εἰκότως «Οὐαὶ ὑμῖν, ἐξήνιοί τε καὶ ἀμαθεῖς, διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες». Λόγου γὰρ ἀξιοῦντες οὐδενὸς τό γε ὡς ἀληθῶς καταμολύνειν εἶδος καταπεφρόκασιν περιττῶς τὰ ἐφ' οἷς ἂν τις οὐδὲν ὑπομένει τὸ βλάβος. 30 Ὡστε καὶ εἴ τις αὐτῶν ἐπὶ τύμβον ἴοι καὶ τοῖς τῶν τεθνεώτων ἐμβάλλοι σήμασιν, ἱμάτιον ἀποβαλὼν, ψιλοῦται τὴν κεφαλὴν, καὶ αὐτὴν ἀποκείρων ὡς μεμολυσμένην τὴν τρίχα, ὧν ὅτι προσῆκεν ἀποφοιτᾶν καὶ

κους ἀπὸ τοὺς ἄλλους, οἱ ὅποιοι, μαζί μὲ τὴν ἐμφάνιση, ἀμελώντας τὸν ἀνδροπρεπὴ λόγο, ξεπέφτουν στῶν γυναικῶν τὰ ἦθη καὶ τοὺς τρόπους ὡς πρὸς τὰ σώματα καὶ τὴ γνώμη. Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θὰ κάνει κάθαρση; Γιατί, βρισκόμενοι σ' αὐτὴν τὴν κατάσταση, θὰ κάνετε κάτι τέτοιο, ὅπως ἂν κάποιος εἶχε τὴ γνώμη ὅτι ἔχει ἀρωματιστεῖ μὲ κάποιο ἄρωμα, ἐνῶ ἔχει ἀλειφτεῖ μὲ δυσωδέστατο βόρβορο, κι ἔπειτα ἔφτανε νὰ νομίζει, ὅτι πέτυχε, καὶ πολὺ καλὰ μάλιστα, αὐτὸ πὺ σκέφθηκε.】

ΠΑΛΛ. Εἶναι ὀρθὸ αὐτὸ πὺ λές, καὶ συμφωνῶ μαζί σου, γιατί λές τὴν ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Θὰ παραβλέψω βέβαια τὴν ἀνοησία πὺ ἔχει τὸ πράγμα αὐτό, καὶ κρατώντας στή σιγή τοὺς ὑπηρετές τῆς κάθαρσης, θὰ ἔρθω πάλι στὸ ἴδιο τὸ πράγμα, καὶ μάλιστα καὶ θὰ πῶ, ὅτι μπορεῖ κανεὶς νὰ συλλάβει, ὅσους προσκυνοῦν τὰ δαιμόνια, ὅτι ζοῦν σὰν πολὺ ἀνόητοι καὶ ἀμαθεῖς, καὶ οὔτε τὸν τρόπο τῆς κάθαρσης σκέφτονται, οὔτε ἔχουν ἐξακριβώσει τί τέλος πάντων εἶναι στ' ἀλήθεια μολυσμὸς καὶ βεβήλωση. Γιατί οἱ μοιχεῖες καὶ τὰ πολὺ πῖο ἅγιοι πάθη ἀπὸ αὐτέες, σχέσεις μὲ ἄρρενες καὶ φόνοι, καταλαλιῆς καὶ φθόνοι, ψευδομαντεῖες καὶ δόλοι, ἀπάτη καὶ ψευδορκία, εἶναι οἱ κηλίδες καὶ οἱ μολυσμοὶ πὺ μολύνουν τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα καὶ πὺ σβήνονται πολὺ δύσκολα. Ἀλλὰ αὐτὰ οὔτε ἡ φωτιὰ οὔτε τῶν πηγῶν τὰ νάματα μποροῦν νὰ τὰ ξεπλύνουν. Παραβλέποντας λοιπόν, νομίζω, ἀκόμα καὶ τὴ γνώση, ὅτι σπιλώνουν τὴν ψυχὴ καὶ γεμίζουν τὸν νοῦ ἀπὸ δυσωδία, ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ νεκρὰ σώματα καὶ ἀποστρέφονται ὅ,τι ὑπέκυψε στῆ φθορά, ἀτιμάζοντας τοὺς νόμους τῆς φύσης. Ἀλλὰ καὶ τὰ φαγώσιμα, πὺ θὰ τὰ ἤθελαν συνετὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, κατηγοροῦν, κι ἂν τυχὸν συμβεῖ νὰ τὰ ἀγγίξουν χωρὶς νὰ θέλουν, ἀμέσως ἀναπηδοῦν καὶ τρέχουν νὰ καθαροῦν μὲ τὴ φωτιὰ καὶ τὸ νερό, σὰν νὰ πρόκειται νὰ γίνουν ἅγιοι γνήσιοι, ἀρκεῖ μονάχα νὰ ἀπόσχουν ἀπὸ αὐτὰ. Ἔτσι πλανήθηκαν στὴ γνώμη τους κι ἔχασαν τὸ νοῦ τους, καὶ πολὺ δικαιολογημένα θὰ μποροῦσε νὰ λεχθεῖ σ' αὐτούς: «Ἀλλοίμονό σας, ἀχαλίνωτοι καὶ ἀμαθεῖς, πὺ περνᾶτε ἀπὸ τὸ στραγγιστήρι τὸ κουνούπι καὶ καταπίνετε τὸ καραβόσχοινο»⁵⁶. Κι ἐνῶ θεωροῦν μηδαμινὸ αὐτὸ πὺ προκαλεῖ τὴν ἀληθινὴ μόλυνση, νοιώθουν περιττὴ φρίκη γι' αὐτὰ πὺ δὲν προξενοῦν καμμιά βλάβη. Ὡστε, κι ἂν κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς μπεῖ σὲ μνήματα πεθαμένων, βγάζει τὰ ροῦχα του, ξυρίζει τὸ κεφάλι του, κουρεύοντας ἀκόμα καὶ τὰ μαλλιά του ὡς μολυσμένα, ἀπὸ τὰ

παραιτεῖσθαι τὴν μίμησιν, ὁ θεῖος ἡμᾶς ἐπαίδευσεν νόμος. Ἔφη γὰρ πάλιν· «Οὐ φοιθήσετε, οὐκ ἐπιθήσετε φαλάκρωμα ἐπὶ νεκρῶ, ἀνά μέσον ὀφθαλμῶν ὑμῶν». Ἑλλήνων γὰρ οἱ λογάδες, Ἀπόλλωνα μυθολογοῦσι θεόν, ὃν καὶ Φοῖβον ὀνομάζουσι, τουτέστι, καθαρὸν καὶ 5 ἀμίαντον. Τὸν αὐτὸν δὲ εἶναι τῷ ἡλίῳ φασί. Φοιβάζειν οὖν ἔφασκον καὶ φοιβάσθαι πάλιν, κατὰ συνήθειαν τὴν ἑλληνικὴν, τὸ καθαίρειν τε καὶ καθαίρεσθαι, κατὰ γε τὸ αὐτοῖς δοκοῦν, καὶ τοὺς παρὰ σφίσι αὐτοῖς νόμους.

Ἀπειργεῖ δὲ οὖν ἡμᾶς τὸ θεῖον χρησιμώδημα τῶν οὕτως αἰσχροῶν 10 καὶ ἀκαλλεστάτων ἐπιτηδευμάτων. Οὐ γάρ τοι προσήκει μολυσμὸν ἡγεῖσθαι ψυχῆς, τὸν τῶν σωμάτων θάνατον, οὔτε μὴν οἶεσθαι ταῖς τῶν ὀρώντων καρδίαις ἐναπομάττεσθαι ρύπον, τὴν ἐπὶ νεκρῶ θέαν, οὐδ' αὖ ἐπὶ τῷδε προσήκει τὴν τρίχα ψιλοῦν. Κομιδῇ γὰρ ἕωλον καὶ τῆς χαμαιζήλου δόξης τὸ χρῆμα μεστόν. Εὖ γε δὴ οὖν ὁ νόμος τό, «Οὐ 15 φοιθήσετε», φύσιν οὐ γὰρ ἢ τοιάδε κάθαρσις ὀνήσει ψυχὴν, ἀδικεῖ δὲ μᾶλλον, καὶ τὴν γνῶσιν παραιρουμένη τῆς ἐπωφελεστάτης ὁδοῦ, καὶ τῆς τοῦ συμφέροντος ἀποκομίζουσα θήρας. Σκεψώμεθα γὰρ ὡδί· Νόμοι παρ' ἡμῶν τῶν ἐπὶ γῆς κρατούντων εἰσὶ, τὰ πρακτέα καὶ μὴ τοῖς ἀπανταχοῦ βραβεύοντές τε καὶ ἀποφάσκοντες· ἀλλ' οὐκ ἂν τις δύναι- 20 το διαφυγεῖν τὰς ἐπὶ ταῖς παραβάσεσι δίκας, μὴ οὐχὶ τὸ ἀνεῖσθαι δεῖν τῆς βασιλέως ἡμερότητος ἐφεισίσης αὐτῷ. Κατὰ τὸν ἴσον γοῦν τρόπον, ὁ τῶν θεῶν ἀλογήσας νόμων, οὐκ ἂν γένοιτο καθαρὸς, μὴ οὐχὶ θεῶν νεύματι τὸ χρῆμα πεπλουτηκώς. Εἰ μὲν γὰρ πυρὸς ἢ ὕδατος παραβε- θήκαμεν νόμους, καὶ ὁ τῆς ἁμαρτίας λόγος εἰς ἐκεῖνα βλέπει, ἀπονι- 25 πτέτω τὸ ὕδωρ τὴν γραφὴν, κατατηκέτω τὸν ρύπον τὸ πῦρ, καὶ ἀνιέν- των ἐπ' ἐξουσίας, οἷς ἂν ἔλοιτο τὰ ἐγκλήματα· εἰ δὲ ἀληθὴς ὁ λέγων πρὸς τὸν Θεόν· «Σοὶ μόνῳ ἤμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα», εἷς γὰρ ὁ νομοθέτης καὶ κριτής, ἀνθ' ὅτου μεθέντες τὸν τοῦ κολάσαι τε καὶ ἀνεῖναι κύριον, εἰς γραοπρεπεῖς ἐννοίας κατολισθαί- 30 νουσι, πυρὶ καὶ ὕδατι νέμοντες τὸ ἀπαλλάττειν δύνασθαι τῶν αἰτιαμά- των αὐτούς. Ἄπαγε τῆς δυσβουλίας, ἄνθρωπε, πρόσσιθι μόνῳ τῷ κατὰ φύσιν Θεῷ, καὶ ἀκούση λέγοντος εὐθύς· «Ἐγὼ εἶμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου ἕνεκα ἐμοῦ, καὶ οὐ μνησθήσομαι». Αὕτη κάθαρσις ἀλη-

ὅποια πρέπει, μᾶς δίδαξε ὁ θεῖος νόμος, νὰ ἀπέχομε καὶ ν' ἀποφεύγομε τὴ μίμησίν τους. Γιατὶ λέγει πάλι· «Δὲν θὰ καθαρίσετε καὶ δὲν θὰ ξυρίσετε τὸ κεφάλι σας ἢ τὸ πρόσωπό σας ἕξαιτίας κάποιου νεκροῦ»^{56α}. Γιατὶ οἱ λόγιοι τῶν Ἑλλήνων διηγοῦνται τὸν μῦθο τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνα, πού τὸν ἀποκαλοῦν Φοῖβο, δηλαδή καθαρὸ καὶ ἀμόλυντο, καὶ λένε ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἥλιος. Χρησιμοποιοῦσαν λοιπὸν τὴ λέξη “φοιδᾶζω” καθὼς καὶ τὸ “φοιδᾶσθαι”, κατὰ συνήθεια ἑλληνική, γιὰ τὸ καθαίρω καὶ καθαίρομαι, σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τους καὶ τοὺς νόμους τους. ↓

Ἀλλὰ ὁ θεῖος νόμος μᾶς ἐμποδίζει ἀπὸ τόσο αἰσχρὲς καὶ ἄσχημες συνήθειες. Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ θεωρεῖται μολυσμὸς τῆς ψυχῆς ὁ θάνατος τῶν σωμάτων, οὔτε νὰ νομίζομε ὅτι ἐναποτίθεται ἀκαθαρσία στὶς καρδιές ἐκείνων πού βλέπουν ἀπὸ τὴ θέα νεκροῦ, οὔτε πρέπει γι' αὐτὸ τὸ γεγονὸς νὰ κόβομε τὰ μαλλιά. Γιατὶ τὸ πράγμα εἶναι πολὺ μάταιο καὶ γεμάτο ἀπὸ πολὺ χαμηλὴ ἀντίληψη. Πολὺ σωστὰ λοιπὸν ὁ νόμος λέγει· «Δὲν θὰ καθαρίσετε». Ἡ κάθαρση αὐτὴ δὲν θὰ ὠφελήσει τὴν ψυχὴ, ἀλλὰ μᾶλλον τὴ ζημιώνει, ἀποσπᾶ τὴ γνώση ἀπὸ τὴν ὠφελιμότητα ὁδὸ καὶ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἐπιδίωξη ἐκείνου πού συμφέρει. Ἄς σκεφθοῦμε δηλαδή ὡς ἔξῃς. Ὑπάρχουν σ' ἐμᾶς νόμοι, θεσπιζόμενοι ἀπὸ τοὺς ἀρχοντες τῆς γῆς, πού ἐπιβραβεύουν καὶ ἀπαγορεύουν σὲ ὅλους ὅσα πρέπει καὶ ὅσα δὲν πρέπει νὰ πραχθοῦν. Κανένας ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ διαφύγει τὴν τιμωρία γιὰ τὶς παραβάσεις, ἂν δὲν ἐπιτρέψει ἢ καλοσύνη τοῦ βασιλιᾶ νὰ παραβλεφθεῖ ἢ ἐνοχὴ του. Κατὰ ἴσο λοιπὸν τρόπο, ὅποιος παρέδλεψε τοὺς θεῖους νόμους, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ καθαρὸς, ἂν δὲν λάβῃ αὐτὸ τὸ κέρδος μὲ τὴ θεία συγκατάθεση. Γιατὶ, ἂν παραδιάσομε τοὺς νόμους τῆς φωτιᾶς καὶ τοῦ νεροῦ, καὶ ἡ ἁμαρτία ξεκινᾷ ἀπὸ αὐτὰ, ἂς ἀποπλύνει τὸ νερὸ τὴν κατηγορία, κι ἂς καταφάει ἢ φωτιὰ τὴν ἀκαθαρσία, κι ἂς χαριστοῦν δικαιοματικὰ τὰ ἐγκλήματα σ' αὐτούς πού θὰ ἤθελαν. Ἄν ὅμως ἀληθεύει αὐτὸς πού λέγει στὸν Θεό, «Σ' ἐσένα μόνο ἡμάρτησα καὶ διέπραξα τὸ κακὸ σ' ἐσένα»⁵⁷, γιατί ἓνας εἶναι ὁ νομοθέτης καὶ ὁ κριτής, τότε, ἐπειδὴ ἀπέρριψαν τὸν Κύριο τοῦ κολασμοῦ καὶ τῆς ἄφεσης, κατολισθαίνουν σὲ σκέψεις πού ταιριάζουν σὲ γριουῖλες, δίνοντας τὴ δύναμη ν' ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὶς κατηγορίες στὸ νερὸ καὶ στὴ φωτιὰ. Μακριὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴ διαστροφή, ἄνθρωπε· πλησίασε μονάχα στὸν ἀπὸ τὴ φύση του Θεό, καὶ θὰ τὸν ἀκούσεις νὰ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος πού σβήνω τὶς ἀνομίες σου ἕξαιτίας τῆς ἀγαθότητός μου, καὶ δὲν θὰ τὶς κρατήσω στὴ μνήμη μου»⁵⁸. Αὐτὴ εἶναι ἡ

θής τοῦτο λαμπρότης ἢ πνευματικῆ· διεσμήγημεθα γὰρ ἡμεῖς, πίστει τῇ εἰς Χριστὸν κεκερδακότες τῆς ἁμαρτίας τὴν ἄφεσιν, ἡγιασμένοι δὲ τῷ λουτρῷ τῆς παλιγγενεσίας, καὶ τὴν θεῖαν ἑαυτοὺς καταπλουτίσαντες χάριν, τὴν τοῦ θεοῦ Πνεύματος, ὃ καὶ πυρὸς δίκη, οἷά τινα συρφετὸν 5 τὸν ταῖς ἡμετέραις διανοίαις ἐγκατασκήψαντα δαπανᾷ μολυσμόν. Ἐν Πνεύματι γὰρ ἁγίῳ καὶ πυρὶ βεβαπτίσθαι ἡμᾶς φησι ταύτη τοι δικαίως ἢ θεόπνευστος Γραφή.

ΠΑΛΛ. Ἐν μοίρᾳ δὴ οὖν εἰδωλολατρίας λογιούμεθά που καὶ τὴν ἐπὶ τῷδε πλάνησιν;

10 ΚΥΡ. Πάνυ μὲν οὖν. Ἀθεότητος γὰρ τὸ χρῆμα μεστόν. Συντάξαιτο δὲ τούτοις καὶ ἐπαριθμοῖτο ἂν εἰκότως, τὸ οἶσθαι τὰ ἀνθρώπινα τοῖς ἑτέρων διοικεῖσθαι νεύμασιν, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀνῆφθαι τὴν ἐξουσίαν οὐχ ἡμᾶς αὐτούς, ἀλλ' οὕς ἂν ἔλαιντο μυθοπλαστεῖν οἱ τῶν οὕτως ἀπιθάνων δογμάτων εὐρεταί. Εἰμαρμένην γὰρ καὶ Τύχην καὶ 15 Γένεσιν, οὐκ οἶδα ὅπως οἰακοστροφούς ὥσπερ τινὰς ἐφιστάντες τῷ βίῳ, ἕκαστον μὲν ἡμῶν οὐκ εἶναί φασι τῶν πρακτέων θελητὴν ἢ κύριον ἄγεσθαι δὲ καθάπερ ἐξ ἀναγκαίου δεσμοῦ πρὸς τὸ τοῖς κρατοῦσι δοκοῦν. Εἶτα τί ἂν γένοιτό ποτε τοῦ τοιοῦδε ἀλογώτερον; πῶς δ' ἂν μειζόνων ἠδύκησαν ὁ Σατανᾶς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ἢ ὅτε προσῆ- 20 κεν ὧδε φρονεῖν καὶ διαλογίζεσθαι διαθείς; πῶς γὰρ ἂν ἔτι βουλευσαίτο τὰ χρηστὰ καὶ ἐθελουργὸς ἐπ' αὐτά τις ἴοι ποτέ; Γεγονῶς δὲ καὶ ἐν τοῖς αἰσχίοσι καὶ πεφρονηκῶς ἂ μὴ χρή, πῶς ἂν ἑαυτὸν αἰτιῶτο καὶ κατατήξας ταῖς λύπαις τὰ ἀμείνω μεταβουλευσαίτο φρονεῖν τε καὶ δρᾶν; Ὡσπερ γὰρ τοῖς τὴν θάλατταν διάττουσι καὶ διαπλεῖν ἤρη- 25 μένοις πᾶσά πως τοῖς ἐκ πρύμνης ἄγεσθαι ἀνάγκη πνεύμασι, καὶ καταδιάζεσθαι πανταχῇ πρὸς τὸ τῷ συνωθοῦντι δοκοῦν, οὕτω που πάντως καὶ ἡμῖν αὐτοῖς παραχωρεῖν ἀναγκαῖον, ἐφ' ὅπερ ἂν ἔλοιτο διακομίζειν ἢ Τύχη, καὶ τὰ δυσδιάφυκτα κατ' ἐκείνους τῆς Εἰμαρμένης πνεύματα. Ἡ οὐκ ὀρθῶς εἰρηῆσθαι ταυτὶ καὶ αὐτὸς οἴησιν πάλιν;

30 ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἠλίθιον κομιδῇ, τὸν μὲν ἀγαθὸν καὶ ἐπιεικῆ στεφανοῦν ἐπαίνοις καὶ τιμῆς ἀξιοῦν, τὸν δὲ πονηρὸν καὶ ἀκόλαστον βδελυρὸν ἠγεῖσθαι καὶ διεπτυσμένον.

πραγματική κάθαρση· αὐτὸ εἶναι πνευματικὴ λαμπρότητα. Γιατὶ ἡμεῖς καθαρισθήκαμε, κερδίζοντας μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ τὴν ἄφεση τῆς ἁμαρτίας μας, καὶ ἁγιασθήκαμε μὲ τὸ λουτρὸ τῆς ἀναγέννησης καὶ πλουτίσαμε μὲ τὸν πλοῦτο τῆς θείας χάριτος, τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο ὅμοια μὲ φωτιὰ κατατρώγει τὸν μολυσμὸ, ποὺ σὰν σωρὸς ἄμορφος ἔπεσε πάνω στὶς διάνοιές μας. Γι' αὐτὸ λέγει δίκαια ἡ θεόπνευστη Γραφή, ὅτι ἔχομε βαπτισθεῖ μὲ ἅγιο Πνεῦμα καὶ νερό.

ΠΑΛΛ. Θὰ κατατάξομε λοιπὸν στὸν χῶρο τῆς εἰδωλολατρίας καὶ τὴν πλάνη μας σ' αὐτὰ;

ΚΥΡ. Ἀσφαλῶς. Γιατὶ τὸ πράγμα εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἀθεΐα. Καί μπορεῖ νὰ καταταχθεῖ καὶ νὰ συναριθμηθεῖ μ' αὐτὰ, ἢ ἀντίληψη ὅτι τὰ ἀνθρώπινα πράγματα ρυθμίζονται ἀπὸ τὴ θέληση τῶν ἄλλων καὶ δὲν ἔχομε ἡμεῖς τὴν ἐξουσία γιὰ τὴ ζωὴ μας, ἀλλὰ ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους βάζουν στὰ παραμύθια τους οἱ ἐφευρέτες αὐτῶν τῶν τόσο ἀπίθανων διδαχῶν. Γιατὶ δὲν ξέρω πῶς, βάζοντας σὰν τιμονιέρηδες στὴ ζωὴ μας τὴν Εἴμαρμένη καὶ τὴν Τύχη καὶ τὴ Γένεση, διδάσκουν ὅτι δὲν εἶναι ὁ καθένας μας αὐτὸς ποὺ θέλει καὶ ὀρίζει τί πρέπει νὰπραχθεῖ, ἀλλὰ σύρεται σὰ νὰ εἶναι δεμένος μὲ ὑποχρεωτικὸ δεσμὸ μὲ τὴ θέληση τῶν ἐξουσιαστῶν. Κι ἔπειτα τί πιὸ παράλογο ἀπὸ αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει; Ποιὰ μεγαλύτερη ἀδικία μπορούσε νὰ κάνει ὁ Σατανὰς στοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ ὅ,τι τοὺς ἔπεισε ἔτσι νὰ φρονοῦν καὶ νὰ συλλογίζονται; Γιατί, πῶς θὰ μπορούσε νὰ σκεφτεῖ πιά τὰ χρηστὰ καὶ νὰ τὰ πράξει μὲ τὴ θέλησή του; Κι ἀφοῦ βρέθηκε μέσα στὰ αἰσχρὰ καὶ ἔκανε πεποίθησή του αὐτὰ ποὺ δὲν ἔπρεπε, πῶς θὰ μπορούσε νὰ κατηγορήσει τὸν ἑαυτό του καὶ λειώνοντας ἀπὸ τὴ λύπη του ν' ἀλλάξει γνώμη καὶ πράξη; Ὅπως δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ διασχίσουν καὶ νὰ διαπλεύσουν τὴ θάλασσα, εἶναι ἀνάγκη νὰ πηγαίνουν μὲ ἄνεμο ποὺ νὰ τοὺς φυσάει στὴν πρῦμνη καὶ νὰ κατευθύνονται μὲ ἐπιμονὴ πρὸς τὴ φορὰ ποὺ τοὺς πάει ὁ ἄνεμος ποὺ τοὺς σπρώχνει, ἔτσι καὶ σ' ἡμᾶς εἶναι ἀνάγκη κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ὑποχωροῦμε σ' αὐτὰ ποὺ μᾶς ὀδηγεῖ ἡ Τύχη καὶ στοὺς ἀνέμους τῆς Εἴμαρμένης, ποὺ γι' αὐτοὺς εἶναι ἀδύνατο ν' ἀποφευχθοῦν. Ἡ θὰ νομίσεις πάλι καὶ σὺ ὅτι αὐτὰ δὲν εἰπώθηκαν σωστά;

ΠΑΛΛ. Πῶς ὄχι;

ΚΥΡ. Εἶναι ἐπομένως μεγάλη ἡλιθιότητα νὰ στεφανώνομε βέβαια μὲ ἐπαίνους τὸν ἀγαθὸ καὶ συγκρατημένο καὶ νὰ τὸν θεωροῦμε ἄξιον τιμῆς, νὰ θεωροῦμε ὅμως ὡς αἰσχρὸ τὸν κακὸ καὶ ἀκόλαστο.

ΠΑΛΛ. Τίνα φῆς τρόπον;

ΚΥΡ. Ὅτι, ὦ Παλλάδιε, Γένεσις τε καὶ Τύχη νενικήκασι κατ' αὐτούς, καὶ ἀνεθελήτως ἐπ' ἄμφω τὸ τρισάθλιον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀποφέρουσι γένος. Ἐθελούσιον δὲ παρ' ἡμῖν οὐδέν. Ἡ γὰρ οὐχὶ τὸ πεφυ-
5 κός τι κινεῖν καὶ δυνάμενον, αἴτιον ἂν εἶη τοῦ κινεῖσθαι τοῖς παρ' αὐ-
τοῦ κινουμένοις;

ΠΑΛΛ. Φημί

ΚΥΡ. Ἴθι οὖν διὰ γε τῶν ἴσων ἐννοιῶν ἐπὶ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ἀναμέτρει τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ ἴν' ἐσμέν κακοῦ περιαθρήσης εὖ μάλα, εἰ
10 μὴ ταῖς ἑαυτῶν ἐθελουσίοις ροπαῖς, ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τὰν ἕμεν τε καὶ δια-
σπεύδομεν, κεκρατήμεθα δὲ ὥσπερ καὶ ὑπενηνέγμεθα τοῖς ἐτέρων ζυ-
γοῖς ἄγειν τε καὶ φέρειν τὰ καθ' ἡμᾶς, ἢ περ ἂν ἔλοιнто, δυναμένοις. Τὰ
εἰκότα γὰρ ἤδη φρονοῦντες, ἑαυτοῖς μὲν ἔτι τῶν πρακτέων ἀναθήσο-
μεν οὐδέν, ἀνάψομεν δὲ μᾶλλον τὰς ἐφ' ἅπασιν αἰτίας, τοῖς ἐφ' ὅτιοῦν
15 τῶν κατὰ γνώμην αὐτοῖς πηδαλιουχεῖν εἰωθόσιν. Ἀφεστήξει δὴ οὖν
ὥσπερ ἐπαίνου παντὸς ὁ δίκαιος, οὕτω καὶ ποινῆς ὁ ἄδικος, καὶ τοῦ
κολάζεσθαι δεῖν.

ΠΑΛΛ. Ὅρθότατα διανοῆ.

ΚΥΡ. Εἰκῆ τοιγαροῦν θαυμάζουσιν οἱ τῶν τοιούτων δογμάτων
20 εὔρεται Σόλωνά τε τὸν Ἀθήνησι, Δράκοντά τε καὶ Λυκούργον, ὡς
παγκάλων μαθημάτων εἰσηγητὰς καὶ νόμους τοῖς Ἑλλήσι τοὺς ἀρί-
στους ἐξευρηκότας. Ποία γὰρ ἐκ τοῦδε λοιπὸν ἢ ὄνησις, εἰ μὴδὲν ἐφ'
ἡμῖν, ἀνῆπτται δὲ μᾶλλον τὰ ἡμῶν ἐτέροις; ἐν ἴσῳ δέ που καὶ ἐν ὁμοίῳ
λοιπὸν, τοῖς τοὺς νόμους εἰδόσι, καὶ ὁ τούτους ἠγνοηκώς, εἰ μὴ μέτεστι
25 δρᾶν τοῖς ἐθέλουσιν ἐλευθέρως, ἢ ἂν ἔλοιнто τυχόν, ἀδικωτάτους δὲ
λίαν τοὺς τῶν νόμων ὑφηγητὰς γενέσθαι φημί, καίτοι πλείστην ὄσσην
δόξαν δικαιοσύνης ἐφ' ἑαυτοῖς ἠρημένους. Χρῆναι γὰρ δὴ νενομοθε-
τήκασιν, οὐκ οἶδ' ὅπως, τοὺς ραθυμοῦντας κολάζεσθαι, καὶ πικρὰς τῆς
παραβάσεως ἀποτιννῆναι δίκας, κανόνας δὲ ὥσπερ τοῖς νέοις καὶ παι-
30 δαγωγίας τρόπους ἀξιεπαινετωτάτους παραδεδώκασιν, ἢ ὡς ὄν ἐφ'
ἡμῖν αὐτοῖς, τὸ διαβιοῦν ἐλέσθαι σεμνῶς, ἢ οὐκ οἶδ' ὅ τι πεφρονηκό-
τες. Φαίη δ' ἂν, οἶμαι, τίς Εὐγέ, ὦ Σόλων, ἐνομοθέτεις τοῖς τότε· ἀλλ'
ἔδει που πάντως προσαναπείθειν τὴν Εἰμαρμένην ἐφεῖναι τοῖς νομο-
θετουμένοις ἢ ἂν βούλοιντο φρονεῖν τε καὶ δρᾶν. Ἐνομοθέτεις δὲ οὐ

ΠΑΛΛ. Μὲ ποιὸν τρόπο τὸ ἐννοεῖς;

ΚΥΡ. Ὅτι δηλαδή, Παλλάδιε, ἡ Γένεση καὶ ἡ Τύχη ἔχουν κατ' αὐτοὺς νικήσει καὶ χωρὶς νὰ θέλει πηγαινοφέρουν καὶ στὰ δύο τὸ τρισάθλιο γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ τίποτε δὲν ὑπάρχει πού νὰ γίνεται μὲ τὴ θέλησή μας. Ἡ μήπως αὐτὸ πού ἔχει στὴ φύση του καὶ μπορεῖ νὰ κινεῖ κάτι, δὲν θὰ εἶναι αἰτία τῆς κίνησης ὅσων κινοῦνται ἀπὸ αὐτό;

ΠΑΛΛ. Βέβαια.

ΚΥΡ. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο λοιπὸν σκέψου τ' ἀνθρώπινα πράγματα καὶ μέτρησέ τα, καὶ θὰ διαπιστώσεις πολὺ καλὰ σὲ ποιὸ σημεῖο τοῦ κακοῦ βρισκόμαστε, ἂν δὲν προχωροῦμε καὶ δὲν σπεύδομε μὲ τὶς δικές μας δυνάμεις ἢ σ' αὐτὴν ἢ σ' ἐκείνην, ἀλλ' εἴμαστε κρατημένοι καὶ ζευγμένοι στὸν ζυγὸ τῶν ἄλλων πού ἔχουν τὴ δύναμη νὰ πηγαινοφέρουν τὰ δικὰ μας ὅπως θέλουν. Σκεπτόμενοι δηλαδή τώρα τὰ ὀρθά, στὸν ἑαυτό μας δὲν θὰ ἐμπιστευτοῦμε τίποτε ἀπὸ ὅσα πρέπει νὰ πράξομε, ἀλλὰ θὰ ἀποδώσομε μᾶλλον τὴν εὐθύνη σὲ ἐκείνους πού συνήθως μᾶς κατευθύνουν σύμφωνα μὲ τὴ δική τους γνώμη. Καὶ ὅπως λοιπὸν ὁ δίκαιος θὰ βρεθεῖ μακριὰ ἀπὸ κάθε ἔπαινο, τὸ ἴδιο καὶ ὁ ἀδίκος ἀπὸ τὴν ἀναγκαιότητα νὰ τιμωρηθεῖ.

ΠΑΛΛ. Ἡ σκέψη σου εἶναι πολὺ ὀρθή.

ΚΥΡ. Μάταια λοιπὸν θαυμάζουν οἱ ἐφευρέτες αὐτῶν τῶν ἰδεῶν τοὺς Ἀθηναίους Σόλωνα καὶ Δράκοντα καὶ τὸν Λυκοῦργο, γιατί τάχα εἰσήγαγαν ὠραιότατες ἰδέες στὴν Ἑλλάδα καὶ βρῆκαν τοὺς ἀριστοὺς νόμους. Καὶ ποιά ἢ ὠφέλεια ἀπὸ αὐτὰ, ἂν τίποτε δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς, ἀλλὰ ὅλα τὰ δικὰ μας ἐξαρτῶνται ἀπὸ τοὺς ἄλλους; Σὲ ἴση μοῖρα λοιπὸν καὶ στὴν ἴδια θέση μὲ ὅσους γνωρίζουν τοὺς νόμους εἶναι καὶ αὐτὸς πού τοὺς ἀγνοεῖ, ἂν δὲν μποροῦν νὰ ἐνεργήσουν ἐλεύθερα ὅσοι θέλουν αὐτὰ πού διάλεξαν, καὶ νομίζω ὅτι ὑπῆρξαν πολὺ ἀδικοὶ οἱ εἰσηγητὲς τῶν νόμων, ἂν καὶ βέβαια ἐπέσυραν στὸ ἄτομό τους μεγάλη δόξα γιὰ τὴ δικαιοσύνη τους. Γιατὶ νομοθέτησαν, δὲν ξέρω πῶς, ὅτι πρέπει οἱ ὀκνηροὶ νὰ τιμωροῦνται καὶ νὰ ὑποβάλλονται σὲ ὀδυνηρὲς τιμωρίες γιὰ τὴν παράβασή τους, καὶ ἔθεσαν γιὰ τοὺς νέους κανόνες καὶ τρόπους διαπαιδαγώγησης πολὺ ἀξιέπαινους, εἴτε ἐπειδὴ βρῖσκεται στὴ δική μας ἐξουσία μας ἢ ἐκλογή τῆς σεμνῆς διαβίωσης, εἴτε, δὲν ξέρω ἀπὸ ποιά ἄλλη σκέψη. Θὰ ἔλεγε ὅμως, νομίζω, κάποιος· Πολὺ ὠραῖα, Σόλων, νομοθετοῦσες γιὰ τοὺς τότε· ἔπρεπε ὅμως πρῶτα νὰ πείσεις τὴν Εἴμαρμένη νὰ ἐπιτρέψει τοὺς νομοθετούμενους νὰ φρονοῦν καὶ νὰ πράττουν

πεπεικώς ἐγέλας δέ που τάχα καὶ αὐτὸς τὸν μῦθον, καὶ κυρίους ἠπίστασο τῶν πρακτέων ἡμᾶς, τὴν τε ἄδικον καὶ τυφλὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀπεσόβεις Τύχην· ἢ γὰρ οὐκ ἂν ᾧου δεῖν, ἄριστον μὲν εἶναι πολίτην ὑπονοεῖν τὸν εὐσεβῆ τε καὶ νομοφύλακα καὶ τῆς εἰς 5 ἄκρον ἐπιεικείας ἀνῆρθαι τὴν δόξαν, ἀχρεῖον δὲ αὐτὸν καὶ τοῖς αἰσχίστοις ἐναριθμούμενον, τὸν ἐρρωῶσθαι φράζοντα τοῖς εἰς ὀρθότητα συμβουλεύσουσι διάττειν νόμοις;

ΠΑΛΛ. Ἀστειότατά τε καὶ σφόδρα καλῶς ἔφησ.

ΚΥΡ. Τί δέ, ᾧ φιλότης; οὐχὶ τὰς παιδαγωγίας καὶ τὰς ὑποθήκας, 10 καὶ μὴν καὶ προκλήσεις τὰς ἐπ' ἀρετὴν, ἅσπερ ἂν ποιοῖντο πατέρες μὲν ἐφ' υἱοῖς, διδάσκαλοι δὲ ὁμιληταῖς, εἰκαίαις εἶναι φήσομεν, εἰ καταστείχειν ἀνάγκη τὴν οὐ κατὰ γνώμην ὁδόν, καὶ βίου τρίβον ἰέναι τὴν ἀνεθέλητον ἔσθ' ὅτε;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

15 ΚΥΡ. Εἰ δὲ δὴ καὶ παισὶν ἰδίαις ἢ γοῦν ἑτέροις τισὶ πεπλημμεληκόσιν ἐποτρύνουσι τις καὶ ὀρθὴν ποιεῖται τὴν ἐπίπληξιν, ἐπαινέσαις ἂν τὸν τοιοῦτον αὐτός, ἢ ἄδικον λογιῆ, τοὺς μὲν ἀπάντων ἡμῖν τῶν κακῶν αἰτίους ἀνεπιτιμήτους ἔαν, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἡρημένος, τοὺς γε μὴν, ἀνεθελήτως τε καὶ ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ ταῦτα ἠγμένους ὑποφέρειν ταῖς 20 δίκαις;

ΠΑΛΛ. Ἐοικε. Πολὺ γὰρ ἔχει τὸ πιθανὸν ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ἐμπλεως δὲ ὅτι δυσσεβείας αὐτοῖς τῆς ἐσχάτης ἢ τοιάδε δόξα, κἀντεῦθεν εἶση τοι· τὸν γὰρ τοῦδε τοῦ παντὸς οἰακοστρόφον ὥσπερ τινὰ καὶ ἐπιστάτην Θεόν, τῆς ἐνούσης αὐτῷ κατασεύοντες δό- 25 ξης, καὶ εἰς τοῦτο λοιπὸν ἰόντες θράσους, ὡς τῶν ἰδίαις αὐτοῖ τὸ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀπονέμουσι κράτος, τοῖς εἰς νοῦν ἤκουσιν ἀπλῶς· καίτοι τὴν κτίσιν ἄπασαν οὐκ ἀνεπιστατήτοις κινήμασι φερομένην ὀρῶντες εἰς τὰ οἰκεῖα. Τί γὰρ οὐκ ἐν κόσμῳ πράττεται τῶν περὶ τὴν κτίσιν; τί δὲ τῶν ὄντων οὐχὶ τὴν ἰδίαν τετήρηκε τάξιν καὶ μονονουχὶ τὸν ταξίαρχον 30 ἀναφωνεῖ, καὶ ὅτι νόμοις ὑπέξενκται θεῶν καὶ νεύμασι διοικεῖται τοῖς τοῦ κρατεῖν ἰσχύοντος, φημὶ δὴ Θεοῦ; Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ,» φησὶν, «ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης,

αὐτὰ ποὺ θέλουν. Νομοθετοῦσες ὅμως χωρὶς νὰ τὴν ἔχεις πείσει. Καὶ ἴσως θὰ γελοῦσες καὶ ἔσὺ μὲ τὸν μῦθο, ἀφοῦ ἀναγνωρίζεις ὅτι ἐμεῖς ἔχομε τὴν ἐξουσία γιὰ τὰ πρακτέα καὶ ἀπομάκρυνες τὴν ἀδικη καὶ τυφλὴ Τύχη ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Ἡ δὲν θὰ νόμιζες ὅτι πρέπει νὰ ἐννοοῦμε ὡς ἄριστο πολίτη τὸν εὐσεβὴ καὶ τηρητὴ τῶν νόμων καὶ τὴ δόξα ποὺ ἔχει ἀνεβεῖ στὸ ἔπακρο τῆς χρηστότητας, καὶ ἀχρεῖο πάλι καὶ ποὺ συγκαταλέγεται ἀνάμεσα στοὺς αἰσχροτάτους, αὐτὸν ποὺ ἀπομακρύνεται ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ συμβουλεύουν νὰ τηροῦνται ὀρθὰ οἱ νόμοι;

ΠΑΛΛ. Πολὺ ὠραῖα καὶ πολὺ πειστικὰ τὸ εἶπες.

ΚΥΡ. Τί λοιπόν, ἀγαπητέ μου, δὲν θὰ ποῦμε ὅτι οἱ παιδαγωγίαι καὶ οἱ ὑποθήκες, ἀλλὰ καὶ οἱ προτροπές πρὸς τὴν ἀρετὴ, ποὺ ἔκαναν οἱ πατέρες στὰ παιδιά τους καὶ οἱ διδάσκαλοι στοὺς μαθητές τους, εἶναι μάταιες, ἂν βαδίζουν ἀναγκαστικὰ τὸν ὄχι σύμφωνο μὲ τὴ γνώμη τους δρόμο καὶ ἀκολουθοῦν τὴν πορεία τῆς ζωῆς ποὺ δὲν θέλουν μερικὲς φορές;

ΠΑΛΛ. Καὶ βέβαια.

ΚΥΡ. Κι ἂν κάποιος μαλλώσῃ τὰ δικά του παιδιά ἢ κάποια ἄλλα, ἐπειδὴ ἔσφαλαν, καὶ κάνει σ' αὐτὰ μιὰ ὀρθὴ ἐπίπληξη, θὰ τὸν ἐπαινέσεις ἔσὺ αὐτόν, ἢ θὰ τὸν θεωρήσεις ἀδικο, θέλοντας ν' ἀφήσεις, δὲν ξέρω μὲ ποιά σκέψη, χωρὶς ἐπιτίμηση τοὺς αἵτιους ὅλων τῶν κακῶν καὶ ὑποβάλλοντας σὲ τιμωρίες αὐτοὺς ποὺ χωρὶς νὰ θέλουν καὶ ἀναγκαστικὰ φτάνουν σ' αὐτά;

ΠΑΛΛ. Ἔτσι φαίνεται θὰ συμβεῖ· ὁ λόγος σου ἔχει μεγάλη πειστικότητα.

ΚΥΡ. Ἀλλὰ ὅτι αὐτὴ ἡ ἀντίληψη εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἔσχατη ἀσέβεια, θὰ τὸ διαπιστώσεις καὶ ἀπὸ αὐτό. Κλονίζοντας δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ, τοῦ πηδαλιούχου καὶ ἐπιστάτη αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ σύμπαντος, τὴ δόξα ποὺ ἔχει καὶ φτάνοντας σὲ τέτοιο σημεῖο θρασύτητας, ὥστε νὰ τὸν ἀποξενώνουν μιὰ κι ἔξω ἀπὸ τὰ δικά του προσόντα, μὲ δική τους γνώμη ἀπονέμουν τὴν ἐξουσία τῆς ζωῆς μας σὲ πράγματα ποὺ ἔρχονται ἀπλὰ στὸ νοῦ, ἂν καὶ βέβαια βλέπουν ὅτι ὅλη ἡ κτίσις δὲν πορεύεται μὲ ἀκυβέρνητες κινήσεις ὅπου πορεύεται. Ποιὸ δηλαδὴ εἶναι αὐτὸ ποὺ γίνεται μέσα στὸν κόσμον χωρὶς τάξη; Καὶ ποιὸ ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν κρατᾷ τὴν δική του τάξη καὶ διακηρύττει κατὰ κάποιο τρόπο τὸν ταξίαρχό του, καὶ κραυγάζει ὅτι ὑποτάσσεται σὲ νόμους καὶ διοικεῖται μὲ τὴ διαταγὴ τοῦ ἰσχυροῦ ποὺ τὰ κυβερνᾷ, δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ; Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος λέγει· «Οἱ ἀόρατες τελειότητες τοῦ Θεοῦ, ἡ αἰώνια δηλαδὴ δύναμή του καὶ ἡ θεϊ-

εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους διότι, γνόντες τὸν Θεόν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν ἢ ἠὺχαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία· φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν». Πῶς γὰρ οὐκ ἐμωράνθησαν ἕτερ' ἅττα παρά τε τὸ ἔχον ὀρθῶς, σφίσι τε
 5 αὐτοῖς καὶ μὴν καὶ ἑτέροις φρονεῖν συμβουλευόντες; Καίτοι τί δὴ ποτε φαίη τις ἂν τοῖς οὕτως ἀθλίοις ἐπινήχουσαι λογισμοῖς, μηδὲ αὐτοῖς ἀνδάνοντος τοῖς παρ' ὑμῖν ποιηταῖς τοῦ μύθου; Ἀνῆφθαι γὰρ δὴ τῶν πρακτέων τὰς οἰκονομίας, οὐχ ἑτέρους τινάς, ἀλλ' ἡμᾶς αὐτοὺς εὖ ἔχειν ἐδόκει. Καὶ γοῦν Ὅμηρος μὲν, ἐν οὐκείοις ποιήμασι, τὸν πανάρι-
 10 στον ὑμῶν καὶ ὑπατον Δία τοῖς ἑτέροις ἔφη προσδιειλέχθαι δαίμοσι περὶ τῆς Αἰγίσθου μοιχείας, καὶ τῆς ἐπὶ τῶδε ποιητῆς

ᾧ πόποι, οἷον δὴ νῦ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται!

Ἐξ ἡμέων γὰρ φασὶ κάκ' ἔμμεναι, οἳ δὲ καὶ αὐτοὶ

Σφίσιιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν.

15 Ἀνθ' οὗτου γὰρ δὴ, φησὶν, ἐπαιτιῶνται ἄνθρωποι τοὺς θεοὺς ὡς παρ' αὐτῶν ἔχοντες τὰ κακά, καὶ οὐχὶ δὴ μάλλον τῆς σφῶν αὐτῶν ἁμαρτίας κατακεκράγασιν, ὡς ἐνείσης αὐτοὺς συμφοραῖς, καὶ ταῖς ὑπὲρ μόρον, τουτέστι, καὶ ταῖς ὑπὲρ Εἴμαρμένην, ἧτοι τὸ τῆ Εἴμαρμένην δοκοῦν. Οὐκοῦν εἴπερ ἔλοιτό τις διαβιῶναι μὲν ὀρθῶς, εὐβουλοτάτας δὲ καὶ
 20 ἐπεικεστάτας τὰς ἐν τῶδε τῶ βίῳ ποιεῖσθαι διατριβάς, ὀθροποδήσει τε καὶ διανήξεται τὰ δεινά, γνώμης ἔχων ὀρθῆς καὶ ἀδιαστροφῆς καρπὸν, τὸ μὴ ἐναλῶναι κακοῖς καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος Ἐφ' ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς ἐστὶ, τὸ ἐπ' ἄμφω βλέπειν, πρὸς τε τὸ ἀγαθὸν φημι καὶ τὸ ἐναντίον καὶ οἳ μὲν ἐν λόγῳ πεποιημένοι, τὸ θαυμάζεσθαι πεφυκὸς καὶ τὴν εἰς ὀρ-
 25 θότητα τρίβον, ἐν καλῶ γενήσονται τῆς ἀρετῆς οἳ δὲ ἀποκλίνοντες εἰς τὸ ἐναντίον καὶ τῶν ἀμεινόνων προθέντες τὸ ἀδικοῦν, αὐτοὶ τὴν ἰδίαν καταφθείροντες ζωὴν, ἀλοῖεν ἂν αὐθένται τινὲς καὶ ὀλετῆρες δεινοὶ τῆς σφῶν αὐτῶν κεφαλῆς ἐξεληλεγμένοι. Ὅτι δὲ ἐφ' ἡμῖν αὐτοῖς τὸ ἐπ' ἄμφω βλέπειν κείσεται, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, καὶ ἀναπεπτωκότες εἰς
 30 ἡδονάς, τῆς τῶν συμφερόντων διαμαρτάνομεν θήρας, σαφὲς ἂν γένοι-

59. Ρωμ. 1, 20-22.

60. Ὅμηρου Ὀδύσεια Α 32-35 (Μετάφραση Ἰ. Πολυλά).

κόπητά του, γίνονται ὄρατὲς ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ μέσα στὰ δημιουργήματα ἀπὸ τότε ποῦ ἔγινε ὁ κόσμος, ὥστε νὰ μὴ ἔχουν οἱ ἄνθρωποι καμμιά δικαιολογία. Γιατί, ἐνῶ γνώρισαν τὸν Θεό, δὲν τὸν δόξασαν ὡς Θεὸ οὔτε τὸν εὐχαρίστησαν, ἀλλὰ παραδόθηκαν σὲ μάταια πράγματα καὶ ἡ ἀνόητη διάνοιά τους βυθίστηκε μέσα στὸ σκοτάδι τῆς πλάνης. "Ἔτσι, θριαμβολογώντας γιὰ τὴ σοφία τους, κατάντησαν μαυροὶ καὶ ἀνόητοι»⁵⁹. Πῶς δηλαδή δὲν εἶναι ἀνόητοι, ὅταν συμβουλευοῦν τὸν ἑαυτό τους καὶ τοὺς ἄλλους νὰ φρονοῦν διαφορετικὰ ἀπὸ τὸ ὀρθό; "Ἄν καὶ βέβαια θὰ ἔλεγε κάποιος, τί ὠφελεῖ νὰ πλέετε σὲ τόσο ἄθλιους λογισμοὺς, τὴ στιγμή ποῦ ὁ μῦθος δὲν ἱκανοποιεῖ οὔτε τοὺς ἴδιους τοὺς δικούς σας ποιητές; Γιατί θεωροῦσαν ὀρθό, ὅτι ἡ ρύθμιση τῶν πρακτέων βρίσκεται στὴν ἐξουσία τῆ δικῆ μας, καὶ ὄχι κάποιων ἄλλων. Καὶ γι' αὐτὸ ὁ "Ὀμηρος στὰ ποιήματά του λέγει ὅτι ὁ παντέλειος καὶ ὑπέρτατος Δία σας συνομίλησε μὲ τοὺς ἄλλους θεοὺς γιὰ τὴ μοιχεία τοῦ Αἰγίστου καὶ γιὰ τὴν ποινὴ ποῦ τοῦ ἔπρεπε:

ὦμιμέ! οἱ θνητοὶ πῶς τοὺς θεοὺς βαριά κατηγοροῦνε,
πῶς τὰ κακὰ ἔρχονται ἀπὸ μᾶς λένε, καὶ ὡστόσο ἐκεῖνοι
ἀπὸ τίς ἀνομίες τους, καὶ ὄχι ἀπ' τὴ μοίρα, πάσχουν⁶⁰.

Γιὰ ποιὸ λόγο, λέγει, μερικοὶ κατηγοροῦν τοὺς θεοὺς, ἐπειδὴ τάχα ἔχουν τὰ δεινὰ ἀπὸ αὐτοὺς, καὶ δὲν κατηγοροῦν μᾶλλον τὰ δικά τους λάθη ποῦ προκαλοῦν σ' αὐτοὺς συμφορὲς καὶ πάνω ἀπὸ τὴ μοίρα τους, ἦτοι καὶ πάνω ἀπὸ τὴν Εἴμαρμένη, δηλαδή καὶ πάνω ἀπὸ ὅ,τι λέγει ἡ Εἴμαρμένη; "Ἄν λοιπὸν διάλεγε κανεὶς νὰ ζήσει ὀρθὰ καὶ νὰ κάνει τὸ πέρασμά του ἀπὸ τὴ ζωὴ γεμάτο σοφία καὶ ὅπως πρέπει, θὰ βαδίσει σταθερὰ καὶ θὰ ἐπιπλεύσει πάνω ἀπὸ τὰ δεινὰ, ἔχοντας καρπὸ ἀπόφασης ὀρθῆς καὶ ἀδιάστροφης γνώμης, τὸ νὰ μὴν αἰχμαλωτιστεῖ ἀπὸ τὰ κακὰ, καὶ ὁ λόγος εἶναι ἀληθινός. Γιατί στὴν ἐξουσία μας εἶναι νὰ βλέπομε καὶ πρὸς τίς δύο κατευθύνσεις, ἐννοῶ τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ ἀντίθετό του. Καὶ ὅποιοι θεωροῦν ἀξιόλογο τὸ ἀπὸ τὴ φύση του θαυμαστὸ καὶ τὸν δρόμο τῆς ὀρθότητος, θὰ φτάσουν στὴν ὠραιότητα τῆς ἀρετῆς· ὅσοι ὅμως ἀποκλίνουν στὸ ἀντίθετο καὶ στὰ καλύτερα προτάσσουν τὴν ἀδικία, αὐτοί, φθειρόντας τὴν ἴδια τὴ ζωὴ, θὰ ἀποδειχθοῦν καὶ θὰ συλληφθοῦν ὡς αὐτουργοὶ καὶ καταστροφεῖς τοῦ ἴδιου τους τοῦ κεφαλιοῦ. "Ὅτι βέβαια εἶναι στὴν ἐξουσία μας νὰ βλέπομε καὶ στίς δύο κατευθύνσεις, ὅπως εἶπα πρὶν ἀπὸ λίγο, καὶ πέφτοντας στίς ἡδονές, ἀποτυγχάνομε στὸ κυνήγι ὅσων μᾶς συμφέρουν, μπορεῖ νὰ διασαφηνιστεῖ, καθὼς βοᾷ ὁ ἄλλος ἀπὸ

το, διαβουῶντος ἑτέρου τῶν παρ' αὐτοῖς ποιητῶν· Εὐριπίδης οὗτος ἦν. Γύναιον μὲν γὰρ ἐπὶ σκηνῆς ἀρωστοῦν ἐποίει τὴν ἀκόλαστον ἡδονήν, εἶτα οὐκ οἶδ' ὅπως φιλοσοφοῦν ἔδειξε, καὶ λέγον·

Τροιζήνιαι γυναῖκες, αἱ τόδ' ἔσχατον
 5 Οἰκεῖτε χώρας Πελοπεύας προνώπιον,
 Ἦδη ποτ' ἄλλως νυκτὸς ἐν μακρῷ χρόνῳ
 Θνητῶν ἐφρόντισ', ἧ̄ διέφθαρται βίος.
 Καί μοι δοκοῦσιν οὐ κατὰ γνώμης φύσιν
 Πράσσειν κάκιον· ἔστι γὰρ τὸ εὖ φρονεῖν
 10 Πολλοῖσιν. Ἀλλὰ τῆδε ἀθροτέον τόδε·
 Τὰ χρηστὰ ἐπιστάμεθα καὶ γινώσκομεν,
 Οὐκ ἐκπονοῦμεν δέ, οἱ μὲν ἀργίας ὑπο,
 Οἱ δ' ἡδονὴν προσθέντες ἀντὶ τοῦ καλοῦ
 Ἦ ἄλλην τιν'. Εἰσὶ δ' ἡδοναὶ πολλαὶ βίου,
 15 Μακροαί τε λέσχαι καὶ σχολή, τερπνὸν κακόν.

Συνίης ὅπως οὐ Τύχην, οὐ Γένεσιν, οὐχ Εἰμαρμένην τοῖς ἀρχαιοτέροις αἰτιασθαι δοκεῖ, ὡς ἐξωθοῦσαν ἡμᾶς σὺν βία τῆς ἐγνωσμένης ὀρθότητος, καὶ ὧν ἂν μάθομεν εἶναι χρηστῶν; Διέφθαρται γὰρ ὁ βίος τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, φησὶν, οὐ κατὰ γνώμης φύσιν, τουτέστιν, οὐχ ὅτι πο-
 20 νηρὰν ἔχουσι κατὰ φύσιν τὴν γνώμην, ἀλλ' ὅτι μὴ ἐκπονεῖν ἐθέλουσι τὰ ἐγνωσμένα χρηστὰ. Καὶ τίς ἦ τοῦδε πρόφασις; Ἦ γὰρ ὄκνος, φησὶν, ἐπέδησε πρὸς ἀργίαν, ἧ̄ τις τῶν κατὰ τὸν βίον ἡδονῶν ἀντεισοδραμοῦσα, φησὶ, καὶ τοῦ συμφέροντος ἀντανίσχουσα, τῆς τῶν ἀναγκαίων ἀπεκόμιζε θήρας, καὶ ἀπεβουκόλησε τὸν νοῦν, λειοτέραν ἀποφαίνου-
 25 σα τὴν εἰς ραθυμίαν ὁδόν. Μυρία δὲ ἂν τούτοις ἐπεσωρεύσαμεν τῶν παρ' αὐτοῖς, καὶ ρᾶστά γε δῆ. Τὸ δὲ ἀποχρῶν, ὅτι τοῖς ἀκρωμένοις ἡδύ, τίς ἂν ἐνδοιάσαι; τοιγάρτοι καὶ διωσόμεθα τοῦ λόγου τὸν ὄχλον.

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφησ. Ἀλλ' εἰ βούλει, φασὶ, ταῦτα δῆ μέθες. Διανοοῦ δὲ ὅπως ἀπολογήσῃ σοφῶς, εἴπερ ἔροιντό τινες, τίς ἂν νοοῖτο
 30 τυχόν ὁ λόγος τῆς ἐν ἡμῖν ἀνισότητος, καὶ τοῦ ἄνω τε καὶ κάτω παρ' ἀξίαν ἔσθ' ὅτε. Εὐήμεροῦντα μὲν γὰρ καὶ πλουτοῦντα τὸν πονηρὸν καταθεῶτό τις ἂν, ἐν γε τοῖς ἐναντίοις γεγονότα πολλάκις τὸν ἐπιεικῆ, καὶ τῶν εἰς λῆξιν ἠκόντων ἐπαίνων ἔμπλεω.

τοὺς ποιητές τους, κι αὐτὸς εἶναι ὁ Εὐριπίδης. Μιὰ γυναίκα δηλαδὴ ἄρρωστη πραγματοποιοῦσε πάνω στὴ σκηνὴ τὴν ἡδονὴ τῆς ἀκολασίας, ἔπειτα, δὲν ξέρω πῶς, τὴν ἔδειξε νὰ φιλοσοφεῖ καὶ νὰ λέγει.

Γυναῖκες τῆς Τροιζήνας, ποὺ στὸν θαλάσσιο αὐτὸν ἔξωστη τῆς Πελόπιας χώρας κατοικεῖτε.

Κάποτε στῆς νύχτας τὸ ἀτελείωτο μᾶκρος χωρὶς λόγο συλλογίστηκα τί εἶν' αὐτὸ ποὺ χαλάει τῶν θνητῶν τὴ ζωὴ.

Καὶ νομίζω δὲν εἶναι ἡ κρίση τους ποὺ τοὺς σέρνει στὸ χειρότερο, γιατί τὸ ὀρθὸ πολλοὶ τὸ βρίσκουν.

Ἄλλὰ τὸ πρᾶγμα ἔτσι πρέπει νὰ τὸ σκεφτοῦμε·

Σίγουρα τὸ καλὸ τὸ ξέρομε καὶ τὸ γνωρίζομε,

μὰ νὰ τὸ πράξομε ἀποφεύγομε· ἄλλοι γιατί ἀγαποῦνε

τὴν ἡσυχία τους, κι ἄλλοι γιὰ κάποια ἀπόλαυση

ποὺ προτιμοῦν ἀπ' τὸ σωστό. Κι ἔχει ἡ ζωὴ ἡδονὲς πολλές,

φλυαρία μὲ τίς ὥρες καὶ ἀπραξία, τερπνὸ κακό⁶¹.

Καταλαβαίνεις ὅτι οἱ ἀρχαιότεροι δὲν ἔχουν τὴ γνώμη ὅτι φταίει ἡ τύχη ἢ ἡ Γένεση ἢ ἡ Εἰμαρμένη, ὅτι τάχα μᾶς ἔξωθοῦν μὲ βία ἔξω ἀπὸ τὴν ὀρθὴ γνώμη κι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γνωρίζομε ὡς ὀρθά; Γιατί, λέγει, καταστρέφεται ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων ὄχι σύμφωνα μὲ τὴ φύση τῆς γνώμης τους, δηλαδὴ ὄχι γιατί ἀπὸ τὴ φύση τους ἔχουν κακὴ γνώμη, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν θέλουν νὰ πράξουν αὐτὰ ποὺ ἐκτιμοῦν ὡς ὀρθά. Καὶ ποιά εἶναι ἡ δικαιολογία. Ἡ ἡ ὀκηριὰ, λέγει, τοὺς σταμάτησε καὶ τοὺς ἔρριξε στὴν ἀργία, ἢ κάποια ἀπὸ τίς ἡδονὲς τοῦ βίου πολεμώντας τὸ συμφέρον πῆρε τὴ θέση του καὶ ξεγελώντας τὸν νοῦ, τὸν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν ἐπιδίωξη τῶν ἀναγκαίων, παρουσιάζοντας ὀμαλότερο τὸν δρόμο τῆς ραθυμίας. Καὶ θὰ μπορούσαμε νὰ συγκεντρώσομε σ' αὐτὰ καὶ ἄπειρα ἄλλα ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τους, καὶ μάλιστα πολὺ εὐκόλα. Καὶ ποιὸς ἔχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ ἐπαρκὲς εἶναι εὐχάριστο γιὰ τοὺς ἀκροατές; Γι' αὐτὸ καὶ θ' ἀποφύγομε τὴν ἐνοχλητικὴ πολυλογία.

ΠΑΛΛ. Μίλησες ὀρθά. Ἄλλ' ἂν θέλεις, λένε, αὐτὰ ἄφησέ τα. Σκέψου ὅμως πῶς θ' ἀπαντήσεις μὲ γνώση, ἂν σὲ ρωτήσουν μερικοί, ποιὸν θὰ μπορούσαμε τυχὸν νὰ σκεφθοῦμε ὡς λόγο τῆς ἀνισότητάς μας καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνεβοκατεβάσματος κάποτε ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀξία. Γιατί μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ τὸν κακὸ νὰ εὐημερεῖ καὶ νὰ πλουτεῖ, καὶ νὰ πέφτει πολλές φορές στὰ ἀντίθετα ὁ καλὸς καὶ γεμάτος ἀπὸ μεγάλους ἐπαίνους.

*ΚΥΡ. Δυσέποπτον ἀληθῶς καὶ δυσέφικτον κομιδῇ τὸ χρῆμά
 ἐστίν, ᾧ Παλλάδιε, καὶ τὸ ταυτί δὴ βούλεσθαι πολυπραγμονεῖν φαίην
 ἂν ἔγωγε τῶν τῆς ἀνθρωπότητος μέτρων ἐπέκεινά τε καὶ ἀνωτάτω.
 Θείοις γὰρ κρίμασι παραχωρεῖν ἀναγκαῖον· καὶ εἴπερ ἐλοίμεθα
 5 φρονεῖν ὀρθῶς, μόνῃ δὴ, μόνῃ τῷ ὑπερτάτῳ καὶ ἀκηράτῳ κῶ τῆς οἰκο-
 νομίας τὴν γνῶσιν ἀνάπτοντες, πρὸς τὰ ἐν χερσὶ βαδιούμεθα, ἃ καὶ
 σὺν βία μόλις πρὸς ἡμῶν εὐρίσκεται, κατὰ τὰς Γραφάς. Ἐπειδὴ δέ,
 οἶμαι, δεῖν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν ἐπαμύνειν ἡμᾶς τῷ λόγῳ, φέρε καὶ ἡμεῖς
 ἐπ' ἐκεῖνο ἴωμεν. Ἐωλον ἀρτίως τῶν ἀθέων τὴν δόξαν ἀπηλέγχομεν,
 10 οὐκ ἐξαγωνίοις χρώμενοι λογισμοῖς, ἀλλ' ἐξ ἀναγκαίων ἐννοιῶν ἀπο-
 φαίνοντες, ὅτι τῆς ἀνθρώπου διανοίας οὐ Γένεσις ἔχει τοὺς οἶακας,
 ἀλλ' οὐδ' Εἴμαρμένης ἡμῖν σκληρός τε καὶ δυσδιάφυκτος ἐπέροριπται
 ζυγός, ἀλλ' ὅτι κυρία τῶν ἐν αἰρέσει πρακτέων ἢ ἐκάστου γνώμη, καὶ
 ἐφ' ἡμῖν αὐτοῖς τὸ ἐλέσθαι δοῦν τὸ δοκοῦν, εἴτ' ἀγαθόν, εἴτε φαῦλον
 15 Καταλογισαίμην γὰρ ἔγωγε τῆς εὐημερίας τοὺς τρόπους κατὰ γε τὸ
 τοῖς ἱεροῖς Γράμμασιν εὖ ἔχειν ὑπειλημμένον, οὐκ ἐν οἷς τὸ βδελυρὸν
 καὶ γήϊνον δὴ τουτί σπαταλᾷ σαρκίον, ἀλλ' ἐφ' οἷς ἂν γένοιτο τῆς αἰω-
 νίου ζωῆς μεταλαχεῖν δύνασθαι τὴν ὑπὲρ σῶμα ψυχὴν· εἶεν δ' ἂν,
 οἶμαι, ταυτί, τὰ εἰς ἀρετὴν σπουδάσματα, καὶ ἢ ἐν πίστει τε καὶ ἔργοις
 20 λαμπρότης.*

*Εἰ μὲν οὖν οὐ μέτεστι τοῖς ἐθέλουσι σωφρονεῖν, κἂν εἰ φαῦλοί τινες
 εἶεν, εἴτ' οὖν ἀγαθοὶ τοὺς τρόπους, ἠκόντων εἰς μέσον οἱ διελέγξοντες
 Εἰ δὲ ἐν αἰρέσει κειμένου τοῦ κατορθοῦν ἐλευθέρως, ἃ ἂν βούλοιτό τις,
 καὶ ἐνὸν ἅπασι μετ' ἐξουσίας τὸ εὐημερεῖν ἐλέσθαι πνευματικῶς, καὶ
 25 τῆς ἀνωθεν εὐκλείας ἐν ἴσῳ μεταλαχεῖν, πλεονεκτοῦσί τινες, ἢ ἐν πλού-
 τῳ τὰς ὑπεροχάς, ἢ ἐν δοξαρίοις ἔχοντες κοσμικοῖς, μὴ τοῦτο ἡμᾶς
 πρὸς ἀθεοὺς τινὰς καὶ τῆς ἀληθοῦς γνώσεως ἐκμεμοχλευμένας ἀποκο-
 μιζέτω δόξας, ὡς οἶεσθαι τοῖς καθ' ἡμᾶς, Εἴμαρμένης καὶ Τύχης
 ἐπιτεθεῖσθαι ζυγόν. Ἀλλὰ γραφέσθω μὲν τις, εἰ βούλεται, τῶν ἐν πλού-
 30 τῳ τὰς πλεονεξίας ἴδιον ὥσπερ πεπονημένων ἀγαθόν, τὸ πᾶσι κοινόν,
 εἰ λόγος ἀπὴν ὁ πλεονεξίας Πολυπραγμονεῖτω δὲ μᾶλλον τοῦ πεπονη-
 κότητος τὴν βούλησιν ἐν ἴσῳ γὰρ τάξει τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομεῖσθαι τε
 καὶ ὁρᾶσθαι θέλων, πλουσίοις μὲν παραγγέλλει τὸν συναχθέντα πλου-*

ΚΥΡ. Είναι ἀληθινὰ δυσκολοθεώρητο καὶ πάρα πολὺ δύσκολο νὰ προσεγγιστεῖ τὸ πράγμα, Παλλάδιε, καὶ τὸ νὰ θέλει κανεὶς νὰ τὸ ἐξετάσει μὲ λεπτομέρεια εἶναι, θὰ ἔλεγα ἐγὼ τουλάχιστο, πέρα καὶ πάνω ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα μέτρα. Γιατὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ παραχωροῦμε στὴν κρίση τοῦ Θεοῦ, κι ἂν θέλομε νὰ ἐπιλέξομε τὴν ὀρθοφροσύνη, ἀποδίδοντας τὴ γνώση τῆς οἰκονομίας μόνο, ἀπόλυτα μόνο, στὸν ὑπέρτατο καὶ ἀθάνατο νοῦ, θὰ βαδίσομε σ' αὐτὰ πού ἔχομε μπροστὰ μας, τὰ ὁποῖα μὲ βία μόλις μποροῦμε νὰ τὰ βροῦμε, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές⁶². Ἐπειδὴ ὅμως πρέπει, νομίζω, κατὰ δύναμη νὰ τὰ ὑπερασπιστοῦμε μὲ τὸ λόγο, ἄς προχωρήσομε καὶ ἐμεῖς σ' αὐτό. Μάταια πρὶν λίγο ἀποδεικνύαμε τὴν γνώμη τῶν ἀθέων, ὅχι μὲ συμπερασματικούς συλλογισμούς, ἀλλὰ ἀπὸ ἀναγκαῖες ἔννοιες, ὅτι τὸ πηδάλιο τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας δὲν τὸ ἔχει ἡ Γένεση, οὔτε ὅμως βαραίνει τὸν τράχηλό μας ὁ σκληρὸς ζυγὸς τῆς Εἴμαρμένης πού δὲν μποροῦμε νὰ τὸν ἀποφύγομε, ἀλλὰ κυρία στὴν ἐκλογή τοῦ πρακτέου εἶναι ἡ γνώμη τοῦ καθενὸς καὶ εἶναι στὴν ἐξουσία μας νὰ διαλέξομε αὐτὸ πού θέλομε νὰ κάνομε, εἴτε εἶναι ἀγαθὸ εἴτε φαῦλο. Γιατὶ θὰ καταλόγιζα ἐγὼ τὰ εἶδη τῆς εὐημερίας, ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνονται τὰ ἱερὰ Γράμματα, ὅχι σ' αὐτὰ πού σπαταλᾷ τὸ σιχαμερὸ καὶ γήινο αὐτὸ σαρκίο, ἀλλὰ σὲ ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιτύχει τὴν αἰώνια ζωὴ ἢ πάνω ἀπὸ τὸ σῶμα ψυχὴ. Κι αὐτὰ εἶναι, νομίζω, οἱ προσπάθειές μας γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ ἡ λαμπρότητα τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων μας.

Ἄν λοιπὸν δὲν ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ ζήσουν μὲ σωφροσύνη ὅσοι τὸ θέλουν, εἴτε εἶναι κάποιοι φαῦλοι εἴτε ἀγαθοὶ στὴ συμπεριφορὰ, ἄς ἔρθουν στὸ μέσον αὐτοὶ πού θὰ τοὺς ἐλέγξουν. Ἄν ὅμως, ἀφοῦ εἶναι στὴν ἐκλογή τους τὸ νὰ ἐπιτύχει κανεὶς ἐλεύθερα ὅ,τι θέλει, καὶ ἀφοῦ εἶναι στὴν ἐξουσία ὅλων νὰ ἐπιλέξουν τὴν πνευματικὴ εὐημερία καὶ νὰ ἐπιτύχουν μὲ ἰσότητά τὴ δόξα τοῦ οὐρανοῦ, μερικοὶ ὑπερτεροῦν ἢ μὲ τὴν ἀφθονία τοῦ πλούτου τους ἢ μὲ τὸν πλοῦτο σὲ δόξες κοσμικές, αὐτὸ ἄς μὴ μᾶς παρασύρει σὲ κάποιες ἄθεες κι ἀποσυνδεμένες ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ γνώση ἰδέες, ὥστε νὰ νομίζομε ὅτι μᾶς ἔχει ἐπιβληθεῖ ὁ ζυγὸς τῆς Εἴμαρμένης καὶ τῆς Τύχης. Ἄλλὰ ἄς κατηγορήσει κανεὶς, ἂν θέλει, αὐτοὺς πού θεωροῦν τὴν ἐπιθυμία τοῦ πλούτου ὡς ἀγαθὸ δικό τους, τὸ ἀγαθὸ πού εἶναι κοινὸ σὲ ὅλους, ἂν λείπει ὁ λόγος τῆς ἐπιθυμίας, κι ἄς ἐξετάσει μᾶλλον μὲ λεπτομέρεια τὴ βούληση τοῦ Δημιουργοῦ μας. Γιατί, θέλοντας νὰ ρυθμιστοῦν ὅσα μᾶς ἀφοροῦν καὶ νὰ φαίνονται ρυθμισμένα μὲ ἰσότητά, παραγγέλλει στοὺς πλούσιους νὰ πουλήσουν τὸν πλοῦτο

τον ἀπεμπολᾶν, καὶ ταῖς τῶν πτωχευομένων διανέμειν χρεΐαις, δόξης δὲ καὶ ὑπεροχῆς οὐκ ἐφίησιν ὄραν. Ὅτι δὲ τὴν ἰσότητα τοῖς ἐπὶ γῆς βραβεύει Θεός, χαλεπὸν οὐδὲν συνιδεῖν καὶ ἐξ αὐτῆς ἡμᾶς τῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς. Οὐ γὰρ οἶδεν ἡ φύσις τὸν ἐν πενία καὶ πλούτῳ, 5 τὸν δυσγενῆ καὶ λαμπρόν, τὸν εὐγενῆ καὶ κατερορμμένον, καὶ τὸν ἐν δόξῃ τῇ κατὰ τόνδε τὸν βίον, ἀλλ' ἴση διὰ πάντων ἀπροσωπολήπτως ἔρχεται, τοῖς αὐτοῖς ἀποτελοῦσα μορίοις ἕκαστον εἰς τὸ ἀρτίως ἔχον σχῆμά τε καὶ κάλλος καὶ μία μὲν ὁδὸς ἢ πάντων εἰς γένεσιν, μία δὲ ζωῆς ἀπόθεσις, οὐ τὸν μὲν ἀνιεῖσα βρόχων, τὸν δὲ εἴσω ποιουμένη 10 τυχόν, ἀλλὰ σκληρόν τε καὶ ἀνεξίτητον παντὶ τῷ πεπονημένῳ τὸ τέλος ἐπάγουσα. Ἄρ' οὖν, εἰπέ μοι, δυσκάτοπτον ἔτι, μᾶλλον δὲ οὐχὶ παντὶ τῷ λοιπὸν ἐναργές, ὅτι τῆς θείας βουλῆς ὁ σκοπός, τὸ ἐν ἰσότητι ζῆν τοὺς ἐπὶ γῆς; Ἄκουε δὲ λέγοντος, εἰ δοκεῖ, καὶ δι' ἐνὸς τῶν προφητῶν «Οὐχὶ Θεὸς εἰς ἔκτισεν ἡμᾶς; οὐχὶ Πατὴρ εἰς πάντων ἡμῶν; τί ἐγκατα- 15 λίπετε ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ;».

Οὐκοῦν εἰ τὸ τῷ πεπονηκότι δοκοῦν παραλύουσί τινες, ἐθελούσιον ἔχοντες ἐφ' ὅπερ ἂν ἔλοιτο τῶν πρακτέων τὴν ροπήν (τετίμηκε γὰρ ἐλευθερία τὴν φύσιν ὁ Δημιουργός), οὐδὲν πρὸς τὸν λόγον, ἐπεὶ τοὶ καὶ νόμων τῶν καθ' ἡμᾶς ὑπερορῶσί τινες. Ἄλλ', οἴμαι γε δὴ, καταψέ- 20 ξειεν ἂν οὐδεὶς, εἴ γε νοῦν ἔχοι, τῶν νόμων τοὺς ὀριστάς, ἐπαιτιῶτο δ' ἂν μᾶλλον καὶ σφόδρα εἰκότως τοὺς ὑπερφρονεῖν ἐλομένους τῶν ἀναγκαίων. Ὅταν τοίνυν πλημμυλοῦντες λέγωσί τινες Ἐδόκει που τάχα τῇ Τύχῃ, καὶ Εἰμαρμένης ἦν οὗτος ἐπ' ἐμοὶ σκοπός, τίς ὁ λῆρος, ὧ οὔτοι, καὶ πρὸς γε ἡμῶν λελέξεται; Τί δὲ δὴ γράφεσθε τὸ μηδέν, τῆς σφῶν 25 αὐτῶν ἐλαφροῦς οὐ κατεγνωκότες; Ἄλλ' ἢ γε θεία Γραφή παραφανή- σει τὸ ἀληθές τοῖς μὴ ὀρθοποδεῖν ἠρημένοις «Ἀφροσύνη ἀνδρὸς λυμανεῖται τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, τὸν δὲ Θεὸν αἰτιάσεται τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Ἀληθοῦς οὖν ἄρα διημαρτήκασι δόξης οἱ Γένεσίν τε καὶ Εἰμαρμένην καὶ Τύχην εὐδιαρρίπιστον τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐπιστήσαντες, καὶ οὐχὶ δὴ 30 μᾶλλον Θεῷ προσνέμοντες τὴν τῶν πραγμάτων οἰκονομίαν· καίτοι λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· «Οὐχὶ δύο στρουθία ἄσσαρίου ἐνὸς πωλεῖται; καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὑμῶν δὲ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἠριθμημέναι εἰσὶ. Μὴ

πού σύναξαν καὶ νὰ τὸν μοιράσουν γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν φτωχῶν, καὶ δὲν τοὺς ἐπιτρέπει ν' ἀγαποῦν τὴ δόξα καὶ τὴν ὑπεροχή. "Ὅτι ὁ Θεὸς ἐπιδοκιμάζει τὴν ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων, δὲν εἶναι καθόλου δύσκολο νὰ τὸ διαπιστώσουμε κι ἀπὸ τὴν κατασκευὴ τοῦ σώματός μας. Γιατὶ ἡ φύση δὲν ἀναγνωρίζει τὸν φτωχὸ καὶ τὸν πλούσιο, τὸν ἀφανὴ καὶ τὸν ἐπιφανή, τὸν ἀριστοκράτη καὶ τὸν ταπεινὸ καὶ τὸν ἔνδοξο στὴ ζωὴ αὐτὴν, ἀλλὰ ἔρχεται ἴδια σὲ ὅλους, χωρὶς νὰ προσωποληπτεῖ, καὶ μὲ τὰ ἴδια μόρια δημιουργεῖ στὸν καθένα τὴν τελειότητα τοῦ σχήματος καὶ τῆς ὁμορφιάς. Γιὰ ὅλους ὑπάρχει κοινὸς δρόμος γιὰ νὰ γεννηθοῦν καὶ γιὰ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴ ζωὴ, δὲν ἀφήνει τὸν ἓνα ἀπὸ τὰ δίχτυα τῆς, καὶ δὲν κλείνει τὸν ἄλλο σ' αὐτὰ, ἀλλὰ σὲ κάθε δημιούργημα φέρνει τὸ τέλος τοῦ σκληροῦ καὶ ἀναπόφευκτο. Πές μου λοιπὸν, ἄραγε εἶναι δύσκολο ἀκόμα νὰ διαπιστώσει κανεὶς, ἢ εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς θείας θέλησης εἶναι νὰ ζοῦν οἱ ἄνθρωποι ἴσοι μεταξύ τους; "Ἄν θέλεις ἄκουσε τί λέγει μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς προφήτες: «Δὲν μᾶς δημιούργησε ἓνας Θεός; "Ὅλοι ἡμεῖς δὲν ἔχομε ἓνα κοινὸ Πατέρα; Γιατί ἀφήνετε καθέναν τὸν ἀδελφὸ του;»⁶³.

"Ἄν λοιπὸν κάποιοι παραβαίνουν τὴ θέληση τοῦ Δημιουργοῦ, ἐπειδὴ ἀπόκειται στὴ θέλησή τους ἡ δύναμη σ' ὅποιο ἀπὸ τὰ πρακτέα προτιμήσουν (γιατὶ ὁ Δημιουργὸς τίμησε μὲ ἐλευθερία τὴ φύση), δὲν ἔχομε νὰ ποῦμε τίποτε, ἐπειδὴ μερικοὶ περιφρονοῦν καὶ τοὺς ἀνθρώπινους νόμους. Ἄλλὰ, νομίζω βέβαια, κανένας δὲν θὰ κατηγορήσει, ἂν ἔχει νοῦ, αὐτοὺς πού ὀρίζουν τοὺς νόμους, ἀλλὰ μάλλον θὰ ἔψεγε πολὺ εὐλόγα ὅποιους θέλουν νὰ περιφρονοῦν τὰ ἀναγκαῖα. "Ὅταν λοιπὸν κἀνονοντας λάθος μερικοὶ λένε, "Ἔτσι ἤθελε ἡ Τύχη, κι αὐτὸς ἦταν γιὰ μένα ὁ σκοπὸς τῆς Εἴμαρμένης", ἔ, σεῖς, τί φλυαρία εἶναι αὐτό; θὰ ποῦμε κι ἡμεῖς ἀκόμα. Γιατί κατηγορεῖτε τὸ τίποτε καὶ δὲν καταδικάζετε τὴν ἴδια τους τὴν ἔλαφρότητα; Ἄλλὰ βέβαια ἡ θεία Γραφή θὰ ἐξαγγεῖλει τὴν ἀλήθεια σ' αὐτοὺς πού δὲν θέλουν νὰ βαδίσουν ὀρθά: «Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἴδια του τὴν ἀνοησία θὰ καταστρέψει τὸν δρόμο του, ἀλλὰ μέσα του θὰ κατηγορήσει ὡς αἴτιο τὸν Θεό»⁶⁴. "Ἐσφαλαν ἄρα ὡς πρὸς τὴν ἀληθινὴ γνώμη ὅσοι ἔβαλαν ἐπιστάτες στὴ ζωὴ μας τὴν Γένεση, τὴν Εἴμαρμένη καὶ τὴν εὐμετάβολη Τύχη, καὶ δὲν ἀπονέμουν στὸν Θεὸ μάλλον τὴν κυβέρνηση τῶν πραγμάτων, παρόλο πού ὁ Χριστὸς λέγει: «Δυὸ σπουργίτια δὲν πουλιοῦνται ἓνα δλίεπτο; Καὶ ὅμως οὔτε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ πέσει στὴ γῆ χωρὶς νὰ τὸ θέλει ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος. Καὶ σ' ἐσᾶς

64. Πράξ. 19, 3.

οὐκ φοβεῖσθε· πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς». Προνοεῖ μὲν γὰρ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Δημιουργός, ἐκάστῳ γε μὴν ἐφήσει καὶ δοῶν τὸ δοκοῦν καὶ ἦν ἂν θούλοιο βαδίζειν ὁδόν. Ἐπειδὴ δὲ ἠρρώστησε τὴν παρατροπὴν τὸ ἐπὶ τῆς γῆς γένος, νόμον εὐθύς εἰς βοήθειαν δέδωκε, 5 κατὰ τὸ γεγραμμένον. Σφαλερὸν οὖν ἄρα παντί τῳ λοιπὸν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν εἰσδεδεγμένῳ καὶ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην διελάσαντι πλάνησιν, τὸ γραῶδεσι μύθοις ἀποφέρεσθαι πρὸς ἃ μὴ δεῖ καὶ τῆς ὑγιουῶς ἀποκομίζεσθαι δόξης, ὡς τόδε τὸ σύμπαν, ἦτοι τὸν ἄνθρωπον, ἠνωχεῖν οἶεσθαι Τύχην τε καὶ Εἰμαρμένην, τὰς οὐσας ὅλως

10 ΠΑΛΛ. Σφαλερώτατον. Καταθήξει γὰρ ἂν ὁ τοιοῦτος πάντη τε καὶ πάντως ἐφ' ἑαυτῶ τὸν κριτήν.

ΚΥΡ. Τί δέ; οὐ πάναισχρον εἶναι φῆς καὶ ἀγχίθυρον ἀληθῶς τοῖς τοιοῖσδε κακοῖς τὸ ἡμέρας ἐπιτηρεῖν καὶ ὥρας καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτούς, αὐξίν τε καὶ φθίσιν τοῦ σεληνιακοῦ κύκλου;

15 ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα. Σαφέστατα γὰρ τοῖς ἐξ ἔθνῶν ἀνασσωσμένοις ἔγκλημα ποιεῖται τὸ χρῆμα, λέγων ὁ θεοπέσιος Παῦλος «Ἀλλὰ τότε μὲν, οὐκ εἰδότες Θεόν, ἐδουλεύσατε τοῖς φύσει μὴ οὔσι θεοῖς νῦν δέ, γνόντες τὸν Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ, πῶς ἐπιστρέφετε 20 πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα, οἷς πάλιν ἄνωθεν δουλεύειν θέλετε; ἡμέρας παρατηρεῖσθε καὶ μῆνας καὶ ἐνιαυτούς καὶ καιροὺς φοβοῦμαι ὑμᾶς μὴ πως εἰπῆ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς».

ΚΥΡ. Ἡ ὥρῶν ἄρα καὶ ἡμερῶν ἐπιτήρησις, προσθείην δ' ἂν ὅτι καὶ ἡ καιρῶν, ἀνάρμοστος παντελῶς τοῖς τὸν ἕνα τε καὶ φύσει Θεὸν οὐκ ἠγνοηκόσι, μᾶλλον δὲ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ διὰ πίστεως ἐγνωσμένοις, 25 καὶ εἰς οἰκειότητα κεκλημένοις τὴν διὰ τῆς χάριτος ὑπονοστεῖ γὰρ ἀνόπιν, τὸ ἐν Χριστῷ καύχημα μεθεῖς, ὁ τοῦτο ἠρημένος καὶ φιλελεύθερον μὲν οὐκέτι τὸν οἰκεῖον διεσώσατο νοῦν, φληνάφως δὲ μᾶλλον τὸν τῆς ἀρχαίας πλανήσεως ὑποτρέχει ζυγόν, τοῖς τοῦ κόσμου στοιχειοῖς τιμὴν ἀπονέμων, ἦνπερ ἂν ἔχοι Θεός, καὶ ταῖς ἀνωτάτω στε- 30 φανῶν εὐκλείαις τὰ κεκλημένα πρὸς γένεσιν τοῖς τοῦ πεποιηκότος νεύμασι. Στοιχεῖα δὲ κόσμου φησὶ τὰ οἶονεῖ μόρια τοῦ παντός, και-

65. Ματθ. 10, 29-31.

66. Ἦσ. 8, 20.

εἶναι μετρημένες οἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς σας. Μὴ φοβᾶστε λοιπόν· διαφέρετε ἀπὸ πολλὰ σπουργίτια»⁶⁵. Γιατὶ ὁ Δημιουργὸς προνοεῖ γιὰ ὅλα τὰ ἐπίγεια πλάσματα, καὶ ἐπιτρέπει φυσικὰ στὸν καθένα νὰ κάνει αὐτὸ ποὺ θέλει καὶ νὰ βαδίζει τὸν δρόμο ποὺ τοῦ ἀρέσει. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀρρώστησε καὶ παρεξέκλινε, γιὰ νὰ τὸ βοηθήσει ἔδωσε ἀμέσως τὸν νόμο, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή⁶⁶. Εἶναι λοιπόν ἐπικίνδυνο γιὰ ὅποιονδήποτε δέχθηκε τὴν πίστη στὸν Χριστὸ καὶ ξεπέρασε ἐκείνη τὴν ἀρχαία πλάνη, νὰ παρασύρεται ἀπὸ παραμύθια γιὰ γιάδων σ' αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει καὶ ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ὀρθὴ ἀντίληψη, ὥστε νὰ νομίζει ὅτι αὐτὸ τὸ σύμπαν, δηλαδή τὸν ἄνθρωπο, τὸ ἥνιοχεῖ ἢ Τύχη καὶ ἢ Εἴμαρμένη, ποὺ εἶναι τελείως ἀνύπαρκτες.

ΠΑΛΛ. Πάρα πολὺ ἐπικίνδυνο. Γιατὶ θὰ ἐρεθίσει ὅπωςδήποτε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐναντίον του τὸν κριτῆ.

ΚΥΡ. Τί ὅμως; Δὲν θεωρεῖς ὅτι εἶναι αἰσχροτάτο κι ἀληθινὰ πολὺ πρόχειρο γιὰ τὰ κακὰ αὐτοῦ τοῦ εἴδους νὰ παρατηρεῖ κανεὶς τὶς ἡμέρες καὶ τὶς ἐποχὲς καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τὰ ἔτη, τὴν αὔξηση καὶ τὴν ἐλάττωση τοῦ σεληνιακοῦ κύκλου;

ΠΑΛΛ. Πάρα πολὺ. Γιατὶ μὲ πολὺ μεγάλη σαφήνεια γι' αὐτοὺς ποὺ σώθηκαν ἀπὸ τὰ ἔθνη θεωρεῖ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ὡς ἔγκλημα ὁ θεσπέσιος Παῦλος, λέγοντας: «Παλαιότερα βέβαια δὲν γνωρίζατε τὸν Θεὸ καὶ γίνατε δοῦλοι σὲ ψεύτικες θεότητες. Τώρα ὅμως ποὺ γνωρίσατε τὸν Θεό, ἢ καλύτερα ποὺ σᾶς γνώρισε ὁ Θεός, γιατί ξαναγυρίζετε στὰ ἀσθενικά καὶ ἀνίσχυρα στοιχεῖα, στὰ ὅποια θέλετε νὰ ὑποδουλωθεῖτε πάλι; Γιατὶ δίνετε ξεχωριστὴ σημασία σ' ὀρισμένες μέρες μῆνες, ἐποχὲς καὶ χρόνια. Φοβᾶμαι μήπως ἔχω κοπιᾶσει μάταια γιὰ σᾶς»⁶⁷.

ΚΥΡ. Ἐπειδὴ ἡ ἰδιαίτερη σημασία καὶ τήρηση ὡρῶν καὶ ἡμερῶν, καὶ θὰ πρόσθετα καὶ τῶν καιρῶν, εἶναι ἀνάρμοστη τελείως σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν ἀγνοοῦν τὸν ἕνα καὶ ἀπὸ τὴ φύση του Θεό, ἢ μᾶλλον σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν γνωσθεῖ ἀπὸ αὐτὸν μέσω τῆς πίστεως κι ἔχουν κληθεῖ γιὰ νὰ γίνουν δικοὶ του μὲ τὴ χάρη. Γιατὶ, ὅποιος ἔχει ἐπιλέξει νὰ κάνει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἐγκαταλείποντας τὴν καύχησή του στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἐπιστρέφει στὰ παλαιὰ, καὶ δὲν ἔχει διατηρήσει τὸν νοῦ του πιά φιλελεύθερο, ἀλλὰ φλυαρώντας τρέχει νὰ μπεῖ στὸν ζυγὸ τῆς παλαιᾶς του πλάνης, ἀπονέμοντας στὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου τιμὴ ποὺ ἀνήκει στὸν Θεὸ καὶ στεφανώνοντας μὲ τὶς ἀνώτατες τιμὲς ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν κληθεῖ στὴ γένεση

ρούς τε καὶ μῆνας καὶ τὰς τούτων ἀναμετρήσεις, διὰ τε ὥρων καὶ
 ἡμερῶν ἀποτελουμένας. Συνεχῆ γὰρ ὄντα τὸν χρόνον καὶ αἰείρουτον
 ἔχοντα τὴν εἰς τὸ πρόσω φοράν, ταῖς τῶν καιρῶν, ὥρων τε καὶ ἡμερῶν
 οἴονεί πως διὰ μέσον παρεγκοπαῖς καὶ ἀνακινκλήσει ταῖς εἰς αὐθις αὖ
 5 μέτροις τε καὶ ἀριθμοῖς ὑπέταξε Θεός. Ἔδει γάρ, ἔδει τοῖς οὐκ ἀναρ-
 χον ἔχουσιν εἰς τὸ εἶναι διεκβολήν, καὶ ὅσον οὐδέπω πρὸς τὸ τῆς ἰδίας
 ζωῆς ἀφιξομένοις τέλος, καὶ χρόνου τοῦ τοιοῦδε τυχόν, ἀρχομένου τε,
 φημί καὶ λήγοντος, καὶ τοῖς οὐκ οὔσιν αἰεὶ τὴν οἰκείαν ὥσπερ συγκα-
 θιστάντος φύσιν. Εἰσκεκομισμένου τοιγαροῦν οὐδενὸς ἑτέρου τοῖς ἐπὶ
 10 τῆς γῆς διὰ τε καιρῶν, ὥρων τε καὶ ἡμερῶν, πλὴν ὅτι καὶ μόνης τῆς ἐν
 κύκλῳ διαδρομῆς καὶ ἀναμετρήσεως ἀκριβοῦς, τί μυθοπλαστοῦσί
 τινες ἅ καὶ γελοῖον ἐννοεῖν, καὶ τὰς μὲν τῶν ὥρων ἀγαθοεργούς, τὰς δὲ
 οὐ τοιαύτας εἶναί φασι, καὶ ἀκριβῆ λίαν ποιοῦνται τὴν ἐπιτήρησιν,
 αὐταῖς ἀπονέμοντες τὸ ἐπάγειν δύνασθαι τό τε εὐήμερεῖν καὶ τὸ ἐναν-
 15 τίον, οἷς ἂν ἔλοιντο τυχόν, ἢ οἷς ἂν αὐτὰς ἀνάγκη συμβαίνειν; Ἄρ' οὖν
 οὐχὶ λῆρός τε ἤδη ταυτὶ καὶ φρενοβλάβεια δεινὴ, πάγη δέ τις διαβο-
 λικὴ φιλοκακούργως ἐσκευασμένη;

ΠΑΛΛ. Φημί, καὶ ἔστιν ἐναργές.

ΚΥΡ. Ὡσπερ γὰρ ἐλέγομεν, ὅτι Μοίραις τε καὶ Τύχῃ καὶ ἄλλοτρι-
 20 οῖς νεύμασι τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἡμᾶς ἀνάπτειν ἀνέπειθον, εἰκαῖον ἡμῖν
 ἀποφαίνοντες τὸ ἐπιμελές, καὶ μερίμνης ἀποκομίζοντες τῆς ὑπὲρ σφῶν
 αὐτῶν· οὕτω κἀνθάδε τὴν αὐτὴν ἡμῖν ἐξαρτύοντες πλάνησιν, καθάπερ
 ἐξ ἀναγκαίου ζυγοῦ τὰ ἐξ ἡμερῶν καὶ ὥρων ἐπηρητῆσθαί φασι, τοῖς
 ἐπὶ τῆς γῆς, δυσδιάφικτον ἔχοντα τὴν διεκδρομὴν καὶ τόγε παραδό-
 25 ξον (γρασπρεπῆς μὲν γὰρ ὁ τοιόσδε μῦθος), ὑθλοῖς δὲ τοῖς περὶ τούτων
 νηρίθμους ὀρῶντες ἐπομένας τὰς ἀποτεύξεις, οὐ χαρίζονται τῇ πείρᾳ
 τὸ διελέγχειν δύνασθαι τὸν φενακισμὸν· φαυλότητα δὲ καταγράφον-
 τες ὥρων τε καὶ ἡμερῶν, καὶ ταῖς εἰς τὸ μείον καταδύσει τοῦ σεληναί-
 ου κύκλου τὴν αὐτὴν ἐπάγοντες ψῆφον, ὃ τί ποτε ἄρα φαῖεν ἂν. Εἰ δὴ
 30 βούλοιτό τις ἐν ὥρᾳ μιᾷ καὶ ἐν ἡμέρᾳ τυχόν, τοὺς μὲν ὄντας ἐν εὐημερί-
 αῖς, τοὺς δὲ ταῖς ἐσχάταις ἐναλόντας συμφοραῖς, ἀπαριθμεῖσθαι καὶ
 λέγειν, καίτοι τὸ φύσει φαῦλον παντί τῳ γένοιτ' ἂν ὁποῖον εἶναι καὶ

μέ νεῦμα τοῦ Δημιουργοῦ τους. Στοιχεῖα τοῦ κόσμου λέγει τὰ κατὰ κά-
ποιο τρόπο μόρια τοῦ παντός, τοὺς καιροὺς καὶ τοὺς μῆνες καὶ τὶς μετρή-
σεις αὐτῶν ποὺ γίνονται μὲ ἐποχὲς καὶ ἡμέρες. Γιατί, μολονότι ὁ χρόνος
εἶναι συνεχῆς καὶ ἡ φορὰ του πρὸς τὰ ἔμπροσ ἐῖναι ἀδιάκοπη, ὁ Θεὸς
τὸν ὑπέταξε, σὰν μὲ ἐνδιάμεσες ἐγκοπὲς ἐποχῶν καὶ ἡμερῶν καὶ ἀνακυ-
κλώσεις μὲ μέτρα καὶ ἀριθμοὺς. Γιατί ἦταν ἀναγκαῖο, ὅπως δὴποτε
ἀναγκαῖο γι' αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν δίχως ἀρχὴ πέρασμα στὴν ὑπαρξή,
καὶ ἐφόσον δὲν θὰ φτάσουν ἀκόμα στὸ τέλος τῆς ἴδιας τους τῆς ζωῆς καὶ
ἴσως καὶ τοῦ χρόνου αὐτοῦ, ἐννοῶ αὐτὸν ποὺ ἀρχίζει καὶ τελειώνει καὶ
ποὺ εἶναι σὰν νὰ ἐγκαθιστᾷ τὴ φύση του μέσα σ' αὐτὰ ποὺ δὲν ὑπάρχουν
πάντοτε. Ἄφοῦ λοιπὸν δὲν ἐκφέρεται στοὺς ἀνθρώπους μὲ τοὺς καιροὺς,
τὶς ἐποχὲς καὶ τὶς μέρες τίποτε ἄλλο, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὴν κυκλικὴ δια-
δρομὴ καὶ τὴν ἀκριβὴ ἀναμέτρηση, γιατί πλάθουν μερικοὶ παραμύθια
ποὺ καὶ νὰ τὰ σκεφεῖ κανεὶς εἶναι γελοῖο, καὶ ἄλλες βέβαια ἀπὸ τὶς
περιόδους λένε πῶς εἶναι εὐεργετικὲς, ἄλλες πάλι ὄχι, καὶ κάνουν τὴ διά-
κρισὴ τους πάνω σ' αὐτὲς μὲ πολλὴ ἀκριβεία, ἀποδίδοντας σ' αὐτὲς τὴ
δύναμη νὰ προκαλοῦν τὴν εὐτυχία καὶ τὸ ἀντίθετο σ' ὅποιους τυχόν δια-
λέξουν, ἢ σ' ὅποιους αὐτὲς συμβοῦν κατ' ἀνάγκην; Ἄραγε αὐτὰ δὲν
εἶναι φλυαρία καὶ φοβερὴ φρενοβλάβεια καὶ παγίδα διαβολικὴ, στημέ-
νη μὲ μεγάλη κακουργία;

ΠΑΛΛ. Συμφωνῶ, καὶ εἶναι ὀλοφάνερο.

ΚΥΡ. Γιατί, ὅπως λέγαμε ὅτι προσπαθοῦσαν νὰ μᾶς πείσουν νὰ
παραδίδομε τὴ ζωὴ μας στὶς Μοῖρες καὶ στὴν Τύχη καὶ σὲ ἀλλότρια νεύ-
ματα, ἀποδεικνύοντας ἀσκοπη τὴν ἐπιμέλειά μας καὶ ἀπομακρύνοντάς
μας ἀπὸ τὴ μέριμνα γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας, ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἐτοιμάζοντάς μας
τὴν ἴδια ἐξαπάτηση, λένε ὅτι σὰν ἀπὸ ἀναγκαῖο ζυγὸ ἔχουν ἐπιβληθεῖ
στοὺς ἀνθρώπους οἱ ἐπιρροὲς τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν ἐποχῶν καὶ εἶναι
πολὺ δύσκολο γι' αὐτοὺς νὰ διαφύγουν. Καὶ τὸ παράδοξο βέβαια εἶναι
αὐτὸ (γιατὶ αὐτὸς ὁ λόγος ταιριάζει σὲ γριοῦλες): βλέποντας καὶ στὰ
παραμύθια αὐτὰ ν' ἀκολουθοῦν ἀναρίθμητες ἀποτυχίες, δὲν παραχω-
ροῦν στὴν πείρα τὴ δυνατότητα νὰ ἀποκαλύπτει τὴν ἀπάτη, ἀλλὰ κατα-
λογίζοντας φαυλότητα στὶς περιόδους καὶ τὶς ἡμέρες καὶ βγάζοντας τὴν
ἴδια ἀπόφαση καὶ γιὰ τὶς καθόδους τοὺς σεληνιακοῦ κύκλου πρὸς τὴ
μείωση τῆς σελήνης, φτάνουν νὰ λένε ὅτι δὴποτε. Ἄν τώρα ἤθελε κάποι-
ος σὲ μιὰ ὥρα τυχόν καὶ μιὰ μέρα ν' ἀπαριθμήσει καὶ νὰ πεῖ ὅσους εὐ-
τυχοῦν καὶ ὅσους ἔχουν πέσει στὶς ἔσχατες συμφορὲς, παρόλο ποὺ τὸ ἀπὸ

πέφυκεν εἴπερ οὖν ἐστὶν ὥρα τε καὶ ἡὼς τοῖς ἐπὶ γῆς ἐπιζήμια, τί μὴ εἰς πάντα ἐν ἴσῳ τὰ ἐξ αὐτῶν διαστείχει θλάβῃ· ἀλλ' οἱ μὲν εἰσὶν ἐν τοῖς ἄγαν εὐκταιοτάτοις, οἱ δὲ διολώλασιν ἔσθ' ὅτε, καὶ τοῦ πρὸς λῆξιν ἰόντος ἔμπλεω κακοῦ, μῦθος τῷ βίῳ γεγόνασι, καὶ σκηνηῆς ὑπόθεσις 5 τραγικῆς; Ἀλλ' ἔστι ἰδεῖν τοῖς γε ἀκριδῶς ἐθέλουσι τὸ ὅτι μάλιστα λυσιτελὲς εἰδέναι τε καὶ ἐκπονεῖν, ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τε καὶ ὥραν τυχόν, ὁ δεῖνα μὲν ἦλω μοιχείας ἢ φόνου καὶ πικρὰς τοῖς δικάζουσιν ἀποτιννύει τὰς δίκας, ὁ δεῖνα αὖ σωφροσύνης τε καὶ κοσμιότητος καὶ τῆς ὑπὲρ ἄγαν ἐπιεικειᾶς ἐπαίνοις ἐντρυφᾶ. Ἀλλ' οὔτε τὸν ἀκόλα- 10 στον ἀπειρίζειεν ἂν ἡμέρα τε καὶ ὥρα σωφρονεῖν, οὔτε μὴν τὸν ἐπιεικῆ καὶ κόσμιον, καταθήξειεν ἂν εἰς ἀκοσμίαν καὶ ἀκολάστους ἡδονὰς· γνώμη δὲ μᾶλλον ἢ ἐλευθέρα πρὸς πᾶν ὀτιοῦν, καὶ ἀνεμμένη ροπή, τὸν μὲν ἐν ἐκείνοις, τὸν δ' αὖ ἐν τούτοις γενέσθαι παρεσκευάσεν. Οὐκοῦν ἐν ἡμῖν, καὶ οὐκ ἐν ταῖς τῶν καιρῶν ποιότησι φυσικαῖς, τό τε διευθυ- 15 μεῖσθαι ἔστι, καὶ τὸ μὴ οὕτως ἔχον.

ΠΑΛΛ. Ἐοικεν. Εὐθύς γὰρ ὁ λόγος

ΚΥΡ. Ἐκδεδίασι δὲ ὅτι μάλιστα τὴν τε πέμπτην καὶ ὀγδόην ἡμέραν, καὶ προφασίζονται μὲν προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, λελήθασι δὲ τῶν ἀρτιφρόνων οὐδένα ψυχροῖς καὶ γραώδεσιν ἐπινηχόμενοι λογισμοῖς 20 Ἐρινύων γάρ τινων γένεσιν καὶ δαμονίων ἀνάδειξιν, ἃ καὶ τῶν ἄλλων ἐστὶν ἀγριώτερα, ποινὰς τε καὶ δίκας, καὶ τινα πρὸς τούτοις ἕτερα, φληνάφως αὐταῖς ἐπιπλέκοντες, οὐκ ἐρυθριῶσιν οἱ τάλανες. Εἰ δὲ δὴ καὶ ὑπονοστήσειεν ἐπὶ τὸ μείον ὁ πρὶν πλησιφαῆς ὢν ἤδη τῆς σελήνης κύκλος (διατορνεύει γὰρ ὧδε τῶν μηνιαίων διαστημάτων τὸ ἀνακύ- 25 κλημα φθίνουσα τε καὶ αὖξουσα κατὰ γε τὸ τεχνησαμένῳ δοκοῦν), καταλήγουσι μὲν ἔργου παντός, ὑπερτίθενται δὲ καὶ ἀποδημίας πάντη τε καὶ πάντως συμφθίνειν οἰόμενοι τῷ στοιχείῳ τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ ταῖς εἰς τὸ μείον ὑποστροφαιῖς συνεκτῆκεσθαι τὰ ἀνθρώπινα. Ἀλλ' εἰ χρὴ τι ταῖς ἐκείνων ἀσυνεσίαις ἐπιμειδιῶντας εἰπεῖν, τὸν ὀστρεῖοις πρέποντα 30 καὶ τοῖς τῶν λαχάνων ἀτυχεσιτάτοις εἰσδέχονται φόβον. Σώματα μὲν γὰρ τὰ τοιάδε τυχόν, ἡγουν τὰ ἔτι μείζω τε καὶ προφερέστερα, πασχέτω φυσικῶς τὴν συναίσθησιν, καθ' ὃν οἶδεν ὁ Δημιουργὸς λόγον· ἐπι-σφαλῆς γὰρ ἐν τούτοις ἢ βάσανος, καὶ οὐκ ἀμερδὲς τὸ ἀπραγμον, δια-

τῆ φύση του κακὸ θὰ συμβεῖ σὸν καθένα, ἔτσι ὅπως εἶναι ἀπὸ τῆ φύση του· ἂν λοιπὸν εἶναι ἡ ὥρα καὶ αὐτὴ ἐπιζήμια στοὺς ἀνθρώπους, γιατί ἡ βλάβη ἀπὸ αὐτὲς δὲν πηγαίνει ἐξίσου σὲ ὅλους, ἀλλὰ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ἀνάμεσα στοὺς πιὸ ζηλευτούς, κι ἄλλοι χάνονται κάποτε, καὶ γεμάτοι ἀπὸ τὸ κακὸ πού ἔφτασε στὴν κορύφωση, ἔγιναν μύθος στὴ ζωὴ καὶ ὑπόθεση τραγωδίας στὴ σκηνή; Ἄλλὰ μποροῦν, ὅσοι θέλουν νὰ δοῦν μὲ ἀκριβεία, αὐτὸ πού εἶναι τὸ πιὸ ἀποτελεσματικὸ νὰ μάθουν καὶ νὰ πράττουν, ὅτι κατὰ τὴν ἴδια ἡμέρα καὶ τὴν ὥρα ἴσως ὁ ἕνας πιάστηκε γιὰ μοιχεία καὶ φόνο καὶ καταβάλλει στοὺς δικαστὲς του σκληρὴ τιμωρία, καὶ ὁ ἄλλος ἀπολαμβάνει τοὺς ἐπαίνους γιὰ τὴ σωφροσύνη καὶ τὴν κοσμιότητα καὶ τὴν ἐξαιρετικὴ τελειότητά του. Ἄλλ' οὔτε ἡ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα μπορεῖ νὰ ἐμποδίσει τὸν ἀκόλαστο νὰ σωφρονήσει, ὅπως οὔτε καὶ θὰ παροτρύνουν τὸν σωστὸ καὶ κόσμιο σὲ ἀκοσμία καὶ ἀκόλαστες ἡδονές. Ἡ ἐλεύθερη γνώμη πρὸς ὅτιδήποτε καὶ ἡ ἀδέσμευτη ροπή εἶναι ἐκεῖνα πού προετοίμασαν τὸν ἕνα γιὰ ἐκεῖνα, καὶ τὸν ἄλλο γιὰ αὐτὰ. Ἐπομένως ἀπὸ ἐμᾶς, καὶ ὄχι ἀπὸ τίς φυσικὲς ποιότητες τῶν καιρῶν, ἐξαρτᾶται τόσο ἡ χαρὰ στὴ ζωὴ μας, ὅσο καὶ τὸ ἀντίθετο.

ΠΑΛΛ. Ἔτσι φαίνεται. Ὁ λόγος εἶναι ὀρθός.

ΚΥΡ. Ὅπως ἰδιαίτερα φοβοῦνται τὴν πέμπτη καὶ ὀγδόη ἡμέρα τοῦ μηνὸς καὶ προφασίζονται προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις καὶ λησμονοῦν ὅτι κανένας ἀπὸ ὅσους σκέφτονται ὀρθὰ δὲν ἐπαναπαύεται σὲ ψυχροὺς καὶ ταιριαστοὺς μόνο γιὰ γριὲς συλλογισμούς. Γιατί τὴ δημιουργία κάποιων Ἐρινύων καὶ τὴ φανέρωση δαιμόνων, πού εἶναι ὁ ἕνας ἀγριότερος ἀπὸ τὸν ἄλλο, ποινὲς καὶ δικαστήρια, καὶ ἄλλα διάφορα ἀπὸ αὐτὰ, πλέκοντας μ' αὐτὲς φλυαρώντας, δὲν κοκκινίζουν οἱ δυστυχεῖς. Κι ἂν ἀρχίσει νὰ κλίνει πρὸς τὴ μείωση ὁ ὀλόγεμος πρὶν κύκλος τῆς σελήνης (γιατί ἔτσι μαστορεῦει τὴν ἀνακύκλωση τῶν μηνιαίων διαστημάτων, λιγοστεύοντας καὶ γεμίζοντας, ἀνάλογα μὲ τὸ πῶς θέλει ὁ τεχνίτης), σταματοῦν κάθε ἐργασία, ἀναβάλλουν τὰ ταξίδια τους, νομίζοντας ὅτι ἐξάπαντος καὶ ὅπωςδήποτε φθίνουν μαζί μὲ τὴ σελήνη καὶ οἱ ἐργασίες μας, καὶ ὅτι μὲ τὴ στροφή στὴ μείωση διαλύονται καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Ἄλλὰ ἂν πρέπει, χαμογελώντας μὲ τίς ἀνοησίες ἐκείνων, νὰ ποῦμε κάτι, νιώθουν μέσα τους τὸν φόβο πού ἀρμόζει στὰ στρεΐδια καὶ στὰ πιὸ ἄτυχα ἀπὸ τὰ λάχανα. Γιατί αὐτὰ τὰ ὄντα ἴσως, ἢ τὰ ἀκόμα μεγαλύτερα καὶ πιὸ ἀναπτυγμένα, ἄς νιώθουν ἀπὸ τὴ φύση τους αὐτὸ τὸ αἶσθημα, γιὰ τὸν λόγο πού γνωρίζει ὁ Δημιουργός. Γιατί ἡ ἀπόδειξη σ' αὐτὰ τὰ

νοίας δὲ ἀνθρωπίνης ἀφεστήξει πολὺ καὶ μακράν που τὸ χρῆμα κείσεται. Εἰ γὰρ καὶ φθίνει τυχὸν τὸ στοιχεῖον, ἀλλ' ὅ γε σάφρων καὶ ἐμμελῆς οὐδὲν ἤττον ἔσται τοιοῦτος, καὶ οὐκ ἂν ταῖς ἐκείνου συνιζήσει ἀνγαῖς ἐπὶ τὸ μείον ὁ νοῦς, οὐδ' ἂν μεταθεῖτο τῶν πραγμάτων ἢ φύσις
 5 ἐπὶ τὸ αἰσχρόν τε καὶ ἄμεινον ταῖς τοῦ στοιχείου δυνάμεσι κατηναγκασμένη. Ἄει γὰρ πως συμπαρομαρτεῖ τοῖς μὲν τῶν ἀρίστων δημιουργοῖς τὸ χρῆναι μεταλαχεῖν παντὸς ἀγαθοῦ, τοῖς γε μὴν τῶν φαύλων ἐργάταις, τὰ αὐτοῖς ὅτι μάλιστα προεπωδέστατα. Θαυμάζω δὲ ὅτι φθινοῦσης σελήνης, καὶ εἰς τὸ τοῦ μηνὸς διερπούσης τέλος, χρήσταις μὲν
 10 οὖσιν αὐτοῖς καὶ ἄγαν ἐρασιχρημάτοις αὐξάνουσιν οἱ τόκοι, καὶ ἀδρότερα τῶν δεδανεικότεων ἀποτελεῖται τὰ θαλάντια, συγκατισχνοῦσθαι δὲ τῷ στοιχείῳ καὶ συναρρωστεῖν ἀναγκαίως τὰ ἕτερα τῶν πραγμάτων, οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπειλήφασιν. Ἡ οὐκ εἶναι φῆς γελοιότητός τε καὶ ἀσυνεσίας ἔμπλεω ταυτί;

15 ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Τὸ μὲν τοῖς οὕτω φληνάφως ὑπειλημμένοις μακροὺς ἀντεξάγειν λόγους, εἰκαῖον οἶμαί που. Νοσεῖ γὰρ ἐξ ἑαυτῶν, κἂν εἰ μὴ τις λέγοι, τὸ ἀκαλλές ἴωμεν δὲ μᾶλλον ἐπ' ἐκεῖνο νυνί.

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖον;

20 ΚΥΡ. Καταμυσάττεσθαί μοι δοκεῖ τήν τε πέμπτην καὶ ὀγδόην ἡμέραν ὁ Σατανᾶς, καὶ τὴν τῆς σελήνης ἐκ πλησιφαιῶς ἀνόπιν ὁδόν, ἥτοι τῆς συνόδου τὸν καιρὸν, τουτέστι, τὴν τεσσαρεσκαίδεκάτην, δι' αἰτίαν τοιαύτην, κἂν εἰ παμποίκιλος ὦν καὶ δριμύς εἰς κακουργίαν, ἑτέρας αὐτοῖς ἐπιπλέκει τὰς ἀφορμάς τοὺς γὰρ τοι καιροῦς, ἥτοι τὰς
 25 ἡμέρας, ἐν αἷς αὐτὸν τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος ἀπολισθεῖν συμβέβηκεν, ἐπιλάμπαντος ἡμῖν τοῦ Μονογενοῦς ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ καὶ ἐν εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς, τάχα που καὶ ἐν ψιλαῖς ἐννοίαις ἐλεῖν οὐκ ἀνέχεται.

ΠΑΛΛ. Πῶς δὴ φῆς;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ, ὦ Παλλάδιε, πέμπτος ἡμῖν ἀπαριθμεῖται καιρὸς, ὁ
 30 τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας;

ΠΑΛΛ. Συνίημι ὁ φῆς, ἀπὸ γε τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς Ἐξεληλυθέναι, γὰρ ἔφη Χριστός, τὸν τοῖς ἐργάτοις εἰς τὸν ἀμπελῶνα μισθούμενον, περὶ ὥραν πρώτην, τρίτην τε καὶ ἕκτην, καὶ ἑνάτην καὶ

πράγματα εἶναι ἐπισφαλῆς καὶ ἡ ἀδράνεια ὄχι χωρὶς κέρδος καὶ τὸ πρᾶγμα θὰ πάει μακρύτερα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη διάνοια σὲ πολὺ μεγάλη ἀπόσταση. Γιατί, ἂν καὶ ἡ σελήνη φθίνει, ὡστόσο ὁ φρόνιμος καὶ ἰσορροπημένος ἄνθρωπος δὲν θὰ πάψει καθόλου νὰ εἶναι τέτοιος καὶ δὲν θὰ περιορίσει στὸ λιγότερο ὁ νοῦς τὴ λάμψη του μαζί μὲ τῆς σελήνης, οὔτε θὰ μετατεθεῖ ἡ φύση τῶν πραγμάτων στὸ αἰσχροτέρο ἢ στὸ καλύτερο ἀναγκασμένος ἀπὸ τὶς δυνάμεις τοῦ οὐράνιου στοιχείου. Γιατὶ πάντοτε εἶναι δεμένο μὲ τοὺς δημιουργοὺς τῶν ἄριστων πράξεων τὸ ὅτι πρέπει νὰ πετυχαίνουν καθε ἀγαθό, καὶ στοὺς ἐργάτες τῶν φαύλων αὐτὰ πού εἶναι σ' αὐτοὺς τὰ πιὸ πρόποντα. Καὶ θαυμάζω πῶς, ἐνῶ ὅταν λιγοστεύει ἡ σελήνη καὶ προχωρεῖ πρὸς τὸ τέλος τοῦ μηνός, αὐξάνουν οἱ τόκοι ἐκείνων πού δανερίζουν καὶ ἐκείνων πού εἶναι φιλοχρήματοι καὶ γίνονται πιὸ γεμάτα τὰ χρηματοφυλάκια τῶν δανειστῶν, τώρα, δὲν καταλαβαίνω, νομίζουν ὅτι μαζί μὲ τὸ ἄστρο λιγοστεύουν καὶ συναρρωστοῦν ὑποχρεωτικά τὰ ἄλλα πράγματα. Ἡ δὲν συμφωνεῖς ὅτι αὐτὰ εἶναι γεμάτα γελοιότητα καὶ ἀνοησία;

ΠΑΛΛ. Πάρα πολὺ φυσικά.

ΚΥΡ. Τὸ ν' ἀντιπαραθέσει βέβαια κανεὶς μακροῦς λόγους σὲ τέτοιες ἀνόητες γνώμες, εἶναι νομίζω ματαιοπονία· γιατί εἶναι αἰσχρὲς ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους καὶ χωρὶς νὰ τὸ πεί κανεὶς. Ἄς προχωρήσομε τώρα στὸ ἄλλο.

ΠΑΛΛ. Σὲ ποιό;

ΚΥΡ. Ὁ Σατανᾶς νομίζω ἀποστρέφεται τὴν πέμπτη καὶ ὄγδῳ ἡμέρα καὶ τὴν ἀναδρομὴ τῆς σελήνης ἀπὸ τὸ πλήρες γέμισμά της, ἥτοι τὸν καιρὸ τῆς συνόδου, τὴν δέκατη τέταρη δηλαδή ἡμέρα, γι' αὐτὴ τὴν αἰτία, κι ἂν ἀκόμα ὁ Σατανᾶς, ὄντας πολυμήχανος καὶ φοβερός στὴν κακουργία, πλέκει γι' αὐτοὺς διάφορες ἀφορμές. Γιατὶ τοὺς καιροὺς, δηλαδή τὶς ἡμέρες, κατὰ τὶς ὁποῖες τοῦ συνέβη νὰ χάσει τὴν τυραννικὴ ἐξουσία του ἐπάνω μας, ὅταν ἔλαμψε γιὰ χάρη μας ὁ Μονογενὴς μὲ ἀνθρώπινη μορφή καὶ μὲ τὸ δικό μας σχῆμα, δὲν ἀντέχει νὰ τοὺς συλλάβει στὸ νοῦ του οὔτε ὡς ἀπλὲς ἔννοιες.

ΠΑΛΛ. Πῶς τὸ ἐννοεῖς.

ΚΥΡ. Δὲν μετροῦμε, Παλλάδιε, ὡς πέμπτο καιρὸ (ἡμέρα) τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα μας στὸν κόσμο;

ΠΑΛΛ. Καταλαβαίνω τί λές, ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴ παραβολὴ. Γιατὶ λέγει ὁ Χριστός, ὅτι αὐτὸς πού μίσθωνε ἐργάτες γιὰ τὸ ἀμπέλι του βγῆκε γύρω στὴν πρώτη ὥρα, τὴν τρίτη, τὴν ἕκτη, τὴν ἑνατη καὶ τὴν ἐνδέκατη,

ἐνδεκάτην, τουτέστιν, ἐν τῷ τελευταίῳ καιρῷ, καθ' ὃν ἐπεφάνη τε καὶ ἐπάλαμψεν ἡμῖν.

ΚΥΡ. Νουνεχέστατά γε καὶ λίαν ὀρθῶς εἴρηκας. Τί δέ; οὐχὶ τῇ πέμπτῃ τοῦ Σαββάτου παραδεδόσθαι φαμέν αὐτὸν καὶ εἰς ἀρχὰς ὥσπερ ἤκειν τῆς ὅλης οὐκονομίας, δι' ἧς οἱ πάντες ἀνασεσώσμεθα, τὸν σωτήριον ὑπὲρ ἡμῶν ἀνατλάντος σταυρὸν τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνηνθρωπηκότος;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Κατήργηκε δὲ τὸν θάνατον, καὶ ἀνεβίω πάλιν, σκυλεύσας τὸν ἄδην, οὐκ ἐν ὀγδόῃ, τουτέστι, τῇ μιᾷ τῶν Σαββάτων;

10 *ΠΑΛΛ.* Οὐκ ἀμφίβολον.

ΚΥΡ. Καὶ γοῦν ὁ πάλαι νόμος τὴν ἐν σαρκὶ περιτομῆν, ὑποτύπωσιν τινα τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ διετύπου πράττεσθαι κατὰ τὴν ὀγδόην. Περιτομὴ δέ γε τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἢ προφερεστέρα, τουτέστιν, ἢ ἐν πνεύματι, Πνεύματός ἐστιν ἁγίου μέθεξις, καὶ χάρις ἢ ἐν
15 ἀρχαῖς, ἢν, ἐπεὶ περ ἐκ νεκρῶν ἀνεβίω, πάλιν ἀνεκαίνισεν ἡμῖν ὁ Χριστός, λέγων «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Ἐφη δέ που καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὅτι «Τὸ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός». Ἡμέρα γε μὴν τῆς σωτηρίου ταύτης καὶ πολυεύκτου σφαγῆς, ἢ κατὰ σελήνην τεσσαρεσκαυδεκάτη. Οὕτω καὶ ὁ νόμος προανεκήρυττεν ἐναργῶς τῆς τοῦ Σω-
20 τῆρος ἡμῶν σφαγῆς τὸν καιρὸν, ἦν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς ὑπομενηκέναι φαμέν αὐτόν. «Τῇ γὰρ δεκάτῃ», φησί, «τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου, λαθέτωσαν ἑαυτοῖς πρόβατον κατ' οἴκους, κατ' ἀριθμόν», φησί, «ψυχῆς συλλέξουσι, καὶ ἔσται διατετηρημένον ἕως τῆς τεσσαρεσκαυδεκάτης τοῦ μηνὸς τούτου, καὶ σφάξουσιν αὐτὸν πρὸς ἑσπέραν πᾶν τὸ
25 πλῆθος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ». Ἀκούεις ὅπως ἀπὸ δεκάτης ληφθέν, εἰς τεσσαρεσκαυδεκάτην ἐφυλάττετο τοῖς πάλαι τὸ ἱερεῖον, ἵνα τὸν πέμπτον νοήσης καιρὸν, καθ' ὃν γενόμενος ἄνθρωπος τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέστη θάνατον, φθινούσης ἤδη τῆς σελήνης, ἢ καὶ εἰς ἀρχὰς τέτακται τῆς νυκτός; Μυστηρίου δὲ τὸ χρῆμα τύπος, καὶ ὑποσημαίνειν ἔοικεν
30 ἰσχνῶς τῆς τοῦ διαβόλου πλεονεξίας τὴν ἀνόπιν ὁδόν, καὶ κατάδυσιν ὥσπερ τὴν κατὰ βραχὺ πρὸς τὸ ἄνακλι καὶ εἰσάπαν ἀσθενές Σελήνης δέ πως ἐπέχει τύπον. Ἄρχει γὰρ καὶ αὐτὸς τῆς νυκτός, τουτέστι, τῶν ἐν σκοτει καὶ νυσταζόντων ἔτι καὶ τὴν τῆς θεογνωσίας οὐκ ἔχόντων αὐγὴν· ὅτι δὲ τῇ νυκτὶ παρεικάζειν ἔθος τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ τὴν

δηλαδή τὸν τελευταῖο καιρὸ, κατὰ τὸν ὁποῖο φανερώθηκε καὶ ἔλαμψε γιὰ χάρη μας.

ΚΥΡ. Μίλησες πολὺ συνετὰ καὶ πολὺ σωστὰ. Τί ὅμως; δὲν λέμε ὅτι αὐτὸς παραδόθηκε τὴν πέμπτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδας καὶ ἔφτασε στὴν ἀρχὴ τῆς ὅλης οἰκονομίας, μὲ τὴν ὁποία σωθήκαμε ὅλοι, ἐπειδὴ ὑπόμεινε τὸν σωτήριο σταυρὸ γιὰ μᾶς αὐτὸς ποὺ γιὰ χάρη μας ἔγινε ἄνθρωπος;

ΠΑΛΛ. Καὶ βέβαια.

ΚΥΡ. Καὶ δὲν κατάργησε τὸν θάνατο καὶ ξαναέζησε πάλι, λάφυρα-γωγώντας τὸν ἄδη τὴν ὄγδῃ ἡμέρα, δηλαδή τὴν πρώτη τῆς ἑβδομάδος;

ΠΑΛΛ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία.

ΚΥΡ. Ὁ παλαιὸς λοιπὸν νόμος ὄριζε νὰ ἐπιτελεῖται ἡ σαρκικὴ περιτομή, ὑποτύπωση τῆς πνευματικῆς καὶ ἀληθινῆς, τὴν ὄγδῃ ἡμέρα. Καὶ περιτομή, ἡ ἐπισημότερη ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἀρχαία, δηλαδή ἡ πνευματικὴ, εἶναι ἡ μετοχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ ἀρχικὴ χάρη, τὴν ὁποία, ὅταν ξαναέζησε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, ἔβαλε ἐκ νέου μέσα μας ὁ Χριστὸς λέγοντας, «Λάβετε ἅγιο Πνεῦμα»⁶⁹. Εἶπε κάποιου καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὅτι «Στὸ δικὸ μας Πάσχα θυσιάστηκε ὁ Χριστὸς»⁶⁹. Εἶναι λοιπὸν ἡμέρα αὐτῆς τῆς σωτήριας καὶ πολυπόθητης σφαγῆς ἡ δέκατη ἡμέρα τῆς σελήνης. Ἔτσι καὶ ὁ νόμος προανήγγειλε ρητὰ τὸν καιρὸ τῆς σταύρωσης τοῦ Σωτήρα μας, ποὺ γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου διδάσκομε ὅτι ὑπέφερε: «Τῆ δέκατη ἡμέρα», λέγει, «τοῦ πρώτου μηνὸς ἃς πάρει κάθε οἰκογενειαρχὴς ἀπὸ ἓνα πρόβατο γιὰ τὴν οἰκογένειά του, καὶ ἀνάλογα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν μελῶν θὰ τὸ διατηρῆσετε ὡς τὴν δέκατη τέταρτη ἡμέρα αὐτοῦ τοῦ μήνα καὶ θὰ τὸ σφάξουν πρὸς τὸ βράδυ ὅλο τὸ πλῆθος τῶν Ἰσραηλιτῶν»⁷⁰. Ἀκοῦς πῶς πῆραν τὸ σφάγιο ἀπὸ τὴ δέκατη ἡμέρα καὶ τὸ φύλαγαν οἱ παλαιοὶ ὡς τὴ δέκατη τέταρτη, γιὰ νὰ καταλάβεις τὸ διάστημα τῶν πέντε ἡμερῶν, κατὰ τὸ ὁποῖο, ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος, ὑπέφερε τὸν γιὰ χάρη μας θάνατο, ἐνῶ πιά ἔφθινε ἡ σελήνη ποὺ ἔχει ταχθεῖ στὴν ἀρχὴ τῆς νύχτας; Τὸ πράγμα εἶναι τύπος τοῦ μυστηρίου καὶ φαίνεται ὅτι ὑποδηλώνει ἀμυδρὰ τὴν ὀπισθοδρομικὴ πορεία τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας τοῦ διαβόλου ποὺ βαδίζει λίγο λίγο πρὸς τὴ δειλία καὶ τὴν παντοπινὴ ἀδυναμία. Καὶ ὁ Σατανᾶς κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι τύπος τῆς Σελήνης. Γιατὶ καὶ αὐτὸς εἶναι ἐξουσιαστὴς τῆς νύχτας, δηλαδή αὐτῶν ποὺ βρῖσκονται στὸ σκοτᾶδι ἀκόμα καὶ μὲ βαριὰ ἀπὸ τὸν ὕπνο μάτια χωρὶς νὰ ἔχουν τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας. Ὅτι συνηθίζει ἡ θεόπνευστη Γραφὴ

69. Α' Κορ. 5, 7.

70. Ἐξ. 12, 3-5.

τῶν ἐπιπλανωμένων ἀγέλην, ἄκουε τί φησιν ὁ πάντων Δεσπότης πρὸς Ἰουδαίους, ὑπονοστούσης πρὸς εἰδωλολατρίαν τῆς Ἱερουσαλήμ· «Νυκτὶ ὡμοίωσα τὴν μητέρα σου· ὡμοιώθη ὁ λαός μου, ὡς οὐκ ἔχων γνῶσιν». Συνίης ὅτι νύκτα φησὶ τοὺς οὐκ ἔχοντας γνῶσιν τῆς ἀληθοῦς
5 καὶ κατὰ φύσιν δηλονότι θεότητος; Μεμίσηκε τοιγαροῦν ὁ πάντων ἐχθρὸς καιρὸς καὶ ἡμέρας καθ' οὓς διόλωλε μὲν αὐτός, ἀνασεσώμεθα δὲ ἡμεῖς. Ὁ δὲ σὺν ἐκείνῳ μισῶν τῆς αὐτοῦ μερίδος ἔσται, καὶ κληρὸν ἔξει σὺν αὐτῷ, τὸ ἀκαταλήκτως κολάζεσθαι δεῖν.

ΠΑΛΛ. Ἐν μοίρα δὴ σὺν τῆς ὡς ἀληθῶς βεβήλου τε καὶ θεομι-
10 σοῦς εἰδωλολατρίας, καὶ τοιάδε θήσομεν, καθάπερ ἀμέλει καὶ τὴν περὶ τῆς καλουμένης Γενέσεως εἰκαιομυθίαν.

ΚΥΡ. Ὡς εὖ ἴσθι τοι, μὴ ἐτέρως ἔχειν, καθὰ καὶ αὐτὴ διήλεγξε τῶν πραγμάτων ἢ βάσανος. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις καταστρυγητέον εὖ μάλα καὶ τὸ προσκεῖσθαι φιλεῖν ἀνονήτοις οἰωνοσκοπίαις, ψιθυρι-
15 σμοῖς τε καὶ ἐπῶδαῖς· νοῦ γὰρ ἐλαφροῦς εἰς τοῦτο διωλισθήκασι τινες τῶν παρ' Ἑλλήσιν, ὡς οἶεσθαι τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων τὴν γνῶσιν, καὶ τοῖς εἰς ἀέρα διάπτουσι ἐγκεῖσθαι πτηνοῖς. Τοιγάρτοι καὶ τὰς εἰς ἔω τε καὶ εἰς ἑσπέραν, εἰς δεξιὸν τε καὶ εἰς εὐώνυμον περιεργάζονται πτήσεις· κἂν εἰ κράζουσά πω φαίνοιτο κορώνη, τὸ οὓς ὑποστήσαντες,
20 καθάπερ τι τῶν ἄγαν ἀληθεσιτάτων ἐκδέχονται, καὶ ὑπονοστοῦσι χαίροντες· ἐπερυθριῶσι δὲ σὺδαμῶς οἱ δεύλαιοι, τῆς οὕτω σεπτῆς προφητείας τὴν δύναμιν ἀνατιθέντες στρουθίοις. Σεμνὸς δὲ αὐτοῖς ἐκπεποίηται τοιοντοσί λόγος, ὥσπερ οἶονται κατὰ σφᾶς αὐτούς· φαίνουσι γὰρ δι' αὐτῶν οἱ θεοί, φησὶν. Ἡμεῖς δὲ θεοὺς οὐκ εἶναί φαμεν τοὺς ἀποστά-
25 τας ἀγγέλους, παρ' ὧν εἰς ἡμᾶς ἀγαθοί τε καὶ ἀξιάγαστοι προφήται κεχειροτόνηνται, καὶ τῶν ἐσομένων οἱ γνῶσται, ἧ τε λακέρυζα κορώνη, καὶ μὴν καὶ ὠκύπτερος ἰρηξ, ξουθαί τε πέλειαι, κατὰ γε τοὺς παρ' Ἑλλήσι λόγους, καὶ τὰ ἕτερα τῶν στρουθίων, ἀξιοί γε οἱ προφήται τῶν ἐνηχούντων αὐτοῖς τὰ εἰς ἡμᾶς αὐτούς τερετίσματα· ὄλβιοι δὲ καὶ
30 ὑμεῖς καὶ ἀξιοζήλωτοι τοιούτων τυχόντες τῶν θεηγόρων· ἐκλέλησθε δὲ ὡς ἔοικε καὶ τὰς τῶν παρ' ὑμῖν ποιητῶν θαυμάζοντες δόξας, ὅτι καὶ αὐτοῖς ἐδόκει τὸ χρῆμα διαγελαῖν, ὕθλον τε εἶνα νομίζειν αὐτὸ καὶ τῶν ἀναγκαίων οὐδέν. Ὅμηρος μὲν γάρ·

νά παρομοιάζει μὲ νύχτα τὴν ἀγέλη αὐτῶν ποὺ πλανῶνται, ἄκουσε τί λέγει ὁ Κύριος ὅλων πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ὅταν ἡ Ἱερουσαλήμ ἐπέστρεψε στὴν εἰδωλολατρία: «Μὲ τὴ νύχτα παρομοίασα τὴ μητέρα σου· ὁ λαὸς μου ἔγινε ὅμοιος μ' αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν γνώση»⁷¹. Καταλαβαίνεις ὅτι νύχτα ὀνομάζει αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν γνώση τῆς ἀληθινῆς καὶ κατὰ φύση θεότητος; Μίσησε λοιπὸν ὁ ἐχθρὸς ὅλων τοὺς καιροὺς καὶ τὶς ἡμέρες κατὰ τοὺς ὁποίους ἐκεῖνος χάθηκε, σωθήκαμε ὅμως ἐμεῖς. Καὶ ὅποιος μισεῖ μαζί μ' ἐκεῖνον, θὰ εἶναι κι αὐτὸς ἀπὸ τὴ μερίδα του, καὶ θὰ κληρονομήσει μαζί μ' αὐτὸν τὴν χωρὶς τέλος κόλαση.

ΠΑΛΛ. Στὴ μοίρα λοιπὸν τῆς ἀληθινὰ βέβηλης καὶ θεομίσητης εἰδωλολατρίας θὰ θέσομε καὶ τὰ πράγματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ὅπως φυσικά καὶ τὴν ματιολογία τῆς ὀνομαζόμενης Γένεσης.

ΚΥΡ. Θέλω βέβαια νὰ ξέρεις πολὺ καλά, ὅτι δὲν εἶναι διαφορετικά, ὅπως τὰ φανέρωσε καὶ αὐτὸς ὁ ἔλεγχος τῶν πραγμάτων. Καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ πρέπει νὰ μισήσομε πολὺ καὶ τὴ θέληση νὰ καταφεύγομε σὲ ἀνώφελος οἰωνοσκοπίες, σὲ ψιθυρισμοὺς καὶ σὲ γητέματα. Γιατὶ μερικοὶ Ἕλληνες γλίστρησαν σὲ τέτοιες ἐλαφρότητες τοῦ νοῦ, ὥστε νὰ νομίζουν ὅτι ἡ γνώση τῶν δικῶν μας πραγμάτων βρῖσκεται καὶ στὰ πουλιὰ ποὺ διασχίζουν τὸν ἀέρα. Γι' αὐτὸ καὶ προσέχουν τὸ πέταγμά τους πρὸς τὴν ἀνατολή καὶ πρὸς τὴ δύση, στὰ δεξιά καὶ τ' ἀριστερά. Κι ἂν φανεῖ κανένα κοράκι ποὺ νὰ κράξει, στήνουν τὸ αὐτί τους καὶ ἀποδέχονται τὸ κράξιμο σὰν κάτι ἀπὸ τὰ ἐξαιρετικὰ ἀληθινὰ καὶ ἐπιστρέφουν χαρούμενοι. Καὶ καθόλου δὲν κοκκινίζουν οἱ δυστυχεῖς ποὺ ἀποδίδουν τῆς τόσο σεβαστῆς προφητείας τὴ δύναμη στὰ πουλιὰ. Καὶ βρῆκαν ἕνα τέτοιο σοβαρὸ λόγο, ὅπως νομίζουν καὶ λένε μεταξὺ τους. Μὲ αὐτὰ, λένε, κάνουν φανερώσεις οἱ θεοί. Ἐμεῖς ὅμως δὲν λέμε ὅτι εἶναι θεοὶ οἱ ἄγγελοι ποὺ ἀποστάτησαν, σύμφωνα μὲ ὅσα μᾶς παρέδωσαν οἱ ἀγαθοὶ κι ἀξιοθαύμαστοι προφῆτες καὶ οἱ γνῶστες τῶν μελλοντικῶν, ὅπως τὸ φλύαρο κοράκι καὶ τὸ γοργὸ γεράκι, οἱ ξανθὲς περιστερές, ὅπως λένε οἱ Ἕλληνες, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα πουλιὰ, προφῆτες ἄξιοι ἐκείνων ποὺ τοὺς ἐμπνέουν γιὰ μᾶς τὰ τερετίσματά τους. Εἴστε ὅμως εὐτυχεῖς καὶ ἔσεῖς καὶ ἀξιοζήλευτοι ποὺ ἔχετε τέτοιους θεοὺς δασκάλους. Λησιμονήσατε, ὅπως φαίνεται, νὰ θαυμάζετε καὶ τῶν δικῶν σας ποιητῶν τὶς γνῶμες, ὅτι καὶ αὐτοὶ εἶχαν τὴ γνώμη νὰ εἰρωνεύονται τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ νομίζουν ὅτι εἶναι μῦθος καὶ τελείως ἄχρηστο. Γιατὶ ὁ Ὅμηρος λέγει:

ὦ πέπον, οἰωνοὺς μὲν ἕα, φησὶν,
 Εἴτ' ἐπὶ δέξι' ἴωσι πρὸς ἠώ τ' ἠέλιόν τε,
 Εἴτ' ἐπ' ἀριστερά, τοί γε ποτὶ ζόφον ἠερόεντα

Εὐριπίδης δὲ σαφῶς καὶ ἀναφανδὸν καθορίζει τὸ μάταιον τοῦ κατα-
 5 σκέπτεσθαι δεῖν τὰς οἰωνῶν διαπτήσεις. Θησέα μὲν γὰρ Ἴππολύτῳ
 φησὶ ἐπιμαίνεσθαι τῷ οἰκείῳ παιδί, καὶ δὴ καὶ ἐξελαῖν τῆς ἐνεγκούσης
 ἐπιχειρεῖν. Ἐκείνου δὲ φάσκοντος

Οὐθ' ὄρκον, οὔτε πίστιν, οὐδὲ μάντεων
 Φήμας ἐλέγξας, ἄκριτον ἐκβάλλεις με γῆς.

10 Θησέα πρὸς τοῦτο εἶπεῖν

Ἡ δέλτος ἦδε κληῖρον οὐ δεδεγμένη
 Κατηγορεῖ σου πιστά· τοὺς δ' ὑπὲρ κάρα
 Φοιτῶντας ὄρνεις, πόλλ' ἐγὼ χαίρειν λέγω.

Καὶ μὴν ἀξιοχρεῶς ἢ Θεοῦ φωνὴ γένοιτ' ἂν, καὶ τῆς ἐν δέλτῳ γραφῆς.
 15 ἀμείνων ἢ πίστις, εἴπερ ἐστὶ καὶ ψευδοεπεῖν οὐκ ἀπεικὸς ἡμᾶς μηδὲν
 δὲ ἀμαρτεῖν, ἐστὶ Θεοῦ, καὶ τὸ ἀληθὲς ὅτι μάλιστα φίλον. Ἄλλ' ἦδει
 που πάντως τοὺς ὑπὲρ κάρα φοιτῶντας ὄρνεις Θησεύς, οὐδὲν ὄντας
 παντελῶς. Οὐκοῦν δαμονίοις μὲν ἀναθετέον οὔτι πῶ τῶν ἐσομένων
 τὴν γνῶσιν, Θεῶ δὲ μᾶλλον αὐτὴν προσνεμοῦμεν ὡς ἐξαίρετον. Καὶ
 20 φενακισμὸς ἐστὶ λοιπόν, τὰ τῶν ὀρνίθων μαντεύματα, καὶ διανοίας
 οὐκ ἀσφαλοῦς ἔλεγχος ἐναργῆς ἢ ἐπὶ τῶδε πίστις. Καὶ αὐτὸς δὲ πού
 φησιν ὁ νόμος «Οὐκ οἰωνιεῖσθε», βδελυρὸν τὸ χρῆμα εἰδώς, καὶ ὅτι
 μάλιστα κατεστραγγημένον παρὰ γε τῶ πάντων κρατοῦντι Θεῶ.

ΠΑΛΛ. ὦδε ταῦτα ἔχειν καὶ αὐτῷ μοι δοκεῖ

25 ΚΥΡ. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν, καὶ ὁ λαθραῖος οὔτος καὶ γρασπρεπῆς ψι-
 θυρισμὸς, γοητείας ἂν εἴη μοῖρα τὰ καὶ τρόπος. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θε-
 σπέσιος Μωσῆς τοὺς ἄνωθεν ἡμῖν διεσαφήνισε νόμους, αἰεὶ συνάπτων
 τὰ πλημμελήματα, καὶ οἶονεὶ πως ἐν ἀδελφότητι καὶ ὁμοφυῖα τιθεὶς τῆ
 φαρμακεία τὴν ἐπωδὴν «Οὐκ ἐστὶ γάρ», ἔφασκεν, «ἐν ὑμῖν μαντενό-
 30 μενος μαντεῖαν, οἰωνιζόμενος καὶ κληθονιζόμενος, φαρμακός, ἐπαι-
 δός, τερατοσκόπος καὶ ἐγγαστριμυθος καὶ ἐπερωτῶν τοὺς νεκρούς».
 Ἄλλὰ νοσεῖ μὲν ἢ ἐπωδὴ τὸ πάναισχρον κομιδῆ, καὶ τὸ ἐν κακῷ κεί-

« Ἐφησε, ἀνόητε, τὰ πουλιᾶ,
 Εἴτε δεξιᾶ πηγαίνουν πρὸς τὴν ἀνατολὴ καὶ τὸν ἥλιο,
 εἴτε στ' ἀριστερὰ πρὸς τὸ πυκνὸ σκοτᾶδι»^{71α}.

Ὁ Εὐριπίδης⁷² καθορίζει ἀνεπιφύλακτα καὶ μὲ σαφήνεια πόσο μάταιο εἶναι νὰ θέλει κανεὶς νὰ ἐξετάζει τὰ πετάγματα τῶν πουλιῶν. Γιατὶ λέγει ὅτι ὁ Θησέας κυριεύθηκε ἀπὸ μανία ἐναντίον τοῦ Ἴππολύτου, τοῦ υἱοῦ του, καὶ μάλιστα ἐπιχειροῦσε νὰ τὸν διώξει καὶ ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Καὶ ἐνῶ αὐτὸς τοῦ ἔλεγε:

«Οὔτε ὄρκο, οὔτε ἀπόδειξη, οὔτε τῶν μάντεων
 τοὺς λόγους ἔλεγξες, ἀλλὰ ἄκριτο μὲ διώχνεις ἀπ' τὴ χώρα,
 ὁ Θησέας ἀπάντησε σ' αὐτὰ:

Τὸ γράμμα τοῦτο ποὺ μαντεῖες δὲν κλείνει
 σὲ κατηγορεῖ ἀξιόπιστα· στὰ πουλιᾶ ποὺ πάνω
 ἀπ' τὰ κεφάλια μας πετοῦν, ἐγὼ στέλνω χαιρετίσματα.

Μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀξιόπιστη ἢ φωνὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπ' ὅ,τι λέγει τὸ γράμμα, ἀνώτερη εἶναι ἢ πίστη, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἀταίριαστο σ' ἐμᾶς καὶ τὸ νὰ ποῦμε ψέματα. Ὁ Θεὸς δὲν κάνει σφάλμα καὶ ἀγαπᾶ πάρα πολὺ τὴν ἀλήθεια. Ἦξερε ὡστόσο κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Θησέας, ὅτι τὰ ὄρνεα ποὺ πετοῦσαν πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του δὲν εἶχαν καμμιά ἀπολύτως ἀξία. Στους δαίμονες λοιπὸν νὰ μὴν ἀναθέσωμε τὴ γνώση αὐτῶν ποὺ δὲν ἔγιναν ἀκόμα, ἀλλὰ ἄς τὴν ἀποδώσωμε μᾶλλον στὸν Θεὸ ὡς γνώρισμα ἐξαιρετο. Καὶ θὰ εἶναι πιὰ ἀπᾶτη τὰ μαντεύματα ἀπὸ τὰ πουλιᾶ, καὶ ἡ πίστη σ' αὐτὰ δὲν εἶναι σαφὴς ἀπόδειξη διάνοιας ποὺ δὲν σφάλλει. Λέγει καὶ ὁ ἴδιος ὁ νόμος κάπου, «Δὲ θὰ μαντέψετε ἀπὸ τὰ πουλιᾶ»⁷³, γνωρίζοντας ὅτι τὸ πράγμα εἶναι σιχαμερὸ καὶ ὅτι τὸ μισεῖ ἰδιαίτερα ὁ Θεὸς ποὺ κυβερνᾷ τὰ πάντα.

ΠΑΛΛ. Ἔτσι εἶναι αὐτὰ· αὐτὴ τὴ γνώμη ἔχω καὶ ἐγώ.

ΚΥΡ. Καὶ αὐτὸ πάλι τὸ κρυφὸ καὶ γιὰ τίς γριές κατάλληλο μουρμουρητὸ μπορεῖ νὰ εἶναι μέρος καὶ τρόπος τῆς μαγικῆς γοητείας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς ἐξήγησε τοὺς οὐράνιους νόμους, συνδέοντας πάντοτε τὰ πλημμελήματα, καὶ σὰ νὰ ἦταν ἀδέρφια καὶ ὁμογέννητα, βάζει μαζί μὲ τὴ μαγεία καὶ τὰ γητέματα. Γιατὶ ἔλεγε· «Δὲν θὰ ὑπάρξει ἀνάμεσά σας αὐτὸς ποὺ θὰ μαντεύει ἀπὸ τὸ πέταγμα τῶν πουλιῶν καὶ ἀπὸ τὸν κλήδονα, ἢ θὰ εἶναι γόης, ἢ κάποιος ποὺ λέγει μαγικὰ ἄσματα, ἢ τερατοσκόπος ἢ ἐγγαστριμυθος καὶ νεκρομάντης»⁷⁴. Ἡ ἐπωδὴ

73. Λευϊτ. 19, 26.

74. Λευϊτ. 19, 31.

σθαι λίαν, ἀνεπτόηνται δέ, οὐκ οἶδ' ὅπως, εἰς τοῦτό τινες, ἐκεῖνο λέγοντες ὅτι Κύριον Σαβαῶθ ὀνομάζουσι κατεπάδοντες τοῖς ἠρωσοτηκόσιν οἱ τῶν τοιῶνδε μελεδωνοί. Ταύτη τοι καὶ ἐμπεδοῦν, ὅτι μὴ αἰσχρὸν εἶη λοιπὸν τὸ ἐπιτήδευμα, διασπεύδουσιν. Ἐοίκασι δὲ ψυχρῶ τε καὶ ἀδρανεῖ πρὸς ἀπάτην καὶ φρενοβλάβειαν ἀποκομίζεσθαι λογισμῶ· τοιγάρτοι τοῦ πράγματος ὅτι μάλιστα δυσασχθές, αὐτὸ δὴ τοῦτό ἐστιν. Ἡμεῖς γὰρ τό, «Κύριος Σαβαῶθ», τῶ τῶν ὄλων ἀναφωνοῦμεν Θεῶ, δοξολογεῖν ἐθέλοντες· ἕτερον γε μὴν τῶν ὄντων οὐδενὶ τὴν τοιάνδε κλησὶν ἐφίμεν ἔχειν. Εἰς γὰρ καὶ μόνος ἐστὶν ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος. Οἱ δέ, τὴν οὕτως ὑπερφυᾶ καὶ εὐκλεεστάτην ἐπωνυμίαν, ἥτοι δοξολογίαν, παραρρίπτουσιν ἐνκόλως οἷς ἂν ἔλοιτο τῶν συναθυρόντων αὐτοῖς δαμονίων, καὶ τοῖς τῆς τερατουργίας αὐτῶν ὑποκριταῖς, τὴν Θεῶ καὶ μόνῳ πρεπωδεστάτην χαρίζονται δόξαν, κολακεύοντές τε καὶ κολακευόμενοι, καὶ τῆς οὕτω δεινῆς δυσσεβείας τὴν ὑπερβολήν, τῆς ἐφ' οἷς ἂν ἔλοιτο συνδρομῆς ἀπονέμοντες εἰς ἀντέκτισιν. Θεομάχον γὰρ ἀεὶ καὶ φιλοδοξότατον τῶν δαμονίων τὸ στίφος

Χρὴ τοιγαροῦν, μὴ ταῖς ἐκείνων ἡμᾶς συναποφέρεσθαι δυσβουλίαις, ἀποφοιτᾶν δὲ μᾶλλον ὡς ἀπωτάτω, καὶ μὴ πονηροῖς προσέχειν ἰατροῖς ἢ τερατουργοῖς, τοῖς δαίμοσι, μισθὸν ὥσπερ τινὰ τῶν εἰς ἡμᾶς ἀθυρημάτων ἐξαιτοῦσι τὰς δυσφημίας. Σὺ δὲ εἴ τι τῶν τοῦ σώματος μορίων ἀλγείς καὶ πεπίστευκας ἀληθῶς, ὅτι τὸ Κύριος Σαβαῶθ καὶ αἰ τοιαίδε κλήσεις, ἃς Θεῶ τῶ κατὰ φύσιν ἢ θεία προσνέμει Γραφή, λυτικάί σοι γενήσονται τοῦ κακοῦ, αὐτὸς ὑπὲρ σεαυτοῦ προσευχόμενος, ἀναφώνει τὰς λέξεις ἄμεινον γὰρ ἢ ἐκεῖνοι δράσεις, Θεῶ τὴν δόξαν ἀνατιθείς, καὶ οὐχὶ τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι. Μεμνήσομαι δὲ καὶ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς λεγούσης «Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτῶ, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῶ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος, κἂν ἁμαρτίας ἢ πεποιηκῶς, ἀφεθήσεται αὐτῶ».

ΠΑΛΛ. Οἶωνοσκοπία δὴ οὖν, καὶ μὲν τοι καὶ ἐπωδὴ συντετάχθω, εἰ δοκεῖ, τοῖς ἐκ νόμου διαβεβλημένοις, καὶ τοῖς ἐν αἰσχίστη καὶ βδελυρωτάτῃ δόξῃ παρὰ Θεῶ.

(τὰ μαγικά ἄσματα καὶ ξόρκια) λοιπὸν εἶναι κάτι τὸ παναισχρότατο καὶ πέρα πολὺ μεγάλο ἐλάττωμα· δὲν ξέρω ὅμως πῶς μερικοὶ τὴ θαυμάζουν, μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι, ὅσοι ἀσχολοῦνται μ' αὐτὰ τὰ πράγματα λέγοντας τὰ μαγικά ἄσματα στοὺς ἀσθενεῖς τους, ἐπικαλοῦνται τὸν Κύριο Σαβαώθ. Ἔτσι προσπαθοῦν νὰ ἀποδείξουν ὅτι δὲν εἶναι αἰσχρὸ τὸ ἔργο τους. Φαίνεται ὅμως ὅτι τοὺς παρασύρει ἓνας ψυχρὸς καὶ ψεύτικος λογισμὸς στὴν ἀπάτη καὶ στὴ βλάβη τοῦ μυαλοῦ. Αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ ἀνυπόφορο μέρος τοῦ πράγματος. Ἐμεῖς δηλαδὴ ἀναφωνοῦμε στὸν Θεὸ τῶν ὅλων τὸ «Κύριος Σαβαώθ» ὅταν θέλομε νὰ τὸν δοξολογήσομε· σὲ κανένα ἄλλο ὃν δὲν ἐπιτρέπομε νὰ προσφωνεῖται ἔτσι. Ἐνας καὶ μοναδικὸς εἶναι ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων. Αὐτοὶ ὅμως αὐτὴν τὴν ὑπερφυσικὴ καὶ πανένδοξη ἐπωνυμία ἢ δοξολογία, τὴν παραπετοῦν εὐκόλα σὲ ὅποιους θέλουν ἀπὸ τοὺς δαίμονες μὲ τοὺς ὁποίους παίζουν μαζὶ καὶ εἶναι δράστες τῆς τερατουργίας τους, κολακεύοντας καὶ κολακευόμενοι, καὶ τὴν ὑπερβολικὰ τόσο μεγάλη ἀσέβεια τὴν ἀπονέμουν γιὰ νὰ ἐξοφλήσουν τὴν ὅποια βοήθεια ἔχουν λάβει. Γιατὶ τὸ πλῆθος τῶν δαιμόνων εἶναι πάντοτε ἐχθρικότατο στὸν Θεὸ καὶ φιλοδοξότατο.

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ παρασυρόμαστε ἀπὸ τὶς διεστραμμένες σκέψεις ἐκείνων, ἀλλὰ νὰ φεύγομε ὅσο τὸ δυνατὸν μακρύτερα, καὶ νὰ μὴ δίνομε προσοχὴ σὲ πονηροὺς γιατροὺς ἢ τερατουργοὺς, στοὺς δαίμονες, ποὺ σὰν ἀμοιβὴ γιὰ τὰ παιγνίδια τους μ' ἐμᾶς ζητοῦν αὐτὲς τὶς βλασφημίες. Ἐσὺ ὅμως, ἂν πονάει κανένα μέλος τοῦ σώματός σου καὶ πιστεύεις ἀληθινὰ ὅτι, τὸ «Κύριος Σαβαώθ» καὶ οἱ ἄλλες προσφωνήσεις, ποὺ ἢ θεία Γραφὴ ἀπονέμει στὸν κατὰ φύση Θεό, θὰ διαλύσουν τὸ κακὸ ποὺ σὲ βασανίζει, στὴν προσευχὴ ποὺ κάνεις ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου φῶναξε αὐτὲς τὶς λέξεις. Θὰ κάνεις καλύτερα ἀπὸ ἐκείνους ἀπονέμοντας τὴ δόξα στὸν Θεό, καὶ ὄχι στὰ ἀκάθαρτα πνεύματα. Θὰ ὑπενθυμίσω καὶ τὴ θεόπνευστη Γραφὴ ποὺ λέγει· «Εἶναι κάποιος ἀπὸ σᾶς ἄρρωστος; Ἄς προσκαλέσει τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας νὰ προσευχηθοῦν γι' αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἀλείψουν μὲ λάδι, ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Καὶ ἡ προσευχὴ ποὺ γίνεται μὲ πίστη, θὰ σώσει τὸν ἄρρωστο· ὁ Κύριος θὰ τὸν κάνει καλά. Κι ἂν ἔχει κάνει ἁμαρτίες, θὰ τοῦ τὶς συγχωρέσει»⁷⁵.

ΠΑΛΛ. Ἡ οἰωνοσκοπία λοιπὸν καὶ τὰ ξόρκια ἃς καταταχθοῦν, ἂν θέλεις, σ' αὐτὰ ποὺ ὁ νόμος καταδικάζει καὶ ὁ Θεὸς τὰ θεωρεῖ ὡς αἰσχρότατα καὶ ὡς πολὺ βδελυρᾶ.

75. Ἰακ. 5, 14-15.

ΚΥΡ. Καὶ μάλα, προσθεῖην δ' ἄν, ὅτι καὶ καθ' ἑτέρους τὸν Θεὸν ὑβριουῦμεν τρόπους, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν δυσσεβείας ὄφλοι τις ἂν γραφὴν τε καὶ λόγους, τὸ ψευδορκεῖν ἡρημένος καὶ τὸ παλίμφημόν τι, καὶ ἀπηχῆς εἶπειν κατὰ γε τῆς ὑπερτάτης καὶ ἀνωτάτω δόξης. Τὸ μὲν γὰρ 5 κολάζεται τῇ εἰσάπαν ὀργῇ καὶ ἀσχέτῳ ποιῆ, συντελοῦντος τοῦ δρεπάνου, καθὰ γέγραπται, τὴν τοῦ ψευδορκοῦντος ἐστίαν καὶ κατασείοντος εἰς τὸ παντελές «Εἰσελεύσεται» γάρ, φησὶν, «εἰς τὸν οἶκον τοῦ κλέπτου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ ὀμνύοντος τῷ ὀνόματί μου ἐπὶ ψεύδει, καὶ καταλύσει ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ συντελέσει αὐτόν, καὶ τὰ 10 ξύλα αὐτοῦ καὶ τοὺς λίθους αὐτοῦ». Θάτερόν γε μὴν, τὸ ἐκτεθνάναι δεῖν, καὶ τὸ πάντων ἐπέκεινα τῶν κακῶν ἔχειν τὴν δίκην. Χρῆ τοιγαροῦν ὀμνύναι μὴ ἐπὶ ψεύδει μᾶλλον δὲ μηδ' ὅλως ὀμνύναι. Τουτί γὰρ ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ Σωτὴρ, λέγων· «Ἔστω ὑμῶν τὸ Ναί, ναί, καὶ τὸ Οὐ, οὐ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν». Ὁρκου γὰρ ὅλως 15 οὐκ ἔσται χρεῖα τοῖς ἐν ὑπολήψει σεμνότητος, καὶ σύνοικον ὥσπερ πεποιημένοις τὴν ἀρετὴν ἐκτετίμηται γὰρ λίαν παρὰ τοῖς τῆς εὐσεβείας ἐρασταῖς τῶν τοιούτων ὁ βίος, καὶ τὸ ἀπιστεῖσθαι μισεῖν· κἂν εἴ τι φθέγγοιτο τυχόν, τῇ τῶν ἀκροωμένων εὐθύς στεφανοῦται πίστει.

Ἔστω τοιγαροῦν ἡμῶν εὐκλεῆς ὁ βίος, καὶ ἀργήσει πάντως πού, 20 καθάπερ ἐγῶμαι, καὶ ἡ τοῦ διόμνυσθαι χρεῖα. Εἰ δὲ δὴ πού γένοιτο, καὶ τῆς εἰς ἀγίους τιμῆς ὀλιγορούντων ἔσθ' ὅτε τινῶν, ὄρκιος ἔστω Θεός, μὴ τὸ ἑτέρων ὄνομα παρακομιζέσθω τινῶν. Ἀπερισκέπτως γὰρ ἤδη τινὲς εἰς ἐκλύτους ἰόντες ἐξιτηλίας, ἀδιαφορεῖν ὑποπλάττονται, νῆ τὸν οὐρανὸν ἢ τὴν δίκην, νῆ τὴν Ἀδράστειαν λέγοντες, νῆ τὸ 25 φῶς, νῆ τὸν λύχνον. Ἔτερά τε ἅττα κατὰ τὸ σφίσι δοκοῦν συλλέγοντες, τάχα πού καὶ εὐσεβεῖν οἴονται, τὸ μὲν θεῖον ὄνομα παρωθούμενοι, τῇ δὲ πρεπούσῃ Θεῷ καταχρυσουῦντες δόξῃ τὰ τοῖς αὐτοῦ νεύμασι κεκλημένα πρὸς γένεσιν. Τοιαύτην τινὰ πλάνησιν ἠρρωσθηκότα κατὰ καιροὺς τὸν Ἰσραὴλ εὐρήσομεν. Ὁμολογουμένως γὰρ τῷ Θεῷ 30 τὸν ἐν τοῖς Ἱερουσολύμοις ἀνεδεύμαντο ναόν, καὶ ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ φρονοῦντες μέγα, καὶ τῶν εἰς εὐσέβειαν ἀνχημάτων εἴσω γενέσθαι πεπιστευκότες, καὶ ἀξιολογωτάτην εὖ μάλα τὴν δόξαν ἐλεῖν τῶν σφίσι διηγγελμένων διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως ὀλίγα φροντίσαντες

ΚΥΡ. Καὶ πολὺ μάλιστα· θὰ πρόσθετα βέβαια, ὅτι καὶ μ' ἄλλους τρόπους θὰ βρῖσομε τὸν Θεό, καὶ γιὰ τὴν ἀσέβειά του πρὸς αὐτὸν εἶναι κάποιος ἔνοχος γιὰ κατηγορία καὶ τιμωρία, ἂν διαπράξει ψευδορκία καὶ βλασφημίσει καὶ πεῑ κάτι ἀνάρμοστο πρὸς τὴν ὑπέριστα καὶ ἀνώτατη δόξα. Γιατὶ τὸ ἕνα τιμωρεῖται μὲ τὴ μέγιστη ὀργή καὶ τὴν βαρύτερη ποινή, ὅπου τὸ δρεπάνι, ὅπως ἔχει γραφεῖ, καταστρέφει τὸ σπίτι ἐκείνου ποῦ ψευδορκεῖ καὶ τὸ συγκλονίζει συνθέμελα· γιατί λέγει· «Θὰ μπεῖ στὸ σπίτι τοῦ κλέφτη καὶ στὸ σπίτι ἐκείνου ποῦ παίρνει ψεύτικο ὄρκο στ' ὄνομά μου καὶ θὰ κάνει τὸ κατάλυμά του στὴ μέση τοῦ σπιτιοῦ του καὶ θὰ τὸ καταστρέψει ὀλοκληρωτικῶς, ξύλα καὶ πέτρες»⁷⁶. Ἄλλο εἶναι ὥσπότε οὗ ἀναπόφευκτος θάνατος καὶ ἡ τιμωρία μὲ τὴν ὑπέριστα ποινή. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ παίρνομε ψεύτικο ὄρκο, ἢ καλύτερα εἶναι νὰ μὴν ὀρκιζόμαστε καθόλου. Γιατὶ αὐτὸ μᾶς δίδαξε ὁ Σωτῆρας μας, λέγοντας· «Ὁ λόγος σας νὰ εἶναι τὸ Ναὶ ναί, καὶ τὸ Ὁχι ὄχι. Τὸ περισσότερο ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τοῦ διαβόλου»⁷⁷. Δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀπολύτως ἀνάγκη ὄρκου γιὰ τοὺς σοβαροὺς ποῦ ἔχουν κάνει σύννοικό τους τὴν ἀρετή. Γιατὶ οἱ ἔραστὲς τῆς εὐσέβειας τιμοῦν πάρα πολὺ τὸν βίον αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἀπέχθειά τους πρὸς τὴν ἀπιστία· καὶ ἂν διατυπώσει ἕνας τέτοιος κάποια σκέψη, ἀμέσως παίρνει τὸ στεφάνι τῆς πίστεως ἀπὸ ὅσους τὸν ἀκοῦνε.

Ἄς εἶναι λοιπὸν ἡ ζωὴ μας λαμπρὴ καὶ δὲν θὰ ὑπάρξει, ὅπως ἐγὼ νομίζω, ἡ ἀνάγκη τοῦ ὄρκου. Καὶ ἂν συμβαίνει μερικοὶ νὰ ἀδιαφοροῦν κάποτε γιὰ τὴν τιμὴ τῶν ἀγίων, ἃς εἶναι ἐγγυητὴς τοῦ ὄρκου ὁ Θεὸς καὶ ἃς μὴ χρησιμοποιοῦν ὡς ὄρκο μερικοὶ τὸ ὄνομα κάποιων ἄλλων. Γιατὶ, προχωρώντας ἀπερίσκεπτα σὲ μωρὲς ἀκολασίες, προσποιοῦνται ὅτι λένε ἀδιάφορα, μὰ τὸν οὐρανὸ, μὰ τὴ δίκη, μὰ τὴν Ἀδράστεια⁷⁸, μὰ τὸ φῶς, μὰ τὸν λύχνον. Καὶ μαζεύοντας κάποια ἄλλα σύμφωνα μὲ ὅ,τι νομίζουν, νομίζουν ἴσως ὅτι εἶναι εὐσεβεῖς, παρακάμπτοντας τὸ θεῖο ὄνομα, καὶ καταχρυσώνοντας, μὲ τὴ δόξα ποῦ ἀρμόζει στὸν Θεό, τὰ πλάσματα ποῦ μὲ προσταγή του καλοῦνται στὴν ὑπαρξή. Ἀπὸ τέτοια πλάνη θὰ βροῦμε νὰ ἔχουν κατὰ διαστήματα νοσήσει οἱ Ἰσραηλίτες. Γιατὶ, χωρὶς ἀμφιβολία, ἀνοικοδόμησαν πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ τὸν ναὸ στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ μεγαλοφρονώντας γι' αὐτὸ τὸ γεγονός καὶ πιστεύοντας ὅτι εἶναι κατὰφορτοὶ ἀπὸ τὴν καύχησιν τῆς εὐσέβειας καὶ ὅτι ἔλαβαν δόξα πολὺ ἀξιόλογη, λίγο φροντίζοντας γιὰ ὅσα ἔλαβαν ὑπόσχεση μέσω τοῦ πάνσοφου

78. Εἶναι θεότητα θρακοφρυγική. Στὴν Ἀττικὴ συνδέθηκε μὲ τὴ Νέμεση καὶ μαζί τιμωροῦν τὴν ὕβρη.

ἀπεριμερόμινως ἠλίσκοντο· ἀλλ' ὅτι τὸ χροῖμα αὐτοῖς οὐ πρὸς εὐκλειαν ἔσται ποθέν, καὶ γάννυται δὲ οὐχὶ ταῖς ἐκ λίθων οἰκοδομίαις ὁ Θεός, ἐδίδασκε λέγων· «Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἢ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. Ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετε μοι; ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου; λέγει Κύριος». Ἐμπλήρησι γὰρ τὰ πάντα Θεός, καὶ ἐπαναπαύεται μὲν οὐρανῷ, διήκει δὲ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς οὐ γὰρ ἐν ποσῷ τὸ Θεῖον, ἀλλ' ὥσπερ ἐστὶν ἀπωτάτω φαντασίας σωματικῆς, οὕτω καὶ τόπου καὶ τοῦ πεποσῶσθαι δοκεῖν.

Ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ Ἰουδαῖοι λέγοντος ἤκουον, «Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἢ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου», πρὸς ἐννοίας ἰόντες οὐκ ἀσφαλεῖς, ὄρκιον ἐποιοῦντο τὸν οὐρανόν, θεῖον αὐτὸν ὀνομάζοντες θρόνον, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν γῆν, ὡς ὑπὸ πόδας Θεοῦ κεμένην· καὶ μὴν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, πόλις γάρ, ἔφασκον, ἐστὶ τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ, καίτοι τῶν ἀρχαιοτέρων ἀγίων τό, Ζῆ Κύριος, ἐν ὄρκου χρεῖα 15 πεπονημένων. Ἀλλὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἠλιθιωτάτην ἔννοιαν κατεκιδόηλευσεν ὁ Σωτῆρ, μὴ δεῖν ἀπόμνησθαι λέγων, μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ Θεοῦ, μήτε ἐν τῇ γῆ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ, μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις τοῦ μεγάλου βασιλέως ἐστίν· ἃ γὰρ ἐκεῖνοι ληροῦντες ἔφασκον, ταῦτα χρησίμως ὁ Σωτῆρ ἐφθέγγετο, 20 πανταχῇ κατάπλαστον, καὶ οὐκ οἶδ' ὅθεν ἐξευρημένον ἐλέγχων αὐτῶν τὸ ἐν γε τούτοις εὐλαβές Οἰχέσθω δὴ οὖν καὶ ἢ ἐπὶ τῷδε πλάνησις. Δεδιδάγμεθα γὰρ ἐν ταῖς ὄρκου χρεῖαις, μηδενὸς μὲν ἑτέρου διαμεμῆσθαι πώποτε, ποιεῖσθαι δὲ μᾶλλον εἰς πίστιν ἀσφαλῆ καὶ ἀξιόχρεων, τὸ Ναί, ναί, καὶ τὸ Οὐ, οὐ. Ἐφη δὲ καὶ ὁ νόμος «Εἰ ἀπόλοιτο πα- 25 ρακαταθήκη πρὸς τινος, ἐξαιτοίη δὲ ὁ δούς τὴν ἐπὶ τῷδε πίστιν, ὄρκος ἔσται τοῦ Θεοῦ ἀναμέσον ἀμφοτέρων». Καὶ ἄνθρωποι μὲν κατὰ τοῦ μείζονος ὀμνύουσιν· ἔφη γὰρ ὡδε Παῦλος ἡμῖν ὁ σοφός· μείζον δὲ εἶναί φαμεν ἀνθρώπου, νοοῦντες ὀρθῶς, οὐ τῷ μεγέθει τυχόν, ἤγουν ἐν συνέσει καὶ σοφίᾳ καὶ δόξῃ πλεονεκτοῦν, ἀλλ' ὡς τὸ εἶναι τοιῶσδε 30 τυχόν ἡμῖν.

ΠΑΛΛ. Οὐ συνίημι ὃ φῆς

79. Ἦσ. 64, 1.

80. Ματθ. 5, 34-35.

Μωυσῆ, πιάστηκαν μέσα στήν ἀμεριμνησία τους. Καί ὅτι τὸ οἰκοδόμημα δὲν ἦταν βέβαια πρὸς δόξα τους καὶ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εὐχαριστεῖται μὲ οἰκοδομὲς πέτρινες, μᾶς τὸ δίδασκε λέγοντας· «Ὁ οὐρανὸς εἶναι θρόνος μου, ἡ γῆ ὑποπόδιο γιὰ τὰ πόδια μου. Ποιὰ κατοικία θὰ μοῦ κάνετε; Ἡ ποιὸς τόπος ὑπάρχει γιὰ τὴν ἀνάπαυσή μου; Λέγει ὁ Κύριος»⁷⁹. Ὁ Θεὸς γεμίζει τὰ πάντα· καὶ ἀναπαύεται βέβαια στὸν οὐρανό, ἀλλὰ διέρχεται αὐτὸν καὶ φτάνει στὴ γῆ. Γιατὶ τὸ θεῖο δὲν περικλείεται σὲ ποσότητα, ἀλλὰ, ὅπως εἶναι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ σωματικὴ φαντασία, ἔτσι νὰ νομίζομε ὅτι εἶναι μακριὰ καὶ ἀπὸ τόπο καὶ ἀπὸ ποσότητα..

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι τὸν ἄκουγαν μὰ φορὰ νὰ λέγει, «Θρόνος μου εἶναι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τὸ στήριγμα γιὰ τὰ πόδια μου», προχωρώντας σὲ ἔννοιες ὀλισθηρῆς, ἐπικαλοῦνταν στὸν ὄρκο τους τὸν οὐρανό, ὀνομάζοντάς τον θεῖο θρόνο, ἐπικαλοῦνταν καὶ τὴ γῆ, ἐπειδὴ ἦταν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ Θεοῦ. Καὶ βέβαια καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ, ἔλεγαν, εἶναι ἡ πόλη τοῦ Θεοῦ πού κυριαρχεῖ σὲ ὅλα, καὶ ἀκόμα χρησιμοποιοῦσαν στὸν ὄρκο καὶ τὸ, «Ζεῖ Κύριος» τῶν παλαιότερων ἀγίων. Ἄλλὰ τὴν πανηλίθια σκέψη τῶν Ἰουδαίων ἀπέδειξε πόσο κίβδηλη εἶναι ὁ Σωτήρας, λέγοντας ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὀρκίζόμαστε οὔτε στὸν οὐρανό, ἐπειδὴ εἶναι θρόνος τοῦ Θεοῦ, οὔτε στὴ γῆ, ἐπειδὴ εἶναι ὑποπόδιο τῶν ποδιῶν του, οὔτε στὰ Ἱεροσόλυμα, ἐπειδὴ εἶναι ἡ πόλη τοῦ μεγάλου Βασιλιᾶ⁸⁰. Αὐτὰ δηλαδή πού ἐκεῖνοι τὰ ἔλεγαν παραληρώντας, ὁ Σωτήρας τὰ διατύπωσε ἀπὸ τὴ χρήσιμη πλευρὰ τους, ἀποδεικνύοντας πλαστή ἀπὸ κάθε ἄποψη τὴν εὐλάβειά τους σ' αὐτὰ πού δὲν ξέρω ἀπὸ ποῦ τὴ βρῆκαν. Ἄς φύγει λοιπὸν καὶ ἡ πλάνη γι' αὐτά. Γιατὶ διδαχθήκαμε στὶς χρήσεις τοῦ ὄρκου νὰ μὴν ἐπικαλούμαστε ποτὲ κανέναν ἄλλον καὶ νὰ χρησιμοποιοῦμε μᾶλλον γιὰ νὰ μᾶς πιστέψουν ἓνα ἀσφαλὲς καὶ ἀξιόπιστο Ναί, ναι, καὶ Ὁχι, ὄχι. Εἶπε ἐπίσης καὶ ὁ νόμος· «Ἄν κάποιος χάσει ἐνέχυρο, καὶ αὐτὸς πού τὸ ἔβαλε ἐπικαλεστεῖ τὴν ἀξιοπιστία σ' αὐτὸ τὸ πράγμα, θὰ μπεῖ ἀνάμεσά καὶ στοὺς δύο τους ὁ ὄρκος τοῦ Θεοῦ»⁸¹. Καὶ οἱ ἄνθρωποι βέβαια ὀρκίζονται σὲ κάτι μεγαλύτερό τους. Γιατὶ μᾶς τὸ εἶπε αὐτὸ ὁ σοφὸς Παῦλος⁸²· καὶ μεγαλύτερο κάτι ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, σκεπτόμενοι ὀρθά, εἶναι ὄχι αὐτὸ πού πλεονεκτεῖ στὸ μέγεθος ἢ στὴ σύνεση καὶ στὴ σοφία καὶ στὴ δόξα, ἀλλὰ αὐτὸ πού εἶναι τυχὸν μεγαλύτερο ὡς πρὸς τὴν ἴδια του τὴν ὑπαρξη.

ΠΑΛΛ. Δὲν καταλαβαίνω αὐτὸ πού λές.

81. Πρὸβλ. Ἐξ. 22, 10-11.

82. Ἐβρ. 6, 16.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν, ᾧ Παλλάδιε, σαφῆς, ὡς γέ μοι δοκεῖ, καὶ ἐναργῆς ὁ λόγος. Ἡ γὰρ οὐχὶ μεγέθει φαμέν τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων διενεγκεῖν ἀσυγκρίτως πολλὰ τῶν πεποιημένων, καὶ προσέτι τὸν οὐρανόν;

5 *ΠΑΛΛ.* Καὶ πάντα.

ΚΥΡ. Συνέσει δὲ καὶ σοφίᾳ καὶ ἰσχύοιτι σωμάτων, οὐχ ὑπερφέρουσιν ἄγγελοι;

ΠΑΛΛ. Ὑπερφέρουσιν, ἀλλὰ καὶ τιμῇ.

ΚΥΡ. Λαμπρότητι δὲ καὶ δόξῃ τῇ κατὰ σῶμά φημι, οὐκ ἀπαρὰ
10 βλήτως ἀμείνων ἡλίου φύσις;

ΠΑΛΛ. Ἀμείνων.

ΚΥΡ. Ἄραρεν οὖν, ὅτι τούτων ἕκαστον ἔχοι ἂν εἰκότως ὡς πρὸς ἡμᾶς τὸ ὑπερεροῦν, καθ' ὃ πέφυκε νικᾶν. Ὅρκια δὲ οὖν ταυτὶ ποιησόμεθα, παρέντες ὡς περιττόν, τὸ διαμεμνηῖσθαι Θεοῦ;

15 *ΠΑΛΛ.* Οὐδαμῶς.

ΚΥΡ. Ἐοικεν οὖν ἄρα τὸ κατὰ φύσιν ὑπερτενές καὶ ὅλω τῶ εἶναι τῶν πεποιημένων διενεγκόν, τουτέστι, Θεόν, καὶ ἀνθρώπου μείζον εἶπεῖν.

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις.

20 *ΚΥΡ.* Ἐστω τοιγαροῦν τὸ Ναί, καὶ τὸ Οὐ, παρά γε τοῖς ἄριστα διοῦν ἠρημένοις, ὅρκου χρεῖα τε καὶ δύναμις, καὶ διαπεπλήχθω ὀρθῶς ἔψεται γὰρ οὕτω καὶ τὸ πιστεύεσθαι δεῖν. Εἰ δὲ ἀτιμάζοιτο πρὸς τινος τὸ Ναί καὶ τὸ Οὐ, τῶν ὅρκων ἢ χρεῖα τετράφθω λοιπὸν ἐπὶ τὸ μείζον ἢ καθ' ἡμᾶς, μᾶλλον δὲ ἢ κατὰ πᾶσαν τὴν κτίσιν Δυσφημίαν δέ, τί ἂν
25 λέγοιμι λοιπόν, ὅποι τέ ἐστι, καὶ ἔν' ἀποφέρῃ κακοῦ τοὺς αὐτῇ χρωμένους, ἣν θανάτῳ μὲν πικρῶ καὶ ὁ πάλαι τιμᾶται νόμος. Καταδεδίκακε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός, ἀφύκτοις τε καὶ ἀτελευτήτοις κακοῖς. «Ὅς γὰρ ἂν εἴπη λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπη κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε
30 ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι». Πνεῦμα λέγων τὴν ὑπὲρ σῶμα φύσιν, ὅπερ ἐστὶ Θεός, ᾧ τὴν γλῶτταν ἀχάλινον ὁ ἐπαφεῖναι τολμῶν, τοὺς τῆς ἀθυροστομίας ἐκθεριεῖ καρπούς. «Χεῖλη γὰρ ἄφρονος, ἄγουσιν αὐτὸν εἰς κακά», καθὼς γέγραπται. «Τὸ στόμα δὲ αὐτοῦ τὸ θρασὺ θάνατον ἐπικαλεῖται». Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος ἔφασκε Μελωδός

ΚΥΡ. "Ομως, Παλλάδιε, είναι σαφής, νομίζω, ὁ λόγος μου και φανερός. "Η μήπως δὲν λέμε ὅτι πολλὰ δημιουργήματα διαφέρουν στὸ μέγεθος ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα σώματα και ἀκόμα και ὁ οὐρανός;

ΠΑΛΛ. Καὶ πολὺ μάλιστα.

ΚΥΡ. Ὡς πρὸς τὴ σύνεση και στὴ σοφία και στὴ λεπτότητα τὴ σωματικὴ δὲν εἶναι ἀνώτεροι οἱ ἄγγελοι;

ΠΑΛΛ. Εἶναι ἀνώτεροι και βέβαια και στὴν τιμὴ.

ΚΥΡ. Στὴ λάμψη και στὴ δόξα, ἐννοῶ τὴ σωματικὴ, δὲν εἶναι ἀσύγκριτα ἀνώτερη ἢ φύση τοῦ ἡλίου;

ΠΑΛΛ. Εἶναι.

ΚΥΡ. "Αρα λοιπὸν, ἐπειδὴ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ἔχει εὐλόγα τὴν ὑπεροχὴ ἔναντί μας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία νικᾷ ἀπὸ τὴ φύση του, θὰ ἐπικαλεστοῦμε λοιπὸν αὐτὰ στοὺς ὅρκους μας και θ' ἀφήσομε ὡς περιττὴ τὴν ἀναφορὰ τοῦ Θεοῦ;

ΠΑΛΛ. Καθόλου.

ΚΥΡ. Κατὰ συνέπεια λοιπὸν αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀνώτερο και ὑπερέχει μὲ ὅλο τὸ εἶναι του ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, δηλαδή τὸν Θεό, αὐτὸ θὰ ποῦμε και μεγαλύτερο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο.

ΠΑΛΛ. Ὅρθα τὸ λές.

ΚΥΡ. "Ας χρησιμοποιοῦνται λοιπὸν τὸ Ναι και τὸ "Οχι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ προτίμησαν τὸν ἄριστο βίον, και ἄς ἰσχύουν ὡς ὅρκος, και ἄς χρησιμοποιοῦνται ὀρθά· γιατί ἔτσι θ' ἀκολουθήσει και ἡ ἐμπιστοσύνη σ' αὐτούς. "Αν ὅμως αὐτὸ τὸ Ναι και τὸ "Οχι περιφρονεῖται ἀπὸ κάποιον, ἄς στραφεῖ τότε ἡ χρῆση σ' αὐτὸ ποὺ εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ μᾶς ἢ μᾶλλον ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση. Γιὰ τὴ βλασφημία τί νὰ πῶ, ποῦ ὑπάρχει και σὲ τί κακὸ ὀδηγεῖ αὐτοὺς ποὺ τὴ χρησιμοποιοῦν, τὴν ὁποία και ὁ παλαιὸς νόμος τιμωρεῖ μὲ θάνατο; Τὴν καταδίκασε και ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μὲ ἀναπόφευκτα και ἀτελεύτητα δεινὰ. Γιατὶ λέγει· «Ὅποιος πεῖ λόγο προσβλητικὸ ἔναντιον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ Θεὸς θὰ τὸν συγχωρέσει· ὁποιος ὅμως μλήσει ἔναντιον τοῦ ἁγίου Πνεύματος, αὐτὸν ὁ Θεὸς δὲν θὰ τὸν συγχωρέσει οὔτε στὸν τωρινὸ οὔτε στὸν μελλοντικὸ κόσμον»⁸³. Ὡς πνεῦμα ἐννοεῖ τὴν ἀσώματη φύση, ποὺ εἶναι ὁ Θεός, ἔναντιον τοῦ ὁποίου ὁποιος τολμᾷ ν' ἀφήνει ἀχαλίνωτη τὴ γλῶσσα του, θὰ θερίσει τοὺς καρποὺς τῆς ἀθυροστομίας του. Γιατί, ὅπως ἔχει γραφεῖ, «Τὰ χεῖλη του τὸν ἀνόητο τὸν ὀδηγοῦν σὲ δεινὰ, και τὸ θρασὺ στόμα του προκαλεῖ τὸν θάνατο»⁸⁴. Γι' αὐτὸ και ὁ θεσπέσιος Ψαλμωδὸς ἔλεγε· «Βάλε, Κύριε,

«Θεοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου· μὴ ἐκκλίνῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας». Εἶεν δ' ἂν οὗτοι, κατὰ Θεοῦ καὶ τῆς ἀρρήτου καὶ ἀκηράτου φύσεως ἀνοσιωτάτη καταβολή.

5 ΠΑΛΛ. Δεῖ δὴ σὺν ἄρα διερηρεῖσθαι καλῶς, τοὺς ἰέναι μὲν ἀμωμήτως τὴν ἐπ' εὐθὺ σπουδάζοντας, Θεῷ δὲ προσκρούειν οὐκ ἀνεχομένους

ΚΥΡ. Οὕτω φημί. Πρὸς γάρ τοι τοὺς προσιόντας Θεῷ μὴ ἐξ ὑγι-
οῦς καρδίας, ἀλλ' ὑπόπτου καὶ παρεφθαρμένης, καὶ ἀρρωστεῖν ἐλομέ-
10 νης τὸ ἀναλκί τε καὶ εὐκατάσειστον, ὁ προφήτης φησὶν· «Ἔως πότε
χολανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις ὑμῶν, ἢ Βάαλ Βάαλ, ἢ Θεῷ
Θεῷ;». Τὸ γὰρ μῆτε πρὸς πίστιν εἰσάπαν ὑγιές, μῆτε μὴν εἰς πλάνησιν
διαπεπηχθαι φιλεῖν, ἐπ' ἄμφω τε χωλεύειν ἐστί, καὶ μὴν, τὸ ἐφ' ἑκατέ-
ρω καταφθείρει γνήσιον. Πρόφασις δὲ τῆς οὕτω σαθραῦς καὶ εὐδια-
15 κλάστου γνώμης γένοιτ' ἂν, οἷμαι, τισὶ τὸ κατάπλαστον ποιεῖσθαι καὶ
οὐκ ἀληθῆ τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπησιν, καὶ ὑποκρίνεσθαι μὲν τὸ χριστιανί-
ζειν βούλεσθαι, μὴ μὴν ἐξ ὅλης καρδίας τοῦτο δοῦναι, μῆτε μὴν αἰδοῖ τῇ
πρὸς τὸ ἀληθές ἀναπεπεισμένους καὶ τετμηκότας τὸ ἔχον ὀρθῶς ἀλλ'
ἢ θηρωμένους τὸ σφίσιν αὐτοῖς καθ' ἡδονήν, ἢ κινδύνου φόβον, καὶ
20 δυσημερίας ἀγρίαν ἐφοδον οἶονεὶ καταγοητεύοντας τῇ πίστει προσε-
ληλυθέναι δοκεῖν, ἵνα πολλοὺς ἔχοιεν τοὺς συναθλεῖν ἡρημένους, καὶ
τὴν οἰκείαν δανείζειν φροντίδα. Ἄλλ' ἐσχάτη τοῖς τοιούτοις ἀπονεμη-
θήσεται φροντίς, καὶ ἐν τοῖς ὅτι μάλιστα καταβεβλημένοις ὁ κληρὸς,
ἀτιμώτατοί τε καὶ ἀπερρομμένοι καὶ μόλις ἀποκερδαίνοντες τὸ ἀξιοῦ-
25 σθαι ζωῆς, ἀλοῖεν ἂν Θεοῦ βασανίζοντος τὰ ἐν ἡμῖν κεκρυμμένα· ὅ-
ποιοί τινες ἦσαν οἱ ἀπὸ Γαθαῶν. Προσκεχωρήκασιν μὲν γὰρ τῷ Ἰησοῦ
ποτε, καὶ τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ προσοικειοῦσθαι λίαν προσδρομήν, οὔτε
μὴν ἀπλῆν τε καὶ ἀκαπτήλευτον, καὶ ὡς ἐξ ἀγάπης τῆς πρὸς Θεόν, ἀλλ'
ἐν ὑποκρίσει καὶ δόλω. Καὶ διέλαθον μὲν ἐν ἀρχαῖς. Ἐπειδὴ δὲ πικρὰ
30 δρῶντες ἠλίσκοντο, καὶ κατεφωράθησαν κακόννοοί τε καὶ πολυγνώμο-

85. Ψαλμ. 140, 3-4.

86. Γ' Βασ. 18, 21.

φρουρά στο στόμα μου, και περιορίσε με θύρα τὰ χείλη μου, και μὴν ἀφήσεις τὴν καρδιά μου νὰ στραφεῖ σὲ λόγους κακούς»⁸⁵. Οἱ κακοὶ λόγοι εἶναι και ἀνοσιότατη καταβολὴ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ και τῆς ἀρρητης και ἀθάνατης φύσης.

ΠΑΛΛ. Ἐπομένως ὅσοι φροντίζουν νὰ βαδίζουν ἄψογα τὸν εὐθὺ δρόμο και δὲν ἀνέχονται νὰ προσκρούουν στοὺς θέλημα τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ εἶναι καλά ἐδραιωμένοι.

ΚΥΡ. Αὐτὸ λέγω. Σ' αὐτοὺς ποὺ πλησιάζουν τὸν Θεὸ με καρδιά ὄχι ὑγιή, ἀλλὰ ἀμφιταλαντευομένη και διεφθαρμένη, ποὺ πάσχει ἀπὸ δειλία και κλονίζεται εὐκόλα, ὁ προφήτης λέγει: «Ὡς πότε θὰ κουτσαίνετε και με τὰ δύο πόδια σας, πηγαίνετε ἐπιτέλους ἢ με τὸ Βάαλ, ἂν πιστεύετε στὸν Βάαλ, ἢ με τὸ Θεὸ, ἂν πιστεύετε στὸν Θεό»⁸⁶. Γιατί, τὸ νὰ μὴν εἶναι κανεὶς ἀπόλυτα ὑγιὴς στὴν πίστη; οὔτε νὰ θέλει νὰ μείνει προσηλωμένος στὴν πλάνη, αὐτὸ σημαίνει ὅτι κουτσαίνει και με τὰ δύο πόδια, και ὑπονομεύει τὴ γνησιότητα και τοῦ ἑνὸς και τοῦ ἄλλου. Ἀφορμὴ τῆς τόσο σαθρῆς και εὐθραυστης γνώμης μπορεῖ, νομίζω, νὰ γίνει για μερικοὺς ἢ παρουσίαση πλαστῆς και ὄχι ἀληθινῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεό, και ἢ ὑποκρισία ὅτι τάχα θέλουν νὰ ζοῦν χριστιανικά, νὰ μὴν τὸ κάνουν ὅμως αὐτὸ και με ὅλη τους τὴν καρδιά, οὔτε ἀπὸ ντροπὴ πρὸς τὴν ἀλήθεια, ἐπειδὴ πείσθηκαν και τίμησαν τὸ ὄρθο, ἀλλὰ νὰ θέλουν νὰ προσέλθουν στὴν πίστη θηρεύοντας αὐτὸ ποὺ εὐχαριστεῖ τοὺς ἴδιους, ἢ ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ κινδύνου, και κατὰ κάποιον τρόπο ἡμερεύοντας τὴν ἄγρια ἔφοδο τῆς κακοτυχίας, για νὰ ἔχουν πολλοὺς μαζί τους ποὺ θέλουν και αὐτοὶ νὰ ἀθλήσουν και νὰ τοὺς δανείσουν τὴν οἰκεία φροντίδα ποὺ χρειάζονται. Ἀλλὰ ἔσχατη φροντίδα θ' ἀπονεμηθεῖ σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, και ὁ κληρὸς τους θὰ εἶναι ἀνάμεσα στοὺς πιὸ ταπεινωμένους, και ἔτσι θὰ βρεθοῦν περιφρονημένοι και ἀπορριγμένοι χωρὶς καμμιά τιμὴ, και με μόνο κέρδος μόλις νὰ ἀξιῶνται τὴ ζωὴ, ὅταν ὁ Θεὸς θὰ ἐξετάζει ὅσα κρύβονται μέσα μας. Τέτοιοι περίπου ἦταν και οἱ Γαβαωνῖτες. Προσχώρησαν κάποτε στὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ και τὸν ἐκλιπαροῦσαν νὰ τοὺς περιβάλλει ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ με τὴν ἀγάπη του· ἀλλὰ ἢ προσχώρησή τους δὲν γινόταν χωρὶς δόλιο ὑπολογισμό, οὔτε ἦταν ἀπλή και εἰλικρινὴς και ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ, ἀλλ' ἦταν ὑποκριτικὴ και ἀπατηλή. Στὴν ἀρχὴ βέβαια δὲν ἔγιναν ἀντιληπτοί. Ὅταν ὅμως πιάστηκαν νὰ δροῦν ἐχθρικά και ἀποδείχθηκε ἢ κακοβουλία και ἢ πανουργία τους, τοὺς ἔτα-

νες, ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἐτάπτοντο. Γεγόνασι γὰρ ξυλοκόποι τε καὶ ὑδροφόροι πάση τῇ Συναγωγῇ.

Ὅρας οὖν, ὅποιοι κατακομιεῖ τὸ μὴ γνήσιον, καὶ τὸ μὴ ἐλέσθαι τιμῶν ἐξ ὑγιοῦς διανοίας τὴν πρὸς ἁγίους οἰκειότητα πνευματικὴν. 5 Ἀπατῶσι μὲν γὰρ ἔσθ' ὅτε τινές, καὶ οὐ τί πού φημι τὸν πάντα εἰδότα Χριστόν, τοὺς ἐν τύπῳ δὲ μᾶλλον αὐτοῦ, τουτέστιν, τοὺς λαῶν ἠγουμένους καθάπερ ἀμέλει κάκεῖνοι τότε τὸν Ἰησοῦν εἰς εἰκόνα καὶ ὑποτύπωσιν παρενεχθέντα Χριστοῦ, καὶ εἰσελαύνουσι μετὰ δόλου κατασκιασμάτων, ἐν βάθει διαλογισμῶν, καὶ τῆς εἰς νοῦν πονηρίας προῖ- 10 σχόμενοι τὴν ὑπόκρισιν· καταγινωσκόμενοι δέ, λαθεῖν γὰρ οὐκ ἔνι, σωθήσονται μόλις, μοῖραν ἔχοντες τὴν δουλοπρεπεῖα καὶ ἐσχάτην· ἀνελευθέρου γὰρ γνώμης, ἀπάτη καρπός. Ἡμεῖς δέ, οἷς τὸ φρονεῖν ὑγιῶς τὰ τοῦ Θεοῦ σκοπὸς καὶ ἀποσπουδάξεται τὰ λοιπά, προσκειςόμεθα τῷ ἰδίῳ Δεσπότη καὶ Θεῷ τῶν ὅλων, ἐξ ἀπλῆς καρδίας, ἐκ διανοίας 15 ὀρθῆς, ἐξ ὀλοτελοῦς ἀγάπης, ἀρρωστεῖν τὸ δίψυχον οὐκ ἀνεχομένης, ἀποφοιτώσης δὲ παντελῶς ἡθῶν καὶ φρονημάτων ἑλληνικῶν, καὶ ἰούσης ὡς ἀπωτάτω καὶ μάλα γοργῶς τῶν ἐκ νόμου καταδεδικασμένων. Ἐσόμεθα γὰρ οὕτω τέλειοι ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ λαμπροὶ καὶ εὐδόκμοι μετὰ τῶν ἄλλων ἁγίων ἐν Χρι- 20 στῷ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ξαν στήν τάξη τῶν τελευταίων. Ἔγιναν οἱ ξυλοκόποι καὶ οἱ νεροκουβαλητὲς ὄλων τῶν Ἑβραίων.

Βλέπεις ποῦ κατεβάζει ἡ ὑποκρισία καὶ ἡ ἄρνηση τιμῆς μὲ ὀρθὴ διάνοια στήν πνευματικὴ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀγίους. Ἐξαπατοῦν κάποτε κάποιοι, καὶ δὲν λέγω βέβαια τὸν Χριστό, ποὺ γνωρίζει τὰ πάντα, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτοὺς ποὺ τὸν εἰκονίζουν, δηλαδὴ τοὺς ἡγέτες τῶν λαῶν. Ὅπως ἀσφαλῶς καὶ ἐκεῖνοι τότε ἐξαπάτησαν τὸν Ἰησοῦ ποὺ εἰκόνιζε καὶ ὑποτύπωνε τὸν Χριστό, καὶ προσέρχονται μὲ καλυμμένο δόλο καὶ μὲ κρυφοὺς λογισμοὺς, καὶ προπέτασμα τῆς πονηρίας τοὺς βάζοντας τὴν ὑποκρισία. Ἐπειδὴ ἀποκαλύπτονται ὅμως, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περάσουν ἀπαρατήρητοι, θὰ σωθοῦν ὅμως παίρνοντας μόλις τὴν ἔσχατη θέση ποὺ ἀρμόζει στοὺς δούλους. Γιατὶ τῆς ἀνελεύθερης γνώμης καρπὸς εἶναι ἡ ἀπάτη. Ἐμεῖς ὅμως ποὺ σκοπὸ μας ἔχομε νὰ φρονοῦμε ὀρθὰ ὅσα ἀφοροῦν τὸν Θεὸ καὶ βάζομε τὰ λοιπὰ ἔξω ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον μας, θὰ προσπέσομε στὸν Κύριό μας καὶ Θεὸ τῶν ὄλων μὲ ἀπλή καρδιὰ καὶ λογισμοὺς ὀρθοῦς, μὲ ὀλόπλευρη ἀγάπη ποὺ διώχνει τὴν ἀρρώστια τῆς διψυχίας καὶ ἀπομακρύνεται τελείως ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ ἥθη καὶ φρονήματα, καὶ προχωρεῖ ὅσο γίνεται μακρύτερα καὶ πολὺ γρήγορα ἀπὸ τοὺς καταδικασμένους ἀπὸ τὸν νόμο. Ἔτσι θὰ εἴμαστε τέλειοι μπροστὰ στὸν Κύριο καὶ Θεό μας, σύμφωνα μ' αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, καὶ λαμπροὶ καὶ δοκιμασμένοι μαζί μὲ τοὺς ἄλλους ἀγίους στήν πίστη τοῦ Χριστοῦ, μέσω τοῦ ὁποῖου καὶ μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα καὶ μαζί καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στοῦ κεφάλαιο,
τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα
ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις			1	11		90.248
3	19	182.224			12		248
5	1-5	308			16-17		250
6	5	230		3	2-3		148
12	1-3	62			4		152
	2	64			5		154
	3	132			6		154
	5-6	66			7		158
	7	66			9		158
	10	42			11		158
	10-11	132			14		174
	16	46			18		152
	17	48.86		4	1		162
13	1-4	88			6		168
	14-15	40			7		170
14	9-11	72			8		170.172
	13-24	308			9		160.170
15	6	132			10		174
	16	232			10-13		174
19	1-4	70			13		254
	15-16	72			14-16		176
	17	74			178		178
	18-23	78			182		182
	21-23	82			182		182
	26	82		5	1-2		92
	30	84			3		94
24	16	156			17-19		98
30	30	310		6	6-7		100
45	17-20	56		7	6-7		186
				8	21-24		102
				10	2-6		380
					7		108
1	8-10	90			8		110

*Εξοδος

				Ἀριθμοὶ	
10	24-26	112			
11	33-34	116			
12	3-5	454	1	1-3	252
13	17	190		3	254
	18	194		4-5	256
	20-22	194	3	14-16	260
14	6-7	198		39	260
	10-12	198		40-48	262
	12	202	7	9	380
	13-16	198	9	8	364
	15-16	200		15-23	360
	19-20	198	10	1	364
	20-21	202		2	368
15	22-25	340		4	366
	25	346		8	368
16	3	158		33-36	344
17	8-16	204		35	348
	12	208	11	1-3	252. 344
	14	210		4	356
	15	210		4-6	354
18	1-22	210		4-9	356
	11-12.	214		9	356
	12	214		10	354
	13	218		12	420
	24	214. 218		18-20	354
20	3	384	13	1-3	332
	7	382		22	332
	15 ἔ.	128		24-29	332
22	10-11	464		31	332
	20	386	14	1-4	334
23	13	386		30	334
	24-26	388	21	4-6	344
24	3	154		13	330
30	12-16	284	22	6-8	420
32	4	34		9	420
34	33-35	28	24	10	422
35	27	296		12-13	422
44	15-16	146	25	3	268
			26	1-3	298
				52-54	298
				53-54	300
2	1	154		57	298
19	26	458		62-65	300
	31	458		65	302
20	27	406	31	1-18	272

Λευϊτικόν

31	19-20	276			Βασιλειῶν Β'	
	21-26	278				
	25-31	282	24	11-25		222
	48-54	290			Βασιλειῶν Γ'	
32	1	372				
	1-7	372	18	21		254. 384. 468
33	50-52	388			Βασιλειῶν Δ'	
	Δευτερονόμιον		18	31-32		58
7	17	374			Ψαλμοὶ	
8	2	374				
10	20	384	5	13		220
12	1-3	392	11	6		348
	29	392	18	13		274
13	1-5	394		13-14		274
17	2-7	396	26	1		244
18	9-12	402	30	16		32
	10	422		25		244
	13	400	33	8		256
	13-15	402		16		294
	18	176	38	13-14		328
	21-22	408		14-15		60
20	1-8	326	43	6		272
	6-7	406	44	2		34
	8	330		11		158
22	5	324	45	11		98
24	5	334	46	10		26. 78. 196
	5	338	59	14		220
	16	382	65	10-12		280
25	4	228	68	24		156
	Ἰησοῦς Ναυῆ			29		256.304
			72	24		72
6	7	316	74	4		196
	16-19	316	76	4		118
7	1	318	83	2-3		328
	2-5	320	86	3		224
	10	322	88	17-18		220
	19-21	322	90	13		352
	Κριταὶ		93	7		400
				8-9		398. 400
7	3	330	101	19		184
	Βασιλειῶν Α'		103	15		42
			106	42		234
2	30	304	113	20-21		284
28		416	114	11-12		184

113	24	310			Σοφία Σειράχ	
117	16	166	1	1		114
118	18	36	2	12		104. 358
	37	68			᾽Ωσηέ	
	96	62				
	105	102	3	4 ξ.		144
120	6	350	4	14		268
123	1	250	6	5-6		142
	5	250	14	10		36
127	2	298			᾽Αμώς	
129	3	274				
131	14	144	5	21-22		138
136	1	54	8	11-12		44
	1-2	118			Μιχαίας	
	2	118				
	4	120	6	6-7		138
140	3-4	466		8		138. 370
148	12	110			᾽Ιωήλ	
			1	9		144
14	4	276		13		144
38	4	78			᾽Αβδακούμ	
41	16	108				
			1	16		46. 250
					Ζαχαρίας	
3	9	136				
7	4	336	4	10		236
9	9	366	5	3		462
11	12	304		5-11		232
16	7	80	6	5		232
18	6	466	9	16		296
20	6	72			Μαλαχίας	
26	26	244				
1	5	164	1	10-11		140
			2	7		368
				15		444
	14	392	3	2-3		146
2	14	392		3		144
6	6	274			᾽Ησαΐας	
9	16	442				
			1	9		210
				10-14		140
1	3	296		15		316
5	12	158		16		172

5	20	352	21	3-6	52
8	20	172.446		8-10	52
9	6	202	22	17	156
10	21	304	23	23-24	400
26	15	88		23-25	408
28	16	208.234		28	410
33	15-16	84	43	27	146
35	3	236	47	10	76
	8	278			
36	16-17	58			
43	5	152	1	5-7	120
	9	160		10	120
	25	430			
41	8ξ.	74			
44	13-15	382	6	10	120
	20	382	7	10	256.304
	24	422		13-14	256
	25	422	18	15-16	124
46	8-10	404.424			
47	12-13	422			
50	9	192	3	11	278
51	20	246	4	10	384
53	4	226	5	5-7	300
	4-5	232		8	302
	5	348		13	84
	12	284		17	206
54	25	424		17-18	20.176
63	9	180		18	347
64	1	464		34-35	464
	5	48		37	462
	6	274		20	128
65	24	230	6	24	102
66	24	356	7	7	36
				21	180
				22	180
2	5	396	8	3	168
	12-13	396	9	37-38	226
3	16	144	10	8	266
5	1	266		16	110
	21	156		29-30	254
6	21	48		29-31	446
	29-30	236		37	396.462
7	21-23	142		37-38	64
8	8-9	218	11	27	342
11	15	104	12	14	106

Ἰερεμίας

		Φιλιππησίους		6	10	298
1	21	180			16	464
	23	412			20	228
2	9	234		7	18-19	24
3	2	364		8	7	140
	4-9	130			7-10	24
	5	218			13	24.142
	7-9	22.312		10	4	154
	13	362			26-27	350
	19	356		11	39	282
	20	32		13	15	146
4	13	312			16	136.148
	15	326			17	276
						Ἰακώβου
3	2	78		3	1	276
	3	60		4	7	112
	5	104.368		5	14-15	460
	14	276				Πέτρου Α΄
				2	7	208
4	3	364			9	206
5	22	74			9	286
					11	62
				3	5	66
				4	19	414
						Ἰωάννου Α΄
3	2	236				
	12	188.360				
	16	194				
4	7-8	312		2	1	348
					13	206.254
					16	58
2	14-15	180			36	348
3	2-3	126				Ἀποκάλυψις
4	12	228				
5	-	184		6	9	412
6	4-6	386		12	15	364

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

Ἄαράν 92. 96. 106. 112. 176. 186. 204.
208. 212. 216. 252. 254. 260. 270.
284. 290. 292. 302. 332. 364. 368.
Ἄβραάμ 42. 46. 48. 62. 64. 66. 70. 74.
86. 88. 130. 134. 152. 154. 214. 232.
304. 306. 308. 310. 312. 324. 328.
Ἄβραμ 306.
ἀγαθουργία 26.
ἀγάπη 70. 142. 170. 180. 262. 298. 370.
372. 396. 400. 420. 468. 470.
ἀγάπησις 192. 468.
Ἄγγαι 88.
ἀγιασμός 110. 112. 116. 122. 126. 128.
130. 132. 154. 162. 164. 166. 190.
192. 216. 214. 238. 260.
ἄγνοια 362.
ἀγνωσία 196.
ἀγχίνοια 194.
Ἄδὰμ 40. 162. 164. 166. 180. 182. 186.
224.
ἀδικία 84. 164. 416.
ἀδράστεια 462.
Ἄενδώρ 414.
ἀθεότης 432.
ἀθέτησις 22. 24.
ἀθλιότης 334.
ἀθυροστομία 466.
Αἰγύπτιοι 46. 56. 86. 88. 90. 92. 94. 96.
100. 104. 106. 108. 114. 116. 150.
152. 158. 160. 162. 168. 176. 178.
186. 192. 190. 198. 200. 202. 204.
212. 326. 340. 376.
Αἴγυπτος 24. 30. 32. 34. 42. 44. 46. 56.
86. 88. 94. 106. 108. 110. 114. 116.
142. 158. 160. 162. 178. 180. 186.
190. 194. 210. 252. 334. 354. 380.
αἷμα διαθήκης 386.
αἰσχροουργία 86.
αἰσχύνη 356. 398.
αἰχμαλωσία 20. 36. 308.
ἀκαθαρσία 78. 86. 90. 98. 104. 110.

128. 154. 164. 170. 238. 354. 368.
ἀκρασία 74. 86. 88. 354.
ἀκροβυστία 132. 182.
ἀλαζονεία 38. 58. 246.
ἀλήθεια 24. 126. 192. 196. 308. 316.
404. 408. 408. 410.
ἀμαθία 362.
Ἄμαλήκ 204. 210. 220. 416.
ἄμαρτία 20. 38. 40. 44. 48. 58. 72. 86.
92. 94. 102. 110. 116. 120. 122. 124.
126. 128. 130. 134. 138. 154. 182.
188. 190. 208. 226. 230. 232. 236.
238. 242. 256. 300. 322. 348. 350.
356. 380. 382. 430. 432. 438. 450.
460. 462.
ἄμαρτωλὸς 266. 358. 372.
Ἄμορραῖοι 232.
Ἄμως 138.
ἀναγέννησις 184.
ἀναισχυντία 70.
ἀνανδρία 334. 356. 390.
ἀνάστασις 146. 348.
ἀνδρεία 64. 110. 114. 116. 244. 248.
250. 252. 262. 314. 370. 378.
ἀνδρεία πνευματική 264.
ἀνεξικακία 68.
ἀνομία 72. 84. 234. 236. 238.
ἀοργησία 336.
ἀπάτη 40. 106. 114. 428.
ἀπείθεια 28. 44. 50. 372.
ἀπέχθεια 250.
ἀπιστία 304. 362. 386.
ἀπλότης 110. 264. 302.
ἀπογραφή ἁγίων 304.
Ἄπόλλων 430.
ἀργυρολογία 424.
ἀρετή 26. 36. 38. 42. 44. 60. 66. 78. 86.
110. 116. 118. 124. 128. 166. 236.
222. 244. 248. 254. 258. 260. 280.
300. 324. 328. 336. 338. 340. 342.
352. 362. 368. 376. 438. 442.
Ἄρμαθαῖμ 414.
ἀρρενομιξία 428.

ἄρτος ἀγγέλων 356.
 ἄρτος ζωῆς 42.
 ἀσέβεια 138. 408.
 ἀσέλγεια 42. 46. 70. 362.
 Ἀσηρὼθ 330.
 Ἀσσύριοι 58.
 ἀστρογοητεία 400. 424.
 ἀσυνεσία 400. 452.
 Ἀταρὼθ 370.
 Αὐνᾶν 306. 310.
 ἀφεις 132.
 ἀφθαρσία 346.
 ἀφροσύνη 444.
 Ἄχαρ 318. 320. 322. 324.

B

Βάαλ 214. 384. 398. 468.
 Βαβυλών 52. 54. 60. 118. 232. 238.
 Βαβυλώνιοι 50. 118. 236.
 Βαιᾶν 370.
 Βαιθήλ 88.
 Βαλαὰμ 268. 270. 420. 422.
 Βαλᾶκ 418. 422.
 βάπτισμα 172. 198. 200. 202. 204. 258.
 374. 386. 390.
 βάπτισμα μετανοίας 172.
 Βαρούχ 120.
 βασιλεία οὐρανῶν 74-76. 128. 194.
 234. 302.
 βδέλυγμα 104. 140. 324. 392. 396. 402.
 βδελυρία 108. 124. 128.
 βεβήλωσις 428.
 Βελιάλ 418.
 Βενιαμίν 130.
 Βερσαβεὲ 220.
 Βεὼρ 270.
 βουθυσία 26. 50.
 βωμολογία 424.

Γ

Γαθαῶν 468. Γὰδ 220. 222. 370. 372.
 374.
 Γαῖ 320.
 Γαλαὰδ 370.

Γεδσὼν 298.
 Γελβουὲ 414.
 Γένεσις 432. 434. 440. 444. 456.
 γῆ ἐπαγγελίας 190.
 Γηρσάν 212.
 γλωσσαλγία 58.
 γνῶσις 22. 218. 296. 302. 312. 338. 362.
 368. 380. 394. 402. 404. 442. 454.
 γογγυσμὸς 350.
 γοητεία 422. 458.
 Γόμορρα 140. 210.

Δ

Δαβίδ 26. 34. 118. 144. 158. 184. 196.
 220. 222. 224. 226. 244. 256. 280.
 284. 298. 304. 328. 400. 416.
 Δαιδῶν 370.
 δαιμόνιον 398. 402. 404. 406. 412. 416.
 418. 428. 450. 458. 460.
 δαίμων 392.
 Δαμασκὸς 306.
 Δὰν 220. 306.
 Δανιήλ 120. 256. 304.
 δειλία 250.
 διαβολή 390. 394.
 διάβολος 112. 118. 174. 192. 356. 392.
 412. 454.
 διαθήκη 24. 396.
 δικαιοσύνη 22. 72. 78. 84. 112. 126.
 128. 130. 132. 136. 144. 150. 164.
 192. 196. 246. 274. 300. 312. 316.
 318. 434.
 δικαίωσις 122. 126. 136. 192. 240. 242.
 διψυχία 102. 384.
 διαγμὸς 180.
 δόλος 40. 428. 468.
 δόξα (Θεοῦ) 318. 360. 368. 434. 460.
 462. 470.
 δοξολογία 148. 460.
 δουλεία 36. 38. 42. 50. 54. 56. 60. 104.
 116. 122. 160. 186. 194. 202. 354.
 356. 376. 380.
 δουλεία νοητὴ 128.
 δουλεία σαρκικὴ 124. 340.
 Δράκων (νομοθέτης) 434.

δρῦς Μαμβρη 74.
 δύναμις (Θεοῦ) 158.
 δυσημερία 468.
 δυσθυμία 312. 354.
 δυσσέβεια 50. 382. 386. 390.
 δυσφημία 460. 466.
 δωροφορία πνευματική 146.

Ε

Ἐβραῖος, -οι 92. 94. 104. 130. 152.
 248. 250. 308.
 ἔγγαστρίμυθος 402. 406. 410. 414.
 422.
 ἔγκρατεια 60. 80. 106. 292. 340.
 εἰδωλολατρία 308. 400. 456.
 εἰκαιολατρεία 398.
 εἰκαιομυθία 356. 422. 456.
 εἰκόν, κατ' εἰκόνα Θεοῦ 38. 170.
 Εἴμαρμένη 432. 438. 440. 442. 444.
 446.
 Ἐκκλησία 26. 184. 224. 292. 360.
 εἰρήνη 210. 228. 246.
 Ἐλεάζαρ 270. 278. 280. 282. 284. 286.
 288. 290. 298. 370.
 Ἐλεαλή 370.
 ἔλευθερία 42. 66. 92. 96. 98. 106. 110.
 126. 160. 162. 310. 3112. 350. 444.
 ἔλευθερία σαρκική 126.
 Ἐλιέξερ 212. 276. 308.
 ἔλλαμψις 360.
 Ἕλλην, -ες 108. 114. 118. 126. 154.
 164. 166. 214. 322. 388. 398. 430.
 456.
 ἔλπις 24. 66. 192. 228. 304. 314. 342.
 412.
 Ἐμάθ 332.
 Ἐμμανουήλ 176.
 Ἐνάχ 332.
 ἔξις 362.
 ἔπαιδός 406.
 ἐπιβουλή 86. 250. 252.
 ἐπίγνωσις 106. 128. 142. 350. 362.
 ἐπίγνωσις ἀληθείας 366.
 ἐπιείκεια 324. 336. 436. 450.
 ἐπιθυμία κακή 104. 368.

ἐπιθυμία σαρκική 62. 178.
 ἐπωδή 458. 460.
 Ἐρυθρὰ θάλασσα 190.
 Ἐσεβῶν 370.
 Ἐσχῶλ 306. 310.
 εὐγλωττία 114.
 εὐεξία πνευματική 252.
 εὐημερία 442.
 Εὐὶν 270.
 εὐλάβεια 52.
 εὐλογία μυστική 188.
 εὐλογία πνευματική 390.
 εὐμένεια 314.
 εὐπίθεια 160. 162.
 εὐποιῶν 146.
 εὐρεσιολογία 132.
 Εὐριπίδης 440. 458.
 εὐσέβεια 24. 70. 100. 112. 248. 282.
 292. 328. 390. 414. 462.
 εὐτολμία 192. 194. 200. 252. 280. 308.
 334.
 εὐψυχία 244. 280. 310.

Ζ

Ζαμβρι 318.
 Ζαρά 318.
 Ζαχαρίας 232. 236.
 Ζελφά 376.
 Ζοροβάβελ 236.
 ζωή (Χριστός) 230. 366.
 ζωή αἰώνιος 142. 150. 188. 226. 412.
 442.
 Ζωή ἐν Χριστῷ 24.
 ζωοποίησις 172.

Η

ἡδονή (κοσμική) 40. 46. 52. 54. 58. 60.
 64. 66. 70. 86. 90. 160. 162. 242.
 246. 318. 330. 334. 350. 352. 356.
 374. 380. 438. 440. 468.
 Ἡλίας 214.
 Ἡλιος δικαιοσύνης 196.
 Ἡσαΐας 48. 140. 208. 274. 284. 352.
 382. 404. 424.

Θ

θάνατος 182. 224. 226. 230. 394. 454.
 θαυματουργία 162.
 θεογνωσία 196. 216. 346. 454.
 θεοπτία 66. 302. 346. 350.
 θεοσημεία 168.
 θερισμός νοητός 226.
 Θησεύς 458.
 θλίψις 180. 188. 248. 346.
 θρησκεία 214.
 θυμηδία 46. 64.
 θυμός 52. 250. 266. 372. 382. 416.
 θυσία 26. 138. 212. 216.
 θυσία ἀναίμακτος καὶ νοητή 140.
 θυσία εἰρηνική 228.
 θυσία ζῶσα 104.
 θυσία Ἰούδα 144.
 θυσία πνευματική 66. 68.
 θυσιαστήριον 66. 88. 142. 204. 210.
 412. 222. 224. 226. 228. 230. 290.

I

Ἰαζήρ 370.
 Ἰακώβ 74. 154. 156. 310. 400.
 Ἰεβουσαῖος 220. 222.
 Ἰεζεκιήλ 146.
 ἱερατεία 142.
 ἱεράτευμα· βασιλείον ἱεράτευμα 206.
 286.
 Ἰερεμίας 50. 104. 120. 142. 236. 266.
 408.
 Ἰεριχὼ 298. 316. 320. 388.
 Ἰεροσόλυμα-Ἰερουσαλήμ 22. 118.
 144. 220. 226. 232. 296. 330. 398.
 456. 462. 464.
 ἱερωσύνη 144. 146. 304. 308. 310. 368.
 Ἰεφοννῆς 300. 302. 334.
 Ἰησοῦς Ναυῆ 184. 300. 302. 304. 316.
 320. 322. 332. 334.
 Ἰλλυρικόν 296.
 Ἰξίων 426.
 Ἰοθὼρ 178. 210. 212. 214. 216. 218.
 Ἰορδάνης 184. 298. 316. 372. 374.
 388.

Ἰουδαία 174.
 Ἰουδαῖοι 22. 26. 28. 30. 102. 104. 118.
 126. 134. 138. 150. 156. 184. 208.
 214. 236. 246. 364. 404. 456. 464.
 Ἰούδας, γεννάρχης, 24. 144. 318. 398.
 Ἰππόλυτος 458.
 Ἰσαάκ 312.
 Ἰσραήλ 24. 30. 32. 34. 48. 50. 74. 86.
 88. 90. 92. 94. 100. 108. 116. 124.
 124. 126. 130. 140. 144. 142. 150.
 152. 158. 160. 162. 168. 174. 176.
 184. 186. 194. 196. 198. 200. 202.
 204. 206. 208. 212. 214. 216. 220.
 248. 252. 254. 260. 266. 268. 270.
 280. 282. 284. 286. 290. 292. 294.
 298. 302. 304. 318. 320. 322. 326.
 328. 330. 340. 342. 344. 346. 348.
 352. 356. 358. 360. 364. 366. 370.
 372. 380. 388. 396. 398. 414. 416.
 418. 420. 422. 454. 462.

Ἰωακείμ 120.
 Ἰωάννης, εὐαγγελιστής, 22. 172. 206.
 254. 412.
 Ἰωάννης (προφήτης) 174.
 Ἰωήλ 144.
 Ἰωνᾶς 172.
 Ἰωσήφ 56. 88.

K

Καάθ 298.
 Κάδη 332.
 κάθαρσις 278. 428. 430.
 κακία 116. 302.
 κακουργία 452.
 κατάκρισις 82.
 καταλαλιά 246. 428.
 κατάρρα 134. 226.
 κίνδυνος 180.
 κληδονιζόμενος 402.
 κληρονομία 134. 298. 302. 304.

Λ

Λάβαν 156.
 λατρεία 24. 34. 102. 104. 122. 144. 312.

λατρεία ἀληθῆς 138.
 λατρεία λογικῆ 104. 114.
 λατρεία νομικῆ 140. 192.
 λατρεία πνευματικῆ 138. 142.
 Λευϊ 260. 262.
 Λευῖται 260.
 Λυκοῦργος 434.
 λύπη κατὰ Θεὸν 54.
 λύτρωσις 116. 168. 230. 238. 240.
 Λῶτ 64. 68. 70. 72. 78. 80. 82. 84. 306.
 308.

M

Μαδιάμ 148. 210. 270.
 Μαδιθηναῖοι 180. 214. 216. 268. 270.
 272. 280. 282. 418. 420.
 Μαλαχίας 140. 144.
 Μαβρῆ 306. 310.
 μαλακισμὸς 390.
 μαλθακισμὸς 326.
 μανία 46. 48.
 μάννα (τὸ) 356.
 μαντεία 402. 418. 458.
 Μασέχ 306.
 ματαιότης 68.
 Ματθαῖος 20.
 Μελχισεδέκ 214. 306. 310.
 Μεραρι 298.
 μέριμνα 448.
 Μερρᾶν 340.
 μετάληψις ἀγίας σαρκὸς 172.
 μετάνοια 54. 172. 386.
 μηλοσφαγία 136. 392.
 μαιφονία 252.
 μικροψυχία 334. 342.
 μισοπονηρία 102. 426.
 μῖσος 246.
 Μιχαίας 138.
 μνήμη Θεοῦ 260.
 Μοῖραι 448.
 μοιχεία 428. 438. 450.
 μολυσμὸς 428. 430. 432.
 μοχθηρία 408.
 μολυσμὸς 62. 76. 94. 122. 238. 280.
 358.

μυσταγωγία 148. 154. 206. 418.
 μυστήριον ἐν Χριστῷ 28. 34. 66. 146.
 150. 156. 158. 172. 180. 184. 186.
 192. 210. 222. 348. 390. 454.
 Μωὰβ 298. 388.
 Μωαβῖται 268. 418. 420.
 Μωουσῆς 24. 28. 30. 32. 50. 92. 94. 96.
 100. 102. 106. 108. 110. 112. 114.
 124. 126. 134. 148. 150. 152. 154.
 158. 160. 162. 164. 166. 168. 170.
 172. 174. 176. 178. 180. 182. 184.
 186. 200. 202. 204. 206. 208. 212.
 216. 218. 252. 254. 260. 270. 276.
 278. 280. 282. 284. 288. 290. 292.
 298. 302. 304. 330. 332. 340. 342.
 344. 346. 348. 350. 354. 360. 368.
 370. 372. 376. 380. 388. 390. 458.
 462.

N

Ναβαὺ 370.
 Ναμρά 370.
 νεκρομαντεία 406.
 νεκρομάντις 402. 410.
 νηπιότης 110.
 νηπιότης ἐν Χριστῷ 264.
 νηπιότης πνευματικῆ 264.
 νηστεία 140.
 νόμος λατρείας 312.
 νόμος παιδαγωγὸς 134. 136.
 νουθεσία 72.
 νουμηνία 140.

Ξ

ξύλον ζωῆς 342.

O

ὁδὸς ζωῆς 52.
 ὁδὸς θανάτου 52.
 Ὁθὼμ 194.
 οἰκονομία (Θεοῦ) 32. 136. 176. 186.
 222. 350. 438. 442. 454.
 οἰωνιζόμενος 402.

οἰωνοσκοπία 456. 460.
 ὀλιγοψυχία 352.
 ὀλοκαύτωμα 112. 120. 138. 140. 142.
 146. 216. 222. 224. 226. 228.
 Ὀμηρος 438. 456.
 ὄνειδισμὸς 208. 312. 330. 356.
 ὄργη (Θεοῦ) 48. 52. 54. 68. 108. 152.
 176. 222. 224. 318. 320. 336. 338.
 342. 372. 374. 382. 390. 416. 418.
 462.
 ὄρκος 458. 462. 464. 466.
 Ὀρνᾶ 220. 222. 224.
 Οὖρ 270.

Π

πάθος 36. 38. 42. 78. 82. 90. 104. 300.
 340. 368. 428.
 παιδαγωγία 32. 34. 80. 126. 128. 158.
 192. 218. 434. 436.
 Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν 256.
 Παλαιστίνη 214.
 παλιγγενεσία 432.
 Παλλάδιος 20. 98. 122. 164. 178. 222.
 242. 244. 254. 292. 314. 318. 324.
 334. 342. 378. 384. 400. 404. 410.
 434. 442. 452. 464.
 πανουργία 40. 336.
 παντευχία 246.
 παράβασις 130.
 παρακοή 40. 266.
 παροιμία 328.
 παρησία 286. 302
 Παῦλος 22. 26. 30. 34. 48. 58. 60. 76.
 78. 80. 104. 110. 114. 126. 128. 130.
 132. 140. 180. 192. 196. 200. 204.
 208. 218. 228. 242. 246. 252. 258.
 264. 266. 272. 274. 280. 282. 290.
 292. 296. 298. 300. 312. 314. 316.
 322. 330. 342. 350. 368. 386. 390.
 412. 436. 446. 464.
 Πειθῶμ 90.
 πειρασμὸς 90. 250. 342. 350. 376.
 πενθεῖν 302.
 περισπασμὸς 96. 194. 314.
 περιτομή 26. 130. 132. 182. 186. 206.

210. 454.
 περιτομή καρδία 26.
 περιτομή ἐν πνεύματι 26.
 Πέτρος 414.
 πίστις 22. 26. 100. 106. 126. 128. 134.
 136. 142. 148. 154. 168. 172. 184.
 192. 206. 208. 220. 234. 236. 246.
 252. 258. 262. 302. 308. 312. 346.
 360. 362. 364. 374. 376. 378. 380.
 382. 386. 390. 418. 442. 446. 464.
 468.
 πλεονεξία 36. 42. 46. 74. 86. 90. 92. 98.
 104. 122. 124. 162. 168. 176. 190.
 192. 308. 320. 322. 392. 442. 454.
 πλημμέλημα 458.
 πονηρία 164.
 πορνεία 80. 104. 268. 338. 368.
 πραότης 106. 336.
 πρόγνωσις 414.
 προθυμία 192.
 Προμηθεὺς 426.
 προσκυνεῖν 22. 24.
 πρωτότοκος 116. 138. 186. 190. 238.
 260. 262. 264. 376.

Ρ

Ραάβ 316.
 ραδιουργία 248.
 ραθυμία 76. 380. 440.
 Ραμεσσή 90.
 ραστώνη 120.
 Ραφιδεῖν 204.
 Ραχήλ 156.
 Ραψάκης 58. 60.
 Ροδόκ 270.
 Ροκὸς 270.
 Ροὸβ 332.
 Ρουβεὶμ 370. 372. 374.

Σ

Σαλήμ 306.
 Σαλώμ 120.
 Σαμάρεια 22.
 Σαμουήλ 410. 416. 418.

Σαούλ 410. 414. 416.
 Σάρρα 46. 48. 64. 86.
 Σεβαμὰ 370.
 Σεδεκία 50.
 Σεπφώρ 418.
 Σεπφώρα 184. 186. 210.
 Σηγώρ 78. 80. 82. 84.
 Σίν 332.
 Σινᾶ 252. 260. 298. 302. 344.
 Σιών 54. 118. 234.
 σκληραγωγία 248.
 σκότος 164.
 Σόδομα 68. 70. 74. 140. 208. 266. 306.
 308. 310.
 Σοδομίται 70.
 Σοκχώθ 194.
 Σολομών 222. 224. 336.
 Σόλων 434.
 Σούρ 270. 340.
 Σοφία (Θεοῦ) 336.
 σοφία ἑλληνικὴ 318. 322.
 σοφία τοῦ κόσμου 320.
 σταυρὸς 64. 138. 208. 234. 454.
 στενοχωρία 180.
 συμμορφία 208. 264.
 συμφορὰ 118.
 σύνεσις 380.
 Συχέμ 66.
 Σωμάν 414.
 σωτηρία 22. 54. 76. 78. 124. 126. 148.
 160. 162. 192. 194. 198. 200. 208.
 296. 350. 360.
 σωφροσύνη 106. 450.

Τ

ταλαιπωρία 194. τεκνοφαγία 50.
 τελειότης 32. 400.
 τελείωσις 126. 130. 218.
 τερατοσκόπος 458.
 τερατουργία 174. 460.
 Τιμόθεος 368.
 τληπάθεια 90.
 τράπεζα μυστικὴ 216.
 τρυφή 40. 58. 60. 160. 162. 164. 244.
 356.

Τύχη 432. 434. 436. 440. 442. 444. 446.
 448.

Υ

ύπακοή 174. 346.
 ύπεροψία 320.
 ύπόκρισις 324. 468. 470.
 ύπομονή 358.

Φ

Φαρὰν 330.
 Φαραώ 44. 86. 90. 92. 98. 100. 106.
 108. 112. 158. 190. 198. 212. 248.
 250. 376.
 Φαρισαῖος 172. 232.
 φαρμακεία 458.
 φαυλότης 20. 36. 54. 58. 74. 76. 78. 84.
 94. 98. 116. 128. 166. 238. 246. 352.
 358. 448.
 φενακισμὸς 406. 424. 448. 458.
 φθόνος 40. 246. 362. 366. 392. 428.
 φθορὰ 40. 96. 154. 168. 180. 182. 188.
 224. 230. 356.
 φιλαλληλία 106. 396.
 φιλανθρωπία 82. 232. 268. 282. 382.
 396.
 φιλεργία 328.
 φιληδονία 64. 256.
 Φίλιππος 156.
 Φιλιστιεῖμ 190.
 φιλοξενία 70.
 φιλοπαιδία 394.
 φιλοσαρκία 32. 64. 66. 330. 336. 352.
 358.
 φιλοστοργία 338. 392. 396.
 φιλοτιμία 52.
 φιλοχρηματία 246.
 Φινεές 270. 272.
 Φογώρ 270.
 Φοῖδος 430.
 Φοινίκη 214.
 φόνος 428.
 φρενοβλάβεια 246. 448. 460.
 φρόνημα 76.

φρόνημα ἁγιοπρεπὲς 78.
 φρόνημα σαρκικὸν 228.
 φρόνησις 110. 114. 248. 336.
 φύσις θεία 386.
 φῶς 164.
 φωτισμὸς 150. 360.

X

Χαλδαῖοι 50. 52.
 Χάλεβ 300. 302. 304. 334.
 Χαναὰν 56. 66. 388.
 Χαναναῖοι 330.
 χάρισμα 80. 266. 352. 388.
 χάρισμα πνευματικὸν 266.
 Χαρμὶ 318.
 Χαρρὰν 64. 66.

Χέλκιος 120.
 Χοβὰ 306.
 Χοδολλογομὸρ 306.
 Χωρήβ 124. 148. 402.

Ψ

ψευδοεπεία 402.
 ψευδομαντεία 400. 404. 428.
 ψευδομυθία 404.
 ψευδορκεῖν 460.
 ψευδορκία 428.
 ψευδὸς 404. 406. 408. 418. 424. 464.

Ω

ᾠρ 204. 208. 344.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	20
ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ	20-471
ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ: Περί τῆς εἰς φαυλότητα τοῦ ἀνθρώπου παρατροπῆς καὶ αἰχμαλωσίας, τῆς εἰς ἁμαρτίαν, καὶ ὁ- μοῦ περὶ κλήσεως καὶ ἐπιστροφῆς, τῆς κατὰ μετάγνωσιν, καὶ τῆς εἰς τὸ ἄμεινον ἀναδρομῆς.	20
ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ: Ὅτι ἀμήχανον διαφυγεῖν τὸν ἐξ ἁ- μαρτίας θάνατον καὶ τὴν τοῦ διαβόλου πλεονεξίαν, εἰ μὴ δι' ἁγιασμοῦ τοῦ κατὰ Χριστόν, καὶ ὅτι οὐκ ἐν νόμῳ ἢ δι-καίωσις, ἀλλ' ἐν Χριστῷ.	122
ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ: Ὅτι ἀμήχανον διαφυγεῖν τὸν ἐξ ἁμαρ- τίας θάνατον καὶ τὴν τοῦ διαβόλου πλεονεξίαν, εἰ μὴ δι' ἁγιασμοῦ τοῦ κατὰ Χριστόν· καὶ ὅτι οὐκ ἐν νόμῳ ἢ δι- καίωσις, ἀλλ' ἐν Χριστῷ.	190
ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ: Ὅτι τὸν κεκλημένον εἰς δικαίωσιν παρὰ Θεοῦ καὶ λελυτρωμένον, αὐτῷ κατακολουθεῖν χρή, καὶ παραιτεῖσθαι μὲν τὸν εἰς φαυλότητα μαλακισμόν, ζῆν δὲ μᾶλλον ἐπείγεσθαι συννόμως καὶ νεανικῶς.	242
ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ: Περὶ ἀνδρείας τῆς ἐν Χριστῷ.	314
ΛΟΓΟΣ ΕΚΤΟΣ: Ὅτι χρή Θεῷ τῷ κατὰ φύσιν ἡμᾶς προσ- κεῖσθαι μόνῳ, καὶ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρ- δίας.	378
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	
1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς.	473
2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.	481

ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- ΤΟΜΟΣ 1ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' – ΣΤ'.
- » 2ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' – ΙΑ'.
- » 3ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' – ΙΖ', Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 4ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α'–Ζ', Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 5ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἔξοδον Λόγοι Α'–Γ' εἰς Λευιτικόν, Ἀριθμούς, Δευτερονόμιον, Βασιλειῶν, Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 6ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Βίβλος Θησαυρῶν, Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – ΙΘ', Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 7ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Βίβλος Θησαυρῶν. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Κ' – ΛΕ', Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 8ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – Ε', Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 9ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ'–Ζ', καὶ Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ζωοποιοῦ Τριάδος κατὰ κεφάλαια, Κεφ. Α'–ΚΗ', Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἷς καὶ Κύριος, Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 10ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως κατὰ κεφάλαια. Πεντάβιβλος ἀντίρρησις κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν.- Διάλεξις πρὸς Νεστόριον, Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἁγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος.- Λόγος κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον. Ὑπὸ ἔκδοση.

- ΤΟΜΟΣ 11ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Διάφοροι Λόγοι περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων.- Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Α'-Γ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 12ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Δ'-Γ' καὶ τεμάχια τῶν Λόγων ΙΑ'-ΙΘ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 13ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν εἰς κεφάλαια ΚΗ'. Ἐπιστολὴ πρὸς Καλοσύριον, καὶ ἄλλοι λόγοι πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον καὶ ταῖς βασιλίσσαις περὶ πίστεως. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 14ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Α', Λόγοι Α'-ΣΤ', Βιβλίον Β', Λόγοι Α'-Β'. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 15ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Β', Λόγοι Γ'-Ε', Βιβλίον Γ', Λόγοι Α'-Γ'. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 16ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Γ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλίον Δ', Λόγοι Α'-Δ'. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 17ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Δ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλίον Ε', Λόγοι Α'-ΣΤ', καὶ εἰς Ἰερεμίαν, Βαροῦχ, Ἰεζεκιήλ, καὶ Δανιήλ Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 18ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ὠσηέ (Λόγοι Α'-Ζ')- Ἰωήλ (Λόγοι Α'-Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 19ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἀμώς (Λόγοι Α'-Δ'), Ὀβδιού, Ἰωνᾶν (Λόγ. Α'-Δ'), Μιχαΐαν (Λόγ. Α'-Ζ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 20ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ναοὺμ (Λόγοι Α'-Γ'), Ἀββακούμ (Α'-Γ'), Σοφονίαν (Α-Β), Ἀγγαῖον (Α-Β). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 20ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ζαχαρίαν (Λόγοι Α'-ΣΤ')-. Μαλαχίαν (Λόγοι Α' - Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.

- ΤΟΜΟΣ 21ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὰς Ματθαῖον - Λουκᾶν. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 22ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα συνέχεια εἰς Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν καὶ εἰς Ἰωάννην (Λόγος Α΄, κεφ. Α΄-Γ΄). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 23ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Β΄, κεφ. Α΄-Θ΄, καὶ Λόγος Γ΄, κεφ. Α΄-ΣΤ΄). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 24ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Δ΄, κεφ. Α΄-Ζ΄, Λόγος Ε΄, Α΄-Ε΄.). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 25ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΣΤ΄, κεφ. Ἐνα, Λόγος Ζ΄ καὶ Η΄ τεμάχια, Λόγος Θ΄). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 26ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος Γ΄, κεφ. Α΄-Β΄, Λόγος ΙΑ΄. κεφ. Α΄ - ΙΒ΄). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 27ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΙΒ΄), β) Εἰς τὰς Πράξεις, καὶ γ) Εἰς τὰς Ἐπιστολάς: 1. Ρωμαίους, 2. Κορινθίους Α΄, 3. Κορινθίους Β΄, 4. Γαλάτας, 5. Ἑβραίους, 6. Ἰακώβου, 7. Ἰωάννου Α΄, 8. Ἰούδα. Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 28ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ἐπιστολαὶ (Α΄-ΠΗ΄). Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 29ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὁμιλίαι ἑορταστικαὶ (Α΄-ΙΖ΄) Ὑπὸ ἔκδοση.
- » 30ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὁμιλίαι ἑορταστικαὶ (ΙΗ΄-Λ΄). Ὁμιλίαι διάφορες (Α΄-ΚΒ΄).- Λόγος εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ἁγίων τριῶν παιδῶν καὶ τοῦ πανσόφου Δανιήλ. Ὑπὸ ἔκδοση.

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Μενελάου 3 – Τηλ. 283 880 – Θεσσαλονίκη

Έκτύπωση ΄Οφσετ: GRAFO – Τηλ. 281 188. Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: ΄Αφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ. Λαχανᾶ 17. Τηλ. 839 414 – Θεσ/νίκη

Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Μενελάου 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 283 880 – (Οικίας 696 653)